

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

X 360

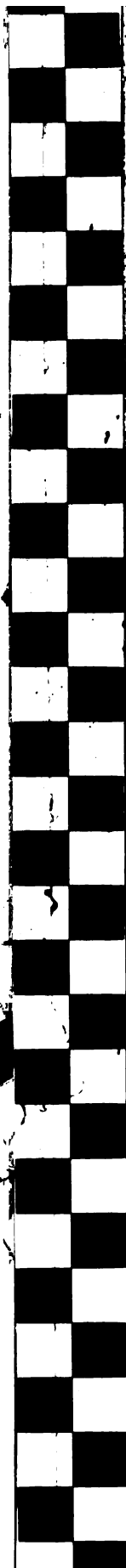
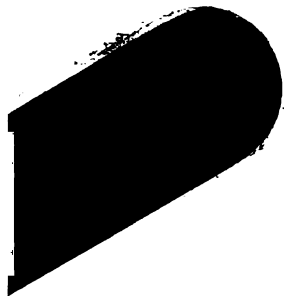
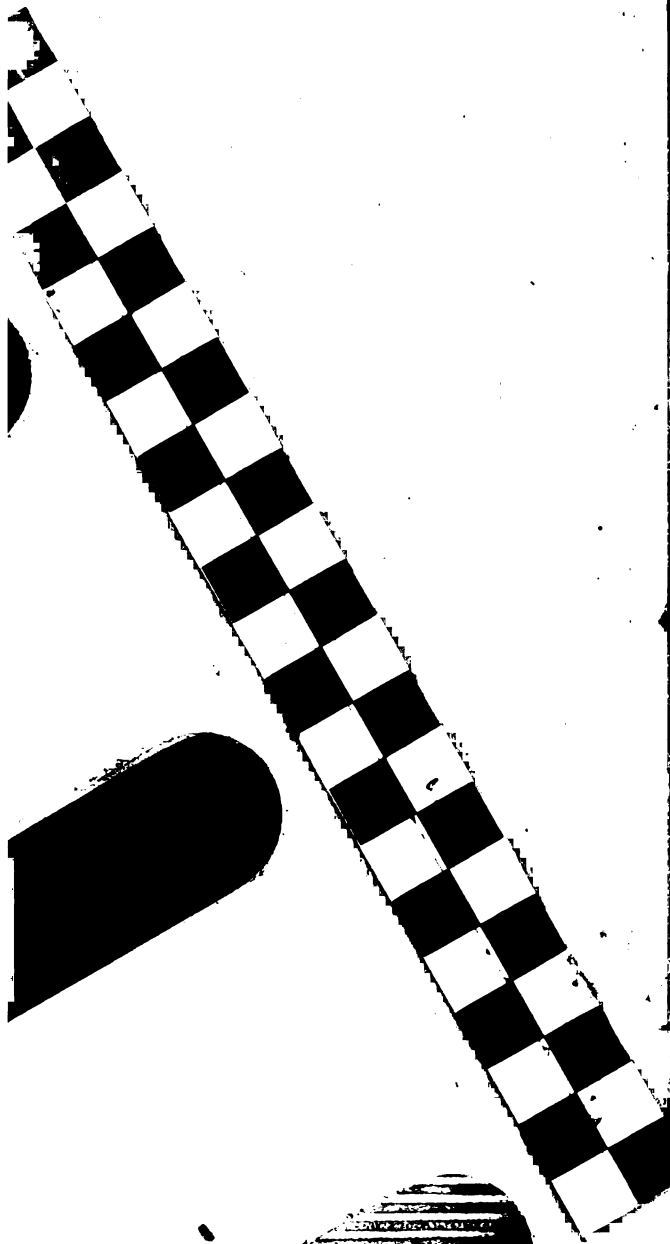
P. VIRGILII MARONIS

OPERA

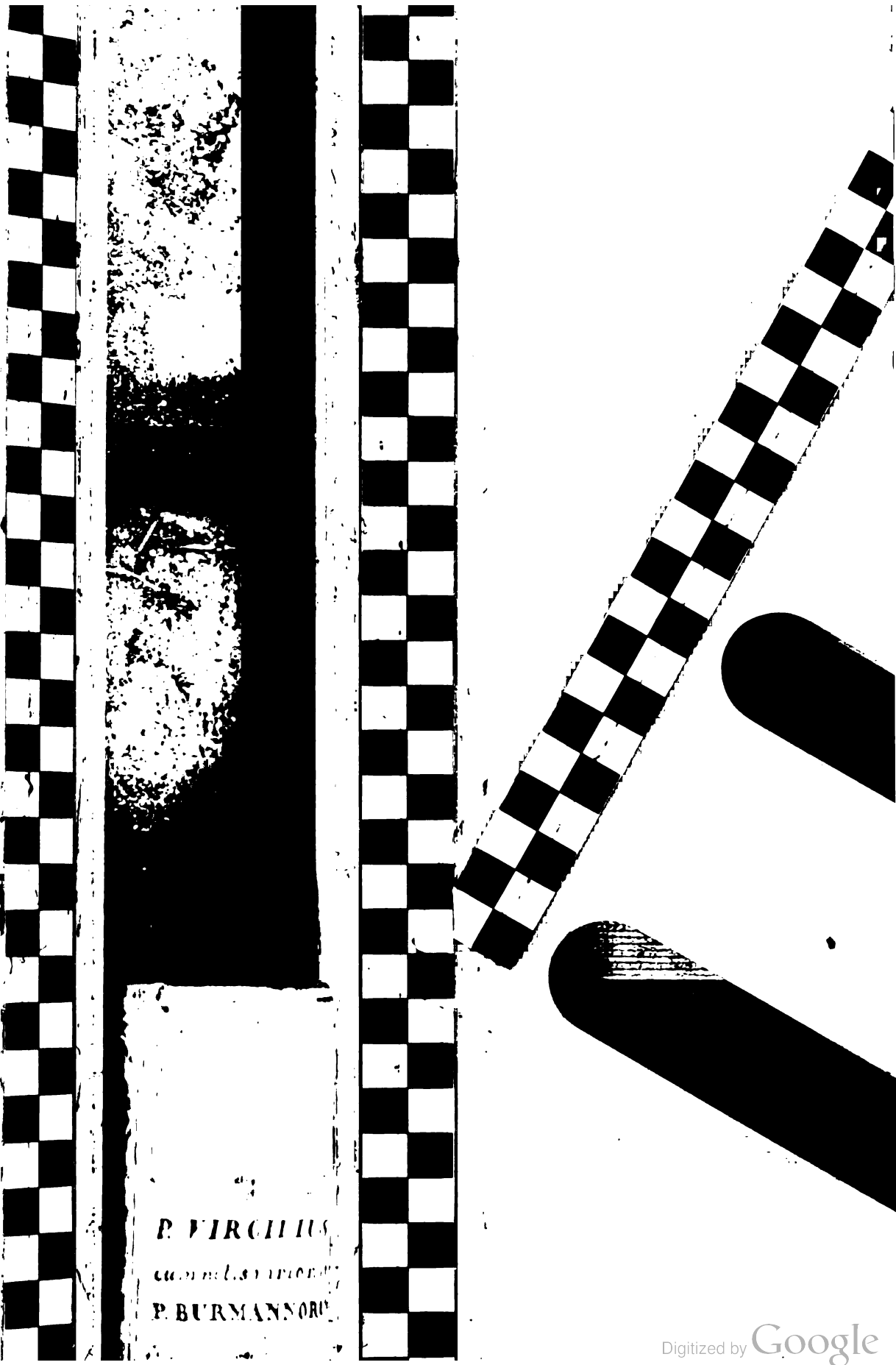
IV. VOLUMINIBUS COMPREHENSA.

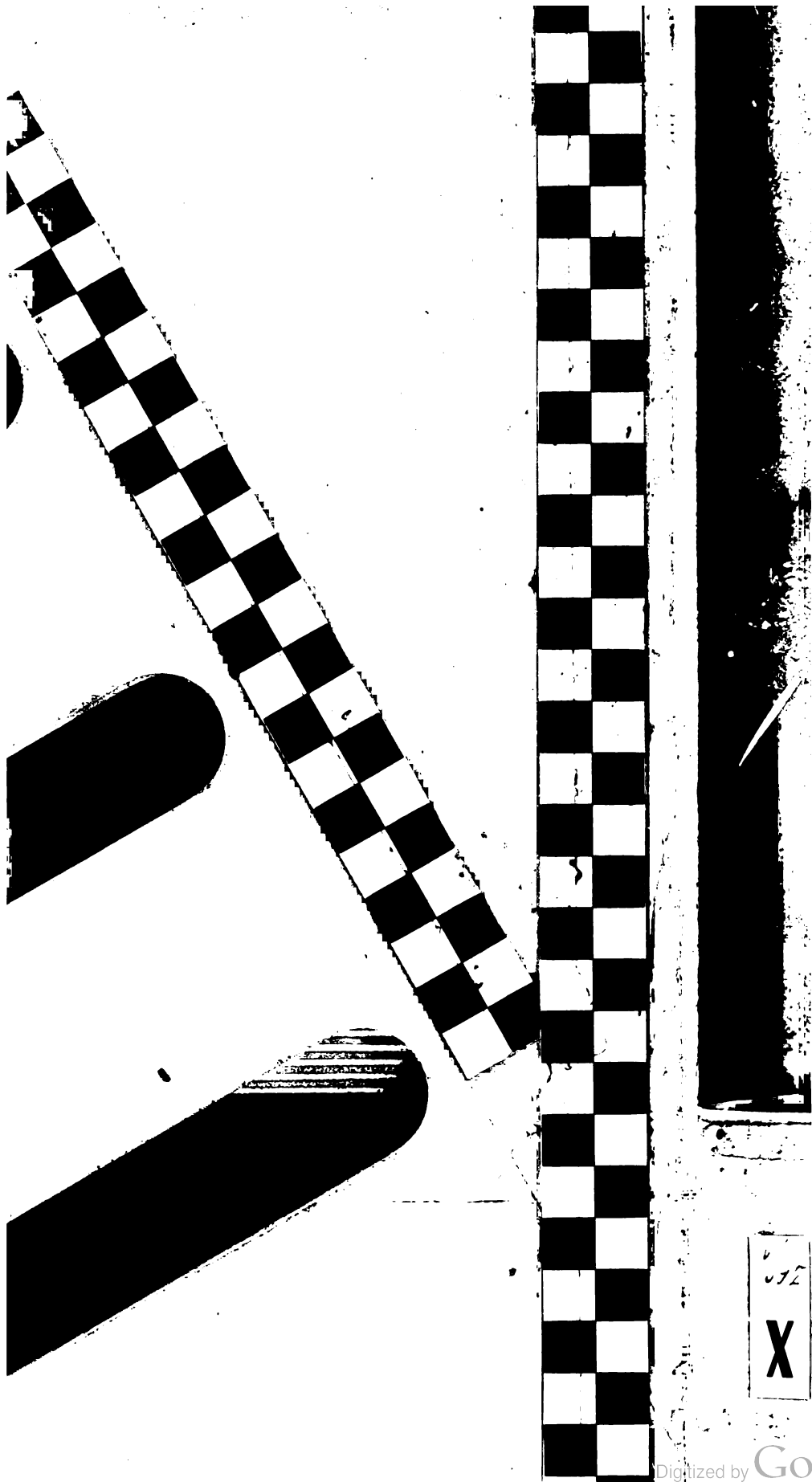

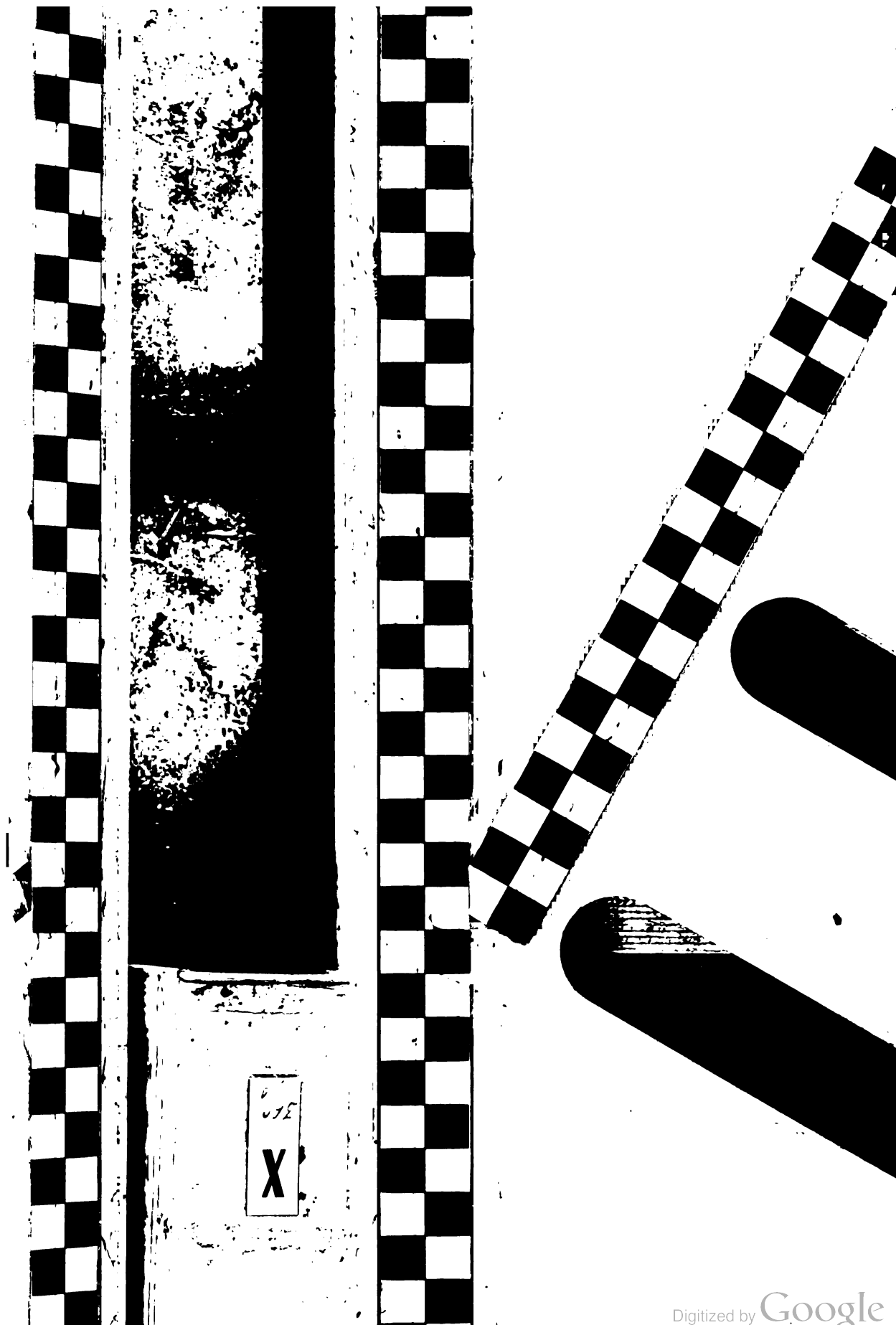
VIRCI
Gnom. l. s.
BURNIA

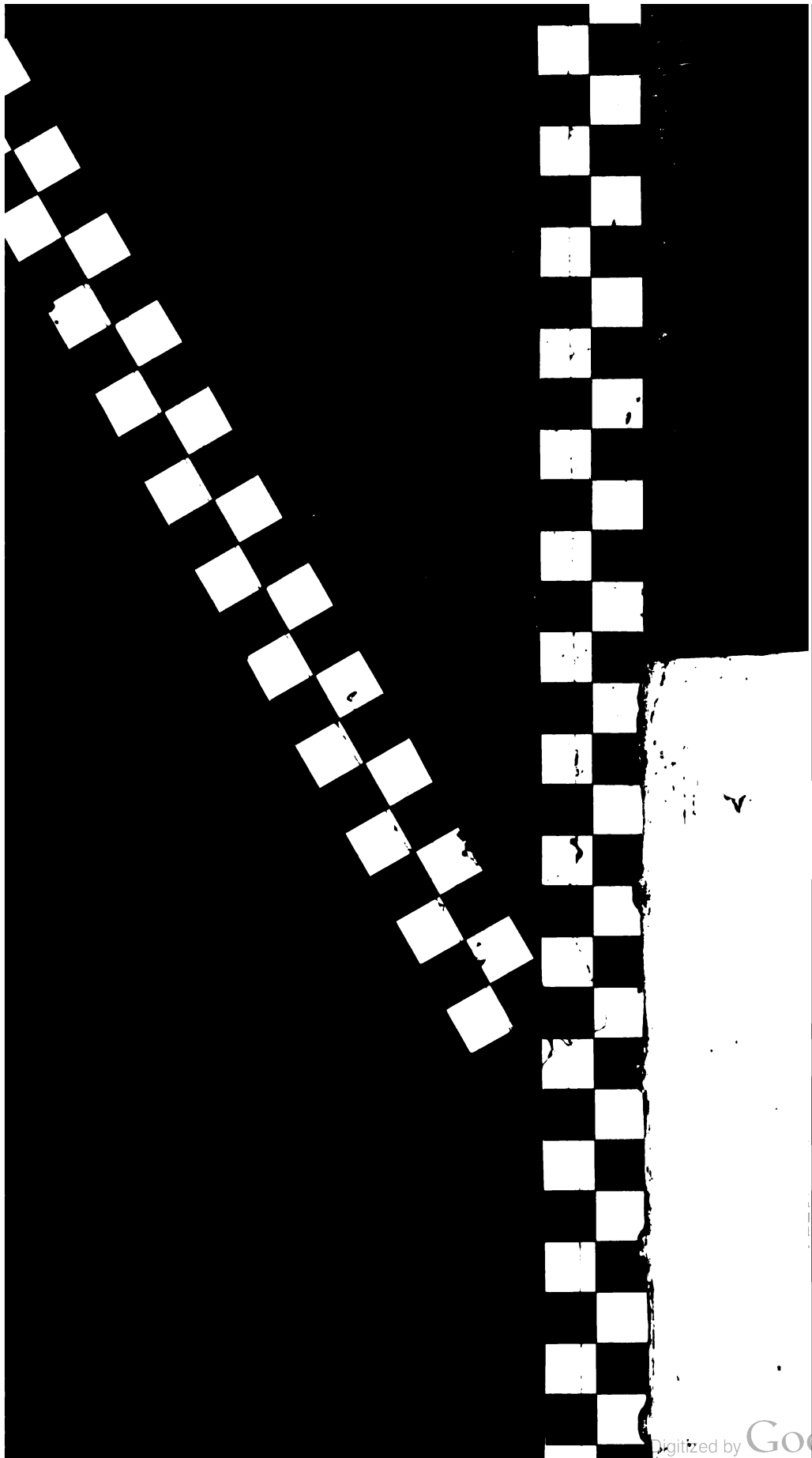
P. VIRGILIUS
CORNELII VIRGILII
P. BURMANNORUM

6
052
X

EX LIBRIS DOMUS S.I.
Bibliotheca
- artium -
IMMACULATÆ CONCEPTIONIS
AQVENSIS -

X 360/3

P. VIRGILII MARONIS

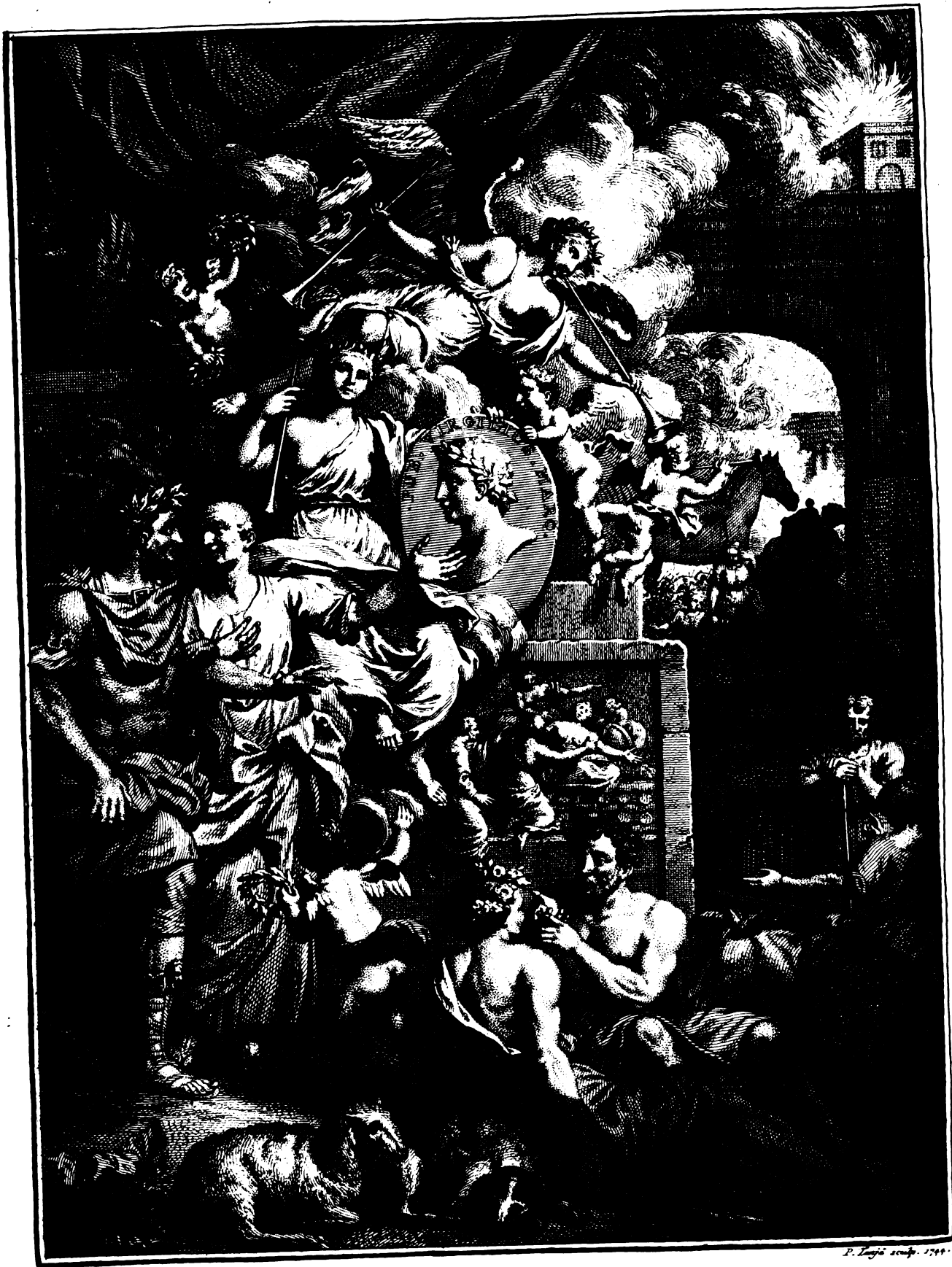
O P E R A

IV. VOLUMINIBUS COMPREHENSA.

L.F.D.B. -

P. Tassi sculp. 1789.

P. VIRGILII MARONIS
O P E R A,

CUM INTEGRIS & EMENDATIONIBUS COMMENTARIIS
SERVII, PHILARGYRII, PIERII.

Accedunt

FULVII URSINI, GEORGII FABRICII, FRANCISCI
NANSII, JOH. MUSONII, TANAQUILLI FABRI,
Et Aliorum, ac praecipue

NICOLAI HEINSII

NOTAE NUNC PRIMUM EDITAE:

*Quibus & suas in omne opus Animadversiones, & Variantes in SERVIIUM
Lectiones addidit*

PETRUS BURMANNUS.

Post cujus obitum interruptam Editionis curam suscepit & adornavit

PETRUS BURMANNUS JUNIOR.

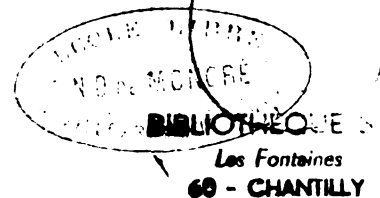
Cum indicibus absolutissimis & figuris elegantissimis.

T O M U S I

AMSTELÆDAMI,
Sumptibus JACOBI WETSTENII.
M. D. CCXLVI.

Nc⁴

NOBILISSIMIS ET GRAVISSIMIS
REIPUBLICAE AMSTELAEDAMENSIS
CUM MAXIME CONSULIBUS,

ET

ILLUSTRIS ATHENAEI CURATORIBUS,
GERARDO CORVER, TOPARCHAE
IN VELSEN, &c. &c.

JOHANNI SIX, J. V. D. TOPARCHAE
IN HILLEGOM, VROMADE, &c. &c.
ATHENAEI CURATORI.

JOHANNI SAUTYN, J. V. D.
HERMANNO HENRICO VAN DE POLL,
J. V. D.

NEC NON

DIDERICO TRIP, J. V. D. CONSULARI,
ATHENAEI CURATORI,

ET

GILL. VAN DEN BEMPDEN, J. V. D.
CONSULARI, ET ATHENAEI CURATORI,
VIRIS

VIRIS HONORATISSIMIS, ET NATALIUM
SPLENDORE, MERITISQUE IN PATRIAM
ILLUSTRISSIMIS, BONARUM ARTIUM
AC LITERARUM MAECENATIBUS
OPTIMIS,

HANC VIRGILII EDITIONEM EO, QUO
PAR EST, OBSEQUIO AC VENERATIONE

DICAT SACRATQUE

PETRUS BURMANNUS
JUNIOR.

X quo me, VIRI ILLUSTRES, ad celebra-
tissimi vestri Athenaei cathedram hono-
rificum & benevolum in modum ex A-
cademia Franequerana evocatum vobis
& urbi patriae quasi postliminio adseruistis, id
unice

D E D I C A T I O.

unice mihi agendum esse arbitratus sum, ut prolixum hunc tam luculenti de me studiisque meis iudicii honorem sedula stationis mihi demandatae administratione in civem haud omnino indignum degeneremque a vobis collatum esse, probare adniterer; ut gloriam illam ac celebritatem Lycei vestri, quam doctrinae & eruditionis dotibus ei conciliaverant Decessores mei, praeclara certe in Literis nomina, diligentiae saltem atque industriae laude, quum majoribus id negaretur viribus, illibatam conservare conarer, Vobisque ostenderem, quam gratus mihi ac laetus illuxerit ille dies, quo carissimae urbi patriae, in qua lucem primum adspexeram, amicisque ac consanguineis meis non sine honorata quadam dignitate reddi gaudebam, oblata mihi in Palladio vestro sparta, qua studiis illis Literarum, quibus me a puero sacraveram, excolendis & profitendis haud inutilis civitatis ac juventutis vestrae, in spem Reipublicae crescentis, commodis procurandis civis esse possem. Cum vero in provincia hac pro virili exornanda stimulos alacritatis non leves addiderint plurima favoris vestri non proletarii indicia, quibus illam mihi jucundiores magis ac magis reddere dignati estis, eoque nomine vobis debendi me reum probe noverim,

**

mea-

D E D I C A T I O.

meorum esse partium credidi, ut, oblata mihi oportuna ac splendidis vestris nominibus congrua occasione, publica quadam obsequii & gratae voluntatis significatione animi Vobis obstricti ac devoti monumentum quaecumque erigerem, & hoc observantiae meae ac venerationis pignus ad pedes vestros deponerem. Nimirum aditum ad vos, me deducente, parat, placidoque vultu admitti confidit Poëtarum veterum Latinorum, quotquot umquam fuerunt, princeps, & ingenii ac divini carminis majestate ceteris excellentior Virgilius, conspirantibus in eo omnis aevi eruditorum suffragiis; qua laude quemadmodum ipse sua aetate Principum maximo Augusto, atque ingeniorum & literatorum hominum illius temporis Fautori unico Maecenati, Equestris ordinis viro, carus & acceptus esse meruit, ita & vobis, viris Illustribus & in primaria Reipublicae nostrae dignatione constitutis, eodem hoc nomine, ut artium bonarum literarumque elegantiorum studia patrocinio atque amore fovetis singulari, gratum se venturum, neque illiberali hospitio in sacra vestra admissum iri haud dubitat. Hujus autem Poëtae opera, inter praecipua aureae illius aetatis monumenta principe loco numeranda, ad vos, CONSULES AMPLISSIMI,

DEDICATIO.

MI, defero, non sordibus aut situ vetustatis obdu-
cta ac foedata, ut olim erant quum e tenebris in
lucem primùm eruerentur, sed eruditorum ho-
minum & magnorum in his literis virorum cu-
ra & industria à mendis & maculis, quibus injuria
temporis inquinata antea & deformata erant, non
sine magno labore purgata atque eliminata, quos in-
ter cum plurimi fuerint, qui optime de Virgilio
promeriti felicibus auspiciis ac plaudentibus Mu-
sis id egerint, primas tamen sibi hac in parte jure
ac merito suo vindicat vir non tantum ingentibus
in rem literariam meritis conspicuus, sed &, quo
titulo Vobis propius commendabitur, honoribus
in patria nostra & vestra quidem urbe gestis, tum
susceptis pro Republica Batava in regnum Sueci-
cum Legationibus Illustris NICOLAUS HEINSIUS,
qui cum maximam vitae partem instituendis eru-
ditis in Italiam, Galliam, Germaniam, & Angliam
itineribus inpendere, subsidiis undique ex prae-
cipuis Europae Bibliothecis comparatis, ut Poëtis
Latii antiquioribus, quibus unicus Sospitator fuit,
& praesertim Virgilio castigando atque emendan-
do opem adferret salutarem (exemplo sane ut in-
ter viros illius ordinis ac loci raro, ita numquam
fatis ad imitationis laudem commendando) patriis

** 2

tan-

D E D I C A T I O.

tandem laribus redditus id praecipue egit, ut inter horas a gravioribus negotiis vacuas labores suos Poëtarum maximo inpenſos in ordinem digereret publicaretque, quos tamen interveniente Viri Eximii fato, Muſis valde funeſto, diſperſos tenebrisque damnatos poſteritati periſſe dudum magno cum dolore metuebant viri eruditi, niſi paucis ab hinc annis elapſis felici fortuna ab haeredibus Heinſianis reperti & in lucem protracti incidiſſent in manus Patruſ mei venerandi Petri Burmanni, qui theſauro hoc invento exſultans, depositis aliis curis, id operam dedit, ut hoc ultimo munere eruditorum laborum, quibus non ſine merita nominis celebritate famam Ultrajectinae ac Leidenſis Academiae, dum viveret, extendit, orbi literato gratificaretur. Sed dum operoſam hanc Virgilii editionem notis Heinſianis, aliorumque virorum doctorum, ac ſuis animadverſionibus digeſtis adornatam typis dimidia fere parte jam deſcripſiſſent operae, oppreſſit virum letalis morbus, qui eum Literis eripuit, quem fatalem metam cum ſe abſolvſſe ſentiret, telam Virgilianae hujus editionis inchoatam mea cura qualicumque pertexi & abſolvi ultima voluntate juſſit, quem laborem, licet taedioſum ſatis humeriſque meis forte inparem,

D E D I C A T I O.

rem, ne subterfugerem tamen aut deprecarer, pietas Manibus optimi Patruī, cui non uno nomine me obstrictum noveram, & publico literarum bono debita vetabant. Id an ex voto mihi successerit, a benignis faventium calculis non est cur iudicium desperem propitium, contra malevolos inertis Invidiae dentes tutus satis ac securus vestro, VIRI ILLUSTRÉS ET OPTIMATES MAGNIFICI, patrocinio, quod cur mihi circumspiciendum duxerim, & privatae, quas supra memoravimus, inpulerunt causae, & publicus ille, quo literas ac literatos fovere & amplecti soletis, amor. Quamquam enim sollicita temporum, quae nunc vivimus, discrimina omnes cogitationes vestras ac curas Reipublicae nostrae a clandestinis vel apertis hostium, pretiosissimae ejus libertati insidiantium, machinationibus stabiliendae atque adserendae unice vindicent, inter gravissimos tamen illos, quibus & publicae rei & civitatis vestrae salutis tanta cum gloria consulitis, labores numquam etiam Literarum & Athenaei vestri curam deponitis, & hac quoque parte urbis vestrae atque ingenuae juventutis, vices vestras in summa publici regiminis administratione aliquando excepturae, commodis strenue prospicitis, quae sane non minima prudentiae

D E D I C A T I O.

tiae vestrae, qua communi civium bono tam feliciter invigilatis, ac virtutum illarum, quibus dignitatis vestrae splendorem tanta cum laude illustratis, pars censenda est; quibus tamen omnibus celebrandis aut ex aequo depraedicandis si paginarum harum angustias sufficere existimarem, neque ego aut illarum magnitudinem & numerum, neque facundiae meae tenuitatem satis intelligere viderer. Quanta enim auctoritate & simul moderatione fortunae vestrae ac dignitatis fastigium sustineatis, quam justo disciplinae ordine & aequissimarum legum sanctitate cives vestros, non ut rigidi & minaces Domini, sed ut Patres mitissimi & indulgentes, in fide & officio contineatis, & exemplo vestro ad justis & aequi imitationem stimuletis, quanto libertatis amore servitutis famulantis metum aut dominationis herilis jugum a civium vestrorum collo prudenter avertatis, quanta etiam sapientia sacrorum cultus, bonarum artium & disciplinarum studia, & florentissima mercaturae commercia foveatis ac propagetis, quam invidenda denique aliis felicitate urbis maximae virces & potentiam hinc augeatis, adeo ut Amstelædamum ex prima ista originis suae exilitate, ut olim illa terrarum Dea gentiumque Roma, inter ceteras

D E D I C A T I O.

ras urbes dudum caput ita exseruerit, ut nihil ei par sit ac secundum; haec, inquam, omnia si citra ullam adulationis aut lenociniorum suspensionem commemorare atque operosius recensere tentarem, post Virgilium certe novam Aeneida, si id mearum esset virium, cantandam mihi proponerem. Inter illas tamen publicorum negotiorum moles quanta cum cura elegantiores literas, ut ad id revertar quod meum propius spectat institutum, & Musarum atque Athenaei vestri Antistites, quos inter me quoque adsciscere dignati estis, favore prosequamini, vel me tacente, grata cum voluntate non tantum agnoverunt illi, qui benevolentiae vestrae auram experti, & literas in hac urbe ante nos professi fuerunt, sed & non vulgares vicinarum Academicarum Professores debita cum laude praedicaverunt. Ut enim liberi vestri (auditis verba summi illius Academiae quondam Ultrajectinae luminis Joh. Georg. Graevii, quum alterum splendidissimi Antiquitatum Rom. Thesauri volumen Consulibus Amstelædamensibus pro honorifica ad Athenaeum vestrum evocatione gratus consecraret.) „ Ut, inquam, liberi vestri a teneris inbuantur rectorum de sacris sensuum disciplina, & scholas, „ in

D E D I C A T I O.

„ in quibus rudimenta deponant bonarum ar-
„ tium, & Athenaeum sublimius, in quo gra-
„ vissimarum doctrinarum studia colant, magni-
„ fico fovetis inpendio”. Nec minori elogio, se-
culo fere ante, Paullus Merula, non ignobile
olim Leidenfis Academiae decus, tunc cum
Magistratibus Amstelaedamenfis Willeramii
Abbatis Mersburgensis Paraphrasin in Canti-
cum Canticorum offerret, hoc studium ve-
strum erga Literas Musasque nostras exornavit:
„ Accedit, inquit, cura vestra erga literas earum-
„ que aedes publicas, in quibus docentur non so-
„ lum, quae ad Artium doctrinam, sed & quae
„ ad disciplinam virtutum: ut quum in Acade-
„ miam inde egressa fuerit Juventus vestra, fe-
„ licius ingrediatur vel Theologiae, vel Jurispru-
„ dentiae, vel Medicinae, vel denique universae
„ Politiae sacra, sicque tandem in partibus si-
„ bi credendis Rempublicam hanc nostram, ut
„ reipsa fieri videmus, gubernare occipiat. A-
„ morem autem, qui vobis in studia singularis,
„ testatur etiam inter alia, publica illa, quam an-
„ te annos aliquot instituitis, Bibliotheca, quam
„ optimis & selectissimis scriptoribus nuper ita
„ stipatam vidi, ut cum instructissimis jure com-
„ mitti

D E D I C A T I O.

„ mitti possit”. Quae celebrium virorum verba eo lubentius nostra hic facimus, quoniam & illustrium Decessorum vestrorum erga studia ac literas amorem non sine jucunda quadam, ut opinor, commemoratione & recordatione Vobis referunt; adeo ut Musis nostris gratulandum sit, quod eximiam hanc nobilissimorum Parentum vestrorum laudem integram conservetis, & in urbis vestrae decus utilitatemque perennare finatis; quam certe prolixam erga ingenuas artes & optimarum disciplinarum studia voluntatem ut porro, sic ut facitis, exserere, & ad posteros vestros producere, nostrique Athenaei publicaeque ejusdem Bibliothecae ita exornandae & locupletandae, ut jure cum instructissimis committi ac comparari posse praedicari mereatur, curam & tutelam gerere, eosque, qui commodis literarum & juventutis vestrae promovendis invigilant, eo, quo haecenus fecistis, patrocinio fovere non dedignemini, per Musarum nostrarum sacra, eâ qua par est veneratione precamur. Deum interim Opt. Max. pro perpetua vestra vestrorumque salute supplices venerabimur, ut vos tam egregios Reipublicae ac civitatis nostrae Patres & Proceres, bonarumque artium Custodes & Maecenates optimos

***

DEDICATIO.

timos longa annorum serie sospites & incolumes tueri velit; ut populo vestro, quem tam praeclare regitis, diu interesse, civitatisque Amstelaedamensis, quam gloriose adeo administratis, felicitatem ac salutem propriam & perennem confirmare, & ad ultimam posteritatis vestrae sobolem ferofque nepotes propagare & transmittere possitis.

Dabam Amstelaedami d. xx. Novemb. ciciocccxlv.

AE-

AEQUO ET BENEVOLO
LECTORI

S. P. D.

PETRUS BURMANNUS JUNIOR.

Ublicam tandem lucem felicibus, ut speramus, auspi-
ciis, adspicit splendida hæc & luculenta Poëtarum
principis Virgilii editio, optimorum Interpretum &
eruditissimorum Virorum commentariis ac notis in-
structa; quae cum elapsis abhinc quindecim annis a
Venerando Patruo meo Petro Burmanno adornari fuerit coepta, eo-
que adhuc superstitie typis jam magnam partem ante viri obitum
conmissa, fato tamen ejus paullo post interveniente interrupta sit,
conficiendae & absolvendae hujus telae onus meis humeris inponi
passus sum, quam alieni operis curam licet tædiosam nimis ac mo-
lestam mihi futuram satis praevidærem, & re ipsa fuerim expertus,
rejicere tamen, ac laborem, quantumvis ingratum, refugere ve-
tabant

*** 2

P R A E F A T I O.

tabant pietas & reverentia tam ultimae ipsius Patruī, cui omnia debebam, voluntati & jussis supremis, quam publicae literarum utilitati debita, ne forte chartae ejus inciderent in manus male auspicatas, quae in scrinia defuncti inopportune grassantes, & de Virgilio ipso, & Patruī mei Manibus pessimum in modum mererentur: praesertim cum propius mihi constaret, quo consilio quibusque copiis instructus ad novam hanc Editionem publico exponendam accesserit; cūjus instituti rationem enarrare hac praefatione mihi proposui, ut pateat Lectori, qua dote se prae aliis, quae haecenus circumferuntur & eruditorum manibus versantur, editionibus haec se commendat, quid non tantum in ipso Virgilio emendando vel illustrando, sed & in Servii commentariis, mutilis illis valde atque interpolatis, fuerit praestitum, quibusque novis & antea ineditis virorum doctissimorum notis ornatus Virgilius orbi erudito propinetur: id quod praecipue hic mihi agendum arbitratus sum; nam si de Virgilio ipso variisque ejus editionibus, & commentatoribus qua vetustis qua recentioribus operosius hic commentari adgrederer, prolixam potius & taedii plenam dissertationem, quam praefationem, qua hujus novae tantum editionis rationem me reddere par est, scribendam mihi proponerem, multaque a viris doctis jam toties aut leviter ac summatim enumerata, vel ex professo exposita, recocta inutili & fastidiosa crambe, denuo repetere, ac scrinia illorum compilare cogerer.

Jam dudum post fata viri Illustris & magni Latinorum Poëtarum Sospitatoris ac vindicis Nicolai Heinsii, quem Virgilio ad ingentem veterum Codicum manu exaratorum numerum variis per Europam peregrinationibus collatorum castigato curas suas praecipuas addixisse noverat orbis eruditus, ac promulsae nitidissimae, quam superstes dederat, sed sine notis, editionis praegustata, promissos saepe & avide expectatos in hunc Poëtam commentarios morte viri Eximii

inter-

P R A E F A T I O.

intercidisse, & cum nullibi in scriniorum ejus thesauro reperirentur, omnem eorum in lucem eruendorum spem decolasse dolebant viri docti; unde jacturam haud levem elegantiores fecisse literas deperditis Heinſianis in Virgilium lucubrationibus, cui recensendo triginta annos inpendisse scribit, profitetur Auctor Elogii Heinſiani, quod in Ephemeridibus doctorum Gallicis conspicitur Tom. x. pag. 114. intercidisse etiam has notas queritur Cel. Fabricius in Supplem. Biblioth. Lat. lib. 1. cap. 12. *Commentarios vero, quos in Maronem parabat Heinſius, non vidisse lucem, dolebunt mecum omnes harum literarum studiosi.* easdemque posteritati periuisse sibi persuaerat Broukhuisius in notis ad Tibull. lib. 1. El. 4. 19. & plures nostro seculo homines eruditi, quibus salivam moverat, quod notarum suarum spem non tantum in praefatione minoris Editionis, sed & in notis ad Valler. Fl. lib. 1. 206. ad Sil. Ital. lib. xvi. 532. & saepe alibi in scriptis suis fecerat Heinſius; sed qui consilium illud subinde distulisse videtur, sive ob publici muneris ac domesticarum occupationum negotia, sive quod uberiores adhuc copias ad Maronem ex codicibus antiquis adcuratius emendandum sibi promissas aliunde expectaret, ut ipse scribit If. Vossio in Epist. cvi. Tom. III. Sylloges; quam etiam edidit Colomesius in notis ad Gyrald. de Poëtar. Hist. Dial. 2. pag. 63. ubi causam, cur in notis his edendis procrastinaret, reddit: *Castigationes in Maronem nostrae lentius procedunt quam vellem. Morantur harum editionem, quae ex Gallia sperare sum jussus. Promisit & Regina suos codices, sed de iis parum mihi blandior, cum rem esse plane incertam haud ignorem. Deest & amanuensis, ad cujus opem possem confugere.*

Sub finem tamen vitae suae, discussa bellorum nube, quae Belgas aliquamdiu infestaverat, cum tranquilla magis Musisque propitiora apparebant tempora, publicis solutus negotiis cum literario privatae vitae otio se tradidisset Heinſius, impetum ceperat commentarios Maronianos simul cum aliis, quae meditabatur, scriptis elaboratos

*** 3

publi-

P R A E F A T I O.

publicae luci exhibere, sed quorum spem Musis. funesta viri maximi mors, quae non diu post eum literis subtraxit, tunc quidem penitus praecidisse videbatur. Itaque eas vel post viri obitum iniqua conditione interiisse, vel in manus sinistrae incidisse suspicabantur deliciarum harum cupidi. Graevio tamen illas forte Heinsium ipsum inter ultima, quae excepit, mandata commisisse, conjici posset ex ejus Epistola ad Petrum Francium, qui illas edendas sibi dari rogarat, scripta paullo post Heinsii excessum, quae in Collect. Praefat. & Epistolar. Graevii a Cel. Fabricio edita exstat, Epist. LXXVIII. pag. 475. ubi scribit: *Notae Heinsii in Virgilium non satis compositae ut tibi dentur edendae, ne intercitant, pro mea facultate providebo.* quibus verbis Graevium puto eundem innuere codicem, ex quo nunc eduntur, in quem notas suas inserta patris sui Danielis editione Elzeviriana anni 1636. non valde compositas conjecerat Heinsius, & sub manu, ut fit, auctas ordine saepe indigesto ita illevertat, ut describendi eas atque ita digerendi, ut facile a typographis edi possent, laborem vel averfatus vel aliis curis prohibitus Graevius restituisse eas videatur Heinsianis haeredibus. Et certe, ut dein patuit, haeserunt postea aliquamdiu apud Amplissimum Robertum Goesium, Reipublicae nostrae apud Daniae Regem Legatum, post cujus mortem a Filia ejus unica superstite anno hujus seculi trigésimo Hagae repertas has Heinsianas observationes, ut sibi committerentur edendae, Patruus meus tandem inpetravit: unde perperam in Novis Literar. Germ. Lipsiensib. anni 1730. pag. 338. adnuntiatur fuisse notas Heinsii in Virgilium tamquam Ultrajecti haerentes simul cum Adversariis. Ejus Patrum meum reperisse; cum ex Admonitione Ejus de Editione Virgilii Maasviciana ea, quae modo dixi, edocemur, quibus si addantur illa, quae in Praefatione ante Poëtas Latinos Minores, sub id tempus a Patruo meo editos, de notis his Heinsii in Virgilium a se repertis cum publico communicavit; & quae

P R A E F A T I O.

quae in Epistola ad Celeb. la Crozium d. 4. Jun. 1731. missa scripta, quam nuper Tomo I. Thesauri Epistolici la Croziani pag. 76. inseruit Eruditissimus Joh. Lud. Uhlius, satis, ut puto, Lectori de fortuna inventi hujus thesauri constabit. Eo ex tenebris protracto lætatus Senex optimus, ceteris omnibus, quae moliebatur, sepositis, & adhibitis aliis subsidiis Heinſianis, quae benignitate Amplissimi Leidenſium Consulis Caroli Crucii possidebat, notis his describendis ac disponendis, parte laboris mecum, dum Leidæ literis operarer, dispensata, totum se dedit; & collectis simul Variantibus Lectionibus, quas trium quatuorve exemplarium marginibus e Codd. Mss. adleverat Heinſius, admixtis suis etiam notis & observationibus, nihil neglexit, quod splendoris dotem novae huic editioni conciliare posset. Jamque typis describendum Virgilium tradiderat, & ad VII. Aeneidos librum pervenerant operae, cum in medio operis cursu vitum laboriosissimum oppressit atrox ille & letalis, qui cum nobis eripuit, morbus, quo ingravescente cum fatalem sibi adesse horam sentiret, mihi editionis porro curandae & absolvendae laborem ultimae voluntatis jussu inposuit, quem, licet viribus meis majorem, aliaque meditati incommodum atque intempestivum, lubenti tamen atque alacri animo suscepi, & honori non exiguo hoc ultimum patruī amoris indicium duxi, quod Virgilii sui, postremi Senis optimi in his terris conatus, producendi curam meae qualicumque industriae committere haud dedignaretur.

Sed videamus, quibus copiis instructus Heinſius Virgilium ad membranarum veterum fidem, quas tanto numero excussit, emendandum suscepit. Inter omnes autem Maronis codices, qui venerandae vetustatis nomine praedicantur, longe antiquissimus & optimus est Mediceus ille, quem Florentiae in Bibliotheca Laurentiana, ubi adhuc hodie adservatur, contulit diligentissime post Pierium, qui eodem codice fuerat usus. Eundem hunc cum editis
etiam

P R A E F A T I O.

etiam comparavit Marquardus Gudius, ex cujus libro variantes Lectiones diligenter adnotatas possedisse se testatur Fabric. Suppl. Bibl. Lat. lib. 1. cap. 12. pag. 297. Possessorem olim habuit hic codex Rudolphum Pium Cardinalem Carpenssem, ut Achilles Statius testatur ad Catull. carm. IV. & ex ejus Epigrammate patet, quod fronti codicis ad Eclogam sextam praefixum habetur, & incipit, *Purpureos sparge in frontem &c.* Hunc librum ante mille & ducentos annos scriptum literis majoribus Romanis, seu capitalibus, forma, ut vocant, quarta, laudabili valde instituto, ut omnibus ejus usum largiretur, typis describi eodem characterē, literisque, quibus exaratus est, uncialibus inprimi nuper curavit Petrus Franciscus Fogginius, Florentiae 1741. quo munere haud parum Musas nostras sibi obstrinxit, cumulum additurus egregio huic beneficio, si Dissertationem de hoc codice uberiores, quam in praefatione, ubi de eo agit, editurum se promisit, cujusque argumenta ibidem exhibet, publico inpertiri dignabitur. Emendatorem nactus est hic codex Turcium Rufum Apronianum Asterium, qui Consulatū gessit simul cum Praesidio A. Chr. 494. qui codicem hunc emendans distinxit consulatus sui initio, quo magistratum hunc auspiciatus ludos Circenses & Scenicos, venationem, & alia populo, ut solebant, exhibuit spectacula; quem ritum ipso Asterii Epigrammate, quod codici huic post Bucolica manu ejus adscriptum habetur, illustrat Henr. Valesius notis ad Socrat. Hist. Eccles. lib. 11. cap. 29. Sed ut adcuratius lectori integrum sit de antiquitate codicis hujus Medicei, & Consulis Asterii Epigrammate judicare, non abs re facturum me arbitratus sum, si specimen ejus tabulae aereae cura Antonii Cocchii Florentini incisum, ita ut illud a Celeberrimo D'Orvillio mecum communicatum fuit, praesertim quia codicis Medicei editio Fogginiana non in omnium manibus versatur, oculis hic conspiciendum exhiberem.

Epigram-

P R A E F A T I O.

Epigramma vero ipsum, ut & alterum ejus-carmen, quod in Sedulii codice Rhemenſi a Jac. Sirmondo laudato habetur, erudite illustravit Nic. Heinfius in Differtatione, qua de hoc codice Virgilii Mediceo, & Consule Asterio ejus emendatore egit, quam defuntam ex ejus Epistolis ad Thom. Reinesium scriptis in Tom. V. Sylloges Epistolar. a Patruo meo curatae pag. 193. & seqq. hic denuo legendam produxi, sed auctiorem, & ex schedis Heinfii ipsius, quae mihi ad manum fuerunt, suppletam & correctam: Ejusdem Asterii Consulis operâ emendata fuerunt Sedulii Poëtae Christiani carmina, ut Epigramma illud indicat, quod in Rhemenſi Sedulii codice repertum a Jacobo Sirmondo ibidem producitur & illustratur ab Heinfio, quod idem Epigramma legitur etiam in principio antiquissimi Sedulii codicis, quem mihi ex supellectile Almelooveniana comparavi, quemque in sua editione Cellarius adhibuit, & Epigrammati praefigitur haec inscriptio, cum illa, quam Barthius protulit, fere consentiens: *Hoc opus Sedulius inter cartulas dispersum reliquit, quod recollectum, adunatum, atque ad omnem elegantiam divulgatum est a Turcio Rufo Asterio Quinto, Viro Clarissimo, Consule ordinario atque Patricio.* de hac Sedulianorum codicum inscriptione & Asterio prolixius egit Justus Fontaninus lib. II. de Antiquitat. Hortae cap. III. §. 5. & 6. Ceterum de his Mediceis Virgilii membranis, & Asterio Consule, copiose disseruit eruditissimus purpuratorum Antistitem Norisius Comment. ad Cenotaph. Pisan. Diss. IV. cap. 2. §. 1. quae etiam leguntur post Schursfleischii Orthograph. Roman. cap. 2. §. 1. pag. 14--49. Norisium tamen inscriptionem Epigrammatis mancam & inemendatam protulisse ostendit vir Celeberrimus Ant. Franc. Gorius, aeternum Florentinae Academiae decus, & immortalibus eruditionis laboriosissimae monumentis honoratissimum Musis nomen, in Tom. II. Inscript. Florentin. pag. 452. & 453. ubi testatur etiam Cl. Antonium Cocchium Medicum & Philosophiae Naturalis in Flo-

***

ren-

P R A E F A T I O.

rentino Lyceo Professore, peculiari Dissertatione de hoc libro Mediceo operosius commentaturum. Vide etiam de hoc codice Montfaucon. in Biblioth. Bibliothecar. Mss. Tom I. p. 318. & Mabillon. lib. v. de Re Diplom. p. 352. & 354. ubi specimen scripturae hujus codicis ab Antonio Magliabecquo secum communicatum exhibet, simul cum carmine Achillis Statii, & Asterii Consulis Epigrammate, sed in cujus inscriptione vitiose tamen edidit, CURCIUS RVFIVS APRONIANVS VC ET INL. EXCOMITE DOMESI PROIECI, &c. Novissime etiam Clarissimus Muratorius, qui de Asterio, & Turcio Aproniano ejus patre, egit in Dissert. 1. ad Paulini Poëm. in Anecdotis Tom. I. pag. 141. & seqq. post Norisium Goriumque codicis hujus Inscriptionem & Epigramma Asterii produxit in novo Thesaur. Veter. Inscript. Tom. II. pag. 662. notata lectionis varietate ex Norisio, qui omnium inemendatissime exhibuit, & ex Gorio, cum quo consentit editio Foggiana, & apographum Heinisianum, nisi quod operarum incuria versu primo *Distinxi emendavi pro emendans* editum apud Gorium videatur. Sed an ex corrupta hac lectione, quae tamen in codice ipso non conparet, & ex glossemate noni versus justa Muratorio orta fuerit suspicio, inscriptionem hanc codicemque ipsum (posthabito oculatorum testium judicio,) non a propria Asterii manu, sed a posteriore librario profluxisse, aliis inquirendum relinquimus. Conjecturam porro ejus in versu tertio, qua pro *penaces* legit *pinaces*, & tabulas seu asseres intelligit, jam a Reinesio occupatam docemur ex Heinsii Dissertatione; quamquam Valesii emendationem *paneces* praefendam arbitramur, quia *varium ferarum certamen* se edidisse testatur Asterius, sive *pancarpum*, ut aliis vocatur. de quo vide Gothofred. ad Justinian. Nov. 105. & Salmas. ad Capitolini Gordianos cap. 3. Denique quod ultima linea pro *Quisque legis perlegas*, reclamante carminis lege, recte Muratorius emendet *relegas*, eodem modo in hoc Spec-

ci-

P R A E F A T I O.

cimine Cocchiano aeri inciso legi, & a Foggino editum animadverti: nam apud Mabillonium corrupte hoc distichon ita profertur:

Quisque locos relegas felix parcasque benignus

Si qua minus vacuus praet. . . mans.

Mediceum hunc codicem excipit Vaticanus itidem praestantissimae notae, quem olim Francisci Petrarchae fuisse testatur Pierius ad lib. III. Georg. 348. qui hoc etiam codice usus videtur, & in eo conferendo adjutus est a Joh. Bapt. Sanga, cive suo, & homine literato, ut monet ad lib. IX. Aen. 20. Hic licet antiquitate ad Mediceum non adsurgat, inter vetustiores tamen Virgilii codices censendus, atque iconibus & figuris elegantissimis ornatus est, quae auspiciis Camilli Cardinalis Maximi olim delineari coeptae, & aeri incisae a Petro Sancte Bartholo Lucensi, simul cum illis Virgilii carminibus, quae in hoc codice supersunt, capitalibus literis expressis, prodierunt Romae 1741. in fol. opere eximio & splendidissimo, sub hoc titulo: *Antiquissimi Virgiliani codicis Fragmenta & picturae ex Bibliotheca Vaticana ad priscas imaginum formas a Petro Sancte Bartholi incisae.* Vide de hac editione Nova Literar. Lipsiens. mens. Febr. an. 1743. In hujus libri praefatione a Joh. Dominico Campiglia instituitur comparatio codicis Vaticani & Medicei, quos aetate pares facit, & a Pierio hunc non adhibitum, sed duos alios Vaticanos, Oblongum & Romanum ab eo vocatos, tradit; tum subnectit catalogum XLVI. codicum Virgilii Vaticanorum. Hic vero codex, a Fulvio Ursino Bibliothecae Vaticanae donatus, olim illustres habuit possessores, Joh. Jovianum Pontanum, & Petrum Bembum, dein Torquatum Bembum, Petri filium, apud quem codicem antiquissimum Virgilianum, quem eundem esse arbitror, se Patavii vidisse & admiratum esse, testatur Constantius Landus in Explicat. Veter. Numism. pag. 9. Easdem Vaticani hujus codicis figuras tabulis aeneis expressas sed sine Virgilii carminibus, comple-

**** 2

ctitur

P R A E F A T I O.

Editur alius liber forma oblonga ante paucos annos in Italia editus
 sub hoc titulo, *Iconicae figurae, quae in vetustissimo codice Virgiliano
 Bibliothecae Vaticanae annum supra millesimum scripto & depicto visun-
 tur.* Sed jam ante easdem tabulis incisas evulgare voluit Joh. Car.
 Schottus, Regi Borussiae quondam a Bibliotheca & Antiquitatibus,
 quem in animo habuisse Virgilium ex nummis & monumentis an-
 tiquis illustratum, & his Vaticani codicis figuris ornatum edere re-
 fert Celeb. Joh. Fabricius in *Biblioth. Lat. Supplem. lib. 1. cap. 12.
 p. 298.* Forte & hunc codicem Vaticanum innuit Politianus *Mi-
 scellaneor. cap. LXXI.* ubi memorat *volumen, quod est in intima Va-
 ticana Bibliotheca mire vetustum, & grandibus characteribus perscri-
 ptum.* quem laudat etiam *lib. 14. Epist. 9.* Alios Virgilii codices
 Vaticanos antiquissimos, literis rotundis exaratos, recenset Leo Al-
 latius in *Animadv. ad Fragm. Antiq. Etrusc. p. 58.* interque eos
 unum, quem ipse simul cum Bibliotheca Palatina in Vaticanam ad-
 vexit, eundemque esse testatur, ad quem Virgilianam suam edi-
 tionem curavit Hieronymus Commelinus an 1599. 8°. quamquam
 eum non bona fide ex hoc codice Virgilium expressisse Allatius illic
 criminetur. Alios etiam Vaticanos codices literis Longobardicis scri-
 ptos memorat Ciofan. ad *Ovid. VI. Metam. v. 117.* ubi alterius
 codicis Virgiliani fata prolixè enarrat, atque argumenta librorum
 Virgilii, quae Modestino, aut Scholastico cuidam poëtae plerum-
 que adtribuuntur, Ovidio adscribenda esse ex Vaticanis aliisque Vir-
 gilii codicibus contendit. Cum illo autem antiquissimo Vaticano
 codice, quem Petrarchae olim fuisse supra ex Pierio notavimus, non
 confundendus est alius, qui in folio membraræ scriptus, adjectis
 Servii commentariis, & in fronte figuris pictoris celebris Simonis
 Senensis exornatus, atque adnotatis glossisque manu Petrarchae scri-
 ptis valde interpolatus possessorem nactus est Fulvium Ursinum, ac
 deinde a Cardinali Friderico Borromaeo in Bibliothecam Ambrosia-
 nam

P R A E F A T I O.

nam Mediolanensem advectus est; hunc librum recenset Montfaucon. *Diar. Italic.* pag. 20. & in *Biblioth. Bibliothecar. Mss. Tom. I.* pag. 530. circa finem. sed accuratiorem codicis hujus notitiam dedit Jac. Phil. Tomasin. in *Petrarch. Rediv.* cap. xv. p. 87.

His adnumerandi sunt, praeter Gudianum exquisitae & vetustae notae exemplar, tres codices Jacobi Mentelii, Medici quondam Parisini, tres itidem manu exarati libri Bernardi Rottendorphii, & totidem Leidensis Bibliothecae membranae, quas a Joh. Fred. Gronovio sibi suppeditatas inter ceteros illos modo memoratos Virgilii codices vetustatis nomine laudat Heinsius in fragmento majoris praefationis, quam in chartam conjicere inceperat, sed non absolverat; quod cum inter schedas ejus sese mihi obtulerit, non abjiciendum, sed praefationi, quam minori editioni suae praemisera, jungendum esse ratus sum. Codicem etiam Montalbanium, quem donatum habuit olim Heinsius ab Ovidio Montalbano, Philosophiae apud Bononienses Professore, ante quingentos abhinc annos scriptum fuisse monet in notis ad lib. v. Aen. 522. duos etiam Menagianos codices ab Aegidio Menagio, exquisitae inter Gallos eruditionis viro, accepit; sed quorum unum recentioris fuisse notae dicit ad lib. v. Aen. 620. Pugetiani etiam membranacei codicis, qui Aeneida complectebatur, ex Bibliotheca Gulielmi Pugetii, in Senatu Tholosano quondam Consiliarii Regii, variantes Lectiones accepit Heinsius a Bernardo Medonio, qui Mss. hunc contulit cum Edit. Elzev. 1649. & per literas an. 1664. scriptas ad eum misit; ut ex inedita Medonii Epistola ad Heinsum exarata, cui has varias Lectiones adjunxerat, mihi patuit. Eas autem Heinsius quum in notas non retulerit, suis inseruit meus Patruus. His si addamus quatuor Balthasaris Moreti, duos Vossianos, totidemque Ecclesiae Hamburgensis, unum Sprotianum, & Schefferianum, ac praeter aliud fragmentum Moretanum & Vossianum, codicem Venetum, quem a se ipso Venetiis quondam redem-

**** 3

tum

P R A E F A T I O.

tum fuisse, & licet recentiore prae se ferret aetatem, optimas tamen suggestisse lectiones testatur ad Ecl. I. 17. & Ecl. VII. 56. ne quid de Bigotiano, Hugenario, aliisque membranarum, quas excussit, dicamus, patebit inde, Heinsum in emendando Virgilio codices plus quam triginta numero adhibuisse, adeoque neminem ex primi ordinis literatis hominibus post Pierium Valerianum, cui integra haec debetur laus, quod primus antiquissimorum codicum ope medicam Virgilio admoverit manum, majore cum cura ad fidem veterum exemplarium manu exaratorum Maronem castigasse, vitamque vaturn principi reddidisse. Possedit praeterea & adhibuit etiam Hein- sius in Virgilio recensendo Editionem Juntarum Florentinam ex veterrimo Mss. castigatam, in cujus margine ex iisdem codicibus antiquis, quibus usus fuerat Pierius, (inter quos Mediceus, Longobardicus, & Oblongus Bibliothecae Vaticanae, ac Romanus, quem in literis corruptissimum fuisse indicat ad lib. III. Georg. 190. facile agmen ducunt,) adnotatae erant lectionum differentiae, quas a viri cujusdam eruditi, vel ipsius potius Pierii manu profluxisse suspicatur Hein- sius in notis ad Ecl. VII. 19.

Horum omnium codicum varietates tribus diversis exemplaribus ab Hein- sio quotidie versatis, & conjecturis atque emendationibus Viri praeclari notatis, quum adscriptas simul cum aliquot Servii editionibus cum Mss. vetustis collatis ac suppletis inter reliqua scrinia Hein- siana jam possideret Patruus meus, antequam ipsum Hein- sii Commentarium e tenebris erueret, repertis his notis cum suam adornaret editionem, ex iisdem his codicibus accurate lectionum diversitates in notis Hein- sianis non memoratas excerptis, suisque inseruit, ne quid desideraretur, quod ad Virgilium emendandum ex adparatu Hein- siano conferri posset. Sed & praeter haec aliorum codicum manuscriptorum ope in Virgilio recensendo usus est, sive quos ipse excussit, ac cum editis comparavit, vel quorum Excerpta a vi-
ris

P R A E F A T I O.

ris doctis suppeditata nactus erat. In primis censendus est codex Regius, Servii commentario etiam instructus, quem inter supellectilem Rykianam inventum ad suam editionem curandam, sed negligentissime, adhibuit Maaſvicius, antiquus valde & egregius, quem ex Regia Parisiensi Bibliotheca utendum olim acceperat Heinſius; qui forte codicem hunc paullo ante mortem, quam Hagae obiit, Ryckio in manus tradiderat, ejusque fidei commiserat, quod suspicari licet, quia illic ab Heinſio morti vicino ultima excepit mandata, ut ex Ryckii Dedicatione, Joh. Goesho inscripta, ante Dissert. de primis Italiae incolis post Holsten. notas ad Stephan. Byzantin. editam manifestum est. Ryckio dein defuncto Maaſvicius, qui codicem hunc suo loco restituendum susceperat, eum tamen apud se retinuit, ac post fata sua transmisit ad filium, a quo codicem illum jure emtionis redemit Amplissimus Hulsius, Consul Haganus, in cujus Bibliothecae splendidissimae auctione cum publice venalis exponeretur, eum ingenti pretio sibi addictum vindicarunt Illustres Academiae Leidensis Curatores, ac Bibliothecae suae adseruerunt simul cum Parrhasiano codice, qui ex Bibliotheca Henr. Adr. Marckii, Leurae Dynastae (unde Marckianum ab ejus possessore vocavit Maaſvicius) transferat in Hulsianam. Utriusque codicis fata prolixius exposuit Patruus meus in Admonit. de Edit. Virgil. Maaſvic. quam ex Miscellan. Observ. Vol. VIII. Tom. I. pag. 81. & seqq. repetitam huic editioni praefigere e re visum fuit, quia de instituto, quod in edendo Virgilio secutus fuit, Lectorem accuratius edocet, & quasi instar prodromi praefationis, quam meditabatur, exhibet. Alterum hunc codicem, qui, licet antiquitate Regio longe inferior, & recentissimae notae sit, saniores tamen optimorum & vetustiorum codicum scripturas saepe confirmat, Patruus appellavit Parrhasianum, quia possessorem olim habuit Janum Parrhasium, qui hoc codice assidue usus manu sua margini passim variantes adscripserat lectiones,

P R A E F A T I O.

nes, sed potissimam partem ex diversis codicum, quos in suis Castigationibus adduxerat Pierius, scripturis petitas, aliasque notas libro huic adleverat. vide ad lib. II. Aen. 15. Nonnulla etiam Parrhasii ad Maronem leguntur post Ejus Quaestiones Epistolicas, ab Henr. Stephano an. 1567. editas, excerpta ex egregio ejus in Claudianum Commentario, ac repetita in Gruteri Fac. Critic. Tom. I. pag. 834. & seqq. Alias etiam Parrhasii notas in Virgilium habuit Josephus Valletta Neapolitanus, manu ipsius Parrhasii adscriptas editioni Mediolan. 1476. fol. per Antonium Zarothum curatae; ut patet ex Vallettae elogio, quod Ephemeridib. Literat. Italiae insertum legitur, Tom. XXIV. ubi pag. 98. inter alia Parrhasii anecdota, quae literarum ille fautor egregius simul cum pluribus ejusmodi cimeliis possedit, hae notae Parrhasii Maronianae etiam memorantur.

Praeterea Franciani codicis variae Lectiones Patruo ad manus fuerunt, qui codex, inter vetustiores etiam reponendus, olim fuit penes Petrum Francium, virum Poëtices & Eloquentiae dote in Athenaci nostri Amstelaedamensis cathedra quondam celebratissimi, quem librum ita laudat Broukhuf. notis ad Propert. lib. II. El. 23. 13. *Ita semper scribitur in membranaceo codice Virgilii sic satis antiquo, quem adservat Athenaci patrii non leve decus Petrus Francius. & ad lib. IV. El. 6. 21. vocat codicem antiquum, & valde boni commentis, quem ego beneficio Petri Francii, viri praestantissimi, contendi olim cum vulgatis.* haec codicis Franciani collatio adscripta erat editioni quae prodiit ex officina Abrah. Commelini an. 1646. in 4°. cui adnotatae etiam erant variantes in Georgica a Jacobo Tollio collectae ex codice papyraceo Bibliothecae Teutoburgensis. Librum hunc cum Patruo communicavit Celeb. D'Orvillius, penes quem etiam est alterius codicis Franciani fragmentum, quod incipit a medio lib. I. Aen. usque ad medium libri VI. & in membrana scriptum est. tres enim Virgilianos codices Mss. possedisse Francium patet ex Ejus Biblioth.

P R A E F A T I O.

blioth. Catalogo pag. 149. ex quibus tertius, qui totam complectitur Aeneida, idem forte ac ille, qui nunc in Amstelædamenti Bibliotheca adservatur, atque aetatem prae se fert satis vetustam, quamquam ab eo diversum esse conjici posset ex nota Patru ad lib. VIII. Aen. 205. Deinde praeter duos Leidenſes, quos ipse Patruus contulit, Zulichemium, Vossianum, Graevianum, & Oudartii codices, etiam variantes habuit ex libro Bibliothecae Vratislaviensis Elisabethanae, quas manu Jani Gebhardi scriptas scrinia Heinsiana ipsi suppeditaverunt: Gebhardus autem codicis hujus collationem instituerat ad editionem Schrevelianam Lugd. Bat. 1652. Adhibuit etiam codicem Wittianum, quem cum eo communicaverat ex sua suppellectile Amplissimus Joh. de Witt, Civitatis Amstelædamenti quondam Judex, & Societatis Indicae Orientalis Moderator: codicemque suum, quem possidet, licet recentioris aetatis, diligenter in gratiam Patru contulit, ac lectionum diversitates ultro ei largitus est Celeberrimus Jac. Philippus D'Orville, cui elegantiores Musae earumque cultores tot nominibus se obstrictos agnoscunt, qui & notas etiam nonnullas suis locis insertas Patruo transmisit. Walliani etiam codicis fragmentum, quod nunc apud eundem D'Orvillium est, minime spernendum, & glossis plurimis conscriptum, quodque a lib. II. Aen. v. 310. incipiebat, & in fine lib. VI. desinebat, me aliquando ad Maaſſicianam editionem pro Patruo contulisse memini, quod acceperat a Reverendo Harmanno van de Wall, viro inter Ecclesiae Amstelædamenti Antistites eruditione quondam conspicuo: quibus accesserunt codicis membranacei Claramontani variae Lectiones, collati per Clariss. Joh. Arntzenium; quem a Claramontio, Ecclesiae Gallicanae olim ministro, utendum habuerat. Plura ipsi subsidia aliunde ultro oblata fuerunt, sed quae tot copiis adjutus comiter repudiare debuit, quia tædioſo & moleſto huic labori aetatem deficientem non ſuffecturam facile augurabatur. Quae causa est,

*****

cur

P R A E F A T I O.

cūr gratias egerit humanitati Cl. Richardi Mead, Medicinae Doctō-
ris apud Anglos celeberrimi, qui trium codicum Mss. suorum u-
sum Patruo obrulerat, specimenque variarum Lēctionum ex An-
glia transmiserat, sed viro humanissimo & occupatissimo noluit Pa-
truus inponere laborem, ut Mss. illorum differentias porro excerpe-
re pergeret, ut notavit ad lib. 1. Aen. 66.

Atque haec de codicibus manu exaratis, quos in ipso Virgilii con-
textu, ut vocant, castigando post Heinsium adhibuit Patruus meus :
plures autem Virgilii codices Mss. alibi quidem in Bibliothecis publicis
servari noverat, quos sibi conferri per amicorum commercia literaria
haud difficulter, si id desiderasset, inpetrare potuisset. Sed praeter co-
dices Mss. etiam consulendi erant Grammatici antiqui, illi praesertim,
qui in Corpore Putschiano exstant, qui cum in Institutionibus suis
Grammaticis usum Linguae Latinae maxime probent & firment te-
stimoniis e Virgilio petitis, eaque proferant ex codicibus, quibus
ipsi suo tempore fuerunt usi, hinc passim & ubique deprehendere
in iis licet lēctionum differentias ab editis hodie Maronis exemplari-
bus diversas, unde non tantum codicum manu scriptorum vicem
praestant, sed & illis majorem merentur saepe auctoritatem. vide
Pier. ad lib. v. Aen. v. 33. qui ubivis in notis suis Grammatico-
rum fide & auctoritate saniores Virgilio lēctiones vindicavit, quod &
feliciter praestitum fuit ab Heinsio, quorum vestigiis insistens Pa-
truus veterum Grammaticorum testimonia e Virgilio producta non
tantum diligenter cum editis comparavit, sed & ex Donati ad Te-
rentium, Acronis ad Horatium, & Lutatii ad Statium Scholiis plu-
rima in Marone loca vel restituit vel intempestivas recentiorum con-
jecturas repudiavit. Praecipue novissimorum Virgilii Interpretum
expositiones, & si quid nostro seculo viri docti in Criticis suis ope-
ribus tentarant novarum emendationum, examinavit, ac prae cae-
teris Heumanni, Marklandi, aliorumque conjecturas vel laudavit vel
refu-

P R A E F A T I O.

refutavit. Ea enim & praecedentium & nostri seculi conditio est; ut ex hominibus literatis multi, licet ab eruditionis dotibus non destituti in aliis auctoribus vel explicandis vel emendandis *ὑποχίτῃ* haud raro litent, saepe tamen infelicitè in Poëtis versentur & temerariis ac parum opportunis conjecturis vulnera haud raro majora infligant eorum monumentis, quam adfecta sanent. Mirari certe saepe subiit Marklandum, eruditis in Statii Sylvas notis celebrem, tot inauspicatis conjecturis emendare dignatum fuisse Virgilianam Aeneida, & simul tamen de poemate hoc, cui omnium seculorum iudiciis prae ceteris poetarum monumentis principatus palma delata est, fastidiosum illud nimis adducto supercilio pronunciasse suffragium, in fine praefationis suae ad Statii Sylvas: *Plurima sunt in isto poemate, quae, si ego (pessimus omnium poeta) versus scriberem, nollem in meis conspici. & licet numero infinita ultra humanae imitationis metas in illo emineant, nonnulla tamen sunt contradictoria, multa languida, exilia, nugatoria, spiritu & majestate carminis Heroici defecta, quae si perfecti operis signa sunt, sit per me, quantum libet, perfecta Virgilii Aeneis. Et de Georgicis quidem quantum vult concedo, de Aeneide vero renuo negitoque. Non solus ita censeo: immo hoc sensisse videtur ipse Virgilius, optimus certe sui iudex, aut quare flammis aboleri jussisset hoc opus? sed & solus ita censebo, donec sensus communis & rerum notiones animo haerebunt. Inpudentiam vel dementiam meam miraris? quod dixi praestare paratus sum.* Utramque certe & inpudentiam & dementiam hic mirari liceat, donec rebus ipsis evincat & praestet id quod minatur. Censor vitio creatus, quae si in medium protulerit, & languidum, exile, ac nugatorium esse Aeneidos Poëma persuaferit, fatebimur solum hac in parte sapere Marklandum, ceteros vero omnium seculorum homines eruditos a sensu communi destitutos fuisse, qui quasi agmine facto certarunt in divino hoc poemate tot laudibus extollendo. Sane de ipsius Marklandi facultate poetica, nullis carmini-

***** 2

bus

P R A E F A T I O.

bus ejus visis aut lectis, judicare nobis haud integrum est; quamquam magna me suspicio moveat, si ad Virgilii carmina ejus versus exigerentur, forte metuendum fore, ne cum Apolline Marfyam contendente videremus: sed agnoscere tamen simul debemus viri ingenuitatem, qui se ipse hic *peffimum omnium* fatetur *poëtam*, & tamen de poëtarum principe tam injuriam & censorium in modum sententiam fert. Id tamen adfirmare licet, de Poëtis non nisi poëtam judicare debere. Liceat hic tri verbis Casparis Barthii in digressionem illa contra Lud. Vivem, inique etiam de antiquis poëtis judicantem, ex ejus notis ad Statium lib. 11. Theb. v. 156. ubi inter alia; *Id examinare nostrum non est, qui tamen natura opus omnino esse ad poë-
feos arcana penetranda, cuicumque etiam aliarum doctrinarum homini
perspicimus, qui vero hac sit enunitas, eum solum & tum demum de
poëtis, eorumque rebus, judicare posse, cum illam auream omnium ex se
pendentium disciplinarum catenam non alibi quam in adytis Parnasi acce-
perit. Cetera posse industria acquiri, poëtam non fieri nisi divinitus, eo-
rum scripta censere non posse, nisi qui proximae coelestibus spiritibus na-
turae in eadem scientia summam experientiam junxerit.* Licet vero Mark-
landus de Maronis Aeneide tam iniquam & abjectam tulerit senten-
tiam, de Georgicorum tamen opere mitius censet. Sed forsitan cum
Harduino Georgica agnovit legitimum ac genuinum Virgilii foc-
tum, Aeneida autem ut partum abortivum vel supposititium ipsi
abjudicavit. Notum est Johannem Harduinum, Jesuitam quidem
eruditum, sed nugis inauditis, & singularibus ac fanaticis opinio-
nibus famae, sed brevi evanescantis, nomen captantem, plerisque
Antiquitatis monumentis, favente Societatis Lojoliticae cohorte, con-
troversiam movisse, & ex omnibus priscorum auctorum, quos ho-
die ex vetustatis erudite naufragio superesse Musis gratulamur, so-
los Tullium Ciceronem, Plinium, Virgilii Georgica, & Horatii Ser-
mones atque Epistolas agnovisse sinceros & legitimos Romanae E-
lo-

P R A E F A T I O.

loquentiae foetus, ceterisque omnibus censura temeraria & inaudita ~~robis~~ notam inuississe, eosque XII. vel XIII. seculo esse suppositos, & ut quaedam tantum commenta in monachorum officinis cula rejecisse, cujus opinionis ridiculae & simul malignae paradoxa eleganti libello refutavit, ac vindicias veterum scriptorum suscepit celeberrimus M. V. La Croze, scripto eruditissimo, & ab Joh. G. Büchnero in Schediasm. de Vitior. inter Erud. occur. Script. cap. II. Sect. I. pag. 91. & 92. ex merito laudato. De Virgilii autem Aeneide, opere insulso & simul impio, ut censet, singulari certe acumine suspicatur, architectum ejus sub fabularum involucri hoc sibi tractandum summis argumentum; vi-
storiam Christianae religionis de Judaica, Christianis sacris Romae receptis post excisum templum Hierosolymitanum & civitatem sanctam incensam cantasse, & proinde pro Hierosolymis incensis finxisse Trojam crematam, pro Christiana religione Romam inde avecta a Christianis, numina Trojana Deosque penates ab Aenea post incensam Trojam in Italiam deducta, denique pro Judaismo extincto & Synagoga abolita Turnum occisum, & suspendentem se Amaram ex desperatione. Oportet sane non in bicipiti Parnaso somniasse haec Harduinum, sed omnem bonae Mentis sensum ejurasse, & cujus cerebro monstrosa ejusmodi nascantur sententiarum portenta. Et ne videretur tamen temere id adfirmasse, observationibus in totum opus editis, sed plerisque puerilibus & ineptis, quae in Variis Harduini Operibus leguntur, censuras suas in PseudoVirgilii Aeneida exercuit, quibus eam falsitatis convincere tentavit. Ejus vero impetum & fastum jam peculiari dissertatione contudit in Germania doctissimus Sachsus in Vindiciis pro Maronis Aeneide contra Harduinum Lipsiae editis. Haec ideo a me hic dicenda erant, ne acerbius in notis suis plerasque Harduini in Virgilium stricturas refutasse, ejusque ignorantiam in Linguae Latinae elegantis, & depravati in poeticiis deliciis palati fatuitatem exagitasse Patrum meum

***** 3.

non-

P R A E F A T I O.

nonnulli forsan criminarentur. In quibus tamen omnibus refellendis non nimis operosum poëtae sui vindicem egit, sed in adserendis Virgilii per male feriatorum Criticorum correctiones vexatis vel corruptis locis brevitati studuit, ne nimia notarum mole vatem sub commentatorum pondere jam fere gementem obrueret, praesertim quum praeter Virgilii ipsius contextum alia etiam erant, quae diligentio- rem, quam hactenus adhibuerant vulgares Virgilii editores, exigebant industriam.

Nimirum auxiliatricem ejus manum praecipue desiderabant misere adfecta SERVII, optimi inter veteres Virgilii Interpretes Grammatici, Scholia, *cujus Commentariorum tantum hodie cadaver habemus, monachorum barbarie & spurcitia contaminatum*, ut verissimum est Scaligeri judicium in notis ad Varron. lib. III. de R. R. pag. 252. Hunc tempore Imperatoris Theodosii scripsisse, & plus semel a Macrobio, qui sub Honorio & Theodosio floruit, in Saturnali- bus, ut aevi sui literatorum doctissimum, atque inter eruditos convivae confabulatoresque Praetextati induci constat: quamvis eum Valentiniani tempore scripsisse statuat Joh. Andr. Bosius de Pontif. max. Rom. vet. cap. IX. §. 9. & Ruald. in Anim. ad Plutarch. cap. XXI. eum temere adfirmet sub Hadriano vixisse. Aetatem tamen suam ipse nonnullis in locis respicere ac designare forte videri posset ejusmodi indiciis, quae ad longe inferioris seculi tempora, quo- rum mores & loquendi consuetudinem designat, eum detrude- rent. Sic ad Ecl. VI. v. 64. notat, *Aones originem ab eo loco du- cunt, ubi nunc maritima Venetia est*. an ergo post Venetiam conditam haec scripsit? cujus etiam meminit ad Ecl. VII. v. 12. & 47. Lib. I. Aen. 706. *veteribus non in manus dabantur pocula, sed mensis ap- ponebantur, ut hodie apud plures pocula in canistris argenteis apponuntur*. ad lib. VII. Aen. 152. ubi docet legatos seu oratores ex omni qua- litate dignitatum mitti solere, addit, *quod apud Romanos in legatione mit-*

P R A E F A T I O.

mittenda bodieque servatur. VIII. Aen. 646. *cum per sublicium pontem, hoc est ligneum, qui modo lapideus dicitur, transire conaretur.* & paullo post, ubi de Cloelia: *cui data est statua equestris, quam in sacra via bodieque conspiciamus.* Eod. libro v. 666. *Pilenta sunt vehicula, sicut nunc basternas videmus.* cujus vehiculi non nisi inferioris aevi scriptores meminerunt. Ex his forte desumi posse aetatem Servii qui adfirmaret, haud firmiori inniteretur fundamento, quam quo Bodinus ad Oppian. lib. III. Cyneg. 322. colligit ex iis, quae Servius notat ad lib. III. Aen. 141. eum in Graecia scripsisse, ut illic Patruus meus monuit. Ex laciniis enim ejusmodi & pannis purpurae Servianae adfutis ab recentioris aevi Glossatoribus qui judicare de Grammatici hujus aetate tentaret, inepte hariolaretur.

Non enim farraginem tantum habemus Scholiorum ejus ex antiquioribus Interpretibus Aspro, Capro, Celso, Hygino, aliisque compilatam, unde quidam veterum commentarii laudantur in his Servianis ad lib. I. Georg. 147. sed & ex recentioris aetatis Interpretibus multa adjecta & interpolata sunt, quae a veris & genuinis Servii verbis distinguere ac discernere haud ita semper in promptu est. Quin & multa mediae aevi vocabula a librariis monachis Servio passim intrusa habentur. Exempli causa e multis sufficiant pauca. *Plagia* pro statione seu aestuariis, *statio est quam plagiam dicunt* lib. II. Aen. 23. n. 92. ubi vide notas Patruii. *Zema* pro lebetes vel pelvi. vid. ad lib. III. Aen. 466. n. 8. *adsignare*, mercaturae verbum, occurrit etiam lib. IV. Aen. 244. *resignare vetuste dictum, quod nos adsignare dicimus pro damno.* Aen. VI. v. 606. n. 81. *praevaricatores intelligit, qui patroni sunt clientum, quos nunc susceptos vocamus.* Aen. VII. 796. n. 85. in Mss. est, *quam Latine amplam vocamus*, quam vocem posteriori aevo pro ansa usurpatam docebunt Patruii notae. Plurima quoque a Christianis aetatis inferioris monachis supposita, quae Ecclesiae Romanensis superstitiones olent, ut cum lib. IV. Aen.

P R A E F A T I O.

201. *excubias sacrificiorum*, quando sine intermissione excubabant per diem & noctem, explicans addit, *ut dicimus quotidie in officia esse*. quae a monacho missam, excubias, lectiones, & cantus Ecclesiae Romanensis, quae omnia *officia* vocantur, cogitantem profluxisse recte monet Patruus, qui ad Ejusd. libri v. 301. similem monachi ineptientis interpolationem deprehendit, ubi *moveri sacra* postquam exposuisset, quando sollemnibus diebus templa aperiabantur, subjungit, *Hoc vulgo apertiones appellant. Apertionis* enim mysterium cerimoniam fuisse docet, qua sacerdos accedentis ad Baptismum aures & nares tangens dicebat *Epheta*, idest *aperire*. ita ad lib. v. Aen. 725. ubi pro genuinis Servii verbis, *nulla enim est vita post mortem*, sententiam illam impiam & Epicuream induxit monachus, & ita mutavit, *ut ostendat vita fuisse chariorem*. sic ad lib. VIII. Aen. 259. ubi in Servio legitur, *antiquo more locuturus de publicis rebus*, idest *pace & nuptiis*. manus monachi in Regio codice exhibebat, idest *paschae & nuptiis*. Ex his & similibus exemplis, quae numero longe majore colligi & cumulari possent, si id opus esset, si quis inferioris aevi Grammaticum Christianum fuisse Servium contendere vellet, nae ille suaviter nugaretur; quum ea passim fortuna antiquiorum auctorum Interpretibus Graecis & Latinis, Lexicographis, Glossariis, similibusque obtigerit, ut a librariis sciolis, & Christianis monachis ita commentaria eorum fuerint adulterata, ut ipsos saepe auctores in operibus illorum, quorum nomina venditant, quaerere necesse habeamus. ut egregie id exemplo Hesychii sui nuper ostendit Celeberr. Joh. Alberti, Lexicographi illius instaurator felicissimus, qui eadem de causa docte & solide in praefatione sua discedit ab illorum opinione, qui similibus inducti argumentis Hesychium Christianum fuisse sibi persuaserant. Id nescio an vulgo notum, aut ab aliis observatum sit, prius scripsisse Servium Commentarios in Aeneida, quam in Georgica, ut

osten-

P R A E F A T I O.

ostendit Patruus ad lib. 1. Georg. 208. n. 74. ubi habentur haec verba, *nam ut saepe diximus, obliqui casus numeri singularis &c.* quae respiciunt illa, quae observaverat ad lib. 1. Aen. 156. & 636. sic ad lib. 1. Georg. 488. aperte notat, *ut diximus in Aeneide.* & ad 11. Georg. 170. *Haec autem omnia plenius in sexto Aeneidos memoravimus.* & v. 481. *Circulorum hoc efficit ratio, ut etiam in Aeneide diximus.* ad lib. 111. Georg. 389. *Re, produxit licenter, ut supra diximus (lib. x. Aen.)* ad 1v. Georg. 126. *nam ut etiam in tertio Aeneidos diximus.* quibus in locis perperam Francius in suo exemplari corripbat *dicimus* vel *dicemus.* his opponi quidem posset, quod ad lib. 1. Aen. 744. occurrant ista, *cetera in lib. 1. Georg. plenius narrata sunt.* sed quae a mala manu inserta nemo dubitabit, qui locum inspexerit. ne quis etiam id objiciat, quod ad lib. v. Aen. 432. ubi de proceleusmatico agit, *quem, ut supra diximus, sic semper ponit.* ac respicere hic Servium ad illa, quae prius notaverat ad lib. 1. Georg. 397. ubi de proceleusmatico in *tenuia.* sed in animo habuit illa quae observaverat ad lib. 11. Aen. 16. ubi vide. nam quae ad lib. vi. v. 703. scribit, *de quo in Georgicis strictim, hic latius loquitur,* poetam ipsum non commentarios suos innuit. Quin & prius ad Aeneida commentatum esse, quam ad Eclogas, patet ex ejus nota ad Ecl. vii. 26. *sicut etiam in Aeneide dictum est.* Scholia tamen ad Georgica composuisse post commentarium ad Bucolica, indicat ad lib. 1v. Georg. 101. *ideo ait dulcia mella, quia etiam sunt amara, ut Corsicana, sicut in Bucolicis diximus.* Ex quibus manifestum est, Servium Commentarios suos in Aeneida ante Bucolicorum & Georgicorum Expositiones scripsisse.

Servii Commentariorum (hunc enim antiquum & germanum esse titulum patet ex Prisciano lib. vi. p. 698. & 711. & lib. x. p. 889.) primas & antiquissimas editiones enumerare nostri non est instituti, cum id a Fabricio aliisque satis praestitum sit, licet non-

*****

nullas

P R A E F A T I O.

nullas ab iis omiffas addere in proclivi effet, ac praefertim ex
 Maittairii Annalibus Typographicis earum catalogus confici poffet
 paullo adcuratior illo, quem nobis Bibliothecarum Scriptores de-
 derunt. Sed id nunc non agimus. Id fufficiat monuiffe, inter o-
 mnes Servii editiones veruftiffimas primam effe Romanam, quae
 fine nota anni per Udalicum Gallum curata eft, Venetam anni
 1471. & Brixienfem an. 1485. fol. quibus addi meretur Servii edi-
 tio Florentina, Fabricio non memorata, anni 1472. in fol. quia il-
 la ex Mf. Mediceo maximam partem expreffa aut reftituta eft, &
 ut in fine editionis illius testatur fubfcriptio, *a Petro Cennino, Ber-
 nardi filio emendata, qui cum antiquiffimis multis exemplaribus contulit;
 imprimisque illi curae fuit, ne quid alienum Servio adfcriberetur, neu
 quid recideretur aut deeffet, quod Honorati effe pervetufta exemplaria de-
 monftrarent.* vide de hac editione Maittair. Annal. Typograph. Tom.
 I. p. 320. qui eodem volumine pag. 115. 157. 168. 199. 213.
 218. 310. 315. 329. & 360. complures alias ejusdem feculi edi-
 tiones Servianas recenset, fua dote fine dubio fe commendantes.
 Sed conftat inter viros eruditos, omnes feculi illius, quo ars Ty-
 pographica adhiberi coepta eft, editiones, & quae initio fequentis
 prodierunt, valde inter fe differre & variare ufque ad egregiam il-
 lam & optimam, fed ab aliis antiquioribus valde diverfam, quam
 plerique hodie fequuntur, editionem priorem Petri Danielis Aure-
 lianenfis, qui ex membranis codicis Fuldensis locupletatum Ser-
 vium edidit Parif. apud Nivellium an. 1600. fol. hunc P. Danielis
 codicem Servii manufcriptum, & copiofiores multo, quam qui
 in preffus circumfertur, ex quo hanc concinnavit editionem, Au-
 reliani in Galliis fe apud ipfum Petr. Danielelem vidiffe testatur Me-
 rula ad Ennium pag. 100. qui faepe in eodem Commentario pro-
 fert fragmenta Ennii & aliorum ex codice hoc P. Danielis dein-
 cept fibi transmiſſa beneficio Joſ. Scaligeri. vid. pag. 185. 232.
426.

P R A E F A T I O.

426. & alibi. nonnulla vero P. Daniel non tantum ex suo codice dedit, sed & ex Fulvii Ursini codicibus protulit: eumque ex P. Pithoei libro quaedam Servii supplementa forte habuisse suspicatur Patruus ad Serv. III. Aen. v. 76. n. 13. quem codicem puto indicari a Pithoeo in notis ad Collat. Leg. Mosaic. & Rom. Tit. I. §. 5. ubi *vetustissimum exemplar* vocat. Multa tamen desiderari in hac P. Danielis editione, quae in antiquioribus leguntur, codicemque suum non satis diligenter excussisse P. Daniele, saepe viri docti questi sunt. Ita Barthius ad Stat. lib. IV. Theb. 218. *male haec omittit Servius a Petro Daniele restitutus. Sed & alibi nos manifestam magnam negligentiam in concinnatione ejus comperimus, neque dissimulaturi, cum usus venerit.* & ad Claudian. de Consul. Mallii v. 42. *Ea autem Servii Virgiliana Commentaria, etiam uti novissime edita, (intelligit editionem P. Danielis) post diuturnam expectationem non adeo satisfacient eruditionem quærenti in eruditissimo Expositorum; nisi veteri more aliquis renovato locis legitimis album, adulterinis nigrum colon praefixerit.* Nec aliter Tanaquillus Faber in Epistolis Criticis Ep. LXIII. p. 212. *de Servio Virgilii Interprete, quem nuper PseudoServium vocavi, res est certissima, & a nescio quo (Beroaldum cogitabat) olim probata, qui inter Criticos Gruteri reperitur. De Nirvelliæ Petri Danielis editione idem dictum putato. Legem modo Epistolam ad Lectorem, videbis id dissimulatum non fuisse, & paullo post: Tantum Eclogas seu Collectiones tanti operis habemus, & saepissime ab imperitis hominibus consarcinatas. idem de Donato sentio. hoc certe liquido dejeravero, posse in utroque supra bis mille errores deprehendi.* Et sane longe diversam esse ab aliis hanc editionem, & a multis mendis minime immunem norunt illi, qui eam cum Parisina Roberti Stephani, aut Basileensibus Georgii Fabricii, vel præstantissima illa & ceteris locupletiori Lud. Lucii Basil. 1613. in fol. excusa contulerunt. Prioris tamen P. Danielis editionis maculas ingenti numero auxit altera Genevensis an.

***** 2

1636.

P R A E F A T I O.

1636. quam omnium vitiosissimam secutos tamen fuisse & expressisse Emmenessium & Maasvicium, saepe monuit Patruus in notulis ad Servium, qui proinde corruptas ejus lectiones inter variantes non retulit. vid. ad Ecl. VIII. 92. IV. Georg. 204. n. 34. lib. III. Aen. 73. n. 98. & alibi. Culpa vero, qua vitiosae adeo prodierint hae P. Danielis editiones, adscribenda est negligentiae Typographi, & correctoris inepti ignorantiae, cum ipse P. Daniel tunc domesticis negotiis & litibus molestis occupatus editionem curate emendare inpediretur, novamque, quam dare cogitaverat, morte praeventus recentare non potuerit. Hinc post Danielem alii saepe Servium emendatius edere meditati sunt; ut de Carolo Labbeo & Oudino Fabricius in Bibliotheca sua tradit. ita Gul. Canterus lib. VI. Novar. Lect. cap. 5. & in fine Dedic. Corn. Valerio inscriptae ante Aristotel. Pepli Fragment. promisit se brevi in lucem daturum Servii Commentaria pluribus in locis ex vetustis exemplaribus emendata & aucta. Idem Barthius & alii polliciti sunt, multosque Servii codices Mss. vel ab editis diversos aut vulgatis integriores passim in scriptis suis jactant viri docti. sic Servii codicem Ms. non peioris notae, quam illum Petri Danielis, possedit Janus Vlitius, ut testatur in notis ad Gratii Cyneg v. 35. ita Servium Francisci Modii ab edito diversum laudat Schegkiius ad Vellej. Paterc. lib. I. cap. 6. & Scioppius lib. III. Susp. Lect. Ep. 5. gloriatur se schedas Servii habere triplo locupletiores & emendatiores vulgatis. Hieronym. Columna in Comment. ad Ennium pag. 44. Ed. Neapol. ex Servii exemplari pervetusto, & mutilis nostris decurtatisque commentariis magis integro, in IV. libros Georgicon, literis Longobardicis exarato, & sibi a Fulvio Ursino cum sex aliis transmissio, nonnulla profert; sed quae tamen nunc non in Servio, sed in Philargyrio leguntur ad lib. IV. Georg. 59. Ursinus autem ipse hunc memorat codicem cum tribus aliis Servii exemplaribus,
unum

P R A E F A T I O.

unum nempe literis Longobardicis, eundem H. Columnae indicatum, alterum valde vetustum, qui olim fuit Francisci Philelphi, tertium Bembinum, quartumque Angeli quondam Colotii, qui nunc est in Bibliotheca Vaticana, in notis ad Ecl. VIII. 44. sic Servii librum manuscriptum, quem a viro doctissimo Wolfgango Fusio acceperat, laudat G. Fabric ad lib. IV. Aen. 27. & Commentarios Servii Mss. a vulgatis diversos, sibi suppeditatos esse a Petrejo Zanco, juvene utriusque linguae peritissimo, notat Pierius ad lib. VII. Aen. 464. cujus etiam cum laude meminit ad lib. II. Georg. 455. Neapoli quoque in Bibliotheca S. Johannis de Carbonaria haberi elegantissimum codicem Servii in Virgilium, qui scriptus est an. 1007. refert Montfaucon. in Diar. Ital. cap. XXI. p. 313. & inter codices aevi quinti decimi, qui in Bibliotheca Fesulana in coenobio Canonorum Regularium extra urbem Florentiam servantur, recenset Servium Mss. in Virgilium, in cap. XXVI. p. 393. Alios alii memorarunt, sed plerisque ab editis hodie Servii exemplaribus valde diversos. Neque tantum codices Mss. Serviani circumferuntur passim in Bibliothecis, qui vulgatis locupletiores sunt, sed & in quibus multa desiderantur, plurima truncata ac mutila habentur, editisque breviora: immo & in nonnullis tantum agnoscitur quoddam quasi Compendium Servii & Epitome. talem Servii Abbreviatorem, sed Anonymum, possedit quondam Joh. Christoph. Wagenfeilius, vir eruditissimus, qui codicis sui Fragmentum speciminis causa aliquando miserat ad Theodor. Ryckium, novam Servii editionem meditantem. ut didici ex inedita Wagenfeilii ad Ryckium Epistola, cui Fragmentum Epitomatoris hujus ad initium lib. III. Aen. adjunctum erat, scripta Altorfii Noricor. a. d. 28. Septembr. an. 1680. cujus haec verba sunt: *Ceterum, ut aliqua ratione cognoscere possis, qualis sit ille, quem teneo, Servii Epitomator, Fragmentum ejus ad te mittere visum est, ex quo facile de reli-*

***** 3

quis,

P R A E F A T I O.

quis, tamquam ex ungue de leone, pro mentis tuae sagacitate facies iudicium. Sunt sane multa prave in eo scripta, sed non ita ut sensui aliquid decedat. Quod si existimabis aliquod operae pretium in conferendo hoc Epitomatore referre te posse, faciam tibi ejus codicis copiam libens, & simul Virgiliani Ms. quod asservo, modo commoda occasio ista ultro citroque mittendi se offerat. sed nullius fere momenti Grammaticum fuisse, & sine magna literarum jactura nos hoc Epitomatore carere arbitror, quantum quidem ex isto Fragmento judicare mihi licuit.

Sed facta Ryckii mentione, par est, ut dicamus aliquid de ejus in Servium & Donatum laboribus, quos ad fidem membranarum veterum castigatos & in integrum restitutos edere paraverat, usus ad id praeter codicem Regium, de quo supra egimus, Servio Ms. Bibliothecae Daventriensis, & Donati codice editis ampliori, qui in Bibliotheca Harlemensi adservatur. sed cum plurima in scriptis ad hoc institutum haberet parata, obstitit conatibus eruditissimi viri egregiis mors, quae editionis hujus spem nobis invidit. Post ejus fata in auctione supellectilis literariae Ryckii, adparatum ejus omnem sibi vindicavit Maafvicius, qui his spoliis instructus novam Virgilii editionem publicae exposuit luci, pulchram sane ac luculentam, si characterum & chartae nitorem, & speciosum imaginularum splendorem intueamur, sed quam dextre in hoc opere, & praecipue in Servio emaculando fuerit versatus, satis jam in sua Admonitione probavit Patruus meus, & passim in notis suis, ideoque nos ea hic non reperemus. Dignior forte & peritior provinciae huic administrandae successor fuisset Th. Jansson. Almeloovenius, qui in animo etiam habuerat hoc opus post Ryckium adgredi, & de Virgilio, ejusque Interprete Servio bene mereri, instigante eum atque adhortante Jano Broukhuisio, qui literis suis ad Almeloovenium exaratis, quae apud me servantur ineditae, non de-

P R A E F A T I O.

destitit eum inpellere, ut egregium hunc susciperet laborem: sed praecipue in Epistola d. 21. Martii an. 1694. scripta, cujus partem; licet prolixior, cum bona Lectoris venia hic exhibebo, quia Broukhufii consilium de nova Virgilii editione curanda aperit, & de Ryckiana simul supellectile nos edocet: *De Servio ita habeto: quae mea sunt, quaeque Francii, usurpabis quando & quamdiu voles. sunt & alia, de quibus te monere debeo. Ryckius, quem novisti haud ita pridem Professore Leidensem, a multo jam tempore secum moliebatur novam Servii editionem. Ei rei non parvam supellectilem paraverat in schedis. habebat autem inter alia tres codices Servii impressos, supplementis, emendationibus & notis egregie refertos. ii codices dicuntur transisse ad Tob. Mylium, Correctorem, ut vocant, Leidensem, pretio an dono non habeo dicere. Nunc vero postquam is Mylius diem suum clausit, nusquam in ejus Catalogo comparent, subducti fortasse auctioni publicae ab haerede elegantiarum Musicarum studio. &c. Formam editionis, qualem ego mihi finxeram, indicabo tibi. Virgilii ipsius, cum adjunctis per tmemata Servii Commentariis, textum, ut loquuntur, dare debebis, ita uti jam pridem dedit Petrus Daniel. Sequuntur Auctaria, notato per characteres singulo quoque libro, unde fuerunt deprompta, simplicia prorsus ac nuda, sine ullo fuco Critico: tum deinceps notae ad Servium, quotquot undequaque poterunt corradi. Agmen claudunt Philippi Beroaldi Annotationes in Servium, opus hactenus non suo pretio habitum. Hac ratione, opinor, habebimus opus luculentum, & quod nomen tuum cum summa laude diffundat in omnem posteritatem. Adnotationes illae Beroaldi, quas laudat ibidem Broukhufius, habentur in Tom. I. Fac. Critic. Gruteri pag. 257. & seqq. sed de iis tamen non tam benigne sentiunt alii, censurasque in hoc Beroaldi opus dedit Fr. Florid. Sabinus lib. 11. Subsec. Lect. cap. viii. usque ad xvii. quae cum Beroaldi Adnotationibus conferri merentur. Abjecisse vero consilium de Virgilio edendo Almeloovenium puto, quum provinciam hanc*

oc-

P R A E F A T I O.

occupasse Maafvicium audivisset, ut patuit mihi ex Ejus Epistola Mss. ad Maafvicium, exarata Harderov. d. xvi. Kal. Maji 1712. qua ipsi transmittit Indicem Mssorum & antiquissimarum Virgilii ac Servii editionum, simulque optimo consilio Maafvicium monet, ut loca auctorum veterum a Servio adducta in ipsis fontibus indagaret, & notaret ex eorum editionibus, ut constaret lectionum varietas & ratio, an Servius ex auctoribus, an vero illi ex Servio essent emendandi, quod ut exemplis ipsi probaret, exhibet ibidem plurima veterum auctorum loca, quae aliter in vulgatis eorum codicibus, ac in Servio leguntur, sed quae investigare & accurate, ut decebat, notare neglexit laboris fugiens Maafvicus.

Videamus igitur, quid in Servio recensendo Patruus meus praestiterit, & quibus copiis adjutus eum emaculare, & adcuratius castigare aggressus fuerit. Et quidem ante alia egregium ipsi adparatum hic iterum contulerunt scrinia Heinsiana, ex quibus tria quatuorve habuit exemplaria editionum Servii, quibus Heinsius manu sua ex Mss. codicibus, quibus fuerat usus, innumeras emendationes, varias Lectiones, ac supplementa plurima adscripserat. Inter haec fuerunt Excerpta Cujaciana, e quibus se auctiorem Servium habuisse testatur Heinsius ad Ovid. xiv. Met. 476. tres alios Servii codices vetustos memorat in notis ad lib. v. Aen. 620. & duos codices Leidenfes ad Ecl. ix. 31. alium praeterea Scholiaſten Maronis ineditum laudat ad lib. ii. Georg. 86. & 197. tum possedit etiam Glossas Mss. ad Virgilium; quas ab Heinsio habuit Thom. Munckerus, qui ex iis profert nonnulla in notis ad Hygin. fab. 2. fin. & fab. 21. ad Fulgent. lib. i. Mythol. p. 20. 31. & lib. ii. p. 98. cujusmodi Glossarii Virgiliani ex antiquo codice suo, in quo nonnulla etiam Serviana habentur admixta, specimen dedit Barthius lib. xxxiii. cap. 13. & lib. xxxvii. Advers. cap. 5. His Heinsianis copiis adjunxit optimum illum Virgilii codicem Regium, litera R notatum, Servii com-

P R A E F A T I O.

commentario etiam instructum, tum Vossianum, qui nunc est in Bibliotheca Leidenſi, quem in Indice Mſſ. Latinorum, qui fuerunt quondam in Bibliotheca Iſaaci Voſſii, memorat Colomel. in Opuſc. pag. 139. & multo ampliorem eſſe Servio P. Danielis refert. hunc indicant literae Voſſ. nam Leidenſis ab Heinfio collatus litera L, & alter Leidenſis litera V notatus eſt. Alium etiam codicem longe vetuſtiſſimum, litera B inſignitum, ipſe poſſedit, quem pro Patruo aliquando contuli, qui olim fuit Abbatiae S. Galli, & complectebatur Servii ſcholia in Eclogas & Georgica. in hoc codice deſiderabantur plurima, quae in vulgatis leguntur editionibus, ſed quae tamen ſub finem libri repetito Commentario Serviano habebantur auctiora, quibus inter ſe collatis conſpicere forte liceret, illa quae in utraque exemplaris huius parte non exſtabant, haud genuina Servii eſſe. Variantes porro ex codice Bibliothecae Senatus Lipſienſis habuit Patruus a viro doctiſſimo Joh. Henr. Leichio, famam nuper auſpicato Animadverſionibus ad Graecas Muratorii Inſcriptiones, editis in Miſcellaneis Lipſienſibus, curiſque novis in eaſdem, quae poſt Carmina Sepulcralia ex Antholog. Mſ. notis ejus illuſtrata Lipſiae anno proxime elapſo prodierunt. Codicem autem hunc noni ſaeculi fuiſſe patet ex ſpecimine ejus ſcripturae, quod collationi huic adjunctum habebatur, quodque exacte conveniebat cum forma & ductu literarum Rabani Corbejenſis, cujus ſpecimen inter ſcripturas ſaeculi IX. exhibet Mabillon. de Re Diplom. lib. V. pag. 363. Celeberrimus etiam Joh. Chriſtoph. Wolfius per literas Idib. Jan. 1731. ſcriptas, ſpecimine tranſmiſſo obtulit Patruo ex Bibliotheca Hamburgenſi Excerpta Lindenbrogiana, ſive emendationes quasdam & acceſſiones ad Servium in Georg. & Aeneida, quas ex Mſ. codice manu ſua adleverat Freder. Lindenbrogius marginibus editionis Virgilii Baſilienſis an. 1544. Joh. Bapt. Egnatii cura cum veterum atque adeo Servii commentariis publicatae. Sed his tamen non

*****

uſus

P R A E F A T I O.

usus videtur Patruus, neque molestiam cetera excerpenti viro egregio aliisque laboribus occupatissimo inponere voluisse, sed pro specimine isto gratias egisse, quod forte continebat variantes in primum ac secundum Georgicon librum, quas litera G illic denotasse Patruum suspicor, quamquam id divinare mihi difficile sit.

Horum codicum & diversarum editionum, praesertim P. Danielis, Rob. Stephani, Georg. Fabricii aliorumque lectiones discrepantes singulis paginis textui notisque subiecit, adpositis & indicatis librorum manu scriptorum vel editorum signis, unde variantes illae lectiones desumtae sint; quod in sua editione omisisse Maasvicius, non probare se professus est Cl. Haverk. ad Lucret. lib. v. 1441. Supplementa etiam Servii ex Fuldensi aliisque codd. a viris doctis producta uncis inclusit, additis pauculis, sed brevibus nec ambiosis notis, quae tamen corruptas & adulteratas Servii scripturas & transposita vel luxata periodorum membra significant, qui labor Scholiastas corrigendi & in ordinem redigendi virum certe industrium & laboris patientem requirit, iudice Barthio ad Stat. lib. II. Theb. 281. *Sane qui hoc genus Commentaria ex scriptis exemplaribus in ordinem redigere velit, perspicacem laboriosumque hominem esse oportet, ne confusa confusiora reddat, quod nos in aliquot Poëtarum veterum Scholiastis sumus experti.* Praecipue loca veterum auctorum in Servio citata diligenter indagavit, & notata correxit, labore quidem taedioso, sed tamen Criticis utilissimo, & qui pluris constat, quam inertiae patronis existimatur. Inde enim recentiores editores, qui hoc neglexerunt, & praesertim Maasvicius, licet ab Almeloovenio hac de re admonitus, ut supra diximus, multos in his Servianis reliquerunt errores, & perperam citata in prioribus editionibus supine nimis etiam in suis expresserunt, ac poëtarum loca falsis & non suis auctorum nominibus exhibuerunt. vid ad lib. II. Aen. 268. num. 1. ubi *Statii* versus sub *Lucani* nomine in editionibus prioribus profe-

re-

P R A E F A T I O.

rebat, licet in MS. Statius haberetur, sic lib. v. Aen. 467, num. 57. Terentiani Mauri versus sub nomine Horatii in nonnullis occurrit editionibus, quum in vetustioribus & Basilienf. Edd. vero auctori tribuebatur. ita Ovidii versus sub ejusdem Horatii nemino producit ad lib. VII. Aen. 612. & Lucilii ac Lucretii loca ex scripturae compendio *Luc.* saepe confusa, quae indagare & expendere debuissent editores, ut ea ab interpolatorum & librariorum oscitantia vindicare, suisque auctoribus adscribere posuissent. Alia exempla supinae ejusmodi negligentiae in citatione locorum in Servio vid. ad lib. III. Georg. 325. n. 74. lib. III. Aen. v. 533. n. 6. & praecipue lib. II. Aen. v. 68. n. 5. & v. 540. quo ultimo loco legebatur vulgo; *Sallustius, Jugurtha adveniens velox Quaestorem appellat.* in quibus verbis ex nomine proprio *Volux*, qui Bocchi filius, fecerunt adjectivum *velox*, & Jugurthae adscripserunt, quae de alio narrat Sallustius; unde haec ita restituit Patruus, *Sallustius Jugurt. cap. CVI. Volux adveniens Quaestorem appellat.* ex quo solo specimine de ceteris judicare licet. Ante omnia vero hoc utilissimum & Criticae artis studiosis gratissimum futurum est, qui conferentes loca veterum auctorum ita ut proferuntur a Servio, & nunc in vulgatis atque emendatis eorum editionibus leguntur, notatis variantium lectionum differentiis vel Servium ex illis corrigere, aut ex consensu plurimorum Servii Mistorum auctores ipsos castigare poterunt, quod si exemplis in medium prolatis confirmare vellem, singula fere veterum scriptorum loca a Servio adducta excutere & excerpta illustrare deberem. Hoc certe institutum si secuti fuissent novissimi editores, non adeo corruptos nobis dedissent Servii Commentarios, quamquam vel sic quoque eos valde adhuc interpolatos & vitiosos habeamus, cum plurima iis admixta & intrusa sint ex aliis veterum Virgilii Interpretum Scholiis & Expositionibus, quorum vel integri nobis perierunt in Maronem Commentarii, vel Servianis his

***** 2

in-

P R A E F A T I O.

infecti sunt, forte omiffis tantum illis, quae eadem ac in Servio legebantur.

Sic Philargyrii nonnulla inmixta Servianis fuerunt in quibusdam editionibus Lucii & aliorum, quae ubi vel minimum differebant, servavit Patruus, sed ubi ad verbum erant descripta, delevit; quid enim adtinebat bis eadem legi? Ejus etiam deperdita esse quaedam, aut Philargyrium suas notas subjunxisse aliis Grammaticis recte colligit Broukhufius ex iis, quae leguntur ad lib. 1. Georg. 103. ubi incipit nota, *Est & alter sensus &c.* ergo praecesserat alia loci illius expositio. ad lib. III. 121. incipiunt verba adnotationis, quam tamen in hac editione operarum incuria omiffam video, *Non enim potest unus equus duas patrias habere.* ubi aliquid desideratur, quod praecesserat. & v. 305. in fine notae, *Sane &c.* quae e Servio irreperunt, in quo legitur, *Sane perite: quoniam scit* & seqq. Haec Philargyrii in Bucolica & Georgica Scholia in P. Danielis & Commelini editionibus etiam habentur, ac primum a Fulvio Ursino, qui cum ad Valentiniani tempora refert, producta ex fragmento vetustissimo Serviano, quod literis Longobardicis exaratum dono acceperat a Paulo Manutio, & ex codice Virgiliano Angeli Politiani, edita ab eo sunt post Kalendarium Farnesianum, notasque ad Catonem, Varronem, & Columellam, & simul cum notis Ursini in Servium prodierunt Romae 1587. cujus editionis cum apud me esset exemplar, cui Janus Broukhufius manu sua nonnulla ad Philargyrium haud contemnenda adscripserat, ea publico invidere nolui, praesertim cum post Indicem Auctorum in notis emendatorum unius vel alterius paginae vacaret spatium. Quibus subjungere e re visum fuit Celeberrimi & Eruditissimi Car. Andr. Dukeri Specimen Adnotationum in Servium, quae cum forte fortuna his diebus, dum Patruus schedas excutio, se mihi obtulissent, eas Seni optimo meique amantissimo transmittendas censui, ut quid his fieri vellet

P R A E F A T I O.

vellet explorarem, & quia chartae ejus complectebantur tantum notas ad Servium in Bucolica & primum Aeneidos librum, ab eo edocerer, num reliqua in scriniis haberet parata, eaque huic editioni, ad quam instituta erant haec adnotata, praefigi concederet, persuasus haud parum ornamenti ex illis huic operi accessurum. Adnuit his quidem precibus vir doctissimus, sed quo minus telam inchoatam pertexeret, neque animi neque corporis senio confecti, multisque doloribus & incommodis fracti vires debilitatas permittere rescripsit. Itaque his contentos nos esse, & Seni egregio pro iisdem gratias agere oportet.

In Bucolica etiam & Georgica circumferuntur Valerii Probi Grammatici Commentaria, quem inter vetustos Virgilii Interpretes saepe citat Servius. hunc *doctum hominem & in intelligendis pensitandisque veteribus scriptis bene callidum* laudat, ac de Virgilianis versibus judicantem inducit Gellius lib. IX. cap. 9. & lib. XIII. cap. 19. ubi inter alia testatur Probum usum fuisse codice libri primi Georgicon, manu ipsius Maronis castigato: quemadmodum & in lib. II. cap. 3. memorat Fidum Optatum, multi nominis Romae Grammaticum, sibi ostendisse librum Aeneidos secundum mirandae vetustatis, quem ipsius Virgilii fuisse credebat. hunc Valerium Probum Virgilii Interpretem etiam laudat Macrob. lib. V. Saturn. cap. 22. Fuit autem Donato vetustior, quia saepe Probum ad partes vocat Donatus in Commentario Terentiano. Dubito vero an hic Virgilii Interpres idem sit, ac Marcus Valerius Probus, cujus vita exstat apud Sueton. de Illustr. Gramm. cap. 24. & de quo vide notas Gronov. ad Gell. lib. I. cap. 15. Fuerunt enim duo Valerii Probi Grammatici, alter seculi Neroniani, alter Hadrianei, cujus scripta nonnulla habemus, ut librum de Notis Literarum, de quo vid. Voss. lib. I. de Art. Gram. cap. 39. pag. 145. Hic idem est ac Valerius ille Probus, qui commentarium de occulta Literarum

***** 3

signi-

P R A E F A T I O.

significatione Epistolarum C. Caesaris scripsit, teste Gellio lib. xvii. cap. 9. ubi vide notas. illud enim opus diversum est a libello de Notis Literarum, superstite quidem, sed interpolato valde & corrupto, de quo vide Pier. ad lib. xii. Aen. 159. Probi quoque Valerii quae hodie circumferuntur in Virgilium, supposititia esse judicat Henr. Stephanus Dissert. de Criticis pag. 249. *Ad Valerium Probum quod adinet, vereor ne illi injuriam faciamus, nisi pleraque sub ejus nomine edita tamquam ψευδὲς γράφα, rejiciamus.*

Nec minus suspectae fidei viris doctis merito videntur illa, quae sub Pomponii cujusdam Sabini nomine in Virgilium hodie exstant, edita a Joh. Oporino Basil. 1544. in 8°. quaeque in Basileensi G. Fabricii editione inveniuntur. hunc mediae aetatis Grammaticum perperam statuerunt nonnulli, ut Pithoeus ad Dialog. de Orat. cap. 26. ejusque testimonio frequenter multi usi sunt, ut probati & fide digni Grammatici. ita Scheffer. lib. 11. de Re Vehic. cap. 7. pag. 129. eum tradit Scythas notos habuisse, atque *Itinerarium Scythicum* scripsisse. Sed vixisse sub initium renascentium literarum dum alii ostenderunt, & patet id ex Epistola Danielis Gaitani scripta an. 1486. ad Petrum Mannam, insignem, ut vocat, Grammatices ac Rhetorices propagatorem, quae Oporini editioni praefigitur, ubi circa finem ista de hoc Pomponio Sabino nos docet: *Sabinus unus est, qui in praeclarissima illa ac felicissima beatiss. Pii Pontificis Secundi Academia optimas e situ literas in lucem coepit afferere; nec adhuc parcat quotidiana antiquorum Graecorum uti consuetudine, & notas in aes & marmor incisas scrutari, & multa in manibus sunt, quae prope diem lucem habebunt.* Eundem hunc errorem animadvertit Barthius in Comment. ad Ceirin pag. 85. eumque adhuc anno 1486. vixisse ex Contr. Gesneri Bibliotheca refert, unde recte subjungit: *Hinc liquet hominis auctoritas, qui jam integro seculo, & quod excurret, pro fide digno auctore habitus est. Adeo ut summi etiam viri, & nasum Critico*

P R A E F A T I O.

rico aceto admodum acriter delibuti, cum pro mediae aetatis Grammatico in testimonium citare non erubuerint. Sabinum hunc multa ex veterum Grammaticorum scriniis depromsisse, & suis inmiscuisse notavit Heinsius ad lib. 1. Georg. 513. in fine.

His igitur missis potius aliquid addemus de Tib. Cl. Donato, cujus Commentarii in Virgilii Aeneida primum a Joh. Joviano Pontano reperti sunt, & per Scipionem Capycium prodierunt Neapol. 1535. fol. vide Leonard. Nicodem. in Addit. ad Nic. Toppii Biblioth. Neapolit. p. 227. tum in Basiliensibus G. Fabricii & Lud. Lucii, & recentioribus aliorum editionibus habentur. Mendosissimos tamen, & per inferiorum temporum Grammatistas conspurcatos valde hos commentarios esse queritur Barth. ad Stat. lib. 17. Th. v. 445. & lib. XI. v. 515. ubi optat, ut pro his Donati Commentariis exstaret potius ejusdem liber nunc deperditus, quo Urbium, Flavium, Deorum, Dearumque nomina apud Virgilium occurrentia cum Historica Aeneidos Exegesi exposuit. vide & de eorum interpolatione Henr. Steph. de Criticis pag. 72. 209. & 248. & in Schediasm. de Delect. in Lect. Virgil. pag. 49. ex quo patebit magnam esse differentiam inter illa, quae in editis Donati exemplaribus, & inter ea, quae in codicibus manu exaratis habentur, & saepe Servium producere nonnulla ex Donato, quae in eo reprehendit, quae nunc in vulgatis Donati Scholiis non inveniuntur. vid. ad lib. III. Aen. 535. & 636. Hinc supposititium esse Donatum judicat Merula ad Ennium pag. 56. his verbis: *Supposititium appello Donatum, nec injuria. Quae enim tanti momenti ratio me inducit, ut credam eum esse Donatum, diligentem aliquam scriptorum veterum interpretem, cui tam obstinata & morum, qui retro, & auctorum in Commentariis sane prolixis praetermissio. Ne ipse quidem Georg. Fabricius fidem mihi faciet: mea mens illa; Quae Donati nomine in Virgilium circumferantur, non Donati esse, sed alicujus, non inruditi tamen, Paraphrasis. De mutilatis, quae nobis*

P R A E F A T I O.

nobis aliae obtrudunt editiones, fileo. Dissentit a Merula Barthius lib. XXXIII. Advers. cap. 13. ubi adfirmat Donatum revera esse horum Commentariorum auctorem, seque in Anglia perveteres membranas evolvisse nomen ejus agnoscentes; sed a Georg. Fabricio pro lubitu contracta, & in ordinem disposita fuisse, laudatque eum ut *Paraphrasten non ineptum sed diligentem, frustra* Paul. Merulam *titulum Donati adspersum esse:* quamquam Georg. Fabricius tamen eum *neque lectionem observasse, neque verborum exquisitum fuisse interpretem* notet ad lib. x. Aen. v. 277. Non esse tamen Donati haec Commentaria, quae in Virgilii Aeneida circumferuntur, sed potius Asinii Pollionis, contendit Ptolemaeus Flavius in Conjectaneor. Centur. cap. 95. apud Gruter. in Fac. Critic. Tom. I. pag. 992. Certe genuinum ac verum Donatum nos hodie non habere docent codices ejus Mssii, qui ab editis longe diversi & integrioris saepe a viris doctis memorantur: & passim Pierius in Castigationibus suis profert plurima ex locupletiori Donati exemplari, vid. ad lib. I. Aen. 178. & III. Aen. init. sic integra Donati Commentaria in duos ultimos Aeneidos libros a Camillo Portio se habuisse testatur ad lib. XI. Aen. 410. ubi locum insignem ex isto codice profert, ex quo vel praecipue adpareat, quantum amiserimus detestabili illius facinore, ut ait, qui tam docta mutilavit commentaria. Neque operam lusissent viri docti, qui Virgilium cum Donati Commentariis ediderunt, si illa, quae & alibi passim Pierius in notis suis ex integrioribus codicibus profert, quaeque in vulgatis exemplaribus frustra quaeruntur, diligenter excerpta suis locis recte atque ordine disposuissent, ut hac saltem parte supplere potuissent ea, quae nunc turpi mangonio detruncata dederunt homines Musis iratis nati. Diversum quoque ab editis Donati codicem possedit olim Christoph. Landinus, indicante ejus discipulo Ang. Politiano in Miscellan. cap. LXXVII. Sic amplio rem vulgatis Donati Commentarium ha-

P R A E F A T I O.

habuit Adrianus Barlandus, cujus Adnotationes in iv. priores Aeneidos libros prodierunt Antverp. 1544. non Lovanii, ut male Fabricius; licet ille plurimas enarrationes Donato & castigationes fere suas debeat Pierio. Integrum quoque Donati in Virgilium Commentarium se nactum esse ex castro quodam S. Maximini prope Aquas Sextias in Provincia, ubi Bibliotheca a Rhenato Andegavensi instructa habebatur libris a Mario Philelpho eo congestis, scribit ALCIATUS in Epist. v. & vi. ad Francisc. Calvum, inter Epist. Gudianas pag. 81. & 84. Quia & codex ille Bibliothecae Harlemensis, ex quo Donatum emendare & restituere in animo habuerat Theod. Ryckius, ut supra diximus, quem oculis aliquando lustravi, non tantum optimae, licet recentioris, notae exemplar est, sed ut multa suadebant, videbatur etiam editis longe auctius & integrius, atque hunc praeferebat titulum, *Tiberii Claudii Donati ad Tiberium Claudium Maximum Donatianum filium suum Interpretationum Virgilianarum incipit.* & in fine Codicis subscriptio talis habetur, *Virgilianarum Interpretationum Eneidos liber duodecimus explicat. Deo gratias. Scriptus autem fuit per me Franciscum S. Nicolai Berti Martini de Sancto Geminiano, civem & notarium Florentinum, de anno Domini 1466. de mense Decembris in Civitate Florentina, tempore Sanctissimi in Christo Patris & Domini Dñi Pauli, divina Providentia P. P. secundi Pontificatus sui anno tertio* His tamen Donati Commentariis locum dare in hac editione non potuit Patruus, uti nec Probo, multo minus Pomponio isti Sabino, ne in nimiam molem excreceret opus, maxime quum Servio praecipuam destinaverat curam.

Sed praeter Servium, Philargyrium, Val. Probum ac Donatum, haud parvo numero apud Grammaticos veteres memorantur Virgiliani Interpretes, quorum lucubrationes aut penitus nobis intercederunt, vel Servii ac Donati reliquiis intermixti habentur. sic L. Annaeum Cornutum in Maronis Commentariis laudat Sosipater

*****

Cha-

P R A E F A T I O.

Charisius lib. I. Inst. Gramm. pag. 100. & 102. de quo ita Gellius lib. II. cap. 6. *nonnulli Grammatici, qui Commentaria in Virgilium composuerunt, in quibus est Cornutus Annaeus.* & lib. IX. cap. 10. vocat hominem sane pleraque non indoctum, neque imprudentem. meminit etiam ejus non uno in loco Servius. Laudatque Cornutum hunc, & ex ejus adnotationibus in Virgil. locum producit Macrob. lib. V. Saturn. cap. 19. in cujus tamen indice perperam *Aurelius Cornutus* vocatur. vid. de eo Scalig. ad Euseb. pag. 197. Celsum in Commentario ad Maronem memorat idem Charisius lib. II. pag. 180. 191. & 197. ubi *Aruntium Celsum* appellat. Nescio an idem Aruntius sit, qui cognomine *Aruntii Claudii* occurrit apud Diomedem lib. I. pag. 307. a Prisciano quoque citatur saepe nunc sub *Aruntii*, nunc simpliciter sub *Celsi* nomine; ut & apud Servium. Gnifonem in Maronis Georgica citat Charis. lib. II. p. 184. qui tamen non potest esse Marcus ille Antonius Gnifo, cujus meminerunt Macrobius & Quinctilianus, & cujus vita exstat apud Sueton. de Illust. Gramm. cap. 7. licet illic Vinetus eundem faciat. *Julii* quoque *Hygini, non ignobilis Grammatici, in Commentariis, quae in Virgilium fecit*, meminit Gellius lib. I. cap. 21. & lib. XVI. cap. 6. *Julium Hyginum* citat, in quarto librorum, quos de Virgilio fecit. ubi quae ex Hygino adfert Gellius, eadem quoque producit Macrob. lib. VI. Sat. cap. 9. ejus etiam mentio non raro occurrit apud Servium. sic Velium Longum in lib. II. Aen. profert Charis. lib. II. pag. 153. *de quo Velius Longus in secundo Aeneidos satis commentatus est.* & Macrob. lib. III. Saturn. cap. 6. ex quo eodem scriptore lib. III. cap. 5. colligi etiam posset, Asprum Grammaticum quaedam in Virgilium scripsisse. sic Adamantius Martyrius, cujus nonnulla exstant apud Cassiodor. de Orthogr. V. pag. 2295. etiam in Virgilium commentatus est. ejusque meminit saepe Pierius in notis, ut ad Ecl. II. 15. & 18. & VIII. Aen. 642. & lib. X. 205. Alexander etiam,

P R A E F A T I O.

etiam, nescio quis, inter veteres Virgilii interpretes, citatur a Servio ad lib. VIII. Aen. 330. idem forte ac Alexander Grammaticus a Donato in vita Virgilii memoratus; ubi & alii occurrunt, ut Asconius Pedianus, Melissus & Nisus Grammaticus, ut jam nihil addam de Virgilii obrectatoribus, ac Carvilio Pictore, cujus Aeneidomastix ibidem recensetur, quemadmodum Virgiliomastix apud Serv. ad Ecl. II. 22. *Hunc versum male distinguens Virgiliomastix vituperat.* & Aen. V. 521. *Culpat hic Virgiliomastix.* Martius etiam Salutaris, Commentator Virgilii, laudatur a Charis. lib. II. pag. 181. & Grillius ad Virgilium de accentibus, a Prisciano lib. I. pag. 560. Titianum quoque & Calvum Themata omnia de Virgilio elicuisse, & ad dicendi usum conformasse, testatur Servius ad lib. X. Aen. 18. qui etiam auctorem Declamationum in Virgilium memorat eod. lib. V. 532. & Nigidii Commentarium Grammaticalem, procul dubio in Virgilium, ad lib. I. Georg. 120. Alios alii Grammatici saepe in scriptis suis adducunt, sed de quibus singulis operosius agere a nostro instituto alienum est. Passim etiam Pierius & Heinsius in notis suis ad partes vocant Arusiani Messii Elocutionum libellum necdum editum, quo exemplis Virgilianis ubique usum Elocutionum adstruit ille Grammaticus, cujus auctoritate saepe optimas Maroni vindicarunt lectiones. Hunc Neapolitanum cum aliis Grammaticis ineditis descripsit aliquando Heinsius, & in Commentario Virgiliano frequenter ejus testimonio utitur. vide quae de hoc Arusiano Messio dixi in Comment. de vita N. Heinsii, Adversariis ejus praefixo, pag. 9.

Sed praecipue inter veteres, qui Virgilium emendarunt, & in ordinem digesserunt, censendi sunt Tucca & Varius, qui Aeneidos opus, ab Augusto flammis ereptum, castigarunt ac disposuerunt, ut notum ex Sulpitii Apollinaris Epigrammatibus in Aeneidem Virgilianam, quae in Pithoei Catalectis lib. I. leguntur. eos quoque

***** 2

in-

P R A E F A T I O.

inter Criticos numerat ac cum Probo conjungit Eugenius praefatione in Dracontii Hexameron,

Quod si Virgilius, & vatum summus Homerus,

Censuram meruere novam post fata subire,

Quam dat Aristarchus, Tucca, Variusque, Probusque.

Hi complura Virgilii hemistichia, imperfecta ab eo relictæ, suppleverunt, nonnulla etiam detraxerunt. ut ostendit H. Stephan. Diff. de Criticis pag. 48. & seqq. & Petrus Nannius lib. VI. Miscellan. cap. 10. ubi tradit se possidere scriptum Virgilii codicem, in quo viginti hemistichia illa, Tuccae ac Varii sententia detruncata, integra & suppleta occurrebant eo, quo exhibet, modo; sed quæ tamen supplementa non ipsius Maronis esse, sed a Scholastico quodam adsuta videntur. Ibidem Nannius, & H. Stephanus pag. 52. differunt de quatuor illis versibus, *Ille ego qui quondam &c.* Aeneidi a Marone ipso, ut volunt, praefixis, sed a Tucca Variorumque recisis; sed quos tamen sanior hodie virorum doctorum pars ipsi poetæ abjudicant, & Virgilianae Aeneidos initium *Arma virumque* agnoscunt. qua de re cum prolixius aliquando egerim in Miscellan. Observ. Vol. VI. Tom. III. p. 523. ea hic non repetemus, id tantum addituri, quod testimoniis veterum Grammaticorum ibidem prolatis subungere liceat Cassiodor. de Orthograph. pag. 113. *hunc debemus ordinem servare, ut primo de subdistinctione dicamus, ut arma virumque cano, ubi totius operis summa conclusa est. arma enim ancilia Virgilius, virumque dicturus est.* ubi suspecta mihi vox *ancilia*, & forte rescribendum, *in Aeneide.* ut in ex ultima litera vocis *enim* eliciatur. recte vero docet, verbis illis *arma virumque cano*, totius operis summam conclusam esse, ut solebant in primis magni alicujus operis verbis totum argumentum proponere. vide Casaub. ad Persium pag. 137. & Menag. Observ. Ital. ad Amintam Tassi v. 122. p. 167. Ilacus etiam Vossius in notis ad

P R A E F A T I O.

ad Catullum p. 284. testatur se vidisse exemplar Mf. in quo Seneca quidam, veterum auctorum interpolator, dicebatur auctor esse quatuor illorum versuum, qui Aeneidi vulgo praefiguntur. Denique ut litteram hanc diremtam ac dijudicatam faciamus, principium Virgiliani hujus operis *arma virumque* esse, firmari etiam posse existimo, id quod tamen nemini haecenus animadversum miror, ex verbis apud Suidam in voce Λίβερτος, sed non ut hodie in Lexicographo isto leguntur; nam transposita, ac suo loco mota esse arbitror ea, quae sententiae huic probandae faciunt: Itaque locum ipsum excutere oportebit. Narratur illic ex scriptore anonymo credita vulgo Curtii in hiatus terrae se praecipitantis historia, ubi in fine haec occurrunt: τὸν τε τόπον Λίβερτος ἐκάλει, βαμὸν οἰκοδομήσαντες, ἐξ ἧ δὴ καὶ Βιργίλλιος πρὶν δεξὴν ἐποίησατο. ultima haec Sibyllae folia esse fatetur Kusterus, & lectori inquirendum monet. Scaliger in Conject. ad Varron. de L. L. pag. 62. postremam historiae illius narrationem falsi quidem arguit, ac Virgilii mentionem absurde fieri notavit, cum tantum absit, ut a Curtio Virgilius poema suum auspicatus sit, ut nusquam ejus mentionem fecerit, nisi in Culice. Sed locum tamen adfectum relinquit. Itaque verba haec postrema sede sua mota puto, quae in fine delenda, ac reponenda sunt ad medium loci, ubi tradit Curtium oraculi sensum ita explicuisse, quae hoc modo constituo: Τιμωτάλον γὰρ εἶναι χρῆμα πόλει ἀνδρὸς δεξιῇ, ἐξ ἧ δὴ καὶ Βιργίλλιος ἢ δεξὴν ἐποίησατο, καὶ ταύτην ὀπιζήτειν τὰ ἐκ τῆς λογίων δηλωμένα. καὶ ταῦτα εἰπὼν τὰ τε ὅπλα περιέθηκε &c. *Rem enim civitati utilissimam esse fortitudinem viri, unde & ab eo Virgilius initium carminis fecit, eamque ab oraculo requiri. His dictis arma induit &c.* quibus verbis clare respicit ad initium Aeneidos, *arma virumque*, quia ἐν ὅπλοις virtus viri consistit, & *armis virisque* ubi abundat civitas, florere dicitur. ut apud Statium lib. v. Theb. 305.

Insula dives agris, opibusque, armisque virisque.

*****

P R A E F A T I O.

& Sallust. in Jugurth. cap. LVII. *oppidum nullius rei egens, armis virisque opulentum.* & saepe apud alios. hinc apud Propertium lib. II. El. 25. v. 63. praefendam arbitror illam lectionem,

Qui nunc Aenean Trojanaque suscitât arma,

Factaque Lavinis moenia litoribus.

Sic nonnullos legere monuit Broukhusius, ut ad magni operis exordium respiciatur, licet ipse probet *Aeneae Trojani.* altero etiam versu firmatur lectio apud Virgilium, *Laviniaque venit litora,* pro *Lavinia.* Haec sufficiant opposita Nannio, Stephano, ac praesertim Pierio, qui pro versibus istis Maroni vindicandis digladiantur, quamquam rem omnem extra controversiam ponat vel unicus ille Vegetii locus in Miscellaneis prolatus, ex lib. II. de Re Mil. cap. 1. *Res igitur militaris, (sicut Latinorum egregius auctor carminis sui testatur exordio) armis constat & viris.* Sed de his satis, ne limites praefationis mihi propositos transilire videar.

Restat itaque, ut pauca subjungamus de recentiorum hominum doctorum notis, quae praeter N. Heinsii ac Patruï mei adnotationes in hac etiam editione conspiciuntur. Inter illas occurrunt Fulvii Ursini notae, excerptae ex ejus Virgilio cum Graecis Scriptoribus collato, Antverp. 1568. & ex notis in Servium, quae post Philargyrium in opusculis illis Ursini supra memoratis editae sunt. sed descriptae hic tantum illae habentur notae, quae variantem spectant scripturam, & ex codd. Mss. Virgilianas Lectiones adserunt, omissis veterum auctorum locis, cum quibus comparatum Virgilium illustraverat Ursinus, quia haec non capiebant notarum angustiae. Optimae etiam Georgii Fabricii Chemnicensis, docti illius Misenensis Gymnasii moderatoris, & optime de Scriptoribus vetustis promeriti, notae ex variis ejus editionibus depromptae sunt, quae locum etiam hic suo sibi jure vindicabant. prodierunt Basil. 1551. fol. sed quae editio dein repetita an. 1556. & II. Tomis Lipsiae

1557.

P R A E F A T I O.

1557 aliisque annis; in quibus omnibus saepe nonnulla exhibentur a prioribus diversa: ut in editione Antverp. Plantiniana 1568. diversae Fabricii notae sunt ab illis, quae prodierant in Basiliensi Lud. Lucii an. 1613. vide varias Virgilii editiones Fabricianas enumeratas in vita G. Fabricii per J. D. Schreberum conscripta, pag. 201. & seqq. & apud Niceron. Memoir. des Homm. Illustr. Tom. XXXII. pag. 36. Concinnatorem vero adnotationum editionis Fabricianae esse Joach. Camerarium dicit Taubman. ad lib. III. Aen. 221. Ineditas Francisci Nansii notas a me habuit Patruus, descriptas ex editione Virgilii cum notis Pierii Paris. apud R. Stephan. 1532. fol. cui eas manu sua adnotarat Nansius, quem librum forte Leidae aliquando mihi comparaveram. Eas Nansii notas vidisse Emmenessium colligi potest ex ejus nota ad lib. II. Georg. 45. ejusdemque exemplaris possessores olim fuisse Boxbornium & Graevium didici ex utriusque Bibliothecae Catalogis. de Johanne autem Musonio, cujus nonnulla quoque in hac editione habentur, nihil mihi constare fateor. pauculae Tanaq. Fabri notae desumptae sunt ex editione ejus Salmur. 1665. Nonnullas etiam Josephi Trappii observationes ad lib. V. & VI. Aeneid. inveni inter chartas Patruus mei, qui earum hic & illic in notis suis meminit. Hic inter Anglos aliis scriptis publicae luci datis, ut edito Anacreonte cum notis & interpretatione Elegiaca, tum Virgilii versione Anglica & Praelectionibus Poëticis in Collegio Oxoniensi habitis, nomen haud obscurum nactus est. Alia ex Turnebo, Nannio, Brodaeo, similibusque Criticis notata in Virgilium excerpere, aut in notis suis memorare omisit Patruus, quia Taubmannus, Cerda, Emmenessius & alii ea jam adduxerant.

Sed inter omnes recentiorum adnotationes prae ceteris excellunt, quas primo loco recensere me oportebat, Joh. Pierii Valeriani Castigationes in Maronem, quo nemo post renatas literas usque ad Ni-

P R A E F A T I O.

Nicolaum Heinſium adcuratius & majore cum fide Virgilium ex antiquis codicibus emendavit. unde recte Carrio lib. 1. Emend. cap. 14. Pierium vocat *hominem diligentem, & in antiquorum ſcriptis ſumma religione ac fide verſatum*. Hae prodierunt primum Romae 1521. & dein Pariſ. apud Rob. Stephan. 1529. & 1532. fol. ſed a Stephani editione differre Brixienſem Pierii editionem notat Patruus ad Ecl. 1. v. 73. ex quo loco patebit negligentia Maafvicii in his quoque Pierii adnotationibus in ſua editione exhibendis, quae ſane tanta fuit, ut inter chartas Patruſ Virgilianas repperim ſchedas aliquot, viginti quinque paginis conſtantes, quae vitia Maafvicianaſ editionis ex illius & Pierii Romanaſ collatione emendata complectebantur, manu juvenis cujuſdam literati ſcriptae. Fuit autem Pierius natione Bellunenſis, unde Bellunum patriam ſuam vocat, ejusque civitatis veterem Virgilii codicem memorat in notis ad lib. IV. Aen. 138. & de hac patria ſua optime promeritus eſt erudito libello Antiquitatum Bellunenſium edito Venet. 1620. in 8°. poſt Diſſertationem ejus elegantiffimam de Literatorum Infelicitate, quam ideo ſcripſiſſe Pierium, quia ipſe etiam novercam expertus eſt fortunam, recte conjicit Corn. Tollius in Adpendice ad iſtam Pierii Diſſertationem. Cum ſumma enim conſciſtatus inopia a patruo ſuo Urbano Valeriano educatus & liberalibus diſciplinis inbutus eſt: cujuſ cum laude meminit ad Ecl. 1. 69. ubi eum vocat *Antiquitatum indagatorem diligentiffimum*. & ex Itinerario patruſ ſui Urbani Graecam inſcriptionem proferat ad lib. 1. Georg. 14. Praeceptorem habuit M. Antonium Sabellicum, quem Venetiis docentem ſe audiviſſe tradit ad lib. 1. Aen. 571. & Patavii in Graecis audivit Marcum Muſurum, ac Romae ejusdem conſuetudine in contubernio eodem uſus eſt apud Julium Cardinalem Medicem, cui has Virgilianas Caſtigatones inſcripſit Epistoſa Dedicatoria, quam male omiſit Maafviciuſ;

rum

P R A E F A T I O.

rum Romae etiam & Venetiis Janum Lascari amicum coluit, & cum Basilio Chalcondyla Demetrii Fil. in Romano Gymnasio Graecas literas docente familiarissime vixit. vid. ad lib. VII. Aen. 648. Baptistam quoque Egnatium, & Phil. Beroaldum Juniores, Sarnazarium, Hieronymum Aleandrum contubernalem suum, aliosque plurimos Italiae eruditissimos eo tempore viros, quos amicos habuit, saepe in notis suis laudat. Illorum consuetudine, & praecipue institutione patrum sui Urbani illam consecutus est eruditionem & famam nominis, quam tum his Virgilianis Castigationibus, tum docto Hieroglyphicorum opere, aliisque ingenii monumentis sibi paravit. Has autem Pierii notas maluisset Patruus simul cum ceteris virorum doctorum adnotationibus ipsi textui subungere, sed inopportunitate Typographorum sibi solis propter comparata Maasvicianae editionis exemplaria in eas jus superesse contendentium, coactus fuit eas in Tomum quartum sub finem Operis conjicere.

Pierii notas excipit Index Nic. Erythraei in Virgilium, quem vitiosissimum, & ex Emmenessii editione expressum dedit Maasvicius, sed mendis innumeris scatentem novisque auctum, praecipue in locis ex lib. I. Aen. ubi saepe numerus differt propter quatuor illos versus *Ille ego &c.* quibus connumeratis vel omissis variat locorum notatio. Index ille Nicolai Erythraei, sive Joh. Victorii Rosii, ut aliter vocabatur, ab Antonio Maria Bassa, ita concinnatus est, ut omnibus editionibus possit adcommodari, & ab eo editus est Vener. 1586. in 8°. hanc editionem secutus est H. Commelinus 1601. sed qui omisit observationes Erythraei, quas ab Emmenessio malo consilio etiam praeteritas Fabricius jam inprobavit in Bibl. Lat. Itaque eas Indici huic denuo inseri, & in hac editione exhiberi curavimus, repetitas ex edit. Sylburgiana Francof. 1613. 8°. vide de hoc Ant. Mar. Bassa, Indicis Erythraeani concinnatore, Ephemer. Literat. Ital. Tom. XIII. pag. 223. & de

*****

Ery-

P R A E F A T I O.

Erythraeo ipso Menag. in AntiBaillet. Tom. I. cap. 8. Hunc autem Indicem manu Patruī omnibus fere paginis passim emendatum vel suppletum Typographo exprimendum dedi, ut & Indicem in Servium varie correctum, quem in sua editione Maasvicius exhibuerat, quamquam cum indice ab alio confecto usum fuisse suspiceretur Patruus in notis ad Serv. lib. v. Aen. 467. num. 57. Denique Indices Rerum & Verborum, tum Auctorum veterum, qui emendantur aut illustrantur, ac Recentiorum, qui notantur vel laudantur in notis doctorum Interpretum, tomo primò praemittuntur; qui ut accuratissimi essent, malui labore ingrato ac taediosissimo eos conficiendi & digerendi ipse defungi, quam alienae incuriae ac properantiae, ut solet, eos committere. Neque sua etiam laude fraudandus est Typographus, qui nullis pepercit sumtibus, ut tabulis aeri incisis splendorem editioni conciliaret, ex cujus iudicio etiam addita vides minora illa Poëmatia, Virgilio adscripta, Culicem, Cirin, & Catalecta, sed sine ullis notis, quamquam ea vel penitus omissa, vel saltem Scaligeri & Lindenbrogii notas additas maluissem. Sed de his commodior agendi locus erit in nostra Catalectorum veterum editione. Vale Lector, & his frue, ac Musis nostris fave. Dabam Amstelæd. d. xxiv. Decembr. MDCCCLV.

TIB.

TIB. CLAUDII DONATI

A D

TIB. CLAUDIUM MAXIMUM

DONATIANUM FILIUM,

D E

P. VIRGILII MARONIS

V I T A.

UBI VIRGILIUS MARO parentibus modicis fuit, & praecipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures ¹ Magi cuiusdam, viatoris, initio mercenarium, mox ob industriam generum, tradiderunt: quem cum agricolationi, rei que rusticae & gregibus praefecisset socer, ² silvis coemundis & apibus curandis reculam auxit. Natus est Cn. Pompejo Magno, M. Licinio Crasso primum Coss. Iduum Octobrium die, in pago qui Andes dicitur, qui est a Mantua non procul. Praegnans eo mater somniavit Maia, enixam se lau-

JOH. FR. GRONOVII AD VITAM
P. VIRGILII MARONIS NOTAE.

1. MAGI CUJUSDAM VIATORIS. Omnino Magi. Non dissimulandus hic error Jos. Scaligeri, qui Magium figulum patrem facit Virgilii, & id neminem nescire ait, ad Catalecta. Sed &, si diis placet, ipso hoc a filio mendicum appellatum vult, eo carmine:

Arretine calix, mensis decorate paternis,

Ante man^o medici quam bene sanus eras.

Ubi corrigit, *decor ante paternis Magi mendici*. At quid in eo salis? immo, *decorate*, est coronare: & *vina coronant*. Dein vel caecus videat legendum, *Ante manum medici*. Et accipiendum fuisse medicum, qui eum confregerit, aut manibus excidere passus sit ita ut frangeretur. Atque inde acumen, quum medici sit sanare, hunc sanum fuisse, quamdiu non venerit in medici manum.

2. SILVIS COEMENDIS. Puto conducendis & redimendis

laureum ramum, quem contacta terra confestim ³ cerneret coaluisse, & excrevisse illico in speciem maturae arboris, refertae variis pomis & floribus: ac sequenti luce cum marito rus propinquum petens, ex itinere divertit, ⁴ atque in subiecta fossa partu levata est. Ferunt infantem, ut fuit editus, nec vagisse, & adeo miti vultu fuisse, ut haut dubiam ⁵ spem prosperioris geniturae jam tum indicaret. ⁶ Et accessit aliud praesagium. Siquidem virga populea, more regionis in puerperiis eodem statim loco depacta, ita ⁷ brevi coaluit, ut multo ante fatas ⁸ populos adaequarit. Quae arbor Virgilii ex eo dicta, atque consecrata est; summa gravidarum & fetarum religione, ⁹ suscipientium ibi & solventium vota. Initio aetatis, id est, usque ad septimum annum, Cremonae egit: & ¹⁰ xv. anno virilem togam cepit; illis Consulibus iterum, quibus natus erat. Evenitque, ¹¹ ut eo ipso die Lucretius poeta discederet. Sed Virgilius Cremona Mediolanum, & inde paulo post Neapolim transiit. Ubi cum literis & Graecis & Latinis vehementissimam operam dedisset, tandem omni cura omnique studio indulgit medicinae & mathematicae. ¹² Quibus rebus cum ante alios eruditior peritiorque esset, se in Urbem contulit, statimque, magistri stabuli equorum Augusti amicitiam nactus, multos variosque morbos incidentes equis curavit. At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio, ut uni ex stabulariis, dari iussit. Interea a Crotoniatis pullus equi, mirae pulchritudinis, Caesari dono fuit missus: qui omnium iudicio spem portendebat virtutis & celeritatis immensae. Hunc cum adspexisset Maro, magistro stabuli dixit, natum esse ex morbofa equa, & nec viribus valiturum, nec celeritate: idque verum fuisse inventum est. Quod cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi in mercedem panes iussit. Cum item

mendis mancipem, ut qui pecua pascebant. Sic *emere decumas* Ciceroni, de quo Pecun. vet. lib. 4. cap. 5. Alioqui legere posses *conducendis*.

3. CERNERET COALUISSE. Facile crediderim Ger. Vossio ad Vellejum huius vitae quasi solum & fundamentum Suetonio situm, quod deinde varie interpolant, & ex nescio quo alio, aut cuius fidei auxerunt posteriores: multa reliquerunt tamen, ex quibus ingenium limatissimi scriptoris agnoscas. Id autem magis apparet ex eo, quod P. Daniel publicavit, exemplari. Deest in eo verbum *cerneret*, quod interjecit, qui non videbat *eo coaluisse* suspendi a verbo *somniauit*. Sic apud Livium ex Mss. restitimus lib. 24. 3. *Fama est aram esse in vestibulo templi, cuius cinerem nullo unquam moveri vento. Coaluisse*, ut id verbum notavimus accipi Obser. in Ecclesi. c. 13. extremo.

4. ATQUE IN SUBJECTA FOSSA. Suetonius Ner. 48. *Aquam ex subiecta lacuna poturns manu hausit*.

5. SPem PROSPERIORIS GENITURAE. Felicis ortus, prosperi fati, benigni horoscopi, ut ea vox Suetonio Aug. 94. Calig. 57. Vitellio 3. Vespas. 25. Tito 9.

6. ET ACCESSIT ALIUD PRAESAGIUM. Aut delerem *eo* Et: aut transponerem, hoc modo: *Accessit aliud praesagium*. Suetonius Galba 12. *Accessit*

ad tanta discrimina mors Vindicis.

7. BREVI CONVALUIT. Sic legendum, non, ut apud Ti. Claudium Dodatum: *coaluit*. Aliter *convalescere*, aliter *coalescere* dicitur planta: & perinde ut hic, habes utrumque verbum apud Suetonium Octav. 92. Apud Senecam quoque alterum epist. 2. alterum 86.

8. POPULOS ADAEQUAVISSET. Sic Danielis Scheda. Utrum *adaequaret* vel *adaequaverit*, an hoc quoque Suetonii more, cuius habetur in Octav. 100. *Nec defuit vir praetorius, qui se effigiem cremati euntem in coelum vidisse iurasset*. Ubi miror Scriverii omnes codd. *iuraret*: quum nec Torrentius, nec Casaubonus ullam varietatis codicum mentionem faciant. Salmasianus tamen *iuraret*.

9. ET SUSCIPIENTIUM IBI ET SOLVENTIUM VOTA. Suetonius Octav. 97. *Negavit suscepturum* (sc vota,) *quae non esset soluturus*.

10. VIRILEM TOGAM QUAM XVII. Scribe: xv. anno. Nam Magnus & Crassus prius A. V. C. 683. iterum 698. consules fuerunt.

11. EO IPSO DIE LUCRETIVS. Hoc rejicit Gifanius in Lucretii vita.

12. QUIBUS REBUS. Haec, & totum quod sequitur de equis, canibus, pistore Augusti patre, facile con-

rem ex Hispania Augusto canes dono mitterentur, & parentes eorum dixit Virgilius, & animum, celeritatemque futuram. Quo cognito, mandat iterum Virgilio panes duplicari. Dubitavit Augustus, Octavii-ne filius esset, an alterius: idque Maronem aperire posse arbitratus est, quia canum & equi naturam parentesque cognorat. Amotis igitur omnibus arbitris, illum in penitiorem partem domus vocat, & solum rogat, an sciat quisnam esset, & quam ad felicitandos homines facultatem haberet. *Novi*, inquit Maro, *te, Caesar Auguste, & ferme aequam cum Dis immortalibus potestatem habere, ut, quem vis, felicem facias. Eo animo sum*, respondit Caesar, *ut, si verum pro rogatu dixeris, beatum te felicemque reddam. Utinam*, ait Maro, *interroganti tibi vera dicere queam!* Tunc Augustus: *Putant alii me natum Octavio: quidam suspicantur, alio me genitum viro.* Maro subridens, *Facile*, inquit, *si impune licenterque quae sentio loqui jubes, id dicam.* Affirmat Caesar jurejurando, nullum ejus dictum aegre laturum, immo non nisi donatum ab eo discessurum. Ad haec oculos oculis Augusti infigens Maro, *Facilius*, ait, *in ceteris animalibus qualitates parentum a mathematicis & philosophis cognosci possunt; in homine nequaquam possibile est: sed de te conjecturam habeo similem veri, ut quid exercuerit pater tuus, scire possim.* Attente expectabat Augustus quidnam diceret. At ille: *Quantum ego rem intelligere possum, pistoris filius es*, inquit. Obstupuerat Caesar, & statim quo id pacto fieri potuerit, animoolvebat. Interrumpens Virgilius: *Audi*, inquit, *quo pacto id conjicio: Cum quaedam enunciari praedixerimque, quae intelligi sciri que non nisi ab eruditissimis summisque viris potuissent: tu, Princeps orbis, item & item panes in mercedem dari jussisti: quod quidem aut pistoris, aut nati pistoris, officium erat.* Placuit Caesari facetia. *At deinceps*, inquit Caesar, *non a pistore, sed a rege magnanimo dona feres:* illumque plurimi fecit, & Pollioni commendavit. Corpore & statura fuit grandi, ¹³ aquilo colore, facie rusticana, valetudine varia. Nam plerumque ab stomacho, & faucibus, ac dolore capitis, laborabat: ¹⁴ sanguinem etiam saepius rejecit: ¹⁵ cibi vinique minimi. Fama est, eum ¹⁶ libidinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni ita eum pueros amasse putaverunt, ut Socrates Alcibiadem, & Plato suos pueros. Verum inter omnes maxime dilexit Cebetem, & Alexandrum, quem secunda Bucolicorum ecloga Alexin appellat: donatum sibi ab Asinio Pollione. Utrumque non ¹⁷ ineruditum dimisit: Alexandrum grammaticum; Cebetem vero & poetam. Vulgatum est, ¹⁸ consuevisse eum cum Plotia Hieria. Sed

Asco-

concedimus post Suetonium nata, neque aliud esse quam nugas nugacissimas.

13. AQUILINO COLORE. Suetonius aquilo scripserat, ut in membrana Danielis est, Octav. 79. colorem inter aquilum candidumque.

14. SANGUINEM SAEPE EJECIT. Immo *rejecit*, ut Dan. Plinius lib. 5. epist. 19. *Dum intente instanterque pronuntiat, sanguinem rejecit.*

15. CIBI VINIQUE MINIMI. Suetonius Octav. 76. *Cibi minimi erat, atque vulgaris fere.* Galba 22. *Cibi plurimi traditur.*

16. LIBIDINIS IN PUEROS PRONIOR. Sic Dan. & Sueton. Vide G. Vossium ad Vellejum 2, 103. Ille qui nobis curva correxit, mutata & reliqua oratione fecit *pronioris*.

17. INERUDITUM DIMISIT. Quasi paedagogus illis fuerit Virgilius. At hi jam docti erant, antequam eorum compos poeta fieret. Tolle igitur *et dimisit*, quod ignorat Dan.

18. CONSUEVISSE CUM PLOTIA HIERIA. Dan. *consuevisse* (ut saepe Cicero & optimi quique malunt) *cum Plotia Aleria.*

Asconius Pedianus affirmat, ¹⁹ ipsam postea maiorem natu narrare solitam, invitatum quidem a Vario ad communionem sui, verum ²⁰ pertinacissime recusasse. ²¹ Cetera sane vita, & ore & animo tam probum fuisse constat, ut Neapoli Parthenias vulgo appellaretur: ac, si quando Romae, quo rarissime commeabat, videretur in publico, sectantes demonstrantesque se ²² subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exulantis offerente Augusto, ²³ non sustinuit accipere. Possedit prope centies sestertium, ex liberalitatibus amicorum, habuitque domum Romae in Esquilis iuxta hortos Maecenatis: quamquam secessu Campaniae Siciliaeque plurimum uteretur. Quaecumque ab Augusto peteret, repulsa numquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos jam grandis amisit: ex quibus patrem oculis captum, & duos fratres germanos, Silonem impuberem, Flaccum jam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deslet. Inter cetera studia, ut supra diximus, medicinae quoque, ac maxime mathematicae, operam dedit. Egit & causam unam omnino, nec amplius quam semel. Sermone tardissimum, ac pene indocto similem fuisse, Melissus tradit. Poëticam puer adhuc auspicatus, in Balistam, ludi gladiatorii magistrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, distichon fecit:

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus:

²⁴ Nocte, die, tutum carpe viator iter.

Deinde Catalecton, & Moretum, & Priapeia, & Epigrammata, & Diras, & Culi-
cem, cum esset annorum quindecim. Cuius materia talis est: Pastor fatigatus aestu cum sub arbore obdormisset, & serpens ad illum proreperet, e palude culex provolavit, atque inter duo tempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contrivit, & visum serpentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, & distichon fecit:

Parve culex, pecudum custos tibi tale meranti

Funeris officium vitae pro munere reddit.

Scriptit etiam, de qua ambigitur, Aetnam. Et mox, cum res Romanas inchoasset, ²⁵ offensus materia & nominum asperitate, ad Bucolica transiit: maxime ut Asinium Pollionem, Alphenum Varum, & Cornelium Gallum celebraret: quia in distributione agrorum, qui post Philippensem victoriam veteranis, Triumvirorum iussu, trans Padum dividebantur, indemnem se praestitissent. Deinde Georgica in honorem Maecenatis edidit, cum sibi vixitum noto opem tulisset ²⁶ adversus

19. IPSUM POSTEA MINORIBUS NATU. Non est haec Partheniae apud minores pulchra oratio, Dan. ipsam postea maiorem natu narrare solitam, invitatum quidem a Vario ad communionem sui. Ubi una tantum litera mutanda est, ut sit invitatum. Nempe Virgilium.

20. PERTINACISSIME RECUSASSE. Suetonius Tiberio 45. Et quicquid amplius pati constantissime recusantem. Sic enim legendum, non nec quicquam.

21. CAETERA SANE VITA. Suetonius Octav. 72. In caeteris partibus vitae continensissimum fuisse constat. Tam probum ore & animo haud dubie Suetonii est, quamquam acceptum ab Sallustio, De illustri-

bus Grammat. cap. 15. quod cum oris probi, animo inverecundo scripsisset.

22. SUFFUGERE SOLITUM. Sic quidem & Dan. sed voluit solitus. Coharent enim, ne Neapoli Parthenias appellatus sit, ac suffugere solitus. Quod turbavit iste cum suo appellaretur.

23. NON SUSTINUIT ACCIPERE. Et hoc Sueton. Tito 9. Nec occidere, nec seponere sustinuit. Et alibi.

24. NOCTE DIEQUE TUUM. Rectius Dan. Nocte, die, tutum.

25. OFFENSUS MATERIA. Suetonius Octav. 78. Matutina vigilia offendebarur.

26. ADVERSUS CLAUDII VETERANI MILITES. Im-

versus Claudii veterani militis, vel, ut alii purant, Arrii centurionis violentiam, a quo in altercatione litis agrariae ²⁷ parum absuit quin occideretur. Novissime autem Aeneidem aggressus est; argumentum varium, & multiplex, ²⁸ & quasi amborum Homeri carminum instar: praeterea nominibus ac rebus Graecis Latinisque commune, & in quo, quod maxime studebat, Romanae simul urbis, & Augusti origo contineretur. Cum Georgica scriberet, traditur quotidie meditados mane plurimos versus dictare solitus, ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere, non absurde carmen se urbsae more parere dicens, & lambendo demum effingere. Aeneida prosa prius oratione formatam, digestamque in XII. libros, particulatim componere instituit, ut quidam tradunt. Alii ejus sententiae sunt, ut existiment, cum, si diutius vixisset, quatuor & viginti libros usque ad Augusti tempora scripturum, atque alia quaedam percursum; Augusti vero gesta diligentissime exsecuturum: quippe qui, dum scriberet, ne quid impetum moraretur, quaedam imperfecta reliquit; alia levissimis versibus veluti fulsit: quos per jocum pro tigillis vel tibicinibus interponi a se dicebat, ad sustinendum opus, donec solidae columnae advenirent. Bucolica triennio Asinii Pollionis suasu perficit. Hic Transpadanam provinciam regebat; cujus favore, cum veteranis Augusti militibus Cremonensium & Mantuanorum agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos, seu Claudio seu Arrio datos, recuperavit. Hunc Pollionem maxime amavit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit. Quippe qui invitatus ad coenam, captus pulcritudine & diligentia Alexandri, Pollionis pueri, eum dono accepit. Hujus Pollionis filium, C. Asinium, & Cornelium Gallum, oratorem clarum, & poetam non mediocrem, miro amore dilexit Virgilius. Is transtulit Euphorionem in Latinum, & libris quatuor amores suos de Cytheride scripsit. Hic primo in amicitia Caesaris Augusti fuit: postea in suspicionem conjurationis contra illum adductus, occisus est. Verum usque adeo hunc Gallum Virgilius amarat, ut quartus Georgicorum, a medio usque ad finem, ejus laudem contineret. Quem postea, jubente Augusto, in Aristaei fabulam commutavit. Georgica septennio Neapoli: Aeneida partim in Sicilia, partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica eo successu edidit, ut in scena quoque per cantores crebra pronuntiatione recitarentur. At cum Cicero quosdam versus audisset, & statim acri judicio intellexisset non communi vena editos, jussit ab initio totam eclogam recitari: quam cum accurate pernotasset, in fine ait: *Magnae spes altera Romae*. Quasi ipse linguae Latinae spes prima fuisset, & Maro futurus esset secunda. Quae verba postea Aeneidi ipse inseruit. Georgica, reverso ab Aetia victoria Augusto, atque ²⁹ reficiendarum faucium causa Atellae commoranti, per continuum quatrimum legit, suscipiente Maecenate legendi vicem, quoties interPELLARETUR ipse vocis offensione. Pronuntiabat autem maxima cum sua-

Immo militis. Hoc nomen hic non videtur in Dan. Sed mango iste id ex Servio ad Ecl. 9. addidit, ubi est, *Ex quibus Clodius quidam dixit, se omnem litem amputaturum interfecto Virgilio*. Centurio autem *Arrius*, non *Atius*.

27. PAULUM ABFUIT, QUIN OCCIDERETUR. Suet.

Octav. 14. *Minimum absuit, quin perires*.

28. ET QUASI AMBORUM HOMERI CARMINUM INSTAR. Sic in Galba cap. 10. *Ac e primoribus prudentia atque aetate praestantibus velut instar senatus instituit*.

29. REFICIENDARUM VIRIUM. Immo *faucium*,

suavitate, & lenociniis miris. Seneca tradidit, Julium Montanum poetam solitum dicere, involaturum se quaedam Virgilio, si vocem posset, & os, & hypocrisim: eosdem enim versus, eo pronunciante, bene sonare; sine illo, inarefcere, quasi mutos. Aencidos vix dum coeptae tanta existit fama, ut Sext. Propertius³⁰ non dubitavit sic praedicare:

Cedite Romani scriptores, cedite Graeci.

Nescio quid majus nascitur Iliade.

³¹ Augustus vero, cum tum forte expeditione Cantabrica abesset, & supplicibus atque minacibus per jocos literis efflagitaret, ut sibi de Aeneide, ut ipsius verba sunt, vel ³² prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit se facturum Virgilius: cui tamen multo post, perfecta demum materia, tres omnino libros recitavit: secundum videlicet, quartum, & sextum. Sed hunc praecipue ob Octaviam: quae, cum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus, *Tu Marcellus eris*, defecisse fertur: ³³ atque aegre refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari iussit. Recitavit & pluribus: sed neque frequenter, & ferme illa, de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Eotem, librarium & libertum ejus, ³⁴ exactae jam senectutis, tradunt referre solitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complexisse ³⁵ ex tempore: & huic, *Misenum Aeolidem*, adjecisse, *Quo non praestantior alter*: item huic, *Aere ciere viros*, simili calore actutum subjunxisse, *Martemque accendere cantu*: statimque sibi imperasse, ut utrumque volumini adscriberet. Bucolica Georgicaque emendavit. Anno vero quinquagesimo secundo, ut ultimam manum Aeneidi imponeret, statuit in Graeciam & Asiam secedere, triennioque continuo omnem operam limationi dare, ut reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed, cum aggressus iter, Athenis occurrisset Augusto, ab oriente Romam revertenti, una cum Caesare redire statuit. Ac cum Megara, vicinum Athenis oppidum, visendi gratia peteret, ³⁶ languorem nactus est: quem non intermissa navigatio auxit, ita ut gravior indies, tandem Brundisium adventarit: ubi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octob. C. Sentio, Q. Lucretio Coss. Qui cum gravari morbo sese sentiret, ³⁷ scrinia saepe & magna instantia petivit, crematurus Aeneida: quibus negatis, testamento comburi iussit, ut rem inemendatam imperfectamque. Verum Tucca & Varius monuerunt, id Augustum non permissurum. Tunc eidem Vario, ac simul Tuccae, scripta sub ea conditione legavit, ne quid adderent quod a se editum non esset, & versus etiam imperfectos, si qui erant, relinquerent. Voluit etiam

ut Dan. Nerone cap. 10. *Ad rescindendam vocem*. Octav. 84. *Infirmatis faucibus*. Neri. 41. *Excusato languore faucium*.

30. NON DUBITAVIT SIC PRAEDICARE. Julio cap. 56. *De iisdem commentariis Hirtius ita praedicat*.

31. AUGUSTUS VERO, CUM JAM FORTE. Lege, *qui tum forte*.

32. PRIMA CARMINIS HYPOGRAPH. Tentabam, *primam carminis hypographum*.

33. ATQUE AEGRE REFOCILLATA EST. Plinius lib. 3. ep. 14. *Ipse paucis diebus aegre refocillatus*. Sed Dan. *aegre fucillata*. Octav. 17. *M. Antonii societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibusque va-*

riis male fucillatam.

34. EXACTAE JAM SENECTUTIS. Grammat. 17. *Decessit aetatis exactae*.

35. EX TEMPORE, ET HUNC, MISENUM AEOLIDEM. Hoc non est Suetonii, sed quod in Dan. *complexisse ex tempore*. Nam cum *hactenus haberet, Misenum Aeolidem*. Quod quanto sit suavius, noscas licet ex Cicerone ad Atticum 6. ep. 2. *Philius autem dici sciebam: & ita fac ut habeas: nec quidem sic habemus*.

36. LANGUOREM NACTUS EST. Tito cap. 10. *Ad primam statim maussonem febrem nactus*.

37. SCRINIA SAEPE. Neron. 47. *Inventus est postea*

etiam sua ossa Neapolim transferri, ubi diu & suavissime vixerat: ac extrema valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Translata igitur iussu Augusti ejus ossa, prout statuerat, Neapolim fuere, sepultaque ³⁸ via Puteolana, intra lapidem secundum, suoque sepulcro id distichon, quod fecerat, inscriptum est. ³⁹ Heredes fecit ex dimidia parte ⁴⁰ Valerium Proculum, fratrem ex alio patre, ⁴¹ ex quarta Augustum, ex duodecima Maecenatem, ⁴² ex reliqua L. Varium, & Plotium Tuccam: qui ejus Aeneidem post obitum, prout petiverat, iussu Caesaris emendaverunt: nam nullius omnino sententia crematu Aeneis digna visa fuit: qua de re Sulpicii Carthaginensis extant hujusmodi versus:

Fusserat haec rapidis aboleri carmina flammis

Virgilius: Phrygium quae cecinere duces.

Tucca vetat, Variusque simul: tu, maxime Caesar,

Non sinis, & Latiae consulis historiae.

Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni,

Et pene est alio Troja cremata rogo.

Extant & Augusti de ipsa eadem re versus plures & clarissimi, quorum initium est:

Ergone supremis potuit vox improba verbis.

Tam

in scrinio ejus hac de re sermo formatus.

38. VIA PUTEOLANA INTRA LAPIDEM SECUNDUM. Suetonius Galba 20. *Caeterum truncum in privatis ejus hortis Aureliae viae sepulchrae dedit.* Domitiano 17. *In suburbano suo Latina via funeravit.* Vita Persii: *Decessit ad octavum miliarium via Appia.*

39. HEREDES FECIT EX DIMIDIA PARTE. OCTAV. 101. *Tiberium ex parte dimidia.*

40. VALERIUM PROCULUM, FRATREM EX ALTERA PARTE. Hoc vero insanum & intolerabile: nam si nescio quis ille frater *ex altera*, quid Augusto, quid Maecenati, quid caeteris residuum fuit? Neque enim sub *ex altera* intelligi potest, nisi *dimidia*: & sic as omnis exhaustus. Hoc librarium puto, non mangonis. Ocius rescribe ex Dan. *Heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum, fratrem ex alio patre.*

41. EX QUARTA AUGUSTUM. Id est, quadrante. Semis & quadrans dodrantem efficiunt, sive novem uncias. Accedit duodecima Maecenatis, sive uncia una: & ita dextans exhaustus.

42. EX RELIQUA L. VARIUM ET PLOTIUM TUCCAM. His restat sextans sive unciae duae: itaque singuli acceperint tantundem quantum Maecenas. Quare igitur non dicit: *Ex reliqua quarta Maecenatem, Valerium, Plotium*: vel, *ex duodecimis singulis Maecenatem, Varium, Plotium*? Suspicio fuisse aut ex III. Augustum, aut ex VI. Maecenatem: ut re-

liqua non nisi una pars vel uncia Vario Plotioque cederet. Neque hoc parvum putes. Nam centies, hoc est, centies centena millia nummum sestertium, sunt Philippeum nostrorum 250000. Hujus dimidium quinquagies, 5000000 nummum sestertium, sunt Philippeum nostrorum 125000. Ejusdem assis, centies sestertii, triens sunt 333333 H-S, hoc est, tricies ter triginta tria millia trecenti tres nummi sestertii & triens, seu tertia pars ejus nummi: quo nostra pecunia, octoginta tria millia trecenti triginta tres Philippi, tres schillingi, duo stufferi. Quadrans sunt 2500000, vicies quinquies centena millia nummum sestertium, Philippi 62500. Sextans 1666666 S-H, sedecies centena sexaginta sex millia sexcenti sexaginta sex nummi sestertii & unus bes sive duae tertiae: Philippi quadraginta unum millia sexcenti sexaginta sex, schillingi sex, quatuor stufferi. Uncia, 833333 H-S octingenta triginta tria millia trecenti triginta tres triens, Philippi viginti millia octingenti triginta tres, schillingi tres, tres stufferi, quatuor chalci vel stufferi dimidiatus. Semuncia 416666 S-H, quadringenta sedecim millia sexcenti sexaginta sex nummi sestertii & bes unus, Philippi decem millia quadringenti sedecim, schillingi sex, quatuor stufferi. Adeo haec semuncia equestrem censum transcendit. Cicero ad Atticum 3. ep. 48. *Mortuus enim Babulius. Caesar, opinor, ex uncia.*

*Tam dirum mandare nefas? Ergo ibit in ignes,
Magnaue doctiloqui morietur Musa Maronis?*

Et paulo post:

*Sed legum servanda fides; suprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores
Hauferit una dies.*

Et ea quae sequuntur. Nihil igitur auctore Augusto Varius addidit, quod & Maro praeceperat, sed summatim emendavit, ut qui versus etiam imperfectos, ⁴³ si qui erant, reliquerit. Hos multi mox supplere conati, non perinde valuerunt ob difficultatem; quod omnia fere apud eum hemistichia, praeter illud: *Quem tibi jam Troja peperit*, sensum videntur habere perfectum. Nisus, grammaticus, audisse se a senioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse, &, qui tum secundus erat, in tertium locum transtulisse: etiam primi libri correxisse principium, his demtis versibus:

*Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
Carmen, & egressus silvis, vicina coegi,
Ut quamvis avido parerent arva colono:
Gratum opus agricolis: at nunc borrentia Martis
Arma virumque cano.*

Obtrectatores Virgilio numquam defuerunt. ⁴⁴ Nam ne Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modo Eclogas, sed insulsiissime, παραδίσκας, quarum prioris initium est:

Tityre, si toga calda tibi est, ⁴⁵ quo tegmine fagi?

Sequentis,

*Dic mihi, Damoeta: ⁴⁶ Cujum pecus, anne Latinum?
Non; verum Aegonis nostri sic rure loquuntur.*

Alius, recitante ea ex Georgicis: *Nudus ara, sere nudus*; subjecit, *habebis frigora, febrem.*

Est & adversus Aeneida liber ⁴⁷ Carvili Pictoris, titulo Aeneidomastix. M. Vipfanius a Maecenate eum suppositum appellabat novae κακογλίας repertorem; non tumidae, neque exilis, sed ex ⁴⁸ communibus verbis, atque ideo latentis. Herennius

^{43.} SI QUI ERANT. Atqui dubium nullum est fuisse. Scribe igitur, sicut erant.

^{44.} NAM NEC HOMERO QUIDEM. Solenne mendum & centum etiam locis amplius in vet. libris corrigendum. Dicebant enim illi: nam ne Homero quidem.

^{45.} SI TOGA CALDA TIBI EST, QUO TEGMINE FAGI. Et si satis hoc ferri potest, suspicor tamen aemulum Publii nostri fecisse, quo tegmina fagi. Ut *Quo mihi fortunam?* & *Quo mihi divitias?* Heinf. ad Ovid. II. Ep. 53.

^{46.} CUJUM PECUS? ANNE LATINUM? Ita vulgo

haec interpunguntur, ut appareat parum intellecta fuisse. Tu fac habes:

*Dic mihi, Damoeta; Cujum pecus, anne Latinum?
Non. Verum Aegonis nostri sic rure loquuntur.*

Cujum pecus, videturne Latinum esse? Respondet quasi Damoetas: Non est Latinum, sed *Aegonis nostri rure*, hoc est, in Virgilio Bucolicis, sic loquuntur.

^{47.} CARBILII PICTORIS. Scribe Carvili.

^{48.} COMMUNIBUS VERBIS OPUS ILLUD CONFECISSE. Nihil stultius, nihil magis fatuum tribus posterioribus verbis. Non enim voluit hic dicere auctor,

nius tantum vitia ejus contraxit: Perilius Faustinus furta. Sunt & Q. Octavii Aviri Ὀκτωσελεύτων octo volumina, quibus annotantur, quos & unde versus transtulerit. Asconius Pedianus, libro quem contra obtrectatores Virgilii scripsit, pauca admodum ei objecta ponit: & potissimum, quod non recte historiam contexit, & quod pleraque ab Homero sumsit. Sed hoc crimen sic defendere assuetum ait: *Cur non illi quoque eadem furta tentarent? Verum intellecturos, facilius esse Herculi clavam, quam Homero versum surripere: & tamen destinasse secedere, ut omnia ad satietatem malevolorum decideret.* Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque omnium bonorum atque eruditorum fuisse, & usque adeo invidiae expertem, ut, si quid erudite dictum inspiceret alterius, non minus gauderet, ac si suum fuisset: neminem vituperare, laudare bonos: ea humanitate esse, ut, nisi perversus maxime, quisque illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Ejus bibliotheca non minus aliis doctis patebat, ac sibi: illudque Euripidis antiquum saepe usurpabat, Τὰ τῶν φίλων κοινὰ, hoc est, *Communia amicorum esse omnia.* Quare coevos omnes poetas ita adjunctos habuit, ut, cum inter se plurimum invidia arderent, illum una omnes colerent; Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anser vero, quoniam Antonii partes secutus est, illum non observasse dicitur. Cornificius ob perversam naturam illum non tulit. Gloriam vero adeo contemtor fuit: cum quidam versus quosdam sibi adscriberent, eaque re docti haberentur, non modo aegre non ferebat, immo voluptuosum id illi erat. Cum enim distichon, quod laudem felicitatemque Augusti continebat, fecisset, valvisque non nominato auctore affixisset, (id erat ejusmodi,

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane:

Divisum imperium cum Jove Caesar habet.)

diu quaeritans Augustus, cujusnam hi versus essent, eorum auctorem non inveniebat: Bathyllus vero, poeta quidam mediocris, tacentibus aliis, sibi adscripsit. Quamobrem donatus honoratusque a Caesare fuit. Quod aequo animo non ferens Virgilius, iisdem valvis affixit quater hoc principium: *Sic vos non vobis.* Postulabat Augustus, ut hi versus complerentur: quod cum frustra aliqui conati essent, Virgilius, praeposito disticho, sic subjunxit:

Hos ego versiculos feci: tulit alter honores:

Sic vos non vobis nidificatis, aves.

Sic vos non vobis vellera fertis, oves.

Sic vos non vobis mellificatis, apes.

Sic vos non vobis fertis aratra, boves.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Romae fabula fuit, Maro vero exaltatior. Cum is aliquando Ennium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret? respondit, se aurum colligere de stercore Ennii. Habet enim poeta ille egregias sententias sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto quo pacto civitas feliciter gubernaretur: *Si prudentiores, inquit, remonem tenuerint, & boni malis praepontur:*

ator, quemadmodum suum opus Virgilius confecerit, sed quo eam vitio laborasse criminatus fuerit hic obtrektor. Recte vero Dan. sed communibus

verbis, atque ideo latentis. Nam cacozelorum verba non communia, sed nimium & male quaesita.

49. UT OMNIA AD SATIETATEM MALEVOLORUM
b DECI-

tur: itaque optimi suos habeant honores; nulli tamen aliorum injusti quidquam fiat. At Maecenas, *Quid, inquit, Virgili, satietatem homini non affert? Omnium rerum,* respondit, *aut similitudo aut multitudo stomachum facit, praeter intelligere.* Idem interrogavit: *Quo pacto quis altam felicemque fortunam servare potest? Cui* Maro: *Si, quantum honore ac divitiis aliis praestantior sit, tantum liberalitate & justitia alios superare nitatur.* Solitus erat dicere: *Nullam virtutem commodiorem homini esse patientia, ac nullam asperam adeo esse fortunam, quam prudenter patiendi vir fortis non vincat.* Quam sententiam in quinto Aeneidos inseruit:

Nate Dea, quo fata trahunt, retrahuntque, sequamur:

Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.

Cum quidam ejus amicus Cornificii in eum maledicta & inimicitias sibi enarraret: *Quam putas, inquit, esse hujusce malevolentiae causam? Nam neque umquam Cornificium offendi, & eum amo.* An, inquit, *Hesiodi sententiae non meministi, ubi ait, architectum architecto invidere, & poetam poetae?* De malis, inquit, *Graecus ille intellexit: nam boni eruditiores amant.* Sed magna cum laude & gloria vindictam in manu habeo. *Majore enim cura virtuti intendam: atque quo elegantior ego fiam, eo vehementius invidia rumpetur.* Erat Augustus familiaris Filistus quidam, orator, & poësin mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat, quique omnium omnia dicta reprehendere conabatur; non ut verum dignosceret, quod Socrates facere consuevit, sed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicumque convenire dabatur, maledictis salibusque vexabat. Quare ille saepe aut tacibundus discedebat, aut suffusus pudore tacebat. Verum, cum Augusto audiente elinguem illum diceret, & causam etiam suam, si linguam haberet, defendere nequire: *Tace, inquit, rabula. Nam haec mea taciturnitas defensorem causarum mearum Augustum fecit & Maecenatem: & ea tuba, cum volo, loquor, quae ubique & diutissime audietur. Tu loquacitate non modo aures hominum, sed muros rumpis.* Augustus vero Filistum gravi vultu increpavit. Tunc Maro, *Si tempus, Caesar, inquit, tacendi hic sciret, raro loqueretur.* Tacendum enim semper est, nisi cum taciturnitas tibi noceat, aut oratio aliis prosit. Nam qui contendit, & an contentionis finis utilis sit, non novit, stultis illum annumerandum sapientes putant. Posteaquam Augustus summa rerum omnium potitus est, venit in mentem, an conducere Tyrannidem omittere, & omnem potestatem annuis consulibus, & Senatui remp. reddere: ^o in qua re diversae sententiae consultos habuit, Maecenatem & Agrippam. Agrippa enim utile sibi fore, etiamsi honestum non esset, relinquere Tyrannidem, longa oratione contendit: quod Maecenas dehortari magnopere conabatur. Quare Augusti animus & hinc ferebatur & illinc: erant enim diversae sententiae, variis rationibus firmatae. Rogavit igitur Maronem, an conferat privato homini, se in sua republ. tyrannum facere. Tum ille, *Omnibus ferme, inquit, remp. aucupantibus molesta ipsa Tyrannis fuit, & civibus: quia necesse erat propter odia subditorum, aut eorum injustitiam, magna suspitione magnoque timore vivere.* Sed si cives justum aliquem scirent, quem amarent plurimum, civi-

DECIDERET. AN NON recideret?

50. IN QUA RE DIVERSAE SENTENTIAE CONSUL-

TOS HABUIT. Puto, consultores. Ut, malum consilium consultori pessimum.

civitati id utile esset, si in eo uno omnis potestas foret. Quare si iustitiam, quod modo facis, omnibus in futurum nulla hominum facta compositione distribues; dominari te, & tibi conducet & orbi. Benevolentiam enim omnium habes, ut deum te & adorent, & credant. Ejus sententiam secutus Caesar principatum tenuit. Audivit a Scirone praecepta Epicuri: cujus doctrinae socium habuit Varum. Quamvis diversorum Philosophorum opiniones libris suis inseruisse de animo maxime videatur, ipse tamen fuit Academicus: nam Platonis sententias omnibus aliis praetulit.

Nunc quoniam de auctore summam diximus, de ipso jam carmine dicendum videtur; quod bifariam tractari solet, hoc est, & ante opus, & in ipso opere. Ante opus, titulus, causa, intentio. Titulus, in quo quaeritur cujus sit. Causa, unde ortum sit, & quare hoc potissimum sibi ad scribendum poeta praesumerit. Intentio, in qua cognoscitur, quid efficere conetur poeta. In ipso opere sane tria spectantur; numerus, ordo, explanatio. Quamvis igitur multa *ψευδογραφία*, id est, falsa inscriptione, sub alieno nomine sint prolata, ut Thyestes, tragoedia hujus poetae, quam Varius edidit pro sua, & alia hujuscemodi; tamen Bucolica liquido Virgilii esse minime dubitandum est: praesertim cum ipse poeta, tanquam hoc metuens, principium hujus operis & in principio Aeneidos, & in alio carmine suum esse testatus sit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena,
& reliqua. Et:

Carmina qui lusi pastorum, audaxque juvenia,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici, & recte appellari, vel hoc solum indicium suffecerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum censeantur. Verum ratio quoque demonstranda est. Tria sunt pastorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi sunt, *αἰπόλοι* dicuntur a Graecis: iidem a nobis *caprarii*: paulo honoratiores, qui *ποιμένες*, id est, *opiliones* dicuntur: honestissimi, & maximi, *βουκόλοι*, quos *bubulcos* dicimus. Unde igitur magis debuit pastoralis carmini nomen imponi, quam ab eo gradu, qui apud pastores excellentissimus invenitur? Causa dupliciter inspicitur: ab origine carminis, & a voluntate scribentis. Originem autem Bucolici carminis alii ob aliam causam ferunt. Sunt enim, qui a Lacedaemoniis pastoribus Dianae primum carmen hoc redditum dicant, cum eadem Deae, propter bellum, quod toti Graeciae illo tempore Persae inferebant, exhiberi per virgines de more sacra non possent. Alii ab Oreste, circa Siciliam vago, id genus carminis Dianae redditum loquuntur, per ipsum atque pastores: quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat, surrepto numinis simulacro, & celato in fasce lignorum. ⁵¹ Unde Fascelidem Dianam perhibent nuncupatam: apud

⁵¹ UNDE FASCELIS. Dan. *Fascolinam*. *Facolinam* puto reliquisse auctorem, etsi *Fascelitis* Servio dicatur in prooemio ad Bucolica & ad lib. 2. Aeneid. ut & Higino fab. 116. quorum utervis, quod ibi habet, ex altero descripsit, & juvari uterque ex altero potest. Nam ubi Higini exemplaria praeferunt, sacerdosque fasces ducit non Dianae, ex Servio appa-

ret restituendum, Sacerdosque fasces *Διθύμνας* Dianae, cum secundum consuetudinem: quod fere vidit & Barthius 11. Advers. 9. Et curandi furoris causa, pro carendi sororis. Item cum his occiso Thoante, id est, Pylade & Iphigenia, ubi *τὸ* his vulgo deest. Jam, notandum a face, cum qua pingitur, non sunt glossemata monachalia, ut loquitur Barthius, sed

cujus aras Orestes per sacerdotem ejusdem numinis Iphigeniam sororem suam a parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, pastorali scilicet Deo, qua tempestate Admeti boves paverat. Alii Libero, Nympharum scilicet, & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet rusticum carmen. Alii Mercurio, ⁵² Daphnidis patri, pastorum omnium principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipsum poetam. Alii in honorem Panos scribi putant, peculiariter pastoralis Dei; item Sileni, Silvani, atque Faunorum. Quae cum omnia dicantur, illud erit probatissimum, Bucolicum carmen originem ducere a priscis temporibus, quibus vita pastoralis exercita erat, & ideo ⁵³ velut aurei seculi speciem in ejusmodi personarum simplicitate cognosci: & merito Virgilium, processurum ad alia carmina, non aliunde coepisse, nisi ab ea vita, quae prima in terris fuit. Nam postea ruralis; & ad postremum pro cultis & feracibus terris bella suscepta. Quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare, cum pastores primo, deinde agricolae canit, & ad ultimum bellatores. Restat, ut, quae causa voluntatem attulerit poetae Bucolica potissimum scribendi, consideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti, & admiratione ejus illectus est: aut ordinem temporum est secutus erga vitam humanam, ut supra diximus: aut tres modos elocutionum, quos χαρακτήρας Graeci vocant; λεπτόν, qui tenuis; ἀσπρόν, qui validus; μέσος qui moderatus intelligitur. Credibile erat, Virgilium, qui in omni genere praevaluerit, Bucolica primum, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse conscribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, ut in ejusmodi carmine, quod & paulo liberius, & magis validum, quam cetera, est, facultatem haberet captandae Caesaris indulgentiae, recuperandique agri, quem amiserat. Ob hanc causam, ⁵⁴ die Iduum Martiarum C. Caesare interfecto, cum Augustum Caesarem pene puerum veterani milites, non abnuente Senatu, sibi ducem constituissent, exorto bello civili, Cremonenses, cum ceteris ejusdem studii, adversarios Augusti Caesaris adjuvarunt. Unde factum est, ut cum victor Augustus in eorum agros veteranos deduci jussisset, non sufficiente agro Cremonensium, Mantuani quoque, in quibus erat Virgilius, maximam ⁵⁵ partem suorum finium perdiderint, eo quod vicini Cremonensibus fuerant. Sed Virgilius, Augusti familiaritate, suoque carmine fretus, centurioni Arrio obsistere ausus est. Ille statim, ut miles, ad gladium manum admovit. Cumque se in fugam proripuisset poeta, non prius persequendi finis fuit, quam se in fluvium Virgilius coniecisset. Sed postea, Maecenate, & Pollione, & ipso Augusto, faventibus, agros suos recepit. Intentio libri, quam *σπονδή* Graeci

VO-

ita corrigenda: unde & Fastelis dicitur: non tantum a faec, cum qua pingitur. Denique, quia aris superpositis, non auri. At ex Higinio apud Servium scribendum *Bemonicae* pro *Homonicae*: & *Clivum Capitolinum*, pro *Capitolinū*. Lucilius lib. 3. Sat.

Rhogium videbis

Mornio, tum Liparam, & Facelitis temple Dianae. Dicitur enim a *φασαδος*. Vide Cluverium Siciliae antiquae lib. 2. cap. 5.

⁵² DAPHNIDIS PATRIS PASTORUM OMNIUM PRINCIPIS. Lege *principis*. Daphnidis enim hic titulus,

non Mercurii.

⁵³ VELUT AUREI SEculi SPECIEM. Malim *specimen*.

⁵⁴ OCCISO IN CURIA DIE TERTIO IDUUM MARTIARUM. Ocius dele *tertio*. Sic supra: *Iduum Octobrium die*.

⁵⁵ PARTEM FINIUM SUORUM PERDIDERINT. *Perdidissent* Dan. quod posset contendere aliquis sic accipiendum, ut supra: *multo ante suas populos adaequavisset*. Et solent interdum haec promiscua ponere.

vocant, imitatione Theocriti poëtae constituitur, qui Siculus, & Syracusanus fuit. Est intentio etiam in laudem Caesaris, & principum ceterorum, per quos in sedes suas rediit: unde, ut & delectationem & utilitatem finis contineret, secundum praecepta cuncta confecit. Quæri solet, cur non plures quam decem Eclogas conscripserit: quod nequaquam mirandum videbitur ei, qui consideraverit ætatem scolarum pastoralium, quæ ultra hunc numerum non potest proferri; præsertim cum ipse poëta, circumspectior Theocrito, ut ipsa res indicat, videatur metuere, ne illa Ecloga, quæ Pollio inscribitur, minus rustica videatur, cum ipsam sic præstruat ipse, dicens, *Sicelides Musæ, paullo maiora canamus*: & idem similiter in aliis duabus facit. Illud tenendum esse prædicimus in Bucolicis Virgilii, neque nusquam, neque ubique aliquid figurate dici, hoc est, per allegoriam. Vix enim propter laudem Caesaris & amissos agros hæc Virgilio conceduntur, cum Theocritus, quem hic noster toto studio imitari conatur, simpliciter omnino conscripserit. Quod autem in ipso carmine tractari solet, est numerus, ordo, explanatio. Numerus Eclogarum manifestus est. Nam decem sunt: ex quibus proprie Bucolicæ VII. esse creduntur: nam tres ultimæ proprie Bucolicæ dici non debent, Pollio scilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet ⁹⁶ conquestionem publicam, & privatam congratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen pastorum, & dicitur Palæmon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta metamorphosin, & dicitur Varus, & Silenus. Septima amores diversorum sexuum, & dicitur Corydon. Octava Pharmaceutria, & dicitur Damon. Nona continet poëtae conquestionem de amisso agro, & dicitur Moeris. Decima ⁹⁷ desiderium Galli, & dicitur Gallus. Quod ad ordinem spectat, illud scire debemus, in prima tantum, & ultima Ecloga poëtam voluisse ordinem servare: quoniam in altera principium constituit, ut in Georgicis ait: *Tityre, te patulae cecini sub tegmine fati*. In altera ostendit finem: quippe qui dicat: *Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem*. Verum, inter ipsas Eclogas, pastoralem, conscriptumque ordinem nullum esse, certissimum est. Sed sunt, qui dicant, initium Bucolici carminis non *Tityre* esse, sed, *Prima Syracusio dignata est ludere versu*. Superest explanatio: ad quam antequam veniamus, illud dixerim, tenue esse Bucolicum carmen, & usque adeo ab Heroico charactere distare, ut versus quoque huius carminis suas quasdam caesuras habeant, & suis legibus distinguantur. Nam cum tribus probetur metrum, caesura, scansione, modificatione; non erit Bucolicus versus, nisi in quo & pes primus partem orationis absolverit; & tertius trochæus fuerit & caesura; & quartus pes dactylus magis quam spondeus partem orationis terminaverit; quintus & sextus pes ex integris dictionibus fuerit: quod Virgilius, a Theocrito sæpe servatum, victus operis difficultate, neglexit. In solo principio, incertum industria an casu, has caesuras servavit. Nam, *Tityre*, dactylus partem orationis absolvit, *tu patulae recu-* tertium dactylum, quamvis de composita dictione

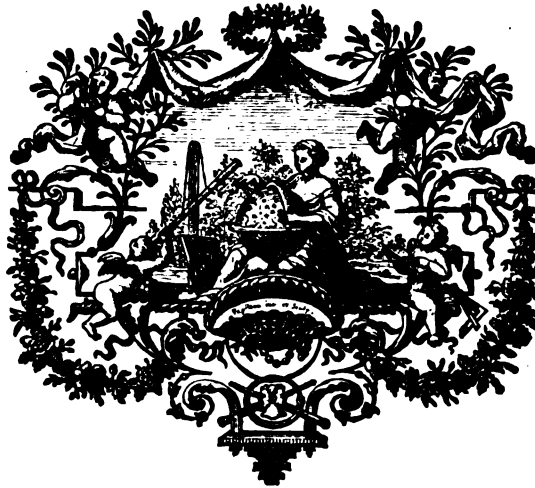
con-

⁹⁶ CONQUESTIONEM PUBLICAM. Sueton. Tibertio 70. *Composuit & carmen Lyricum, cuius est titulus, Conquestio de L. Caesaris.*

⁹⁷ DESIDERIUM GALLI. Dan. addit *Circum Poly-*

nniam Cytheridem. Voluit *Volumniam*, a Volumnio, illo Ciceronis amico, cui in deliciis fuit. Servius: ad eclog. ultimam: *Cytheridem meretricem, libertam Volumnii.*

conclufit: *bans sub*, quartum spondeum pro dactylo. Cum subjūxit; *tegmine fa-
gi*, terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cujus rei diligentiam
licet in Theocriti omnibus ferme versibus admirari. Qui vero supra dicta acri judi-
cio diligenterque considerarit, facile intelliget, quae in Georgicis intentio, qui-
que finis fuerit, nec minus etiam in Aeneide. Poëmatici styli genera tria sunt. Aut
enim activum vel imitativum, quod Graeci δραματικὸν appellant, in quo personae
loquentes introducuntur sine poëtae interlocutione: ut sunt tragoediae, & co-
moediae: δράν enim Graece agere dicitur: quo genere scripta est prima, *Tityre*: &
Quote, *Moeri*, *pedes*. Aut enarrativum, quod Graeci διηγηματικὸν appellant: in quo
poëta ipse loquitur sine interpositione personae, ut tres primi Georgicon libri, i-
tem Lucretii carmina. Aut commune, vel mistum, quod Graeci μικτὸν appellant;
ubi & poëta ipse loquitur, & introductae personae: ut est Virgilii Aeneis.

P. VIRGILII MARONIS HISTORIA DESCRIPTA PER CONSULES, A CAROLO RUAFEO S. J.

Annus U. C. 684. *Virgilii* 1.
CN. POMPEJUS MAGNUS 1.
M. LICINIUS CRASSUS 1.

U BLIUS Virgilius Maro nascitur in pago, cui nomen *Andes*, qui ter mille passibus Mantua distat, Idibus Octobris, qui dies est illius mensis decimusquintus. Ita vitae scriptor. Ita Phlegon apud Photium: Οὐργιλίου Μάρου ὁ ποιητὴς ἐγενήθη τῆς τῆς αἰδῆς Ὀκτωβρίους. *Virgilius Maro poeta natus est hoc ipso anno, Idibus Octobris.* Ita Martialis Epigr. libr. XII. 68. *Octobres Maro consecravist Idus.* Patrem habuit, ex Pseudo-Donato, Maronem; ex Probo, Virgilium; matrem, Majam. Pater, ex Servio, civis Mantuanus fuit; ex Probo, rusticus; ex aliis, opifex figulus; ex Pseudo-Donato, mercenarius, a focero Majo gregibus curandis & rei rusticae praefectus.

Majum illum, avum Virgilii, exemplaria vitae omnia *Magum* vocant. At cum ejus filia, Virgilii mater, juxta omnes *Maja* dicta sit, omnino Majae pater fuit Majus, non Magus: indeque ortum existimo, ut Virgilius magicis artibus imbutus fuisse creditus sit ab Elinando monacho, aliisque sequioris saeculi scriptoribus: quod & Ecloga septima magica quaedam sacra descripsisset, & peritus esset multarum artium, & praecipue avum habuisse *Magum* diceretur.

Virgilius, an *Vergilius* appellandus sit, magna fuit superiore saeculo controversia. Stabat Angelus Politianus pro Vergilio: pro Virgilio Pierius. Certe, neque multitudo veterum lapidum ac monumentorum, quae Vergilium praeferunt, quidquam evincit; cum alia etiam complura Virgilium habeant: nec Graeca Suidae scriptio, Οὐργιλίου; cum Stephanus scribat in dictione *Mantua*, Βυργιλίου; nec etymon nominis a *Vere*, aut *Vergiliis* stellis; cum alii deducant a *virga* laurea, quam praegnans mater in somnis vidit; alii a *virga* populea, quae post ejus ortum more gentis humi defixa est; alii a *virginali* verecundia, propter quam Neapoli *Parthe-*

nias appellatus est, a *παρθένῳ* virgo. Ego cum Pierio existimo, facilem aliquando & promiscuam fuisse commutationem elementorum *e* & *i*. Sic, teste Quintiliano, dicebatur apud veteres *Deana*, pro *Diana*; *Menerva* pro *Minerva*; *leber* & *magesser*, pro *liber* & *magister*. Sic reperitur adhuc in quibusdam codicibus *Verginius*, pro *Virginus*. Sic etiam scribi potuit *Vergilius*, pro *Virgilius*. Sed in iis omnibus litera *i* denique praevaluit.

Nec mihi videtur *Virgilii* nomen aliunde acceptum, quam a patre. Si enim fuit cognomen a *virga* aut *vere*: certe non secundo loco, sed tertio, quae cognominis sedes est, appellandus fuit, P. MARO VIRGILIUS. Neque movere me, quod in quibusdam veteribus libris, *Partheniatis* cognomen secundo ferat loco, hoc nimirum ordine, P. PARTHENIATIS VIRGILII MARONIS LIBER; id enim ex scriptorum inciticia contra morem Romanum factum esse manifestum est.

Annus U. C. 691. *Augusti* 1. *Virgilii* 8.
M. TULLIUS CICERO.

C. ANTONIUS.

N Ascitur Octavius, qui deinde Augustus appellatus est, 9. Kal. Octob. id est 23. Septemb. Patre C. Octavio, matre Atia, M. Atii Balbi & Juliae illius filia, quae Julii Caesaris soror fuit. Quare Octavius fuit Caesaris sororis nepos, non ex sorore nepos, ut male quidam scripserunt.

Annus U. C. 696. *Augusti* 6. *Virgilii* 13.

L. CALPURNIUS PISO.

A. GABINIUS.

V *irgilius Cremonae studiis eruditur.* Ita Hieronymus in Eusebii Chronico. Aliter tamen vitae scriptor: *Initia aetatis, id est, usque ad septimum annum, Cremonae egit.* Quae verba sic emendat Scaliger in Eusebium: *Usque ad sedecimum annum*: quo fere anno Mediolanum concessit. Studia autem illius fuere Graeci praecipue sermonis, tum medicinae & mathematicarum disciplinarum: philosophiae quoque, sub Syrone Epicureo, & juxta Jos. Scaligerum sub Catio etiam Insubri, ejusdem sectae philosopho, qui Mediolani natus erat.
Et

Et in eo quidem studio focium habuit Varum illum, cuius gratia sextam Eclogam deinde scripsit, Epicureae philosophiae placita de rerum origine continentem. De Syrone dicemus in illius Eclogae argumento: de Varo in eadem Ecloga, v. 7.

Poësim imprimis dicitur auspicatus adhuc puer: & *Cirim*, *Aetnam*, *Culicem*, *Moretum*, *Copam*, *Diras*, *Catalecton*, *Epigrammata*, *Priapeia* junior scripsisse. At Jos. Scaliger, & post eum docti fere omnes, *Aetnam* Cornelio Severo adjudicant: *Moretum*, Auli Septimii Severi esse idem suspicatur: *Diras*, quin a Valerio Catone scriptae sint, ne dubitari quidem patitur: *Copam* Virgilio tribuit Priscianus, sed reclamante Scaligero: *Priapeia*, obsoletissimam epigrammatum farraginem, ex Ovidii, Catulli, Petroniique faecibus collecta esse manifestum est. In *Catalectis* & *Epigrammatis*, ut multa sunt indigna Virgilio, propter maledicos & inverecundos sales; ita paucula quaedam eodem adolescente digna possunt videri. De *Ciri* & *Culice* major est controversia.

Ac Virgilii quidem esse hoc utrumque opusculum suaserunt multis versus utrique complures aspersi, qui in Georgicis & Aeneide, aut idem omnino, aut paullo accuratius limati reperiuntur. Non esse autem, mihi persuadet stylus enervis ac vagus, obscura sententia, numeri dissoluti: prorsus ut qui tam sordide humilis fuit, non videatur potuisse unquam ad perspicuam illam Bucolicorum tenuitatem, multo minus ad splendidam Aeneidos maiestatem assurgere. Bene quidem Scaliger falsum demonstrat, id quod in Vita Virgilii legitur, scripsisse Culicem, quicumque tandem Culex ille sit, annos quindecim natum. Quippe Statius in Genethliaco Lucani, Sylv. l. II. v. 74. testatur Lucanum scripsisse Pharsaliam, ante annos *Culicis Maroniani*. At Lucanus post multa opera ultimam condidit Pharsaliam, eamque magna ex parte inemendatam reliquit, anno, quo mortuus est, aetatis vigesimo septimo. Addo ego, Culicem hunc, quem habemus, Octavio dicatum esse. At Octavius tum, cum numerabat Virgilius annum decimumquintum, ipse tantum octavum attigerat: qua aetate, nec ipsi poemata dicari, nec ea dici de ipso potuerunt; *At tu, cui meritis oritur fiducia tamis*; aut, ut habent codices alii, *At tu, cui meritis oritur fiducia castris*, Octavi venerande. Igitur scriptum fuisse Culicem probabile est, cum Octavius aliquo in nomine coepit esse; circa id temporis, quo donatus a Julio Caesare militaribus donis, cum in Hispaniensia castra secutus est, anno U. C. circiter 709. Octavii 19. Virgilii 26. Quod quis credat, Virgilium ab illa Culicis exilitate ita repente convaluisse, ut anno post tertio quartove Bucolica scribere tam aequabili & vivido & puro nitore inceperit? His adducor ut putem, insulsum

illum Culicem, quem habemus prae manibus, ab inepto aliquo posteriorum aetatum scriptore fictum esse; qui, cum apud veteres laudari passim videret juvenilem Maronis Culicem, amissum illum vicio temporum restituere per ludum aut per summam audaciam voluerit: quomodo deinceps a levissimis scriptoribus multa malitiose conficta sunt, ut Cornelii Galli Elegiae, & nuper Petronii fragmentum.

Idem esto de *Ciri* iudicium, quam Ovidii tempore posteriorem esse indicat Scyllae, patris & patriae ruinam meditantis, cum nutrice colloquium. Locus omnino exaratus ad similitudinem illius colloquii, quod habet Myrrha, patris amore insaniens, cum nutrice item sua, Metam. l. IX. Nec abstinere Scyllae nutrix ab exemplo ipsius Myrrhae proferebat: ut plane existimem fictorem illum Virgilianae *Ciris* ad Myrrham Ovidianam inter scribendum oculos intendisse. Non est igitur audiendus Scaliger, cum *Cirim* illam ipsam ultimum esse statuit opus Virgilii, Aeneide posterius: quamquam enim fufum est felice vena, quam Culex; tamen iacent in eo multa, multa horrent, nitent quam paucissima: nec a Virgilio senescente, & aequo rerum suarum aestimatore scribi tantillo in poematio potuit: *Accipe dona meo multum vigilata labore*; nec Virgilium juvenem, & Bucolica, Georgica, Aeneida meditantem, tantum rei poeticae jam tum ceperat tedium, ut in hoc tam levi opere desinere non dubitaret: *In quo jure meas utinam requiescere Musas, Et leviter blandum liceat deponere morem*. Nec juvenis itaque, nec senex Virgilius *Cirim* scripsit.

Annus U. C. 699. Aug. 9. Virg. 16.

CN. POMPEJUS MAGNUS. II.

M. LICINIUS CRASSUS. II.

Virilem togam sumpsisse dicitur Virgilius apud Pseudo-Donatum, anno aetatis 17. iisdem illis Consulibus, quibus natus erat. Id ipsum agnoscit Scaliger, sed minus considerate. Neque enim ab Idibus Octobribus primi Pompejani Consulatus, ad Idus Octobres secundi, completos annos reperio plures quam quindecim. Si ergo Virgilius toga virili donatus est Pompejo & Crasso secundum Coss. id anno Virgilii aut decimoquinto completo, aut decimosexto ineunte contigit. Sin ad usque decimumseptimum ineuntem recedendum est, annus is fuit U. C. 700. Consules, L. Domitius Aenobarbus, & Ap. Claudius Pulcher. Si denique decimusseptimus completus requiritur, annus fuit U. C. 701. Consules, Cn. Domitius Calvinus, & M. Valerius Messala; quem annum consignat his verbis Hieronymus in Eusebio: *Virgilius sumpta toga Mediolanum transgreditur*.

Et vero, etsi Romano jure pueritia anno 17. finiretur, tumque sumeretur toga pura, seu virilis; tamen pro arbitrio tempus illud aliquando immutatum

tatum reperimus. Augustus ex Suetonio togam sumpsit anno 16. Caligula, ex eodem, anno 20. M. Antoninus philosophus, ex Julio Capitolino, anno 15.

Annus U. C. 708. Augusti 18. Virgilii 25.

C. JULIUS CAESAR III.

M. AEMILIUS LEPIDUS I.

Julius Caesar mense Octobri quater triumphat, de Gallia, de Asia, de Aegypto, de Africa. Octavius, sororis ejus nepos, *militaribus donis triumpho Caesaris Africano donatus est, quamquam expertus belli propter aetatem*. Suetonius in Augusto, 8.

Annus U. C. 709. Augusti 19. Virgilii 26.

C. JULIUS CAESAR IV. solus.

Caesar proficiscitur in Hispanias adversus Pompeji Magni liberos. Octavius *vixit firmus a gravi valetudine, per infestas hostibus vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, avunculum subsecutus magnopere demeruit*. Suetonius ibid. Caesar redux sub initium Octobris triumphat quintum de Hispaniis.

Annus U. C. 710. Augusti 20. Virgilii 27.

C. JULIUS CAESAR V.

M. ANTONIUS.

Caesar expeditionem destinans in Parthos, Octavius praemittit Apolloniam. Ibi ille, dum studiis vacat, audit Caesarem in Senatu occisum esse Idibus Martiis, se ab eo in nomen & familiam adoptatum. Romam redit: sed adversante M. Antonio Consule, adjungit se optimatibus, quos ei infensus sciebat.

Annus U. C. 711. Augusti 21. Virgilii 28.

C. VIBIUS PANSA.

A. HIRTIUS.

Octavius mittitur cum Consulibus adversus M. Antonium, qui Decimum Brutum Mutinae obsessum tenebat. Solvitur obsidio, Consules tamen bello pereunt. Fit agrorum aliqua inter milites divisio per Decemviros, in quibus erat Cicero. Octavius armata manu Romam ingressus, Consulatum, mortuo Pansa tunc vacuum, ab invito Senatu extorquet 14. Kal. Septemb. seu 19. Augusti, ante annum aetatis vigesimum expletum. Initio Consulatu statim in nomen & bona Caesaris lege transiit, vocatusque est deinceps ab omnibus, Dione teste l. 46. C. JULIUS CAESAR OCTAVIANUS. Paulo post, nempe 27. Novembris, ipse, ac M. Antonius, & M. Aemilius Lepidus, Triumviros se reipublicae constituendae in quinquennium renunciant; magistratus absque Senatus & populi consilio delignant in idem tempus; proscriptionem inimicorum suorum indicunt, qua Cicero 7. Decembris occisus est.

Hinc erroris arguuntur, qui volunt Eclogam Virgilii sextam Romae auditam a Cicerone fuisse in theatro, cum a Cytheride mimae cantaretur: cun-

demque Romanae eloquentiae principem, ad suam & novi poetae laudem exclamasse: *Magnae spes altera Romae*: quae verba deinceps Virgilius in Aeneida retulerit. Tum enim, cum Cicero occisus est, Eclogas scribere nondum Virgilius coeperat: necdum venerat Romam: sed adhuc, aut Mediolani, aut in rure suo versabatur, ut mox deinde ostendemus.

Annus U. C. 712. Augusti 22. Virgilii 29.

L. MUNATIUS PLANCUS.

M. AEMILIUS LEPIDUS II.

Kalendis Januariis Triumviri, inter caeteros Julio Caesari habitos honores, sacellum ipsi dedicant in foro, ejus simulacrum ludis Circensibus cum Veneris simulacro circumferendum decernunt. Hinc Octavianus se *Divi filium* appellavit. Circa Novembrem pugnatur ad Philippum in Macedonia, pereuntque Cassius & Brutus, duobus praeliis, mensis fere unius intervallo diffitis, ex Plutarcho. M. Antonius abit in Asiam: Octavianus in Italiam redit, ut agros suis Antonianisque veteranis dividat.

Annus U. C. 713. Augusti 23. Virgilii 30.

L. ANTONIUS.

P. SERVILIUS ISAUERICUS.

Fit agrorum divisio, ex optimis quibusque urbibus Italiae; ejectis per vim dominis, non iis tantum, qui contra Triumviros steterant, sed etiam aliis, ut habent Appianus & Dio. Fulvia, M. Antonii uxor, & Lucius Antonius Consul, Marci frater, cum administrationem & gratiam apud milites derivare ad se non potuissent, veterum possessorum querelis in speciem commoti, bellum in Octavianum suscitant. Asinius Pollio, M. Antonii singularis amicus, Galliam Cisalpinam interim copiis tenet, & Alpium transitum Octaviani legionibus intercludit; ut constat ex Appiani lib. 5. Idem Lucio Perusiae oblesso suppetias ferre frustra conatus, sub anni sequentis initium dedita Perusia, cum septem legionibus Venetiam, in qua regione Mantua est, in potestate Antonii diu retinet, ut testatur Vellejus.

Atque haec illa est Agraria largitio, qua Virgilius Andino patrimonio suo mulctatus est. Neque enim est, cur Corradus calamitatem illam accidisse poetae suspicetur decemvirali illa divisione, quae Mutinense bellum secuta est, & cui intererat Cicero: tum enim levis erat ac fere nulla Romae Octaviani auctoritas, ut optimates & ipse Cicero de eo occidendo cogitarent. Quare Virgilius dicere tum de illo non potuit id, *Ecl. 1. Deus nobis haec otia fecit*: neque illud: *Hic illum vidi juvenem, Meliboe, quotannis Bis senos cui nostra dies altaria fumant*. Potuit vero hac Philippeni divisione; cum se jam Octavianus *Divi Julii* filium appellaret, summaque polleret Triumviratus auctoritate. Multo minus ferendi Probus & Pomponius Sabi-

c

Sabinus, qui id ad Actiacam divisionem rejiciunt, & annum U. C. 723. Cum enim e plerisque omnibus Virgilianae vitae scriptoribus certum sit, Bucolica triennio esse perfecta; certum item, ut mox demonstrabitur, Eclogam quartam anno U. C. 714. Pollione Consule, esse editam: certum id quoque habendum est, spatium illud triennii circa Consulatum Pollionis omnino esse numerandum. Adde, quod idem ipse Pomponius Virgilium dicat edidisse Bucolica anno aetatis 23. aut 24. Probus & Pae-dianus, anno 28. Servius, anno 29. Atqui divisionis Actiacae tempore annos numerabat plenos atque integros novem ac triginta: quod incuriam scriptorum ejusmodi manifestam facit.

Igitur sic statuo: Virgilium Asinio Pollioni, tum in Gallia Cisalpina & Venetia, cujus pars est ager Mantuanus, cum imperio versanti, sive per Varum, quocum philosophiae studuerat, sive per Cornelium Gallum, sive per seipsum innotuisse: per Pollionem commendatum esse Maecenati; per hunc ad Octaviani gratiam irrepsisse. Quanquam enim tunc diversarum erant partium Maecenas & Pollio: similitudo tamen studiorum & aequa probitatis fama sic utrumque sociabat, ut anno proxime sequente administri Brundusinae pacis una adhibiti sint. Certe Pollionis in Virgilium priora fuisse merita, Maecenatis potiora, vel ea res probat, quod prior a Virgilio gratia Pollioni, major Maecenati relata sit, Ecloga unica mox in illius honorem edita; Georgicis deinde libris quatuor hujus nomini nuncupatis.

Fretus ea commendatione Virgilius, agros ut reciperet suos, Romam sub anni hujus initia primum venit. Quidni enim Virgilio de se fides habeatur? At Ecloga prima sub Tityri persona testatur, sibi ante amissos agros Romam ignotam fuisse: *Urbem, quam dicunt Romam, Meliboe, putavi Stultus ego huic nostrae similem, &c.* se libertatis obtinendae gratia eo profectum: *Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi? Libertas, &c.*

Eamobrem inter fabulas puto quidquid habet vitae scriptor de ejus ad Octaviani gratiam aditu: quod magistro stabuli carus primum fuerit: quod panes eidem ut uni e stabulariis in singulos dies dati: quod Octavianus, de genere ac patre suo aliquando sollicitus, consuluerit ea de re stabularium Maronem; ejusque opera speraverit patrem se posse suum certo intelligere, quia is de canum equorumque genere ac parentibus scite interdum respondebat. Fuerit enimvero Maroni singularis illa, quam re ipsa fuisse libri Georgici declarant, rei veterinae peritia; fuerint haec omnia, quae narrantur, temporum rationi accommodata, ut minime sunt: quis tantum Octaviani fuisse stuporem credat, ut veterinae medicinae eam esse vim sibi persuaderet; aut tantam Romani moris incitiam, ut se re-

gem *magnanimum* appellaret? aut ipsi Virgilio tantam futurorum eventuum notitiam, ut Octavianum *Augusti* nomine appellaret, ante annos minimum quatuordecim, quam esset honorifica illa appellatio ejus in gratiam instituta? Quid? jocus ipse quam insulsus? Pistoris filium sibi Octavianum videri, quod panes liberaliter erogaret. Cui fabulae locum puto praebuisse, quod apud Suetonium legitur: Antonium Octaviano inter cactera probra solitum ob-jicere, quod proavum haberet pistorem.

Hoc itaque anno scripta est Ecloga prima, qua poeta suam in agro recuperando felicitatem sub Tityri nomine repraesentat. Proinde exorsus est Bucolica, cum annum decurreret nonum ac vigesimum; necdum Idus Octobres attigisset, quo tempore trigessimus erat ingressurus. Statimque Roma profectus Mantuam, novosque possessores conatus ex agro ejicere, Arrium nempe Centurionem, aut primipilem Milienum Toronem, aut veteranum Claudium: ab eo, quisquis fuerit, male habitus, aegre vitae suae consuluit, Mincio natatu trajecto. Romam regressus, ut vim novo Octaviani dicto reprimeret: Eclogam, quae ordine nona legitur, obulisse videtur Varo, apud Octavianum gratiose, quasi libellum supplicem indicemque calamitatis; eamque, ut res urgebat, subitario impetu e variis carminum, quae meditabatur, fragmentis concinnasse: quod legenti persuasum fore facile confido.

Annus U. C. 714. *Augusti* 24. *Virgilii* 31.

CN. DOMITIUS CALVINUS.

C. ASINIUS POLLIO.

Octavianus Lucium Antonium urbemque Perusiam deditione accipit. Marcus in Italiam veniens, maximo belli metu facto, Brundisii pacem cum Octaviano componit; administris, ex parte Octaviani, Maecenate; ex parte Marci, Pollione. Octavia, soror Octaviani, mortuo Marcello, priore viro, Marco Antonio conjux datur. Redeunt Romam Triumviri: sed Sexto Pompejo Magni filio mare Siculum infestis navibus obtinente, fames in urbe saeviens urbem in Triumviros concitat. Octavianus & Antonius, a plebe tantum non laniati, de pace cum Sex. Pompejo conveniunt ad Puteolos, in litore Campaniae. Ita compositis rebus, laetitia communis & rerum omnium copia in Urbem redit. Decedunt e magistratu Consules, Calvinus & Pollio, in paucos, qui supererant, anni hujus dies, more illorum temporum. Antonius exercitus sui partem, ut per hyemem exerceret, mittit adversus Parthinos, gentem Illyricam, & olim Bruti Cassique studiosam, expeditionemque Pollioni suo committit, ut colligitur ex ejus triumpho de Parthis, anno proxime sequente.

Virgilius, cum filius Pollioni natus esset, ejus Genethliacon canit Ecloga quarta: antequam Pollio

lio magistratum abdicasset, nam v. 11. *Tegae adeo decus hoc aevi se consule imbit Pollio*: post Brundisiam pacem Pollionis opera constitutam, nam v. 17. *Pacatumque reget patriis virtutibus orbem*: post pacem etiam Puteolanam, inuenta scilicet in Urbem abundantia, nam v. 21. *Ipsae lacte domum referent disenta capellae Ubera*, &c. igitur sub extremis anni dies. Parum enim sana fuisset illa aetatis aureae promissio, imminente, aut Brundisii belli, aut Pompejanae famis metu.

Annus U. C. 715. Augusti 25. Virgilii 32.

L. MARCIUS CENSORINUS.

C. CALVISIUS SABINUS.

Pollio bellum adversus Parthinos feliciter gerit: de quibus triumphum agit 8. Kal. Novembris.

Dum inde Pollio Romam redit ad triumphum, perlustratque Illyrici & Venetiae litora, Virgilius Eclogam octavam componit, ubi perstringit bellicas ejus laudes, v. 6. *Tu mihi, seu magni superas jam saxa Timavi*, Sive oram Illyrici legis aequoris, &c. Nec procul ab eo tempore, nempe circa medium Octobrem, videtur scripta etiam illa, quae ordine tertia legitur: cum scilicet victimae & sacra triumphalia pro Pollionis victoria pararentur. Ideo commendat Poeta, ut vituli taurique Pollioni pascantur, v. 84. *Pollio amat nostram, quamvis sit rustica, Musam: Pierides, vitulum lectori pascite vestro. Pollio & ipse facit nova carmina: pascite taurum*, &c. Quam si quis levem conjecturam putet, de illa non admodum pugnabo, mecum ut sentiat.

Annus U. C. 716. Augusti 26. Virgilii 33.

APPIUS CLAUDIUS PULCHER.

C. NORBANUS FLACCUS.

Bellum inter Octavianum, & Sex. Pompejum renovatur, adversa primum Octaviani fortuna. Virgilius Bucolicis finem imponit, postquam ea triennio ante incepisset. Tunc ergo scripta est Ecloga, quae decima numeratur, quam hac ipse consignat nota: *Extremum hunc Aethusa mihi concede laborem*. Caeterae, quas hic omisimus, quo tempore scriptae sint, nihil certo indicat.

Annus U. C. 717. Augusti 27. Virgilii 34.

M. VIPSANIUS AGRIPPA I.

L. CANINIUS GALLUS.

Dum adversus Sex. Pompejum Octavianus bellum instaurat, orditur Virgilius Maecenatis suasu Georgica, quae septem annis consequentibus exequitur, maxima ex parte Neapoli.

Annus U. C. 718. Augusti 28. Virgilii 35.

L. GELLIUS POPLICOLA.

M. COCCAEJUS NERVA.

Sex. Pompejus ob Octaviano navali pugna vincitur. Octavianus divinis honoribus coli nunc primum incipit: ut habet Appianus lib. 5. *Civil.* M. Antonius, re adversus Parthos male gesta, con-

cedit in Aegyptum ad Cleopatram: ubi se luxui & voluptatibus tradit.

Annus U. C. 719. Augusti 29. Virgilii 36.

L. CORNIFICIUS.

SEX. POMPEIUS SEX. F.

Sex. Pompejus fuga se recipit ad Antonium, ejusque iussu in Phrygia occiditur a Titio. Octavianus victor inter Deos tutelares oppidatum consecratur, cum jam annos 28 exegisset, ut habet diserte Appianus lib. 5.

Quidquid ergo haecenus de divinitate Octavianum apud Virgilium regeritur, id ab eo dictum, aut per adulationem, aut quia jam inde ab anno 712. *Divi Julii* se filium appellabat.

Annus U. C. 720. Augusti 30. Virgilii 37.

M. ANTONIUS II.

L. SCRIBONIUS LIBO.

Annus U. C. 721. Augusti 31. Virgilii 38.

C. CAESAR OCTAVIANUS II.

L. VOLCATIUS TULLUS.

Annus U. C. 722. Augusti 32. Virgilii 39.

CN. DOMITIUS AENOBARBUS.

C. SOSIUS.

His annis tribus jacta sunt belli semina, Octavianum inter & Antonium.

Annus U. C. 723. Augusti 33. Virgilii 40.

C. CAESAR OCTAVIANUS III.

M. VALERIUS MESSALA.

Debellatur apud Actium, Epiri promontorium, 2. Septembris, M. Antonius ab Octaviano, cum immensis auxiliis, quae ex Armenia, Media, Aegypto, Arabia, India, totaque ferme Asia collegerat. Mox in Aegyptum cum Cleopatra bellum reparaturus fugit.

Annus U. C. 724. Augusti 34. Virgilii 41.

C. CAESAR OCTAVIANUS IV.

M. LICINIUS CRASSUS.

Reverfus in Italiam Octavianus, ut quantum Consulatum acciperet, obvium habet Brundisii Senatum, a quo Consul renunciatur: ibique dies, juxta Suetonium septem & viginti, juxta Dionem triginta, cum substitisset; inde itatim abit in Asiam, ubi reliquam hyemem traducit, instruendo belli Aegyptii apparatu.

Falsum igitur, quod in vita Virgilii legitur, hunc Caesari ex Actiaco bello reduci, & ad reficiendas vires Atellae, quae urbs est Campaniae, commoranti, legisse Georgica: Maecenate suscipiente legendi vices, quoties in vocis offensione interpellaretur. Aut, id si verum est, non post Actiacum bellum, sed post Aegyptium, necesse est accidisse.

Alexandriam, Aegypti regiam, Octavianus capit, mense Sextili, qui deinde Augustus appellatus est. Tum Cleopatrae & Antonii obitu solus universi orbis potitus imperio, primum Aegypti praefectum, sub procuratoris nomine, instituit Corneli-

lium Gallum, eum, de quo decima Ecloga scripta est. Inde Octavianus per Syriam in Asiam revertitur, ibidemque hyemat non longe ab Euphrate: tum Tiridatem & Phraatem de regno Parthiae contemdes victoriam suae terrore composuit: tum denique divinos honores affectavit palam, permittitque sibi templa extrui Nicomediae, Pergami, &c. Quae omnia contingere per hyemem anni huius, ex Dione lib. 51.

Interim Virgilius Neapoli ultimam Georgicis manum & clausulam adhibebat his verbis: *Haec super arborum cultu pecorisque canebar, Et super arboribus: Caesar dum magnus ad altum Fulminat Euphratem bello, victorque volentes Per populos dat jura, viamque affectat Olympo. Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope, &c.* Idem tunc prioribus libris quosdam attexit versus, huius anni & Aegyptiacae victoriae indices: ut G. 11. 171. *Te, maxime Caesar, Qui nunc extremis Asiae jam victor in oris Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.* Item G. 11. 28. *Atque hic undantem bello, magnumque fluentem Nilum, & navali surgentes aere columnas: Addam urbes Asiae domitas pulsumque Niphatem, &c.* Qua eadem hyeme statim animum ad Aeneida convertit, eamque per annos undecim executus est, ut communiter vitae scriptores habent.

Annus U. C. 725. Augusti 35. Virgilii 42.

C. CAESAR OCTAVIANUS V.

SEX. APPULEIUS.

Caesar Romam reversus ter triumphat Sextili mense: de Dalmatis, de Macedonia & Aetio, de Cleopatra & Aegypto. Atque ita pace per universum orbem Romanum constituta, templum Jani claudit tertium a Romulo. Quod inseruit Virgilius Aeneidos libro primo, quem tunc habebat in manibus, v. 295. *Aspera tunc positae mitescent saecula bellis, Claudentur belli portae, &c.*

Eodem anno Censuram exercet Caesar, & collegam sibi assumit M. Agrippam: quo in munere, ad expurgandos ordines reipublicae, moresque, ambo multa fecerunt. Id quoque significat Virgilius eodem libro v. 296. *Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus, Jura dabunt.*

Dicitur & hoc anno Caesar deliberasse de imperio deponendo, eaque de re consultores adhibuisse Maecenatem & Agrippam. Et suadebat quidem Agrippa deponendum; negabat Maecenas, cujus consilio obsecutus est. Id vero perquam absurdum, quod si esset, non fuisset a solo Pseudo-Donato, sed a gravissimis etiam historicis memoratum; Maronem nempe ab Caesare vocatum etiam in consilium, Maecenati assensum esse, nutantemque principis animum assensu hoc suo confirmasse.

Annus U. C. 726. Augusti 36. Virgilii 43.

C. CAESAR OCTAVIANUS VI.

M. VIPSANIUS AGRIPPA II.

Caesar, perfecta hoc anno Censura, solemnibus sacrificiis Romano more lustrum condit: ludos Aetiacos quinquennales, ad aeternam victoriae suae memoriam a se prius institutos, primum exhibet, nobilium puerorum equestri decursione & gymnica exercitatione praecipue insignes: ex Dione l. LI. & LIII. Quae omnia sub Aeneae persona repraesentat Virgilius l. III. v. 279. *Lustrumque Jovi, votisque incendimus aras, Aetiaeque Iliacis celebramus litora ludis: Exercent patrias oleo labente palaestras Nudati socii, &c.*

Annus U. C. 727. Augusti 37. Virgilii 44.

CAESAR OCTAVIANUS VII.

M. VIPSANIUS AGRIPPA III.

Augusti nomine donatur Octavianus a Senatu, Munatii Planci sententia, Januario mense.

Annus U. C. 728. Augusti 38. Virgilii 45.

C. CAESAR AUGUSTUS VIII.

T. STATILIUS TAURUS II.

Cornelius Gallus, amicus Virgilii, primus Aegypti procurator ab Augusto constitutus, ob multa ibidem violenter acta eidem invidus, & a Senatu damnatus, seipsum interficit. Ajunt ejus laudes fuisse a Virgilio fuisse celebratas Georg. l. IV. indeque post ejus necem jussu Augusti sublatae, & Aristaei fabulam earum loco substitutam. Sed fidem ii apud me non faciunt: tum quod Aristaei fabula sic cum apum cultura connexa est, ut nata e re ipsa, non huic attexta videatur: tum quod Virgilius tantam operis partem laudando Gallo minime debuit tribuisse, qui non nisi pauculos versus Maecenati dederat suo, cui totum ipsum opus dedicabat: tum quod Augustus ipse, qui, Suetonio teste, luxerat Galli necem, non ita videtur infestus ejus fuisse memoriae, ut inanes ei laudes invideret.

Annus U. C. 729. Augusti 39. Virgilii 46.

C. CAESAR AUGUSTUS IX.

M. JUNIUS SILANUS.

Augustus movet expeditionem in Cantabros: qua dum abesset, supplicibus, ut Pseudo-Donatus ait, minacibusque literis partem Aeneidos aliquam effragitat a Virgilio: nec obtinet. Virgilianae ad Augustum epistolae fragmentum profert Macrobius Saturn. l. I. c. ultimo: *Ego vero frequentes a te literas accipio... De Aenea quidem meo si mebercule jam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tantum inchoata res est, ut pene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videatur: cum praesertim, ut scis, alia quoque studia ad id opus, multoque potiora impertiar.*

Annus U. C. 730. Augusti 40. Virgilii 47.

C. CAESAR AUGUSTUS X.

C. NORBANUS FLACCUS.

Marcus, Octaviae, sororis Augusti, filius, fit Aedilis, annos natus 18. Quintilius Cre-

mo-

monensis, Virgilii & Horatii familiaris, moritur, ex Hieronymo in Euseb. Horatius de hujus obitu Virgilium consolatur, Od. l. 1. 24. Hunc Grammatici, nullo veteri auctore, *Varum* appellant. Sed Quintilium Cremonensem, a Quintilio Varo debere distingui, ostendimus Ecl. vi. 7.

Annus U. C. 731. Augusti 41. Virgilii 48.

C. CAESAR AUGUSTUS XL

CN. CALPURNIUS PISO.

Moritur Marcellus, anno circiter aetatis 20. maximo Augusti & Octaviae totiusque populi Romani luctu, apud Bajas. Corpus ejus ingenti pompa crematur in campo Martio. Virgilius non multo post sextum Aeneidos librum perficit, ornatque pulcherrimis de Marcelli obitu ac funere versibus: quos cum recenti adhuc dolore Augusto recitaret, dicitur Octavia defecisse, & pro singulis hujus argumenti versibus Poëtae dena sestertia jussisse numerari.

Tiridates, Armeniae rex, cui cum Phraate Parthorum rege male conveniebat, Romae ab Augusto excipitur. Quo tempore accidit, quod innuit Dio, ut captivos & signa, bellis superioribus Romanis erepta, Augustus a Partho repeteret. Haec Virgilius, cum in Parthicum bellum vergere tum suspicaretur, inseruit libro septimo, cui tunc dabat operam, v. 604. *Sive Getis inferre parat lacrymabile bellum, &c. Seu tendere ad Indos, Auroramque sequi, Parthosque repositere signa: Sunt geminae belli portae, &c.* Igitur annis minus quatuor, sex fere ultimos operis libros poeta perfecit: nec vero tanta in iis elucet, quanta in superioribus, cura.

Annus U. C. 732. Augusti 42. Virgilii 49.

M. CLAUDIUS MARCELLUS.

L. ARRUNTIUS.

Sub anni hujus finem, antequam sequentes Consulules magistratum inirent, ex Dione, iter in Graeciam Augustus suscipit.

Annus U. C. 733. Augusti 43. Virgilii 50.

Q. AEMILIUS LEPIDUS.

M. LOLLIVS.

Augustus perlustrat Graeciae & Siciliae civitates: hyememque tranfgit in insula Samo.

Annus U. C. 734. Augusti 44. Virgilii 51.

M. APPULEIUS.

P. SILIUS NERVA.

Trajicit Augustus in Asiam, multat Syriae civitates: ibique amissas a Crasso aquilas recipit a Parthis. Romam revertitur: iterumque in Samum hyematurus confedit.

Annus U. C. 735. Augusti 45. Virgilii 52.

C. SENTIUS SATURNINUS.

Q. LUCRETIUS VESPILLO.

Virgilius, Aeneide confecta, proficiscitur in Graeciam, ut divinum opus per otium expoliret. Cum tamen Augusto Romam revertenti occurrisset, de reditu cum eo cogitans, languore correptus est: auctaque per navigationem valetudine, Tarentum, aut, juxta plures, Brundisium apulit, ibidemque decessit, 22. Septembris, annos natus 50. menses 11. dies 7. Dicitur moriens Aeneida, cum nondum ad eam, quam instituerat animo, formam perduxisset, petiisse comburendam; negatamque sibi ab amicis, per testamentum legasse Plotio Tuccae, & Vario, qui eam aut comburerent, aut emendarent. Fabulam putat Corradus: sed cum id aperte Gellius, Macrobius, imprimisque Plinius, Historiae suae lib. vii. c. 30. testentur, non video contra testes ejusmodi quae vis possit esse tanta rationum. Plotii Variique mentio frequens apud Horatium: e quibus Varius Epici carminis ea aetate princeps fuit. Satyr. l. i. 5. *Postera lux oritur multo gratissima: namque Plotius & Varius Sinuessae, Virgiliusque, Occurrunt: animae, quales neque candidiores Terra tulit, nec quaeis me sit devinctior alter.* Corpus Virgilii Neapolim, ut cupierat, translatum, via Puteolana sepultum est. Scripta, sublati aliquot versibus, nullo addito, dicuntur expurgata. Morum & famae cognitio, e veterum testimoniis mox afferendis, potius quam ex Pseudo-Donato, repetenda est.

TESTIMONIA

DE

VIRGILIO

ET

EJUSDEM OPERIBUS.

P. OVIDIUS NASO.

Tityrus, & segetes, Aeneiaque arma legentur,
Roma triumphati dum caput orbis erit.

EJUSDEM.

Et profugum Aenean altae primordia Romae:

Quo nullum Latio clarius extat opus.

EJUSDEM AD AUGUSTUM.

Et tamen ille tuae felix Aeneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros.
Phyllidis hic idem, teneraeque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luserat ante modis.

SEX. AURELIUS PROPERTIUS.

Aetia Virgilium custodis littora Phoebi,
Caesaris & fortes dicere posse rates.
Qui nunc Aeneae Trojani suscitatur arma,
Jactaque Lavinis moenia littoribus.
Cedite Romani scriptores, cedite Graji:
Nescio quid majus nascitur Iliade.
Tu canis umbrosi subter pineta Galefi
Thyrsin, & attritis Daphnin arundinibus:
Utque decem possint corrumpere mala puellam,
Missus & inpressis hoedus ab uberibus.

Felix, qui viles pomis mercaris amores,
Huic licet in gratae Tityrus ipse canat.
Felix, intantum Corydon qui tentat Alexin
Agricolae domini carpere delicias.

Quamvis ille sua lassus requiescit avena,
Laudatur faciles inter Hamadryadas.
Tu canis Asbraei veteris praecepta poetae,
Quo seges in campo, quo viret herba jugo.
Tale facis carmen docta testudine, quale
Cynthiaus impositis temperat articulis.

QUINTILIANUS LIB. X.

Idem nobis per Romanos quoque auctores ordo
ducendus est. Itaque ut apud illos Homerus, sic
apud nos Virgilius auspiciatissimum dederit exor-
dium: omnium ejus generis poetarum, Graecorum,

nostrorumque, illi haud dubie proximus. Utar enim
verbis iisdem, quae ab Afro Domitio juvenis ac-
cepi, qui mihi interroganti, quem Homero crederet
maxime accedere: Secundus, inquit, est Virgilius;
propior tamen primo, quam tertio. Et hercle, ut illi
naturae coelesti atque immortalis cesserimus, ita
curae & diligentiae vel ideo in hoc plus est, quod
ei fuit magis laborandum: & quantum eminentioribus
vincimur, fortasse aequalitate pensamus. Caeteri omnes
longe sequuntur.

LIB. ANTHOL. V.

Καὶ Φίλῳ Ἀδωνείοις λεγέσθω ἐπὶ πρὶν κῆρυξ
Πρὶν ὅτι εὐσπίης Βιργιλίου ἐν ποτὶ Ῥώμης
Θυμωρίας ἄλλοι Ὅμηροι ἀνέτριφι πατρὶ ἤχα.

STATIUS PAP. THEB. XII.

Nec tu divinam Aeneida tenta,
Sed longe sequere, & vestigia semper adora.
ORACULUM APOLLINIS.
Maeonio vati, quis par vel proximus esset,
Consultus Paeon risit, & haec cecinit:
Si potuit nasci, quem tu sequereris, Homere,
Nascetur qui te possit, Homere, sequi.

D. AUGUSTINUS.

Virgilium pueri legant, ut poeta magnus omni-
umque praeclarissimus atque optimus, teneris imbi-
bitus annis, non facile oblivione possit aboleri.

P. Virgilii Maronis Vita, a Phoca, Gram-
matico urbis Romae, versibus edita.

PRAEFATIO.

O Vetustatis memoranda custos,
Regios actus simul & fugaces
Temporum cursus docilis referre,

Aurea Clio:

Tu nihil magnum finis interire:
Nil mori clarum pateris, reservans
Posteris prisca monumenta saeculi
Condita libris.

Sola

Sola fucatis variare dictis
 Paginas nescis: sed aperta quidquid
 Veritas prodit, recinis per aevum
 Simplice lingua.
 Tu senescentes titulos laborum
 Flore durantis reparas juventae.
 Militat Virtus tibi: te notante,
 Crimina pallent.
 Tu fori turbas, strepitusque litis
 Effugis dulci moderata cantu,
 Nec retardari pateris loquelas
 Compede metri.
 Hic fave dictis, retegenda vita est
 Vatis Etrusci, modo qui perenne
 Romulae voci decus adrogavit
 Carmine sacro.
 Maeonii specimen vatis veneranda Maronem
 Mantua Romulae generavit flumina linguae.
 Quis facunda tuos toleraret Graecia fastus?
 Quis tantum eloqui potuisset ferre tumorem,
 Aemula Virgilium tellus nisi Tusca dedisset?
 Huic genitor figulus, Maro nomine, cultor agelli,
 Ut referunt alii, tenui mercede locatus.
 Sed plures figulum. Quis non miracula rerum
 Haec stupeat? dives partus de paupere vena
 Enituit: figuli soboles nova carmina finxit.
 Mater Polla fuit, Magii non infima proles,
 Quem focerum probitas fecit jam clara Maroni.
 Haec cum maturo premeretur pondere ventris,
 Ut solet, in formis animus ventura refingens
 Anxius, & vigili praesumere gaudia cura,
 Phoebei nemoris ramum fuisse putavit.
 O sopor indicium veri! Nil certius umquam
 Cornea porta tulit. Facta est interprete lauro
 Certa parens, onerisque sui cognoverat artem.
 Consule Pompejo vitalibus editus auris,
 Et Crasso, tetigit terras, quo tempore Chelas
 Jam mitis Phaethon poit Virginis ora receptus.
 Infantem vagisse negant. Nam fronte serena
 Conspectit mundum, cui commoda tanta ferebat.
 Ipse puerperis adrisit laetior orbis:
 Terra ministravit flores, & munere verno
 Herbida supposituit puero fulmenta virefcens.
 Praeterea, si vera fides, sed vera probatur,
 Lata cohors apium subito per rura jacentis
 Labra favis texit, dulces fusura loquelas.
 Hoc quondam in sacro tantum mirata Platone
 Indicium linguae memorat famosa vetustas.
 Sed Natura parens properans extollere Romam,
 Et Latio dedit hoc, ne quid concederet uni.
 Insuper his genitor, nati dum fata requirit,
 Populeam sterili virgam mandavit arenae:
 Tempore quae nutrita brevi, dum crescit in omne,
 Altior emicuit cunctis, quas auxerat aetas.
 Haec propter placuit puerum committere Musis,
 Et monstrare viam venturae in saecula famae.

Tum Ballista rudem lingua titubante receptum
 Instituit primum, quem nox armabat, in umbris
 Grassari solitum. Crimen doctrina tegebat.
 Mox patefacta viri pressa est audacia saxi.
 Incidit titulum juvenis, quo pignora vatis
 Edidit. Auspiciis suffecit poena magistra.
Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus.
Nocte, die, tutum carpe, viator, iter.
 Nos tamen hoc brevius; si fas simulare Maronem:
Ballistam sua poena tegit: via tuta per auras,
Hic Ballista jacet, certo pede perge, viator.
Carcere montoso clausus Ballista tenetur,
Securi fraudis pergite nocte viri.
Quid trepidas tandem gressu paritante, viator?
Nocturnum furem saxens imber habet.
Ballistae vitam rapuit lapis. Ipse sepulcrum
Intulit. Umbra nocens pendula saxa tremuit.
Crimina latronis dignissima poena coercet.
Duritiā mentis damnat ubique lapis.
 Hinc Culicis tenui praelusit funera versu:
Parve culex, pecorum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitae pro munere reddit.
 Tum tibi Sironem, Maro, contulit ipsa magistrum
 Roma potens, proceresque suos tibi junxit amicos.
 Pollio, Maecenas, Varius, Cornelius, ardent;
 Et sibi quisque rapit, per te victurus in aevum.
 Musa refer, quae causa fuit componere libros?
 Sumserat Augustus rerum moderamina princeps.
 Jam necis ultor erat patriae: jam caede piorum
 Perfusus acies legitur visura Philippos.
 Cassius hic, Magni vindex, & Brutus, in armis
 Intereunt. Victor nondum contentus opimis
 Emeritas belli spoliis ditasse cohortis,
 Proscripsit miserae florentia rura Cremonae:
 Totaque militibus precium concessa laborum
 Praeda fuit. Violenta manus bacchata per agros.
 Non flatus, non tela Jovis, non spumeus amnis,
 Non imbres rapidi, quantum manus impia vastat.
 Mantua tu conjuncta loco, sociata periclis,
 Non tamen ob meritum miseram vicina fecit.
 Jam Maro pulsus erat. Sed viribus obviis ibat
 Fretus amicorum clipeo: cum paene nefando
 Ense perit. Quid dextra furis? quid viscera Romae
 Sacrilego mucrone petis? tua bella tacebit
 Posteritas, ipsumque ducem, nisi Mantua dicat.
 Non tulit hanc rabiem doctissima turba potentum.
 Itur ad auctorem rerum. Quid Martius horror
 Egerit, ostendunt: quid tunc misera tulusset.
 Caesaris hic placido nutu repetuntur agelli.
 His auctus meritis cum digna rependere vellet,
 Invenit carmen, quo munera vincere posset.
 Praedia dat Caesar, quorum brevis usus habendi.
 Obtulit hic laudes, quas saecula nulla silescant.
 Pastores cecinit primos: hoc carmine Consul
 Pollio laudatur terrae revocantibus annis
 Composito. Post haec ruris praecepta colendi
 Quat-

Quattuor exposuit libris: & commoda terrae
Edocuit geminis anno minus omnia lustris.
Inde cothurnato Teucrorum praelia versu
Et Rutulum tonuit. Bissena volumina sacrum
Formavit donata duci, trieteride quarta,
Sed loca, quae vulgi memoravit tradita fama
Aequoris, & terrae, statuit percurrere vates,
Certius ut libris oculo dictante notaret.
Pergitur: ut Calabros tetigit, livore nocenti
Parcarum, vebemens luxavit corpora morbus.
Hic, ubi languores, & fata micantia sensit.

Cetera deerant in exemplari.

De operibus Virgilianis incerti auctoris.

MAeonium quisquis Romanus nescit Homerum,
Me legat, & lectum credat utrumque sibi.
Illius immensos miratur Graecia campos:
Ast minor est nobis, sed bene cultus ager.
Hic tibi nec pastor, nec curvis deerit arator.
Haec Grajis constant singula, trina mihi.

ALCINOI DE VIRGILIO.

DE numero vatum si quis seponat Homerum,
Proximus a primo tum Maro primus erit.
Et, si post primum Maro seponatur Homerum,
Longe erit a primo quisque secundus erit.

C. Sulpicii Apollinaris Grammatici in Aeneidem Virgilianam.

Iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat, Variusque simul: tu maxime Caesar
Non finis, & Latiae consulis historiae.
Infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
Et paene est alio Troja cremata rogo.

Imitatio ejusdem Phocae Grammatici, ex fragmento vitae Virgilii.

Carmina Virgilius Phrygium prodentia Martem
Secum fatali iusserat igne mori.
Tucca negat. Varius prohibet: superaddito Caesar
Nomen, in Aenea non finis esse nefas.
O quam paene iterum geminasti funere funus,
Troja bis interitus caussa futura tui.

De eadem re versus attributi Cornelio Gallo, scholastici poetae, ut apparet; imitati ex eodem Sulpicio Carthagenensi.

Temporibus laetis tristamur, maxime Caesar,
Hoc uno amisso, quem fleo Virgilium.
Sed vetuit relegi, si tu patiere, libellos,
In quibus Aenean condidit ore sacro.
Roma rogat, precibus totus tibi supplicat orbis,
Ne pereant flammis tot monumenta ducum.
Atque iterum Trojam, sed major flamma cremabit.

Fac laudes Italum, fac tua facta legi.
Aeneanque suum fac major Mincius ornet.
Plus fati possunt Caesaris ora Dei.

De eadem re veteris scholastici poetae versus, sub nomine Augusti Caesaris.

ERgone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes,
Magnaue doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah (celus indignum! solvetur litera dives?
Et poterunt spectare oculi? nec parcere honori
Flamma suo, dignumque operi servare decorem?
Noster Apollo veta: Musae prohibete Latinae:
Liber & alma Ceres succurrunt. Vester in armis
Miles erat: vester docilis per rura colonus.
Nam docuit, quid Ver ageret, quid cogeret Aestas:
Quid daret Autumnus: quid Bruma novissima ferret.
Arva reformavit: sociavit vitibus ultimos:
Curavit pecudes: apibus sua castra dicavit.
Haec dedit, ut pereant? ipsum si dicere fas est.
Sed legum est servanda fides. Suprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere necesse est.
Fringatur potius legum veneranda potestas,
Quam tot congestos noctesque diesque labores
Hauferit una dies, supremaque iussa parentis
Amittant vigilasse suum. Si forte furenti
Erravit in morte dolor: si lingua locuta est
Nescio quid titubante animo, non sponte, sed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui:
Si mens caeca fuit: iterum sentire ruinas
Troja suas, iterum cogetur reddere voces?
Ardebit miserae post vulnera vulnus Elissae?
Hoc opus aeternum ruet? & tot bella, tot enses
In cineres dabit hora nocens, & perfidus error?
Huc, huc Pierides nemorum per lustra loquaces
Tendite: & ardentis ignes fluvialibus undis
Mergite: ne pereat tam clari Musae poetae,
Flammaque vanescat. Vivat Maro clarus in orbe,
Ingratusque sibi. Sed, quod male iusserat ipse,
Sit vetuisse meum. Sacer est post tempora vitae.
Sicque erit aeternum tota resonante Camena
Carmen, & imperii Divi sub nomine vivat.
Laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.

Eorundem versuum scholastica imitatio, per Phocam Grammaticum ex vita Virgilii. Fragmentum.

* * * *

Nescio quid, fugiente anima, non sponte, sed altis
Expugnata malis, odio languoris iniqui,
Infertur Tyriae post vulnera vulnus Elissae:
Sentiet applicitos turbata Sibylla vapores
Ejurata mori? nec cingula reddet Amazon?
Di meliora date, ac sensum revocate nocentem.
Pace viri liceat tanti. Nec commoda linguae

Divi-

OPERUM VIRGILIANORUM ARGUMENTA. XXV

Divitis intereant: per quam Romana juvenus
Aeternum floret. Verum, quod jusserrat ille,
Sit vetuisse meum. Nam post sua tempora vitae
Non taceat. Imo aeternum resonante Camena
Laudetur, placeat, vivat, relegatur, ametur.

*Alius cujusdam scholastici poetae argumenta
in Aeneidam, sub nomine Ovidii.*

PRAEFATIO.

Virgilius magno quantum concessit Homero,
Tantum ego Virgilio Naso poeta meo.
Nec me praelatum cupio tibi ferre poeta.
Ingenio tantum si sequor, hoc satis est.
Argumenta quidem librorum prima notavi,
Errorem ignarus ne quis habere queat.
Bis quinos legerent, feci, quos carmine, versus,
Aeneidos totum corpus ut esse putent.
Adfirmo gravitate mea me carmine nullum
Livoris titulum praeposuisse tibi.

PRIMI LIBRI.

Vir magnus bello, nulli pietate secundus
Aeneas, odiis Junonis pressus iniquae,
Italiam quaerens Siculis erravit in undis.
Iactatus tandem Libyae pervenit ad oras;
Ignarusque loci, fido comitatus Achate,
Indicio matris regnum cognovit Elissae.
Quinetiam nebula septus pervenit ad urbem,
Arreptosque undis socios cum classe recepit.
Hospitioque usus Didonis cuncta benignae,
Excidium Trojae jussus narrare parabat.

SECUNDI.

Conticuere omnes. Tunc sic fortissimus heros
Fata recenserebat Trojae, casusque suorum:
Fallaces Grajos: simulataque dona Minervae:
Lauconis poenam: laxantem claustra Sinonem:
Somnum, quo monitus acceperat Hectoris, atrum.
Jam flammis coeli Troium, patriaeque ruinas,
Et regis Priami fatum miserabile semper:
Inpositumque patrem collo: dextraque prehensum
Aescanium, frustra a tergo comitante Creusa:
Ereptam hanc fato: socios in monte receptos.

TERTII.

Post everſa Phrygum regna, ut fuga coepta moveri:
Utque sit in Thracen primo devectus: ibique
Moenia condiderit, Polydori caede piata.
Regis & hospitium, ut Phoebi responsa caneant.
Ceptum iter in Cretam: rursus nova fata reperta.
Naufragus ut fuerit Strophadas compulſus ad undas.
Inde fugam, atque iterum enarrat praecepta Celaeno.
Liquerit utque Helenum perceptis ordine fati.
Supplicem Achaemeniden Polyphemus urgente re-
cepti,
Amiſſumque patrem Drepani: atque hinc inde quievit.

QUARTI.

At Regina gravi Veneris jam carpitur igni.
Consultitur foror Anna: placet succumbere amori:

Fiunt sacra Deis, onerantur numina donis.
Itur venatum. Veneris clam foedera jungunt.
Facti fama volat. Monitus tunc numine divum
Aeneas classemque fugae sociosque parabat.
Sensit amans Dido, precibus conata morari.
Postquam fata jubent, nec jam datur ulla facultas,
Conſcenditque pyram, dixitque novissima verba,
Et vitam infelix multo cum sanguine fudit.

QUINTI.

Navigat Aeneas: Siculas desertur ad oras.
Hic manes celebrat patrios: una hospes Acestes:
Ludos ad tumultum faciunt: certamina ponunt.
Prodigium est cunctis ardens delapsa sagitta.
Iris anum Beroën habitu mentita senili
Incendit naves, subitus quas vindicat imber.
In somnis pater Anchises, quae bella gerenda,
Quoque duce ad manes possit descendere, monstrat.
Transcribit matres urbi, populumque volentem.
Et placitum Aeneas Palinurum quaerit in undis:

SEXTI.

Cumas deinde venit. Fert hinc responsa Sibyllae.
Misenum sepelit. Mons servat nomen humati.
Ramum etiam, ante Deum placato numine, portat.
Et vates longaeva una descendit Avernum.
Agnoscit Palinurum, & ibi solatur Elissam.
Deiphobumque videt lacerum crudeliter ora.
Umbrarum poenas discit narrante Sibylla.
Convenit Anchisen: penitusque in valle virenti
Agnoscitque suam prolem, monstrante parente.
Haec ubi percepit, graditur, sociosque revisit.

SEPTIMI.

Hic quoque Cajetam sepelit. Tum deinde profectus
Laurentum venit. Hanc verbis cognovit Iuli
Fatalem terram. Mensis en vespimur, inquit.
Centum oratores veniam pacemque petentes
Ad regem mittit lectos tum sorte Latinum:
Qui cum pace etiam natae connubia pactus.
Hoc forte Alecto Junonis dissipat ira.
Concurrunt dictis, quamvis pia facta repugnant.
Belli causa fuit violatus vulnere cervus.
Tum gentes focia arma parant: fremit arma juvenus.

OCTAVI.

Dat belli signum Laurenti Turnus ab arce.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & doceat quae causa petendi.
Aeneas Divum monitis adit Arcada regem
Euandrum, Arcadia profugum, nova regna petentem.
Accipit auxilium. Huic natum, & focia agmina jungit
Euander. Pallas fati comes ibat iniquis.
Jamque habilis bello, & maternis laetus in armis,
Fataque, fortunaque ducum, casusque suorum
Sortitus clipeo, divina intentus in arte est.

NONI.

Atque ea diversa penitus dum parte geruntur,
Junonis monitu Turnus festinat in hostem.
Teucrorum naves, Rutulis jaculantibus ignem,
Nym-

XXVI OPERUM VIRGILIANORUM ARGUMENTA.

Nympharum in speciem divino numine verſae.
Euryali & Niſi coeptis fuit exitus inpar.
Pugnatur. Caſtra Aeneadae vallumque tuentur.
Audacem Rutulum dat leto pulcher Iulus.
Fit via vi. Turnus Birian & Pandaron altum
Deiicit, & totis victor dat funera caſtris.
Jamque fatigatus recipit ſe in caſtra ſuorum.

DECIMI.

Conſilium Divis hominum de rebus habetur.
Interea Rutuli portis circum omnibus inſtant.
Advenit Aeneas, multis cum millibus, heros.
Mars vocat, & totis in pugnam viribus itur.
Interimit Pallanta potens in praelia Turnus.
Caedunturque duces: cadit & ſine nomine vulgus.
Subtrahitur pugnae Junonis numine Turnus.
Aeneas perſtat Mezentii caede piata:
Et Lauſum invicta perimit per vulnera dextra.
Mox ultor nati Mezentius occidit ipſe.

UNDECIMI.

Conſtituit Marti ſpoliorum ex hoſte tropaeum.
Exanimumque patri natum Pallanta remittit.
Jura ſepulturae tribuit, tempusque Latinis.
Evander patrios affectus edit in urbe.
Corpora caeſa virum paſſim digeſta cremantur.
Legati referunt Diomedem arma negaſſe.
Drances, & Turnus, leges aequant Latino,
Concurrunt dictis. Aeneas imminet urbi.
Pugnatur. Vincunt Troes. Cadit iſta Camilla.
Deinde duces caſtris, donec ceſſere, minantur.

DUODECIMI.

Turnus jam fractis adverſo Marte Latinis
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Foedus percutitur paſſuris omnia victis.
Hoc Turni Juturna ſoror confundit: & ambos
In pugnam populos agit, eſtentia Camertem.
Aeneas volucris tardatur membra ſagitta.
Anxia pro nato ſervavit cura parentis.
Urbs capitur. Vitam laqueo ſibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congreſſus, utrimque
Circumfuſa acie, vita ſpoliavit & armis.

Eadem Argumenta Monſtichis per eundem auctorem.

Aeneas primo Libyes appellitur oris.
Funera Dardaniae narrat ſletuſque ſecundo.
Tertius errores canit, amiſſumque parentem.
Uritur in quarto Dido, flammaſque fatetur.
Quintus habet ludos, & claſſem corripit ignis.
Quaeruntur ſex: o Manes & Tartara Ditis.
Septimus Aenean reddit fatalibus arvis.
Praeparat octavo bellum, quos mittat in hoſtes.
Nonus habet pugnas, nec adeſt dux ipſe tumultus.
Occidit Aeneae decimo Mezentius ira.
Undecimo victa eſt non aequo Marte Camilla.
Duodecimo Turnus divinis occidit armis.

Argumentum omnium operum Virgilianorum.

PAſtorum Muſam vario certamine promit:
Ruris item docilis culturam carmine monſtrat.
Arboribus vitem, prolem quoque jungit olivae:
Paſtorumque Palen, & curam tradit equorum.
Tunc apium ſeriem, & quae mellis dona, recenset;
Aeneas profugus intrat Carthaginiſ oras.
Convivis ſeries narratur Troica belli.
Tertius at complet narrantis ordine geſta.
Ardet amans Dido fatum ſortita ſupremum.
Quintus habet varia tumuli ſpectacula patris.
Infernos Ditis Manes & regna pererrat.
In Latium Aeneas, Italas ſimul intrat in oras.
Intonat hinc bellum teſti de culmine Turnus.
Euryalum & Niſum deſlet cum matre juventus.
Mezentii interitus canitur, poſt funera Lauſi.
Ultaque dehinc fertur telo maſtata Camilla.
Turni vita fugit infernas moeſta ſub umbras.

Item Argumenta in Aeneidem per Hexaſticha.

PRIMI LIBRI.

ARma virumque canit vates, Junonis ob iram,
Et totum Aeoliis turbatum fluctibus aequor.
Diſſectas claſſes ſubmerſaque corpora ponto.
Hoſpitiū Didus, caſus quo gentis & annos
Aeneas Trojae, fatumque & bella referreret.
Quorum pars terrae, pelago pars addita famae eſt.

SECUNDI.

Conticuere omnes, intentique ore loquentis
Ora tenent. Ac tum dolus introducit hoſtis,
Et fallacis equi damnoſum munus in armis,
Perfidia noſuſque Sinon, amiſſaque conjunx.
Per medios ignes ablatus ſaevaeque tela
Anchiſes, oneri facilis pietate ferentis.

TERTII.

Postquam res Asiae diſſectaeque moenia Trojae:
Dant pelago claſſes, Polydori funera diſcunt,
Atque Heleni praecepta, fidem cui fecerat uſus.

Reliqua deſiderantur.

In Aeneidem Monſticha Baſilii.

PRimus habet, Libycam veniunt ut Troes in urbem.
Edocet excidium Trojae, clademque ſecundus.
Tertius a Troja vectos canit aequore Teucros.
Quartus item miſerae duo vulnera narrat Eliſſae.
Manibus ad tumulum quinto celebrantur honores.
Aenean memorat viſentem Tartara ſextus.
In Phrygas Italiam bello jam ſeptimus armat.
Dat ſimul Aeneae focos octavus, & arma.
Daunius expugnat nono nova moenia Trojae.
Exponit decimus Tulcorum in litore pugnas.

Un-

OPERUM VIRGILIANORUM ARGUMENTA. XXVII

Undecimo Rutuli superantur morte Camillae.
Ultimus inponit bello Turni nece finem.

In Bucolica Fragmentum ex quodam Poëta.

Tiryns agresti modo laetus carmine ruris,
Formosum per quod Corydon ardebat Alexin.
Silenumque senem fertilisque meroque ligavit.
Pastorumque sonos faciles duxere cicutae.

Incerti Poëtae Tetraſticha in Georgica.

P R A E F A T I O.

Qualis Bucolicis, quantus tellure domanda
Vitibus, arboribusque, apibus, pecorique, satisque
Aeneadum fuerit vates, Tetraſticha dicent;
Contineat quae quique liber. Lege carmina nostra.

P R I M I.

Quid faciat laetas segetes: quae sidera seruet
Agricola, ut facilem terram profcindat aratris,
Semina quo jacienda modo, cultusque locorum,
Et messes docuit magno olim foenore reddi.

S E C U N D I.

Hactenus arvorum cultus, & sidera coeli:
Pampineas canit inde comas, collesque virentes,
Descriptasque locis vites, & dona Lyaei.
Atque oleae ramos pomorum ex ordine lectos.

T E R T I I.

Teque Pales, & te pastor memorande per orbem,
Et pecorum cultus, & gramine pascua lacta:
Quis habitent armenta locis, stabulentur & agni,
Omnia divino monstravit carmine Vates.

Q U A R T I.

Protinus aëri mellis redolentia regna,
Hyblaeas & apes, alvorum cerea tecta,
Quique apibus flores, examina quaeque legenda
Indicat, humentesque favos, coelestia dona.

Duodecimo ſcholasticorum poetarum argumenta in Aeneidem.

L I B R I P R I M I.
V O M A N U S I.

AEolus inmittit ventos, Junone precante,
Trojanosque vagos Libycas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipse dolentem.
Aeneam recipit pulchra Carthagine Dido.
Cui Venus Afcanii sub imagine mittit amorem.

S E C U N D I.

E U F O R B U S I I.

Cogitur Aeneas bellorum exponere casus,
Grajorumque dolos, & equum, fraudemque Sinonis,
Excisamque urbem, Priamique miserrima fata,
Utque patrem inpositum forti cervice per ignes
Extulerit, caramque amiserit ipse Creüsam.

T E R T I I.

J U L I A N U S I I I.

Post casum Trojae fabricata classe superstes,
Vela dat Aeneas, urbemque in litore Thracum

Mox aliam pulsus Cretaeis condidit oris.
Cedit & hinc, Helenumque videt, praeceptaque
discit;

Aetnaeum Cyclopa fugit, sepeliturque parentem.

Q U A R T I.

H I L A R I U S I V.

Ardet amore gravi Dido, soror Anna suadet
Nubere. Junguntur, nimbo cogente, sub antro.
Inculcat precibus patrem contemtus Iarbas.
Navigat Aeneas jussu Jovis. Illa dolore
Impatiens, & amore, necem sibi protinus infert.

Q U I N T I.

P A L L A D I U S V.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Aenean, tumuloque patris perfolvit honorem:
Tum cogit naves incendere Troadas Iris.
Troës ibi linguunt socios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in undas.

S E X T I.

A S C L E P I A D I U S V I.

Sacratam Phoebæ Cumarum fertur in urbem
Rex Phrygius, vatisque petit responsa Sibyllae.
Miserum sepelit. Post haec adit infera regna.
Congressusque patri, discit genus omne suorum,
Quoque modo casus valeat superare futuros.

S E P T I M I.

E U S T H E N I U S V I I.

Tandem deveniunt Laurentia Troës in arva:
Et pace accepta laeti nova moenia condunt.
Nocte satam Juno Furiam evocat. Ille Latinos
Inter, & Aeneadas bellum serit, & ciet arma.
Protinus auxillis terra instruit Italia turmas.

O C T A V I.

P O M P E I A N U S V I I I.

Vidit ut Aeneas summa vi bella parari,
Arcadas, Euandrumque senem sibi foedere jungit.
Dardanioque duci sociatur Etruria tota.
Arma petit Genetrix, dat Mulciber, in clipeoque
Res pingit Latias, & fortia facta nepotum.

N O N I.

M A X I M I A N U S I X.

Ad Turnum propere Junonia mittitur Iris,
Instigatque animos. Acies mover ille, Phrygaeque
Obſidet. In Nymphas versa est Aeneia classis.
Euryalus Nisusque luunt nece praelia noctis.
Vi Turnus potitur castris. Impellitur inde.

D E C I M I.

V I T A L I S X.

Placat & uxoris dictis & jurgia natae
Juppiter. Auxiliis instructus Troius heros
Advenit. Occurrunt Rutuli, atque in litore pugnant.
Occidit a Turno Pallas: victorque superbus
Aeneae eripitur. Mezentius interit acer.

U N D E C I M I.

B A S I L I U S X I.

Occisus proprium pars utraque reddit honorem.

d 2

Sup-

Supplicibus Calyde ne fatus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno jurgat certamine Turnus.
Aeneas equitem praemittit, & obvia virgo
Excipit. Extincta Rutuli dant terga Camilla.

DUODECIMI.

ASMENUS. XII.

Trojanis Rutulique placet conjungere foedus.
Id Rutuli rumpunt. Nato Venus alma medetur
Dictamno, Rutulique luunt perjuria victi.
Cogitur Aeneae Dauni concurrere proles.
Pallantia necem misero dant cingula Turno.

*Eorundem duodecim scholasticorum Epitaphia**P. Virgilii Maronis, per tetrasticha.*

VITALIS I.

PR'ima mihi Musa est sub fagi Tityrus umbra.
Ad irea navus humum iussa colonus arat.
Praeliaque expertos cecini Trojana Latinos.
Fertque meos cineres inclyta Parthenope.

BASILIUS II.

Hoc jacet in tumulo vates imitator Homeri,
Qui canit Ausonio carmine primus oves.
Ad cultos hinc transit agros. Aeneidos autem
Non emendatum morte reliquit opus.

ASMENUS III.

Bucolica Ausonio primus qui carmine feci,
Mox praecepta dedi versibus agricolae.
Idem cum Phrygibus Rutulorum bella peregi.
Hunc mihi defuncto fata dedere locum.

VOMANUS IV.

Tityre, te Latio cecinit mea fistula versu:
Praeceptisque meis rusticus arva colit.
Ac, ne Musa carens vitiis Aeneidis esset,
Perfida me celeri fata tulere nece.

EUPHORBUS V.

Romuleum Sicula qui fingit carmen avena,
Ruricolaeque docet qua ratione ferant:
Quique Latinorum memorat fera bella Phrygaeque,
Hic cubat; hic meruit perpetuam requiem.

JULIANUS VI.

Qui pastoralis peragravit Maenala Musa,
Ruraque, & Aeneae concinit arma Maro,
Ille, decem lustris geminos postquam addidit annos,
Concessit fati: & situs hoc tumulo est.

HILARIUS VII.

Haec tibi Virgilius domus est aeterna sepulto,
Qui mortis tenebras effugis ingenio:
Maenaliū carmen qui proferis ore Latino,
Et cultus segetum, bellaque saeva ducum.

PALLADIUS VIII.

Primus ego Ausonio pastorum carmina versu
Composui, & quo sint rura colenda modo.
Post, quibus Aeneas Rutulos superaverit armis.
Vatis reliquias haec pia terra fovet.

ASCLEPIADIUS IX.

Sicanus vates silvis, Ascræus in arvis,

Maeonius bellis ipse poeta fui.
Mantua se vita praecleari jactat alumni.
Parthenope famam morte Maronis habet.

EUSTHENIUS X.

Quisquis es, extremi titulum lege carminis, hospes
Hac ego Virgilius sum tumultatus humo:
Qui pecudum pariter, qui cultum fertilis agri,
Mox Anchisiadae bella ducis cecini.

POMPEIANUS XI.

Virgilio mihi nomen erat, quem Mantua felix
Edidit. Hic cineres vatis & ossa jacent.
Cujus in aeternum pastoria fistula vivet;
Rustica, mox eadem Martia, Calliope.

MAXIMIANUS XII.

Carmine Bucolico nitui: cultoribus agri
Jura dedi. Cecini bella Latina simul.
Jamque ad lustra decem Titan accesserat alter,
Cum tibi me rapuit, Mantua, Parthenope.

*Item per disticha eorundem ex argumento**Virgiliani distichi.*

Mantua me genuit, Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope. Cecini pascua, rura, duces.

ASCLEPIADIUS I.

Tityron, ac Segetes cecini Maro, & Arma virumque;
Mantua me genuit, Parthenope sepelit.

EUSTHENIUS II.

Virgilius jacet hic, qui pascua versibus edit,
Et ruris cultus, & Phrygis arma viri.

POMPEIANUS III.

Qui pecudes, qui rura canit, qui praelia vates,
In Calabris moriens hac requiescit humo.

MAXIMIANUS IV.

Carminibus pecudes, & rus, & bella canendo;
Nomen inextinctum Virgilius meruit.

VITALIS V.

Mantua mi patria est: nomen Maro: carmina silvae,
Ruraque, cum bellis: Parthenope tumulus.

BASILIUS VI.

Qui silvas, & agros, & praelia versibus ornat,
Mole sub hac situs est ecce poeta Maro.

ASMENUS VII.

Pastorum vates ego sum: cui rura ducesque
Carmina sunt. Hic me pressit acerba quies.

VOMANUS VIII.

A silvis ad agros, ab agris ad praelia venit
Musa Maroneo nobilis ingenio.

EUPHORBUS IX.

Bucolica expressi, & ruris praecepta colendi.
Mox cecini pugnās. Mortuus hic habito.

JULIANUS X.

Hic data Virgilio requies, qui carmine dulci
Et Pana, & segetes, & fera bella canit.

HILARIUS XI.

Pastores cecini: docui qui cultus in agris:
Praelia descripsi. Contegor hoc tumulo.

PAL-

PALLADIUS XII.

Conditus hic ego sum, cujus modo rustica Musa
Per Silvas, per Rus venit ad Arma virum.

Subscriptum imagini Virgilianae.

HILARIUS.

Subduxit morti vivax pictura Maronem:
Et quem Parca tulit, reddit imago virum.

IDEM.

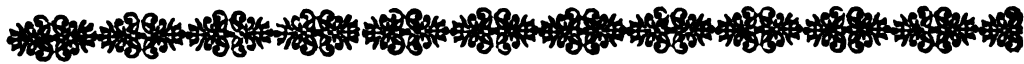
Lucis damna nihil tanto nocuere Poëtae,
Quem praesentat honos carminis, & plutei.

PENTADIUS.

Pastor, arator, eques, pavi, colui, superavi,
Capras, rus, hostes, fronde, ligone, manu.

De asino, qui Aeneiden dentibus discepfit.

Carminis Iliaci libros consumpsit asellus.
Hoc fatum Trojae est; aut equus, aut asinus.

DEDICATIO AENEIDOS,

ipsum, ut volunt, Maronis.

SI MIHI SUSCEPTUM FUERIT DECURRERE MUNUS,
O PAPHON, O SEDES QUAE COLIS IDALIAS,
TROIUS AENEAS ROMANA PER OPPIDA DIGNO
JAM TANDEM UT TECUM CARMINE VECTUS EAT:
NON EGO THURE MODO, AUT PACTA TUA TEMPLA TABELLA
ORNABO, ET PURIS SERTA FERAM MANIBUS:
CORNIGER HOS ARIES HUMILES ET MAXIMA TAURUS
VICTIMA SACRATO TINGET ODORE FOCOS:
MARMOREUSQUE TIBI DIVERSICOLORIBUS ALIS
IN MOREM PICTA STABIT AMOR PHARETRA:
ADSIS, O CYTHEREA: TUUS TE CAESAR OLYMPO
ET SURRENTINI LITORIS ORA VOCAT.

N. HEINSII
DEDICATIO.
LUDOVICO MAGNO
REGI CHRISTIANISSIMO.

*Accipe Dardanum, veteris primordia Romae,
 (Quo prior ut dextra es, sic pietate) ducem:
 Crimine sed fati nec sic agitatns iniqui,
 Et nactus facilis promeritusque Deos:
 Fortunae constantis amor, Rex gloria Regum,
 Sacrum Pergameis accipe carmen avis.
 Quo tuus Aeneas se munere jactat, & alto
 Cruda Medusæo fata triumphat equo:
 Nec Priami regnis metuendo cedit Achilli;
 Maeonia quamquam fretus & ille tuba est.
 Tabida virus edax chartis alleverat aetas,
 Et Clarium naevo dedecorabat opus:
 Iuimus adversum carioli saccula dentis;
 Quaque datum, medica res mihi gesta manu.
 Nec studium forsitan cessit male, pectoris index
 Sed sit, ut est, grati; causa peracta mea est.
 Debueram longa majora, sed unde petatur,
 Maxima qui si det dona, det aequa Tibi?
 Francigenum coeleste jubar, quo vindice priscus
 Artibus extinctis nunc revirescit honor:
 Regibus ignoto qui tramite nixus in altum
 Astruis imperio Pythia templa tuo:
 Damnaque se sacri facibus debentia Brevi
 Sacrifica reparas dissimilique manu.
 Jam capiti venitque pio venturaque porro est
 Plurima Mavortis laurus alumna sui:
 At Tibi quam Pacan Aganippide spondet ab umbra,
 Par Lodoiceae sola corona comae est.
 Intemerata ferunt conspectae frondis honorem,
 Et vernaturum vivida ferta decus,
 Annorum domitrice manu quae legit, & aura
 Numinis adflavit Calliopea sui.
 Gesta domi, tum gesta foris tot prae nitet inter
 Cirrha, clientelae pars memoranda Tuae.*

Bella

Bella alias, hanc pacis opus, Rex inclyte, captam
 Et vestigalem dant benefacta Tibi.
 Cetera sunt Parcís obnoxia, nocte triumphos
 Persephone Stygia, nocte tropaea premis:
 Armaque viatrices Regum sudantia palmas:
 Quicquid Eos, Vesper lumine quicquid obit.
 Pulsat humum fragilem solido pede Pegasus ales,
 Et Dis contignum tollit in astra caput.
 Aethério par numen habet Pimplaeus Olympo,
 Nec rigida Diis lege tenetur apex.
 Praedantem late mortalia Phoebus Avernum
 Collis inaccessa ridet ab arce sui.
 Huic adeo rerum bene credita summa Tuarum est,
 Quas Tibi perpetuo foenore pascit honos.
 Huc Te regna vocant sceptris potiora caducis,
 Omni quae superent illabefacta rogo.
 Auguror en, post saecula diem decursa futurum,
 Quamlibet ingentes cum super ibis Avos,
 Exemplum Famae miranti nobile; cumque
 Tempora Te propter nostra beata canet.
 Quod metuas non est nociturae flumina Lethes:
 Huic jus praecipuit gloria tanta suum.
 Jam fruor, ut praesens, jam carmine personat auris,
 Annua quod vaturn gens Tibi rite parant.
 Plausibus intersum, quos omni creber in aevo
 A non lassanda posteritate feres,
 Cum Te post Pyliae certantia fata senectae,
 Regia poscentis tollet avicia poli.
 Longum absit, precor, atra dies, funestaque rebus;
 Nec nisi cum mundo se pereunte ferat.
 Temperet acceptos Marti Pax alma triumphos;
 Regnet & in titulis hac minor ille Tuis.
 Junctaque Palladiae serito laetetur olivae
 In senis albentem laurus itura comam.
 Mite decus Regum, sancta Tibi Pace foveri
 Navia laborati numina ruris ament.
 Te nemori Dictynna canant adfixa Palestque:
 Haec pecudum custos, illa timenda feris.
 Flava Ceres spicis, Evan pubente racemo
 Te caput incincti foeta per arva sonent.
 Faunis Dryadumque choro tutela voceris;
 Ture litat pugnas se Tibi, sive mero.
 Lilia proveniant Musis comitura, Tuoque
 Multa coronari flore Minerva probet.

Oppi:

XXXII N. HEINSII PRAEFATIO.

*Oppida praesidio nullius egentia valli
 Amoto choreis excubitorum vacent.
 Voce simul gratesque lyra se major Apollo,
 Unicus aeterni nominis auctor, agat.
 Ille Tuum munus, sibi redditus ille videfne
 Ut merita gravidum laude fatiget ebur?
 Maenonides ubi nunc? alter cum surgat Achilles
 Grande Maenonae dextera molis opus.
 Sed vatum tanti, Rex magne, quis exstitit oris,
 Impleat eloquio qui Tua bella suo?
 Carmina fulmineis nam responsura lacertis
 Mantua cum toto vix Helicone dabit.*

MAJESTATI CHRISTIANISSIMAE

devotissimus

NICOLAUS HEINSIUS.

N. HEINSII PRAEFATIO LECTORI

ERant in promptu complura, de quibus actum nunc tecum oportebat fortasse, ni satius ego consultiusque arbitrarer, paulisper ea differri in magis opportuna tempora, dum meae in Maronem Observationes, jam quodammodo in scriniis paratae, luce publica donantur. Auguror quippe, dissipata nube bellica, quae foederatos Belgas atrox ac perquam infesta dirum equidem nunc in modum percellit, pacatiora multo ac tranquilliora mox apparitura omnia, & cum Musis solidam in gratiam postliminio reditura; unde nobis quoque lucubrandi impetus, haud modice nunc sufflaminatus, excitetur denuo, minus certe frigeat ac fenescat. Interim ut paucis hic te expediam, Lector, curae praecipuae nobis fuit percensere studiosum ac diligentem in modum Grammaticae rei scriptores veteres Latinos, qui cum in Marone illustrando frequentes admodum occupentur, faciem praeluxere nobis identidem haud obscuram, ad asserendos locos eos atque in integrum restituendos, in quibus dubiae nunc ac discrepantes offendunt scripturae, ut

sine

sine eorundem adminiculo nobis in ancipiti fluctuantibus, ac iterum per incerta passim errabundis comiter hic illic monstrarint viam. Præterea negligendos haudquaquam duxi codices Maronis ipsius vetustos, quos ex erudito non unius bibliothecae pulvere in medium prolatos, haud parvo numero, indefessa equidem animi contentione excussi, laboris quamquam ingrati minime pertæsus. Hosce si ordine quemque nunc suo percenream, quod alias faciendum pluribus mihi propono, manifestum mehercules fiat, tricesimo ab numero eorundem copiam haud multum abfuisse. Sed commendandus hos inter præcipue venit codex longe præstantissimus, atque unus instar omnium, qui parem vetustate nullum per Europam universam nunc habet, servatus a multo tempore in Laurentiana Florentiae bibliotheca, pulcherrimo illo ac dedicato religiose Musis a Medicea gente jam olim aeternitatis sacrario, ubi etiamnum custoditur, ac dominum agnoscit *Cosmum* ejus nominis tertium, Magnum Etruriae Ducem, quod nomen virtutis capit decorisque tantundem, quantum Natura rerum universa in sese complectitur. Id ipsum exemplar usibus Aldi Manutii inservivit olim, cujus in Orthographico opere laudatur passim, possessorem liber tunc nactus Ludovicum Cardinalem Carpenssem, a quo postea ad Achillem Statium devenit. Sed hoc de codice alibi haud pauca dicenda nobis venient, quae hujus non sunt loci. Fuerunt & alia in manu exemplaria, ut perantiqua illa, sic cum membranis Mediceis istis optimis, ac littera majore Romana exaratis, neutiquam comparanda. Orthographicam scribendi rationem hanc in plerisque, non enim in omnibus, secuti sumus, quam castigationes libri præferebant. Obsolevit ferme apud nos, quod in usu tamen prisca Romanis frequentissimo fuit, si quid vetustioribus membranis est credendum, ut declinationis tertiae nominum, quae casum pluralem in *ium* terminant, quartus casus iisdem in *is* non in *es* terminetur. *Urbs, urbes, urbium, urbis. gens, gentes, gentium, gentis. omnis, omnes, omnium, omnis.* Hinc initium Sallustianum, *Omnis homines summa ope enisi decet.* Atque hac de re cum Priscianus, tum alii ex antiquis grammaticis, in primis A. Gellius, ubertim egerunt: qui disputat operose, cur Maro nunc *tris* nunc *tres* dixerit. nam quod *treis & omneis & urbeis & queis*, aliaque id genus non pauca passim in vulgatis editionibus occurrunt, ea Pacuviano Ennianoque digna tempore, non Virgiliano censeamus licet. Habet enim in deliciis Maro archaismos quidem ac veteres loquendi modos, sed sobrie id ac parce, ut mira est huic poetæ castigatissimi judicii vis in omnibus. Eam certe scribendi rationem illo vivente obtinuisse, ut *omnis, & urbis*, dicerent, non *urbeis* aut *omneis*, in quarto casu plurali, ex ipsis Caesaris Augusti nummis liquido apparet, in quorum non paucis apud me exstantibus civica exhibetur corona, cum hac inscriptione, OB CIVIS SERVATOS. Exstant & ejusdem Caesaris numismata, quorum ab altera parte Divi Julii imago est expressa, additis hisce litteris, DIVOS JULIUS, non DIVUS. Hinc toties apud Maronem in præstantissimis libris *Volcanus, Volsci, volnus, volnus, avom, eqnom, divom*, & similia, quomodo & in pervetustis Varronis, Plauti, Terentii, Lucretii exemplaribus scriptum offendas passim. Quae in transcurso fuerunt monenda, ne quid horum aut hisce similium exhiberi a nobis in Maroniano contextu arbitrere forsitan, præter codicum fidissimorum auctoritatem. *Ulixes* est in iisdem exemplaribus constanter admodum, quem nunc *Ulysses* scribimus perperam ac malo exemplo, uti certius adinadversa ad Maronem nostra evincent. Hisce interim frui ac vale.

FRAGMENTUM

PRAEFATIONIS MAJORIS

N. H E I N S I I

IN NOTAS SUAS

AD VIRGILIUM.

X quo literaturae politioris nomen per Europam hanc nostram instaurari coeptum est, miro consensu homines eruditione spectati id praesertim sibi proposuere agendum, ut quicquid ex antiquitate cum Graeca tum Romana scriptorum lateret in bibliothecis abditum, eruique ac vindicari a pastu tinearum quoquomodo posset, id omne publico committeretur. Rati, quod res erat, certius barbariae quodcumque superesset profligari atque e medio tolli haudquaquam posse, quam si ingeniis suorum temporum vetustos auctores ad ediscendum atque ad imitandum in propatulo exponerent. Frustra nimirum ad famae nominisque aeternitatem contendere sine hisce adminiculis, quae penitus exactam nobis omnique absolutam numero elucubrandi viam ac scriptitandi liquido commonstrarent: adeo quippe in iis concinnum ac castigatum nihil non apparere: ut hosce nisi magistros sectemur aemulando, atque ad horum nosmet ipsos exempla componamus, in vanum opera vigiliarum omnis haud dubie nobis sit cessura. At vero cum manifestum non multo post fieret, codices plerosque adversum blattas ex erudito pulvere adsertos naevius infinitis foedatos esse, dum aliae ex aliis mēdae succrescunt paullatim, sive incuria librariorum, sive describentium supinitate atque ignorantia id contigisset, quo obviam huic quoque incommodo maturius irectur, placuit committi inter sese antiqua exemplaria, criticorum veterum ex instituto, ut ex emendatis maxime libris, mendosi qui essent, ad saniora revocarentur atque ad integriora: quod propositum, etsi cum labore ut ingenti sic inglorio equidem jungatur, tamen, nisi maligne veritatem dissimulamus, plurimo cum rei literariae emolumento agitatum fuisse, fateamur necesse est: quamquam neque loco hoc parum opportuno patrocinium venditamus studii huiusce philologici, nec pulcherrimae rei abusum, nimiamque, quam sibi permisere nonnulli, licentiam in castigandis scriptoribus antiquis haud excusamus. Illud vero mirari satis non possum, cum operosum prodigumque in modum medicina per complures jam admota sit haud magnae rei scriptoribus, atque intra ingenii mediocritatem ac famae approbationem subobscuram dubiamque constitutis, P. Virgilium Maronem tamen, Latinorum poetarum sine controversia principem, ac coelestis plane ingenii virum, adeo negligenter habitum, ut praeter unum Pierium Valerianum, vix quisquam post re-

natas

natas literas exstiterit, qui ejus ex antiquis membranis in integrum restituendi curam ad se pertinere sit arbitratus. Nam Pierius ut laudabilem id praestitit industriumque maxime in modum, absit enim ut existimationi ejus viri de literatura praeclare meriti detractum quicquam velimus, ita solus pervidisse omnia vix potuit, incertam adhuc spargente lucem quodam, ut ita dicam, artium bonarum crepusculo, Grammaticorumque veterum non paucis aut publico nondum donatis, aut donatis mendose admoddum, sic ut Virgilianos hic illic locos illustrantibus sua sensa minime constarent, aut quid vellent, minus appareret. Quippe praeter codices Maronis vetustos magno numero a nobis excussos, unde genuinas scripturas indagare detur, etiam apud Grammaticos veteres non perfunctoria cura pervestigavimus, si quae medicinam scriptori incomparabili viderentur factura. Conservarunt enim illi integritatem scripturae genuinae locis non paucis, quam in membranis ipsius Maronis etiam vetustissimis nunc adulteratam turpiter ac interpolatam deprehendimus. Atque utinam pervenissent ad nos Probi Grammatici lucubrationes, quibus ut discrepantem in Marone scripturam examinaret, veramque a falsa discerneret, propositum in primis fuisse accepimus, Aristarchi exemplo, qui id ipsum in Homericis scriptis asserendis studii collocarat ita ante: poteramus equidem superfedere molestia omni ingratisissimi laboris. Sed nos, si quod a vigiliis nostris commodi ad bonos scriptores redundavit, id ambitioni ac gloriae neutiquam damus, exercituri alioquin ingenii vim quamcumque iis in studiis, unde taedii minus, plus laudis sperandum veniret. Quare, ut haec missa faciamus, monendus es, Lector, in transcurso de iis veterum librorum subsidii, quae praesto nobis fuere Maronem recensentibus. Horum principatum facile ducit exemplar longe veterrimum, quod Florentiae ad D. Laurentii nunc asservatur in Bibliotheca Serenissimi Magni Etruriae Ducis Cosmi, quo Principe si arbitrari me dixerò nihil formari a natura posse omni virtutum genere cumulatus, dixerò mehercules paucissimis quod res est. Proximas tenet codex alter vetustus & notae exquisitae, quem Marquardus Gudius, vir literarum cognitione instructissimus, & mihi nullo necessitudinis conjunctus usu, Lugduni in Galliis redemerat: tum exemplaria tria in antiquioribus habenda, quae Johannes Mentelius Medicus Parisinus, dum viveret, vir mire officiosus commodum suppeditavit; quibus totidem addiderat, etsi minus vetusta, Bernardus Rottendorphius, par & comitatis laude & cognitione Medicinae Mentelio: tria itidem ex Leideni Bibliotheca Johannes Fredericus Gronovius, nomen famae commendatissimum. Atque hos tres amicos e vivis nuper sublato praesentissimo rei literariae cum damno lugere cessabo numquam.

Cetera desiderabantur.

NICOLAI HEINSII DISSERTATIO DE CODICE MEDICEO VIRGILII, ET TURCIO RUFIO ASTERIO CODICIS ILLIUS EMENDATORE.

OMnium, quotquot videre mihi contigit, Maronianorum codicum tenuissima exaratus in membrana veterrimus praestantissimusque est habendus suo jure, qui Florentiae ad Divi Laurentii adservatur in Medicea bibliotheca. Nam quamquam in Vaticano armario hūc usurpavi jam olim oculis tria nostri poëtae exemplaria perquam vetusta, & literis aequae ac Mediceus ille formae quadratae majoribus, sive, ut vulgo nuncupantur, capitalibus Romanis exarata, quorum unum e Palatinatu superioris Germaniae huc translatum fertur, ad senium tamen laudatissimi codicis, quo sum usus, haudquam accedebant: quod tamen minime referendum arbitror ad Trajani Imperatoris tempora, uti censebat *Paulus Gabianus*, qui anno saeculi superioris lxxv. ex hoc ipso codice collectas variantis scripturae lectiones Brixianis typis in lucem curavit emittendas: non facto tamen juris publici perinsigni testimonio, quod post Bucolica, quae primo illic loco exhibebantur, insertum, lucis haud parum foeneratur cum tempore, quo codex exaratus esse possit videri, tum fastis quoque Romanis. Quam *Gabiani* supinitatem ut quodammodo refarciamus, proferemus inscriptionem pulcherrimam, ipsa, ut opinor, *Asterii* viri perillustri manu conscriptam, qui codicem non quidem exararat omnem, sed recognoverat locis plurimis ad fidem vetustiorum exemplarium, aequae naevis non paucis per librum, ut fit, commissis vindicarat. Verum de ipso codice nonnihil praemitemus, qui *Rudolphi Pii Cardinalis Carpensii* cum fuisset, ab illo tabulis supremis Vaticanae bibliothecae legatus est, furtoque interceptum suspicatur, ubi tamen sua negat aetate comparuisse *Aldus Manutius* nepos, qui cum in opere Orthographico hunc librum passim collaudet, testemque multae advocet auctoritatis, sub vocabulo tamen *Aetherius* praecipue commendat. In potestatem *Achillis Stasio* Lusitani postea devenit, uti epigramma frontispicio libri ab ipso *Stasio* adscriptum testatur, qui ejusdem fide pererudit in Catullum ac Tibullum animadversionibus frequens subnititur, cum de Orthographica ratione est agendum. Incipiebat autem ab Eclogae Sextae versu XLVIII. senis septenisve paginis prioribus mutilatus. forma codicis, quam quartam vocant. Margini glossematia nonnumquam ac interpretamenta, sed rara, adlinebantur, minuto quidem ac diverso scripturae charactere, qualem nos *cursorium* sive *cursorium* appellamus, ipsa tamen Maroniani contextus scriptura vix recentiora, ac supparem fere aetatem prodentia, ut haec quoque ab Asteriana manu proficisci vix dubitemus. Georgicôn porro aut Aeneidos libris nulla, ut in aliis codicibus, argumenta praefixa. Ceterum in Codice Mediceo singulis libris subscriptum videas recte: *Explicitus est liber primus, liber secundus*, atque ita porro, non *explicit*. quod passim codices occupat minus antiquos. Post Bucolica autem cum totius paene paginae spatium vacaret, haec litteris itidem uncialibus legebantur exarata.

TUR-

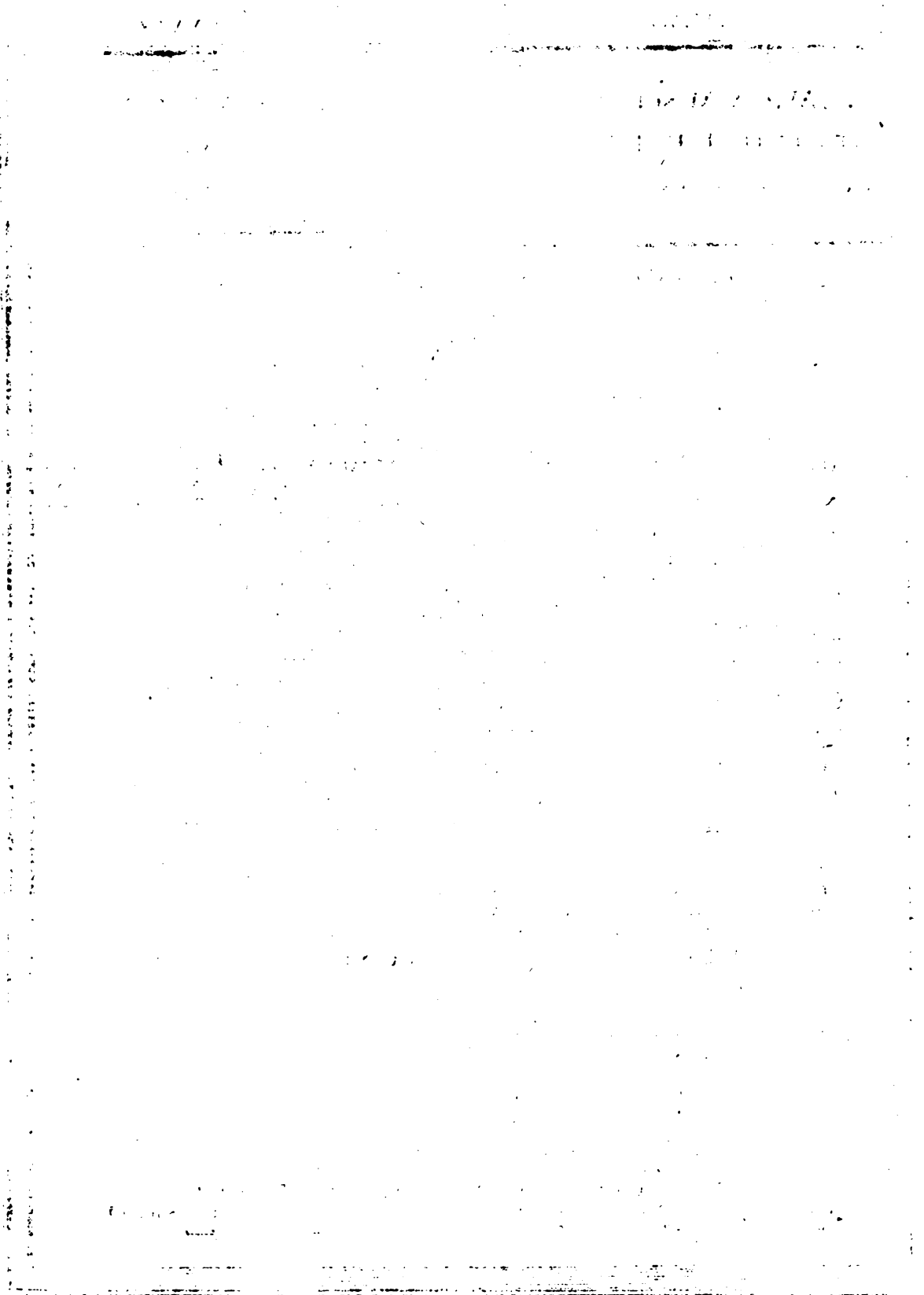
EXEPLUM SENSU TYRAE VETUSTISSIMI CODICIS
VIRGILII ET EMIGRAMMATIS IN AYTOKRATON
ASTAKI CONSVLUM E BIBLIOTHECA MEDICAE

Aut deus ille malis hominum mitescere discit.
Nam neque amant dritades oru sum neccarmine nabis
ipsa placent ipsa ferursus concedites iluae.
non illum nostri possunt mutare labores.
ne si frigoribus medius hebrumque bibamus
sit honiasque niues. hiemissu beamus quosae
ne sicum moriens alit liberaret in ulmo.
Nethiopum uersemus ouis subsider e cancri.
omni uincet a more et noscedamus in mori.
Halesater it diu uestrum ceci nisse poetam.
dum se det et gracili felle mexit hibusco.
Pierides uos hanc facietis malaxi magallo.
callocius a mortantum mihi crescit in horas.
quanta uere nououiridis subicit alnus.
surcasmus solet esse grauis cantantibus umbrarum
iuniperi grauis umbrarum nocent et erugibus umbrarum
itedomus atque leuenithesperus ite capelle.

SITONTRACIAEREGIOES
NEPHILLIBISPATREBIC
DEMOFONTAADAM

TURCIUS PUFUS APRONIANUS ASTERIVS UCETINLEXCOMITEDOMEST. PROTECTEXCOMPRIV. (ARGIT
EXPLANETURBIPATRIUS ET CONSULORDIN LESIETASTINXICODICEM FRATRUS MACHARIUS UC
NON MEI FIDUCIA SETEIVS CUISETADOMINIA SUM DEVOTUS ARBITRIO XIKALEMAI ROMAE
P UERGILI MARRONIS

DISTINXIE MENDANS RATUM MIHI MUNUS AMICI SUO. PIENS OPERISEBULUS INQUIBUI.
BUCOLICON LIBER EXPLICIT
TEMPORE QUO PENAESCIRCO SUBIUNCXIMUS ATQUE SCENAM EURIPOCTULIMUS SUBITAM
UT LUDOS CURRUSQUE SIMULUARIUMQUE FERARUM CERTAMEN IUNCTIM ROMAE TENERE TOVANS.
TERNUM QUI PPE SO FOSMERUI. TERNA ASM INAVULSI PERCAUELSPIAUSUS CONCIUERE MEOS.
SIC TOT CONSUMPTAS SERVANTS SPECTACULAS AZAS. FESTORUMQUE TRIUM PERMANET VADIES.
ASTERIVMQUE SUMMIUAXTRANS MITTITINAEVUMQUI PARCASTRABEIS. TAM BENEDONATOPES.
INCIPIT. GEORGICON. LIB. I FELICITER
QUIBQUE LESISRELSA STELIXPARCASQUE BENISNE. SIQUAMINUSUACVUSPRAXTERITANIMUS

DE CODICE MEDICEO VIRGILII. XXXVII

TURCIUS RUFUS APRONIANUS ASTERIUS VC. ET INL.

EX COMITE DOMEST. PROTECT. EX COM. PRIV. LARGIT. EX PRAEF. URBI
PATRICIUS ET CONSUL ORDIN. LEGI ET DISTINXI CODICEM FRATRIS
MACHARII. V. C. NON MEI FIDUCIA, SED EJUS, CUI SI ET AD OMNIA
SUM DEVOTUS ARBITRIO XI. KAL. MART. ROMAE.

DISTINXI EMENDANS, GRATUM MIHI MUNUS AMICI

SUSCIPiens, OPERI SEDULUS INCUBUI;

TEMPORE QUO PENACES CIRCO SUBJUNXIMUS, ATQUE

SCENAM EURIPO EXTULIMUS SUBITAM,

UT LUDOS CURRUSQUE SIMUL, VARIUMQUE FERARUM

CERTAMEN JUNCTIM ROMA TENERET OVANS.

TERNUM QUIPPE SOFOS MERUI, TERNA AGMINA VULGI

PER CAVEAS PLAUSUS CONCINUERE MEOS.

IN QUAESTUM FAMAE CENSUS JACTURA CUCURRIT,

NAM LAUDIS FRUCTUM TALIA DAMNA SERUNT.

SIC TOT CONSUMPTAS SERVANT SPECTACULA GAZAS,

FESTORUMQUE TRIUM PERMANET UNA DIES.

ASTERIUMQUE SUUM VIVAX TRANSMITTIT IN AEVUM,

QUI PARCAS TRABEIS JAM BENE DONAT OPES.

Vides hunc codicem ab *Aproniano Asterio* emendatum ipso consulatus sui ordinarii anno, & quidem statim post id tempus, quo consulatum auspicatus Circenses aliaque populo spectacula exhibuit. Quod autem in hac inscriptione, *Excomite domesticorum protectorum* occurrat, inde liquet protectores a domesticis non esse distinguendos, ut vult Gutherius, libro de officiis Domus Augustae pag. 347. & seqq. quamquam in Codice titulus occurrat de Domesticis & protectoribus. v. leg. 6. & 9. Cod. Th. de Domesticis & protectoribus. Additur *Comes privatarum largitionum*, qui privatam principis remunerationem curabat; sic *sacrarum comes largitionum* publicam. vide Cassiodor. lib. vi. Variar. Ep. vii. versu Epigrammatis primo *Distinxi emendans* criticam codici huic adhibitam indicat industriam. Suetonius de claris Grammaticis vita M. Valerii Probi: *Multa exemplaria contracta emendare & distinguere & adnotare curavit.* Et sane apparent in ipso codice passim emendationes illae. deinde per *Penaces* sive *Pinaces* Thomas Reinesius, vir doctissimus & celeberrimus intelligebat *παυδάς*, sive tabulas axesque ac asseres illos, ex quibus scena construi solebat. Henricus Valesius, vir itidem clarissimi nominis *PANECES* legendum contendebat. *Πανυχές* ἀπὸ τοῦ πᾶν ἔχειν. ut pugna variarum ferarum designetur. Nam praeter ludos Circenses, scenicos etiam exhibuisse Asterium, tum ferarum certamen monet, triplicique spectaculo populum oblectavisse, uti ex sequentibus fit manifestum: & illa quidem omnia junctim ac uno eodemque die. Ita *paneces* erit dictum, quomodo *pancarpum* in Historia Augusta. Quam loci hujus explicationem vir summus prosequetur pluribus Commentario de Critica, quem in scriniis luci jam dudum paratum habet. Versu nono, pro *in quaestum* margini adscriptum erat *pretium*, quae diversa scriptura τοῦ *quaestus* Asterium auctorem videtur habuisse, ambiguum quid praeferrī oporteret. Ego tamen *quaestum* pretio hic praetulerim. Videtur autem imitatus ista Symmachi lib. i. Epist. 14. *Cucurrit quaestus vester in meum commodum.* sed de ipso nunc agamus Asterio. *Asterios Apronianos* fuisse nobilissimos Romae non uno saeculo, atque adeo Caesarum cognationi innexos, post videbimus. Illud primo dispiciamus, cum *Asterii* duo consules Ordinarii numerentur in Fastis Romanis, quorum alter cum Protogene anno aerae Chri-

strinae ccccxlix. alter Praesidii collega anno cccxciv. consulatum gesserint, ad utrum horum sit referenda, quam publicamus, inscriptio, ut de codicis vetustate liquidius aliquanto res tota sit nobis in comperto. Annorum xlv. intercapedo consulem utrumque distinguit, ut videmus. Quare non est ut post annum cccxciv. emendatus ac distinctus ab *Asterio* sit censendus, etiamsi ad posteriorem referatur consulatum. Quid quod ipsum codicem munus accepisse semet a *Macario V. C.* testatur *Asterius*? ut liber non nullo tempore ante hanc illius recognitionem exaratus possit censer, ac proinde annorum m.c.c. ut minimum aetatem referre. Praenomen autem suum neque hoc expressit loco *Asterius*, neque id in Fastis comparet. *Lucium* tamen fuisse dictum cur suspicari liceat, quod praenomen usitatum *Asterii*, ecce pulcherrimam apud Gruterum in magno opere pagina cccclxxvi. num. 7. inscriptionem.

ASTERII.

L. TURCIO APRONIANO V. C.

FILIO L. TURCI APRONIANI V. C.

PRAEFECTI. URBIS. NEPOTI

L. TURCI SECUNDI C. V. CONSULIS.

QUAESTORI. PRAETORI. QUINDECIM

VIRO. SACRIS. FACIUNDIS. CORREC-

TORI. TUSCIAE. ET. UMBRIAE. OMNI

VIRTUTE. PRAESTANTI. STATUAM

EX. AERE. ORDO. SPOLETINORUM

AD. MEMORIAM. PERPETUI. NOMINIS

CONLOCAVIT.

CURANTIBUS. FL. SPE. V. P. ET

CONDONIO. TAURO. JUN.

POST. AMANTI. ET. ALBINI. CONS.

Est autem dedicata haec inscriptio anno aerae Christianae cccxlv. quo consules fuerunt *Amantius & Ceionius Rufius Albinus*. Eundem *Rufium Albinum* fuisse opinor, quem sub Constantio Aug. praefectum urbi, perperam *Rufinum* vocant *Albinum*. Reddendum autem *Amantio Postumil* nomen in Fastis ex hoc lapide, qui *Onuphrium Panvinium* erroris praeterea convincit, referentem *Turcii Secundi Asterii* consulatum ad annum ccccxlv, quo consulem fuisse *Turcium Rufium Apronianum Asterium*, Maroniani codicis emendatorem, reor. Nam alter Asteriorum consul ordinarius in Diptycho, quod vir eruditissimus *Alexander Wilschmies* in appendice hujus argumenti publico dedit, *Flavius Asterius* dicitur: de quo plura nos in sequentibus. Certe cum in marmore antiquo *L. Turcius Secundus* Consul constituatur *L. Turcii Aproniani* illius avus, cui dicata est inscriptio sub annum cccxlv. consulatus iste totos annos cl. praecesserit annum, quem illi consuli una cum Protogene assignavit *Onuphrius*, a vetusto lapide deceptus, uti videre est apud ipsum in Fastis ad annum cccxcvii. Quid quod *L. Turcius Secundus* Consul dicitur tantum, non addito Ordinarii titulo, ut consulem suffectum fuisse oporteat? Sic apud Gruterum pag. mlxxix. *Paetino & Aproniano* Cos. qui itidem suffecti. *Apronianum* nomen videntur *Asterii* adscivisse, quod adoptione in *Asteriam* gentem ex *Apronia* transiverint, cujus nominis laudatur consul sub M. Aurelio Antonino Aug. unde S. C. *Apronianum*. Apud Ammianum Marcellinum mentio variis fit locis *Aproniani*, praefecti urbis sub Juliano Caesare Aug. qui ea in dignitate usque ad Valentinianni tempora perstitit.

Is

Is apud Gruterum pag. DCXLVII. n° 6, 7. bis *Turcius Apronianus* appellatur, nullo addito praenomine, quod tamen *Flavium* fuisse colligas licet e codicis Theodosiani libro XIV. Tit. de Suariis, quo & inscriptiones Gruterianae jam a me designatae spectant, & quod Ammianus refert magnam huic *Aproniano* rei annonariae curam fuisse. Codicis autem Theodosiani lex cum incipiat, *Imp. Julianus Aug. FL. Aproniano suo S.*, Jacobus Gothofredus, vir sane praeclarus, corrigendum censet, sed frustra, *Imp. FL. Julianus Aug. Aproniano suo S.* cum *Lucium* potius praenomen *Apronianis*, quam *Flavium*, in usu fuisse contendat. Atqui *Flavios* etiam dictos *Asterios* ex alterius consulis praenomine, quod Diptychon Wiltheimianum servavit, liquet; id vero in gratiam Imperatorum, quorum plerique *Flavium* nomen sub haec tempora adsciscabant, videntur fecisse: quemadmodum sub tempora florentis reip. liberti & clientes patronorum sibi vindicabant nomen. Neque enim persuadeor, ut credam Consulum ordinariorum alterum non *Asterium*, sed *Astyrinum* dictum; quamvis *Astyrini* nomen ad posteriorem consulem *Jacobus Sirmondus*, vir longe doctissimus, referri oportere censeat, ad priorem *Wiltheimius*, quod in vetustis Chronici Idatiani, Marcellini comitis, Prosperi, aliorum codicibus modo hic modo ille *Astyrinus* dicantur. Adde Eusebium Historiae Ecclesiasticae lib. VII. cap. 64. cui martyr ille, cujus festum a. d. III. Non. Mart. celebratur, quemque Senatorii ordinis ac regiae affinitatis virum primum facit, dicitur *Ἀστύριος*. Sed aliter de eodem Nicephorus ac Martyrologia, quotquot usurpare his oculis vetusta nobis contigit. Quae etsi in nominibus propriis frequenter peccant, in *Asterio* nomine tamen sibi constant uno consensu, cum martyres illic praeter hunc alii etiam complures ita dicti occurrant. Nec infrequens mentio Episcopi *Asterii* in Collatione antiqua Catholicorum & Donatistarum sub Honorio Aug. habita apud Carthaginem. Exstant & Graeca *Asterii* opuscula. Natam autem hanc nominis differentiam e prava temporum illorum pronuntiatione arbitror, *E* & *I* litteras confundente: *I* autem in *Y* mox degenerasse, quod ab *Astytia* Hispaniae regione nomen derivari opinarentur: *Astyt* enim pro *Astur* in marmoribus antiquis non raro occurrit. Sic apud Lucanum lib. IV. cum in vetustissimis membranarum exaratum esset, *Astytii scrutator pallidus auri*, *Astytii* nunc perperam circumfertur. *Astytia* enim auri fodinis olim insignita, non *Astytia*. In Martyrologiis antiquis passim *Crisconius* pro *Cresconius*, *Mauritania*, quae in nummis & lapidibus est *Mauritania*, *Epistitus* & *Epistius* pro *Episteto*, *Cornilianus*, *Arminia minor*, *Sotyr* pro *Soter*, *Apimia* pro *Apamea*, *Oecomini* pro *Oecumenii*, *Cicilius* pro *Caecilio*: contra *Elarus*, *Epolius*, *Calenicus*, *Emelianus*, *Candedianus*, *Emerita*, pro *Hilarus*, *Hippolytus*, *Callinicus*, *Aemilianus*, *Candidianus*, *Emerita*. In *Asterio* nomine tamen, quod dicebam, toties in iisdem martyrologiis occurrente, nil omnino, quod mireris, codices variant, cum tamen, ut vidimus, pronuntiandi ratio plebeja locum illic ubique obtineat. Ceterum ad hunc ipsum *Asterium*, qui Maronianum recognovit codicem, referri oportere editionem Paschalis carminis Seduliani vel inde persuadeor ut credam, quod & hic & illic praefixum *Asterii* epigramma legitur, unde liqueat poetices studia ab illo exulta fuisse. Sane in antiquissimis Sedulii membranarum Rhemenfibus haec legi testatur *Johannes Sirmondus*, antiquitatis tam sacrae quam profanae indagator solertissimus, annotatis ad libri primi Ennodiani epistolam XXIV. *Hoc opus Sedulius inter chartulas dispersum reliquit, quod recollectum adornatumque est a Turcio Rusto Asterio V. C. Consule Ordinario & patricio*. Sive, ut doctissimus *Alexander Wiltheimius* societatis ejusdem Theologus, in codice S. Albini antiquissimo invenit, *Exconsule ordinario & patricio*.

tricio. quod ille mavult, quamquam e marmoribus antiquis probari possit viros consularibus non tantum ipso consulatus sui anno, sed in omnem vitam dictos fuisse consules pro consularibus, aevo praesertim posteriore. In inscriptione autem Virgiliana & Seduliana *Patricius* dicitur Asterius, quod in Diptycho non apparet, qui tamen honor esset maximus & consulatui praelatus. ut de Eutropio Claudianus. patriciatus enim non conferebatur nisi post consulatum. Zeno Imperator leg. 3. Cod. Justiniani libro XII. Tit. III. decernit patriciatum nulli ante consulatum conferri debere, quod is honor omnibus anteponatur. Sed Diptychon ipso consulatu Asterii factum, non potuit patriciatus titulum complecti. In Fastis autem consularibus non nisi duo Asterii numerantur inter consules ordinarios, quorum alter Protogenis collega consul occidentis ad annum CCCCXLIX. alter collega Praesidii ad annum CDXCIV. referuntur: quamquam Praesidii collega in Diptycho Leodiensi altero nuncupatur FL. ASTYRIUS V. C. ET INL. COM. EX MAG. UTRISQUE MIL. CONS. ORD. Hic ergo posterior non *Asterius*, sed *Asturius* sit dicendus. Deinde sequebatur in iisdem Sedulii membranarum, a Sirmondo laudatis, *Asterii* hoc epigramma ad Macedonium Abbatem, cui Sedulius & ipse dedicarat hoc opus:

*Sume, sacer meritis, veracis dicta poetae,
Quae sine figmenti condita sunt vitio.
Quo caret alma fides, quo sancti gratia Christi,
Per quam iustus ait talia Sedulius.
Asteriique tui semper meminisse iubero,
Cujus ope & cura edita sunt populis.
Quem quamvis summi celebrent per saecula fasti,
Plus tamen ad meritum est, si viget ore tuo.*

Caspar Barthius V. Cl. Adversariorum libro XII. cap. XIX. eosdem profert versus ex vetustissima, uti asseverat, scheda: inscriptionem autem sic exhibet, *** *Quod recollectum, adunatum, atque ad omnem elegantiam divulgatum est a Turcio Russo (pro Rusio) Asterio Quinto ex consule ordinario atque patricio*. Praeterea versu penultimo *factus pro fasti* legebatur in iis membranarum, uti & in codice S. Albini. Libro Barthiano si quid fidei habendum, *Quinti* praenominis fuerit noster *Asterius*, quamvis id loco alieno inculcatum illic apparet, quod codicis illius fidem nonnihil apud me elevavit. Nec desunt vetusti codices, qui *veteris & novi Testamenti collationem*, Sedulianis insertam poematis, eidem *Asterio* vindicatum eunt, frustra, ut opinor. Porro occasionem nacti hic non inopportunam componamus in transcurso litem, inter eruditos nostrae tempestatis, atque etiam veteres inter, qui de scriptoribus Ecclesiasticis sunt commentati, exortam, quorum nonnulli Sedulium floruisse sub Valentiniano secundo & Theodosio contendunt, Siegbertus ad aetatem refert Constantis & Constantii, alii complures, quos inter Gennadius in vetustis apud *Sirmondum* membranarum, & *Sirmondus* eum Theodosio II. & Valentiniano III. faciunt coetaneum. Sed de Theodosio majore verum est, quem versibus suis compellavit, ut Valentiniani consortem atque Orienti imperantem. Ab *Asterio* igitur, qui anno aerae Christianae CCCCXLIX. cum Protogene consulatum gessit, Sedulii carmina in lucem sunt emissa, non ab Praesidii collega, ut perperam inter alios vir summus *Jacobus* rebatur *Usserius* Armachanus: cum Gelasius Papa, qui biennio post supremum obiit

obiit diem, anno videlicet cccxcvi. Decreto lxx. Sedulium, ut celebrem poetam commendet, dist. xv. apud Gratianum, *Venerabilis viri Paschale opus, quod heroicis scripserit versibus, insigni laude proferimus*. Laudat etiam Cassiodorus sub finem divinarum Lectionum. Quid quod *Asterius*, quando Sedulianum vulgavit poema, jam consulatu erat defunctus? Quid quod posterior *Asterius*, qui cum Praesidio consulatum gessit, Orientalis imperii consul videtur fuisse, Sedulius autem Latine scripsit in occidente, ubi consulatum gessit vetustior *Asterius*? Nec mirum videri debet ad Theodosium relatam operis sui dedicationem a Sedulio, quamvis in Oriente solo adhuc imperantem, cum idem Princeps literarum longe amantissimus fuerit, ut Aufonius nos docet, qui lucubrationes suas poeticas eidem dedicavit. Ad vetustiore quoque *Asterium* referri debet locus Sidonii Apollinaris libro viii. Ep. vi. qui solemnibus hujus consulis interfuisse sese adolescentem, aut potius puerum, testatur. Idatius in Chronico ad annum aerae Christianae cccxxvi. sub Honorio Aug. *Wandali Suevorum obsidione dimissa instante Asterio Hispaniarum comite relicta Gallaecia ad Baeticam transverint*. Denuo ad annum cccxlii. *Asterius dux utriusque militiae ad Hispanias missus*. etsi *Asturius* illic legitur, ut forte Hispania prave enuntiando nomini *Asteriorum* originem dederit, dum *Asturius* suos & *Asterios*, *Asturia* provinciae nimium memor, confundit. Certe Ildefonsus *Asturius* quendam, sive *Austuriam*, Episcopum Toletanae sedis memorat, nisi & illic librarii peccaverunt. Videtur autem *Asterius* comes Hispaniarum & utriusque dux militiae nostri hujus aut pater, aut, quod malim, germanus fuisse, cujus inter titulos nec comitatus Hispaniarum, nec utriusque militiae ducatus comparent, ut supra vidimus. *Asterius* autem Idatio laudatus generum habuit *Merobaudem*, sibi in Magisterio militiae utriusque successorem, studiis itidem poeticis, eodem teste Idatio, excultum. Ex his omnibus igitur apparet, hunc codicem ante annos mille ducentos fuisse exaratum.

PETRI BURMANNI
DE
EDITIONE VIRGILII,
A
PANCRATIO MASVICIO PRODITA,
ADMONITIO.

SI ullus post restitutas humanitatis disciplinas scriptor industriam virorum doctorum, & operas typographicas exercuit, is certe Poëtarum omnium princeps Virgilius est; cujus tot numero editiones, & sine commentariis, & cum adnotationibus veterum & recentium interpretum, prodierunt, ut qui singulas enumerare vellet, libellum plenum taedii & fastidii conficere cogeretur. Bibliothecarum vero scriptores, & quicumque de Poëtis aut aliis scriptoribus Latinis nobis indices & historias confecerunt, leviter fere omnes manu, materiem, quam sibi sumere non aequam humeris suis, tractare consueverunt, & centies dicta jam aliis, & ex indicibus & catalogis omnia corridentes, praeter innumeros errores, nullam nobis rationem singularum editionum reddere potuerunt. Hoc enim ut ex merito praestetur, eas omnes excutere, & ad alias exigere necesse foret. Sed quum hoc infiniti laboris sit, neque nisi ab aliquo, qui in hoc studiorum genere poene consenuerit, vel qui ipse editionibus novis curam omnem impenderit, fieri possit, illi defunctos se omni molestia credunt, si nudam quamdam nobis seriem editionum prodant; aut si quid amplius praestare velint, hinc & illinc elogia & judicia quaedam Virorum doctorum, ex ipsis editionum praefationibus aut primis paginis collecta, nobis obtrudant. Scio equidem, talium mercium institores jactare vulgo, non aliter id genus librorum confici posse, neque ab uno posse jure exigere, ut omnium scriptorum editiones, quae numero fere carent, & earum praestantiam, aut vitia excutiat. Fateor; sed tamen id quoque verum esse puto, neminem cogi ad tales libros publico obtrudendos, qui nihil nos novi doceant, & quod non jamdudum a diversis praestitum fuit; neque compelli posse quemquam ad partes illas sibi exposcendas, quas agere non possit. Ideoque multo melius agi cum re literaria arbitror, si de scriptoribus singulis, eorumque interpretibus & editionibus judicium ferendi provincia illis relinquatur, qui renovandis editionibus manus admovent, qui satis, in quo se exercent, laboris invenient, si vel praecipuas, & quae aliquam famam diligentiae & curae illis impensae meruerunt, inter se comparare sibi proponant. Nos vero nunc hoc labore, Virgilio debito, in aliud tempus dilato, quod inter omnes constat, praecipuam contigisse Nicolao Heinio gloriam, adfirmare audemus, ut post tot interpretes & editores Virgilii, pristinae fere integritati divini Vatis carmina restituerit, & editionem ad veterum codicum fidem castigatam typis Elzevirianis Anno MDCLXXVI. nobis dederit. Sed quum atrox & infesta

festa bellorum nubes foederatos Belgas tum maxime percelleret, & in paciora & tranquilliora, mox apparitura, tempora observationes in Maronem in scriniis paratas differret, nudum modo nobis Virgilium, summa tamen cura & diligentia ad antiquas, quas consuluerat, membranas collatum, & auctoritate etiam veterum Grammaticorum, emendatum emisit. Dum vero observationes, infelicibus patriae calamitatibus interruptas, resumi, & impetum lucubrandi sufflaminatum posse excitari per restitutam patriae & studiis tranquillitatem speraret, intervenit mors acerba, quae non modo emendationes, suprema manu imposita perfectas, videndi, sed etiam omnem fere spem eas proferendi praecideret. Post fata enim Viri illustris, quum bibliotheca, si umquam alia in his terris, instructissima divenderetur, & multa quae adornandae novae editioni paraverat instrumenta, codices manu exarati, aut olim editi simul distraherentur, pauca manu defuncti exarata, aut ad codicum oras adlita inter heredes divisa, in diversas partes abierunt. Horum autem quum deinde magna pars ad fratrem meum *δημομήτριον* Carolum Crucium, Consulem Leidensem, cujus uxor inter heredes proximos Heinsii erat, devenisset, & illius benignitate mihi scrinia Heinsiana aperirentur, inde ea cum publico subinde communicare institui, quae salvo viri summi honore, & reverentia tam illustrium manuum proferri posse judicabam: sed observationes in Virgilium nusquam comparebant, & jam confirmata inter omnes erat opinio, illas vel casu perditas, vel sinistra furis alicujus literarii manu surreptas, & suppressas. Quae suspicio tempore longo, quo nullum indicium earum apparebat, confirmata ante paucos demum annos demta fuit. Haeserant enim illae apud coheredem Heinsianum Virum Amplissimum Robertum Goesium, reipublicae nostrae apud Daniae Regem per multos annos Legatum, post cujus mortem Filia ejus unica inter paternam scrinia repertas has Observationes, benigne, ut in manus meas traderentur, concessit. Insperatum ergo thesaurum hunc exosculatus, statim impetum cepi, relictis omnibus, adnotationes has recensendi, & cum publico communicandi. Sed quum ex codice illo Heinsiano jam observationes, quia vix ita chartae illitae erant, ut se in iis ordine recto disponendis & excudendis operae typographicae facile expedire possent, manu mea describerem & digererem, simulque varias ex codicibus lectiones, tribus quatuorve librorum marginibus adscriptas, colligerem, nova fundo nostro calamitas incidit. Quum enim circumspicerem, cui potissimum bibliopolae novae editionis curam committerem, & plures certatim operam offerrent, exoriuntur subito quidam, qui aere suo Editionem Virgilii a Pancratio Masvicio typis Halmae Anno MDCXCVII. editam post ejus fata redemerant, & in officinis suis adhuc exemplaria venalia habebant. Hi contendere ex imaginario quodam & nulla lege concessio jure coeperunt, nulli alii Typographo in his terris jus esse Virgilium cum notis Servii & Pierii Valeriani recudendi, nisi sibi solis. Et hinc, quum nollem cogi eorum libidini obsequi, alios detertere instituerunt, ut nullo jure nec more, nisi ab ipsis instituto, non modo regnum, sed quasi tyrannidem in eruditos & eorum operas exercere velle videantur. Facile quidem largiri avidae huic lucri genti possum, injustum & durum videri, si quis virorum doctorum labores & scripta, quae Bibliopolae vel pretio ab auctoribus redemerunt, vel liberalitate & benignitate eorum edenda acceperunt, iterare, & novis quibusdam accessionibus & lenociniis commendare institueret: ita enim priorum editionum pretia diminui, & saepe praeter librorum culpam non modicam illis jacturam praeter aequum & bonum inferri posse fateor. Sed *importunam hanc nationem* idem contendere jus esse natum in veterum auctorum,

storum, & centies antea typis excusorum, inter quos Servium esse negare non sustinent, scripta, nulla iusti imagine defendi potest. Et ipsa Procerum nostrorum edicta, quae nulli bibliopolae privum quoddam jus in classicos & antiquos scriptores, suis solis edendos typis, dandum esse statuerunt, hanc impudentiam fatis coërcent. Neque etiam quidquam sibi praecipui in notas & observationes doctorum interpretum, quae per duo jam secula plurimas editiones ornaverunt, sibi vindicare posse constat, quum illas ex antiquis editionibus in novas transferre unicuique liceat, & aequè mihi atque aliis his spoliis meam suppellectilem instruere sit permissum, atque illis. In quam classem Pierii Valeriani notas esse referendas nemo negabit: quum ne ass. m quidem unum auctori notarum tam antiquarum, & toties repetitarum umquam ipsi, vel majores eorum expendisse, jactare possint, sed se jactura unius codicis ex priorè quadam editione illas ad verbum descriptisse fateri cogantur. Quae ergo iniquitas, quae impotentia, me quoque communibus & omnium arbitrio expositis opibus prohibere, & intercedere, quo minus meam quoque editionem observationibus virorum doctorum ante secula defunctorum exornem, quibus illi sine querela aliorum suam instruxerunt? Praesertim quum Masvicius, deses admodum & laboris omnis fugiens Virgilii editor, nihil ex sua penu ad commendandam editionem suam contulerit, sed ut fucus iners & ignavus splendidissimam, si nitorem & elegantiam typorum spectes, editionem, adscitis aliunde tantum ornamentis commendans, ex aliena industria sibi gloriam quaesiverit. An tam inglorio ergo opere, & non elaborato, sed e manu pigra temere emisso, aliis, qui industriam suam Virgilio adhibere dehinc instituent, ille praecidisse dici posset viam ornandi Virgilium Servii & Pierii interpretationibus, quas adjectis suis & aliorum adnotationibus vel confirmare vel refutare adgrediuntur? Cogentur ergo eruditi Lectores, si aliorum notas cum fructu & voluptate legere & excutere volent, hanc etiam Masvicii editionem magno pretio emere, & ita mancae & mutilatae bona parte editioni suae acquiescere, vel nova neglecta Masvicii editione contenti esse compellentur. Sed ut omnibus pateat, nec ob Servii quidem & Pierii notas Masvicianam prae aliis editionibus esse expetendam, breviter nunc de ejus viri meritis in hanc rei literariae partem agere constitui, postea in singulis majori cura segnitiam & indigentiam ludimagistri hujus luci publicae expositurus: ut eruditi saltem discere & cognoscere possint, quam splendidis mendaciis, & gloriosis verborum strophis, lectoribus fraudem & fucum facere studuerit.

In praefatione sua, quum exposuisset lectoribus, quas partes in Emmenessii editione, auctoris morte interrupta, egerit, & traditam deinde sibi a Theod. Ryckio, viro clarissimo, & praeceptore quondam suo, provinciam emaculandi in primis Servii commentarios, administraverit, jactat inter alia Servium sibi adfuisse ad codicem Daventriensem & editiones veteres collatum & exactum. Inter codices vero manu scriptos etiam ex Officina Sanctandreaana Urfini, quasi a nemine inspectum, refert, quum Urfini notae & veteris Codicis varietates jam ante Anno c. l. d. lxxxix. luci fuissent expositae. Super omnia vero adjumenta gloriatur se in Ryckiana Bibliotheca reperisse codicem Virgilii, Servii notis instructum, quem ex Regia Parisiensi Bibliotheca utendum accepisse olim Heinsium non vane forte suspicatur. Mortuo vero Ryckio, se ex librorum ejus auctione necessariam suo instituto suppellectilem comparasse, Regium vero codicem vendi prohibuisse, sed suo loco restituendum conservasse. Quam sancte vero fidem servaverit, vel hinc facile apparet, quod illum codicem, quoad viveret, sibi retinuerit, neque ut umquam

quam antiquo domino redderetur laboraverit; sed post fata sua transmiserit ad heredem filium, qui quum pluribus eum venalem obtulisset, tandem invenit Hulsium, Consullem Haganum, qui hoc codice, aere suo parato, instructissimam bibliothecam ornarit. In cujus auctione quum publice veniret, Illustres Academiae Batavae Curatores & Amplissimi Leidenses Consules ingenti satis pretio sibi addictum publicae Bibliothecae inferri jusserunt. Ad hunc ergo codicem & reliquum sibi a Ryckio relictum apparatus se editionem suam accommodasse gloriatur. Haec Thraeonis literarii plena ostentationis verba legens, quis non crederet in Virgilio & Servii verbis omnes varietates ex isto codice & reliqua supellectile congestas & adnotatas, & admonitum ubique lectorem esse, quid huic vel illi codici, a vulgatis discrepanti, nova haec editio deberet? Sed in toto volumine ne una quidem notula, vel verbo ad aliorum observationes adjecto, ullius diversitatis lectionum fit mentio, quum tamen credibile sit multas a scriptura vulgari differentias in illis codicibus exstitisse, & etiam in hac editione quaedam, licet pauca, novata esse deprehendantur; sed de quibus admonere lectorem piguit hunc laboris sui jactatorem inanissimum. Incertus ergo Lector, prioribus hujus Poetae editionibus adsuetus, semper haerebit, unde hae varietates provenierint, an ex Regio illo codice, an ex MS. Daventriensi, an ex Urfini libro veteri, an ex collatione aliarum editionum a Ryckio jam instituta; an ex ingenio & industria Masvicii sint productae. Sed hic, dum viveret, horto suo excolendo, & floribus varii generis digerendis magis quam libris versandis intentus, omnem hunc taedii plenum & molestiae laborem refugiens, haud dubie Servium, ut & ipsum Poetam, ex Ryckii exemplari recudendum typographo dedit. De quo certius quid pronuntiare liceret, si ille nobis codex conspiciendus daretur: sed quo abierit eum ignarissimis novi, & curasse vero est simile, ne ille in alterius umquam manus veniret, & socordia & furta ejus apparerent. De opera vero Codici Regio sive Parisiensi impensa existimare licet, ex varietatibus, quas post Indicem Erythraei exhibuit, quae quam negligenter sint descriptae nostra editio planius ostendet. Nam ille Codex oculis nostris subjectus evicit splendide saltem mentitum Masvicium, quum in Virgilio verbis exprimendis eum in primis se securum esse jactet, & impudenter in ipso operis Indice, eum ad *Codicem Regium Parisiensem recensitum* profiteatur, quum suam ad Emmenessii vel Schrevelii fere editiones expressisse constabit. Denique ex ipso Indice Erythraei, qui totus quantus est, ex ejusdem Emmenessii editione, vitiis in numerorum notis plenissima, est descriptus, hanc sibi in exemplum proposuisse unusquisque, qui excutere velit, deprehendet. Eosdem enim semper errores exhibet, eosque etiam novis cumulavit. Denique variis Regii codicis lectionibus, quas post typis jam descriptum Virgilium collegisse mihi fit vero simile, immiscuit diversas ex altero codice scripturas. Hunc a Marckio sibi commodatum nomine ejus possessoris insignivit. Sed in isto etiam conferendo supinam indiligentiam adhibuisse in nostris postea notis ostendemus, quum plurimae omisae varietates, multae etiam perperam notatae fuerint. Hoc unum modo nunc lectoribus significandum e re esse puto, ut appareat quam peritus codicum antiquorum lectionis & collationis fuerit Masvicius. Nimirum codex ille, *Marckianus* Masvicio dictus, ex bibliotheca Marckiana migravit in Hulsianam, & inde quoque in Bibliothecam Academiae nostrae publicam ex auctione acquisitus. Codex vero est recentissimae notae, & quem olim habuit Janus Parrhasius, unde nos *Parrhasianum* vocare maluimus: in illo multa corruptae lectionis vestigia, hic tamen & illic, ut solet, verior & sanior scriptura, optimis

codicibus consentiens, reperitur. Hoc codice usus assidue videtur Parrhasius, & ejus margini passim sua manu varietates quasdam adscripsit, quas bonus ille ludimagister, & sine exemplo eruditus, pro variis lectionibus, quas a secunda manu Critici vocare solent, nobis venditavit, & eo nomine ut alia manu librarii cujusdam scriptas varietates in Indicem suum retulit: quum ipsius Parrhasii manu, & omnes ex Pierii Valeriani diversis lectionibus, jam typis editis, sint descriptae, quas ille memoriae sublevandae causa, dum Pierii animadversiones legeret, in oram codicis sui, quo uti consueverat, retulerat, nullisque aliis membranis, aut secundae librarii alicujus manui debeantur.

Praeterea falsa quoque & vana est jactatio Regium illum codicem omnium, qui hodie existant, esse accuratissimum & elegantissimum. Nam licet inter primae notae libros jure haberi possit, non tamen cum Mediceis, Vaticanis & aliis, quos Pierius contulit, comparandum censeo. Neque etiam fidem meretur, quum gloriatur numquam editum fuisse Virgilium, qui adeo exacte cum hoc codice consentiat, quam suum, quum apparebit postea multas & insignes ab Heinsio proditas emendationes, ab hoc codice diversas esse, & Masvicius etiam saepe ab hoc codice discessisse, aut eum non semper contulisse. In Servio quoque longe a veritate abest, tantum ea in hoc codice desiderari, quae ex Fuldenfi P. Daniel suae editioni subjecit: quum hic codex nihilo plenior sit omnibus fere olim editis, ante Danielis & Basileensem a Lucio curatam, & innumera desiderantur, quae in his editionibus exhibentur. In prioribus vero illis editionibus Servii notae & breviores & parciores conspiciuntur illis, quas Daniel prodidit, & antiquis illis Regius fere codex semper consentire videtur. & hinc acri judicandi vi opus esse puto, an illa a Daniele, cujus editio A. 1600. prodiit, & quam omnes deinceps secuti sunt, prolata a Servii manu profluxerint, an ab aliis postea immixta vel adfuta fuerint. Ego certe plurima lubentissime Servio abjudicarem, & Grammaticorum recentiorum pannos purpurae Servianae adtextos esse suspicari malim; in quibus si industriam suam exercere voluisset Masvicius, aliquod operae pretium fecisset, meliusque de re literaria meruisse videretur, quam Servium Danielis exprimere, & simul jactare Regium codicem sibi propositum, qui his omnibus additamentis caret. Ipsam vero Danielis editionem innumeris mendis scaterere, easque infinitum in modum a Genevensibus Typographis auctas, ipsis rebus postea evincetur. In his purgandis & eluendis versari debuisset industria Masvicii, ut videtur Ryckii diligentia versata fuisse: nam quaedam emendata ibi esse diffiteri non esset ingenui hominis, sed sine ullo indicio, unde medicina illa sit petita, nec qui viri docti sparsim in operibus suis Servio opem tulerint, lectori indicantur, quum tamen plurimae illis sublectae correctiones exhibeantur. Hoc certe modestioris fuisset ingenii, quam in praefatione gloriari suum jam Servium tam nitido puroque pallio conspici, & tanto nitore in lucem numquam alias prodiisse, & simul emendationum rationem se alias redditurum, quod numquam in animo habuisse pigritia ejus suadet, polliceri. Hinc jam incerti semper lectores haerebunt Servium ex Masvicii editione versantes, unde illa, quae non consentiunt prius editis, vel in aliis non reperiuntur, sint petita, & cogentur semper Danielis, aut etiam priorum Basileensium & R. Stephani aut aliorum consulere, ut quid plus minusve in illis sit discere possint. Cui incommodo mederi nobis est propositum, & non modo varias in Servio lectiones congerere, sed & quid olim editum, & postea additum vel subtractum fuerit indicare, ut lector uno sub oculi ictu omnium fere editionum discrepancias habere, & quid Servio, quid interpolatoribus debeatur, per se discernere possit, nec cogat-

VIRGILII MASVICIANA ADMONITIO. XLVII

cogatur posthac plures inter se codices conferre. Nullus enim fere editor fuit, quin sibi in Servio multum permiserit, & saepe spuria veris intermixta dederit; unde saepe Viri docti, uni editioni addicti, criticam exercent inanem in verba Servii, quae in aliis editionibus sana & integra apparent. Exemplum unicum modo proferre lubet, ne me falsa jactare, & operam meam, quae majore quam credetur mihi labore constitit, venditare vane videar. Vir doctissimus Thomas Munckerus, qui Mythologicos Scriptores egregiis & bonae frugis plenissimis illustravit notis, usus fuit Servii editione P. Danielis, & forte etiam, ut suspicor, vitiosissima vel Genevensi vel Amstelædamenti Schrevelii cura edita; hae duae vero priorem Danielis editionem A. MDC. multis jam mendis deformatam magis magisque deturparunt, in primis Genevensis. hinc Munckerus neglecta ipsius Danielis prima editione, & aliis ante eum proditis, saepe corrigit in Servio loca, quae in aliis integra adparent. Ad Hygini Fab. XIV. pag. 454. laudans Servium ad III. Aeneid. (ita enim corrigi debet) vs. 67. dat nobis ex Danielis editionibus, *Quam Stoici herciscundi id est medium secuti*. Quae quum nullam sententiam efficiant, rogat, *Quid est herciscundi?* & subjicit, lego, *quam Stoici sepulchris condi*. Sed si alias editiones consulisset, potuisset deprehendere vitium, & legendum esse *terris condi*, unde illud *herciscundi* est ortum. Idem ad Fab. CXII. citans ad testimonium Servium ad I. Georg. 164. *Gemmae vehiculi ab omni parte dentatum, unde feruntur frumenta*, emendat *teruntur*. sine dubio recte: nisi quod *quo teruntur* in editionibus aliis legatur; in Danielis vero *unde feruntur*. Quae vitiosa lectio etiam uni huic editioni inhaerentes alios Viros eruditos induxit, ut *teruntur* emendarent, ut Gataker. II. Adv. 2. Scheffer. de Re Vehic. II. VII. pag. 172. qui potuissent parcere operae suae, si inspexissent antiquiores codices. hic vero Masvicius edidit *unde teruntur*, nec admonet lectorem, unde hoc petierit. Quum vero inter Ryckium, Heinsium & Munckerum saepius actum fuerit de locis veterum corruptis, & in primis de Hygini locis saepe Heinsium Munckerus consuluerit, & coram & per epistolas (ut ex Sylloges nostrae Vol. V. apparet), potuit ab illo hoc didicisse; nam in ora codicis sui Heinsius vitiosam Danielis lectionem ex MSS. etiam correxerat. Et Masvicius Munckeri & aliorum emendationes, tacito illorum nomine, exhibuisse saepe observavi; sic ad Ecl. IV. 34. quum in Danielis legeretur editione, *metuens ex responsis facta*, Masvicius dedit, *ex responsis fata*, ut correxerat Munckerus ad Hygin. Fab. XIII; in vulgatis vero conspicitur, *ex responsione facta*. Iterum ad III. Georg. 270. legitur in Philargyrio, *Ascanius amnis est Mysiae, sed quia in Asia est*. Munckerus ad Hyg. Fab. XIV. pag. 54. corrigit *quae in Asia est*, & ita Masvicius dedit, quasi a se esset orta correctio. Ad III. Aen. 209. (non 109.) emendat in Servio Munckerus ad Fab. XXI. *Symplegades*, quum vitiose Daniel *Sympligiades* edidisset; & hoc sibi sumsit Masvicius. Ad III. Aen. 91. in Servio Danielis legitur *Daphnin, Penei, vel, ut alii volunt, Ladonisia*. Munckerus ad Fab. CCIII. producit *Daphnis & Laronis*, & corrigit *Daphne & Ladonis*, ut & exhibuit Masvicius. Sed illud *Laronis* in ipsius Danielis non conspicitur, sed in vitiosa Schrevelii editione, qua usus videtur Munckerus, quare in hac parte superventua usus emendatione. neque *Daphnis* in editionibus Danielis, sed *Daphnin* legebatur. Ad III. Aen. 125. corruptum & asterisco notatum a Daniele locum Servii, *Grasam Baccho quod ibi cum relicta Ariadna duc * libenter concubuerit*, Masvicius correxit & edidit, *rum relicta a Theseo Ariadna*. Unde vero hoc sumsit, nisi a Munckero? qui ita emendavit ad Hyg. Fab. CCXXIV. & ille forte ab Heinsio, qui ita in ora codicis sui notaverat,

verat, unde & Ryckius forte scire potuit, & ex ejus scriniis Masvicius.

Nam & ipsi Ryckio, cujus apparatus habuisse se fateatur Masvicius, sublegisse emendationes quasdam mihi constitit ex nota Servii ad II. Aen. 79. ubi legitur in Danielis editione, *Hic habuit Sisyphum, unde natus est Sinon, & Antolycum, unde Ulyxes*. Ryckius in ora editionis Schrevelianae, quam clarissimus & amicissimus Dukerus mihi utendam dedit, correxit ex Tzetze ad Lycophronem, *Hic habuit Aesimum, unde natus est Sinon, & Anticliam, unde Ulixes*. Et ita etiam Munckerus ad Hygin. Fab. CVIII. quae emendatio confirmatur etiam alio loco Servii ad VI. Aen. 529. Corripisse vero saepius Servii verba, quae diversa hic & illic ab editionibus Danielis & aliorum profert, nulla facta mentione codicis aut emendatoris, unde habere potuit, Masvicius colligi potest ex nota ad Eclog. II. 35. ubi in omnibus, quas vidi, editionibus legitur in Servio, *quemadmodum mihi non obsequebatur*, sed in Masvicii *cognoscebat*, nullo sensu, licet forte velit quis illud *cognosci*, obscaenioris significatione, huc trahere. Ad Ecl. IX. 14. Servius explicat *novas lites*, per *militaria jurgia*: Masvicius, nescio unde, dedit nobis, *limitaria*. Iterum ad II. Ecl. 50. edidit, *nam si luteola septimi sit casus, non stat versus*. Immo vero, si *luteola* sit septimi casus, recto talo stabit versus, quod non vidit ille stupor, ut nec legendum esse, *nisi luteola sit septimi casus*, ut recte aliae editiones. Et imperitum fuisse metrorum Masvicius, Virgillii tam gloriosum editorem, apparet ex nota Pierii Valeriani ad I. Georg. 310. ubi legitur, in *Romano codice esse jecit, una tamen corrupta litera*. Haec legens dubitavi an a Pierio haec proficisci potuerint, & tamen in editione etiam R. Stephani & Emmenessii ita reperiēbam. Sed dum inspicio codicem Juntinae editionis, cujus margini ipse Pierius varias codicum lectiones manu sua adscripserat, & qui ad Heinsium pervenerat, ibi video notatum, non *jecit*, sed *regit*, ut etiam in editione Brixienſi An. 1548. quae notas Pierii exhibet, expressis literis deprehendi. Hinc discere potest lector, quanta cura adhibenda sit editionis novae curatori, ne viris doctissimis, per Typographorum negligentiam, nota imperitiae & inscientiae inuratur. Aliud negligentiae specimen deprehenditur in Ecl. I. 73. ubi in Pierii nota dicitur, in Romano codice legi *his nos consuevimus agris*; & ita etiam R. Stephanus, Emmenessius & eos sequi solitus Masvicius ediderunt. atqui sequentia Pierii verba debuissent editores quasi manu ducere ad veram lectionem a Pierio indicatam, & ostendere eum in Romano codice invenisse, *his nos consuevimus agris*: nam addit Pierius, *quasi dicere velit, nescio qua natale solum dulcedine mentes afficiat*, quae verba *non consuevit*, non *conſuevit* congruunt; & ita plane etiam in editione Brixienſi legitur. Ad Ecl. V. 25. in Pierii notis dat nobis Masvicius, in Longobardico legi, *ad flumina nulla*. Atqui hoc modo nihil discreparet codex ille a vulgatis, & inutilis esset & inepta nota: denique sequentia Pierii verba, *sine collisione in quarta sede docere debuissent editorem*, si ullum poëticae doctrinae gustum habuisset, legendum esse, *ad flumina ulla*, ut reliquae editiones recte habent. Ad IV. Georg. 148. editur, *sunt qui post memoranda legunt, ut in MS. Codice habetur*. Sed ita versui non constant numeri sui, & legendum est, *post me memoranda*, ut ipsa Emmenessii editio monere Masvicius potuisset. Ad IV. Georg. 315. datur, in *Cod. Longob. & in Medic.* extudit *agnoscit Servius*. Sed quid hoc sibi vult? an Servius hos codices versavit aut vidit, ut in illis *extudit* agnosceret? Sed legendum ex aliis editionibus, in *Cod. Longob. & Medic.* extulit *legitur*; sed enim extudit *agnoscit Servius*. Haec sufficiant ex magno acervo desumpta specimina: reliqua editioni nostrae servamus, quum

quum haec satis probare possint quam negligenter Masvicius in his omnibus versatus fuerit; & unde colligere licet, quo jure Bibliopolae contendant sibi solis licere Pierii notas tam depravatas & adulteratas nobis obtrudere, & si repetendi editionem impetus eos ceperit, novis mendis augere.

Pauca etiam de Philargyrii ad libros Georgicorum notis observare nunc libet, unde supina etiam negligentia Masvicii apparere possit. Nota ad II. Georg. 67. referri debuisset ad versum praecedentem, ubi de arbore Herculea populo agitur; nec quisquam, credo, tradidit umquam, Herculem ab inferis reducem se palma coronasse. Omisit vero integram Philargyrii notam ad vs. 70. & alteram ad vs. 88. quia scilicet in editione Emmenessii eas non offenderat. Ad Lib. II. 476. etiam ad exemplar Emmenessii suam editionem curans, integram notam praeteriit; & ad Lib. III. 340. licet in Emmenessii editione nota ad vocem *raris* legatur, in Masviciana tamen non comparet. Sed pigro huic ludi moderatori nec Sanctandream An. 1589. nec Danielis editionem consulere vacabat. Doceri etiam, credo, mecum vellent diligentes Virgilio Lectores, unde in Philargyrii notam ad III. Georg. 267. venerit diversa ab aliis lectio, *Glancus Sisyphi filius, cum ad Isthmicum certamen quadrigam duceret*, quum in editione Sanctand. Danielis & Emmenessii legatur *ad mimicum certamen*. an profluxerit ex Masviciano cerebro, an alii cui-dam Viro docto sit suffuratus, nescio. Sed si aliquo criticae artis acumine fuisset praeditus Masvicius, ex ductu literarum corruptarum facile potuisset conjicere, legendum esse, *ad Gymnicum certamen*. Sed manum de tabula, ne nobis praecidamus messem uberri-mam vitiorum, quae in Masviciana editione conspiciuntur, & quae omnibus eruditionis verae studiosis jam satis persuadere poterunt, quam importune Bibliopolae regnum in eruditos viros, qui operam suam veteribus scriptoribus emendandis & novo adparatu ornandis commendare velint, exerceant, & eos communibus & expositis veterum editionum opibus prohibere conentur. Nos a studiosa non minus juventute, quam ab eruditione insignibus viris, aut nova dote & ineditis antea adnotationibus virorum summorum, aut ante jam vulgatis cum cura recensendis, gratiam inire contententes, parum solliciti erimus, quid minetur lucri avida natio; aut etiam si detertere paret alios Bibliopolas, ne operam suam nobis addicant, egregiam & omni jure licitam de illis vindictam sumere non cessabimus. Interim ab aequis & candidis scriptorum nostrorum censoribus summo opere expetimus, ut si quid hic aut illic admissum fuerit, senio & deficienti in dies alacritati, qua olim ad studia humanitatis adgredi solebam, potius adscribere, quam morose & acerbe nimis omnia exigere; & consilium magis nostrum & summam operis laudare, quam partes aliquas, in quibus non omnia ex aequo ceteris respondent, carpere velint. Valet, aequi & benevoli rei literariae fautores & iudices.

INDEX RERUM ET VERBORUM IN NOTAS INTERPRETUM A D VIRGILIUM.

A In caesura communis. AE. 10: 805
A non *AH* scribendum. Ecl. 1: 15
A sanguine, a stirpe ortus, & sine praepos. AE. 1: 19, 235
A sanguine, vel sanguine cretus. AE. 4: 191
A teneris, vel in teneria. O. 2: 272
A vertice, a tergo. O. 2: 310
A vertice. AE. 1: 114. 10: 270
Ab litore. AE. 3: 536. ab pectore. G. 4: 371. ab radice. O. 1: 20. AE. 12: 773. ab sanguine. AE. 4: 230. 5: 45. 6: 500. ab sede. AE. 1: 270. 3: 687. ab stabulis. O. 4: 14. ab stirpe. AE. 1: 626. 7: 99. 8: 130. 9: 603. ab vulnere. AE. 6: 449. ab Amphrysio pastor. agnus ab ovilibus. E. 1: 8. Saepes a limite E. 1: 54. ab Jove, non a Jove. E. 3: 60
Ab & in mutata. AE. 6: 357
Abdere domo. O. 3: 96
Abella oppidum. AE. 7: 740
Abfore & offore. AE. 8: 147
Abire aliquo. AE. 6: 375
Abire victor. AE. 12: 17
Abjurare. AE. 8: 263. n. 61: S.
Abitum coronare. AE. 9: 380
Ablativi usus. *ludis*, tempore ludorum, *pulsare*, id est siccitate, *ventis*, quum ventus fiat. G. 1: 180
Ablativus duplex uni verbo additus. AE. 8: 426
Abraptum & avulsum. AE. 4: 600
Abrapti ignes. AE. 7: 199
Abscindere & abscidere vestes. O. 2: 23. AE. 5: 685
Abscindere. O. 2: 23
Abscissa & abscissa. AE. 4: 590
Absente nobis & sim. AE. 6: 209
Abstare. AE. 1: 152
Acalanthis, pro *Acanthis*, avicula, quae & *acanthyllis*. O. 3: 338
Acamas Thefei filius. AE. 2: 262
Acanthi mollis coma. G. 4: 137
Accedere urbem. AE. 3: 293
Accelerare. AE. 1: 656
Accessere, arcessere. AE. 6: 119
Accinctus flagello. AE. 6: 570
Accipe nunc, adtentionis causa. AE.

2: 65
Accipere sermonem auribus. AE. 12: 64
Accipere animis. AE. 3: 250
Accurrere. AE. 10: 352
Accusativi in *im. Mephitim, Thybrim*, & sim. AE. 7: 84
Accusativi plur. in *is* saepe incertam faciunt lectionem. AE. 2: 683
Accusativi nominum propriorum in *pro m. Orontem, Aenean, Achaten* &c. AE. 1: 113
Acer & acer anhelitus. AE. 9: 814
Acer & asper Romulus. AE. 8: 342
Acerbare crimen, acervare. AE. 11: 407
Acerbus & iniquus mutantur. AE. 11: 587
Acesta urbs Siciliae. AE. 5: 718
Achaia & Achaica castra. AE. 2: 462
Achates Achati. AE. 1: 120
Acharen, non *Achatem*. AE. 1: 644
Achemenides. AE. 3: 614
Achillei, *Achilli*, secundo casu. E. 8: 70. G. 3: 91. AE. 1: 30. 3: 87. 5: 30
Achillen. AE. 1: 458
Acies oculorum. AE. 12: 558
Aciscolus, *Valeriae gentis cognomen*. AE. 9: 684
Aclydes, jaculi genus. AE. 7: 730
Acetes. AE. 11: 85
Acristonaei coloni. AE. 7: 410
Aeres canes, equi. AE. 1: 444. n. 44: S.
Acrocerania. O. 1: 332
Acta, litus. AE. 5: 613
Acta puppis. AE. 10: 246
Actae tempestates. AE. 3: 708
Actaeus Aracanthus cur. E. 2: 24
Activa saepe pro passivis. AE. 2: 207, 260
Actus furor. AE. 10: 63
Ad aurem, & in aurem dicere. AE. 5: 547
Ad corpora, & in corpora reverti, quomodo differant, & sim. AE. 6: 720
Ad auras, ad ventum, & sim. E. 1: 57
Ad prima. O. 2: 134
Ad, comparationi interv. E. 3: 48
Ad & at. AE. 4: 1
Adacta litus classis. AE. 11: 261
Adelinis, *adelinus*. AE. 10: 835
Addensere. AE. 10: 432
Addere in spatio. O. 1: 513

Addere gradum, addere pedem, & sim. ibid.
Addere naturam apibus. O. 4: 150
Addi numero divorum. AE. 7: 211
Addita Juno hostibus. AE. 6: 90
Adducere terras. AE. 3: 601
Adducit suis artus, vel abducit. O. 3: 483
Adducta sagitta. AE. 9: 632
Adhibere epulis. AE. 5: 62
Adigi litus & ad litus. AE. 11: 261
Adire ad delubra. AE. 4: 56
Adiungere telas. G. 3: 562
Adfectare dextram. AE. 3: 670
Adferre sc. AE. 3: 346
Adferre aquam in sacris. E. 8: 64
Adfluit & *Adfluit*. AE. 10: 143
Adjectiva variata. praefixa hastilia ferro, vel praefixo ferro. AE. 5: 557. 6: 552. 8: 645
Adjectiva duo juncta uni substantivo. AE. 12: 941
Adlacrimari. AE. 10: 628
Adl-pla sagitta. AE. 9: 632
Adloqui, *adlocutio*, non *alloqui*. AE. 1: 229
Adludere, *subridere*. AE. 7: 117
Adluere, *Adludere*, & *adludere*. AE. 3: 510. n. 74: S.
Admisae alac. AE. 11: 272
Admorsum. O. 2: 379
Admovere labra poculis, vel *posula* labris, & sim. E. 3: 43
Adniti cubito, de eo qui tentat surgere. inniti cubito, de jacente. AE. 4: 690
Adolere altaria. AE. 7: 71
Adorsi, *adorti*. AE. 6: 397
Adfixa arma. AE. 11: 308
Adservare & observare praedam. AE. 2: 763
Adsidere & insidere cum tertio & quarto casu. AE. 11: 304
Adsiduum ver. O. 2: 149
Adsistere certamina. AE. 12: 790
Adspargine. AE. 3: 534
Adspectare. AE. 1: 420
Adspectare campum. AE. 12: 136
Adsurgere dextra. AE. 10: 797
Adversus ad oras. AE. 3: 108
Adverbia in o, ut tertio, sero, &c. correpta.

repta. AE. 3: 37
 Adverbia & praepositiones an una voce
 conjungendae, abufque, deprocul,
 inante, & fim. AE. 7: 289
 Adverbi spatii, & adverbia spatia. AE.
 5: 584
 Adversus Sol. AE. 4: 701
 Advertere litora praedas, pro ad litora.
 AE. 1: 528
 Advertere & avterere numen. AE. 4: 611
 Advocare in concionem. AE. 5: 44
 Advocare & avocare. ibid.
 Advolare. AE. 10: 346
 Advolfus. AE. 8: 238
 Adumbrare, obumbrare, & inumbrare.
 G. 4: 20
 Aegri mortales. AE. 2: 268. ro: 861
 Aegyptos. G. 4: 210
 Aenea vox, vel ferrea. G. 2: 44
 Aenean, Aeneam. AE. 1: 113
 Aeneas in coelum raptus & Deus fa-
 ctus est. AE. 1: 259. n. 15. S.
 Aenide, Aeneade, Aenide. AE. 9: 653
 Aegyptus. AE. 2: 330
 Aegyptides. AE. 5: 547
 Aequi, & Aequicoli, Falisci. AE. 7: 695
 Aequiculi, Aequicoli. AE. 7: 747
 Acquisperare. B. 5: 47
 Aequo Marte, favente Trojanis. AE.
 7: 540
 Aequo foedere amoris. AE. 4: 520
 Aequis viribus & aequus viribus. AE.
 5: 809. 10: 357
 Aequis viribus lumen. AE. 12: 230
 Aequor, aequum. AE. 9: 68
 Aequor, & aether confufa. E. 1: 60.
 AE. 10: 356
 Aequor de fluvio. E. 9: 57
 Aeratae puppes. AE. 9: 121
 Aer & aether. AE. 5: 20
 Aer tenet. AE. 9: 699
 Aerea puppis. AE. 5: 198
 Aereus vel Aureus clypeus. AE. 10: 271.
 & 884
 Aetripedes cervi. AE. 6: 804
 Aetius mons. E. 8: 59. AE. 8: 221
 Aesculus, non Esculus in Mff. G. 2: 16
 Aetas & aestas, mutata. G. 3: 190
 Aetas pro anno. G. 3: 190. 4: 207
 Aetatis florescentes. E. 7: 4
 Aether & aequor confufa. E. 1: 60
 Aetnae antrum. AE. 8: 419
 Aevum pro senectute. AE. 8: 307
 Aevum, de longo tempore. E. 10: 43
 Affabilis. AE. 3: 621
 Afferre se, pro offerre. AE. 3: 346
 Afuit, pro Abfuit. AE. 7: 498
 Aganippae, secundo casu. E. 10: 12
 Age cum verbis singularis numeri &
 pluralis. *age fac*, & *age facite*. AE.
 6: 343. n. 18. S.
 Agere pafum. E. 1: 13
 Agere venationis verbum. G. 3: 412
 Agere tempestates. AE. 3: 698
 Agere & habere vias confunduntur. AE.
 3: 695
 Agere & habere concilium, fenatum
 &c. AE. 9: 227
 Agere pro impellere in fugam. AE. 11:
 620

Agger pro via publica. AE. 9: 375
 Agger & agmen mutantur. ibid.
 Agger murorum. AE. 11: 381
 Agit tempus res. AE. 5: 638
 Agitat fortuna. AE. 3: 609
 Agitare fugam, mediari. AE. 2: 640
 Agnoscere veterem amicum. AE. 3: 82
 Agnoscere gemitum morientis. AE. 10:
 843
 Agrestis Musa. E. 1: 2
 Agunt venti frigora, pro adferunt. G.
 1: 352
 Agylla, Tufcia civitas. AE. 7: 652. 8: 479
 Ahena, non aena. AE. 2: 470
 Aheneus in fine verfus. AE. 7: 633
 Ajax Oileus pro Oelides. AE. 1: 41
 Air, in media oratione positum. AE.
 11: 24
 Alae equitum trepidant. AE. 4: 121
 Alba infignia. AE. 10: 539
 Albo fparius. E. 2: 41
 Alethes, non Alethes. AE. 1: 121. 9: 246
 Alexin an Alexim. E. 2: 73. 4: 32
 Alexis puer. E. 2: 1
 Alia, non Allia fcribend. E. 2: 2
 Aliae vires. AE. 5: 466
 Aliud majus. AE. 2: 199
 Aliquid magnum. AE. 9: 186. 10: 547
 Aliquod nomen. AE. 2: 81
 Aliquis, nomini proprio eleganter addi-
 tur. ibid.
 Allapfa fagitta. AE. 9: 632
 Allecto, Alecto. AE. 7: 324
 Alluit vel abluit mare terram. AE. 8: 149
 Almo & Almon, & fim. AE. 7: 532
 Alnus, pro navigio. G. 2: 452
 Alni ad Padum frequentes. ibid.
 Alontus vel Alongus, nota ad delendas
 mendas. AE. 10: 444. & n. 26. S.
 Alaria & arae. E. 5: 66
 Alter & ater confunduntur. AE. 3: 33
 Alter ab undecimo annus, pro duode-
 cimo. E. 8: 39
 Akernum, Althurnum, & inde Vol-
 turnus. AE. 10: 145. n. 66. S.
 Alnus vespert. AE. 5: 19
 Altae frondes. AE. 4: 443
 Altae urbes. G. 1: 485
 Alta Troja a culmine ruit. AE. 2: 290
 Alta decora. AE. 2: 448
 Alta de fundo fluvii. G. 1: 142
 Altum folium. AE. 1: 506
 Alterna Fortuna, ἀλλοτρίοις. AE.
 11: 426
 Alveus Thybridis. AE. 7: 436
 Alveus exefae arboris. G. 4: 44
 Alvo condi. AE. 9: 152
 Alvus, & alveus, fem. gen. G. 2: 453
 Alvus mafc. ac fem. gen. AE. 12: 273
 Amara aqua, de marina. E. 10: 5
 Amara bacca. G. 2: 86
 Amarae falices, herbae &c. E. 1: 79
 Amarum & avarum confunduntur. AE.
 3: 44
 Amare flumina, rura, pro colere, habi-
 tare, & fim. G. 2: 486
 Amare locum, libenter incolere. AE.
 3: 134
 Amantes, abfolute. AE. 4: 221
 Amaror, fubftantivum. G. 2: 247

Amata, nomen Virginis Vefialis. AE. 7: 343
 Ambo pro ambo. E. 6: 18
 Ambivius, fabularum actor. E. 3: 90
 Americae veteres meminerunt. AE. 6:
 796
 Amicum munus. AE. 5: 337
 Amica fientia, amicus imber, amicus
 venus, pro faventi. AE. 2: 255
 Ammianus Marcell. Virgilii imitator.
 AE. 2: 121
 Amor patris, pro erga patrem, & fim. AE.
 1: 716
 Amores, plur. non femper turpes, fed
 & legitimos notant. AE. 5: 334
 Amovere & emovere. AE. 6: 382
 Amplexus dextram, & dextra. AE. 8:
 124
 Ammineae vites. G. 2: 97
 Amnis Aufidus, Nilus amnis, & fim.
 AE. 11: 405
 Amnis & annus commutantur. AE. 6:
 311
 Amos pro amor. AE. 11: 892
 Ἀνακόλουθον. AE. 1: 119. n. 51. S. AE.
 9: 121
 Anchifa, Anchife. AE. 3: 475
 Anchifada. AE. 6: 126
 Anchifeus pro Anchifeius. AE. 5: 760
 Androgeus. AE. 2: 371
 Androgeo, tertius casus. AE. 6: 20
 Andromachae, Andromaches. AE. 3: 487
 Anguitiae vel Angitiae nemus. AE. 7:
 759
 Angit timor anxius. AE. 9: 89
 Angues femin. gen. AE. 2: 203. 8: 289
 Anilis gradus. AE. 4: 641
 Animas condere fepulcro, de hominum
 corpore, ut Gr. ψυχὰς. AE. 3: 67
 Animus & vires. AE. 10: 357
 Animi pro irac. AE. 4: 414
 Animi obftupuerunt Rutulis, vel Rute-
 li animo. AE. 9: 123
 Animisque armisque, conjuncta. AE. 2:
 799
 Animi virefque. AE. 2: 617
 Animos tollere. AE. 9: 127
 Animis laetans. AE. 11: 854
 Animus de pluribus, & animi de uno
 homine. AE. 1: 579
 Animo praefumere bellum. AE. 11: 18
 Annales Ennii, & Caffii Heminac. AE.
 3: 384. n. 87. S.
 Annoio robore quercus. AE. 4: 441
 Annis obfcursor fama. AE. 7: 205
 Ante omnes, ante omnia. AE. 2: 40
 Antequam te violo, non violam. AE.
 4: 27
 Antemnae, Antennates. AE. 7: 631
 Anthus. AE. 1: 181. 12: 443
 Antiqua, quae olim obtinuerunt. AE. 2:
 188. 4: 458
 Antondens pro attondens. G. 2: 407
 Antores. AE. 10: 778
 Anxuris, Anxurus Jupiter. AE. 7: 799.
 10: 545
 Aonius Bacchus. AE. 12: 365
 Aornos. AE. 6: 242
 Aperire pelagum &c. AE. 1: 146
 Apertionis myfterium in Ecclefia. AE.
 4: 301. n. 17. S.

- Appelli oris. AE. 1: 377
 Applicari oris. AE. 1: 377, 616
 Applicare enssem jugulo. AE. 10: 536
 Appositiones. E. 3: 3. 7: 16. 9: 9. G. 2: 151. AE. 3: 600
 Appositus mons. G. 3: 212
 Aprici colles. E. 9: 49
 Aptare arma. AE. 2: 672
 Aptare remigio. AE. 8: 80
 Aptare & optare. AE. 1: 425, 552. 3: 109, 132.
 Apus stellis axis Atlantis, pro infertus, conjunctus, innexus. AE. 4: 482
 Apum comparatio. AE. 1: 430
 Aquai amnis. AE. 7: 464
 Aquiculus, Aquilicus. AE. 9: 684
 Arae & orae. AE. 11: 269
 Arae vel aurae inanes. AE. 7: 593
 Aras Deoque testari. ibid.
 Arae & altaria differunt. E. 5: 66
 Arae patriae. AE. 11: 269
 Araris Galliae non Germaniae fluvius. E. 1: 63
 Arcades alae. AE. 12: 551
 Arcadius pro Arcadicus. AE. 5: 299
 Arcem & urbem mutant librarii. AE. 8: 357
 Arcere, cum casu tertio. G. 3: 155
 Arces & tecta. AE. 4: 260
 Arces & urbes mutata. AE. 7: 364
 Arcessere. AE. 5: 746. G. 6: 119
 Arcium Dea Minerva cur. E. 2: 61
 Ardent mori, non, audent. AE. 11: 895
 Ardentes stellae. AE. 11: 202
 Ardere, de bello. AE. 7: 644
 Ardere in aliquam rem. AE. 7: 623
 Ardere in praelia. AE. 2: 347
 Ardere & audere mutata. ibid.
 Ardua, montes, campis opponuntur. AE. 5: 695
 Arenae reliquit truncum, non arena. AE. 12: 382
 Arens silva. AE. 12: 522
 Argos in agros saepe mutatum. AE. 2: 95
 Argurum. AE. 5: 817
 Argutus pecten. G. 1: 294
 Aricina, Adia, mater Augusti. AE. 5: 568. n. 48 S.
 Aristae vanae. G. 1: 226
 Aristae & avenae mutata. G. 1: 226
 Aristae & avenae. AE. 7: 809
 Ariusia vina. E. 5: 71
 Arma, fremitus militum. AE. 11: 453. n. 51. S.
 Arma virumque, Aeneidos initium. AE. 1: 1
 Arma simpliciter, pro arma bellica. ibid.
 Arma & equi conjuncta. AE. 8: 3
 Arma & arva, confusa. AE. 11: 173
 Armari jaculo. AE. 11: 574
 Armis virisque florens regio. AE. 1: 1
 Armis maximus. AE. 2: 339
 Armis & hastis mutantur. AE. 9: 586
 Armis circumtonare. AE. 8: 474
 Arquitenens. AE. 3: 75
 Arrectus & Erectus. AE. 5: 138
 Arripere fugam. AE. 2: 619
 Arripere & eripere. ibid.
 Arripere ominosa dicta. AE. 7: 119. & eripere. ibid.
 Arruns & Arruntius. AE. 11: 759
 Ars tuta. AE. 10: 805
 Ars medicina, pro medica. AE. 7: 761. n. 43. S.
 Artes pro operibus artificiosis. AE. 5: 359
 Arunci & Aurunci diversii populi. AE. 7: 206, 727, 795
 Arva Laurentia. AE. 12: 24
 Arva & agri mutantur. AE. 12: 898
 Arvis & herbis. G. 1: 339
 Arvis ditissimus, pro in arvis. AE. 7: 537
 Arx Janiculum. AE. 8: 357
 Asbutes, a gente Asbytarum. AE. 12: 362
 Asilas, Asylas. AE. 9: 571
 Asperat undas hiems, mare claudit. AE. 3: 285
 Aspicere, accipere, & excipere confusa. G. 2: 345
 Aspicere & prospicere loca. AE. 11: 909
 Aspice, seq. vides. AE. 2: 604
 Aspice si sit. AE. 10: 481
 Aspice ut, pro quomodo, sequente indicativo vel subjunct. E. 2: 66
 Asportare. AE. 2: 768
 Assimulare non Assimilare. AE. 12: 224
 Astissimos. AE. 2: 547. n. 89. S.
 Astra pro coelo, aëre. AE. 3: 567. 5: 517, 839
 Astyr, Astur. AE. 10: 179
 At non. AE. 7: 363. 9: 144
 At credo, at puto. AE. 7: 297
 Atho, primi casus, pro Athos. AE. 12: 701
 Atho quarius casus. G. 1: 332
 Atia gens, Atys & Atii Latini. AE. 5: 568
 Atri ignes, atrae tenebrae. AE. 11: 187
 Atrum lumen, de face infernali Furium. AE. 7: 456
 Attorquere jaculum. AE. 9: 52
 Attrectare dextra. AE. 3: 660
 Atys. AE. 5: 568
 Auctorare, seu vendere se solebant devoti pro salute publica. AE. 3: 279. n. 91. S.
 Aucupium viscata virga. AE. 6: 206
 Audere in praelia. AE. 2: 347. 10: 455
 Avenae nascuntur. E. 5: 37
 Aventini vel Aventinus mons. AE. 8: 231
 Avehere. AE. 2: 179
 Avehi alias oras. AE. 1: 512
 Avena stagna. G. 4: 493
 Aversus Eoi, an adversus. AE. 6: 832
 Aversus, adversus. AE. 11: 691
 Aversus Sol. AE. 1: 568
 Aversum astrum, non adversum. G. 1: 218
 Avertere Libycas oras regnum Italiae. AE. 4: 106
 Avertere equos, praedas. AE. 1: 472
 Avertere & avehere. AE. 1: 512
 Avertere pro avertere, abducere pro adducere. AE. 4: 106
 Avertit prora pro avertitur. AE. 1: 104
 Ausidus amnis. AE. 11: 405
 Augyla vel Augila urbs. AE. 11: 265. n. 84. S.
 Avis dives, avis potens. AE. 10: 201
 Aulestes. AE. 10: 207
 Aulon mons, Caulon, seu Caulonia urbs. AE. 3: 553. n. 47. S.
 Avolla montis viscera. AE. 3: 575
 Auras pro aurae genitivus antiquus. AE. 11: 801
 ad Auras, in auras surgere. E. 1: 57
 sub Auras, sub divo. AE. 4: 494
 Aura auri. AE. 6: 204
 Aurea arma diis data. AE. 4: 138
 Aurea Capitolia. AE. 8: 348
 ex Auro pharetra. AE. 4: 138
 Auris, capistrum. AE. 5: 817. fin.
 ad Aurim. ad aurem. AE. 5: 547
 Aurem vellere, non aures. E. 6: 4
 Auro jungere equos, pro aureo curui, & sim. AE. 5: 817
 Aurea, bisyllabum. AE. 1: 698
 Aurea quae perhibent secula. AE. 8: 324
 Aurea inala, Cydonia. E. 3: 71
 Aurae & orae luminis. G. 2: 47. AE. 7: 660
 Aurae & umbrae. AE. 9: 411
 Aurae & aures. E. 1: 57
 Aurae & agri. E. 6: 48
 Auras fugere, lucem. AE. 4: 388
 Auratae trabes. AE. 2: 448
 Aurarii, fautores, ab aura. AE. 6: 204. n. 4. S.
 Aurunci. AE. 12: 94
 Ausonia manus. AE. 8: 328
 Auspicia majora, fata Aeneae. AE. 3: 374
 Ausu pro auso. AE. 6: 624
 Ausum pro facto temerario. AE. 10: 458
 Aut & haud confusa. AE. 3: 43. 11: 393
 Aut quicquam, aut umquam. AE. 11: 392
 Autumnum, subint. tempus. G. 4: 100. n. 54. S.
 Autumni frigus, cum in hiemem vergit. AE. 6: 309
 Avulsa radicibus terra. AE. 8: 238
 Auxilium viae, pecunia. AE. 1: 358
 Auxilio levare, juvare. AE. 4: 538
 Auxurus vel Anxurus Jupiter. AE. 8: 799

B.

- Bacchata Naxos. AE. 3: 125
 Barbaricum aurum pro Phrygio, & Barbaricarii qui. AE. 2: 504
 Basterna. AE. 8: 666. n. 31. S.
 Belgica, bellica. G. 3: 202
 Belgici covinni. ibid.
 Belides Palamedes. AE. 2: 82
 Bello excindere. AE. 6: 554
 Bellum & arma, distincta. AE. 1: 545
 Bibere amorem, instar veneni. AE. 1: 749
 Bigis, bijugis. AE. 2: 272
 Binus & binus. G. 1: 172
 Bina non semper conjuncta, sed & disjuncta notant. AE. 8: 168. n. 80. S.
 Braetæa crepitabant. AE. 6: 209
 Brattea. ibid.
 Bubulcus. E. 10: 19
 Bucolica. E. 1 init.
 Bucolicon, Georgicon, Argonauticon & sim. ibid.
 Bumastus uva. G. 2: 102
 Burrhus. AE. 2: 469. n. 2. S.
 Butes, non est Erycis pater. AE. 5: 372

C.

- Caccemphaton mole moventem, & sim. AE. 3: 656. *lingere lin. ua.* & sim. AE. 9: 89
 Cadentia sidera, occidentia. AE. 2: 9

- Cadunt manus, cum in medio opere languent. AE. 6: 32
 Caeca flumina. E. 7: 56
 Caeca vestigia, obscura, inextricabilia. AE. 6: 30
 Caedis vel stragis acervi. AE. 11: 207, 384
 Caepare praelia. AE. 3: 240
 Caeretes amnis. AE. 8: 597
 Caeruleus pro nigro, subnigro. AE. 3: 64.
 s. 10
 Caerides de coma muliebri, & de barba. G. 4: 337
 J. Caefaris iter ex Gallia in Italiam per Alpes proximae Monoco. AE. 6: 831
 Caetuum forma. AE. 5: 405
 Caicus nomen viri. AE. 1: 184
 Calor, neutrius generis. G. 2: 343
 Calx feminini generis. AE. 11: 714
 Camera vel Camura cornua, curva, ob-
 torta. G. 3: 55
 Camertes, Camertae. AE. 12: 224
 Campi. G. 2: 485
 Campi & flammae permutantur. AE. 1: 97
 Candidior barba pro cana. E. 1: 29
 Canis masculini vel fem. generis. G. 1: 470. AE. 6: 257-7: 493
 Canities ex dolore orta. AE. 10: 192
 Cantu Orpheus lenivit Cerberum. G. 4: 484
 Capessere praecepta & iussa. G. 4: 548
 Capessere & facessere. ibid.
 Caphareus, Caphereus. AE. 11: 260
 Capiti, vel capitis, tegmen. AE. 7: 689
 Caput te Troja. AE. 9: 644
 Capra dolo, & victa. AE. 4: 95
 Capro & coepro mutata. AE. 2: 75
 Caprus dulcedine. G. 1: 412
 Caput belli, urbs vel dux. AE. 12: 572
 Caput fluvii, pro ejus fonte & ostio. G. 4: 319
 Caput urbis Roma. AE. 8: 65
 Cardio feminini generis. AE. 6: 573
 Carinae laetae, locus in urbe. AE. 8: 361
 Carmen de pluribus versibus, vel parte operis. AE. 3: 287
 Carpere rura, de pastoribus. G. 3: 325
 Carthago an Karthago. AE. 1: 13
 Cassandra unde dicta. AE. 5: 636
 Cassandra & Cassandra. AE. 2: 343
 Casperia civitas, non Casperula. AE. 7: 714
 Cassida pro Cassis. AE. 11: 774
Casti, palis, soleae detritae. AE. 8: 652.
 n. 1. S.
 Castra de classe. AE. 4: 604
 Castra munire properabant Romani, etiam agmen extremum nondum ad-
 venisset. G. 3: 347
 Castus diversus conjuncti. AE. 1: 41
 Catillus, Catillus. AE. 11: 640
 Cavere, teniae conjugationis. AE. 4: 409.
 n. 81. S.
 Causa mali, & malis. AE. 11: 480
 Cavus mons pro antro. AE. 1: 81
 Cava umbra, obscura. AE. 2: 360
 Cavae turre. AE. 9: 46
 Cedit lententia, pro victa est. AE. 9: 220
 Cedrus antiqua. AE. 7: 178
 Cedrus Italica. AE. 11: 137
 Celebrari & venerari mutata. AE. 8: 76
 Celenna oppidum. AE. 7: 739
 Celerate & Celebrare. AE. 4: 641
 Celsa puppis & prima puppis. AE. 3: 527
 Ceperat me annus undecimus. E. 8: 39
 Cernere mente futura, quasi praesentia. AE. 7: 68
 Cernere ferro. AE. 12: 709
 Certus eundi. AE. 4: 554
 Certa mors. AE. 2: 62
 Cettare acie, & aciem. AE. 2: 30
 Certare alicui. E. 5: 8
 Certamen & Certatio quid differant. G. 2: 530
 Certamen pugnae, & sim. AE. 10: 146
 Cervicem, vel cervices frangere. AE. 2: 707. n. 24. S.
 Cessare, morari. AE. 11: 288
 Chalcidicus non Calchidicus. E. 10: 50
 Chao. G. 4: 347
 Chaonion portus an secundi casus sit. AE. 3: 292
 Charonti cymbam tribuunt vetustissimi poëtae. AE. 6: 391
 Chori pro agmine & confluxu hominum. AE. 6: 231
 Chori in sacris Bacchi. AE. 11: 737
 Cicconis Elegia Talemastis vel Jalema-
 stes. E. 1: 58. n. 95. S.
 Cilniac gentis Maecenas. G. 1: in.
 Ciminus lacus. AE. 7: 697
 Cinyras. AE. 10: 186
 Circa pro Circe, Semela & sim. AE. 3: 386
 Circi pro circulis. G. 3: 166
 Circum claustra, non circa. AE. 1: 56
 Circumferre aquam, pro lustrare. AE. 6: 229
 Circumfundit armis. AE. 2: 383
 Circumplecti, & sim. AE. 5: 312
 Circumsonant vel circumtonant arma. AE. 8: 474
 Circumstare. AE. 4: 561
 Circumvenire. AE. 6: 132
 Circumundique. AE. 4: 416
 Citae quadrigae, veloces. AE. 8: 642
 Citae pro divitiae, primam producit. ibid.
 Clamor ingens & latratus in canibus probatus. G. 3: 413
 Clamare, ut fures teneantur. E. 3: 19
 Clangor ad auras. AE. 6: 561
 Clangoribus resonat aether, vel plango-
 ribus, aut clamoribus. AE. 4: 668. s. 228. 12: 607
 Clanis, fluvii nomen in Italia. G. 2: 225
 Clara signa in navi, de igne, vel sonitu tubae. AE. 3: 519
 Clara & cara. E. 4: 49
 Classim, Classein. AE. 3: 5
 Clausa arboribus rupes. AE. 3: 230
 Claustra pro castris. AE. 10: 604
 Claustra, moenia. AE. 10: 22
 Cloanthus, non Cloanthus. AE. 1: 223
 Clodius Tuscus Rhetor. AE. 12: 657. n. 47. S.
 Clonus Eurytides. AE. 10: 499
 Clypeus unde dicatur. AE. 8: 447
 Clypeus an clupeus scrib. AE. 9: 709
 Coactae lacrymae. AE. 2: 196
 Coeca flumina. E. 7: 56
 Coelo, pro ad coelum. AE. 2: 688.
 Coepus & certus mutantur. AE. 8: 439
 g 3
 Coetus celebrare. AE. 1: 735.
 Cogere agricolatum verbum. AE. 1: init.
 Cogere pecus ad aquam & umbras. E. 3: 20
 Cognomen Iulo vel Iulus. AE. 1: 267
 Cognominis terra. AE. 6: 383
 Colere, inhabitare. AE. 3: 111
 Colere & tenere mutata. AE. 3: 165
 Colerem, pro coluilem & sim. AE. 4: 343
 Colitur urbs. AE. 8: 478
 Colligi in parvam figuram, pro contrahi. AE. 12: 862
 Columbae sub arbore sedent. AE. 6: 203
 Columnus, adj. iv. a corylus. AE. 9: 698
 Comes ire alicui, & alicuius. AE. 2: 704
 Cominus & erinus. AE. 7: 732
 Comitare pro Comitari. AE. 11: 52
 Comitari euntem. AE. 4: 543
 Commisus, & commixtus. AE. 3: 428
 Componere, finire. AE. 1: 374
 Componere opes, in horrea condere. AE. 8: 317
 Componere curas animo. G. 4: 531
 Componere urbem, condere, vel statum ejus ordinare. AE. 3: 387
 Comportare praedas. AE. 9: 613
 Composita pro simplicibus. AE. 3: 260
 Compositi cines. G. 4: 417
 Comprehendere. G. 1: 428
 Comprensus manu, non compressus. AE. 2: 793
 Concedere in iras. AE. 7: 307
 Concesserat coelo dies. AE. 10: 215
 Concidere montes. G. 2: 260
 Concilium pro amicitia. AE. 2: 88
 Concipere mente. AE. 4: 502
 Concipere foedus. AE. 12: 13
 Concitare curarum aestus. AE. 4: 564
 Concitare telum. AE. 11: 784
 Concretus sanguis, & concreti sanguine crines. AE. 2: 277
 Concreta, frigore durata. G. 2: 318
 Concurre & confurgere. G. 1: 318
 Concussus casu iniquo. AE. 6: 475
 Condere se in arces, & in arcibus, & sim. AE. 2: 24
 Condi in tenebras atras. AE. 11: 187
 Condi portu. AE. 7: 304
 Conducere locum fulco. AE. 1: 425
 Conexus & conixus. E. 1: 15
 Conferre manum, & conferre gradum. AE. 9: 690
 Confieri. AE. 4: 116
 Confundere foedus. AE. 12: 290
 Congerere, de avibus, pro nidum struere. E. 3: 69
 Congesta saxis oppida. G. 2: 156
 Conjuratus Ister. G. 2: 497
 Conscendere aequor. AE. 1: 381
 Conscius conubiis, dativo casu. AE. 4: 168. 8: 393
 Conscia formae puella. AE. 8: 393
 Conscia fama. AE. 10: 679
 Consensus & consilius. AE. 5: 340
 Conferre agros alteri. E. 1: 73
 Consuevimus & consuevimus. ibid.
 Considerare. E. 5: 3. 7: 1. G. 4: 436
 Considerare & consistere mutata. AE. 3: 289. 8: 10
 Considerare lentis armis. AE. 12: 237
 Con-

Confidere navis in portu aut vado dicitur.
AE. 3: 565
Confidere terra & consistere. AE. 1: 572,
629
Consilio, seu casu. AE. 2: 656
Consistit mens, quiescens a curis. AE. 1:
643
Consuta & concita freta. AE. 3: 127
Conspetus pro spectabili. AE. 3: 590
Consternere. contritus curus, pro tecto
& sim. o. 3: 204
Confurgere & concurrere. AE. 10: 90
Contendere telum, hastas & sim. AE. 5:
513, 520, 10: 521
Continere, domi tenere. G. 1: 259
Conubia. AE. 4: 167, 7: 555
Convectare & comportare. AE. 9: 613
Convenire, in unum venire. E. 5: 1
Conversa & commissa numina. AE. 5:
466
Convexa. AE. 4: 451
Coras, Corax. AE. 7: 676
Cornus. AE. 9: 698
Cornum pro Cornu. o. 3: 57
Corruptere, & corrupta. E. 3: 87
Corpore, & robore, mutata. AE. 4: 441
Corylus, an Corilos. E. 1: 14
Corynaeus. AE. 9: 571, 12: 298
Corythus. AE. 3: 170, 9: 110
Coroebus. AE. 2: 341
Corpus pro cadavere. AE. 7: 535
Corpore ingens. AE. 11: 641
Corpus populi, regni, imperii &c. AE.
12: 835
Corpus operis. AE. 7: init. S.
Corpus Turni, pro Turno ipso. AE. 7: 650
Corripere lacus. o. 3: 481
Corripere sese, pro proripere. AE. 6: 472
Corripere manibus. o. 4: 405
Corripere viam. AE. 1: 418, n. 92. S.
Cortis femin. gen. E. 6: 62
Cortina Phoebe. AE. 6: 347
Cortina pro aulaeo ac velo, inferioris
aevi est. ibid.
Corusca Jovis fulminantis manus. G. 1:
328
Corythus civitas unde dicta. AE. 3: 170
Corythus Paridis filius. ibid.
Cothurnis pedes muniebant in venatu.
AE. 1: 337
Cratera, fem. gen. AE. 5: 536
Creatrix Venus, quia mater Aeneae. AE.
6: 366
Credere coelo, subint. sc. o. 4: 191
Credo equidem, ironice. AE. 6: 849, 7:
297
Crepitat grando in testis. o. 1: 449
Crepitat aqua vel trepidat. AE. 11: 299
Cressius, Cressius. AE. 4: 70
Cressa vel Thressa Pholoe. AE. 5: 185
Crescens & nascens. E. 7: 25
Cretae confidere. AE. 3: 162
Cretan, Cretam. AE. 3: 129
Creticus pes in versu, *stellio*, & *lucifugis*
&c. o. 4: 243, AE. 3: 211
Criniflum flumen. AE. 5: 38
Crissae geminae in galea. AE. 6: 780
Crudi dentes. o. 3: 514
Crudum gelu. AE. 9: 604
Cucuma. AE. 3: 466, n. 8. S.

Cui, pro cuicumque. G. 2: 256
Culmen, de tugurio rustico. AE. 8: 456
per Culmina aedium flamma volvitur.
AE. 4: 671
Culmina de arboribus. ibid.
Culmen & Columnen, idem. AE. 8: 664,
n. 22. S.
Culpae, libidines, crimina. G. 2: 455
Culta pinus. E. 7: 65
Cultum pro culto agro. o. 1: 102
Cum corde suo volutare. AE. 6: 185
Cumae an Cymae scribendum. AE. 6: 2
Cumulata morte, & cumulare quem
morte. AE. 4: 436
Cumulata venia, aliis addita. ibid.
Cuncta, tam de hominibus, quam rebus.
AE. 2: 77
Cunctus pro toto. AE. 1: 233
Cunctari. E. 10: 75
Cupencus. AE. 12: 539
Cupressi ferales. AE. 6: 216
Cupressu vel cupressu. AE. 3: 64
Curio Caesari vendidit Romam. AE. 6:
621
Currere acuora. AE. 5: 864
Curus & currum. AE. 9: 12
Cursus pro volatu. AE. 6: 195
Custode tueri regnum. AE. 1: 564
Cybele & Cybelus mons Phrygiae. AE.
3: 111, 11: 768
Cybele & Cybebe Mater Deorum. AE. 3:
111, 10: 220
Cyclops primam corripit. AE. 6: 630
Cyclopius & Cyclopeus, & sim. AE. 1: 201
Cydonius an Cydoneus. E. 10: 59
Cyllenae pro Cyllenes. AE. 8: 139

D.

DA, pro effice, confidere Teucros vel
Teucris. AE. 6: 66
Dae, Dahae. AE. 8: 728
Damnari voti & voto. E. 5: 80
Damnari labor. AE. 12: 727
Daphnidos, Daphnides. E. 3: 12
Daphnim, Daphnin. E. 5: 20
Dardanus Hesperia, pro ex Hesperia. AE.
3: 503
Dardanidae, Trojani. AE. 5: 45
Dare animam, pro edere. o. 4: 204
Dare vela non tela, promere ex arma-
mentariis. AE. 4: 594
Data fata. AE. 1: 382
Data urbs, fatis promissa. AE. 3: 255
Data moenia. AE. 5: 798
Data praeda, & datus praeda. AE. 9: 485
Dativus duplex. AE. 4: 290, n. 1. S.
Dativus in i, correpta ultima, *Calydoni*,
Colchidi &c. AE. 7: 307
Daunius. AE. 10: 391
De vel e vobis unus. AE. 3: 602
Debita bello, destinata. AE. 8: 375
Decedere, discedere. AE. 12: 184
Decepta mors, decepta culpa & sim. AE.
4: 17
Decernere, & decernere. o. 3: 20
Decerpere & discerpere diversa. AE. 6: 141
Decipi dicuntur, quibus subita praeter
spem eveniunt. ibid.
Declamationis argumentum de raptore &

raptura. AE. 4: 198, n. 2. S.
Declinare lumina. AE. 4: 185
Decolor & Discolor. AE. 8: 326
Decores oculi. AE. 11: 480
Decurrere pelago. AE. 2: 790
Decus parenti, & parentis. AE. 10: 507
Deducere choros. AE. 5: 580
Deducere rivos. G. 1: 269
Deductae litore terrae. AE. 3: 409
Deductum carmen. E. 6: 5
Deerunt dissyllabon. o. 2: 200
Defecti duces. AE. 11: 870
Deficere, *inane*, de moribundis. AE.
9: 401, n. 4. S.
Defici, deficere. AE. 11: 424
Defigere hastas tellure vel telluri. AE. 12:
130
Defringere plantas. o. 2: 300
Defundere & diffundere. o. 4: 416
Deicere pro dicere. AE. 9: 268
Dejectus Latio. AE. 11: 431
Dejecit & devexit. o. 2: 207
Delabi vel dilabi per hostes. AE. 2: 367
Delabi per auras. AE. 11: 595
Delectus, dilectus. o. 4: 72
Deliciae, & Delicati. E. 2: 1
Delus in tellus mutata. AE. 3: 73
Delum, Delon. AE. 4: 144
Demeret adpectus urbis aliquem, & de-
tinet. AE. 4: 348
Demissa ex humeris vestis, dependens,
non dimissa. AE. 4: 263
Demittere naves in terram, non dimit-
tere. AE. 5: 29
Demittere & demittere. AE. 1: 297, 3:
526, 5: 692
Demittere per funem. AE. 2: 262
Demittere & demittere lacrimas. AE. 6:
455
Demittere morti, non demittere. AE. 2: 89
Demoleos. AE. 5: 265
Demovere & dimovere. AE. 5: 839
Denferi, densari. G. 1: 248, AE. 7: 794,
10: 432, 11: 650, 12: 264
Dentalia. G. 1: 172
Depellere agnos, a matre abducere, la-
te prohibere. E. 1: 21
Deponere, & componere, curas animo.
o. 4: 531
Deponere dona, defigere. AE. 6: 632
Deprensus mari. AE. 5: 52
Derepti Cothurni. G. 2: 8
Derignit. AE. 3: 260, 308, 7: 447
Deripere spolia hosti. AE. 11: 193
Deripere ensē manum. AE. 10: 415
Deripere vagina ensē. AE. 10: 475
Deripere naves navalibus. AE. 4: 593
Deripere litore funem. AE. 3: 267
Deripere tergora costis. AE. 1: 211
Descendens Sol, vel decedens, & disce-
dens. E. 2: 67, o. 2: 497
Desertae & diversae terrae. AE. 3: 4
Desertum templum, desertus stipes. AE.
2: 713
Desidere, de navi merfa. AE. 3: 565
Desidere & descendeie mutata. ibid.
Desiliit & dissiliit. AE. 10: 453
Desistere pugnatum. AE. 10: 441
Despectare. AE. 1: 396
Destillare, an distillare. G. 3: 281
Desti-

Destinari morti, de damnatis. AE. 2: 129
 Destringere plantas. O. 2: 300
 Destitutus rotis. AE. 6: 617
 Detinet aliquem urbs. AE. 4: 348
 Detonare. AE. 10: 809
 Detorquere cursum. AE. 4: 196
 Detrahere, adtrahere in Mff. AE. 2: 719
 Deturpare pulvere canitiem. AE. 10: 844
 Deverti scrib. non diverti. G. 3: 293
 Devinctus & devictus amore. AE. 8: 394
 Deum poenae, a Diis illatae. AE. 6: 565
 Deus & Fortuna opposita. AE. 6: 533
 Deus sing. num. AE. 6: 46
 Deus pro Dea. AE. 2: 632
 Detumque & Deorumque ex comp. dm-
 que. AE. 2: 745
 Dextra hospitii pignus. AE. 4: 314
 per Dextram, namque, id est meam,
 namque. ibid.
 Dextram porrigere natantibus. AE. 6: 370
 Dii de auspiciis Imperatorum. AE. 2: 182
Dis aliter visum, communis formula in
 casibus duris, quos Deorum destinato
 consilio ac decreto adscribebant. AE. 2:
 428
 Diacresis *agmari*. AE. 7: 464
 Dicere, praedicere. E. 1: 17. AE. 7: 370
 Dicere & discere. AE. 9: 79
 Dicere, constituere. AE. 5: 486
 Dicere munera, promittere. AE. 11: 352
 Dicere & ducere sortem, quid differant.
 AE. 9: 268
 Dicere & ducere carmina. AE. 6: 642
 Dic mihi, objurgantis & exprobrantis.
 E. 3: 1
 Dicio, ditio. AE. 1: 270
 Dictaeus & Dircaeus. E. 6: 56
 Dictamum & Dictamnium. AE. 12: 412
 Dicto horrendum, & dictu. AE. 4: 454
 Dicto parere. AE. 3: 189. 12: 568
 Diditur rumor, spargitur. AE. 7: 144
 Die. pro uno die, quotidie. E. 2: 42. 3: 34
 Die & dii, pro diei. G. 1: 208. AE. 1: 636
 Dies pro die vel nocte. AE. 1: 732
 Diei melior pars. AE. 9: 156
 Difficiles terrae, votis coloni parere re-
 spondentes. G. 2: 179.
 Discindere. AE. 2: 234
 Diffundere comam ventis. AE. 1: 319
 Dignare & dignari. AE. 11: 169
 Dilabi. AE. 3: 238
 Dilectus, delectus. AE. 9: 85
 Dimensus, demensus. G. 2: 281
 Dimittere jugulis cruorem. G. 4: 542
 Dimittere equos in militia Rom. AE. 10:
 366
 Dimittere neci, orco. AE. 2: 85
 Dimovere terram aratro. O. 2: 513
 Diomedem, Diomedem, Diomedem. AE.
 11: 243
 Dirac ultrices, non Divae, Dirac ultri-
 mac. AE. 4: 473
 Dirac tinea. G. 4: 246
 Diri certamina Martis. AE. 12: 73
 Durum & durum. AE. 12: 924
 Dirigere, derigere. O. 2: 281
 Dirimere bellum sanguine. AE. 12: 78
 Diruta Pergama, non eruta. AE. 11: 279
 Discedere coelum, non discindere. AE.
 5: 10

Discedere bello, ab armis. AE. 2: 109
 Discere arenas. O. 2: 106
 Discere & poscere. AE. 1: 414
 Discindere muros. AE. 2: 234
 Disjicere an Difficere sit scribendum.
 AE. 1: 70
 Disjicere & dejicere. O. 1: 283. -AE.
 12: 655
 Disjicere naves, non dejicere, pro dis-
 sipare. AE. 1: 43
 Discessum mugiant boves. AE. 8: 215
 Disjungi Italia, & ab Italia. AE. 1: 252
 Dispicere. O. 2: 186. AE. 6: 733
 Dissice male scribitur. AE. 1: 70
 Dissidet terra, remota est. AE. 7: 370
 Distendere vel Distentare ubera. E. 9: 31
 Distinere, detinere. AE. 11: 381
 Distissimus agri. AE. 1: 343
 Divae ultrices, & dirac. AE. 4: 473
 Diverberare umbras. AE. 9: 411
 Diversa & deserta, mutantur. AE. 3: 4
 Dives agri. AE. 10: 201
 Divus, Julius Caesar, & Divi filius Au-
 gustus. AE. 6: 793
 Divini fontes. AE. 3: 442
 Dolor infans. AE. 2: 765
 Dolor mulierum ob maritorum amo-
 res. AE. 1: 25. & de uxore rapta vel
 vitata. AE. 9: 139
 Dolores & labores mutantur. ibid. AE.
 2: 776
 Dolori laxata vocis via. AE. 11: 151
 Dominus regni. AE. 4: 213
 Domini navium, duces, gubernato-
 res. AE. 5: 133
 Domus, avium nidi, & penetralia pro
 cabilibus bestiarum. O. 1: 379
 Domus Aeneae ubi fuerit in urbe Tro-
 ja. AE. 2: 321
 Domos, domus. AE. 3: 123, 540
 Dona ferre, sacrificia. O. 3: 22
 Dona & vota. AE. 8: 61
 Dorsum nemoris, dorsa in mari, loca
 altiora. O. 3: 436
 Doto. AE. 9: 102
 Dubia arma, bella &c. O. 2: 283
 Ducere annum, regere, moderari. O. 1: 6
 Ducere, fune trahere. E. 1: 13
 Ducere animo, computare. AE. 6: 690
 Ducere carmina. E. 6: 5. AE. 6: 642
 Ducere moenia, extruere. AE. 5: 633
 Ducere pompam. O. 3: 22
 Ducere somnos & sim. AE. 4: 560
 Ducit semita. AE. 9: 383
 Ducit via. E. 9: 1
 Ducta Cyclopium caminis moenia. AE.
 6: 630
 Ductare. O. 3: 169
 Dulce, si quid dulce, honeste in amori-
 bus de concubitu. AE. 4: 318
 Dumeta, & dumosa rupes. E. 1: 77
 Duo pro duos. E. 5: 68. AE. 11: 285
 Duplicat hasta virum dolore. AE. 11: 645
 Dura imperia, de illis qui non facile
 sedantur. G. 2: 369
 Dura quies. AE. 10: 745
 Duri sacra dia. AE. 12: 199
 Durum est, res dura. AE. 1: 563
 Durus, dura ego. AE. 12: 873
 Durus pro stupido. AE. 3: 94

Durac quercus, an edurac. E. 4: 30
 Durus sapor pro aspero. O. 2: 125
 E.

E Bullire, Ebulare. AE. 6: 187. n.
 86. S.
 Eburneus ensis, & eburnus. AE. 11: 12
 Ebulus, Ebylus. AE. 12: 299
 E classibus vel de classibus unus. AE. 3: 608
 E lecto efferre. G. 1: 479
 Ecfari. AE. 4: 76
 Eclogarum Virgilii duplex genus. O. 4:
 565
 Econtra, barbarum. AE. 3: 76. 2: 445
 Ecqua eura. AE. 3: 341
 Edit pro edat, ab antiquo *edim*. AE.
 12: 801
 Edomare. O. 4: 102
 Edonus Bacchus. AE. 12: 365
 Educere coelo. AE. 6: 177
 Edurac coruli, valde durac. O. 2: 65
 Edurac quercus. E. 4: 30
 Edurus labor. AE. 8: 291
 Efferre os ex aqua. O. 3: 432
 Efferre, adferre & auferre mutata. E. 8: 64
 Efferre enses. AE. 2: 552
 Effenus, simpliciter & absolute, sine
 ablativo. AE. 8: 205
 Effluit in mare amnis. O. 4: 373
 Effusa veri. AE. 7: 440
 Effundere odium. AE. 9: 351
 Effundere & extendere aliquem solo.
 AE. 12: 276
 Effusus & effusus. O. 2: 352
 Egerere & erigere confunduntur. AE. 3:
 423, 576
 Egredi urbe, & urbem. AE. 2: 713
 Egregius formae, animi. AE. 10: 435
 Eheu perperam pro heu heu. E. 2: 58.
 AE. 2: 248
 Eia age, en age. G. 3: 42
 Ejectus litore. AE. 4: 373
 Ejecta classis. AE. 4: 375
 Ejectare sanguinem. AE. 5: 469
 Ejecta herba solo. AE. 10: 586
 Eklapus pro lapsus, veniens. G. 1: 244
 Electrum primam producit. AE. 8: 402
 Eligere gramina, evellere. O. 2: 407
 Elissa. AE. 4: 335
 Ellipsis elegans *trastina luv*, sc. veniet
 &c. AE. 10: 244
 Ellipsis *vi causis*, ut Gr. *inva*. AE. 11:
 126
 Ellipsis vocis semel positae, sed bis in-
 telligendae. AE. 3: 250
 Ellipsis *ejus*. AE. 4: 598
 Ellipsis *non veluti, tamquam, quasi*, im-
 prudens, quasi imprudens, & sim. O. 12:
 373
 Emeritum coelum. AE. 3: 708
 Emirari. AE. 5: 555
 Emisus & immisus mutantur. AE. 11:
 125
 Emotac curae. AE. 6: 382
 Emotus cardo & emovere. AE. 2: 493
 Enallage generis. *haec tendendum*. O. 3:
 305. *pacem petendum*. AE. 11: 230
Ex una duos figura. AE. 3: 618. 7: 205.
 8: 98

Enima

Enim. AE. 10: 874
 Enixa, de partu. AE. 3: 327
 En quid ago. AE. 4: 534. 10: 675
 En unquam. E. 1: 68
 Ennii Tragoedia *Andromachemolossus*. AE. 3: 327
 Enfas & hostes mutantur. AE. 9: 400
 Eous, Enrous. AE. 3: 533
 Epeos. AE. 2: 264
 Ephyreus, ut Semeleus, Rhodopeus & sim. G. 2: 464
 Epitheta duo. AE. 3: 70
 Epitheta affinia substantivo. G. 3: 459
 Epitheta longius repetita. Hectori pro Troiani &c. AE. 1: 272
 Epitheta geminata. E. 3: 38
 Epithetorum usus singularis. G. 3: 199
 Epytides. AE. 5: 547
 Epytus. AE. 2: 339
 Equa. AE. 5: 310
 Equi ventis tribuuntur. AE. 2: 418
 Equidem, de omnibus personis adhibetur. AE. 1: 77
 Equidem. AE. 11: 302
 Equiti saepe eadem quae equo, & contra, tribuuntur. G. 3: 116
 Eques tenent loca. AE. 10: 238
 Erantistiarum sodalitates ad convivia. E. 5: 30
 Erexi currus & arrecti. AE. 9: 317
 Erigere & egerere. AE. 3: 423, 576
 Erinnys Helena dicta. AE. 2: 573
 Errare in montibus & silvis. AE. 1: 578
 Error, pro furore, & ardor mutata. G. 3: 513
 Ervum, bubus faginandis datum. E. 3: 100
 Ervum pingue. E. 4: 100
 Erumpere gurgite. AE. 2: 497
 Erumpere, sc. rumpere. G. 4: 78, 368
 Erumpere active, cum casu quarto. AE. 1: 580
 Erycetes. AE. 10: 749
 Erylus. AE. 8: 563
 Escendere. AE. 9: 37
 Escit pro erit antiquum. AE. 8: 65
 Esse & ire mutata. AE. 9: 228
 Est in Mss. antiquissimis scribitur per *st*. monere *st*. AE. 4: 557
 Est, transpositum, imperium pelagi est, vel imperium est pelagi. AE. 5: 235
 Est, a librariis absorptum post nomina in a, materies pro materia est, & sim. AE. 1: 602
 Est omisissum, incertum, dubium. AE. 2: 739. 3: 2. 4: 370, 373. 5: 714. 8: 251. 9: 135. 10: 106
 Et ecce. AE. 5: 167
 Et & it variata. AE. 5: 559
 Et velocitatem ostendit; *Vix ea fatus erat*, et &c. pro protinus. AE. 3: 2
 Et pro ut. AE. 2: 771. 10: 898
 Et ter quaterve repetitum. G. 4: 5
 Et subintelligitur quandoque. AE. 6: 115
 Et qua, ecqua. AE. 3: 341
 Et quicquam adorat, vel adoret. AE. 1: 48
 Etiamnum. E. 2: 41. G. 4: 134
 Etruri, Etrusci. AE. 11: 702
 Evadere, pro ascendendo superare. AE. 2: 458

Evadere pugnac. AE. 11: 702
 Evadere undas & undis. AE. 9: 99
 Evandrus. AE. 8: 100, 185
 Evanthus. AE. 10: 702
 Everberare. G. 1: 141
 Everfor Asiae Achilles. AE. 12: 545
 Evincere. G. 3: 289
 Evoc, ut Arctoe, Spartoe &c. AE. 7: 389
 Euro velocior. AE. 1: 317
 Eurous & Eous fluctus. AE. 3: 533
 Eurys & Hebrus saepe mutantur. AE. 1: 317. & Eous. AE. 3: 533
 Eurytion pro Eurytides. AE. 10: 499
 Ex auro pharetra, pro aurata. AE. 4: 138
 Ex sanguine poenas sumere. AE. 11: 720
 Ex levi, ut e facili. G. 4: 45
 Examen Grajorum. AE. 2: 717
 Exanimis, exanimus. AE. 4: 8. 6: 161. 9: 444. 10: 841
 Excedere patriam & patriae. AE. 1: 357
 Excelso, & ex cello. AE. 5: 35
 Exceptare. AE. 8: 124
 Excidere gentem, non excindere. AE. 4: 425
 Excipere, insidiis circumvenire. AE. 3: 332
 Excipere manu. AE. 8: 124
 Excipere gentem, succedere. AE. 1: 276
 Excire. E. 8: 98
 Excita tellus pulsu. AE. 7: 722
 Excitio, ex scriptura exitum. G. 3: 511
 Excitus & exercitus monstrosus. AE. 7: 376
 Excludi spatius iniquis. G. 4: 148
 Excoquere terram, de Sole. G. 2: 260
 Excreti hoedi, ab excernere. G. 3: 398
 Excudere filici scintillam. AE. 1: 174
 Excuti navi, equo, &c. AE. 1: 114
 Excussus & expulsi. AE. 9: 476
 Exercere arma. AE. 4: 87
 Exercere poenas, supplicia &c. AE. 6: 542
 Excitacursu flumina, fatigata. G. 3: 529
 Exiguo vel parvo adiectus vivere. G. 2: 472
 Exire pro exferere cum quarto casu. AE. 7: 416. 8: 65
 Exire pro vitare, vel evadere. AE. 5: 438
 Exitia. AE. 7: 129
 Expediri. AE. 2: 633
 Exponere se. AE. 7: 300
 Exsaturare. AE. 5: 608
 Exsaturabile pectus. AE. 5: 781
 Excindere vestem humeris. AE. 5: 685
 Exilio pubes collecta, & exilio. AE. 2: 798
 Exilia. AE. 2: 780. 7: 129
 Exomnis. AE. 6: 556
 Exois honorem ducere. AE. 5: 534
 Exspargere, conspargere, adspargere scribend. AE. 3: 534
 Exspectare, pro sperare aliquid certo eventurum. G. 2: 236. AE. 9: 129
 Exspectata pietas. AE. 6: 687
 Exspectare pontum & spectare. AE. 5: 615
 ante Exspectatus hostis. G. 3: 347
 Exspecta laeie limina. AE. 3: 625
 Exspargere. ibid.
 Exstructus & exstratus. AE. 9: 326
 Exstincti pro exstincti. AE. 4: 682
 Exsultant vada. AE. 3: 557
 Exsugit Sol humores terrae. G. 3: 432
 Exfuere & exire membra. AE. 7: 416

Exfuere lacertos. AE. 5: 422
 Exiurgere in auras. G. 3: 108
 Exiurgens alte. AE. 11: 697
 Extendere famam, nomen &c. AE. 6: 807. 10: 468
 Extendere, omisso se. G. 2: 287
 Exterius, furians, e latebris exturbatus. G. 3: 434
 Extremus orbis. G. 2: 114, 123
 Extremus amnis. G. 4: 319
 Extremus ignis. AE. 9: 351
 Extremus & Externus mutantur. AE. 3: 43
 Extremis adfari. AE. 9: 484
 Exultit pro effertur, extollitur. G. 3: 433
 Extundere artes. G. 1: 133
 Exuit & exulit. AE. 5: 423
 Exusta palus. G. 3: 432
 Exurere & exfugere. ibid.

F.

Pro H lingua Sabina. AE. 10: 352
 Fabaris fluvius. AE. 9: 762. & ab eo nomen proprium viri. AE. 12: 363
 Facere vitula, pro sacrificare. E. 3: 77
 Facet & saxa saepe conjunguntur. AE. 1: 150
 Facessere iussa, & capessere. AE. 4: 295
 Facies hydrae. AE. 6: 575
 Facies Caci pro Caco. AE. 8: 194
 Facies & vultus, diversa. AE. 1: 683
 Faciles terrae, fertiles. G. 2: 179
 Facilis tornus. E. 3: 38
 Facilis vidu urbs, commeatu affluens. AE. 1: 441
 Facilis & fragilis commutata. E. 3: 38
 Faciles Nymphae. E. 3: 9
 Faciunda arma. AE. 8: 441
 Factum aurum. AE. 5: 817
 Facta vel fata impia. AE. 4: 596
 Falisci. AE. 7: 695. n. 16. S.
 Fallens sagitta. AE. 9: 572. 10: 754
 Fallit timor. AE. 9: 385
 Fama inanis. AE. 4: 218
 Fama & flamma. ibid.
 Fama, & nomen. G. 3: 47
 Fandi docta, fandi potens. AE. 10: 225
 Fannius, titulus Dialogi Ciceronis. AE. 6: 877. n. 38. S.
 nec Fas, non. AE. 9: 208
 Fas pro fato. AE. 2: 779. 6: 438
 Fas me, vel mihi, quacere, & sim. AE. 4: 350
 Fastigia in fossis. G. 2: 288
 Fastigia urbis suspicere, de templis. AE. 1: 438
 Fastus Achillis. AE. 3: 325
 Fata, effata. AE. 4: 456
 Fata cavere. AE. 10: 417
 Fata parant. AE. 2: 121
 Fata urbium, Heroum &c. AE. 9: 136. 11: 287
 Fati liber. AE. 10: 154
 Fati fides. AE. 3: 423
 Fatifer arcus & letifer. AE. 9: 631
 Fatigare socios, increpare, stimulare. AE. 4: 572
 Felix funus. AE. 7: 599
 Felix heu nimium! AE. 4: 657
 Femina, feminis. AE. 10: 788

Ferax

Ferax oleo. o. 2: 222
Fetens & furens mutantur. AE. 11: 762
Feroces incendia venti. o. 2: 311
Ferentes venti. AE. 3: 479. 4: 430
Feri montes, ferac silvae. E. 5: 28
Ferre jugulo tela, ferrum &c. AE. 5: 582
Ferre ora & genere. AE. 3: 490
Ferre pro adferre. AE. 1: 463
Ferre sacra. o. 2: 476. AE. 9: 86
Ferre se obvium. AE. 1: 314
Ferre se, suis viribus ingredi. AE. 2: 491
Ferre pedem. o. 1: 11
Ferrea progenies hominum, dura. o. 2: 341
Ferri undis. AE. 3: 268
Fert fortuna, fert actas. AE. 11: 345
Fert se navis. A. 5: 285
Fertue referque. AE. 4: 438
Fervida vada. AE. 7: 198
Ferunt sic fata, si fata tulissent &c. AE. 2: 433
Ferus de cervo. AE. 7: 489
Fessae naves. o. 1: 303
Fessus bello. AE. 2: 109
Festa oliva. AE. 7: 751. n. 32. S.
Festinare fugam. AE. 4: 575
Fibrae herbarum. o. 4: 120
Fidena: Urbs, prima brevi. AE. 6: 773
Fidens animi. AE. 2: 61
Fidere terrae & terra. AE. 7: 290
Fidere fugae & fuga. AE. 5: 800. n. 21. S.
Fides & vides confusa. AE. 3: 316
Fides pelago. AE. 3: 69
Fides pro indicio, argumento. AE. 2: 309
Fiducia pro confidentia. AE. 1: 132
Fidus ensis. AE. 7: 640
Figere telo. E. 2: 29
Filix herba. o. 2: 189
Figere equos auro, ornare. AE. 5: 817
Fingere sibi somnia. E. 8: 108
Fines regni, non tantum de termino, sed de tota regione. AE. 1: 339
Finis feminino genere. AE. 2: 554. 3: 145. 10: 116
Firmare omina. AE. 8: 78
Munare pacem foedere. AE. 11: 356
Firmissimus & fortissimus. o. 2: 97
Fissum lignum. AE. 9: 412
Fixum caput pilo, vel adfixum, aut praefixum. AE. 2: 506. n. 47. S.
Fixum innotumque. AE. 4: 15
Fixus in hastam. AE. 12: 398
Flamma pro tæda, face. AE. 6: 519
Flammam stella ducit. AE. 5: 526
Mammatus amore & inflammatus. AE. 3: 330
Flammato corde. AE. 1: 50
Flavina, vel Flavinia. AE. 7: 696
Fletus ex gaudio. AE. 6: 699
Flexipedes hederae. E. 4: 19
Flicus galcae, & fligere. AE. 9: 667
Flores regum nomina inscripti. E. 3: 105
Flori & florei cines. AE. 12: 605
Fluctuare actu curarum. AE. 4: 564
Fuere & rueri mutata. AE. 2: 169. 11: 236. 828
Flux populus, non mit. AE. 11: 236
Flux odor, non ruit, & flumen sudoris. AE. 5: 200
Flux tempus. o. 3: 67

Flumina feminis, lactis &c. de ingenti copia. o. 3: 310
per Flumina, per ripas. o. 4: 277. 457
Fluvius pro fluidus. AE. 3: 663
Fluvii, montes, & sim. pro populis ponuntur. o. 3: 30
Fluvii cruoris. AE. 7: 469. n. 93: S.
Focundum pectus. AE. 7: 338
Foedere aliquem jungere. AE. 4: 112. 8: 56
Foedus pro nuptiis. o. 4: 520
Foedus & munus mutata. ibid.
Foeta, de gravida, & jam enixa. AE. 8: 630
Foetæ oves, enixae. E. 1: 50
Focus teneri. E. 7: 6
Forceps, forfex. AE. 8: 453
Fortiam pulcherrima. AE. 1: 72
Formicarum comparatio, de industria & vigilantia. AE. 4: 402
Formidinis ora. AE. 12: 335
Fors verat. E. 9: 5
Fors & fors. AE. 10: 458
Fors &, fors sit. AE. 11: 50
Fortitan subjunctivo gaudet. AE. 2: 506
Fortē precatur. AE. 9: 403
Fortes ad aratram, fortis ad arma. o. 3: 50
Fortis pectore & armis. AE. 4: 11
Forus alcatorius. AE. 4: 605. n. 51. S.
Fovere humum. o. 3: 420
Fovere & juvare mutata. AE. 1: 281
Fovere larem. o. 4: 43
Fovere, tueri, ut animalia pullos. AE. 1: 118
Fourage Gallorum, unde. G. 3: 205
Fractum & sparsum cerebrum. AE. 5: 413
Fraxen replendens. AE. 12: 741
Fragrantia & fragrantia mella. o. 4: 169
Frangere signa viarum. AE. 591
Frangere glandes. G. 2: 72
Fratrum discordia. o. 2: 496
Fraudem ferre. AE. 11: 708
Frementes & furentes equi. o. 1: 123. AE. 12: 332
Frequens ventus. o. 2: 311
Fresa vel fressa faba. AE. 8: 230. n. 44. S.
Fron dator, putator arborum. E. 1: 57
Fructus, agrestium gazae. AE. 5: 40. n. 64. S.
Fructus & cultus. o. 2: 36
Fruns, frundis. o. 2: 372
Frustra fortissima. AE. 2: 348
Fuclit quodcumque. AE. 2: 77
Fuga nudare terga. AE. 5: 586
Fuga & fugere de exilibus. E. 1: 4
Fugae dare terga. o. 4: 85
Fuissent & tulissent mutata. AE. 2: 433
Fuit fortuna. AE. 7: 413
Falgens & surgens aurora. AE. 4: 129
Fulgentes vel ardentes stellae. AE. 11: 202
Fulmina & fulgura. AE. 9: 733
Fulminum tria genera. AE. 1: 230
Fulmineus ensis. AE. 4: 579
Fumo similis umbra fugit. AE. 2: 785
Fundare urbem, pro condere, non recte dicitur. AE. 4: 260. AE. 6: 811
Fundere de gravidis. AE. 2: 238
Fundere viros. AE. 2: 329
Funera pro cadaveribus. AE. 2: 539
Funerae mulieres. AE. 9: 486
Fanere producere. AE. 9: 487

Fur Cacus. AE. 8: 235
Furere & rueri. AE. 2: 772
Furit aqua. AE. 7: 464
Furtim pro furto saepe suppositum. AE. 4: 337
Furvae & fuscae alae. AE. 7: 407
Fusus, de temulentio. AE. 2: 252

G.

Gacfa, gessa. AE. 8: 662
Gacfa bina portabant Galli. ibid.
Galaesus, nomen Viri. AE. 7: 535
Galaesus niger, fluvius. G. 4: 126
Galli milites an fuerint in Caesaris vel Pompeii exercitu. o. 1: 497
Galliae & Germaniae fines a veteribus confusi. E. 1: 63
Ganymedis rapti honores. AE. 1: 28
Gargara, pro omnibus montium summatibus. o. 3: 269
Gela fluvius. AE. 3: 702
Gelidi & frigidi serpentes, venenati. AE. 7: 450
Gelidi & gemini mutata. ibid.
Gemini scopuli pro duobus. AE. 1: 162
Geminata echo. o. 2: 509
Gemit curus, pondere infidentis. o. 3: 188
Geneftae. o. 2: 12
Genitivus contractus, tuguri, pro tuguri &c. E. 1: 69
Genitivus in e. Daphnidos, Phasidos &c. E. 3: 12
Genitivus nominum priorum in i pro ae, Achat, Pericli, Euripidi &c. AE. 1: 120
Genitores Dii dicuntur rerum, quibus praefunt. AE. 1: 154
Gens, de animalibus. o. 4: 95. AE. 7: 282
Gens pro provincia, populus, pro urbibus provinciae. AE. 10: 202
Gentes pro terris, plus quam populi. AE. 6: 777
Genus & nomen, de nobilitate. AE. 5: 621
Genus Jovis, genus deorum. AE. 1: 380
Genus pro filio. AE. 6: 793
Gerere & regere mutata. AE. 1: 340
Gerere & ferre ora. AE. 3: 490
Geryones, Geryonae. AE. 8: 202
Gestamen, de scepro, clypeo, veste, &c. AE. 7: 246
Getis bellum intulit Augustus. AE. 7: 504
Gnatus, natus. AE. 2: 663. 3: 10
Gnosco, gnovi, gnotum. AE. 8: 317
Gnosia regna. AE. 3: 115
Gradiens, & ingrediens. AE. 1: 501
Gradum conferte. AE. 9: 690
Graeca nomina propria Trojanis data ab Homero & Virg. AE. 5: 294
Graeci ex habitu cognosci poterant. AE. 3: 595
Gracissimi. AE. 2: 582
adfixus clavum. AE. 5: 852
arrectus comas. AE. 10: 726
averfus equos. AE. 11: 871
certus iter. AE. 5: 2
comprehensus pedes. AE. 2: 661
conversus lumina. AE. 12: 172
cingitur praelia. AE. 11: 486
diducitur animum. AE. 5: 720

effu-

effusus lacrimas. AE. 2: 651
est, quibus. O. 3: 69
exercita cursum flumina. O. 3: 529
fluctuare animum. AE. 10: 680
formam pulcher Iulus. AE. 5: 570
formam pulcherrima. AE. 1: 72
formam verritur oris. AE. 9: 646
mutata cursum flumina. E. 8: 4
nomen Achenides, non nomine.
AE. 3: 604
nutare cacumina. E. 6: 28
obnixus omnia. AE. 10: 359
pectora accensae matres. AE. 7: 392
sacra comam. AE. 7: 60
saxofum sonare. O. 4: 370
scitari misimus, pro scitatum. AE. 2: 114
solutae crinem. AE. 3: 65
succincta pharetram. AE. 1: 323
turbatus oculos. AE. 8: 223
velci auras. AE. 3: 339
velatus corpora factis. O. 3: 383
victus animi. G. 4: 491
vultum sermone moveri. AE. 6: 470
Gramineae haetae. AE. 5: 287. n. 34. S.
Grammatici alter alterum describentes
saepae vitiose citant versus veterum.
AE. 4: 629
Gratia terrae, ponti &c. G. 1: 83
Graves labores. AE. 10: 320
Graves pro aegria. Ecl. 1: 50
Gravidae pecudes vel lacte, vel foetu.
O. 2: 150
Gravis alvo. AE. 6: 516
Gravis nidor. O. 3: 415
Gravis de auctoritate & annis. AE. 5: 387
Gressus navis pro cursu. AE. 5: 162
Gryneus Apollo, unde. AE. 4: 345
Gryphe Apollini facer. E. 5: 66. S.
Gyaros celsa. AE. 3: 76
Gylippus. AE. 12: 272

H.

H in F a Sabinis mutata. AE. 10: 352
H & N mutata. AE. 1: 670
Ha pro Ah in codd. mediae aetatis. E.
1: 15
Habendi amor, avaritia. O. 4: 177. AE.
8: 327
Habere pecus & sim. O. 1: 3
Habere de vestibus & armis, quae cor-
pore gerimus. AE. 12: 88
Habere campo pro habitare. AE. 9: 274
si quid habes, quidquid habes. E. 3: 52
Habetor, habeatur. AE. 10: 108
Habitare silvas & silvis. E. 6: 2
Hac nocte, &, hanc noctem. E. 1: 80
Haeret exterritus. AE. 6: 561
Halesus icubendum, non Alesus. AE. 10:
352
Harpyiae, quadrissyllabum. AE. 3: 249
Hastis positus. AE. 9: 586
Haud an haut scribend. AE. 5: 284
Haurire strepitum. AE. 6: 563
Haurire ignem ex oculis alicujus. AE.
4: 661
Haurire portum, pro tenere. G. 4: 426
Haurire Iupplicia, clades, pro ferte, pa-
ti. AE. 4: 383
Haurit corda pavor. AE. 5: 137

Hausum & hausurum, aequae ac hau-
stum & hausurum, ab haurire. AE.
4: 383
Hebe. AE. 3: 466. n. 7: S.
Hebrus & Eurus saepe mutantur. AE.
1: 317
Hebro tardo fluvio etiam impetus ad-
scribitur. ibid.
Hector non circum muros Trojae, sed a
muris ad naves raptus. AE. 1: 483
Helorus. AE. 4: 698
Herba & tetra. O. 1: 155
Herba & umbra. E. 3: 55
Herbifus. AE. 9: 344
Herbis & arvis. O. 1: 339
Hercacus Jupiter & Herculeus a libra-
riis confusus. AE. 2: 469. n. 1: S.
Heretum seu Ereum oppidum. AE. 7: 111
Hesione pro Hecione. AE. 8: 157
Hesternus lar, non externus. AE. 8: 543
Heu bisyllabum. E. 3: 100
Heu heu, geminatum, pro Eheu, quae vox
primam corripit, semper scribend. in
carmine, si spondaeus sit. E. 2: 58 3: 100
Hiatus in verbis passim apud Virgil.
E. 2: 53. 5: 25 8: 83. O. 1: 4. 341. 438.
2: 144. 4: 516. AE. 2: 149. 656. 3: 329,
606. 11: 912. 12: 31
Hibera, Hispanica. AE. 9: 582
Hic pro talis. AE. 9: 481
Hicra urbs. AE. 9: 673
Hippomanes planta. O. 3: 280
Hirqui oculorum. E. 3: 8
Hister. O. 3: 349
Hoc summa est, vel, haec summa est.
& sim. AE. 4: 237
Hoc erat. AE. 2: 664. 11: 15
Hoc tantum. AE. 2: 690
Hoc pro huc. AE. 8: 423
Hodie, hac nocte. AE. 2: 670
Homeri non meminit Virgilius. E. 3:
90. AE. 6: 667
Hominum rerumque potestas. AE. 10: 18
Homo pro servo. AE. 7: 485. n. 12: S.
Honor, ritulus sepulcri. AE. 7: 3
Honor de sacrificio. AE. 1: 335. 4: 207
Honores, de sacrificiis, & metu erga
Tyrannos. AE. 6: 589
Honores pro victimis. AE. 3: 118
Horrendum dictu. AE. 3: 26
Horre, de tremulo motu & concussio-
ne. O. 3: 199
Horrificus, & Horrifer mutantur. AE.
3: 225
Hospitium pro jure hospitalitatis, &
hospitio jungi. AE. 3: 83
Hostim pro hostem. G. 3: 347
Hostire, non hostiare dicitur. AE. 2: 156.
n. 17. S.
Humentia flumina. AE. 7: 762
Humi & humo fundere. AE. 1: 593
Humida vina, perpetuum epitheton. O.
3: 364
Humor, calor, neutro genere. O. 1: 295
Huncine te aspicio. AE. 9: 481
Hyacinthus mollis. O. 4: 137
Hyades pluviae. AE. 3: 516
Hyantes populi, & Hyantei agri. AE. 3:
88. n. 37. S.
Hyginus, scripitor de urbibus Italiae. AE.

7: 412. n. 52. S.
Hylaeus ab Hercule occisus. AE. 8: 296
Hylam vel Hylan in accus. E. 6: 43
Hyllus. AE. 12: 535
Hymeon. AE. 10: 424
Hymettialiora, prima producta. AE. 7: 763
Hypallage. AE. 1: 69. 9: 455
Hyrcani in variis locis sit. AE. 4: 367

I.

I raro geminatur in M. AE. 3: 674. 81
207
I pro vade saepe corruptum. AE. 12: 156
I, sterne. AE. 7: 426
Iacentes oculi. AE. 3: 350
Iaceti aditare in somnis. ibid.
Iacere colores, de Iride. AE. 5: 89
Iacere muros, moenia &c. AE. 5: 631
Iactari in sanguine. AE. 2: 667
Jam, amplius. AE. 2: 656
Jam, ter repetitum. AE. 4: 157
Jam & Nam saepe confunduntur. AE. 3:
631
Jam dudum, pro quamprimum. AE. 2: 103
Jamque adeo, initio versus. AE. 2: 567
Janua leti. AE. 2: 661
Japyx. AE. 12: 391
Iarbas, non Hiarbas. AE. 4: 196
Ibant, spondaicum initio versus, ad gra-
vitatem incessus. AE. 6: 268
Ibit Regina, an pompae regia. AE. 2: 578
Icta securibus sonat fraxinus. AE. 11: 138
Ictus & Jactus folis. AE. 5: 88
Ictus meus, dolore &c. AE. 2: 513. vel
actus. AE. 10: 63
Idalium. AE. 1: 681
Jejunandi mos in funebribus clarorum Vi-
rorum. E. 5: 24
Ignarus pro ignoto. E. 6: 40
Ignarus & ignotus confusa. ibid.
Ignes aeterni Vestae. AE. 2: 154
Ignes, de Sole & Luna. ibid.
Igni pro igne. AE. 2: 649
Ilignus, ex ilice. G. 3: 330
Ilionae pro Iliones, ut Helenae, Leda-
e. AE. 1: 653
Ilios vel Iliion feminino genere. AE. 5: 268
Ilium & Troja. AE. 3: 3
Illabi in hostes. AE. 2: 377
Illaudatus, pro illaudabilis. O. 3: 5
Ille Jupiter. AE. 7: 110
Illi pro illic. G. 2: 471. AE. 11: 422.
Imitari & mirari. G. 2: 204
Immensum per antrum, vel immensus in
antro jacere pro corpore totum antrum
implere. AE. 3: 632
Immissa barba. AE. 3: 593
Immissae alae. AE. 11: 272
Immittere, emittere. AE. 12: 333
Immota praescipia. O. 3: 416
Immota lumina, oculi. AE. 4: 331
Immotus & ignotus mutata. O. 3: 416.
AE. 11: 527
Immurmurare silvas, innare fluvios, &
sim. O. 4: 261
Impacata Charybdis. AE. 3: 410
Impellere. AE. 1: 81
Impendere laborem. O. 2: 62
Imperare arvis. O. 1: 99

Im-

Imperare exercitum. AE. 8: 1. n. 13. S.
Imperat focios, vel focios, flectere iter.
 AE. 7: 35
Imperius Jovis, vel imperio. AE. 8: 381
Implere cum secundo casu. AE. 1: 215
Implere pro aequare. AE. 1: 716
Implexi anguibus crines. G. 4: 482
Implicare comam laeva. AE. 2: 552
Impulerat torrens. AE. 10: 363
Impulit volvere, adire, & sim. AE. 1: 11
In, apud Māronem saepe redundat in ver-
bis compositis, intendi in brachia, &
sim. AE. 5: 829. **injicere in ignem.** 8: 277
In, saepe omittitur a Virgilio, vehere arva,
& sim. AE. 1: 2. 9: 100. **silvis pro in sil-**
vis. 11: 896
In armis, in hasta, pro armato &c. E.
 10: 44. & alibi.
In aurem, & ad aurem fari. AE. 5: 548
In brachia intendi velis. AE. 5: 829
In Daphnide, pro in imagine ceres
Daphnidis. E. 8: 83
In mensam libare, non in mensa. AE. 11:
 736
In noctem, ad noctem, per noctem. AE.
 7: 8. n. 11. S.
In hostem audere. AE. 10: 455
In praelia meditari. ibid.
In somnis, per somnum. AE. 1: 353. 2:
 270. 3: 151
In vulnera ponere animas, vel in vulne-
re. G. 4: 238
In umbras descendere. AE. 6: 404
In urbem adventare. AE. 11: 519
In unum, subint. locum. G. 2: 382. n. 20. S.
Inaccessus & inaccesus soli. AE. 8: 195
Inadfectus. ibid.
Inamabilis unda Stygis. AE. 6: 438
Inanes arae. AE. 7: 593
Inanes & inertes voces. AE. 10: 322
Inane funum. AE. 6: 568
Inane tempus. AE. 4: 433
Inanis fama. AE. 4: 218
Inanis prospectus. G. 2: 285
Inarime. AE. 9: 716
Inbelles Indi. G. 2: 172
Incaustum, & in casum. AE. 3: 345
Incedit Dea. AE. 1: 46
Incedit aestus. AE. 3: 8
Incendere & incensere. AE. 4: 360
Incendia, de bello. AE. 1: 564
Incensu aestus. G. 3: 459
Incensus & incautus mutantur. AE. 11: 782
Incerta Luna. AE. 6: 270
Incertus clamor. AE. 6: 493
Incessi muros. AE. 12: 596
Incessus. AE. 12: 219
Incidere vites, laedere & corrumpere. E.
 3: 11
Incidere cum quarto casu. AE. 9: 721
Incidere animos. AE. 9: 721
Incidere hostem, vel in hostem. AE. 4:
 424. n. 6. S.
Incipiens, ἀρχίζων, in initio carminis.
 G. 3: 295
Includere vocem. AE. 11: 151
Inclusi expectant poenas. AE. 6: 614
Inclutus. AE. 6: 477
Incommoda, pericula & duri labores.
 AE. 8: 74

Increpat fragor ingens, non insonat. AE.
 8: 527
Increpitare, in dictis. AE. 1: 738
Incruenta victoria, & incruentus exer-
citus. AE. 11: 421. n. 8. S.
Incurrere remis. AE. 5: 222
Incurva flumina. G. 4: 277
Incus lapis. G. 1: 275
Inde, ex qua causa, a quo. G. 3: 490
Index & delator quomodo differant. AE.
 2: 84
Indicativus post vides, aspicias &c. G. 3: 253
Indicere honores, orgia. AE. 3: 264
Indicere thiasos. E. 5: 30
Indicere & inducere mutata. ibid.
Indignus amor, pro turpi & foedo. E.
 10: 10
Indignum pro iniquum. G. 1: 491
Indormire ostro. G. 2: 506
Inducere & includere. G. 2: 77
Inducere turmas. AE. 11: 620
Inducere umbras fontibus, & fontes um-
bris. E. 5: 40. 9: 20
Inducere ortus, de aurora. G. 4: 552
Induere se gladio. AE. 10: 681
Inermes, non inertes, palmas tendere. AE.
 10: 595. 11: 672
Inertes palmas tendere. AE. 11: 414
Inexcitus, non evocatus. AE. 7: 623
(Infandum!) pro infande. AE. 11: 267
Infecta tela. AE. 10: 731
Inferna superis videre nefas. AE. 8: 245
Inferre honores, justa solve, & inde
inferiae dictae. AE. 5: 652
Inferre se, non offerre. AE. 11: 742
Inferri in hostem. AE. 4: 545
Infigi scopulo acuto, non infligi. AE. 1: 45
Infinivi passivi usus, referri iussit, pro
referre, & sim. E. 6: 85. AE. 3: 61
Infinitivo, pro substantivo posito, sub-
jungitur saepe substantivum. G. 1: 25
Infinitivus pro praesenti. G. 1: 383. 2:
 432. AE. 2: 391
Infinitivus pro gerundio, persuadeat mo-
veri, pro movendum. G. 2: 316. aetas
 pati, pro patiendi, vel ad patiendum.
 G. 3: 60. AE. 3: 362
Infit, inquit. AE. 5: 708. 2: 423
Infit plorare, pro incipit. ibid.
Infracta tela. AE. 10: 731
Infractus pro valde fractus recte dicitur,
non vero imprudens pro valde prudens.
 G. 1: 373
Infringi. AE. 5: 504
Ingemant plausu Tyrri, non plausum.
 AE. 1: 747
Ingemiscere interitum alicujus. E. 5: 27
Ingenia, pro hominibus ingeniosis, poe-
tis. G. 2: 382
Ingens pontus. AE. 1: 114
Ingentem se ferre, pro terribilem. AE. 9:
 597
Ingratus cinis, in funere. AE. 6: 213
Ingravare. AE. 11: 220
Ingre pro incipere. G. 2: 175. AE. 8: 513
Ingre & adgre. ibid.
Ingre campum & campo. AE. 10: 763
Ingruit & irruit mutata. AE. 12: 628
Inhiare cum quarto casu. G. 2: 463
Injicere se saltu in flammam. AE. 8: 257

Injicere hastam. AE. 10: 777
Injicere iras alicui. AE. 11: 728
Inimicus atrox, cumulat. G. 1: 407
Inire pugnas. AE. 11: ult.
Inlacrimat templis, pro lacrimat in tem-
plis. G. 1: 480
Innobilis & inamabilis unda Stygia. G. 4:
 479. AE. 6: 438
Inpiare. AE. 6: 636. n. 26. S.
Inrumpere thalamo & thalamos. AE. 6:
 528
Infana, & infanda cupido. AE. 9: 760
Inscribere terram, pulverem &c. AE. 11:
 478
Insequi arva. G. 1: 105
Inferae fenestras. AE. 3: 152
Insidere tertiae conjugationis. AE. 1: 719
Insidere muris pro imminere. AE. 10: 26
Insidere arces. AE. 2: 616
Insigne, de galea cum crista. AE. 2: 389
Insistere vestigia, & vestigiis, quomodo
differat. AE. 6: 563. n. 94. S.
Infomnes oculi. AE. 2: 270
Infomnia ludunt. AE. 10: 642
Inspicere pro adspicere. AE. 4: 372
Instar, habere instar, & ad instar. AE. 11:
 923. n. 21. S.
Instare pedem pede. AE. 12: 748
Instimulare. AE. 4: 576
Institit ore. AE. 12: 47
Instituere templa. AE. 6: 69
Instratum cubile. G. 3: 230
Instratus & instructus variantur. AE. 7:
 277
Insultare solo equis. G. 3: 116
Insuper his. AE. 9: 274
Insuperabile. AE. 4: 41
Insurgere & exurgere in hostem. AE. 11:
 697
Insurgere remis. AE. 3: 207
Intacta gens, belli experta. AE. 11: 419.
 n. 3: S.
Intacta juvencae cervix. G. 4: 540
Intactus juvenearum grex. AE. 6: 38
Integer sanguis. AE. 2: 638
Intendere & incedere. AE. 5: 188
Intendere locum fertis, tegere, operire.
 AE. 4: 506
Intendere simpli. & intendere animum,
curas &c. AE. 1: 18
Intendere arcu, & tendere arcum. AE. 8:
 704
Intendere telum. AE. 9: 623
Intensi aestus. G. 3: 459
Intenta remis brachia. AE. 5: 136
Inter caedem vel caedes. AE. 8: 492
Inter nubem, per nubem. AE. 8: 528
Intertexto auro chlamys. AE. 8: 167
Insonat aether. AE. 8: 239. 12: 332
Insonuere silvae. AE. 7: 515
Inorquere hastam, atorque, & con-
torquere. AE. 2: 52. 9: 52
Intractatum. AE. 8: 206
Intrare medullas, an medullis. AE. 8: 389
Intus plus quam intro notat. AE. 10: 850
Invenire mortem. AE. 2: 645
Inventae uvae. G. 1: 9
Invenor scelerum. AE. 2: 164
Inui, Panis, Castrum. AE. 6: 776. n. 73. S.
Invidia, & invidere, pro negare, prohi-
bere.

bere. AE. 4: 350
 Invisa aratri filix. G. 2: 189
 Invisus, inriferus. AE. 4: 540
 Invisus, non visus, vel odiosus. AE. 2: 574
 Innumbrare, & obumbrare. G. 4: 20. AE. 11: 66
 Inundare, active. AE. 10: 24
 Ipsae, sponte. E. 4: 21
 Ipse, de primario duce bellico. AE. 2: 479
 Ipsi, *ἱμῶντες*. G. 4: 82. AE. 1: 40 4: 356
 Ipsum ludere, ipsum vivere, ipsum amare & sim. infinitivo loco nominis posito. E. 1: 9
 Ipsum pro se ipsum. ibid.
 Irrisa. AE. 4: 534
 Irrisa & invisita. ibid.
 Irritare scribend. cum duplici rr. AE. 4: 178
 Isocratis oratio *ἰσοκράτους ὁμιλία* non est Isocratis, sed Ifaci. AE. 2: 65
 It pro iit producitur. AE. 9: 418
 It strepitus, vel fit. G. 4: 725. AE. 1: 725
 Italiae res. AE. 2: 772
 Italiae nomen quam late pateat. AE. 1: 1
 Iter noctis. AE. 10: 162
 Iterum & rursus pro denuo, de diversis casibus & locis. O. 1: 490. AE. 3: 229
 Iterum & invitum confusa. AE. 12: 581
 Iterum iterumque. AE. 3: 436
 Ithyrei populi. G. 2: 448
 Jubar pro Sole. AE. 4: 129
 Jubeo cum infinitivo activo, frequens. AE. 2: 3
 Jubet referri, linqui, non referre, linquere. E. 6: 85
 Juba de equis. AE. 5: 147
 Jungere agmina. AE. 4: 142
 Jungere cera fistulam. E. 3: 25
 Jungere hospitio dextras. AE. 3: 83
 Jungi foedere. AE. 4: 112. 8: 56
 Juno laeva. AE. 1: 4
 Juppiter. AE. 4: 206
 Jura fideique. AE. 2: 541. 7: 365
 Jura, magistratibusque, *ἢ δὴ δυνάμει* pro magistratibus iudicis. AE. 1: 426
 Jurata Troja, quae juravit. AE. 2: 160
 Iussi faciunt. AE. 3: 236
 Iusso pro iussero. AE. 11: 467
 Iusti hymenaei, iusta aetas & sim. O. 3: 60
 Juvabat pro juvaret. AE. 11: 131, 168
 Juvat & libet mutata. AE. 9: 514
 Juvenalis, non juvenilis. AE. 2: 518
 Juvenes, de puellis. AE. 1: 497
 Juventas pro juvenia. G. 3: 63. AE. 5: 398. 8: 160
 Juxta acquora. AE. 4: 240
 Ixionci, Ixionii. O. 4: 484
 Ixionis angues torti. O. 3: 38

L,

L Abefacta ossa. AE. 8: 390
 Labefacta & calefacta. ibid.
 Labes pro ruina. AE. 2: 97
 Labi, de fluminibus. G. 1: 244
 Labicus vel Lavicus. AE. 7: 796. n. 85. S.
 Labor est equis. E. 3: 182
 Labor & dolor mutantur. AE. 2: 776
 Labor longus. AE. 4: 693
 Laborum & malorum, confusa. AE. 4:

169. 7: 481
 Labores. AE. 7: 481
 Labores artificum, pro operibus. AE. 1: 454
 Labos. AE. 6: 277
 Lacertae. E. 2: 9
 Lacrimae mukum, lacrima singul. AE. 3: 348
 Lacus Albanus. AE. 9: 387
 Laetae res. AE. 2: 783
 Laetities. E. 5: 62
 Lactus aliqua re, gaudens ac triumphans. AE. 2: 417
 Lactus umbrae lucus. AE. 1: 441
 Lactus & lenius confusa. E. 1: 4
 Lactus cum genitivo, lactus laborum, lactus opum &c. AE. 1: 441
 Lactus fundus & latus. G. 2: 468
 Laeva numina. G. 4: 7
 Laevae cautes, ad laevam sitae. AE. 5: 163
 Laevos in orbes equitare. AE. 10: 885
 Lamna stellae, pro crine. AE. 5: 526
 Lanatingebatur aqua fluminum. G. 4: 126
 Lances pandae. O. 2: 194
 Laomedontii pro Trojanis. AE. 7: 105
 Lapihae & Calydon merentes. AE. 7: 308
 Lapla & ipsa. AE. 6: 309
 Laplae & lassae res. O. 4: 449
 Lapsus & lassus collum. AE. 9: 436
 Largus Circus. AE. 5: 552
 Lassa & lapsa. AE. 2: 739
 Larac aedes. AE. 12: 607
 Late custodia, late rex. AE. 7: 486
 Latii veteris & novi distinctio. AE. 7: 38. n. 35. S.
 Latioia, Lakonia. AE. 11: 534
 Latus campus. AE. 7: 486
 Laudis egentes. AE. 5: 751
 Lavinia litora. AE. 1: 2
 Laurentia arva. AE. 12: 24
 Lauri & laurus in plur. E. 2: 54
 Laurus, quarto calu plurali, pro lauro. E. 8: 13, 82. AE. 3: 360
 Laus & gloria, de virtute bellica. AE. 1: 461. 5: 751
 Lautis carinis. AE. 8: 361
 Laxata vocis via dolore. AE. 11: 151
 Legere filo vestigia. AE. 6: 30
 Legere & regere mutata. ibid.
 Legere poma. O. 4: 143
 Legifera Ceres. AE. 4: 58
 Lene crepitans Aufser. AE. 3: 70
 Lenis & levis mutantur. AE. 2: 682
 Lenta arma. AE. 12: 237
 Lentae vitae. G. 2: 262
 Lentae genistae, flexiles. O. 2: 12
 Lentum mare. AE. 7: 28
 Lentus & Lactus confusa. E. 1: 4. O. 2: 12, 262
 Lepestia. E. 7: 33. S.
 Levare corpus arboris trunco. AE. 10: 835
 Levare & juvare confusa. G. 4: 7
 Levare vincula, pro laxare. AE. 2: 146
 Levare actus. AE. 7: 495
 Levare viam sermone. AE. 8: 309
 Levatum ferrum. AE. 5: 306
 Leves calami. E. 5: 2
 Leves pharetrae. AE. 5: 558
 Levi vel leni manu. O. 4: 45
 Libati latices. AE. 1: 737

Libatio in mensa quando fiebat. AE. 7: 737
 Liber fati, & sim. AE. 10: 154
 Librare ab aure relum. AE. 9: 417
 Librare telum. AE. 9: 665. n. 20. S. 747. 10: 773
 Libye, Libyes. AE. 4: 36
 Licet servet, pro servare. AE. 6: 402
 Lichas. AE. 10: 315
 Licymnia. AE. 9: 546
 Ligus, Ligur. AE. 11: 715
 Ligustra. E. 2: 18
 Lima vestis pro flexuosa. AE. 12: 120
 Limen Olympi. E. 5: 56
 Limes & litus confusa. AE. 6: 901
 Limina solis. AE. 6: 255. & lumina solis quomodo dicantur. ibid.
 Limina potentum. AE. 12: 519
 Limina pro portis. AE. 2: 311
 Limina & litora mutata. AE. 2: 321, 557. 8: 555
 Limina & moenia. AE. 3: 347
 Limite recto ferri. AE. 6: 901
 Limites stellarum. AE. 2: 697
 Lineae in Circo. AE. 4: 200. n. 7. S.
 Liquecia stagna. AE. 11: 458
 Liquecia flumina, & Liquecia flumina. AE. 9: 679
 Linquere animas. AE. 3: 140
 Linqui hospitium. AE. 3: 61
 Litora, de agris litori proximis. AE. 5: 149
 Litore jactet. AE. 2: 557
 Litotes, non sperno. AE. 7: 261
 Liventis plumbi glandes. AE. 7: 687
 Lividus. AE. 6: 320. n. 82. S.
 Locus, pro vico aut pago. AE. 1: 530
 Locutae pecudes, prodigium. O. 1: 478
 Longa vox. AE. 12: 483
 Longe lateque. O. 3: 477. AE. 6: 378
 Longi fluctus. G. 3: 199
 Longo ordine, longa penus. AE. 1: 704
 Longum maris aequor. AE. 2: 770
 Longus aether. AE. 7: 288
 Longus luctus. AE. 11: 214
 Longus Olympus. O. 3: 223
 Longus & magnus confusa. ibid.
 Loquentes pinus. E. 8: 22
 Loquuntur montes & silvae. E. 5: 28
 Lucere & fulgere, de splendore vestium. AE. 8: 660
 Lucet semita. AE. 9: 383
 Ludo noctem ducere, de omni hilaritatis genere. O. 3: 379
 Lugentes & ingentes mutata. AE. 6: 222
 Lumen & limen. AE. 4: 358. 6: 255, 363. 680. 7: 598
 Lumen & lucem relinquere, mori. AE. 4: 452
 Lumen & lux quomodo differant. AE. 2: 682
 Lumen coeli, solis &c. AE. 6: 255, 363
 Lumina & limina vitae. AE. 6: 829
 Luna pro nocte. AE. 2: 255
 Lunae silentia, de nocturno tempore. ibid.
 Lustra pro latibulis. AE. 2: 471
 Lustrare lumine. AE. 2: 754
 Lustrat Sol terras, id est, illustrat. AE. 4: 607
 Lycidas & Lycida. E. 9: init.
 Lycurgus, Lygurgus. AE. 3: 14

Maia.

M.

- M**adari & jadari confusa. AE. 2:667
 Maecenas scribend. non Moece-
 nas. G. 1: 1
 Maecotia tellus, non Maecotica. AE. 6: 800
 Maecotia unda. G. 3: 349
 Maestus crinis, maestae comae. AE. 11:35
 Maforte vel Mavortium, regumentum
 capitis. AE. 1:282. n. 85. S.
 Magis comparative, magis omnibus, pro
 magis quam omnes. AE. 1:15
 Magis ac magis. G. 4: 311
 Magna moenia. AE. 3: 160
 Magna urbs. AE. 11: 226
 Magna consulta. AE. 11: 470
 Magna talenta. AE. 10: 531
 Magna boum corpora. G. 3: 369
 Magnanimus Aeneas. AE. 5: 17
 Magni menses. E. 4: 12
 Magni venti, procellosi. G. 2: 334
 Magno cum murmure. AE. 1:55
 Magnum omen. AE. 7: 146
 Magnum aether. AE. 10: 356
 Magnus populus. AE. 1:148
 Magnus orbis, magnus annus. G. 2: 338
 Maja genitus, non Majae. AE. 1:297
 Major rerum ordo, vel majorum rerum,
 & sim. AE. 7: 44
 Majores & minores ultra tritavum & tri-
 nepotem dicuntur. AE. 8:268. n. 66. S.
 Mala falx, pro obtusa, rubigine exesa.
 E. 3: 2
 Malae novercae. G. 3:282
 Malus, de arbore navis, masculini gene-
 ris est. AE. 5:504
 Manent aliquem sua fata. AE. 10: 471
 Manes suos pati. AE. 6: 743
 Manet Ardea nomen. AE. 7: 412
 Manifestant fruges. G. 2: 272
 Mantile, Mantile. AE. 1:702
 Mann cadere, hostili, pugnando. AE. 2:
 433
 Mann, sc. hostili, mortem invenire. AE.
 2: 645
 Manu regere. AE. 3: 659
 Manu sanare, de Chirurgis. AE. 7:754
 Manum conferere. AE. 12: 60
 Manus & labores artificum, pro eorum
 operibus. AE. 1:454
 Manus Trojanor. propinquant. AE. 10:
 238. 11: 597
 Manus cruentae. G. 4: 15
 Manus Ausonia. AE. 8: 328
 in Manibus esse, de rebus obviis & prae-
 sentibus. G. 2: 45. AE. 9: 132
 in Manibus Mars. AE. 10: 280
 Mappalia, vel mapalia. G. 3: 340
 Maie & acquir, de fluvio & lacu. E. 2:
 25. 9:57. AE. 1:246
 Mare & terra vedurae vel naturae hu-
 manae concessa. AE. 9:131. n. 56. S.
 Marmor pro mari. AE. 7: 718
 Marruvia gens. AE. 7: 750
 Mars & Mors mutantur. AE. 9:599. 11:
 115
 Mari praetendere muros. AE. 9: 599
 Martis lucus. AE. 9: 584
 Massicus, montis nomen. AE. 10:166
 Massili equites, AE. 4: 132
 Maturi soles. G. 1: 66
 Maturus aevi. AE. 5: 73
 Maxima Juno. AE. 8: 84
 Maxima Roma. AE. 7:604
 Maximus armis. AE. 2: 339
 Maximus, nomen lacus Verbanus. G. 2:159
 Me, me, repetitum. AE. 9:427
 Mecum, diverso significatu. AE. 1:675.
 6: 718
 Medi pro Parthis, Medus Hydaspes. G.
 4: 211
 Medii fervores, de meridie. G. 3: 154
 Media gens, de plebe, medium vulgus.
 AE. 5: 784
 in Medis. AE. 8: 696
 Medio aulae, sine in. AE. 3: 354
 Medio campi, & medio campo. AE. 9:
 230
 Meditari in praelia. AE. 10: 455
 Medium tenere, mare. AE. 5: 2
 Medius venire, discordiam serere. AE. 1:
 348
 Medius de hominibus, locis ac rebus.
 AE. 2:508
 Medius, pacis conciliator, medios ignes
 jurare. AE. 12: 201
 Megalestis, festo Magnae Matris, indi-
 ca passim convivia. E. 5:30
 Mei imago. AE. 4: 654
 Mel ac papaver somnum conciliant. AE.
 6: 420
 Melanippus & Menalippus. AE. 6:479.
 n. 4. S.
 Melisphylla, non Meliphylla. G. 4:63
 Mella fluvius Brixiae. G. 4:277
 Mella rosida. E. 8: 37
 Memini me fecisse. G. 4: 125
 Meminisse viam & viae. AE. 3:202
 Memorabile, mirabile, & venerabile
 mutata. AE. 4: 94
 Memordi, speondi &c. AE. 11:418
 Memor & meminisse, de futuris rebus.
 G. 1: 167
 Memores irac. AE. 1: 4
 Meque reque. AE. 4: 360, 682
 Mercede magna, pro multo labore. G.
 2: 62
 Mercurius virga somnos conciliat, & re-
 signat arque aperit limina inferorum.
 AE. 4: 244
 Merendo aliquem devincire sibi. AE. 6:
 664
 Mereri, acquirere, sibi comparare. AE. 4:
 348
 Merfare. AE. 6: 616
 Merus Bacchus, merum vinum. AE. 5:77
 Metiri Italiam. AE. 3: 440
 Meriscus. AE. 12: 469
 Meteor active, & meteor a meto passive. G.
 2: 274
 Mettius Fufetius, & Mettia gens. AE.
 8: 642
 Meus Hector. AE. 2: 522
 Mezzentius. AE. 7: 648
 Mi pro mihi. AE. 6: 104
 Mihi dehiscat, in meam perniciem. AE.
 4: 24
 Miletus, Asiae urbs. G. 3: 306
 Minae murorum. AE. 4: 88
 Minari ferro & igne, non ferrum & i-
 gnem. G. 2: 456
 Minari pro eminere, de turribus, & sim.
 AE. 2: 240
 Minerva pro lanificio. AE. 8: 409
 Ministrare flammis, velis ministrare. AE.
 1: 213
 Ministri, popae. G. 3: 488
 Minores pro posteris & junioribus. AE.
 6: 823. 8: 268
 Mirari, de rebus inanimatis, undis, &
 sim. AE. 8: 92
 Mis antiquum pro mei. AE. 11: 406
 Miscere cum ablativo. G. 2:327. AE. 6:727
 Miscetur murmure coelum, acquir, &
 sim. in tumultu. AE. 4: 411
 Miseri promontorii forma. AE. 6:234
 Misera Dido, propter amoris infelicitis
 aestum. AE. 1: 344
 Miserabile & mirabile. AE. 1:111. 9:465
 Miserari animi, pro animo. AE. 6:352.
 10: 686
 Miserari casus amici. AE. 5: 350
 (Miserum!) orationi insertum. AE. 6:21.
 (miserabile!) AE. 12: 338
 (Miserum!) & (infandum!) AE. 11:267
 Mittere aliquem scitari. AE. 2: 114
 Mittere & nutrire. G. 1: 57
 Mittere in arma. AE. 2: 87
 Mittere signa, pro edere. G. 1: 229
 Mittere scitatum, rogatum, de legatis.
 AE. 2: 114
 Mixto in sanguine dentes ejedare. AE. 5:
 469
 Mixtus Nymphis, & mixtae Nymphae.
 E. 10: 55
 Mnemon. AE. 10: 126
 Mnesthei pro Mnestheo. AE. 5: 184
 Modo ultima producta. G. 1: 419
 Modo non, pro tantum non. AE. 9:141
 Modum ponere, finem. AE. 7:129
 Moenibus & vallibus murata. AE. 9: 244
 Moeri, pro muris. AE. 10:24. 144. 11:381
 Moesia, Myfia. G. 1: 102
 Moliri, fundamenta ponere. AE. 7:127
 Moliri terram aratro. G. 2: 513
 Moliri muros urbis. AE. 3: 132
 Molles acanthi. E. 3: 45. G. 4: 137
 Molles castaneae. E. 1: 82
 Molles comae. AE. 2: 683
 Molles herbae. E. 3: 55
 Mollis flamma. AE. 4: 66
 Momordit, memordit. AE. 11: 418
 Monco cum infinit. G. 1: 457
 Monere cantu, vel movere cantus. AE.
 7: 641
 Monoeci arx. AE. 6: 831
 Monstrat sacerdos. AE. 4: 498
 Monstrata piacula. AE. 4: 636
 Montanum flumen. AE. 2: 305
 Montem, vel montes petere. AE. 2: 804
 Montium nomina masculino genere,
 Aetna ipse. AE. 3: 571
 Montosus, & montuosus, monstrosus &
 monstruosus. AE. 7:563. n. 98. S.
 Morari annos, fata. AE. 2:647
 Morari, curare, Nil dona moror. AE. 5:400
 More patrum. G. 3:177. AE. 11: 186
 More suo, pro consuetudine. AE. 4: 551
 de More. AE. 8: 344
 Mores pacis, pro leges. AE. 6:853
 Moti-

Moriturus & periturus confundantur. AE. 2: 408
 Moriturus in hostes fertur. AE. 9: 400. 11: 741
 Mois & Nox mutata. AE. 9: 348
 Mors & Mars. AE. 9: 599. 11: 115
 Mortalis visus, pro mortali similis. AE. 4: 277
 Mortuorum & monstiferum. AE. 6: 279
 Mortui vitae redditus, in fabulis. AE. 7: 773
 Motus & nutus confusa. E. 1: 17. S.
 Movet ora. AE. 9: 471
 Moveo, pro persuadeo, an recte. O. 1: 457
 Mulcare. AE. 11: 839
 Mulciber, Mulcifer. AE. 8: 724
 Multra & Multra. O. 3: 309
 Multrarium. O. 3: 177
 Mulso, ex melle & vino, Cerei libabant. O. 1: 344
 Multa virtus. AE. 4: 3
 Multare morte. AE. 11: 839
 Multicolor. AE. 5: 609. n. 69. S.
 Multo pulvere canitiem deformare. AE. 10: 844
 Multum mittere. AE. 10: 839
 Multum lacrimae, & lacrimas. AE. 3: 348
 Munera, de inferis. AE. 5: 652
 Muri & moenia differunt. AE. 2: 234
 Mussare. AE. 12: 657. n. 46. S.
 Mutae artes. AE. 12: 397
 Mutant Zephyri umbras arborum. E. 5: 5
 Mutantes, morantes, & nutantes Zephyri & quercus ibid. E. 6: 28
 Mutare latus. AE. 3: 581
 Mutare & movere confusa. ibid.
 Mutillare & mutare nomen, confusa. AE. 11: 543
 Mutillae Trebulae. AE. 7: 711
 Mycene, vel Mycena. urbs. AE. 5: 52
 Myconos, non Mycone. AE. 3: 76
 Myrus in aucupio viscatu adhibita. AE. 6: 206

N.

Naides, trisyll. scribend. non Naïades. E. 10: 10
 Narcissi duo genera, calicis purpurei, & crocei sive helvacii. E. 5: 38
 Narcissus purpurea. ibid.
 Nare per aera. AE. 6: 16
 Narycia pix. G. 2: 438
 Nascens & crescens. E. 7: 25
 Nascentes & pascens. E. 4: 45
 Nafos & Naxos. AE. 3: 125
 Natus pro filio apud poetas aliosque scriptores. AE. 5: 592
 Naves portum tangentes coronas puppibus imponebant. O. 1: 303
 Navifragus. AE. 3: 553
 Navigia pro navibus & navigationibus. O. 2: 107
 Naufragia, navium quassarum fragmina. AE. 3: 425. n. 65. S.
 Navim pro Navem. AE. 1: 120, 184.
 classim. AE. 3: 5
 Navium Graecarum numerus in bello Troiano. AE. 2: 198
 Nautes, Aeneae socius, a quo gens Nautia. AE. 5: 704

Ne & nunc variata. O. 1: 390
 Ne quidem, nec quidem. O. 1: 390
 Nec non &, nec non etiam. O. 2: 413
 Nec sequente & nec ripas & fluentia pro nec fluentia. AE. 6: 327
 Necubi. G. 3: 177
 Negativa duo, nulla neque, pro neculla, E. 5: 25
 Nemea rupes pro Nemeaea. AE. 8: 295
 Nemeaeus & Cleonaeus Leo an diversi. AE. 8: 295. n. 20. S.
 Nemori imperat taurus. AE. 12: 719
 Nepotes arborum pro sobole & surculis. O. 2: 58, 294
 Nepotes de posteris agricolae. ibid.
 Nepotes multos vincit. O. 2: 294
 Neutrum genus, praecedentibus duobus masculinis. E. 3: 13
 Nexare vel nixare se nodis. AE. 5: 279
 Nexare & nictare. ibid.
 Ni pro ne. AE. 1: 58. 3: 686
 Ni fallor, nisi fallor. AE. 5: 49
 Nidus carminum. G. 4: 43
 Niger Galaesus, cur Martialis albus? O. 4: 126
 Nigrans aegis Jovis, commovens tempestates. AE. 8: 353
 Nigrans, primae syllabae quantitas. ibid.
 Nigrantes pecudes. AE. 5: 736
 Nisae, vel Nesae, nympha. G. 4: 338
 Nisus, nixus, & nexos mutantur. O. 4: 200
 Nitentes campi, fertiles. O. 2: 211
 Niveum lac. E. 2: 20
 Niveum pecus. ibid.
 Nixare. AE. 5: 279
 Noctis iter. AE. 10: 162
 Nola. O. 2: 225
 Nomen magnum & memorabile. AE. 4: 94
 Nomen Palamedis, pro Palamede ipso. AE. 2: 81.
 Nomen Achemenides, non nomine. AE. 3: 614
 Nomen deducere ab origine alicujus, pro gentem & genus. O. 3: 122
 Nomen Palinurum & sim. AE. 6: 381
 Nomen pro populo. AE. 12: 828
 Nomen & fama. O. 3: 47
 Nomen & numen confusa. AE. 4: 94. 5: 768
 Nomina propria a Poëtis ad ornatum saepe adhibentur, non ad Historiae eadem. AE. 9: 767
 Nomina propria gentis saepe ab illius principe deducuntur. AE. 5: 45. 6: 394
 Nomina propria notorum hominum non exprimunt Poëtae. AE. 8: 292
 Nomina propria in a, Celena, Andromeda, Penelopa &c. AE. 8: 139. Hesione. ibid. vi. 157
 Nomina in a, Pisas, Saldas, pro Pisanus, Saldensis. AE. 3: 503
 Nomina in os & er. amos, vapores, odos, labos & sim. AE. 11: 892
 Nomina in as & er, Evander & Evandrus, & sim. AE. 8: 100
 Nomina & genus, de nobilitate. O. 2: 240. AE. 8: 472. 10: 149
 sine Nomine plebs, ignobilis. AE. 9: 343

Non nostrum est, non meum est. E. 9: 108
 Non ulli. O. 4: 516
 Nos, ter repetitum. E. 1: 3
 Nostri potentia. AE. 10: 72
 Nota voluptas, quae sentitur a natura. O. 3: 130
 Nota & nata confunduntur. ibid.
 Notae & nomina. AE. 3: 444
 Nova carmina pro magnis, epicis. E. 3: 86
 Nova crimina. AE. 2: 98
 Nova sacra, inusitata. AE. 4: 500
 Noverca injusta. E. 3: 33
 Novum lac. E. 2: 22
 Novus Sol, de aestatis ac serenitatis initio. AE. 7: 720
 Nox pro morte. AE. 9: 348
 Nubilis arcus. AE. 5: 88
 Nudare terga fugae. AE. 5: 586
 Nudi pisces, aqua destituti. E. 1: 62
 Nudus pro tunicato. O. 1: 299
 Numero eligere. AE. 7: 274
 Numerus pecoris. E. 7: 52
 Numero adverbium. AE. 10: 765
 Numerus duplex, vos o Calliope &c. AE. 9: 525
 Numen, pro vi ac potentia Deorum. AE. 1: 8. pro maiestate oraculorum. 3: 362
 Numen inest loco, de honore sacro. AE. 1: 447
 Numine nostro, turela. AE. 2: 396, 703
 Numquam hodie moriemur inulti. AE. 11: 670
 Numquam & nusquam. AE. 2: 620, 670
 Nunc & tunc mutata. AE. 4: 408
 Nunc & hunc. AE. 5: 51. 6: 817
 Nursae oppidum. AE. 7: 744
 Nursia civitas. AE. 7: 716
 Nutat cacumina quercus pro cacumine. E. 6: 28
 Nutat utroque caput. AE. 5: 469
 Nutus & motus confusa. E. 1: 17. S.

O.

O Miseri. AE. 12: 261
 Oaxes fluvius. E. 1: 66
 Ob pro ad, in verbis compositis. AE. 9: 263
 Ob ora alicujus se referre. AE. 12: 865
 Obex feminino genere. AE. 10: 377
 Obicibus ruptis, non obicibus. E. 2: 480
 Obfore. AE. 8: 147
 Oblitus hostis, passivus. O. 3: 236
 Obloqui cum accusativo. AE. 6: 647
 Obniti & Adniti. AE. 3: 208
 Obniti hastis. AE. 9: 229
 Obscaenae canes. O. 1: 470
 Obscurus, qui per tenebras incedit. AE. 6: 452
 Obsequi & obsequium in rebus turpibus. E. 2: 35
 Observe praedam pro adservare. AE. 2: 753
 Obsidere tertiae conjugationis. AE. 7: 343
 Oblict. O. 4: 89
 Obsitus aevo. AE. 8: 307
 Obstupuit, obstipuit. AE. 1: 513

Ob-

- Obdormire animi. AE. 2: 120
 Obducere os. G. 4: 301
 Obducta & obducta, mutata. G. 1: 248
 Obfusius, obfusius. G. 1: 262. AE. 1: 567
 Obverti. AE. 11: 68
 Obvia, obnoxia. AE. 3: 499
 Obvolvere, obrumpere, obludere & sim.
 AE. 12: 292
 Obumbrare & inumbrare. G. 4: 20
 Obuncum rostrum. AE. 6: 597. AE. 11: 755
 Obustum, adustum. AE. 7: 506
 Occidere. decidere, & concidere mutata. AE. 7: 766
 Occurrere, proprie de iis quae in somniis offeruntur. AE. 6: 696
 Occurrunt mari rupes, quae protenduntur in mare. AE. 10: 693. n. 72. S.
 Occupat ora pallor. AE. 4: 499
 Oculi videre. AE. 8: 223
 Oculi, amoris indices. AE. 4: 364
 Oculis in virgine fixis, vel fixis oculos. AE. 11: 507
 Odori canes. AE. 4: 132
 Odo, odor. G. 4: 49
 Oebalia arx, Tarentina. G. 4: 125
 Oebalia, Aethalia, Oetalia in Mss. AE. 8: 291
 Oestrum. G. 3: 148
 Officia, & in officio esse, de Rom. Eccl. ceremoniis. AE. 4: 201. n. 11. S.
 Officium pro matrimonio. AE. 4: 433. n. 20. S.
 Offore pro obfore. AE. 8: 147
 Offulgere. AE. 9: 110
 Offugere pro aufugere. AE. 9: 632
 Oleas, Oliaros. AE. 3: 126
 Olere thymo & thymum. G. 4: 169
 Olens simpliciter, pro male olens. AE. 11: 137
 Olens cedrus, odorata. AE. 11: 137
 Olli, illi. AE. 6: 730. 8: 637. 12: 300
 Olor, vel odor, gravis. G. 4: 49
 Olympum coelo altiore statuere videretur. AE. 6: 579
 Omnia deos polcere. G. 3: 456
 Omnia digerere. AE. 2: 182
 Omnia firmare. AE. 2: 681
 Omnia saepe a librariis nonnulla in medio, si similes voces repeterentur. AE. 7: 642
 Omnes, populusque patresque. AE. 9: 192
 Omnia prius, & dein per species alia addita. AE. 3: 90. 9: 192
 Omnis manus. AE. 11: 34
 Omnia navita vela legunt. G. 1: 373
 Omnipotens Olympus. AE. 10: 1
 Ομνολιαντος impius intus, spiritus intus &c. AE. 1: 294
 Onerare armis. AE. 11: 574
 Onerare domus aliquem. AE. 10: 558
 Onerare & honorare confusa. ibid.
 Operae moras castigare. AE. 4: 407
 Operum labor. G. 4: 184
 Opici Capuenses vel Campani. AE. 7: 730. n. 91. S.
 Opposita tela & oppositi hostes. AE. 2: 327
 Oppositus mons, qui conspectum inpedir. G. 3: 213
 Optare, & aptare. AE. 1: 552
 Optare pro eligere. ibid. AE. 5: 247
 Optato. AE. 10: 405
 Optima & ultima mutantur. AE. 2: 668
 Ora fovere haustu aquarum, id est purgare. G. 4: 229
 Ora pro genis. AE. 4: 673
 Ora Trinacria pro Aetna; ora & terra saepe pro nomine proprio supposita a librariis. AE. 3: 554
 Orae clypei. AE. 10: 336
 Orae luminis & aurae. G. 2: 47. AE. 7: 660
 Orare aliquem pacem. AE. 11: 110
 Orbis pro imperii Romani termino. E. 1: 66
 Orbis Solis, & ortus. G. 1: 448
 Orbis pro anno. AE. 1: 269
 Orchades, Orchites, olearum genus. G. 2: 86
 Orchites secundam producit. ibid.
 Ordine dicere. G. 4: 5
 Ordine longo. AE. 1: 703
 Ore terram petit, id est moriens cadit. AE. 10: 489
 Ore loqui, ore precari. AE. 6: 76, 186
 Orichalcum. AE. 12: 87
 Oricia terebinthus. AE. 10: 136
 Oriens pro Aegypto. AE. 1: 289
 Orio, Orion. AE. 4: 52
 Oris ignotis iactari. AE. 10: 48
 Ornare armis. AE. 12: 344
 Oronen. AE. 1: 113
 Orphi, Orphei, tertio casu. E. 4: 57
 Os Solis, siderum, &c. AE. 8: 591
 Os, omne quod pater, hiat. AE. 2: 482
 Ostentare. AE. 12: 479
 Otia, de vitae securitate in pace. E. 1: 6
 Otia an ocia scribend. ibid.
 Oufens pro Ufens. AE. 7: 802
 Ovilia pro gregibus. E. 1: 8
 Oxymoron. Capti potuere capi. AE. 7: 297
- P
- Pacator nemorum Hercules. AE. 6: 804
 Padusa amnis. AE. 11: 457. n. 55. S.
 Pacane laetum sequi. AE. 10: 738
 nec te paeniteat. AE. 1: 548
 Palaestrae corpus nudare. G. 2: 531
 Palaepaphos. AE. 10: 51. n. 16. S.
 Palam cum ablativo. AE. 9: 153
 Palantes & pallentes hederac. G. 4: 124. AE. 6: 480
 Palantes umbrae. AE. 4: 26
 Palilogia. AE. 4: 17
 Palma excedere. AE. 5: 380
 Palma & pugna. ibid. G. 3: 49
 Palma & fama. AE. 7: 655
 Palma, pro victore. tertia palma Dioces. AE. 5: 339
 Pandarus Lycius. AE. 5: 514. n. 88. S.
 Pandere & tendere. ibid.
 Pandere viam. AE. 6: 97
 Pandit brachia arbor. G. 2: 296
 Pamhoys. AE. 2: 309
 Papaver cum melle somnum conciliat. AE. 6: 420
 Paphus, Paphos. AE. 10: 51
 Parare, absolute positum. AE. 2: 121
 Parare arma. AE. 11: 18
 Paratus miles, proprie; & grandi parati. AE. 9: 158
 Paratus militares. AE. 2: 61
 Paratus & peritus confusa. ibid.
 Parcere aliquid. AE. 10: 532. n. 99. S.
 Parentes, proavi, &c. de maioribus, primis sanguinis auctoribus. AE. 7: 48
 Parnasus. E. 10: 11
 Pars arduus ire parat vel parant. AE. 7: 624
 Pars & fors mutata. AE. 3: 334
 Pars saepe sequitur post *alms* vel *all* semel positum & bis intelligendum. E. 1: 65. AE. 5: 107
 Participia verbis addita. G. 3: 412. AE. 1: 372
 Participia saepe principium actionis notant. AE. 2: 110
 Partim pro partem. AE. 5: 187, 864. E. 88. S.
 Parvo vel exiguo adfuerit vivere. G. 2: 478
 Pascentes & nalcetes. E. 4: 45
 Pascitur silvas. G. 3: 528
 Pascit sidera polus. AE. 1: 608
 Passi & sparsi crines. AE. 1: 480
 Passum. G. 2: 93
 Pater, honoris nomen. AE. 5: 521
 Patriam dare, pro terram patriae locum. AE. 3: 85
 Patrii Dii. AE. 9: 247
 Patrius adjective. AE. 12: 736
 Patrum manibus referre nomen. AE. 11: 688
 Patrum limen. AE. 6: 408
 Patulae vel pandae lances. G. 2: 194
 Patuli rami. G. 3: 333
 Paulum an paulum scribend. AE. 4: 649
 Pecuaria. G. 3: 64
 Pecu pro omni re pecuaria. G. 1: 4
 Pedum motus, in certamine cursus. AE. 5: 430
 Pellacia, & pellax. pro astutia, callido. G. 4: 443
 Pellaeus Canopus. G. 4: 287
 Pellax Ulixes. AE. 2: 90
 Pellegere. AE. 6: 33
 Pelopea moenia & Pelopeia, ut Rhoeus & Rhoeusius & sim. AE. 2: 193
 Peltrae Amazonum. AE. 11: 663
 Penates parvos sustinere. G. 2: 514
 Pendent vindemia arboribus, non pendet. G. 2: 89
 Pendere & pandere. AE. 2: 161, 229
 Pendere in verbera. AE. 5: 147. 10: 586
 Pendere munera. G. 4: 534
 Penetrare locum, transire, iter facere per locum. AE. 1: 243
 Repetere mortem & reperere confusa. AE. 6: 435
 Per, semel positum, bis intelligendum, terras perque aquora vectos, & sumi. AE. 6: 692. 7: 543
 Per repetitum, per superos, perque coelum. AE. 3: 600. 10: 524
 Per umbras & per umbram. AE. 6: 285, 452
 Per herbas. AE. 3: 219. 4: 404 & 856
 Per herbam. AE. 7: 109
 Per scelus & pro scelus. AE. 5: 793
 Peracta & parata Fortuna. AE. 3: 493
 Peragere, peredere, & perimere mutata. AE. 6: 442

Percussus, percussus mem. AE. 1: 513
 Percussus, & percussus nomine. AE. 8: 121. 9: 292
 Percussus amore laudum. AE. 9: 197
 Percussus amore Mularum. O. 2: 476
 Perditus, amore amens. E. 2: 59
 Perducere & producere commutata. E. 1: 73
 Perducere corpus oleo, unguento & sim. pro perungere. G. 4: 415
 Perferre & proferre sc. AE. 1: 389
 Perisologia. AE. 1: 546. 4: 352
 Permessus & Parmessus fluvius. E. 6: 64
 Pernix, permox. G. 3: 230
 Pero crudus. AE. 7: 690
 Perosum genus faemineum. AE. 9: 141
 Perpetuae mensae, longae, singulis oppositae. AE. 7: 176
 Persae & Medi pro Parthis, Persis, pro fines qui olim fuerit regni Persici. G. 4: 290
 Persequi plus quam prosequi. AE. 9: 218
 Persequi agriculturac verbum. G. 2: 407
 Perteritare, praeteritare. AE. 1: 502
 Perverso numine, adverso. AE. 7: 584
 Petere cornu & ferire. E. 9: 25
 Petere requiem furori, vel furoris. AE. 4: 433
 Petilia, vel Petelia, unde dicta. AE. 3: 402
 Petit pro petiuit. AE. 9: 9
 Phaleris. AE. 9: 762
 Phanae, promontorium Chii insulae. G. 2: 98
 Pharia & varia arma, confusa a librariis. AE. 8: 685
 Pharus, nomen viri. AE. 10: 322
 Philippi Thraciae & Thessaliae urbs confusa in praeglis Caesaris & Pompeji, & Triumvirorum contra Cassium ac Brutum. O. 1: 490
 Philomela nocte sub umbra populea canit. G. 4: 511
 Philochorus, Grammaticus Atheniensis. AE. 8: 600. n. 66. S.
 Phlegyas apud inferos. AE. 6: 618
 Phocae sunt vituli marini. G. 3: 543
 Phocibigena. AE. 7: 773
 Phthia patria Achillis. AE. 2: 197. n. 91. S.
 Phyllocoe Nympha. O. 4: 336
 Pictae puppes. AE. 5: 663
 Pignora. E. 8: 92
 Pii vates. AE. 4: 464
 Pinguia Panchaea. O. 4: 379
 Bingue, substantivum positum. ibid.
 Pinnae vel pennae in vallo. AE. 9: 169
 Pinos, lauros &c. AE. 11: 135
 Pinus pro taeda, face. AE. 9: 521
 Pinus horrentis silvestri opposita. E. 7: 65
 Piscis aquosus in sphaera coelesti. G. 4: 234
 Pistrix, pistria. AE. 3: 427. 5: 116
 Pium cur se ipse Aeneas vocet. AE. 1: 378
 Pix Brutia. O. 1: 275
 Placita & placida. G. 2: 425. AE. 4: 38. 9: 445
 Placitum vel placidum foedus. AE. 10: 15
 Plagia, vox medii aevi, pro actuuario, statione. AE. 2: 23. n. 92. S.
 Plangunt litora, neutro significatu. G. 1: 334

Platae. G. 2: 300
 Plausa pectora. AE. 12: 85
 Plausus in theatris geminatus. O. 2: 509
 Plebs apium. G. 4: 95
 Plenaryum. AE. 3: 683
 Plenum ovile. AE. 9: 59
 Plades & pluviae Hyades. AE. 1: 744. 3: 516
 Plas. O. 4: 233
 Plurale verbum cum substantivo singul. crepitabant bractea. AE. 6: 209. resplendent fragmen. AE. 12: 741
 Pluralis, praecedente singulari. AE. 2: 32. 6: 677
 Pluralis, licet de uno agatur. AE. 12: 60
 Plurima nux, maxima terra, & sim. locutiones. G. 1: 187. AE. 6: 659
 Plurimus, ut optumus &c. G. 4: 418
 Pocula in mensis secundis posita. AE. 1: 706
 Poeni Leones, Poena ovilia. AE. 9: 59
 Poenis agitari, pro Furiis. AE. 4: 471
 non Poeniet illum nostri, pro, ille nobis contentus est. E. 10: 16
 Poetae saepe regionum ac fluviorum nomina perperam ponunt ex decore personarum. E. 1: 66
 Poetae in pictis fabulis illa videri fingunt, quae videri nec audiri possunt. AE. 1: 483
 Poetae omittunt saepe nonnulla *κατὰ τὴν συνήθειαν*. AE. 4: 156. & saepe alibi. Polluta & polluta sacra. AE. 8: 173. n. 87. S.
 Polypoetes. AE. 6: 484
 Ponere praemia. AE. 5: 292
 Ponere moenia. AE. 1: 264
 Ponere in mensis. O. 2: 521
 Ponere mensis epulandum. AE. 4: 602
 Ponte flumen transire. G. 3: 78
 Ponticus Rex. AE. 2: 312. n. 41. S.
 Pontus primus. AE. 7: 528
 Pontus & ventus mutantur. AE. 1: 70
 Populant, pro populantur. AE. 4: 409
 Populare penates venimus. AE. 1: 527
 Porcus caesa. AE. 8: 641
 Porrectus & projectus. AE. 9: 589
 Porricere, non projicere, verbum sacrorum. AE. 5: 238
 Porfena, secunda longa. AE. 8: 646
 Pozitor Charon. AE. 6: 298
 Portunus vel Portunus. AE. 5: 241
 Portus, ostia fluviorum. AE. 7: 201
 Portus & portas confundunt librarii. AE. 1: 427
 Poscere & reposcere cum duobus accusativis. AE. 2: 139
 Poscant discedere. AE. 11: 325
 Poscunt sic Divi. AE. 7: 370
 Positum semen, non semere jactum. O. 2: 14
 Post tanto, subint. tempore. G. 3: 476
 Postquam cum praesenti. E. 1: 31
 Postumius Aeneae filius. AE. 6: 763
 Poteras & poteris mutata. E. 1: 80
 Potestur. AE. 8: 402
 Prae vel pro omnibus. AE. 3: 435
 Praecedere, comitari, Reges, & procedere mutata. AE. 8: 462. 11: 94
 Praecepta & praecipitare. AE. 4: 565

Praecipere, praedicere. AE. 3: 436
 Praecipere litora. AE. 10: 278
 Praecipere animo & percipere. AE. 6: 105. 10: 277
 Praeferre, sacrorum verbum. AE. 7: 237
 Praelabi pro praeterlabi. G. 3: 180
 Praelia ventorum. O. 1: 318
 Pracludere an proludere. AE. 12: 106
 Praemetuere. AE. 2: 572
 Praemia pugnae. AE. 12: 437
 Praeneste. AE. 7: 682. femin. gen. AE. 8: 561
 Praepositio postposita, me circum. AE. 2: 564
 Praeruptus & proruptus. AE. 1: 105, 246
 Praescindere vallum. AE. 9: 524
 Praefens belli, pro praefans, Tritonia, vel praefans. AE. 11: 483
 Praesentia numina. O. 1: 10
 Praesentius & praestantius. G. 2: 127. AE. 12: 245
 Praesentire. AE. 4: 90
 Praesentire, de futuris. AE. 4: 297
 Praetentare. AE. 5: 828
 Praeteriti temporis participium pro futuro: subiecta pro subjienda, direpta pro diripienda &c. AE. 2: 721
 Praeteritum infinitivi amant poetae. posuit excussisse & sim. AE. 6: 79
 Praetexere culpam. AE. 4: 172
 Praevectus equo vel proventus. AE. 7: 166
 Precantia verba. AE. 7: 237
 Precari alicui, pro aliquo. AE. 8: 127
 Premebat & tenebat mutata. AE. 11: 622. 7: 737
 Premit Luna minora sidera, pro obscurat. AE. 4: 80
 Premit major minorem. ibid.
 Prendere arcem. AE. 2: 322
 Pressae naves, pro onustis. G. 1: 303
 Pressi boves, jugo. O. 1: 285
 Pressum & depressum aratrum. O. 1: 45
 Pressum lac. E. 1: 82
 Pretium pro praemio. AE. 5: 111
 Pretium morae. AE. 9: 232
 Prima litora. AE. 3: 209
 Prima lux. AE. 4: 586
 Prima urbs. AE. 6: 811
 Prima mali labes. AE. 2: 97
 Prima potestas rerum. AE. 10: 100
 Prima puppis. AE. 3: 517. 8: 680
 Prima Thalia. E. 6: 1
 Primae undae. AE. 5: 151
 Primae mensae. AE. 10: 516
 Primae pecudes. O. 2: 340
 Primus litus. AE. 3: 651
 Primus & pronus mutantur. AE. 3: 69
 Primus ventus. AE. 7: 528
 Primus pro eo qui excellit, & ceteris ardentior est in pugna. AE. 2: 263
 Primus ante omnes. AE. 2: 40
 Primus pontus. G. 3: 237. AE. 7: 528
 Primus Aeneas quomodo venisse in Italiam intelligatur. AE. 1: 1
 Pristinus de tempore remotiori. AE. 6: 473
 Prius quam, cum indicativo. AE. 11: 809
 Pro & praee omnibus. AE. 3: 425
 Pro & per scelus. AE. 5: 793
 Propul, non tantum de remoto, sed & de

de pluri. O. 4: 424
 Procumbentia & procurentia faza. AE. 5: 284
 Prodere, perdere. AE. 4: 431
 Proditus fortino. AE. 1: 470
 Producere, longius ducere. E. 3: 94
 Producere & procedere mutata. ibid.
 Producere, perducere. E. 1: 73
 Producere foetus, & educere. AE. 11: 432
 Producere funere. AE. 9: 487
 Profectio. AE. 8: 532
 Profecta colla. AE. 2: 721
 Profectus, temere jacens. E. 1: 76
 Profectus pes, projecta lingua &c. AE. 10: 587
 Projicere telum imbelles. AE. 2: 545
 Prolabi, de aedificiis. AE. 2: 512. n. 53. S.
 Proles & pubes Titania. AE. 6: 580
 Proles, de arboribus. O. 2: 3
 Proles, de equis. O. 3: 101
 Procludere, an praeludere. AE. 12: 206
 Profluere & prouolare. O. 1: 481
 Profluere se vino, de bibaci potatore. AE. 1: 739
 Promissa barba. E. 8: 34
 Promissa fides, & promissa fidesque. AE. 6: 346
 Promittere se ultorem. AE. 2: 96
 Prona fides. AE. 3: 69
 Pronomen inter duo nomina. AE. 7: 477
 Propinquare cum quarto casu. AE. 5: 185
 Propter, prope. AE. 10: 399
 Profectum telum. AE. 10: 586
 Prorumpere, sc. AE. 10: 796
 Prorumpere & percurrere mutata. AE. 4: 480
 Prorumpere & praecipitare. AE. 7: 32
 Prorumpit Thybis in mare. AE. 7: 32
 Prorumpit mare. AE. 1: 104, 246
 Prosequi, persequi. AE. 9: 218
 Profectum medio. AE. 12: 213
 Prospicere aequora. AE. 1: 754
 Prospicere & aspiciere loca. AE. 11: 909
 Protenus, protinus. E. 1: 13. O. 4: 1. AE. 3: 446
 Proterere. AE. 12: 291
 Proverbium *non moramur*. AE. 11: 403. n. 73. S.
 Proximus, junctus, vicinus. E. 2: 54
 Prana incedere. AE. 11: 788
 Pythia vitis. O. 4: 269
 Pubentes herbae. O. 3: 126
 Pubes, puberes. AE. 1: 399
 Pubes, & proles. AE. 6: 580
 Puellae Patavinae fanaticae singularis historia. AE. 6: 620
 Pugnare cum tertio casu. AE. 11: 600
 Pugnare habentis equus, de feroci equo. ib.
 Pulcher pro forti. AE. 7: 656
 Pulchre, sapienter. AE. 5: 728
 Pultus pedum de equis. AE. 6: 591
 Pulvere deturpare crines. AE. 10: 844
 Puppis pidae. AE. 5: 663
 Purpureum pro pulchro, splendido. AE. 1: 591

Q.

Qua, pro qua via, ratione. AE. 1: 676
 Quā (parte) via ducit. E. 9: 1

AE. 9: 67
 Qua bibere, pro qua parte possit. AE. 11: 729
 Qua, si qua, nominativi, vel accusativi, vel ablativi casus pro ratione metri. AE. 1: 18. si qua. AE. 1: 181
 Quadrupedo cursu. AE. 11: 875
 Quadrupes, an quadrupes. ibid.
 Quacrenti ferebant vestigia, pro Quacrentem. AE. 8: 212
 Quacitum manus, acquiritum, acceptum. AE. 4: 647
 Quam fortuna monstrat iter, pro qua. AE. 2: 376
 Quam facere id possis. AE. 1: 676
 Quam sine fortuna, pro, Quantum. AE. 6: 96
 Quam magis, vel, Quo. O. 3: 309
 Quam, pro quantum, vel, in quantum. ibid.
 Quamvis est, &c, sit. E. 3: 84. AE. 5: 548
 Quando, ultima communis. AE. 11: 384
 Quanta spes. AE. 2: 503
 Quantum, sequente *tanto*. AE. 12: 19
 Quassari vento & imbri. AE. 4: 249
 Quassata ventis classis. AE. 1: 551
 Quater, prima brevi, & quatuor prima longa, tamen utrumque unico & scribendum. O. 4: 297
 Quater auras & alas. AE. 3: 227
 Quatit ungula terram, de equo. O. 3: 88. AE. 8: 596
 Que, enclitica, produci nequit, nisi in caesura. AE. 3: 1
 Que productum, ob sequentes duas consonantes. AE. 6: 687
 Que non semper adhaeret primae, sed & secundae & quartae voci. AE. 6: 395
 Querela, querela. AE. 4: 360
 Queri divos. E. 8: 19
 Qui pro cui, quicumque pro cuiquam. O. 4: 447
 Quicum. AE. 11: 822
 Qui, subintellendum. AE. 1: 378. 2: 342
 Qui, relatum ad posterius, *Sententiam, quod fuit erat* &c. AE. 12: 897
 Qui facere id possis, pro, Quomodo. AE. 1: 676
 Qui vos, unde venistis, ingeritur advenientibus peregrinis. AE. 1: 369
 Qui sit, quo sanguine, patria &c. addunt in describendo homine illustri & nobili. AE. 3: 608
 Qui genus, & quod genus. AE. 8: 184
 Qui sim, non quis sim. E. 2: 19. AE. 3: 608. 4: 294
 Qui tantus, quod tantum. AE. 5: 13
 Quid ago, non, agam. AE. 10: 675
 Quid cogis, pro ad quod. AE. 3: 56
 Quid faciant domini, non faciunt. E. 3: 16
 Quid optas vel optes. AE. 1: 76
 Quid, non quis, prohibet. AE. 5: 631
 Quidquid id est. AE. 2: 49
 Quis cuique color, quo quamque modo, & sim. O. 2: 256
 Quisquam, contempnim. AE. 1: 48
 Quisque timebant & timebat. AE. 2: 130
 Quisquis pro quicumque. AE. 10: 493
 Quo, pro qua re, qua causa. AE. 1: 8

Quo certissima tamen. AE. 4: 98
 Quo fugam. AE. 9: 781
 Quo fugis, vel quem fugis. AE. 5: 742. 10: 369
 Quo loco res sit. AE. 2: 322
 Quo ducit, vel, qua. AE. 1: 401. 11: 524
 Quo pervenimus. E. 9: 2
 Quo minus. O. 3: 319
 Quoad, monosyllabon in versu, per Synaeresin. AE. 12: 147
 Quod pro ob quod, & saepe in initio periodi abundat. AE. 2: 143
 Quod tantum. AE. 7: 307
 Quodcumque hoc regni, non regnum, contempnim. AE. 1: 78
 Quo pro cal. E. 1: 21. 4: 62. AE. 10: 317
 Quoque &c. AE. 1: 5
 Quoque & quaque variata. AE. 5: 23

R.

R, litera in singulis vocibus uno in versu. AE. 1: 87. saepius iterata in aliquot versibus in fremitus ac murmuris descriptione. AE. 11: 296
 Rabida fames. AE. 6: 421
 Rabida ora. AE. 7: 451
 Rabidae tigres. O. 2: 151
 Rabidum & rapidum mutata. AE. 7: 454. 495
 Radice vel radicem tendere. AE. 4: 446
 Radicitus. AE. 5: 449
 Rapere & rumpere viam. AE. 10: 372
 Rapere telum de corpore. AE. 10: 487
 Rapidus Sol, rapidus aestus, & sim. non rabidus. E. 2: 10
 Rapi amnis. O. 1: 203
 Rapi amnis stabula, vel trahit. O. 1: 485. AE. 2: 489
 Rapi & trahit. O. 1: 203. AE. 2: 499
 Rapto tempore & capto. AE. 11: 783
 Rari sacemi. E. 5: 7
 (Rarum,) orationi interiectum. O. 2: 233. 4: 130
 Rata vita. AE. 10: 629
 Ratiarius. AE. 1: 43. n. 79. S.
 Ravi crines, ravi leones &c. AE. 9: 651
 Rebelle pro iterum bellare. AE. 1: 14. n. 36. S.
 Recedere & resistere. O. 4: 424
 Recentres cauae. O. 4: 304
 Recentia prata, virentia. AE. 6: 674
 Recepta & relata classis. AE. 1: 390
 Receptus tuti. AE. 11: 527
 Recedit & resistit mutata. AE. 4: 76
 Recidivus. AE. 4: 344. 10: 58
 Recipere poenas ab aliquo, insolens locutio. AE. 4: 656
 Recipere aliquem, pro liberare, vindicare. ibid.
 Recludi a stabulis. O. 4: 191
 Recocunt, recoquunt. AE. 7: 636
 Recognoscere. AE. 8: 721
 Rectores juveni, & juvenis. AE. 9: 173
 Recursare & reverlare. AE. 3: 3
 Redarguere. AE. 11: 688
 Reddere pro respondere. AE. 11: 251
 Reddi terris. AE. 6: 18
 Redducere pro reducere. AE. 5: 428
 Redii Sol, &c. O. 1: 249

Re.

LXVI INDEX IN NOTAS AD VIRGILIUM.

Reducti sinus maris. O. 4: 420. AE. 1: 161
 Reductus ensis, & reclusus. AE. 9: 423
 Refectae vires vel Receptae. G. 3: 235
 Referre, navigationis verbum. AE. 1: 390
 Referre pro respondere. AE. 4: 31
 Refingere aut refringere regna cerea. O. 4: 202
 Reflexa cervix. AE. 8: 633
 Refusus pontus. G. 2: 163
 Regere imperium. AE. 1: 340
 Regere & gerere confusa. ibid.
 Reges, primores, procures. AE. 7: 585
 Reges, pro quasi Reges. AE. 7: 182
 Reges & Reginae vocantur Regum filii. AE. 6: 36
 Regio & locus, distincta. AE. 6: 670
 Regione pro in regione. AE. 8: 528
 Regiones viarum. AE. 2: 737
 Regna agricolae rura & agri. E. 1: 70
 Regna plur. de valde amplis. AE. 3: 121
 Regnari passivè, terra regnata, regnabitur Alba. AE. 1: 272
 Regnator populus. AE. 2: 556
 Regum consilia. AE. 2: 88
 Relata classis. AE. 1: 390
 Relictum rus. O. 4: 127
 Religio, de oraculis, eorumque loco. AE. 3: 362
 Remi frondentes. AE. 4: 399
 Remi & rami mutantur. ibid.
 Remittere pro relinquere. AE. 4: 436
 Remittere pro desistere a consilio pertinaci. ibid.
 Renarrare. AE. 3: 717
 Reorum poenae. AE. 6: 565
 Repens truncus. AE. 10: 555
 Repertor sceleris. AE. 2: 164
 Repetitae voces vicinae non semper corrigendae. AE. 1: 436
 Repetitio elegans, *divinum inclementia, divinum*, &c. AE. 2: 602
 Repetitio pronominis. AE. 5: 596
 Repeto, refero, mutata. AE. 1: 372
 Replere prima producta. AE. 11: 140
 Reponere, consecrare. AE. 5: 484
 Reponere, sublata item ponere. O. 3: 76
 Reponere & reportare mutantur. AE. 9: 502
 Reportare. O. 1: 275
 Reposcere aliquem poenas. AE. 2: 139
 Repostae epulae. O. 3: 527
 Repulsus telum. AE. 2: 545
 Repultum. AE. 2: 545
 Requirere cum quarto casu. E. 8: 4
 Requirere aliquem, amissum dolere & sentire. AE. 1: 217
 Rerum fata. G. 1: 416
 Rerum mortalia, ut *pretiosa rerum, tristissima rerum*, &c. sim. AE. 1: 462
 Rerum potestas Jupiter. AE. 10: 18
 Rerum prudentia. O. 1: 416
 Rerum pulcherrima Roma. G. 2: 534
 Residere tertiae conjugationis. AE. 8: 503
 Resignare. AE. 4: 244
 Resistere, se sustinere. AE. 11: 709
 Resolvere & Remittere confusa. O. 4: 36
 Resolvere jura, temerare. AE. 2: 157
 Resonare aditum & nentrum. E. 2: 12
 Resonat, resonare facit. AE. 7: 12

Resplendere & respondere mutata. AE. 6: 23
 Respondent loca, sibi vicina & opposita. AE. 6: 23
 Restat de conjugate nomen. AE. 4: 324
 Refupinus. AE. 3: 624
 Revelli praeteritum, pro revulsi. AE. 4: 427
 Revulsus & reclusus mutantur. AE. 8: 262
 Rhoetus centaurus. O. 2: 456
 Rigens auro palla. AE. 1: 648
 Rigens & ingens mutata. AE. 6: 423
 Rigentes ostro vestes. AE. 11: 72
 Rimari epulis, in epulas. AE. 6: 599
 Rimari, icurari. G. 1: 384
 Robigo. O. 1: 151
 Romanae arces, prototo Rom. imperio. O. 2: 171
 Rorare, rorantia astra. AE. 3: 567
 Roscida mella, vel mala. E. 8: 37
 Rosea rura, nomen proprium, priore producta. AE. 7: 712
 Roseis quadrigis Aurora. AE. 6: 535
 Rubus, masculini an feminini gener. E. 3: 89
 Rudens prora. AE. 3: 551
 Rudis terra, inculta. O. 2: 213
 Ruere cum quarto casu. O. 3: 470. AE. 8: 63. 10: 214
 Ruere & furere. AE. 2: 772
 Ruere proprium de subibus. O. 3: 253
 Rufrac oppidum. AE. 7: 739
 Ruit agmen aquarum. O. 1: 322
 Ruit imber aqua. AE. 5: 695
 Rumore secundo. AE. 8: 90
 Rumpere vocem. AE. 2: 129
 Rumpunt se radii, pro erumpunt. O. 1: 446-4: 78
 Rupto robore homines nati. AE. 8: 315
 Rustum, ruscum. G. 2: 414
 Rutulus & rutilus thorax. AE. 11: 488

S.

Sabinorum lingua H in F mutatur, *Falsit* pro *Halitil*, *forda* pro *borda*, &c. sim. AE. 10: 352
 Sacerdos Neptuno, vel Neptuni. AE. 2: 201
 Saces vel Sages. AE. 12: 651
 Sacrae flammae pro abominandis. AE. 9: 109
 Sacraei Ardeates. AE. 7: 796
 Sacrata & secreta mutantur. AE. 2: 157.
 9: 4
 Sacri vituli, sacrificio destinati. O. 3: 169
 Saepes & saepire, non sepes, & sepire. E. 1: 34
 Saeva & scaeva. AE. 1: 295
 Sages, Saces. AE. 12: 651
 Sagma, & sagmarius equus. AE. 1: 417.
 n. 90. S.
 Sallentini. AE. 3: 400
 Salvere. O. 2: 384
 Same. AE. 3: 271
 Sanctos & sacros confusa ex comp. scōs. AE. 2: 686. 11: 785
 Sanctus senatus. AE. 1: 426
 Sane, isoniae inservit. AE. 10: 48
 Sanguis posteriori producta. AE. 10: 487
 Sanguis pro gente. AE. 5: 771

Sanguinem equorum potantes gentes. O. 3: 463
 Saporata melle ossa. AE. 6: 420
 Sardous. E. 7: 41
 Sarraestes populi. AE. 7: 738
 Sar erit mihi, vel me &c. E. 7: 33
 Satis est exhausti poemarum. AE. 9: 356
 Satis fortunam, satis consilium &c. AE. 3: 348
 Satis superque. AE. 2: 642
 Satiis, melius. E. 2: 14
 Saturare, implere. O. 2: 197
 Saturari dolore. AE. 5: 608
 Saturo colore fucata. O. 4: 335
 Saturum Tarentum pro foecundum. O. 2: 197
 Saturum, nomen proprium, Tarenti locum. ibid.
 Saxa & faces volant. AE. 1: 150
 Saxo frangere, non laxis. O. 1: 267
 Saxolum sonare. O. 4: 373
 Scaena, non scena, scrib. licet a *scēna*. AE. 1: 164
 Scaenis agitantur Orestes, Tragoedii. AE. 4: 471
 Scalae & transtra navium. AE. 10: 287.
 n. 8. S.
 Scarbundus medii aevi vox. AE. 2: 256
 Scorpions. G. 1: 35
 Scylaceum, prima & secunda brevi. AE. 3: 553
 Scylla utraque a Poëtis confunditur. E. 6: 74
 Secludi spatiis iniquis. O. 4: 148
 Secta via, sectus limes. O. 2: 278
 Secula de longo tempore, hominum, urbium &c. AE. 8: 508
 Securim, securum. AE. 11: 656
 Securus amorum. AE. 1: 350
 Securus pro mortuo. AE. 10: 326
 Sed non &c. AE. 7: 736
 Sed quid ego haec? AE. 2: 100
 Sed & sub variata. AE. 5: 5
 Sedere ante aras. AE. 2: 507
 Sedere circum altaria. AE. 2: 517
 Sedere & tenere. ibid.
 Sedere de Regibus. AE. 1: 56
 Sedere, in bello, ignavum esse. AE. 12: 237
 Sedere naves dicuntur, cum merguntur, vel in vado haerent. AE. 3: 565
 Sedere portu. AE. 7: 201
 Seder sententia alicui. AE. 9: 220
 Sedibus referre, terrae condere. AE. 6: 152
 Seducere anima artus. AE. 4: 385
 Selinus palmosa. AE. 3: 705
 Semina flammae. AE. 6: 6
 Semita flammae. AE. 5: 526
 Semiustum, semustum. AE. 3: 578
 Sentire carinas, de fluviis. O. 1: 135
 Sentire mala &c. AE. 4: 542
 Sepultus vino somnoque. AE. 9: 189
 Sequaces Orpheae silvae, an sequentes. E. 3: 46
 Sequi clamore. AE. 9: 466
 Sera bubo. AE. 4: 462
 Sera comans Narcissus, ut multa gemens. O. 4: 122
 Sera omina, sero intellecta. AE. 5: 524
 Sera ulmus, tarde crescens. O. 4: 144

- Seranus, Sarranus, & Serranus, cognomen gentis Atillae.* AE. 6: 845. 9: 454
Serenum pelagus, pro coelum serenum & mare. AE. 5: 870
Serenum pro serenitate. AE. 5: 850
Serere sermones. AE. 6: 160
Serifus. AE. 10: 541
Sero, posteriore correpta. O. 4: 122
Serpulum scrib. non ferpillum. E. 2: 11. O. 4: 31
Servare limen. AE. 6: 402
Serum noctis. E. 8: 88
Serius, secus. AE. 5: 862. 9: 441
Si cum indicativo vel subjunct. E. 6: 10
Si, de tempore. AE. 5: 64
Si & sic variata. AE. 4: 614
Si & firma certa voluntas. AE. 4: 125
Si in invocationibus. O. 1: 17
Si pro an. AE. 4: 110
Si pro utinam. AE. 6: 186
Sic, pro sic temere. AE. 1: 225
Sic quoque. O. 1: 82
Sic, hic juvat, repetitum. AE. 4: 660
Sic, flammam praesentem innuit. AE. 1: 594
Sicelides an Sicilides. E. 4: 1
Sichaeus an Sychaeus. AE. 1: 343
Sichaeus cinis. AE. 4: 552
Siciliae loca a Virg. enumerata. AE. 3: 701
Sic, flammam carinae, profecerunt. AE. 10: 301
Sidus pluvium. O. 3: 278
Sidus pro Sole. O. 4: 234. AE. 2: 154
Signa, in vestibus. AE. 1: 648
Signare faxa nomine, & signare nomen faxo. AE. 7: 4
Sila, sylva in Brutiis. AE. 12: 745
Silarus vel Siler fluvius. O. 3: 144
Silentes dami. AE. 9: 395
Silentia Lunae, noctis. AE. 2: 255
Silex masculini an feminini gen. E. 1: 15. AE. 6: 471
Silici scintillam excudere, non filicis. AE. 1: 174
Silvae & montes, pastorum sedes, urbi appositae. E. 4: 3
Silvanus, Pan, &c. agrestia numina. AE. 8: 599
Silvestris Mnfa. E. 1: 2
Silvis virgulta sonantia. AE. 6: 704
Simplex mortis via, naturalis. O. 3: 482
Simul ac, Simul ut. AE. 12: 222
Simul repetitum eleganter. AE. 12: 268
Sine moxte furere. AE. 2: 772
Sinere rem, sinere simpliciter, si fata sinunt. O. 4: 7. AE. 1: 18
Singulari pro plurali. O. 2: 72
Singularis post duo substantiva. AE. 4: 651
Sinnant pro sinuantur, & sim. AE. 2: 207
Sinnatur portus in arcum. AE. 3: 523
Sinus de vestibus. AE. 4: 30. 10: 419
Sinus velorum. AE. 5: 16
Sistere se. AE. 11: 710
Sithoniae nives. E. 10: 66
Socius consilii. AE. 5: 712
Sol aeternus. AE. 2: 154
Sol perjuri vindex. ibid.
Sola, calceorum detritorum soleae. AE. 8: 652. n. 1. S.
Sola, viro destituta, desolata. AE. 4: 32
Solidae columnae. AE. 6: 552
Solidum ungulae cornu. O. 3: 88
Solita & solida humus. AE. 9: 214
Sollicitus cum secundo casu. AE. 7: 81
Soloeccinus non committitur in uno verbo. AE. 4: 403
Solvere coelum. AE. 12: 205
Solvere metum corde. AE. 1: 463. 562
Solvere se luctu. AE. 2: 26
Solus de eo, qui in solis locis versatur. E. 2: 4
Solutus somno. AE. 9: 236
Solutus vel sepultus somno & vino. AE. 9: 189
Solus vel Solus 'Agamemnon', pro Agamemnone ipso. AE. 7: 650
Somno vinoque sepulta urbs. AE. 9: 316
Somno vel somnio simillima, vel fumo. AE. 2: 794. 6: 702
Sonant faxa sae, sibilus elegans, non tonant. AE. 5: 866
Sonantia virgulta silvis. AE. 6: 704
Sonitus incendii. AE. 2: 301
Sono tremefacta tellus. AE. 10: 102
Soporata melle ossa. AE. 6: 420
Sors & pars mutata. AE. 3: 334
Sors triftis. E. 9: 5
Sparfi crines, de furentibus: pass, de lugentibus. AE. 1: 480. 2: 403
Sparis albo pellibus: capreoli. E. 2: 41
Spectare praemia, vel expectare. AE. 5: 400
Spectare pro expectare. AE. 8: 503
Spectare, exigere, examinare. E. 3: 48
Spectata pietas. AE. 6: 687
Spectata rebus juvenis. AE. 8: 151
in Spectatis, & sepulchris mutata. AE. 11: 197. n. 58. S.
Sperare pro rogare. AE. 1: 543. 5
Spercheus. O. 2: 487
Spes generis. AE. 6: 364. 10: 524
Spirabilis, spiritalis. AE. 3: 600. n. 10. S.
Spiracula & spiramenta terrae. AE. 7: 568
Spirant vada, & spiracula aequoris. AE. 10: 291
Spirare animam. AE. 14: 883
Spiritus poeticus. E. 4: 53
Splendidus, & splendens, de apparatu conviviorum. AE. 1: 637
Spoliis Orientis onustus Augustus, de signis a Parthis relatis. AE. 1: 289
Sponde. AE. 9: 296
Spondere sibi an recte dicatur. AE. 9: 296
Spumantia colla equorum. O. 2: 542
Stabula ferarum. AE. 6: 179
Stagna fluviorum. O. 1: 384
Stant lumina flamma, Stas pulvere coelum, & sim. AE. 6: 300
Stattius, Comicus antiquus. AE. 2: 777. n. 75. S.
Statuere urbem, pro condere. AE. 2: 295
Strerunt, secunda correpta. AE. 10: 334
Stenius & Stenelus. AE. 10: 388
Stirps masculini & fem. generis. AE. 12: 208. 781
Stratis relictis excubare. AE. 4: 82
Striae in architectura & in vestibus quae dicantur. AE. 8: 660. n. 13. S.
Stridere tertiae conjugationis. O. 4: 262. AE. 4: 689. 12: 691
Stringere se corpore alicujus. AE. 10: 476
Stringere frondes, fustes, decerpere. O. 1: 317. 2: 300
Stringit fluctus latera. AE. 3: 655
Stuixit mentem pietas. AE. 10: 814
Studia circensia, de favore partium. O. 3: 498
Studium pecudum, arvomum &c. O. 3: 163
Stuppa, non Stupa. AE. 5: 682
Stygii lacus. AE. 6: 154
Sua arbor. E. 1: 38
Sua poma. E. 7: 54
Sua contra. monosyl. ibid.
Sub aciem. AE. 12: 719
Sub culmina. AE. 8: 456
Sub-divo, vel, sub dio. O. 3: 432
Sub pectora. AE. 9: 718
Sub tape, pro in. E. 1: 57
Sub Sole, summo mane. AE. 1: 431
Sub tecta, & in tecta. AE. 9: 502
Sub terra, an sub terram. O. 4: 43
Sub ubera vel ubere nati. AE. 5: 285
Sub umbris vel umbras. AE. 11: 831
Subest natura solo. O. 2: 49
Subiecta flamma. O. 4: 385
Subiecta oneri colla. AE. 2: 721
Subiectare. O. 3: 241
Subiectat, subvectat. O. 3: 241
Subigere pro cogere. O. 4: 85
Subigit conto rarem Charon. AE. 6: 302
Subire muros & muro. AE. 7: 161. 9: 371
Subire humeris. AE. 2: 708
Subit & fuit cura, mutantur. AE. 8: 396
Subit hasta. AE. 10: 340
Subitae Harpyiae. AE. 3: 225
Subiti artus. AE. 7: 446
Subitum monstrum. AE. 5: 522
Subjuncti nostro leones. AE. 10: 257
Sublata & sublata mutantur. AE. 2: 169
Submittere, supplere, succedentem mittere. E. 1: 46
Submovere aliquem, opponitur re recipere. AE. 6: 316
Submovere & semovere. ibid.
Subnixus & subnexus cinem mitra. AE. 4: 217
Suboles. E. 4: 49
Subsidere cum quarto casu, Subsidit A-siam. AE. 11: 268
Subterlabentia muros flumina, adluentia. O. 2: 157
Subvectare arenam. O. 3: 241. 4: 385
Subulci. E. 10: 19
Subvolvere laxa. AE. 1: 424
Succedere, & succurrere. AE. 10: 439
Succedere currum & curru. AE. 3: 531
Succedere antum & antro. E. 5: 6
Succedere tumulos & tumulto. AE. 7: 161. 11: 103
Succinctus limo & trabea, pro insignis limo, & trabea succinctus. AE. 7: 187
Succipere. AE. 6: 248
Sucus unico c scribend. E. 3: 6
Sudare mella. E. 4: 30
Sufferre laborem. O. 2: 343
Sufferre, pro se sufferre. AE. 2: 491
Suffolus, suffulus equus. AE. 11: 671
Suffundere ora rubore, & ore ruborem. O. 1: 430

Su-

LXVIII INDEX IN NOTAS AD VERGILIUM.

Sumere audaciam, fumero socius. AE. 12: 500. n. 96. S.
Sumere, ICIoum verbum in legatis capiendis. AE. 5: 533.
Summa vel prima potestas. AE. 10: 100
Summus pectus, summum aequor. AE. 7: 528.
Suo sibi nomine. AE. 8: 519.
Suos & duos confundunt librarii. AE. 7: 317.
Super, pro insuper. AE. 2: 71.
Super his, pro propter haec, vel praeter haec. AE. 2: 348.
Super imperiis moveor, pro propter. AE. 10: 42.
Super fuga nulla, pro super est. AE. 8: 251.
Super uique. AE. 11: 317.
Superare undis, non undas. AE. 2: 207.
Superfluit arce, vel arcem. AE. 6: 17.
Superi, viventes, respectu mortuorum. AE. 6: 481.
Superincumbere. AE. 10: 727.
Superinfundere. AE. 6: 254.
Supplicia vota vel dona. AE. 8: 68.
Supra, prima brevi. AE. 7: 32.
Supra. AE. 7: 381.
Supremus clamor, in funere. G. 4: 460.
Surgunt astra orientia. AE. 4: 352.
Sus masculino genere. AE. 12: 170.
Suscipere & suscipere. AE. 6: 668, 723.
Suscitare ignes. AE. 8: 543.
Suscipiens coeli. AE. 6: 579.
Suspendus. AE. 3: 9.
Suspendus numine. AE. 3: 372.
Suscipere Lunam. AE. 9: 403.
Sustinere palmis undam. AE. 8: 70.
Sustollitur flamma. G. 4: 385.
Suta aerea. AE. 10: 313.
Suum sibi munus. AE. 6: 142.
Suum quaerit decia dextra, pro domi-
num. AE. 10: 395.
Suns sol, sua sidera. AE. 6: 641.
Sychaeus, Synchaeus. AE. 1: 343.
Symaethia flumina. AE. 9: 584.
Synaeresis aerea bisyllab. AE. 7: 190.
Syncope, Extinxisit pro Exstinxit. AE. 4: 682. Trans pro Transisse &c. AE. 5: 786.
Synthesis. AE. 9: 469.
Syracofus, Syracufus. AE. 6: 1.
Syria. AE. 7: 302.

T

TAbentes genae. AE. 12: 221.
Tabo languent corpora. G. 4: 251.
Taburnum. G. 2: 38.
Tacentia loca. AE. 6: 265.
Taciti remi. AE. 8: 108.
Taciturnum coelum. AE. 2: 255.
Taciturnum pectus. AE. 1: 502.
Tacitus loquitur, taciti dicunt, pro se-
creto, vel secum. AE. 2: 125.
Tacitis evincti tempora. AE. 8: 286.
Tacta & terra mutata. AE. 3: 589. n. 97. S.
Talentum auri & argenti. AE. 5: 112. 9: 265.
Talia vel talia in arboribus. AE. 10: 58.
A. 20. S.

Tamen pro autem. AE. 2: 185.
Tamen, non praecedente licet, vel
quavis. E. 10: 31.
Tandem in interrogatione, stomachan-
tis & increpantis. AE. 1: 370.
Tangere ambrosia, pro ungere. G. 4: 416.
Tangere & tingere mutata. G. 3: 403.
Tangit fluctus latera. AE. 3: 655.
Tanto, praecedente quantum. AE. 12: 19.
Tantum adis, vel tandem. AE. 8: 78.
Tantum ponitur, non praecedente aut
sequente quantum. E. 6: 30.
Tantus gurgis. AE. 5: 814.
Tapetes alti. AE. 9: 325.
Tarcon, vel Tarcho, & Tharcon. AE. 8: 506, 603. 11: 727, 746.
Tarda senectus, & sera. AE. 9: 610.
Tarda gloria. AE. 11: 430.
Tardat pro tardatur. AE. 10: 857.
Tardi bubulci. E. 10: 19.
non Tardus pro peritissimo. G. 2: 125.
Tarquinius secundum corripit. AE. 6: 818.
Tartareae vel Tartariae forores. AE. 7: 328.
Tauroripentani. AE. 3: 420. n. 60. S.
Taygeti juga, Taygeti culmina. G. 3: 44.
Tecta & arces. AE. 4: 260.
Tecta ferarum. AE. 6: 8.
Tecta & regna. AE. 6: 14.
Tegea pro Tegeaea, ut Nemaea pro Ne-
meaea. AE. 5: 299.
Tegere pace Latinos. AE. 7: 426.
Tegmen & tegumen. AE. 7: 666.
Tegmina arborum. E. 1: 1.
Tegmina pro exuviis quibus se tege-
bant Heroes. AE. 1: 275.
Tegumen. AE. 3: 594.
Tellus tremuit excita. AE. 7: 722.
Temerare thalamos. AE. 10: 389.
Temperare sibi ab aliqua re. G. 1: 360.
Tempora duo diversa saepe iuncta. AE. 2: 12. 3: 3.
Tempus ling. num. de parte capitis. AE. 9: 418.
Tempus agi res. AE. 5: 658.
Tempus erat, quo vel cum. AE. 2: 268.
Tenaces cerata. G. 4: 161.
Tendere & tollere palmas ad sidera, go-
stus mirantium. AE. 5: 256.
Tendere cursum, & cursu. AE. 2: 321.
Tendere oculos & tela, diverso sensu.
AE. 5: 508.
Tendere equos. AE. 11: 871.
Tendere pro ire. G. 4: 534.
Tendere & intendere mutata, pro ma-
gna vi aliquid conari. AE. 1: 18.
Tenebat & tegebat mutata. AE. 8: 194.
Tenebat & trahebat. AE. 8: 308.
Tenent carmina vacuas mentes. G. 3: 3.
Tener aer. AE. 9: 699.
Tenere speluncam, pro occupare. AE. 8: 194.
Tennes, a quo Tenedos. AE. 2: 21. n. 86. S.
Tentanda falcis acies. G. 2: 365.
Tentare fluvios. G. 3: 77.
Tenuis rivus. G. 4: 19.
Tepentes Zephyri. G. 2: 330.
Terebrare. AE. 3: 635. & S.
Terere otia, tempus. AE. 4: 271.

Terere calcem calce, in curfus cernendi-
ne. AE. 5: 324.
Terreo secundae, & tergo tertiae con-
jugationis. AE. 7: 626.
Tergum pro scuro. AE. 9: 412.
Tergus hominis. AE. 9: 764.
Terra, mater hominum. AE. 6: 152.
Terrae graviores. AE. 6: 84.
Terrae & venti confunduntur. G. 2: 349.
Terrae, pro hominibus ac pecudibus.
ibid.
Terram coelumque, non terras. AE. 6: 724.
Terra progenies hominum. G. 2: 341.
Terricus, montis nomen. AE. 7: 713.
Teucrum duces, non Teucii. AE. 8: 161.
Teucrus pro Teucer. AE. 3: 108.
Thalami taceatque. AE. 4: 18.
Thamurus. AE. 12: 341.
Thapfus insula. AE. 3: 689.
Thebe, Aesopi filia. AE. 3: 466. n. 7: 5.
Thermodon. AE. 11: 659.
Theron, Tyrannus Agrigentinus. AE. 10: 312. n. 25. S.
Theleus, non Tereus, infelix, apud
inferos. AE. 6: 618.
Thesandrus unus ex illis, qui equo
Trojano inclusi. AE. 2: 261.
Thiasus Graecorum convivium. E. 5: 30.
Thiasus & Thyasidem. ibid.
Thyas an Thyas. AE. 4: 302.
Thyle, Thale. G. 1: 30.
Thymocreas. AE. 2: 32.
Tiberinus scribendum, non Tyberinus. G. 4: 369.
Tiberis & Thybris scribendum. AE. 1: 13.
Tiburni manus. AE. 11: 519.
Tilia, Talia. G. 4: 183.
Timavus. AE. 1: 244.
Timidus, & timidus. E. 6: 20.
Tinia; tinea. G. 4: 246.
Tithonus Laomedontis filius, non frater.
AE. 4: 585. n. 96. S.
Tityrus, non Tytirus, & unde dicuntur.
E. 1: 1.
Tirubata vestigia. AE. 5: 392.
Tmarus Dorychus. AE. 5: 620.
Tmarus & Himarius mutata. ibid.
Tmaros mons. E. 8: 44. & AE. 5: 620.
Tmolus, molus. G. 2: 98.
Tmolericum vinum. ibid.
Tollere se ad auras. AE. 2: 699.
Tollere fluctus vento, tollit se mare, &c.
sum. AE. 1: 66.
Tonat Aetna, vel sonat. AE. 3: 571.
Tondens jecur vulkur. AE. 6: 598.
Tondent hirci, pro tondentur. G. 3: 312.
Tonitruum pro tempe. AE. 7: 28.
Tori riparum. AE. 6: 674.
Tornata & toreumata differunt. E. 3: 381.
Torquere pro curvare. G. 2: 448.
Torquet Atlas axem humero. AE. 8: 141.
Torvi vel torti. Tiphones angues. AE. 6: 571.
Tota veste aliquem vocare. AE. 8: 712.
Totum & tutum mutata. AE. 9: 245.
Totus collucet veste. AE. 10: 539.
Trahim. G. 4: 260.
Trahus Aellae. AE. 2: 673.
Trahus rocae. G. 3: 489.

Trahus.

Ultimus coeli, aeris haustus. AE. 3:138
 Trahae, trahae. O. 1: 164
 Trahere mores, & trahere simplicitatem. AE. 7: 315
 Trahere comitum. AE. 8: 308
 Trahit & rapit munita. O. 1: 203
 Traiectio pronomini relatiui. E. 1: 54
 Traiectum telum. AE. 10: 587
 Transibere, & transadigere costas. AE. 9: 432
 Transgerat medium aeternum dies. AE. 6: 536
 Transiit parmam mucro. AE. 10: 817
 Transueria fecimus venti. AE. 5: 19
 Tremescere, pavescere, & sim. AE. 3: 648
 Tremulum Lunae lumen. AE. 7: 9
 Trepidant Manes. AE. 8: 246
 Trepidant trieterica. AE. 4: 302
 Trepidare de equis, & equi trepidant, AE. 4: 121. n. 70. 6.
 Trepidant artus. AE. 3: 627
 Trepidum aënum. O. 1: 296
 Trepidum & tepidum. ibid.
 Triboli, tribuli. O. 1: 151
 Tudentia praeae rostra, non stridentia. AE. 5: 143. 8: 690
 Tis, tres. AE. 10: 350
 Tisti ore. AE. 11: 533
 Tristia facta, dicta. AE. 2: 548
 Tristis fors. E. 9: 5
 Triumphata urbs. AE. 6: 837
 Troius, non Troicus. AE. 11: 119
 Trudes, genus conti. AE. 5: 208
 Trunca pinus, myrtus, baculi pastorum & trunco illarum arborum. AE. 3: 659
 Tueri se moribus. AE. 7: 204
 Tulerunt secunda correpta. E. 4: 61
 Tumor pro ira. AE. 8: 41
 Tunsae fruges. G. 3: 133
 Tunsus vel Tulsus Gallae sapor. G. 4: 267
 Turba, de duobus. AE. 3: 233
 Turbare verbum in bellis proprium. E. 1: 12. AE. 6: 801
 Tumnus, poeta antiquus. O. 3: 325. S. Turpare capillos sanguine. AE. 10: 832 & pulvere. AE. 10: 844
 Turpis podagra. O. 3: 299
 Turrim. AE. 2: 460
 Turtur femin. gen. E. 1: 59
 Tympana rotas plaustrorum sine radiis. O. 2: 444
 Tyrrhenum duces. AE. 11: 835
 Tyrrhus & Tyrrhidae, Tyrrhi filii. AE. 7: 485
 Tytus, Tyros. AE. 4: 670

V.

Vaccinia, hyacinthi. E. 2: 18
 Vadere in mortem. AE. 2: 359
 Vadofus amais. AE. 7: 728
 Vagare. AE. 3: 76. n. 14. S.
 Vale longum, de non redituris. E. 3: 79
 Valentes furcae. O. 2: 359
 Validis viribus. AE. 2: 50
 Validus fremor. AE. 11: 296
 Valles pro vallis, contra vulpis pro vultus. AE. 11: 522
 Variatio casuum. AE. 3: 349. n. 19. S.
 Variatio temporum. AE. 6: 294

Variatio modorum. AE. 3: 294. 4: 591
 Variatio numeri singularis ac pluralis; *passi* & *certus* sequitur, *mirantur* sequente *super*, &c. AE. 2: 324. 6: 677
 Variatio personae verborum. AE. 5: 355
 Varius Poeta. E. 9: 35
 Variorum Rerum Humanarum Libri. AE. 3: 148. n. 3. S.
 Ubi quaeque matres Latinae. AE. 7: 409
 Udi dentes. O. 3: 514
 Vel pro &. AE. 6: 769
 Velini portus. AE. 6: 366
 Velivolum mare. AE. 1: 224
 Velle arma. AE. 12: 242
 Velle fallere, & sim. G. 4: 448
 Venerari passim. AE. 8: 76
 Venia & vita saepe confusa. AE. 2: 145
 Veniam vitamque rogare. ibid.
 Veniens Auster. E. 5: 82
 Venire, de hostili animo. E. 9: 13. O. 11: 322. AE. 1: 22. 7: 470. 10: 456
 Venire ex cado, pro esse. AE. 1: 22
 Venire propervenire. AE. 1: 2
 Venire terram, non ad terram. AE. 2: 781. 12: 861
 Ventum est. O. 4: 484
 Vera fides. AE. 3: 316
 Verba duo activae & passivae formae conjuncta. O. 1: 130. AE. 5: 773
 Verba duo idem notantia cumulantur. *deceptam fessilem*, & sim. AE. 4: 17
 Verba precantia. AE. 7: 237
 Verba synonyma repetita. *fatur & inquit*. AE. 5: 551
 Verbanus lacus, Maximus dictus. O. 2: 159
 Verberat amnem recte. O. 1: 141
 Verberat aures nuntius, vel vulnerat. AE. 8: 583
 Verbere, flagello, armatae Furiae. AE. 7: 451
 Vere Phrygiae. AE. 9: 617
 Verrere remis aequora. AE. 3: 668
 Verrere spicula. AE. 5: 586
 Versare dolo, & dolos. AE. 2: 62
 Versus remorum triplex, a *venere*, AE. 5: 119
 Versus adulterini Virgilio inserti. E. 1: 18. AE. 2: 76. 100. 4: 528. 7: 444. 587. 8: 41. 9: 29. 121. 151. 529
 Versus aliquot Virgilio decessi. AE. 2: 567
 Versus dactylici. O. 3: 449
 Versus duo ab eadem voce incipientes. AE. 2: 483
 Versus duo in eandem sonum desinentes. AE. 3: 656. AE. 4: 256
 Versus iidem diversis locis apud Virgilium, sed mutata una alterave voce, a librariis saepe corrupti vel interpolati. E. 5: 37
 Versus, in quibus plures voces ab iisdem literis incipientes. E. 3: 76
 Versus hypercatacticus. AE. 6: 33. 7: 237. 633. 11: 11
 Versus hypermetri, *Syllabique Charybdis*, & sim. AE. 3: 684. 4: 629. 6: 653. 7: 160. 470. 10: 883. 11: 333
 Versus reciproci, vel Sotadici. AE. 7: 634. n. 97. S.
 Vertere coelum in Tartara. AE. 12: 205
 Venere fundo. AE. 10: 88
 13.

Vertere pro evertere. AE. 1: 20
 Vertex, vortex. O. 1: 481
 Verubus vel veribus. AE. 5: 103
 Vescaus. O. 2: 224
 Vescauras. AE. 3: 339
 Vesum, vescae frondes. O. 3: 175
 Vestire aliquem vocare. AE. 8: 712
 Vestigia premere & torquere. AE. 6: 547
 Vetus fama. AE. 6: 527
 Vexare rates. E. 6: 76
 Vexum & convexum, a *veho*. AE. 7: 544
 Vi multa vel magna aliquid facere, pro magno animi ardore. AE. 1: 271. 9: 720
 Via flammae. AE. 5: 526
 Via salutis. AE. 12: 405
 Viac coeli. O. 1: 418
 Viac & vices mutata. ibid.
 Viac vestium quae dicantur. AE. 8: 660. n. 13. S.
 Vices praclionum. AE. 2: 433
 Vices variare, stationes. AE. 9: 164
 Victor, voti compos. O. 3: 10. 17. AE. 3: 439
 Victor, propositi effector. AE. 2: 329
 Viden. AE. 6: 780
 Videre & movere mutata. AE. 9: 471
 Vides, & video, *divinatio*. AE. 9: 198
 Vidi ante oculos meos. AE. 12: 638
 Vidi, & vidi ego. O. 1: 197
 Vigilanda nox. O. 1: 313
 Vin' pro vis. AE. 6: 818
 Vincere aliquem, exorare, persuadere. O. 4: 398
 Vincere flamma, torrere. O. 3: 560
 Vincere linguam; de vino. O. 2: 94
 Vincula legum. AE. 7: 203
 Vinculus vino. AE. 9: 337
 Virecta in Mll. AE. 6: 638
 Vires animique. AE. 10: 357
 Virgae auratae in vestibus. AE. 8: 660
 Virgiliomastix. AE. 5: 521. n. 95. S.
 Virgilius saepe alludit ad templa Romae sui temporis, cum alia templa describit. AE. 1: 448
 Virgilius variare solet saepe loquendi modum. E. 5: 37. AE. 5: 88. 486. 9: 123. 814
 Viri, mollibus & effeminatis oppositi. E. 3: 7
 Viribus contendere, de lucta vel de cecamine jaculi, & coetus. AE. 5: 67
 Vira. AE. 3: 172
 Visco fallere, de aucupio. O. 1: 139
 Visu haud temere est, vel visum. AE. 9: 375
 Vita, pro vivendi modo. O. 2: 467
 Ulixes. E. 8: 70
 Ulixes, Ulixi. AE. 2: 7. 90. 3: 279
 Ultima vitae pars, senectus. E. 4: 53
 Ultus passivae. AE. 10: 737
 Umbra & herba. E. 3: 55
 Umbra pro frondibus arborum. E. 4: 518
 Umbram & urbem. AE. 2: 768
 Umor pro humor. O. 1: 30
 Umquam & numquam confunduntur. AE. 2: 321
 Unanima soror, non Unanimis, exanimus, semianimus, & sim. AE. 6: 8. 7: 335
 Unanimus frater. AE. 7: 335
 Undar sanguine litus. AE. 2: 582
 Undique & undique. AE. 5: 9
 Unguere tela. AE. 9: 773

Via.

LXX INDEX IN NOTAS AD VIRGILIUM.

- Vno & imo in corde. AE. 10: 871. 12: 667
Vocalis brevis ante *sc.* & *sim.* producta.
AE. 9: 37
Vocant fata aliquem. AE. 10: 471
Vocant tympana. AE. 9: 619
Vocant vela aurae. AE. 3: 356, 454
Vocare curibus auras, pro, provocare. G.
3: 193
Vocare Deos, precari. AE. 12: 176
Vocare & trahere fata. AE. 9: 94
Vacare imbrem votis. G. 1: 157
Vocare in artes. G. 2: 52
Voce, vel ore, precatur. AE. 6: 186. 9: 403
Voce vocare. AE. 5: 860
Voces a duabus consonantibus incipien-
tes corruptae a librariis, omiſſa una
consonante. *molus* pro *Tmolus*, & *sim.*
AE. 5: 620
Voces conjunctae vel disjunctae in *Mff.*
sed & pro *sedet*. AE. 11: 522. n. 28. S.
cogit & pro *cogitet*, & *sim.* G. 1: 461.
etiam pro *et jam*. G. 2: 18. G. 3: 189.
AE. 6: 485. *agitata*, & *agit atra*. G.
2: 130. 3: 189. *infrabunt* & *infra da-*
bunt. *vastabo* & *vasta dabo*. AE. 1: 608.
9: 323. *subit*, *subit* &. AE. 2: 562.
hodieque & *hodie quoque*. AE. 3: 80. n.
22. S. *ambrosiae nectare*, pro *ambrosia*
& *nectare*, AE. 6: 314. n. 91. S.
Voces & verba. AE. 4: 460
Voces geminatae. AE. 5: 136
Voces tres litteram *n* habentes, *scirpea*
tata lacu. AE. 6: 238
Volacma pira. G. 2: 88
Volens & volans. G. 2: 41. AE. 5: 219
Volens, favens. G. 2: 41
Volgo, vulgo. G. 1: 481
Volitantia simulacra, in fornix. AE. 7: 89
Volnus, volgus, divom, Volcanus, &
sim. in *Mff.* AE. 2: 539
Volsens. AE. 9: 370
Vultus pro vultus. AE. 2: 529
Voluptas de amore. E. 2: 65
Volutare & voluptare. AE. 6: 157
Volutare tela pro jacere. AE. 10: 883
Votux, Bocchi filius. AE. 5: 540. n. 18. S.
Vomere flammam. AE. 8: 620
Vomis, vomer. G. 1: 46
Vortex, & vertex. G. 1: 481. 3: 241. AE.
7: 31, 567
Vota & dona mutata. AE. 8: 61
Vota solemnia. E. 5: 74
Voti damnatus. E. 5: 80
Vox & vultus conjuncta, unde quis di-
gnoscitur. AE. 1: 327. 5: 648
Vox tubae, & de omni sonitu. AE. 3: 668
Upilio & opilio. E. 10: 19
Ur in verbis, ut *jactetur*, vocali sequen-
- te, productum ob caesuram. AE. 11:
608
Urbes terraeque de maximo imperio.
G. 1: 25
Urbs de tota regione. AE. 5: 52
Urbs & domus junctae. AE. 1: 600
Urget timor sollicitam. AE. 9: 89
Urquere scribendum. AE. 6: 561
Urquet & angit murata. AE. 9: 89
Urri in Africa. AE. 5: 37
Uti ad. E. 5: 43
Ut pro *dum*. AE. 7: 72
Ut pro *postquam*. AE. 11: 151
Ut ter repetitum. AE. 1: 486
Ut vercori. AE. 1: 671
Uti & ubi confunduntur. AE. 2: 497
Utrumque limus, utrumque mare. G.
3: 33
Uvidus Jupiter. G. 1: 418
Uvidus, pluvia madidus. E. 10: 20
Vulgus mascul. *in vulgum*. AE. 2: 99
Vulnus pro telo quo vulnus infligitur.
AE. 2: 529. 10: 140
Vulneris & sanguinis unda. AE. 9: 700

Z.

Z Acynthus. AE. 3: 270
Z Zema. AE. 3: 466. n. 8. S.

IN

INDEX

AUCTORUM VETERUM

EMENDATORUM VEL ILLUSTRATORUM,

NEC NON

RECENTIORUM,

QUI NOTANTUR VEL LAUDANTUR

IN NOTIS AD

VIRGILIUM.

ABRAMUS (Nicolans) AE. 4: 449
 ACIDALIUS (Valens) AE. 10: 558
 ADDISSON. AE. 7: 563, 712. 9: 715. 12: 165
 AFRANIUS in Cinerario. AE. 4: 194. n. 86. S.
 AGRARIARUM rei scriptores. AE. 11: 759
 AGGENUS Urbicus. E. 7: 56
 ALARDUS (Lampertus) AE. 6: 420
 ALBINOVANUS Eleg. in Druf. AE. 4: 534
 ALCIMUS Avitus. E. 4: 61
 ALCUINUS. AE. 11: 126
 ALSARIUS (Vincentius) AE. 6: 840. n. 80. S.
 AMMIANUS Marcellinus. AE. 4: 473. 6: 875
 ANSELMUS (Georgius) AE. 3: 510. n. 73. S.
 APOLLODORUS. AE. 3: 111
 APULEJUS. AE. 5: 312. 6: 681
 D'ARNAUD (Georgius) AE. 8: 596
 ARNTZENIUS (Joh.) AE. 2: 620
 ARUSIANUS Meffius. E. 1: 80. & Saep. O. 1: 360. AE. 4: 58. 5: 185. 7: 799
 AUCTOR de orig. urb. Rom. E. 4: 58. AE. 2: 261, 262
 de Viris Illustribus. AE. 9: 37
 Panegyrici ad Pisonem. E. 7: 56
 Calicis. AE. 11: 268
 Aetnae. O. 2: 197. 3: 193
 Ceiris. AE. 8: 402
 Supplement. Aetor. Lipsienf. AE. 2: 49
 AVIENUS Penegeff. AE. 1: 120, 174. AE. 10: 587. 11: 892
 Phaeomen. AE. 3: 589. n. 97. S. AE. 12: 865
 in Fabulis. AE. 9: 651. 11: 714
 AUSONIUS. E. 8: 22. O. 1: 208. 4: 43, 443. AE. 1: 109, 201. 2: 331, 773. 6: 325. 8: 139. 10: 291, 788. 12: 391

BARLANDUS (Adrianus). AE. 1: 458. & passim cod. libror.
 BARTHIUS (Caspar) AE. 4: 31. 6: 325, 346. 8: 1. n. 13. S. 513. AE. 10: 468, 743. 11: 72, 151, 522. n. 28. S. 122 139. n. 54. S. 898, 906
 BEDA. AE. 1: 109. 11: 262
 BENTLEJUS (Richardus) AE. 2: 780. 3: 708. 4: 256, 482. 5: 484, 555, 864. n. 88. S. AE. 6: 18, 395. 7: 624, 8: 439. 10: 356. 11: 699. n. 96. S.
 BONAMICUS (Lazarus) AE. 6: 620
 BROUKHUSIUS (Janus) O. 3: 116. AE. 5: 355, 524. 7: 29. n. 32. S. AE. 8: 660. n. 13. S. 12: 802
 BUDAEUS (Gulielmus) AE. 12: 835
 BYNCKERSHOEKIUS (Cornelius) O. 1: 373

C.

CAESAR. AE. 2: 185. 6: 132. 9: 37
 CALPURNIUS. O. 3: 190
 CANNegiETERUS (Henricus.) AE. 6: 563. n. 94. S.
 CANTERUS (Gulielmus) AE. 7: 543. 11: 50. 12: 398
 CASAUBONUS (Isaacus) O. 1: 167
 CASTALIO (Josephus) AE. 12: 727
 CASTELVETRIUS (Ludovicus) Saep. ad Eclog. AE. 6: 395. 9: 141. & alibi.
 CATALECTA Pithoei. AE. 10: 269, 552. 4: 58. 5: 88, 547. 6: 132, 793. bis. 7: 532. 11: 261, 755. 12: 17
 CATROBUS. passim. praecip. O. 4: 415. AE. 1: 344. 2: 103. 196. 3: 111, 134. 4: 345. 5: 52. 7: 276, 295. 9: 75, 542. 10: 166
 CATULLUS. E. 10: 12. O. 4: 443. AE. 3: 141, 625. 6: 456. n. 73. S. 733. 7: 302
 CELLARIUS (Christophorus) AE. 6: 563. n. 94. S.

CEN-

CENSORINUS. O. 2: 463
 CERDA (Eudovicus de la) AE. 4: 352. & alibi saepe.
 CHARISIUS. E. 8: 70. AE. 1: 399. 3: 81. 341. 11: 715
 CICERO. E. 2: 65. 7: 16. O. 2: 175. 204. 407. 448. 456.
 3: 67. 306. 319. AE. 1: 24. n. 89. S. 176. n. 77. S. 233. 698.
 n. 94. S. 732. 2: 100. 506. n. 47. S. 707. n. 24. S. 3:
 348. 443. n. 83. S. 600. n. 10. S. 4: 692. 5: 287. n. 34.
 S. 340. 6: 291. 435. 849. 7: 234. 485. n. 12. S. 9: 37. 351.
 371. n. 80. S. 10: 439. 12: 715. 801
 CLAUDIANUS. E. 1: 9. 2: 58. 73. 6: 56. 7: 16. O. 3: 349. 4: 126.
 AE. 1: 97. 201. 317. 2: 88. 3: 8. 565. 625. 4: 8. 17. 58. 5: 620.
 6: 66. 132. 206. 231. 255. 733. 7: 110. 10: 154. 238. 291. bis.
 468. 11: 236. 755. 870. 895. 12: 709. 862
 CLEDONIUS. E. 8: 70
 CLERICUS (Johannes) E. 2: 10. O. 4: 290. AE. 4: 436. 12:
 657. n. 46. S.
 CODEX Theodosianus. AE. 4: 454
 COLUMELLA. E. 7: 1. & 65. bis. O. 1: 50. 2: 86. bis. 97.
 102. 106. 268. 407. 3: 78. 176. 4: 63. 95. AE. 1: 174. 3: 533.
 4: 116. 5: 449. 781. 6: 132. 7: 110. 697. 10: 291. 587. 12:
 781
 CORIPPUS. AE. 6: 475. 7: 712
 CORRADUS (Marius) AE. 12: 709
 CORTIUS (Godlieb) O. 1: 267. AE. 4: 647
 CRENIUS (Thomas) AE. 5: 284
 CRUCQUIUS (Joh.) AE. 7: 129
 CUJACIUS (Jacobus) AE. 7: 38. n. 35. S.
 CURTIUS. E. 3: 43. O. 2: 45. 407. AE. 1: 15. 2: 61. 4: 350. 5:
 685. 6: 563. n. 94. S. 7: 585

D.

DACERTA (Anna) AE. 8: 318
 DAVISIUS (Joh.) AE. 4: 297. 7: 176. 12: 219
 DAUSQUEJUS (Claudius) AE. 8: 728
 DELRIUS (Martin. Anton.) AE. 10: 455
 DEMSTERUS (Thomas) AE. 10: 166
 DICTYS Cretensis. AE. 1: 513. 2: 234. 262. 264. 799. 7: 761.
 n. 43. S.
 DODORUS Siculus. AE. 7: 695
 DORVILLE (Jac. Phil.) AE. 3: 92. 4: 471. 8: 422. & pas-
 sim alibi.
 DRABENBURGIUS (Arnoldus.) E. 2: 4. AE. 2: 77. 3: 287.
 4: 436. 7: 584. 10: 140. 12: 376
 DUKERUS (Car. Andr.) AE. 6: 36. 478. 12: 106

E.

EMMENESSIUS. AE. 1: 543. n. 57. S. 5: 773. 12: 543.
 n. 55. S. & alibi.
 ENNIUS. AE. 7: 678. n. 71. S. 11: 896
 ERASMUS (Desiderius) AE. 11: 403. n. 73. S.
 EXCERPTA Beireliana. AE. 5: 568

F.

FABER (Tanaquillus) AE. 5: 542. 6: 32. 8: 605
 FAERNUS (Gabriel) AE. 9: 296
 FANNIUS de ponderib. AE. 3: 284
 FESTUS. E. 2: 4. S. AE. 5: 568
 FIRMICUS. AE. 12: 835
 FLORUS. O. 1: 322. 3: 122. AE. 3: 425. n. 65. S. 609. 5:
 398. 7: 697. 10: 809. 11: 272. 12: 292. 885
 FONTANINUS (Justus) AE. 7: 716
 FRONTINUS. AE. 2: 30
 FULGENTIUS. AE. 12: 469.

G.

GELLIUS. E. 7: 48. O. 4: 7. AE. 1: 2. 1: 119. n. 51. S. 207.
 513. 7: 498. 9: 37. 10: 587
 GERMANICI Aitales. AE. 7: 389. 10: 377
 GESNERUS (Conradus). AE. 11: 406. 12: 219
 GIPHANIUS (Oberus) AE. 8: 712. & alibi.
 GLOSSAE Mss. Vossianae. AE. 7: 498. 9: 375
 GOTHOFREDUS (Jacobus) AE. 4: 473
 GRANGAEUS (Isaacus). AE. 12: 437
 GRATIUS. O. 4: 95. AE. 12: 388
 GRAVIUS (Valentinus) AE. 6: 793
 GRONOVIVS (J. Fred.) AE. 9: 37. & alibi.
 GRONOVIVS (Jacobus) O. 2: 480. AE. 6: 777
 GUNTHERUS. AE. 12: 835

H.

HARDUINUS (Johannes) AE. 4: 84. 110. 116. 156. 218.
 221. 227. 229. 244. 260. 313. 344. 361. 367. 388. 402.
 403. 411. 430. 431. 436. 449. 451. 456. 502. 506. 510. 516.
 542. 554. 565. 579. 594. 622. 625. 5: 10. 16. 37. 45. 46. 111.
 136. 149. 294. 306. 592. 621. 628. 839. 6: 16. 36. 46. 420.
 471. 769. 800. 823. 837. 853. 855. 7: 28. 75. 419. 440. 447.
 456. 493. 604. 9: 698
 HAVERCAMPUS (Sigeberus) AE. 5: 163. 6: 727. 8: 532.
 10: 850
 HEINECCIUS (Joh. Gontl.) AE. 2: 529
 HEINSIUS (Daniel) AE. 3: 589. n. 97. S.
 HESYCHIUS. AE. 1: 478
 HUMANNUS (Christoph. Aug.) E. 3: 60. AE. 1: init. 154.
 348. 374. 2: 3. 81. 84. 100. 103. 248. 3: 484. 4: 237. 244. 436.
 471. 538. 5: 136. 380. 466. 654. 6: 90. 311. 378. 690. 9: 186.
 351. 525. 10: 439
 HIERONYMUS. O. 3: 204. AE. 7: 532
 HIERONYMUS Chronico Euseb. AE. 3: 705. 9: 653. 10: 126
 HIRTIUS. AE. 9: 632
 HORATIUS. E. 9: 35. 10: 59. O. 2: 319. 369. 3: 116. AE. 2: 647.
 3: 93. n. 56. S. AE. 3: 386. 589. n. 97. S. 5: 633. 6: 382. 8:
 139. 9: 195. 197
 HUETIUS (Petrus Daniel) O. 4: 511. AE. 1: 317. 343. 8: 508
 HYGIVS. AE. 2: 198

I.

INSCRIPTIONES. AE. 1: 43. n. 79. S. 3: 503. 5: 568. 7: 796
 ISAEUS (non Isocrates in orat. advers. Callimach. AE. 2: 65
 ISIDORUS. O. 4: 301. AE. 7: 678. n. 71. S. 10: 444. n. 26. S.
 JUSTINUS. AE. 2: 201. 309. 3: 565. 4: 534
 JUVENALIS. E. 3: 16. 7: 1. 9: 31. AE. 3: 37. 170. 608. 4: 689.
 5: 484. 6: 302. 800. 10: 693. n. 72. S. 12: 519

L.

LACTANTIUS. E. 1: 9. O. 3: 549. AE. 2: 223. 6: 132. bis.
 LAMBIVS (Dionysius) AE. 7: 484
 LIPSIUS (Justus) AE. 4: 213
 LIVIVS. E. 7: 74. AE. 1: 579. 2: 50. 309. 3: 348. 438. n. 77. S.
 4: 27. 436. 7: 277. 8: 642. 11: 467. 12: 510
 LUCANUS. E. 1: 9. 70. 2: 19. 3: 43. 5: 66. O. 1: 6. 318. 441.
 2: 233. 497. 3: 130. 204. AE. 1: 382. 513. 2: 88. 667. 804. 3:
 293. 557. 565. 687. 705. 4: 17. 94. 5: 200. 323. 739. n. 70. S.
 6: 171. 209. 357. 632. 832. 7: 464. n. 93. S. 8: 262. 9: 37. 10:
 154. 313. 587. bis 12: 835.
 LUCILIVS. AE. 12: 299
 LUCRETIVS. O. 3: 116. 124. 309. 340. AE. 1: 513. 580. 3: 348.
 625. 5: 751. 7: 110. 9: 110. 197. 10: 291. 587. 12: 736

M.

MAASVICIUS passim & ubique.

- MACROBIUS**. E. I. init. G. I: 272. AE. 2: 627. 3: 221. 4: 58. 5: 682. 6: 598, 733. 7: 464, 535, 601, 794, 796. 9: 571. 10: 186, 270. 11: 82, 154, 543. n. 55. S. 669, 755. 12: 224.
- MARCENATIS** fragmentum. AE. 5: 279. 8: 310. n. 64. S.
- MAITTAIRE** (Mich.) AE. I: 443. 5: 546. 6: 209.
- MANILIUS**. G. I: 218, 334, 418. AE. 3: 421, 708. 4: 482, 647. 5: 323, 484, 817. 6: 18, 395, 641. 7: 624. 8: 223, 439, 508. 10: 336. 11: 287.
- MARCIANUS** Capella. E. 3: 8. AE. 3: 270. 7: 485. 11: 309.
- MARKLANDUS** (Jerem.) E. 5: 28. G. I: 491. 2: 486, 509. 3: 101, 435. 4: 15, 520. AE. I: 125, 316, 616. 2: 40, 109, 154, 157, 159. 3: 341. 4: 11, 19, 98, 156, 191, 471. 5: 870. 6: 803. 7: 444, 540. 8: 272, 461, 582, 660. n. 113. S. 686. 9: 141. 10: 225. 11: 213, 909.
- MARTIALIS**. E. 5: 30. 7: 65. G. I: 360, 419. 4: 126. AE. I: 478. 4: 98. 5: 355. 7: 655.
- MATTIUS** (Joh. Marius) AE. 3: 386. 6: 618. 7: 607. 8: 270, 294. 11: 406.
- MEIBOMIUS** (Marcus) AE. 5: 663.
- MEIBOMIUS** (Joh. Henr.) AE. 12: 290, 397.
- MENARDUS**. AE. 12: 736.
- MERCERUS** (Jofias) AE. 3: 327. 10: 238. 11: 85.
- MERULA** (Paulus) AE. 7: 328.
- MEZSIUS** (Johannes) AE. 7: 535.
- MINUCIUS** Felix. G. 3: 116. AE. 8: 721.
- MUNCKERUS** (Thomas) AE. 11: 775. n. 61. S. 12: 469.

N.

NAEVII fragmentum emend. AE. 3: 10. n. 39. S.

- NEMESIANUS**. G. I: 441.
- NONIUS** Marcellus. G. I: 135. 4: 7. AE. 2: 341. 3: 111, 127, 327. 5: 162. 6: 160. 7: 508. 9: 37.
- NORISIUS** (F. Henr.) AE. 3: 503.
- NUMMI** veteres. AE. 3: 705. 5: 568. 6: 793. 8: 642.

O.

OBRECHTUS (Ulricus) AE. 2: 156. n. 17. S.

- ORTELIUS** (Abrahamus) AE. 3: 111.
- OUDENDORPIUS** (Franciscus) G. I: 130. 4: 319. AE. 2: 469. n. I. S. 6: 66. 11: 197. n. 58. S.
- OVIDIUS**. E. I: 80. 4: 19. 5: 27. 6: 40. 7: 56, 65. G. I: 318, 461. 2: 44, 72, 513. 3: 212, 223. 4: 7, 531. AE. I: 25, 113, 340, 380, 578, 600, 716. 2: 52, 139, 499, 667. 3: 170, 280, 281, 678. n. 88. S. 4: 70, 94, 125, 538, 543. 5: 73, 200, 685. 6: 23, 141, 209, 231, 248. 316, 551, 690, 777. 7: 110, 400, 450, 739. 8: 262, 474, 527. 9: 86, 156, 466, 524. 10: 377, 389, 675. 11: 11, 269, 299, 352, 755. 12: 365, 718, 835, 865.

P.

PANDECTAE. G. 3: 398. AE. 5: 533.

- PAPIAS**. G. 3: 338. AE. I: 435. n. 33. S.
- PASSERATIUS** (Janus) AE. 10: 102.
- PATINUS** (Carolus) AE. 5: 568.
- PAULINUS** de vita Martini. G. 4: 443.
- PERSIUS**. E. 2: 53. 5: 30. AE. I: 120, 174. 5: 52. 6: 187. n. 86. S.
- PERSII** Scholiares. G. 2: 532.
- PETITUS** (Petrus) AE. 6: 579.
- PETRONIUS**. AE. 3: 427. 6: 209, 556. 8: 527, 652. n. I. S. 10: 154. 12: 17.
- PHAEDRUS**. E. 8: 70.
- PIUS** (Joh. Baptista) AE. 6: 801. 12: 419. n. 50. S. 736.
- PLAUTUS**. G. I: 491. 3: 309. AE. 3: 386. 4: 149. n. 5. S.

- 5: 486. 7: 110, 289. 9: 632. 11: 620. 12: 801.
- PLINIUS**. E. 5: 38, 43, 71. G. I: 218, 332, 513. 2: 166, 4: 126. AE. I: 120, 201. 3: 386. 4: 116. 5: 208. 7: 712. 9: 412, 651, 699. 10: 587. 12: 298, 709, 801.
- PLINIUS** Junior. G. 2: 163, 260. 4: 301. AE. I: 719. 3: 8. 8: 439, 642. 11: 186. 12: 835.
- POETAE** veteris Verfus. AE. 4: 629.
- POPMA** (Aulonius) AE. 11: 896.
- PRISCIANUS** Perieg. E. 5: 48. G. I: 441. AE. 3: 211, 533. 8: 202.
- PROBUS** Grammaticus. E. 8: 5. 10: 12.
- PROPERTIUS**. E. 4: init. 5: 25. 8: 4. G. 2: 407. 3: 435. 4: 338, 443. AE. I: 48, 201. 2: 139. 3: 250, 348, 386, 442. 4: 218, 350. 6: 30, 556. 7: 110, 289. 9: 400, 502. 10: 539. 12: 715.
- PRUDENTIUS**. E. 5: 48. 6: 30. 9: 9. G. I: 513. AE. I: 736. 2: 61. 3: 659. 5: 219. 7: 464, 498. 8: 295. 9: 632. 10: 377.

Q.

QUINTILIANUS. E. I: 2. G. 3: 309. AE. 3: 56, 625. 11: 142. 12: 219.

R.

- R**IGALTIIUS (Nicolaus) AE. 11: 759.
- RÖVERIUS** (Marthias) AE. 4: 436.
- RUAEUS** (Carolus) AE. 8: 307. & alibi saepe.
- RUFINIANUS** Rhetor. E. 6: 30.
- RUTOERSIUS** (Janus) AE. I: 317.
- RUTILIUS**. E. 5: 36. AE. 3: 170, 533.

S.

- S**ALLUSTIUS. G. 4: 211. n. 38. S. 238. n. 74. S. AE. 4: 132. n. 67. S. 204. n. 20. S. 290. n. I. S. 5: 540. n. 18. S. 7: 303. n. 65. S. 633. n. 96. S. 9: 558. n. 2. S. 10: 238. 11: 421. n. 8. S.
- SALMASIUS** (Claudius) E. 3: 38. AE. I: 737. 4: 217, 244, 5: 817. 7: 623. 8: 642. 9: 412. 10: 455. 12: 835.
- SCALIGER** (Jolephus) AE. 10: 713.
- SCHOLIASTES** Horatii Crucquianus. E. I: 18.
- SCHOLIASTES** Mf. Juvenalis. AE. 5: 312.
- SCHOLIASTES** Persii. AE. 7: 464.
- SCHOLIASTES** Statii. E. 4: 61. AE. I: 456. 2: 547. n. 89. S. 3: 127. 4: 132, 137. 6: 8, 282. 8: 246, 294. n. 15. S. 11: 151.
- SCHOTTUS** (Andreas) AE. 4: 30. 11: 272.
- SCHULTENSIUS** (Albertus) AE. 4: 244.
- SCHULTINGIUS** (Antonius) AE. 5: 533. 7: 203.
- SCHULTZE** (Joh. Henr.) AE. 12: 397.
- SCRIVERIUS** (Petrus) AE. 7: 464.
- SEGRAEUS**. AE. 7: 119.
- SENECA**. E. 6: 4. AE. 2: 77. 3: 608. 5: 136, 631. 6: 96, 632. 12: 835.
- SENECA** Tragicus. E. 2: 19. G. 2: 480. 3: 116, 183. AE. I: 340, 513. 2: 40, 199, 433. 3: 65, 73, 516, 625. 4: 399. 5: 200, 400, 638. 7: 498. 8: 202, 447. 10: 489. 11: 260. 12: 221, 865.
- SERENUS** Sammonicus. E. 7: 41. G. 2: 97. 4: 183. AE. 4: 116.
- SEVERI** Aetna. AE. 3: 578.
- SICULUS** Flaccus. AE. 6: 777.
- SIDONIUS** Apollinaris. AE. 10: 313.
- SILIUS** Italicus. E. 2: 19, 58. G. I: 513. 3: 88, 204. 4: 343. AE. I: 441, 513, 580. 2: 77, 85, 462. 3: 170, 316, 705. 4: 436, 671. 5: 52, 398. 6: 247, 255, 556. 7: 696, 714, 730, 739. bis. 740, 747, 759, 794, 799. 8: 202. 9: 110, 135, 651. 10: 140, 154, 313, 377, 388, 455, 587. bis. 788. 11: 140, 236, 261, 269, 414, 487, 714. 12: 94, 536, 709.

k

709, 862, 865, 924
SISENNA apud Nonium. E. 7: 65
SNAKENBURGIUS (Henricus) AE. 6: 473
SOLINUS. E. 7: 41. 8: 44. G. 2: 204. AE. 3: 386, 402. n. 16. S. 625. 5: 398, 620. 6: 209, 807. 7: 623, 759. 9: 721. 10: 455. 11: 243, 260. 12: 344, 835
STAPEL (Bodacus a) AE. 11: 137. 12: 412
STATIUS E. 1: 57. G. 1: 334, 419, 461. 2: 497. 3: 432. AE. 1: init. 121, 215, 246, 441, 580. 2: 40, 234, 262, 539, 545. 3: 2, 88. n. 37. S. 317, 490, 516, 565. 4: 350, 651, 657. 5: 52, 147, 312, 380, 486, 817. 6: 31, 132, 438. 7: 246, 338, 400, 450, 518. n. 42. S. 633. n. 96. S. 8: 262, 292, 353, 696. 9: 110, 375, 559. n. 3. S. 10: 143, 313, 755. 11: 35, 197. n. 58. S. 269, 522. n. 28. S. 543, 697, 909. 12: 15, 147, 242, 291, 332, 500. n. 96. S. 519
STRABO. AE. 7: 695, 711
SUETONIUS AE. 1: 580. 2: 234, 491. 5: 62, 568. n. 48. S. 6: 476. 7: 498. 8: 642
SULPITIAE Satiya. G. 4: 95. AE. 9: 423
SURENS (M. Antonius) AE. 10: 157
SYMMACHUS E. 3: 90. AE. 3: 386. 7: 799. 8: 202. 11: 261

T.

TACITUS. G. 1: init. 3: 309. AE. 3: 236. 4: 690. 7: 370
TAUBMANNUS. (Freder.) AE. 4: 156
TERENTIUS. AE. 2: 502. n. 40. S. 780. 5: 864. n. 88. S. 7: 389. 8: 394. 10: 238. 11: 699. n. 96. S. 12: 147
TERTULLIANUS. AE. 1: 513
THEOPHRASTUS. G. 2: 131
TIBULLUS. E. 9: 31. G. 1: 166. AE. 2: 713. 5: 335. 7: 110. 12: 221, 709, 802
TITIUS (Robertus) AE. 6: 618. 12: 952
TORRENIUS (Abrahamus) AE. 5: 107. 6: 780
TRAPPIUS. (Iosephus) AE. 5: 613, 856. 6: 641. 7: 127. & alibi

V.

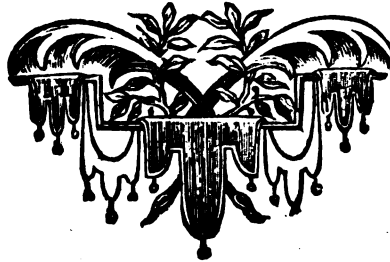
VALERIUS Cordus. G. 2: 448
VALERIUS Flaccus. E. 5: 90. G. 1: 180, 275. 2: 334. 4: 7. AE. 1: 1, 441, 513, 580. 2: 85, 348. 3: 575. 4: 399. 5: 52, 486, 620, 817. 6: 206, 209. 7: 110. 9: 375, 667. 10: 313. 11: 260, 352, 909
VALERIUS Maximus. E. 5: 27. AE. 6: 624. 12: 736
VALESIUS (Henricus) AE. 4: 367
VALGUARNERA (Marianus) AE. 7: 48
VARRO. E. 7: 33. S. G. 1: 180. 2: 288. 3: 401. AE. 5: 238. 7: 211. 8: 660. n. 1. S. 11: 543. 12: 801
VEGETIUS. AE. 3: 534. 10: 313
VELLEJUS Paterculus. E. 1: 73
VIBIUS Sequester. E. 5: 71. 8: 44. AE. 3: 705. 7: 759, 761. n. 43. S.
VICTORIUS (Petrus) AE. 11: 137
VITRINGA (Campegius) AE. 6: 66
VITRUVIUS. G. 3: 432. AE. 5: 620. 6: 231. 8: 660. n. 1. S.
VLITIUS (Janus) E. 1: 79. AE. 11: 766
ULPIANUS. AE. 5: 533
VONDELIUS (Iustus) E. 2: 11. G. 1: 259. 2: 476. 3: 176, 180, 269, 413. 4: 82, 93, 424. AE. 1: 119, 441. 2: 255, 257, 552, 699. 3: 3, 285, 340, 551. 4: 4, 142, 436. 5: 52. 6: 347, 402, 621, 632. 8: 630. 9: 86
VOSSIUS (Ger. Joh.) AE. 4: 690. 12: 709
VULPIUS. AE. 1: 246. 3: 684. 12: 75

W.

WADDELUS. (Georgius) G. 3: 401. AE. 2: 329, 340. 4: 486, 551. 5: 59. 9: 100
WALLIUS (Hadrianus) E. 1: 71
WASSE. (Iosephus) AE. 6: 630
WESSELINGIUS (Petrus) G. 3: 432. 4: 319
WOPKENSIIUS (Thomas) AE. 2: 40, 141. 4: 256

Z.

ZENO Veronenus. AE. 8: 527

JANI BROUKHUSII

I N

JUNIIUM PHILARGYRIUM

EMENDATIONES NONNULLAE.

Ad editionem Fulv. Urfini Romae 1587.

Valde commendat hunc Philargyrii commentariolum Rutgersius lib. vi. Var. Lect. cap. 15. unde nonnulla defuncti, & hic notavi.
ad Ecl. i. vs. 20. *ab ipso omnes Romani vocant*] vide Rutgersium lib. i. var. Lect. 20. & Servium ad h. l. poetæ.

Ecl. ii. 63. in Ciceronis loco lib. ii. de Glor. gloria laetæ] Leg. gloriae.

70. *Frondosa vitis id est de qua si quis hiberit, insanit.*] error Philargyrius. vide Emmenest. hoc loco.

ibid. sic Varus & frondosam &c.] anapæsti sunt, hoc modo digerendi,

*Et frondosam
Semitatam
Queritar vitem.*

vide Rutgersium.

Ecl. iii. 8. *id est, oculis, ac humilibus & languentibus oculis*] quid si humidis? vide Ovid. ii. art. Am. v. 721, 722

62. *Aus me*] Et apud Virgilium est.

ibid. *nam mater Virgillii fertur Maja*] Matris nomen non exprimit auctor vitae Virgilii. forte hic quoque irrepsit e margine, tamen Servius vulgaris ad lib. i. An. *patre Marone, matre Maja fuit*. possis itaque non incommode, *Nam mater Virgillii Maja fertur, cum &c.*

90. in versibus Domitii de Bivio: & denique omnia, ut ajunt &c. Lege & distingue,

*Rura, domum, nummos, atque omnia: denique, ut ajunt,
Corporibus geminis spiritus unus erant.*

erat in vulgatis.

105. fin. *dicat autem poeta coelum Mantuanum*] Coelium Rutgers. recte.

Ecl. iv. 63. in atrio Junonis Lucinae lectus ponitur Herculis mensura.] forte, Junoni Lucinae lectus ponitur, Herculi mensura. videntur autem Servii verba. de Genio & Junone intelligo. vid. Politian. Miscellan. cap. 89.

Ecl. v. 74. *ut ad coenam vocant*] ut: quae sequuntur, Terrenti sunt. Eun. Aët. 2. sc. 2. v. 28. itaque debent alio charactere scribi. alter locus in Phormione est Aët. i. i. 10.

--- *quod vix de demenso suo*

Suum defraudans genium.

Ecl. viii. 10. *cujus exstat Thyestes tragoedia*] tragoedia videtur mihi glossēma, additum quia Thyestes virile nomen est. ibid. v. 77. *metrum anapaesticum &c.*] aliena ab hoc loco. forte librarii vitio.

Ecl. ix. 35. *Cinna Smyrnam scripsit*] videantur illi, quos ego laudavi ad Catullum Epigr. 91.

Georg. i. 103. *Est & a'ter sensus*] Apparet aliquid praecedisse, quod nobis periit.

309. *feram jaculis petiit*] f. petiit.

Georg. ii. 97. *hoc scribit, Theffalos fuisse*] lege, hos scribit Theffalos.

134. in Plauti loco, *non sum animata*] anima tabida Rutgers. v. var. Lect. 18.

167. *Gentemque Sabellam*] pubemque legitur in Virgilio.

168. *primisque laborum causa fuit*] atqui hodie constanter legitur *malorum*. versus est. 169. Aët. 4. debebat laudare I: Aët. 597

172. *Ceterum quid grande si imbellem avertis*] Atqui nisi avertisset Antonium, Indos avertere non poterat. vide Aët. lib. viii. vs. 605.

193. *quae propter assidua sacrificia pinguis*] non sunt Plauti, ut hic exhibentur. Sed haec sunt verba Philargyrii. vide Rutgers. lib. v. Var. Lect. c. 18.

225. *Et hoc emendavit ipse, qui Nalam posuerat*] vide quae notavi ad Sannazar. lib. ii. Ep. 69.

299. *Corylos*] nunc legitur *corylum*.

312. *cum summe perierint*] f. *summae*.

331. *laxant arva sinu*] sinus est in Virgilio.

335. Plauti verba hic adducta valde sunt corrupta. vide Rutgers. v. var. Lect. 18

336. Varro in Satyra quae scribitur de salute] forte *Inscribitur*.

341. *Ferrea*] noster videtur legisse *Terrea*, cum exponit, *quia creditum est homines primo e terra natos*.

348. in Plauti loco, *Lutuosus multo*] *Luto usus multo* Rutgers. v. var. Lect. 18.

ibid. & *infude conchas*, circa radices scilicet] hic videtur ad Columellam respicere.

361. *est relatio facta ad omnes*] forte *ad domos*.

393. in Plauti verbis: *Hic, inae Achilles est, inquit mihi, &c.*] aliter est distinctus apud Plautum locus, Mil. Glor. Aët. i. sc. 1. ut notarat Rutgers. v. var. Lect. 18.

417. *Sunt autem extremae quadrarum partes*] melius Salmasius ad hunc versum. in editione Schrevelii.

ibid. v. 477. Varro in Cyniflore] *Syniflore* scribendum.

482. *Hibernis*] *Hiberni* legendum.

501. *quia veniam dare non noris*] forte, *morint*.

508. *favoremque miratur*] forte, *rimatur*.

Georg. iii. 5. *Busiris Aegypti rex & seqq.*] aliter Ovidius lib. i. Art. Am. v. 647.

21. TONSÆ] *compositum*] forte, *compositae*.

33. *de Agypto Cantabris*] scribe, *de Agypto & Cantabris*.

35. *cujus Trois*] *Tros* vel *Trons* Merula ad Ennium p. 164.

53. in loco Ciceronis iii. *de offic. cum palcam ejus*] palam est in Cicerone. unde igitur ista origination? Vide Vossii Etymolog. in *Pala* pag. 363.

94. fin. *unde liber Philyrinus, quo coronae illi auctor*] vide Politiani Miscellanea cap. 72.

114. *cum inferat, insultare solo*] vide Gellium lib. xviii c. 5.

121. REFERAT] *Non enim potest unus equus.*] Hic aliquid desideratur, & locus asterisco notari debet. in versibus, quos ex lib. iii. v. 397. adfert, referunt legitur.

136. *alibi obliet, temperet*] non cohaerent. itaque cogitandum. nam illud Horatii notat, *aere alieno obruere*.

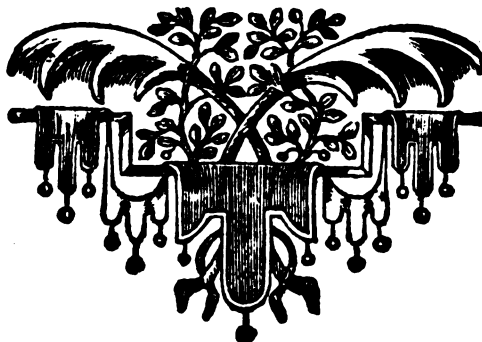
139. & *frondibus arcant*] *fontibus* est in Virgilio.

168. *est enim apta jungi*] *api*, vel, *apiari* Merula ad Ennium p. 514.

LXXVI J. BROUKHUSII NOTAE AD J. PHILARGYRIUM.

175. *Afranius in Sororibus, Ab puer est vespas, imbecillus viribus*] Nonius Marc. in voce *vespas*, citat hoc modo, *Ab puer est vespas imbecillus viribus*.
176. in Varronis Atacini versu, *Libyae*] scr. *Libye*.
177. Valgii versus hic adducti sunt duo hexametri. & legend. *ponere Baccho*, non *Bacchi*.
267. *Glaucus Sisyphi filius cum ad mimicum certamen*] forte, *Gymnicum*.
270. *Africanus amnis est Myssae, sed quia in Asia est*] & hic quaedam desiderantur.
275. *hoc etiam Varro*] lib. 11. de R. R. pag. 62. & vid. Justinum lib. XLIV. cap. 3. & ibi Berneggerum.
295. *mollis hyemps*] vid. Castalion. Dec. 1. observ. cap. 1.
305. *ut neutra feminis jungerentur*] confer Donatum in Eunucho. Terent. III. 5. 34. reliqua in fine sic exhibenda, *non cura nobis levior tuendae*. nam illa *Sane &c.* e Servio itreperunt.
313. *quod inde tomenta fiant*] *tomenta* Gronov. lib. IV. Observ. 22. pag. 343.
394. *arbor a Cytho insula*] forte *Cythno*. vid. Vossium Etymolog. pag. 173.
451. *Sillamque*] *Sillamque* legitur hodie; *Sillamque* noster Codex Mf.
- Georg. IV. 25. *inertem hic pro odio posuit*] forte *otiosa*. & in Lucilii versu lege, *ars in quo non erit ulla*. non, *est*.
40. in verbis Sallustii *hic glutino adolefcebatur*] quasi *gl. adolefcebatur* Servius ad lib. III. Georg. 155.
88. Legitur & *ambo*] ita noster Mf.
119. *Pactum*] *Pacti* in Virgilio est.
139. *Fetus*] *fortis* in Virgilio.
144. Sallustius in *duo*] an, in *duodecimo*?
158. ut, *vidui invigilant pueri*] leg. *venatu*. est in lib. 1X. A.E. 605
- ibid. *Divisit*] ita scribendum, *INQUE VICEM*] *re Divisit* est Philargyrii.
169. *flagrantia*] lege *Fragrantia*, quomodo Pierius.
170. *Fulmina properant &c.*] vide Servium ad A.E. 9: 401
188. *Mussant hic murmurant*] vid. Servius ad A.E. 11: 345. & ad 12: 657. versus Ennii ita in ordinem redigit Rutgersius,
- _____ non possunt mussare boni, quae
- Facta labore enixi militiae peperere*
- sed Columna ad Enn. p. 118. *Labore militiae enixi peperere*. *Nixi militiae peperere* Merula p. 588. ex Douza. de altero Ennii loco videndus Merula p. 519. & Douza lib. III. *Plautin* Explan. c. 14. sed verba illa adjecta; *sive spectans*

- si mussaret, dubitaretque denique &c.* sunt Philargyrii. Scilicet verborum Ennii interpretatio. itaque & haec alio charactere scribenda.
- v. 200. *& ne hoc quidem silant*] forte, *ut & ne hoc quidem*.
202. *REFUGUNT*] ita nostrae membranae. Heinzius edidit *refugunt*. recte. vide Pierium.
211. *Sanctitas religionis*] forte *regii nominis*. in fine quae adduntur, sunt Servii verba.
210. *Hydaspes*: apud omnes satis constat *Hydaspem flumen Indiae esse*] Apage. tu Vossium vide ad Justin. II. 14. 4.
219. *Pythagorae sectam versat*] forte *servat*.
- ibid. *quod cum sit Epicurus*] leg. *Epicureus*. & ita quoque infra.
230. *ore fave*] ita noster Mf. in versibus Ennii pro *testi* recte emendant *contesti*. sunt autem duo hexametri. vid. Rutgers. p. 596. qui *moeros* bene legit, non *melos*, ut & *Merula* ad Ennium p. 539.
246. *ex illa fabula dixit*] illa delendum. vide Servium.
265. Varro *Divinar*. lib. VI. *Canales eas desepit*. *Templa femin.*] lege, *Canalis ea desepit templa*. tum sequuntur Grammatici verba. vid. Rutgers. lib. I. Var. Lect. cap. 2.
293. *Italiam longe prospexit*] *Davidaniam Sicula* A.E. 7: 289
317. *quia per ea Penus flavius*] forte, *flavius fluit*.
335. *id est vineo colore*] forte, *vivo*.
- ibid. *alibi, Sauro*] forte, *alii*, & circa finem, *& non placet*, forte, *sed non*.
391. *Neptunus illi super mare specum fecit*] omnino legendum videtur *subter*: nam in eo consistit rei miraculum.
427. *Atii sic ordo*] haec evidens est lacuna.
443. in loco Lucretii, *penitus pellacia ponti*] scrib. *placidi*.
452. *& aliter. hoc est; affata proferenda*] hic exciderat vox *FATIS*. & tunc legendum, *hoc est, ad fata proferenda*.
453. *Tiphone dicta est, quasi nicturae mortis ultio*] videtur haec vocula, male intrusa, abundare. nisi legendum sit, *ultima mortis*.
462. *Thracia Mavortia tellus dicitur, Rhesus dux Thracum*, quia in &c.] male haec verba, *Rhesus dux Thracum* hic repetuntur. Jam enim supra leguntur, & sensum faciunt ineptum, quare inducantur.
464. *Atticen primo vocitatum Abiacen*] forte, *voctitatum Allen*, quia sit *litoralis*.
512. *Nocturna que orgia*] *nocturnique* est in nostro. Mf.
520. *omnes feminas fastidit*] forte *fastidit*.
562. in loco Terentii, *manerant ancillas, qui ad dominae affabant viam*] haec paullo aliter leguntur apud Terentium, *Heautont*. A.E. 2. sc. 3. 59.

CAR.

CAR. ANDR. DUKERI SPECIMEN NOTARUM AD SERVIVM IN VIRGIL. ECLOG. ET LIB. I. AENEID.

P Ag. 3. hujus Edit. col. 1. Serv. *Aries major, qui gregem anteire consuevit*] Servium adventus nescio quos defendit Scaliger ad Varron. de Re Rust. p. 252.

I. ECL.

v. 34. *Saeptis*] Salmas. ad Spart. Hadrian. cap. xii.

58. Serv. *Talemaffis*] Casaubon. ad Capitol. Gordianos cap.

iii. *Ita scribitur. mendoſe, ut videtur.* Non tentat emendationem.

II.

22. Serv. *Multo melius quam Theocritus*] Negat Tollius ad Longin. p. 351.

29. Id. *Aut furcas, quae figuntur*] Hoc probat Lipsius II. Poliorc. 2. & confirmat ex Tibullo, qui IV. 1. 89. eadem significatione dixit, *desigere cervos*. Non decemio utra interpretatio praefenda sit; sed magis inclino in priorum. Omnia in tota hac Ecloga pastorum propria sunt, nec venationis ulla mentio est. Et *casus* aptius junguntur cervi, furcae, quam *cervi*, animalia; ad quae si a casu transit Poeta, est admodum inexpectata & repentina mutatio ut *adde* *videtur*.

70. Id. *Quod favore corripitur*] Plinius XIV. H. N. 12. scribit Numam prohibuisse ex imputata vite libari Diis, ut putare cogerentur. Add. ibid. cap. 19.

III.

I. col. a. Serv. *Sed introductae tantum personae*] Haec deesse in quibusdam MSS. adnotatum est. Desunt etiam in Isidor. VIII. 7.

v. 13. *Sallustius: Staeurns iste Romulus*] Est ex Lib. 1. Histor. in Orat. Lepidi adversus Syllam. Omnes, quas vidi, Edd. Sallustii habent *saevus*; pro quo Douſa cap. III. Praecidan. pro Catullo tam ibi, quam apud Servium, putat legendum *saevus*. Sed hoc non potuit placere Carſioni & Waffio ad Fragm. Sallustii. Cortius quoque in Sallustio edidit *saevus*, nec ullam mentionem emendationis Douſae fecit, quam nec Broukhusius videtur probasse, verba haec Sallustii ad Propert. IV. 6. 21. citans. Solus, quod sciam, eam laudavit Colerus ad Fragm. Sallustii.

40. *Conos Dux fuit*] Iis, qui apud Ennienſis. notarunt Servium, adde Victor. XVII. Var. Lect. 8.

64. Not. Var. *Didis a commentatorem turba*] Et a quo non? Erasim. prov. *malis ferire*. Lips. Antiquar. Lect. lib. III. p. 392. Ed. Vetal. Bourdelot. ad Heliodor. lib. III. p. 132. Toll. ad Longin. p. 352. Borremans. cap. XI. Var. Lect.

71. *Aurea mala*] Vid. Voff. v. de Idolol. 13.

76. *Auricam communem*] Servii interpretationem defendit Douſa cap. XIX. Praecidan. pro Tibullo. De *ambuvalli* & *amburbali* Salmas. ad Vopisc. Aurelian. cap. XX.

IV.

10. Serv. *Cui simulacrum fallum est cum Apollinis cunctis insignibus*] Casaubon ad Sueton. Aug. LXX. si satis vera Servii nota.

12. Not. Var. *Inibit ita absolute poni non memini*] Nec ego memini me usquam legere *inire* absolute dictum pro *exordium accipere*; nisi fortassis in participio haec significatio est, quum dicunt *invenit* aetatis infcientia, vitia *invenit* adolescentiae, & alia, quae in Lexicis leguntur.

ibid. Serv. *Illud tangit*] Sic etiam Asconius ad Cicer. p. 56. Ed. Leid. in 12.

13. Serv. *Pernsiam*] Ita recentiores: veteres *Pernsiam* dicunt. Vid. Cluver. Ital. Ant. p. 576. Et sic Servius in VI. Aen. 833. & X. 198. Pro Pompei Basil. habet *Pompeji*. utitatus.

21. Not. Var. *Ut Stephanus*] Et Idem, alique ad Callim. Hymn. in Apoll. v. 6. & in Del. 213.

25. *Amomum*] Legi alicubi in primis Scaligeranis & Plutarcho adnotari apud Aegyptios esse herbam *Amomum* dictam. In Scaligeranis, quae prodierunt a Cologne 1695. hoc non legitur v. *amomum*; sed locus Plutarchi est in libro de Iside & Osiri p. 369. Ed. Francof.

34. Serv. *Ab agro huius nominis Calchorum*] Qui legit, quae ex Strabone, Apollonio Rhod. & Eustathio adnotavit Munckerus ad Antonin. Liber. cap. XXVI. non potest dubitare, quin vera sit conjectura Vossii *Jalchorum*.

43. Id. *Et natis ejus in concione*] Pithoeus ad Collation. Leg. Mosaic. & Rom. Tit. 1. §. 5. scribit in vetustissimo exemplari Servii legi *Et natis ejus in concione*. Grotius in Flor. Spars. ad l. 16 §. 8. D. de Poenis, legit *in concilio*. Mihi melius esse videtur *in concione*. Probo etiam scripturam Codd. Servii. a quibus abest *Et*.

44. *Lute*] Pierius x. Hieroglyph. 23. citat *succo*. Puto errorem scribentis, vel operarum esse. Nam ipse ad h. l. nullam varietatem scripturae adnotat.

56. Serv. *Linus Apollinis & Psamathis filius, qui Theologiam scripsit*] Multi fuerunt Lini. Sed dubito an Servius eum, quem Apollinis & Psamathes filium, & infantem a canibus discerptum fuisse Conon Narrat. XIX. Statius I. Theb. 570. seqq. & Schol. Statii ad VI. Theb. 64. tradunt, cum alio cognomine confuderit. Infans certe Theologiam scribere non potuit. De Lino Apollinis & Psamathes filio plura Barthius ad Stat. l. d.

v. 62. *Incipe parve puer*] Voff. ad Catull. p. 146.

Ibid. Serv. *Nutritus ab sintis*] Ineptum est *ab sintis*, quod a quibusdam ex vulgatis Edd. Servii descriptum video. Lemnii olim dicti fuerunt *Sinties*. Eustath. ad Homer. Iliad. d. p. 158. Paullo post non intelligi haec, *sedille fecit tale*, ut cum eo, qui *sedisset*, surgere non posset. Nam nemo solet surgere cum *sedili*. Fort. ut, in eo qui *sedisset*, surgere non posset. Sic mox ipse Servius, in quo quum *adesset* Juno.

V.

17. Serv. *Orsi tantam*] Salmas. ad Solin. p. 751. & Hyl. Jarr.

k 3

- Jatr. cap. xxv. Stapel. ad Theophrast. lib. ix. p. 1021.
 19. Serv. *Bullam* *Bellum*.
 49. *Alter ab illo* Perizon. Anim. Hist. cap. vii. p. 282.
 71. Not. Var. *Sirabo libro xv.* Libro xiv. p. 645. Add. Bochart. Chan. 1. 9.
 77. *Thomo* *Thymo*.
 80. *Dammabis vasis* Perizon. ad Sanct. iv. 4. 14.

V I.

11. Serv. *Docente Sirene* In vita Virgilii *Sciron* vocatur. Eadem varietate in Cicerone *Syron* & *Scyron*. Vid. Davis. ad Cicer. 11. de Finib. cap. ult.
 Ibid. *A Theopompo* Ex eo etiam Aelianus 111. v. H. 18. Multi hoc narrarunt. Vid. Interpretes Aeliani, & Caesabon. ad Strab. vii. p. 299. & ad Athen. 11. 6. Omnes fortassis ex Theopompo.
 16. *Serta procul* Si Faber sibi credi postulabat, proferenda ei erant exempla huius Graecismi & sermone Graeco. Vid. Perizon. ad Sanct. 1. 16. 7.
 17. Serv. *Manibus non emissis significat* Utrum cantharum & ansam? an emissam? nempe ansam, quam manibus tenebat.
 v. 22. *Quod rubens color Deorum sit* Scaliger ad Varr. de Re rust. p. 225. *robis color*. Forſitan eo faciunt, quae ad Ovidium 14. Fast. 907. adnotantur.
 1b. Not. Var. *Primam in Sileno producendam* Caesabonius 1. de Satyra 2. p. 48. Ed. Cren. scribit primam interdum corripit. Credo eum loqui de Poetis Graecis. Etiamſi Latini interdum corripere, quod non puto, tamen infusus & clumbis foret talis versus.

35. Serv. *Se durare coegerit solum* Suspicio coeperit solum. Duas interpretationes proponit; sed eum priorem probasse ex adnotatione ad vers. sequentem apparet: *quemadmodum terra rerum sumpserit formam*.

- Ibid. *Ad solum & verum terrestrium referentur* Deest aliquid, v. 9. *ortum*, aut aliud huiusmodi.

42. *Anulum de ipſis vinculis clausum de monte Caucasio lapide dedit* Munckerus ad Hygin. Fab. cxliv. ex Hygini Poet. Astron., ex Iſidoro & Plinio legit clauso, vel incluso: sed perperam citat Plin. Prooem. lib. xxxvi. quod est Prooem. lib. xxxvii. Omitit etiam e verbis Plinii, quibus maxime illustrantur Serviana: nam Plinii haec sunt: *Fabulae primordium tanulorum a rupe Caucasica tradunt — primaeque saxi huius fragmentum inclusum ferro*.

V II.

21. Serv. *Muscen efficit* Alia lectio *Musceum*. *Muscen* etiam Iſidorus viii. 11. in fin.
 37. Serv. *Acyn, quam Nympha diligebat* Leg. *Acin*, quem N. d. Vid. Ovid. xiii. Metam. 750. Servius ad Eclog. ix. v. 39. *Quae* (Galatea) *quum* *Acin* *quendam pastorem* *amaret*.
 49. *Alii loci significationem accipiunt* Fort. loci significatione.

V III.

12. Serv. *Sicut & de Ennio ait Horatius* Credo tuto addi potuisse 1. Epist. 19. 7. ut in aliis. nam non dubito quin Servius ad locum illum Horatii respexerit.
 26. Id. *Varro in Nuptiis* Actiis ante Urſinum, ni fallor, legiſſe Scaligerum intelligi poteſt ex ejus Collectione Fragmentorum Varronis pag. 75. Ed. Dordr.
 30. *Tibi deſeris Herperus Oetam* Multa de hoc verſu, & interpretatione Servii diſputat Voſſius ad Catull. p. 150.
 Ibid. Serv. *Lyco & Carya appellatae ſunt* Graeci *Κάρυα* & *Κάρυα*, & *Diana Κάρυα*, non *Καρυα* dicunt. Et ſic etiam Latini. Vid. Berkel. ad Stephan. p. 453. & Meurf. Miscellan. Lacon. 1. 2. & iv. 14.
 1b. Not. Var. *Quod ipſe interpretatur latins deſundere* Credo Heinſium ante oculos habuiſſe verba Columellae quae lib. v. cap. 6. Ed. Rob. Stephani (in aliis quibusdam, ut Aldina, & quae ex illa eduae ſunt, cap. 5. ſed per-

peram, quum in iisdem Caput praecedens ſit quintum) leguntur, *eaſque vel propius ferro compeſcunt, vel longius promittunt, ut vites laxius diſſundantur*. Ita ſex Edd., quas inſpexi. Recte ſine dubio diſſundantur: Quod autem Heinſius pro *laxius* citat *latius*, nescio utrum ſciens fecerit, an in aliqua editione invenerit. Sed, quidquid eſt, conſideratione dignum videtur.

39. *Alter ab undecimo* A Servio & Donato diſſentit Perizonius Animad. Hiſtor. cap. vii. p. 282.

44. Serv. *A conſortio humanitatis remoti* Praepoſitionem Iſidorus ix. 2. agnoſcit.

- 1b. *Aut Tmaros* Add. Heinſ. ad Claudian. de Bell. Get. v. cit.

68. Serv. *Invenisseque in Phrygia apud Lytſerſem* Locum Mygini e quo Heinſius pro *Phrygia* conſiciebat *Illyria*, credo eſſe Fab. clxxxiv. ubi *Licoterſes* dicitur fuiſſe Rex *Illyriae*, ad quem *Agave* conſugit. Sed is huc non pertinet. Retinendum eſt in *Phrygia*, ex Athenaeo x. 3. Polluce 17. 54. & Schol. Theocriti x. 41. quos laudarunt Interpretes Aeliani ad I. v. H. 27. Add. Athen. xiv. 3. Verſus Soſibii in Daphnide de hac fabula ex Scholiaſte Mf. Theocriti leguntur apud Caesabonum cap. xii. Lectio. Theocrit. quem etiam vide ad Athen. il. dd. in Servio porro ſcribendum eſt *Lityſerſem*, non *Lytſerſem*: nam Graecis eſt *Λιτυίρως*.

- v. 69. *Quae pro ea vel fieri poſſint, vel facta ſint* In his non eſt idoneus ſenſus. Quid pro quae ſcribendum, ſit non invenio: ſed vix dubito quin pro in per mutandum ſit. per ea, nempe caſmina.

I X.

13. Not. Var. *Cito neci datus eſſ* Vid. an ſcriptum fuerit data, nempe columba.

X.

2. Not. Var. *Modica ictus* Vitium operarum, pro modo capiebat.

18. col. 6. Serv. *Et hoc a Minerva & Diana diligeretur* Hoc fortassis poteſt eſſe, ob hoc, propter hoc; ſed ſatis inſolens eſt. malle & ob hoc.

- Ibid. *Quem poſteaquam ſollicitare nulla fraude in ejus amorem poſuit* Videndum eſt, an potius ſcribendum ſit *quam*: nam non in Adoni, ſed in puella irritos fuiſſe conatus Veneris, ex ipſa narratione apparet. Paulo poſt etiam praefertem perdidit.

44. Not. Var. *Duris me Martis in armis* Credo emendandum eſſe *Duri*, ut in Poeta.

G E O R G.

Pag. 507. col. 1. v. 453. Philargyr. *Quaſi ulturae mortis ultio* Hoc mendolum eſſe, & ex Servio emendari poſſe videtur, *quaſi cui curae eſt mortis ultio*.

508. 1. 464. Serv. *Cum regrediens Nilus* Eadem ſunt apud Iſidorum 11. 21. niſi quod inter corum habet, & ſonitum dedit: ad cuius ſpeciem *Mercurius Lyram* fecit, & *Orpheo* tradidit.

513. 1. 518. S. *Quo munere* Non habet locum ſuum. fuerat rejiciendum in pag. ſeq. & v. 520.

514. 1. 52. S. *Oeagrins ſur* *Oeagrins* jam olim erat in g. dit. Baſil. in Servii verbis nihil ſani eſt. mutilata eſſe credo.

A E N.

Pag. 1. *Aeneidos Liber primus* Servius in vi. Aen. 752. In antiquis invenimus Opus hoc appellatum eſſe non *Aeneidem*, ſed *Gesta Populi Romani*. Non ſatis liquet antiquos ſcriptores dicat, an vetuſtos Codices: ſed antiquam & veram Inſcriptionem huius Operis eſſe eam, quae vulgo recepta eſt, conſtat ex Ovidio & Statio, quorum loca in Lexicis ſunt.

2. De numero librorum nulla hic quaestio est, licet in aliis inveniantur Auctoribus] Quid in aliis auctoribus invenitur? numerus librorum, an quaestio? Neutrum placet, & suspicor, licet alius, vel varius, in aliis i. a.
4. 2. Burm. Coegi ut parerent avia an eleganter sit dictum debito] Ennius ap. Priscianum (pag. 63. Ed. Hefl.) Coegens hostis lacrimantem ut misererent. Sallust. Juguth. cap. xci. Res trepidae, metus ingens — coegere uti deditorem facerent.
7. Var. Lect. n. 48. Videtur addendum fuisse antea lectum fuisse Polytes & Polytium, ut Lector sciret, quid emendatum esset. Polites & Politorium etiam citatur Holsten. ad Steph. v. Πωλυτήριον. Et ita recte ediderat Maalvic.
- Ibid. 1. v. 6. S. Quoniam aliis ortas esse recognoscant] Si αὐτοχθόνες fuerunt, quod Servius in vii. Aen. 328. & alii tradunt, considerandum est, an hic desit particula negans. Putschius ad Sallust. Catil. cap. vi. citat, quoniam a diis ortas esse recognoscant. Utum ex libris scriptis, an e conjectura sit, non scio. sed vulgata scriptura, mea quidem sententia, vitiosa est.
12. 1. v. 8. S. Has Musas Siculus Epicharmus non multas, sed ὁμοῦσας dicit] Ὀμοῦσας non est, quod sciam, vox Graeca. Prope ad eam accedit ὁμοῦσας: nam ὁμοῦν ἔστιν ὁμοῦμα τῶν Μουσῶν. ut ait Eustath. ad Homer. Il. α. p. 161. quem & vid. ibid. p. 9. & 10. Sed haec conjectura non optimam reddit sententiam: nam quum non rarum sit non multos ὁμοῦσας, potius demta negatione dicendum fuisset, Epicharmus multas, sed ὁμοῦσας dicit. Locus fortassis est ex Epicharmi Μῦθος, vel, ut Dores dicebant, Μῦθος, a μῦς, πῆμας, id est, ἔρωτος, quo Epicharmum usum fuisse scribunt Erymol. M. de Helladius in Chrestomath. apud Photium Bibl. pag. 1581.
15. 1. v. 13. S. Sallustius: longe alia mihi mens est] Catil. cap. lxi: pro longe mihi alia.
- Ibid. S. Cicero pro Rabirio] Neque in Orat. pro Rabirio perdo, neque in ea pro Rabirio Postumo legitur. Si non est error in nomine Rabirii, est inter deperdita ex Oratione priore.
16. Virg. v. 18. Jam tum tendisque] Jam tunc Tertullian. adv. nat. II. 17.
17. 1. 20. S. Et arces genus tell] Recte Isidor. xv. 2. & xviii. 9. arces. Sed Servius admodum improprie arces genus telli dicit; si modo haec verba ab eo sunt: nam Isidorus non habet.
18. 1. 22. S. Ἀνῖα τῷ ἴαν] In fragm. Varronis p. 211. Ed. Dord. est ἁλῖνα. Sic quoque, vel ἁλῖνα, videntur voluisse scribere, qui hic ediderunt ἁλῖνα: nam hoc non potest esse properispomenon. Ἀνῖα non est nanci.
- Ibid. 23. fin. S. Es germana Jovis] Est g. J. ut in editis.
20. 1. 27. S. In domo Pelei, quando consecraverant nuptias illius] Forte concelebraverant. Catull. Carm. Lxiv. 32. Domum conventum tota frequentat Thessalia, oppletur laetanti regia coetu.
22. 2. 35. S. Secundum Lucanum — Non soliti Insere Sales] In Servio Mf. Biblioth. Davent. r. sere Sales. Non video ibi ab Oudendorpio adnotari ullam varietatem scripturae.
25. 1. 42. S. Antiqui Jovis solus putaverunt esse fulmen] Probo conjecturam Cuperi in Harpocr. p. 100. non Jovis solius, ita enim scribere debuerat.
- Ibid. 1. 43. S. Ratiariae dicuntur] Gell. x. 25. & Isidor. xix. 1. ratiariae. Scaliger ad Fest. v. rates putat ratiarias & ratiarias dictas, ut pedanens & pedarins, extranens & entrarins. Sed quod in Gellio dicit esse ratiariae, in meis edit. Gellii non invenio. Nec tamen video cur apud eum & Isidorum potius legendum sit ratiariae, quam ratiariae.
26. 1. 45. S. Ἀπὸ τῷ οὐρανῷ] Isidor. xvi. 3. ἀπὸ τῷ οὐρανῷ.
- Ibid. 2. 47. S. Igni, id est, Jovi] Munckerus ad Fulgent. lib. 11. p. 36. pro sua emendatione videtur venditare,

- quod dudum in quibusdam Edd. lectum fuerat.
27. Virg. v. 48. Et quisquam nomen] Non liquet ex verbis Servii ab eo agnosci aut quisquam, quod dicit Pierius. nisi fortassis Codices illius diversifuerunt ab his, quos Editores Servii adhibuerunt.
- Ibid. 1. 49. S. Aut honore reddantur] Cuper. 11. Obf. 1. honores, quod verum puto.
29. 1. 54. S. Dicitur quasi arcer, ab arcendo] Vulcanii & Dion. Gothofredi Edd. Isidori. v. 57. quasi arcer. Sed Basil. A. 1498. recte arcer. Junianus Majus quasi coarcer. Ibid. 1. 57. S. Ventos ait ἀπὸ τῶν ἀνέμων] Dubito an potius pertineat ad v. 53.
30. 1. 58. S. Postremum potest & ad maria & ad terras referri] Si hoc recte habet, postremum non potest aliud esse, quam postremum vocabulum hujus versus, nempe profundum. Sed propemodum credo ex praecedentibus supremum, supreme, ortum, & scribendum esse, Profundum potest. —
32. Var. Lect. n. 82. Recte Munckerus. Potuisset addere, quae habet Salmasius ad Spart. Hadrian. cap. xv. p. 149. Ibid. 2. 68. S. Ne facere contra invictos nollet] Considerandum puto an sententia postulet vellet. Mihi vel ita, vel ne facere contra victos nollet legendum videtur.
40. 1. 97. S. Tydei & Deiphyles] Deiphyles Muncker. ad Hygin. F. Lxi. Apollodor. 1. 8. 5. & 1. 9. 13. & Schol. Theocr. xvii. Idyll. 53. Δειφύλη. Schol. parv. Homeri Iliad. Δ. 376. Δειφύλη, Barnes. emendavit Δειφύλη.
- Ibid. Var. Lect. n. 87. Lices alias] Haec quoque a duobus scriptis Zinzerlingi aberant. Vid. ejus Crit. Juven. Promull. cap. xiv.
42. 1. 108. S. Tris Latinum est] Haec auctiora habet Maaspina ad Ciceron. iv. ad Attic. 3. ubi etiam de venustate Virgilii exemplaris Vaticani.
- Ibid. S. Vel, ut quidam tradunt, tranquillo mari: nam quemadmodum latent, quae nomen habent] Non capio. Primum ex sua sententia dicit Poëtam modo haec faxa latentia appellare propter tempestatem, id est, quia tum fluctibus tempestate superfluis testa latebant, ut ad v. 110. Deinde addit aliorum sententiam, qui dicant ea etiam tranquillo mari, atque adeo semper, latere; sed hanc rejicit, quia, si semper laterent, nomen habere non possent. Videtur legendum non, ut quidam tradunt; Vel, Sed quemadmodum latent.
- Ibid. fin. S. Varro de Ora maritima lib. i.] Hoc frustra quaesivi in fragmentis Varronis. Sed latente suspectum est, pro latente.
44. 1. 110. Dorsum] Add. Casaubon. ad Strabon. lib. 1. p. 86. Ed. Alm.
49. 2. 133. S. Juppiter enim trifido utitur fulmine] Munckerus ad Fulgent. Mythol. 1. 3. p. 37. scribit haec frustra quaeri in editis Servii. Non sunt in Basil. Sunt in Venet. 1514. fol. & alia Ven. 1534. minoris formae, & haud dubie etiam in aliis Edd. Servii. In Venet. 1514. pro trifido est trispem.
- Ibid. Var. Lect. n. 74. Sed Asraeus rectum est] Ita ex Hesiodo emendavit Cuperus 11. Obf. 2. & post eum Munck. ad Hygin. Praef. p. 8. add. Apollodor. 1. 2. 2. & 5.
51. 1. 140. S. Qui sunt in aliqua re gloriosissima] Res gloriosa recte dicitur, ut in Phaedro, gloriosus est convictus decorum. Sed credo hic respici ad personas, & scribendum esse gloriosissimi.
- Ibid. 2. 144. S. Neptuni & Salaciae] Salaciae Muncker. ad Hygin. Praefat. p. 9. Nec usquam aliter scriptum vidi. De ea etiam est in Reines. 111. Var. Lect. 4.
- Ibid. Var. Lect. 99. Parum congruere locum Pseudoli Plautinae Barthius quoque ad Stat. vii. Theb. 7. adnotavit.
- Ibid. n. 12. & 15. Scriptum est Faber: non scio quam bene: sed puto indicari Fabricii editionem Servii.
52. 2. 146. B. Rectius navigabiles facit, ut Servius] Serv. ad v. 145. levat exponit navigabiles facit, nempe naves;

ad

- ad v. 146. *aperit Syrtis, aptas ad navigandum facit*. Mihi quod ad v. 145. adnotatur ad 146. & quod ad 146. ad 145. pertinere videtur. Vid. ad v. 170. *Naves navigabiles facere est satis insolens genus loquendi*.
55. 1. 159. S. In loco Homeri pro *τιβίσσας* leg. *τιβίσσας*.
56. 1. 164. S. *Stena autem pars theatri adversa Spectantibus, in qua sunt regia.* Quae sunt illa regia in scena? an voluit regia? Pollux. iv. 124. mediam trium januarum scenae *βαλίων* vocari dicit. Vitruv. v. 7. *Ita ut mediae valvas ornatus habeant aulae regiae*. Vid. quos laudat Piiusc. ad Sueton. Aug. cap. xxxi.
- Ibid. 2. 161. B. *Reduſos*] De hac voce rursus Serv. ad vi. Aen. 703. & viii. 609. Livius xxi. 47. *reduſas alas opponit aciei prominenti*.
57. 2. 172. S. *Cudamus, id est --*] *Iſidor. xix. 7. cudamus, id est, feriendo producamus*.
58. 2. 174. H. *Male etiam in nonnullis Codd. excussis*] Male quidem hoc loco. Si tamen Frontini auctoritas (aliam nunc non habeo, nec lubet quaerere) sufficit, hoc etiam dici potest *excussis*. 1. 12. 10. *Lapidibus in conspectu omnium collisis ignem excussis*. Ibi nec scripti, nec editi, quibus usus est Oudendorpius, quidquam variant.
63. v. 195. Verg. *Vina, quae cadis oneratae Alectes*] Salmas. ad Vopisc. Aurelian. cap. xlv. p. 537.
68. Var. Leſt. 94. Videndum est an praetercunctibus huic loco convenire possit. Nam quum metuerent ne in mari perirent, quomodo sepulera eorum, qui nec sepulturam habebant, ad quam vocarentur, ut ait Servius, praeteriri poterant? Sed quidquid est, locus sine dubio corruptus est.
74. 1. 242. S. *Et filius Helicaeone & Polidamante*] *Helicaeone & Polybo*, quos Antenor filios memorat Homerus, illum Iliad. 7. 123. hunc Iliad. A. 59. *Polidamante* Panthoi filium fuisse scribit Eustath. in Iliad. μ. p. 900. & Schol. parv. ibid. v. 231. Ita alicubi in Chronico hoc emendavit, si recte memini, Simſonius Sed locum nunc invenire non potui.
2. Ibid. 2. 242. B. *Et falli Servium*] Vid. etiam Meziriac. ad Ovid. Epist. Did. pag. 157.
1. Ibid. 2. 292. S. *Ab Achaeo, Jovis & Ithibae filio*] Hoc nusquam alibi inveni. Xutho, Hellenis filio & Creūsa Erechthei, Regis Atheniensium, filia Achaeum & Jonem genitos produunt Apollodor. 1. 7. Pausan. vii. 1. & alii. Pro *Ithibae* non dubito quin legendum sit *Phthia*, unde *Phthiotis*, sedes Achaeorum. Vid. Steph. φθία, & ibi Holsten. Nec tamen *Phthiam* Achaei matrem fuisse apud alios legi.
77. 1. 252. S. *Aut quia eas perisse non ignorat Aeneas*] Immo ignorabat. v. 218. Legendum puto transposita negatione, *quia eas non perisse ignorat Aeneas*.
78. 2. 256. S. *Id est non pressum*] In Commentar. Salmasii ad Vopisc. Prob. cap. xxi. p. 687. est *pressum*, & paulo post *hilarius Jupiter*: incertum ipso volente, an errore operarium.
- Ibid. 2. 252. B. *An non aequae*] Videndum puto an consentientibus in vulgatam scripturam omnibus libris suppleri possit praepositio. *disjungimur* hic non ea significatione, qua apud Valerium Flaccum, pro separamur, nam inter sedes nostras *πολλὰ μεταξὺ Οὐρανὸν καὶ γαίης*, *Σελάσσο καὶ ἡπείρου*, sed pro arcemur, repellimur, positum accipio, eū auctoritatem aliam non habeo. Ut ita accipiam suadet verbum praecedens *prodimus*, & quod v. 31. de Junone dicit poeta, *arcebat longe Latia*, quo hic respicere, & idem aliis verbis dicere mihi videtur. Nec alia significatione accipi posse puto, etiam si certissima esset conjectura *aequae*. Hoc ergo solum quaeri potest, cur hic minus suppleri possit praepositio, quam v. 31. & in eo, quod habet Livius xiv. 26. *Crispinus Hippocratem non repulsi tantum monumentis*.
79. 1. 257. S. *Aut certe ideo metum auferit*] Hic, si recte attendas, quaedam perturbata sunt, quae ita ordinanda puto, *Alii metu pro metui accipiunt, ablativum pro dativo, Omnia autem, quae dicit Jupiter, ad solutionem pertinent antedictorum. Ideo autem nunc dicit parce metu, quia superius dixerat tristior: aut certe ideo metum auferit, ut animo securiore possit audire, ut infra v. 561. Solvite corde metum, Teucri CYTHREA*.
- Ibid. 2. 258. S. *Et ab Latino sequeptus esset*] Non bene proccedit oratio, nisi tollatur *Et*.
- Ibid. Var. Leſt. 10. Fortassis templorationem intelligit eam, quam Dido in templo Junonis ad Troianos habuit infr. v. Est quidem insolenter dictum *Oratio templi*, pro oratione in templo habita. Sed in Servio, quem nunc habemus, & aliis veteribus Interpretibus Poetarum, non omnia ad adcuratam rationem linguae Latinae exigi possunt.
81. 1. 267. S. *Vel quasi Juloni, id est, sagittandi peritum*] Non scio, quid hoc monstri sit. Sed vocem Graecam a Servio scriptam fuisse mihi persuadeo ex interpretatione *Sagittandi peritum*. Conjiciebam *ισόλοον*, vel *ισόλοον τινα*, ab *ισο*, telum, sagitta, jaculum, & *βόλον*.
- Ibid. 2. 267. S. Salust. 1. Hist. Cui nomen oblivioni committerent] Adsentior legentibus indiderant.
82. 1. 269. S. *Ad Tyrum paternum pastorem*] Tyrannum vetius puto. v. vii. Aen. 485.
83. 1. 272. S. *Ut pios Aeneadas appellari*] Fort. *appellant*, ut dant.
84. 1. 273. S. *Et taedio maris suasse sedem*] Non magno opere improbo: nam potuit habere comites: mallem tamen *sumisse*. Paullo post in his, *Ascanii, Aeneas filii*. Romulum parentem urbis, deest aliquid, ut *filium*, vel *aliud*.
84. 1. 275. S. *Unde Graece Ἀργυαδὲς appellatur*] Quae quis eum sic appellaverit *Ἀργυαδὲς* dictum fuisse constat.
- Ibid. 2. 272. not. Var. *Quare forte scripserit haec*] Ita sane saepissime Poetae, rarius prosae scriptores, e quibus nonnulla hujus generis adnotantur Gronov. & Drakenb. ad Liv. 1. 17. Neque tamen credo magis perire vim praepositionis *sub*, si dicas *Hic*, id est, Albae, *regnabitur sub xiv. Regibus*, quam si, *Haec*, nempe Alba, *regnabitur sub xiv. Regibus*. Liv. 1. ult. *Regnum est Romae ab condita urbe ad liberatam annos cclxiv*. Hic si addidisset *sub Regibus septem*, neque Romae dativum casum, neque *regnata est Roma* scribendum esse, sed praepositionem vim suam ad potestatem significandam obtinere putarem.
85. 1. 278. S. *Lavinio triennium, Albae trecentos*] Haec melius videntur poni posse inter praecedentia finem statuis, & *Romanis aeternitatem*.
86. 2. 283. S. *Quod post quinquennium unaquaque civitas illustraretur*] Hoc nusquam traditum est. Recte Simſon in Cliron. A. M. 3439. *unamquodque*. nam de Romana loquitur.
2. Ibid. Var. Leſt. 85. *Cangius in Lexico*] Etiam Grotius ad German. Imagin. p. 44. & Meursius in Glossar. Gr. Barbar. rursus Cangius in Glossar. Med. & Inf. Graec. Locum Salmasii credo esse ad Vopisc. Aurel. cap. xlv. p. 543. Kusterus nihil peccasset, si ex his illustrasset Suidam v. *κρίθιμον*.
1. Ibid. 2. 284. S. *Ut xi. Aen. 266. Ipse Mycenaens*] Rejici debet ad sequentem adnotationem: de Agamemnone enim dicitur.
89. 1. 299. S. *Horatius 1. Od. 55.*] 1. Od. 35. 20.
- Ibid. Var. Leſt. 16. *Vulcanioque etiam Iſidor. viii. 11.*
90. 2. 297. S. *Quartum Cyllenis*] Fort. *Cylenis*. Ampel. cap. ix. *Quartus Quilleus Fil.*, qui Aegyptiis literas & nomen dedit, sed ab hoc Argum occisum non addit. Cicero 111. de N. D. 22. Mercurium *Ἀργυρόπτερον*, qui in Aegyptum venit, Mercurium quintum facit, patrem illum non memorat. In Ampelio forte legendum *Aegyptios 1. & n. docuit*.

99. 1. 312. S. *Variae quidem dicuntur*] *Varia*, ut in aliis Edd.

99. 1. 317. S. *Rex Antymaeorum Thraciae gentis*] Hyginus Fab. cxi. 11. & ccl. 11. *Antymaeorum*. Munckerus mavult *Antymaeorum* ex Servio, ut dicit. Ita in Edd. Dan. & Fabr. esse ex Var. Lect. intelligo, idque etiam Emme- nesi. sequens est. *Antymaeorum* dedit Maasvici. Utrum melius sit non facile dici potest, quum nentia appellatio aliorum scriptorum testimoniis confirmata sit. sed in Ser- vio jam olim lectum fuisse, quod hic edicitur, proba- bile faciant loca Hygini, etsi vix credere possum nomen hoc non corruptum esse. Cogitabam de Thracibus *Harmi- montantibus*, de quibus Ammian. Marcell. xxvi. 4. Ed. Gron. & alii. vid. Gajac. 1. Obsev. 26. & Servium fortassis hoc velle, Harpaleum in ea parte Thraciae reg- nasse, quae deinde sub Principibus Romanis *Haemimont- sium* vocata est. Sed hoc quoque plane incertum esse ar- bitror.

Ibid. S. *Sed falsus est: nam est quicquid sit*] Virgilium ex Plutarcho de Fluminib. cap. 111. defendere conatur Me- ziriac. ad Ovid. Epist. Phyllidis p. 129. sed infirmo, ut mihi videtur, argumento. Non dubito quin verum sit *Enno*. Pro *Enno* in Arrian. 1. de Exped. Alex. c. 11. perpe- ram scribi *Enno* dudum observavit Orellius in Thef. Geogr. v. *Hebrus*.

Ibid. S. *Cypselas civitatis*] Sic rursus Serv. in xii. Aen. 331. *Cypselas* Meziriac. l. d. sine dubio recte. Vid. Waff. Addend. ad Thucyd. pag. 671. In Itinerar. Antonini pag. 332. *Cypselas*, quod Servii auctoritate videtur meri velle Wesseling. certe non dicit utrum probet.

101. 1. 343. S. *Quoties Poeta aspera invenit nomina*] Adsen- sior Meziriaco ad Ovid. Ep. Did. p. 212. nihil esse in nomine *Sicharus*, cur id minus ingredi potuerit metrum, quam *Sicharus*, sit aliquanto asperius est.

Ibid. S. *Belus, Didonis pater, Methres*. Vid. Serv. ad v. 642. 102. 1. 350. S. *Non amantem vocans honestum*] An potius vo- cantis? ut ad *Pygmalionis* referatur.

104. 1. 377. S. *In Latino invenitur*] In *Latia* Barth. ad Stat. 1. Theb. 468. Nisi metemoria fallit, puto me prius alibi quoque in Servio legisse.

106. Var. Lect. 91. Fortitan fumsit ex Isidor. 1. 43. *Sahu- stius ex hispanialibus, Eusebius & Hieronymus ex animalibus & hispania confecti*.

109. 1. 381. S. *Omne quod continetur, supra illud est, quod continetur*] Sic rursus ad 111. Aen. 522. *Omne, quod conti- netur, altius est ab eo* (in quibusdam rectius *altius est eo*) *quod continetur*. Hoc mihi mirum videtur. Mare continet terram, terra continetur mari, ut ipse supr. ad v. 133. dicit, & ex illius sententia mare altius est terra, terra humilior mari. Itaque, ne secum pugnet, praefenda est scriptura Ed. Basil. vel hic legendum, *infra illud est, quod continetur*, & ad 111. 522. O. q. *continet a. e. eo, q. conti- netur*.

115. 1. 408. S. *Omniem eorum honorem*] In fragm. Varronis p. 75. Ed. Dordr. *omnem* majorum h. item *confestim*, & ob quam rem in salutationibus hac *venerabantur* c. p. Omnia quoque pro verbis Varronis habentur.

117. 1. 417. *Veneris flores praesto esse videantur*] Fortassis de- fendi potest. melius tamen puto esse *Veneri*.

Ibid. Var. Lect. n. 92. Add. Torrent. ad Sueton. Calig. cap. xxxiv.

118. 2. 426. *Qui post a Servio Tullio e plebe electi sunt*] Ex eo, quod dicit post, videtur apparere in praecedentibus ali- quid desiderari. forte a *Romulo separatos*.

119. 1. 427. *Aut quia Graecis urbs conditur*] Quomodo Car- thago Graecis? an, quia ita Graecis urbs conditur?

120. 1. 433. *Stipula interponitur vasis*] Stappa Salm. ad Ter- tullian. de Pall. p. 129. ubi vid. plura.

121. Var. Lect. n. 30. Servius ibi, *de equis trabronibus, de multis fucus*. Et sic Isidor. xii. 8.

Ibid. n. 31. Desunt etiam Isidor. xxi. 1.

Ibid. n. 33. Adde Kuhnium Dissertat. Philologicae. Pen- tad. 11. 5.

123. Var. Lect. n. 44. *Hic Grammaticis*] *Grammaticis*. 130. 1. 474. S. *Troili amore Achillem ductum*] Hic nulla va- rietas scripturae adnotatur. Aliis exemplaribus, in qui- bus haec corrupta erat, usus est Barthius ad Stat. 1. 1. Silv. 6. 33.

133. Var. Lect. n. 44. Ante Munckerum ita emendat Cuper. 11. Obf. 2. ex *Dicitur* 17. 14. Sed is *Eurypyum* dono vitis aureae a Priamo illectum scribit, ut & Eustath. eu- pyus locum ibi descripsit Anna Fabria.

134. 1. 491. S. *Ducit autem & arcet*] ARDET.

136. 1. 505. S. Cicero in Bruto] Cap. xxii.

139. 1. 520. S. *Ut Homerus dicit: Phorbis*] Haec ab inepto glossatore videtur adfusa. Homerus 11. 7. 489. seqq. *Phor- bonea* F. Phorbantis a Peneleo occisum tradit, nec quid- quam ibi eorum est. quae hic leguntur, nisi *ten* (Phor- bonea) *pa* *phorbon* *Epistae* *Troia* *ipha*.

142. 2. 535. S. *Oenopion Rex*] Hyricus. Vid. Simson Chron. in A. M. 2598. Toll. ad Palaeophar. p. 167. & Munck. ad Hygin. Fab. cxcv.

143. 1. 535. S. *Ubi Hyades circa frontem Tauri*] Ita Cuper. 11. Obf. 2. pro *Stiles*, & ni fallor, alicubi ad Hyginum Munckerus. Est facilis emendatio ex Ovidio v. F. 165. Gell. xii. 9. Hygin. Fab. cxcii. & Poet. Astron. 11. 21. atque ipso Servio in 1. G. 138. *Sticulas* Latine dici tradunt, excepto Ovidio, iidem. Hujus literae prima, tertia, & quarta eadem sunt, quae in corrupto *Sicles*, unde satis probabilis est emendatio *Sticulas*. sed anceps est conjectura: nam t. & postrema pars *cles* itidem prope ac- cedunt ad *Hyades*, si t. pro d scriptum putamus, ut saepe. Vers. 544. col. 1. Serv. *Nam si fuit dixisset, fiduciam habuisse videretur*] Sensus videtur postulare *fiduciam* non *habuisse* videretur. si dixisset *fuit*, id est, perierit, nullam fiduciam habuisset; quum autem dicit *erat*, significat se sperare eum non perierit, & ita petitum fiducia aliqua, terrorem injiciens, ut dicit Servius ad v. 522. Et hic, *quia vult eum* (Aeneam) *timere*. Et ad v. 549. *arma latenter mi- natur*.

Ibid. Serv. *Dns laudat in Aenea, pietatem & virtutem*] Quum addit, *nam pietas pars justitiae est, sicut severitas, respicit, opinor, ad justitiam, quam universalem vocant, sed puto tria in Aenea laudari; justitiam, pietatem, & virtutem bellicam*. Ita accepit Donatus, & Servius ipse paullo post *pietatem & justitiam* duas virtutes Regum fa- cit. Quod Ilioneus laudat justitiam Aeneae, potest opponi iis, quae de Poenis dixerat v. 539. *Quod genus hoc homi- num* — quae injustitia est: quod pietatem iis, quae eos v. 543. monet, *At sperate deos. justus & justior pietate* an quisquam dixerit, non scio. In Colon. Edit. Virgilii cum Notis Cerdac diffinitio minima est post alter. Si recte, quod propemodum puto, ex sequentibus supplendum est *nec, ut sit, nec justior alter*.

148. 2. S. *Beneficium autem est, quod Graeci τὸ χάριον ap- pellant*] Non dubito, quin *beneficium* hic ortum sit a praecedenti voce *beneficis*, & Servius scripserit, *Officium au- tem est*. Apertum est ex multis locis Ciceronis. Vid. Interpres ad lib. 1. de Offic. cap. 1. & 3. Henr. Stephan. in Lexico Ciceron. v. *Chariton*. & Menag. ad Diog. Laert. vii. 4. Hoc etiam vidit Maasvicius in Indice in Serv. v. *Officium*.

157. 1. S. *Quia ex Hiberia profugos de nomine fluminis Sico- ris, quem reliquerant Sicani, nominasse*] Lego, *Quidam ex H. Nam duplex proponitur sententia; quidam autem Hiberiam tradunt; quidam ex H. p. Sic in viii. Aen. 328. secun- dum nominatos*. Adde Thucyd. vi. 2. In his, quem relique- rant Sicani nominasse, distinctio ante *Sicani* ponenda, & *Sicanos* se, vel se *Sicanos* nominasse, scribendum videtur. Thucydides fluvium Iberiae *Sicanum* vocat. Adendum est de hac re Cluverius I. Sicil. Ant. 2.

567. 1. S. *Sophocles: Atrius*] Ajac. v. 293.
 562. 1. S. *Partim obiecta purgat; partim petis*] An partim promittit? ut ad v. 257. ante obiecta purgat, & sic venit ad promissionem.
 Ibid. S. *Deinde si qua vult subungere*] Distinguo, Deinde, si qua vult, subungere.
 Ibid. Not. Var. *Sensus vero est, quem & Catroens vidit*] Si discedendum est a Mss., credo non absurde tentari posse res *durae*, & facile intercideret potuit, quod eadem est prima litera vocis sequentis. Et res *durae* ita dici possunt, ut res *angustae*, res *asperae*, & tempora *dura*, quae Livius. xxxiv. 6. opponit paci, & florenti ac beatae Reipublicae. Virgil. 1. Georg. 146. *Davis urgens in ribus egestas*. Nec tamen ob id hic quidquam mutandum censo: nam nihil obfata video, cur minus dici possit res *dura* quam res *duritia*; quod satis usitatum est, etsi fortassis saepius legitur res *dubiae*. Quae autem sit res illa, quam *duram* dicit, Servius & Donatus exponunt.
 564. 2. B. *Præsidia & praetexturas*] In Salm. est *praetexturas*.
 599. 1. S. *Clade hausi*] Palam est requiri accusativum. Vid. iv. Aen. 353.
 601. 1. S. *Ab utroque possibilitatem*] Primum, haec puto scribenda post verba, *Nec quidquid ubique est*. Deinde, suspicor legendum esse *impossibilitatem*, nempe dicit: nam nec mihi, ait, nec genti Trojanae possibile est. Si retinetur *possibilitatem*, supplendum est *negat*, vel aliud eadem sententia.
 619. 2. S. *Ceterum quas de liberata dicuntur Hesperia*] Haec multipliciter corrupta esse dicit Munckerus ad Hygin. Fab. lxxxix. nec tamen aliam tam corruptis medicinam adhibet, quam quod emendat, *vel ejus & fratris filium Aëryfatem*. Sed hoc jam occupaverat Ger. Vossius ad Vellej. Paterc. 1. 1. & pleraque corruptelas vetustarum Editionum Servii sustulerat. Sed quod pro *Sidona venit*, maluit legere *Cydoniam venit*, non scio, quam rationem habeat. Nam Teucrum *Sidona* venisse, saepe ibi, non *Cydoniae*, quae urbs Cretae est, haec ex eo audivisse dicit Dido.
 636. 1. S. *Plantus in Mercatore: Quis*] est in Mercat. Prolog. v. 4. Sed *Qui*, non *quis*. Sciopp. 1. Susp. Lektion. 21.
 638. 1. S. *Et si dicamus, in mediis*] Fort. ut si dicamus.
 639. 1. S. *Sicut vi. 176. Rapuitque*] Est. 1. 176.
 642. 2. S. *Unde & hic*] Sic etiam Edit. Maasv. Salmas. ad Vopisci Aurelian. Cap. xxxi. pag. 490. habet *hic*. Cuperus in Harpocrate pag. 104. emendat *Helios*, quod in quibusdam Editionibus est *Helois*: Sed in aliis dudum legebatur *Helios*.
 647. 1. S. *Si ornatus Helenae, quam cum Antenore Trojam prodidisse manifestum est*] Cuperus 12. Observ. 2. extr. emendat, *bellorum casu (quamquam cum Antenore Trojam prodidisse manifestum est, non pro P. -- Parum felicitat, ut puto. Locus mea sententia non indiget emendatione.*
 651. 2. S. *Quam ob causam nubentes ejus invocant nomen*] Quia, Servius non adfuitur iis, qui Hymenaeum Deum nuptiarum esse dicebant, credo potius legendum esse *ejus invocant nomen*, quam *nomen*; ut paulo ante nominatur in nuptiis, & deinde, placuit Atheniensibus omnibus nuptiis Hymenaei nomen interesse. Nam etiam quod de Ta-

lissione a Romanis in nuptiis invocato dicit, de nomine illius intelligendum est. Vid. Liv. 1. 9. & Plutarch. in Romulo. Quod deinde legitur, *ipse mediocriter ortus*, vig mihi persuadere possum a Servio profectum esse. E& fortassis a semibarbaro scriba. Certe multo elegantius Scholiastes Statii in 121. Theb. 283. *mediocribus ortus parentibus*.

93. 1. S. *Dum ferret anguenta*] Isidor. 19. 12. *quam plura anguentorum genera*. & ex commixtione.

720. 1. S. *Hanc Itali Postvotam dicunt*] Cuperus l. d. *Postvotam*, quam partibus praecessit ex Varrone scribit Gellius xvi. 16. Nic. Heinſius quoque ad Ovid. 1. Fast. 633. ad *Postvotam*, comitem Carmentae, quam ibi memorat Ovidius, & Servius in viii. Aen. 336. trahit locum Varonis. Sed is mihi non valde certa ratione videtur advocari ad confirmandam emendationem Servii a Cupero propositam. Nam quid Deae, quam sub nomine Veneris Obsequentis, quod sibi in bello obsequuta fuerat, & se compotem voti fecerat, Fabius consecrat, cum partibus commune esse potuit? Nolim quidem affirmare nomen *Postvotam* hic sine vitio esse: Sed nec videre possum melius esse *Postvotam*, in quo nihil est, quo significetur: quo, ex more Ducum Romanorum in proeliis, facto Fabius sibi obsequentem hanc Deam reddidit.

Ibid. 2. S. *Porrigens olim capillos cecidisse foeminis*] Cuperus ibidem, *prurigine*. Haec alibi quoque permutantur. Vid. Interpretes Justini xxxvi. 2. & Burmann. ad Seren. Samonic. v. 35. e quorum adnotatis liquet nihil causae esse, cur hic emendari debeat *prurigine*.

726. 1. S. *Atria magnas sedes*] Isidor. xv. 3. *Atrium magna aedes est, sive amp'a & spatiosa domus*.

730. 1. S. *Ut diis honor haberetur tacendo*] Hujus loci sententiam explicare conatur Cuperus 11. Observ. 3.

734. Virgil. *Adsis Laetitia Bacchus dator*] Ita in omnibus suis esse testatur Pierius. Sed ex Servio constat jam olim alios legisse *Adsis*. Et sic est in Edd. Venet. in minore forma, cum Commentariis Servii & Probi, in Planin. cum Notis Germani, in Henr. Stephani, & Taubmanni. Nec improbat Cerda, & tueri Cuperus l. d. Nec sine ratione: nam quum, quod de Jove praecedir, in secunda persona efferat; *velis*, & quod de Tyris sequitur in eadem, *vas celebrate*, quae causa esse potest, cur in eo, quod in medio est, ad tertiam transire voluerit? quum praesertim in hujusmodi invocationibus plurimum secunda persona utantur, ut ex iis patet, quae Brissionius congestit l. Formul. p. 67. Suspicio *adsis* magistellis deberi, qui putaverint non recte dici *Adsis Bacchus*, pro *Bacche*. Sed his respondet Servius, & multa sunt ubique hujus generis. Virgil. viii. Aen. 77. *Corniger Hesperidum fluvius regnator aquarum Adsis, o tandem*.
 738. 1. S. *Alibi vidit, ut: hausi coelam*] Haec omnia ponenda sunt ante verba, *Et pleno se proluit auro*: nam pertinent ad interpretationem verbi *hausi* in versu praeced. 741. 1. S. *Atlantem vero Telamonem*] Rursus Servius ad iv. Aen. 247. *Latine Atlas Telamon dicitur*. Reineſius in Epistola cclxi. ex Biblioth. Gud. quaerit, *at a quibus Magister?* Respondet pro se Servius idoneum auctorem citans Ennium, quod satis est. Nam non potest ostendi Servium in eo falsum fuisse.

P. VIRGILII MARONIS B U C O L I C A.

E C L O G A P R I M A.

T I T Y R U S.

MAURI SERVII HONORATI, GRAMMATICI,
COMMENTARIUS.

BUCOLICA, ut ferunt, ¹ dicta a custodia boum, id est, *ἀπό τῆς βοῦς-λαοῦ*. Præcipua enim sunt animalia apud rusticos ² boves. Hujus ³ autem carminis origo varia est. ⁴ Nam alii dicunt eo tempore, quo Xerxes, Persarum rex, invasit Graeciam; cum omnes intra muros laterent, nec possent more solito Dianæ sacra ⁵ perfolvi: pervenisse ad montes Laconas rusticos, & in ejus

honorem hymnos dixisse: unde natum carmen Bucolicum ætas posterior elimavit. Alii dicunt Orestem, cum Dianæ ⁶ Faselitidis simulachrum raptum ex Scythia adveheret, ⁷ & ad Siciliam esset tempestate ⁸ delatus, completo anno, Dianæ festum celebrasse hymnis, collectis navitis suis, & aliquibus pastoribus convocatis: & exinde perman-
fisse apud rusticos consuetudinem. Alii non Dianæ, sed Apollini Nomio consecratum carmen hoc vo-
lunt,

VARIAE LECTIONES IN SERVIO.

¹ Inde dicta sunt a. Leid. Reg. dicta sunt, Vol. Forte, a custodibus. ² deest Mentel. R. boum. B. Vol. ³ deest Men-
tel. ⁴ deest. Ment. ⁵ perfolvere, L. R. ⁶ Faselidis, L. Fasilidis, Vol. V. Fasilidis, R. B. ⁷ deest L. ⁸ de-
sum, ex mpletoque, L. delatum completum, al.

A

lunt, quo tempore Admeti regis pavit arma. Alii rusticis Nubibus a¹ pastoribus dicatur hoc asserunt carmen; ut² Panis, Faunis, Nymphis, ac³ Satyris. Et hic est huius carminis titulus. Qualitas autem haec est, scilicet humilis character. Tres enim sunt⁴ characteres; humilis, modicus, grandiloquus; quos omnes in hoc invenimus poetam. Nam⁵ in Aeneide⁶ grandiloquum habet; in Georgicis medium; in Bucolicis humilem; pro qualitate negotiorum, & personarum. Nam personae hic rusticae sunt, simplicitate gaudentes,⁷ a quibus nihil altum debet requiri.⁸ Adhibetur autem ad carmen Bucolicum,⁹ quod debet quarto pede terminare partem orationis.¹⁰ Qui pes si sit dactylus, meliorem efficit versum: ut *Nos patriae fines, & dulcia*. Primus etiam pes secundum Donatum¹¹ & dactylus esse debet, & terminare partem orationis: ut *Tityre*. Quam legem Theocritus vehementer¹² observavit; Virgilius non adeo. Ille enim in paucis versibus ab ista ratione deviat: hic¹³ eam in paucis sequutus est. Terentianus cum de hoc metro¹⁴ diceret, *Plurimus hoc polles Siculae telluris alumnus, Noster rarus eo pastor Maro*; intentio Poetae haec est; ut¹⁵ imitetur Theocritum Syracusanum, meliorem Moscho, & caeteris, qui Bucolica scripserunt; unde est, *Prima Syracosio dignata est ludere versu Nostra nec*, &c. Et aliquibus locis per allegoriam¹⁶ agit gratias Augusto, vel aliis nobilibus, quorum favore amissum agrum recepit: in qua re tantum dissentit a Theocrito. Ille enim ubique simplex est: hic necessitate compulsus aliquibus locis miscet figuras, quas perite plerumque etiam ex Theocriti versibus facit, quos ab ipso¹⁷ dictos constat esse simpliciter. Hoc autem fit poetica urbanitate. Sic Juvenalis II. 100. *Afforis Aurunci spoliū*: nam Virgilii versum de hasta dictum figurate ad¹⁸ speculum¹⁹ transulit. Et causa scribendorum Bucolicorum haec est: Cum post occisum²⁰ III. Idium Martiarum die in senatu Caesarem, Augustus ejus filius contra percussoribus patris, & Antonium, civilia bella movisset, victor potius, Cremonensem agros, qui contra eum tenerant, militibus suis dedit: qui cum non sufficerent, etiam Manuanorum iussit²¹ distribui,

non propter culpam, sed propter vicinitatem: unde est: *Mantua, vae miserae nimium vicina Cremonae*. Perdito ergo agro Virgilius Romam venit, & potentium favore meruit, ut agrum suum solus²² reciperet. Ad quem accipiendum profectus,²³ ab Arrio centurione, qui eum tenebat, pape est interemptus, nisi se praecipitasset in humum Minicium: unde est allegoricis: *Ipsa arces erant: nunc vellera siccant*. Postea ab Augusto missis²⁴ triumviris, & ipsi integer²⁵ ager est redditus, & Mantuanis pro parte. Hinc est, quod²⁶ cum in prima Ecloga legimus eum recepisse agrum, postea eum quiescentem invenimus, ut: *Audieras, & fama fuit; sed carmina tantum Nostra valeant*. *Lycida, tela inter Martia, quantum Chaeonias ducunt aquila veniente columbas*. Nec numerus hic dubius est, nec ordo librorum: quippe cum unus sit liber. De²⁷ Eclogis²⁸ multi dubitant: quae licet decem sint, incertum tamen est, quo ordine scriptae sint. Plerique duas certas volunt ipsius testimonio, ut, *Extremum hunc*:²⁹ & primam, ut in Georgicis, *Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi*. Alii primam illam volunt, *Prima Syracosio dignata est ludere versu*.³⁰ Sed est sciendum, VII. eclogas esse meras rusticas; quas Theocritus x. habet. Hic in tribus a Bucolico carmine, sed cum excusatione, discessit: ut in³¹ genethliaco³² Salonini, & in Sileni theologia: vel ut ex inseritis altioribus rebus posset placere, vel quia tot varietates implere non³³ poterat. Poetae vitam in Aeneide diximus. Operis explanatio in sequentibus comprobabitur. Sane sciendum Virgilium xxviii. annorum scripsisse Bucolica. Unde etiam ipse in fine Georgicorum, *Audaxque juvenis, Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi*. Et dicit Donatus (quod etiam in Poetae memoravimus vita) in scribendis carminibus naturalem ordinem secutum esse Virgilium. Primo enim pastoralis fuit in montibus vita; post agriculturae amor; inde bellorum cura successit. Notandum quoque, Bucolica, vel Georgica, cum apud Graecos in fine habeant accentum, apud nos in tertia a fine habere; nam³⁴ ut in ultima sit, Latinitas verat: ut in penultima non sit, brevitatis efficit ratio. Etiam hoc

scien-

¹ Pastoralibus. V. ² Panis. V. ³ deest Steph. Dan. ⁴ Satyris. R. ⁵ deest V. Vol. R. ⁶ Grandiloquus. V. Vol. R. ⁷ & in V. ⁸ grandiloquum. R. R. Vol. ⁹ deest B. V. R. scilicet a quibus, al. ¹⁰ adhibetur. V. Vol. ¹¹ deest V. ¹² Quippe. L. ¹³ deest Steph. Dan. al. ¹⁴ observat. R. & al. astringit, al. ¹⁵ eum. L. ¹⁶ doceret, al. ¹⁷ imitaretur, al. ¹⁸ agit. L. V. Vol. ¹⁹ dictatos. L. V. Vol. R. ²⁰ Auctoris, Vol. Arunci. L. ²¹ spoliū. L. B. R. ²² trahit. Vol. ²³ III delendum hunc numerum, natum ex litera ultima in vocis praecedentis suspicatur recte Cl. Dukerius. nam & ad i. Georg. 466. prius idus Martias, id est ante caedis diem, solem defecisse narrat. quod tamen non refert Suetonius inter prodigia. BURM. ²⁴ attribui. V. ²⁵ receperit, al. acciperet. R. ²⁶ Abarrio. L. Ario al. ²⁷ tribus vicinis. L. Vol. ²⁸ deest L. ager redditus. R. ²⁹ deest. & mox eum. al. ³⁰ Eclogis. R. Vol. R. ³¹ tantum Steph. Dan. tantum multi al. ³² deest. L. V. R. Vol. ³³ in, V. ³⁴ sane. L. V. B. R. Vol. ³⁵ genethliacum. L. Vol. ³⁶ Salonii. E. Vol. ³⁷ poterit. L. ³⁸ Tu. V. ³⁹ deest. R.

sciendum, & personas hujus operis ex majori parte nomina de rebus rusticis habere confecta, ut Meliboeus, *ἢτι μάλιν αὐτῷ τῷ βοῶν*, id est, ' quia curam gerit boum. ' Et Tityrus: nam Laconum lingua tityrus dicitur aries major, qui gregem anteire³ consuevit: sicut etiam in comoediis⁴ invenitur: nam Pamphilus, est ' totum amans; Glycerium, quasi dulcis mulier; ⁵ Philumena, amabilis. Personae, sicut supra dixi, rusticae sunt, & simplicitate gaudentes. Unde nihil in his urbanum, nihil declamatorium invenitur; sed ex re rustica sunt nomina, negotia, comparationes, & si qua sunt alia. ⁷ [Hinc est, quod annos a fructibus computat, ut: *Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.*] Hinc etiam⁸ illae comparationes sunt: *Nam neque me tantum venientis sibilus auri, Nec percussa juvenis fluctu tam litorea, nec quae Salsas inter decurrunt flumina vales.*

VARIORUM.

VIRGILII MARONIS BUCOLICA: In Mediceo codice omnium illo optimo & vetustissimo, sed truncato aliquot pagellis sub initium operis, in fine Poematis hujus exaratum erat, VIRGILII MARONIS BUCOLICON LIBER EXPLICIT. Quam genuinam inscriptionem esse censeo: in nonnullis P. VIRGILII MARONIS CARMEN BUCOLICON INCIPIT, vel BUCOLICON simpliciter, ut in Gudiano, quod Priscianus minus bene est secutus, quia passim citat *Virgilium in Bucolico*: rectius Columella *Bucolicon Poema* vocat lib. VII. cap. 10. Gudianus quoque, *explicit liber Bucolicon*. Sic GEORGICON LIBRI QUATUOR, non GEORGICORUM, in optimis membranis, quomodo & P. Ovidii *Nasonis Metamorphosicon Libri XV.* & M. Valerii Martialis *Epigrammaton libri*, non *Epigrammatum*: & C. Valerii Flacci *Argonauticon libri*. Citatur & a Macrobio Saturnalium I. cap. 9. *Xenon Italicon primo*: ita vetusti codices, non *Italicorum*. I-

dem Macrobius Saturn. lib. v. cap. 17. de Marone nostro, *denique omnia carmina sua maluit Graece inscribere, Bucolica, Georgica, Aeneis, cujus nominis figuratio a regulis Latinitatis est aliena.* Mentelianus prior & tertius Leidensis, PUBLII VIRGILII MARONIS CARMEN BUCOLICON, IN QUO THEOCRITUM VICIT, EXPLICIT. UTERE FELICITER. Quod librarii non neminis commentum est plane nugatorium. parem inscriptionem ex Vossianis quoque unus exhibebat. Mentelianus alter, prioris aetate non multum inferior, hanc habet inscriptionem, uti & primus Leidensis, PUBLII VIRGILII BUCOLICON, INCIPIT DRAMATICON VEL MICTICON. Glossarium Philoxeni ex editione Labbaei. TACTUS. *Virgilius libro Bucolicum, de coelo tactus quercus, Κερωνοβίς.* Cimmerion etiam arces Tibul. IV. I. 64. & Chalybon Catull. LXXIII. 48. Frontin. lib. I. cap. XI. 13. Hoc genere *strategematicon utendum est*, & lib. IV. praefat. *exempla potius strategicon, quam strategematicon.* vid. etiam Titulum operis. VERGILIUS semper Columella, etiam in veterrimis membranis. NIC. HEINS. In multis codicibus titulus hic praescribitur. *P. Virgilii Maronis Mantuani Bucolicum liber ad C. Asinium Pollionem consulari dignitate fulgentem*: vid. Nannium. in Leidensi codice, *Publii Virgilii Maronis Bucolicon, incipit, Dramaticon vel Micticon, Meliboeus, Tityrus, Ecloga prima.* Burn.

ECLOGA; vox *Ecloga* in exemplaribus, quotquot mihi datum est videre, paulo vetustioribus, nusquam comparebat, si primum Leidensem & alterum excipis Mentelianum cum Gudiano: qui PRIMA, SECUNDA ECLOGA, atque ita porro praefert. Nonius Marcellus, & caeteri Grammatici ex Bucolicis frequenter versus producunt, nulla Eclogarum facta mentione. Fabius tamen Planciades in libello de continentia Virgiliana *Eclogas primam, secundam* & sic porro distinguit. Mediceus & prior Mentelianus codices exordio carminum truncati erant, ille Ecl. VI. v. 48. incipiebat, hic Ecloga I. v. 55. N. HEINS.

¹ quod al. ² ut V. Vel. ³ consueverit, al. ⁴ invenimus, Voss. Steph. Dan. al. ⁵ totus, al. ⁶ Philomela, V. ⁷ deest al. ⁸ deest V.

P. VIR.

179. Delincentur: 1799.

J. Feltham: Sculp.

P. VIRGILII MARONIS
Bucolica.
 ECLOGA PRIMA.
Tityrus.

MELIBOEUS, TITYRUS.
 ITYRE, tu patulae recubans sub tegmine fagi
 Silvestrem tenui Musam meditaris avena:

Nos

MAURI SERVII HONORATI, GRAM-
 MATICI, COMMENTARIUS.

VARIORUM NOTAE.

1. TITYRE TU PATULAE, &c. 1. Introduci-
 tur pastor quidam, jacens sub arbore securus & o-
 tio-
 1. TITYRE; Multi codices & Regius etiam
Tysire, sed Graecis est *Tírreos*, quod nomen non ab
 hirco, qui Graecis *Tírreos*, sed a fistula deducit,
 Graec-

1. Inducitur, B. L. V. R. Vof. sed ad Ecl. 111. introducat personae, & sibi.

Nos patriae fines, & dulcia linquimus arva;
 Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
 Formosam resonare doces Amaryllida filvas.

T.

SERVIL

tiosus, dare operam cantilenae; Alter vero, qui cum gregibus ex suis pellitur finibus: qui cum Tityrum respexisset¹ iacentem, ita² exorsus est. Et hoc loco sub persona Tityri Virgilius intelligitur; non tamen ubique, sed tantum ubi exigit ratio: [sub Meliboei plebs Mantuana, vel Cornelius Gallus.] Quod autem sub fago³ dicitur jacere, allegoria est honestissima: quasi sub arbore glandifera, quae victus causa fuit. Antea enim homines glandibus vesciebantur. Unde etiam fagus dicta est ἀπὸ τοῦ φαγῖν, id est, a manducando. Hoc videtur dicere, jaces sub umbra fagi in agris tuis, tuas⁴ retinens possessiones, quibus aleris, sicut⁵ etiam glandibus antea mortales⁶ alebantur. [A lite, o Virgili, sub protectione Augusti securus quiescis.]

1. PATULAE; patulum dicitur quod⁷ patet naturaliter, ut nares, arbor, ⁸ crux: Patens vero est, quod⁹ clauditur & aperitur, ut¹⁰ ostium, & oculi.

2. SILVESTREM MUSAM, Id est, rusticum carmen. TENUI AVENA. Culmo, stipula: unde rustici¹¹ plerumque cantare¹² consueverunt. Alibi: III. Ecl. 27. *fridenti miserum stipula disperdere carmen*. Dicendo autem tenui avena, humilis styli genus latenter ostendit: quo¹³ in bucolicis utitur. MEDITARIS. ¹⁴ [cantas, quasi militaris, d. pro l. posita:] quod Graeci μελιτῶ dicunt, per¹⁵ ἀντίστοιχον *meditor* dixerunt Latini: l. & d. enim interdum sibi invicem cedunt; unde & *sella* pro¹⁶ *seda* dicitur, a *sedendo*.

3. [Nos PATRIAE FINES LINQUIMUS: non voluntate, sed vi Caesaris & militum ejus compulsi, victo Antonio. ET DULCIA ARVA. Unicuique propria terra dulcis¹⁷ sibi videtur, nec enim omnis res delectationem habens dulcis appellatur. Alle-

go-

VARIORUM

Graecis ita dicta, Victorius lib. xvii. Var. Lect. 7. & ante eum Parrhas. ad Claud. II. Rapt. 268. v. Ecl. VIII. 35. Scal. ad Varron. de R. R. III. xvi. 26. ubi ex Servio laudat, quae hic non reperio, nempe Tityrum esse vervecem sectarium. vid. Taubm. BURMAN.

1. TEGMINE: Coluth. de Rapt. 119. Καλύπτειν, vocat: Ως ὁ μὲν ὑψιλόφοιο φυτὸν ὀπίσθι καλύπτει, Τηλέθην Ἑρμῶναια ἀλκυονίδος ἰδίῃ λιγαίῳν. Ita *folia tegmina* frugibus arboreis in Cornificii dicuntur loco a Servio laudato ad I. Georg. 55. & *tecti silvis* III. Aen. 583. ita *tecta ferarum* silvas vocat lib. VI. Aen. 8. *sub tegmine coeli*, Lucret. II. 5. 661. dixit. Noster Epist. ad Messal. *patulae sub tegmine quercus*, BURM.

2. SILVESTREM MUSAM. Fab. Quintilianus *Agrestem* citat, sed alteram lectionem magis probat: quia & antiquorum librorum est, & materiam argumenti magis expressit. vult enim Sylvas & Nemora, non opus rusticum, hoc est pastorem, non agricolam describere. FABRIC. Fabius *Agrestem* citat. Memoria lapsus scilicet. neque enim ullius codicis auctoritate confirmatur. DAN. HEINS. Quintilianus IX. 4. *Agrestem* hoc loco agnoscit, uti a Picrio Valeriano quoque observatum est. sed ἀμάρτυμα μεταμορφωτικόν Quintiliani haud dubie habendum, cui fuerint in animo illa Eclogae VI. *Agrestem tenui meditabor arundine Musam*. utrumque epitheton in Lucretio occurrit, qui lib. IV. 593.

Fistula silvestrem non cessat fundere Musam.

Et lib. V. 1397.

Agrestis enim tum Musa vigebat.

At vero cum in hoc Maronis loco nullus veterum librorum Quintiliano subscribat, vellem Joannes Baptista Egnatius quoque, vix cetera haud indoctus, ne subscripisset: & tamen perperam in Florentinam

1 Quomodo B. V. L. R. Vol. 2 deest, R. 3 locus est, B. L. V. R. Vol. Steph. 4 sub persona Tityri Virgilius intelligitur, sub Meliboei plebs Mantuana, vel Cornelius Gallus, al. Tityrum sub persona Virgilii debemus accipere, R. Vol. Steph. 5 desunt B. L. V. R. Vol. 6 cum dicit B. R. Vol. Steph. al. deest dicitur Steph. L. V. 7 a comedendo, B. quod est comedere Steph. 8 agrestis, L. 9 retentans, B. L. V. R. Vol. 10 deest al. 11 deest al. tum al. gl. R. 12 desunt ad quiescis, L. V. Vol. Steph. usque ad carmen, tenui, B. 13 per se patet, Steph. al. 14 deest, B. Steph. 15 & claudunt, al. 16 ostia, V. 17 plerique, V. 18 consueverunt, R. Vol. 19 ut supra dictum est in B. L. V. R. Vol. in Bucolico, V. in Bucolica, R. 20 desunt R. Steph. 21 antistropheon, R. 22 sedda, R. Vol. 23 deest non haec B. Vol. L. Steph. 24 deest al.

T. O Meliboe, Deus nobis haec ora fecit.
Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Ille

SERVII.

gorice voce utitur Mantuano, qui sua possessio-
nibus expellebantur.]

4. [NOX PATRIAM FUG. Plus est, quam si
diceret relinquimus. Sic Horatius: 1. Od. 7. *Ten-
cer Salamina patremque cum fugeret.*]

4. LENTUS. Id est, otiosus, [sive securus.
IN UMBRA. Allegorice sub tutela Imp. Augusti,]
ut XII. Act. 337. *Qui nunc lentis confedimus arvis.*

5. RESONARE DOCES AMARYLLIDA SILVAS. Id
est, carmen auium de amica: Amaryllide com-
positum doces silvas sonare & melius est, ut sim-
pliciter intelligamus: Male enim quidam allegoriam
volunt, Tu carmen de urbe Roma componis ce-
lebrandum omnibus gentibus. Plus enim stupet
Meliboeus, si ille ita securus est, ut tantum de suis
aracibus canet.

6. [O MELIBOE. Scilicet quid miraris? DEUS:
id est, Caesar. HAEC OTIA, hanc securitatem vel
felicitatem.]

7. NAMQUE ERIT ILLE MIHI SEMPER DEUS. Et
iteratio ipsa exclusio adulationis colorem. Semper.
Id est, & post mortem, & dum vivit. Alij etiam
imperatores post mortem in numerum referuntur
deorum: *Augustus templum vixit emeruit.* Ho-
ratius, 11. Epist. 1. 155. *Præfenti sibi maturos largi-
mos honores. Mortuæque tantum per nomina ponimus
aras.* Sic Lucretius de Nuptiis, 1. 63. *Sed mihi
jam nomen.* [ILLIUS. Octavii Caesaris.]

8. IMBUEAT AGNUS. Imbuere, est proprie inchoa-
re, & initiare. Nemo autem unam eandemque
rem saepe inchoat: sed constat saepe pascua mutare
pastores: sicut etiam in Georgicis 11. 342. *legimus,
Iteque pecus longa in dispersa stans albis Hospitiis, tan-
tum campi jaces.* Unde necesse est, pastores to-
tius anni impotere, quotiens mutaverint pascua. In-
venimus etiam apud antiquiores, imbueri, esse non
inchoare, sed perficere & madefacere. Secun-
dum quod, absolutus est sensus: ut sit, saepe¹⁰ per-
fundet.

9. ERRARE. Id est, pasci. ut II. Eclog. 21. *Mille
meae Siculis errant in montibus agnae.*

10.

VARIORUM.

nata Justarum editionem id receptam esse animad-
verti, cum vox ea paullo post denuo subsequatur.

Ludere quae vellem calamo permisit agresti.
HEINS. Silvestrem videtur firmare imitatio Cal-
purnii Eclog. IV. 12.

*Quidquid id est, silvestre licet videatur acutis
Arribus.* vid. Erythraeum & Cerdam. BURM.

3. ET DULCIA LINQUIMUS ARVA: Nos dulcia
linquimus arva, non inconcinna repetitione, quar-
tus Moretanius, quod & ejusdem Moreti fragmen-
tum a manu prima videbatur occupasse. HEINS.
Linquimus, Parthal.

4. FUGIMUS: Rothe Servius: est enim fugere pro-
prie de exiliis dictum, vid. Torr. ad Horat. 11.
Od. 16. & ita fugam dici pro exilio notum est. vide
Tacit. III. Ann. 24. *Adulteros fuga, aut morte
perivit.* BURM.

4. LENTUS. *Lentus* Rottendorphii codex, id est
Laetus sollemni variatione, quia libera a. millies o-
missa. eadem varietas 11. Georg. 262. apud Quinti-
Decl. XIV. 2. & apud Ovidium saepius, vid. ad XI.
Met. 98. & XIV. 464. & alibi. BURM.

5. AMARYLLIDA: *Amaryllida* Codd. Francii &
Menagii.

6. OTIA; Intelligit libertatem. Corda. sed rectius
Servius Otia explicat securitatem: opponuntur en-
nim vitae turbatae per bellicos tumultus, a quibus
nunc liberatus tam securam agit vitam, ut non tan-
tum pascere greges, sed & otioso animo cingere pos-
sit. Nepos Hamil. 2. *totæ Africa tantum otium
reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis
annis fuisse: & pugnae opponi otium docet Dona-
tus ad Terent. Hecyr. Prolog. 11. 35. An otia vel
otia scribendum, vid. Manut. Orthog. p. 572. &
Sancti Minerv. lib. IV. p. 621. & alibi. BURM.*

8. AB OVILIBUS; Pro Oviliis. sic *fidus ad li-
mina custos*. II. Aen. 684. ovilia autem hic non pro
septis, quibus oves includuntur, sed pro ipsis gregi-
bus intelligi debent, ut apud Theophrastum Id. V. 75.
et notum per Metonymiam, NANNIUS. Melius
quadraret huic loco, *Pastor ab Amphrysia*. LE.
Geor-

1 defunt Dan. & al. 2 ut qui nondum confedimus arvis, sed caetera defunt, R. Vol. Steph. Dan. & L. qui nunc lentis
habes. 3 Amaryllide, L. R. Voli defunt Steph. 4. desunt B. L. R. Vol. 5. desunt alii vero, Steph. Den. V. 6. Augu-
stus autem, al. 7 Vide Spanham. de usu & praest. noar. diss. 111. pag. 141. 8 defunt B. L. R. Vol. 9. desunt L. 10
perfundit. R.

Ille meas errare boves, ut cernis, & ipsum
 10 Ludere, quae vellem, calamo permisit agresti.
 M. Non equidem invideo: miror magis. undique totis
 Usque adeo turbatur agris. en, ipse capellas
 Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
 Hic inter densas corulos modo namque gemellos,

15 Spem

SERVIL.

10. LUDERE. Scribere, ut IV. Georg. 565. *Carmina, qui lusi pastorum*. Horatius, I. od. 32. *Poscimus, siquid vacui sub umbra Lufinus tecum*. CALAMO AGRESTI, Rustico stylo: sicut supra *senai avena*.

11. NON EQUIDEM INVIDEOR. 3 [Excusat se] ne frequens interrogatio foelicitatis alienae ex invidia venire videatur: dicit se admirari potius, quam invidere.

12. USQUE ADEO. 4 In tantum. TURBATUR AGRIS. 5 Turbamur sine ulla discretionem culpae, vel meriti. Et invidiose tempora Augusti carpit latenter. 6 Sane vera lectio 7 est *turbatur*, ut sit impersonale quod ad omnes pertinet generaliter, nam Mantuanorum fuerat communis expulsio. Si enim *turbamur* 8 legeris, videtur ad paucos referri.

13. PROTENUS. Porro tenus, id est, longe a finibus. 9 [Unde 10 & paulo post: *At nos hinc alii sitientes ibimus Afros*.] nam protenus per e, adverbium loci; per i, protinus adverbium temporis, id est statim. AEGER. Et corpore & animo aeger dicitur, ut, IV. Aen. 35. *Esse, aegram nulli quondam flexere moriti*. 11 [Sed aegrotus, corpore tantum.] Ago autem, proprie: nam agi dicuntur pecora.

15. SPERM GREGIS. Id est, marem & foeminam: reparatio enim gregis in sexu utroque consistit. AH! SILICE IN NUDA. Ad hoc pertinet praemissa dolentis interjectio: nam solent herbas substernere parientibus, ut ipse in Georg. III. 297, dicit, *Et multa duram stipula filicumque manipulis Sternere*. CONNIXA. Pro eo, quod est enixa, 12 [id est, partu soluta:] nam hiatus causam mutavit praepositionem: sicut I. Aen. 562. *secludite curas*; pro excludite.

16. LAEVA. Stulta, contraria. Et sensus hic est, perdi-

VARIORUM.

Georg. 2. ubi v. Emmenes. sic *Elephanti a filia*, Florus IV. 2. pro silvestres, indomiti. vid. infr. ad §. 54. deinde ovilia pro gregibus etiam Calpur. IV. Ecl. 56. *ovilia cura*, §. 162. & *spreto dixit ovili Tityre rura prius, sed post causabimus arma*. Claud. Laud. Serenae 73.

Vellera purpureo passum mutavit ovili.
 Imbuit vero Rottendorf. BURM.

9. ILLE MEAS ERRARE; *Meis* Rottendorphi- nus, ut intelligerentur Tityri mercenarii pastores: quod librarius arripuit ex communi interpretatione, quia *ipsum* pro *me ipsum* dixisse putant. ut hi mercenarii opponantur ipsi gregis domino. sed rectius tunc dixisset errantes boves pascere quam errare: vel meis bobus errare permisit. & licet sciam *ipsum* pro *me ipsum* admitti posse, & multis exemplis viri docti probare conati sint, ut Gronovius & Cl. Drakenb. ad Livii praefationem, & Cortius ad Plin. lib. I. Ep. 2. immo Scaliger jactet, id loquendi genus se in Manilio primum indicasse ad lib. II. 507. & Davifius etiam ad Epitomen Lactantii cap. XLII. in verbis Lactantii lib. IV. Inst. I. pro *Deus alios postea innumerales per ipsum creavit*, legi velit *per se ipsum*; vel *per ipsum* penitus abiciat. quum potius *per se* legeretur, abjecto *ipsum*, quod a glossa irrepsit. *per se* vero facere centies apud optimae notae auctores occurrit. vid. Cl. Drak. ad Sil. XI. 447. Hic tamen ego malim & *ipsum ludere* conjunctim capere: ut sit, non modo permisit boves meas errare, quod etiam in bello fieri solet, licet non tam secure, sed semper sollicitis pastoribus, ne a praedatoribus & militibus interciperentur, ita ut non vacet illis animo laeto cantare Amaryllidas suas, quia animo semper anxio, & aegri, id est solliciti, ut Meliboeus, aegre agunt pecudes & vix ducunt: sed deus permisit etiam me securo & laeto animo

1 Poscimus, V. Pascimus, L. 2 sic supra, V. R. Vol. 3 desunt R. Vol. L. 4 desunt L. R. Vol. 5 Turbatur L. a. sec. man. R. Vol. 6 Sane vero, al. 7 est turbatur ut Servius dicit, us Dan. 8 legeris, al. 9 desunt al. reliqua etiam ad statim L. R. Vol. Berph. 10 est, R. 11 desunt L. R. Vol. 12 stipulam, L. V. R. Vol. 13 desunt, L. R.

- 15 Spem gregis, ah! silice in nuda connixa reliquit.
 Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
 De coelo tactas memini praedicere quercus:
 [Saepe sinistra cava praedixit ab ilice cornix.]
 Sed tamen, iste Deus qui sit, da, Tityre, nobis.
 20 T. Urbem, quam dicunt Romam, Meliboeae, putavi

Sul-

SERVIL.

perdituros nos ¹⁴ quandoque agros, ¹⁵ manifesto praedicabant signa: sed nos mentis imprudentia intelligere nequivimus.

17 DE COELO TACTAS MEMINI PRAEDICERE QUERCUS. Mire compositum augurium. Nam quercus in tutela Jovis est: & hujus arboris fructu olim homines pascabantur. ¹⁶ [Per quercus ergo, agri: per fulmen, ira Jovis: per iram Jovis, ira Caesaris: per damnum arborum, damnum agrorum figuratur.] Haec ¹⁷ quercus ergo tacta, id est afflata, leviter ¹⁸ fulminata: ut Cicero III. Catil. 8. *Tactus* ¹⁹ est illo, qui hanc urbem condidit, Romulus, ²⁰ significat motu imperatoris posse agros eorum perire, apud quos fulminatae sunt arbores: nam agri causa victus sunt, sicut olim ²¹ quercus. Quod autem ait *tactas*: ostendit temporale fore damnum, quale patiuntur arbores leviter fulminatae. Et bene *praedicere*, quasi ²² praeloqui & praedivinare: ²³ cum ita manifestum constet ²⁴ esse augurium. ²⁵

19 DA. Id est, dic. ²⁶ Sic contra, II. Aen. 65. *Accipe nunc Danaum insidias*, id est, audi.

20 URBEM QUAM DICUNT ROMAM. Quaeritur, cur de Caesare interrogatus, Romam describat? & aut simplicitate utitur rustica, ut ordinem narrationis ²⁷ plenum non teneat; sed per longas ambages ad interrogata descendat: Aut certe, quia natus, qui continetur, est sine ea re, quae continet; nec potest ulla persona esse sine loco: unde necesse habuit interrogatus de Caesare, locum describere, in quo cum viderat. Est autem longum

VARIORUM.

animo cantare quidquid vellem, non modo munera & beneficia tanti Dei, sed etiam amores meos. & ita centies *ipsum* infinitivo jungi solet, qui est loco nominis. Cicer. XIII. ad Att. 28. *ut vivere ipsum turpe*. XV. ad Fam. 15. *Interpositus annus alios inducit, ut victoriam sperarent, alios, ut ipsum vinci contemnerent*. ad Att. VII. 11. *Ego hoc ipsum vel miserius dico, quam in crucem tolli*. Tull. Disp. IV. 20. *Ipsam illud aemulari, obrectare, non esse inutile*. Quintil. decl. XV. 9. *ipsum amare te pudet*: ut ostendi ad Ovid. Remed. 99. ubi *quantum peccare parares* ab Heinssii correctione vindicavi hoc loquendi genere. qui & apud Lucan. VIII. 77. qui pro infinitivo *quod* usus est,

Et sua cum factis pietas deceret, & ipsum

Quod sum victus, ama.

volebat frustra *id ipsum*. sed idem est, quod *ipsum* vinci modo in Cicerone vidimus. sic illud etiam apud Persium I. Sat. 8.

Et nostrum illud vivere triste

Aspexi.

Quod Quintil. lib. IX. 3. *nostram vitam* interpretatur. plura obvia sunt, & vide Sanctii Minerv. III. cap. 6. praeterea *ipsum ludere*, pro ludo cepisse videtur Servius ad Ecl. VII. 17. ubi interpretatur *ludo*, per cantilenam; & firmat hoc loco, *ipsum ludere quae vellem*, ut antiquae editiones & codd. Leid. & Voss. habent. ejecerunt vero *ipsum* posteriores editores, quia pro me ipsum capientes, inutile credebant addere. sed legitur ad Ecl. X. 2. ubi *ludum*

¹⁴ quoque, al. ¹⁵ manifesta, al. res manifesta praedicabat; sed nosse, (& nosse V. Vof.) im i. al. nequivimus L. V. R. sine, intelligens. ¹⁶ desunt V. R. L. Vof. ¹⁷ desit L. V. R. Vof. ¹⁸ fulmine, al. & leviter fulminata, B. L. V. Vof. ¹⁹ etiam, L. V. R. Vof. ²⁰ Significabat, al. Forte, pro motu scribendum nutu Imperatoris, & ita in marg. Ryckius. fulmen & alia nutui Jovis adscribi solent. sic apud Cic. II. de N. D. 2. *Jovem omnia nutu regentem*, ubi alii motu. vid. Davissii notas; & ita alibi variatur. Apud Amm. Marc. tamen XXVII. 2. *imperiali motu*, ubi vid. Lindenbr. & quia agitur de irato imperatore, nutu retineri posse judicabat Cl. Dukerus. BURM. ²¹ Quercus: & quia Jovi consecrata est haec arbor, fructus ejus juglandes, quasi Jovis glandes dicuntur. C. repetitum ex Ecl. VIII. 30. ²² loqui & divinare, L. loqui & praedivinare, V. R. Vof. ²³ cui tamen m. constat augurium, L. ²⁴ desit R. ²⁵ addit Cod. C. aliter: arbores fulminatae potentes sunt & rebelles, fulmina, id est, ira Imperatoris extincti, quorum exemplo poteramus ante terreti, nisi mens laeva, id est aversa, fuisset. ²⁶ sic nunc e contra. L. sic e contra V. R. V. ²⁷ plene, al.

Tm. I.

B

Stultus ego, huic nostrae similem, quo saepe solemus

Pasto-

SERVII.

Hyperbaton, *Urbem quam dicunt Romam.* ²⁸ *Hic illum vidi juvenem, Meliboe.* ²⁹ [Roma ante Romulum fuit, & ab eo Romulus nomen adquisivit: *Sed Dea flava & candida, Roma, Aesculapii Filia, novum nomen Latio facit.* Hanc conditricis nomine omnes Romam vocant: Marinus Luperorum poeta dixit.]

²¹ STULTUS EGO. Id est, rusticus, qui ³⁰ *nescio* judicare. NOSTRAE, ³¹ Mantuae. QUO: Id est, ad quam: nam adverbium posuit pro nomine: ut, II. Aen. 6. *Genus unde Latinum*, id est, a quo.

PHILARGYRII.

²⁰ URBEM QUAM DICUNT ROMAM. Roma ante Romulum fuit, & ab ea sibi Romulum nomen adquisivisse Marianus Lupercaliorum poeta sic ostendit: *Sed ³² Dea flava & candida Roma, Aesculapii filia, novum nomen Latio facit: quod conditricis nomine ab ipso omnes Romam vocant.*

VARIORUM.

Idem apud poetas esse *scribere* docet, & addit, ut & ipsum *ludere*. ceterum Servius ut ibi, ita & hoc loco *ludere* videtur capere pro *scribere*, admodum inconcinne, nec pastor rudi accommodatum, sed illo loco Poeta de se loquitur: denique imitatus haec videtur Claudianus in Sec. Conf. Silic. *l. 282.*

Posita ludat formidine pastor,

Securisque canat Stilichonem fistula silvis. ubi male laudat codices alii. & hoc etiam firmat responsio anxii Meliboei, & mirantis in tantis rerum turbis, Tityrum tam otioso animo ludere. pro *promisit* follemni variatione Zuilichemianus codex habebat *promisit*. BURM.

¹² TURBATUR AGRIS; Quatuor Moretani & tres alii ex nostris *turbamur*, cui scripturae palam obnititur Quinctiliani lib. I. cap. 8. & Servii auctoritas, etsi eam in vetustioribus suis apparere testetur Pierius. *Turbatur* etiam agnoscit in Arte Grammatica Consentius duobus locis, & copiose illustrat & interpretatur. Quod Leidenenses tres, utrumque Menelianum, cum Gudiano & alios ex nostris codicibus praestantiores occupavit. HEINS.

¹³ PROTINUS; *Protenus* a Nonio Marcello ag-

noscitur, qui id pro valde interpretatur, ut sit *animo & corpore valde aeger*. Neque aliter Mentelianus alter cum Gudiano aliisque nonnullis. Velius Longus de Orthographia, *protenus* agnoscit in illo Virgilii, & pro porro *tenus* interpretatur, lib. III. 416.

Cum protenus utraque tellus

Una foret.

Protenus in illo agnoscit lib. V. *l. 485.*

Protenus Aeneas celeri certare sagitta.

ut alterum sit adverbium locale, alterum temporale, quae paene totidem verbis apud Bedam de Orthographia iterantur. HEINS. Acriter contendunt de forma scribendi. *Protenus* erat in Franciano & Regio, ubi tamen alia manus e super i scripserat. vid. & ad Georg. IV. I. & III. Aen. 416. & alibi. & hic Taubmanni, & ad Horat. I. Epist. VIII. 8. Lambini notas. Ego certe hic *protenus* malo: ut enim *hactenus* est ad hunc usque locum, ita *protenus* longius a me, vel ab eo loco, in quo nunc sum: & hoc verba *agere* & *ducere* indicant, vix ante me ago, pastum scilicet, & deinde ad ovilia, capellas: hanc vix fune post me duco, tam infirmis nimirum viribus, & mentis sollicitudine aeger erat. *ducere* enim esse *funem* trahere, nunc ostendam solo ex libro II. Aen. ubi ter quaterque ut vers. 33. &c. *duci intra muros*, de equo illo ligneo dicit, & tandem *l. 238.*

Funemque manu contingere gaudent.

sic qui unco traheretur Sejanus, a Juvenale Sat. X. 66. dicitur, *Sejanus ducitur unco*. & ita centies minime ergo *protenus aeger*, pro *valde aeger* debet capi. BURM.

¹³ AGER; Ita Terent. Eun. II. II. 5. *squalidum, aegrum*: ubi Donatus ad maciem refert, unde infirmitas colligitur. BURM.

¹⁴ Hic; Augustinus de Grammatica in fine bini citat. *haec* est in aliis.

¹⁴ CORYLOS; *Corilos* Codd. Reg. Leid. Zuilichem. & duo alii, & Edit. Junt. quae tamen Ecl. V. 3. & 121. *Coryli*, ubi iidem variant libri. *densos* etiam Leid. a m. sec. *haec inter densas* Moretanus & alter Heinsii. BURM.

¹⁵ AH! A pro ab vetustiores membranae. & sic

²⁸ usque *Hic*. L. ²⁹ haec usque ad *dixit* desunt B. L. V. R. Vof. sed in C. erat. *Hic* dicit pro illic, praefens adverbium pro absent. Roma autem ante Romulum fuit, & ab ea sibi Romulus nomen adquisivit, *sed de flava & candida Aesculapii filia nomen Latio fecit, ut Marinus, &c.* De flava etiam al. *Aesculapii filia n. n. L. fecit, tractum conditricis n. omnes Romani vocantur*, aliae edd. Agit de his Marini versibus Rutgerf. lib. I. Var. Lect. cap. ult. & Salmast. Exerc. Plin. pag. 6. ³⁰ nescii, L. nescivi Steph. Dan. al. ³¹ autem V. E. R. Vof. al. ³² *De flava & Candida, ita, al. De Italo & Tano ita. Roma Aesculapii nomen Latio.* Quo c. n. de ipso R. V. Barth. Adv. XX. 2. & paullo aliter lib. XXV. cap. ult. *De flava & Candida. * Ita* ita &c. Scal. ad Manil. IV. 775.

Pastores ovium teneros depellere foetus.

Sic

SERVII.

22. OVIVM TENEROS. Periphrasis agnorum.
33 [DEPELLERE. Id est, a lacte remove.]

VARIORUM.

sic passim apud scriptores antiquos; nec aliter scribendum monent Grammatici veteres; mediae codices aetatis plerumque *ha*: quod pessimo exemplo Gebhardus in Crepundiis II. 2. revocare est conatus. sic *pro*, non *prob* dicebant, omissa aspiratione. Graecis etiam *α* exclamationis locum obtinet. HEINS. *A* citat Augustinus in Gramm. in fine. vid. ad Ovid. II. Met. 492. apud Non. in *filex* edit Mercerus, *a filice in nuda*. in codice Puteaneo Ovidii semper est *A*. sed *b* manu recentiori additum, & ita in Regio hoc loco. BURM.

15 IN NUDA; Apud alios auctores variant MSS. in genere *ru silicis*. vid. ad Ovid. IX. Met. 225. & Claudian. Gigant. 99. & quae diximus ad Quinct. I. de Inst. Orat. 6. sed quia inter Grammaticos constabat auctoritate Virgilii feminino genere dici, hinc constanter *nuda* hic servarunt librarii. vid. ad VIII. Aeneid. 333. in media Cod. Non. Marc. BURM.

15. CONNIXA RELIQUIT; *Connixa* Gudianus, duo Leidenfes, alter Mentelianus & Moretanus primus. Neque aliter scripsisse veteres testis est A. Gellius lib. II. cap. 17, ubi *conexus* & *colegatus* per simplex *n*, & *l* solere scribi assueverat; huc adde *conixus* & *conubium*, aliaque ejusdem rei, atque ita passim in antiquissimis exemplaribus, per totum hoc opus. HEINS. Et ita Regius.

17. DE COELO TACTAS MEMINI; *De coelo meministi tactas* Menagianus.

18. SAEPE SINISTRA; In antiquis & in Aldinis hic versus desideratur. ideo ei notulam apposui. FABRIC. Jam monuerunt homines eruditi a plenisque exemplaribus vetustis hunc versum abesse. Abest & a nostris codicibus, si duo tresve recentiores excipiuntur, quorum unus Venetiis a me redemptus, *dicebat ab ilice*, non *praedixit*; quomodo & duo Pieriani: non male. *dicere* pro vaticinari aut praedicere usitatum optimis scriptoribus. hinc *facta dicere* dicuntur, de qua locutione non pauca nos curis secundis ad Epistolam Oenones Nafonianaе §. 33. & ad Claudianum lib. I. in Eutrop. §. 160. Est autem hic versus adumbratus ex illo Eclogae IX. *Ante sinistra carva monuisset ab ilice cornix*, siue hoc ab ipso Marone factum, siue ab alio quo-

cunque, qui Maronem aemulari voluit. Ego tamen persuadeor ut credam non esse Maronianaе venae. Ex scriptoribus antiquis certe solus, quod sciam, Scholiafies Horatii Crucquianus eum producit lib. III. Ode 17. cujus tamen apud me magna non est auctoritas, utpote qui sit interpolatus foedum in modum, adeo ut & Isidorum illic citatum offendas, posteriorum temporum scriptorem, & alios nihilo fere antiquiores. sic Ecl. VI. ineptissimum verbum inculcarant. *Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno*. mox septem codices, *quis sit*, non *qui sit*. sed perperam, ut dicemus Ecl. II. 19. alter Mentelianus notae vetustissimae recte cum vulgatis hic facit. HEINS. Deest & Regio. defendit H. Steph. de Criticis p. 47.

19. QUI SIT. *Quis sit* Rottend. Venet. & Francian. vid. Ec. seq. 19.

21. QUO SAEPE SOLEMUS. *Qua* unus Moreni a m. sec. *quo* autem varie explicant. Servius ad *quam*, scil. urbem, & tunc *depellere* non simpliciter potest significare a lacte remove, sed simul depulsos foetus in urbem ferre: nam, ut alii sumunt pro *abigere*, mihi inconcinnum, & contra morem loquendi videtur, quo *depulsi* agni, lacte prohibiti & a matre abducti notantur: nec etiam tam teneri foetus a pastoribus in urbem agebantur, sed portari solebant, ut supra §. 13. gemellos videtur portasse, matrem duxisse. hinc credo etiam violentius, pro agnorum tenera aetate, hoc verbum visum fuisse librario codicis, quem laudat Torr. ad Horat. IV. Od. II. in quo est *deducere*: ipse Lambinus Servium sequitur, & hinc Ramus etiam *depellere* interpretatur deducere, Camerarius in urbem ducere. & ita fere Emmenestius. si *qua* placeret, posset pro *in qua* sumi; si hi pastores fingi possent oves in urbe inclusas stabulis habuisse, ibi peperisse & lactasse tunc simul credendum erit. sed *rure* agitur hic res, ut solet in Bucolicis. vid. §. 36. ubi ex urbe pro vendito foetu & caelo domum redibat manus non gravis aere. in Regio codice erat superscripta glossa *quo*, id est *unde*, sed id absurdius etiam. quare putem aestum hunc posse componi, si pro *quo* antiqua consuetudine scriberetur *quoi* pro *cui*, ut alibi etiam factum notatur ab interpretibus ad Ecl. IV. §. 60. & saepius: jam vero sensus optimus: cui urbi, id est in cujus commodum, & facilitatem victus, nos saepe teneros ovium foetus depellere lacte

Sic canibus catulos similis, sic matribus haedos
Noram: sic parvis componere magna solebam.

25 Verum haec tantum alias inter caput extulit urbis,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

M. Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

T. Libertas: quae, fera tamen, respexit inertem;

Can-

SERVII

23. SIC CANIBUS CATULOS SIMILES. Vult urbem Romam non tantum magnitudine, sed etiam genere differre a caeteris civitatibus; & esse³⁴ velut quendam alterum mundum, aut quoddam caelum, in³⁵ quo Deum Caesarem vidit. Qui enim comparat cani catulum, vel hoedum capellae; magnitudinis facit, non generis differentiam. Qui autem dicit, leo major est cane; & generis facit, & magnitudinis differentiam, sicut nunc de urbe Roma fecit. Putabam, inquit, ante ita Romam comparandam esse aliis civitatibus, ut solet hoedus caprae comparari: nam quamvis major esset, tamen³⁶ eam civitatem esse³⁷ ducebam: nunc vero probavi eam etiam genere distare: nam est sedes Deorum. Hoc autem eum dicere, ille comprobatur verus: *Quantum lenta solent inter viburna cupressi*. Nam viburnum, ³⁸ virgultum brevissimum [³⁹ est, semper virens & forma & genere a cupresso⁴⁰ remota.] Cupressus vero, arbor est maxima. Hoc autem genus argumentationis & apud Aristotelem lectum est, & apud Ciceronem. **COMPONERE.** Comparare.

27. ⁴¹ [ET QUAE TANTA FUIT Quae tanta: ad magnum enim aliquid nimia necessitas venire compellit. Unde quasi miratur hominem rusticum Romam videre potuisse.]

28. **LIBERTAS**, Amor libertatis. ⁴² & aliter dicit servus, libertatem cupio: aliter ingenuus. Ille enim carere vult servitute; hic habere liberam vitam, pro suo scilicet arbitrio agere: sicut nunc Virgilius, sub persona Tityri, dicit se amore libertatis Romam venire compulsus: & ⁴³ item latenter carpit ea tempora, quibus libertas, non nisi in urbe Roma, erat. Aut certe simpliciter intelligamus hoc loco Tityrum sicut pastorem locutum: nam ubique eum Theocritus mercenarium inducit. Item Virgilius IX. Ecl. 23. *Tityre, dum redeo (bre-*

vis est via) pasce capellas.

28. [⁴⁴ **RESPEXIT INERTEM.** Desidem, sese non requirentem. Nam culpam suam inertiam, quod non ante Romam ierit, & sit usus puer libertate, qua uti coepit provectionis aetatis.]

29. **CANDIDIOR POSTQUAM TONDENTE BARBA CADEBAT.** Aut mutatio personae est, ut quendam ⁴⁵ senem rusticum accipiamus loquentem, non Virgilium, per *ἀλλοτριον*. Nam ut diximus,

VARIORUM

ste solemus, ut vel victimae ad aras adducantur, vel hominum victui inserviant. sic dixit mox 38. *cui pendere poma patereris.* & 44. *bis senos cui nostra dies altaria fumant.* & I Georg. 14.

Cui pingua Caeae

Tercium nivi tondent dumeta juvenci.

& centies alibi, ut pervulgatum est. *Petrus* vero Reg. Cod. & in numinis etiam *Fecunditas*: legi docet contra Pierium Eumenessius. **BURM.**

23. **SIC CANIBUS CATULOS.** In quibusdam codicibus *catulos canibus*, sed Columella lib. III. 4. citat, ut vulgo legitur. **BURM.**

23. **HAEDOS.** *Agnos* in quibusdam esse manus docta in ora Juntinae editionis notaverat. Apud Cicer. de Opt. gen. Orat. cap. VI. in parenthesi legitur, *ut cum maximis minima conferam*, non vero repert hoc ut praeceptum a Cicerone dari. **BURM.**

25. **TANTUM ALIAS INTER;** *Haec inter alias tantum* Cod. Francii; pessime.

26. **INTER VIBURNA;** *Inter virgulta* quartus Moreanus. **HEINS.**

27. **ECQUAE;** Diomedis legit *Et quae*, inquit, *Et* conjunctionem affirmativam esse, neque aliter habet, praeterquam in Aldino, lectum fuit. **FABRICIUS.** & *quae* Donat. ad Andr. I. 21. & ita codices nostri. vid. Ecl. x. 28. *E quae* Rottendorf.

29. **CAN-**

³⁴ Vult quidam V. ³⁵ qua. ³⁶ etiam V. R. Voff. ³⁷ dicebam Steph. Dan. al. ³⁸ deest al L. R. Steph. Dan. ³⁹ de-
sunt V. R. Vof. Steph. ⁴⁰ remotum virgultum al. nam cupressus al. ⁴¹ desunt B. ⁴² etenim Steph. Dan. al. ⁴³ idem al.
⁴⁴ desunt B. ⁴⁵ deest. R. V. al. Vof. Steph. Dan. al.

- Candidior postquam rondeniti barba cadebat;
 30 Respexit tamen, & longo post tempore venit,
 Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
 Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
 Nec spes libertatis erat, nec cura peculî:
 Quamvis multa meis exiret victima saeptis,

35 Pin-

SERVII.

46 XXVIII. annorum scripsit Bucolica: Aut certe est mutanda distinctio: ut non sit, barba candidior, sed libertas: nam 47 XXVIII. annorum barbam potest 48 quis 49 mittere: sed non canam. Et bene candidior libertas: ut intelligamus etiam ante in libertate, sed non tali, fuisse Virgilium.

30. ET LONGO POST TEMPORE VENIT, POSTQUAM NOS AMARYLLIS HABET, GALATEA RELIQUIT. Jungendum est hoc totum: nam duplici ratione tempus ostendit, quo cum libertas accesserit: id est, quando coepit secare barbam, & relicta Galatea Amaryllidis amore detineri. *Αλλ' ὅμως* autem hoc dicit. Postquam relicta Mantua Romanam me contuli: nam Galateam, Mantuanum vult esse; Romam, Amaryllidem. Et bene tempora, quasi rusticus, computat a barbae sectione. LONGO POST TEMPORE. *Αὐτ' ἀπ' αὐτοῦ* est: Antiqui enim, *post*, *ante*, *civitate*, etiam ablativo jungent: quod hodie facere minime possumus: Aut *longo post*, una est pars orationis; ut sit sensus, Venit tempore longo post: sicut *multo minus, multo magis, post-modo*, Horatius II. Sat. VI. 27. *Postmodo, quod mi oblit clare, multumque locuto*. Et *longo post*, ut *post* posita videatur esse praepositio, & in unitatem coacta.

32. FATEBOR ENIM. Hoc per parenthesis dictum est.

33. NEC SPES LIBERTATIS ERAT, NEC CURA PECULI. Nec sperare poterant libertatem in oppressa civitate, nec habere curam patrimonii. *Peculî*, autem, aut antiquè dixit, quia omne patrimonium apud 51 majores *peculium* dicebatur, a pecoribus; in quibus 52 [eorum constabat] universa substantia: unde etiam *pecunia* dicta est a *peculio*. Aut certe & hoc ad morum temporum pertinet: nam modo tantum servi *peculium* dicimus: ut invidiose

patrimonium suum dixerit *peculium*, ac si servus esset: quia se diu apud Mantuam servisse memoravit. Sane *peculî*, pro *peculii*, per synaeresim dictum est.

34. EMIRET VICTIMA SEPTIS. *Septa* 53 proprie sunt loca in campo Martio inclusa tabulatis: in quibus stans Populus Romanus suffragia ferre consueverat. Sed quoniam haec *septa* familia sunt ovilibus, duo haec invicem pro se ponuntur: ut hoc loco *septa* pro ovilibus posuit. Item Lucanus 54 contra, II. 197. *Et miserae maculavit ovilia Romae*. Juvenalis, VI. 529. *Antiquo quae proxima surgit ovili*. Sane *punguis*, melius ad victimam, quam ad caesum, refertur.

VARIORUM.

29. CANDIDIOR. Hanc vocem ad *libertatem* refert vult Servius. & ita in Regio & Menteliano distinguitur. sed si per Tityrum Patrem Virgilii, ut Catronus facit, intelligamus, omnis sublata erit difficultas. & ita etiam *candidior* barba pro cana est Ramo, Cerdæ & aliis. & ita edidit Junta & alii. Ruacus hic videndus varios explicandi modos afferens, qui omnes duriores & coacti. BURM.

31. POSTQUAM. Hinc docet Donatus Terent. ad Phorm. pol. I. *postquam*, etiam praesenti temporis adjungi. & ita Curtius Sallustio in Catil. XL. recte restituit *postquam videt*, pro *vidit*: & ad Jug. LII. pluribus confirmat. Nansius in ora codicis quoque notavit ex Turnebo ad praefationem Plinii Hist. Natur. hic intelligi contubernium, ut dici solet conjunctio servilis. quia de se Tityrus ut de servo loquitur, qui Amaryllin contubernalem haberet, cum antea habuisset Galateam: Allegoriam etiam hic nullam admittit Ruacus. Vide Nann. VI. Misc. BURM.

34. VICTIMA SEPTIS. *Septis pinguis*, & ita ego

46 XXVIII. V. 47 XXVIII. V. 48 quis al. 49 mittere al. 50 *mihi* c. m. locutum V. *mihi* R. Vol. 51 antiquos Steph. Dan. & al. 52 desunt, V. Vol. 53 Ger. Vol. legebat improprie. 54 e contra B. L. V. R. Vol.

- 35 Pinguis & ingratae premeretur caseus urbi,
Non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.
M. Mirabar, quid moesta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere sua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipsae te, Tityre, pinus,
40 Ipsi te fontes, ipsa haec arbusta, vocabant.
T. Quid facerem? neque servitio me exire licebat,
Nec tam praesentis alibi cognoscere divos.

Hic

SERVIL

35 INGRATAE URBI. Quia cum alimenta civitatibus praestentur ex rusticorum labore, in his rustici etiam deridentur a civibus, & multa perdunt, & advectarum rerum pretia iniqua suscipiunt.

37. AMARYLLI. Vocativus Graecus est, qui brevis est, quotiescunque nominativus in is terminatur: ut *Amaryllis*, *Pieris*. Horatius, IV. Od. 3. *Dulcem quae strepitum Pieri temperas*.

38. ⁵⁷ [CUI. Id est, in cuius honorem.] SVA POMA. Id est, ipsius arboris poma propria. QUID VOCARES. Hoc Virgilii personae convenit. MOESTA AMARYLLI. ⁵⁸ Quae nemine ⁵⁹ laetabare poeta. CUI PENDERE. ⁶⁰ [Id est tibi;] quia laudari a te non meruerunt.

39. TITYRUS. Virgilius. PINUS, Roma vel Caesar.

40. FONTES. ⁶¹ [Poetae, vel] Senatores. ARBUSTA. Fructeta, ⁶² scholastici vocabant.

41. SERVITIO. ⁶³ [Ab servitio.] *Servitium* ⁶⁴ est conditionis indicium. LICEBAT, Id est, nec deesse ⁶⁵ servitutis officio poteram.

VARIORUM.

ego distinguo, ut dicat se victimas multas & praeclearas vendidisse. FABRIC. *Saeptis* Regius & Mentel: ut & *saepes* & *saepire* fere semper in optimis membranarum. Vid. Pier. mox ad p. 54 & VII. Aen. 600. & alibi. Noris. ad Cenot. Pisani. dissert. IV. p. 485. In codice Francii distinguebatur etiam *victima septis pinguis*, & *ingratae p. c. u.* quod & Servius & Fabricius probant, nec

mihi displicet. nam victimas opimas & pingues oportuisse esse, vulgo notum. sic Ecl. VI. 4. *Pingues pascere oportet oves*. dein erraret *victima* Parthas. BURM.

35. INGRATAE. Mantuae, jam non graeae, postquam occupata a veteranis, novis colonis. Sanctum urbi non umquam jungere docet Emmenestius.

37. AMARYLLI. Licet per Amaryllim Romam, per Galateam Mantuam intelligamus, non tamen, ut quidam suspicati sunt, dicendum est, alteram Romae, alteram Mantuae fuisse a Tityro adamatam, nisi velimus haec Meliboei verba prorsus esse absurda. Tu potius utramque Mantuanam, & Mantuae cognitam intellige. JO. MUSONIUS. Recte. nam Amaryllis amica Tityri absentis desiderio tabescens, omnia negligebat, quod mirabatur Meliboeus. ita praecunte Ramo recte Ruaeus. Catroeus vero Galatea tuebatur, ut est in aliis. BURM.

38. CUI. Id est, cui carpenda relinques, ipsa negligens ea decerpere, abitu tuo Romam contabescas, & defesfacta. *sua arbor* recte explicatur a Servio. ita & lib. VI. Aeneid. 206. *viscum, quod non sua seminat arbor*. ita contra *aliena arbor*. II. Georg. 76. ubi mox addit, *miratur non sua poma*. BURM.

39. IPSAE. Ipsa Menagianus. an ipsae hae te, ut mox ipsa haec arbusta, ut pinum quamdam, sub qua forte recubare solebat, designet, & arbusta quasi digito monstret. BURM.

40. IPSI TE FONTES. si te iterum scriberetur in hoc versu, versus longe pulchrior esset. sic igitur legem:

Ips

55 & in his al & his V. 56 deest V. Vol. 57 desunt V. R. Vol. 58 id est tibi R. Vol. 59 laetabatur V. R. Vol. 60 deest V. R. Vol. 61 desunt R. V. Vol. 62 id est Schol. Vol. V. R. Steph. 63 deest V. R. 64 id est R. V. Vol. 65 deest R. V. Vol. Steph. al.

Hic illum vidi juvenem, Meliboeë, quot annis
Bis fenos cui nostra dies altaria fumant.

- 45 Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
Pascite, ut ante, boves, pueri: submittite tauros.
M. Fortunate senex! ergo tua rura manebunt?
Et tibi magna satis: quamvis lapis omnia nudus,
Limosoque palus obducatur pascua junco:
50 Non insueta gravios tentabunt pabula foetas:

Nec

SERVIL

43. JUVENEM. Caesarem dicit Octavianum Augustum: decreverat enim Senatus, ne quis cum puerum ⁶⁶ diceret, ne maiestas tanti imperii minueretur.

44. DIES. Id est, principia mensium: vel Idus omnium mensium. FUMANT, Id est, sacrificant.

45. RESPONSUM PRIMUS DEDIT. Id est, permittit libere vivere. PRIMUS. Id est, ante quem nullus sit.

46. PASCITE. Id est, ut ante eratis, o pueri, sic & modo pascite in pace. SUBMITTITE TAUROS. Id est, exercete terram & sobolem.

47. FORTUNATE SENEX. Hoc non ad aetatem Virgilii refert, sed ad ⁶⁷ fortunam futuram praefago usus est verbo: ⁶⁸ [Nam apud Philosophos, senes dicuntur, qui spem futuri temporis habent in victu.]

48. ET TIBI MAGNA SATIS. Ordo est, *Magna satis pascua*, ⁶⁹ [subauditur erunt]. QUAMVIS LAPIS, id est, Quamvis mons sit & lacus: Nam a monte usque ad lacum, & inde usque ad arborem quandam, ⁷⁰ fuerat Arrio donata possessio.

49. PALUS. Id est, aequor. OBUDCAT. Id est, tegat. JUNCO. Foeno. ⁷¹ profluo. LIMOSO. Flumine Mincii.

50. GRAVIS. ⁷² Id est, foetas accusativus pluralis, quasi graves, ⁷³ [id est gravidas: scilicet non enixas.]

PHILARGYRII.

50 NON INSUETA GRAVIS. Gravis accusativus pluralis, quasi graves.

VARIORUM

Ipsi te Fontes, ipsa haec arbuta, vocabant. Ceterum, quam Servius in hunc versum scripsit notam, sic lego, *Fontes, Poetae vel senatores, Arbuta fructuosa* scholastici vocant. TAN. FABER.

45. HIC ILLE. Miræ & profundæ *equivocatus* est. FABER.

46. BOVES. *Greges* Menagianus. *submittere* vero est gregem subinde supplere, ne tauri admissarii desint vaccis. vide Vlitium iad Nemes. Cyneg. 114. &c. hic Ruæum. Varro II. 2. de R. R. ubi est in *gregem curare*, ut Petronius cap. XXXVIII. ita *summittere* in alia re est successorem mittere: Cicer. de Provinc. Consul. IV. *Huius vos non submitte- tis? pueri* vero, cum praecesserit *mibi*, notat non uni Virgilii patri, sed ut Catroëus, omni familiae se benignum prae buisse Caesarem. Ramus *summittite*, pro *supermittite*. Cerda pro *producite* ad pastum. alii jugosummittite ad arandum. omnia frustra, nec exempla conveniunt. Nonius in *summissum*, per *demittere* reddit, & tamen exemplum ex Georg. III. 174. nostrae explicationi convenit. BURM.

47. SENEX. Hoc fere omnes explicant, qui futurus eris senex fortunatus, vel, ut Guellius ad lib. VI. Aen. 441. *προφύνησις* honoris, non aetatis nomen, esse volunt. Catroëus vero patrem Virgilii, quem vixisse hoc tempore probare conatur, intelligi credebat. quae sententia, si constaret patrem Poetae vixisse hoc tempore, nec mihi displiceret, quia hoc modo multa in hac ecloga, quae scrupulos injiciunt, planiora fiunt. BURM.

50. GRAVES TENTABUNT PABULA FOETAS. *Gra-*

⁶⁶ vocaret. Ursin. ⁶⁷ ad fortunatum praefago V. Vol. ad fortunatum olim futurum al. ad fortunatum futurum al. Steph. Dan. ad fortunam praefago usus verbo R. ⁶⁸ desunt Vol. R. Steph. ⁶⁹ desunt Vol. ⁷⁰ Fuerat terra ei donata, Steph. Dan. al. terra donata fuit possessio. V. terra dona tua possessio V. Arrio donata tua possessio. R. ⁷¹ profluo vel fl. Mincii Vol. foeno vel fluo, fl. Mincii R. Vol. propter flumen. V. ⁷² est acc. R. V. id est, acc. Vol. ⁷³ desunt R. Vol.

Nec mala vicini pecoris contagia laedent.
 Fortunate senex! hîc inter flumina nota,
 Et fontis sacros, frigus captabis opacum.
 Hinc tibi, quae semper vicino ab limite saepes,

53 Hy-

SERVII.

51. CONTAGIA LAEDENT. ⁷⁴ [Mortui vel pestilentiae corrumpent. unde contingit ut, una aliquo morbo moriente, omnes idem morbus corruptas interimat. Dicit ergo, quod nec insolita pascua tentaturae sunt pecudes: nec ex alicujus infirmitate corrumpendae.]

52. HIC INTER FLUMINA. Inter Padum & Mincium, ⁷⁵ [ubi nutritus es vel cognitus.] NOTA. Chara.

53. FONTES SACROS. ⁷⁶ [Quia omnibus aquis Nymphae sunt praesidentes. FRIGUS OPACUM. Frigus, ⁷⁷ Pro aestivo tempore, quoniam sub umbra fit frigus. ⁷⁸ [Opacum. Id est, auras prosperas: vel pro nemore:] Opacum autem, utrum pro opacis locis, incertum, an pro valde frigidum: Nam ⁷⁹ unum frigus est hyeme: ⁸⁰ alterum, quo refrigeramur aestate.

54. AB LIMITE. Limes, est agri terminus. SEPES. Subaudi, fiet.

VARIORUM.

Graves fere omnes praeter Leidensem, quae gravis; dein pascua, repetita voce ex praecedenti versu, quod saepius factum a librariis, Moretanus unus, & duo tresve alii, etiam foetus, ut intelligantur agni, qui depulsi a lacte, nunc in pascua missi inculta pabula, herbas carpent, unde nulla ipsis noxa nascetur: vel si foetas retinendum, explicandum de enixis jam ovibus, ut sumi docuit ad Samonic. cap. XIII. & ut Turnebus ad Praefat. Plinii ostendit errare Servium, qui foetas gravidas interpretatur, nondum enixas. Graves tamen non opus est gravidas explicare, sed aegras, male adfectas, cum Heinio in Epistolis ad Graevium cclxx. & cclxxiv. Sylloges nostrae tom. iv. & hoc verbum tentare exigit, quod proprie de morbis dici vidimus ad Samonic. cap. II. quare praecedentia, de reliquis agris, qui impasti & inarati veluti fuerunt possessoribus depulsi, & militibus concessis, capienda erunt: quum patris Virgilii rura nunc mane-

bunt, & solito more colantur, sed reliquorum Mantuanorum in his belli tumultibus haerescunt, militibus illis, novis colonis, non eam culturam adhibentibus, quam veteres: ut recte Ruacus explicuit: & male Turnebus in praefat. Plinii hic subfecivos agros intelligit, qui non assignati fuerunt militibus, & meliorem partem eorum ademptam Virgilio, sterilem vero & palustrem ipsi relictam, quam omnis ager ipsi, vel potius patri ejus fuerit prius ademptus, sed nunc redditus, non vero reliquis possessoribus, ut ex tota Ecloga apparet. & quoniam, quae so, beneficium ab Octavio datum celebrandi fuisset causa, si parte meliore adempta, sterilem reddidisset? sunt qui distinguunt,

Non insueta graves tentabant pabula; foetas
 Nec mala vicini pecoris contagia laedent.

sed male. non mala Leidenf. Scholiafies Juven. ad Sat. II. 81. citat, ne mala v. p. c. laedant: sed Charisius lib. I. Inst. Gram. vulgatum adfirmat. BURM.

53. FONTIS. Fontes Regius & Vossianus & plures alii. tentabis opacum. Rotund. alter.

54. HINC TIBI QUAE. Trajesticus est, ita Euripides, Sophocles, Pindarus & alii. Horat. IV. Od. 13. Phoebus volentem praedia me laquei &c.

LYRA. TAN. FABER. Deesse huic sententiae aliquid docet Servius, qui fiet subaudiri vult. Marklandus ad Statii lib. I. Silv. III. 43. se nondum intelligere hos versus proferitur; & alii in explicandis haeserunt, alii in partibus exponendis operosum, totum complexum verborum non attingunt. cogitabam, olim posse sensum aptum dari, si pro semper, verbum aliquod supponi possit, ut. Hic tibi quae surgis, vel semper, vicino ab limite saepes; sed & condans librorum lectio retrahat manum, & tunc aliquid detrahi laudat huic saepi videbatur, quae numquam deest ad pabulationem apium, & semper ab illis depascitur, unde etiam perpetuus ille furus somnum invitabat. quare potius in ordinata naturalem redacta verba hoc modo volebam; haec saepes ab limite vicino (id est agrum vicinum a tuo distet-

⁷⁴ nota haec deest R. Vof. ⁷⁵ desunt R. Vof. ⁷⁶ haec leguntur post pro nemore, R. Vof. ⁷⁷ id est aest. t. quo sub S. V. quia tempore sub umbra al. Steph. Dap. al.

⁷⁸ desunt eadem & al. ⁷⁹ alterum V. ⁸⁰ refrigeramur V. Vof.

55 Hyblaeis apibus florem depasta salicti,
Saepe levi somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras;

Nec

SERVII.

55. HYBLAEIS. ⁸¹Hybla, vel Hyble, oppidum est Siciliae, quae postea Megara: vel ⁸²locus in Attica, ubi optimum mel nascitur: & posuit speciem pro genere. DEPASTA FLOREM. ⁸³Depastum florem habens. Hypallage. SALICTI, Virgulti genus, ⁸⁴dictum eo quod salit & surgit cito. ⁸⁵

56. ⁸⁶[LEVI SUSURRO. Dulci murmure.] Hic vocat rusticum ad dulcia, quae sunt in rebus, quibus ⁸⁷delectatur. SOMNUM INIRE. Id est, dormire, ⁸⁸[vel carpere.]

57. FRONDATOR. Id est, rusticus; ⁸⁹vel animal, quod frondibus vescitur: nam tria genera sunt frondatorum: ⁹⁰frondator, qui arbores amputat, ⁹¹& de frondibus manipulos facit, hyemis tempore animalibus ad pastum offerendos: & qui manibus vitium folia avellit, quo ardor solis uvam maturiorem reddat: ⁹²[aut avis, quae in frondibus habitat, & his vescitur: vel etiam palumbes, quae in frondibus nidificant.] AD AURAS. Id est, in die.

VARIORUM.

disternans) quae semper depasta florem salicti apibus Hyblaeis, (id est ab apibus) suadebit tibi susurro levi inire somnum. nam saepes a limite dictus pro limitans, ut ita dicam, ut a mari piratae, id est maritimi, Hygin. fab. cxc. ab Alba pro Albanus, Propert. iv. vi. 37. a silva Elephantis, pro silvestres, Flor. iv. 2. ita supr. §. 8. agnus ab ovilibus, & id genus plura, quae nemo humanior ignorare potest: deinde trajectio pronominis relativi, quam nescio an Faber innuerit, obscuravit sensum, quae saepes enim est pro saepes quae, quam observavit etiam Ramus, notanda: ut Ecl. v. 56. quibus sulcis, pro sulcis quibus. I. Aen. 157. quae proxima litora, pro litora quae proxima & passim. & de qua egimus ad Gratii Cynege. 222. Rutil. I. 191 & alibi saepius. Cerda conjungit semper cum susurro,

qui semper ibi fit, & suadebit tibi somnum inire. sed incongrue, nec convenit ⁸⁹saepes. susurro enim non suadebit semper inire somnum, sed saepes semper plena apibus depascentibus florem salicti, & simul susurro facientibus, suadebit tibi saepe, id est, ubi vacabit & libebit, somnum inire: ita omnia puto satis plana. a limite Venetus Codex. Priscianus etiam lib. xviii. pag. 1176. edit. Purfch. salicta dat, quod non capio. an salicta ut adjectivum sumserit, ut sit saepes salicta, sed potius vitium operarum puto. nam in Aldina, Juntina & aliis Prisciani edd. est salicti. BURM.

57. ALTA. Alte ex uno codice notavit Heins. sub rupe est in ipsa rupe, dum frondes amputat. vid. ad Ovid. I. Met. 689. frondator Cod. Francii. male. Catull. Epith. Thetidis. 41.

Non falx attenuat frondatorum arboris umbram. Quidam pro avicula capiunt, ut glossator codicis Regii, & Servius huius significationis meminit. Marollius Lusciniam capit, quae in rupibus an canat nescio. quare frondator est putator arborum in silvis & montibus. Ad aures etiam Parrhas. ut solent librarii variare. vid. ad Ovid. III. Am. I. 62. & alibi. sic canere ad surdas aures dixit Ovid. III. Am. VII. 61. sed ad quas aures capiemus? an praetereun- tium, an consortium operis? certe solet aliquid addi, aut epitheton, unde sciamus quas aures intelligant Poetae. Vid. ad Phaedr. III. 18. apud Catullum quidem carm. LVI. occurrit

Dignam auribus & tuo cachinno.

sed ibi tuis debet suppleri. Emmeneseius ad auras interpretatur spirantibus auris, quod respondebit praecedentibus frigus captabis opacum. & ita ad centies poni vidimus ad Valer. Fl. III. 264. & ad Ovid. III. Amor. VII. 41. ubi ad ventum apud Horat. I. Od. 23. ita explicuimus. & ita male sollicitant locum Stat. II. Silv. I. 143.

Torvus ad hunc Athamas insanos flecteret arcus.
ubi

81 Hybera vel Hyble, quae postea Magara oppidum, Siciliae R. Hibira id est quae postea Magara op. Sic. Vos. quod postea V. quod nunc Magara dicitur Steph. Dan. al. dicitur deest al.

82 Barth. ad Stat. Achil. p. 169a. legit, ut Hymettus in Attica. 83 id est comesta, id est depascere R. id est depascere Vos. vel comesta, al. 84 deest. 85 salictum ubi sunt multi salices. al. 86 desunt R. Vos. & al. 87 delectat V. R. Vos. 88 desunt R. Vos. & al. 89 vel quod de floribus nascitur V. R. Vos. vel quod animal al. 90 unus qui a. a. alter qui frondibus man. f. hieme ad pastum pecoris. tertius, qui man. V. f. evellit &c. al. 91 & frondibus. V. R. Vos. & qui frondibus Steph. 92 desunt R. Vos.

Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëriâ cessabit turtur ab ulmo.

60 T. Ante leves ergo pascuntur in aethere cervi,
Et freta destituent nudos in litore pisces:

Ante,

SERVII.

58. RAUCAE. ⁹³ Βραγχιδίαι. PALUMBES. Columbae, quas vulgus *tetas* vocat: & non dicuntur Latine: sed multorum auctoritas Latinum facit. Cicerone in ⁹⁴ Elegia, quae ⁹⁵ *Talemaſtis* inscribitur: *Fam mare Tyrrhenum longe, penitusque palumbes Reliquit.*

59. GEMERE. Canere. ⁹⁶ proprie tamen dicitur de turture. TURTUR, Et masculino & foeminino genere invenitur, ut hic: *Aëria turtur cessabit.* Plaut. in Mostel. I. I. 44. ⁹⁷ *Tu tibi istos habes turtures.* AB ULMO. Ulmus, lignum est, ⁹⁸ sub quo vinea fit.

60. IN AETHERE CERVI. Id est, avium ⁹⁹ more ante cervi volabunt, & pisces sine aqua vivent: hoc est, ante rerum natura mutabitur, quam nos ¹⁰⁰ Caesarem ¹ poterimus oblivisci.

61. FRETA. Id est, Maria ² [a fervore dicta.] DESTITUENT. Id est ³ relinquent.

VARIORUM.

ubi Heinſius & Marſi. *ab hoc volunt: sed ad hunc est simul ac vidisset illum. sed & ad auras posset de voce clara, quae ad superiores coeli partes penetraret, capi. ut apud Ovid. X. Met. 11.*

Quam satis ad superas postquam Rhodopeius auras Deslevit vates.

sic *clamor exit in auras* Ovid. XIII. Met. 610. & ita centies. & hanc puto meliorem esse explicationem, quia omnia, quae altius terra surgunt, aut tolluntur, *ad auras ire* passim dicuntur. sic equi in *auras adurgere* dicuntur III. Georg. 108. & *crua fundere in auras* Grat. Cyn. 503. *berba se tollere in auras* Ovid. III. Fast. 239. Vid. ad Grat. Cyneg. 138. & ita centies in ipso Virgilio, *aurae & superae aerae*, de spatio supra terram, quod inane, vacuum

aëra, aethera & etiam coelum poëtae vocant; unde mox *aëria ulmus* & similia. BURM.

58. PALUMBES. Quinctianus Epograph. 2. *non tetas* in Servio, sed *titos* legendum censet. NANIUS & ita Cornutus ille ad Pers. I. Sat. 34.

AERIA. *Aëria ulmus* construendum: nec monerem, nisi Servius aëream turturem nobis obtruderet insigni errore. HEINS. *Aëria* in Moreti quarto, Veneto & aliis quibusdam minoris rei codicibus. ex Servii vero errore, quem jam castigavit Cerda, videntur alii id sibi licuisse credidisse, ut *turtur* foeminino genere efferrent. sic & librarii apud Ovid. II. Amor. VI. 12. dederunt *Turtur amica*, quia etiam praecesserat *ante alias*, scilicet aves: & ita interpretes sacrae scripturae, & ad eorum exemplum ipse Buchananus Psalm. LXXIV. 19. *turtur sua*. ubi vide quae doctissimus Ruddimannus notavit, & quae nos ad Samon. cap. XXXII. §. 606. diximus. BURM.

60. IN AETHERE. Vel *in aequore*, quartus Moretanus pro diversa lectione. HEINS. Ita jam emendare voluerat Cerda, si auctoritas codicum accederet, nec mihi displicet, quia aprior est oppositio sequentis versus, ubi deberent cervis in aequore pascentibus opponi volucres, quae per aquas volarent, vel in aquis alerentur. sed aequori recte opponit litus sive terram. centies vero in his vocibus *aether* & *aequor* lapsi librarii; vid. ad Ovid. I. Fast. 457. & infra VII. Aen. 65. & X. 356. *in aethera* Gudianus & duo Heinſiani. BURM.

61. NUDOS. *Nudo in litore* Venetus. sed *nudi pisces*, destituti sunt ab aqua, quae illorum tegmen & domus. Cerda ex Ovidio producit de monstris maris, *quaeque teguntur aquis*. sed memoria imposuit. nam lib. I. Art. Am. 58. legitur, *Aequore quot pisces, fronde teguntur aves*. BURM.

63 AUT

⁹³ Βραγχιδίαι id est Bregidae al. Brongidi V. R. Vof. ⁹⁴ ergia V. ⁹⁵ Talea Maſta V. Tabia Maſta. in editionibus Ciceronis *Tamelaſtis*, *Tamelaſtis* &c. vocatur. Heinſius volebat *Thalia maſta*. Voffius *laquaſta*, ut ab Ialemo nomen haberet carmen lugubre, de quo vid. Heinſ. ad Ovid. Amor. III. 12. 23. Urſinus *Talemaſta* codd. habere dicit. *in egia qua talemaſta* ſcribitur. R. & Vof. niſi quod *maſta* habeat. ⁹⁶ proprietatem decutere V. R. Vof. ⁹⁷ Tu tibi onuſſos V. iſtas al. tibi onuſſos R. Vof. ⁹⁸ quod ſub V. R. Vof. ⁹⁹ deſt V. R. Vof. ¹⁰⁰ Caſſar al. ¹ poſſumus Dan. Steph. a deſunt R. Vof. ³ derelinquent Steph. Dan.

Ante, pererratis amborum finibus, exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam nostro illius labatur pectore vultus.

65 M. At nos hinc alii sitientis ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum Cretae veniemus Oaxen,

Et

SERVIL

62. PERERRATIS. +[Lufratis, vel] errore confus. AMBORUM. Id est, Germanorum & Parthorum. EXUL. Id est, Parthus & Germanus quod, duce Caesare Germanis & Parthis victis, milites Ararim Germaniae flumen biberunt.

63. [ARARIM. Arar fluvius Galliae, fluens in flumen Rhodanum, quem Germaniae tribuit, vel propter vicinitatem regionum, quae Rheno tantum determinatur; vel ad demonstrandam simplicitatem rusticam, cui hoc carmen tribuitur, quae facile inscientia locorum & provinciarum fallitur. TIGRIS. Armeniae fluvius, influens in Persicum sinum. Itaque per Tigrim & Ararim vult diversa loca inter se significare. Dicit enim, prius Parthum ex Arare bibiturum, & Germanum ex Tigride, quam sibi oblivionem futuram non divisi agri, Caesaris beneficio.]

64. [ILLUS. Id est, Augusti Caesaris. LABATUR, Respuatur, vel oblivioni tradatur.]

65. SITIENTIS IBIMUS AFROS. Tropus Synecdoche: Ab Afris enim Libyam, quae aqua indiget, intelligi vult. [Est enim calidissima regio & pene inhabitabilis.]

66. SCYTHIAM. Regio septentrionalis [frigidiissima.] ET RAPIDUM CRETAE VENIEMUS OAXEM. Hoc est lutulentum: quod rapiat cretam. Creta terra alba dicitur. Nam Oaxis fluvius est Mesopotamiae: qui velocitate sua rapiens albam terram, turbulentus efficitur. Vel Oaxis, fluvius Scythiae: in Creta insula non est: sed aqua

cretei coloris est. Oaxen Philisthenes ait, Apollinis & Anchiales filium: hunc Oaxen in Creta oppidum condidisse, quod suo nomine nominavit, ut Varro ait, Quos magno Anchiale partus adducta dolore, Et geminis capiens Tellurem Oceanida palmis, Edidit in Dicta.

VARIORUM.

63. AUT GERMANIA TIGRIM. Quia Araris est fluvius Galliae, hinc inscitiae pastorum hoc tribuunt interpretes, qui fines certos gentium ignorantes, Ararim adscripserint Germaniae, & Tigrim Parthiae. Ita Fabricius, Taubman: Hadrianus Valesius in notitia Galliarum in Arare p. 34. & ad Amm. Marcell. xv. 11. qui inde posterioris aevi auctores in errorem ductos putat, quod Germaniae adscripserint Ararim. Catoeius hic duo additae cumulata credit, quia nec Parthus patriam suam cum Germano poterit mutare, nec si jam mutarent, Germanus potuisset in Parthia Tigrim potare, nec Parthus in Germania Ararim, quia neuter fluvius in eorum finibus fluit. sed puto simpliciter posse capi ex opinione vulgi, quia jam Parthus protulerat imperium trans Tigrim, & Romani ultra ripas Rheni. jam fieri non posse ait, ut victis Romanis Parthus posset penetrare usque ad fines imperii R. in occidente, nec ut Germanus subactis Romanis posset ad Parthiam usque progredi. Tigrim vero jam recte Parthiae adscribere potuit, quia jam in illorum regno fluebat. Ararim vero Germaniae, quia Po-

4 defunt R. Vol. 5 id est Germanis & Persis dicit Vol. & R. sed hic a m. sec. Germanos & Persas. & mox exsul, id est Caesar, quo duce Caesare Germa. iidem. 6 Caesar scilicet quo duce al. 7 defunt ad vs. 64. R. Vol. 8 defunt Steph. Dan. ad Tigris & al. 9 deest Steph. Dan. al. 10 Tigris vult R. Vol. Ararim deest R. Vol. al. 11 non amissi, Steph. Den. de non amissi agris. al. 12 deest nota R. Vol. & al. id est Iulii Caesaris V. al. 13 defunt R. Vol. al. 14 deest R. Vol. est frig. Steph. Dan. 15 lutulosum q. rapit V. R. Vol. 16 ex velocitate qua utitur sua V. ex v. curritur R. 17 Cretam al. 18 creta enim V. 19 Oaxen tamen al. 20 Philisthenes V. Plisthenes Urs. Erasthenes al. 21 Tantilene V. R. Antilene al. Tantaloene C. Tantilene Vol. 22 & L. n. nominasse V. Vol. quod deest R. 23 Tantile V. Tantale ne Vol. 24 Capiens dolorem V. capiens dolorem Oaxi palm. siudere dicta R. siudere dicta Dan. dicta fuit al. Voss. in Cod. Urs. esse fundere dicta ait Vossius & ita legendum, & Oceanida. sic. lib. viii. 159. Maja fundit Mercurium. expressos autem hos versus ex Apollonii Rh. lib. 1. & sine dubio esse Varronis Atacini, qui sara & Oaxa Apollonium expressisse dicitur. Vibium etiam Sequetrem videndum monet. Vid. Salmast. Exerc. Plin. p. 69a. BURM.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

En, umquam patrios longo post tempore finis,

Pauperis & tugurî congestum cespite culmen,

70 Post

SERVII.

67. PENITUS, ²⁵ Id est, omnino. DIVERSOS. ²⁶ Quia olim juncta fuit ²⁷ orbi terrarum Britannia. Est enim insula ²⁸ sita in Oceano septentrionali: & a poetis alter orbis terrarum dicitur.

68. EN. ECCE. UNQUAM. Aliquando. En unquam Virgilius alio loco dividit ²⁹ interpolito verbo: ut infra in ipso libro VIII. 7. *En, eris unquam ille dies?* quod significat unquamne, Id est, aliquando?

69. CESPITE. Id est, terra cum propria herba ³⁰ evulsa. CULMEN. Eo quod ³¹ culmo ³², [id est, stipula] tegitur. ³³ Sic prisca rusticanorum aetas habitabat: ideo culmina dicta sunt tecta: quia veteres aedificia de culmo contegebant, id est, paleis e messibus. TUGURI, a tegendo dictum.

VARIORUM.

Populos Gallos & Germanos confundere saepe solebant, quia Celtae, ex Germania oriundi, tenebant Galliam. Ita Florus lib. III. cap. 3. *Cimbros ab extremis Galliae profugos facit*, qui ex Germania venerunt, ubi vide interpretes; & in primis Cl. Dukerum, qui docet veteres fines Galliarum & Germaniae confudisse. BURM.

64. VULTUS. *Cultus* volebat nescio quis. sed supra praecessit, *hic illum vidi juvenem*. inde vultus ejus pectori & menti infixus erat. BURM.

65. AT NOS HINC ALII. In Servii nota supra ad y. 13. hic locus adducitur, ubi in codice Leidensi erat *aliis*, duplicata litera s, ex sequenti *fientis* prima, ut sup. x. 19. *quis sit*, pro *qui sit*, & passim alibi. Cerda vero putat *nos alios* dictos, ut Graecis *ἡμᾶς ἄλλους*, & unde Franci *nous autres* suum habeant. sed est hic oppositum *τῇ pars*. nam non semper solent bis dicere *alius*, & *alius*, aut etiam *pars* & *pars*, sed post *alius* saepe *pars* sequitur & vice versa. vid. ad Ovid. I. Met. 244. Val. Flac. II. 255. & Cort. ad Sallust. Catil. cap. II. & ita passim. BURM.

66. PARS SCYTHIAM, &c. Grammaticorum hic praelia omitto: qui dum Servium reprehendunt, nihilo magis nos erudiunt. Poëta videtur haec dicta ad pastorum ingenia accommodare: qui de exteris populis quae cognoverant, auditione acceptae erant a militibus, provinciarum terminos aut locorum nomina ignaris distinguere. Itaque hic pastor Ararim ponit in Germania, qui Galliae fluvius est, in Germaniae finibus. Tygrin in Parthia qui Mesopotamiae: similiter alter pastor post Libyam & Scythiam caloris & frigoris intemperie graves terras, porro remotas gentes nominat: primum Mesopotamias per Oaxem, quae natura sua flumen nominatur, significat: deinde proprio nomine Britannias, quae sunt orbe divisae, non revera, sed opinione: & Orbis hic non universus intelligitur, sed Romani imperii terminus. quomodo & Horatius I. Od. 35. *Iturum Caesarem in ultimos orbis Britannos*. & idem Poëta noster VIII. 727. *extremique hominum Morini*. Oaxem igitur non Cretensem accipimus; sed quem Servius Mesopotamiae dicit lutulentum, propter terrae genus, quod radit rapide. Neque hic exactam locorum distinctionem aut descriptionem, sed convenientem huic argumento, & simplicitati pastorum, quaerimus sententiam. Similes loci sunt apud Ovidium in Penelopes, Oenones, Medae epistolis, cum in personarum, tum in locorum nominibus: qui nisi decoro personarum, ignorantiaeve puellari tribuantur, aut negligentiae & imperitiae est accusandus Poëta, aut quod Politianus, Beroaldus, Mariangelus, Egnatius fecerunt, vera lectio multis in locis immutanda est. sed non faciemus, ut in ullo posthac loco explicando sumus verbosiores. FABRIC.

66. OAXEM. *Oaxen* Mentelianus uterque, Gudianus, unus Leidensis cum altero Rottendorphiano ad I. Aeneid. 113. *rapidum Cretae* male explicat Servius. Vide Voss. de Constr. cap. X. HEINS. vulgatum probat Macrobius IV. Sat. 3. vide Alciat.

²⁵ Surripuit. id est, R. Vof. ²⁶ deest Vof. ²⁷ continenti al. ²⁸ reposita V. Vof. R. forte *seposita*. BURM. ²⁹ per interpolationem ut, Steph. Dan. al. Unquam int. verbo V. Vof. R. ³⁰ revulsa V. R. Vof. ³¹ Culm's Steph. Dan. al. ³² deest R. Vof. al. ³³ haec consuetudo; in paleis, & messibus, omissis mediis, V. & ita p. r. Vof. & R. nisi quod, hic prisca rusticanorum est in paleis & in m. & Vof. etiam in paleis.

- 70 Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? en, quo discordia civis

Pro-

S E R V I I.

70. POST ALIQUOT ARISTAS. ³⁴ Post multa tempora: & quasi rusticus per aristas numerat annos. MEA REGNA. Id est, ubi dominatus sum. Vel senem se dicit agros suos recepturum. ³⁵ [ARISTAS. Gradatim dictum, ex tropo metalepsi, ut per aristas, messes: per messes, aetates: per aetates, annos numeret.]

71. IMPIUS MILES. ³⁶ [Proprium militis epitheton.] Iratus Meliboeus impios milites dicit, seu quod agrum suum ³⁷ teneant: seu quod civile ³⁸ gesserint bellum, qui pro Antonio arma portarint ³⁹ qui bella civilia gessit. ⁴⁰ Hic laetit Virgilius Octavianum Augustum; tamen secutus est veritatem. Dum miles portando ⁴¹ arma vicit alios, impius nocendo dictus est. NOVALIA. Id est ⁴² nova rura, quae per singulos annos ⁴³ novantur per semina. ⁴⁴ [Vel etiam novalia dicuntur, unde silva tollitur.] HABEBIT. In spe ponitur.

72. ⁴⁵ [QUO. Ad quam miseriam?]

V A R I O R U M.

Alciat. Parerg. XII. 4. *Oaxem* Zulich. *Oaxim* Menagianus. Vid. Franc. Flor. lect. subsec. 1. 6. Meurf. de Creta 1. 8. & Barth. ad Claudian. Bell. Gild. 31. ubi & Heinſius & alii videndi. *Eaxem* unus Heinſii. ad *rapidum*. Cod. Masf. male. vid. ad Aen. 1. 2. *Craetae* Regius & Ed. Junt. BURM.

67. BRITANNOS. *Britanos* in libris antiquis, & recens editis antiquitatis notitiis. ut *Germanus*, *Bragmanus*. FABRICIUS. Ita Aldus edidit.

68. EN UMQUAM. Elegans loquendi modus. sic infra. *En eris umquam ille dies?* Terentius Phorm. Act. II. scen. II. 1. *En umquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?* ita enim & Priscianus illic agnoscit libr. XVIII. Plura doctissimi duo viri Mercerus ad Non. Marcel. & ad Diſtyn. Cret. v. 2. & Gronovius ad Livium suum xxiv. 14. & xxx. 21. de hac locutione. HEINS. *En patrios numquam* Venet. *Et numquam* Heinſii alius.

69. TUGURI. De hac genitivi contractione

pro *Tugurii* amplius etiam agit Picrius ad 1. Aen. 147. vid. & Bentlej. ad Terent. Andr. II. 1. 20. BURM.

70. POST ALIQUOT, MEA REGNA VIDENS, MIRABOR ARISTAS. Locus intricatus & varie expositus. communiter *post aliquot aristas*, exponunt, rustica computatione, post aliquot annos, ut idem sit quod post aliquot messes. Guellius & Cerda capiunt *post* adverbialiter, & exponunt, postea videbo tantum aliquot aristas, id est exiguum messum ex agro antea tam fertili. Guellius tamen & alteram explicationem addit, ut, *post aliquot aristas*, sit dictum, ut Ecl. III. *post carecta latebas*, & hic causam suam tam humilem dicat, ut vix supra aristas emeretur, & ideo post eam latere posset, quod Ruæus probat. sed quae tunc causa admirationis foret? nam & antea certe latuerat post aristas, quum fertilissimus ager esset, & tugurium tunc magis latere debuisset, quam nunc, ubi raræ & exiguae aristae essent, per quarum intervalla & exiguitatem prospici posset. & tunc dolendi magis causa foret, quod jam non lateret, ut antea; quare magis priorem sequor sententiam: ut *post* sit pro posthac, ut lib. 1. Aen. 140. & alibi. & dicat, recepta patria & agris, videns mea regna, ubi olim vixi beatus, mirabor aliquot aristas etiam surgere, in agro tam deformato. *regna* vero satis copiose illustrarunt Cerda & alii: non vero huc pertinent *regna avita* III. Georg. 218. ibi enim agitur de Taurorum pugna & victoris regno, de quo multi multa jam adnotarunt. vid. ad Phaed. 1. 30. sed hinc illustrandus locus Lucani lib. II. 458. *Regna videt pauper Nasamon errantia vento*, quae de tugurio ventis dissipato capiunt, & hinc etiam in quibusdam codicibus *testa*, vel a librario vel glossatore, supponitur. sed sequuntur *domus & casae*, quae non patiuntur hic regna de tugurio intelligi. quare rectius regna hic distinguere debent a domibus & casis, & hinc, credo, Heinſius malebat ibi *rura*, sed nullo libro veteri auctore. debent tamen *regna* per rura.

³⁴ id est Vol. ³⁵ defunt R. Vol. & al. ³⁶ defunt R. Vol. al. ³⁷ teneat al. ³⁸ gesserit, & portavit R. Vol. Steph. Dan. ³⁹ quia al. ⁴⁰ id est desiderat hic Virgilius R. Vol. & tamen se e veritate R. ⁴¹ portando, vincendo alios, sequentibus omittis R. Vol. forte, *impus vincendo factus est*. BURM. ⁴² deest R. Vol. ⁴³ Novare R. Vol. ⁴⁴ defunt R. Vol. ⁴⁵ deest R. Vol.

Produxit miseros! en, quīs conſeſvimus agros!
Inſere nunc, Meliboeē, pīros, pone ordine vitis.

75 Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
Non ego vos poſthac, viridi projectus in antro,

Du-

S E R V I I.

74 INSERE. Sibimet ⁴⁶ ipſe imperat: ⁴⁷ & apoſtrophē facit ad ſeipſum, dolendo vel invidendo non habere ſe id quod Tityrus. PONE ORDINE VITES. Quia quadrato ordine vites ponuntur.

75. QUONDAM FELIX PECUS. Quando manebat mihi haecreditas: vel] ⁴⁸ quaſi, jam diu ego foelix fui aliquando in finibus noſtris. Hic videt ſe paſtor excluſum eſſe: & ⁴⁹ invidet ſe non habere illud, quo Tityrus utitur.

V A R I O R U M.

rura ſive agros explicari, quae arare & depaſcere debebat, ſed quae vento tam vehementi vexata, ut ipſa terra pulverulenta, vel ejus ſumma pars, in quam ſemina erant jacta, ceu levis pulvis diſſiparetur: & ita paullo ante dixerat, *pars plurima terrae tollitur*, ita ut periret omnis agricolae labor, & ſublata venti violentia penderet & erraret terra in aere. Simili fere modo Maro Lib. I. Georg. 319. de ventis dicit:

Quae gravidam late ſegetem ab radicibus innis

Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro

Ferret hiems culmumque levem ſtipulaſque volantiſ & ita *rura* & *caſas* noſter Maro etiam diſtinguit Ecl. II. 21. & eodem ſenſu Martial x. 61. dixit *regnatorum agelli*. & Plinius VII. Ep. 4. *quo uſque regnabis?* Antiquus commentator Horatii ad lib. II. Sat. VI. 16. *regna* hic etiam villam explicat. BURM.

71. MILES HABEBIT? BARBARUS. Hadrianus Wallius noſter, politae eruditionis, & ad unguem factus homo, diſtinguebat:

Impius haec tam culta novalia miles habebit

Barbarus? haec ſegetes? HEINS. & ita erat in codice Francii.

73. PERDUXIT. *Produxit*, in Menteliano priore, primo Moretano, & Veneto meo & Gudiano a manu prima. quo modo & Pieriani vetuſtiores. quod & in editione P. Danielis legitur. Ita apud Vellej. Paterc. II. 128: *Haec naturalis exempli imitatio eo Populum R. produxit, ut quod uſu optimum intelligit, id in tutelam ſecuritatis ſuae libenter advocet.* Ita enim codex, qui nobis Vellejum conſervavit, non

perduxit, ut nunc legitur. A. Hirſius lib. VIII. Bel. Gall. 48. *Ille autem cum Voluſenſem longius produxiſſet.* ſic convivia & ſermones in multam noctem *producere*, Ciceroni & aliis ſaepe, diem *producere* fabulando, noctem bibendo & ſimilia. Cicer. Verrin. v. 28. *capitibus involutis civēs Romanos ad necem producere inſtituit.* & ſic ille frequenter. HEINS. Variant fere ſemper codices in *producere* & *producere*: ita infra VI. Ecl. 60. & de his verbis apud Lucanum quoque permutatis videbimus ad Lib. II. 561. & IX. 589. hic vero *produxiſſimus* ex Heinſii & Pierii codicibus dedimus. BURM.

73. EN, QUīs CONſEſVIMUS AGROS! Gudianus, *en quis conſeſvimus agris?* Zulich. *en quis conſuevimus agris.* in Pierii nota ed. Steph. quam ſecutus Maſvicius, legitur, in Romano codice eſſe, *his nos conſeſvimus agris*, quod ſenſu caret. ſed in editione Brixienſi legitur in Pierio *his nos conſuevimus agris*, & ita voluiſſe Pierium apparere ex illis, quae addit de dulcedine natalis ſoli. in Baſil. Lucii editione legitur *his non conſuevimus agris*, quod a mente Pierii longe abſuit. Ita ut jam criſis non in veteres modo auctores, ſed in Typographorum & editorum aberrationes ſit exercenda. Carrocuſ, qui *conſuevimus* praefert, id ſignat auctoritate plerorumque codicum ex editione Baſileenſi 1586. neſciens quae ibi proferuntur ſine nomine eſſe ipſa Pierii verba, quae reſectis plurimis in illam & alias editiones ſunt translata. edidit vero, *en queis conſuevimus agros*, ut conſtructio ſit, *en agros, quis conſuevimus*. ſed ego praefertrem *conſeſvimus agros*, ut optimae editiones, quod melius ſequentibus reſponderet; fruſtra ſe laborem terrae colendae, inferendi pīros, ponendi vites inſuſſiſſe queritur, quae aliis meſſes faciendi, fruges legendi & vindemiam faciendi, dederunt locum, nullo labore eorum in illa impenſo. *conſuevimus* poſſet & mercenarius & ſervus, qui operas praefert domino, dicere; ſed acerbior eſt querela poſſeſſorum, qui capiendi fruſtus facultate privati ſunt. & huc pertinet illud dictum Fabii apud Liv. x. 24. quod in proverbium fere abiit, *quam arborem conſervuſſet, ſub ea legere alium*

⁴⁶ Ipſi al. id eſt ſemper imperat Voſ. R.

⁴⁷ deſunt ad quaſi verſ. 75.

⁴⁸ quam diu al.

⁴⁹ videt Dan. Steph.

Dumosa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me pascente, capellae,
Florentem cytisum, & salices carpetis amaras.

80 T. Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem

From-

S E R V I I

77. DUMOSA. Id est, *49 rigida, spinosa. PENDERE. "Quia cum pascuntur spinosa, quasi pendunt.

78. CARMINA. "Id est, quia non libet rusticis canere carenti possessione.

79. CYTISUM. Genus fruticis, vel herbae, quae nascitur inter campos & sylvas in Cytisa civitate, [amara hominibus, non capris.] AMARAS. " [Ad nostrum saporem:] nam capris dulces sunt.

V A R I O R U M

hunc fructum, indignum esse: ut & alienam messem motore & similia. quis pro quibus est, ut sup. 21. & 44. explicavimus, in quorum fructum & usum. BURM.

74. INSERE NUNC. Id est, quid reulit arboros digessisse? TAN. FABER. nunc inservire ironiae nocte animadvertit Ruacius post Cendam. BURM.

75. FELIX QUONDAM. Quondam felix nostri, exceptis uno alterove. aliter Pieriani meliores. HEINS. & ita Reg.

76. PROPECTUS. Ex Nonio pro extensus capit Emmerellus. Vid. ad x. Aen. 586. Heinssii notas. sed hic est simpliciter abiectus, temere jacens, ut IX. 577. *proiectus corpore terrae*. BURM.

77. DUMOSA. *Frondosa* etiam Pomponius Sabinus. sed male. Servius ad IX. Ecl. 50. mutato ordine legit:

Dumosa de rupe procul pendere videbo.

Calpur. V. Ecl. 5.

Quas errare vides inter dumeta capellas.

& dein §. 29.

Tum campos ovibus, dumeta capellis

Orta sole dabis.

& ita passim. Vid. ad Ovid. Remed. 179. *de rupe procul pendere* Parthaf. BURM.

78. PASCENTE. Pastore Mantellii pro varia lectione.

79. CYTISUM. Arnophyllum dicitur, quod ea delectentur agni. FABER. De hoc frutice copiose egisse Gesnerum de Animalibus in Bove lit. C. notavit Nansius. & ille *Cytisum civitatem* apud Servium nescit, an per auctoris imperitiam an librarium vitio, irreperit, quum in Cythno insula primum inventum ex Pinio docuerit. BURM.

79. SALICES CARPETIS AMARAS. Amoenissimi vir ingenii, & mihi dum vixit perquam amicus, Janus Vitius suis in Gratii Cynetica animadversionibus §. 390. *salices amaras* scribendum contendit. Servius alteram scripturam agnoscit. Cinna:

Ab virgo infelix verbis pascereis amaris.
de Io in vaccam mutata. Naso de eadem I. Metam. 632.

Frondibus arbuteis & amara pascatur herba.
Apud Horat. lib. II. Sat. III.

Folius paucus vescatur amaris.

Apium amarum nostro Ecl. VI. & amara cortex. Sidon. Apoll. lib. II. Ep. 2. *Salicum glaucarum fota semper dulcibus aquis amaritudo*. HEINS.

80. HAC NOCTE. Diversa & Grammaticorum & veterum exemplarium lectio. Helenius ablativum ponit, Charisius accusativum. Eadem sententia, fateor, sed alterum differt ab altero, suavitatem & usu. FABRIC. Minus bene in aliis *hac nocte*, quod tamen scholiastes Crucianus Horatii lib. II. Od. 7. prae se fert. *Hanc noctem* ab Arufiano Messio etiam agnoscitur in elocutionum libello necdum edito vidit Pierius: verba Arufiani sic sese habent, nam nos Neapoli olim libellum hunc descripsimus. *Requiesco illud tempus. Virgil. Bucol. Hic tamen hanc mecum posteris requiescere noctem. sic Cicero pro Cluentio. Qui cum unum & alterum diem desideraretur. Requiesto cursum meum. Virgil. Bucol. Et mota (lege mutata) suos requieverunt flumina cursus.* scripti tamen pertinaciter *hac nocte*, in hoc Maronis loco. Idem Arufianus alibi. *Fles illud tempus. Virgil. Georg. IV. At illa flet noctem. volunt aliqui flet noctem, quasi usque ad noctem intelligi.*

*49 drisidi R. deest Vol. *Spumellu*. C. 50 quod cum pascitur spinosa pendet Vol. R. quia cum pascuntur pendunt Dan. Strep. quasi deest al. 51 id est quia secundum II. libet arista canere. c. p. R. Vol. 52 desunt Dan. al. 53 desunt al.

Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
 Castaneae molles, & pressi copia lactis.
 Et jam summa procul villarum culmina fumant,
 Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.

SERVIL

81. MITIA. Matura: quae non "remordent cum mordentur.

82. CASTANEA. Id est, "mala apud antiquiores. MOLLES. Id est, maturae. Et PRESSI, "Emulsi, & in caseum coacti.

83. FUMANT. Id est, ad vespertum "coena praeparanda.

84. MAJORESQUE CADUNT. Duplicantur: " [Cum sol cadit, majores sunt umbrae: ut, II. Ecl. 67. *Et sol crescentes decedens duplicat umbras: quemadmodum cum oritur, quia ex transverso nos ferit, longius jactat umbras.*] CADUNT UMBRAE. Nox imminet.

VARIORUM.

telligi, cum videatur melius, quod noctem quoque totam flendo consumat: ut idem in eodem,

*Septem illum totos perhibent ex ordine menses
 Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam
 Flevisse.*

Omissit tertium exemplum quod Aeneid. III. 203. occurrit:

*Tris adeo incertos caeca caligine soles
 Erramus pelago, totidem sine sidere noctes.*

Vide Nonium de doctorum indagine, ubi plura exemp'a occurrunt. & Voss. de construct. cap. XLIV. Aeneid. I. 683.

Noctem non amplius unam

Falle dolo.

Lib. III. 583.

*Noctem illam tecti silvis immania monstra
 Perferimus.*

Priscianus libr. XVIII. monet sic & Atticos loqui. *requiescere noctem* Tibul. lib. III. El. 7. quoque dicit, *Quam vellem longas tecum requiescere noctes.* HEINS. Lis illa Grammaticorum, de ablativo vel accusativo praeferendo, eadem est, quae de *tot annos*, & *annis*, de qua Servius ad Aen. I. 47. & nos ad Ovid. I. Art. 347. ego suavius ad aures accidere putem *hanc noctem*, & etiam notare totam

noctem, quam ibi requiescere secure & tuto posset: subintelligi autem posse *per* praepositionem, quam saepe in similibus locutionibus praeposteram librariorum diligentiam addidisse docet Cortius ad Sall. Jug. LXIII. 3. sic lib. I. Aen. 683. *noctem non amplius unam pro per noctem*, ut dixit eodem libro 305. & II. 135. BURM.

85. POTERAS. Vide de hoc loco Vossium de constructione cap. XLIV. *poteris* praeterea in hoc Maronis loco videtur praestare, quod & Pieriani vetustiores & ex nostris Menteliani tres, Gudianus, Rottendorphianus alter, & secundus Moretanus agnoscunt, etsi *poteris* in Arusiani codice exhibetur, ut jam vidimus. Sic & apud Nasonem antiquiora exempla Metamorphoseon primo v. 679. *hoc mecum poteris considerare saxo*, ut illic jam monuimus, & Trist. v. El. I. *At poteris, inquis, melius mala ferre silendo.* HEINS. Saepe haec tempora variant, & difficilis saepe electio, quid praestet. *Poteris* Regius & multi alii. sic apud Martial. II. Ep. 35.

*Quam sint crura tibi, simulent quae cornua Lunae,
 In Rhytio poteris, Phoebe, lavare pedes.*

Et ibid. Epig. 73.

Grex tuus Iliaco poterat certare Cinaedo.

Ovid. III. Amor. I. 45.

Quam tu non poteris duro referare coturno.

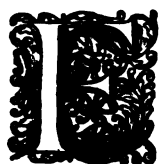
Ita optimae membranae, licet in his omnibus alii codices *poteris* & *poterit* nobis dent. BURM.

82. CASTANEA. MOLLES. Id est coctae; unde Latinismadare de cibis apud Plautum. FABER. Vel genus quoddam Castanearum, cujus echinus, sive cortex, sit minus durus & asper, vel quae per aetatem flaccidae sunt, ut senex edentulus facile possit vesci. Ita & *pressum lac* recentem, non induratum caseum, explicat Hofmannus lib. III. Variar. Lect. 19. de pressio lacte vid. ad Nemes. II. 34. & III. 69. Scribentius MS. ad Mart. I. 44. legit, *Castaneae, molles & pressi copia lactis*, & Martialem ibi *metas lactantes* vocare notant interpretes. BURM.

54 Removent cum morantur. V. R. Vof. 55 mala antiquiora Steph. Dan. 56 id est caseum lac junctam emulsi, aut casei Vof. & R. vinctum caseum, lac vinctum ac mulcum caseum. V. 57 ad coenam praeparandam Vof. 58 id est duplicantur, teguntur umbrae, nox imminet. reliqua ignorant R. Vof. al. duplicantur: quia dum duplicantur umbrae, nox imminet. Dan. ita & alii. & tunc cum sol &c.

ECLOGA SECUNDA.

ALEXIS. (*)

FORMOSUM pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini: nec, quid speraret, habebat.

Tan-

SERVIL.

I. FORMOSUM PASTOR CORIDON. *Corydonis* in persona Virgilius intelligitur: Caesar *Alexis* in persona inducitur. ² [CORIDON, Fictum nomen est ab ave, quae Corydalis dicitur.] ARDEBAT ALEXIN. Id est impatienter ³ amabat, ⁴ [et amabat, & laudabat,] ALEXIN. Quem dicunt Alexandrum: fuit servus Asinii Pollionis, quem Virgilius, rogatus ad prandium, cum vidisset in ministerio omnium pulcherrimum, dilexit: ⁵ eumque dono accepit. Caesarem quidam acceperunt, formosum in operibus & gloria: alii puerum Caesaris, quem si ⁶ quis laudasset, gratam rem Caesari fecisset. Nam Virgilius dicitur in pueros habuisse ⁷ alium amorem: nec enim turpiter eum diligebat. Alii Corydonem, Asinii Pollionis puerum, adamatum a Virgilio ferunt, ⁸ eumque a domino ⁹ ipsi datum ¹⁰ Corydonem a Virgilio ficto nomine ¹¹ nuncupari, ex eo genere avis, quae ¹² Corydalis dicitur, dulce canens. *Alexin* vero, puerum quasi sine responsione, ac superbum; hunc autem dilectum fuisse Pollionis: & ¹³ Virgilium gratum se futurum existimasse, si ¹⁴ eum laudaret, cuius forma Pollio delectabatur: qui eo tempore Transpadanam Italiae partem tenebat, & agris praeerat dividendis.

2. [DELICIAS DOMINI. Hoc est, qui suo domino Caesari, vel Pollioni, in deliciis erat.] NEC QUID SPERARET. Id est, nec spem potiundi habebat.

VARIORUM.

I. CORYDON. *Choridon*, Vof. Leid. Cur hoc nomen datum sit Pastori inquit Barthius v. Advers. 22. ubi in hanc Eclogam quaedam observat: quod autem Servius sub Alexi Caesarem intelligi scribat, a Glossa esse profectum, non Servio credit. forte legi possit, *Caesaris puer Alexis, in persona inducitur*, vel *Alexander, Alexis in persona inducitur*. Vide & Torr. ad Horat. i. Epist. xviii. 75. Ramus putat communem affectum sine tropo fictis nominibus a Poeta cantari. *Delicias* vocat, ut Solinus cap. xlii. Hylam *Delicias Herculis*: & Antinous Hieronymo ad ann. MMCXLV. Hadriano in deliciis fuisse dicitur. tales *delicati* & *deliciae* dicti. vid. ad Suet. Aug. LXXXIII. & Vesp. III. in codice Leidensi titulus huius eclogae erat, *Carmen vel misticon; Poeta, Corydon, Ecloga secunda*. In aliis pro *Alexis*, ut nunc inscribitur, *Poeta Corydon*. in Vossiano & Coionon vel *miston*. *Alexim* sex vel septem codices ab Heinsio consulti: *delitias* etiam nonnulli, inter quos Regius. BURM.

I. ALEXIN. Rectius quam *Alexim*. vid. ad versum ult. quanto modestius Mantuanus Poeta se quidem *Corydonem*, puerum amici sui Pollionis *Alexin* vocat? Maecenatis puer fuit teste Martiali VIII. 56. Plato in Epigram. lib. III. cap. ult. p. 427. *Alexim* & Phaedrum pueros laudat. HEINS.

4. So-

(*) ALEXIS huius loco libri veteres, POETA, CORYDON. Gudianus addit DE AMORE PUERI.

1 Ostenditur vel intelligitur R. 2 desunt R. Vof. & al. 3 diligebat Vof. Steph. Dan. al. 4 desunt al. 5 eum quem V. R. 6 deest Vof. R. 7 alii amore Vof. alios V. deest Steph. Dan. al. 8 eundemque ei a. d. datum al. 9 ipsi deest R. V. al. et al. 10 Corydona R. Vof. al. 11 nuncupatum videri V. nomine videri R. Vof. 12 Corydalis Vof. R. V. 13 deest R. Vof. 14 eos V. 15 desunt R. Vof.

Tom. I.

D

Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
 Assidue veniebat: ibi haec incondita solus
 5 Montibus & silvis studio jactabat inani:
 O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
 Nil nostri miserere? mori me denique cogis.

Nunc

S E R V I I.

3. TANTUM. Tantummodo.

4. ASSIDUE, Id est, saepius: INCONDITA. Incomposita, subito dicta, agrestia: vel ¹⁶ insanientis dicta verba: vel *incondita*, id est, inconstituta: ut Sallustius ¹⁷ in *Jugurthino*: *At illi, quibus vires aderant, rueret cuncti ad portas, ¹⁸ incondita tenere.*
5. MONTIBUS, Qui amorem ei ¹⁹ praestabant. JACTABAT, Id est, fundebat incassum. STUDIO INANI, Prae amore nihil sibi procurans; sed ²⁰ in absentem ²¹ juvenem loquebatur.
6. CRUDELIS, Id est, inexorabilis: ²² [qui non flecteris meo amore: nec te potiundum praebes. Vel allegoricis, crudelis Caesar,] qui non flecteris meis scriptis, & non das ereptos agros. ALEXI, Id est, Caesar. MORI, ²³ Prae contemptu: quia opprimit me tuus amor: vel, quia non delectaris meis carminibus.

V A R I O R U M.

4. SOLUS. Cl. Drakenborchius ad Sil. Ital. III. 429. malebat, *solis montibus*. ut ita Ecl. x. 13. *sola sub rupe jacentem*. IV. Georg. 465. *solo in litore*. & ut *solae terrae*, & similia obvia. sed constanter libri scripti *solus* retinent: & si ita scripsisset Virgilius, Servius sine dubio meminisset: hinc nihil temere mutandum tot alia loca suadent, ubi *solus* dicitur, qui in solis locis versatur. Ita Servius ad IV. Aen. 462.
*Solaeque culminibus ferali carmine bubo
 Visa queri.*
Ubi quaerendum esse dicit, an pro *solis*, id est de-

ferti dixerit, an *infortunius sola*. sic & Ecl. ix. 44. *Quid, quae te pura solum sub nocte canentem Audieram?*

Propert. I. XIII. 30.

Cogor ad argutas dicere solus aves.

praeterea Servius infr. ad y. 50. *solus* vindicat. denique locus Nemesiani mox. ad y. 12. ab Heinsio adductus, vulgatam lectionem confirmat. BURM.

7. COGIS. Praestantiores *coges*, quos inter optimus Vaticanus Pierij, & ex meis Mentelianus prior, idque rectius. *anargus* *pro* *maioris* est in Theocrito. quod Pierius quoque jam animadvertit. HEINS. sed *cogis* efficacius. vide Cerdam. & ita Regius, Parrhaf. & alii.

9. OCCULTANT SPINETA LACERTOS. Moretanum fragmentum, quod ex vetustissimis membranis profuxit, *inculcant spineta lacertas*, HEINS. *Etiā virides occultant Venetus*. *Lacertas* Leid. unus & Uratiff. quod & Vossius testatur se in MSS. reperisse: & certe utitur hac forma Horat. I. Od. 23. in Regio & Voss. manus correctrix mutaverat aliquid, & videtur antea fuisse *lacertis*. *Textilis* Ed. Venet. BURM.

10. RAPIDO AESTU. Clericus, mercenarius, dum viveret, bibliopolarum institor, vitii scatenem editionem Virgilii, quam dedit Sauzet 1724. invidiosis praeconiis commendans in Bibl. Antiq. & Hodiern. tom. XXII. p. 224. ea occasione hunc locum tangens, emendat *rabido aestu*. quales conjecturae vel tironi obviae sunt, quia hae voces semper fere a librariis permutatae sunt. & ridet Cerdam Philosophus, qui solem *rapidum* dici notaverat, quia

¹⁶ Insanae mentis Steph. Dan. & al. ¹⁷ V. C. habet Sallustius lib. 11. Hist. Non erit autem alienum ab hoc loco Festi Fragmentum supplere in *Schedia*: nam ibi desideratur nomen Lucilii, quod restitui potest ex Apulejo de Deo Socratis, qui sic scribit. *Etiā in isto, ut ait Lucilius, schedio & incondito, experiamini, an idem finem repentinus, qui praeparatus*. Festi vero Fragmentum sic habet. *Appellavit schedia . . . ins, cum dicit, qui schedium facit inconditum & inelaboratum &c.* suppleendum igitur. *Appellavit schedium Lucilius, cum dicit*. URSIN. ¹⁸ Inconditū tendere al. inconditū tenere. V. R. Heins. volebat *tenere*. Vof. Vossius ex MS. Urfini. lib. 11. Hist. *illi quibus res incognita erat, ivere cuncti ad portas incognita tendere*. Vid. ad Fragm. Sall. lib. 11. Hist. in fin. Putschium. ¹⁹ praestabat V. R. 20 contra V. quia contra R. 21 deest V. R. 22 deest ad qui non Vof. R. 23 pro contemptu & reliqua desunt MSS. & Ed. al.

Digitized by Google

Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant :

Nunc viridis etiam occultant spineta lacertos :

- 10 Thestylis & rapido fessis messoribus aestu
Allia serpillumque herbas contundit olentis.

At

S E R V I I.

8. FRIGORA. ²⁴ Non aprica loca. AESTU, ²⁵ Aestiva.

9. ²⁶ LACERTOS, Genus serpentis.

10. THESTYLIS. Nomen rusticae mulieris, quae messoribus aestu fatigatis, diversa genera herbarum contundens, pulmentarium his parat: Vel concubina Corydonis: Vel ²⁷ *Thestylis*, Id est, fictilis: rusticum nomen est, ²⁸ ut ab eo, ²⁹ quod ponat cibum rusticis. FESSIS, ³⁰ [vel labore, vel] aestu. Vel fessis, id est, ferventibus, vehementi ardore fatigatis, ³¹ [vel laboris instantia.]

11. ALLIA, SERPILLUMQUE, Herbas calidas, quae aestum repellunt. Nam ut etiam Plinius dicit in Naturali historia: *Omnis medicina, aut a contrario, aut a simili quaeritur.* Unde etiam calor potest aut frigore, aut alio calore depelli. Hinc est quod in ultima Ecloga, cum amator remedium ³² quaerit ardori, dicit se iturum aut ad Scythiam, aut ad Aethiopiam, ut Ecl. x. 68. *Aethiopum versemus oves sub fide Caucris.* ³³ [quarum regionum altera est frigidissima, altera fervens calore.] Sane *Serpillum* herba est, quae in Graeco aspirationem habet, quam Graeci ³⁴ *ἑρπύλλον* dicunt. In multis enim nominibus ³⁵ [quae in Graeco aspirationem habent] nos pro aspiratione, S ponimus. Inde est, ³⁶ quod pro herpyllo, serpyllum: pro ἑξ, sex: pro ἰσῖα, septem.

V A R I O R U M.

quia omnia rapit, & exemplo Lucretii firmaverat, ubi de aqua maris, quam trahit & rapit sol, agitur. at noster sophus hic debuerat animadvertere *rapidum aestum* egregie convenire fessis messoribus, qui labore & aestu exhausti, cibo & potu vires, raptas a sole & aestu, reparare debebant. & haec est illa *rapidi potentia solis* 1 Georg. 92. ita *rapidus Sirius torrens sitientes Indos* IV. Georg. 425.

& passim *rapidus* sol, ignis, calor quicumque a Poetis dicitur. Vide quae notarunt viri docti, & ipse ego ad Ovid. III. Amor. VI. 106. II. Fast. 310. ad Calpur. I. Ecl. 10. & saepe alibi. certe si hoc loco *rapido* dedissent librarii, alius jure rescribendum *rapido* coniecisset. sed tenuis in talibus labor & gloria. BURM.

11. ALLIA, *Allia* in nonnullis codicibus se testatur invenisse Valerianus Pierius, atque ita scribendum jam alii monuerunt. Probus arte Grammatica pag. 1435. *Allia cum intellexerimus nomen esse, primam syllabam longam esse existimamus. ut Allia serpillumque herbas. cum vero pronomen est, brevis erit, ut Perque nives alium.* sic & Scholiastes Horatii Epodon III. *Serpillum* etiam in Plinii codice pervertuto: ut lib. XVI. 44. & in Columellae MS. S. Germani libr. IV. 4. HEINS. *Serpillumque* Francian. *serpillum* in codice Servii nostro. *Serpillum* Ald. & al.

11. HERBAS OLENTIS. Non animum induxerunt versiones Virgilii in linguas vernaculas, ubicumque aberrarunt, reprehendere, quae immensi laboris res esset: quia tamen apud nostros inter principes habetur vulgo Vondelius, hic & illic quaedam adducere libet, ut videant, quo duce utantur elegantioris doctrinae studiosi, quibus hodie Latina fere sordent, & qui hunc eloquentiae Belgicae ducem sequi solent. Ille hic *olentes*, pro bene olentes cepit: sed non cogitabat has dapes parari messoribus, qui longe a bene olentibus herbis aberant, sed quibus allia & serpillum erat quotidianus cibus. meminisset dicti Vespasiani apud Suet. cap. VIII. *Maluisssem allium oboluisse: nec olens Maevius* apud Horat. Epod. x. credo bene olebat. solet vero *bene olentes*, ne erremus, saepe Virgilius dicere. ut mox 48. quod non opus, si *olens* idem esset. lib. I. Georg. 188. quidem *ramos olentes* dixit pro odoriferos;

²⁴ id est aprica loca V. aprica loca aestu, omisso ἥπ aestiva. Edd. al. ²⁵ deest al. ²⁶ Lacertis carpant lacertos, id est gen. serp. Vol. R. ²⁷ Textilis al. Textilis al. ²⁸ ut ab eo, al. aut al. vel ab eo C. & ab eo ponat R. ²⁹ quod in fictilibus ponit al. ³⁰ deest Vol. R. & infra ad vl. 11. leguntur al. Edd. ³¹ deest R. Vol. ³² quaerit V. Vol. R. ³³ deest ad Jane B. R. Vol. ³⁴ ἑρπύλλον vel ἑρπύλλον. al. ³⁵ deest B. R. V. Vol. ³⁶ ἑρπύλλο Vol. R.

At mecum raucis, tua dum vestigia lustrō,
 Sole sub ardenti resonant arbuta cicadis.
 Nonne fuit satius, tristes Amaryllidis iras,
 15 Atque superba pati fastidia? nonne Menalcan?
 Quamvis ille niger, quamvis tu candidus esses.

SERVIL.

12. AT MECUM RAUCIS, TUA DUM VESTIGIA LUSTRO, &c. *Ad*, si per *d* fuerit, erit hyperbaton: ut sit, *Dum tua lustrō vestigia, ad me arbuta resonant, cum raucis cicadis*. Sed melius est, ut *AT*, conjunctio sit: & ita intelligamus, Thestylis herbas tritas messoribus³⁷ parat; verum mecum resonant arbuta,³⁸ cum raucis cicadis.

14. TRISTIS AMARYLLIDIS IRAS, Bene addit *tristes*: plerumque enim, ut ait Terentius And. III. III. 23. *amantium*³⁹ *irae*, *amoris*⁴⁰ *integratio est*: ut veram iram ostenderet, addidit *tristes*,⁴¹ non fictam illam, quae aliquid gratiae habere consuevit. Unde Horatius: I. Od. 19. *Urit grata protervitas*.

15. SUPERBA FASTIDIA. Ex fastidio enim venit omnis superbia. NONNE MENALCAN. Tres dicitur amasse Virgilius, Alexandrum, quem donavit ei Pollio: & Cebetem puerum, cum⁴² Leria puella, quos a Maecenate dicitur accepisse. Unde volunt quidam per Amaryllida, Leriam: per *Menalcam*, Cebetem intelligi.

16. *QUAMVIS ILLE NIGER, Q. T. C. E.* Quia Caesar Romanos, Antonius Aegyptios habuit, Antonius niger dicitur propter Aegyptios, quos habuit.]

VARIORUM.

feros; sed credo esse ut apud nostrates *sterck rieckende*. & II. Georg. 134. ubi vide Serv. & Philarg. & ubi *olentia ora* sunt male olentia, putentia. BURM.

12. AT MECUM RAUCIS. *Tō mecum* omnino in duas voces est dividendum, quicquid obstant scripti editique codices. *At me arbuta cum raucis cicadis resonant*. sic *resonare doces Amaryllida silvas* Ecloga prima. imitatus est Nemesianus Ecloga IV. *Saluscano: me sonat omnis silva, nec aestivis cantu concedo cicadis*. Pari modo & Florens Christianus distinguebat. Aeneidos Septimo 11 habes,

Drives inaccessos ubi solis filia lucos Assiduo resonat cantu. HEINS. vid. Non. in *Lustrare*. dubito tamen an non *resonant* sit neutrum: arbuta resonant raucis cicadis mecum, id est me etiam cantante. ut ita *mecum* I. Georg. 41. & II. 8. I. Aen. 675. ubi vide; nam & II. Georg. III. 28. *Avia tunc resonant arvis virgulta canoris*. XII. Aen. 607. *resonant late clangoribus aedes*. & alibi. BURM.

14. SATIUS. *Melius* Zuylichiamus. ut apud Propert. I. XVII. 15.

Nonne fuit melius Dominae pervincere mores? quem locum adduxit Taubmannus. sed apud eundem II. XIX. 51.

Nonne fuit satius duro servire Tyranno? BURM.

18. ALBA LIGUSTRA. *Ligustra*, ut ego sentio, sunt flores fruticis illius, quem nostrati lingua *Cambrosimum* appellamus. *Vaccinia* dicuntur Hyacinthi, id quod facile ex Dioscoride colligi potest. Nec te moveat, quod *vaccinia nigra* hic dixerit Poeta, & Ecl. III. 63. legatur, *Et suave rubens hyacinthus*. & IV. Georg. 183. *ferrugineos hyacinthos*. Hyacinthi enim rubor tendit ad nigrorem & ferrugineum. ut jure optimo possit & rubens, & ferrugineus, & niger appellari. JOAN. MU-SONIUS. Vid. Cerdam & Duran. ad Plin. lib. xxxv. cap. 13. p. 218. ubi *suave rubentem* esse idem, quod *Vaccinia*, docet post alios. BURM.

18. VACCINIA. *Vacinia* Cod. Francii & Parthas. & ita alibi.

19. NEC QUI SIM. *Qui pro quis mollius & rectius. Quis substantiam notat. Qui rem accidentem*, manifesto Cornici exemplo, Eun. v. 1. 7. *Quis fuis igitur?* Pyt. *iste Chaerea* Th. *qui Chaerea?* & quae sequuntur. FABRIC. *Nec qui sim quaeris, Alexi*, meliores scripti apud Pierium, non *quis*. accedit alter Rottendorphianus ex nostris cum Vossiano vesti-

³⁷ Postea V. R. Vof. ^{38a} V. R. Vof. ³⁹ ira C. ⁴⁰ sed integratio Steph. Dan. al. ⁴¹ & non Dan. Steph. al. ⁴² U-
 rret V. ⁴³ videtur *Aleriam* Plotiam intelligere. Vide vitam Donati. VOSS. ⁴⁴ haec nota desit aliis Edd. & omnibus MSS. nec
 unde habeat Malvicius, docuit.

O formose puer, nimium ne crede colori.

Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.

Despectus tibi sum, nec qui sim quaeris, Alexi:

20 Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.

Lac

SERVII.

17. O FORMOSE PUER. Bene dicit Donatus suspendendum O, & sic dicendum, *Formose puer*: ut intelligamus per ironiam eum aliud voluisse dicere; sed in haec verba, ne Alexin offenderet, amoris necessitate compulsus. NE CREDE. Ne confide. Sallustius: *Virtuti satis credebant*, id est, confidebant.

18. ALBA LIGUSTRA CADUNT. Et rustice, & amatorie, ex floribus facit comparisonem. *Ligustrum* autem, flos est ⁴⁵ candidus, sed vilissimus. *Vaccinia* vero, sunt violae, quas purpurei coloris esse manifestum est. ⁴⁷ [Vel ligustra flores papaverum sunt, vel arborum.]

20. QUAM DIVES NIVEI PECORIS. Tria sunt, quibus amatores possunt placere, Divitiis, Pulchritudine, Cantilena: quibus omnibus se valere commemorat. Et multi secundum Homerum, qui αἰὲν γάλα λευκόν, legunt, *nivei quam lactis*. Sed melius est, *Quam dives pecoris nivei*. Nam candidae oves in ingenti sunt pretio. Unde in Georgicis legimus: III. 386. *Continuoque greges villis lege molibus albos*. Item III. Georg. 391. *Munere sic niveo lanae, si credere dignum est*.

21. MILLE MEAE SICULIS ERRANT IN MONTIBUS AGNAE. Theocritus: ⁴⁸ [Αλλ' ἔτι τοιῦτον] βότα χίλια βίσκον. ERRANT autem, cum securitate pascuntur. Et quod ait ⁴⁹ *agna*, & a sexu & ab aetate laudavit: nam ex foemineo sexu in pecoribus copiosior possessio provenit.

VARIORUM.

rustiore & altero Menteliano, sed a secunda manu, & recte. in primo Moretano *qui sum*. Arrianus tamen Messius *quis sim*. Mendose, ut & Ecloga prima. §. 19. ut & illie Nonius agnoscit. Sed tamen iste Deus qui sit, da, Tityre nobis. quomodo & apud Silium Italicum libro

xv. ex membranis: *Qui Deus infernis quoniam nostrum eximat umbris?* apud Ennium. Hectoris lytris: *nomen qui usurpat meum?* Aeneidos tertio - - - *qui sit fari, quo sanguine cretus Hortamur*. Ita & illic vetustiores libri, & Georgicon initio: - - - *qui cultus habendo sit pecori*. lib. IV. *sed modus orandi qui sit, prior ordine dicam*. Sedulius libro III. *scio denique qui sis*. Apud Prudentium: *Qui sis, quid venias*, ex scriptis. Silius libro III. - - - *ut noverit una Me tantum Carthago*, & *qui sim nesciat orbis*. libro IX. ex scriptis: *Sed comprimit ense* Nescio qui Deus. Plautus: *ne quis miretur qui sim paucis eloquar*. Seneca Oedipo §. 318. ex membranis Etruscis: *Quis desit illi, quive sit dubites color*. Lucanus libro VII. *Scit cruor imperii qui sit, quae viscera rerum*. ita ex optimis membranarum scribe. non *viscera regum*. Romanos rerum dominos innuit. HEINS. Vide Ecl. I. 19. ad Phaedr. I. 13. & infr. VI. Aen. 561. & millies, ideoque notata tantum codicum varietate, in his non morabimur postea. BURM.

20. NIVEI, QUAM LACTIS ABUNDANS. Sic distinguendum est. non *pecoris nivei*, quod multos codices occupavit, & Priscianum libro XVII. Naso in Fastis, IV. 780. *Lac niveum potes, purpureamque sapam*. Metamorph. XIII. 829. *Lac mihi semper adest niveum*. sic & γάλα λευκόν Cratino dicitur, χορταζόμενος γάλα λευκόν. apud Homerum quoque Iliad. Δ. ἀμυγόμενοι γάλα λευκόν. *nivei lactis pocula mixta mero* apud Tibullum. lib. III. Eleg. v. vers. ultimo. apud Senecam Oedipo habes *Nivei lactis candidos latices*. mox, *libat & niveum insuper lactis liquorem* HEINS. Contra Broukhufius ex codice Franciano probabat *pecoris nivei*. *nivei agni* Calpurn Ecl. v. 37. & infr. III. Georg. 386. Vide nos ad Phaedr. III. 15. BURM.

22. LAC

⁴⁵ Velut int. per iram V. Vos. per iram R. Steph. al. ⁴⁶ Candidissimus al. ⁴⁷ desunt R. Vos Steph. & al. ⁴⁸ desunt: V. R. Vbl. ⁴⁹ agnae V. R. Vos. al.

Lac mihi non aestate, novum non frigore defit.
Canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.

25 Nec sum adeo informis: nuper me in litore vidi,

Quum

SERVII.

23. LAC MIHI NON AESTATE NOVUM, NON FRIGORE DEFIT. Multo melius quam Theocritus; ⁵⁰ *quis* [⁵¹ non lac, sed caseum dixit:] τὴν δὲ ὕλην μὲν, ὅτι ἡ δίκη, ὅτι ἡ ὁρμή, ὅτι χυμῶδες ἔχει. Sed ⁵² quia caseus servari potest, non mirum est, si quovis tempore quis habeat caseum. Hoc vero laudabile est, si quis habeat *lac novum*, id est ⁵³ colostrum, quod neutri generis est: nam foemini esse penitus non potest. Sane hunc verum male distinguens Virgilio-mastix vituperat: LAC MIHI NON AESTATE NOVUM, NON FRIGORE DEFIT. Id est, semper mihi deest.

24. AMPHION DIRCAEUS IN ACTAEO ARACYNTHO. *Amphion* & *Zetus* fratres fuerunt ex Jove & Antiope: sed *Zetus* rusticus fuit: *Amphion* vero musicae artis peritus: Sane *Aracynthus*, mons est Thebanus. Unde *actaeo*, ⁵⁴ littorali debemus accipere, (ut v. 613. *At procul in sola secretae Troades aethra*) non ⁵⁵ Atheniensis: licet Athenae primo ⁵⁶ *Aethra* dictae sint: quanquam plerique, *Actaeo Aracyntho*, Atheniensis accipiant, non quod *Aracynthus* apud Athenas est; sed ut ostendatur rustici imperitia. Nam & Theocritus ad exprimendam rusticam simplicitatem, multa aliter quam res ⁵⁷ habeat, dicit. Hac ratione potest & ⁵⁸ *Oaxis*, Cretae fluvius accipi: cum & ⁵⁹ mons sit, ⁶⁰ ut diximus, ⁶¹ Scythiae.

25. NEC SUM ADEO INFORMIS. Verecunde suam commemorat pulchritudinem. Sic Cicero in Caecilia: *Ut cum poeniteat non deformem esse natum*. Nam pulcherrimum voluit dicere. IN LITTORE VIDI, CUM PLACIDUM VENTIS STARET MARE. Negatur hoc per rerum naturam fieri posse: sed Theocritum secutus est, qui hoc dicit de Cyclope, [⁶² ὅ γὰρ πρὶν ἐς πόρταν ἐστὶν ὀπίσσω, ὅ δὲ γαλαῖαν.] Sed ⁶³ illa est excusatio; vel quia ingentem habet oculum Cyclops: vel quia filius Neptuni est.

Unde quia ait, *in litore*, volunt quidam in aqua a fluctibus relicta, ⁶⁴ id est, in lacuna littoris, eum se videre potuisse. Quam rem illud excludit, Cum ⁶⁵ *placidum ventis staret mare*. Sed ideo in mari imago non cernitur, quia non stat: quod si stet, non potest etiam ⁶⁶ nobis imaginem reddere. [⁶⁷ Ni intelligas, *In litore*, intra portum: ut ipse in III. Aeneid. 570. de portu Cyclopi: *Portus ab accessu ventorum immotus*.]

VARIORUM.

22. LAC MIHI. Rectius distinguas, ut ambiguitas orationis vitetur: *Lac mihi non aestate, novum non frigore defit*. etsi aliter scripti, & veterum Grammaticorum nonnulli. HEINS. Ego etiam sequor distinctionem Heinsii; quid enim iactatione dignum, si aestate sibi lac novum non deesse gloriatur, quod apud omnes pastores abundabat, nisi negligentia eorum lac praecepisset aestus? Sed hieme & frigore intensissimo etiam sibi lac novum, quod aliis deerat, suppetere gloriosum erat. ita *novum* lac infr. Ecl. v. 67. Steph. de Criticis p. 42. vulgatam distinctionem probat. vid. & ad II. Georg. 150. Servium. *Hic mihi non aestate* erat in Menagiano altero. *neq. frigore* quidam codices & Edit. Junt. & al. & codex Servii d. l. BURM.

23. SI QUANDO ARMENTA VOCABAT. Barth. in codicibus suis ait extare, si *quanto armenta vocabant*, quod ego me intelligere nego. an operas errasse dicas, pro, si *quando armenta vacabant*, nescio. BURM.

24. ACTAEO ARACYNTHO. Palmerius in Graecia Antiqua libr. IV. cap. 10. pag. 448. explicat de Aracyntho Aetolico, in vicinia Acarnaniae, cujus tractus Αὐτὴ Ἠπειρὸς dicta, quod nomen & in Aetoliam extendebatur, quia Aetoliae & Acarnaniae fines saepe confusi. quem vide pluribus de hoc loco

co

* 50 Ille enim ait τὴν δὲ ὕλην Steph. Dan. al. 51 desunt Vol. R. Dan. Steph. al. 52 deest R. Vol. al. 53 colostrum R. Vol. 54 pro lit. al. 55 Atheniensis R. Vol. V. al. 56 Αὐτὴ al. 57 habet B. V. R. Vol. 58 Oaxis B. R. Vol. 59 deest al. cum Oaxis sit Steph. 60 sed ut Vol. R. V. 61 Mesopotamiae Steph. al. mons Scythiae al. 62 desunt R. 63 illi Steph. Dan. al. illic. B. R. V. Vol. 64 deest V. R. Vol. 65 placidum B. R. 66 Vossius legit, non imag. 67 desunt Vol. R. B. V. Ed. al.

Quum placidum ventis staret mare. non ego Daphnim
Judice te metuam, si numquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
Atque humilis habitare casas, & figere cervos,

30 Hae-

S E R V I I.

26. NON EGO DAPHNIN. Daphnis filius fuit Mercurii, formosissimus puer; qui primus dicitur pastor fuisse.

27. SI NUMQUAM FALLAT IMAGO. Nulla enim res ita decipit quemadmodum imago. Nam & in speculo contraria ostendit universa: & in aqua, remum integrum quasi fractum videmus: quod etiam Cicero in Tusculanis plenius docet. JUDICE TE METUAM. Ac si diceret, Qui meam despicias pulchritudinem.

28. TIBI SORDIDA RURA. Utinam libeat tibi mecum habitare rura, tibi sordida, id est, quae tu putas sordida: nam ⁶⁸ tibi bis accipimus.

29. ATQUE HUMILES HABITARE CASAS. Sane melius, habito illam rem: quam, habito in illa re, dicimus. Nam etiam principalitas verbi hujus frequentativi accusativum regit, ut: *habeo illam rem*, ⁶⁹ Inde fit, *habito illam rem*: non in illa re, ut, *habitare casas*. [⁷⁰ CASAS. Quae *mapalia* dicuntur.]

FIGERE CERVOs. Aut furcas, quae figuntur ad casae sustentationem: quae dictae sunt cervi, ad similitudinem cornuum cervinorum. Aut, quod melius est, *figere cervos*, id est, venari & ⁷¹ jaculari, intelligamus: ut magis ad voluptatem eum, quam ad laborem, invitare videatur. VIRIDI HIBISCO. Ad hibiscum compellere, scilicet a lacte depulsos. *Hibiscus* autem, genus est herbae, & sic dixit *bibisco*, ad hibiscum, ut: *It clamor caelo*, id est, ad caelum.

V A R I O R U M.

coagentem. Maroll. ab Actaeone dictum conjicit, quod Probo debet. vide hic Urfinum & Barth. ad Stat. II. Theb. 229. qui omnium sententis examinatis Actaeum pro Atheniensi capit, & licet in Boeotia revera sit, a vicinitate ita dictum credit. *Arctheo* & *Arachincto* Leid. *Dirceus* Reg. *Arachincto* Reg. & Mentel. *Arachincto* alter ejusdem. BURM.

25. NEC SUM. Non Venetus & Parrhas.

25. IN LITORE. In deest in Leideni & tertio Menteliano & quarto Moretano, sed agnoscit Seneca lib. I. Natur. Quae est. ult. qui ibi & lib. V. cap. I. *cum placidum* etiam habet, quum in Zulichemiano & Leid. Antverpiano & quarto Moreti sit *Dum placidum*. Quae vero monet de *litore* Servius, nescio an vera sint, quum saepe mare, simile fluvio tranquillo, stet. certe Luciani locum ex Dial. Marino primo p. 99. notaverat Heinsius in ora codicis: *ἰπὸ τῶν ἄλλων ἔστιν ὡς ἰδιώτης μαθητὴν, οὐκ ἀποχρῆναι εἶναι τὴν ἄψιν, ἀλλὰ πύργους τοὺς, οὐκ ὡς γὰρ ἄλλοις, ἐπιμύσαντα εἰς ὕδωρ, ἵδη σικαντὴν ὕδωρ ἄλλο ἢ χρόαν λευκὴν ἀκρῖβας*. Quem locum & Eobanus Hessius & H. Stephanus de imitatione Virgiliana jam attulere. denique ad litora Italiae maris tranquillior facies est, quam Oceani, & magnis fluviis similior. Alb. Gentilis *mare* de Lacu Mantuano capit. ut ita *mare* de Timavo lib. I. Aen. 244. explicant viri docti, ut videbimus. non tamen hic probo. BURM.

26. DAPHNIN. *Daphnis*, Rufinianus de Schem. Dian. p. 57. & ita septem ex nostris & etiam Regius.

27. SI NUMQUAM FALLIT IMAGO. Fallat plerique veteres, Mentelianus prior *fallit* cum Veneto meo. vulgata scriptura existat apud Scholiaften Horatii Crucquianum libro III. Ode xxvii. HEINS. Barth. Adv. v. 22. si *umquam*, vel si *nunc qua fallit*. *fallat* Edd. Vet. Servii. *fallit* Parrhas. & Venetus, Daniel. Steph. mox *o libeat tantum* Venet. & Parrh. BURM.

29. ATQUE. *Adque* hic & aliis locis exhibere Vaticanum codicem testatur Politianus lib. IV. Ep. 8.

29. CERVOs. Cape de vero animali, non de furcis. *figere* enim passum de telo, & venabulo, ut Georg. I. 308. *figere damas*. Ovid. x. Met. 131. *figere jaculo cervum*, apros. XIV. 343. & ita Cerda. BURM.

30. Hi-

- 30 Haedorumque gregem viridi compellere hibisco!
 Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.
 Pan primus calamos cera conjungere pluris
 Instituit: Pan curat ovis, oviumque magistros.
 Nec te poeniteat calamo trivisse labellum.
 35 Haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?

Et

SERVII.

31. IMITABERE PANA CANENDO. Exemplo ruminis, in agris mecum poteris canere. Nam *Pan*, deus est rusticus, in naturae similitudinem formatus. Unde & *Pan* dictus est, id est omne: habet enim cornua in radiorum Solis, & cornuum Lunae ⁷² similitudinem: rubet ⁷³ ejus facies, ad aetheris imitationem: in pectore nebridem habet stellatam, ad stellarum imaginem: pars ejus inferior hispida est, propter arbores, ⁷⁴ virgulta, feras: caprinos pedes habet, ut ostendat terrae soliditatem: fistulam septem calamorum habet, propter harmoniam caeli, in qua septem soni sunt, ut diximus in Aeneide vi. 646. *Septem discrimina vocum*: ⁷⁵ καλαύροπα habet, id est pedum, [hoc est baculum recurvum,] propter annum, qui in se recurrit: ⁷⁶ quia hic totius naturae deus est, ⁷⁷ Poëtis fingitur cum ⁷⁸ Amore luctatus, & ab eo victus: quia, ut legimus Ecl. x. 69. *Omnia vincit amor*. Ergo *Pan*, secundum fabulas, ⁷⁹ amasse Syringam nympham dicitur: ⁸⁰ quam cum sequeretur, illa implorato Terrae auxilio, in calamum conversa est: quem *Pan*, ad solatium amoris, incidit, & sibi fistulam fecit. Sane sciendum, *Pana*, *pa*, habere accentum: Graeca enim monosyllaba, quae ad nos transeunt, crescunt in obliquis casibus: & in genitivo & dativo ⁸¹ tantum singularibus, ultimae syllabae accentum dant, ut, *Panos pani*, *Lyncos* ⁸² *lynci*. Plurales vero etiam isti duo ⁸³ habent accentum; licet ad nos transire ⁸⁴ possint.

PHILARGYRII.

32. PAN PRIMUS CALAMOS. *Pan*, id est, Natura omnium rerum, inventor est fistulae. *Pan* pastoralis deus; per ⁸⁵ cornu Solem significat & Lu-

nam: per fistulam, septem planetas stellas: per pellem maculosam, caeli sidera: per cannam, ventos: per ungulas ⁸⁶ caprinas, soliditatem terrae. Villus est, quia ⁸⁷ vestitu gaudet terra. Hic autem natus est Mercurio in anietem converso, & Penelope uxore Ulyssis.

VARIORUM.

30. HIBISCO. Pro virga vel planta Hibisci evulsa cum radice, qua compellit gregem, capit Barth. v. Adv. 22. & ita Car. Steph. cepisse docet Cerda.

31. MECUM UNA. *Meque una in silvis* fragmentum Moret. ut sit constructio, & compelles gregem, & simul imitaberis Pana canendo me: vel imitabere me canendo Pana, quod rectius, obsequentia. sed maneat vulgata. deest vero hic versus in Zulichemio. BURM.

32. PRIMUS. Probatur *Primus* ex VIII. Ecl. 24. passim vero hoc nomen proverbio mutarunt scribae. Vid. II. Georg. 340. & IV. 340. & alibi. *primus* etiam Scholiastes Florat. IV. Od. 12. II. BURM. 32. CERA. In nota Servii ad Ecl. III. 25. Cod. Leidensis *cerae* dabat.

33. MAGISTROS. *Ministros* Cod. Francii.

34. POENITEAT. *Paeniteat*, Regius & Mentelii duo. *peniteat* Parrhaf. & alii.

35. QUID NON FACIEBAT. Ex Servii nota, quam nobis dedit Masvicius, aliquis hic quid turpe subesse colligeret; ibi enim legitur, *quemadmodum mihi non cognoscebatur*. quicumque hujus lectionis inventor sit, ille meminerat & in sacris literis *cognoscere aliquam* eo sensu occurrere: sed in omnibus

72 similitudine formatus, unde & Pan est dictum. V. 73 enim al. 74 virg. ferentes R. 75 παύροπα al. καλαύροπα V. Vof. καλαύροπα, recurvum baculum carauropan habet, id est pedum propter &c. B. in R. V. Vof. deerant, hoc est b. r. 76 hic quia R. Vof. 77 a Poëtis V. R. Vof. 78 Amore deo al. 79 Amans vel amasse V. amans S. n. amasse dicitur B. amans. Vof. 80 quia al. 81 deest al. 82 Lynci al. 83 Ita habent V. Vof. R. 84 non possint B. Vof. R. Dan. Seph. 85 cornua VOSS. 86 hinc παύροπα. VOSS. 87 vestitus al. vestiri se Barth. xx. Adv. 2.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
 Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
 Et dixit moriens: Te nunc habet ista secundum.
 Dixit Damoetas: invidit stultus Amyntas.

40 Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
 Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,

Bina

S E R V I I.

33. NEC TE POENITEAT CALAMO TRIVISSE LABELLUM. Non tibi parum⁸⁸ videatur. Terentius Heaut. I. I. 20. *At enim quantum hic operis fiat, poenitet.* Id est, parum videtur. Et notandum, poeniteat trivisse, praeteritum pro praesenti positum, usurpative⁸⁹: quod in defectivis licenter fit, ubi praesens non invenitur. Ut *Quamquam animus meminisse horret.* LABELLUM.⁹¹ [Parvum labrum. Hinc]⁹² inanissimam quidam tentant facere discretionem; ut virorum *labra*, mulierum *labia* dicantur.

35. QUID NON FACIEBAT AMYNTAS? Quem admodum mihi non obsequebatur? Et ex affectu alterius hunc cogit.

36. DISPARIBUS SEPTEM COMPACTA CICUTIS. Inaequalibus cannis. Nam & harmonia inaequalis est. *Cicuta* autem est⁹³ spatium, quod est inter canarum⁹⁴ nodos. COMPACTA.⁹⁵ Coniuncta: ut, XII. Aen. 674. *Turrim compactis trabibus, quam eduxerat ipse.*

38. TE NUNC HABET ISTA SECUNDUM. Commendat munus: & ex eo, quod ei haereditarium datum est: & ex eo, quod invidiam meruit. Nam res optinae, & difficiles⁹⁶ donantur a vivis, & acceptae facile merentur invidiam.

39. [INVIDIT STULTUS AMYNTAS.⁹⁷ Amyntam Cornificium vult intelligere; quia conatus est contra Virgilium scribere; vel, ideo *stultus*, quia invidit.]

40. NEC TUTA MIHI VALLE REPERTI CAPREOLI. Commendat a difficultate. Sic in primo, VII. Aen. 243. *Reliquias Troja ex ardente receptas.*

41. SPARSIS PELLIBUS ALBO. Qui habent ad-

huc maculas a prima aetate venientes. Accessu enim temporis mutant colorem: & eorum maculae esse gratiae minoris incipiunt. Ergo⁹⁸ hoc dicit: Servo tibi capreolos, qui adhuc⁹⁹ sunt pellibus¹⁰⁰ albo¹⁰⁰ sparsis.

V A R I O R U M.

bus editionibus, quas inspexi, in codice Regio & Leidenf. Servii legitur *obsequebatur*, neque Rycius ullam ad hoc verbum varietatem notavit, unde negligentiam Masvicii videmus, qui debuerat scire etiam & *obsequi* & *obsequium* de turpibus & venereis rebus dici. Vide, quae diximus ad Quintil. VIII. de Inst. Orat. 3. pag. 691. Jam vero *facere* esse nequitiae verbum nulli non humaniori potest esse notum. Vide ad Petron. cap. ix. & alibi. BURM.

37. DAMOETAS. Catroeus Lucretium intelligit, qui versus hexametros illi quasi hereditatem reliquit, & qui mortuus eo die, quo Virgilius togam virilem sumxit. sed hic de fistula, quae Bucolici carminis est symbolum, agitur. si de Epico carmine intellexisset, *tubam* illi dedisse debuisset, quae *arma virumque canenti* melius conveniret. caute vero Catroeus hexametrum versus, non Heroicum vel Epicum Lucretio tribuit. BURM.

40. VALLE. *Vale reperti Capreoli* Cod. Francii. *non tutam* dicit, quia ibi a feris erat periculum, quo contempto illos capreolos investigaverat. Certe *repertos* interpretatur, quos antea amiserat. sed ego vel in venatu, vel investigando inventos & caprae matri subductos credo, quia mox ovem praeuisse ubera addit. BURM.

41. SPARSIS ETIAM NUNC PELLIBUS ALBO. Pic-

⁸⁸ videantur V. ⁸⁹ non poenitet al. noudam poeniteat al. ⁹⁰ est quod Dan. Steph. ⁹¹ defunt V. R. Vol. ⁹² inanis, quam quidam t. f. d. Vol. inanes quidam V. hanc quidam discretionem facere volunt, aa. R. ⁹³ deest V. R. Vol. ⁹⁴ modos V. ⁹⁵ vide Scalig. I. de Poet. cap. 4. pag. 18. juncta V. ⁹⁶ dominantur Vol. ⁹⁷ haec nota deest omnibus MSS. & Edit. ⁹⁸ deest al. aut Vol. R. ⁹⁹ sunt V. ¹⁰⁰ albos Vol. ¹⁰⁰ * aspersis. .l.

Bina die siccant ovis ubera: quos tibi servo.

Jam pridem a me illos abducere Thestylis orat:

Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.

- 45 Huc ades, o formose puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphae calathis: tibi candida Naïs
Pallentis violas & summa papavera carpens,

Nar-

SERVII.

42. QUOS ETIAM NUNC TIBI SERVO. Id est, quos adhuc tibi servo: licet ¹ roget a Thestyli amica, quae ² hos a me cupit abducere. SICCANT. Sugunt.

43. ORAT ABDUCERE. Orat, ut abducatur: ³ figuratum est, ut, x. Aen. 701. *donat habere*, id est, donat, ⁴ ut habeat.

44. ET FACIET. Nolit dicere, & faciam: ne, quem amabat, offenderet, si se velle alteri ⁵ dare munus ⁶ dixisset, quod ipsi ⁷ paraverat.

45. HUC ADES, O FORMOSE PUER; TIBI LILIA PLENIS, &c. Tantum honoris habet puero, ut ei dicat etiam numina obsecutura. Sane ⁸ *calathibus* Graecum est: nam Latine ⁹ *quasillum* dicitur. Cicero in Philipp. ¹⁰ III. cap. 4. *At vero* [*hujus domi*] *inter quasilla* ¹¹ *appendebatur aurum*.

46. CANDIDA NAÏS. Vel pulchra, vel dea. Nam dii umbris contrarii sunt, quas nigras esse constat. Hinc est v. Ecl. 56. *Candidus insuetum miratur lumen olympi*.

47. PALLENTES VIOLAS. Amantium tinctas colore. Horatius III. Od. 10. *Et tinctus viola pallor amantis*. Unde non praeter affectionem amantis, eos flores nymphas dicit offerre, qui ¹² sunt amantibus similes. PAPAVERA CARPENS; NARCISSUM ET FLOREM BENE OLENTIS ANETHI. Sane Papaver, Narcissus, Anethus, pulcherrimi pueri fuerunt: ¹⁴ quique in flores suorum nominum versi sunt: quos ei offerendo, quasi admonet, ¹⁵ nequid etiam hic tale ¹⁶ aliquid unquam ex amore patiat.

VARIORUM.

Pierius ex Varicano veterrimo malit - - *sparsis etiam nunc pellibus*, ambo Bina die siccant ovis ubera.

ra. Sed perperam: etsi id ipsum ego quoque in duobus aut tribus offendi. apud Nasonem Metam. III. 221. - - - *nigram medio frontem distinctus ab albo Harpalus*. Noster in Georgicis III. 56. de bove; *Nec tibi displiceat maculis insignis & albo*. praeterea in fragmento Moreti, *etiamnum*. quod & Nasoni ex veterrimis membranarum reddidimus non semel. Vide Georgicon IV, 134. HEINS. *Sparsis pellibus* sufficere posset videri, quod maculosos capreolos notat, ut apud Terentium Heaut. v. 7. 18. *Sparsa ore*. sed quia & Codices fere omnes Heinii & Philargyr. ad d. l. in Georgicis *albo* habent, & maculae diversi coloris possent esse, retinendum. Sic Senec. III. Nat. Quaest. 25. *spargitur albo cutis*. aliam lectionem *ambo* sequitur Catroeus. sed ea vox mihi hic superflua videtur, quum *duo* praecesserit: nec facile librarius ex *ambo*, fecisse *albo*, quod reconditionis est doctrinae, credendus est. BURM.

42. DIE. Solet Virgilius ponere pro quotidie, uno die, Ecl. III. 34. XI. Aen. 397. & ita Quint. x. de Inst. Orat. 3. *Virgilium paucissimos die composuisse versus*, auctor est Varus. BURM.

43. A ME ILLOS. *Ipsos a me* secundus Rottendorphius. *a me illos* Leid. pr. *abducere*, per blanditias abstrahere Barthius capit v. Adv. 22. BURM.

47. PALLENTIS. *Pallentes* Leid. a m. pr. solenni aberratione. V. ad Calp. Eclog. VII. 9. inf. III. 59. BURM.

48. JUNGIT BENE. *Bene jungit* fragment. Moreti. *Narcissum* etiam quatuor codices, & *anethi* nonnulli.

49. TUM. *Cum casta* Venetus & Parthas. *Tum* quidam alii.

50. MOLLIA LUTROLA.] *Pinguia* apud Nonium Marcellum in *Calula*. Sed lapsu memoriae, ni

¹ Rogatus V. a m. sec. ² hoc Steph. Dan. ³ & fig. al. ⁴ deest V. ⁵ dari al. ⁶ diceret Steph. Dan. ⁷ praeparaverat R. Voff. V. ⁸ calathibus V. ⁹ quasillus al. ¹⁰ in Philippicis Steph. III. deest V. R. Vof. ¹¹ defunt V. R. Vof. ¹² pendatur Vof. R. & C. inter quos illa Cod. Urbin. an non inter *quasilla* pendet aurum Steph. ¹³ est a. similis. R. B. ¹⁴ qui Dan. Steph. ¹⁵ ne ipse etiam tale al. ¹⁶ deest V. V.

Narcissum & florem jungit bene olentis anethi.
 Tum, casia, atque aliis intexens suavibus herbis,
 50 Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
 Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
 Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
 Addam cerea pruna: honos erit huic quoque pomo.

Et

SERVII.

49. TUM, CASTIA. Herba suavissimi odoris: ut
 "in sequentibus declarat: quam Graeci 17 * *casia*
 dicunt. Et sic dictum est: *Tum casia, atque aliis*
intexens suavibus herbis: ut in Sallustio: *Laonem,*
atque alias feras.

50. MOLLIA LUTEOLA PINGIT VACCINIA
 CALTHA. *Mollia vaccinia pingit*, id est, compo-
 nit, de *caltha luteola*. Nam nisi *luteola* septimus
 sit casus, non stat versus. *Mollia* autem, tactus
 plumei scilicet. 18 Et hoc dicens, ex colorum di-
 versitate querit ornatum.

51. CANA LEGAM TENERA LANUGINE MA-
 LA. Mala dicit 19 Cydonea. [a Cydonibus primam
 affata; Latine, Cotonaea,] quae lanuginis plena
 sunt: sed non praeter obliquitatem. Nam 20 ut in
 Aeneide x. 325. diximus, apud Cretenses, infamiae ge-
 nus juvenibus fuerat, non amatos fuisse. Et vere-
 cunde rem inhonestam supprimit, quam Theocritus
 aperte commemorat.

52. CASTANEASQUE NUCES. Bene speciem ad-
 didit, 21 [dicens *castaneas*.] Nam *Nuces*, genera-
 liter dicuntur omnia, testa corio duriore: ut avel-
 lanae, amygdalae, juglandes, castaneae; sicut 22 con-
 tra poma dicuntur, omnia molliora. MEA QUAS
 AMARYLLIS AMABAT. Ne eas viles existimes,
 quas Amaryllis est amare dignata: nam apud illam
 in ingenti fuerunt honore.

53. CERE PRUNA. Aut cerei coloris: aut
 mollia. Horatius i. Od. 13. *Cerea Telephi* 23 *lan-*
dat brachia. HONOS ERIT HUIC QUOQUE POMO.
 Si a te dilectum fuerit: sicut castaneae in honore
 fuerunt amatae Amaryllidi. 24 [Talis mixtura scho-
 matum in bucolico decorum inducit.]

VARIORUM.

ni fallor. nam aliter apud Priscianum libro III. &
 in scriptis exemplaribus. HEINS.

50. PINGIT. Glossa Reg. Cod. *compingit*, qua-
 si *pingit* fuisset; sed *pingit*, est variat diversis colori-
 bus solum odoriferum. *caltha* alter Mentelianus.
 BURM.

52. CASTANEASQUE NUCES. Has esse Hera-
 cleoticas docet Macrobius lib. II. 14. de quibus vi-
 de Hofman. lib. III. Variar. Lect. 21. BURM.

53. CERE PRUNA. Ita & Alcman dixit, *καρπὸς ἰσά-
 πῳ*. Id est, *fructus cerei coloris*. FABER. Nanus
flava interpretatur: Glossa Regii codicis *matura. ce-
 rea poma* Venetus.

53. ET HONOS ERIT HUIC QUOQUE POMO. Tol-
 lendum 25 & ex auctoritate nostrorum codi-
 cum, quod & Pierius jam vidit, quanquam mini-
 me auditus a Maronis editoribus, vidit & Giph-
 nius ad Lucret. p. 463. Hujusmodi hiatus Ma-
 roni perquam familiares esse postea passim videbi-
 mus. Solus ex nostris omnibus Moreti quartus
 26 & hoc loco perperam agnoscit: Ecloga tertia:
Et succus pecori, & lac subducitur agnis, tum,
Manera sunt lauri, & suave rubens hyacinthus,
mor: Et longum formose vale, vale, inquit, Iola. Ec-
 loga VI. *Clamassent, ut littus Hyla, Hyla omne*
senaret. Ecloga VII. *Stant & juniperi & casta-*
neae hirsutae. & Credimus, an qui amant ipsi sibi
semmia fingunt. Ecloga octava, uti in vetusto co-
 dice exaratum offendi, *Daphnis me male arit. ego*
hanc in Daphnide laurum: sed hoc pro vera scrip-
 tura non ausim amplecti. & *Aut Tmarus aut*
Rhodope aut extremi Garamantes. Ecloga x. Nam
neque Parnassi vobis juga, nam neque Pindi Ulla
moram fecere, neque Aoniae Agenippae. Illam
etiam lauri, etiam flevere myricae. Quae illic loci
 opti-

17 sequentia indicant Steph. Dan. Vof. 17 * *Casia* Vof. *Cassian.* R. 18 deest Steph. Dan. al. 19 Cydea quae Can. &c.
 V. B. R. Vof. & Steph. Dan. nisi quod *Cydonea* habeant hi duo, omittunt vero media. 20 deest Dan. Steph. 21 desunt al.
 22 econtra al. 23 *londas* V. Vof. R. 24 desunt V. Vof. R. Dan. Steph. & al.

Et vos, o lauri, carpam, & te, proxima myrte.

55 Sic positae quoniam suavis miscetis odores.

Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:

Nec si muneribus certes, concedat Iolas.

Heu, heu, quid volui misero mihi? floribus austrum

Per-

S E R V I I.

54. O LAURI. Licet Horatius dixerit, II. Od. 7. ²⁵ *Depone sub lauru mea*: melius tamen est juxta secundam formam inflectere: nam melius sonat. PROXIMA MYRTE. Vel vicina lauro: vel ad odorem proxima: potest enim utrumque intelligi.

55. SIC POSITAE QUONIAM SUAVES MISCETIS ODORES. Quoniam permixtione vestra suavem odorem creatis.

56. RUSTICUS ES CORYDON. Arguit se stultitiae, quod cum se sperat placare muneribus, qui potest habere meliora: nam supra ait: *Delicias domini*.

57. IOLAS. Vel ditior amator: vel ejus dominus.

58. EHEU QUID VOLUI MISERO MIHI. ²⁶ Quomodo cum discedere dicit, quem supra cum eo diximus non fuisse? Nam ²⁷ quod ait, *solus montibus & sylvis*, ²⁸ ratione ²⁹ non caret. Epicurei enim dicunt (quod etiam Cicero tractat) geminam esse voluptatem: Unam, quae percipitur; & alteram imaginariam; scilicet eam, quae nascitur ex cogitatione. Unde ita debemus accipere, ³⁰ hunc ³¹ usum per cogitationem illa imaginaria voluptate, qua & cernere & alloqui videbatur absentem. Sed postquam objurgatione sua in naturalem prudentiam est reversus, caruit utique illa imaginaria voluptate; ubi nunc sibi se obfuisse dicit per hanc ratiocinationem. *Rusticus es Corydon: nec munera curat Alexis. Nec si muneribus certes*, ³² *concedat* ³³ *Iolas*. FLORIBUS AUSTRUM. ³⁴ Quo facilius arefcunt.

V A R I O R U M.

optimorum codicum est scriptura. Apud Persium Satyra tertia constanter libri veteres: *Discite, o*

miseri & causas cognoscite rerum: quamquam & possit legi, *Discite io miseri*. HEINS. Et agnoscit etiam Francianus codex solus ex nostris.

54. O LAURI. Vid. Oudend. ad Lucan. I. 28. qui carpit Servium, quod melius *lauri* quam *laurus* flectere & sonare dicat. Sed quia utrumque licet dicere, & in usu est, vid. Pier. ad Ecl. VIII. 13. Virgilius semper ea forma usus fuit, quam Euphoniā poscere judicabat. & ita certe mollius est *lauri carpam*, quam *laurus*, ut etiam apud Ovid. II. Am. XII. 1.

Ite triumphales circum mea tempora lauri. ubi *laurus* Puteaneus, duriter. & ita aliis in locis. BURM.

54. PROXIMA. Ita *vicinam* vocat Calp. IV. Ecl. 91. quia semper fere junguntur. Vide Torr. ad Horat. III. Od. IV. 19. Barthius V. Ad. 22. *Proximam* honore lauri interpretatur. ita fere Ecl. VII. 23. *Proxima Phoebi versibus ille facit*. & ita Horat. I. Od. 12. *Proximos honores dixit*. sed *sic positae*, id est junctae, vicinae, respuit illam interpretationem. BURM.

57. CONCEDAT IOLAS. *Concedet*, septem ex nostris. *Concedit* primus Moreti. *Concedat* Romanus Pierii veterrimus, & prior Mentelianus cum Gudiano & Vossiano primae notae, alique ex nostris praestantiores. Mentelianus tamen alter *concedet*, ut de aliis septenis jam dixi. HEINS. *Iollas* etiam plerique codices. *Iolla* secundus Rottendorphius, & ita Eclog. seq. & apud Calpurnium etiam. *Iollas* codex Vratilaviensis. *Concedet* Cod. Francii & Leid.

58. EHEU. Placet, *Heu*, *heu* geminata, ut apud Theocritum *ai*, *ai*. Nam *eheu* videtur priorem syllabam corripere. Quod ex Terentiano senario satis constat, quilegitur in Heauront. I. 1. 31. *Quae*

²⁵ deest al. ²⁶ haec nota pertinet ad vs. 60. & in V. à man. sec. *Quem fugis ab demens*. in Vof. erat Quomodo & Epicurei, omiffis mediis. ²⁷ deest B. R. ²⁸ sed ratione. Dan. R. ²⁹ ut caret. B. ³⁰ hoc R. ³¹ versum Dan. Steph. unum Vof. ³² *concedat* al. ³³ *Iola* V. *Iolla* B. Vof. R. ³⁴ quod Vof.

Perditus, & liquidis inmisit fontibus apros.

60 Quem fugis, ah demens? habitarunt Dî quoque silvas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipsa colat: nobis placeant ante omnia silvae.

Torva leaena lupum sequitur: lupus ipse capellam:

Flo-

SERVII.

59. FONTIBUS APROS. Qui puros fontes co-
nolos efficiunt.

60. QUEM FUGIS AH DEMENS? Iterum per
phantasiam quasi ad praesentem loquitur: & quasi
ille dixisset *silvas*, hic infert: HABITARUNT DÎ
QUOQUE SYLVAS, DARDANIUSQUE PARIS. ³⁵ Et
Paris habitavit silvas, qui de Dearum pulchritudi-
ne iudicavit.

61. PALLAS QUAS CONDIDIT ARCES, IPSA
COLAT. Ideo Dea ³⁶ arcium Minerva dicitur, quia
de capite Jovis nata est: sed quia dea est artium,
& ingenii, ideo ista finguntur. Nihil enim excel-
lentius est ingenio: quippe quo reguntur universa.

63. TORVA LEAENA LUPUM. Theocriti sunt
isti versus: ³⁷ ἄ αἰεὶ τ' αὐτίστοι, ὁ λύνει τ' αἰγὰ
δάει, ἃ γάμοις τ' ὄρεσσι, ἐν δ' ἐπὶ τὸν μισαίνου-
σαι. Et bene se revocat ad rusticas comparationes:
pene enim fuerat lapsus, dicendo: PALLAS QUAS
CONDIDIT ARCES. *Leaena* autem dictum est, si-
cut *dracaena*. Et quod ait: TORVA LEAENA
LUPUM SEQUITUR: verum est: Nam necesse est,
ut, veniente lupo, adventus agnoscat leonis.

PHILARGYRII.

63. TORVA LEAENA &c. Hoc nomen, licet
veteres Latinum negent, auctoritate tamen valet.
Dicebant enim *leonem* masculum & feminam, ut
Plautus in *Vidularia*: *Nam audiui feminam ego
honem semel parere*. Cic. de *Gloria* lib. II. sic ait:
Statuerunt ³⁷ * *aeream leaenam*. *Leam* vero Var-
ro ad Ciceronem dicit, lib. III. *Sicut nocet pan-
thera & lea*.

VARIORUM.

Quaeso, quid de te tantum meruisti? eben.
Eben hic esse iambum, notius est, quam ut ulla
egeat comprobatione. Iambum autem, Quintilia-
no auctore, non recipit Herous. JO. MUSO-
NIUS. Parrhaf. & Venet. etiam *Heu, heu*, &

in Venet. Edd. invenit Maittaire. & forte ita ubique
scribendum, ubi prima syllaba in *Eben* producitur.
Certe in multis veterum locis ita exhibent codices,
ubi nunc *eben* legitur. sic apud Propertium II.
XIX. 22. & 23. *Heu, heu* est in tribus scriptis, &
in pluribus Ovidianis, ut I. Art. 176. III. Met.
495. 496. II. ex Pont. x. 30. & in Tibull. I. IV.
8. teste Broukhuf. & apud eundem II. III. 2.
Ferrens est heu, heu, in plerisque esse testatur A-
chil. Statius, & exhibet Corvini codex, & ita
capiō illa Servii ad II. Aen. 69. qui dicit, *inter-
dum duas syllabas fieri propter metrum*, quod tñ
eben convenire nequit, quia prima corripitur. non
audiendus ergo erat Modius, qui apud Silium lib.
XI. 212. volebat,

Post Paullum, post Flaminium componitur eben.
quum codices & Edd. praece habent *heu, heu.*
sic & apud Claudian. II. in Rufin. 49. *Eben quam
brevibus* &c. editur, quum codices cum prima edi-
tione habeant *heu, heu*. Multum ergo debemus
Musonio, etsi nemo fere ei obtemperavit, qui li-
brariorum hoc peccatum emendavit. BURM.

59. INMISI. *Inmisit* Parrhaf.

59. PERDITUS. *Proditus* quartus Moreti. *per-
ditus* Lutat. ad Stat. VII. Theb. 228. sed *perditus*
amore scilicet, & ut glossa Regii Cod. deceptus &
amens. ut inf. VIII. Ecl. 88. *Perdita*. Vid. ad Ne-
mes. IV. Ecl. 30. BURM.

60. QUEM FUGIS. *Quam fugis* secundus Me-
nagii, sed VI. Aen. 466. *Quem fugis*. a etiam pro *ab*
multi. quidam *ba*, ut inf. §. 69. & fere semper
ita in hac particula librarii variantur. v. ad Ecl. I.
15. BURM.

61 PALLAS, QUAS CONDIDIT, ARCES. In ver-
bis Servii Masvicius credebatur aliquid hiulci, ideo
edidit sed & quia dea artium. Quasi hoc diver-
sam a prioribus nobis opinionem daret. & vero
Regio & omnibus deest, & recte. nam Minerva dici-

³⁵ Et Lamis Vof. vel Paris V. ³⁶ artium Steph. Dan. ³⁷ Graeca desunt Steph. Dan. & S. V. R. Vof. ³⁷ * *Gloria*
Leaena al. *Leaenas* Commel. *Statua erat Gloriam Leaena* Barth. Adv. xxv. ult.

Florentem cytisum sequitur lasciva capella:

65 Te Corydon, o Alexi. trahit sua quemque voluptas.

Adspice, aratra jugo referunt suspensa juvenci,

Et sol crescentis decedens duplicat umbras:

Me tamen urit amor: quis enim modus adsit amor?

Ah

S E R V I I.

64. [³⁸ CYTISUS. Herba est. LASCIVA. Voluptuosa & desidiofa].

65. TE CORIDON, O ALEXI. *Don o a*, antibacchius est: sed *o* brevis fit: quia vocalis vocalem sequitur. sic Homerus: *πλάνχθη ἐπὶ τῷ οἴκῳ*.

65. TRAHIT SUA QUEMQUE VOLUPTAS. ³⁹Notatur a Criticis, quod hanc sententiam dederit rustico, supra bucolici carminis legem, aut possibilitatem. [⁴⁰ Excusari tamen potest, quia sententia vulgata est; ut Terentius in Andria I. Act. Sc. I. dat Servo: *Ne quid nimis.*]

66. ARATRA JUGO REFERUNT SUSPENS A JUVENCI. Horatius Epod. II. 63. *Videre fessos vomerem versum Boves; collo trabentes languido.* Et hoc vult dicere, Omnia, excepto amore, finiuntur.

67. ET SOL CRESCENTEIS DECEDENS DUPLICAT UMBRAS. Variavit: nam ait supra I. 64. *Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.* DUPLICAT autem, augeat: Sallustius lib. VI. Hist. *Et Marius victus duplicaverat bellum.*

68. ME TAMEN URIT AMOR. Cum jam calor sit Solis exhaustus.

V A R I O R U M.

dicitur arcium dea, quia Jovis de capite est nata. sed (causam reddit cur) quia dea est artium &c. ista finguntur. quia nimirum caput est arx corporis. Ser. Sam. Cap. I. §. 13.

Principio celsa de corporis arce loquamur.

Ubi videri possunt adnotata. sic *ἀνέμπολος* dicitur Plutarch. in Sympof. III. I. BURM.

62. IPSA COLAT. *Colis* unus Heinii & Francii. *colere* vero est inhabitare ut Juv. III, 193. *nos urbem colimus.* BURM.

64. FLORENTIEM. Hic versus desiderabatur in Veneto & Rottendorphio secundo.

65. TRAHIT SUA QUEMQUE VOLUPTAS. Quia sequitur *Leaena Lupum* modo dixit Poëta. Dona-

tus ad Terent. Phorm. I. II. 36. *voluptatem* hic de amore aut libidine recte interpretatur, ut tauris sequitur buculam, aries ovem. Vid. ad Petron. cap. LXXXI. & Sabini Epist. I. §. 80. sic *sestari matrem* Horat. I. Sat. II. 78. ubi Terentius videndus, ut & Passerat. ad Prop. I. II. pag. 237. qui docet esse verbum stupri: transit vero hoc in proverbium, quod variis modis proverbiorum collectores extulerunt. alii *suam cuique rem carissimam*. ut Petron. cap. xv. ubi vide. & hinc paroemiographi fecerunt etiam, *suam cuique suas sponsam, mihi meam*, & *suam cuique amorem, mihi meum*, quod effinxerunt ex Ciceronis ad Att. Lib. XIV. Ep. 20. ubi *suas* interposuerunt. Sed ut senarii fiant, legendum puto,

Suam cuique linque sponsam, mihi meam,

Suum cuique linque amorem, mihi meum.

Quod ex vulgi sermone sumtum, ut & Virgini-um: aliter enim, ut recte notat Servius, jure reprehenderetur Maro, quod Rustico sententias dedisset, quod licet, si in ore omni populo essent. BURM.

66. ARATRA JUGO REFERUNT. Ut referunt Leid. & alii quidam. Quomodo Ecl. IV. 52. *Adspice venturo laetentur ut omnia seculo.* ubi laetantur alii Codices. & v. 6. *Aspice ut antrum Silvestris raris sparsis labrusca racemis.* x. Aen. 20. *Cernis ut insultent*, ubi alii codices *insultant.* ut enim hic valet quis, quomodo, ut VI. Aen. 77. & 780. & alibi. Vide ad Calpurn. VI. Ecl. 37. & 40. sed omittit ut Scholiastes Horatii lib. III. Od. 6. vid. Ecl. v. 15. BURM.

67. DECEDENS. Ita Cod. Franc. & Parthas. Heinii orae adscripserat, Forte *descendens*, quod ex pr. Edit. notavit Maittaire, & Vossian. à m. pr. habet. sed aliter commentator Crucquianus Horatii III. Od. 6. vid. ad Ovid. Met. IV. 91. & infr. IV. Georg. 466. BURM.

70 Tr-

³⁸ haec nota deest R. V. Vof. CYTISUS aliis deest. ³⁹ notabatur Steph. Dan. al. ⁴⁰ desunt al. omnibus MSS. & Edit. ⁴¹ vomeres inversum V. vomere inversos R. sed ex m, fecerunt in librariis, ut centies alibi.

Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!

70 Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.

Quin tu aliquid saltem, potius quorum indiget usus;

Viminibus mollique paras detexere junco?

Invenies alium, si te hic fastidit, Alexin.

E C L O -

S E R V I I.

69. QUAE TE DEMENTIA CEPIT? Id est, cur amoribus vacas, cum multa sint, quae te debeat in agro perficere?

70. SEMIPUTATA TIBI FRONDOSA VITIS IN ULMO EST. Plus est, quam si imputata diceret: tolerabilius enim est non incipere aliquid, quam incoepta deferere. Hinc est illud in primo y. 37. *Me incoepto desistere victam?* Item in Georgicis III. 519. *Atque opere in medio defixa reliquit aratra.* Sane geminam arguit negligentiam: & quod semiputata vitis fit: & quod frondosa ulmus: nam utrumque obest. Unde est in Georgicis II. 410. *His vitibus ingruit umbra.* Et, aut simpliciter intelligimus hunc locum, ut suam arguat negligentiam; aut certe illud est: Non mirum me esse dementem, qui habeo vites semiputatas: nam in sacris dicitur, quod corripitur "furore, qui sacrificaverit de vino, quod est de vitibus imputatis. [46 Vel alio sensu; sicut semiputata vitis tarde fructus suos facit, ita ego tarde adquiram gratiam Caesaris bucolico carmine. Vult se intelligi Aeneidos scripturam Caesari. Debuisti perfectionem carminis componere, non sic vitam.]

71. QUIN TU. Quin immo, hortantis est. QUORUM INDIGET USUS. Id est, quae usus rusticus requirit. Sane & eget illa re, dicimus: ut, *eget ille Senatu: & eget illius rei,* unde est *indiges*: nam & hoc 48 utrique jungitur casui.

72. DETEXERE. Multum texere, finire, perficere: nam de, modo non minuendis est, sed augendis. [49 Ea, quae viminibus & fortioribus sunt alliganda, tu molli junco vis ligare; id est, amicitiam vili carmine quaeris bucolico.]

73. INVENIES ALIUM, SI TE HIC FASTIDIT ALEXIN. Alium Alexin, alium puerum "formosissimum, qui te minime spernat. Ex volunt qui-

dam, " hoc loco esse allegoriam antiquam, in Augustum, ut intelligamus, Invenies " alium imperatorem, si te Augustus contemnit pro agris rogantem. " Sed melius est, si simpliciter accipimus hunc locum. Nam nihil habet, quod possit ad Caesarem trahi: Illud vero paulo post, pene aperte dicitur in Augustum Caesarem, x. Ecl. 5. *Quoniam fors omnia versat.*

P H I L A R G Y R I I.

70. SEMIPUTATA. T. F. v. *Frondosa vitis*, Id est, de qua si quis biberit, insanit. Sic Varus: *Et frondosam*, inquit, *semiputatam queritur vitem.* Asper: *Tarditatem queritur*, inquit, *quia statim post vindemiam putant vites.* Vel *frondosa vitis*, quia ajunt mente sanos non haberi, qui ex semiputata vite bibunt vinum.

V A R I O R U M.

70. TIBI FRONDOSA. *Tibi est fr. v. in ulmo* Heinianus unus.

72. PARAS. *Para*, Mentelii codex & alius & Francii.

73. SI TE HIC FASTIDIT ALEXIS. Concinnius libri nonnulli veteres apud Pierium, *Invenies alium, si te hic fastidit, Alexin*, vel *Alexim*. Quomodo ex nostris a manu prima veterimus Vossianus & Moreti fragmentum. nec aliter agnoscit Servius, dum interpretatur, *Alium Alexim, alium puerum formosissimum.* Alexin quoque Mentelianus alter. sic infra nunc *Daphnin*, nunc *Daphnim* vetusti codices in pharmaceutria. Sed cum Carilius Sospater *Irrin & Parin & tigrin* a Virgilio dici observet, nec his aut *Alexim* aut *Daphnim* subjungat, praestiterit opinor *Daphnin* & *Alexin* non mutari. Vide annotata Aeneidos septimo y. 84. Priscianus tamen initio hujus Eclogae *ardebis Alexim*

42 debes Steph. Dan. al. 43 est, L. Vol. R. 44 deest L. 45 favore B. 46 desunt aliis omnibus MSS. & Ed. forte etiam Aeneida, vel libros Aeneidos, legendum. 47 inde Steph. Dan. al. 48 utroque L. Vol. 49 perficere, finire, multum texere Steph. al. 50 desunt aliis omnibus MSS. & Edd. 51 formosum L. Vol. 52 in hoc Steph. Dan. al. 53 deest al. 54 Melius simpliciter Voss. Steph. al. melius si simpl. V. 55 fors Steph. Dan. & al.

ECLOGA TERTIA.

PALAEMON.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

M. **D**ic mihi, Damoeta, cujum pecus? an Meliboei?
 D. Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.
 M. In-

SERVIL

I. DIC MIHI, DAMOETA. ¹ Transít in Eclogam plenam ² litigii, & pastoralium convitiatorum. Qui enim Bucolica ³ scribit, curare debet ante omnia, ne similes sibi sint eclogae: quod etiam Virgilius fecit. Nam prima habet unius otium: & alterius, qui de suo agro pellitur, conquestionem. Secunda, amantem exprimit rusticum. Haec vero lites habet & altercationem. Unde etiam dramatico charactere scripta est: nam nusquam poeta loquitur; sed ⁴ introductae tantum personae. Novimus autem tres characteres ⁵ hos esse dicendos: Unum, ⁶ exegematicum, in quo tantum poeta loquitur: ut est in tribus libris Georgicorum: alium, dramaticum, in quo nusquam poeta loquitur; ⁷ [sed introductae tantum personae]; ut est in comoediis & tragoediis: Tertium, ⁸ mistum, ut est in Aeneide: nam & poeta illic, & ⁹ introductae personae loquuntur. Hos autem omnes characteres in bucolico esse convenit carmine: sicut liber etiam iste demonstrat. Nam ¹⁰ habet illum exegematicum, in quo tantum poeta loquitur, ut II. Ecl. I. *Sicelides Musae, paulo majora canamus.* Habet mistum, ut Ecl. I. *Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem.* Nam etiam Gallum illic in-

VARIORUM.

sim quater agnoscit, etsi veterrimi duo Mentellani *Alexis* illic exhibeant, quod & Marius Victorinus agnoscit in grammatica, & Donatus in Eunucho Terentii, & scholiastes Horatii ad Oden IX. libri IV. *Moerim* habes bis terve Ecloga nona. HEINS. *Si te fastidit* etiam secundus Rottendorphius. in Editione Bucolicorum cum notis Eobani Hessi in margine legitur, *Fastidat*, pro *fastidiat*, corrupta loquendi consuetudine, ut apud Aufon. Epig. XCII. *fastidiata* pro *fastidita* in MSS. *Alexis* legendum docet & imitatio Theocritiana, de qua satis viri docti. ita *alius Camillus* Claudian. in Stil. II. 390. apud quem lib. I. 303. malim legere, *Quis Briareus alius numero crescente lacertis*: non *aliis*. & ita *quem Cephalum* dici, pro juvene Cephalo simillimum, vidimus ad Ovid. I. Amor. XIII. 73. BURM.

I. DIC MIHI. Objurgantis, & exprobrantis vel increpantis hoc initium truci vultu & voce: ideo ita pronuntiandum, ut Menalcas statim animum suum inimicum erga Damoetam indicet. Vid. ad Ovid. Epist. XVI. 341. Donat. ad Terent. Andr. IV. I. 43. & Decemb. Polit. liter. par. 23. Brouk. ad Prop. IV. III. 23. BURM.

I. DA-

ECLOGA. Haec Ecloga inscribitur MENALCAS, DAMOETAS, PALAEMON in plerisque codicibus vetustis. HEINS. Castelvetrius in Operib. Criticis p. 139. multa recenset, quae in hac ecloga Virgilius commiserit peccata, & quibus inter partes non convenit, quae singula excutere notarum ratio non permittit. BURM.

¹ Transít L. R. Vof. ² iurgii 2. L. V. Vof. R. ³ scripti B. ⁴ sed deest Steph. & reliqua defunt ad loquitur in Vof. ⁵ inductae L. ⁶ hoc esse dicendum L. hos deest Steph. Dan. al. ⁷ deest V. L. B. exegematicón. ⁸ defunt R. L. Vof. Dan. Steph. ⁹ Michæm Vof. mixtum R. ¹⁰ inductae L. V. Vof. ¹¹ hic exegematicón R.

- M. Infelix o semper, oves, pecus! ipse Neaeram
 Dum fovet, ac, ne me sibi praeferat illa, veretur,
 5 Hic alienus oves custos bis mulget in hora:
 Et fucus pecori, & lac subducitur agnis.

D. Par-

SERVIL

ducit loquentem. Habet ¹³ dramaticum, ut in prima Ecloga: item in hac, quam miro ordine, ex rebus communibus ¹⁴ veniente, composuit. Habet enim in ¹⁵ ipso quasi primo occurſu lites & jurgia: Inde quaeritur iudex, quo praesente, ¹⁶ habeant conflictum & disceptationem: Sequitur inde sententia, quae universa ¹⁷ concludit. Cujum pecus. Ab amertudine coepit: Nam dicendo, *cujum pecus*, offendit eum esse mercenarium. [¹⁸ Est autem Theocriti carmen: Idyl. IV. 1. 'Εἰπέ μοι, ὦ Κρίδων, τίος αἱ βόες; ἢ τίς φιλόνομος; Οὐκ ἄλλ' Ἀλγανθ-. Cujum autem antiquae ait, vitans ἰσονομίαν, ne diceret *cujus pecus*: quod modo trium est generum. Antiqui dicebant, sicut *meus*, *mea*, *meum*, sic *cujus*, *cujus*, *cujum*. Terentius Eun. II. III. 29. *Quid, virgo cuja est?*

2. NON, VERUM ARGONIS. Amare etiam ¹⁹ haec rivalis ejus pecora esse dicit: ut & divitias illius ostendat; & dicat duras esse hujus ²⁰ partes, siquidem rivalis, ²¹ ei traditis ovibus, solus amicæ communis amoribus vacet. MITHI TRADIDIT. Meae fidei commisit, & credidit.

3. ²² [INFELIX O SEMPER OVES, PECUS! Ordo est, o infelix pecus semper ovis! id est, semper futurum imbecille.] NEAERAM. Amicam communem suam & Menalcae.

4. DUM FOVET. Dum amplectitur. PRAEFERAT ²³ ILLA, VERETUR. Ac si diceret, ideo timet ad ²⁴ illa discedere: quia scit me praeferrī, si ipse discesserit.

5. [²⁵ ALIENUS. Alienus dicitur quamvis fuisset de ipsis, & non sit alienus; propter crudelitatem & avaritiam dicitur alienus.] BIS MULGET IN HORA. Quod vix per totum diem ²⁶ potest in ovibus foecundis fieri. Nam pro laude in Georgicis III. 400. posuit, bis ad diem ²⁷ mulgeri oves, dicens: *Quod surgente die mulgere, horisque diurnis*, No-

Et premunt: quod jam ²⁸ tenebris & sole cadente, Sub lucem exportant calatibus. Quid autem sit, *Bis mulget in hora*, ipse dicit: ²⁹ *Et fucus pecori, & lac subducitur agnis.*

VARIORUM.

1. DAMOETA. *Damoeta* Menagii secundus, & Mentelii primus a manu secunda. vid. inf. §. 74. *ain'* Meliboei Leid. unus.

1. Cujum. Jam desueta vox erat. sic rure loquuntur agebat Virgiliomastix. Donatus. FABER.

3. INFELIX O SEMPER, OVES, PECUS. Oves praestantiores libri apud Pierium: quod sequor. Habet enim venustatis multum haec appositio, ut Ecloga prima, *Ite meae felix quondam pecus, ite, capellae.* quamquam *ovis* pro *oves* plurali numero posuisse potest videri noster. *Oves* a manu secunda Leidenſis. HEINS. *Ovis* Reg. Parrh. & Voff. Cerda perperam *pecus ovis*, capit, ut *labor Herculis* & similia, sed *oves pecus* per appositionem, ut *fucus pecus* IV. GEORG. 168. Vid. Heins. ad Claudian. Bell. Gild. BURM.

4. ILLA. Ille codex Leidensis in Servii nota.

5. HIC ALIENUS OVES. *Hic'* alienus legendum monet Marius Victorinus in grammatica. Ad annotata Aeneidos II, 664. *ovis* praeterea Marius Plotius libello de metris, & scripti potiores. HEINS. si *ovis* legatur, ambiguum erit, an *custos ovis* sit jungendum, & *mulget* absolute capiendum: quare *oves* restitui. BURM.

5. MULGET. *Mulgit* Mentelii optimus.

6. SUCCUS. *Sucus* Regius & optimi quique codices, de quo jam ad Calpurnium v. Ecl. 107. & Samonicum 48. diximus. & *pecori succus* Parrh. sed vulgatam agnoscit Donatus ad Terent. Eunuch. II. III. 25. qui *sucum* quasi *sugum* dictum vult. Unde patet, saltem uno c scribendum. BURM.

7. VI-

13 Dramaticon R. 14 venientem L. R. Steph. 15 ipsa V. 16 habeat B. V. 17 condidit L. 18 desunt V. L. R. in B. tantum Graeca desunt 19 hic L. V. R. 20 deest L. V. 21 ejus Dan. Steph. & al. 22 desunt L. R. 23 ILLAE L. 24 ea al. 25 desunt MSS. & Edd. plurimis 26 debet L. V. B. R. 27 mulgere B. 28 a tenebris. L. 29 deest al.

D. Parcus ista viris tamen obijcienda memento.
Novimus & qui te, transversa tuentibus hircis:
Et quo, sed faciles, Nymphae, risere, sacello.

IO. M.

SERVII.

7. PARCIUS. Melius hic distinguitur: licet possit dici etiam, *parcius ista*. Sensus autem est. Noli valde haec obijcere; tamen scias viris ³⁰ fortibus obijciendas rapinas. Ipse enim ait ³¹ in VII. 49. *Conversare juvat praedas, & vivere rapto*.

8. NOVIMUS ET QUI TE. ³² Subaudi, corruerint: quod suppressit verecunde: licet Theocritus aperte ipsam turpitudinem ponat & exprimat. ³³ *ἢ μῆτις ὅτ' ἴδω τὸ κατήλασα, καὶ τὸ σισαῖος αὐτὸ πῶκα κυκλίζειν*. ³⁴ Figura haec est brevitas per detractionem; non tamen ἀποσιώπησις, ut in IX. 3. ait Quintilianus: nam in ἀποσιώπησις quid taceatur est incertum, aut longiore sermone explicandum: hic unum verbum, & manifestum quidem desideratur. Porro *faciles Nymphae*, clementes, ³⁵ te pro tua turpitudine non punientes.]

8. TRANSVERSA TUENTIBUS HIRCIS. *Hircos*, Id est, capros: libidinosi constat esse animalia. Unde Horatius: Epod. x. 23. *Libidinosus immolabitur caper, & agna, tempestatibus*. Quod etiam Plinius Secundus dicit: ³⁶ *Hirci, si casu ³⁷ aliquos coeuntes vident, adeo indignantur, ut in eos pene impetum faciant*. Hinc est: *Transversa tuentibus hircis*, id est vestram turpitudinem indignantibus. Alii hoc improbant, & legunt *hirquis*. *Hirqui* autem sunt oculorum anguli, secundum Suetonium Tranquillum, in Vitiis corporalibus; ut sit sensus: *Novimus, qui te ³⁸ corruerint, hirquis transversa tuentibus*: ³⁹ ut sit Hypallage, pro oculis in hirquos retortis: quam rem solet libido perficere. Unde Juvenalis, VII. 24. *Oculosque in fine tremantes*. Persius: I. 8. ⁴⁰ *Patranti fractus ocello*. SED FACILES NYMPHAE RISERE. Ideo, inquit, indulgere Nymphae; quia mites sunt & exorabiles. Sic in Georgicis: IV. 535. *Et faciles venerare Nymphae*.

9. SACELLO. Id est, in ⁴¹ loco sacro: nam diminutive dictum est.

PHILARGYRII.

9. TRANSVERSA TUENTIBUS HIRCIS. Legitur & *hirquis*, id est, oculis, ⁴² acuminibus languentibus ac udis, non ignorante populo. Juvenalis: *oculosque in fine tremantes*. Persius: *patranti fractus ocello*.

VARIORUM.

7. VIRIS. Matius lib. I. Opinionum cap. 2. capit, quasi diceret *obijcienda a viris*, id est ab illis, qui sunt puri & moribus & existimatione integri, non a te polluto & turpi libidine infami. Parrhasius erat in Leid. & Regio Cod. distinguebat, *Parcius: ista*, ut & Servius faciebat. Ego sequor vulgatam distinctionem, ut ita exprobet mollitiem adversario, qui ut mulier patiebatur. *viris* de Aegone & Damone capit Castelvetrius in Oper. Crit. p. 146. quos viros esse, non molles & effeminatos, indicat, neque decere turpem & ignavum Damoetam hoc obijcere viris. BURM.

8. HIRQUIS. Emendandus Marcius Capella libro I. de Hercule p. 21. Ed. Grot. *Debinc quidam roboris inauditi & semper extirpandis adversitatibus praeparatus. Sed ejus viros lacertos rictusque Cleoneos limis funo cernebat: quis inter eos decernentes feminae. forte toros lacertosos; sic supra eodem libro de Mercurio, praesentim, quod palaestra crebrisque discursibus exercitum corpus lacertosus, in juvenilis roboris excellentiam, foris renidebat. dein scribe, limis funo cernebat hirquis. Inter eos decentes feminae: nec rictus Cleoneos sollicitari velim a viro magno. nam sic passim Poetae. Hiato Cleoneo tempora clusus Alcides. Val. Flacco. Lib. I. 34. HEINS. Hirquis Donat. ad Terent. Hecyr. v. II. 6. & Quint. IX. 3. Hircis Macrobius. IV. 6. Alciatus lib. IV. Parerg. 26. de veris hircis capit, qui, licet libidinosissimi, tamen erubescerent, rectis oculis inspicere, sed potius transversim intuerentur. Nec dissentit Vincent. Alfarius lib. I. Ephem. cap. 3. qui de*

³⁰ deest L. ³¹ in nono al. ³² Subaudi corruerint Vof. V. R. Subaudi qui te cor L. corruerunt. ³³ Graeca desunt R. Vof. V. L. ³⁴ Figura haec ad finem notae desunt aliis, sed ultima porro al. corruerunt al. habet L. ³⁵ & L. ³⁶ idcirco si B. L. V. R. Vof. ³⁷ aliquo B. L. V. R. Vof. ³⁸ corruerit Steph. Dan. & alii. ³⁹ & est Dan. Steph. & al. ⁴⁰ Patranti fractus ocellos Vof. ⁴¹ deest loco aliis: in quodam sacro loco Steph. & al. credo additum ab aliquo, qui ignorabat sacrum dici pro quovis loco sacro. &c. Diis vid. ad Gratii Cynege. 484. quae diximus. BURM. ⁴² ac humilibus & languentibus oculis, non Commel. Cannegieter ad Avian. Fab. XIII. corrigit etiam *constrimenscense pupula*, vel *non rotante pupula*.

10. M. Tum, credo, quum me arbutum videre Myconis,
Atque mala vitis incidere falce, novellas.

D. Aut hîc ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum

Fre-

S E R V I I.

10. TUM CREDO. Et rustice, & naturaliter respondet: non enim ante purgat objecta; sed alia objicit. Ita enim irati facere consueverunt, cum, aut non⁴³ potuerint, aut noluerint, objecta dissolvere.

11. MALA FALCE. ⁴⁴ Qua tu male uteris. Et dictum est ex affectu utentis, sicut II. 510. *Inutile ferrum Cingitur*. In hoc autem maximum⁴⁵ nefas est, quod ait, *vites novellas*, ⁴⁶ quia vetulae & cum utilitate inciduntur. Fuerat autem capitale supplicium arbores alienas incidere. Et ARBUSTUM, quidam locum, in quo arbores sunt, volunt accipere; sicut *salictum*.

12. ARCUM, ET CALAMOS. ⁴⁷ [Rursus & iste rusticus discrimen objicit. Et est sensus, quasi dicat. Aut forte quum te vidi, quum fregisti arcum & calamos Daphnidis, id est, alterius pastoris, ut videlicet ei malitiam simul & invidiam objiciat.] Nam habent arma pastores: ut in Georgicis docuit III. 345. *Armaque, Amycleumque canem, Cressasque pharetras*.

V A R I O R U M.

de pudore explicat, qui prohibet vultum tollere & oculos. qui & sub *qui te* subintelligit *corruperunt*. sed debent sua Servio. Gloss. Reg. Cod. *Stupraverunt*. an vero sit ellipsis sive defectus verbi, an apoiopepsis, videndus Quinctil. d. I. & Voss. lib. v. Instit. Orat. Cap. VI. §. 5. quam logomachiam esse censet Davisius ad Ciceronis III. Tuscul. Disp. 18. Ed. pr. multis etiam & egregie agit de hoc loco Canegiet. ad Aviani Fab. XIII. ubi,

Ast ubi submissa meditantem irrumpere fronte

Obvius obliquo terruit ore caper.

Cui in explicatione hujus loci Virgiliani de *hircis* facile accedo, sed Avianum non de oculis Hirci agere puto, sed per *os* intelligere totum ejus caput, quod caper obliquat, ut irrumpentem taurum excipiat obliquo ictu, & cornibus in eum strictis, & directis, ut ita solent obliquos ictus cornutus & dentatis animalibus adscribere Poëtae. Ut verri *obliquum ictum* tribuit Horat. III. Od.

22. quae verba Horatii adfert Lutatus ad illa Statii VIII. Theb. 592. de Apro, in *latus iras frangente*, explicanda. sic & Ovid. IV. Epist. 104. *Obliquo dente timendus Aper*. Vide & eundem Stat. XI. Theb. 450. & Ovid. VII. Met. 757. & X. 712. & Juvenal. VI. Sat. 483. & quos non? denique *transversa tueri* dixit & Val. Fl. II. 145. ubi vide notas. BURM.

9. FACILES. De clementia explicant: sed ego de facilitate, qua se praebent aliis, qui ridebant pastores libidine perversa uti, quum possent faciles Nymphas corrumpere & potiri. Ut ita Nympharum libidinem tangat, ut saepe etiam Ovidium illis occulte exprobrare vidimus lasciviam: vid. ad II. Met. 452. *faciles Naiadas* eo sensu Nemesian. Cynege. y. 94. ubi vide notas. Gudianus vero ad Calpur. I. Ecl. 15. in ipso sacello Fauni admissum hoc propudium intelligebat. BURM.

10. VIDERE. Castelvetrius putat referri ad eos, quos antea dixerat Damoetas se novisse. Vel ad hircos, sed *videre* scilicet homines, viri quicumque, ut solent loqui. vid. III. Aen. 106. IX. 86. ubi Servius hoc notat, & passim. BURM.

11. MALA FALCE. Non qua male utitur, sed non acuta vel rubigine exesa, & obtusa, qualis falx nocet ramis & vitibus. Columella lib. IV. de R. R. 42. *Obtusa & hebes & mollis falce putatorem moratur*. &c. *Tum etiam plagae asperae atque inaequales vites laedunt*. Vide reliqua; & II. Georg. 301. alii furtificam interpretantur, quod possit aliis locis convenire, non huic: quid enim ex novella vite furaretur, nisi frondes? sed vastabat & corrumpibat vineta mala falce incidendo. Sic contra Petron. cap. XLV. *ferrum optimum daturus*, id est acutissimum, optime temperatum: & ita *calices boni*, Apulejus Met. III. pro fabrefactis, ut recte Pricaeus explicat; & exemplis illustrat. *incidere* vero aliud est quam amputare, hoc fit, ut juventur vites, & exonerentur inutilibus ramis, illud ut laedantur & quassentur, ut Ecl. VIII. 29.

Mopse novas incide faces,

Von

⁴³ potuerunt aut noluerunt Vos.
Steph. Dan. & al. sed in I. leguntur.

⁴⁴ quia B. & Dan.
⁴⁸ confregisti L.

⁴⁵ deest. L.

⁴⁶ nam Steph. Dan. al.

⁴⁷ desunt V. R. Vol.

Fregisti & calamos: quae tu, perverse Menalca,
Et quum vidisti puero donata, dolebas:

15 Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

M. Quid domini faciant, audent quum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
Et quum clamarem: Quo nunc se proripit ille?

20 Tity-

S E R V I I.

13. PERVERSE MENALCA. Aut converse ad turpitudinem: aut intelligamus, quendam fuisse Menalcam nobilem: ut istum, *perversum Menalcam* dixerit, illius comparatione. Sic Sallust. ⁴⁸ * *Scaevus iste Romulus.*

15. ALIQUA NOCUISSES. Id est, aliquatenus, aliqua ⁴⁹ ratione.

16. QUID DOMINI FACIANT, AUDENT CUM TALIA FURES? Plerumque personae suis ⁵⁰ nominibus exprimuntur: plerumque ⁵¹ per officia designantur: ⁵² ut si dicas, philolophus, nomen ipsum ponis. Si autem velis dicere, sapientiae operam dans, personam ⁵³ exprimes per officium, sicut hoc loco ⁵⁴ fecit: Nam pro servo, *furem* posuit. Furta enim specialiter fervorum sunt. Sic Plautus de servo Aulul. II. 46. ⁵⁵ *Homo es trium literarum.* Id est, fur.

17. NON EGO TE VIDI. ⁵⁶ * Manifesti enim furti arguit, dicendo, *vidi*.

18. EXCIPERE. Dolo capere: ut III. Aen. 332. *Excipit incautum insidiis.* LATRANTE LYCISCA. ⁵⁷ Lyciscæ sunt, ut etiam Plinius dicit, canes nati ex lupis & canibus, cum inter se forte ⁵⁸ miscentur.

19. [⁵⁹ PRORIPIT. Ingerit, immittit. ILLE. ⁶⁰ Fur.]

V A R I O R U M.

Vondelius vertit, quasi *curva falce* dederit Virgilius, atqui omnes falces, etiam bonae, curvae. BURM.

12. CUM DAPHNIDIS ARCUM. Valerius Probus in Arte Grammatica *Daphnidos* agnoscit, ubi

agit de genitivis in *os* desinentibus. quomodo *Phaëdos* & *Maeotidos* apud Lucanum, quibus exemplis illic hunc Maronis locum subiungit, sic Aeneidos octavo, *Panos de more Lycæi*. ita enim scripsisse Maronem illic idem Probus, Phocas praeterea & Priscianus testantur. Vossius tamen de Analogia ait in tribus suis MSS. *Daphnidis* legi. HEINS.

13. QVAE TU PERVERSE. *Quae te perversa*, Zulichem, a. m. pr. notandum vero, *quae donata*, neutrum, hic referri ad duo masculina praecedentia *arcum* & *calamos*: de quo vide ad Quintil. decl. ccxlii. Castelvetrius haec capit, quasi donata essent ab ipso Menalca, spe ejus potiundi, & deesse quaedam post *Menalca*: ubi distinguit tamquam sententia plena, aut quae suppleri debet, postea tamen aliter explicat, quae tu Menalca cupiebas tibi donari. dubito. puto autem rectius explicari, ut exprobre illi turpem libidinem, quia Menalcas dolebat puero donata, quasi in eum pronior esset Daphnis, & puerum hinc facilem colligebat, quod acceperit dona, & hinc aemulatione & invidia stimulatus & dolens fregit. BURM.

15. ALIQUA. *Aliquid* Venet. & Parrhas. *aliquem* Rottend. alter. forte librarius ille credidit dici *nocere aliquem*; de quo vid. ad Samonic. cap. xlvi. *Et si non ex aliqua* Voss. unus ex glossa, quae subintelligi ex docebat. BURM.

16. QUID DOMINI FACIENT. *Faciunt* duo optimi codices ex Pierianis, & ex nostris uterque Mentelianus cum altero Menagiano, ut & Gudianus a manu prima, probe. Apud Catullum: *Quid faciant hostes capta. crudelius urbe?* neque aliter.

⁴⁸ * *Scaevus* R. Vof. L. Steph. Dan. & alii. ⁴⁹ narratione L. sed subducta prima syllaba. ⁵⁰ omnibus L. ⁵¹ etiam per V. L. R. Vof. ⁵² ut dicas L. Steph. Dan. al. ⁵³ exprimis al. exprimens B. ⁵⁴ deest al. ⁵⁵ *tu trium literarum homo videretur me* Dan. Steph. ⁵⁶ * Manifeste al. ⁵⁷ Lycisci R. Vof. vid. Viir. ad Grat. Cynege. 255. deest V. R. Vof. ⁵⁸ misceantur L. V. Vof. ⁵⁹ desunt L. R. Vof. & al. id est misceantur, & a conspectu auferit, vel errat. Steph. ⁶⁰ ille id est capere. Steph.

- 20 Tityre, coge pecus, tu post carecta latebas.
 D. An mihi cantando victus non redderet ille,
 Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
 Si nescis, meus ille caper fuit: & mihi Damon
 Ipse fatebatur; sed reddere posse negabat.
 25 M. Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cera

Jun-

SERVIL

20. ⁶¹ [TITYRE. Alius pastor. COGE. Id est, collige, & in unum redige.] POST CARECTA LATEBAS. Loca caricis plena. ⁶² Carex autum, herba est acuta, & durissima ⁶³ sparto similis. Alibi, III. Georg. 231. Et carice passus acuta. Sane ⁶⁴ hoc loco quidam superfluum ⁶⁵ volunt esse allegoriam, dicentes, rem nusquam lectam de Virgilio. Ajunt enim hoc: "Varus, tragoediarum scriptor, habuit uxorem literatissimam: cum qua Virgilius adulterium solebat admittere: cui etiam dedit scriptam tragoediam, quam illa marito dedit, tanquam ⁶⁶ a se scriptam. Hanc recitavit pro sua ⁶⁷ Varus: quam rem Virgilius dicit per allegoriam: nam tragoediae praemium caper fuerat: Horatius Art. Poet. 220. Carmine qui tragico vilem certavit oblectum. Sed melius simpliciter accipimus: refundendae enim sunt allegoriae in bucolico ⁶⁸ carmine: nisi, ⁶⁹ cum, ut supra diximus, ex aliqua agrorum perditionum necessitate descendunt.

21. ⁷¹ [AN. Pro ergo, ut Comminianus dicit.]

23. MEUS CAPER. Debitus merito victoriae.

24. REDDERE POSSE. Scilicet, ne suo judicio videretur ⁷² esse superatus.

25. CANTANDO TU ILLUM? Imperitus peritum. CERA JUNCTA FUIT. Supra: II. 32. *Primus calamus* ⁷³ *cera conjungere plures instituit.*

VARIORUM

aliter agnoscit Nonius Marcellus prolato hoc Maronis loco in *Furtum*. Juvenalis Satyra II. 66.

- Sed quid
 Non faciant alii, cum tu multicea sumas.

Ita vetustum exemplar Rottendorphianum, quo sum usus. HEINS. Parrhaf. & Ed. Ald. & Steph.

faciant & ita in Regio a m. pr. fuisse videtur, sed erasa a, supposita e. Vid. ad Petron. XIV. & ad Ovid. XXI. Epist. 50. *facerent* quartus Moreti. *Quid facient Domini audent* Scalig. & Gifan. BURM.

17. NON EGO. *Nomine ego* Menag. secundus & in aliis superscriptum ut glossa. BURM.

18. LYCISCA. Utrumque Servii de Lyciscis falsum esse ait Brodaeus ad Oppian. Cyneget. lib. I. pag. 93. NANSIUS. *Lucisca* Rottend. sec. & alius. *Lycissa* Parrhaf. *Lucisca* Venet: talis Hybrida est *nuperrime* Strabonis lib. XVI. p. 775. BURM.

19. CLAMAREM. Scilicet ut furem tenerent, & similia. Petron. XIV. *Magnaue vociferatione, latrones tenete, clamavit.* & CXXXVIII. *Aniculae, secutae fugientem, prebende furem, clamant.* Et dum MSS. plurimi & Editi olim. *clamorem* Venet. BURM.

20. COGE. Errantes matutino tempore greges circa meridiem ad umbras & aquam cogeantur: vid. inf. 98. ubi male Servius in *Ovilia* explicat. & Ecl. V. 24. & Georg. III. 327. & seqq. perperam etiam intellexit Vondelius. BURM.

20. POST CARECTA. *Post Sarecta* Rottendorphius secundus.

23. SI NESCI. Hanc formulam illustravit Passeratus ad Propert. lib. II. Eleg. XV. pag. 303. BURM.

23. ET MIHI: *quem mihi* Rottendorphius secundus. Glossa Regii Cod. aliter explicat ac Servius *reddere*. Scilicet quia dederat nuperrime aliis, per quos stabat, ne redderet, ideoque differebat Damoetam. BURM.

25. AUT UMQUAM TIBI FISTULA CERA JUNCTA FUIT. *Pincta* in compluribus veterum. Sed perperam. Aliud plane est apud Horatium, Art. Poet.

61 desunt L. Vof. R. & al. 62 *Cherix* R. *Caris* L. V. Vof. 63 asparago al. 64 ut Servius dicit super hoc loco Dar. 65 desit Vof. quidam vult R. 66 Varius Vof. 67 desit L. 68 Varius Vof. 69 Genev. & Commel, ediderunt ceramine, contra ac. Dan. 70 desit Steph. 71 desunt R. Vof. L. V. Steph. 72 desit L. 73 *cerae* L.

Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

D. Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,

30 Bis venit ad mulctram, binos alit ubere foetus)

Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

M. De

S E R V I I.

26. IN TRIVIIS. Consuetudo enim fuerat, ut per trivia & quadrvia ulularent, & flebile quiddam in ⁷⁴ honorem Dianae ⁷⁵ canerent rustici, ad reddendam Cereris ⁷⁶ imitationem, quae raptam Proserpinam in triviis clamore ⁷⁷ requirebat. Novimus autem eandem esse Proserpinam, quam Dianam: sic in Aeneide IV. 609. *Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes.*

27. MISERUM CARMEN. Triste, flebile; quale canunt stipulae; & quod ⁷⁸ congruit ad imitationem matris orbatæ.

28. VIS ERGO INTER NOS. Aut nostri comparatione: aut, quod melius ⁷⁹ est, nullo iudice praesente: postea enim ex improvviso Palaemon ⁸⁰ adveniet. VICISSIM EXPERIAMUR. Id est, amoebaeo carmine. Amoebaeum autem ⁸¹ est, quoties ⁸² ii, qui canunt, & aequali numero versuum utuntur; & ita se habet ipsa responsio, ut aut majus, aut contrarium aliquid ⁸³ dicant, sicut ⁸⁴ hic sequentia ⁸⁵ indicabunt.

29. EGO HANC VITULAM. Subdistingue, ut ita intelligamus, ne eam vilem existimes.

30. BIS VENIT AD MULCTRAM, BINOS ALIT UBERE FOETUS. Ut eam laudare ⁸⁶ ex foetu, & ex ætate videatur. Male enim quidam quaestionem movent, dicentes, *vitulam* parvam esse, nec congruere, ut eam jam enixam esse dicamus, sed debere nos ⁸⁸ juvencam subaudire, ut sit: *Ego hanc juvencam* ⁸⁹ depono, *vitulam* ne forte recuses. Nam & vitula a viridior ætate dicta est, sicut virgo ⁹⁰ & paulo post ipse dicturus est: *Si ad vitulam* ⁹¹ spectes, nihil est quod pocula laudes. Item:

Et vitula tu dignus, & hic. ⁹² Unde juvencam subaudire non possumus: sed secundum superiorem sensum intelligamus. Vitula enim est nomen ætatis, non quod tantum ante partum ⁹³ juvencae possideant. MULCTRAM. Et ⁹⁴ foemineo genere dicimus *haec mulctra*, & neutro, ⁹⁵ *hoc mulctrale*. Unde est in Georgicis III. 77. *Implebunt* ⁹⁶ *mulctralia vaccae*. Alii faciunt discretionem; ut sit *mulctra*, tempus quo mulgentur animalia: ⁹⁷ *mulctrale*, ⁹⁸ vas in quod mulgentur.

31. DEPONO. In sponcione colloco, sequestro. [⁹⁹ QUO PIGNORE. Quasponcione; quia pignus sponcioni est].

P H I L A R G Y R I I.

30. BINOS ALIT UBERE F. Si vitula est adhuc, quare *binos alit ubere foetus*? sed, ut apud Terentium, *virgo* dicitur, quae peperit, ut in Adelphis IV. VIII. 10. *Puer natus: nihil habet virgo*. Sic virgo quae parit, ideo ad secundum partum virgo dicitur, postmodum mulier. Hic post partum *vitula* dicitur pro vacca.

V A R I O R U M.

Poet. 202. *Tibia orichalco vincita*: superiori Ecloga. *Pan primus calamos cera conjungere plures instituit*. Sed & Rufinianus Rhetor de Schem. Dian. p. 37. & Priscianus libro octavo stant pro vulgata lectione. Tibullus libro II. Eleg. 5. de fistula: *Nam calamus cera jungitur usque minor*. Ovidius Metam. I. 7. 711. *Atque ita disparibus calamis compagine ceræ inter se junctis nomen tenuisse puellae*. Nemesianus Ecloga prima: *Tu calamos aptare labris & jun-*

74 honore L. V. Vof. 75 cantarent al. 76 Heinſius volebat, initiationem. 77 requirebant L. 78 convenit al. 79 deest L. 80 advenit al. 81 deest L. 82 deest L. R. Vof. hi al. 83 dicat Steph. Dan. 84 deest L. V. R. Vof. 85 indicabuntur al. 86 & ex L. V. R. Vof. 88 juvencam L. R. 89 depono L. V. B. 90 ut R. Steph. Dan. & al. 91 spectas L. V. B. Steph. Dan. & laudas 92 unde & Steph. Dan. & al. 93 vaccae Steph. Dan. & al. vaccae possideat. B. 94 foemino L. V. R. Vof. 95 mulctrale L. V. R. Vof. 96 mulctralia L. V. R. Vof. 97 mulctrare L. V. mulctrale in quod. 98 vas deest L. V. Vof. in quo Vof. 99 defunt L. V. R. Vof. Steph.

m. De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater; est injusta noverca:
Bisque die numerant ambo pecus, alter & haedos.

- 35 Verum id, quod multo tute ipse fatebere majus,
(Insanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili superaddita vitis

Diffu-

SERVII.

32. DE GREGE NON AUSIM QUICQUAM DE-
PONERE TECUM. Supra enim eum aliena pasce-
re dixit animalia, ut: *Dic mihi Damoeta, cujus*
pecus?

33. INJUSTA NOVERCA. Epitheton generale
novercarum.

34. BISQUE DIE NUMERANT AMBO PECUS.
Et dum vadit ad pascua: & dum inde revertitur.
ALTER ET HAEDOS. Male quidam privignum
accipiunt: alter enim, de duobus dicimus, non
de tribus: Unde alter, de noverca intelligamus.
Nec nos moveat, quod alter dixit de foemina:
nam & in subauditione ponuntur ea, quae non pos-
sumus dicere, + & scimus: quia, quoties haec duo
genera junguntur, masculinum praeponderet foe-
minino.

36. INSANIRE LIBET QUONIAM TIBI. Vel,
sub sponfione contendere; vel, quod melius est,
carmina componere: nam insani dicuntur poetae;
[promendacius scilicet, variisque, quibus vacant, fi-
ctionibus]

37. DIVINI OPUS ALCIMEDONTIS. Laus ab
artifice. Cicero: *Polycleti esse dicebant*. POCU-
LA autem FAGINA, quasi rem maximam.

38. QUIBUS TORNO FACILIS. Donatus sic
legit. Legitur tamen & *torno facili*, ad excluden-
da duo epitheta, quod est in Latinitate vitiosum,
si sit, *lenta facili vitis*.

VARIORUM.

ungere cera Hortatus, idem Ecloga tertia *nulli fas,*
est inflare cicutas, Quas ego Maenaliis cera conjungo
sub antris. Calpurn. Eclog. IV. *Fam puerum cala-*

mos & odorae vincula cerae fungere. HEINS.
Haud Reg. Cod. Francii. & tres quatuorve alii,
quorum quidam *haut*. Mox. *num tu* Menagii &
Venetus. *visita* Mentel. pr. a m. pr.

27. MISERUM. *Misere* unus Heinianus. Sed
miserum Donat. ad Terent. Eun. I. I. 23. In Ser-
vii notis *mater orbata* intelligitur Ceres. Ramus
etiam *miserum* capi posse pro inepto, putat, ut
solet esse mendicorum. & ita Nemes. Ecl. IV. 7.
nil triviale sonans, ubi vide Titii notas. praeterea in
Servii nota pro *ad Cereris imitationem* Heinsius ma-
lebat *initiationem*. dubito an recte. BURM.

33. INJUSTA NOVERCA. Ut fere esse solent,
& satis illustrarunt commentatores. vid. & II. Georg.
128. sed & benignas fuisse ex aliquot inscriptioni-
bus ostendit Fabrettus cap. III. p. 202. ubi inter a-
lias una est, ubi legitur, NON INIUSTAE NOVER-
CAE. BURM.

34. BISQUE DIE. Castelvetrius p. 147. quater nu-
meratum gregem credit, bis, cum totum gregem
numerarent ambo, bis iterum separatim, pater pe-
cus, id est matres, & deinde haedos noverca. ali-
ter semel, quum rediret a pastu, numeratum gre-
gem fuisse, patet ex fine Eclog. VI. *die*, dictum ut
Ecl. II. 42. BURM.

35. TUTE IPSE. *Tu ipse* pr. Ed. *tute multo* Leid.

37. ALCIMEDONTIS. *Alchymedontis* Vratsla-
viensis codex. *Alcimedontis* Parrhaf. & Leid. *Al-*
chimeduntis Voss. pr. & ita mox *Alchidamos* Parrhaf.

38. TORNO FACILI. Si Salmasio credimus, du-
plex dativus erit. ridiculum. facili, id est, sequaci,
quo quidvis exprimas: nescit ille quid torno queat
feri. sed eo nihil non figurarum exprimitur. itaque:

fa-

1 cum L. V. R. Vof. Steph. 2 alterum L. 3 ne B. 4 deest B. R. 5 foemininum non praep. V. B. R. foem. n. praep.
ponunt L. non ponderat. Vof. 6 desunt R. Vof. Dan. Steph. quia sunt divino furore conciti. al. 7 Polidori R. Vof.
8 FAGINAE V. 9 STERNO. L.

Diffusos edera vestit pallente corymbos.

40 In medio duo signa, Conon: & quis fuit alter?

Descriptis radio totum qui gentibus orbem:

Tempora quae messor, quae curvus arator haberet:

Necdum illis labra admovi, sed condita servo.

D. Et

SERVII.

39. CORYMBOS. Uvas hederarum.

40. CONON. Dux fuit, cujus nomen dicit; quia in omnium ore versatur: ¹⁰ nam Philosophi ¹¹ tacet, quod non facile potest ad rusticum pervenire: & bene ea ¹² dicit Philosophi, quae ad rusticum pertinent, ut: *Tempora quae messor, quae curvus arator haberet.*

41. RADIO. Id est, virga philosophorum, ¹³ quae Geometrae lines indicant. Inventa autem haec est ars, tempore, quo Nilus, plus aequo crescens, ¹⁴ confudit terminos possessionum: ad quos innovandos adhibiti sunt philosophi, qui lineis divisissent agros: ¹⁵ inde ¹⁶ Geometrica dicitur: cum non tantum terrae, sed & maris, & coeli, & aëris spatia metiri consueverit. Significat autem aut Aratum, aut ¹⁷ Ptolemaeum, aut Eudoxum.

43. NECDUM ILLIS LABRA ADMOVI. Hypallage ¹⁸ est: pocula enim labris adhibemus, ut III. Aen. 61. *Dare classibus aistros.* Et tantam in eis dicit venerationem, ut necdum illis usus ¹⁹ fuerit.

PHILARGYRII.

39. DIFFUSOS HEDERA, &c. Legitur & AEDERA, ab aetendo arboribus, & sine aspiratione dici deest.

VARIORUM.

facili significat sequaci, *ἡνωμένοις*. FABER.

38. LENTA QUIBUS TORNIO FACILI. Ita cum scriptis exemplaribus Servius. Donatus *tornio facilis*, quod, etsi Obertus Giphanius Indicis Lucretiani titulo *de epithetis geminatis* est amplexus inter alios, ut & vir summus Gerardus Johannes Vossius de Constructione cap. II. mihi tamen nequaquam probatur; & homines Eruditi non advertere *ἡνωμένοις* ²⁰ *facilis vitis*. HEINS. *Facilis* fuit a prima Virgi-

lii manu, sed postea emendavit *facili*, teste Servio ad II. Aen. 592. & hinc mansit in quibusdam exemplaribus *facilis*, ut in Menteliano & Menagiano prioribus. Sed praeterquam quod duplex epitheton non conveniat, *lenta & facilis*, vitis *facilis*, idem notaret, quod flexilis, ut facile, in quam velis partem possit flecti, quae rigidis & duris aliarum arborum truncis & ramis opponitur. Sed *facilis tornus* hic exprimit artificis excellentiam, qui molle & tenerum opus facili manu elaboravit. Vid. ad Ovid. I. Art. Am. 160. mox *mollis acantho* eodem sensu dixit. sic in musica dicit Ovid. II. Am. IV. 28.

Haec quia dulce canit, flectiturque facillima vocem, An vero recte Salmastius duplex hic opus, tornum & caelaturam in eodem poculo fuisse censet, non dijudico: vid. eum in Exerc. Plin. p. 735. & seqq. non tamen alienus sum ab ejus opinione, ut lenta vitis caelata fuerit, quae facili torno, quo poculum teres & arte summa rotundatum erat, fuit superaddita. Ita ut non materies fuerit superaddita materiei. nec *tornus* capiatur pro materia tornata, ut Ruæus cavillatur, sed in eadem materia duplex ars fuerit insignis, tornus in poculi figura, caelatura in vite caelo expressa. nam vocat *caelaturam opus*, cui praeter facilem tornum, id est tornationem, superaddita fuit lenta vitis. Sed tunc *tornio facili* dativi casus esse deberet, cui caelata vitis esset superaddita. quod tamen durius videtur, quam ²¹ *quibus* videatur repugnare: & dura etiam esset appositio, quibus poculis, torno facili, id est tornatis, superaddita vitis. quare haec aliis relinquo, *Tornata* vero differre a *tornatis* satis viri docti docuere: & *τομήματα* esse cadam, *τεγνυία* tornata. & ita Plinius XXXVI. 26. *aliud torno teritur, aliud argenti modo caelatur.* Sed haec jam alii occuparunt. Pretium vero hujus poculi inde augeat, quia utramque artem

¹⁰ nam nomen Ph. L. ¹¹ tacent Dan. ¹² dicunt L. al. ¹³ quam Geometriae B. quae Geometriae R. ¹⁴ confudit L. ¹⁵ deest fere omnibus ¹⁶ Geometria al. Geometrica autem V. Vol. ¹⁷ qui potuit Virgilius Ptolemaeum, qui diu post illum vixit, significare, nisi aliquis antiquior fuerit eo nomine Gloss. Regii Cod. Eudoxum Platonis discipulum, vel Aratum vel Ptolemaeum etiam intelligit. BURM. ¹⁸ deest Dar. Steph. ¹⁹ sit L.

D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit :

- 45 Et molli circum est ansas amplexus acantho :
Orpheaue in medio posuit : silvasque sequentis.
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est quod pocula laudes.

M. Num-

SERVII.

44. IDEM ALCIMEDON. Irrisio est, facta iteratione verborum : & mire omnia in vituperationem trahit, quae ille laudavit. ET NOBIS FECIT. Ac si diceret : Puras te solum habere pocula? cui enim Alcimedon non fecit? Tu pro reverentia ea non tangis : sed ego ideo, quia vilia existimo.

45. MOLLI ACANTHO. " [Genus est floris:] quia ille dixerat, *lenta vitis*.

46. SYLVASQUE SEQUENTES. Non secutas : sed quasi adhuc sequentes. " [ut peritiam artificis laudet.]

VARIORUM.

artem exhibebat. quod vero *fragilis* in aliis codicibus reperitur, ex follemni confusione harum vocum ortum. Vid. ad Ovid. xv. Met. 169. BURM.

39. PALLENTE. *Palante* secundus Rottendorphius & quartus Moreti. Vid. Ecl. II. 47. BURM.

42. ARATOR HABERET. *Haberet arator* quartus Moreti & Zulich.

43. NECDUM ILLIS LABRA ADMOVI. Servius hic hypallagen agnoscit, quia pocula labris admovemus, non labra poculis. Acumen vere grammaticum : utrumque enim recte & cum ratione dici potest. sic *manus admovere*, de quo ad Ovid. I. Art. Am. 605. *admovere autem* Terent. Heaut. v. 6. Propert. III. II. 5. *Parvaeque tam magnis admoram* *fontibus ora*. talis reciprocus loquendi modus Ecl. II. 34. *calamo trivisse labellum*, ubi & potuisset dicere *calamum trivisse labello*, quod certe saepius altero accidere solet, ut & in poculis, quae deteruntur usu longo, non vero labra : ideoque dicit, se nondum admovisse labra, ne detrita crederet, sed se servasse intacta & integra, ita ut a manu artificis exierint. Vide & de simili locutione infr. ad Ecl. IX. 20. Eodem modo dicuntur homines admoveri locis, ad quae adpropinquant, ut centies *admovere*

exercitum urbi, occurrit, sed etiam ipsa loca admoveri dicuntur, ad quae accedunt homines : vid. Gronov. Diat. Stat. cap. XL. pag. 258. sic Lucanus VI. 180.

Ut primum cumulo crescente cadavera matum

Admovere solo

Ubi *aequavere*, ut quidam codices, est glossatoris, quia hoc obvium erat. sed nullus librarius, si *aequavere* reperisset, reposuisset *admovere*, cuius verbi vis & usus ipsi latebant. sic apud Curtium *moles & aggeris latitudo admovebatur urbi* lib. IV. II. 21. quod recte & eleganter dictum minime sollicitari debuit. nam *admota* omnia & res & loca dicuntur vicina & instantia. vid. Oudend. ad Lucan. VII. 50. BURM.

45. MOLLI ACANTHO : Antiquus Scholiastes Statii ad lib. VI. 64. a Barthio adductus, dicit Virgilium herbam peregrinam Acanthum *mollem* vocare, unde Barth. colligit eum in Statii versu, pro

Medio Linus intertextus acantho.

legisse *molli*. sed Scholiastes non cepit vim *molli*, forte confundens *mollem acanthum* cum *molli herba* versu 55. sed *molli* hic artificis facilem & levem manum notat. ut VI. Aen. 647. vid. ad Val. Fl. VI. 233. *ansas* Mentel. pr. *auxas* Franc. BURM.

46. SYLVASQUE SEQUENTES. *Sequaces* alter Rottendorphianus. sic *capreae sequaces* Georgicon secundo 374. quarto 230. *furni sequaces*. *Maleae sequaces undae* Aeneidos quinto 193. octavo, 430. *flammae sequaces*. *Latio dare terga sequaci* libro decimo 365. *bederae sequaces* apud Persium prologo. *telum sequax* apud Silium libro XV. Diximus nonnihil curis secundis ad Metamorphoses Nasonis libro XI. §. 2. ubi in veterrimo codice *saxa sequacia* legebantur de Orpheo canente. HEINS. Ita & *loquentes* & *loquaces* legitur infr. Ecl. VIII. 22.

20 tangis ideo quia vilia esse existimo L. sed ego vilia esse ex. R. vilia esse etiam Vof. & alii fere omnes. tangis ego ideo Steph. Dm. 21 desunt L. V. R. Vof. Steph. 22 desunt L. V. R. Vof. sequentes, quae motae sunt illius cantilegis, ut peritiam &c. C.

Tim. I.

M. Numquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.

50 Audiat haec tantum, vel qui venit: ecce, Palaemon.

Efficiam posthac, ne quemquam voce lacessas.

D. Quin age, siquid habes, in me mora non erit ulla:

Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,

Sensibus haec imis (res est non parva) reponas.

55. P. Dicite: quandoquidem in molli confedimus herba.

Et

SERVII.

49. NUNQUAM HODIE EFFUGIES. Ac si diceret, Ne contendas, excusationes requiris: non, quia vilia aestimas pocula. VENIAM. Descendam.

50. AUDIAT HAEC TANTUM. ²³ Subaudi, aliquis. *Tantum* autem ²⁴ ideo, quia suspicatur eum victum non posse cedere, ²⁵ qui ita etiam ante certamen est contumax. VEL QUI. Quasi requirerentis est; cum subito Palaemon ²⁶ adveniat. Alii distinguunt: *vel qui venit*. Bene autem dubitat: ne eum ipse immisisse videatur, & sit credibile, quod ad ejus ²⁷ iudicet gratiam. Hoc etiam ²⁸ Damoctas sentiens, dicit. NEC QUENQUAM FUGIO. Id est, ²⁹ consentio etiam ad edititium iudicem: Edititius autem iudex est, quem una pars eligit. ³⁰ Cicero pro Plancio Cap. xv. *Neque enim quidquam aliud in hac lege nisi Edititios iudices sequuntur.*

53. VICINE PALAEMON. Benevolum reddit ex vicinitatis commemoratione. Terentius Heaut. I. I. *Vel virtus me tua, vel vicinitas, quod ego in propinqua parte amicitiae puto.*

VARIORUM.

52. *sed sequentes* magis artificium exprimit, quasi viderentur vere Orphea sequi, non *sequaces* natura sua: hinc enim in Orphea nihil praecipui diceret: sed quam natura sua stent radicibus suis firmas & rigidas, Orphea contra naturam suam sequentes fecit Alcimedon. sic Pomp. Mela lib. II. 2. *caudentem Orphea secuta narrantur nemora.* BURM.

48. SI AD VITULAM SPECTES. *Spectas* omnes nostri, uno Leideni & altero Rottendorphiano exceptis, quod placet. accedit nostris Medicus ve-

terminus Pierii; sed & pocula laudas in compluribus, quod posterius parum probatur mihi. HEINS. *Quo pocula laudas* Menagianus prior. *cur. p. laudes* Venetus. ego ita construo, *si pocula spectas ad vitulam nihil est quod ea laudas*: ad enim intersit comparationi. ut Terent. Eun. II. III. 6. *sed nihil ad nostram.* Vide Barth. ad Gratii Cynege. 211. *spectare* vero est, exigere, examinare ut Iustin. II. 10. *si regem spectas.* Vide ad Ovid. III. Amor. II. 28. & IX. Aen. 235. *laudes* vero tueri locum potest. Ita enim Cicero I. de Nat. Deor. 7. *si liber Antonii vera loquitur, nihil est quod Pisonem desideres.* BURM.

49. NUMQUAM HODIE. *Non hodie*, Zulicherianus. Male. Vid. II. Aen. 670.

50. AUDIAT. *Audeat* h. v. q. v. ipse Palaemon Moreti quartus. *Audiat haec tantum, vel qui?* venit ecce Palaemon Palat. & Regius. ut ita dum loquitur; & vellet ad *vel qui* addere aliquid, medio in sermone, videns Palaemonem advenientem, dixerit, *venit ecce Palaemon.* *Audiat haec aliquis* Venet. & Parrh. qui & habet *vel quis.* BURM.

51. VOCE. Hic non de cantu, ut Ecl. v. 48. sed simpliciter de verbis & conviciis capit Castelvetrius.

52. SIQUID HABES. *Siquid agis*, legit Lambinus ad Plauti Casin. IV. I. 7. sed ita saepe alii. Horat. I. Od. 27. *Quidquid habes, age deponere tutis auribus* & saepe Terentius, & noster infr. Ec. IX. 32. *Excipe siquid habes* & infr. Ecl. v. 11. *habes etiam agnosce* Plotius de metris pag. 263. glossator Regii cod. exposuit, si quid potes. BURM.

55. IN MOLLI. In decem Leidenibus duobus &

²³ Subaudi L. V. R. Vof. ²⁴ deest Steph. Dan. & al. ²⁵ quia L. ²⁶ venit Steph. Dan. al. deest. L. R. ²⁷ videlicet L. ²⁸ Menagius V. Vof. R. ²⁹ confusio ad eum iudicem, quem tu eligis, reliquis omis. Dan. ³⁰ desunt Vof. R. V. L. Steph.

Et nunc ^{omnis} ager, nunc omnis parturit arbor:
Nunc frondent silvae: nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camoenae.

60 D. Ab Jove principium Musae: Jovis omnia plena:
Ille colit terras: illi mea carmina curae.

M. Et me Phoebus amat: Phoebus sua semper apud me

Mune-

S E R V I I.

96. ET NUNC OMNIS AGER; NUNC OMNIS PARTURIT ARBOS. Ipse alibi II. Georg. 330. *Parturit almus ager*. Sane bene ³¹ subdidit: NUNC FRONDENT SYLVAE, referens ad arbores steriles: nam *parturit* de pomiferis dicimus. Vult autem tempus exprimere, quo & deliciae sunt in agris, & rustici minus laborant: ut sit duplex ad cantilenam invitatio.

59. ALTERNIS DICETIS. Quia quasi iratus fuerat, quod Damoetae ³² prior locus dabatur. ³³ idcirco ait, *alternis dicetis*: in Amoebeo enim carmine difficilius pars respondentis est, qui non pro suo arbitrio aliquid dicit, sed aut majorem aut contrariam format responsum: ut diximus supra. CAMOENAE. Musae, quibus a cantu nomen est inditum.

60. AB JOVE PRINCIPITUM MUSAE. Vel, Musae meae ab Jove est principium: vel, O Musae, sumamus ab Jove principium. Est autem ³⁴ Arati, qui ait: Εξ Διὸς ἀρχόμενα, ἡ ἰδὲ ποτ' ἀνδρὶς ἰδμεν Ἀμήν; ³⁵ [μυσαὶ δὲ Διὸς πᾶσαι μὲν αἰνυαὶ, Πᾶσαι δ' ἀνθρώπων αἰνυαὶ, μισθὸς δὲ θάλασσα, καὶ λιμὴν πᾶσι δὲ Διὸς ³⁶ κεκλημένα πάντα.] JOVIS OMNIA PLENA. Lucanus: IX. 580. *Juppiter est quodcumque* ³⁷ [vides, quocumque] moveris. Ipse alibi, VI. Aen. 716. *Spiritus intus alit, totamque infusa per artus Mens agitat molem*. Ipse enim est spiritus, sine quo nihil movetur aut regitur.

61. COLIT TERRAS. Amat. Caeterum, superior colitur, non colit ³⁸ inferiorem. Sic alibi I. Aen. 15. *Unam posthabita coluisse Samo*, id est, amasse. Nec mirum si rusticus sumpsit ab Jove

principium, quem amare terras constar, & habere carminum curam.

62. ET ME PHOEBUS AMAT. Aut simile est, quod dicit; quia unicuique Deus ³⁹ is, quem colit, summus videtur, ut XI. Aen. 785. *Summe Deum, sancti custos Soractis, Apollo*: ut Apollinem exaequaverit Jovi. Aut certe ordo sit talis, *Me & Phoebus amat*: ut & plus dicat ⁴⁰ [non solum Jupiter, sed & Phoebus,] nec Jovi videatur Apollinem comparare.

P H I L A R G Y R I I.

62. ET ME PHOEBUS AMAT. Id est, Caesar: aut originem geniturae ex isto versu comprehendit: nam mater Virgilii fertur Maja, cum eundem paritura gravis esset, somniasse lauri fructum, variis floribus ornatum, genuisse.

V A R I O R U M.

& Vossiano. *consedimus umbra* Venet. quod forte repetivit ex Ecl. v. 3. ubi sub arboribus pastores confident. Sed *mollis umbra*, non aequae proprie dicitur, ut herba. sic Ecl. VII. 45. *somno mollion herba*. Ovid. IV. Met. 514. *mollibus incubat herbis* & X. 513. *mollibus herbis imposuere*. jam vero centies Librarii *umbram* & *herbam* confundere. Vid. IV. Georg. 459. & alibi. Apud Ovidium etiam saepius. BURM.

59. ALTERNIS DICETIS. *Alterni* in Menagiano priore. ut infra, *alternos Musae meminisse volebant*. HEINS. *Alterni* etiam Ed. Ven. utrumque dici & a librariis saepe in his variatum docet Grov. nov. ad Stat. XI. Theb. 43. BURM.

60. Aq

³¹ subdit al. ³² prius L. Vol. R. ³³ deest V. L. R. Vol. ³⁴ versus Arati V. ³⁵ deest R. Vof. V. L. ³⁶ κεκλημένα al. ³⁷ deest L. R. Vol. V. ³⁸ superiorem V. superiorem Vol. R. ³⁹ deest L. V. Vol. ⁴⁰ deest Ed. & M.S. aliis omnibus praeter L.

Munera sunt, lauri, & suave rubens hyacinthus.

D. Malo me Galatea petit lasciva puella;

65 Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

M. At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas:

Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

D. Parta meae Veneri sunt munera: namque notavi

Ipsa

SERVII.

63. SUA MUNERA. Ipsi grata, id est, laurus & hyacinthus. Nam scimus & Daphnem, Ladonis fluminis Arcadiae filiam, dilectam ab Apolline, & Terrae miseratione in laurum conversam: & Hyacinthum amatum, tam a Borea, quam ⁴¹ ab Apolline: qui, cum magis Apollinis amore laetaretur, dum ⁴² exercebatur disco, ab irato Borea eodem disco est interemptus, & mutatus in florem nominis sui.

65. ANTE VIDERI. ⁴³ [A me,] antequam lateat. Horatius i. Od. 9. *Nunc & latentis proditor intimo Gratus puellae risus ab angulo.*

66. OFFERT ULTRO. Iste plus dicit, lege Amoebaei carminis.

67. NOTIOR UT JAM SIT CANIBUS NON DELIA NOSTRIS. *Deliam* alii amicam priorem volunt: alii *Dianam*, quae est à *Delo*: & est canibus nota, per quos venamur, quasi dea venationis. Nam si ad amicam referas, hoc dicit: Sic frequenter ad me Amyntas venit, ut canibus meis notior sit, quam amica Delia.

68. PARTA. Praeparata. MEAE VENERI. Meae amicae.

VARIORUM.

60. AB JOVE. *A Jove* Parrhas. & alii nonnulli, sed contra Virgilii morem & aliorum Poetarum. Vid. Carr. ad Val. Fl. vi. 608. Heins. ad Ovid. i. Fast. 236. & Cellarii Antibarb. pag. 224. cui more suo oblatrat Heumannus ad Cicer. orat. post. Red. ad Quirites cap. i. quasi ille dixisset Latine dici *a Jove* non posse, quum vitiosis codicibus tantum niti hoc voluerit adfirmare, nec dici posse, id est non solere ab illis, qui elegantiae student. De hoc vero ex sollempni & ab Arato jam celebrato argumenti principio multa viri docti ad hunc locum, unum addam ex Anthol. lib. ii. cap. x. pag. 200. Edit. Wechel. ubi in fine Epigrammaris

*Και γὰρ οὐ μὲναι μὲν ὀδὴ, μὲν δὲ θύλασσα,
Καὶ λιμένας πάντων διακτὰ γραμματικῶν.*

BURM.

41 deest V. 42 exerceatur Vol. B. 43 deest L. Vol.

61. ILLE. *Illae* Gudian.

62. ET ME. *At me* Leid. Parr. & Heinsii unus.

63. SUAVE RUBENS. *Rubens suave* Parr.

64. MALO ME GALATEA PETIT. Dictis a commentatorum turba adde Suidam in *βάλλω μάλιστα*. BURM.

65. FUGIT. *Fuit* Regius.

66. AT. *Et* Menagianus.

67. DELIA. Nomen amicae, cui alter suam opponit nominans eam Venerem, & utrique animalia sacra & cara tribuuntur. Deliae, quod nomen Dianae, canes, Veneri columbae. V. Castelvetricum. pag. 148. ita etiam fere glossator Regii codicis, qui Deliam ab insula Delo ortam explicat, Galateam Gallam vel Graecam Caesaris concubinam. BURM.

68. NAMQUE NOTAVI. *namque* prior Vossianus. HEINS.

69. AERIAE. *Aireae* Mentelii alter. Heinsius orae adscripserat *concessere*, ut ipsas palumbes per *munera* designet. Sed *congerere* est nidum struere, ut *conferre* Horat. iii. Od. iv. *Collata myrtus de Palumbis*. Samonicus cap. LVIII. *Aut capis ex nido, vaga quem concessit hirundo*. V. Cerdam & Taubm. Carisius etiam p. 28. *concessere* adposuit. BURM.

70. QUOD POTUI. Idem Vossii codex cum fragmento Moreti *Quot potui*. HEINS. Ita & Parrhas. & Leid. C. sed tanti non debet esse paucorum codicum auctoritas, in quibus *d* & *t*, ut in aliis etiam, centies fuere permutatae, ut locutio quae fere in formulam abiit mutetur *quod* & *quam potui* centies; pro quantum potui, occurrit. Ovid. Ep. viii. 5. *Quod potui, tenui* ubi vide quae notavimus, & ad Remed. 167. & ad Nemes. ii. Ecl. 68. & Pier. ad xii. Aeneid. 147. *quae potui* Cod. Francii. praeterea *silvestre* Gudian. BURM.

71. AUREA MALA. Non me latet alios de Ar-

me-

Ipse locum, aëriae quo congersere palumbes.

70. M. Quod potui, puero silvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi: cras altera mittam.

D. O quoties, & quae nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam venti divom referatis ad auris.

M. Quid

S E R V I I.

69. AERIAE. Aërii COLORIS. CONGESSERE. Nidificavere.

71. AUREA MALA DECEM MISI. Plus dicit: nam cum ille dixisset, se esse missurum: 44 iste se jam misisse confirmat. *Aurea* autem, aurei coloris. Et volunt quidam hoc loco esse allegoriam ad Augustum de decem Eclogis: quod superfluum est: quae enim necessitas hoc loco allegoriae?

73. DIVUM REFERATIS AD AURES. Ita, inquit, mecum dulce locuta est Galatea, ut deorum auditu ejus digna sint verba.

V A R I O R U M.

meniacis malis, alios de Citris aut Citriis hic intelligere: Ego vero de Cidonis agi puto, idque haud inani conjectura. Audivi ex quibusdam fide dignissimis Herculis statuum venerandae antiquitatis Romae inventam fuisse, & erutam superioribus annis, in ea inerat Hercules ipse incisus aut conflatus cum insignibus suis, praesertim cum malis aureis, quae formam Cidoniorum, cum sua etiam lanugine praeferebant. Vide quae Brodaeus lib. I. Misc. 34. JO. MUSONIUS. Scholiastes Regii codicis haec refert ad decem Eclogas, quas Maro scripsit Octaviano Caesari. vide & Servium. *Silvestri ex arbore*, non quia odoratiora & meliora, quam ex hortensibus, sed ne furti suspicionem daret, quam latenter adversario objicit. sibi autem laborem infumtum in conquirendis his decem malis indicat his, *quod potui*. *Aurea* alii pulchra intelligunt, ut Ecl. VIII. 52. de his divitiis silvestribus vide Propert. III. El. XI. 27. quo loco explicatio Musonii de Cydoneis malis posset confirmari. & inter dona amantia poma praecipua fuisse notum, ut Ecl. II. 51. & passim. BURM.

71. MALA DECEM MISI. Haec Virgili in animo habuit Claudianus utriusque amatoris munera conjungens, Epith. Palladii §. 8.

Servantur nidos avium, vel roscida laeti

Mala legunt, donum Veneris.

& Coluthus de Rapto Helenae, ubi de Pomo Eri-

dis pugnantes deas indicat, de Venere addit §. 60.

Mālon ἔχων ἐκιδέναι, ὅτι κτίρας ἰσὺ Ἐρώτων.

BURM.

72. QUOTIES, ET QVAE. Similiter sine copula Cicero pro Milon XIV. *Quanta quoties occasiones, quam praeclarae fuerunt?*

73. PARTEM ALIQUAM. Obscurior sensus hujus versus interpretes sollicitos habuit. Catroeus exponit, quasi precaretur, ne omnia ad Deos referrent venti, ne inviderent felicitati Damoetae. Servii explicatio recepta a Castelvetro pag. 84. ut dicta Galateae sint tam delectabilia & suavia, ut mereantur Deos auditores habere. sed cur partem ergo tantum, non omnia dulcia & blanda dicta ad Deorum aures referrent? sed ipse deinde meliorem dat, quam jam olim codici meo adscripseram: nimirum ne venti omnia Galateae verba, ut solent, irrita ferrent, & perjuriam ejus, quae ridere solent Dii, in auras abire paterentur, sed aliquam certe partem eorum, quibus se obligaverat ad fidem praestandam, ad Deorum aures paterentur pervenire, ut ejus perfidiam cognitam possent ulcisci. ordo autem est, o venti, referatis ad aures deorum partem aliquam eorum, quae, & quoties, locuta est nobis Galatea. est vero ellipsis, partem eorum, quae & quoties locuta est, referatis. *quae*, qualia explicat Martius ad illa Ovidii II. Amor. XIX. 17.

Quas mihi blanditias, quam dulcia verba parabas!

Oscula (dii magni) qualia quotque dabat!

& ita responsio Menalcae convenit, quae & de Amyntae contemtionem agit: licet enim verbis blandis eum lactaret, quasi non sperneret, id est amaret eum; revera tamen contrarium apparere, quod ad vile ministerium eum adhiberet; nollet vero inter comites, & socios venatus, secum ducere. Vid. & Castelvetro. pag. 138. de retium servatoribus vid. Fl. Christian. ad Aristoph. Pac. §. 1178. *ad auras* hic habet Menag. pr. & Ed. pr. *retia cerno* Venerus. quod responderet illis, quae Christianus d. I. notat, *videre* esse antiquis servare, & inde *ἀνίσταται* dictos &c. glossa Vossiani explicat *retia servo*, id est, domi

44 ipse V. in L. Voss. deest R.

- m. Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
 75. Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?
 D. Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola:
 Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.
 M. Phyllida amo ante alias: nam me discedere flevit:
 Et, Longum formosè vale, vale, inquit, Iola.

80 D.

S E R V I I.

74. ANIMO NON SPERNIS. Id est, libentissime ⁴⁵ habes. Et est ⁴⁶ Litotes figura. sicut VII. Aen. 261. *Munera nec sperno*. Et multi hunc locum allegoricè accipiunt: ut videatur Augusto dicere; Quid prodest, quia me diligis: si ad capiendos hostes pergens, in otio me ⁴⁷ relinquis? Dicitur enim ⁴⁸ Virgilius sequi voluisse Augustum, contra Antonium ad ⁴⁹ Actiaca bella properantem.

75. RETIA SERVO. Quae res in venatione minus possidet voluptatis. AMYNTA. Vocativus Graecus est. Et sciendum, Graeca nomina in *as* exeuntia, sive crescant, sive non crescant, in ⁵⁰ genetivo, vocativum in *a* mittere: ut *Aeneas*, *Aeneae*, *o Aenea*; *Pallas*, *Pallantis*, *o Palla*: ut est, XI. Aen. 152. *Non hacc, o Palla dederas promissa parenti*.

76. PHYLLIDA MITTE MIHI. Amicam communem, ⁵¹ caussa natalis diei: in cuius ⁵² tantum sacrificio licebat voluptatibus operam dare. Nam in aliis sacrificiis erat castitatis observatio: quod etiam sequentia indicant, ubi dicit: CUM FACIAM ⁵³ VITULA PRO FRUGIBUS: Id est, cum pro frugibus sacrificare coepero, tu ⁵⁴ tantummodo venito. Sane ⁵⁵ cum *Natalis* apud maiores ⁵⁶ plenum fuerit, posteritas ⁵⁷ *Natalis dies* dicere coepit: nam cum Horatius dixerit II. Ep. II. 210. *Natalis ⁵⁸ grate numeras*. Juvenalis ait XII. I. *Natali, Corvine, die mihi dulcior haec ⁵⁹ lux*.

77. CUM FACIAM VITULA PRO FRUGIBUS, IPSE VENITO. Cum sacrificavero. Et figurate, *faciam vitula* ait: ut *faciam ⁶⁰ thure*: ut, *faciam agna*. Horatius I. Od. IV. 12. *Seu poscat agna, sive malis boedo*. Dicitur autem hoc sacrificium ⁶¹ Ambarvale: quod arva ambiat victima. ⁶² Hinc

& ipse in *Georgicis*: I. 345. *Terque novas circum felix ⁶³ eat hostia frugis*. Sicut *ambarbale*, vel *ambarbium*, dicitur sacrificium, ⁶⁴ quod urbem circum, & ambit victima.

79. VALE, VALE, INQUIT, IOLA. Hic pastor, aut habuit duo nomina (nam supra eum *Menalcam* dixit) aut certe *Iolam* eum, quasi pastorem optimum appellavit, a quodam pastore nobilissimo: sicut virum fortem plerumque Achillem: adulterum, Parin vocamus. Sane LONGUM VALE, ita ait, ut *torvum clamat*: pro adverbio nomen posuit. *Vale, vale inquit, Le* corripit sequens vocalis, ut *Te Corydon o Alexi*.

V A R I O R U M.

mi manco. perperam, nam *servo*, hic est ob servo, retia posita ad capiendas feras custodio. BURM.

74. ANIMO NON SPERNIS. Quod Servius in hunc versum dicit, ridiculum est: nam quando Augustus hostes suos juxta Actium vicit, Virgilius erat annos natus LII. & supra dixit eum *Eclogas* scripsisse anno aetatis XXVIII. eundem errorem commisit in nota, quam scripsit ad hujusce *Eclogae* versum 97. FABER. *Ipso animo* Codices quidam & editi, inter quos Dan. Heinsii. male. BURM.

74. AMYNTA. *Amyntas* Menagii secundus, Rottendorphius & unus & alter praeterea. vid. §. 2.

76. PHYLLIDA MITTE. Observat Castelvetrius in operib. Critic. p. 148. tres voces incipere a litera M. *Mille*, *mibi*, *meus*, & Menalcam respondere tribus vocibus ab A. incipientibus, *amo*, *ante*, *alias*. tales versus sunt lib. IV. Aen. 216. & XII. 718. Deinde Phyllida uxorem Iolae fuisse fingit, & ideo Damoetam jactare se tantum valere gratia apud Iolam, ut audeat vocare uxorem ejus ad sacra natalitia:

45 amas al. 46 Litotes al. deest V. al. 47 derelinquis V. Voss. 48 Accia R. 49 Genetiv. R. 50 caussam B. 51 tamen. 52 VITULAM B. L. Voss. 53 tantum B. L. V. Voss. R. 54 deest C. 55 plenum nomen, posteritas. Dan. Urs. Cod. plenum fuerat L. fuit. V. Voss. 56 *Natalis dies* ceperit V. *natis dies* ceperat. 57 grate numeras C. 58 dux L. 59 *ture facta magna* Voss. *facta magna* B. R. L. 59 Arvambale R. B. Voss. R. L. Arvambale V & ambarbale B. 60 sic ipse alii. Sic & ipse Steph. Dan. hinc ipse B. 61 erat V. 62 quo Dan. & al.

80 D. Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

M. Dulce satis humor, depulsis arbutus haedis,
Lenta salix foeto pecori, mihi solus Amyntas.

D. Pollio amat nostram, quamvis est rustica, Musam :

85 Pic-

SERVII.

80. TRISTE. Tristis res.

82. DULCE. Dulcis res. SATIS. Segetibus.
DEPULSIS. A lacte prohibitis: ut, VII. Ecl. 15.
Depulsos a lacte domi quae clauderet agnos.

84. POLLIO AMAT NOSTRAM, QUAMVIS SIT
RUSTICA, MUSAM. Blanditur jam Pollioni patro-
no, quem " & tragediarum & historiarum scrip-
torem Horatius fuisse testatur. Nam in secundo
Carminum dicit de historiis Od. I. *Periculosae
plenum opus aleae Tractas, & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.* Item paulo post: "*Paul-
lum severae musa tragoediae Desit theatris.* Quem
carmen " suum, licet rusticum, tamen amare com-
firmat.

VARIORUM.

liria: Menalcam vero se magis amari a Phyllide
ostendit, quia discedente se ab ea fleverit & for-
mosum vocaverit. sed obstat huic sententiae voca-
tivus §. 79. *Iola*, quod non amatoris sed mariti
nomen debet esse. Servius Menalcam binominem
fingit. Forte aëstus ille componi posset, si §. 79.
Iolas legeretur, ut non modo Phyllis doluerit ejus
discessu, sed ipse Iolas, qui eum formosum dixe-
rit, & omnibus faustis abeuntem profectus fue-
rit, rectius tamen Iolam patrem Phyllidis fingere
liceret, quoniam seniore ad sacra natalitia, in quibus
voluptatibus opera dabatur, non vero castitati,
non vocat, sed ad ambarvalia, quae erant seria &
gravia. hunc vero & sibi favere ait, quoniam doloris
cum filia ex discessu Menalcae fuerit particeps.
Iolla vero multi codices, ut & mox §. 79. & II.
Ecl. 57. BURM.

76. EST NATALIS. *Est natalis* Menteli prior.
Virgilium hic non addidisse *dies*; quia serviebat
personae rusticae, notat Donatus ad Terent. Phorm.
I. I. 14. sed Suetonius etiam *natalem* simpliciter
dicit. vid. quae dicuntur ad Tiber. cap. LIII. BURM.

77. CUM FACIAM VITULA. Ablativum Ser-

vius agnoscit, cum faciam vitula. Accusativum No-
nius, cum faciam vitulam. FABRIC. *Vitulam*
Nonius Marcellus in facere. Sed *vitula* verum est.
quod & alii jam affatim monuerunt. idque Priscia-
nus libro octavo manifeste agnoscit, ut & libro
XVII. bis, & libro XVIII. agnoscit & Alcuinus in
Grammatica bis. Sed copiose prae ceteris Macro-
bius asseruit Saturnal. III. cap. 2. ubi tamen quod
vitula pro *vitulatione*, qui cantus erat sacerdotum,
sumi oportere contendit, minime id quidem mihi
persuadet. Scholiastes Juvenalis Saryra IX *vitulum*
exhibet. uterque Mentelianus cum Rottendorphia-
no altero *vitula*. HEINS. *Vitulam* Regius & Vol.
unus & Ed. Ven. Flor. Christ. ad Aristoph. Pacem
§. 423. sentat, an pro frugibus non possit signi-
ficare loco frugum, leguminum &c., quae nunc na-
tali suo offert, deinde maiorem hostiam vitulam
machaturus, quam conjecturam eruditorum ju-
dicio submittit. sed melior mihi videtur differentia
inter natalitium & ambarvale sacrum, quam mo-
do dedi. & pro frugibus facere, sit dictum, ut
pro populo factum sacrum bonae Deae a Cicer. de
Harusp. resp. cap. XVII. Alcuinus pag. 2135. Vet.
Gram. habet, *ipsa venito*. BURM.

79. LONGUM VALE. Graecis μακρὸν χαιρεῖν, quo
utitur Aelianus lib. v. Var. 6. vide Emmenest. sed
H. Steph. in Schediasmate p. 59. hoc non admittit,
sed Phyllida illud, *vale, vale*, lente & in longum
ducta voce pronuntiasse, ut quasi diutius eum de-
tineret: quod nimis acutum puto, quoniam *longum va-
le*, *aeternum vale* sit usitatum illis, qui desperarent
se umquam revivuros. ut apud Claud. II. Rapt.
234.

Sis memor o, longumque vale.

Ubi vide Parthasium, qui hic videtur legisse,

O longum formose vale.

longum pro diu Servius ad III. Aen. 487.

BURM.

80. STABULIS. *Stapulis* Vossian. un.

80. FRU-

63 Deest Steph. Dan. & al. 64 *Supposito* L. 65 *paullulum severae a tragoediae desit* B. 66 *licet suum* K. Vol. L. K.

85 Pierides, vitulam lectori pascite vestro.

M. Pollio & ipse facit nova carmina: pascite taurum,
Jam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.

D. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.

Mella

S E R V I I.

85. PIERIDES VITULAM LECTORI PASCITE VESTRO. ⁶⁷ Id est, vel pascite ejus armenta, quia legit hoc carmen: ⁶⁸ vel vitulam ei nutrite pro praemio.

86. POLLIO. Sane alii legunt ⁶⁹ Pollio, ut prima producat: alii Polio. NOVA CARMINA. Magna, miranda. PASCITE TAURUM. Hic auget: nam ille ^{69*} vitulam dixerat.

88. QUO TE QUOQUE GAUDET. ⁷⁰ Subaudi venisse; pervenerat autem ad consulatum post triumphum Dalmaticum. Nam vicerat ⁷¹ Salonas, civitatem Dalmatiae. Horatius II. Od. I. Cui laurus aeternos honores Dalmatico peperit triumpho.

V A R I O R U M.

80. FRUGIBUS IMBRES. Imber tres codices vetustij, sed aliter Priscianus & Nonius Marcellus duobus locis. HEINS. Imber Cod. Francii, quod praeferebam, quia jam quatuor voces in s exeunt praecedunt, & unus sequitur. BURM.

81. AMARYLLIDIS IRAE. Amaryllidos pro diversa lectione quartus Moretanus. Sic Ecl. II. 12. Daphnidos arcus supra agnoscit Valerius Probus. HEINS. Amaryllidis habet Rufinianus de Schem. Lex. pag. 33.

84. QUAMVIS EST. Concinne Vaticanus Pierii veterrimus, & ex nostris Mentelianus uterque cum Gudiano, & primo Leidensi et Moreti quarto. apud Scholiaften tamen Horatii semel iterumque vulgata scriptura occurrit. HEINS. Et Regius & alii. vid. ad Ovid. VII. Epist. 29. & saepe. lib. V. Aeneid. 542. sit tamen habet commentator Horatii in Art. Poet. 355. BURM.

86. POLLIO. Polio Cod. Francii semper, & ita Aldus.

86. FACIT NOVA CARMINA. Magna, ut Servius explicat: admiranda Scholiaften Horat. IV. Od. 2. Ego pro Heroicis & Epicis capio. nam huic loco egregium Acronis locum ad Horat. I. Epist. III. 7.

ult. facere credo, ubi dicit *Lyricos vitulam, Tragicos hircum, alios* (id est Epicos) *Poetas taurum immolasse*. sic Pollio jam post Lyrica ad Epica se conferre dicitur, ideoque ipsi taurum esse pascendum. Ramus vitulam Bucolicis praemium fuisse dicit, quod ex Servii verbis sumit: sed vellem alium auctorem adscripsisset. quidquid sit, nova sunt grandioris spiritus, non vero Tragici, tunc enim hircus deberet pro tauro poni, & nova etiam, qualia numquam antea fecit. Vid. Serv. ad V. Ecl. 71. & ad I. Georg. 43. Ita & Focas in vita Virgilii inter Catalecta Pithoei. p. 32. *Figuli soboles nova carmina finxit. facere explicat* Donatus ad Terent. Andr. prolog. BURM.

87. JAM CORNU. Qui jam cornu petat, Venet. nam fecisse posterioris aevi scriptores compositum verbum *cornu petare*, & nomen *cornu petam*, notum est ex Glossis. Idem versus repetitur IX. Aen. 629. qui cornu petat Parrhas. Venetus. vid. Ecl. IX. 25. BURM.

88. VENIAT, QUO TE QUOQUE GAUDET. Non satis haec intelligo: nam quae de consulari Pollionis, & ellipsi illa *venisse* Servius, & ex eo alii comminiscuntur; vix se probare mihi possunt. sed ex sequenti Menalcae disticho apparet Damoetam hic perstrinxisse arrogantiam Menalcae, qui se fere Pollioni aequare voluerat, dicendo *Pollio amat nostram* &c. cui nunc respondet, Damoetam illum, qui Pollionem amat, debere etiam instructum esse facultate illa Poetica, qua Pollionem celebrari audit, & illi debere mella fluere, id est eloquentiam esse melleam, & difficillimas quasque materias posse tractari summa cum suavitate. sed ex verbis me nondum expedit, an, *veniat, quo te quoque laudet*, ut quo esset pro ut? Veniat ut publice laudes tuas decanter, & sit ille omni facundia instructus. Servius II. Aen. 239. *gaudet explicat optat*. Ed. Venet. *qui te quoque gaudet*. BURM.

89. RUBUS ASPER. Heinsius in ora codicum duorum *aspera* emendaverat. & ita Sarnonic. cap. XIV. *Mandatur apta rubus gingivis*. & apud Prudent.

67 deest L. Vof. R. 68 deest V. 69 Polio & mox Polio R. 69* Nam vitulam Steph. Dan. vitulam Vof. 70 Subaudi L. V. R. Vof. 71 Salonas V. Vof.

Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.

- 90 M. Qui Baviu non odit, amet tua carmina, Maevi:
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores, & humi nascentia fraga,

Fri-

S E R V I I.

89. AMOMUM. ⁷² Flos est Assyrius, ut Lucanus x. 168. ⁷³ Vicinae messis ⁷⁴ amomum.

90. QUI BAVIUM NON OBIT. Pro poena ei ⁷⁵ id contingat, ut diligit Maevium pejorem poetam: nam Maevius & Bavius pessimi fuerunt poetae; ⁷⁶ inimici tam Horatio quam Virgilio. Unde Horatius Ep. Od. x. *Mala soluta navis exit alite, Ferens olentem Maevium.*

91. MULGEAT HIRCOS. Faciat ea, quae contra naturam sunt.

92. FRAGA. Mora, quae in herbis nascuntur. Ideo dixit: *humis nascentia.*

P H I L A R G Y R I I.

90. QUI BAVIUM NON OBIT: AMET TUA CARMINA MAEVI. Duos sui temporis poetas dicit pessimos, quorum carmina ob humilitatem abjecta sunt. Vult ergo notare, qui sunt inimici Virgilii, qui Vaviu, id est, pessimum poetam, & Maevium, id est, pejorem poetam, ut duplum habeant malum. Ex quibus Vavius curator fuit: de quo Domitius in *Cicuta* refert:

Omnia cum Vavio communia frater habebat,

Unanimi fratres sicut habere solent.

Rura, domum, nummos, & denique ⁷⁷ omnia: ut ajunt,

Corporibus geminis spiritus unus erat.

*Sed postquam alterius mulier ⁷⁸ communis utri-
que:*

Novit, deposuit alter amicitiam.

V A R I O R U M.

dent. Apotheos. 55. pro *sentum rubum* ex scriptis *sentam* rescripsit idem Heinsius. sic & *raphanus coctus* Samonico cap. xxi. ubi vide quae dixi. sed Priscianus lib. v. p. 648. ubi arborum nomina feminino genere poni docet, excipit *rubum*, quia non est arbor. quare hic contra codices, & usum nihil novandum, nam a litera adhaeserit e sequenti *amo-*

um. fluunt etiam Mentelianus prior. *robis* etiam Leidenfis, & ita codices optimi habent apud Serv. ad i. Georg. 266. BURM.

90. QUI BAVIUM NON OBIT. Catroeus hic Baviu opponi Pollioni credit, qui esset Maevius. sed hoc contumeliosum in Pollionem esset: nam quia Damoetas Poetam, qui amabat Pollionem, provocaverat, ut laudibus eum ornaret, hic Menalcas alium & pessimum Poetam, & qui laudes Pollionis detereret ineptis suis carminibus, esse ostendit; & qui illum non odit, posse etiam Maevium, itidem ineptissimum Poetam, & ejus carmina laudare. Utitur vero Symmachi loco ex lib. x. Ep. i. Catroeus, ubi legitur, *non idem honor in pronuntiandis fabulis Publio Pollioni, quam Baviu fuit.* Ubi Pollionem opponi Baviu putat. corruptum locum poterat scire, si C. Asinium Pollionem numquam Publii nomen habuisse cogitasset. quare de Publio mimo, qui fabulas pronuntiavit, ibi agi certum est. vide stemma Aliniorum apud Ryck. ad Tacit. vi. Ann. 23. & potuerat scire ex aliis & antiquioribus commentatoribus in Tacit. iii. Ann. 75. nullum Publicum Pollionem fuisse in gente Asinia. quare corruptum locum esse constat, neque tamen quid pro *Pollione* sit restituendum scio, nisi quod forte praenomen, (quum sit *Publius*) hoc litera P. positum ab alio librario in *Pollioni* sit mutatum: quum *Publio* deberet integris literis scribi. postea conjunxerunt praenomen falsum Pollioni. quidquid sit, locus est in mendo, nec ad Virgilii Baviu vel Maevium quidquam facit, & Pollionem virum consularem & triumphalem, ad vilitatem histrionis detrudere, quem ne Tragoedias quidem aut Comoedias scripsisse constat, est illius, qui Baviu non odit. pro *Bavio* Juretus & alii *Ambivio* legunt, non sine verispecie, quia ille actor fabularum etiam memoratur a Symmacho lib. i. Ep. 25. & a Cicerone *Ambivius Turpio* de Senect. cap. xiv.

⁷² Flos est Assyrius plenae m. a. R. L. & Vof. nisi quod Assyrius. ⁷³ ut est plenae Messis V. ut Lucanus plenae L. 4 Et Ecl. seq. Assyrium vni'go nascetur amomum C ⁷⁵ de Steph. Dan. ⁷⁶ vel inimici L. V. in imitando tam Horatium q. Virgilium R. Vof. ⁷⁷ Heinsius legebat nomina. ita Petronius cap. cxvii. *habere suis nominibusque depositum.* * ⁷⁸ defunt Commel. *servatis* cunctis supplet Barth. xx. Adv. 2.

Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

M. Parcite oves nimium procedere: non bene ripae

95 Creditur: ipse aries etiam nunc vellera siccant.

D. Tityre, pascentis a flumine reice capellas:

Ipse, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.

M. Cogite ovis, pueri: si lac praeceperit aestus,

Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.

100 Heu,

S E R V I I.

93. LATET ANGUIS IN HERBA. Allegoria est: nam videtur hoc ad Mantuanos dicere, qui inter milites versabantur armatos: quos, sicut ⁷⁸ *angues*, mortem inferre posse, non dubium est.

94. NON BENE RIPAE CREDITUR: IPSE ARIES ETIAM NUNC VELLERA SICCANT. Allegoria, ad illud, quod supra diximus, ⁷⁹ pertinens: quia post acceptos agros, ab ⁸⁰ Arrio cennurione pene est interemptus, nisi se praecipitasset in fluvium. ⁸¹ PARCITE autem *procedere*, id est, prohibete, fervate, ne procedant, ut Aen. x. 532. *Gnatis parce tuis*.

96. TITYRE PASCENTES A FLUMINE REICE CAPELLAS. Id est, o Mantua, noli modo ⁸² velle aliquid agere de repetendis agris: nam ⁸³ ubi opportunum fuerit, EGO OMNES LAVABO, id est, purgabo ⁸⁴ omnes apud Caesarem, cum de Actiaco ⁸⁵ praelio reversus fuerit. Et bene, IN FONTE; ipse enim per amicos Caesaris agrum meruerat ⁸⁶ recipere, tanquam per rivulos quosdam; nunc autem Mantuanis beneficium dixit se ab ipso Imperatore meritum.

96. REICE CAPELLAS. *Reice ca.* proceleusmaticus est pro dactylo: & sic est positus, ut v. Aen. 432. *Genua labant*. Item xi. Aen. 809. ⁸⁷ *Arietat in portas*.

98. COGITE OVES. In ovilia colligite, ut supr. III. Ecl. 20. *Tityre coge pecus*. PRAECEPERIT. Praecupaverit: nam naturale est, ut lac augeatur frigore, calore minuatur.

V A R I O R U M.

XIV. & in didascalis Terentii actor L. Ambivius

Turpio celebratur. carmina Memi Venetus. BURM.

91. MULGEAT. *Mulceat Venetus.*

92. HUMI. Servius dicit *mora quae in herbis nascuntur. forte in terra. nam super humi in Reg. Cod. erat terrae superscriptum. BURM.*

94. NIMIUM PROCEDERE. *Ante procedere Zulich. producere etiam Rottendorphius tertius. non male, ut o pueri subintelligatur: nam est longius ducere. usus ejus verbi in re militari frequens, ut producere exercitum. Vellej. Paterc. II. & 106. saepe subesse insidias & fraudes huic verbo notavimus ad Quintil. declam. cccv. vid. supr. I. Ecl. 73. Ruacius ad ipsas oves verba haec refert, o oves, abstinete longius ire. non male. & ita in Thesauro Fabri explicatur hic locus. nescio an Buchnero debeat. eadem variatio in his verbis lib. IV. Aen. 227. BURM.*

94. NON BENE. *Nam bene Dan. Heinf. Ed.*

95. ETIAM NUNC. *Etiam sua Menagii codex. sed Probus lib. I. Gram. p. 1394. vulgatam agnoscit. Creditur & ipse aries Quartus Moretan. BURM.*

98. SI LAC PRAECEPERIT AESTUS. Negat id in suis exstare Giphanius in Lucretium in *percipere* & in *aestas*, ac proinde malit *perceperit aestas*. HEINS. *Perceperit aestus Venetus & Parthal.*

99. PRESSABIMUS. *Prensabimus Zulich. pulsabimus Moreti quartus. Vid. III. Aeneid. 642. pressabitis Ed. Venet. BURM.*

100. EHEU QUAM PINGUI. Servius in II. 69. *Heu legit divisim syllabis, ut apud Horat. I. Od. 15. Heu quantus equis, quantus adest viris. Errum quod*

⁷⁸ *anguis* Dan. Steph. al. ⁷⁹ pertinet Dan. Steph. & al. ⁸⁰ Arion. ⁸¹ PARCITE autem, prohibete, PROCEDERE, id est, fervate n. p. Dan. Steph. *parcite* autem, prohibete, *parcite procedere* id est pr. R. Vof. ⁸² deest L. ⁸³ cum al. Dan. Steph. ⁸⁴ deest Dan. Steph. al. ⁸⁵ bello al. ⁸⁶ deest B. L. Vof. R. Steph. ⁸⁷ *Ariete portas* V.

100 Heu, heu, quam pingui macer est mihi taurus in ervo!

Idem amor exitium pecori, pecorisque magistro.

M. His certe neque amor caussa est: vix ossibus haerent.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

D. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

105 Tris pateat coeli spatium non amplius ulnas.

M. Dic,

S E R V I I.

102. VIX OSSIBUS HAERENT. Vix ossa eorum cohaerent.

103. TENEROS OCVLVS MIHI FASCINAT AGNOS. Dicit causam maciei, & per transitum, pulchrum se pecus habere significat, quod ⁸⁸ utique meruit fascinari.

104. ERIS MIHI MAGNVS APOLLO. Relicto certamine, sibi proponunt aenigmata. Bene autem ait: *Eris mihi Apollo*: quia in rebus incertis sola opus est divinatione.

105. TRIS PATEAT COELI SPATIUM NON AMPLIUS ULNAS. Ulna, ⁸⁹ proprie est spatium, in quantum utraque ⁹⁰ extenditur manus. Dicta ulna *ἀπὸ τῶν ὀλίγων*, id est, a brachiis: unde & *λεωδ' ὀλίγος* Hes dicitur: licet Suetonius ⁹¹ ulnam cubitum velit esse tantummodo. Sane haec quaestio ⁹² varie solvitur: nam alii dicunt significare eum sepulchrum Caelii, luxuriosi ⁹³ cuiusdam, qui, venditis omnibus rebus & consumptis, tantummodo sibi spatium ⁹⁴ reservavit, quod sepulchro sufficeret, & voluisse eum errorem facere ex *coeli* & *Caelii* similitudine; ⁹⁵ ut sit: Dic mihi, ubinam sepultus est Caelius, cuius tribus ulnis continetur sepulchrum? Alii vero volunt puteum significari, qui est in Syene, parte Aegypti: quem ad hoc nimiae altitudinis philosophi effoderunt, ut probarent locum illum esse solum, quem ⁹⁶ recto Sol intuitu irradiaret. Nam octavo Calend. Julius die, quando in centro suo est Sol, lumine suo ⁹⁷ tam imam quoque illius putei, quam summam terram irradiat. ⁹⁸ [Alii dicunt clypeum Ajacis trium ulnarum, in qua expressa coeli forma fuit: alii specum in Sicilia, per quod rapta est a Dite Proserpina: Alii mundum in sacro Cereris.] Sed neutrum horum convenit rustico.

Unde simpliciter intelligendus est cuiuslibet loci puteus, in quem cum quis descenderit, tantum coelli conspicit spatium; quantum putei latitudo permiserit. ⁹⁹ [Asconius Paedianus dicit, se Virgilium dicentem audisse, in hoc loco se Grammaticis crucem fixisse, volens experiri, quis eorum studiosior inveniretur; volens intelligi de Caelio Mantuano, ut supra dictum est.]

P H I L A R G Y R I I.

105. TRIS PATEAT COELI SPATIUM NON AMPLIUS ULNAS. Apud antiquos fuit altissimus puteus, in quem descendebant ad sacra celebranda: cuius putei orbis, id est, summus circulus, quo cognoscerent anni proventus, non amplius quam trium ulnarum habebat: cumque descendissent, non ampliore coeli partem, quam puteus habuit, poterant videre. Vel specus apud Aetnam in Sicilia angusto ore, profunda latitudine, per quem rapta Proserpina a Dite patre. Vel *coelum*, pro toto mundo. Alii *coeli spatium*, clypeum Achillis dicunt trium ulnarum, in quo expressa coeli forma fuerat. Aliter: in Sicilia janua speluncac, in qua Orcus Liberam rapuit. Aliter: Dicit Cornificius ab ipso Virgilio audisse, quod Coelum Mantuanum quendam tetigit; qui, consumptis omnibus facultatibus, nihil sibi reliquit, nisi locum trium ulnarum ad sepulturam: * Item Oledius Naso torificium, tantum coelum patere videtur, quantum torificium patet. Item Asconius Paedianus ait, se audisse Virgilium dicentem, in hoc loco se Grammaticis crucem fixisse, quaesituros eos, si quid studiosius occultaretur. Dicit autem Poëta Caelium Mantuanum.

(quod

⁸⁸ deest L. V. ⁸⁹ propria L. ⁹⁰ tenditur B. L. Vof. qui manu.

Saxoni libro de vitis corporalibus esse credebatur.

⁹² varia est B. L. V. R. Vof.

⁹¹ unum B. & Steph. Dan. & al. Vossius ex

bravit B. Vof. cerebravit L.

⁹⁵ sit sic Dic B.

⁹⁶ rectum B. s. m. pr.

⁹³ deest Dan. qui deest B.

⁹⁴ cele-

L. V. R. Vof. & Steph. & al.

⁹⁹ defunt B. L. V. R. Vof. Steph. & al.

⁹⁷ tam ima L. & B. Vof. R. ⁹⁸ defunt B.

q. & orificium p. Barth. xx. adv. 2. Heinſius volebat, Oledius naſſae orificium.

* idem de olei Vaſculo ad orificium t. c. p. v.

M. Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores: & Phyllida solus habeto.

P. Non

S E R V I I.

106. DIC QUIBUS IN TERRIS INSCRIPTI NOMINA REGUM NASCANTUR PLORES. Quia solvere non potuit, ipse aliam obijcit quaestionem: & captiose, quibus in terris dixit. Hyacinthus enim ubique nascitur, flos, qui natus est primo de Hyacinthi sanguine, postea de Ajacis; sicut etiam Ovidius docet. Est autem quasi lilium rubrum, designans primam Hyacinthi literam. Regum autem nomina, non quoniam ipsi reges fuerunt, sed quia regum filii, ut VI. Aen. 28. *Magnum reginae sed enim miseratus amorem*, cum de Ariadne diceret, * Paliphaes reginae filia. Sane multi volunt nomina regum, pro nomine Regis positum; ut sit, quemadmodum illud in Terentio, Eun. I. I. 3. *Non perpeti metreticum contumelias*, cum de una loqueretur. Nam flos iste Hyacinthi tantum, & non Ajacis nomen retinet. Tamen sciendum, aenigmata haec, sicut fere omnia, carere aperta solutione.

107. PHILLIDA SOLUS HABETO. Amicam communem, quod plus est, quam esse Apollinem: nam esse Apollinem impossibile est, quod ille promiserat; hic vero possibilia pollicetur.

V A R I O R U M.

(quod hic meliora habent exempla) non *ipocor* est, ut vult Priscianus, sed *ipocor*, apta faginandis bobus herba, qua & nunc Apulia abundat. Plaut. in Mostel. I. I. 59. *Ervum daturi estis, bobus quod feram?* FABRIC. *Hæu* ex scriptis Cyphanius Indice Lucret. in *Hyperbaton*. HEINS. Et hic geminarem *Hæu, hæu*, ut supra II. 58. & habet Parrhaf. Venetusque. & hoc indicat Serv. ad II. Aen. 69. qui *hæu* geminari propter metrum hoc ex loco probat. BURM.

100. IN ARVO. In *ervu* Mentelianus uterque, Gudianus, prior Vossii, primus Moreti, & alter Menagianus ex nostris, etiam pro diversa lectione tertius Leidensis. quod Pierius ex suis quoque annotarat, & Plinii ac Columellae auctoritate fretus amplectitur. Vide Nonium Marcellum in *Ervum*. *Ervum* autem bubus in pastum dari ex Columella

libro II. cap. XI. libro VI. cap. 3. IV. 5. 6. & cap. 14. aliisque rerum rusticarum scriptoribus discimus. Petron. fragm. Tragur. cap. LVII. *Quid stupes tamquam hircus in ervilia*. Sic vetus codex Tigur. bene. HEINS. *Ervo* Regius.

101. IDEM AMOR EXITIUM EST PECORI, PECORISQUE MAGISTRO. Mentelianus uterque & decem alii ex nostris verbum substantivum haud agnoscunt hoc loco. quinque collocant post *ro pecori*. quomodo & Gudianus a manu prima: prior Vossianus & alii duo post *ro magistro* reponunt, uti & Mentelianus alter. Ego omittendum esse arbitror. quomodo & fragmentum Moretanum. HEINS. omisi *ro est*, quod versu praecedenti, & sequenti etiam legatur.

102. HIS CERTE NEQUE AMOR CAUSSA EST. Si obsequentes haberem libros veteres, legerem haud illibenter, *Hi certe (neque amor causa est) vix ossibus haerent*. Ex proximis subsequenter liquet de agnis intelligendum. huc refer Seneca locum ex Oedipo, prout legitur in optimo codice Mediceo Phoenissis §. 226. *has meas*. HEINS. *Est* omittit quartus Moretanus. *His* agnoscit Donatus ad Terent. Eunuch. I. II. 38. ubi *hisce* debuisset dicere Virgilium notat & Stephan. qui in margine Edit. suae, ut Heinsius distinguit & legit. Guliel. I. Verisim. 12. legit, *His certe (neque amor causa est) vix ossibus haerent*. Et *his* pro *hisce* dictum vult ex Donato. BURM.

103. NESCIO QUIS TENEROS OCULUS. Oculis apud Marium Victorinum in Grammatica libro primo. aliter membranae nostrae. HEINS. Gervasius Tilberienfis in Otis Imperialibus Decad. III. cap. 83. nuper ab illustri Leibnitzio editus tom. I. Rer. Brunsvic. p. 987. citat. *Nescio quis teneros verbis mihi fascinat agnos?* BURM.

105. TRES. *Tris* Francianus & multi alii; & *ulnis* Venetus & Ed. Venet. *tris* & *ulnas* agnoscit Servius ad x. Aen. 74. BURM.

105. COELI SPATIUM. Alciatus I. Parerg. 18. per coelum intelligit clibanum vel furnum, cujus spatium tres ulnas patet. Claverius ad Persii Sat. I.

P.

1 deest L. 2 deest B. L. V. R. Vof. 3 Rubrum quasi lilium L. V. R. Vof. B. 4 Paliphaeae L. passivae B. passivae R. Passivae Vof. 5 nolunt B. 6 nomen B. 7 non & B. L. Immo in eo flore legitur Ai. Ai. Vide Moschum & Theocritum. VOSSIIUS.

P. Non nostrum inter vos tantas componere lites:
Et vitula tu dignus, & hic: & quisquis amores

110 Aut

SERVII.

108. NON. ⁸ Hic distinguendum est, ut sit sensus, ¹⁰ Officium judicis est ferre sententiam, non eorum, qui inter se contendunt. Unde male quidam totum jungunt, ¹¹ *Non nostrum inter vos tantas componere lites*: nam non negat se facturum esse quod faciet: judicaturus enim est, eos esse pares, dicens, *Et vitula tu dignus, & hic*. COMPONERE. Finire: ut, 1. Aen. 374. *Ante diem clauso componet vespere olympo*. Id est finiet.

109. ET QUISQUIS AMORES. *Aut metuet dulces, aut experietur amarus*. Et tu, & hic, digni estis vitula, & quicumque similis vestri est. Nam supra unus dixerat: *Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae*. Item alter: *Dulce satis humor; depulsus arbutus boedis, Lenta salix foeto pecori, mihi solus Amyntas*. Ad cuius ¹² amoris similitudinem pertinet, *Aut metuet dulces*: namque hic ¹³ Menalcas, & amabat, & amabatur; sed tamquam prudens metuebat, ne unquam posset amor ille dissolvi. ¹⁴ Et contra Damoetas amaritudinem amoris expertus fuerat, ex amicae Amaryllidis iracundia. METUET DULCES. Timebit pro dulcibus, ne eos amittat.

VARIORUM.

p. 131. F. Beroaldum medicum intellexisse aurifodinas, & in responso Menalcae flores inscriptos nomina regum, significasse Maronem aurum humi repertum, adhuc nativum & sine arte, sed mire splendicans, unde nummi Caesarum nominibus inscripti fuerunt cusi, qui flores aurei vocantur. Rein. I. var. 25. de Caelio Mantuano ex Servio & Philargyrio capit. Christ. Beckmannus in Originibus LL. in voce *Ajax*, per flores intelligebat Consolidam Regalem purpuream, de qua deinde consuluit C. Hofmannum in epistola, quae legitur in specimine Epistolarum post Richteri epistolas p. 88. nec multum ab ea discedit sententia Th. Bartholinus de Medicis Poëtis p. 8. qui florem quendam notum, cui nomen regum inditum, quale est *basilindus*, sive *Ocimum* intelligit. quem vide. sed illis floribus

imposita sunt nomina regia, non habent *inscripta*: sed crucem a Virgilio fixam relinquamus. BURM.

107. NASCANTUR. *Nascuntur* quartus Moreti, Leidensis unus, Vratislav. Parrhaf. Vof. Francii & Edd. Juntin. & Aldi. & ita laudat Lutatius ad Stat. IV. Theb. 223. vid. ad Ecl. II. 57. BURM.

108. NON NOSTRUM INTER VOS &c. Haec distinctione separanda sunt, ut in coercenda amorum cupiditate judicis auctoritas exprimitur. Hoc modo: non, ulterius scilicet progrediendum est contendendo. Nostrum inter vos tantas componere lites; quasi dicat, ego sum vestri certaminis arbiter, *Et vitula tu dignus, & hic*, id est, parem cantando gloriam estis adepti. FABRIC. Licet Nonius ita etiam, & Cod Regius distinguat, durum tamen hoc mihi semper visum fuit, & si non ita abrupte sumendum, deberet certe aliquid praecessisse, cui connessi, aut opponi posset. quare si non ita quis capere vellet, referrem ad *Phyllida solus habeto*, cui interloquitur Judex, non solus habebis, nec tu nec ille, quia pares estis. Alii explicant simpliciter; non possum dijudicare, uter dignior sit praemio, quia tam pares estis, & cantare & respondere parati. Alii, non vestrum est hanc litem, sed nostrum, componere. Castelvetr. in Operib. Criticis p. 138. addit aliam interpretationem, & legit hunc versum per interrogationem. Ut roget, an non meae sunt partes sententiam ferre de certamine vestro? quid ergo? Quum vitula sit pignus depositum, nunc de Phyllide, Menalca, loqueris & ita mutas praemium? meum est ergo pronuntiare sententiam: qui vos pares judico, & vitula utrumque dignum: nec in cantando modo pares, sed & in amando, quia qui amores amarus expertus est, spe mitioris puellae sustineri debet, ut etiam qui dulcibus potitus, debet metuere, ne mutet animum puella. Ita utrobique esse parem conditionem; nec habere Damoetam, quod de Galatea fugiente queratur, nec Menalcam quod gloriatur de Amynta se ultro offerente, sed amores esse utriusque amarus, vel futuros. quae ingeniosa quidem, sed longius, & fere ex Servio petita,

⁸ Hinc V. nam hic L. ⁹ deest R. Vof. al. ¹⁰ Officii L. R. Vof. & Edd. quaedam. ¹¹ non nostrum ferre sententiam inter vos &c. L. ¹² amatoris B. Vof. L. Steph. Dan. & al. ¹³ Menalcas & amabatur, contra. reliquis omisiss B. V. & amabat & metuebat, ne unquam L. Vof. R. ¹⁴ deest B. V. R. Vet.

110 Aut metuet dulcis, aut experietur amarus.

Claudite jam rivos, pueri: sat prata biberunt.

S E R V I I.

III. SAT PRATA BIBERUNT. Aut intelligimus, hunc exisse, ut juberet pueris suis, ut arva irrigarent; quod illis cantantibus factum est: ¹⁵ aut, &c revera dicit, *rivos* ¹⁶ *claudite*: aut certe allegoricas hoc dicit: jam cantare desinite: satiati enim audiendo sumus.

V A R I O R U M.

petita, interpretatio; nisi quod ille de Amaryllide, non Phyllide, & Amynta. Ego puto etiam Palaemonem, quum videret litem crescere, & animose nimis certari: quia Menalcas, quum dixerat: *Phyllida amo ante alias*, nunc confidens aenigma suum solvi non posse ab adversario, cedere esset paratus, nec de vitula amplius sollicitus esset: Palaemonem, dico, metuentem, ne acerbius etiam quid Damoetas oggeret, rupisse contentionem, & pronuntiasse utrumque parem, & monuisse, ne in amando aut nimis fiderent dulci amore, aut desperarent, si amarior videretur, quia uterque varias illas amoris vi-

cissitudines egregie cantando expresserant & tandem utrosque etiam dignos, ut voti sui compotes fiant. &c haec explicatio firmatur ipso Virgilii exemplo, qui in Epistola ad Messalam, in fine scribit:

Non nostrum est, inquam, tantas attingere laudes. &c ita Terent. Heaut. III. II. 28. *Meum non est mentiri* &c alii passim. Vid. Valer. Flac. *inter nos* Vossian. pr. *non nostrum est inter vos alter: non vestrum inter nos.* Parrhaf. BURM.

III. METUET. *Metuat & experietur Venetus.* *metuat & experietur* Leidenfes duo. *metuet & experietur* Moreti quartus. BURM.

III. CLAUDITE. Castelvetrius Servii priorem expositionem amplectitur; licet eum non nominet. Palaemonem enim exisse, ut pueris, id est servis vel mercenariis, imperaret, ut aperirent rivos ad irriganda prata, quo dum iret, a certantibus Damoeta & Menalca adhibitum arbitrum, nunc lata sententia, se convertere ad suos pueros. BURM.

¹⁵ desit V. L. R. Vol.

¹⁶ claudite B.

E C L O-

ECLOGA QUARTA.

P O L L I O.

ICELIDES Musae, paullo maiora canamus;
Non omnis arbuta juvant, humilesque myricae.

Si

SERVIL

1. SICELIDES MUSAE PAULO MAIORA CANAMUS. Afrius Pollio ductor Germanici exercitus, cum post captas Salonas Dalmatiae civitatem, primo meruisset lauream: post etiam confusum adeptus fuisset: eodem anno suscepit filium: quem a capta civitate Saloninum vocavit, cui nunc Virgilius³ genethliacum dicit: quem constat natum fuisse statim: quod parentibus omen fuit in-

VARIORUM.

1. SICELIDES. *Sicilides* Regius, Zulich. Rottend. Tert. & multi alii cum priscis quibusdam editionibus. sed & Ovidius Ep. xv. §. 151. *Sicelides*, & *Sicelis esse volo*. ubi itidem variant codices, ut notavi. vid. & ad XII. Met. 412. ubi non alienum me a *Sicilides* ostendi, sed alterum ex Graeco tractum potest se tueri, nam *Σικελίς* & *Σικελός* dicuntur. Vid. Stephan. BURM.

3. SIL-

Ecloga Quarta. Haec Ecloga inscribitur in plerisque veterum exemplarium SAECULI NOVI INTERPRETATIO. HEINS. in Zulichem. erat LAUS NOVAE PROGENIEL.

Scripta est haec Ecloga A. V. C. 713. Consulibus Pollione & Calpurnio, Anno III. Imperantis Augusti. Vide notam Servii ad Ecl. IX. vers. 47. FABER.

De hac Ecloga multi multa scripserunt, & plerique crediderunt, *gisse vaticinationem* Sibyllae de Christi natalibus, quam Virgilius dextre ad Pollionis filium Saloninum detorserit. Vide, praeter ab aliis interpretibus adductos, Vales. ad Euseb. Orat. Constantin. Cap. XVIII. & seq. Buchneri Dissert. Acad. DCCVII. p. 994. Martini de Rosa Singul. II. 16. Vossium de Sibyllis cap. IV. Fabricii Bibl. Graec. lib. I. cap. XXX. pag. 14. & plures alios. In Commentariis Trevoltienibus Jesuitae An. 1703. pag. 7. de Druso Liviae filio, quem in utero gerebat, quum Augusto nuberet, capiunt. Nanius, ut apparet ex ejus notis ad vers. 64. de Marcello Marcelli & Octaviae filio, de quo in fine Lib. VI. Aeneidos agit, capiebat. idem nuper censuit Catroeus, qui infantem hunc A. V. C. 713. quo consul fuit Pollio, natum statuit, quia Dion lib. XLVIII. narrat, eo anno Octaviam utero gessisse infantem, quem ex Marcello suscepit, eoque mox mortuo nupsisse Antonio. hunc vero Marcellum obiisse A. aetatis XVIII. ut Servius ad VI. Aen. tradit. Dion vero lib. LIII. A. V. C. 731. mortuum scribit. alii Annum. XXIV. attigisse tradunt. ut Glandorpium in hoc Marcello p. 434. Tristram. t. I. eom. p. 133. sed Propertius, qui ignorare hoc non poterat lib. III. EL. XVII. 15. dicit

Occidit & misero fletat vicissimus annus.

Quae verba misere torquet Catroeus, quasi fere attigisset XIX. annum, quum *fletat* ultimum annum & vitae terminum ostendat. denique vir doctissimus de Vignoles in Bibliotheca Germanica tom. XXXV. p. 173. interpretatur magna cum specie veri de filio huius Marcelli & Juliae, qui editus ante nonum diem periit, & ita nomine caruit, & magnum ordinem seculorum de nova aera Alexandrina, sive initio Imperii Augusti capit, & vers. 12. pro *Pollio* legit *Tullio*, quia M. Tullius Cicero filius hoc anno 724. consul fuit. Ego quod addam nihil habeo, nisi quod nondum ad liquidum hanc rem deductam credo, sed tamen Vignolii conjecturam mihi prae ceteris non displicere fateor, nisi quod illa emendatio *Tullio*, pro *Pollio* non se probet, quia *Te Tullio* dicendum foret, non *Tullio*. nec ex suspecto consule duxisse temporis notam verosimile est. quare si ratio temporum posset ita iuri, ut natali Marcelli congrueret consulatus Pollionis, in Marcellum pronior essem. sed haec discutere notarum modus non patitur. In titulo Eclogae forte fuit *seculi novi integratio*, ut respiciatur ad vers. 5. qui de Christo somniant, illi Sibyllae vaticinationem a Poeta traditam, interpretandam de Christo credentes, hunc titulum mutaverunt. BURM.

1. captam Salonam B. L. V. R. Vof.

2 Saloninam L.

3 genitalia coadiet B. genitalia condit L. Genethiacum R.

4 est felicitatis B. est infel. Vof. R. Dan. Steph. 2

Si canimus silvas, silvae sint Consule dignae.

Ultima Cumaei venit jam carminis aetas:

5. Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Jam redit & Virgo: redeunt Saturnia regna:

Jam nova progenies coelo demittitur alto.

Tu

S E R V I I.

felicitatis: nam ipsum puerum inter ipsa primordia, [¹ id est, nono die periisse manifestum est. SICE-
LIDES autem Graecum est: nam Latine *Sicilien-
ses* facit, id est, ⁶ Theocritae: nam Theocritus
Syracusanus fuit, quem in hoc opere Virgilius i-
mitatur, ut diximus supra. PAULO MAJORA CA-
NAMUS. Bene *Paulo* ⁷ dicit: nam licet haec E-
cloga ⁸ discedat a bucolico carmine; tamen in-
ferat aliqua apta ⁹ ei operi: ¹⁰ [ergo non *majora*, sed
paulo majora.]

2. MYRICAE. Virgulta sunt ¹¹ humilia [& ste-
rilia, quod vulgo ¹² tamaritium dicitur.

3. SI CANIMUS SYLVAS, SILVAE SINT. C. D.
Id est, ¹³ misceatur illis honos, ut dignae sint con-
sule, id est, filio consulis Asinii Pollionis.]

4. ULTIMA CUMAEI VENIT JAM CARMINIS
AETAS. Sibyllini, quae Cumana fuit, & secula
per metalla divisit: dixit etiam quis quo seculo im-
peraret: & ¹⁴ Solis ultimum, id est decimum vo-
luit. Novimus autem eundem esse Apollinem.
Unde dicit, TUUS JAM REGNAT APOLLO.
Dixit etiam, finitis omnibus seculis, rursus eadem
¹⁵ renovari: quam rem etiam philosophi hac dif-
putatione colligunt, dicentes, completo magno
anno, omnia sydera in ortus suos redire, & ¹⁶ re-
ferri rursus eodem motu. Quod si est idem syde-
rum motus, necesse est, ut omnia, quae fuerunt,
habeant iterationem. Univerſa enim ex astrorum
motu pendere manifestum est. Hoc secutus Vir-
gilius, dicit reverti aurea secula, & iterari omnia
quae fuerunt.

5. AB INTEGRO. ¹⁷ Vel denuo, vel ab initio.

Cato de suo Consulatu: *Omnia ab integro paranda
erant.* SECLORUM. Synaeresis, ¹⁸ pro ¹⁹ seculo-
rum ²⁰ [& seculum quidam centum annorum de-
finiunt; quidam centum decem. Horatius: Carm.
Secul. 21. *Certus undenos decies per annos.*]

6. JAM REDIT ET VIRGO. Justitia, quae Eri-
gone fuit, ²¹ [filia ²² Themidis, dum inter homi-
nes versaretur, propter eorum scelera terras reli-
quit; quam ideo virginem dicunt, quod sit incor-
rupta justitia.] Et permiscet laudes tam pueri ²³ Pol-
lionis, quam Augusti. Nam foelicitas temporum
ad Imperatoris laudem pertinet. ²⁴ [SATURNIA RE-
GNA. Aurea secula, quia Saturnus aureo seculo
regnasse dicitur.]

7. JAM NOVA PROGENIES COELO DEMIT-
TITUR ALTO. Ut videantur homines non ex
mortalibus nati, sed ex numinibus, ²⁵ & quasi coe-
lo lapsi. Et hinc conjicit fore aurea secula, quod
Augustus imperat: ²⁶ vel quod talis est natus puer;
vel quod consul est Pollio: ²⁷ [unde est: *te consule
imibit.*

V A R I O R U M.

3. SILVAE SINT. *Sunt* Rottendorphii unus, & Ve-
netus & quartus Moreti. *sint* praefert Emmenestius.
vid. & Brodaeum lib. I. Misc. 39. & alios ab eo &
Taubmanno citatos. *per silvas & montes* saepe Bu-
colici intelligunt sedes pastorum, vid. Ecl. v. 8.
quae opponuntur Urbi. vid. ad Calp. Ecl. iv. 88.
montes neu dedignetur adire. quod eodem redit,
ut hic *silvae sint consule dignae.* Hic autem gravio-
res multas intelligit, quibus Pollio excellebat, qui *no-
va*

5 defunt B. L. V. R. Vof. Steph. 6 Theocritae Vof. Theocretae R. 7 deest L. R. Vof. 8 discedit al. 9 inferit ei aliqua
apta operi L. R. Vof. & aliqua a. operi V. 10 defunt R. V. L. Vof. Steph. 11 humillima, & hinc ad vf. 11. de-
funt L. V. R. Vof. Steph. 12 tamaritium Dan. & Vof. 13 Miscetur c. h. & dignae al Miscetur illi honos, ut d. f. c.
i. e. filio consulis Asinio Pollionis Dn. fed. Asinii legendum 14 solem omnes MS. & Dan. Steph. & al. 15 innovari
L. B. R. Vof. 16 ferri L. V. R. B. 17 denuo, reliquis omiffis ad SECLORUM L. R. Vof. Steph. 18 deest Vof.
19 deest Vof. 20 defunt L. V. R. V. Steph. 21 defunt L. V. R. Vof. & Steph. al. 22 Themidis Dan. 23 quam Pol-
lionis L. V. R. Vof. Steph. al. 24 defunt L. V. R. Vof. Steph. 25 quasi e B. al. & quasi e L. V. Steph. 26 bis vel deest
L. V. R. Vof. Steph. alterum B. 27 defunt B. L. R. Vof. Steph.

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
 Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
 10 Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.
 Teque adeo decus hoc aevi, te Consule, inibit
 Pollio: & incipient magni procedere menses.

Te

SERVIL

8. Quo. Deest nascente: nam hoc dicit: fave ei Lucina, cujus ortus secula immutabit, aureis scilicet ferrea.

10. CASTA FAVE LUCINA. Modo ¹⁸ *Lucinam* Dianam accipimus. Sic Horatius: Carm. Secul. 15. *Sive* ²⁹ *te Lucinam probas vocari*, ³⁰ *seu te penitus Junonem*. Terentius: Andr. III. I. 15. *Junonem Lucinam*, dicit, ut: *Junio Lucina*, *fer* ³¹ *opem*, cum tamen ambae unum sint. Sane hic Dianam, *Lucinam* non immerito designat: prior enim genita, parturienti matri Apollinem tulisse auxilium dicitur. [³² Nigidius de Diis lib. III. *Quidam Deos & eorum genera temporibus & aetatibus*, ³³ *inter quos & Orpheus: primum regnum Saturni, deinde Jovis, tum Neptuni, inde Plutonis: nonnulli etiam, ut magi, ajunt, Apollinis fore regnum. In qua videndum est, ne ardorem (sive illa epyroffis appellanda est) dicant. Quidam hoc loco, Casta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo, Octaviam sororem Augusti significari adfirmant; ipsumque Augustum Apollinem.] TUUS JAM REGNAT APOLLO. ³⁴ Ultimum seculum ostendit, quod Sibylla Solis esse memoravit: & tangit Augustum ³⁵ cui simulachrum factum est cum Apollinis ³⁶ cunctis insignibus.*

11. INIBIT. Inchoabit, exordium accipiet: aureum scilicet seculum: [³⁷ & ideo *inibit*, non *iniit*; quia consul designatus erat. Quidam Saloninum Pollionis filium accipiunt: alii Asinium Gallum, fratrem Salonini, qui prius natus est Pollione consule designato. Alconius Pedianus a Gallo audisse se refert, hanc Eclogam in honorem suum factam.]

12. INCIPIENT MAGNI PROCEDERE MENSES. Illud tangit, quod Julius & Augustus, menses, in

honorem Caesaris & ³⁸ Augusti, acceperunt nomina: nam antea Quintilis & Sextilis dicti sunt. Et hoc etiam trahit ad argumentum aurei seculi. ³⁹ [Possumus & *magni* pro pulchri accipere, id est, aurei seculi.]

VARIORUM

va carmina, id est magna, Ecl. III. 26. faciebat, nec tamen humiliora, id est bucolica despiciebat. BURM.

4. CUMAEI. De *Cumaea* & *Cumana* Sibylla egit J. Vlitius ad Gratii Cyneg. 35.

4. CARMINIS. *Temporis* Menagii codex prior. *Cumei*, *Cumaei*, *Orpaei*, *Culmei* in scriptis varie occurrit. *jam venit* Leid.

7. DEMITTITUR. *Dimittitur* zulich. Leidenfis, Menagii secundus, etiam Mentelii a manu prima & plures alii.

9. AC. Et Menagianus prior.

10. LUCINA. Dianam & Apollinem hic, ut in Carmine Seculari, jungi docet Schottus II. Observ. 22. Menandrum Dianam sub Lucina intellexisse ait Donat. ad Terent. And. III. I. 15. BURM.

11. DECUS HOC. Quidam construunt: Pollio, te consule, hoc decus aevi, id est, aurea aetas, inibit, id est, inchoabitur. ita lex. Fabr. in *scelus*. sed *inibit* ita absolute poni non memini. Quare forte Apollo, id est Caesar, inibit decus hoc aevi, te, Pollio, consule, id est, inchoabit aureum seculum, quod est decus hujus aevi. non aliter me expedit. BURM.

12. MAGNI MENSES. Alciatus Par. VIII. 8. Mart. de Roa Sing. I. 26. *magnos*, faustos & felices interpretatur. sed de Roa licet non repugnet, putat etiam longos & aeternos dici posse *magnos*, quorum felicitas ad omnem posteritatem permaneat.

²⁸ deest L. V. R. Vof. ²⁹ *tu* al. deest Steph. ³⁰ lege *genitalom*. ita forte legit Servius, sed apud ipsum Horatium est *sive tu Lucina probas vocari*, *seu genitalis* VOSS. *vocari*, reliquis omiffis R. L. V. Vof. Steph. Vid. Muncker. ad Alberic. cap. VII. ³¹ *opem*, *serva me obsecro*. tamen a. n. sunt R. Vof. V. L. & al. ³² Haec, desunt L. V. R. Vof. & Steph. & al. ³³ deest hic verbum credo, quod praecesserat forte. ³⁴ & ultimum L. R. Vof. Steph. ³⁵ cujus L. ³⁶ conjunctis Dan. ³⁷ desunt L. V. R. Vof. Steph. al. ³⁸ deest L. ³⁹ desunt L. V. Steph.

Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri
Irrita perpetua solvent formidine terras.

- 15 Ille deum vitam accipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, & ipse videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,
Errantis ederas passim cum baccare tellus,

20 Mix-

S E R V I I.

13. TE DUCE. Vel ¹⁰ Augusto, vel Pollione, vel Salonino, auctore. SCELERIS VESTIGIA NOSTRI. Bene nullum vult esse praesentium temporum vitium; sed reliquias dicit esse superioris aetatis. Sic in Georgicis I. 510. cum laudaret Augustum, & ⁴¹ carperet tempora, dicens: *Vicinae ruptis inter se legibus urbes, Arma ferunt: saevit ⁴² toto Mars improbus orbe*: Intulit 513. *Fertur equis auriga, neque audit currus habenas*: ut ostenderet tantas esse reliquias praeteritorum malorum, ut ne ab optimo quidem rectore sedari posse viderentur. Vestigia autem scelerum dicit bella civilia, quae gessit Augustus contra Antonium apud ⁴³ Mutinam: contra L. ⁴⁴ Antonium, fratrem Antonii, apud Perusium: contra Sextum Pompejum, ⁴⁵ filium Pompei, in ⁴⁶ freto Siciliensi: contra Brutum & Cassium in ⁴⁷ Thessalia: contra Antonium & Cleopatram, in ⁴⁸ Epiro apud ⁴⁹ Actium promontorium, ⁵⁰ [juxta Leucaten.]

14. IRRITA. Ad nihilum deducta vestigia: & non dicit, *Jam irrita solvent terras formidine*: sed, fient irrita, & solvent ⁵¹ terras timore. PERPETUA autem est longa: ⁵² [immo, *solvent perpetua formidine*, id est, solvent formidine in perpetuum.]

15. ILLE DEUM VITAM ACCIPIET. Sicut supra, artificiose laudem confundit, ut possit esse communis: nam ad quemvis potest ⁵³ referri ille: vel ad Augustum, vel ad Saloninum.

16. [⁵⁴ ILLIS. Deest ab; id est, ab illis.]

17. PACATUMQUE REGET PATRIIS VIRTUTIBUS ORBEM. Vel Augustus, Caesaris; vel Saloninus, Pollionis virtute pacatum orbem tenebit. Et mira laus utriusque ⁵⁵ est, & ejus, qui pacavit, & qui pacatum ⁵⁶ tuetur.

18. AT TIBI PRIMA PUER NULLO MUNUSCULA CULTU. Rhetorice digesta laudatio: non enim improvide in principio universa consumpsit; sed paulatim fecit laudem cum aetate procedere. MUNUSCULA. Bene in rebus minoris aetatis usus est diminutione: ⁵⁷ [ut: *nullo cultu*, id est, inarata, sed sua sponte nata.]

19. ERRANTES HEDERAS PASSIM CUM BACCARE TELLUS. Passim vagantes. Unde antiqui Lyrici dixerunt, *flexipodes hederas*: quod hac ⁵⁸ atque illac vagantur. Mire autem puerum laudat ex ipsis muneribus: nam ⁵⁹ hedera indicat futurum poetam, ut VII. Ecl. 25. *Pastores hedera ⁶⁰ nascentem ornate poetam*. ⁶¹ Baccar vero, herba est, quae fascinum ⁶² depellit, ut VII. 27. *Baccare frontem Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro*. Per quod pulchrum indicat puerum.

V A R I O R U M.

neat aliter *magni menses* possunt capi, ut *magnus dies*, pro memorabili, insigni, de quo quidam Lucanum explicant VII. 92. sed perperam. recte autem apud Ta-

⁴⁰ vel Auguste, vel Pollio vel Salonine, id est auctore. Dan. deerant L. V. R. Vof. Steph. vel A. v. P. v. Salonino duce, id est auctore VOSSIUS. ⁴¹ carpisset B. carpisse L. sed carpisset Voff. R. & Steph. al. tempora vicina al. ⁴² una m. imp. urbe. L. tota m. i. urbe R. B. impius al. ⁴³ Mutenam Dan. L. ⁴⁴ contra illam, Antonium autem fratrem Antonii B. L. fratrem hujus Antonii Steph. al. ⁴⁵ filium autem L. R. ⁴⁶ in certo L. R. in porta B. ⁴⁷ Thessaliis V. ⁴⁸ Epiro L. ⁴⁹ Accium V. ⁵⁰ desunt B. L. V. R. Vof. Steph. ⁵¹ terras formidine. Vof. terrore vel formidine Steph. al. ⁵² desunt MSS. & Steph. Dan. & al. ⁵³ referre L. ⁵⁴ desunt B. L. V. R. Vof. Steph. Dan. ⁵⁵ deest V. Vof. ⁵⁶ tuetur, vel oere patriis illis, deest ab, id est ab illis Dan. & al. ⁵⁷ desunt L. V. R. Vof. Steph. al. ⁵⁸ & al. ⁵⁹ hederas indicans L. V. Vof. ⁶⁰ crescentem B. L. V. R. Vof. ⁶¹ Bacchar B. ⁶² pellit B. L. V. Vof.

- 20 Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
 Ipsae lacte domum referent distenta capellae
 Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
 Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
 Occidet & serpens, & fallax herba veneni
- 25 Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.
 At simul heroum laudes & facta parentis

Jam

S E R V I I.

20. RIDENTI ACANTHO. Lactō, ⁶³ [salvi, jucundo, fulgenti, ut Horatius: IV. Od. II. *Rides argente domas*: vel quod hians & patens nascitur:] &c est herba, quae in Aegypto ⁶⁴ nascitur. ⁶⁵ [COLOCASIA. ⁶⁶ Hanc herbam videtur in honorem Augusti dixisse, quae Romae post devictam ab eo Aegyptum innotuit: &c dicendo FUNDET abundantiam floris ostendit.]

21. IPSAE LACTE DOMUM REFERENT. Quid enim est aptius ⁶⁷ infanti lacte? Et ⁶⁸ magna laus in hoc est, quod ait, *ipsae referent*, ⁶⁹ [id est, sua sponte.]

22. NEC MAGNOS METUENT ARMENTA LEONES. Bona usus est moderatione, dicens: Erunt quidem ⁷⁰ magni leones; sed minime armentis nocebunt.

23. [BLANDOS. Jucundos, ut puero.] CUNABULA. Lectuli, in quibus infantes jacere ⁷¹ consueverunt: vel loca, in quibus nascuntur, quasi *cunabula*. Nam *κόιν* est Graece ⁷² [praegnantem esse, &c] ⁷³ eniti, [⁷⁴ id est, parere.]

24. ET FALLAX HERBA VENENI. Non cicutam dicit, quae omnibus nota est; sed illam ⁷⁵ Sardoniam, quae apiastri similis, homines decipit: vel aconita, ut, II. Georg. 152. *Nec miseros fallunt aconita* ⁷⁷ legentes.

25. ASSYRIUM VULGO NASCETUR AMOMUM. ⁷⁸ *Amomum* herba est suavissimi odoris, quae ⁷⁹ tantum in Assyria nascitur. VULGO. Passim, ⁸⁰ [omnibus locis.]

26. HEROUM LAUDES, ET FACTA PARENTIS. ⁸¹ [Epexegetis si ⁸² sit, melior sensus est: Quae ⁸³ erunt heroum laudes, tui parentis virtutes, & ⁸⁴ [bono ordine, primo poetas, deinde historicos, deinde philosophos legendos dicit.]

V A R I O R U M.

Tacit. Agric. cap. XXXIV. vid. ad Ovid. III. Amor. IX. 27. BURM.

13. VESTIGIA. *Vestigia nostri irrita; perpetua Regius & Mentelii pr. ita distinguunt.* BURM.

14. TERRAS. *Poetas Venet.*

15. DIVISQUE. *Divosque Rottendorphius alter.*

17. PATRIIS. *Patris Mentel. pr.*

18. NULLO. *Primo Parrhaf.*

19. ERRANTIS HEDERAS. Ex Catullo sumptum epitheton: Lyrici antiqui flexipedes hederas dixerunt; nec non Ovidius x. Met. 99. *Vos quoque flexipedes hederas venistis*. Quem locum ideo adduco, quia vulgo depravatus est. FABRIC.

19. BACCARE. Glossa Regii Cod. cum racemo suo.

20. FUNDET ACANTHO. *Fundat* apud Macrobius Saturnal. libro VI. cap. 6. HEINS. *Fundis* Gudianus a manu prima, ut & mox *referant*. *fundet* commentator Horatii II. Od. 6. BURM.

21. IPSAE. Id est sponte, *nullo ducente*: ut Ovid. XIII. Met. 655, expressit illa Theocriti Idyl. XI. 12.

ἡλλανταί ται διὰ ποτὶ τούτων αὐταὶ ἀπ' αὐτοῦ
 Χλωρὰς ἐν βοτάναις.

ut

63 defunt L. V. R. Steph. ut Horatius deest Dan. 64 invenitur al. 65 Haec herba videtur in honorem Augusti crevisse q. R. p. d. s. e. innotuit primum VOSS. & ita Heinf. defunt L. V. R. Vol. Steph. al. crevisse Dan. al. 66 innotuit Ae. Dan. 67 infantibus L. V. Vol. R. Steph. 68 deest L. V. R. Steph. 69 defunt L. V. R. Steph. 70 maligni Dan. 71 defunt L. V. Steph. 72 consueverunt L. V. Vol. R. 73 defunt al. 74 niti L. V. R. 75 defunt L. V. ... & Dan. & al. 76 Sardoniam V. Steph. & Ed. al. Sardoniam Dan. Sardoniam G. 77 legentis L. V. R. Vol. 78 deest L. 79 deest V. 80 defunt L. V. R. Vol. passim, abundanter Steph. 81 defunt ad quae sit vl. 27. Vol. 82 fuerit al. 83 sunt L. V. 84 defunt R. & L. Steph. ad quae sit.

- Jam legere, & quae sit poteris cognoscere virtus;
 Molli paullatim flavesceat campus arista,
 Incultisque rubens pendebit sentibus uva:
 30 Et durae quercus sudabunt roscida mella.
 Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis,
 Quae tentare Thetis ratibus, quae cingere muris
 Oppida, quae jubeant telluri infundere sulcos.

Alter

SERVIL

27. JAM LEGERE. Id est, cum coeperis imbui studiis liberalibus. QUAE SIT POTERIS COGNOSCERE VIRTUS. Accessu ⁸⁵ enim aetatis quantitas sit virtus ⁸⁶ cognoscitur, & cujus gloriae.

28. MOLLI. Fertili. ⁸⁷ [FLAVESCET. Albescet.] ARISTA. Seges inculta, quae a nullo colitur.

29. ⁸⁸ [INCULTISQUE R. P. S. U. Id est, ubique sit uva] RUBENS. Matura. SENTIBUS. Spinis, & asperis frutetis.

30. ET DURAE QUERCUS SUDABUNT R. M. Id est, quae hodie roscida, olim quercus sudabunt. SUDABUNT. Defluent. ROSCIDA MELLA. Id est, Fragrantia.

31. SUBERUNT VESTIGIA. Id est, erunt, sed latenter: & bene, *Priscae fraudis*, Ad suorum temporum excusationem: sicut supra ⁸⁹ diximus. ⁹⁰ [Aut fraudem pro solertia posuit].

32. QUAE TENTARE THETIS RATIBUS, QUAE CINGERE MURIS OPPIDA. A sequentibus ostendit praecedentia; quae vitavit, quasi laudi incongrua: nam per navigationem ostendit fore avaritiam, quae homines navigare compellit: per *uros*, bella significat: per agriculturam, famis ostendit timorem.

VARIORUM.

ut Stephanus in Virgiliana Theocriti imitatione in prolegomenis: qui hunc locum non adduxit, quia in alio argumento versabatur. Vide Cerdam, & Taubm. Sic & *ipsae* Ecl. VII. 11. Georg. I. 27. & alibi. BURM.

22. METUENT. *Metuant armata* Mentelius prior. *Metuant* etiam Menagii secundus. *leonis* Leid. a manu pr.

25. OCCIDET. Deerat hic versus Leidensi a m. pr.

26. AT SIMUL. *Ac simul* uterque Mentelianus cum altero Menagiano. Mox *facta parentum* in fragmento Moretano, quod & Gudianus a secunda manu exhibebat. HEINS. *Et simul* quartus Moreti. *Ac simili* Francii, *ac simul* Reg. a m. pr. *hac* Mentelii prior. *at & parentis* agnoscit Nonius in *legere*. BURM.

27. ET QUAE SIT POTERIS. *Et poteris quae sit* unus Heinsii.

28. FLAVESCET. *Flavesceat* Gudianus a manu prima, tertius etiam Rottendorphius, & quartus Moretanus. BURM.

30. ET DURAE. Vossius legebat *Edurae quercus*, ut Georg. IV. 145. *Eduramque pyram*. Vid. & II. Georg. 65. sed *durae quercus* passim occurrunt. Vid. Ovid. IV. Fast. 400. sic *durum robur* nostro VIII. 315. BURM.

30. SUDABUNT ROSCIDA MELLA. Manus viri docti in codice, quem possideo, conjiciebat *roscida mala*, ut etiam dicuntur Ecl. VIII. 37. sed *an mala* convenient *et sudabunt*, dubito. *roscida* Francianus & Ed. Venet. sollemni variatione. sed Scholiaes Horatii ad lib. II. Od. 19. *sudabunt roscida mella* habet. BURM.

32. QUAE TENTARE THETIS. Sic solus ex nostris Mentelianus alter. ceteri *Thetis*. quod maluisse nostrum censeo. Sic *Alexim*, *Daphnim*, *Parim*, *Moerim*, *Irim*, similiaque passim, de quibus suo loco uberius dicetur. HEINS. *Thetis* Scholiaes Horat. III. Od. 24. *Thetis* Voss. De verbo *tentare* vid. ad Valer. Flac. I. 197. & 529. BURM.

33. INFUNDERE. *Infundere* quartus Moretanus, Me-

⁸⁵ deest L. Vof. R. ⁸⁶ agnoscitur L. Steph. Dan. & Ed. al. ⁸⁷ deest Steph. & notae ad 31 deest L. R. Vof. ⁸⁸ deest Steph. Dan. ⁸⁹ dictum est Dan. ⁹⁰ deest L. R. Vof. Steph.

- Alter erit tum Tiphys, & altera quae vehat Argo
 35 Delectos heroas: erunt etiam altera bella:
 Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
 Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit aetas,
 Cedet & ipse mari vector; nec nautica pinus
 Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
 40 Non rastros patietur humus, non vinea falcem.

Ro-

S E R V I I.

34. ALTER ERIT TUM TIPHYS. ⁹⁰ [Vel revera ⁹¹ *Tiphys*, vel qualis *Tiphys*, Argonautarum gubernator. Sane] specialia pro generalibus ⁹² posuit: nam per *Tiphyn*, quemcumque gubernatorem accipimus: per *Argo*, quamcumque navem: per Trojam, quamcumque civitatem: per Achillem, quemcumque virum fortem. Videtur tamen locus hic dictus per ⁹³ *ἀργαυτάστην*, id est, per omnium rerum ⁹⁴ revolubilitatem, ex siderum ratione venientem, ut diximus supra. ⁹⁵ [Sane fabula de hoc gubernatore talis est: Pelias, cum accepisset responsum ab Apolline, fore, ut ab eo privaretur regno & ⁹⁶ vita, ⁹⁷ qui altero pede ⁹⁸ nudo ei sacrificanti occurrisset, forte vidit Jasonem nudo pede venisse; qui ⁹⁹ dum Junonem, transmutatam in ¹⁰⁰ anas speciem, credens mortalem, petentem per vadum fluminis transferret, alteram ex caligis in limo amiserat. Igitur Pelias, metuens ex ¹⁰¹ responsis fata, iussit eum Colchos proficisci ad petendam auream pellem arietis, qui Phrixum & Hellen Colchos pertulerat: qui, fabricata navi, quam ab Argo fabricatore Argo appellavit, contractaque juventute Graeciae, Tiphyn habuit gubernatorem. Sane quidam Argo a celeritate dictam volunt, unde verso in Latinum verbo, *argutus* celeres dici. Socii vero Jasonis Minyae appellati sunt; vel ab ¹⁰² agro hujus nominis ¹⁰³ Colchorum; vel quod multi, ex quadam Minya nati, Jasoni se conjunxerint: vel quod Minya ¹⁰⁴ Jasoni materna avia fuerit. Qui autem cum Jasonem profecti sint, apud eos, qui de fabulis scripserunt, plenius invenitur.

35. HEROAS. Quidam a terra dictos volunt, quod terra ¹⁰⁵ *ἥρως* dicta sit; unde initio nati creduntur homines, qui nomen a matre traxerunt.

37. TE FECERIT AETAS. *Aetas* hoc loco modum annorum significat, ut, III. Georg. 61. *Aetas Lucinam iustosque pati hymenaeos*, nam subdidit: *Desinit ante decem, post quatuor incipit annos*. Alias pro tempore posita, ut, I. Aen. 284. *Veniet lustris labentibus aetas*.]

38. CEDET ET IPSE MARI VECTOR. Necessario; siquidem, OMNIS FERET OMNIA TELLUS: Navigatio enim ex mercimonii ratione descendit. ¹⁰⁶ [Sane *vector*, tam is, qui vehitur, quam qui vehit, dicitur; id est, & nauta, & mercator. MUTABIT MERCES. Quia antiqui res rebus mutabant.]

V A R I O R U M.

Menagii alter & Venetus. *tellure* tertius Rottendorpius.

34. TIPHYS. *Typhis* multi. *Argos* quartus Moreti & Rottend. an intelligit Agrippam?

35. HEROAS: ERUNT ETIAM. *Heroas*: quae erunt etiam Parthas.

36. ACHILLES. *Achillis* duo Heinsiani.

37. HINC. *Hic* Parth. & Venetus.

38. VECTOR. *Victor* Mentellii & Ed. Dan. Heins. *caedet* vitiose Ald.

40. RASTROS. *Nec rastros* Vratislav. *nec r. p. h.* nec Francii Cod. *ratros* Zulichem. & Vof. a m. pr. *feal*

⁹⁰ * desunt L. R. V. Steph. ⁹¹ *Typhis* B. ⁹² ponit B. Vof. R. Steph. & al. ⁹³ *ἀργαυτάστην* L. ⁹⁴ volubilitatem Steph. & a. ⁹⁵ hinc usque ad vl. 38. desunt notae in L. V. R. Vof. & Steph. & in B. ad vl. 60. ⁹⁶ vita ..... altero Dan. ⁹⁷ quae Ed. al. ⁹⁸ modo al. ⁹⁹ quidam al. ¹⁰⁰ anni Dan. ¹⁰¹ 2. response facta al. ¹⁰² quidam tamen al. ¹⁰³ Argos Dan. ¹⁰⁴ Colcorum VOSS. ¹⁰⁵ Jasoni a terra Dan. Jasonis terra al. ¹⁰⁶ Dan. ¹⁰⁷ desunt L. R. Vof. Steph.

Robustus quoque jam tauris juga solvet arator.

Nec varios discet mentiri lana colores.

Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti

Murice, jam croceo mutabit vellera luto.

45 Sponte sua sandyx pascentis vestiet agnos.

Talia secla, suis dixerunt, currite, fusis

Concordes stabili fatorum numine Parcae.

Adgre-

S E R V I I.

42. DISCET MENTIRI LANA COLORES. Cum enim tingitur, mentitur alienum colorem.

43. * [IPSE SED IN PRATIS A. I. S. R. M. I. C. M. V. L. Hoc in honorem vel laudem Augusti refert. Traditur enim in libris Etruscorum, si hoc animal miro & insolito colore fuerit infectum, omnium rerum felicitatem imperatori portendi. IPSE autem quod addidit, non vacat: nam sunt quaedam pronomina, quae addita nominibus faciunt dignitatem, ut, *Ipse modo Aeneas & Turnus ego*. Sane in Numae legibus cautum est, ut, si quis imprudens occidisset hominem, pro capite occisi & natis ejus, in cautione offerret arietem. Ergo hic bene videtur arieti dignitatem dare; dicendo *ipse*; qui oblatus, homicidam crimine homicidii possit exsolvere. JAM. Significat modo.]

44. MURICE. Cochlea [10 similis conchiliis], unde tingitur purpura. MUTABIT. 11 Tinguet, inficiet per naturam. LUTO CROCEO. Rubicundo colore, & est Hypallage, pro croco luteo: nam crocum, lutei coloris est. Unde & 12 *aluta pellis*, 13 [alba per naturam.]

45. SANDYX. Herba est, de qua *sandycinus* tingitur 14 color.

46. 15 [TALIA SECLA SUI DIXERUNT CURRITE FUSIS. Ordo est, *Talia secula currite, fusis suis Parcae dixerunt*. CURRITE. Volvite. 16 Melius est, *currite*, imperativum esse modum: ut sit sensus, *Dixerunt Parcae concordēs, suis fusis*, id est, vaticinationibus, *currite talia secla*: hoc ordine & eventu vestro estote.

47. STABILI. Hic immutabili, & semper amenti. FATORUM NUMINE. Fata dicta a fando: quia quae Parcae dixerunt, haec credebantur evenire mortalibus. Numine autem, est, potestate, divinatione, ac majestate. PARCAE. Quae & Furiae infernales; dictae Parcae, *par* *descriptum*, quia nulli parant. CONCORDES STABILI FATORUM NUMINE PARCAE. Nam & quod una dixerit, duae sequuntur: & fixa sunt statuta fatorum, Horatius Carm. Sec. 26. *Quod semel dictum est, stabilique rerum Terminus servet*.

V A R I O R U M.

seclum quartus Moretanus. *Fates* Menagianus alter. *Robustis* etiam Venerus & Parrhas.

43. SED IN. *Set* Menagii.

44. MUTABIT VELLERA. Imitatur Claud. in laud. Serenae 71.

Gallaesia risti

Floribus, & roseis formosus Duria ripis

Vellera purpureo passim mutavit ovili.

Et quae ibi plurima de natali Serenae. BURM.

45. PASCENTES. Hanc lectionem contra quemdam Anonymum, qui *nascentes* volebat, vindicavi ad Ovidii lib. III. Art. Amat. 25. *nascentes* tamen defendi posset ex III. Georg. 390. *Sandix* Mentelii, Menagii, Franc. Reg. Parrhas. & alii codices plurimi, ut & Edit. Ald. & Juntae Bucolicon. de *sandyce* vid. Duran. ad Plin. xxxv. §. 12. BURM.

46. CURRITE. *Currere* Parrhas.

48. AG-

* hac nota carent L. Vof. R. Steph. 9 delet G. VOSS. 10 desunt duae hae voces L. R. Vof. Steph. & Ed. al. 11 intinguet V. Vof. 12 allusa V. L. *aluta* al. *luteola* Urf. 13 desunt L. R. V. Steph. 14 color, quam Varianam rustici dicunt Steph. & al. 15 desunt usque *concordes stabili* L. Vof. R. 16 Quidam volunt *curritas* dici vates deus, quae fusi suis, id est vaticinationibus ordinant cuncta & praedicant futura, & esse Graecam Nominativum. CURRITE. melius tamen est &c. Steph. 17 deest Steph. Dan.

Adgredere o magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deum suboles, magnum Jovis incrementum!

50 Adspice convexo nutantem pondere mundum,
Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum:
Adspice, venturo laetentur ut omnia seculo.

O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
Spiritus &, quantum sat erit tua dicere facta!

55 Non

SERVII.

49. JOVIS INCREMENTUM. Nutrimentum: & est vulgare, quod bucolico ¹⁸ congruit carmini.

50. NUTANTEM MUNDUM. Nutat praesentibus malis: [¹⁹ sicut post laetari illum dicit:] laetus est, bonis futuris: ²⁰ [& bene quasi renascentem describit. Sane Jovem merito puerorum dicunt incrementa curare, ²¹ quia cum pueri togam virilem sumperint, ad Capitolium eunt. Nam & in VIII. 615. Alcanius in Numanum intendens sagittam, Jovem magis invocavit, *Jupiter omnipotens, audacibus animum coepit!*] CONVEEXO, Curvo, inclinato.

51. ²² [TRACTUS. A magnitudine dictum accipitur; & bene per haec omnia mundum dividit.]

53. O MIHI ²³ TAM LONGE MANEAT PARS ULTIMA VITAE. Utinam possim frui vita longissima & habere tantum spiritum, quantum ²⁴ possit sufficere ad tuae virtutis commemorationem.

VARIORUM.

48. AGGREDERE. *Adgredere* Mentelianus prior & tertius Gudianus & Regius. & ita in Vaticano semper scribi notat Politianus lib. IV. Ep. 8. BURM.

49. CARA. *Clara* Sext: Pompejus *clara*, unde colligo hoc nomen interjecta aspiratione olim scriptum fuisse: quae literarum vicinitas diversam lectionem peperit. FABRIC. Solus Moretanus quartus hanc agnoscit scripturam inter nostros, & Schefserianus recentissimus. caeteri *cara*. quod apud Marium Plotium libello de Metris extat. Pompejus Festus vocabulo *suboles* agnoscit *clara*, quod nec Pierius monere neglexit. immo in Festo est *cara*. *Cara* etiam in Ciri v. 399. ubi totus hic versus ex-

stat, *Cara Jovis suboles, magnum Jovis incrementum*. HEINS. De *subole* egit etiam Pierius ad IV. Aen. 328. sed & ibi nos alio ablegat. vide ad Lucan. II. 331. In Festo in *suboles*, legitur *cara*, quare Fabricium aut errare, aut operas puto. BURM.

51. TERRASQUE, TRACTUSQUE. *Terrasque & tractusque* Menagianus alter. Ex *terras tractusque* Zulicherianus Francii.

52. LAETANTUR UT OMNIA SEULO. Ita Pierius ex codice Romano, nostri omnes *laetantur*. HEINS. Vid. ad Ecl. II. 66.

53. O MIHI TAM LONGE. *Tam longae* Scholiae Horatiani Crucquii ad oden secundam libri quarti, & placet, quomodo ab secunda manu in utroque Menteliano videbatur esse castigatum. Nec aliter a manu prima alter Leidensis. Vide Toll. in Aufon. Epitaph. xxxvii. In multis veterum etiam praestantioribus *tum longe* pro *tam*. HEINS. *O mihi tam longe* Voss. Leid. Parrhas. & nonnulli alii. in Regio turbata erat scriptura, & dubium, an *longo* fuerit & correctum *longae*. *Tum* idem Regius & Ed. Venet. & duo codices Servii ab Heinsio inspecti. Intricator est constructio & distinctio. Heinsius in ora codicis scripserat *spiritus & quantum sat erit*. Alii distinguunt, *pars ultima vitae, Spiritus &, quantum*, quod durius videtur, & tamen recentiores plures secuti: sed Schol. Horatii post *spiritus* ponit distinctionem, & ita in codicibus Regio, Parrhas. Leidensi & Ed. Junt. Bucolicorum. Aldi posterior post *vitae*, & deinde *spiritus & quantum* &c. quod praes aliis probo. nec etiam *tum* displicet, ut sensus sit, *Tum*, scilicet quum venturo seculo omnia laetantur, maneat mihi pars ultima vitae, id est

¹⁸ convenit Steph. Dan. ¹⁹ desunt L. V. R. Voss. Steph. ²⁰ desunt usque ad *carvono* L. R. Voss. Steph. in aliis desunt al. sans Jovem. ²¹ qui cum Dan. ²² desunt L. R. Voss. Steph. ²³ Tum L. V. ²⁴ posset Voss. R.

55 Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adsit:
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,

Pan

S E R V I I.

55. NON ME CARMINIBUS VINCET NEC THRACIUS ORPHEUS. Genere styli sese Orpheo, vel Lino ²⁵ meliorem fore commemorat: nam non sibi arrogat; sed hoc dicit: Tanta est ²⁶ materia tuæ laudis, ut etiam humile ingenium in ea re supra omnes possit excellere.

56. LINUS. *Linus* ²⁷ vero, cum nomen hominis dicimus, brevis est LI: Statius, VI. Theb. 64. *Medio Linus intertextus acantho*. Cum autem *linum* dicimus, filum significantes, LI longa est; cum producatur apud Graecos. ²⁸ [*Linus* Apollinis & Plamatis filius, qui Theologiam scribit.] ²⁹ AD-SIT. Pro faveat.

57. CALLIOPEA. Graeca declinatio.]

58. PAN DEUS. ³⁰ Redit ad rustica numina: nam satis excefferat, dicendo *Linum* poetam, ³¹ & *Orphea* Theologum.

V A R I O R U M.

est senectus, & spiritus, quantum sufficiat ad tua facta dicenda, de quo vide Broukh. Sed hic senectus debet intelligi, quæ certe pars *ultima* est, ut juvenus *optima*: & recte hoc votum comparavit Broukhuius Propertiano lib. III. III. 69. *Exitus hic vitae superet*. & idem noster III. Georg. 10. dicit *modo vita superfit*. Cicer. pro Arch. cap. XII. *quum usque ad extremum spatium nullum tranquillum atque otiosum spiritum duxerimus*. Et ita hic spiritus, quo vivimus, anima potest intelligi, vel, ut Guellius, nimis subtiliter forte, qui ex pulmonibus venit, quem vigentem optat. simile illud Lucani VII. 600.

Ast illi sufficit pectora pulsans

Spiritus in vocem.

malim tamen intelligere *spiritum* Poëticum, ut passim Horatius & Ovidius eum vocant. qui quum languidior in senibus sit, optat spiritum, qui saterit dicere, id est, ad dicenda facta tua. BURM.

54. TUA. *Sua* Heinianus unus. *fata* Rottend.

55. THRACIUS. *Thraceus* tres codices Heinii;

& Mentelii prior & Menagii. *Thracius* Mentelii tertius & Regius.

56. ATQUE HUIC. *Atque* deest Rottendorphiano uni.

57. ORPHEI CALLIOPEA. *Orphi* Priscianus agnoscit libro septimo duobus locis, quod & nos in multis invenimus codicibus, idque Macrobius etiam expressit Saturn. v. cap. 17. in utroque tamen Menteliano & Gudiano *Orphei* a manu prima fuisse exaratum videbatur. Primus etiam horum trium Codex, *Calliopea*. Priscianum audi. *Virgilius in bucolico Orphi Calliopea*. Nam cum sit *dativus* Graecus pro ei *diphthongo* longam habuit more *scripturae nostrae*. at Phocas Grammaticus *Orphei* hoc loco esse legendum contendit. fragmentum Moretanum *Orphea*. HEINS. *Orphea Calliope*, Ed. Venet. *Orphi Calliope* Mediol. *Calliopea* quartus Moreti & Leidenis. *Calliopea* Francii. *Orphea Calliopea* Parrh. *Orphi* Leid. C. & Regius, qui *Orphi* IV. Georg. 545. & Claudian II. Epist. 33. BURM.

58. PAN DEUS ARCADIA. *Pan* etiam *Arcadia* uterque Mentelianus, & Gudianus, & ceteri magna ex parte, nisi quod in primo Moretano & Menagiano altero aliisque nonnullis hic versus omittitur. Vulgatum ex oblongo Pierii codice videtur promanasse, quod & ipsi Pierio probatur. Sed male, etsi apud Donatum in Hecyram Terentii Act. II. Scen. II. 13. legebatur *Pan Deus Arcadia*. & Vossius Instit. Orat. lib. v. cap. II. p. 286. ex Pierii codice non improbat *Pan Deus*. Sed vero & Ruffinianus Rhetor pag. 32. & Macrobius Saturnalium libro V. cap. 14. & Auctor de origine urbis Romanae cap. v. manifeste agnoscunt *Pan etiam Arcadia*. nisi quod apud postremum hunc *cantet* pro *certet* perperam legitur. annotat & Macrobius *amoenitatem* *bujus repetitionis*. Et proxime subsecuto versu *dicet* exhibet, non *dicat*, quod & ipsum ego in quibusdam exemplaribus, quanquam minus antiquis, exaratum offendi. HEINS.

59 DI-

²⁵ similem V. Vof. parem L. aequalem Steph. ²⁶ materies Steph. al. ²⁷ deest L. V. R. Vof. Steph. & Ed. al. ²⁸ deest al. & in J. Vof. R. Steph. etiam usque ad 58. ²⁹ Adfuit Dan. ³⁰ rediit al. ³¹ vel L. R. Vof. *Orpheum* al.

Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.

- 60 Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem:
Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
Incipe, parve puer: cui non risere parentes,

Nec

S E R V I I.

59. ARCADIA JUDICE. Quae ei favet, ubi colitur.

60. RISU COGNOSCERE MATREM. Alludit ad id, quod factum est: & rem naturalem ait. Sicut enim majores natu³² se sermone³³ cognoscunt, ita infantes³⁴ parentes risu se indicant agnoscere. Ergo hoc dicit: incipe parentibus arridere, & eis spe omnis boni³⁵ detrabere solitudinem; ut³⁶ & ipsi tibi arrideant.

61. TULERUNT. Alii,³⁷ *abstulerint* legunt; ut sit: *Si riseris, abstulerint decem menses matri tuae longa fastidia*: matri enim decem menses attulerunt longa fastidia: quia praegnantem solent fastidia pati. DECIM MENSES: ³⁸ [quia mares in decimo nascuntur mense, ³⁹ foeminae vero in nono.]

62. CUI NON RISERE PARENTES, NEC DEUS HUNC MENSA, DEA NEC DIGNATA CUBILI EST. Sicut Vulcano contigit; qui cum deformis esset, & Juno ei minime arrisisset, ab Jove est⁴⁰ praecipitatus in insulam Lemnum. Illic nutritus⁴¹ ab Sintis; cum Jovi fulmina fabricasset, non est admissus ad epulas Deorum. Postea cum rogaret ut⁴² vel Minervae conjugium fortiretur, spreus ab ea est. Unde divinos honores non meruit: ad quos aut per convivium Numinum, aut per⁴³ conjunctionem venit Dearum. Hinc est, quod Junoni in primo Aeolus⁴⁴ agit gratias, quod per ejus⁴⁵ beneficium divinos honores meruit; ut, I. Aen. 79. *Tu das epulis accumbere divum*.⁴⁶ [Alii dicunt, quod, cum Vulcanus parentes suos diu quaereret, nec inveniret, sedile fecit tale, ut cum eo, qui sedisset, surgere non posset: in quo cum adsedisset Juno, nec posset exsurgere, Vulcanus negavit se soluturum omnino, nisi prius parentes suos sibi monstrasset; atque ita factum est, ut in Deorum numerum reciperetur. Sane NEC DEUS HUNC MEN-

SA, alii ita intelligunt; quasi tam cito extinctus sit, ut nec Veneri, nec Libero, potuerit operari. Proinde nobilibus pueris editis, in atrio domus Junoni lectus, Herculi mensa, ponebatur. NON DEUS. Id est, Iupiter. NEC DEA. Id est, Minerva.]

V A R I O R U M.

59. DICAT. *Dicit* Parthas. Leid. C. Menag. Venetus & alii.

61. TULERUNT. Sic foli ex nostris Gudianus & Schefferianus cum Menteliano altero a secunda manu, uti & Romanus veterrimus Pierii. caeteri *tulerant. tulerint* Mentelianus alter. Sed *tulerunt* Probus manifeste agnoscit Artis Grammaticae libro primo, ubi agit de productione vel correptione syllabarum. Donatus quoque in prologum Eunuchi Terentianae secundam syllabam in *tulerunt* hic corripit monet, ut in illo Terentii, *postquam aediles emerunt*. nec aliter legas apud Scholiasten Statii Thebaidos primo 576. Thebaidos tertio 302. haec apud illum habes: *Exciderunt propter metrum --- ut decem tulerunt fastidia menses*. Sic scribendum. Alcimus Avitus de laude Virginitatis. *Es cum longa decem tulerunt fastidia menses, Perfectoque gravis foetu distenditur alvus*. Male & illic *tulerint* circumfertur. HEINS. Ramires de Prado Pentecontarchi cap. III. legit *tulerint*, & explicat: ride puer matri, nam sic auferes fastidium decem mensium matri tuae. sed cur tunc non *abstulerint* legit, ut Servius alios legere testatur? sed constructio tunc non stare videtur, an decem menses *abstulerint* fastidia, an fastidia *tulerint* decem menses. *tulerant* Ed. Ven. *tulerint* Mediol. BURM.

62. INCIPERE, PARVE PUER. Si licet, post Politianum, ac maximum Bembum, aliquid super hoc loco audere, ego quoque in campum descendam,

³² deest B. L. V. R. Steph. ³³ deest R. Vof. Steph. cognoscuntur al. ³⁴ deest L. B. V. ³⁵ detrahe L. R. ³⁶ deest al. ³⁷ Alii *abstulerint* legunt, ut sit: riseris, ejus *abstulerint* decem menses matri tuae longa fastidia L. ita & B. nisi quod si riseris, & ejus ignorat. reliqua vero omittebat usque ad 62. in R. etiam sit, si, ut sit: riseris at in Vof. legitur *abstulerint* x. mens. attulerint longa fastidia. ³⁸ desunt Steph. ³⁹ foemina Dan. ⁴⁰ praecipitatus. vid. Schott. II. Obf. 44. ⁴¹ a Sincis Dan. ab Sincis V. & Edd. al. ⁴² cum Minerva al. cum Minervae Dan. ⁴³ conjunctionem L. ⁴⁴ ait L. ⁴⁵ beneficia L. ⁴⁶ desunt ad finem L. Vof. R. sed Steph. *Nec Deus*.

Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

PHILARGYRII

63. DEA NEC DIGNATA CUBILI EST. Pueris nobilibus editis, in atrio ⁴⁷ Junoni Lucinae lectus ponebatur, ⁴⁸ Herculi mensa.

VARIORUM.

dam, & quid sentiam paucis explanabo. Erat hic puer, de quo agitur, Marcellus ille Caesareus, cuius mentio in Aeneidos sexto juxta finem. erat, inquam, fronte parum laeta, hinc est, quod de eo legimus: *sed frons laeta parum & dejecto lumina vultu*. propterea ad risum erat invitandus atque excitandus, quod facit Poëta, dicens

Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem.

&

Incipe, parve puer, cui non risere parentes.

& illud *cui* five *qui*, erit pluralis. itaque verborum structura colligitur, unde facillimus elicietur sensus: Incipe, parve puer, scilicet cognoscere matrem risu; nec Deus est dignatus mensa, nec Dea est dignata cubili hunc ex illis, qui non risere parentes, id

est, qui parentes risu non cognovere. De Deo & Dea nihil laboro. NANSIUS.

62. CUI NON RISERE PARENTES. *Quoi* ut & lib. III. Georg. *quoi non dictus Hylas* ex Quintiliano Giphanius Indice Lucret. Vide Scaligerum ad Catullianum Mallii epithalamium, & Vossium Analogiae lib. IV. cap. 6. & Instit. orat. lib. IV. cap. I. sub finem p. 39. HEINS. Aug. Buchnerus part. II. pag. 79. Epistolarum, *qui non risere parentes* explicat pro *ad parentes*, sequutus Scaligerum. *qui* Politian. Misc. LXXXIX. *cur non Parrhasius Ald.* & aliae distinguunt *cui non risere Parentes*: *Nec Deus* &c. Et ita Cerda. Et Taubm. vid. M. de Roa Singul. IV. 9. quibus etiam praevit Achill. Stat. ad Catul. Carm. LXI. 219. qui dixit: *dulce rideat ad patrem.* BURM.

63. CUBILI EST. Verbum substantivum non habetur in primo Moretano, nec in Schefferiano. a perveteri etiam Pieriano aberat. HEINS. Deest & Zulichiano. sed habet Donatus ad Terent. Phorm. I. I. 16. *Cubile est.* Mentelii prior & Gudianus. BURM.

⁴⁷ Junonis L. I. p. ⁴⁸ Herculis mensum Comm. & Dan.

E C L O-

E C L O G A Q U I N T A.

D A P H N I S.

M E N A L C A S.

M O P S U S.

UR non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
 Tu calamos inflare levis, ego dicere versus,
 Hic corulis mixtas inter confidimus ulmos?

mo. Tu

S E R V I I.

¹ MENALCAS Virgilius hic intelligitur, qui obitum fratris sui, Flacci, deflet: vel, ut alii volunt, interfectionem Caesaris. MOPSUS vero Aemilius Macer, Veronensis Poeta, amicus Virgilio.

1. CUR NON, MOPSE, BONI. Inducuntur ² duo amici pastores canere ad ³ delectationem: unde & se ⁴ laudant; & sibi invicem cedunt. BONI autem docti: & figurate ait, BONI ⁵ [AMBO, TU CALAMOS INFLARE LEVIS: EGO DICERE VERSUS: Calamos, ⁶ aut levis versus, id est, subiles; sed melius est, tu calamos leves, ego dicere versus. BONI DICERE autem ⁷ Graecum est; ita Graeci, ἀγαθὸς ποιητὴς. DICERE sane pro canere, ut Horatius 1. Od. 21. *Dianam tenerae dicite virgines*: ponitur & pro nominare, ut, 1. Aen. 533. *Italiam dixisse ducis de nomine gentem*.]

3. HIC CORYLIS MIXTAS INTER CONSEDI-MUS ULMOS? Ordo est: *Cur non Mopse hic ⁸ con-*

V A R I O R U M.

1. CONVENIMUS AMBO. Quos ignorantia cultae & elegantis Latinitatis non in errores ducat interpretes, exemplum dabit noster Vondelius, tanti nominis interpres, qui *convenimus* hic capit, quasi inter Mopsum & Menalcam convenisset, quia congruerent, & pares essent, & ut Ecl. VII. 5. Thyrsis & Corydon, ita hic Mopsus aptus esset ad calamos inflandos, Menalcas ad versus dicendos: sed casu & forte hic in unum locum venisse dicit Menalcas, ambos peritos, Mopsum calamo, se versu. sic lib. 1. 707

*Nec non & Tyrii per limina laeta frequentes
 Convenere.*

& II. 799. *Undique convenere*. & ita passim pro in unum venire. aliter dicitur Latine *convenit illis*, vel *inter illos*. quae nota doctis viris. BURM.

2. LEVES. Dubitat Servius, an calamos, an versus levis velit; sed calamis debere hoc epitheton

Daphnis. Mopsus extinctum Daphnim deflet, Menalcas eodem artificio eundem in coelum receptum elegantissima gratulatione & totidem versibus canit. NANSIUS. Haec Ecloga scripta est de Quintilio Virgilii cognato, non vero de duce Germanico: id tibi dico, quia multi per Daphnim intelligi volunt Quintilium Varum, qui dolo ab Arminio circumventus in Germania cum tribus legionibus interfectus fuit. Gassendus & Sleidanus illum errorem commiserunt: Error enim est manifestus: nam Virgilius obiit sub consulatu Caji Sentii Saturnini; quod incidit in A. U. C. 734. At Quintilius Varus occisus est in Germania A. U. C. 762. aut circiter. de ea re consulti Epistolarum mearum lib. 11. Epist. 46. FABER. Id jam observavit Cerdà ad Ecl. VI. 7. hanc Eclogam illustrat Barth. Adv. XLII. 4.

¹ Haec nota deest B. & L. R. Vof. Steph. ² Hic duo L. amici deest Dan. laudant & B. Vof. R. ³ defunt ad vs. 3. L. V. R. sed Steph. sed ad vs. 5. B. legimus, dicere Dan. ⁴ confidimus L.

⁵ dilectionem B. ⁶ laudantes sibi Dan. & ⁷ Graecum est, ita non ⁸ autem, Vossius.

MO. Tu major: tibi me est aequum parere, Menalca:

5 Sive sub incertis Zephyris mutantibus umbras,
Sive antro potius succedimus: adspice, ut antrum
Silvestris raris sparsit labrusca racemis.

ME. Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.

MO. Quid

SERVII.

sedimus inter ulmos mixtas Corylis, scilicet, ut canamus. Sane *inter* praepositio, quia post posita est, mutavit accentum, sicut *circum*.

4. ⁹ [TU MAJOR. Id est, vel natu, vel merito.]

5. SIVE SUB INCERTIS ZEPHYRIS MOTANTIBUS UMBRAS. Dicit quidem verecunde se illi obtemperare debere; ostendit tamen, quid sibi placeat: nam ¹⁰ ex ipsa laude antri, & ex arborum vituperatione, quarum incertis umbras esse dicit, ostendit suam sententiam esse meliorem. *Incertain* autem *umbras* sunt, & ex Solis circuitu, & ex mobilitate ventorum; quod ipse etiam dicit: *Zephyris motantibus* ¹¹ [*umbras*. Sane *succedimus* & dativo, & accusativo casibus, secutus tam veterem, quam nostram consuetudinem, suo more jungit; sive *umbras succedimus*, sive *antro*; cum alibi secutus tantum antiquos, dativo tantum *succedere* junxit: VIII. 123. Aen. *Ac nostris succedere penatibus*. Et VII. 501. *Successitque gemens stabulis*. ¹² Sallustius tamen *succedere* accusativo junxit, sed ubi prope significat: *Cum murum hostium successisset, poenas dederat*: hoc est, cum prope murum accessisset. *Succedere* autem idem significat, quod & *subire*, id est, penitus intrare.]

7. LABRUSCA. Vitis agrestis, quae, quia in terrae marginibus nascitur, *labrusca* ¹³ dicta est, a *labris* & extremitatibus ¹⁴ agrorum; [¹⁵ vel, quod sapore acerbo labra laedat.]

8. MONTIBUS IN NOSTRIS. Ac si diceret, in hoc nostro territorio: & TIBI CERTET, usurpatum est: nam hodie *certo tecum* dicimus. ¹⁶ [AMYN-TAS. Cornificius per ironiam dicitur.]

VARIORUM.

ton jungi docebunt notae in Phaedr. IV. 1. quibus hic locus addi debet. BURM.

3. INTER CONSEDIMUS ULMOS. *Consedimus* manu secunda, Mentelianus prior, cum Gudiano,

& Menteliano altero à m. pr. quod placet. Vide annotata ad Eclogam VII. versu primo & Georgicôn IV. 436. neque aliter alter quoque Mentelianus, sed à manu prima. HEINS. Vid. Ecl. IV. 55. *inter consedimus agros* Menagianus prior. *corulis* Mentel. alter. BURM.

4. TIBI ME EST AEQUUM. *Me aequum est* Leidenfis & Rottend. alter.

5. ZEPHYRIS MOTANTIBUS. *Mutantibus* duo Moretani & alter Rottendorphianus cum Vossiano altero. & alter Mentelianus à m. pr. prior Vossianus *nutantibus*. Similis scripturae diversitas Ecloga proxime sequenti, ad vers. 28. HEINS. *Mutantibus* Francian. fragm. Antv. & alter Mentelianus à m. pr. *nutantibus* & correctum *motantibus* in uno Vossiano. ego *mutantibus* retineo, quod incertis umbris convenientius. Vide Ecl. VI. 28. BURM.

6. ANTRO POTIUS SUCCEDIMUS. *Antra* Parrhas. quia librario videbatur similes connecti debere casus; sed variasse saepe videbimus ad I. Aen. 41. vide & ad Suet. Vesp. XIX. & alibi saepe. *subsedi-mus* Zulichem. BURM.

7. RARIS. Si rari, id est pauci, quomodo *sparsit* rogat Barthius XLIII. Adv. 4. quare *raris* explicat contrariis vili, formosis male. contra glossator Reg. explicat *vilibus*. Leidenfis codicis *paucis*. Vid. VII. Ecl. 46. ubi utroque modo explicat Servius. sed licet sint racemi rari, possunt tamen late spargi a stipite vel trunco labruscae, ut ibi rara umbra, tegit tamen, arbutus. immo quia racemi rari, ideo *sparsit*. nam labrusca novella intelligenda, quae nondum, ut aetate valida, racemis densis obumbrat antrum, sed hic & illic spargit paucos. Ita *rara animalia*, nondum per foeturam multiplicata, nec gregatim pascencia Ecl. VI. 40. BURM.

8. CERTET. *Certat* agnoscitur ab Arufiano Messio. *Certo tibi*. Virgil. in Buc. *solus tibi certat* Amyn-

⁹ deest L. R. V. Steph. ¹⁰ ex ipsis B. forte, ex ipsis. ¹¹ desunt ad vs. 7. L. Vof. R. Steph. & al. ad vs. 10 B. ¹² Sallustii inter fragmenta lib. 112. ex Arufiano profertur *muris successerant*; ita ut hoc plenius videatur. inter fragmenta vero lib. VI. haec Servii retulerunt. ¹³ dicitur Dan. ¹⁴ terrae L. V. Steph. ¹⁵ desunt L. Vof. R. Steph. ¹⁶ desunt L. Vof. R. Steph.

MO. Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?

10 ME. Incipe, Mopse, prior: siquos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.

Incipe: pascentis servabit Tityrus haedos.

MO. Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi

Car-

SERVII.

9. QUID, SI IDEM CERTET PHOEBUM SUPERARE CANENDO? Offensus comparatione inferioris, hoc dicit: licet non amare Menalcas dixerit, *Solus tibi certet Amyntas*: quod tamen, quia hic asper accepit, ille paulo post curat, dicens: *Lenita salix quantum pallenti cedit olivae*.

10. PHYLLIDIS IGNES. Phyllis, [¹⁷ Sitonis ¹⁸ filia,] regina Thracum fuit. Haec ¹⁹ Demophoonem, Thesei filium, regem Atheniensium, redeuntem de Trojano praelio, dilexit, & in conjugium suum rogavit: ille ait ante se ordinaturum ²⁰ rem suam: & sic ad ejus nuptias reversurum: profectus itaque cum tardaret, Phyllis, ²¹ (& amoris impatientia,) & doloris impulsu, quod se speratam esse credebat, laqueo vitam finivit, & conversa est in arborem (²² sui nominis, id est,) Amygdalum sine foliis. Postea reversus Demophoon, cognita re, ejus amplexus est truncum: ²³ quae, velut sponfi sentiret adventum, folia emisit. Unde etiam ²⁴ *φύλλα* dicta sunt, a *Phyllide*, quae antea ²⁵ *πίτυλα*, dicebantur. [²⁶ Sic Ovidius in *Metamorphoseon* libris.]

11. AUT ALCONIS LAUDES. ²⁷ Hic Cretenfis sagittarius fuit, comes Herculis, ita peritus, ut ictus ejus non falleretur: namque positos supra capita hominum anulos trajiciebat: capillos spiculis sagittarum rumpebat: sagittas sine ferro politis ex adverso gladiatorum lancearumve mucronibus fidebat: cujus cum filium draco invasisset, tanta arte direxit sagittam, ut ea currens, in serpentis deficeret vulnere, nec transiret in filium.] JURGIA CODRI. *Codrus*, dux Atheniensium fuit, qui, orto bello inter Laconas & Athenienses, cum respondisset oraculum, illos posse vincere, quorum

²⁸ dux ab hostibus fuisset occisus, & hostes scientes a Codro abstinerent, habitu humili profectus est ad hostium vicina tentoria; & illic jurgio eos in suam caedem instigavit, ²⁹ cum a nullo ³⁰ fuisset agnitus: & sic locum fecit oraculo: ³¹ [nam Athenienses eo praelio vicerunt.]

13. [CORTICE FAGI. Ubi enim debuit magis rusticus scribere.]

VARIORUM.

Amyntas. quomodo & Pierius Valerianus in omnibus suis extare, si oblongum unum excipis, testatur. *Certas* ex nostris quoque Mentelianus uterque, prior Menagianus, primus & quartus Moreti, & uterque Vossianus cum Zulichimiano, Vrauslav. Schefferiano & tertio Leidenfi. Sex alii *certet* atque illos inter Gudianus. quomodo Scholiafles Horatii Crucquianus Sermonum secundo satyra quinta, & Epodon XI. HEINS. *Solum certet* Francian. *certat* Ed. Venet. Ald. & Junt. & ita Reg. Parrh. & alii. BURM.

9. PHOEBUM CERTET. Quasi dicat, num idcirco doctior sum, quod cum Amynta certaverim? num Amyntam peritiorem existimares, quod Phoebum auderet provocare? NANSIUS. *Certet Phoebum* plurimi codices. & ita Nonius in *superare*. Sensus est, tam temeraria est haec provocatio Amyntae, ac si Phoebum provocaret: tantum enim ego praestantior illo sum, & Phoebus similis, ut nihil inde mihi laudis accedat, si cum eo comparer, non magis ac Phoebus ideo excellere diceretur, quod Amyntas se illi contulerit. BURM.

11. CODRI. Vid. Scholiafles Horatii lib. II. Od. I. 19. sed forte certamen pastoritium intelligit, & illum Codrum, qui memoratur, Ecl. VII. 22. aut nomen

17 defunt L. V. B. R. Vof. Steph. 18 Lycurgi & Crustuminae filia, ut ait Lutatius, five alius, qui argumenta Ovidii composuit. VOSS. 19 Demophontem Vof. R. L. B. mox, redeunte B. 20 esse rem al. 21 defunt Commelius. 22 defunt B. L. V. R. Vof. & Edd. al. 23 qui B. Steph. Dan. al. 24 phyla V. filias dicta, a Vof. 25 paetia V. 26 defunt Ed. al. 27 inarentis L. Haec nota deest B. usque ad *jurgia*. deerant a *comes* usque ad *cujus* L. Vof. Steph. Ed. al. 28 dux perisset, habitu, omisis mediis B. L. V. R. Vof. Steph. 29 & L. 30 cognitus locum fecit L. V. B. Vof. R. Steph. al. 31 defunt L. V. R. Vof. Steph. al. & B. ad 14.

Carmina descripsi, & modulans alterna notavi,

15 Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.

ME. Lenta salix quantum pallenti cedit olivae,

Puniceis humilis quantum salionca rosetis:

Judicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

MO. Sed tu desine plura, puer: successimus antro.

20. Ex-

S E R V I I.

14. MODULANS ALTERNA. Secundum ³² rhythmum componens. *Alterna* autem, varia, propter musicam, cujus sonus varius invenitur, ex pedum dissimilitudine. Significat autem ³³ cantatum se epicedion & epitaphion: Nam epicedion est, quod dicitur ³⁴ cadavere nondum sepulto, ut, *Extinctum Nymphae trideli funere Daphnim*. Epitaphion autem, post completam sepulturam dicitur, ut, *ψ. 43. Daphnis ego in sylvis hinc usque ad sidera notus*.

16. [³⁵ LENTA SALIX QUANTUM PALLENTI CEDIT OLIVAE. Rusticis utitur comparationibus. *Salix* autem vilissima est arbor, Olivae comparatione.

17. SALIONCA. Herbae genus, quam ³⁶ *Orcitonicam* vulgo vocant. ³⁷ [ROSETIS. Ubi rosae nascuntur.]

18. JUDICIO NOSTRO. Ac si diceret: Quid alii sentiant, videris: [³⁸ & bene satis fecit, in quo reprehensus est, quod Mopso Amyntam comparasset.

19. ³⁹ DESINE. ⁴⁰ Omittit, ut: *Desine Menalios*. Sallustius: (ad lib. VI. Hist. 21. retulit Waffius:) *Bullum, quibus posset conditionibus, desineret*.

V A R I O R U M.

men pastoris arbitrio Poetae fictum. & ut in Leidenf, Menteliano. BURM.

13. IMMO HAEC IN. *Immo etiam viridi Zulichemii*. Heinſius adſcripſerat, *immo haec in viridis n. q. c. ſagi. In viridi nuper quae in cortice Parrhaſ. deinde, modulansque alterna Zulichem. notavit* Ald. Ed. tert. BURM.

15. CERTET. *Ut certet* in Leidenſi Mentelio & Menagio prioribus & alio. Vid Ecl. II. 66. & alibi ſaepe omittitur. BURM.

18. TIBI CEDIT. *Mibi Zulich. cedit* Leidenſis & Moreti unus & Rottendorphii, qui & mox, *tu ſed*.

19. SUCCESSIMUS. *Succedimus* Venetus & fragmentum Moreti, & Parrhaſ.

20. EXTINGTUM. Hic Mopſi nomen praefcribat Parrhaſ. Leid. & ſcita Ed. Ald. & Dan. Quintilium Varum non intelligi patet, quod ejus mater non potuit complecti ejus corpus, nec ille Dea erat genitus, quae juſta faceret. BURM.

20. DAPHNIM. Ita codices. ſed Sch. Horat. 1. Od. 2. *Daphnim*. Sed idem ad 1. Od. 15. *Daphnim* mox *ψ. 51.* agnoſcit. BURM.

22. CUM COMPLEXA. *Eſt complexa* unus Heinſio inſpectus.

24. NON ULLI PASTOS. Conſuetudinem in funeribus clariffimorum virorum jejunandi ad Animalia tranſtuliffe Virgilium, ut *πρόβοι*, & miſerationem auget, cenſet Fr. Luſinius Parerg. lib. III. cap. 5. *nonnulli* fragm. Moreti. *Pastos* Ramus active ſumit. male. nam paſtos revera & ſaturos prima diei parte, deinde ad flumina & umbras agebant paſtores, unde poſt requiem iterum ad paſcendum, donec ſaturos domum reducerent. Vid. ad Ecl. III. 20. & VII. 37. ubi *paſti ſaturi* ſunt. hic ergo ſenſus hujus loci; non egiſſe paſtores prae luſu boves, nec ad paſcendum, nec ad flumina. BURM.

25. NULLA. Mentelianus prior a manu ſecunda *ulla*, ut hiatus ſit, quales in Marone occurrunt perquam frequentes. Poterat enim dixiſſe *nulla vel annem*. *Ulla* ex ſcriptis Giphanius quoque Indice Lucret. p. 463. ſed potius nil muta. Arnob. lib. 1. *qui nullum intulerit malum nulli*, ſic apud Propert. II. xv. 5.

Nulla nec ante tuas oriatur rixa fenestras. ubi *ulla* alii. deinde *vel graminis* Scheffer. & Leidenſis ſecundus. HEINS. *Ulla* etiam Regius, Leidenſis & alius. *ad flumina nota nec annem* Zulichem.

27. IN-

³² rithimum B. ³³ cantorum B. pro cantarum. ³⁴ cadaveri B. ³⁵ deſunt ad 20 B. ³⁶ orcitonicam L. ³⁷ deſunt L. V. R. Vof. ³⁸ deſunt ad 20. L. B. Vof. Steph. ³⁹ deſunt L. Vof. ⁴⁰ ceſſa te exculando & alia dicendo & ſubaudi-
tur obſcindere, vel dicere Steph. & al. & reliqua deſunt.

- 20 Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnim
 Flebant: vos coruli testes, & flumina, Nymphis:
 Quum, complexa sui corpus miserabile gnati,
 Atque deos atque astra vocat crudelia mater.
 Non ulli pastos illis egere diebus
 25 Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque annem

Li-

SERVII.

20. EXTINCTUM NYMPHAE CRUDELI FUNERE DAPHNIM. Multi dicunt, simpliciter ⁴¹ de-
 fecti hoc loco *Daphnim* quendam pastorem. ⁴² [quem
 mater sua compressa a Mercurio, & enixa, abje-
 cit; hunc Pastores invenerunt inter lauros, &
Daphnim vocaverunt, quem Pan musicam docui-
 se dicitur: qui, cum & venationis & musices
⁴³ peritissimus esset, adamatus a Nympha est; qui
 etiam iurejurando adstrictus est, ne cum alia con-
 cumberet. Hic dum boves persequitur, ad regiam
 pervenit; & ob pulchritudinem appetitus, cum reg-
 is filia consuetudinem miscuit: hoc cum Nym-
 pha rescisset, luminibus eum orbavit. ⁴⁴ [Ille in au-
 xilium patrem Mercurium invocavit; qui eum in
 caelum eripuit, & in eo loco fontem elicit, qui
Daphnis vocatur, apud quem quotannis Siculi sa-
 crificant.] Alii dicunt significari per allegoriam
⁴⁵ Gajum Julium Caesarem, qui in senatu a
⁴⁶ Cassio & Bruto viginti tribus vulneribus interem-
 ptus est. ⁴⁷ [Unde & CRUDELI FUNERE volunt
 dictum. Sed, si de Gajo Caesare dictum est,
 multi per *matrem*, Venerem accipiunt: per *leones*
 & *tigres*, populos, quos subegit: per *thiasos*, sacra,
 quae Pontifex instituit: per *formosum pecus*, popu-
 lum Romanum.] Alii ⁴⁸ volunt Quintilium ⁴⁹ Va-
 rum significari, cognatum Virgilii, de quo ⁵⁰ etiam
 Horatius I. Od. 24. *Ergo Quintilium perpetuus*
sopor urget. Tamen CRUDELI FUNERE, ad
 quemvis potest referri. Quidam dicunt Virgilium
 fratris sui Flacci mortem de flere.

21. VOS CORYLI TESTES, ET FLUMINA NYMPHIS. Bene testimoniis utitur in rebus incredibili-
 bus: nam fletum facile Dearum persona non reci-

pit. Et bonis usus est gradibus: *fleverunt Nym-
 phae*, quibus insita est naturaliter pietas: homines,
 ad quos ⁵¹ mortis pervenit dolor: pecudes, quae
 licet ratione careant, tamen non carent sensu: fe-
 rae, crudelitate gaudentes. Quam rem rursus,
 quia incredibilis est, testimonio comprobatur, di-
 cens: *Hic & montes loquuntur & sylvae*. Quod
 autem ait, *coryli testes & flumina*, usurpatum est:
 nam *testes flumina* non dicimus: ⁵² quae enim in
is exeunt, neutrum in *e* mittunt. ut *agilis, agile*.
 Sed nec *hoc teste*, nec *haec testia* possumus dicere;
 unde per definitionem debemus dicere, testes mihi
 sunt, ⁵³ quae res? coryli & flumina: Sic Horatius
 IV. Od. 4. *Testis Metaurum flumen*. ⁵⁴ Propertius:
Testes sunt sidera nobis.

22. CUM COMPLEXA SUI CORPUS MISERABILE
 NATI. ⁵⁵ Lugentium est, ut & corpori inhaereant.

23. ATQUE DEOS ATQUE ASTRA VOCAT CRU-
 DELIA. [⁵⁶ Per quae hominum fata moveri, at-
 que impleri, vel mutari putabant: quae accelera-
 verunt Daphnidis mortem.]

25. NULLA QUADRUPE. Hic & haec *qua-
 drupes* dicimus, [⁵⁷ ut ipse] alibi VII. Aen. 500.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

PHILARGYRII.

20. EXTINCTUM NYMPHAE CRUDELI FUNERE DAPHNIM. Alii luctum Salonini; nonnulli
 Flacci fratris ejus putant. Daphnis, Mercurii filius,
 pastor eximiae formae fuisse dicitur. Hic dilectus
 a Nympha Lyca, fidem dedit nullius se mulieris
 alterius concubitu usurum; sed fefellit: ob quod or-
 batus est luminibus; quod licet carminibus & situ-
 la solaretur, non tamen diu vixit.

27. IN-

⁴¹ definiti Vol. ⁴² desunt ad alii dicunt. V. L. B. Vol. R. Steph. & Ed. al. ⁴³ per ....mus Dan. ⁴⁴ Haec desunt al.
 Ed. ad alii dicunt. ⁴⁵ desunt R. Vol. V. L. ⁴⁶ Caio V. ⁴⁷ Haec desunt ad alii volunt B. L. V. R. Vol. Steph. ⁴⁸ di-
 cunt al. Ed. ⁴⁹ Varum V. & Dan. ⁵⁰ etiam desunt Dan. ⁵¹ mortalis pervenit dolore Dan. ⁵² *montes loquuntur & syl-*
vae loquuntur B. *sylvae loquuntur* L. V. R. Vol. ⁵³ quoniam quae in Dan. ⁵⁴ haec res Steph. coryli & flumina quae res, testes
 mihi sunt al. ⁵⁵ Propertius 11. El. 9. Dan. Vid. ibi Broukh. ⁵⁶ lugentium e. u. corpori L. V. Vol. R. desunt ad vf. 65. B.
⁵⁷ desunt L. V. R. V. Steph. ⁵⁸ desunt L. V. R. B. Vol. Steph.

Libavit quadrupes, nec graminis adtiguit herbam.
 Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiffe leones
 Interitum, montesque feri silvaeque loquuntur.
 Daphnis & Armenias curru subungere tigris
 30 Instituit, Daphnis thiasos inducere Bacchi,
 Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Vitis

S E R V I I.

28. MONTESQUE FERI SYLVAEQUE LOQUUNTUR. Hyperbolicus dicit. Et notandum, ⁵⁹ quod cum diceret ejus apotheosin, ⁶⁰ e contra laetiam rebus omnibus dat, quas nunc in moerore fuisse memoravit.

29. DAPHNIS ET ARMENIAS CURRU SUBJungere tigris INSTITUIT. Hoc aperte ad Caesarem pertinet; quem ⁶¹ constat primum sacra Liberi patris transfuisse Romam. CURRU. Pro curru.

30. THIASOS. Saltationes, choreas Liberi, id est, Liberalia. ⁶² [Sunt enim *thias*i coetus virginum atque puerorum bacchantium, plangentibus Nymphis. Dicunt etiam *thiasos*, vel rectius *thyrsos*, esse hastas, variis fertis indutas, quibus Bacchae mulieres in sacris Liberi patris utebantur.]

V A R I O R U M.

27. INGEMUISSE INTERITUM. Rarior haec constructio, sed quam imitatum credo Valer. Maximum lib. v. x. 2. *Ut vos potius meum casum doleatis, quam ego vestrum ingemiscerem.* Ita olim editi; quod mutaverunt incii librarii, quia forte *vestrum* legerant; ut centies ita aberrasse alibi ostendi. Recte ita respondebit praecedentibus *casum doleatis*; ut scribendum. vid. ad Ovid. vii. Met. 720. & saepe alibi. sic & Servius ad Ecl. ix. 28. scribit, *bene ingemuit Mantuanorum infelicitatem.* Val. Flac. i. 530. *Amborum gemuit Saturnia questus.* Vid. & iv. Aen. 692. Ita & forte ex Combiano apud Ovidium iv. Trist. ii. 21. legi posset, *Vincula captiva reges cervice gementes. ingemuisse* hic retinet Macrobius. iv. 6. BURM.

28. MONTESQUE FERI. *Ferae* Parthas. unus Heinssii & Mentel. Tert. a. m. sec. fere Menag.

secundus & Venetus: sed montes & sylvas *feras* dici obvium. Vid. ad Ovid. iv. Epist. 38. Marcklandus ad Stat. ii. Sil. v. 13. legebat,

Montesque feras silvasque loquuntur.

ut *loquuntur* sit absolute positum, ut *ferunt*, dicunt, scilicet homines, ut supr. iii. Ecl. 10. & ita lib. i. Aen. 731.

Hospitibus nam te dare jura loquuntur.

Sed quum omnes scripti codices in vulgatum consentiant, & magis poeticum sit, dare vocem & sermones rebus & locis inanimatis, quae pro hominibus & animalibus in illis versantibus poni solent, nihil esse novandum puto. sic passim *resonare* silvae & montes dicuntur cantantibus pastoribus, avibus & aliis. Petron. cap. cxx.

Non verno persona cantu

Mollia discordi strepitu virgulta loquuntur.

Ubi plura in notis, ut & hic Cerda, sic *argutum nemus pinusque loquentes* habemus Ecl. viii. 22. *Cyborium jugum loquens* Catul. carm. iv. & ut hic tristia loquuntur montes & silvae, ita mox y. 63. montes, arbuta & rupes laetiae voces ad sidera jactant. imitationem vero esse Theocriti notat Luifin. i. Parerg. 24. BURM.

29. CURRU. *Curru* Moreti unus pro varia lectione. quod Glossatoris est. *Armenia* Leid. Cod.

30. THIASOS INDUCERE BACCHØ. *Bacchi* in Scriptis nostris & Pierianis, nisi quod in quarto Moreti a secunda manu *Baccho*. Quare fuit cum *thiasos* indicare *Bacchi* legendum opinarer, quod verbum in sacris usitatum. *indicuntur* enim dies festi, qui non sunt statim. Sed contra veteres membranas nil ausim immutare, quamquam & illae nonnumquam naevos inveteratos mira pertinacia tuentur. Apud Persium Satyr. vi. 48. foliac Pithoei membra-

⁵⁹ quia Vol. R. L. qui B. sunt L. V. R. Vol. B. Steph.

⁶⁰ condidit V. a. m. i. cum dicere coeperit Steph.

⁶¹ deest al.

⁶² constat L.

⁶³ de-

Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvae,
 Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis;
 Tu decus omne tuis. postquam te fata tulerunt,
 35 Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.
 Grandia saepe quibus mandavimus hordea sulcis,

Infe-

S E R V I I.

32. VITIS UT ARBORIBUS DECORI EST. [⁶⁴Bene, ut pastores, similitudines de rebus agrestibus sumunt.] Locus Theocriti est Idyl. VIII. 79. *Ἡ δὲ θύει τὰ βάλανος κέρμη, τὰ μαλὶ δὲ μῦλα, τὰ βοὶ δ' ἃ μίσχῳ, τῷ θυάλλῳ αἱ βοῖς αὐταί.*

34 TU DECUS OMNE TUIS. ⁶⁶Sic tu es Romanis, Caesar: sic pastoribus Daphnis.

35. PALES. Dea pabulorum, ⁶⁷[Dea pastoralis. APOLLO. Hic] Apollinem ⁶⁸dicit Νέμει, id est, pastorem: nam ⁶⁹Admeto regi pavit armenta: & hoc dicit, Nec pabula ⁷⁰nascentur, nec pecora.

36. GRANDIA HORDEA. Usurpative, metri causa, dixit: nam *triticum, vinum, hordeum, mel*, numeri tantum singularis sunt. Unde plurali in prosa uti non possumus: *vina* ⁷¹tamen possumus dicere Ciceronis exemplo, qui ait in Practura: I. Verr. 36. *Vina ceteraque, quae in Asia facile comparantur.* ⁷²[MANDAVIMUS. Commendavimus, vel seminavimus: & recte dicitur ⁷³reddituris.]

V A R I O R U M.

branae, *Dis igitur genioque ducis centum paria obres* Egredie gestas indico, cum in ceteris omnibus sit *induco* vel *inluco*. Sic Aeneidos primo, 622. *simul divum templis indicit honorem.* Libro III. 264. *meritos indicit honores.* Ubi pari modo in vulgatis libris peccabatur. Aeneidos XI. 737. apposite, *Aut ubi curva choros indixit tibia Bacchi.* Statius Achill. I. 5. 656. *Sed Bacchi comites discussa nube soporis Signa choris indicta putant.* Indicere manibus Thalassionem Martial. libr. XII. Ep. 96. quod male Scriverius mutavit in *Inducere*. Megaleis festo Magnae Matris, quae celebrantur Romae multa solemnitate, convivia inter privatos genio indulturos

vicibus alternis instituebantur, cum nunc ad hunc, nunc ad illum ventitarent ex pacto commissatum. Hoc *indictas concelebrare dapes* est Nasoni in Fastis IV. 353. ubi agit de Megaleis: *Cur vicibus factis ineunt convivium quae so tum magis, indictas concelebrant quo dapes. indictos thiasos concelebrare poterat dixisse.* Thiasus enim Graecis convivium; & cum in sacris locum habet, bacchantium designat chorum. Apud Graecos usitatum erat institui collegia seu sodalitates eranistarum, qui collata stipe, simul epulabantur, pergraeabanturque & compebant, adolescentes praesertim; quae collegia cum Megaleis convivatoribus multum habebant commune. Pollux libro VI. cap. I. *περί συμποσίου*, hocce *ἱρανίς* etiam *διασώτας* dictos testatur. Ut & Eustathius ad Odyss. P. Idem ibidem, & Athenaeus libro VIII. *ἱάσων* & *ἱρανοί* pro re una eademque ponunt: etsi Aristoteles libro VIII. Ethicorum Nicomachicorum *ἱρανίς* & *διασώτας* videtur separare. Consulendi hac de re Henricus Stephanus Thesaurus Linguae Graecae in *ἱάσων*, ubi multis docet id vocabulum pro convivio saepe poni, & Salmastius de Usuris cap. III. *Indicere igitur thiasos & indicare dapes* par loquendi modus. Graeci id uno verbo exprimebant, apud quos *συναγωγὴ* est *πληρῶσαι συμπόσιον*. Nam ita Pollux VI. I. interpretatur. *συναγωγὴ* quoque *ἐκκλησίαν*. Unde *σύναξις* Christianorum, & Judaeorum *συναγωγή*. *ἱάσων* apud Scriptores Historiae Ecclesiasticae non semel habes pro *fidelium conventu ac coetu*. HEINS. *Thyrso ind. Bacchi Parrhas. inducere vero & indicare passim commutari vidimus ad Quintil. Decl. XIII. 5. & XIX. 10. & alibi.*

32. DECORI EST. Abest *τὸ* est Menagiano secundo. *est & vitibus*, quartus Moretanus. qui & *mox Et gregibus, t. f. & pinguibus.*

34. TU-

⁶⁴ defunt L. V. R. Vof. B. Steph. ⁶⁵ defunt L. V. R. Vof. B. Steph. ⁶⁶ si Romanis Caesar, si pastoribus Daphnis B. L. V. R. Steph. ⁶⁷ secunda Dea al. defunt B. L. V. R. Steph. ⁶⁸ autem dicit L. V. R. B. Steph. ⁶⁹ Admeti regis Steph. al. ⁷⁰ nascuntur L. nascuntur Vof. Dñ. ⁷¹ tantum Steph. al. ⁷² defunt L. B. R. Vof. & al. ⁷³ leminaturis al.

Infelix lolium, & steriles nascuntur avenae.

Pro molli viola, pro purpureo narcisso,

Carduus & spinis surgit paliurus acutis.

40 Spargite humum foliis: inducite fontibus umbras,

Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.

Et

SERVII.

37. INFELIX LOLIUM. Inutile, infœcundum: ⁷⁴[quia qui lolium manducant, cœcitatē patiuntur.] STERILES autem *avenas*, secundum situm Italiae dixit: nam in ⁷⁵* Thracia fructuosae sunt. Haec autem dicit contingere, ut ostendat terram quoque dolere ⁷⁶Daphnidis mortem.

38. [PURPUREO NARCISSEO. Duo *ῥοδοειδὴν* *τα*: & *purpureo*, nunc specioso.

39. CARDUUS. Spinæ genus.] PALIURUS. Herba asperissima & spinosa; ⁷⁷[vel, ut quidam volunt, spina alba.]

40. SPARGITE. Id est implete: ut XI. Aen. 191. *Spargitur & tellus lacrymis* ⁷⁸[*sparguntur & arma*.] Et dicit ornandum esse locum sepulchri, ex voluntate defuncti. INDUCITE FONTIBUS UMBRAS. Facite nemora circa fontes, & hoc ideo, quia, ut diximus, heroum animae habitant vel in fontibus, vel in nemotibus, ut VI. 673. *Lucis habitamus opacis, Ripatumque toros, & prata recentia rivis incolimus.*

VARIORUM.

34. TULERUNT. *Tulere* unus Heinssii.

35. IPSE RELIQUIT. *Ipsē* desideratur in Rotendorph. secundo.

36. HORDEA. Vilissimum inter frumenta fere hordeum, quo iumenta pascebantur, sed pro optimi frumento videtur posuisse, & eum imitatus Rutilius I. Itin. 149.

Interea Latius consurgant hordea sulcis,
ut legendum vidit Cl. Dörvilius. BURM.

37. INFELIX. Vid. Turneb. III. 29. & XIX. 29. NANS.

37. DOMINANTUR. *Nascuntur* in scriptis omnibus Pierii. In nostris etiam, si tres quatuorve codices excipiuntur, notae recentioris: alterum in

Georgicis exstat lib. I. §. 154. *ut steriles avenas dicat* vid. Vossium de Analogia lib. I. cap. 38. Est autem familiare omnino Maroni ac solemne, ut eodem versu eodemve hemistichio bis utatur, sed voce ut plurimum una alterave permutatis. Qua de re jam non nihil diximus Aeneidos v. 466. & Aeneidos IX. 814. Amat etiam variare Noster vocabula, quoties bis res eadem aut enarranda est, aut describenda in hisce operibus: quae loca parallela cum in margine codicum philologi veteres essent soliti annotare, homines inciti coeperunt primo diversas inde scripturae variantis lectiones comminisci, deinde glisciente audacia paulatim interpolare locos, arbitrati scilicet tutissimum fore, ut ea amplecterentur vocabula, quibus alibi jam usum Maronem esse exploratum habebant. Hac impostura detecta nos divino scriptori feliciter saepe sumus medicati. Vitavit enim studiosē *ταυτολογία* Noster & Homeri *τὸν δ' ἀπομιμνήσκοντες*. Videtur & hoc Valerius Probus olim observasse: qua de re locus exstat luculentus apud Servium Danielis (nam in scriptis apud me exemplaribus ista non comparent) sub finem Aeneidos noni, eum ecce. *Fessos quatit aeger anbelitus artus. Probus ait commodius hic est aeger, quam in quinto, vastos quatit aeger anbelitus artus. Quamvis consuetudo sit Virgilio ista mutandi: quidam acer legunt, & volunt in quinto aeger aptius dictum de sene; hic de juvene acer melius convenire.* Ex quo loco apparet convenisse quidem inter criticos veteres de illo mutandi studio Maroniano, sed disceptatum solummodo fuisse, utrum libro nono an quinto commodiorem haberet locum *acer anbelitus*. Georgicōn primo 494. habes, *Agricola incurvo terram molitus aratro*, secundo 512. *Agricola incurvo terram dimovit aratro*. ubi *molitus* in veterrimo omnium codice ad exemplum alterius loci

⁷⁴ defunt L. Vol. R. B. Steph. quia deest Dan. ⁷⁵ * intra in Thracia R. Vol. in Tracia ⁷⁶ Daphnis Vol. B. R. Dan. ⁷⁷ defunt ad PALIURUS B. L. Vol. R. Steph. Paliurum esse fruticem, non herbam, ait Salmast. Exerc. Plin. p. 370. & 729. ⁷⁸ defunt A. B. L. Steph. ⁷⁹ defunt L. R. B. Vol. Steph. *aspergunt & arma* Dan.

Et tumultum facite, & tumulto superaddite carmen:
DAPHNIS EGO IN SILVIS, HINC USQUE AD SIDERA NOTUS,
FORMOSI PECORIS CUSTOS, FORMOSIOR IPSE.

45 ME. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale sopor fessis in gramine: quale per aestum

Dul-

S E R V I I.

42. SUPERADDITE CARMEN. Duos versus carmen vocavit: nec mirum, cum etiam de uno carmen dixerit, ut III. *Æn.* 387. *Et rem carmine signo: Aeneas haec de Danais victoribus arma.*

44. FORMOSI PECORIS CUSTOS, FORMOSIOR IPSE. Si ad Caesarem referas, hoc dicit; Boni populi optimus Imperator.

45. TALE TUUM CARMEN. Laudant se invicem, ut dicimus supra; [*& 79 tale*, deest videtur, vel, aliud quid.]

46. QUALE SOPOR. ⁸⁰[Qualis res] ut: III. *Ecl.* 32. *Dulce satis humor.* ⁸¹[FESSIS. Fatigatis labore.]

V A R I O R U M.

ci scriptum fuisse recorder. *Aeneidos* primo 482. *Divia solo fixos oculos averſa tenebat.* Sexto 469. *Illa solo fixos oculos averſa tenebat.* *Aeneidos* IV. 328. *Lenibant curas & corda oblita laborum,* Nono 225. *Laxabant curas & corda oblita laborum.* Rurſus libro IV. 532. cum dixiſſet, *magnoque irarum fluctuat aestu*: paullo poſt ſubjungit, 564. *Variſque irarum concitat aestus*, ut quidem in optimis membranis occurrit. Vide annotata noſtra ad illum locum. rurſus ſub finem libri quarti habemus, *Mille trabens varios adverſo ſole colores.* At libro V. 89. ut veterimi codices exhibent, *Mille jacit varios adverſo ſole colores.* Libro IV. 668. *reſonat plangoribus aether.* At libro V. 7. 228. *reſonatque fragoribus aether.* HEINS. Vid. lib. X. *Æn.* 536.

38. PRO PURPUREO NARCISSO. Diomedes Grammaticus libro ſecundo, ubi agit de ſoloechiſmo, videtur legiſſe *purpurea narcisso*. Verba ejus ecce. *Primus modus ſoloechiſmi fit per immuſationem generum nominis, cum dicimus, atra flex, aut anaræ corticis, aut purpurea narcissus: cum ater flex debeat dici, & amari corticis, & purpureus narcissus.* Certe duo alia exempla præmiſſa ex

Marone depromta ſunt. *Purpurea narcissus* Graecorum exemplo, ſic καλὰ νάρκισσος apud Theocritum *Ecloga* prima. 133. uti illic & Scholiaſtes obſervavit. Id quod Maro videtur hoc loco eſſe imitatus. Sic eidem Theocrito à γραττα βακινθος *Idyllio* X. 7. 28. Euphroni πορφύρεα νάρκισσος. Cupis locum Scholiaſtes illic proſert. *Purpureus* autem *narcissus* non pro albo poſuit, ut volunt, ſed propter calicem purpureum. Plinius de narcisso lib. XXI. cap. 51. *hujus alterum genus flore candido, calice purpureo.* Ovidius quoque *Met.* III. 510. narcissum vocat *croceum florem, foliis medium cingentibus albis.* Duo vero genera narcissi habes: alterum purpurei calicis, alterum crocei ſive *helvacei*, quam diſtinctionem Plinius quoque agnoſcit, apud quem *helvacei coloris* pro *herbacei coloris* bis terve reponendum homines eruditi jam monuerunt. Vide Theophrasti *Historiam Plantarum* & Dioſcoridem. HEINS. *Et purpureo narcisso* Zulichemianus. *purpureo* Mentelianus & Gudianus. *Narcisso* etiam Venetus. Mox *creſcit palinurus* Menagii primus, a glosſatore: nam in regio ſuperſcriptum erat. *aut ſpinis* Zulichem. Nanſius ex Diomedes etiam *purpurea* reſcribebat. ſic & *coſtus* & *nardus* utroque genere occurrit. vid. ad Ovid. X. *Met.* 3. & III. Art. 443. ubi nos diu ante viſas Heinſii notas de narcisso quaedam notavimus. BURM.

40. INDUCITE FONTIBUS UMBRAS. *Frontibus* Voſſian. & fragm. Moreti. *frontibus* unus Leid. ſed nihil mutandum: arbores enim, quæ fontes inumbrant, vel ramos frondentes eſſe ponendos dicit. ſic mutata locutione *Ecl.* IX. 19. *quis humum florentibus herbis ſpargeret, aut viridi fontes induceret umbra.* denique ita citat comment. Horatii vetus ad lib. III. *Od.* 18. unde diſcimus *aras* huic impoſitione intruſas, quas tamen tueri Carroeus. inf. VII. 46. dicit arbutum *umbra rara tegere fontes.* BURM.

42. FA-

79 deſant R. L. B. Steph. 80 deſunt L. 81 deſunt L., Vol. R. B.

L 2

Dulcis aquae saliente sitim restinguere rivo.
Nec calamis solum aequiparas, sed voce magistrum;
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.

50 Nos tamen haec quocumque modo tibi nostra vicissim
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad astra:
Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
MO. An quidquam nobis tali sit munere majus?

Et

S E R V I I.

48. NEC CALAMIS SOLUM AEQUIPARAS, SED VOCE MAGISTRUM. Videtur allegoria, quasi ad Theocritum & Virgilium respicere: hinc est: *Tu nunc eris alter ab illo.* ⁸²[Fabula de Calamo talis est. Veteres Zephyro vento unam ex Horis conjugem adsignant; ex qua & Zephyro Carpon, filium pulcherissimi corporis, editum dicunt; quem cum Calamus, Meandri fluvii filius, amaret, a Carpo mutua vice etiam ipse adamatus est; sed Carpos cum, in Meandrum fluvium cadens, esset extinctus, Calamus patrem propter hoc scelus averteratus, aufugit; rogavitque Jovem, ut finem suis luctibus daret, sibi que mortem praestaret, ut amato post obitum jungeretur; quem, miseratione Jupiter ductus, in harundinales calamos verti jussit, qui semper circa oras fluminum nasci solent; Carpon vero in fructus rerum omnium vertit, ut semper renasceretur].

49. ⁸³[ERIS ALTER AB ILLO. Id est, tu solus post illum bucolicum carmen scribis.]

50. ⁸⁴QUOCUMQUE MODO. Prout possumus. Et dicit, se Daphnidis dicturum ἀποδιδωμι, ⁸⁵[translationem scilicet, pertinentem ad divinitatem ipsius,] ut: DAPHNINQUE TUUM TOLLEMUS AD ASTRA. ⁸⁶Tuum, id est, quem tu diligis. ⁸⁷[Tollemus ad astra, quia ἀποδιδωμι ejus dicturus est.]

53. AN QUIDQUAM NOBIS TALI SIT MUNERE MAJUS. Si amicum laudaveris.

V A R I O R U M.

42. FACITE ET TUMULO. Et deest quarto Moretano.

43. USQUE AD. Ita & Ecl. ix. 9. *Usque ad aquam*, quare apud Plin. xxxi. 67. *inmutatur usque ad sudorem* minime mutari debet in *ad sudorem usque*, ut nuper ad Plinii partem de pictura agentem recte notavit Duran. & ita millies alibi BURM.

46. FESSIS. *Lassis* manus Pierii ad Ed. Junt.

46. IN GRAMINE. *Per gramina* apud Priscianum in septimo. Apud Probum arte Grammatica, versu superiori: *Tale tuum nobis carmen*, non *carmen nobis*. HEINS.

47. RESTINGUERE. *Restringere* Francii, Regius & Ed. Mediol.

48. NEC CALAMIS SOLUM AEQUIPARAS. *Aequiperas* in vetustioribus. Etiam apud Prudentium Cathemerinon hymno III. longe antiquissimum Puteanae Bibliothecae exemplar *Laudibus aequiperare*. Glossae veteres Ἐξίσω, *Adacquo*, *aequipero*. In Digestis etiam sic Florentinus illo liber venerandae vetustatis. Arusianus Messius: *Aequipero illum. Virg. Buc. Nec calamis solum aequiperas, sed voce magistrum*. Nec aliter vetusta Macrobbii & A. Gellii exemplaria. is libro III. Noctium Atticarum lemmate capitis VII. & libro v. cap. v. *aequiperationem* habet. et libro XIV. cap. III. tum capite primo ejusdem libri in Pacuviano loco *Aequiperent Fori*. apud eundem cap. II. ejusdem libri *praeperari*, & lib. xx. cap. primo *ad amissum aequiperarent*. *Dispassas* manus pro *dispassas* idem Gellius ex Plauto observat libro xv. cap. 15. *Depecisci* apud eundem libro xx. cap. i. apud Priscianum Perieges. veterrima exemplaria, *quod muris* *acu-*

⁸² Fabula haec deest L. Vof. R. B. & Steph. & Edd. al. ⁸³ defunt L. R. Vof. B. R. ⁸⁴ NOS TAMEN HANC Adversativa est superiori loco, cum dicitur *Tale tuum carmen n. d. p.* quoniam extenuat sua carmina, id est, deponit, & humiliat: quocumque &c. L. ⁸⁵ id est, relationem in Deos. sc. per. ad divinitatem, cum homines inter Deos commemoramus Steph. Edd. al. sed defunt R. L. B. ⁸⁶ Tuum, quem diligis L. Vof. R. deest Steph. ⁸⁷ defunt Steph. al.

Et puer ipse fuit cantari dignus: & ista

55 Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.

ME. Candidus insuetum miratur limen Olympi,

Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.

Ergo alacris silvas, & cetera rura voluptas,

Panaque, pastoresque tenet, Dryadasque puellas.

60 Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis

Ulla

SERVII.

54. ET PUER IPSE FUIT C. D. Modo *Daphnis* intelligimus: nam Caesar non puer occisus est, sed majore aetate.

55. JAM PRIDEM STIMICON LAUDAVIT CARMINA NOBIS. Ac si diceret, scio esse optima, quae dicturus es: frustra ea ⁸⁸ verbis extenuas: quia ille supra verecunde dixerat: *Quocumque modo tibi nostra vicissim.* ⁸⁹ [Quidam per *Stimichonem*, Maccenatem: nonnulli *Stimichonem*, patrem Theocriti dicunt.]

56. CANDIDUS INSUETUM. Id est, deus. Unde ⁹⁰ etiam contra, *nigros*, mortuos dicimus. ⁹¹ [Significat benignos & bonos, ⁹² sicut e contra *males*, nigros dicimus.] Horatius I. Sat. IV. 85. *Hic niger est; hunc tu, Romane, carveto.* ⁹³ [Saepe tamen *candidum* pro pulchro ponit. ut v. Aen. 571. *candida Dido*, & VIII. 138. *candida Maja*. INSUETUM MIRATUR L. O. quasi novus Deus: & quibusdam videtur per allegoriam Caesarem dicere, qui primus divinos honores meruit, & Divus appellatus est.]

57. SUB PEDIBUSQUE VIDET NUBES ET SYDERA DAPHNIS. Meritum ejus ostendit, qui summos circulos, & coeli secreta conscendit.

58. ERGO ALACRIS SYLVAS, ⁹⁴ & CAETERA RURA VOLUPTAS. Quae superius occupaverat moeror, [⁹⁵ quod ad sydera abiit: nam supra ait:] ⁹⁶ *Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.* ⁹⁷ [Antiqui ERGO pro merito dicebant, sicut hic accipitur. Plautus in Persa I. 1. 23. *Satin tu usque valuisse? haud probe: Ergo edepol palles.* Item in Milite I. 1. 61. *Hicne Achilles est,* ⁹⁸ inquit ⁹⁹ mi-

bi: immo ejus frater, inquam, est: Ergo mecastor pulcher.]

59. PANAEQUE PASTORESQUE TENET. Id est, habet, moratur, amplectitur.

60. NEC RETIA CERVIS ULLA DOLUM MEDITANTUR. Adeo placet simplicitas Daphnidi, ut etiam ⁹⁹ ille dolus, qui voluptati antea fuerat, conquiescat, scilicet venationis: & est Hyperbole.

VARIORUM.

acutam Aequiperat caudam. Occurrit & id verbum apud Pacuvium *Dulorestes*. Sic defetigatur in Gellii codicibus libro I. cap. II. & *depeciscor* apud eundem, & *rederguo*. HEINS: *Aequiperas* Regius, Vossianus & fragm. Moreti. v. Emmenes: Amm. Marc. XXVIII. 14. *itineras se aequiperasse putant Caesaris.* & ita fere ubique. BURM.

48. SED VOCE. Pro sed etiam. Vid. ad Phaedi. Prok. lib. I.

49. ALTER AB ILLO. Id est alter ille, ut Cerda explicat.

53. QUIDQUAM. *Quidquid* Gudianus. *tali nobis* Vossian. & fragm. Moreti.

55. STIMICON. *Stimycon* Francii. Vossius ex Theocrito & ejus Scholiaste *Simichidem* esse vocatum dicit. *Stimichon* Regius, Leid duo & Edd. Ald. Junt. al.

56. MIRATUR LIMEN OLYMPI. *Lumen* Giphanius & G. Canterus Novis lectionibus, libro IV. cap. II. adversus fidem veterum librorum: Nisi quod Henricus Altistodorenus libro VI. de vita S. Germani,

Ignor-

⁸⁸ verba Vof. R. ⁸⁹ defunt L. Vof. R. B. Steph.

contra Steph. ⁹³ defunt I. R. Vof. B. Steph.

ant L. R. Vof. B. ⁹⁶ ut ipsa L. R. Vof. B.

valgo ¹ deest L. V. Vof. R. B. Steph. ² ipse Dan.

⁹⁰ deest L. R. Vof. B.

⁹⁴ omnia tenet voluptas,

⁹⁷ defunt L. R. Vof. B. Steph.

⁹¹ defunt R. Vof. L. B.

quae &c. L. Vof. R. B.

⁹⁸ inquit Vossius legebat.

⁹² sicut

⁹⁵ de-

⁹⁹ sibi

Ulla dolum meditantur : amat bonus otia Daphnis.

Ipsi laetitia voces ad sidera jactant

Intonsi montes : ipsae jam carmina rupes,

Ipsa sonant arbuta, Deus, Deus ille, Menalca.

65 Sis bonus o felixque tuis ! en quatuor aras :

Ecce

SERVII.

63. INTONSI MONTES. Sylvosi, incaedui.

64. DEUS, DEUS ILLE, MENALCA. Hoc³ consonant, *Deus, deus est, Daphnis*, * [quasi vox Sylvarum sit. Et multi sic distinguunt: *Ipsa arbuta sonant Deus*; & subjungunt, *Deus ille Menalca*, ut sit sensus: si enim rupes & arbuta deum dicunt, deus est, o Menalca.]

65. SIS BONUS, O FELIXQUE TUIS. Pastorbis, si Daphnin accipimus: si Caesarem, bene ait *tuis*: suis enim perculoribus nocentissimus⁴ fuit: nam Augustus, ejus filius, omnes est persecutus. FELIX autem, propitius, ut: I. Aen. 330. *Sis felix, nostrumque leves, quaecunque, laborem*. Item e contra Juno VII. 309. *Quae⁶ potui infelix*: Id est, irata: Deos enim vel felices, vel infelices, ex rebus, quas praestant, vocamus.

VARIORUM.

*Ignotum certe lumen miratur Olympi,
Et jam sub pedibus nubes & sidera cernit.*

HEINS. Heinsius orae codicis adscripserat *insueti. nomen Olympi* Menagianus prior. *lumen* alter & Francii, ut ad Etymon Olympi referatur. *candidus* hic Marollius capit pro sincero, quum sit micans ut sidus. Glossa Regii Cod. reddebat *gloriosus*. BURM.

58. ALACRIS. Dubium an cum *voluptas* jungenda, an cum *silvas alacres* Parrhas. *alacris* ediderunt Junta & alii. *alacris* voluptas esse potest, quae laetos & alacres facit. BURM.

59 PASTORESQUE TENET. *Pastoresque simul* Menagianus alter. *Videt Venetus. Dryadesque* Leid. sed superscriptum *Dryadasque*. BURM.

61. ULLA DOLUM. *Malum* alii. *Perperam*. ita *subdola retia*. Vid. ad Ovidii Artem Amatoriam. HEINS. *Meditatur* Menagianus prior. *subdola*

retia non sunt in Ovidio, nisi ex conjectura Heinsii lib. II. Art. 194. ubi vide. BURM.

62. IPSI LAETITIA. *Laetitiae* Mentelianus prior. HEINS.

65. EN. *An* Menagianus.

66. ECCE DUAS. Servii verba sunt in hunc locum, feci aras quatuor. &c. Unde ita legas: *Ecce duas tibi Daphni: duas altaria Phoebo*. Nec aliter codex antiquus. FABRIC. *Duo* in altero Menteliano & Gudiano: sic *ambo* pro *ambos* Ecloga sequente, idque manifeste Servius agnoscit ad v. 18. Eclogae sequentis: ubi nos plura. HEINS.

66. DUOQUE ALTARIA PHOEBO. *Duas altaria* uterque Mentelianus ex nostris manu secunda. nec aliter Pierii Longobardicus. Quae scriptura plurimum venustatis habet, & a Servio agnoscitur. Exhibet quoque eam Gudianus & alter Menagianus cum uno Vossiano, Leidenfisibus duobus, & pro diversa lectione primus Moreti. Vossianus alter cum duobus aliis *duo altaria*. ut hiatus in versu relinquantur. Quomodo & manus prima Menteliani videtur praetulisse, id quod Giphanius ad Lucretium p. 463. est amplexus. Inter aras autem & altaria distinguunt Plinius lib. xv. cap. 30. *Ut ne propitiandis quidem numinibus accendi ex his altaria araeve debeant*. Idem lib. x. cap. 13. *Quidam ita interpretantur incendiariam arvem esse, quaecunque apparuerit carbonem ferens ex aris vel altaribus*. *Altaris aram* Prudent. Hymno B. Romani v. 49. & hymno Eulaliae. Quintil. Decl. XII. *quod aris altaria non imposuimus*. Lucret. libro IV. *multo sanguine maesti Conspergunt aras, dolentque altaria donis*. Lucan. III. 404. *de luco. Hunc non ricolae Panes, nemorumque potentes Silviani Nymphaeque tenent, sed barbara ritu Sacra Deum, structae diris altaribus arae,*

³ sonant L. V. Vol. R. sonat R. Steph. al. B. Dan.

⁴ desunt L. R. Vol. Steph. & al.

⁵ fuerat V. L. B. R. Vol.

⁶ potuit

Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebo;
 Pocula bina novo spumantia lacte quot annis,
 Craterasque duo statuam tibi pinguis olivi:
 Et multo in primis hilarans convivium Baccho,

70 An-

S E R V I I.

66. EN QUATUOR ARAS, ECCE DUAS TIBI, DAPHNI, DUOQUE ALTARIA PHOEBO. 7 Feci, inquit, aras quatuor: tibi, o Daphni, 8 duas, & duas aras Apollini, quae sint altaria. Novimus enim, aras & 9 diis esse superis, & inferis consecratas; altaria vero esse 10 superiorum tantum deorum, quae ab altitudine 11 constat esse nominata: quae nunc dat Apollini, quasi deo: 12 Daphnidi vero, aras ponit: nam licet eum dixerit deum, tamen mortalem fuisse manifestum est. Sane quaeritur, cur duo altaria Apollini se positurum dicat; cum 13 constet supernos deos impari gaudere numero; 14 inferos vero pari, ut VIII. Ecl. 75. *Numero Deus impare gaudet*. Quod etiam 15 Pontificales indicant libri. Sed constat secundum Porphyrii librum, quem Solem appellavit, triplicem esse Apollinis potestatem: & eundem esse Solem apud superos; Liberum patrem in terris; Apollinem apud inferos. Unde etiam tria insignia circa ejus simulachrum videmus; *Lyram*, quae nobis caelestis harmoniae imaginem monstrat: 16 *Gryphen*, quae eum etiam terrenum numen ostendit: *Sagittas*, quibus 17 infernalis deus & noxius indicatur: Unde & Apollo dictus est *ἀνὴρ τοῦ ἀναιδῆς*. Hinc est, 18 quod Homerus eundem, tam pestilentiae dicit, quam salutis auctorem: Et Horatius ait Carm. Secul. 93. *Conditis mitis placidusq; telo, Supplices aud pueros, Apollo*. Unde & Virgilius, rationis huius peritus, per altaria, supernum numen ostendit; per parem numerum, infernam indicat potestatem. 19 [Varto Diis superis altaria; terrestribus aras; inferis focos dicari adfirmat. Alii, altaria

eminentia ararum, & ipsa 20 libamina, ut XII. Aen. 174. *paterisque altaria libant*.

67. NOVO. Vel, recenti, vel, primo tempore lactis incipiente, expressum.] BINA. Duo. QUOT ANNIS. Singulis quibusque annis.

68. [11 DUO. Vetuste dixit, ut *ambo*: VI. Ecl. 18. *Nam saepe senex spe carminis ambo Luserat*. Nam hodie hoc significantius *duos* & *ambos* dicimus.] PINGUIS OLIVI. Quod Graeci 22 *λιπύλαιον* dicunt: 23 [& olivi, & olei: nam & olea, & oliva dicitur.]

69. HILARANS. Participium est, ab eo, quod 24 est *bilaro*. Sane sciendum [25 nomen, unde venit] *bilarus*, vel *bilaris*, a Graeco descendere: 26 nam *ἱλαρός* facit.

V A R I O R U M.

ararum, *Omnis & humanis lustrata cruoribus arbor*. Male & contra scriptos nostros Grotius *sacris feralibus* edidit, *sacra* praecessere, quod haustum ex libro VI. 433. *tristes sacris feralibus aras*. HEINS. Vide ad Lucan. III. 404. ubi plura.

68. CRATERASQUE DUO. *Crateresque* Moreti quartus & Parrhas. & alii. *Crateresque duos* Norrius in *crateris*. *duos* editi quidam & scripti. *duas* Rottend. pr. & Leidensis *duo* alter Leidens. Rottend. unus & Gudian. *Crateresque* Leid. a. m. pr. deinde *olivae* Moreti primus & quartus, & fragmentum. vid. ad II. Georg. 466. in versu prior Schol. Juven. ad Sat. XI. 85. citat, *duo lacte novo*, pro, *bina*, repetens ex hoc versu *duo*. BURM.

69. HIL-

7 fecit L. 8 *duo, duas*. L. V. R. Vof. *duas altaria* B. 9 deest Dan. 10 superiorum L. V. R. B. 11 constant B. 12 Daphni diverso B. 13 constat L. 14 inferos Steph. Dan. 15 Pontificii B. 16 *Grype in eum* B. *Gryphenaeum*, quae & terrenum Steph. Dan. *Gripen* L. V. R. *Gryphen aeneum* habere MS. Sarravii indicavit Cl. Le Moine Cl. Ryckio. *Gryphen* vel *Gryphen* etiam legit Torrent. ad Horat. Carm. Secul. VI. 33. qui Apollini sacer. de quo multis agit Spanhem. de Ufu & praest. num. Dissert. 5. §. 10. tom. 1. pag. 270. Menagius in Diction. Etymol. L. Gall. in *Griper* legit *Gryphen*, quae eum etiam &c. & ita Sarravii codicem habere testatur, quod non convenit Ryckii notae, de qua & vid. Montcker. ad Fulg. Myth. I. 16. qui & indicat volabat. & novus deest L. 17 inferos Dan. inferni B. 18 etiam & Homerus Apollinem Dan. & Hora. R. Vof. B. Steph. 19 desunt ad *Bina* L. R. V. Vof. Steph. ad finem Eclogae B. 20 libamina * at Dan. ajunt ut L. Vof. 21 desunt L. R. Vof. Steph. 22 *Lipaleon* V. L. Vof. *Lipeion* R. 23 desunt R. Vcl. Steph. 24 dicitur al. 25 desunt V. 26 nam id est L.

- 70 Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra,
 Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.
 Cantabunt mihi Damoetas & Lyctius Aegon:
 Saltantis Saryros imitabitur Alphefiboeus.
 Haec tibi semper erunt, & quum sollemnia vota
 75 Reddemus Nymphis, & quum lustrabimus agros.

Dum

SERVII.

70. ²⁷ [ANTE FOCUM SI FRIGUS ERIT S. M. I. u. Non frigori calorem opposuit, sed messem, quae est tempore caloris.]

71. VINA NOVUM FUNDAM CALATHIS. Ordo est, *Vina* ²⁸ *fundam calathis*, id est, calicibus, quae vina sunt *novum nectar*, id est, magna dulcedo. ARIUSIA autem, Chia, a promontorio Chii insulae ²⁹ *Ariusio*: ³⁰ [vel illud *vina Arvisia, novum nectar, calathis fundam*; alii novum mustum intelligunt vel merum, quale nunquam habuerit, ut III. Ecl. 86. *Pollio & ipse facit nova carmina.*]

71. ³¹ LYCTIUS AEGON. Cretensis, ut III. Aen. 401. *Lyctius Idomeneus*, ³² [a *Lyctio*, urbe Cretae.]

73. SALTANTES SATYROS IMITABITUR ALPHESIBOEUS. Pastor quidam. ³³ Sane ut in religionibus saltaretur, haec ratio est, quod nullam majores nostri partem corporis esse voluerunt, quae non sentiret religionem: nam cantus ad ³⁴ animum, saltatio ad mobilitatem pertinet corporis.

74. ³⁵ [SOLENNIA VOTA. Anniversaria sacra, quae certis diebus celebrantur.]

75. ET CUM LUSTRABIMUS AGROS. Sic supra III. 77. *Cum faciam* ³⁶ *vitula pro frugibus*. ³⁷ [*Lustrare*, hic circuire: dicitur enim ambarvale sacrificium.]

PHILARGYRII.

74. SOLLEMNIA VOTA. Caenarum tria genera, unum solemne, aliud viaticum, * (seu adventitium,) ut Terent. Eun. II. II. 28. *Ad caenam vocant, adventum gratulantur*: & Geniale, quod Genio nostro indulgentes, melius vivimus: ut idem Te-

rent. Phorm. I. I. 9. *Quod vix de demenso suo, suum defrudans genium.*

VARIORUM.

69. HILARANS. Hinc forte Phaedrus sua sumit, lib. IV. Sat. 25.

Splendebat bilare poculis convivium.

BURM.

70. SI MESSIS. Vir doctus Waddelus Anim. Critic. p. I. legit *sin aestus*. quia melius frigori opponitur. Ita in prosa loquerentur. sed aliud est Poëtica loqui. BURM.

71. NOVUM FUNDAM. Servius legerat *fundens*. Male. FABER. *Nova infundam* secundum Moreti. *infundam* ejusdem quartus & Menag. *Ariusia* Mentel. tert. *Arusia* Zulich. *Aretbusia* Leid. tert. a. m. pr. *Arvisia* multi. *Areusia* Regius & Voss. & Leid. *Arentia* Fragm. Moreti. Vossius probat *Ariusia* ex Strabone, Plutarcho & Stephano, quem ex corrupto Strabonis loco *ἀρυσία* scripsisse credit. BURM.

71. ARVISIA. Sic aliquis locum ex Plinii verbis libr. XIV. correxit. manuscripta pleraque habent *Areusia*, quod in medio relinquo. *Vinum Arvisium* ex Chio fuisse testantur Probus & Sequester. FABRIC. *Ariusia nectar* vera hujus loci scriptura, quam ex nostris agnoscunt Mentelianus uterque, Gudianus, & quinque aut sex alii ex melioribus. prior Vossianus *Areusia*. Primo Moretano superscriptum *Chia*. optime. & sic Servius interpretatur. Non aliter in Silio admittendum libro VII. 210. *Tmolus & ambrosia Ariusia pocula succis*. Vide Dalechamp. ad Plin. XIV. cap.

7. Stra-

²⁷ defunt L. V. R. Vof. Steph. ²⁸ *fundens* Dan. ²⁹ *Arvisio* Vof. L. V. B. & al. *Ariso* al. ³⁰ defunt L. R. Vof. Steph. ³¹ *LYCTIUS* L. V. B. *Lyctius* Dan. ³² defunt L. R. Vof. L. V. Steph. & al. lege, a *Lyctio*. ³³ Sane quidem Steph. ³⁴ animam Dan. ³⁵ defunt L. Vof. B. R. Steph. ³⁶ *vitulam* L. V. B. R. ³⁷ defunt L. Vof. R. B. Steph. * defunt Commel.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
 Dumque thomo pascentur apes, dum rore cicadae,
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
 Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quot annis

80 Agricolae facient: damnabis tu quoque votis.

MO. Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?

Nam

SERVII.

76. DUM JUGA MONTIS APER. Sicut I. Aen. 607. *In freta dum fluvii current*, ³⁸ [semper, & futurum, & praetentum significat.]

79. UT BACCHO CERERIQUE. Haec enim duo sunt numina, quae & rustici maxime colunt, & quorum ³⁹ nomina communia sunt mortalibus cunctis. Sic in Georgicis I. 7. *Vestro si munere tellus, Chaoniam pingui glandem mutavit arista*. ⁴⁰ [Cererem propter aridos, Liberum propter humidos fructus. Itaque nunc Daphnim dicit colendum, propter pecudum proventus.]

80. DAMNABIS TU QUOQUE VOTIS. Id est, cum Deus praestare aliqua hominibus coeperis, obnoxios tibi eos facies ad vota solvenda; quae ante quam solvantur, obligatos & quasi damnatos homines ⁴¹ tenent. [Alii ⁴² *Damnabis*, alligabis, vel absolves: utrumque enim sensum habet verbum damno; vel *Damnabis*, reos voti facies.]

81. REDDAM PRO CARMINE DONA? Ille eum supra tantum laudaverat: hic & laudat, & de munere etiam cogitat.

VARIORUM.

7. Strabo libro xv. Ἡ Ἀρυσία χώρα τραχηία καὶ ἀλίμνος ἐκδοὶ ὅσον τριακοσίω οἶνο ἄριστον φέρεται τῶν Ἑλλήνων. Athenaeus Libro primo de vinis. Χερμίσκος δ' ἐστὶ τὸ Χίος, καὶ τὸ Χίος ὁ καλῶνται Ἀρύσιος. Apud Plinium quoque libro xiv. cap. 7. scribendum *Ex Chio, quod Arisium vocant*. Plutarchus in Commentario, quo disputat vitam ab Epicuro laudatam, ne jucundam quidem esse, τὴν ἂν ἐν ταύτῃ τῷ χρόνῳ βούλοιτο μᾶλλον Λαίδι συνγεῖναι, καὶ πρὶν οἶνον Ἀρύσιον. Apud Clementem Alexandrinum libro II. Paedag. cap. 2. Οὐ πολυτραγημοσύνην τοῖσι τὸν οἶνον τὸν Χίον, ἂν ἀπὸ, οὐδὲ τὸν Ἀρυσίον, ἵταν μὴ παρῇ. Meminit ejusdem vini & Galenus alicubi. Vibius Sequester de Montibus: *Arvis in insula Chio, unde vinum Arvisium*:

mendose. Scribo *Arisus* & *vinum Arisium*. Servii exemplaria quoque depravata sunt, qui *Arisium* insulae Chiae promontorium facit. Pierius in hoc Maronis loco plurimum aestuavit, cujus tamen meliora exemplaria cum nostris consentiunt, ac *vina Arisia* hic recte amplectuntur. praeterea *insundam* non *fundam* prior Menagius & quartus Moreti. Secundus ejusdem *nova insundam*. HEINS.

72. LYCTTUS. *Licius* Moret. quart. Zulich. Leid. & Parrh. *Lycius* Uratisl. Francii, & Reg. *Lactius* Voss. pr.

74. SOLLEMNIA VOTA. *Dona* Parrh. & pro varia lect. unus Leidenfis. Vide an hinc *sollemne votum* possit defendi apud Livium lib. I. 5. ubi nunc *notum* malunt viri docti. *Solenia, solempnia* scripti. BURM.

75. ET CUM LUSTRABIMUS. *Et collustrabimus* Zulich. Parrhaf. & Venetus: *conlustrabimus* Moreti sec. Vulgata est apud Macrob. III. 5. IV. 2. & Nonium in *lustrare*. BURM.

77. PASCENTUR. *Pascuntur* Gudianus, a cujus manu prima etiam *amavit*.

79. TIBI SIC. *Tibi sua* quartus Moreti. *Tibi si* Gudianus a manu prima. *Tibi sic nota* Ald. pr.

80. DAMNABIS TU QUOQUE VOTIS. Placebat aliquando reponi *damnabis voti*. Quomodo apud Titinium in Veliterna, *num: ejus voti condemnatus est, immolavit hostiam*. Turpilii Leucadia: *Et amplius illam apparere condecet, quandoquidem voti condemnata est*. Sed adversus auctoritatem membranarum veterum nil temere mutandum esse cenfeo. Praefertim cum & *voto damnatos* dixit Sisen-na libro IV. Historiarum. agnoscit vulgatam hoc Maronis loco scripturam Agroecius de orthographia, & Scholiastes Statii Thebaidos tertio y. 566. cum scriptis ad unum omnibus libris. Seneca Ep. XL. *omnia*

³⁸ defunt L. Vof. B. Steph.
⁴² defunt B. L. Vof. R. Steph.

³⁹ numina Steph. al.

⁴⁰ defunt L. B. Vof. R. Steph.

⁴¹ retinent B. L. R. Vof. Steph.

Nam neque me tantum venientis sibilus austru,
Nec percussa juvant fluctu tam litora, nec quae
Saxosae inter decurrunt flumina valles.

85 ME. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.

Haec nos, Formosum Corydon ardebat Alexin:

Haec eadem docuit, Cujum pecus? an Meliboei?

MO. At tu sume pedum, quod, me quum saepe rogaret,
Non tulit Antigenes, (& erat tum dignus amari)

90 Formosum paribus nodis atque aere, Menalca.

ECLOG.

SERVII.

82. ⁴³ [NAM NEQUE TANTUM. Quaedam per
comparisonem laudata majorem emphasim habent,
si negatio activa a parte orationis incipiat: ut II.
Aen. 496. *Non sic aggeribus ruptis cum spurcus
annis Exit.* Et V. 146. *Nec sic immixtis aurigae
ardantia lora.*] SIBILUS AUSTRI. Hic sibilus di-
citur res ipsa: nam II. Aen. 211. *sibila ora* partici-
pialiter dictum est, pro *sibilantia*.

85. HAC TE NOS FRAGILI ⁴⁴ DONABIMUS AN-
TE CICUTA. Bene anticipat & offert munus,
quod ille se facturum esse promiserat. ⁴⁵ [CICUTA.
Fistula, ut II. Ecl. 36. *septem compacta cicutis*; &
fistulae qualitate per principia Eclogarum ostendit,
ut: *Haec nos, Formosum Corydon ardebat Alexin.*]

88. SUME PEDUM. Virga incurvata, unde re-
tinentur pecudum pedes.

89. NON TULIT, ANTIGENES, ET ERAT TUM
DIGNUS AMARI. Aut pastorem quendam pul-
cherrimum dicit; aut Choraulam significat, quem
legimus admodum a Virgilio fuisse dilectum.
⁴⁶ [Non tulit autem, non impetravit. AMARI. Pro,
qui amaretur.]

90. ⁴⁷ [FORMOSUM PARIBUS NODIS. Et ab arte
& a natura laudavit, vel ab aere.] ⁴⁸ PARIBUS
NODIS, est, pari & aequali ⁴⁹ tumore & interval-
lo nodorum: & honeste locutus est, *formosum no-
dis atque aere*: ⁵⁰ ut si dicas: *pulcher est equus sol-
la: pulcher fraenis*. ⁵¹ [FORMOSUM AERE, est pul-

chrum aere artificium. MENALCA. Vocativus
est.]

VARIORUM.

omnia mortalium opera mortalitate damnata sunt.
Vide Vossium de constructione cap. 26. HEINS.
Vid. Erythraeum & Alciatum de verborum signi-
ficatione.

81. DONA. *Digna* Parth. pro munere Leidens.
unus. pro carmine vota aliter.

82. VENIENTIS. *Nec mentis* Fragmentum Mo-
reti. Gloss. Reg. leniter susurrantis in aestate; sed
est orientis, flare incipientis. ut apud Ovid. III. Art.
698. & VII. Met. 837. *Aura veni* & saepe alibi.
BURM.

85. DONABIMUS. Probus in Institutis artium,
donavimus praeteriti temporis agnoscit, ex quo col-
ligitur Menalcae animus ad donandum paratissimus,
ac si diceret, quantum conjicio ex oratione tua,
quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona? co-
gitas de munere faciendo, volo ego te praevenire,
jam ecce ego donavi te mea hac eleganti cicuta.
placet haec lectio, non tamen displicet illa altera.
JO. MUSONIUS. *Donavimus* est in pr. Mentel-
iano, sed & in Regio, abrafa superiori parte literae, quae
b. fuisse videtur, *donavimus*. cur hic Virgilius omi-
serit Eclogae I. & IV. mentionem, vide Castelvetr.
Oper. Critic. pag. 154. BURM.

88. AT TU. *At tu* quartus Moreti. *Me dum s.*
rogavit Venetus.

89. AN-

⁴³ desunt B. L. R. Vof. Steph. ⁴⁴ DONAVIMUS L. R. ⁴⁵ desunt L. R. Vof. Steph. ⁴⁶ desunt R. L. B. Steph.
⁴⁷ desunt R. L. B. Steph. ⁴⁸ PARIBUS NODIS, id est natura formosum, hoc est pulchrum aere artificium, vel paribus no-
dis, id est, pari intervallo Dan. ⁴⁹ tumore nodosum Steph. ⁵⁰ dicas pulcher est frenis, R. Vof. B. dicas pulcher est equus
frenis Steph. ⁵¹ desunt L. Vof. R. B.

E C L O G A S E X T A.

S I L E N U S.

FAUNORUM, SATYRORUM ET SILVANORUM DELECTATIO.

PRIMA Syracosio dignata est ludere versu
Nostra, neque erubuit silvas habitare, Thalia.

Quum

S E R V I I.

I. PRIMA SYRACOSIO DIGNATA EST LUDE-
RE VERSU. ¹ [Character mixtus: nam & poeta
præfatur, & cantare Silenus inducitur. SYRACO-
SIO. Quia Theocritum præcipue sequitur; quam-
vis multi alii Bucolica scripserint. LUDERE VER-
SU, ut ipse ait, iv. Georg. 565. *Carmina qui lusi
pastorum*]. NOSTRA. ² Romana, inquit, Mula
non erubuit se sylvis ante committere, id est, imi-
tari Theocritum Syracusanum, & Bucolica scribe-
re. *Syracusio* ³ autem Graece ait: nam ⁴ [Graece
Συρακῶσις, *Συρακῶσις*, ut *Ρώμη*, *Ρωμαῖος*.] Latine
Syracusanus & *Romanus* dicimus: ⁵ & sic
nostra, est Romana, ut vii. Aen. i. *In quoque
litoribus nostris*. ⁶ DIGNATA EST vero sic ait,
quasi ⁷ ex loco superiore. ⁸ [Ostendit ergo se pri-
mum post Theocritum Bucolica scripsisse].

2. SYLVAS HABITARE. Sicut ii. Ecl. 29. *At-
que humiles habitare casas*. THALIA. Musa sci-
licet: & Graece ait *Θάλια*: nam ⁹ Latine *Thalea*
¹⁰ debuit dicere; sicut *Κυθήρια*, *Cytherea*; sed ¹¹ pro-
pter euphoniā contempsit jus ¹² regulæ; & ¹³ ideo
in Graecitate permansit.

V A R I O R U M.

89. ANTIGENES. *Antigones* Francii.89. ERAT TUM. *Erat cum* primus Moretanus.

tunc quartus Moretanus & Venetus; nescio an
Scholiastes Horatii Crucianus lib. iv. Od. 2. in f.
hunc locum respexerit. sed citat, *certus amari* Heu-
man. ad Cicer. post Red. in Senat. cap. ult. & hic
pro *& tamen* positum vult. BURM.

90. NODIS ATQUE AERE. Ita voluit Heinsius
apud Val. Fl. vi. 378.

Gravem nodis atque aere securim.

Cui non potuimus adfentiri, quum ipse diffidat
conjecturae suae. BURM.

I. PRIMA SYRACOSIO. Ita vere Romanus ille
pervetustus Pierii. Caeteri cum nostris omnibus
mendose *Syracusio*. nisi quod secundus Moreti &
Menagianus alter *Syracusio*. Etiam bene. in altero
Menteliano erasa erat vetusta lectio. inscriptionem
hujus Eclogae plerique codices apud me sic concipi-
unt, *Faunorum, Satyrorum, Silenorum delectatio*.
quomodo & Romanus Pierii antiquissimus: a non-
nullis tamen *Silenorum* abest vocabulum. HEINS.
Et in Menagiano pro *Silenorum* erat *Silvanorum*:
& *Silenorum* B. in Vratislaviensi erat VARUS NL.
SILENUS. *prima* Cerda & Pontanus pro *primo*,
vel *primum* capiunt, sed aliter Servius: nec majoris
arrogantiae damnandus quam lib. iii. Georg. 10. præ-
terea potest *prima* nostra Thalia intelligi de primis
in adolescentia carminibus, quae fuerunt Bucolica,
info.

¹ Defunt ad *nostra* L. V. R. Vol. B. Steph. ² deest Steph. ³ deest Dan. Steph. ⁴ defunt Dan. R. V. L. V. B.
⁵ *Syracusanus* L. R. Vol. *Syracusanus* dicimus Dan. *Syracusanus* & *Romanus* dicimus al. & *Romanus* deest L. R. Vol. B.
⁶ & *nostra*, id est *Romana* R. Vol. L. ⁷ & DIGNATA sic dixit quasi Vol. R. & digna (dignata L.) est sic dixit B. L. B.
⁸ deest Dan. ⁹ defunt L. R. Vol. Steph. & B. ad vl. 11. ¹⁰ Latina L. ¹¹ dicitur, sicut *Cytheria*, *Cythera*. Dan. *Cythe-
ria*, *Cythera* etiam L. V. Chistéria, Chitírea Vol. ¹² per Euph. V. ¹³ regale L. ¹⁴ deest Dan.

Quum canerem reges & proelia, Cynthus aurem
Vellit, & admonuit: Pastorem, Tityre, pinguis
Pascere oportet ovis, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & tristia condere bella)
Agrestem tenui meditabor arundine Musam.

Non

S E R V I I.

3. CUM CANEREM REGES ET PRAELIA. Cum canere vellem. Et significat aut Aeneidem, aut gesta regum Albanorum: quae coepta omisit, nomen asperitate determitus. ¹⁵[Alii Scyllam eum scribere coepisse dicunt; in quo libro Nisi & Minois regis Cretenfium bellum describebat: alii de bellis civilibus dicunt: alii de tragoedia ¹⁶Thyestis.] CYNTHIUS. Apollo, a *Cynsbo* monte Deli, in quo natus est.

3. AUREM VELLIT. Id est, movit: Alibi II. Aen. 480. *Postesque a cardine vellit* ¹⁷*Aeratos*. AUREM autem ideo, quia memoriae consecrata est; ut fons Genio, digiti Minervae, genua Mifericordiae.

4. ¹⁸PINGUES. Figurata, *pingues pascere*, id est, pascere ut pinguescant.]

5. DEDUCTUM DICERE CARMEN. Tenuē. Translatio a lana, quae deducitur in tenuitatem ¹⁹[Id est, bucolicum. Sane, *cum canerem reges & praelia*: Et, *deductum dicere carmen*; quidam volunt hoc significasse Virgilium, se quidem altiorem de bellis & regibus, ante bucolicum carmen, elegisse materiam; sed considerata aetatis & ingenii qualitate mutasse consilium, & arripuisse opus mollius, quatenus vires suas, levioribus praeludendo, ad altiora narranda praepraret.]

6. NUNC EGO. Ordo est: *Nunc ego agrestem tenui meditabor arundine Musam*: Id est, carmen rusticum scribam. NAMQUE SUPER TIBI ERUNT. Superabundabunt tibi, inquit, o Vare, qui ambient tua facta describere. Hic autem Varus Germanos vicerat, & exinde maximam fuerat & gloriam & pecuniam consecutus: per quem Virgilius meruerat plurima. [²⁰Alii Varum eum

dicunt, qui in Germania cum tribus legionibus interit, amissis signis, quae postea Germanicus, filius ²¹Drusi, recepit: Alii, fuso tugatoque Minio Pollione, ab Augusto Alfenum Varum legatum substitutum, qui Transpadanae provinciae & agris dividendis praesesset, qui curavit, ne ager, qui Virgilio restitutus fuerat, a veteranis auferretur.]

7. TRISTIA CONDERE BELLA. Epitheton ²²bellorum perpetuum. ²³[CONDERE. Componere, ut e contrario, incondita.]

V A R I O R U M.

inferioris ordinis Poëmata, non Epica, ad quae, quum vellet adgredi, Apollo eum retraxit, nec convenire aetati tam grandia monuit, sed *deductum*, id est tenue carmen. *Syracuso* Parrhaf. BURM.

2. NEC ERUBUIT. Neque major pars scriptorum. *silvas* omnes Heinii & nostri. ita Ecl. II. 60. *Habitant Di quoque silvas*. sed VI. Aen. 673. *sylvas habitamus opacis*. & utrumque in usu fuisse patet ex lib. III. 106. *centum urbes habitant* & 110. *habitabant vallibus imis* dixit, & sic alibi. quare scriptos sequi tutissimum, licet Serv. ad II. Ecl. 29. praeferat accusativum. BURM.

4. ADMONUIT. *Admovit* Rottend. a m. pr. vulgata est apud Schol. Horat. IV. 15. Senec. Ep. 94. *sit ergo aliquis custos, & aurem subinde pervellat*. ubi male *aures* alii, quod rusticum judicat Gruterus. ita *aurem praebere*, de quo vid. ad Ovid. v. Met. 334. BURM.

4. PASTOREM. *Pastorum Tityre* Edit. Rob. Steph. in 8.

5. DICERE. *Ducere* quartus Moretani & Veneris. offendit scilicet librarium repetitio verbi in sequenti

¹⁵desunt L. R. Vol. B. Steph. ¹⁶forte *Thyeste*, HEINSIUS. ¹⁷desunt L. R. ¹⁸desunt L. Vol. R. L. B. Steph. ¹⁹desunt L. V. R. B. Vol. Steph. al. ²⁰desunt ad & vers. 7. B. L. R. Vol. Steph. ²¹Drusiani ..... fugatoque Den. & al. Drusi recepit. alii dicunt victo fugatoque G. VOSS. ²²& bellorum L. pro est. ²³desunt nota haec B. L. R. Vol. Steph.

Non injussa cano. si quis tamen haec quoque, si quis
 10 Captus amore leget; te nostrae, Vare, myricae,
 Te nemus omne canet: nec Phoebus gravior ulla est,
 Quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen.
 Pergite, Pierides. Chromis & Mnasylos in antro

Sile-

SERVII.

9. NON INJUSSA CANO. ²⁴ Vel ab Apolline, vel ab Augusto, ²⁵ (vel a Maecenate.) ²⁶ [Sive, nihil altum mens inchoat; & hoc ideo, quia dixerat, *Aurem vellit.*] HAEC QUOQUE. ²⁷ Vel licet vilis, sicut Theocriti. Et hoc dicit, Si quis, licet rustica, legere fuerit ista dignatus, tuas tamen in his laudes inveniet: nam per *myricas* & *memora* bucolica significat.

11. NEC PHOEBUS GRATIOR ULLA EST. Nec enim pagina ulla Apollini est gravior, quam quae Vari nomen gestat in titulo. Quod ideo dicit, ²⁸ quia hanc Eclogam constat ²⁹ in honorem Vari esse ³⁰ perscriptam. Dicitur ³¹ autem ingenti favore a Virgilio esse recitata: adeo ut, cum eam postea ³² Cytheris ³³ meretrix cantasset in ³⁴ theatro, quam in fine Lycoridem vocat, (& ³⁵ spectaret ³⁶ Cicero) stupefactus, ³⁷ dum, cujus esset, requireret, & cum eum tandem aliquando ³⁸ agnovisset, dixisse ³⁹ dicatur, & ad suam, & ad ⁴⁰ illius laudem: ⁴¹ *Magnae spes altera Romae.* Quod iste postea XII. Aen. 168. ad Ascanium transtulit, sicut commentatores loquuntur.

13. PERGITE, PIERIDES. Hortatur Musas ad referenda ea, quae Silenus cantaverat pueris: nam vult exequi sectam Epicuream, quam ⁴² didicerant, tam Virgilius quam Varus, docente Sirone: & quasi sub persona Sileni, Sironem inducit loquentem. Chromis autem & ⁴³ Mnasylos, se & Varum vult accipi. Quibus ideo conjungit puellam; ut ostendat plenam sectam Epicuream, quae nihil sine voluptate vult esse perfectum. ⁴⁴ [Sane hoc de Sileno non dicitur fictum a Virgilio; sed a ⁴⁵ Theopompo translatum. Is enim apprehensum Silenum

a Midæ regis pastoribus, dicit crapula madentem, & ex ea soporatum, illos dolo adgressos dormientem vinxisse; postea vinculis sponte labentibus liberatum, de rebus naturalibus & antiquis Midæ interroganti, respondisse: quem alii Mercurii filium, alii Panos & Nymphæ: alii ex guttis cruoris Caeli natum esse dixerunt.] CHROMIS & MNASYLOS. ⁴⁶ Isti pueri Satyri sunt.

VARIORUM.

quenti versu. sed *deductum ducere* magis est molestum. quid sit *deductum carmen* vide ad Ovid. I. Am. XIV. 7. BURM.

7. VARE. *Varre* Parrh. & ita deinceps. vid. IX. Ecl. 26. *cupiunt* duo Moreti & fragment. Antverp.

10. CAPTUS AMORE LEGET. Priscianus libro XVIII. agnoscit manifeste *legat* hoc loco, addito altero exemplo, *si quis in adversum rapiat casusve deusve* ex Aeneidos nono 211. & sic alter Menagianus cum Moretano secundo. HEINS. Sed utrumque occurrit. vid. II. Georg. 49. III. 474. contra cum indicativo III. Georg. 453. variant libri IV. Aen. 684. *si quis errat, velletret.* Ovid. I. Art. I. *si quis non novit.* BURM.

11. ULLA EST. *Est* desideratur in Leidensi altero.

12. PRAESCRIPSIT PAGINA NOMEN. *Per-* *scripsit* prior Mentelianus & Gudianus, cum Menagiano altero, & fragmento Moreti. Sed perpetuum. HEINS. *Praescribit* Parrhaf.

13. MNASYLOS. Ita in Menteliano priore, quomodo Valerius Probus agnoscit in Grammatica tibi hoc inter alia, *Os syllaba Graeci nominis masculino genere*

24 deest L. B. vel a Pollione, vel ab Adg. v. a Maec. Steph. 25 desunt L. 26 desunt L. R. B. Steph. 27 licet B. Dan. Steph. vel licet L. 28 quid al. 29 in honore L. V. Vof. R. B. 30 praesc. L. V. Vof. R. B. 31 enim Dan. 32 Cytheris L. 33 deest L. V. Steph. 34 theatris Vof. 35 deest L. V. B. 36 stupefactus Cicero, cujus esset req. L. B. V. R. Steph. 37 deest B. Dan. al. 38 Vix scisset V. vidisset L. R. Steph. vixisset B. 39 dicitur B. L. V. R. Vof. Steph. 40 deest al. 41 magna L. V. B. R. Vof. ave spes V. a m. sec. 42 didicerat Dan. 43 Mnasylos L. Mnasylos R. Vof. B. 44 desunt ad Chromis L. R. Vof. B. Steph. al. 45 narrat, ut puto, etiam Maximus Tyrius, VOSS. 46 nomina Satyrorum Dan.

Silenum pueri somno videre jacentem,

15 Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho:

Serta procul tantum capiti delapsa jacebant:

Et gravis adtrita pendebat cantharus ansa.

Adgressi (nam saepe fenex spe carminis ambo

Luserat) injiciunt ipsis ex vincula fertis.

20 Ad-

S E R V I I.

14. ⁴⁷[PUERI. Nonnulli, *pueri*, non absurde putant dictum, quia Sileni priusquam senescant, satyri sunt: utrum ergo aetate pueros; an ut ministros & familiares solemus communiter *pueros* vocare?]

15. INFLATUM VENAS. Impletum venas: Figurate ⁴⁸locutus est, [⁴⁹& SEMPER, bene addidit, id est, consuetudine vini, non interdum temulentum esse.] IACCHO, autem, ⁵⁰aut vino, aut Libero patre, qui etiam *Iacchus* vocatur: [⁵¹nam Bacchus a bacchatione, id est, infania dictus; unde & comites ejus Bacchae. Alii a Bacche Nympha, quae cum Brome sorore sua eum nutriverat, in monte Nysa, ⁵²a Nysa nutrice.]

16. SERTA PROCUL. Modo prope, [⁵³id est, juxta.] Nam ⁵⁴ideo intulit; TANTUM CAPITI DELAPSA, ut ostenderet non longius provolutam ⁵⁵coronam, ⁵⁶(ut est x. Aen. 836. *procul aetrea ramo dependet*.)

17. ATTRITA ANSA. Frequenti scilicet potu. ⁵⁷[PENDEBAT. Manibus non emissa significat.]

18. ADGRESSI. Ordo est, *Chromis & Mnasyllus* adgressi Silenum: nam luserat ambo spe carminis: & SPE, pollicitatione. Item alius ordo, *Adgressi spe carminis injiciunt ipsis ex vincula fertis*. CARMINIS AMBO. Vetuste, ut alibi iv. Georg. 88. *Verum ubi ductores acie revocaveris ambo*: & xii. Aen. 342. *Eminus ambo Imbrasidas*: ut v. Ecl. 68, *craterasque duo statuam*: cum hodie sub eadem significatione, *ambos & duos*, dicamus.]

19. IPSIS EX. Ex ipsis, ut v. Aen. 663. *transra per & remos*, id est, per transra.

P H I L A R G Y R I I.

14. SILENUM PUERI. Aptè personam Sileni inducit disputantem, quem choro Liberi patris magistrum adhibent, qui choro modum adhibere possit: unde & joculariter illi ferula attributa.

V A R I O R U M.

genere sive foeminino brevis est, ut, Chromis & Mnasyllus in antro. Ante hunc versum vetustiores inserunt hanc inscriptionem: CHROMIS, MNASYLLUS, SILENUS, AEGLE. & post versum 51. iidem, CATAclysmus MARIS, CAUCASUS, PROMETHEUS, DEUCALION, HERCULES, HYLAS. post versum 73. ATALANTA, HIPPOMENES, GALLUS, LINUS, PERMESSUS, PHAETHONTIDES, MELAMPUS, PASIPHAE, PROETIDES. a Mediceo tamen haec absunt, & recte. HEINS. *Nasyllus* Zulichemianus. *Mnasyllus* Vratislavienis. *Cromis* Francii & Leid. *Cromus & Vasyllus* Parrh. Leid. unus.

16. PROCUL TANTUM. Vide notas Servii & Variorum: sed nihil agunt. nam *procul tantum*, id est, satis longe. olet Graecismum. FABER. *Capiti tantum* Rottendorph.

17. ET GRAVIS. At quartus Moretanus. *gravis* est plenus vino. vid. ad Val. Flac. vi. not. 2. BURM.

18. SPE CARMINIS AMBO LUSERAT. Sic & Mentelianus uterque & Gudianus & secundus Moreti ex nostris, etiam Leidenes, in quorum binis tamen vera scriptura erat interpolata. Vide hic Pierium. nos nonnulla jam diximus ad Nasonem Metamorph. vii. §. 794. Georgicôn quarto §. 88. *Verum ubi ductores acie revocaveris ambo*. Sic & illic vetusti codices, ubi plura Pierius. quomodo Maro-

47 defunt L. R. Vof. Steph. & al.

48 deest R. Vof. B.

49 defunt L. Vof. R. V. Steph

50 aut a vino a Li-

bero L. B. autem vino Vof.

51 defunt ad vf. 16. L. R. Vof. B.

52 Anyfa Dan.

53 defunt L. R. Vof. Steph. modo

pro poena intulit B.

54 deest L. R. Vof. Steph.

55 esse coronam Steph. al.

56 defunt L. R. B. Vof. Steph.

57 defunt ad vf. 19. L. R. B. Vof. Steph.

- 20 Addit se sociam, timidisque supervenit Aegle:
 Aegle, Naiadum pulcherrima: jamque videnti
 Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
 Ille dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit.
 Solvite me, pueri: satis est potuisse videri.
- 25 Carmina, quae vultis, cognoscite: carmina vobis;

Huic

S E R V I I.

20. TIMIDIS. ¹⁹ Timentibus: nam *timidus* est, qui semper timet; *timens* vero, qui ad tempus formidat ex causa: Aut revera timidus: quia pueris per aetatem naturaliter timor est insitus: [¹⁹ & timentibus ne, dum vincula injicerent, expergeret.] VIDENTI. Pro vigilant.

22. SANGUINEIS FRONTEM MORIS ET T. P. Multi ob hoc dictum putant, quod rubeus color deorum sit; unde & triumphantes facie miniata, & in Capitolio Jupiter ¹⁹ in quadriga miniata. Et bene PINGIT, non inquinat: nam jam vigilantem dixerat. Sane fabula de *moro* talis est: Piramus & ⁶⁰ Thisbe fuere, ut forma pares, ita amore conjuncti, quos vicinos paries dividebat, quibus una praestabat colloquium: cum amor crevisset ad cupiditatem, placuit, ut utrique noctu extra domos procederent, locumque coeundi statuerent ad arborem, quae ante erat albis fructuosa pomis: & cum prior venisset Thisbe ad locum, vidit ⁶¹ leam; dum mortem fugit, vestem reliquit: in qua veste fera exercuit iram suam, cruorisque ferae alicujus paulo ⁶² ante reliquit vestigia in pallio puellae: qua veste visa Piramus cruentata, tunc ratus est interfectam esse Thisben, & ob ⁶³ amorum ardorem se interfecit; ex quorum cruore dicitur arbor infecta: nam quae ante gerebat poma alba, nunc sanguinea.

23. RIDENS. Irridens. Quo. Ad quam rem.

24. SOLVITE ME, PUERI. Quia putaverant cum corona ligari posse.] SATIS EST POTUISSE VIDERI. Sufficit enim, quia potui a vobis, [⁶⁴ qui estis homines,] videri. Quod ideo dicit, quia ⁶⁵ semidei, cum volunt, tantum videntur; ut Fauni, Nymphae, Silenus. Potest & aliter intelligi,

⁶⁶ *satis est potuisse videri*: sufficit, quod talis vobis visus sum, ut etiam ligari possem.

V A R I O R U M.

Maronem utroque loco scripsisse testis est non semel Carisius. ad exemplum Graecorum, qui *τὸν δῖον, τὸν ἀμύμον* dicunt. idem Carisius ex Afranio notat, *Revocas nos ambo ad praelium.* & ex Terentio, *ambo oportune vos volo.* Idem duo pro duos veteribus in usu fuisse alibi monet Caris. lib. II. Helenius Acron Verrium dicit errare, qui putat *hos ambo* dici debere. Videndus vir summus Gerardus Johannes Vossius operis grammatici de Analogia libro II. cap. 6. ubi *ambo* & *duo* non minus quam *ambos* & *duos* quarto casu plurali veteres dixisse ex Plauto, Terentio, Cicerone, Martiale, Censorino, Vegetio, aliis probat. apud Silium libro IV. 175. *Cryxus Picentem Laurumque, nec eminus ambo, Sed gladio Laurum: Picenti rasilis hasta Rapis lecta Tagi letum tulit.* noster denuo in potioribus membranarum Aeneidos XII. v. 342. *Hunc congressus & hunc: illum eminus: eminus ambo Imbrasidas.* Ecloga praecedente in vetustis membranarum pari modo inveni *Craterasque duo*, non *duos*. HEINS. & ita Regius & multi alii.

19. Ex. *Ex ipsis* Vossianus prior. & *vincula* alter Menagii, *vingula* prior Mentelii.

20. TIMIDISQUE. *Timidisque* Leid. alter a manu secunda. male vulgatum agnoscit Donatus ad Terent. Eun. IV. II. 24. & Hecyr. prol. I. ubi pro *timentibus* positum docet, ut & ad Phorm. I. III. 28. & Rufinian. de figuris pag. 31. in palilogia, vulgatum habet *timidis*, hic naturae puerorum, qui ultra vires & aetatem aliquid audebunt, conveniens

⁵⁸ aut timentibus R. B. Vol. pro timentibus Steph. al. autem timentibus Dan. ⁵⁹ desunt usque ad vs. 24. *satis est* L. Vol. B. B. Steph. al. ⁵⁹ in quadrigas miniatas Dan. ⁶⁰ Hysbe Dan. & ita postea & al. ⁶¹ leenam, dum ergo Edd. al. ⁶² ante; forte debideratur *interfusa*, *lacrata*, aut quid simile. BURM. ⁶³ amoris al. ⁶⁴ desunt L. R. Vol. Steph. ⁶⁵ *quibus* Dan. leg. *ipudis* emithi V. Vol. R. ⁶⁶ *solvite* m. p. f. e. p. v. sufficit enim Sc. B. R. Vol. Dan.

Huic aliud mercedis erit: simul incipit ipse.

Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres

Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.

Nec tantum Phoebo gaudet Parnassia rupes:

30 Nec tantum Rhodope mirantur & Ismarus Orphea.

Nam-

SERVIL

26. HUIC ALIUD MERCEDIS ERIT. Nymphae minatur stuprum latenter: quod verecunde dixit Virgilius. ⁶⁷[Haec autem omnia de Sileno a Theopompo in eo libro, qui Thaumasia appellatur, conscripta sunt. Ipse addidit ad commendationem.]

27. IN NUMERUM LUDERE. ⁶⁸Id est, saltare ad modum rhythmici & cantilenae: ⁶⁹[vel, ad certam modulationem. FAUNOS. Fauni ab effatione dicti, quod voces de sacris reddebant, quod in septimo Aeneidis §. 47. plene ⁷⁰habet.

28. LUDERE. Id est, illo cantante.] MOTARE CACUMINA. [⁷¹Montium vel arborum:] quasi hoc genus saltationis vult esse in arboribus, cacuminum ⁷²motu.

29. PARNASSIA RUPES. Mons est ⁷³Thessaliae, Apollini consecratus.

30. RHODOPE ET ISMARUS. Montes Thraciae, in quibus Orpheus ⁷⁴consueverat canere. Et hoc dicit: Non tantum isti montes gaudent cantante Apolline vel Orpheo, quantum cantante Sileno laetatus est mundus. Namque etiam paulo post dicturus est §. 86. Et §. invito processit vesper Olympo.

VARIORUM.

niens epitheton. vid. infr. & 77. & ideo ut adjuvaret eos Aegle supervenit. BURM.

21. JAMQUE. Namque primus Moreti & Ed. Mediol.

23. QUO. Quid Ed. Venet.

25. VULTIS. Vultis alter Mentelii, & ita in Regio a. m. pr. carmina nobis Venetus.

26. IPSE. Ille Venetus & Parthas.

27. FAUNOSQUE FERASQUE. Faunos silvasque Vratislaviensis.

28. MOTARE. Longobardus Pierii mutare. ut

superiori Ecloga v. §. nonnulli codices, complura Nonii Marcelli exemplaria, etiam ex editis, voce *rigidus*, *nutare* non *motare*, ut sit Graecismus. sic libro Aeneidos secundo de orno §. 627. *illa usque minatur. Et tremefacta comam concusso vertice nutat.* ubi *mutat* etiam in nonnullis exemplaribus. libro IX. 681. *Consurunt geminae quercus intonsaeque caelo Astollunt capita, & sublimi vertice nutant.* Ennius, *Capitibus nutantes pinos rectosque cupressos.* non dissimili Graecismo *animum fluctuare* Aeneidos x. §. 680. habebimus. HEINS. *Nutare* Parthas. *Motare*, cum Pierio praefero. Vide quae dixi ad Ovid. VII. Metam. 287. eadem varietas Ecl. v. II. Aen. 581. & alibi. BURM.

30. TANTUM RHODOPE. Virgilianum *Ἀντιόχου*, quod implere quidam sic ausi sunt, *Quantum omnis mundus gaudet cantante Sileno.* Verum hic versus, quum neque numeris constet suis, quod est vitiosissimum, neque elegantiae quidquam habeat, quod doctissimo poeta indignum; merito ante nos ab Helio Eobano repudiatus est: quamvis eum, quod miror, alicubi citet P. Victorius. FABRICIUS. *Mirantur* vetustiores apud Pierium, quomodo & ex nostris Menagianus prior, secundus Leidenfis, prior Vossianus, primus Moreti & Schefferianus, neque aliter legendum esse liquet ex Julio Rufiniano de Schematis Lexeos pag. 30. *Prolepsis est schema ἄνωγας, id est figura elocutionis, cum ante numerus redditur verbis quam res personae affiniuntur, ut, Nec tantum Rhodope mirantur & Ismarus Orphea, quamquam male apud illum miratur exstat in vulgatis exemplaribus, quod etiam bis perperam in Scholiae Statii Thebaidos quinto & sexto. Sic Aeneidos x. §. 760. ex optimo codice Mediceo, Hinc Venus, hinc contra spectant Saturnia Jumo. Apud Prudentium Pfy-*

⁶⁷ defunt L. R. Vof. Steph. ⁶⁸ vel L. ⁶⁹ defunt ad *cantante* L. R. B. Vof. Steph. ⁷⁰ Heins. legebat *habetur*. ⁷¹ defunt L. R. Vof. Steph. *montium vel arborum*, quibus hoc genus saltationis assignat, quia hoc Dan. ⁷² motum L. V. R. Vof. B. recte, ut puto. ⁷³ deest L. V. R. Vof. ⁷⁴ consueverat L.

Namque canebar, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animaeque, marisve fuissent,
Et liquidi simul ignis: ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreverit orbis.

35 Tum

S E R V I I.

31. NAMQUE CANEBAT, UTI MAGNUM PER INANE COACTA SEMINA. Variæ sunt Philosophorum opiniones de rerum origine: nam alii dicunt omnia ex ⁷¹ igne procreari, ut Anaxagoras. Alii ex humore, ut Thales Milesius. Unde est IV. Georg. 382. *Oceanumque patrem* ⁷⁶ rerum. Alii ex quatuor elementis, ut Empedocles: secundum quem ait Lucretius I. 716. *Ex imbrī, terra atque anima nascuntur, & igni*. Epicurei vero, quos nunc sequitur, nihil horum comprobant; sed dicunt duo esse rerum principia, corpus & inane. Omne enim quod est, aut continet, aut continetur: & corpus volunt esse atomos, ⁷⁸ id est, quasdam minutissimas partes, quæ *totum*, id est, sectionem non recipiunt. Unde & atomi dictæ sunt, quas Lucretius minutiores ⁷⁹ dixit esse illis corpusculis, quæ in infusis per fenestram radiis Solis videmus: dicit enim illas nec ⁸⁰ visu posse percipi. Inane vero dicunt spatium, in quo sunt atomi. De his itaque duobus principiis volunt quatuor ista procreari, ignem, aërem, aquam, terram: ⁸¹ & ex his cætera; ut illa duo elementa, [⁸² atomi, & inane,] sint: hæc vero quatuor syntheta, id est, composita ex ⁸³ illis duobus, præstent originem aliis ⁸⁴ omnibus. Hac autem ratione ⁸⁵ comprobant, ex atomis & inani (⁸⁶ originem rerum) esse: ⁸⁷ quod nihil est in rerum natura, quod non & corpus habeat, ⁸⁸ (& recipiat sectionem;) & quia recipit sectionem, indicet etiam inanitatē. Ergo UTI MAGNUM PER INANE COACTA SEMINA: Canebat, inquit, mundi principium, ⁸⁹ id est, quemadmodum coactæ & collectæ atomi per magnum inane, fuissent origo ignis, aëris, terrarum, & maris: nam *femina* atomos dicit. Di-

cius autem hæc *atomos*, & ⁹⁰ hæc *atomī*.

32. ANIMAEQUE, Id est, aëris: Unde ⁹¹ etiam venti ⁹² sunt.

33. LIQUIDI SIMUL IGNIS. Puri, id est, ⁹³ ætherei, ⁹⁴ [quem Cicero *ignitum liquorem* dicit. Lucretius VI. 204. *Devolet in terram liquidi color aureus ignis*. UT HIS EXORDIA. Ex seminibus, hoc est, atomis. PRIMIS. Pro principiis, quæ enim Græci *αρχαῖα*, nos principia appellamus.]

34. OMNIA ET IPSE TENER MUNDI CONCREVERIT ORBIS. Ante orbis, & sic omnia quæ in orbe sunt: nam mutato ordine ait, primo omnia: & sic orbis. ⁹⁵ [TENER, Id est, recens factus.] CONCREVERIT. Collectus, & informatus sit.

V A R I O R U M.

Psychomachia *γ.* 704. vetustissimi tres codices. *Et deprensa tremunt languens manus & color albens*. HEINS. Vide Voss. de construct. lib. I. 4. Erat hic versus spurius in Leidenf. altero, & contra in præcedens desiderabatur. In Vratislaviensi erat, sed *mundus* deerat, uno pede defectus. Sine dubio provenit hic spurius versus a Grammatico indocto qui credebatur *tantum* non posse poni, nisi *quantum* aut præcederet, aut sequeretur. Sed & I. Georg. 103. *Nullo tantum se Mysia cultu jactabit*, & VI. Aen. 877. *nec Romula quondam Ulla se tantum tellus jactabit alumno*. Vid. Erythrae. in *tantum*. deinde scire poterat ex hac ipsa Ecloga, primam in *Sileno* producendam. *tanto* Leidenf. unus. BURM.

32. MARISVE. *Marisque* Regius & Vossianus prior, & Leid. ut & Ed. Ald. *animæ marisque* Parthas.

75 signi Dan. 76 deest L. V. R. V. Steph. 77 apud Lucret. I. 716. legitur *Ex igni, terra atque anima procreare & imbrī. ex imbrī terra atque a. n. e. igni* Steph. 78 vel L. 79 dicit Dan. 80 visum posse recipere Dan. & Urfini Cod. illis nec visum p. accidere L. Steph. pro accipere. Illis nec visum posse, inane Voss. ubi deest forte accidere. Visum posse recedere R. B. 81 deest Dan. 82 deest L. B. R. V. Steph. & al. 83 aliis Steph. al. 84 omnibus rebus B. Steph. Dani. al. 85 comprobatur V. L. comprobatur B. R. 86 deest L. R. Vof. B. omnia esse. Steph. al. constare omnia al. 87 quia V. 88 deest L. V. R. Vof. B. Steph. mox, quia non sermonem recipiat, indicet al. quia non recipit sectionem Steph. 89 deest L. V. 90 hæc L. 91 & Steph. al. 92 sunt dicti R. 93 ætheri V. L. Vof. R. ætheri B. 94 deest ad vs. 24. L. R. Vof. B. Steph. in L. deerat integra pagina usque ad Ecl. VII. 17. 95 deest L. Vof. R. B. Steph.

- 35 Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
 Coeperit, & rerum paulatim sumere formas.
 Jamque novum terrae stupeant lucefcere solem,
 Altius atque cadant submotis nubibus imbres.

In-

SERVII.

35. ⁹⁶[TUM DURARE SOLUM; ET DISCLUDERE NEREA PONTO. Canebat etiam quemadmodum se durare coegerit solum, & mixtam sibi ante aquam sua ⁹⁷ contractione discludere. Sane, solum si nominativus est, durare absolute accipimus, & omnia, quae infra dicuntur, ad solum & rerum terrestrium referentur: si accusativus, ad mundi orbem cuncta pertinebunt.]

36. ET RERUM PAULATIM SUMERE FORMAS. Canebat etiam, quemadmodum terra rerum sumpsit formam.

37. JAMQUE NOVUM TERRAE STUPEANT LUCESCERE SOLEM. Canebat, quemadmodum posthaec stupeant terrae Solis ortum: ⁹⁸ Alii terrae ad homines referunt, pro, qui in terra sunt.]

38. ALTIUS ATQUE CADANT SUMMOTIS NUBIBUS IMBRES. Quemadmodum cadant imbres nubibus in altum levatis. Naturale enim est, ut nubes, cum coeperint ⁹⁹ Soli esse vicinae, ejus calore solvantur in pluvias. Unde & in Georgicis I. 401. ait, de signis serenitatis ¹⁰⁰ At nebulae magis ima petunt.

VARIORUM.

Parrhaf. terrarum, animaeque Venet. & Ed. Venet.

33. UT HIS. In his Leidenfis & Venetus & Parrhaf. & Ed. Venet.

34. OMNIA. de mutato hoc ordine, ut Servius notat, vid. ad x. Aen. 516. mox Panti. Zurich. BURM.

34. CONCREVERIT. Concreverat Menteliani duo. Mundus Rottend.

37. JAMQUE NOVUM UT TERRAE STUPEANT LUCESCERE SOLEM. ¹⁰¹ ut ex fide omnium codicum vetustorum amovendum est. neque agnoscit Macrobius Saturnal. VI. cap. 2. versu proxime subsequenti prior Menteliani a manu prima utque cadunt. quod Pierius in optimo quoque Vaticano lavenerat. HEINS. Us deest Regio & Ald.

deinde usque cadunt etiam Leidenfis. ignibus imbres Ed. pr. & mox incipiunt quartus Moreti & Leid. sec. & errant Moretanus quartus & tertius Mentelii. Currant Venetus & Parrhaf. BURM.

40. RARA PER IGNOTOS ERRENT ANIMALIA MONTES. Per ignaros montis Mediceus noster & Princeps Vaticanus Pierii, eleganter. Aeneidos x. 706. ignarum Latens habet ora Mimanta. Quod pro ignoto, & ignorato capiendum illic esse Gellius; Servius & Nonius monent. Aeneidos quinto, 871. Nudus in ignara Palinure jacebis arena. Ita illic codex vetustus Ecclesiae Hamburgensis. sed cum Gellius libro IX. cap. 12. solum ex Aeneidos decimo locum producat, caeteris duobus omisiss, nil adfirmo temere. Apud Nasonem quoque Met. VII. §. 673. codices ex melioribus non pauci, Aspicit Aeolidem ignara ex arbore factam Ferre manu jaculum. Ubi plura. Sallustius Jugurthino, More humanae cupidinis ignara visendi. Et alibi mare magnum. & ignara lingua commercium prohibebant. Sic & Tacitus frequenter. Dictys Cretensis libro II. Isque non longe a navibus avidus ignara cognoscendi. Scholiastes Horatii Crucquianus hoc Maronis prolato loco, libro primo Ode 17 exhibet. Rara per incultos errant animalia montes. HEINS. Ignotus & ignarus passim confunduntur. Vid. ad Quintil. declam. VI. 2. in leg. 2. §. 7. de jure fisci in Edd. quibusdam legitur, ignotus juris sui, vitiose pro ignarus. Hic tamen ignotus praefero, quia de sedibus animalium agens noster Maro illas notas saepius vocat, ut I. Georg. 367. & alibi, ut & scriptores omnes. vid. ad Phaedr. I. XI. 9. ignoti ergo montes sunt, in quibus numquam antea versata erant animalia. ignari essent, qui numquam antea viderant animalia, quod defendi posse non negem. BURM.

41. HINC LAPIDES. In codice Francii erat, Hinc lapides Pirre jactos, primordia rerum, Hinc hominum pecudumque genus, Saturnia regna, Caucasiasque refert volucres, furtumque Promethei. de

⁹⁶ deest tota nota R. B. Vof. Steph. al. ⁹⁷ contractione Dan. ⁹⁸ deest Vof. R. B. Steph. al. ⁹⁹ folis Dan. ¹⁰⁰ ut

Incipiant silvæ quum primum furgere, quumque

40 Rara per ignotos errent animalia montis.

Hinc lapides Pyrrhae jactos, Saturnia regna,
Caucasiasque refert volucres, furtumque Promethei.

His

S E R V I I.

39. INCIPIANT SYLVAE. Bonum sane sequutus est ordinem, ut, post Solis & pluviarum commemorationem, diceret ortas sylvas, & animalia cuncta procreata.

40. [ANIMALIA. Animantia, τὰ ζῷα.]

41. HINC LAPIDES P. I. Quæstio est hoc loco: nam relictis prudentibus rebus de mundi origine, subito ad fabulas transitum fecit. Sed dicimus, aut exprimere eum voluisse sectam Epicuream, quæ rebus seriis semper inferit voluptates: aut fabulis plenius admirationis puerorum corda mulceri: nam fabulae causâ delectationis inventæ sunt: ut ipse etiam in Georgicis docet, dicens III. Georg. 3. *Caetera quæ vacuas tenuissent carmina mentes.* [Sane fabula talis est: Jupiter cum perosum haberet, propter feritatem Gigantum, genus humanum, scilicet quod ex illorum sanguine editi erant mortales, diluvio inundavit terras, omnesque homines necavit, exceptis Pyrrha & Deucalione, qui in monte Atho liberati sunt. Sed hi ex responso Themidis, saxis post tergum jactis, genus hominum reparaverunt: & Pyrrha quidem reparavit foeminas, Deucalio mares. Alii dicunt Jovem Lycaoni, quod ei filium suum apposuisset epulandum, ipsum quidem fulmine peremisse; fecisse vero diluvium, quo homines perirent, exceptis Pyrrha Epimethei filia, & Deucalione, Promethei filio: qui Parnassi montis altitudine defensi a diluvio sunt, & hominum genus, ut supra dictum est, reparaverunt. Sunt qui dicant non ex illis lapidibus homines factos; sed quia jacuissent, sentibus atque fruticibus tecti, lapidibus excitatos.] Quod autem dicit *Regna Saturnia*, fabularum ordinem vertit: nam quo tempore Saturnus regnavit, in terris non fuit diluvium; sed sub Ogyge, Rege Thebanorum. Secundum autem diluvium

fuit sub Deucalione & Pyrrha. Sane sciendum est, & per diluvium, & ¹⁰ecpyrosin, significari temporum mutationem. [Alii *Saturnia regna*, pro Jovis accipiunt, cujus regno diluvium factum volunt, sub Deucalione & Pyrrha; non aureo seculo, quo Saturnus regnavit.]

42. CAUCASEASQUE REFERT VOLUCRES, FURTUMQUE PROMETHEI. Et hic fabulae ordinem vertit, quæ talis est: Prometheus, [Iapeti & Clymenes filius,] post factos a se homines, dicitur auxilio Minervæ coelum ascendisse, & adhibita ferula ad rotam Solis, ignem furatus, quem hominibus indicavit. Ob quam causam irati dii duo mala immiserunt terris, febres & morbos: sicut & Sappho & Hesiodus, *Erg. 100.* memorent: *Ἄλλα δὲ μύρια λυγρὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάλαται, Πλὴν μὲν γὰρ γαῖα κακῇ, πλὴν δὲ θάλασσα.* Quod tangit & Horatius, dicens I. Od. 3. *Post ignem aetherea domo Subduçum, macies & nova febrium Terris incubuit cohors.* Ipsum etiam Prometheum per Mercurium in monte Caucaso religaverunt ad saxum: & adhibita est aquila, quæ ejus jecur exederet. Haec autem omnia non sine ratione finguntur: nam *Prometheus* vir prudentissimus fuit; unde etiam *Prometheus* dictus est ²²ῥαῖς

V A R I O R U M.

de ⁷⁸*Promethi* vid. inf. 78. in Voss. & Zulich. a sec. m. erat etiam

Hinc hominum quondam genus & primordia rerum. & Frag. Moreti *regum.* BURM.

42. CAUCASEASQUE. *Caucasiasque* Gudianus, Leidensis primus, Moretani duo, et Ed. pr. vid. II. Georg. 440. *Caucasea refert* Leid. *Caucasosque* Regius. BURM.

43 Hy-

1 desunt B. Vof. R. Steph. 2 forte, Prudentium sententiis de mundi or. id est Philosophorum, sapientium: vel, prudentium rerum sententiis. vid. I. Georg. 416. BURM. 3 Epicuri Dan. Steph. Epicurei Vof. R. 4 pl. admirationibus al. planis admiratione B. 5 mulcere V. Vof. R. Steph. 6 desunt usque ad quod autem B. Vof. R. Steph. & al. 7 Lycaonem al. 8 deest B. 9 Gege B. 10 Epyrosin V. R. per *ἐκπύρον* Steph. al. per epyros: & in marg. pirram B. 11 desunt Vof. R. B. Steph. 12 desunt V. R. Vof. B. Steph. 13 facula B. 14 furasse V. 15 macies V. R. Vof. B. 16 etiam B. 17 desunt Graeca V. R. Vof. R. 18 aetheris V. aetheria R. B. haetepi Vof. 19 saxum adhibita aquila V. 20 cor V. B. R. Vof. Steph. al. 21 deest Vof. 22 desunt Graeca V.

His adjungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamassent: ut litus, Hyla, Hyla, omne sonaret.

45 Et fortunatam, si numquam armenta fuissent,
Pasiphaën nivei solatur amore juvenci.

Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?

Proetides inplerunt falsis mugitibus agros:

At

S E R V I I.

* προμηθεας, id est, a ²³ *providentia*. Hic primus astrologiam Assyriis indicavit, quam residens in monte altissimo Caucaſo, nimia cura & sollicitudine ²⁴ deprehenderat. Hic autem mons positus ²⁵ est circa Assyrios, vicinus ²⁶ pene syderibus: unde etiam majora astra demonstrat, & diligenter eorum ortus occasusque significat. Dicitur autem aquila ²⁷ jecur ejus exedere, quod ²⁸ * est sollicitudo, ²⁹ qua ille ³⁰ affectus, syderum omnes deprehenderat motus. Et hoc quia per prudentiam fecit, duce Mercurio, qui prudentiae & rationis deus est, ad saxum dicitur esse religatus. Deprehendit praeterea rationem fulminum ³¹ eliciendorum, & hominibus indicavit: unde caelestem ignem dicitur esse furatus: nam quadam arte ab eodem monstrata, supernus ignis eliciebatur, qui mortalibus profuit, donec eo bene usi sunt: nam postea malo hominum usu in perniciem eorum versus est: sicut in Livio lib. I. 31. lectum est de ³² Tullo Hostilio, qui eo igni exustus est cum omnibus suis: Numa vero Pompilius impune eo usus est, tantum in sacris deorum. ³³ [Hinc est, quod, igne rapto, ab iratis numinibus morbi hominibus dicuntur immitti. ³⁴ [Ergo secundum fabulam *θεσιολογία* est: nam prius fuit, ut Prometheus crimen admitteret, post pateretur supplicia; qui tamen postea, praecepto Jovis occisa per Herculem aquila, liberatus est. Alii hunc ferula ignem de caelo subripuisse ferunt, & ideo a Jove religatum ad Caucaſum, & volucris objectum, quem postea ab ipso Jove resolutum; quod eum monuisset a

Tethide abstinere, quod de ejus semine nasceretur, qui cum regno pelleret, sicut ipse Saturnum patrem: cui post sacramentum, quod eum nunquam se soluturum juraverat, annulum de ipsis vinculis clausum * de monte Caucaſo lapide dedit, ad poenae praeteritae indicium.]

43. HIS ADJUNGIT HYLAM. ³⁵ Hylas Thiodamantis filius, ob speciem Herculi fuit carissimus; quem secutus navigantem cum Argonautis, in finibus ³⁶ Ponti juxta Moesiam, ³⁷ (apud fontem Ciaci amnis cum aequatum isset, à Nymphis raptus est,) nec ³⁸ unquam potuit ³⁹ reperiri. Postea, cum esset cognitum quod perisset in fonte, ei ⁴⁰ statuta sunt sacra, in quibus mos fuerat, ut ejus nomen clamaretur in ⁴¹ montibus. Ad quam imitationem nunc dicit, UT LITRUS, HYLAM, HYLAM, OMNE SONARET. ⁴² [Per transitum rem veram tetigit; tertio enim ab ephēbo puerum in monte comitantibus universis, nomen ejus clamavit.]

V A R I O R U M.

43. HYLAM. Hylan Mediceus, Mentelianus uterque & caeteri omnes praestantiores, quomodo & Pieriani. Sic Hylan passim in membranis vetustioribus. *Menalcas, Iolan, Idan*, & similia de quibus Aeneidos primo. HEINS.

48. PROETIDES. Hic incipiebat optimus Mediceus. pro *implerunt agros* duo Moretani *auras*. fragmentum ejusdem *falsas mugitibus* *auras*. HEINS. *Auras* unus ex Mentelianis, *falsas* *auras*. sed Macrobius IV. Sat. 6. vulgatum agnoscit, & Schol. Stat. V. Theb. 590. BURM.

49. PE-

²³ prudentia R. ²⁴ prehenderat V. B. Voss. ²⁵ deest Dan. ²⁶ est pene Dan. ²⁷ Cor. R. V. B. Steph. al. ²⁸ atrox fuit V. Voss. R. ²⁹ quia B. ³⁰ affectus & quasi commotus al. ³¹ deest V. B. V. R. Steph. ³² Tullio V. Voss. ³³ deest ad finem B. Voss. R. & al. ³⁴ deest ad finem Steph. * clauso Dan. & al. ³⁵ puerum comitem Herculis, quem perdidit. in finibus Ioniis juxta Mysiam, nec potuit reperire postea eum, &c. Voss. R. B. Steph. al. omisit alii. ³⁶ Ioni Dan. Ioniis al. ³⁷ deest Voss. B. R. & al. Calci Dan. & al. forte Calci aut potius *Aescul* legebat Vossius, & ita Heinſius ex Propertio, Hygino & aliis, & ita Muncker ad Hygin. fab. XIV. p. 45. BURM. ³⁸ usquam V. B. R. al. ³⁹ reperire V. B. Voss. R. ⁴⁰ inscripta Steph. al. ⁴¹ fontibus al. ⁴² deest R. R. Vol. al. vide Salmaſi Exerc. Plin. p. 617.

At non tam turpis pecudum tamen ulla secuta est
 50 Concubitus, quamvis collo timuisset aratrum,
 Et saepe in levi quaesisset cornua fronte.
 Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
 Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,

Ili-

S E R V I I.

batur.] Sane ⁴⁴* postrema syllaba *la* brevis est, ideo quia vocalis vocalem sequitur: nam omnis vocativus Graecus a masculino veniens, *a* terminatus, longus est, ut *Aenea*, *Hyla*, *Palla*. [Ordo ⁴³ tamen est: his adjungit quomodo Hylam nautae clamassent in fonte relictum.]

46. PASIPHAEN. ⁴⁴ [Nota fabula est, Cretensium Reginam, Minois uxorem, quae tauri amore flagravat, ⁴⁵ & enixa Minotaurum crimen dementiae suae publicavit. AMORE. Quidam pro in amore accipiunt.] ⁴⁶

47. AH VIRGO INFELIX. Ad hoc ⁴⁷ pertinet, quod ait *solatur*, ut, quod amat taurum, fortunae videatur magis esse, quam morum. Virgo autem (ut ⁴⁸ dictum est supra III. Ecl. 90.) a viridiore aetate: nam jam mater fuerat Phaedrae, Ariadnes, & Androgei. ⁴⁹ [Calvus in Io: *Ab virgo infelix, verbis pascere amaris*. Quidam *virgo*, non quod virum illo tempore non haberet; sed quia talis ei poena, jam virgini, destinata sit, intelligunt; ob iram scilicet Veneris, quae irata Soli, quod se, ut quidam volunt, Anchisae, ⁵⁰ aut alii Marti conjunctam, prodidisset: sobolem ejus, inhonestis amoribus subiecit: ut Circen, Medeam, Pasiphaen. Et hoc dicitur: In illa commiserabili dementia feliciores fuisse, quae se animalia credebant, quam Pasiphaen, quae, cum sciret se hominem, taurum sectabatur. QUAE TE DEMENTIA CEPIT. Hic ⁵¹ objurgari magis quam consolari videtur; an quia consolantis & hoc officium est, ut merentem strictim ⁵² & objurget.]

48. PROETIDES IMPLERUNT FALSIS MUGITIBUS AGROS. Proetides, Proeti, & ⁵³ Stenoboeae, five Antiopae, secundum Homerum, filiae

fuerunt Lysippe, Ipponoë, Cyrianaëssa. Hae se cum Junoni in pulchritudine praetulissent: ⁵⁴ [vel, ut quidam volunt, cum essent antistites, ausae sunt vesti ejus aurum detractum in usum suum convertere:] illa irata, hunc ⁵⁵ furorem earum immisit mentibus, ut ⁵⁶ putantes se vaccas in saltus abirent, ⁵⁷ & plerumque mugirent, & timerent aratra. ⁵⁸ Has Melampus, Amythaonis filius, pacta mercede ut Cyrianaëssam uxorem cum parte regni acciperet, placata Junone, infecto fonte, ubi solitae erant bibere, purgavit, & in pristinum sensum reduxit.

50. ⁵⁹ COLLO TIMUISSET ARATRUM. Tenuius: *Syre tibi* ⁶⁰ *timuit*.]

51. ⁶¹ [LEVI. Humana scilicet.

53. ILLE LATUS NIVEUM. ⁶² Quis eam amare non intelligat? FULTUS HYACINTHO. Apud veteres unusquisque eo, super quod jacebat, *fultus* dicebatur. Lucilius in tertio; *Et pulvino fultus*: Virgilius VII. Aen. 94. *Atque harum effulsus tergo stratisque jacebat Velleribus*.]

V A R I O R U M.

49. PECUDUM. *Pecodum* Mentel. pr.

50. TIMUISSET. *Tenuisset* Venetus, Parrhas. & Zulichemianus a manu prima. *tenuisset* volebat Heinsius. *collo quamvis* Francii.

51. QUAESISSET. *Quaessissent* duo Moreti & Mentel. post hunc versum in Vossiano & Menteliano erat spatium vacuum, & nova distinctio, cujus inscriptio erat:

CATACLYSMUS, CAUCASUS, PROMETHEUS, DEUCALION, HERCULES, HYLAS;

Et incipiebat deinde a majuscula litera *A* *virgo*. in Men-

42* postremum autem *la* brevis est V. Vof. R. B. Steph. & al. 44 defunt al. 45 defunt Vof. R. B. Vof. Steph. & al. 46 Hic interjicit ut titulos, R. Cataclysmus, Caucasus, Prometheus, Deucalion, Hercules, Hylas. 47 attinet Dan. 48 Diximus Vof. R. B. Steph. 49 defunt ad vs. 48. Vof. R. Steph. 50 ut alii al. 51 objurgare al. 52 etiam al. 53 Stenoboeae V. Stenoboeae B. 54 defunt R. Vof. B. Steph. al. 55 errorem R. Vof. B. al. 56 ut se vaccas putarent Vof. B. R. Steph. & al. 57 adeo ut plerumque B. Vof. R. al. 58 Has Melampus postea purgasse dicitur, omisiss reliquis R. Vof. B. Steph. & al. nisi quod, purgasse perhibetur. 59 defunt R. Vof. B. Steph. 60 *timuit*, scribendum ex Haeut. 111. 12. 20. 61 defunt ad 51. 54. Vof. R. Steph. al. ad 55. B 62 forte, quia eam amare non intelligat. BURM.

Ilice sub nigra pallentis ruminat herbas:

55 Aut aliquam in magno sequitur grege. claudite Nymphae,
Dictaeae Nymphae, nemorum jam claudite saltus:

Si qua forte ferant oculis sese obvia nostris

Errabunda bovis vestigia. forsitan illum

Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,

60 Per-

S E R V I I.

54. ILICE SUB NIGRA. Vel umbrosa, vel re vera nigra: nam talis est. PALLENTES RUMINAT HERBAS. ⁶³ Revomit, & denuo consumit. ⁶⁴ [Atque iterum pasto pascitur ante cibo: sic Ovidius III. Amor. II. 18.] Ruminatio autem dicta est a ruma, ⁶⁵ eminente gutturis parte, per quam demissus cibum a certis revocatur animalibus. Pallentes autem, vel aridas: vel, quae ventris calore propria viriditate caruerunt.

55. AUT ALIQUAM IN MAGNO SEQUITUR GREGE. ⁶⁶ [Aliquam, id est, vaccam.] Ac si diceret, Habes aliquid spei: siquidem ⁶⁷ novit amare, ⁶⁸ quem ⁶⁹ diligit. Notandum autem GREGEM, eum de bobus dixisse; cum ⁷⁰ proprie Armenta dicamus. scilicet grex sit quorumlibet animalium congregatio. Sic Cicero in Philippicis III. 12. Fudit apothecas, cecidit greges armentorum. CLAUDITE NYMPHAE. Melius hoc a persona ⁷¹ Pasiphaes dictum accipimus: ut dicat Silenus, hoc illam aliquando dixisse.

⁷² [CLAUDITE SALTUS. Scilicet, ne latius evagetur, eoque minus possit investigari.]

57. SIQUA. Pro si, vel, si quo modo. DICTAEAE. ⁷³ Dictis mons in Creta, in quo Pasiphae amasse taurum dicitur.]

58. ERRABUNDA BOVIS VESTIGIA. Illud expressit, quod uno verbo Homerus ait, *ἑλάνθοις βῆς*, ⁷⁴ hoc est, flexis pedibus incedentes: ⁷⁵ & est participium, prope contra rationem figuratum: vel errabunda, errantia, ut, ludibundus, ludens. Cicero III. Verr. 67. Omnia ludibundus conficiens. NOSTRIS. Et hic nostris, ut Terentius in iuveni *τιμωριμῶν* III. I. 67. Quomodo minimo periculo

id demus adolescentulo, id est, des.]

V A R I O R U M.

Menteliano CATACLYSMUS MARIS. In regio etiam spatium vacuum sine inscriptione. BURM.

53. FULTUS. Fulto Gudianus a. m. pr. suffultus Leidens. Iacinto Leid. pr.

55. IN MAGNO. In deest Zulichem.

56. DICTAEAE NYMPHAE, NEMORUM. Dictaeae alter Rottendorph. & ita alibi variare solent codices, ut apud Claudian. IV. Conf. Hon. 533. ubi vide Heinsum. *memori* Fragm. Moret. quod non negligendum. Deinde quaedam editiones, ut Ald. Junt. Dan. Heins. & aliae plurimae distinguunt post Dictaeae, & legunt Nymphae nemorum, quod Cerdas explicans Dryades, videtur probare & Catroeus. Dictaeae & nymphae Zulich. BURM.

57. SI QUA. Si quae Leidensis alter a. m. pr. ferent Ed. Dan. vestris sec. & quart. Moret. Franc. Zulichem. & alius Heinsii: & forte ita explicuit Servius qui notat, & hic vestris, scilicet nostris positum pro vestris: ut legendum sit, id est vestris. ut congruat locus Terentii, ubi demus pro des. BURM.

59. HERBA. Herbam Mediceus. pro herba in credo.

60. PERDUCANT. Producant Fragmentum Moret. vid. I. Ecl. 73. Cortynia plurimi. cortinia duo. Conthynia Voss. Cortbynina Mentel. alter. BURM.

61. TUM. Hic poni pro praeterea notat Donatus ad Terent. Eun. prol. 4. tunc Menag. Gudianii & Venetus. BURM.

62. PHAE-

63 Removit al. 64 defunt R. B. Vof. Steph. al. 65 imminente Vof. R. imminente B. 66 defunt B. R. Vof. Steph. al. 67 novitque, omisso *τῷ* amore R. noverat al. 68 quae Vof. B. 69 diligit V. R. B. 70 deest B. R. Vof. Steph. 71 Pasiphae Dan. passiles B. 72 56 & 57 defunt Vof. R. Steph. al. 73 defunt B. 74 hoc est (Vet. Cod. flexilibus) flexis Dan. Credo errore librarium, qui quum Dan. in margine hoc adscripsisset, in textum immiserunt. BURM. 75 defunt R. Vof. B. Steph. al.

- 60 Perducant aliquae stabula ad Gortynia vaccae.
 Tum canit Hesperidum miratam mala puellam:
 Tum Phaëtoniadas musco circumdat amaræ
 Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
 Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
 65 Aonas in montis ut duxerit una sororum:

Utque

SERVII.

60. AD CORTYNIA. ⁷⁶ [Bene ad *Cortynia*] nam apud Gnoson imperabat Minos, ejus maritus. Unde ⁷⁷ illuc taurum non vult venire; sed ad ⁷⁸ *Cortynia* ⁷⁹ [oppidum Cretæ,] ubi aliquando fuerant Solis armenta.

61. TUM CANIT HESPERIDUM MIRATAM MALA PUELLAM. *Mala*, quibus acceptis a Venere, Hippomenes vicit Atalantam, puellam ⁸⁰ Scyriam, cursu potentem, quæ multos sponso superatos occiderat: quod plenius in Aeneidos tertio libro §. 113. memoravimus, ⁸¹ [ubi etiam de ipsis malis fabula relata est.]

62. TUM PHAËTONTIADAS. Clymenes & Sotias filias: quæ dum extinctum fratrem flerent, conversæ sunt in arbores, ut hoc loco dicit, in alnos: ut in decimo §. 190. in populos: ubi etiam plenius ⁸² hanc diximus fabulam. Mira autem est canentis laus, ut, quasi non factam rem cantare, sed ipse eam cantando facere videatur. [Sane ⁸³ ingeniosi hominis mentionem cum re, quæ animam non habet, miscuit: sorores Phaëtonis succina fleuisse, dicitur. Et quidam *alnos*, poetica consuetudine, pro populis accipiunt.]

63. AMARAE CORTICIS. Alibi ait VII. Aen. 741. *Raptus de subere cortex*: quod magis sequi debemus, ut masculino utamur, ⁸⁴ (& est epitheton naturale.)

64. PERMESSI AD FLUMINA GALLUM. Helicon mons est Boeotiae, quæ & Aonia dicitur: de hoc plurima cadunt flumina: inter quæ etiam *Permessus*, juxta quem dicit ambulanti Gallum ab una Musa ad caeteras esse deductum, & illic ⁸⁵ esse factum poetam: ⁸⁶ (qui elegos scripsit, qui & a ⁸⁷ Triumviris praepositus fuit ad exigendas po-

cunias ab his municipiis, quorum agri in Transpadana regione non dividebantur. Sane Aones originem ab eo loco ducunt, ubi nunc maritima Venetia est.)

65. ⁸⁸ [DUXERIT. Produxerit. UNA SORORUM. Una Musarum.]

VARIORUM.

62. PHAËTONTIADAS. Afferunt plerique omnes *Phaëtoniadas* patronymicum a fratris nomine derivari, quod si a patre, qui & ipse Phaëton dictus est, quemadmodum Aen. v. 105. perspicue apparet. *Nonnamque serena Auroram Phaëtonis equis jam luce vehebant.* Missam facio Etymologiam vocis, quæ ab hac opinione nihil abhorret. JO. MUSONIUS. *Phaëtoniadas & Pbetontiadas* multi codices.

62. CIRCUMDAT. *Circondat* Francianus & Parthas.

62. AMARAE CORTICIS. Sic Maronem monet scripsisse Quintilianus & Servius hoc loco, etiam Diomedes: cuius locum vide annotatum ad Eclogam v. §. 38. HEINS. Vid. Heins. ad Ovid. iv. Met. 375. & Scheff. ad Phaed. ii. 6. & alios.

63. ATQUE SOLO. *Aque* Gudian. a m. pr. vid. ad iv. Georg. 347.

64. PERMESSI. Cur modo quidem Παρμησός, modo vero Παρμησσός apud Graecos idem hic fluvius dicatur, causam ponere videtur Crates in τοῖς Βοιωτικαῖς Παρμησσός, ἐν καλλίστοις οἱ ἑυχάρους ἀφ' τοῦ πρώτου φαίνεται Παρμησσοῦ. URSIN. Etiam *Termessus* dictum docet ad Marm. Oxon. p. 98. commentator.

65. AONAS IN MONTES. *Aonios* Francian.

⁷⁶ defunt R. Vof. B. al. bene, nam apud al. ⁷⁷ illic R. ⁷⁸ Corinem V. Cortinen Voff. R. Corthynon. Steph. ⁷⁹ defunt V. Vof. R. B. ⁸⁰ Scyriam Urf. & al. Cyriam Steph. ⁸¹ defunt Vof. R. B. Steph. al. ⁸² Haec dicta est fabula Dan. ⁸³ ingeniose al. sed ad finem defunt B R. Vof. Steph. al. ⁸⁴ defunt Vof. R. Steph. al. ⁸⁵ defunt Dan. ⁸⁶ defunt ad affurrentis B. R. Vof. & Steph. ⁸⁷ defunt Dan. & al. ⁸⁸ defunt Steph. Dan.

Utque viro Phoebi chorus adfurrexerit omnis:
 Ut Linus haec illi divino carmine pastor,
 Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
 Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Musae,

70 Ascraeo

SERVII.

66. ⁸⁹ [VIRO. Gallo.] PHOEBI CHORUS. Id est, Musae. ASSURREXERIT. Id est, honorem praebuerit, ut II. Georg. 88. *Tmolus affurgit, quibus & rex ipse Phanaeus.* ⁹⁰ [Id est] cedit.

67. UT LINUS. Apollinis filius, quem supra memoravit. ⁹¹ [Ordo autem est, haec illi ut Linus dixerit.] DIVINO CARMINE. Id est vaticinans, ⁹² [qui divina canebat. PASTOR. Quaeritur cur pastor dixerit, nisi forte, quod se poeta sub pastoris persona inducit.

68. ATQUE APIO. Apud antiquos ⁹³ in agone erat species coronae de apio; sed in Nemeaeo agone, qui in honorem ⁹⁴ Archemori institutus est: & volunt quidam hoc coronae genus ad indicium mortis electum; aut quod humilis herba ⁹⁵ immaturum de Archemoro luctum ostendat; aut quod supra hanc herbam reptans puer a serpente extinctus sit. Sane in eo agone speciatim apio coronantur poetae.

69. CALAMOS. Pro fistula, ut v. Ecl. 48. *Nec calamis solum aequiparas.]*

VARIORUM.

cian. *Aonios in montes* Parrhaf. & Ed. Mediol. & ita Lactant. ad Stat. I. Theb. 314. sed ad II. 657. *Aonias in montes.* *Aonias in* Venetus. *Aonias in* Mentel. pr. *Aenos* Voss. BURM.

66. UTQUE VIRO. *Atque* Arufianus Messius. aliter scripti. HEINS. *Atque* Parrhaf. & Ed. Venet. sed *ut* repetere saepe solebant. Vid. ad I. Aen. 486. & alibi. BURM.

67. HAEC ILLI. *Hoc illi* Venetus.

68. ATQUE APIO. *Et apio* Leidens.

68. ORNATUS. *Armatas* Menagii primus & sec. Moreti. Sed Scholiastes Horatii IV. Od. II. & Statii VI. Theb. 2. vulgatum habent. BURM.

69. EN ACCIPE. F. *Eja accipe* HEINS. *dixerat* etiam Fragmentum Moreti.

70. ILLE SOLEBAT. *Ante solebat.* Venet. Parrh.

71. RIGIDAS. *Rigidos* quartus Moreti.

72. GRYNEI. *Grinei* Cod. Francii. *Grynaei* Regius. Rottend. & Mentel. alter. vid. Vales. ad Excerpt. Peires. p. 110. ut notaverat Ryckius.

73. NEQUIS SIT LUCUS. *Nec qui sit lucus* alter Rottendorphii, etiam Mentelianus alter, sed a manu prima. HEINS. *Nequis sit* primus Moreti, uterque Mentelianus, & unus Leidensis. *quo plus se* Venetus & Zulichem.

74. AUT QUAM FAMA SECUTA EST. *Td aut* abest a membranis nostris omnibus, & recte, nisi quod in altero id Menteliano a manu secunda erat additum; sed nec Macrobius Saturnaliu IV. cap. 5. agnoscit. Inculcarant illud parum opportune, qui nesciebant Scyllam utramque a Poetis passim confundi. Actum a me est copiose de hoc loco ad Nafonem, Epistola Ulyssis Sabiniani §. 33. qua occasione Nafonem Scyllas utraque Maronis & aliorum exemplo confundentem non semel castigavi. Agnoscit hoc loco, quod mireris, lectionem vulgatam Scholiastes Statii Thebaidos primo 333. HEINS. *Aut Scyllam Nisi.* Francian. in *Scyllam Nixi* Parrhaf. reliquas lectiones vide apud Taubman. Ruaeum & alios interpretes. Catroeus, quasi primus ita excogitasset, legit,

Quid loquar ut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est

Candida &c.

Sed ut jam Nannius, & Gronovius I. Observ. 22. & alii praetulerant *td aut.* deinde adjicit se etiam malle, *fama locuta est*, sed auctoritate MSS. destitui. atqui ita erat in quarto Moretano, Zulichemiano & Leidensi uno. sed non est Virgilianum, quid loquar quam locuta est fama. Castelvetrius in Operibus Criticis p. 85. & 149. haec verba, *quam fama secuta est*, non esse Sileno, sed Poetae adtribuenda censet, qui alios Poetas reprehendit, qui Scyllam Nisi in monstrum hoc mutarunt, idque etiam agere in Ceiri §. 54. & seqq. Ego cum viris

⁸⁹ defunt Steph. Dan. ⁹⁰ deest V. ⁹¹ defunt Vof. R. B. Steph. ⁹² defunt ad vs. 70. Vof. R. B. Steph. ⁹³ in-
 dago Dan. ⁹⁴ Archemori Dan. ⁹⁵ immatura Dan. male. vid. Lutat. ad Stat. Lib. VI. initio.

70 Ascræo quos ante seni : quibus ille solebat
 Cantando rigidas deducere montibus ornos.
 His tibi Grynei nemoris dicatur origo :
 Ne quis sit lucus, quo se plus jactet Apollo.
 Quid loquar aut Scyllam Nisi, quam fama secuta est,

75 Can-

SERVIL.

70. ASCRÆO QUOS ANTE SENI. Hesiodo, qui *Ascræus* fuerat, de vico Boeotiae, quem dicuntur Musae pascentem pecus, raptum de monte Parnasso, poetam fecisse munere calamorum.⁹⁶ [Cui etiam his pueritiam de senectute praestitisse dicuntur. Ideo ait: *quos ante seni*.]

72. GRYNEI NEMORIS DICATUR ORIGO. [Miraculum Apollinis, qui serpentem ibi occidit] Gryneum, nemus est in⁹⁷ finibus Ioniis, Apollini⁹⁸ [a *Gryne* filia] consecratum:⁹⁹ [vel a *Grynia* Moesia civitate; ubi est locus arboribus multis, junco, gramine, floribusque variis, omni tempore vestitus; abundans etiam fontibus: quae civitas nomen accepit a *Gryno*, Eurypyli filio, qui regnavit in Moesia, qui adversus Troianos Graecis auxilium tulit. Eurypylos namque filius Telephi, Herculis & Auges filii, ex Astioche Laomedontis filia, fuit; qui *Grynum* procreavit. Is, cum patris occupasset imperium, & bello a finitimis tentaretur, Pergamum, Neoptolemi & Andromaches filium, ad auxilium de Epiro provocavit, a quo defensus, victor duas urbes condidit; unam Pergamum de nomine Pergami; alteram a *Gryni* ex responso Apollinis. in hoc nemore Calchantem vites ferentem quidam sugur vicinus praeteriens dixit errare: non enim fas esse novum vinum inde gustare: At is, opere absoluto, vindemiae facta, cum ad coenam vicinis, eumque ipsi autum, invitasset, protulit vinum, & cum Diis libare in focum vellet, dixit se non solum poturum, sed etiam Diis daturum & convivis; cui ille eadem, quae ante ei, respondit: ob hoc deridens eum Calchas, adeo ridere coepit, ut repente intercluso spiritu poculum abiceret. Varro ait, *vin-*

cla detrabi solita, id est, compedes, catenasque, & alia, qui intrarunt in Apollinis *Grynei* lucum, & fixa arboribus.] In quo loco aliquando Calchas & Mopsus dicuntur de peritia divinandi inter se habuisse certamen: & cum de¹⁰⁰ pomorum arboris cujusdam contenderent numero, stetit gloria¹⁰¹ Mopso: praecujus rei dolore Calchas interit. Hoc autem¹⁰² Euphorionis¹⁰³ continent carmina, quae Gallus transtulit in sermonem Latinum. Unde est illud in fine, ubi Gallus loquitur: x. Ecl. 50. *Ibo, & Chalcedico quae sunt mihi condita versu carmina*. Nam *Chalcis* civitas est Euboeae, de qua fuerat Euphorion. [DICATUR. LAUDATUR.]

73. NE QUIS SIT LUCUS QUO SE PLUS JACTET APOLLO. Sensus hic est: Si tu *Gryneum* laudaveris nemus, in nullo se tantum Apollo¹⁰⁴ jactabit. "QUO SE PLUS JACTET. In quo plus gloriatur. Atalanta, Hippomenes, Gallus, Linus, Permessus, Phaethontides, Melampus, Pasiphae, Proctides.

74. QUID LOQUAR AUT SCYLLAM NISI, QUAM FAMA SECUTA EST. *Scyllae* duae fuerunt, una, Phorci & Cretheidos¹⁰⁵ Nymphae filia, pulcherrima, quam cum amaret Glaucus, marinus

VARIORUM

viris doctis facio, qui confusas Scyllas credunt, ne Silenum aut Poetam sub ejus persona veritatem ignorare, sed vulgatam opinionem ideo, more Poetarum satis noto, secutum, quia ita vulgo ferebatur, quod *fama secuta* notare mihi videtur. Illud aut hic repetitum non offendit, quum respondeat seq. 78. Aut ut mutatas &c. in Vossiano & Regio codice ante hunc versum erat vacuum spatium. BURM.

76. Du-

96 defunt R. Vol. B. Steph. al. 97 defunt B. Vol. Steph. al. 98 silvis B. 99 defunt B. Vol. R. Steph. 100 defunt usque
 in 990 R. B. Voss. Steph. al. 101 Gryne Moesia Dan. 102 jucundo Dan. unde jucundus Vossius legebat. 103 & al.
 4 Grynum Dan. 5 defunt Fabr. al. 6 morum B. 7 circa Mopsus Dan. Mopso cujus B. Mopso cujus Steph. 8 Hoc Euphorionis opus *Mopsos* inscriptum erat: sed aliam rationem, quam a Mopso, refert Suidas in *Euphorion*. NANSIUS.
 7 contingit B. 8 Calchydrico B. 9 defunt Voss. R. Steph. al. in B. defunt ad vl. 74. 10 jactavit B. Vol. 11 defunt
 Vol. R. Steph. al. 12 Phaethontides Dan. 13 Crataeis, vel Crataeis, Munkler ad Hygin. fab. excix. 14 defunt Vol. B. R.

- 75 Candida succinctam latrantibus inguina monstis
 Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
 (Ah!) timidos nautas canibus lacerasse marinis?
 Aut ut mutatos Terei narraverit artus:
 Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?

80 Quo

SERVII.

Deus, dum ipse amaretur a Circe, & eam contemneret, illa irata fontem, in quo se Scylla solebat abluere, ¹⁵infecit venenis: in quem cum descendisset puella, media sui parte in ¹⁶feras mutata est. Hanc postea Glaucus fecit deam marinam; quae classem ¹⁷Ulyssis, & socios evertisse narratur. ¹⁸[Quidam Scyllam hanc a Neptuno amatam dicunt, & per Amphitritem, conjugem Neptuni, roentem pellicis formam, venenis Circes in monstrum marinum esse mutatam.] Altera vero Scylla fuit Nisi, Megarensium Regis, filia: contra quos, dum, devictis jam Atheniensibus, pugnaret Minos, propter filii Androgei interitum, quem Athenienses & Megareses dolo necaverant, ¹⁹adamatus ab Scylla est, Nisi filia, quae, ut hosti posset placere, comam purpuream ²⁰parentis abscissam ei obtulit: quam Nisus ita habuerat consecratam, ut tamdiu regno potiretur, quamdiu illam habuisset intactam. Postea & Scylla, a Minoë contempta, ²¹vel dolore, [quod contempta esset, ²²vel quod quasi parricida a Minoë ad puppim ²³relegata tracta sit,] in avem ²⁴Cirim conversam est: & Nisus extinctus, deorum miseratione, in ²⁵aquilam Piscarien mutatus est; quae aves hodie, ut ipse in Georgicis I. 408. ²⁶docet, flagrant ²⁷*inter se magna discordia. Modo ergo Virgilius, aut poetarum more miscuit fabulas, & nomen posuit pro nomine; ut diceret *Scyllam Nisi*, pro *Phorci*: sicut III. Georg. 89 *Domitus*. *Pollucis habenis Cylarus*: cum Castor, domitor equorum fuerit. Item IV. Georg. 15. *Et manibus Progne pectus signata cruentis*: cum Philomelae, non ²⁸Procnae, ²⁹abscissa sit lingua. Aut certe sit Hysteron

proteron: ut ³⁰quasi utriusque fabulae videatur facere commemorationem, ut ³¹ita intelligamus: *Quid loquar aut Scyllam Nisi: aut quam fama secuta est, Candida succinctam latrantibus inguina monstis, Dulichias vexasse rates.* Aut certe ut bis ³²accipiamus: *Quid loquar, aut Scyllam Nisi, aut quam fama secuta est?* ut est illud in primo, 630. *Non ignara mali, miseris succurrere disco.*

76. DULICHIAS VEXASSE RATES. Ithacenses, a monte. ³³[*Dulichium* insula est, ubi mons est Ithacus: in qua fertur habitasse Ulysses: eoque & ipse *Dulichius*, & *Dulichias* habuisse rates dicitur.] *Vexasse rates* autem, per Tapinosin dictum est: nam non *vexavit*, sed evertit: quod Probus vult hac ratione defendere: dicens *vexasse* venire ab eo, quod est *vesto*, *vebo*, *vexo*; ut *vexasse* sit portasse, & sine dubio pro arbitrio suo evertisse. ³⁴[*Vexasse* est enim vis quaedam alieni arbitrii, non enim sui potens est, qui vehitur. Bene ergo inclinatum verbum est: nam qui fertur, & raptatur, & huc atque illuc distrahitur, *vexari* proprie dicitur. Cato in oratione de Achacis: *Cumque Annibal terram Italiam laceraret, atque vexaret.* Cicero in Verrinis: *Sed ut a barbaris praedonibus vexata esset.* Item ³⁵alibi: *Fana venata, direptae urbes reperiuntur.*]

77. [AH TIMIDOS NAUTAS. *Timidos nautas* nonnulli pro *timentes*, accipiunt, & bene, ab *timidos*, ex dolentis persona.]

78. TEREI. Pro Terei; nam per synaeresim dictum est: sicut supra, *Furtumque Promethi*, pro *Promethei*. *Tereus* autem Rex Thracum fuit, qui cum ³⁶[Atheniensibus tulisset auxilium, ac] Pandio-

¹⁵ tinxit Dan. Steph. sed ad vl. 48 infello fonte. ¹⁶ feram Dan. Steph. & al. ¹⁷ Ulyxis B. ¹⁸ desunt R. Vof. B. Steph. al. ¹⁹ amatus a Sc. V. R. B. Vof. Steph. ²⁰ parenti V. Vof. B. R. ²¹ deest R. Steph. ²² desunt V. Steph. al. ²³ deest Dan. ²⁴ religata. ... tracta Dan. ²⁵ deest Steph. ²⁶ in avis mutatus est formam B. Vof. R. Steph. al. Munck. ad Hygin. fab. excviii. *aquilam piscariam* vel, *piscatoriam* volebat. ²⁷ dicit al. ²⁸ deest V. R. Vof. ut B. ²⁹ Procnae Vof. R. B. Progne Dan. ³⁰ abscissa B. ³¹ deest Dan. ³² accipiendum Dan. accipias B. ³³ desunt Vof. R. ad *vexasse*, sed in B. ad vl. 78. ³⁴ desunt ad vl. 78. R. Vof. Steph. al. ³⁵ ablati Dan. ³⁶ desunt B. R. Vof. Steph. al.

80 Quo cursu deserta petiverit, & quibus ante
Infelix sua tecta supervolitraverit alis?

Omnia quae, Phoebus quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, jussitque edificare lauros,
Ille canit. pulsae referunt ad sidera valles.

85 Co-

S E R V I I.

dionis, Athenarum regis filiam, Procnem nomine, duxisset uxorem; & post aliquantum tempus ab ea rogaretur, ut sibi Philomelam sororem ³⁷ suam videndam ³⁸ arcefferet, profectus Athenas dum adducit puellam, eam vitavit in itinere: & ei linguam, ne facinus indicaret, abscidit: ³⁹ [inclusamque in stabulis reliquit, ementitus conjugem eam perisse naufragio.] Sed ⁴⁰ Philomela rem in veste, suo cruore descriptam, misit forori: qua re cognita, Procne Itym filium interemit, & patri epulandum adposuit. ⁴¹ [Alii Tereum finxisse socero dicunt, Procnem uxorem mortuam, & petisse Philomelam in matrimonium; & hoc dolore compulsum Procnem occidisse filium, & epulandum patri adposuisse; quas cum Tereus, agnito scelere, insequeretur,] ⁴² omnes in aves mutati sunt; Tereus in upam; Itys in ⁴³ phasiam; Procne in hirundinem: Philomela in lusciniam. ⁴⁴ [Quidam tamen eos navibus effugisse periculum, & ob celebritatem fugae aves appellatos volunt.]

79. PHILOMELA DAPES. ⁴⁵ Atqui hoc Procne fecit, ⁴⁶ [non Philomela]; sed aut abutitur nomine, aut illi imputat, propter quam factum est: ⁴⁷ [Et bene avis & hominis miscuit mentionem.] QUAE DONA PARARIT. Quod, satiato Tereo, caput & pedes filii uxor intulerit.

80. QUO CURSU. Licet volatum accipere debeamus, tamen *deserta petierit*, potest ad hominem referri.

81. SUA TECTA SUPERVOLITAVERIT. Hoc ad avem pertinet.

82. MEDITANTE. Canente.]

83. EUROTAS. Fluvius Laconum, qui ⁴⁸ audita ab Apolline ⁴⁹ suas edocet lauros, quibus ejus pleinae sunt ripae: ⁵⁰ [ibi namque templum Apolli-

nis est: nam hunc fluvium Hyacinthi causa Apollo dicitur amasse.] LAUROS vero multi pro vatibus accipiunt.

84. ILLE. Silenus. REFERUNT. Vel ferunt, vel proferunt, quo verbo aliter in sequenti versu utitur.

V A R I O R U M.

76. DULICHIAS VEXASSE RATES. *Tō vexasse* adversus Annaeum Cornutum egregie tuentur A. Gellius Noct. Attic. II. cap. 6. & Macrobius Saturn. VI. cap. 7. Exemplis illic prolatis adde & illud Claudiae Appii Cacci filiae apud eundem Gellium libro X. cap. 6. *Utinam reviviscas frater, atque illam multitudinem perditum eat, quae male nunc miseram convexavit.* HEINS. *Dulicheas* Zulichemianus, *Dulicias* fragm. Mor. *Dulicias* quartus Moretanus. vid. H. Steph. Diff. de Criticis p. 84. BURM.

77. AH TIMIDOS. Ita Rottend. & alii. *at timidos* Menagii. *canibus nautas*, unus Moreti & Leidensis. *vexasse marinis* Rottend. alter. BURM.

78. TEREI. Tere Vossianus prior. ut sit quomodo *Promethi* supr. §. 42.

79. PHILOMELA. *Philomena* Rottend. & Venetus. duo Leid. *Philomella* Mentelii duo, Menagii & Regius.

79. PARARIT. *Pararet* Mentelianus primus, *pararat* Rottendorphius alter. mox *quae cursu* Venet. & Parrhaf. Non male. sed *quo cursu* melius respondet *quibus alis*. & ita Schol. Stat. III. Theb. 503. *petierit* Parrh. & Regius. *supervolitraverit* Parrh. BURM.

82. OMNIA. *Omina* Moret. quart. *Phoebo quondam* Med.

83 EDIS-

37 deest V. Vol. R. Steph. 38 arcefferet Steph. Dan. Vol. R. 39 deest B. 40 Illa tamen rem in B. R. Vol. Steph. al. 41 deest B. Steph. 42 postea omnes Steph. 43 in Passam Vol. R. Dan. in Passanum al. in Phasianum Schol. MS. Juvenalis ad Sat. VI. 64. & Steph. in carduelem Pomp. Sabinus. 44 deest R. Vol. Steph. al. B. ad finem. 45 aut quali Procne Vol. aut ex hoc Pr. R. 46 deest Vol. B. Dan. Steph. 47 deest ad vl. 83. Vol. R. Steph. & al. 48 deest Vol. V. R. Steph. al. 49 instructus, suas Steph. al. 50 deest ad vl. 86. Vol. R. Steph. al.

85 Cogere donec oves stabulis, numerumque referre
Jussit, & invito processit vesper Olympo.

SERVII.

85. COGERE DONEC OVES STABULIS. Ordo est: *cogere donec oves stabulis vesper jussit, & invito Olympo processit.* REFERRE. Recensere.]

86. ET INVITO PROCESSIT VESPER OLYMPO. Et ex eo, quod dies invitus abcessit; & ex eo, quod nimio audiendi desiderio vesper exortus est, cantilenae voluptas ostenditur. "[Est etiam Solis laudatio, cujus lucis claritas tanta est, ut ea Olympus laetetur.] OLYMPO. Id est, caelo.

VARIORUM.

83. EDISCERE LAUROS. *Laurus* Mediceus & meus Venetus. HEINS. *Ediffere* Parrhaf. *edice-re* manus Pierii, nescio an ex codice; nulla enim nota addita erat, sed ex antiquo etiam pro *laurus* habebat *racalmos*, quod non intelligo, an pro *ramos*, ut in notis Pierii. BURM.

85. NUMERUMQUE REFERRE. *Referri* Men- telianus optimus a manu prima. Quomodo & alter ejusdem & Gudianus & Moretani tres, & toti- dem alii praeterea ex nostris, cum principe Medi- ceo, & ejusdem Moreti fragmento, ac Leidensi primo: sic Georgicôn primo, *Praedarique lupos jussit, pontumque moveri.* Aeneidos tertio, §. 61. in optimis membranarum constanter *Linqui pollutum hospitium & dare classibus Austros. non Linquere.* & §. 146. ejusdem libri in nonnullis scriptis, *nude laborum Tentari auxilium jubeat, quo vertere cur- sus.* libro v. Aeneidos -- *Tempestatibus agnam Cae- dere deinde jubet, solvique ex ordine funem.* Aru- sianus Messius tamen *referre* agnoscit, ut & No- nius Marcellus in *referre*. HEINS. *Referri* Parrhaf. & Leid. *numeroque referri* Regius. vid. II. Georg. 316.

51 desunt ad finem R. Vol. ad Olympo Steph.

ECLO.

ECLOGA SEPTIMA.

MELIBOEUS.

CORYDON.

THYRSIS.

M. ORTE sub arguta confederat ilice Daphnis,
 Compulerantque greges Corydon & Thyrsis in unum;
 Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas.

Am-

SERVIL.

I. FORTE SUB ARGUTA CONSEDERAT ILICE DAPHNIS. Ecloga haec pene tota Theocriti est: nam & ipsam transtulit, & multa ad eam congestit de aliis. *Arguta* autem modo canora, stridula. *Alibi argutum*, breve significat, ut III. Georg. 80. *Argutumque caput*. DAPHNIS. Divinum hunc inducit, quippe filium Mercurii, ut diximus supra: nam hinc est, quod paulo post dicturus est: *Caper tibi saluus & baedus*; quasi divinus.

2. COMPULERANTQUE. *Compellere* proprie est in unum locum, vel diversa, vel diversorum animalia cogere. [Cicero in Pisone: 36. *Omni pecora compulsa*.

VARIORUM.

I. FORTE SUB ARGUTA. *Sub antiqua* Scholastes Horatii. Epod. II. sed aliter Nonius Marcellus, Victorinus, Cledonius, Priscianus, & codices scripti. HEINS.

Ibid. CONSEDERAT ILICE DAPHNIS. *Considerat* a manu prima alter Mentelianus. Sic libro IV. Aeneid. 39. multi codices, *Nec venit in mentem quorum consideris arvis*. libro V. 387. *Proximus ut viridante toro considerat herbae*. libro XII. 237. *qui nunc lentis confidimus armis*. Ecloga V. 3. *inter*

confidimus ulmos. Et illa quidem ex scriptis exemplaribus, sed hic loci praeter Nonium Marcellum & Cledonium Priscianus duobus locis stat promulgata scriptura, & Alcuinus in Grammatica. Apud Juvenalem Satyra XIII. in nonnullis codicibus, *Examenque apium longa considerit uva*. Apud Columellam libro XII. cap. 25. *fidevit a fido* pari modo occurrit. *Deinde patiemur picem considerare, cum fiderit, aquam* (leg. *aqua*) *eliquabimus*. Quare ut a *sedeo*, *sedi*, & a *confideo*, *confedi*, sic a *fido*, *fidi*, & a *confido*, *confidi* derivatum opinor. Item a *subfido*, *subfidi*, a *desido*, *desidi*, ab *assido*, quod apud Terentium occurrit, *assidi*, & similia. Vide Vossium libro III. de Analogia cap. 26. & annotata Aeneidos III. 555. HEINS. *Considerat* Regius. ad Ecl. IX. 36. *confederat ilice cornix* Servius citat. Castelvetrius observat ilices in Mantuano agro non nasci, ut nec pinum, cujus meminit v. 24. nec juniperos, nec castaneas, quod probandum foret, nobis exteris ignotum. Et si potuerint nasci, Poetae licet fingere ibi stetit has arbores, quia non est contra naturam rerum. BURM.

2. COMPULERANTQUE. *Compuleratque* Cod. Rottend. alter *greges*. non mutandum. vid. ad Nemes. I. Ecl. 7. BURM.

4. AR-

Ecloga VII. Et in hac ecloga quaedam observat Castelvetrius pag. 151. quae Virgilio objici posse censet. Inscriptio in Vossian. MELIBEUS, CORIDON, THYRSIS, DRAMATICON. pro *Thyrsi* in Zulich. STAPSI. in Vratisl. *Corydon* inscribitur. Regii Codicis Glossator per Corydonem Virgilium, per Thyrsim Aemilium Macrum intelligit. Catroeus duos discipulos Virgili, Ceberem & Alexandrum, & Daphnim esse Virgilium, Meliboeum Maccenatem, vel Pollionem. aliter Servius ad vers. 21. BURM.

1. Desit V. Vof. 2. desint R. Vof. Steph. al. ad *Aradas*. 3. forte, florentes.

O 3

Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
 5 Et cantare pares, & respondere parati.
 Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
 Vir gregis ipse caper deerraverat. atque ego Daphnim
 Adspicio: ille ubi me contra videt: Ocius, inquit,

Huc

SERVII.

4. FLORENTES AETATIBUS. Hoc est, aetate
 5 florente.] ARCADES AMBO. Non revera *Arca-*
des, nam apud Mantuam res agitur; sed sic periti, ut
 eos *Arcades* putares: nam & paulo post dicturus
 est: *Soli cantare periti Arcades.*

5. ET CANTARE PARES, ET RESPONDERE PA-
 RATI. Hoc est, qui 4 possunt & continuum car-
 men dicere: nam hoc est *cantare*; ut v. Ecl. 20.
Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnim, vel
 v. 56. *Candidus insuetum miratur lumen Olympi.*
 Et Amoebaeum referre, ut III. Ecl. 62. *Et me*
Phoebus amat, *Phoebus sua semper apud me Mune-*
ra sunt, lauri. [CANTARE autem PARATI, pro
 parati, ut cantarent & responderent; vel *pares pa-*
rati, quasi pariter parati.]

6. HIC MIHI. Scilicet circa eam partem, in
 qua Daphnis sedebat. DUM TENERAS DEFENDO
 A FRIGORE MYRTOS. 6 Et varie hic locus expo-
 nitur: nam alii simpliciter accipiunt: Dum myrtos
 tego, & tueor, ne eas frigus exurat. Alii, qui
 aetatis illud fuisse asserunt tempus, dicunt: *Dum de-*
fendo a frigore, tego contra frigus futurum. Alii di-
 cunt: *Dum defendo*, id est, dum mihi ad defen-
 saculum praeparo *myrtos a frigore*, id est, quae
 sunt sine frigoribus. Solent enim pastores vendi-
 care sibi loca aliqua propter frigus futurum.

7. VIR GREGIS. Abusive: nam tantum ho-
 minum est. Sic alibi III. Georg. 125. *Quem le-*
gere virum. 7 Item Horatius 1. Od. 17. *Et 8 olen-*
tis uxores mariti. 9 Acyrologia est; 10 (quod tamen
 ad Theopocri imitationem dictum est; qui ait VIII.
 49. *ὁ τράως, τὸν λευκὸν αἰγῶν ἀνέ.*)

VARIORUM.

4. AETATIBUS. Hoc numero veteres hanc &
 alias voces usurpasse docet Gronov. ad Senec.
 Consol. ad Polyb. xxxvi. BURM.

5. CANTARE. *Certare* Leid.

6. HIC MIHI. *Huc deerraverat* Medicus, Lei-
 denfis, Gudianus, Menagiani duo, totidem More-
 tani cum ejusdem fragmento, etiam Mentelianus
 alter, sed a manu secunda. Idem ex pervetusto co-
 dice monuerat Pierius. nil muto. HEINS.

6. HIC MIHI. *Huc* Edit. Ald. R. Steph. sed *huic*
 Mentel. alter a m. pr. in Regio erasâ literâ *huc* e-
 rat, ut *huic* fuisse credam. *Hic* posset defendi ut
 jungatur *dum hic defendo* &c. & quia mox etiam
 haedorum mentio fit, qui aberrare non potuere;
 sed quos dum curat, caper aberraverat. Quoniam
 vero de Myrto dissentiant interpretes, nec quare
 eas a frigore defendat, constet, & in Vossiano le-
 gatur *teneros*, in Gudiano *Myrtus*, credebam olim
 forte scriptum fuisse,

Hic ego dum teneros defendo a frigore foetus.
 ut haedos intelligat, qui ne frigore corripere-
 rentur cavebat, in aprico loco eos collocans. Ita & i. Ecl.
 12. *Ovium teneros depellere foetus.* Vossius dele-
 tam volebat praepositionem *a*, & explicabat, dum
 frigore, id est umbra, defendo Myrtos, ne aestu
 exurantur. Sed quum illae Myrti mihi non admo-
 dum Pastori convenire videantur, praesertim
 gregem pascendi, non in horto versanti, re-
 ctius curare teneros foetus fingi potest. Neque et-
 iam quum aestate (vel saltem vere, vid. y. 48.)
 hic res agatur, ut sub *arbore sedentes*, *apum exa-*
mina, *virides ripae* &c. indicant, opus erat Myrtos
 a frigore defendere, aut etiam, ut Vossius, contra
 aestum munire, quae satis pati possunt arbores, in
 calidissimis regionibus provenientes. BURM.

7. CAPER. *Kalaxposuās* caper pro hircu poni
 volunt, quum caper sit proprie hircus exsectus: ut
 in ovillo genere aries fit vervex, ex caballo canterius,
 ex gallo capus, ex suibus meialis. NANSIUS.

Ibid. DAPHNIN. *Daphnim* Francianus & multi
 Heinfsiani, at ego Leidens. atque *Daphnim* alter.

8. ILLE. *Ipse* Zulichem. ubi contra Leid. sine me.

9. CA-

4 possint al. possint Vos. R. Steph. al. 5 desunt R. Vos. Steph. al. 6 deest V. R. Vos. Steph. al. 7 item & al. sic Hor.
 al. 8 olentes Dan. 9 Acyrologiae quod Vos. 10 desunt Vos. Steph. al.

- Huc ades, o Meliboe: caper tibi salvus, & haedi.
 10 Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
 Huc ipsi potum venient per prata juvenci:
 Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
 Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
 Quid facerem: neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
 15 Depulso a lacte domi quae clauderet agnos:

Et

SERVIL

9. "[ADES. Alii pro imperativo accipiunt, cuius pronuntiatio similis est indicativo. Terentius Andr. I. I. *Ades dum; paucis te volo.*] CAPER TIBI SALVUS ET HOEDI. Aut quia in capro est spes hoedorum: aut intelligimus istum etiam ¹¹ hoedos perdidisse, sed nescire: quod tamen ille quasi divinus indicat. Potest tamen etiam scire, sed levius damnum maioris contemnatione contemnere.

10. ET SI QUID CESSARE POTES. Si tibi ¹² potes vel breve otium persuadere: nam loquitur ad hominem amantem laboris. ¹⁴ [REQUIESCE SUB UMBRA. Mecum scilicet.]

11. HUC IPSI POTUM VENIENT PER PRATA JUVENCI. IPSI, Id est, sponte sua: ¹³ aut intelligimus istum praeter capellarum gregem juvencos habuisse peculiares: aut certe, *ipsi*, referamus ad hoedos & caprum, ut: *Per prata* ¹⁵ *juvenci*.

12. PRAETEXIT. Praetexit; ut VI. Aen. 500. *Non tamen Anna novis praetexere funera sacris.* HIC V. T. PRAETEXIT ARUNDINE MINCIUS: Fluvius. ¹⁷ Intelligamus Venetiam, ¹⁸ [quae est haud longe a Mincio, cujus est delicias commemoraturus. Alii dicunt loca ipsa *prata juvenci* appellari.]

13. EQUE SACRA. Et de sacra, ut IV. Georg. 347. ¹⁹ *Eque chaos densis divum* ²⁰ *enumerabat amores.* Id est, a chaos. ²¹ [Sacra autem quercus, aut ipsam, quam vult intelligi, aut universum genus, quod & Jovis, & ²² olim fatidica.]

14. NEQUE EGO ALCIPPEN NEC PHYLLIDA HABEBAM. Has duas intelligamus amicas esse ²³ cantantium: nam hoc dicit, *Nec Alcippen habebam*, ut ille; *nec Phyllida*, ut alter: ²⁴ aut, ut plerique putant, nomen villicae.]

15. CLAUDET AGNOS. Ergo varium pecus habuit.

VARIORUM

9. CAPER TIBI SALVUS, ET HAEDI. Credo fingendum esse in primo congressu narrasse Meliboeum de capro Daphnidi, & Corydoni, vel statim ut adspexit eos rogasse, num caprum vidissent, Daphnin vero videntem curam & sollicitudinem circa haedos, dixisse, *caper tibi salvus, ut haedi*, ut mallet legere. aequae tibi ille salvus est; ut haedi, quos tu a frigore tam sollicitè defendis. Ita ut illa verba, *Hic mihi*, fingi possint a Meliboeo pastoribus recubantibus dicta, vel ab eo prolata ab illis fuisse exaudita. BURM.

10. POTES. *Velis* Leidenfis. *potest* fragm. Moreti.

11. VENIENT. *Veniunt* Leid.

12. PRAETEXIT. *Pertexit* Vossianus prior. *protexit* Zulichemianus & Leidenf. sec. *virides* Vratil. *Virides etiam protexit* Francianus. BURM.

13. EQUE. *Asque* sec. Moreti & Zulich. *bi-que* quart. Moreti: & ita in loco ex IV. Georg. 347. *aque chaos d. d. numerabat* Leidenfis codex Servii. BURM.

14. ALCIPPEN. *Alcippem* tres Moretani, Menag. Rottend. & Leidenfis pr. & Ed. Mediol. *Alcippem* Zulichemianus. *Alcipenem* Parrhas. *neque Phyllida* fragm. Moreti. *mox quae clauderet* Rottendorphius alter. *quae clauderet haedos* Medicus. sed in margine *agnos pasceres agnos* fragm. Moreti. BURM.

16. CER-

11 desunt Steph. al. 12 perdidisse se nesc. V. haedos se nescire Vof. 13 potest, & mox, persuaderi V. Vof. 14 desunt R. 15 & Dan. 16 juvenci fluminis intelligamus, qui est Venetiae Vof. omisse mediis. 17 intelligamus Venetiae qui est R. qui Venetiae est Steph. al. 18 desunt Vof. Steph. al. 19 aequae V. 20 numerabat Vof. R. 21 desunt R. Vof. Steph. 22 erat olim sacrum. al. fatidice Dan. 23 captatum V. 24 desunt Vof. & R. Steph. al.

Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo.

Alternis igitur contendere versibus ambo
Coepere, alternos Musae meminisse volebant.

20 Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.

c. Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale

SERVII.

16. ET CERTAMEN ERAT, CORYDON CUM THYRSIDE, MAGNUM. Figurata locutus est: Magnum certamen, ille cum illo, erat: ac si dicas: Magna contentio est, cum Cicerone Virgilius. Et videtur nominativum pro genitivo posuisse, ¹⁶ (nam Corydonis facit.)

17. ¹⁶ POSTHABUI. Postpositi.] MEA SERIA. Necessitatem capri inquirendi, vel hoc odorum. LUDO. ¹⁷ Cantilenae, ¹⁸ ut i. Ecl. 9. *Ludere quas vellem calamo permisit agresti.*

18. ALTERNIS IGITUR CONTENDERE VERSIBUS AMBO. Hoc est, quod ait supra: *Et respondere arati.*

19. ALTERNOS MUSAE MEMINISSE VOLEBANT. ¹⁹ Siquidem *volebant*; sensus est, Musae utriusque meminerant, ut III. Ecl. 59. *Amant alternas Camoenas.* Sed multi *volebam* legunt, ut sit ²⁰ sensus, *Optabam, o Musae, meminisse alternos*, id est, omnia, quae dixerunt, tenere: nam & in fine dicturus est: *Haec meminisse.*

20. REFEREBAT IN ORDINE. Amoebei carminis lege, ut diximus ²¹ supra.

21. NYMPHAE, NOSTER AMOR, LIBETHRIDES. *Libethros* fons est Boeotiae, ubi coluntur Musae; [²² a *Libethro* poeta, qui primus armoniam tradidit, & arcem Musis consecravit: Alii locum, in quo Hesiodus natus est: Alii templum *Libethridum Musarum* dicunt, quod a ²³ Pierio Apollinis filio consecratum est.] Et sic ait *Libethrides*, ac si diceret ²⁴ *Hippocrenides*, a fonte *Hippocrene*. Ut autem poetae invocent Nymphas (sicut hoc loco, item in fine x. Ecl. i. *Extremum hunc, Aresthusa, mihi concede laborem*) haec ratio est, quod secundum Varronem ipsae ²⁵ sint Nymphae,

quae & Musae; ¹⁶ [nam & in aqua consistere dicuntur, quae de fontibus manat, sicut existimaverunt, qui Camoenis fontem consecrarunt: nam eis non vino, sed aqua & lacte sacrificari solet,] nec immerito: nam aquae motus ¹⁷ musicen efficit: ut in ¹⁸ hydraulia videmus. Sane sciendum, quod idem Varro tres tantum Musas esse ¹⁹ commemorat: Unam, quae ex aquae nascitur motu; Alteram, quam aëris ictu efficit sonus; Tertiam, quae in ²⁰ mera tantum voce consistit. Et multi volunt in hac Ecloga ²¹ esse allegoriam, ut Daphnis sit Caesar, Corydon Virgilius; Thyrsis ²² vero qui ²³ vincitur, Virgili obrectator scilicet, aut Bavius, aut Anser, aut Maevius, ²⁴ pessimi poetae.

VARIORUM.

16. CERTAMEN ERAT, CORYDON CUM THYRSIDE. Elegans appositio, cui similis illa apud Ciceronem lib. i. ad Famil. Ep. iv. *Unumque certamen erat relictum, sententia Volcatii*, ubi male Lambinus vult, cum *sententia*. Claud. iv. Conf. Hon. 49.

Exsere nunc doctos, tanta certamina laudis, Roma Choros.

Ut Heinsius ex Miss. legit. de voce *certamen* vid. ad II. Georg. 530. BURM.

17. POSTHABUI. *Aliter* hic agnoscit Donatus ad Terent. Hecyr. III. v. 33. BURM.

18. IGITUR. Ergo alter Rottendorph. sed Menagianus prior subiebat versum supra 5. *Et cantare pares &c.*

19. MEMINISSE VOLEBANT. *Volebam* Mediceus & Menagianus prior. etiam in primo Moretino pro diversa lectione. Teneo & editionem Juntarum Florentinam, in cujus ora scripturae variantis

²⁵ defunt R. Vof. Steph. al. ²⁶ defunt Vof. R. Steph. al. ²⁷ cantilena Steph. ²⁸ ut, *ipsum ludere* R. Vof. Steph. al. ²⁹ si R. Vof. Steph. al. ³⁰ deest L. V. Vof. Steph. al. ³¹ deest L. V. Vof. R. ³² fonte Boeotiae Libethro Dan. R. defunt L. Vof. Steph. al. ³³ Piero Munck. ad Hygin. Fab. cxxxvii. ³⁴ *Hippocrenides* Dan. *Ippocrenides* R. Vof. ³⁵ sunt L. V. R. Vof. Steph. al. ³⁶ defunt L. V. R. Vof. Steph. ³⁷ Muscam L. ³⁸ hydria vitrea Steph. al. ³⁹ commemoret L. ⁴⁰ in aera Dan. quae mera Vof. R. Steph. al. ⁴¹ deest L. V. R. Vof. ⁴² deest Dan. ⁴³ vincitur a Virgilio. V. Vof. ⁴⁴ deest L. V. R. Vof. Steph. al.

Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Versibus ille facit: aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendeat fistula pinu.

25 T. Pastores, edera crescentem ornate poetam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro:

Aut,

S E R V I I.

22. ⁴⁵ [CODRO. Codrus, poeta ejusdem temporis fuit, ut Valgius in Elegis suis refert.] PROXIMA PHOEBI. Subaudis carmina.

23. AUT SI NON POSSUMUS OMNES. Secundum illud dixit: VIII. Ecl. 63. *Non omnia possumus omnes*: nam debuit dicere: Aut si ego non possum.

24. ⁴⁶ [HIC ARGUTA. Juxta quam frequenter cantur; ac per hoc loquaci, garula.] SACRA PINU. Matri Desum consecrata. Sic supra §. 13. *Sacra quercu*, scilicet, Jovi dicata: [⁴⁷ & apostropham fecit, tanquam eam consecret, & intellectus pendeat, fistula malo catalysin facere, quam deterior esse.]

25. PASTORES ⁴⁸ CRESCENTEM POETAM. Verecunde locutus est, non jam poetam dicens, sed *crescentem*. Sane hoc loco carmen exprimitur Amoebeum. Nam cum Corydon petisset, ut esset Codri similis; hic se adeo Codrum superare dicit, ut in ⁴⁹ se ejus invidiam possit movere. *Hedera* autem coronantur poetae, ⁵⁰ quasi Libero consecrati; qui & ut Bacchae insaniunt. Sic Horatius I. Epist. xix. 3. *Ut male* ⁵¹ *sanis Adscriptis Satyris Faunisque poetas*: vel quod semper & ⁵² vivunt, & virent hederae, sicut carmina & aeternitatem merentur.

26. RUMPANTUR UT ILIA. Sicut etiam in Aeneide ⁵³ dictum est, *hoc ile*, & *haec ilia*, facit. Unde ⁵⁴ etiam Juvenalis v. 135. ⁵⁵ ait: *Vis frater ab ipsis Ilibus*? Nam ⁵⁶ Marullus mimographus contempsit artem, ad jocum movendum: & parasito dixit: ⁵⁷ *Tu ut Hector ab Illo nunquam recedis*. ⁵⁸ Est autem hoc dictum per amaritudinem rusticam.

V A R I O R U M.

tis lectiones sunt annotatae ex iis codicibus, quibus Pierius Valerianus est usus, sive hoc ipsius Pierii

manu, sive alterius cujuscunque hominis literati sit factum, non facile dixerim; ubi hoc loco etiam *volebam* margini erat adscriptum. quod tamen Pierius in suis castigationibus monere neglexit. pro vulgata stat scriptura Messius Arufianus. *Memini illam rem. Virg. in Bucol. Alternos Musae meminisse volebant.* quomodo & Nonius Marcellus agnoscit bis. HEINS. Credo Pierium ex Servii nota *volebam* adnotasse: ut & alibi fecit.

20. Hos. *Haec Corydon* Francii.

22. CODRO. Glossa Regii Cod. Theocrito, vel Cornificio, subfannando.

Ibid. PROXIMA. An in animo habuit *carmina*? an ut Guellius pro *proxime*? sed prius placet. ita lib. VIII. Aen. 427. *Fulmen erat: toto Genitor quae plurima caelo Dejicit...* & talia passim occurrunt. vid. ad Quintil. ix. de Inst. Orat. 2. *proxima Phoebus Versibus ille facit* alter Rottend. & Leidenf. & Glossator Reg. superscripsit *Apollini*, de quo pluribus agemus ad Lucan. VIII. 747. *concedens* etiam alter Menag. BURM.

24. PINU. *Quercu* Zulichem. a m. pr. *His arguta* etiam Venetus. *pendebat* Vossianus prior.

25. CRESCENTEM. *Nascentem* Mediceus a manu prima, & sic prior Vossianus cum Leidenfibus binis, quod & Pierius in duobus codicibus invenerat, paulo ante *pendebat fistula pino* pro diversa lectione Gudianus. HEINS. Ita *pino* loquentes Ecl. VIII. 22. *Nascentem* etiam Vossian. & Servius Danielis ad Ecl. IV. 19. & Ed. Med. Sed *crescentem* Schol. Horat. lib. I. Od. I. & recte. Terent. prol. Heaut. 28. *dote crescendi copiam*. BURM.

26. CODRO. *Codri* Moretanus sec. & Gudianus a manu secunda.

28. NE

⁴⁵ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁴⁶ defunt Vof. R. Steph. al. ⁴⁷ defunt L. Vof. R. Steph. al. ⁴⁸ NASCENTEM bis Vof. R. B. Steph. Dan. ⁴⁹ se in Dan. ⁵⁰ vel quasi L. Vof. Steph. al. & quasi B. ⁵¹ *Sanus* B. L. V. Vof. R. *Sanus* Steph. ⁵² semper vivent hedera R. & superscriptum virent. L. S. vivant hed. Vof. semper virent. B. Steph. Dan. al. ⁵³ diximus L. Vof. R. Steph. al. ⁵⁴ deest. L. V. ⁵⁵ aut vls V. R. Vof. aut ejus frater L. ⁵⁶ Marullus L. V. Vof. Marullus Dan. Marullus R. Steph. ⁵⁷ *Tu Hectorem* imitatis ab. al. vid. ad VII. Aen. 499. ⁵⁸ est autem hic Poetarum dictum L. sed hoc dictum est Dan.

Aut, si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

c. Saetosi caput hoc apri, tibi Delia, parvus

30 Et ramosa Mycon vivacis cornua cervi.

Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota

Puni-

S E R V I I.

27. ULTRA PLACITUM. Id est, ⁵⁹ mimice, irrisoria, ultra quam placeo & mereor: ⁶⁰ [quicquid autem ultra meritum laudatur, dicitur fascinari. BACCARE. Herba est ad depellendum fascinum.]

28. MALA LINGUA. Fascinatoria, nocendi scilicet studio.

29. ⁶¹ [SETOSI CAPUT HOC APRI. Multi per deo c. scribi volunt propter metrum. Sane deest consecrat, ut III. Aen. 288. Aeneas haec de Danaïis: & si apri, tanquam venator; si capri, tanquam pastor. PARVUS. Vel humilis, vel pauper, vel minor aetate.]

30. RAMOSA CORNUA. Ut I. Aen. 191. *cornibus arctoreis.* MYCON. Vel ejus filius, vel patronus. VIVACIS CORNUA CERVI. Ut ⁶² enim Plinius dicit in Naturali historia: Cum se cervi graves aetate cognoverint ⁶³ esse, serpentes requirunt, & eos statim ⁶⁴ ad se tractos, cum comedunt, ⁶⁵ [juvenescunt, &] revertuntur rursus ad ⁶⁶ aetatem priorem: ⁶⁷ [diu enim vivere dicuntur.]

31. SI PROPRIUM HOC FUERIT. Quod supra petierat, ⁶⁸ scilicet, ut talia carmina ⁶⁹ faceret, quae Codrus effecerat. ⁷⁰ [Proprium sane perpetuum, stabile, firmum. Terentius Andr. v. 5. *Ego deorum vitam ea propter sempiternam esse arbitror, quod eorum voluptates propriae sunt*, id est, firmae & perpetuae. Et in Formione: v. 5. *Curavi propria ut potiretur.* Et ipse I. Aen. 73. *Propriae que dicabo.* Et III. 85. *Da propriam, Thymbraee, damum.* Si proprium, alii hunc Myconem alieni pecoris custodem volunt, & sic dicere: Interim hoc tibi caput, Delia, dedico: si proprium hoc meum pecus fuerit, plus dabo, id est, simulachrum faciam.] LEVI. ⁷¹ Polito. DE MARMORE TOTA. ⁷² Quia solent plerumque caput tantum, vel ⁷³ thoracica facere. ⁷⁴ [Sane in libris Sacrorum refertur,

sacrum dici, quod rite sacrat, ut ⁷⁵ aedes, ⁷⁶ aereae, simulachra, dona: Hic ergo cum dicit, *levi de marmore tota Puniceo stabis saxas evincta casburno*: eodem modo & de Priapo dictum debemus accipere: Hic etiam caput apri pro dene offertur. Dona amata oblata numinibus tandem sacra sunt, & dona possunt dici, quamdiu non fuerint profanata.]

P H I L A R G Y R I I.

29. TIBI DELIA PARVUS. Vel puer, vel pauper: ut Horatius I. Epist. III. 28. *Parvi proponemus & ampli*, id est divites.

31. LEVI DE MARMORE TOTA. Solent enim plerumque caput, vel thoracica facere.

V A R I O R U M.

28. NE VATI. Glossator Barbii lib. XXXVII. Advers. 5. *ne puero noceant mala signa.* Vulgara est apud Schol. Horat. III. Od. 30. BURM.

Ibid. FUTURO. Ab eadem manu in Vossiano altero superscriptum erat *fuluro*.

29. SETOSI. Saetosi Mentelii Tert. Reg. Leidens. & Voss. de hoc vid. ad II. Aen. 664. Hein- sius hic *setosi* edidit, sed lib. VII. 667. & 790. *saeta*, & alibi semper. BURM.

30. MYCON. Myco alter Menagianus.

31. SI PROPRIUM. Myconem parvum socium sibi in venatu fuisse indicat Corydon, itaque de communi praeda caput & cornua haec sacrasse Dianae. Si vero eo creverit, ut possit sua manu cervum & aprum occidere, se tunc ex marmore templum facturum vovet. & ita *proprium* Opponit communi. Ita Bartholom. Riccius lib. II. de imitatione explicat, sed sibi hanc interpretationem sublegisse queritur Ludov. Castelvetrius in Operibus varii criticis nuper Bernae editis, pag. 81. Ric-

cii

⁵⁹ nimie Steph. ⁶⁰ desunt L. Vof. R. Steph. al. Vof. R. ⁶³ deest L. V. R. Vof. Steph. ⁶⁴ a se L. Dan. ⁶⁷ desunt L. R. Vof. Steph. ⁶⁸ deest L. L. Vof. R. Steph. ⁷² solent enim L. V. Vof. R. Steph. ⁷⁵ aedis Dan. ⁷⁶ aerea al. aereae Dan. aera Heinl.

⁶¹ desunt ad Mycon L. Vof. R. Steph. & al. ⁶² etiam V. ⁶⁵ desunt L. Vof. R. Steph. ⁶⁶ in actum priorem R. Vof. ⁶⁹ fecerit al. ⁷⁰ desunt L. Vof. R. Steph. ad levi. ⁷¹ deest L. Vof. R. Steph. ⁷³ Thoracia L. Vof. R. ⁷⁴ desunt ad 32 L. R. Vof. Steph.

Puniceo stabis furas evincta cothurno.

T. Sinum lactis, & haec te liba, Priape, quot annis
Expectare sat est: custos es pauperis horti.

35 Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem suppleverit, aureus esto.

c. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,

Can-

SERVII

32. SURAS EVINCTA COTHURNO. Ideo singulari usus est numero, quia hoc genus calceamenti utrique aptum est pedi, ut in primo Aeneidos 337. *Purpureoque alte furas* ⁷⁷ *vincire cothurno.* ⁷⁸ [EVINCTA. Vel simpliciter, vel valde, ut iv. Georg. 145. *Eduramque pinam.*]

33. SINUM LACTIS. ⁷⁹ *Sinus*, genus est vas; quod cum significamus, *Si*, producit; cum vero gremium significamus, *Si* corripimus. ⁸⁰ [Varro De Vita populi Romani: *Aut lepestram, aut galeolam, aut sinum dicebant.* Tria enim, pro quibus nunc acrotaphoron dicitur. Atta in Megalensibus: *Nempe ad mensam, ubi sermo de sinu solet suboriri.*] Sane notandum haberi considerationem divinarum personarum. Nam ille supra cum veneratione locutus est, apud numen severum ⁸¹ consideratione; ⁸² contra hic jocatur, quia loquitur ⁸³ ad numen, quod joci gaudere manifestum est. *Priapus* autem, deus Lamplacenus est, Hellepontus, qui hortos tuetur. LIBA. ⁸⁴ Placentas.

35. PRO TEMPORE. Pro necessitate, ⁸⁵ [pro capto rei nostrae, pro viribus, quae sunt hoc tempore.]

36. SI FOETURA GREGEM SUPPLEVERIT. Si tot agnos habuero quot oves: hoc est enim *gregem suppleri per foeturam*; & ⁸⁶ *Foetura* est proventus: ipse *foetus* ⁸⁷ vero, quod nascitur.]

37. NERINE GALATEA. ⁸⁸ [Amica Corydonis nobilis; & hoc dicit:] O amica, quae talis es, qualis Galatea fuit ⁸⁹ *nympha*, ⁹⁰ quam cum Po-

lyfermus Cyclops adamasset, [primum concubitus ejus precibus expetivit, mox vim adhibere conatus est; quem illa in mare se praecipitando effugit. Cyclops autem cum eam de mari non posset evocare, Actyn, quam Nympha diligebat, ictu petrae interemit; cujus cruorem Galatea vertit in fluvium; qui ejus retinet nomen.] *Nerine* autem patronymicum est Graecum: nam foëtinina patronymica; aut in IAS exeunt, ut ⁹¹ *Pelias*: aut in EIS, ut *Atreis*: aut ⁹² in NE, ut *Nerine*, *Adrastine*. ⁹³ [Ailii pro *Nereis* accipiunt.] THYMO MIHI DULCIOR HYBLAE. Vel odore thymi *Hyblaei*, vel ⁹⁴ mellis *Hyblaei*: ut a materia rem ipsam dixerit: nam apibus, non hominibus dulcis est thymus.

VARIORUM

cii sententiam prodidit etiam Majorag. lib. i. epist. Quæst. 17. Qui Myconem & Corydonem eundem facit, ut Ecl. rii. Menalcam & Iolam. hæret in hoc Catroeus: sed posset forte votum esse venatoris, ut perpetuo sibi venatu tam felici frui liceat, ut aprum & cervum sternere per Dianam sibi liceat, ut eo sensu *proprium* sæpe occurrit, ut i. Aen. 73. & alibi. BURM.

32. LEVI. *Leni* alter Rottendorphius & Parrhaf.

33. LACTIS. Plinius in præfatione: *Verum & diis lacte milites multasque gentes supplicant.* NANSIUS.

Ibid. HAEC TE LIBA. *Haec tibi tres* Moretani

⁷⁷ *aptare* L. ⁷⁸ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁷⁹ *sinum* Dan. ⁸⁰ defunt L. R. Vof. Steph. al. forte hic Varronis locus confusus cum altero, qui apud Nonium exstat in *sinum*; & apud Priscianum lib. vi. pag. 714. *Ubi erat vinum in mensa positum, aut lepestram, aut galeolam, aut sinum dicebant: tria enim pro quibus nunc Acrotaphoron dicitur.* Festus tamen *lepestram* genus vas aquarii scribit, nisi mendosus locus sit: (in ora codicis) de *lepestra* vid. Scalig. ad Varron. pag. 33. & ad Artæ locum ubi forte leg. *Ad mensam nempe* &c. nisi fortasse *ut*, aut talis particula præcesserit. VOSSIUS. ⁸¹ considerationem L. ⁸² quod contra Dan. ⁸³ apud Dan. loquitur numen B. numini Steph. al. ⁸⁴ placentæ L. placenta. R. Vof. ⁸⁵ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁸⁶ pro foetura V. per foeturam est proventus ipse Vof. L. R. foetura enim est proventus, id est ipse factus, al. ⁸⁷ defunt L. V. Vof. Steph. ⁸⁸ defunt L. Vof. Steph. al. ⁸⁹ deest L. V. R. Vof. Steph. ⁹⁰ quam Cyclops adamavit L. & reliqua defunt ad *Nerine* V. L. R. & Vof. & al. amavit R. Vof. Steph. al. ⁹¹ *Pelias* L. R. *Pelias* Vof. ⁹² lege in *ine*. ⁹³ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁹⁴ melle *hyblaeo* Steph. al.

Candidior cynis, edera formosior alba:

Quum primum pasti repetent praesepia tauri,

40 Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,

Horridior rusco, projecta vilior alga;

Si mihi non haec lux toto jam longior anno est.

Ite domum pasti, si quis pudor, ite juvenci.

45 c. Muscosi fontes, & somno mollior herba,

Et

SERVII.

38. HEDERA FORMOSIOR ALBA. Quia sunt & nigrae hederæ, ut II. Georg. 258. *Aut hederæ pandunt vestigia nigrae.* Nigra autem, vel alba hederæ, non ex foliis, sed ex ligno cognoscitur.

39. ⁹⁷ [PRAESEPIA. Id est, cum possessores novi cooperint assignatos possidere agros.]

40. TUI CORYDONIS. Plenum ⁹⁶ affectus est, ut XII. Aen. 56. *Si quis Amatae Tangit bonos animum.*

41. ⁹⁷ SARDOIS HERBIS. In Sardinia enim nascitur quaedam herba, quæ ⁹⁸ *Sardoa* dicitur; ut Sallustius dicit, apiastris similis: hæc ⁹⁹ comeſa ora hominum rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit: [unde vulgo *Σαρδίου γίλας*.]

42. ⁹⁸ [HORRIDIOR. Spinosior. Rusco. Virgulta brevia, acutis foliis & pungentibus; unde & in sacris scopæ fieri solent. ALGA. Herba, quæ in mari nascitur.

43. LUX. Id est, dies.]

44. ITE DOMUM PASTI, SI QUIS PUDOR, ITE JUVENCI. ⁹⁹ Quia ad pascendum avidissimi sunt. ideo autem increpat tauros tarde redeuntés ad stabula: quia superius ⁹⁹ dixit ille, tunc amicam suam venire debere, cum tauri ad praeſepia fuissent reversi.

45. MUSCOSI FONTES. Lanugine viridiore cooperiti. ⁹⁹ [SOMNO MOLLIOR. Turpilius * lectus.]

VARIORUM.

retani & totidem alii ex nostris, etiam Mentelianus alter a manu prima; sed Nonius Marcellus stat

pro vulgatis codicibus in *liba*, ut & Priscianus libro sexto. Valerius Probus Artis grammaticæ libro primo *tibi liba* exhibet. HEINS. *Tibi liba* Vratillav. Fragm. Moreti, Menagii & Venetus & alter Mentelii a m. pr. & Ed. Venet. & Mediol. ut ita apud Propert. III. III. 22.

Mi sat erit sacra plaudere posse via.

Ubi Brouck. præfert *mi tibi me*, ut alii. Vide ad Lucan. IX. 584. & X. 405. *si nostri lactis hæc liba* Parrhaf. BURM.

35. AT TU. Et Rottend. ac Menagianus.

37. NERINE. Nunc *Galathea Thimo*. . . *mibi* Parrhaf.

38. CYCNIS. Cigno alter Rottendorphius, & ita semper variant Codices; sed *Κύνος*, Græce dicitur.

39. REPETENT. *Repetunt* Regius, Leidenſis alter, Gudianus & Moretanus secundi, Menagianus & Rottendorphius & Fragm. Moreti, quod & *præſepia* vitioſe.

40. TUI. Tibi Venetus.

41. SARDOIS. *Sardonis* codices nostri plerique, etiam antiquissimus Mediceus; in Gudiano tamen, binis Leidenſibus & nostro Venero *Sardonis*. Nemesianus tamen Ecloga IV. 52. *Taxique nocentis Non metuet succos, Sardoaque gramina vincet.* Serenus Samonicus cap. XXIV. *Splen tumidus nocet, & risum tamen addit ineptum, Ut mibi Sardois videatur proximus herbis.* Ubi vetustissimus codex Puteanorum fratrum *Sardeis*. certe & apud Solinum

⁹⁵ Defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁹⁶ affectu V. Vof. affectum L. R. ⁹⁷ SARDONIIS L. Vof. R. ⁹⁸ Sarda Cod. Urſin. ⁹⁹ Hæc ora hominum rictus dolore contrahit L. Vof. R. Steph. al. quæ herba comeſa hominum rictus d. c. Dan. quæ h. c. hominum ora rictus d. c. V. hæc hominum viſus contrahit Urſin. Cod. pro rictus puto. ¹ defunt L. Vof. R. Steph. al. ² defunt L. R. Vof. Steph. al. ³ avia superius adpetes, dum avidissimi sunt Vof. qui ad Steph. ⁴ dixerat L. V. Vof. Steph. ⁵ defunt omnibus præter Dan. * forte, *deſtabiliſ lecta*.

Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solstitium pecori defendite. jam venit aestas
Torrida: jam laeto turgent in palmite gemmae.

T. Hic focus, & taedae pingues, huc plurimus ignis

50 Semper, & adsidua postes fuligine nigri.

Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum

Aut numerum lupo, aut torrentia flumina ripas.

c. Stant

S E R V I I

46. RARA ARBUTUS. ⁶ Aut genus arboris frondibus ⁷ raris: ⁸ [aut quomodo dicimus *rarum hominem*, pro egregio & bono.]

47. DEFENDITE. Prohibete, excludite. Horatius I. Od. 17. *Et igneam defendit aestatem capellis usque meis*. Duo ergo significat: nam aliter patriam dicimus defendere, aliter hostes, ut x. Aen. 969. *Hunc, oro, defende furorem*.] JAM VENIT AESTAS TORRIDA. Jam ⁹ venit, jam ¹⁰ appropinquat: non enim dicit aestatem esse, cum adhuc turgere gemmarum palmites dicat. Et bene tarde frondere vites commemorat in Venetia; quae est provincia frigidior.

48. ¹¹ [TORRIDA. Calore sicca.]

49. HIC FOCUS ET TAEDAE PINGUES. Contraria iste dicit. PINGUES autem *taedas* ait, desudantes picem. ¹² [Nonnulli *hinc* legunt, ut sit intellectus: quia in domo sua semper ignis sit; ideo subjectum, *hinc tantum*, ut est II. Georg. 390. *Hinc omnis largo pubescit vinea foetu*: hoc est, ex hac causa. Sane *hinc* alii propterea: alii loci significationem accipiunt.]

50. SEMPER. Quantum ad hiemis spatium pertinet.

51. CURAMUS. Quidam timemus accipiunt.]

52. NUMERUM LUPUS. ¹³ Quia solam considerat ¹⁴ lupo praedam; ¹⁵ [& subauditur, vel ovium, vel similitum.] TORRENTIA FLUMINA RIPAS. Quae aucta, riparum ¹⁶ munimina spernunt: ¹⁷ [& totum proverbialiter dictum est.]

V A R I O R U M.

num cep. IV. *herba Sardonias* vel *Sardinia*, ut est in

codicibus nonnullis. Sallustio tamen *herba Sardonias*; Servio *Sardonias* ad hunc locum a *Σαρδόν*, *σαρδόν*, *σαρδόν*. Latini *insulam Sardiniam* dixere, quae Graecis *Νῆρ* *Σαρδονία*: etiam *Σαρδῶν*. Hesychio est *Σαρδῶν Σαρδόνιον*. Inde *Σαρδῶν* sed & *Σαρδῶν*. *Sardus* & *Sarda* adjective apud Solinum frequenter occurrunt. Sed & *Σαρδῶν* *Βολών* apud Hesychium haec ipsa herba, de qua agitur a Marone. *Sardius lapis* Isidoro in Originibus, qui Solino *Sarda lapis*. HEINS. Vid. ad Claudian. Bell. Gild. 508. Heinssii notas, & ad Nemefiani d. I. & Rutil. I. 354. *Sardonius* Edit. Venet. Mediol. & aliae. *videor* alter Menagii & Ed. P. Dan. *videat* Frag. Moreti. *sibi ritior* alter Menag. a m. pr. quod nescio quid sit. BURM.

42. HORRIDIOR RUSCO. *Rusko* Giphanius indice Lucretiano ex Mss. sic & Georg. II. 413. HEINS. *Visco* Parrh.

43. TOTO JAM. *Totoque* Voss. est deest Parrh.

45. MOLLIOR. Vid. ad II. Georg. 470. & sup. Ecl. III. 55. *Mollior alba* Parrh. forte pro *alga*, quod repetitum ex 42.

46. QUAE VOS RARA. *Quae nos rara* Fragm. Moreti.

48. LAETO. *Lento* Mediceus a manu secunda.

49. HIC PLURIMUS. *Et plur.* Menagianus prior.

52. NUMERUM. Catroeus de Musica capit: inep- te. sed, licet Pastores soleant numerare pecus, ut Ecl. III. 34. VI. 85. lupo etiam numeratum pecus invadit, etsi sentiant pastores raptas oves deesse gregi suo, & ideo diligentius custodiant. Vid. E- rasmi

6 deest L. Steph. 7 rari L. 8 desunt ad *jam venit* L. Vof. R. Steph. al. 9 advenit L. V. R. Vof. Steph. al. 10 pro- pinquat al. 11 desunt L. Vof. Steph. al. 12 desunt ad 52 L. Vof. R. Steph. al. 13 deest L. qua Vof. R. 14 deest R. Vof. 15 desunt L. Vof. R. & Steph. 16 numina L. V. Vof. R. 17 desunt L. Steph. R. Vof. al.

c. Stant & juniperi, & castaneae hirsutae:

Strata jacent passim sua quaeque sub arbore poma.

55 Omnia nunc rident. at si formosus Alexis

Montibus his abeat, videas & flumina sicca.

T. Aret ager: vitio moriens sicut aëris herba:

Liber pampineas invidit collibus umbras.

Phyl-

S E R V I I.

53. STANT ET JUNIPERI. Modo, plenae sunt: alias, horrent, ut vi. Aen. 300. *Stant lumina flamma*: alias ¹⁸ vere statit, ut iii. 63. *Stant manibus* ¹⁹ arae. ²⁰ [Verrius Flaccus, *Juniperum* juvenem pirum dicit; vere autem *Juniperus* est quasi aculeis praedita, baccas ad piperis speciem gerens.] CASTANEA HIRSUTAE. Adhuc ²¹ intra ²² echinos suos locatae.

54. ²³ [PASSIM. Abundanter.]

55. RIDENT. ²⁴ Laeta sunt, ut iv. Ecl. 20. *Mixtaque ridenti colocasia fundet asantho*. ²⁵ Horatius ii. Od. vi. 13. *Ille terrarum mihi praeter omnes Angulus ridet*.

56. ²⁶ [MONTIBUS. E montibus.] FLUMINA SICCA. *Υπερβολικῶς* etiam jugas aquas, ²⁷ & perpetuo fluentes, siccati conspicias.

57. ARET AGER. Ordo est, *aret ager & sitit herba*, moriens vitio aëris, id est, pestilentia corrupti aëris affligitur.

58. LIBER PAMPINEAS. ²⁸ [Sane sciendum, Virgilium *pampinos* nunquam cum genere dicere: sed Varronem genere foeminino ²⁹ uti frequentius.] INVIDIT COLLIBUS UMBRAS. ³⁰ [Exsiccatae sunt vites nimio aestu, & folia amiserunt.] ³¹ INVIDIT COLLIBUS UMBRAS. Ut xi. Aen. 42. *Tene, inquit, miserande puer, cum laeta venires, Invidis fortuna mihi?* Nam invideo tibi illam rem dicimus, ³² [ut viii. Aen. 509. *Invidet imperium*.]

V A R I O R U M.

raffini Proverbia in, *Non curat numerum Lupus*. BURM.

53. STANT. Hunc versum sequenti subjicit quartus Moretanius.

Ibid. CASTANEA. Glossa Leid. id est *coctas*, quo modo Echinos Servii interpretatur.

54. SUA QUAEQUE SUB ARBORE POMA. G. Canter. Nov. Lect. libro vi. cap. 29. *sua* semel casus esse, & contrahendum esse contendit. Ita & Vossius Artis grammaticae libro ii. cap. 14. & de Analog. iv. 7. quem vide. Sed reor Maronem scripsisse *sua quaeque sub arbore*, vel *u in sua elidit*. HEINS. Certe etiam *sua* abl. casus facit. *sua quaeque* Gronovius ad Liv. iii. 22. & Gruterus ita Melissum emendasse notavit. sed Nonius in *strata* vulgatum servat. BURM.

56. VIDEAS. *Vides* Voss.

Ibid. VIDEAS ET FLUMINA SICCA. Codex Veneris a me redemptus, etiam notae recentioris, optimas nonnumquam lectiones agnoscens, *flumina caeca* exhibebat. Sic & Graecis *ποταμοὶ τυφλοί*, & *τυφλοί ποταμοὶ*, quarum vena exaruit aut obstructa est: sic *obscure fossas* in lege Manilia habemus. nam *caecae fossae* apud Columellam libro ii. cap. 2. *patentibus* opponuntur significatione non nihil diversa. *limus venas excaecat in undis*, apud Nasonem Pont. libro iv. elegia 2. & Metamorph. xv. v. 272. *Flumina prosiliunt aut excaecata residunt*: ut illic ex optimis membranarum esse castigandum monuimus. Nam *flumina exsiccata* in vulgaris exemplaribus circumferebantur ante editionem nostram. Apud Paulinum nono natali Felicis, *viventis aquae caecator Amalec*. nec dissimuliter *excaecata semina* habes apud Ciceronem. unde ille *occasionem* esse dictam contendit Catone Majori. *denso caecantur stipite silvae*, apud Festum Avienum Descriptione Orbis. Aggenus Urbicus de controversiis agrorum, ubi agit *de aqua pluvia arcenda*: *ejusdem*

18 vero Dan. R. Steph. & al. 19 desunt L. R. Vof. al. 20 Valerius al. desunt L. 21 inter L. Vof. R. al. 22 id est cochleas Gloss. v. 23 desunt L. R. Vof. Steph. al. 24 laete Vof. R. 25 desunt Dan. 26 desunt L. Vof. R. Steph. al. 27 desunt L. 28 desunt Vof. L. Steph. 29 desunt Vof. R. Dan. 30 desunt Vof. R. 31 haec in L. R. Vof. & aliis praeposuntur *raff* sine sitendum. 32 desunt Vof. R. Steph. al.

Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit:

60 Juppiter & laeto descendet plurimus imbri.

c. Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
Formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebo.

Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi.

65 T. Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis,

Po-

S E R V I I.

60. JUPITER ET LAETO DESCENDET PLURIMUS IMBRI. Sic alibi II. Georg. 326. *Conjugis in gremium laetae descendit.* Aër enim in pluvias solvitur.

61. ³¹ [POPULUS ALCIDAE GRATISSIMA. Quia cavelatus ab inferis rediit, quam Homerus II. N. 389. ³² *Axquida* dicit, ab Acheronte ad superos translata; qua corona usus, duplici colore foliorum geminos labores superiorum inferiorumque testatus est. De hac sane arbore fabula talis est: Leuce Oceani filia inter Nymphas pulcherrima fuit; hanc Pluton adamavit & ad inferos rapuit; quae postquam apud eum completo vitae suae tempore mortua est, Pluton tam in amoris, quam in memoriae solatium, in Elysiis piorum campis, Leucen nasci arborem jussit, ex qua, sicut dictum est, Hercules se, revertens ab inferis, coronavit.

62. FORMOSAE MYRTUS VENERI. *Myrtum* ideo dicatam Veneri voluit, quia cum a mari esset, latuit in myrto, ne nuda conspiceretur; vel quia fragilis est, ut amor inconstans; vel quia jucundi odoris, ut II. Ecl. 55. *Sic posita quoniam suaves miseris odores.*

64. NEC MYRTUS VINCEAT VENERIS, NEC LAUREA PHOEBI. Et ita adferri, *illas dum Phyllis amabit.* Non tam necessarium fuit dicere *corylos*: perinde enim est, ac si dixisset, *Phyllis amat corylos, corylos dum Phyllis amabit.*

65. ³³ FRAXINUS IN SILVIS PULCHERRIMA, &c. Bene singulis loca sua consignavit. *Fraxinus in silvis cedit tibi, pinus in hortis.* Non sic erunt pulchrae arbores in suis locis, id est, sibi aptis, creatae, sicut tu, si ad me frequenter venire curaveris.

V A R I O R U M.

ad conditionis est controversia de cloacis ducendis

& fossis caecis. ubi perperam fossis caecis legitur. Sic & fossas caecas patentibus & apertis opponit Columella lib. II. cap. 2. ubi addit, aliquas fari patentes, quasdam etiam occaecari. aliud tamen est occaecari, aliud excaecari. occaecantur fossae & flumina, quae operata sunt, excaecantur quorum meatus supprimitur. Statius Thebaid. lib. XII. 233.

— caecis incisa mervalia fossis.

Caecare oculos vitium pro obstruere, apud eundem Columellam libro IV. cap. 19. & cap. 24. Auctor Panegyrici ad Pisonem:

Non semper fluidis (lege pluviiis) adopertus nubibus aether

Aurea terrificis occaecat sidera nimbis.

Hoc tamen Maronis loco, nisi codices occurrant vetusti, qui Venetis membranarum subscriberant, vix assem quicquam immutare. HEINS. *Flumina fecas* Gudianus.

58. UMBRAS. Uvar Vossius alter a manu secunda.

59. ADVENTU. *Adventum* Venetus nostrum Leid. C.

60. DESCENDET. *Descendit* Mentelius, duo Moreti & Leidensis alter a manu prima & alter Mentelianus a manu prima: & ita Scholiastes Stat. lib. II. 154. *imbri aliquot. ymbre* Leidensis primus. BURM.

61. POPULUS. Ad hunc versum Servii nota daest in Dan. & L. sed in Dan. Ed. ad §. 64. legitur, & nota huc spectans ad §. 61. exhibetur.

65. PINUS IN HORTIS. Pelissierius Episcopus Monpessulanus corrigebat *pinus in oris.* & ad litteram referebat oram. pessima nam quis ita veterum est locutus? de pinu domestica seu hortensi intelligendum, quae Graecis *πίρος* *ἡμετέρος* dicebatur, ut

33 desunt L. Vol. R. Steph. & al. ad v. 65. 34 *Axquida* Dan. 35 desunt L. Vol. R.

Populus in fluviis, abies in montibus altis:
 Saepius at si me, Lycida formosæ, revifas,
 Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.

M. Haec

S E R V I I.

66. POPULUS IN FLUVIIS. Vari, & Hebri.
 [ut est nunc prius populus in fluviis, dein fraxinus in sylvis in Hebri.]

V A R I O R U M.

ut a silvestri, cujus apud Columellam mentio fit lib. quinto, distingueretur. nam ἡμίρος τῷ ἀγρίῳ opponitur apud Graecos; sic πίτυς ἀγρία Theophrasto Hist. Plant. libro III. cap. 4. Pausanias Eliacorum posteriore libro: Ἐφ' ἧν δὲ Θιόνιος πίτυς τ' ἡμίρου καὶ ποίης φέρεται καρπὸν, ἡμῶι μὲν ἔχ' οἶατο ἢ συμβαλέσθαι. agit de statua Theogneti. Idem ubi de venatu biontum. οἱ δὲ σφίοντες τὰ τέχνη τῶν αἰσίων προσφέρουσιν ἐν ταῖς καμίναις πίτυς, τ' ἡμίρου καρπὸν sic & ἡμίρ & ἰλαία, ἡμίρα φύλα, ἡμίρα δὲ δῖρα apud scriptores, & contra ἄλλαι ἀπὸ ἡμῶν sylvæ incultæ. Plinius de glandibus lib. XVI. cap. 5. Praeterea sunt aliquæ silvestres, aliquæ placidiores, quæ culta obtinent. Ovidius Art. Amat. lib. III. 692. cultam pinum dixit. ut a silvestri pinu, quam Pinastrum Plinius Hist. Nat. lib. XVI. cap. 10. indigetavit, distinguat,

Nec tenues cytisi cultaque pinus abest.

Ad quem locum multa congeessimus, ut Soliniani Exercitatoris conatum retunderemus, illic reponentis, *tinus*. Columella silvestris pinus meminit lib. IV. 26. Recte etiam faciunt ad rem silvestres pinus. *semper virentem* dixit Columella, ubi de Apibus agit lib. IX. 4. ut a silvestri distinguat, quomodo & Cytisi & ilicis duas species ibidem recenset. post hæc frequens sit incrementi majoris furculus, ut rosmarinus & utraque Cytisus, est enim sativa & altera suæ spontis itemque semper virens pinus & minor ilex: nam prolixior ab omnibus improbat, ubi Salmasius etiam *Tinus* inculcabat. vides de furculis agi. Agitur autem primo de fruticibus, deinde de furculis, demum de arboribus apium pabulationi destinatis, at ab iis amatis idem capite subsequenti ejusdem libri, de apibus itidem agens. Conferi deinde circa totum apiarium debent arbusculæ incrementi parvi, maximeque propter salubritatem: nam sunt remediis languentibus cytici, tum deni-

que casiae atque pini & rosmarinus, quin etiam cunilæ & thymi frutices. ubi arbusculis pinum accenset. contra pinus domestica Vegetio libro IV. cap. 34. ἡ ἡμίρ & πίτυς, Nafoni pinus culta. Nec alia est Maroni nostro in Culice semper florida pinus. Bumastrusque virens & semper florida pinus. qui locus ab elegantissimi ingenii viro Petro Bembo sollicitari non debuisset. Theophrastus Historiæ Plantarum lib. XII. cap. 10. Πίνης γὰρ τὸ μὴ ἡμερον ποῦσι, τὸ δὲ ἀγρίον. Item quoddam genus sativæ, seu hortensis pini semper virere ait, ut a silvestri distinguat lib. I. cap. 15. τὸ μὴ ἡμερον αἰψόλλα, ἰλαία, φοινίξ, δέφνη, μύρμις, πύκνυς τι γένος, κυπέρτις: hæc est semper florens Pinus Maronis loco jam producto. Erat autem Pinastrum longe procerior domestica. Plinius: Pinastrum nihil aliud est, quam pinus silvester, mira altitudine, & a medio ramo sa, sicut pinus in vertice. hinc aëriæ pinus Martiali XII. 50. non tam ob proceritatem, quam ob ramos caelum versus tendentes. vel etiam quod praeter naturam arboris pinus, admodum proceram possideret.

*Daphnonas, Platanonas, & aërios Pityonas,
 Et non unius balnea solus habes.*

Ita enim ille locus castigandus, & ad pinum hortensem referendus: idque ex vestigiis veterrimi codicis Thuanei, in quo & aërias Phyonas, vulgo & aërias Cyparissos. Unde apparet tres ordines harum arborum in deliciis hortensibus fuisse. Scribo praeterea in Martiali, *Et non una tibi balnea*. Ad illustrationem Maroniani ac Nafoniani loci apprimè idem facit Plinius. Picea montes amat atque frigora, feralis arbor & funebri indicio ad fores posita, ac rogis virens. jam tamen & in domos recepta, consili facilitate, quod ad Pityonas Martialis refer. Idem Plinius Pinus speciem quandam ibidem describit, gracilem atque enodem, per oras Italiae nascentem, quam Tibulum dicant. Nafoniano loco simillimus est ille Sisennae lib. IV. Historiarum apud Nonium in Fera vite. Et partim fera vite, partim lauro, & arbute, ac multa pinu ac myr-

36 Haec in Dan. adduntur. omnia vero male ad §. 61. referuntur.

M. Haec memini, & victum frustra contendere Thyrsin.

70 Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

S E R V I I.

69. HAEC MEMINI. Et memini illam rem dicimus, & memini illius rei, ut XI. Aen. 280. Nec veterum memini, laetorve malorum. Item IX. Ec. 45. Numerus memini.

70. EX ILLO CORYDON, CORYDON EST TEMPORE NOBIS. Victor, nobilis supra omnes: quam rem quasi rusticus implere non potuit.

V A R I O R U M.

myrtetis abundant. Ita scribo. *Arbusto* inquam, non *arbus*: nam cum arbus fruticantis species varias designet, ipsi arbus locus hic est parum tempestivus. Naso dixerat *regis arbutus herbam*. praeterea & illuc loci *culta pinus* videtur revocanda, cum agrum non arboribus, sed arbusculis ac fruticetis obitum describat Sisenna. *culta* autem non quod revera coleretur (qui enim poterat in silvis?) sed ejus generis, qualis in hortis coli solet. *Coli ferro* de arbore Seneca Thyeste 653. *Nulla quas laetos solet praebere ramos arbor, aut ferro coli.* apud Gratum *inculto Silvanus termitae gaudens*, id est oleastro. ut vero in Sisennae loco *arbusto* rescribamus facit, quod in antiquissimo Columellae libro aliquoties *arbus*, pro *arbusto* scriptum offendimus. locus vero Columellae, quem ex libro IV. 26. adduximus, emendatione eget. *Recte etiam faciunt ad eam rem silvestres pinus, atque etiam sambuci probabilis usus; tamen in his haec, eorumque similia pedamenta post putationem retractanda sunt, par-*

tesque eorum putres dedolendae. Sic vulgo legitur. in veteri est pro *silvestres pinus, silvestres abvius atque etiam sambuci probabiles usus* statum iis. scribo ex ejus vestigiis; *silvestres pinus, atque etiam sambuci probabiles usu statum iis: haec horumque similia p. p. r. f. p. & p. dedolendae, acendaeque.* Atque &c. *statumina* sunt apud Columellam, quibus vitis innititur, ut lib. IV. 16. 20. 22. & passim. Pinus etiam inter urbanas arbores a Plinio recensetur. ut lib. XXIII. 8. cum de nucibus pineis egisset, sub finem libri ait. *Haec habent se medicinae urbanarum arborum, transcamus ad silvestres.* Ergo pinus inter urbanas. & lib. XXIV. 7. agit de herbis fruticibusque pineis. rursus inter urbanas arbores lib. XVI. cap. 19. & 20. HEINS. Vid. ad IV. Georg. 112. Cerdam.

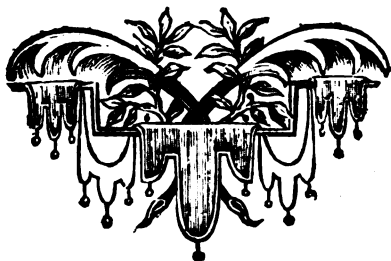
66. POPULUS. Ab hoc versu deerant Codici Franciano reliqua hujus Eclogae & sequentes, & initium Georgicon, usque ad v. 312.

67. AT. *Ac* Mediceus a manu prima.

68. CEDET. *Cedat* rectius vetustiores, Mediceus nempe & Mentelianus uterque & Gudianus, cum Moretanis tribus, & aliis totidem nostrorum. HEINS.

69. THYRSIN. *Thyrsim* Mediceus. fragm. Moreti. Secundus Moreti, Leidensis & alii, cum Edit. priscis.

70. TEMPORE NOBIS. *Nobis* Nannius. vid. Christian. ad Aristoph. Pac. 917.

ECLOGA OCTAVA.

PHARMACEUTRIA.

DAMON.

ALPHESIBOEUS.

ASTORUM Musam Damonis & Alpheſiboei,
Inmemor herbarum quos eſt mirata juvenca
Certantis, quorum ſtupefactae carmine lynceſ,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:

, Da-

SERVII.

1. PASTORUM MUSAM DAMONIS. Apud Theocritum eſt una Ecloga, quae appellatur *Φαρμακεία*: quia inducit mulier quaedam ſacris quibusdam pervertens mentem amatoris, a quo ſpernebatur, quam Virgilius tranſtulit ad hujus Eclogae ultimum partem. Prima enim ejus pars conqueſtionem ſolam habet amatoris¹ decepti, quem, nutriendo alteri, antiqua ſponſa² ſefellerat. MUSAM³ ergo cantilenam amorum, quos inter ſe occiderunt.

2. IMMÉMOR HERBARUM QUOS EST MIRATA JUVENCA. Qui cantilenae ſuavitate coegerunt etiam ea animalia oblivifci paſcuorum, quae ſunt paſcendi avidiſſima: nam ſupra ait VII. 39. *Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.*

3. STUPEFACTAE CARMINE LYNCEſ. ¹ [Animalia, tanquam Pantherae, in tutela Liberi: &c] paulatim ad augmenta procedit, dicens, *Juvencae oblitae ſunt paſcuorum: ſtupuerunt ferae: flumina etiam ſenſu carentia curſus proprios retardaverunt.*

4. REQUIERUNT FLUMINA CURSUS. Curſus proprios retardaverunt, & quietos eſſe fecerunt. Sic Salluſtius VI. Hiſt. *Paululum requietis⁶ militibus*. Quieſco ego enim⁸ [duplicem habet ſignificationem: & aliter dico, *quieſco ego*:] & aliter *quieſco ſervum*, id eſt, quieſcere facio.¹⁰ [Calvus in lo: *Sol quoque perpetuus meminit requieſcere curſus.*

VARIORUM.

1. PASTORUM. *Dammonis* alter Rottend.

Ibid. DAMONIS. *Dammonis* Leidenſis uterque, & Moretanus unus ſemper, niſi quod unus *ſ. 5. Damonis*. in Vratiſl. Inſcriptio Eclogae eſt DAMON. Damon autem poeta in Gudiano indicatur. BURM.

3. CARMINE. *Carmina* Leidenſis alter, & Regius a manu prima & Mentelianus prior. ut ſit Graeciniſus, vel forte ille librarius legerat *ſtupuerunt*, ut conveniat *re requierunt*. BURM.

4. REQUIERUNT. *Requierunt* veram eſſe ſcripturam ex Aruſiani Meſſii loco, quem ad Eclogae primae verſum octogefimum produxi, ſatis apparet.

PHARMACEUTRIA. *Damonis & Alpheſiboei contentio* hoc Idyllium in Menteliano utroque exemplari aliſque nonnullis inſcribitur. In Mediceo *Damonis & Alpheſiboei certatio*. Caeterum egregie magnus Scaliger ad annum MMXX. Chronici Eufebiani docuit exordium hujus Idyllii Pollionem, non Caefarem compellari, quod Grammaticis haecenus tamen eſt viſum. HEINS.

1 Ducendi B, dicentis nomen V. dicendi quem L. Voſ. R. 2 ſefellerit V. Voſ. L. B. 3 deſt L. Voſ. Steph. al. 4 quot al. 5 deſunt L. B. Voſ. R. Steph. al. 6 ait al. 7 deſt L. Voſ. R. B. 8 deſunt L. V. Voſ. R. Steph. al. 9 aliter, aliter Voſ. R. aliter & aliter al. 10 deſunt ad vl. 6. R. B. L. Voſ. Steph. al.

5 Damonis Musam dicemus & Alpheisiboei.

Tu mihi, seu magni superas jam saxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis aequoris; en erit umquam

Ille

SERVII.

5. DAMONIS MUSAM. Bene repetit, ne longum hyperbaton sensum confunderet; ut in Georgicis II. 4. repetit; *Huc pater, o Lenae.*]

6. TU MIHI, SEU MAGNI SUPERAS JAM SAXA TIMAVI. "Ubi ubi es, o Auguste, sive Venetiae "flumen transcendis: nam *Timavus* fluvius est Venetiae " [vel Histriae.]

7. SIVE ORAM ILLYRICI LEGIS AEQUORIS, EN, ERIT UNQUAM ILLE DIES, hoc est, sive "per Illyricum navigas mare, id est, per Dalmatiam: putas unquam erit tempus, "quo mihi liceat tua facta describere? " *

VARIORUM.

ret. perperam igitur in Pierianis nonnullis & quatuor nostris, etiam in Gudiano *liquerunt*. apud Symmachum libro primo Ep. xciv. *Quiesco igitur has partes*, quamquam *mutata cursus* Graeca constructio videri potest, tamen & apud Propertium libro II. Eleg. 34. *Quamvis ille suam lassus requiescat avenam*. ut quidem in nonnullis occurrit exemplaribus. & Eleg. 22. de Jove, *geminas requieverat Arctos*. HEINS. Vide Stephani Diatriben Horatianam pag. 50. & Passer. ad Propert. p. 335. Cerda per Graecissimum explicat: Flumina mutata cursus, id est quae mutarunt, requierunt. *Mirata* suos Ed. Venet. BURM.

6. TU MIHI. Catroeus repudiata sententia Scalligeri & aliorum, qui hoc ad Pollionem referunt, omnia spectare Octavianum Caesarem contendit, quem fingit post praelium Philippense reditum meditari in Italiam, & Poëtam incertum, qua via sit adventurus, hanc eclogam ante ejus adventum composuisse: & quum duo sint itinera ex Macedonia, vel mari per Illyricum aequor, vel terra per Istriam, quum Timavus transcendendus sit, ideo Virgilium utriusque mentionem facere, hinc omnia torquet hujus principii verba in hunc, quem fingit, sensum. singula operose refutare notarum ratio non permittit. sed quid magis naturale & ordini itinerum conveniens, quam Pollionem in Dalma-

tiam ducentem exercitum hic intelligere, de quo dubitat Poëta, an jam superaverit Timavum, & ita Istriam, ex qua legens oram Illyrici (quod ego de terrestri itinere secundum litus maris capiendum credo) in Dalmatiae fines pervenerit, & hinc auguratur ipsi belli prosperum eventum, quem diem jam adesse prope vaticinatur, & quo fortia ejus facta dicere, & simul ejus carmina celebrare per totum possit orbem? Hic sensus sponte exire mihi videtur, quum Catroeus cogatur fingere, (illa *fortia facta*, si Octavianum spectant,) Virgilium jam tum meditari Aeneida, & *tua* carmina vel de *Ajace* tragoedia Augusti intelligere, ut alii ante eum (& in primis Beroaldus, quem refutavit Floridus Sabinus lib. II. Lect. Subsec. 13. ut Nantius notaverat,) vel explicare de te scripta, quae omnia indigna Virgilio. Nam quis tam rusticum & inurbanum crederet Poëtam, ut gratiam a Caesare initutum se crederet, si tragoediam, quae si jam scripta, ipsi auctori displicuit, & in spongiam incubuit, ut laudum praecipuam materiam faceret, & de qua an hoc tempore jam cogitaverit Octavianus, minime probari potest? Deinde si *fortia facta* Caesaris, quae postea scilicet edet, celebraturum demum jaceret, an non ergo carpere Caesarem videri potest, quasi in praelio Philippensi nihil memorabile egisset, nec, ut narrant Historici, praelio ipse interfuisset, sive metu, sive valetudine: quum debuisset extollere Caesaris in hoc bello virtutem, si aularum artium peritum se exhibere voluisset? Denique quam absurdum sit *tua carmina* interpretari de te scripta, quae Sophocleo cothurno digna essent, id est tragoediis sublimibus, quales Sophocles fecit, celebranda! Quis enim umquam Virgilium voluisse tragoedias in laudem Caesaris scribere nobis prodidit? & quomodo haec convenient reliquis, quae Catroeus fingit, de Aeneide, quam jam meditari Poëtam nobis persuadere vult? an Aeneida speciem tragoediae fuisse, aut Sophocleum cothurnum posse de Epico carmine dici contendet? & an Caesaris caput, & lauro, ut victoris, & edera, ut Poëtae,

11 deest Dan. ubi abies L. 12 fluente B. L. R. Vof. Steph. al. 13 defunt L. R. Vof. V. B. 14 prope Steph.
15 quod R. Vof. B. * 15 putas. Dan. & al. repetunt post hanc vocem.

- Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
 En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem.
 10 Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
 A te principium: tibi desinet. accipe iussis.
 Carmina coepta tuis: atque hanc sine tempora circum
 Inter victrices ederam tibi serpere lauros.

Fri-

S E R V I I.

9. EN ERIT. Ecce, jam aderit. Nam *en* unum optantis est, ¹⁶ [ut: *En erit ille dies*;] aliud confirmantis, ¹⁷ [ut: *En erit ut liceat*.]

10. SOLA SOPHOCLEO TUA CARMINA D. C. Ac si diceret: Quamquam impar sit ingenium meum. laudibus tuis: nam tuae laudes merentur exprimi Sophocleo tantum cothurno. Sophocles autem Tragoediographus fuit altifonus. ¹⁸ [Alii ideo hoc de Pollione dictum volunt, quod & ipse utriusque linguae Tragoediarum scriptor fuit. COTHURNUS autem calciamantum tragicum, cuius usum quidam Sophoclem primum scenae intulisse volunt.]

11. A TE PRINCIPIUM: TIBI DESINET. ¹⁹ [Sic & Homerus II. I. 97. *Ἐν σὺν μὲν λελώ, σὺ δ' ἀέθουαι.*] Horatius I. Epist. I. I. *Prima dicte mihi, summa dicende Camoena.* JUSSIS CARMINA COEPTA TUIS. Supra enim dixerat VI. Ecl. 9. *Nam injussa cano.*

12. ATQUE HANC SINE TEMPORA CIRCUM INTER VICTRICES HEDERAM TIBI SERPERE LAUROS. Allegoricus dicit: Debet etiam carmen meum florere inter tuos plures triumphos. Nam victores Imperatores lauro, hederam coronantur Poetae. Verecunde autem ait *serpere*, hoc est, humiliter procedere. ²¹ [Alii ideo *lauri* & *hederae* simul mentionem factam accipiunt, quoniam Apollo carminum deus, idem Liber pater putatur. Quidam, sicut dictum est, in Pollionem dictum trahunt, qui tunc Illyricum petebat expugnaturus Salonas, & inde ad orientem adversus Antonium profecturus. Lauro autem triumphantes coronantur, hederam poetarum: Pollio & Imperator est & poeta. Cur tamen triumphantes lauro coronantur, haec ratio est; quoniam apud veteres a laude habuit nomen, nam *laudum* dicebant: vel ²² quod hanc in manu habuit Iuppiter, quando Titanas vicit: vel quod ea ar-

bore Praefecti militum, Fidenatibus victis, se coronassent sub Romulo: vel quod semper vireat. Hedera autem ideo coronantur poetae, quoniam poetas saepe vino plurimo manifestum est uti; sicut & de Ennio ait Horatius; & Lyrici omnes in suis carminibus loquuntur; & haec herba nimium frigida est, & vini calorem temperat: nam ideo & capiti imponitur. Varro ait, Liberum patrem propter calorem vini, hederam coronatum. Idem Varro etiam Musas ait. hederam coronari.]

P H I L A R G Y R I I.

10. SOLA SOPHOCLEO, &c. Asinium Pollionem: intelligit Tragoediarum scriptorem; aut Varium, cuius erat Thyestes tragoedia, omnibus Tragicis praeferebatur.

V A R I O R U M.

tuae coronatum iri, fingere ausus fuisset? quum Suetonius cap. LXXXV. eum *summam Poeticam* attigisse, & non successisse ipsi stilum in Tragoedia narret. si ita palpare voluisset Virgilius, recalcitraisset Caesar. Pollioni vero omnia recte convenire viri docti ostenderunt satis. BURM.

Ibid. SEU MAGNI. Jam *magni* s. seu Parrhas.

7. LEGIS. Regis quartus Moreti & Leid.

8. MIHI CUM LICEAT TUA. *Liceat mihi cum tua* duo Moretani. *mihi ut liceat* primus Moretani. mox ut *liceat mihi totum* alter Rottendorphius.

10. TUA CARMINA. Beroaldum haec de carminibus & Tragoedia Ajace ab Augusto scripta exponentem refellit Flor. Sabinus lib. II. Lect. sub. cap. 13. NANSIUS. Vide Cerdam, qui carmina tua explicat de te scripta, in tuas, Auguste, laudes. sed Pollionem, qui & Poeta fuit, spectant.

ex:

¹⁶ desunt L. Vof. R. Steph. al. ¹⁷ desunt L. Vof. B. R. Steph. al. ¹⁸ desunt L. B. R. Vof. Steph. al. ¹⁹ desunt L. Vof. R. B. ²⁰ *dicte* V. L. *dicendi camoena* L. ²¹ desunt ad vl. 14. L. Vof. B. R. Steph. al. ²² desunt Dan.

Frigida vix coelo noctis decesserat umbra,

35 Quum ros in tenera pecori gratissimus herba:

Incumbens tereti Damon sic coepit olivae.

D. Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer, alnum.

Conjugis indigno Nisae deceptus amore

Dum queror, & divos (quamquam nil testibus illis

20 PRO-

S E R V I I.

14. FRIGIDA VIX COELO NOCTIS DECESSERAT UMBRA. ²³ Statim, simul atque decesserat. Et bene ostendit amatorem tota nocte vigilasse. Siquidem ortum Luciferum primus aspexit: & ad eum, quippe ²⁴ ut ad Veneris stellam, locutus est. ²⁵ [Nasciturus autem nox aut umbra, pro tenebris posita.]

15. CUM ROS GRATISSIMUS. Masculini est generis, secundum quod ¹⁶ etiam in Aeneide ait XII. 339. *Spargit rapida ungula rores Sanguineos.*

16. ²⁷ [INCUMBENS. Propter amorem non se sustinens.] TERETI. Teres est rotundum & oblongum, ut columna, arbor. ²⁸ [Alii tereti olivae, baculum de oliva accipiunt.]

17. ²⁹ [NASCERE PRAEQUE DIEM. Quia dixerat: *Frigida vix coelo noctis decesserat umbra*; id est, priusquam nox occidit.] PRAEQUE DIEM VENIENS, ³⁰ [Ordo est: nascere, Lucifer,] ³¹ praeveniensque diem alnum age: sic alibi II. Aen. 802. *Ducebatque diem.* Et hoc dicit: Nascere, dum queror conjugis Nisae indigno amore deceptus, & moriens alloquor divos: quamquam nihil mihi profuerit, quod saepe eos saepe testatus. Quam rem secundum Epicureos ait, qui dicunt: (Euclet. I. 62.) *Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.*

18. CONJUGIS. ³² Non quae erat, sed quae fore sperabatur. Sic in quarto Aeneidos IV. 536. *Quos ego* ³³ *sum toties jam dedignata maritos.* ³⁴ [Alii, indigno deceptus amore, antiquae dictum accipiunt: indigno, pro magno; ut II. Georg. 373: *indignas hyemes*: vel impari, quia plus amabat, & minus amabatur. DECEPTUS. Pro capto. Amore, aut in amore, aut ob amorem.]

19. ET DIVOS QUAMQUAM NIL TESTIBUS IL-
LIS PROPECT. Sic hoc dicit, tanquam iurandum inter eum & Nyfam intercesserit.]

V A R I O R U M.

ex his sua compilavit Carroeus, qui ad Augustum, non Pollionem omnia haec refert. unum dictis addidisse sufficiat. fingit Caesarem post praelium reditum brevi in Italiam, sed quia duplex iter erat mari per oram Illyrici vel terra per Istriam & Timavi transitum, ideo poetam incertum esse. sed cur ergo praeponit iter per Istriam per quam in Illyricum tenditur? quod Pollioni convenit jam iter ingressio, de quo nescit, an jam Timavum superaverit, an jam in Illyricum pervenerit. BURM.

11. TIBI DESINET. Desinit Scholiafles Horatii Crucquianus libro primo, epistola prima, y. i. nec aliter primus Leidenfis. HEINS.

12. TEMPORA. Tempore alter Rottendorphius. tempora nonnulli, ut aliis in locis saepe.

13. LAUROS. *Laurus* manifeste agnoscit Charisius sub finem libri primi, ubi de Analogia agit; aliter tamen scripti. HEINS. *Laurus* Schol. Horatii Crucquianus lib. I. Od. I.

14. DECESSERAT. *Discesserat* Parrhaf. & Leid. unus. Vid. ad Ecl. II. 67.

15. HERBA EST. Pieriani codices verbum substantivum omittunt, etiam nostri ad unum omnes, si chartaceus Schefferianus excipitur. recte. omittit & Scholiafles Horatii Crucquianus ad Oden XII. libri quarti, & sic Georgic. III. 326. ubi idem versus occurrit. sic & libro IV. 402. codices nonnulli. *Cum sitiunt herbae & pecori jam gratior umbra.* HEINS.

17. PRAEQUE. *Postque* Zulichemius. male. est pro *praeveniens*: vid. ad Gratii Cynege. 489. *quaeque* Leidenf. BURM.

19. QUEROR ET DIVOS. *Ad divos* Moreti quartus. ita & mox y. 52. *Et & ad* variant in scriptis:

²³ deest Dan. Vof. R. B. ²⁴ deest L. Vof. R. B. Steph. ²⁵ desunt B. L. R. Vof. Steph. ²⁶ deest L. Vof. B. ²⁷ desunt B. L. Vof. R. Steph. al. ²⁸ desunt L. Vof. R. B. Steph. al. ²⁹ desunt L. Vof. R. Steph. al. ³⁰ desunt E. R. Vof. al. ³¹ praeveniens age diem clarissimum R. L. V. Vof. Steph. al. Praev. age diem, & hoc dicit B. ³² auctorem, non Dan. ³³ *sum* L. Vof. R. ³⁴ desunt ad vs. 20. L. Vof. R. Steph. al.

- 20 Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora.
 Incipe Maenalius mecum, mea tibia, versus.
 Maenalus argutumque nemus pinosque loquentis
 Semper habet; semper pastorum ille audit amores,
 Panaque, qui primus calamos non passus inertis.

25 In-

S E R V I I.

20. EXTREMA MORIENS TAMEN ALLOQUOR HORA. Id est, paulo post moriturus. Sic in quarto, 650. *Incubuitque thoro, dixitque novissima verba.*

21. INCIPE MAENALIOS. Arcadicos: nam *Maenalus* mons est Arcadiae. Dicitur autem hic versus intercalaris, qui frequenter post ³⁵ aliquantulos interponitur versus: sicut intercalares ³⁶ dies aut mensēs vocantur, qui interponuntur, ut ratio Lunae Solisque conveniat. ³⁷ Fecit autem hunc versum ad imitationem Theocriti, qui frequenter dicit in *Pharmaceutria*: ³⁸ [Ἰνυξ ἴλας τὸ τῆς ἡμέρας πάλαι δῶμα τ' ἄνδρα.] ³⁹ *O Iynx, trabe tu illum meam ad domum virum.* Sicut hic in sequentibus: *Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite Daphnim.* ⁴⁰ [MEA TIBIA. Mea musa.]

22. MAENALUS. Ille mons.] ARGUTUMQUE NEMUS. Garrulum, stridulum, ut VII. Ecl. 1. *Fortē sub arguta confederat ilice Daphnis.* PINOSQUE LOQUENTES. Ideo hoc ausus est dicere, quia dicturus est, SEMPER PASTORUM ILLE AUDIT AMORES. Sic etiam in prima Ecloga: *Formosam resonare doces Amaryllida sylvas.* Sic & in Aeneide XI. 458. *Dant sonitum rauca per stagna* ⁴¹ *loquacia cygni.*

24. ⁴² [PANAQUE QUI PRIMUS CALAMOS N. P. I. Pan Arcadiae deus est, ut X. Ecl. 26. *Pan deus Arcadiae venit*, qui fistula canere primus invenit; quia calamos in usum cantilenae adducens inertes esse non passus est, id est, otiosos, sine arte: & NON PASSUS INERTES, Deest esse.]

V A R I O R U M.

ptis: ut dictum esset pro *queri apud divos*, ut alii loqui amant; sed quum Priscianus lib. XVIII. p. 1190. *queror divos* conjungi debere, & ita hoc verbum construi, *queror tibi*, & se doceat, nihil audeo mutare. quamvis quia & intercedit, *que-*

ror simpliciter possum esse potest, & *divos adloquor* conjungi. nam *queri rem*, & similia dici ostendimus ad Petron. cap. xci. sed *queri divos* si liceat dicere, subintelligendum mihi videtur aliquid, ut *deos crudeles, infidos, fallaces*, aut simile quid. quare nondum displicet, *queror ad divos*, ut sit, *queror ad divos*, & licet nihil profecerim, tamen adloquor eos moriens. BURM.

20. EXTREMA. *Extremam* Gudianus. *adloquor* Leidenfis primus & Mentelianus prior.

21. MAENALIOS VERSUS. Maenali versus sunt pastorales, a Maenalo monte Arcadiae, pastorum gregibus celebrato. NANSIUS.

Ibid. MEA TIBIA. *Mea fistula* Mentelius prior.

22. PINOSQUE LOQUENTES. *Senantes* Medicus, sed frustra. vulgatam recte Priscianus libro quinto agnoscit. Theocriti sui illa cogitabat Maro, Ἀδελφὸς λαλῶσι τῶν γάμων αἱ κυπάρισσοι hunc Maronis locum Autonius quoque est aemulatus epistolis ad Paulinum: *Cumque suis tremulum loquitur coma pinea ventis.* ita enim veterrimus codex Vossianus. pro quo vulgati: *Atque arguta suis loquitur coma pinea ventis.* Petronius carmin. de bello civili -- non verno persona cantu Mollia discords strepitu virgulta loquuntur. quamquam is Petronii locus ad concentum avium est referendus. Septimius Severus non abludens: *Pinea brachia cum trepidant Audio canticulum Zephyri.* Cornelius Severus apud Scholiasten Persii: *Pinea frondosi coma murmurat Apennini.* Nemesianus: *nobis vento ne garrula pinus Obstrepat.* Catullus de Phaeolo -- nam Cytorio in iugo Loquente saepe sibilum edidit coma. ita poetae frequenter rebus inanimatis non vocem solummodo, sed visum quoque ac auditum assignant. *loquaces rivus* frequenter occurrit apud illos. *digisi loquaces* Nasoni. apud Horatium libro III. Od. 13. habes *lymphas loquaces.* Sed & hic in uno Vossiano pro diversa lectione *pinos loquaces* invenias.

35 a'iquot Steph. 36 dies mensis L. Vof. R. B. 37 Vid. Bap. Pii Adnot. Poster. cap. 11. NANSIUS. 38 desunt L. R. Vof. 39 O turbo morituum meum domum adducito L. Vof. R. B. Steph. al. 40 desunt L. Vof. Steph. 41 loquentia Steph. Dan. 42 desunt L. Vof. R. B. Steph. al.

- 25 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes?
 Jungentur jam gryphes equis: aevoque sequenti
 Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
 Mopse, novas incide faces: tibi ducitur uxor.

30 Spar-

S E R V I I

26. MOPSO NISA DATUR. Honeſta ⁴³ turpiſſimo, pulchra deformi. ⁴⁴ [QUID NON SPEREMUS AMANTES. Speremus pro timeamus, ut IV. 419. *Hanc ego ſi potui tantum ſperare deberem*: vel quid non ſperemus perverſi accidere, cum hoc mihi accideret? Difficile eſſe putamus, qui aliquid amamus, ut ea quae amamus aſſequi poſſimus.]

27. JUNGENTUR JAM GRYPHES EQUIS. ⁴⁵ [Utrum: idem jugum ſubibunt? ut dicuntur jungi jumenta: an coitu jungentur? Gryphes] ⁴⁶ autem genus ferarum in Hyperboreis naſcitur montibus, ⁴⁷ omni parte leones ſunt, aliis & facie aquilis ſimiles, equis vehementer ⁴⁸ infeſtae, Apollini conſecratae. AEVOQUE SEQUENTI. Id eſt, Acceſſu ⁴⁹ temporis non ſolum pulchrae deformibus nubent; ſed etiam contrariae naturae animalia jungentur. ⁵⁰ [Notandum ſane *aevum* hic pro tempore, ut ipſe alibi III. Aen. 415. *Tantum aevi longinqua valet mutare vetuſtas*. Salluſtius VI. Hiſtor. *In quibz longiſſimo aevio plura de bonis falſa in deterius compoſuit*. Alias *aevum* pro annis; ut II. 638. *Vos o quibus integer aevi ſanguis*.]

28. CUM CANIBUS TIMIDI VENIENT AD POCULA DAMAE. ⁵¹ Alludit ad perſonas: nam ⁵² Mopſum quaſi canem, Niſam quaſi ⁵³ damam vult. Et damas ⁵⁴ maſculino genere poſuit, ⁵⁵ ut alibi III. Georg. 539. *Timidi damas, cervique fugaces*. Horatius ⁵⁶ foemineo ait I. Od. 2. *Et ſuperjecto pavidae natarunt aequore damae*. ⁵⁷ [Et hic, ne *opuſculorum* faceret, dicendum *timidi damae*.]

29. MOPSE, NOVAS INCIDE FACES. Quaeſolent

praeire nubentes puellas. ⁵⁸ [Cornae ſane faces, quae quaſi diutiſſime luceant, quas rapiunt tanquam vitae praefidia: namque ⁵⁹ his qui ſunt petiti ⁶⁰ diutius ſeruntur vixiſſe. ⁶¹ Sane] Varro in ⁶² nuptiis dicit ſponſas ideo faces praecire, quod antea non niſi ⁶³ nocte nubentes ducebantur ab ſponſis. Quas etiam ideo limen ait non tangere, ne a ſacrilegio inchoarent; ſi deſignaturae virginis ſtatem, *calcens rem Veſtae*, id eſt, numini caſtiſſimo conſecratam. ⁶⁴ [TIBI DUCITUR UXOR. Id eſt, ſub tuo nomine alius ducitur: ut eam non ipſi, ſed aliis ſervitutam eſſe, ſignificet: ſcilicet ejus corruptoribus.]

V A R I O R U M.

23. Moreti fragmentum, & Venetus noſter *pinusque loquentes. pinusque loquentis* Gudianus, quod tantundem eſt. HEINS. *Lucosque loquentes* Zulichem. ſed hoc, & Medicei lectio *ſonantes eſſe* ſichum ex Ecl. x. 28. ubi *lucosque ſonantes*. vid. ſupr. ad Ecl. v. 28. *pinus* autem & *pinus* dici notat Serv. ad x. Aen. 230. BURM.

24. PANAEQUE QUI PRIMUS. *Primum* Medicus. HEINS. Vid. Ecl. II. 32.

Ibid. INERTES. *Agreſtes* Menagii prior.

26. QUID NON SPEREMUS AMANTES. *Speramus* primus Moreti. *ſpernemus* Voſſ. varie haec exponunt interpretes. Servius & alii pro *timeamus* capiunt, & puellarum credunt levitatem indicari, quae formoſum mutat deformi ſponſo: alii, ſi tam pulchrae puellae tam foedus & turpis jungatur, quid nos, illo multum pulchrioribus, non ſperare debemus?

43 Turpi al. 44 deſunt ad 27. L. R. B. Voſ. ſed in Steph. & al. ad *difficile*. 45 deſunt L. Voſ. B. Steph. 46 hoc L. Voſ. B. R. Steph. al. 47 quae omni L. V. Voſ. 48 infeſti, A. & conſecrati. Dan. & al. infeſtae Steph. & al. 49 temporum Dan. 50 deſunt ad 28. R. L. Voſ. B. Steph. 51 & hic alludit Steph. 52 illum q. c. illam L. V. Voſ. R. B. 53 Damnam L. & ita ſemper. 54 Maſculini generis Dan. propoſuit ſic L. 55 ut deſt B. 56 feminino L. Voſ. B. 57 deſunt L. R. Voſ. Steph. al. & hoc Dan. 58 deſunt ad *ſane* L. B. R. Voſ. Steph. 59 hii quae... ſunt Dan. 60 iis quae ſunt petita Heinf. V. Vlt. ad Gratii 484. his, quae ſunt petita Voſſius. 61 ſine Varro L. unde, ſive ut Varro legebat Heinſius. 62 in actis Dan. oetis L. R. Moetis V. in actis. ſed ſuprad. nuptiis B. *Actis* probat Urſinus ex ſimili loco Lib. 1. Aen. 408. ubi vide Servium: & Callimachi actis citari vulgo a Graecis & Latinis ſcriptoribus, & Propertium dixiſſe *Actis* Callimachi notat. 63 per noctem L. V. Steph. al. 64 hic in Dan. illa ſequantur *dicuntur*, * etiam ideo n. novo &c. uſque ad *alibi deſeris*, quae in ſequenti nota nunc leguntur, deſunt vero Voſſ.

30 Sparge, marite, nuces: tibi deferit Hesperus Oetam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.

O di-

S E R V I I.

30. SPARGE, MARITE, NUCES. Idem Varro spargendarum nucum hanc dicit esse rationem, ut Jovis omine ⁶⁵ matrimonium celebretur, ut nupta matrona sit, sicut ⁶⁶ Juno. Nam *nucēs* in tutela sunt Jovis: unde & juglandes vocantur, quasi Jovis glandes. Nam illud vulgare est, ideo spargi nuces, ut rapientibus pueris fiat strepitus, ne puellae vox virginitatem deponentis possit audiri. Modo tamen ideo ⁶⁷ dicit: *Sparge, marite, nuces*, ut cum culparet infamiae: nam meritorii pueri, id est, catamiti, quibus licenter utebantur antiqui, recedentes a turpi servitio, nuces spargebant, id est, ⁶⁸ ludum pueritiae; ut significarent se puerilia cuncta jam spernere. ⁶⁹ Dicitur etiam ideo a novo marito nuces spargi debere; quod projectae in terram tripudium solistimum faciant, quod auspiciū ad ⁷⁰ rem ordiendam optimum est: vel ideo a pueris aspergendas nuces cum strepitu & convicio flagitari, ne quid nova nupta audiat adversum, quo dies nuptiarum dirimatur. Quidam putant quod haec esca ad incitandam Venerem faciat. Sane fabula de nucis origine talis est: Dion rex Laconiae fuit, qui habuit uxorem ⁷¹ Iphiteam Prognai filiam; quae cum Apollinem summo cultu & reverentia hospitio recepisset, ille remunerari volens circa se hospitum cultum, tribus filiabus eorum, quae Orphe, Lyco, & ⁷² Carya appellatae sunt, divinationem concessit, adjecto ne proditricēs numinum esse velent; neve quaererent quod esset nefas scire. Post Liber pater adveniens, a Dione vel ejus uxore receptus hospitio est, qui cum amata a se Carya coitum miscuit: sed cum inde aegre Liber profectus esset, cogente amoris impatientia denuo ad hospites redit, causam praetendens ⁷³ dedicandi fani, quod ei rex voverat; sed Lyco & Orphe, intellectu circa sororem Caryan Liberi amore, eam custodire coeperunt, ne cum Libero ei esset copia coeundi; quas cum Liber pater moneret, terretque, ut saltem praecepta Apollinis custodientes,

pertinacem diligentiam compescerent, videretque ab his & sororem acrius custodiri, & suum secretum studiosius inquiri, Orphen & Lyco, immisso furore, ad Taygetum montem raptas in saxa convertit. Caryam vero, quam amaverat, in eodem monte in arborem sui nominis vertit, quae Latine Nux dicitur; quod postea Diana ita factum Laconas docuit. Unde templum ⁷⁴ Caryatidi Dianae a Laconibus consecratum. TIBI DESERIT HESPERUS OETAM. ⁷⁵ Oeta mons Thessaliae, in quo Hercules exustus est ⁷⁶ volens, postquam se exuere non potuit tunica, Nessi Centauri cruore tincta; & post in caelum receptus est. De hoc monte stellae videntur occidere, sicut de Ida nasci, ut II. Aen. 801. *semque jugis summae surgebat Lucifer Idae*. Et hoc dicit, ⁷⁷ [tibi Hesperus deferit,] id est, ⁷⁸ propter te nox advenit. ⁷⁹ [In eodem monte Hesperus coli dicitur, qui Hymenaeum, speciosum puerum, amasse dicitur; qui Hymenaeus fertur in nuptiis Ariadnes & Liberi patris vocem perdidisse cantando, ex cujus nomine nuptiae dictae sunt.]

V A R I O R U M.

mus? scilicet, nos placituros etiam puellis. nihil horum placet admodum, malim legere *quid nos speremus amantes*? Scilicet si ille, qui revera illam animo suo non amavit, talem puellam nactus est, & tam foedus pulchrae puellae placuerit, nihil est, quod nos consilii forma nostra, & ardentem amantes, in posterum speremus. hoc sequentia postulare videntur. *junguntur Grypbes equis* &c. quibus nullus amor est equorum, nec cum illis consortium intercedit, sed perpetua pugna. vis est in *amantes*, qua voce negat Mopium amasse Nisam, sed illum alia parte, forte divitiis, placuisse & praelatum *junguntur* etiam Moreti pr. quod Cerda de partu hybrida capit. *Grifēs Vratil. & Leid. tigres Parthas. BURM.*

27. SEQUENTI. *Sequente Leid. C.*

18. TI-

65 patrium Voss. Patrimonium L. V. R. O. 66 Juno patri V. L. de nucibus in tutela Jovis vid. Salmaf. Exerc. Plin. p. 424. 67 ait L. V. B. Steph. modo. modo ait R. 68 Ludos V. Ludo B. L. R. Vof. 69 hic sequebatur, unde & illud dictum est: Tibi ducitur uxor, id est, sub tuo &c. B. Vof. R. & al. & reliqua desunt ad *tibi deferit H. O.* 70 reformandam... op. Dan. deformandam op. alii. 71 Inphiteam Dan. Imphitean. al. 72 Caroea al. & Dan. & ita deinceps. 73 dedicandi... sane Dan. dedicandi quod al. dedicandi fana, Heinsius. 74 Caryatidi Dan. & al. Vid. Schurtz. notitiam Biblioth. Vinarienf. pag. 117. 75 montem Thessaliae, in quo stellae &c. omisiss mediis B. Vof. R. Steph. al. 76 Forte dolens. BURM. 77 desunt L. Vof. R. Steph. 78 per Dan. 79 desunt L. Vof. R. B.

O digno conjuncta viro! dum despicias omnis,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellae,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba:

35 Nec

S E R V I I.

32. O DIGNO CONJUNCTA VIRO. Jam insultat puellae. ⁸⁰ [Ergo sic pronunciandum, ut habeat contemptum.] VIRO. Mopso, rustico & deformi, qualem tu quaesisti. ⁸¹ *dum despicias omnes*: & iracunde dicit eam omnes despiciere, cum se solum despiciat.

33. MEA FISTULA. Cantilena. DUMQUE CAPELLAE. Scilicet, ⁸² tibi sunt odio.

34. HIRSUTUMQUE SUPERCILIUM. D. B. Utrum natura, an quod tibi ita videtur? ⁸³ Per incultum corpus ostendit fortitudinem suam. ⁸⁴ [PROMISSAQUE BARBA. Id est, demissa.]

P H I L A R G Y R I I.

32. O DIGNO CONJUNCTA VIRO. In amatore tria requiruntur, ut sit formosus, ut dives, ut bene cantans.

V A R I O R U M.

28. TIMIDI. *Timidi* Voss. *timidae* Parrhas. & Rottend. fec.

29. INCIDE FACES. In ora codicis, quem habeo, manus viri docti, mihi ignota, scripserat, *incende*. & ita in codice Divionensi se reperisse, scripsit mihi vir doctissimus Franciscus Odinus, qui hoc melius sequentibus *sparge nuces* convenire credebatur, quia illa duo in idem tempus melius congruunt; & si tempus ante deductionem vellet intelligi, Poeta debuisset dicere *decortica nuces*. Sed ne dicam nuces jam nudatas potuisse comparari, quum toto anno celebrarentur nuptiae, & decorticare tantum recentibus ab arbore nucibus, eo tempore, quo decutiuntur, posset convenire, duas has, diversis temporum momentis solemnitates Poeta disjungere mihi videtur. primo enim monet, ut faces incidat, ut paratae sint ad deducendam sponsam, & huic verbo *novas* convenit, quum & veteres incendi possint. deinde addit *ducitur uxor*, & hinc progreditur ad *sparge nuces*, ubi nimirum in domum & thalamum jam sit deducta: deinde nocte orta, quae tuam in gratiam citius oritur (hoc enim est

tibi deserit besperus Oetam) addit, *o digno conjuncta viro*. & ita omnem nuptiarum pompam paucis verbis ordine enumerat. BURM.

30. TIBI. *Jam* Venetus. *Hesper* Hoetam Vratil.

32. O DIGNO. *Et digno* Leidensis alter, *digna* alter Rottendorphius. qui & *cum despicias*.

34. PROLIXAQUE BARBA. *Promissaque* Medicus, Mentelianus uterque, Menagianus prior, prior Vossianus, duo Moretani, Leidensis primus cum Gudiano, bene. de quo ad Nasonem Trist. IV. Eleg. II. §. 34. *curis secundis*. Plautus Rudente. 2. 3. 46. *Capillum promittam, optimum est, incipiamque ariolari*. Hinc Bellonae comati Satyricon. nam fanatici Bellonarii, & Matris Magnae sacerdotes comam alebant, & rotabant inter vaticinandum. Solinus cap. 51. *Indis omnibus promissa caesaries*. Varro Modio, *Quod tum erant in Graecia, coma promissa, rasa barba, pallia trabentes*. Gi-phanius Indice Lucret. in *prolixa*, negat in Mss inveniri, & miratur, unde *promissa barba* promanarit. eum vide. *inmissam barbam* Aeneidos tertio habes, & in Sisenia apud Nonium. & *inmissa barbam* in Lucilio. in Livianis codicibus quoque parem scripturae discrepantiam deprehendit Pierius, cujus exemplaria vulgatam lectionem hoc loco pertinaciter complexa minime sunt audienda. in Menteliano priore a secunda manu *demissaque barba*. Sed *promissam barbam* Diomedes etiam Grammaticus hoc loco agnoscit, & *inmissam* interpretatur libro primo. sic Aeneidos III. 583. *pro inmissaque barba* Gudianus liber & Nonius Marcellus, *promissaque* agnoscunt. Plin. lib. VII. Epist. 27. *Apparebat idolon, senex macie & squalore confectus, promissa barba, horrenti capillo*. *Demissa barba* Avienus fabula XIII. *Propexa barba* Nasoni non uno loco, ut & Scholiastae Juvenalis Satyra IV. §. 103. cui *attonsam barbam* illic opponit. Columel. VI. I. *promissis ad genua palmaribus*. Idem lib. V. cap. 5. *ramos longius promittere*, quod ipse interpretatur, latius defundere. lib. VII. 3. *venter arietum*

⁸⁰ defunt L. Vof. R. ad per 34. in B. ad *incultum*: ad viro Steph. ⁸¹ *dum despicias*, quoniam ipse despiciatur, putat omnes despici Dan. cui priora VIRO, sequentia vero & *iracunde* PROLIXAQUE defunt Steph. ⁸² tibi dum sunt, alii. ⁸³ DEMISSAQUE per & C. L. ⁸⁴ PROMISSAQUE BARBA, demissa barba al. demissa Steph. defunt Vof. R. Dan.

- 35 Nec curare deum credis mortalia quemquam.
 Incipe Maenaliis mecum, mea tibia, versus.
 Saepibus in nostris parvam te roscida mala
 (Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
 Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus:

40 Jam

S E R V I I.

35. NEC CURARE DEUM CREDIS MORTALIA QUEMQUAM. Superbia tua damnata est turpi marito, dum credis nullum deorum curare ⁸⁵ mortalia. Quam rem secundum Stoicos ⁸⁶ dixit

37. ROSCIDA MALA. Matutini roris humore perfusa. ⁸⁷ [Sane unde *Melus* Graece traxerit nomen, fabula talis est: *Melus* quidam, in Delo insula ortus, relicta patria fugit ad insulam Cyprum, in qua eo tempore Cinyras regnabat, habens filium Adonem: hic *Melum* sociatum Adoni filio iussit esse: cumque eum videret esse indolis bonae, propinquam suam dicatam & ipsam Veneri, quae Pelia dicebatur, *Melo* conjunxit: Ex quibus nascitur *Melus*, quem, propterea quod Venus Adonis amore teneretur, tanquam amati filium inter aras praecepit nutrire. Sed postquam Adonis apri ictu extinctus est, senex *Melus* cum dolorem mortis Adonis ferre non posset, laqueo se ad arborem suspendens, vitam finit; ex cujus nomine *Melus* appellatus est. Pelia autem conjux ejus in ea arbore se adpendens necata est. Venus, misericordia eorum mortis ducta, Adoni luctum continuum praestitit; *Melum* in pomum sui nominis vertit: Peliam conjugem ejus in columbam mutavit: ⁸⁸ *Melum* autem puerum, qui de Cinyrae genere solus supererat, cum adultum vidisset, collecta manu redire ad Delum praecepit. Qui cum ad insulam pervenisset, & rerum esset ibi potitus, *Melon* condidit civitatem: & cum primus oves tonderi, & vestem de lanis fieri instituisset, meruit ut ejus nomine oves *μῆλα* vocarentur: ⁸⁹ [Graece enim oves *μῆλα* appellantur.]

38. DUX EGO VESTER ERAM. Aut dux ⁹⁰ vos praeibam; aut capellas alloquitur. ⁹¹ [CUM MATRE LEGENTEM. Deest pronomen, & ideo vel hujus, vel puellae matrem intelligere possumus.]

39. ALTER AB UNDECIMO TUM ME JAM

CEPERAT ANNUS. Id est, tertius decimus: alter enim de duobus dicimus: ⁹² [Ut unus ab undecimo sit duodecimus: alter, tertius decimus.] Et vult significare ⁹³ * jam se vicinum fuisse pubertati, quod de duodecimo anno procedere non potest.

V A R I O R U M.

rietum promissus. & lib. VII. 9. *sues ventre promissa.* HEINS. *Promissa* etiam Regius.

35. CREDIS. Credas quartus Moretano. & ita Interpres Statii ad lib. III. Theb. 350. sed *credis* Commentator Horatii Crucquianus lib. I. Od. 34. & I. Sat. v. 102. sensus est, perfida & perjura ideo es, quia credis deos non punire perjuriam. ut saepe Poetae de amantibus loqui solent. BURM.

37. SEPIBUS. *Saepibus* Mentelianus uterque, Gudianus, Leidenensis & alii nonnulli. vid. I. Ecl. 54.

Ibid. ROSCIDA MALA. *Roscida mella* in secundo Moretano, quomodo Ecloga quarta, & *durae quercus sudabunt roscida mella.* Sed Ecloga tertia quoque habes, *Silvestri ex arbore lecta Autea mella.* & Ecloga secunda, *Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.* Vide annotata Georg. IV. 7. 143. HEINS. In Veneto erat *Therasida mala.*

39. ALTER AB UNDECIMO. Tertium decimum annum intelligit Servius hic significari; tu potius duodecimum intellige; ea videtur figura, qua illud dictum est. v. Ecl. 49. *Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.* Neque Donatum audias apud Terent. in Andr. I. I. 50. super eo loco, *unus & item alter*, nam & ipsum hallucinari, si rem acute perpendes, facile cognosces. MUSON. *Ab undecimo* Leid. vide Castal. Decad. III. Obf. I.

Ibid. TUM ME JAM CEPERAT. *Tum me jam acceperat* Eugraphius in Terentii Andriam Act. I. Sc. I. quomodo Mediceus, priores Mentelianus ac Menagianus cum Moretano primo, & Gudiano & trinis Leidenfibus. sed nil mutandum. Idem Eugra-

⁸⁵ mortalia offendit * Dan. ⁸⁶ dixit. mortalia vero. . . Dan. ⁸⁷ desunt usque ad finem notae L. Vof. R. B. Steph. & al. ⁸⁸ *malum* Dan. ⁸⁹ desunt Dan. ⁹⁰ deest L. Vof. R. B. Steph. al. ⁹¹ desunt L. Vof. R. B. Steph. al. ⁹² de-
 sunt L. Vof. R. Dan. ⁹³ * jam cum vicinum Vof. nam pubertati vicinum se fuisse signif. vult. Steph.

40 Jam fragilis poteram a terra contingere ramos.
 Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
 Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
 Nunc scio, quid sit Amor. duris in cotibus illum
 Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,

45 Nec

S E R V I I.

40. ⁹³ [JAM FRAGILES POTERAM A TERRA CONTINGERE RAMOS. Necdum magnos & altos. Et hoc dicit: Tantae altitudinis eram, jam ut possem attingere minores, & fragiles adhuc, arboris ramos. Et] bene cum annis ⁹⁴ conjungit habitum corporis. Nam & ⁹⁵ in Jure pubertas ex utroque colligitur.

41. UT VIDI, UT PERII. ⁹⁶ [Theocriti est III. 42. *ὡς ἴδω, ὡς ἴπαρην.*] Unum est temporis, aliud ⁹⁷ qualitatis. Nam hoc dicit: *Mox* ⁹⁸ ut vidi, quemadmodum ⁹⁹ perii: [vel primum ut postquam, duo sequentia pro admirandi significatione posita sunt.] MALUS ERROR. ¹ Definitio amoris: [nam amor errare plerumque compellit.]

43. NUNC SCIO, QUID SIT AMOR. Vel quasi jam juvenis, vel quasi spretus. Gravior enim amor fit [ex despectione, vel] ex desperatione. Terentius Eun. v. ix. 23. *Perii! quanto minus spei est, tanto magis amo.*

44. ISMARUS, AUT RHODOPE. Montes ⁶ sunt asperissimi, [Ismaros in Epiro, Rhodope in Thracia.] Et perite vituperat ab origine: item a gestis ⁸ rebus, ut: *Saevus amor docuit.* Nam de exitu circa Deum vituperatio non cadit. EXTREMI GARAMANTES. Populi ⁹ sunt Africae. EXTREMI autem, faevi, quasi ¹⁰ a consortio humanitatis remoti: VIII. Aen. 727. *Extremique hominum* ¹¹ *Morini, Rheusque bicornis.*

V A R I O R U M.

graphius *Alterum ab undecimo interpretatur decimum tertium.* HEINS. *Tum me jam acceperat* Regius & Vossianus a manu secunda & Leid. unus. *mox ab terra* Mediceus..

40. MALUS ERROR. Vide Heinf. ad Ovid. I. Amor. x. 9.

⁹³ desunt R. B. Vof. Dan. ⁹⁴ jungit B. Steph. Dan. ⁹⁵ deest B. al. nam jure Steph. ⁹⁶ desunt B. R. Vof. Dan. Steph. al. ⁹⁷ quantitatis L. Vof. R. a m. pr. ⁹⁸ deest ut L. Vof. R. B. ⁹⁹ vel qualiter perii Dan. ¹ desunt L. R. Vof. B. Steph. ² definitio L. ³ desunt L. Vof. R. B. ⁴ anni L. ⁵ desunt L. Vof. R. B. ⁶ sunt Thraciae asp. B. L. Vof. R. Steph. ⁷ desunt L. Vof. B. R. Steph. ⁸ deest R. B. Vof. Dan. ⁹ deest R. Vof. B. Dan. ¹⁰ deest L. Vof. B. vide ad Suet. Tib. XLII. ¹¹ mori L.

43. NUNC SCIO. Id est fero. vid. Donat. ad Terent. Eun. i. i. 25. BURM.

44. ISMARUS AUT RHODOPE. Servius in duobus apud me codicibus emendatissimis, uno literis Longobardicis exarato, altero vetustissimo, qui fuit Francisci Philephi, habet hoc loco, *Aut Ismarus aut Rhodope*, quo modo si legatur, versus stare non potest. Quid igitur? expungemusne particulam aut primo loco positam? mihi certe nullo modo expungenda videtur: nam ex ea particula apparet, Servium ita legisse versum Virgilianum, quomodo jam pridem Petrus Bembus indicavit reperiri in suo tunc optimo libro, quem nunc ego domi habeo, translatum ex illius bibliotheca, cum aliquot aliis magni nominis codicibus, Terentio scilicet majoribus literis scripto, & item Virgilio, quem ex Academia Pontani, grandioribus literis exaratum, habuisse Bembum dicunt: in eo autem libro, quem supra significavi, in quo tantum lusus juveniles cum Bucolicis & parte lib. i. Georgicorum continentur, ita legitur versus hic Virgilianus, *Aut Tmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes.* Quam lectionem ut veram putemus adducit nos primum libri pervetusti auctoritas, confirmata praesertim testimonio Servii Manuscripti, qui fuit olim Angeli Colotii, nunc Bibliothecae Vaticanae, in quo diserte scriptum est, *Aut Marus, aut Rhodope.* T. tantum litera ob praecedentem similem a librario praetermissa. Deinde illa, quae ad eam lectionem tunc stabiliendam Bembus attulit ex Strabone. Quibus nos addimus particulam ter disjunctam inveniri repetitam simili modo apud Theocritum in illo versu, Idyl. VII. 77.

¹ *Ἡ Ἄλω, ἡ Ροδῶνας, ἡ Καίναρον ἱερὰν ἰσλάν.*

Quem fortasse versum imitatus hoc loco est Virgilius.

- 45 Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Saevus Amor docuit gnatorum sanguine matrem
 Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater;
 Crudelis mater magis, an puer inprobus ille?
 50 Inprobus ille puer: crudelis tu quoque, mater.

In-

S E R V I I.

45. NEC NOSTRI GENERIS PUERUM, NEC SANGUINIS EDUNT. Id est, nihil habentem in se humanitatis: nam non dicit, non ¹² mortalem. ¹³ [EDUNT. Pariunt, ut in septimo 660. *Sub luminis edidit oras.*]

47. SAEVUS AMOR DOCUIT NATORUM SANGUINE MATREM, &c. Quasi novam artem insinuavit, & infudit: & ¹⁴ bene fabulam omnibus notam per transitum tetigit. Quis enim ignorat Medeam, ab Isone contemptam, suos filios ¹⁵ interemisse?

48. ¹⁶ [COMMACULARE. Polluere. [CRUDELIS TU QUOQUE MATER. Utitur ¹⁷ autem optima moderatione: nam nec totum amori imputat, ne defendat parricidam: nec totum matri, ne amorem eximat ¹⁸ culpa; sed & illam, quae paruit, & illum, qui coëgit, incusat. ¹⁹ [Alii hoc loco cum Amore matrem Venerem culpam volunt: eam enim *crudelem*, quia permittit; illum autem *improbum*, qui supra modum noceat; ita ut ad parricidia quoque sui violentia plures impulerit.]

50. IMPROBUS ILLE PUER: CRUDELIS TU QUOQUE MATER. Non est superflua haec verborum iteratio: nam syllogismus est plenus, qui constat ex propositione, assumptione, & conclusionem. ²⁰ [Multi sic distinguunt, quia & intentio loquentis ab initio sic fuit; ut a saevitia amoris inciperet; in secundo loco accusaret matrem, ita tamen, ut criminis ejus invidiam crudelitati amoris adscriberet, & ideo geminandum ille, inprobus ille puer, crudelis, & distinguendum ita est, *crudelis tu quoque mater. Crudelis mater magis, an puer inprobus*; & distingue & subjunge, *tu quoque mater.*]

V A R I O R U M.

lius. *Ismarus* autem pro *Tmarus*, ut librarii scri-

perint, fecit tum Virgilii versus ille, qui supra habetur,

Nec tantum Rhodope miratur, & Ismarus Orphea,

tum Tmari montis ignoratio, non ita frequenter a scriptoribus nominati. URSINUS. Hos Thraciae montes & in Sileno conjunxit. Bembus legit; *aut Tmarus, aut Rhodope*. FABRIC. Mediceus, *Aut Maros aut Rhodope*, pro *Tmaros*. optime. de qua scriptura pluribus egi ad Claudiani bellum Geticum initio poematis, curis secundis, & Aeneidos v. y. 620. Sic apud Solinum primus Scaliger castigavit Animadversis in Eusebianum Chronicon *Dodonis Tmaro celsa est*, cum *Ismaro* prius & illic legeretur, quam emendationem Salmasius postea sibi arrogavit. in Menteliano utraque erasa erat vetus scriptura: ut pari modo illic quoque lectum fuisse sit verosimile. In Menagiano *Aut Tmarus, aut Rhodope*, ut & in primo Moretano; in Gudiano etiam *Aut Tmarus, aut Rhodope*, sed ita ut literae duae posteriores manum prae se ferant minus antiquam. prius videbatur lectum *Aut mariom*. In margine adscriptum pro diversa lectione aequae vetusta manu, *Ismarus & Rhodopea*. apud Vibium Sequestrum de montibus mendose circumfertur, *Stefianus Molossae*, cum *Tmarus* sit scribendum. Valerius Probus arte Grammatica, ubi agit de desinentibus in *os*, ut *Mnasylos, Scorpios*, similibusque, agnoscit *Ismaros aut Rhodope*. sed opinor & apud illum interpolatam esse a mala manu genuinam lectionem, scribendumque *Aut Tmaros*. Haec chartae mandaveram, cum sese mihi obtulerunt castigationes Fulvii Ursini in Servium, qui & in pervertusto fragmento Virgiliano literis majusculis exarato, quod Petri Bembi fuerat, *Aut Tmarus* diser-

¹² mortalem L. ¹³ desunt B. Vol. R. L. Steph. al. ¹⁴ desit Dan. ¹⁵ peremisse L. V. ¹⁶ desunt L. R. V. B. al. ¹⁷ desit Steph. ¹⁸ culpae Dan. Steph. al. ¹⁹ desunt R. B. Vol. L. Steph. al. ²⁰ desunt L. B. Vol. R. Steph. al.

Incipe Maenalios mecum, mea tibia, versus.
 Nunc & ovis ultro fugiat lupus: aurea durae
 Mala ferant quercus: narcisso floreat alnus:
 Pinguia corticibus sudent electra myricae:
 55 Certent & cynis ululae: sit Tityrus Orpheus:

Or-

S E R V I I.

52. NUNC ET OVES ULTRO FUGIAT LUPUS. Optat omnia fieri contra ²¹ naturam. ²² [AUREA. Vel speciosa, vel matura, & aurei coloris; ut scilicet, quia illa pulcherrima turpissimo marito nuplit, quod bene contra naturam videbatur, cum esset ipsa honesta, consequens sit, ut sint & alia contra naturam: ut fugiat lupus oves; ut ferant quercus aurea mala; & reliqua quae dicit.]

54. PINGUIA ELECTRA. Id est, ²³ succinae gemmae. ²⁴ [MYRICA. Genus arbusculae vilissimae, humile, quam tamaricem vulgo dicunt.]

55. CERTENT ET CYGNIS ULULAE. Aves, ²⁵ *αἰετὶ τῷ ἀλωεύῳ*, id est, a fletu, nominatae, ²⁶ [quas vulgo *ulucos* vocant.] SIT TITYRUS ORPHEUS. Vilissimus rusticus ²⁷ *Orpheus* putetur in sylvis; *Arion* ²⁸ vero inter delphinus. ²⁹ [Hic *Arion*, Lesbios, citharoedus optimus fuit: qui cum ³⁰ a Periandro rege Corinthiorum petisset, ut sibi liceret peragere alias civitates; permissu ejus per multa oppida, collectis beneficio cantilenae opibus, Corinthum petere coepit; in cuius necem cum nautae & servuli conjurassent, Apollo eum in formis monuit, citharoedi habitu ³¹ accepto canens cithara, ut vitaret insidias; auxilium ei non defuturum promittens; in quem cum conjuratorum manus involassent, petit ab eis Arion, ut sibi cithara canere liceret; quod cum ab illis ³² permissum esset, ad ejus cantilenam convenere delphines. Is ubi somnio fidem factam vidit, in mare se praecipitavit, & exceptus ab uno delphine, ad ³³ Taenarum, Laconicae promontorium, proventus est;

ibique ad memoriam casuum suorum in templo Apollinis, delphini signo ³⁴ insidentem se cum cithara, posuit. Exinde Corinthum petiit, & universa narravit. In tempore autem hoc etiam navis, in qua navigaverat, cum insidiatoribus supervenit; quos cum rex de Arione requisisset, ³⁵ illique eum mortuum mentirentur, produci Arionem iussit, [³⁶ ipsos autem cruci adfigi:] sed Apollo, tam delphinum, quam citharam ob amorem Arionis, inter sydera collocavit.]

V A R I O R U M.

tim exhiberi, & in Serviano codice admodum antiquo *Aut Marus* legi adseverat. Sed & ipse Bem- bus in Dialogo de Virgilio Culice, & Terentii fabulis ad Herculem Strozam conscripto de ista codicis sui lectione jam admonuerat lectorem. Vetus Scholiastes Horatii ode prima libri primi vulgatam exhibet scripturam Sed ejus apud me non est magna auctoritas. HEINS. Vid. Sabin. ad lib. v. Aeneid. 620.

45. NOSTRI GENERIS. *Generis nostri* ex scriptis omnibus. HEINS. *Puerum, aut sanguini Leid. Vestri puerum aut sanguini. Leidenf. alter.*

49. AN PUER IMPROBUS. *An pater improbus ille, Improbus ille pater*, ut de lasone intelligatur, malebat Meursius ad Lycophronem, probante Schotto II. Observat. cap. 18. ego matrem Venerem & puerum Cupidinem intelligere malim. ut Schol. Horat. ad lib. I. Od. 19. BURM.

52. NUNC

²¹ naturam, ut scilicet quia illa pulcherrima: omittis mediis al. ²² desunt R. Vof. L. B. al. ²³ succina gemma legit Urinus. ²⁴ desunt Vof. B. L. *myricae*, arbuscula vilissima Steph. al. ²⁵ desunt ad 56. B. L. R. al. ²⁶ Alucos legit Vof- fus ad Catul. pag. 90. ²⁷ Orpheus scilicet Steph. al. ²⁸ deest Dan. al. ²⁹ Arion (hic L.) Lesbios (Lesbus V. Lefpius B.) citharoedus optimus fuit, qui cum a Tarento Corinthum cum multis opibus peteret, & videret sibi in mari tendi a nautis insidias, petiit, ut cithara paululum caneret: ad cuius sonum cum Delphini convenissent, excussit se supra unum, & ita imminens vitavit periculum R. Vof. L. V. B. Steph. a Tarento Corynthon. V. cum Tarento V. vid. Muncker. ad Hygin. fab. exciv. sed haec omnia desunt ad finem notae L. V. Vof. R. praeter quae mox citantur. ³⁰ Pyrantho Dan. lege Periandro. vid. Gell. xvi. 19. Tzet. 1. Chil. 17. pro vulgato tamen Hyginus fab. exciv. & Scholiastes Germanici VOSSIUS. ³¹ arrepto al. ³² promissum Dan. ³³ Athenarum Dan. Laconiae al. ³⁴ insidentem al. signum insidentem. Dan. ³⁵ illi Dan. ³⁶ desunt Dan.

Orpheus in sylvis, inter Delphinas Arion.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Omnia vel medium fiant mare: vivite silvae.
 Praeceptis aërii specula de montis in undas

60 Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
 Desine, Maenaios jam desine, tibia, versus.
 Haec Damon: vos, quae responderit Alphesiboeus,
 Dicite, Pierides. non omnia possumus omnes.

A. Effer

S E R V I I.

56. DELPHINAS. *Nas*, ideo brevis est, quia Graeca declinatio est, sicut x. Aen. 397. *Arcadas accensos monitu*. Nam omnia Graeca nomina, quae

36 * nominativo plurali es 37 terminant, ut *Arcades, delphines, Najades*, accusativum pluralem corripunt.
 58. OMNIA VEL MEDIUM FIANT MARE. 38 [Aut, omnis terra operiatur fluctibus maximis, 39 [ut nihil sit nisi mare,] aut medium 40 *χῆμα*: optat enim confusionem omnium elementorum.] VIVITE SYLVAE. Valet: 41 non enim bene optantis est, sed renuntiantis.

59. PRAECEPTIS AERII SPECULA, &c. 42 [Ordo est: Praeceptis deferar in undas de specula aërii montis. Quidam hoc ideo dictum putant, quod apud Leucaten soliti erant se praecipitare, qui aut suos parentes invenire cupiebant, aut amari ab his desiderabant, quos amabant.]

60. EXTREMUM HOC MUNUS MORIENTIS HABETO. Id est, moriar in invidiam tuam: nam amare ait MUNUS. 43 Mezentius x. Aen. 881. *Et haec tibi porto Dona prius*: 44 [vel, extremum hoc munus meum habeto, quod morior.]

62. 45 [HAEC DAMON. 46 Deest, dixit, 47 vel cecinit.]

63. DICITE, PIERIDES. Bene animos erigit auditorum, dicendo: Superiora utcunque dicta sunt; sequentia, non nisi a numinibus 48 potuerunt explanari. Sane 49 ita debemus accipere pastores 50

hoc referre, 51 quod aliquando in Arcadia 52 audierunt. Unde & superius ait: *Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus*. [53 Id est, Arcadios.] NON OMNIA POSSUMUS OMNES. Sic Cicero pro Muraena. 22. *Unum sustinere viix pauci possunt: utrumque nemo.*

V A R I O R U M.

52. NUNC ET OVIS. *Nunc ad oves ultro fugiat lupus* Zulichemius, quod etiam non ineptam sententiam facit, ut sibi tutum refugium quaerat apud oves, insensibilis earum hostis, ubi a pastoribus & canibus interficiatur. Sed sequamur scriptos. *ut oves ultro fugit Venetus. mox mala ferent fragm. Moreti. BURM.*

54. SUDENT. *Fudent* Moreti unus.

55. CERTENT ET. *Et certent* Zulichemius.

56. DELPHINAS. *Delphines* Zulichemius. *Orion* duo Leidenfes & Menagianus alter, & a manu prima Mediceus.

58. FIANT. *Fiat* Mediceus & Leidenfes secundus a manu prima, ut & Gudianus. Sed *fiant* legit Donat. ad Terent. Andr. IV. 11. 12. & Adelph. v. III. 4. BURM.

59. AERII SPECULA DE MONTIS. Vid. quae Tollius notat ad Aufon. Cupid. Cruc. 7. 24. in Ciri 7. 301. *Praeceptis aërii specula de montibus issem*. vel ut Scaliger *de montis abissem*, qui hic legit, *in altum deferar*. BURM.

61. JAM DESINE. *Mecum mea* Vossianus alter a manu prima.

64. Er-

36 * nominativum pluralem in es. Steph. al. nominativo plures B. 37 terminantur Voss. R. B. 38 medium fiat, id est, ut nihil sit, nisi mare, hoc est, diluvium fiat medium, optat enim confusionem elementorum Dan. desunt B. L. R. Vof. ad *vivite*. 39 desunt Steph. 40 deest Steph. al. 41 nam non L. B. Vof. R. Steph. al. 42 In Steph. Dan. prima part. deerat, sed a quidam reliqua erant in L. R. Vof. B. omnia aberant ad 7. 60. 43 sic Mez. B. Steph. Dan. 44 desunt L. R. Vof. & Steph. al. 45 deest tota nota L. R. Vof. 46 subaudi dixit Steph. 47 deest Dan. 48 poterunt explicari Steph. Dan. poterint B. 49 id Steph. al. 50 hos Steph. Dan. B. & Vof. al. 51 quid Dan. R. Vof. al. 52 audierint Dan. 53 desunt L. R. Vof. B.

A. Effer aquam, & molli cinge haec altaria vitta:

65 Verbenasque adole pinguis & mascula tura:

Conjugis ut magicis sanos avertere sacris

Experiar sensus. nihil hîc nisi carmina desunt.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Carmina vel coelo possunt deducere Lunam:

70 Carminibus Circe focios mutavit Ulixi:

Fri-

S E R V I I.

64. ¹⁴ [EFFER AQUAM. Hic inducit mulierem sacris quibusdam pervertentem mentem amatoris, a quo spernebatur. ¹⁵ MOLLI VITTA. Lanca scilicet.

65. VERBENASQUE. *Verbenae* dicuntur virgulta, quae semper virent, jucundi odoris: alii verbenas *virgulta* religioni apta: alii proprie olivarum ramos; nam ideo & *pingues* ait; quamvis hoc & de palma & de lauro dici possit: alii rorem marinum dicunt; omnia tamen haec a viriditate *verbenae* appellantur.] ADOLE. Incende; sed κατ' ἐὺφημοσύνης dicitur: nam *adole* est auge. ¹⁶ [PINGUES. Florescentes, virentes. MASCULA THURA. Quae in modum testiculorum sunt.

66. CONJUGIS. Apud Theocritum non conjugis, sed alieni adulescentuli persona subest, sicut supra dictum est. SANOS SENSUS. ¹⁷ [Qui modo sani sunt, id est,] non amantes. Unde ¹⁸ contra amantes insanos vocamus. ¹⁹ [MAGICIS SACRIS. Quibus alienantur animi quadam violentia ab his, qui eorum usum habent.] ²⁰ AVERTERE autem, a sanitate mutare: aut *avertere* ait, ²¹ *pervertere*, ut sit mutata praepositio: ²² [aut certe in me convertere.]

67. ²³ EXPERIAR. Coner, probem, incipiam. SENSUS. Hoc est, animum, ex quo sensus nostri sunt ²⁴ cerebri. NIHIL HIC. Figuratum est *hic*. DESUNT. Quia absunt. NIHIL HIC NISI CARMINA DESUNT. Tanquam omnibus, quae imperaverat paratis, carmina sola ²⁵ magica deesse dicit; nam hoc sequitur: *Ducite ab urbe domum, mea carmina.*

68. DUCITE. Pro adducite. DAPHNIN. Hunc

Daphnin pulcherrimum inter pastores, & ephēbum & ab omnibus amatum foeminis, sicut supra dictum est, multi scriptores adserunt; cujus mentionem Virgilius, peritus antiquitatis, non incassum locis plurimis facit. Hunc igitur cum Nympha Nomia amaret, & ille eam sperneret, & Chimaeam potius sequeretur, ab irata Nympha amatrice luminibus orbatus est, deinde in lapidem versus: nam apud ²⁶ Cephalenitanum oppidum, saxum dicitur esse, quod formam hominis ostendat. Alii hunc Daphnin Pipleam amasse dicunt, quam cum a praedonibus raptam Daphnis per totum orbem quaesisset, invenissetque in ²⁷ Phrygia apud Lyttersem regem servientem, qui hac lege in advenas saeviebat, ut cum multas segetes haberet, peregrinos advenientes secum metere faceret, victosque juberet occidi. Sed Hercules miseratus Daphnidis, venit ad regem, & audita conditione certaminis, falcem ad metendum accepit, eaque regi caput amputavit: ita Daphnin a periculo liberavit, & ei Pipleam, quam alii Italiam dicunt, reddidit; quibus dotis nomine aulam quoque regiam condonavit, ferali sopito metendi ²⁸ * carmine.

69. CARMINA VEL COELO POSSUNT DEDUCERE LUNAM. *Vel*, id est, etiam, ut IX. Aen. 259. *Vel Priamo misera manus*. Est autem argumentum a majore ad minus: Si haec possunt facere carmina, cur non etiam facilia ²⁹ impleantur? quid ³⁰ enim facilius, quam ut Daphnis ex urbe ³¹ rus redeat, ³² & civitatem deferat rusticus? ³³ [Et bene potentiam carminum narrat, quae pro ea vel fieri possint, vel facta sint.]

71. FRI-

⁵⁴ desunt L. B. R. Vof. ad *adole*. ⁵⁵ hinc deest ad *sanos* al. Edd. usque ad *adole* L. Steph. ⁵⁶ desunt usque ad 66. *sanos* L. B. R. Vof. Steph. al. ⁵⁷ desunt B. L. R. Vof. Steph. al. ⁵⁸ e contra Dan. al. ⁵⁹ desunt L. B. R. Vof. al. ⁶⁰ avertere autem a sanitate avertere, aut pro advertere, ut sit R. avertere autem sanitate aut avertere, aut pro advertere Vof. ⁶¹ pro convertere Steph. al. pro advertere L. V. ⁶² desunt L. B. Steph. ⁶³ desunt usque ad *vi*. 69. B. L. ad *carmina*, & a sensus usque ad 69. Steph. al. ⁶⁴ cerebri al. ⁶⁵ deest Dan. ⁶⁶ Cephaladitanum Dan. & al. Cephaladitanum al. ⁶⁷ Heinsius ex Hygino legebat *Illyria*, & mox *vincis*que i. occidi. ⁶⁷ * Cl. Dorvilius credebatur *certamine* legendum. ⁶⁸ impleant V. Vof. R. B. ⁶⁹ etiam V. Vof. R. & B. quam Daphnis. V. ⁷⁰ deest B. ⁷¹ ut Vof. B. Steph. Dan. al. V. ⁷² desunt L. R. B. Vof. Steph. al.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Terna tibi haec primum triplici diversa colore

Li-

S E R V I I.

71. FRIGIDUS. Nocens, ut I. Georg. 336. *Frigida Saturni quo sese stella recepit.* CANTANDO. Dum ei ⁷³ incantatur: nam ⁷⁴ gerundivus modus ab omni verbo similiter procreatur. Unde modo CANTANDO a passivo ait, cum supra ⁷⁵ ab activo dixerit, ut: *Cantando tu illum?* Tale est illud in Sallustio: Jugurt. 66. *Cum ipse ad imperandum* ⁷⁶ *Tisidium vocaretur.* Id est, ⁷⁷ ei imperaretur. ⁷⁸ [Sane veteres *cantare* de magico carmine dicebant: unde & *excantare*, est magicis carminibus obligare: Plautus in Bacchidibus: in Fragm. *Nam tu quidem cuius excantare cor facile potes.*]

73. [⁷⁹ TERNA. Tria: id est, tria alba, tria rosea, & tria nigra.] LICIA CIRCUMDO. Bene utitur licii, quae ita stamen implicant, ut haec ⁸⁰ adulescentis mentem implicare contendit.

V A R I O R U M.

64. EFFER AQUAM. *Et fer aquam* Gudianus. *Affer* fragmentum Moreti. HEINS. *Affer* etiam Zilichemii codex. ita apud Ovid. II. Fast. 250. *Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.* & centies haec cognata verba *efferre*, *adferre*, *auferre* commutata deprehendi. vid. ad Ovid. I. Fast. 528. & quae ibi adduxi alia loca: & ad Valer. Flac. VII. 46. & apud Nostrium v. Aeneid. 359. quia vero hic de sacrificio agitur, ad quae aqua viva e fonte vel fluvio peti solet, nescio an non *adfer* praestet, cum *effere* notet de domo pete. ut vidimus ad Suetonii Neronem cap. XLIX. & ut apud Nostrium II. Aen. 297. ubi etiam varia lectio in *effert*. Et *affer* praestare docet infr. versus 101. *Fer cineres, Amarylli, foras.* ita ut necessaria ad magica sacra, prius *adferre* vel *inferre* in locum destinatum sacris debuerit, & deinde lustramina *efferre*. Amarilida alloqui notat Glossa Regii Codicis. BURM.

66. AVERTERE SACRIS. *Avertere sensus expariar* sacris quartus Moretanus & Parthaf. & *magis* primus Moreti.

67. NIHIL HIC. In Servii nota *figuratum* esse dicitur. an *hic* forte pro huic sacro? Sed rectius figuratum dici posse puto, quia *desunt* pro *deest* ponitur. pro *nihil deest*, *nisi carmina.* ita Quintil. Ecl. XII. 17. *Nihil gravius, nisi spes, torquent.* vide ad Ovid. XIV. Met. 396. *Nihil nisi carmina* Venetus. recte vero Servius omnia parata esse magicis sacris, & nihil deesse nisi carmina, quae semper comitabantur illa, & quae efficacissima & potentissima erant. vid. ad Val. Flac. VI. 440 & passim *magica carmina*, & *murmura*, occurrunt. vid. quae notamus ad Ovid. X. Met. 198. *Praecantationes* etiam vocant. de quibus Salmast. Exer. Plin. p. 247. BURM.

69. CARMINA VEL. *Carmina e caelo* Giphanius ex scriptis ad Lucret. p. 463. Schol. Statii I. Theb. 104. *Carmina vel lunam caelo deducere possunt.* HEINS.

70. SOCIOS MUTAVIT ULYSSEI. In optimo Mediceo, & Menteliano *Ulixi*; *Ulixem* esse in omnibus vetustis membranis tam Maronis, quam aliorum Latinae Linguae auctorum, mira constantia agnosco, qui in vulgatis exemplaribus est *Ulysses*. Nec dubito sic appellatum ipsis Romanis heroem Homericum. Locus est insignis Plutarchi in Marcelli vita, Κράνη χαλκὰ τὰ μὴ ἔχοντα Μηρίον, τὰ δὲ Ὀυλίξ, τὰ δὲ Ὀδυσσεύς. Agit Plutarchus de Enguio oppido Siciliae pervetusto, ubi in templo quodam hastae galeaeque Merionis ac Ulyssis extiterint antiquitus, ab iis ipsis, ut ferebat fama, dedicatae. Haufit narrationem ille haud dubie ex scriptore nonnemine Romano, cujus verba religiose hoc loco exprimenda sibi proposuit, quamquam nec de fuere, qui Siculorum originem a Romanis deducere, teste Varrone libro primo de L. L. quod autem Latinis pro *Achilleus* & *Ulixes*, *Achilles* & *Ulixes* effertur, Dorum id exemplo faciunt, apud quos Ὀρφης, Τυδῆς, pro Ὀρφέως, Τυδῆος, similiaque, de quibus Priscianus libro sexto. Caeterum Chariſius, ubi agit de Analogia, *Hercules*, *Herculi*, *Ulixes* *Ulixi*, ex Plinio obiervat, *Chryſes* *Chrysi*, *Enripi-*
des

73 incantantur V. 74 Gerundi V. 75 deest Dan. 76 Tisidium L. Tisidium V. 77 ut ei L. V. Steph. 78 desunt B. L. Steph. 79 desit at L. R. B. Vof. Steph. al. 80 deest V.

Licia circumdo, terque haec altaria circum

75 Effigiem duco. numero deus inpare gaudet.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Necte

SERVIL

75. EFFIGIEM DUCO. ⁸¹ [Amatoris dicit effigiem.] Sic Dido IV. Aen. 504. *Effigiemque thoro locat, baud ignara futuri.* ⁸² [Hoc faciunt malefici; hoc est, effigiem amatoris circumferunt; unam ex lino, aliam ex luto, tertiam ex cera.] NUMERO DEUS IMPARE GAUDET. Aut ⁸³ quicumque superorum, ⁸⁴ [juxta Pythagoreos, qui ternarium numerum perfectum summo Deo assignant, a quo initium, & medium, & finis est:] aut ⁸⁵ revera Hecaten dicit, cujus triplex potestas esse perhibetur: unde est IV. Aen. 511. *Tria virginis ora Dianae:* ⁸⁶ [quamvis omnium prope deorum potestas triplici signo ostendatur; ut Jovis trifidum fulmen; Neptuni tridens; Plutonis canis triceps. Apollo, idem Sol, idem Liber: vel quod omnia ternario numero continentur, ut Parcae, Furiae; Hercules etiam trinoctio conceptus: Musae ⁸⁷ ternae: Aut *impare*, quemadmodumcumque: nam septem chordae, septem planetae, septem dies nominibus deorum, septem stellae in Septentrione, & multa his similia: & impar numerus immortalis, quia dividi integer non potest; par numerus mortalis, quia dividi potest; licet Varro dicat Pythagoreos putare imparem numerum habere finem, parum esse infinitum; ideo medendi causa multarumque rerum impares numeros servari: nam, ut supra dictum est, superi dii impari, inferi pari gaudent.] IMPARE, autem propter metrum ait: nam ab hoc ⁸⁸ impari dicimus.

VARIORUM.

des Euripidi, ex ipso etiam Marone acris Oronti & fortis Achati, cum fortis Achatae Aeneidos primo in scriptis editisque nunc circumferatur exemplaribus. Certe apud Maronem Ulixi & Achilli, seu Ulixei & Achillei anceps est scriptura, cum utrumque ab illo trisyllabum enuncietur. Ulixei tamen & Achillei tetrasyllabum in Horatio oc-

currit. quomodo *Musa Simonidei* quinque syllabarum apud Ausonium a Graeco Σιμωνιδῆς, apud Phaedrum in fabellis bis terve *Simonidis* secundo casu effertur, ubi opinor *Simonidi* reponi oportere. In vetusto codice Diſtyos Cretenſis, quem possideo, frequenter *Ulixi* secundo casu exaratum offendi. Praeterea Cledonius Arte Grammatica. *Polydenus Graece, Latine Pollux, Odysseus Graece, Latine Ulixes, quae notha appellantur.* ita corrigendum. Nec magis id mirum, quam quod ab Ἀσκληπιῶ Aesculapius, ab Ἡρακλῆς Hercules derivatur, a Παιδώνος Polluces, quomodo veteres dixisse pro Pollux ex Varrone de L. L. & Plauto manifestum est: a Περσεφόνι Proserpina, a Λατῶ vel Λατῶ Latona. Charisius Institutionum Grammaticarum libro I, *Achilleus Achillei, Ulixenus Ulixei.* sed quidam dicunt *Achilles Achilli, Ulixes Ulixi.* Sic scribendum. confirmat alius Charisii locus ex eodem libro, *Inveniuntur apud veteres quae sine ratione genitivum faciunt per i, ut apud Sallustium in primo Historiarum, Bellum Persi Macedonicum. item apud Virgilium, immittis Achilli. & alio loco, pellacis Ulixi. nam si esset nominativus Latinus Achilleus, merito faceres Achillei, ut Euristheus, Euristhei.* quibus locis male *Achillei* & *Ulyſſei* circumfertur. HEINS. Mutabit Gudianus. *Ulixes* Leidenſis. plurimi, *Ulixis.*

71. PRATIS. *Campis Zulichemianus. pratis* agnoscit Nonius in *frigidus*, qui & *venenatum* interpretatur. *nocens* est Lutat. ad Stat. I. Theb. 305. sic III. Ecl. 93. *frigidus anguis.* BURM.

73. TERNA TIBI. Ante hunc versum Menagian, prior duos inserit infra v. 105. *occurrentes, Aspice corripuit* &c. idem hic habet *triplice diversa colore.* Donatus ad Terent. Andr. v. IV. 8. *Triplici circumdata filo Licia*, producit. BURM.

76. DUCITE DAPHNIN. *Daphnim* Mediceus passim hac ecloga, & alii vetustiores. Sic *Moerim* bis terve habebis Ecloga sublequente. HEINS.

77. No-

⁸¹ defunt B. Dan. qui *duco*, ut *effigiem*. ⁸² defunt L. B. Vof. Steph. al. ⁸³ quemcumque B. Steph. Dan. ⁸⁴ defunt B. L. R. Vof. & Steph. ⁸⁵ deest V. L. B. Steph. al. ⁸⁶ defunt usque ad *Impare* R. Vol. L. ad nam ut supra Steph. al. ⁸⁷ Heinſius legebat, per ternae. ⁸⁸ pari L.

Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:

Necte, Amarylli, modo: &, Veneris, dic, vincula necto.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

80 Limus ut hic durefcit, & haec ut cera liquefcit

Uno eodemque igni; fic nostro Daphnis amore.

Sparge molam, & fragilis incende bitumine lauros.

Da

S E R V I I.

77. ⁸⁰ [NECTE. Conjunge, ut ita implicetur mens amatoris, ficut implicantur & connectuntur illi colores invicem. TRIBUS NODIS. ⁹² Alligationibus. Ternos lanae colores.

78. AMARYLLI. ⁹¹ [Vocativus Graecus.] Haec Amaryllis ⁹³ ei ⁹⁴ est, quam ⁹⁵ *συμπλεκτὴ* dicunt. VENERIS, DIC, VINCULA NECTO. Anapaesticus est trimeter ⁹⁶ hypercatalecticis: ⁹⁷ [ideo, quia una superest syllaba.] Hoc autem metrum est Cupidini consecratum.

80. ⁹⁸ [LIMUS UT HIC DURESCIT. Se de limo facit, Daphnidem de cera. Fecerat illa duas imagines; alteram ex limo, qui ex igne fit durior: alteram ex cera, quae igne solvitur; ut videlicet mens amatoris ita durefceret ad illam, quam tunc amabat, omnesque alias, ficut ad ignem limus: & ad se ita molliretur & solveretur amore, ut cera ad ignem liquefcit.

81. SIC NOSTRO DAPHNIS AMORE. ⁹⁹ Subaudi, durefcit & liquefcit: ut fcilicet, quam appetit deferens, me potius amet.]

82. SPARGE MOLAM. Far & falem. [Hoc nomen de facris tractum est: far enim pium, id est, *mola casta, falsa* (utrumque enim idem significat) ita fit: virgines Vestales tres = maximae ex Nonis Majis ad pridie Idus Majas, alternis diebus spicas adorea in ¹ corbibus messuariis ponunt; easque spicas ipsae virgines torrent, pifunt, molunt, atque ita molitum condunt. Ex eo farre virgines ter in anno molam faciunt; Lupercalibus, Veitalibus, Idibus Septembribus; adjecto sale cocto, & sale duro. Igitur quod in facris *mola casta* dicitur, ⁴ ideo Virgilius in quinto Aeneidis *farre pio* enuntiavit:

quid enim est pium nisi castum? quoniam piare est propitiare, quod accidere non potest nisi caste intervritum erit rebus facris. Hic autem dicendo *asperge molam*, rem ipsam proprio nomine memoravit: unde in secundo Aeneidis 133. *et salae fruges*: & in quarto, 517. *Ipsam molam*.] ET FRAGILES INCENDE BITUMINE LAUROS. Id est, lauros ⁶ divino igne consume: nam *bitumen* ex fulmine dicitur procreari: unde juxta ⁷ Babyloniam, quia ⁸ ibi frequentia cadunt fulmina, hac re lacus redundant: adeo ut inde ⁹ fabricasse muros Semiramis dicatur. ¹⁰ (Et bene quod conglutinat & ardet; ad veneficium adsumitur, ut glutinetur & ardeat ad amorem maritus.)

P H I L A R G Y R I I.

77. NECTE TRIBUS NODIS. Metrum anapaesticum in honorem Cupidinis dicitur consecratum.

V A R I O R U M.

77. NODIS. Plinius lib. xxviii. cap. 4. *Inguinibus medentur aliqui, licium selae detractum alligantes novenis septemive nodis*. HEINS. *Trinos Venetus. tribus natis ternos* Leidenfis alter.

78. NECTE, AMARYLLI, MODO. Qui putant ex Servii sententia totum hunc versum Anapaesticum dici, tota errant via. Servius enim tantum de posteriore parte versus loquitur, ut lib. iii. Aeneid. 129. *Cretam proavosque petamus*. cum Servio facit Diomedes lib. iii. ubi docet, *sua jam promissa repositi*, esse trimetrum Anapaesticum Hypercatalecticum. MUSON. Sunt qui magna contentione defendunt lectionem novam & insolentem. *Necte, Ama-*

⁸⁹ defunt usque ad *hanc Amaryllis* L. Vof. R. B. ⁹⁰ deest Dan. ⁹¹ defunt Steph. Dan. ⁹² Amarylla Dan. L. V. Vof. B. ⁹³ ejus quam Graeci B. ejus est Dan. ⁹⁴ est deest R. est ea Steph. ⁹⁵ *συμπλεκτὴ* al. *συμπλεκτὴ* al. ⁹⁶ Hypercatalectus Dan. ⁹⁷ defunt R. B. L. Dan. Steph. ⁹⁸ defunt usque ad 82. L. Vof. B. R. in Steph. ad *fecerat*. ⁹⁹ deest Dan. ¹ defunt usque ad *Es fragiles* B. L. Steph. al. ² maximas, Schedae Briffonii. ³ cornibus Dan. & Sched. Briff. ted in marg. corbibus. ⁴ Heinsius legebat, id. ⁵ *fragis* Dan. ⁶ divinos B. ⁷ Babyloniam L. ⁸ deest B. Vof. R. Dan. Steph. ⁹ *fabricant muros*. Et bene Dan. *refabricant* Lacus L. V. Vof. R. B. ¹⁰ defunt B. L. R. Vof. Steph. al.

Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim:

85 Talis amor Daphnim, qualis, quum fessa juvenum
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec ferae meminit decedere nocti:

Ta-

S E R V I I

83. IN DAPHNIDE LAURUM. Aut Archaïsmos est, pro in "*Daphnide*": aut intelligamus supra Daphnidis effigiem, "eam laurum incendere, propter" nominis similitudinem.

86. "BUCULA. Bovis est diminutio. Sane *Bos* anomalum nomen est: nam hic *bos*, & o *bos* producit: sicut *bis* "*bubus*, & ab *bis bubus*. Nam reliqui omnes casus brevem habent syllabam primam.

87. PROPTER. JUXTA. PERDITA. Amore consumpta.

88. " [SERAE MEMINIT DECEDERE NOCTI. Id est, tenebrae illam occupant.]

V A R I O R U M

Amarylli, nodos. Novam dico, quia in codicibus nullis reperitur: insolentem, quia numerum inusitatum habet, quem alioquin tamen modis Anapaesticis Veneri sacrum, ut eum, qui ex Bacchio, Cybelae dicatum ferunt. Quod si quem illa sententia delectat, nihilominus in communi lectione, una demta syllaba, modulatio Anapaestica ineft.

—v—v—v— *Amarylli mod^o. & Veneris dic vincula necto.*

Omnino enim talis, cujusmodi is, quem Alcmæon trimetrum catalectum, in Centimetro Servius nominat, & hoc exemplum apponit: *Date Pierides mihi carmen Dactylorum*; facilis enim permutatio Hexametri in carmen Anapaesticum. FABRIC. Nescio quid sibi velint homines eruditi, qui *nodos* hic reponunt. Vulgatam scripturam codices nostri agnoscunt omnes. nisi quod in Mo-

retani quarti ora annotatum recentiore manu, *alii nodo, & recte*. HEINS. *Modos* Zulichem.

80. HAEC UT. *Haec ubi* Venetus.

82. LAUROS. *Laurus* Medicus. & ita variant fere ubique. vid. sup. §. 13. & VII. Aen. 135. BURM.

83. DAPHNIS ME MALUS URIT. *Me male urit* in altero Rottendorphiano. quales hiatus Maroni perquam familiares, ut diximus cum alibi, tum Ecloga II. §. 53. sed aliter hunc locum agnoscit Probus in Arte Grammatica, qui vulgatis codicibus assentitur. HEINS.

Ibid. IN DAPHNIDE. Pro in *Daphnidem*, ut Servius. vid. ad Quintil. xv. Declam. 6. & ad Ovid. ix. Met. 274. vel potius in *Daphnide*, est in imagine Daphnidis cerea. Ovid. II. Met. 362. *Nostrum laniatur in arbore corpus*. VIII. 5. 15. *absens flamma Meleagros in illa uritur*. ubi vide notas. posset & hypallage esse: in hac lauro, uro Daphnidem. male Vondelius in Daphnidis nomine reddit. BURM.

86. ALTOS. *Alta* Venetus.

87. PROCUMBIT IN HERBA. In *ulva* omnes nostri, uno Moretano excepto, non *herba*. nisi quod Gudianus *viridi concumbit in ulva. procumbit* tamen margini pro diversa lectione adscriptum. HEINS. *Consedit in herba* in uno Heinsii. similis diversitas apud Ovid. I. Fast. 200. in *umbra* Ed. Venet. BURM.

88. SERAE. *Sera m. d. nocte* quartus Moreti & alius Heinsii. *noctis* Fragn. Moret. an *sero noctis*, ut ita *serum diei* Tacitus II. Ann. 21. & III. Hist. 82. ubi alii *serus dies*. & ita alii plures. *discedere* Menag. & Rottend. alter. quae solemnitas divulgata est apud Macrobi. VI. Sat. 2. vid. II. Eclog. 67. & alibi. BURM.

92. Pr-

11 Daphnidem al. 12 cum al. 13 tuminis V. L. Vof. R. B. 14 BOCULA B. 15 *Bobus bobus* bis L. al. 16 desunt B. L. R. Vof. Steph. al.

Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.

90 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,

Pignora cara sui: quae nunc ego limine in ipso,

Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnim.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

95 Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena,

Ipse dedit Moeris. nascuntur plurima Ponto.

His ego saepe lupum fieri, & se condere silvis

Moerim, saepe animas imis excire sepulcris,

Atque fatas alio vidi traducere messis.

100 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Fer cineres, Amarylli, foras: rivoque fluenti,

Transque caput jace: ne respexeris. his ego Daphnim

Ad-

S E R V I I.

89. NEC SIT MIHI CURA MEDERI. Aut nolim ei magicis artibus subvenire: aut nolim cum ipso concumbere: ab utroque enim medicina amantibus venit: ¹⁷ [& *mederi* pro *medendi*.]

91. PERFIDUS. Nunc scilicet perfidus.

92. LIMINE IN IPSO. ¹⁸ In loco sacro, sicut supra ¹⁹ diximus, Vestae: ²⁰ [nam Terra ipsa dicitur, quae & *Vesta*. Veneficium autem ita administratur, ut in limine ponantur ejus exuviae, cui veneficium fit.]

95. PONTO. In *Ponto*, & modo provinciam dicit hoc nomine, non mare. MIHI LECTA. Ordo est, mihi dedit; non, *mibi lecta*.

97. HIS EGO SAEPE LUPUM FIERI. Est enim opinio, quosdam homines artibus quibusdam in lupos mutari. SYLVIS. Pro in sylvis.]

99. ATQUE SATAS ALIO VIDI TRADUCERE MESSES. Magicis quibusdam artibus hoc fiebat: unde est in XII. Tabulis: *Neve alienam segetem pellexeris*. ²¹ [quod & Varro, & multi scriptores, fieri deprehensum animadvertunt.]

102. NE RESPEXERIS. Nolunt enim se videri

numina, nisi ex nimia necessitate. Unde pro miraculo dictum est II. Aen. 591. *Alma parens confessa deam*: quod non faceret, nisi in periculo filii.

V A R I O R U M.

92. PIGNORA. *Pignora* hic, & mox Menagianus prior & Regius. Et ita saepe in MSS. occurrere testantur viri docti, ut Juretus ad Symmach. II. Epist. 88. & Casaub. ad Suet. Aug. XXI. ex analogia nimirum, ut *munus muneris, vulnus, vellus* &c. *lumine* Venetus. *limite* Genevensis Edit. quae cum Servio Dan. prodiit vitiosissima.

96. NASCUNTUR PLURIMA PONTO. De terra Pontica etiam Scholiastes Horatii Epodon v. haec accipit. HEINS. *Plurima* Mediceus.

98. MOERIN. *Moerim* plurimi. *Moerim* & *saepe* Zulichem. *excire* idem Menag. pr. Parrhaf. & fragm. Moreti & ejus quartus & Rottend. & Edit. Mediol. & Junt. *excire* agnoscit Pap. Statii interpres ad lib. III. Theb. 141. *animasque* Parrhaf. BURM.

102. NE RESPEXERIS. *Nec respexeris* Gudianus. quod

¹⁷ desunt B. L. Vol. R. Steph. al. ¹⁸ loca sacra V. L. Vol. B. loco sacro Steph. ¹⁹ diximus saepe L. Vol. diximus Vestae Steph. & hinc desunt ad 99. ²⁰ ad 7. 99. desunt B. L. Vol. R. ²¹ desunt L. R. B. Vol. Steph. al.

Adgrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.

Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

105 Adspice: conripuit tremulis altaria flammis

Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit!

Nescio quid certe est: & Hylax in limine latrat.

Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?

Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

S E R V I I.

103. NIHIL ILLE DEOS, NIL CARMINA CURAT. Satis est, quod putat artem magicam nihil valere. ²² [Quidam sic intelligunt, quamvis ille haec omnia contemnat.

105. ASPICE. Hoc ab alia dici debet. CORRIPIUIT TREMULIS ALTARIA. Tremulis, crispantibus: altaria autem dicuntur, & quae continent, & quae continentur ab eis, nunc vero ipsa, quae ponuntur.

106. SPONTE SUA. Sine igne subito ex ipsis cineribus flamma emerfit.] Hoc uxori Ciceronis dicitur contigisse: cum ²³ peracto sacrificio libare vellet in cinerem, ²⁴ [ex ipso cinere flamma surrexit;] quae flamma eodem anno Consulem futurum ostendit ejus maritum: sicut Cicero in suo testatur Poëmate. BONUM SIT. Ideo dubitat, & optat, ut hoc signum bonum sit: quia ignis medius est, & qui possit etiam nocere.

107. ²⁵ [NESCIO QUID CERTE EST. Hoc non jungendum superiori; est enim aliud prodigium.] IN LIMINE LATRAT. In loco, ubi amati vestes obruerat: ²⁶ [canis enim latratus prae gaudio, domini demonstrat adventum.]

108. IPSI SIBI SOMNIA FINGUNT. Omnia quae supra dixerat de arte magica, destruit dicendo: haec vera desiderantibus tantum videri: quod per proverbium est locutus.

P H I L A R G Y R I I.

109. PARCITE AB URBE. Non desine dixit, quia qui definit, finem facit: qui parcat, suspendit id, quod agebat.

²² desunt ad 106. Hoc uxori L. B. Vof. R. Steph. ²³ post peractum sacrificium L. B. V. Vof. Steph. al. ²⁴ desunt L. B. Vof. B. in cinere visa est flamma. Steph. al. ²⁵ desunt L. R. Vof. B. Steph. al. ²⁶ desunt L. R. Vof. B. Steph. al.

V A R I O R U M.

quod de oblongo suo testabatur Pierius. HEINS. Et ita Mediceus.

103. NIHIL ILLE. Nil ille unus Moreti.

105. FLAMMIS. Palmis sec. Moreti.

106. BONUM SIT. Fit Zulich. a manu prima. ipse bonus sit Nonius in cinis, in quibusdam Edit.

107. QUID. Quis manus Pierii in ora Juntinae Editionis, sed non addita nota, ex quo libro: ita Ald. Ed. pr. sed poster. qui. certe & Hylax Venetus. Nescio quidquid id est & Hylax Zulichemianus. quit certi est, & Hylas Mediceus. BURM.

Ibid. HYLAX. Scripti codices constanter Hylas. mendose. apud Fabium Planciadem de continentia Virgiliana Hylax legitur cum vulgatis. HEINS.

108. IPSI SIBI SOMNIA FINGUNT. Omnia ex veteri codice castigabat G. Canterus Novarum Lectionum libro primo cap. 8. & postea Palmerius Spicilegio ad Fichardum, pag. 617. Fac. Crit. & Voss. Instit. Orator. lib. vi. cap. 2. quem vide. perperam. Lucretius lib. i. §. 105. Quippe etenim quam multa tibi me fingere possum Somnia, quae vitae rationes vertere possunt. Claudian. lib. i. in Eutrop. 170. postquam obsitus aervo Semivir excessam rerum sublatu in arcem, Quod nec vota pati, nec fingere somnia possent. Stant pro vulgata codices nostri. Donatus quoque in Andriam v. vi. 7. & Beda de Orthographia, tum Ausonius epistolis ad Paulinum, qui versum sic exhibet, ut nunc legitur. Stat & pro vulgata Vossius Artis Grammaticae libro ii. cap. 14. HEINS. An qui adamant Zulichem. Heinus in ora codicis, forte, ipsis sibi somnia fingunt. Deerat hic versus Parthasiano.

ECLOGA NONA.

M O E R I S.

LYCIDAS.

MOERIS.

L. UO te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?
M. O Lycida, vivi pervenimus, advena nostri,
Quod numquam veriti sumus, ut possessor agelli

Di-

SERVIL

1. QUO TE, MOERI, PEDES? AN, QUO VIA DUCIT, IN URBEM. [Haec Ecloga dramatico charactere scripta est. Inducuntur enim duo pastores coeuntes in agro Mantuano: &c] haec Ecloga continuum non habet carmen, sed de diversis locis Theocriti aliqua ad eam contulit. Sane hoc continet: Virgilius postquam pene occisus est ab Arrio centurione, Romam revertens, mandavit procuratoribus suis ut tuerentur agros suos, &c ad praefens obsequerentur Arrio. Modo ergo Moeris, procurator ejus, secundum praeceptum patroni, portat hoedos Mantuam, quos Arrio offerat. Sequitur alter pastor, &c eum, quo pergat, interrogat: ille desit suas miseras; &c hinc jam variae praestatur occasio cantilenae. QUO TE, MOERI, PEDES? Subaudis, ducunt, &c Zeugma a posterioribus. [Quidam hunc ordinem tradunt: Quo te, Moeri, pedes? an in urbem? quo ista via ducit. Sane alii ordinem hujus Eclogae ita exponunt: cum immunitatem agrorum Virgilius impetrasset, lis est exorta de finibus inter eum &c eos, qui in proximo agros acceperant: ex quibus Clodius quidam dixit, se omnem litem amputaturum, intersecto Virgilio, quem poeta stricto gladio se insequentem fugit in tabernam carbonariam, &c beneficio institutoris ex alia parte emissus, servatus est. Inducitur ergo Moeris familiaris Virgilii, referens Lycidae periculum suum, &c Menalcae, quem nunc pro Virgilio debemus accipere.]

2. VIVI PERVENIMUS. Id est, diu vivendo ad ista pervenimus. Et ostendit plerumque obesse hominibus vitae longinquitatem, quae interdum causa est miseriarum. [Sensus autem talis est: usque eo nos vita longa produxit, ut audiremus dicentem: migrate, haec mea sunt. Interpositum sane est, quod numquam veriti sumus. ADVENA NOSTRI. Qui advenit in nostros agros: &c aut Clodium, aut Arrium significat.]

3. QUOD NUNQUAM VERITI SUMUS. Quia inopinata graviora sunt mala: unde ait Dido IV. 409. *Hunc ego si potui tantum sperare dolorem: Et perferre, soror, potero.*

VARIORUM.

LYCIDAS. Lycida Menagii alter, Mentel. duo & fragm. Moreti. hanc Eclogam post decimam ponebat Zulichem. nomina propria in as, &c a veteres extulisse vidimus ad Quinctil. I. de Inst. Orat. cap. 9. & Ovid. III. Fast. 552. BURM.

1. QUO TE. Varie distinguitur hic versus. in altero Leidenfi & Parrhasiano erat:

Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit? in urbem?

non male, ut primo subintelligatur quo te, Moeri, pedes ducunt? an in urbem, quo via ducit? ut roget, utrum temere &c sine certo consilio &c quasi aversus incedat, quo pedes ducunt, an vero eat in urbem, quo via ducebat. sic Plinius VII. Ep. 5. *ad diectam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes du-*

1 Defunt L. R. Vof. B. Steph. al. 2 Coena * in Dan. volebat una Heinſius. 3 ut Servius dicit, non. Dan. deest B. 4 Ario Dan. Steph. Voſſius Clodium putat, qui in vita Virgilii Arrius dicitur. 5 deest Vof. R. B. L. V. Steph. 6 ejus est. L. 7 &c est L. R. Vof. Steph. al. 8 defunt ad 7. 2. B. L. R. Vof. Steph. al. 9 defunt ad 7. 3. L. B. Vof. R. Steph. in aliis ad interpoſitum.

Diceret: Haec mea sunt: veteres migrate coloni.

5. Nunc victi, tristes, quoniam Fors omnia versat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.

L. Certe equidem audieram, qua se subducere colles

In-

S E R V I I.

5. NUNC VICTI. Id est, ¹⁰ impotes voti: nam quo modo victores dicimus, voti compotes, qui quicquid volunt, faciunt: sic victos e contrario ¹² voti impotes, qui non possunt facere, quod volunt. ¹³ Caeterum quomodo victi sunt Mantuani, qui nec bella gesserunt? ¹⁴ [Et TRISTES ideo, quia dixit: "Nunc victi."] ¹⁵ SORS OMNIA VERSAT. ¹⁷ [Id est,] instabilis est. Et nisi hoc ad personam rusticam ¹⁸ redigas, aspere contra Augustum dictum est: cuius sollicitatem, sicut omnia, dicit posse ¹⁹ mutari.

6. ILLI, ²⁰ [Id est,] Arrio centurioni. QUOP NEC BENE VERTAT. Quae ²¹ res in perniciem ejus vertatur, id est, ²² malo si omnino hoc munus accipiat. Tractum autem hoc est ab Hectore & Ajace: nam Hector dedit Ajaci gladium, quo se Ajax postea interemit: Hector vero baltheum accepit ab Ajace, quo ²³ circa muros ²⁴ patriae tractus est. Postea inde & illud ²⁵ comicum natum est: *Dit bene vertant, quod agas*. Plerumque enim bona in pejus, mala in melius mutantur.

7. SUBDUCERE COLLES INCIPIUNT, M. J. D. ²⁶ Cicero: *Ex alto in campos dissolvi*. ²⁸ [Alii sursum ducere intelligunt: Alii medium clivum accipiunt; ex quo superior pars subducitur in collem surgentem; inferior in subiectam planiciem mollior ²⁹ deprimitur: usque ad eum autem locum perticam similitudinem Octavii Musae porrexerat, limitator ab Augusto datus, id est, per quindecim milia passuum agri Mantuani milibus assignatus ager, cum Cremonensis non sufficeret; offensus a Mantuanis, quod pecora ejus in agro publico aliquando clausissent. Alii *subducere* pro *desinere* accipiunt: nam permansit dicendo *demittere jugum*, quasi hoc colles faciant, quod illis accidit per naturam: Alii agrum suum volunt descripsisse Virgilium, ut ostenderet ex utraque parte esse clivolum; ut cum

ab una parte ad cacumen ascenderis, ab alia usque ad aquam descendas. Et quidam tales agros lapidosos dicunt, sicut ipse de suo ait: I. Ecl. 48. *Es tibi magna satis, quamvis lapis omnia nudus*.]

V A R I O R U M.

ducunt. Liv. II. 49. *duxit via in editum collem, aut quo via* Ed. Venet. *qua via ducit* dixit noster lib. I. Aen. 40. & ita fere semper variant codices. Val. Fl. IV. 204. *nec, quo via, curvae profecti* ubi alii *qua*, vid. ibi notas, & ad γ. 438. & inf. ad lib. IX. Aen. 67. BURM.

2. O LYCIDA, VIVI PERVENIMUS. In Regio codice a *Lycida* incipiebat versus, sed o minori forma adscriptum erat. Heinsius in ora codicis coniecerat, *Quo, Lycida, vivi pervenimus*: sed quia in notas non retulit, videtur mutasse. ego tamen vocem *quo* intercidisse, quia in praecedenti etiam prima erat *quo*, suspicor. nam illud *vivi pervenimus*, ita nude positum pro, ut Servius explicat, *pervenimus ad ista dia vivendo*, durum & sine exemplo credo. nam deberet suppleri, eo pervenimus, ut diceret &c: simile vero est istis Ecl. I. 72. *En quo discordia civis perduxit, vel produxit, miseros*. & Ecl. III. 88. alio sensu, *Qui te, Pollio, amat, veniat quo te quoque gaudet*. In versu etiam sequenti *quo numquam* erat in quarto Moretano & uno Leidensi. at in Gudiano *qua* forte pro *quae*. sed in Leidensi altero etiam *quam numquam meriti sumus!* ut sit exclamatio, quasi haec tam indigna immerentibus evenerint. *Possessor* debet hic capi de novo domino, cui agellus ille assignatus fuerat, nam proprie *possessores* & *possessiones* de agris & fundis dici, docuit Stewechius ad Veget. IV. 7. *mox migrare* Venetus. BURM.

5. NUNC VICTI TRISTES. Vix duo haec epitheta concoquo, & malim distinguere,

Nunc

¹⁰ non potest B. Voti deest Dan. R. Vof. al. ¹¹ quod Dan. Steph. al. ¹² Vocamus Voti Dan. ¹³ Caeteri L. ¹⁴ de-
funt Vof. Steph. B. ¹⁵ defunt Vof. B. R. Steph. ¹⁶ *tristes* quoniam fors omnia versat L. V. ¹⁷ defunt L. R. Vof.
Steph. al. ¹⁸ reducas L. Vof. R. ¹⁹ mutare L. ²⁰ deest L. al. ²¹ res ejus Steph. al. ²² ut in malo L. V. ut in
malo homine R. Vof. ut malo omine Steph. ²³ circum Heinf. ²⁴ patrios Steph. Trojae tractus est postea, inde V. Vof. B.
²⁵ dominicum B. ²⁶ quid L. V. agis L. ²⁷ deest Vof. R. Frustra hoc quaeras in Cicrone, nam est Servii interpretatio
ut se subducere. Sed ut doceatur Lectore, unde hoc provenierit, in Mss. est, SUBDUCERE c. 1. ex alto. ex duabus illis literis c.
1. quibus colles incipiunt designantur, fecerunt Cicero, & sequentia Cicronis esse putaverunt: sane in Steph. & al. est tantum
ex alto &c. BURM. ²⁸ defunt ad γ. 9. L. B. Vof. R. Steph. al. ²⁹ deponatur * Dan.

Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
 Usque ad aquam, & veteres, jam fracta cacumina, fagos,
 10 Omnia carminibus vestrum servasse Menalcam.
 m. Audieras; & fama fuit. sed carmina tantum
 Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum

Chao-

SERVII.

9. USQUE AD AQUAM. Mincii fluminis scilicet.

10. OMNIA. Quae supra dixit. ³⁰ Intelligimus autem, ³¹ aut Virgilii tantum agrum, aut totius Mantuae ³² situm esse descriptum. ³³ [Quod alii dicunt Virgilium ostendere voluisse, quod Mantuanis per iniquitatem Alpheni Vari, qui agros divisit, praeter palustria nihil relictum sit; sicut ex oratione Cornelii in Alphenum ostenditur: *Cum iussus tria millia passus a muro in diversa relinquere*, ³⁴ *ut octingentos passus aquae, qua circumdata est, admetireris, reliquisti.* *] SERVASSE. Recuperasse. OMNIA CARMINIBUS VESTRUM SERVASSE MENALCAM. Id est, vestrum Virgilium, ³⁵ [cujus causa agri Mantuanis redditi sunt.]

11. AUDIERAS, ET FAMA FUIT. Benevolentiam quidem Augusti etiam fama vulgavit; sed eam belli Aetiaci necessitas impedit. SED CARMINA TANTUM NOSTRA VALENT, LYCIDA, TELA INTER MARTIA. Hoc etiam Cicero ait in ³⁶ Miloniana cap. IV. ³⁷ *Silent enim leges inter arma.* ³⁸ [Sensus tamen est: sed videlicet hoc tempore, id est, in hoc bello, poemata nostra non valde admittuntur: Carmina autem nonnulli, quibus sibi Pollionem intercessorem apud Augustum conciliaverat, accipiunt; quo fugato, rursus de praediis suis fuerat Virgilius expulsus.]

VARIORUM.

Nunc victi, tristis quoniam fors omnia versat.

Sic Ovid. v. Trist. XII. 6.

Sorte nec ulla mea tristior esse potest.

Sic Sil. Ital. VI. 342.

Tibi dextera & urbi

Nata tuas tristi damnat sorte catenae.

Cicero pro Mur. 20. *Quid tua fors? tristis. & ita tristem fortunam dixit Naso Epist. III. 43. apud Probum in Gramm. Inst. p. 1426. legitur,*

Nunc vidi tristis quoniam fors omnia versat.

ubi vidi est edium, credo, vitio operarum, sed tri-

stis fors firmat conjecturam nostram. an vero fors aut fors legatur non multum refert. Fors defenditur a Cerda, non infelicitate, & ego magis in fors pronus essem, quia melius convenit *tristis*. Qui vulgatam tueri velit, posset uti exemplo ex I. Georg. 406. *Ecce inimicus atrox Nisus, sed vel inimicus ibi ut substantivum potest sumi, vel inimicus Nisus insequitur atrox, id est, atrociter. quae & possent aliis exemplis ampliari. sed desino.* BURM.

Ibid. QUONIAM FORS OMNIA VERSAT. Vera est scriptura, Symmachus libro II. Epist. 57. *sed quia fors versat humana, nec semper ex voto destinata procedunt. victi abjecti, afflicti* Giphano indice Lucretiano. HEINS.

6. BENE VERTAT. *Vertat bene* Menagianus. *non bene* unus Moreti. Donatus ad Ter. Phorm. IV. III. 73. vulgatum firmat. BURM.

8. DEMITTERE. *Dimittere* Menagianus, Vetus, Vossian. & Leidensis prior a manu pr. & duo alii & Ed. Venet. sed male. nec respondet *tristis subducere*, id est ex alto in planum deduci. sic Solin. cap. XXI. *Noricus ager, qua subducitur a jugis Alpium, admodum laetus.* BURM.

9. JAM FRACTA. *Confracta* Quintilianus lib. VIII. 6. agnoscit. At in optimo Mediceo eleganter mehercules, *veteres, jam fracta cacumina, fagos.* Sic Ecloga secunda §. 3. *Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos Assidue veniebat. fagos* quoque hic loci pro diversa scriptura antiquissimus & praestantissimus Marquardi Gudii nostri liber adscriptum exhibet, & in contextu *veteres* pro *veteris* emendatum. ut quicumque veterum Criticorum exemplar illud castigavit, *veteres fagos* prae altera lectione videatur approbasse. Plurimum venustatis habent istiusmodi locutiones, quales propemodum innumeris Nasoni, Claudiano, aliis restitimus. Sic apud Prudentium Hamargenia

30 intelligamus Steph. Dan. R. Vof. al. 31 ut V. 32 deest L. V. R. Vof. 33 desunt ad vl. 11. B. L. R. Vof. ad SERVASSE Steph. 34 forte, *vis a. p. a. g. c. est, cum admetireris, reliquisse.* VOSS. 35 desunt Steph. 36 meliora L. 37 silent L. 38 desunt L. B. Voff. R. Steph. al.

Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.

Quod nisi me quacumque novas incidere litis

15 Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,

Nec tuus hic Moeris, nec viveret ipse Menalcas.

L. Heu! cadit in quemquam tantum scelus? heu, tua nobis

Pae-

SERVII

13. CHAONIAS DICUNT AQUILA VENIENTE COLUMBAS. Minora enim auguria majoribus cedunt, nec ullarum sunt virium, licet priora sint. *Chaonias* autem Epiroticas: 39 nam in Epiro dicitur nemus fuisse, in quo responsa dabant columbae: quod ideo fingitur, quia lingua Theffala *Peliades* & *Columbae*, & *Vaticinatrices* vocantur. 40 [Herodotus hanc columbam de Aegypto venisse ait.]

14. QUACUNQUE. 41 Subaudi ratione. Et bene augurii peritiam dat ei, de quo supra ait VIII. 97. *His ego saepe lupum fieri, & se condere sylvis Moerim, saepe animas imis excire sepulchris &c.* NOVAS LITES. 42 Magnas, id est, 43 militaria jurgia. 44 [INCIDERE, pro decidere.]

15. ANTE SINISTRA CAVA MONUISSET AB ILICE CORNIX. 45 [Ante sinistra, indivise legendum: & dicendo *monuisset*, oscinem fuisse demonstrat. Sane] hoc ad auguralem pertinet disciplinam: Augures enim designant spatia lituo: & eis dant nomina: ut prima pars dicatur antica, posterior postica: 46 item dextra & sinistra. Modo ergo, cornicem de nulla harum parte venisse dicit, 47 [subaudi, ad illum, qui augurium captabat;] sed ab antica 48 ad sinistram partem volasse; & in cava ilice confedis: quae res agrorum damnum 49 significabat. *Ilex* enim glandifera arbor est, quae 50 quod vitiosa est, vitium possessionis ostendit fore per milites, clamore gaudentes & litibus, sicut 51 cornix. Nam haec avis & clamore laetatur, & alias frequenter invadit. Hoc ergo nunc dicit: augurio se esse admonitum, ut abstinere ab occursum litigiosi militis, qui retenturus fuerat possessionem.

16. TUUS MOERIS. 52 [Id est,] tuus amicus.

53 [IPSE MENALCAS. Pro Virgilio, qui, dum agros suos defendit, pene occisus est.]

17. HEU! CADIT IN QUEMQUAM TANTUM SCELUS? Postquam 54 audivit 55 occidi potuisse Virgilium, quasi 56 obstupuit, & hoc generaliter dicit: Potest in quemquam tantum 57 nefas venire, ut Virgilium necare contendat?

VARIORUM

tigenia adversus Marcionitas ex longe veterrimo codice Puteaneo:

Parte alia violentus aquis terrentibus amnis

Transit objectas, praescripta tepagula, ripas.

Scholiaes Horatii epistolarum II. 2. vulgatum agnoscit in hoc Maronis loco. HEINS. Vid. Heinf. ad Claud. Bell. Gild. 139.

10. VESTRUM. *Nostrum* Venetus & Parrhaf. & Leid. & Ed. Mediol. *Menalcam* Mediceus.

12. MARTIA. *Marcida* fragm. Moreti.

13. DICUNT. *Aquila dicunt*, Ven. & noster Codex.

Ibid. VENIENTE. Servius de majori augurio capit, sed ego de hostili & infesto animo, ut columbam rapiat. Vid. ad Phaedr. lib. I. Fab. 21. sic x. Aen. 5. 46 *Turni venientis imago*. ubi vide Cerdam. & ita noster & alii saepe. quod notandum, quia Vondelius vertit, quasi jam unguibus teneret, quod ubi fit, cito neci datus est, nec gemit amplius, aut suppliciter ejulatur (quod addidit Vondelius) sed eo veniente, sonitum, timoris indicium, edit. BURM.

14. QUACUMQUE. *Quocumque* Venet. quae vel quacumque Gudianus. quacumque est quovis modo & ratione, ut aliqua Ecl. III. 15. BURM.

15. ANTE SINISTRA. Coniunctim *Antesinistra*,

39 deest L. R. Vof. B. 40 desunt L. R. Vof. Steph. al. 41 deest L. R. Vof. 42 magna L. 43 militaria habent omnes. nescio, unde Mafvicus illud *limitaria* petierit; nam nota sequens milites cornicibus adsimulat. BURM. 44 desunt L. R. Vof. Steph. al. 45 desunt L. R. Vof. V. B. Steph. al. 46 ut est Dan. 47 desunt B. Steph. al. 48 ac sinistra parte V. Voff. hac. f. parte R. 49 significat Dan. Steph. 50 quoniam Dan. Steph. 51 cornix est L. Vof. R. B. 52 deest L. Steph. al. 53 desunt L. R. Vof. R. Steph. 54 audiit L. B. 55 decidere V. quod posset aliquis capere pro concidere; vid. ad Ovid. iv. Ep. 94. decidi Vof. R. B. BURM. 56 obstupuit B. L. R. stupuit Vof. 57 scelus Steph. al.

Paene simul tecum solatia rapta, Menalca!

Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis

20 Spargeret? aut viridi fontis induceret umbra?

Vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,

Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?

Tityre, dum redeo (brevis est via) pasce capellas:

Et potum pastas age, Tityre: & inter agendum

25 Occursare capro, cornu ferit ille, caveto.

M. Im-

S E R V I I.

18. PENE SIMUL TECUM SOLATIA RAPTA, MENALCA? Cum suis enim solatiis perit poeta, qui, necdum editis carminibus, moritur. Virgilius autem illo tempore nondum ⁵⁸ aliquod opus scripserat. Et dicendo *Solatia*, latenter tempora carpit Augusti, quibus carmina non oblectamento ⁵⁹ fuerant, sed solatio, quod infelicitum esse consuevit: [⁶⁰ *vel tua solatia*, tua carmina, quibus consolamur.]

19. QUIS HUMUM FLORENTIBUS HERBIS. Sic est dictum, ut VI. Ecl. 62. *Tunc Phaëtoniadas musco circumdat amarae Corticis, atque solo proceras erigit alnos.*

20. ⁶¹ [SPARGERET. Id est, aspersam floribus caneret.] FONTES INDUCERET UMBRA. Tegeter, cooperiret. VEL QUAE SUBLEGI TACITUS TIBI CARMINA NUPER. ⁶² [Subaudiendum, nesciente te sublegi, intercepti: & bene] rustica affectione reminisci se illorum carminum fingit, quae aliquando Virgilio, licet invito, Romam eunti, abstulerat: nam *sublegi*, est furatus sum. ⁶³ Unde & sacrilegus dicitur, qui sacra legit, id est furatur. [⁶⁴ Plautus in Milite IV. II. 98. *Quae etiam nostrum hunc sermonem sublegerat.*]

22. DELICIAS NOSTRAS. Id est, communem ⁶⁵ amicam.

23. TITYRE, DUM REDEO (BREVIS EST VIA) PASCE CAPELLAS. Theocriti sunt versus, ⁶⁶ ad verbum translati; ⁶⁷ sed tamen Virgilii negotium continentes: nam allegoricus imperat suis, ut remaneantur; nec tamen audeant contra Arrii praece-

ptum venire. [⁶⁸ Sed hoc aut de ipso Virgilii carmine Lycidas retulit: aut, ut alii putant, conversus ad gregalem suum Tityrum dicit. Et bene, dum promittunt se cantaturos, nihilominus dicunt. Sane quaeritur, utrum in his tribus versibus perfectum carmen sit; an initium alterius carminis imperfecti. Theocr. III. Id. 3. *Τίτυρ' ἔμωι τὸ καλὸν πεφιλαιμένον, βόσκει τὰς αἰγὰς, καὶ ποτὶ τὰν κρῶαν ἄγει, Γίτυρε, καὶ τ' ἰσόρχαν, τὸν Λέοντον Κνάκωνα φυλάσσον, μὴ τι καρύνη*] INTER AGENDUM. Dum agis. Et honesta locutio est, si dicamus inter ⁶⁹ coenandum hoc sum locutus: [⁷⁰ Afranius: *Inter loquendum*: Ennius: *Inter ponendum*.]

25. ⁷¹ [OCCURSARE CAPRO. Ordo, *occurfare capro caveto*.]

V A R I O R U M.

fra, ut *semperdeus*, legi vult Bellus de partibus templi auguralis cap. VII. §. 8. BURM.

19. NYMPHAS. *Silvas* Fragmentum Moreti.

20. FONTES. *Montes* fragm. Moreti. minime vero est hypallage *inducere fontes umbra*: sed est, ut, *inducere cornua auro* Ovid. x. Met. 271. *brachia plumis* IV. Met. 408. id est tegere, ut recte Servius. Sunt quaedam locutiones, quae duplicem constructionem habentes idem significant, ut *inducere fontibus umbras* dixit Ecl. v. 40. sic dicimus *spargere humum herbis*, & *herbas spargere humo*. Vid. Heinf. ad Ovid. XIII. Epist. 113. simile vidimus Ecl. III. 43. *labra admoovere poculis*, & *pocula labris*. BURM.

21. VEL

⁵⁸ aliquid scripserat R. B. Vof. Dan. al. ⁵⁹ fuerunt L. V. B. fuere al. ⁶⁰ desunt L. R. Vof. B. Steph. al. ⁶¹ desunt L. R. Vof. B. Steph. al. ⁶² desunt B. L. R. Vof. Steph. al. ⁶³ inde Dan. ⁶⁴ desunt L. B. Steph. al. ⁶⁵ materiam al. ⁶⁶ verbum ad V. L. Vof. R. ⁶⁷ deest L. ⁶⁸ desunt ad inter B. L. R. Vof. ad Graeca Steph. ⁶⁹ coenam dum L. ⁷⁰ desunt B. L. R. Vof. Steph. al. ⁷¹ desunt L. B. R. Vof. Steph. al.

M. Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.

Vare, tuum nomen (superet modo Mantua nobis,
Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!)

Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

30 L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:

Sic cytho pastae distendant ubera vaccae.

Incipe, si quid habes. & me fecere poetam

Pie-

S E R V I I.

26. IMMO. Pro, vel. NEC DUM PERFECTA. Nimiae familiaritatis est signum, quod ei recitabat carmen, ⁷² nondum ad limam ⁷³ deductum. Dicit autem carmen, quod quasi coeperat in ⁷⁴ honorem Vari componere: & per transitum ponit diversâ ⁷⁵figurationis ⁷⁶ scedia.

27. VARE, TUUM NOMEN. Ordo est: *Vare, tuum nomen sublime ferent ad sidera cantantes cycni*. SUPERET MODO MANTUA NOBIS. Superfit, reddatur. Et hoc dicit: Si nobis Mantua fuerit reddita, faciam, ut ⁷⁷ te celebrent omnes poetae. [⁷⁸ Et bene affectuose de patria, quasi dubium, an superfutura sit.]

28. MANTUA VAE MISERAE NIMIUM VICINA CREMONAE. Bene ingemit Mantuanorum infelicitatem, quibus sola obfuit vicinitas Cremonensium. ⁷⁹ Nam Cassii, Bruti, & Antonii copias Cremonenses ⁸⁰ susceperant: quos etiam ⁸¹ ipsos ⁸² mire excusat, dicens, *miserae Cremonae*, quae etiam si vellet, minime tamen tantis copiis posset resistere. NIMIUM autem *vicina*, id est, usque ad periculum: [⁸³ nam ortis bellis civilibus inter Antonium & Augustum, Augustus victor Cremonensium agros, quia pro Antonio senserant, dedit militibus suis; qui cum non suffecissent, his addidit agros Mantuanos; non propter civium culpam, sed propter vicinitatem.]

29. CANTANTES CYGNI. Id est, poetae. Sic Horatius de Pindaro IV. Od. 2. *Multa Dircaeum levat aura cygnum*. [⁸⁴ Sane blanditur Alfenio Varo, qui, Pollione fugato, legatus Transpadanis praepositus est ab Augusto.]

30. SIC TUA CYRNEAS FUGIANT EXAMINA

TAXOS. *Taxus* venenata arbor est, quae abundat in Corsica: haec autem insula Graece Cyrene dicitur, [⁸⁵ a Cyrene Herculis filio.] Unde fecit hanc derivationem *Cyrnaeus taxos*, (⁸⁶ id est, Corsicanas,) quibus pastae apes ⁸⁷ mel amarissimum faciunt.

31. ⁸⁸ DISTENTENT UBERA. Plurimum lactis reportent.

V A R I O R U M.

21. VEL QUAE. Nam quae Nonius in *legere*.

25. CAPRO. Capre Medic. a m. pr.

Ibid. CORNU FERIT ILLE. *Petit ille* Rottendorphianus tertius, quod & Gudiani codicis margini pro scriptura discrepante additum. Horatio II. Sat. I. 52. *Dente lupus, cornu taurus petit*. & ibidem 55. *Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos*. hinc *cornu petae tauri*. sed receptam lectionem non sollicito. HEINS. Vid. Ecl. III. 87. confusa verba *ferire* & *petere* a librariis vidimus ad Quintil. Decl. 301. Gell. IX. 9. *ferit* habet, & Nonius in *ferire*. BURM.

26. CANEBAT. *Canebant* Gudianus. Glos. Regii, *Menalcas vel Tityrus. nondum perfecta* Ed. Venet.

27. VARE. *Bare* & *Baro* superiori versu Mediceus, qui & *nomen cupiant*, *superent*, abundante uno pede. Alfenius Varum hic intelligi vult Dacierius ad Horat. I. Sat. III. 130. BURM.

28. VAE. *Vab* in ora Editionis Juntinae. *veh* Ed. Mediol.

29. FERENT. *Ferant* Gudianus.

30. SIC TUA. *Sic sua* Alcuinus Grammat. p. 2124.

Ibid.

72 nec dum Dan. 73 redactum L. V. B. R. Vof. Steph. al. 74 honore B. 75 deest Dan. R. B. Steph. al. 76 Scheria R. 77 deest L. 78 desunt L. R. B. Vof. Steph. al. 79 deest L. V. R. Vof. B. 80 susceperunt al. 81 deest L. 82 bene Dan. al. 83 desunt L. V. Steph. B. R. Vof. ad vf. 29. 84 desunt L. R. B. Vof. Steph. al. 85 desunt L. B. R. Vof. Steph. al. 86 desunt L. V. R. B. Vof. Steph. al. 87 mella amarissima Dan. 88 DISTENDANT L. V. R. Vof. B.

Pierides: sunt & mihi carmina. me quoque dicunt
Vatem pastores: sed non ego credulus illis.

35 Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.

M. Id

S E R V I I.

34. ME QUOQUE DICUNT VATEM PASTORES. Magna verecundia suum meritum extenuat. Nec enim ait, probant, sed *dicunt*: nec docti, sed *pastores*, quibus tamen ipse non credo.

35. VARO VIDEOR. ⁸⁹ Varius poeta fuit. De hoc Horatius I. Sat. 10. *Varius* ⁹⁰ ducit molle atque facetum. Item I. Od. 6. *Scriberis Vario fortis, & hostium Victor*. Nam Varus victor & dux fuit, cui supra blanditur: [⁹¹ qui nonnulla carmina scripsit. Nonnulli sane Alfenum Varum volunt; qui licet Juris consultus & successor Servii Sulpicii esset, etiam carmina aliqua composuisse dicitur; sed hoc, teste Horatio, falsum est, qui *Varium* poetam laudat.] NEC DICERE CINNA DIGNA. Etiam Cinna optimus poeta fuit, qui scripsit Smyrnath: quem libellum decem annis eliminavit: [⁹² quibus tamen Poëta negat suum ingenium comparandum.]

36. SED ARGUTOS INTER STREPERE ANSER OLORES. Argutos, canoros, ut VII. Ecl. I. *Forte sub arguta* ⁹³ [*confederat ilice cornix*.] Et alludit ad Anserem quendam, Antonii Poëtam, qui ejus laudes scribebat, quem ob hoc per transitum carpsit. De hoc etiam Cicero in Philippicis XIII. 5. dicit ⁹⁴ *Ex agro Falerno anseres depellantur*: ipsum enim agrum ⁹⁵ ei donarat ⁹⁶ Antonius. [⁹⁷ Et bene illos Poëtas optimos cygnos dicit; se anserem rudem & levis ingenii; nec debere aut posse se illos imitari. INTER STREPERE. Sane potest & compositae, & separatim proferri.]

P H I L A R G Y R I I.

35. NEC DICERE CINNA DIGNA. Cinna Smyrnath scripsit, quam nonum post annum, ut Catullus Carm. XCIII. ait, edidit. Id quod & Quintilianus ait. Unde etiam Horatium in Arte poetica 388. dicunt ad eum alluisse, cum ait: *Nonumque prematur in annum*. Fuit autem liber obscurus ad-

eo, ut & nonnulli ejus aetatis Grammatici in eum scripserint, magnamque ex ejus enarratione sint gloriam consecuti. Quod obscurus fuerit, etiam Martialis ostendit in illo versu x. Ep. 21. *Judice te* ⁹⁸ *melior Cinna Marone fuit*.

V A R I O R U M.

Ibid. CYRNEAS. *Cyrneas* Mentelianus prior. *Cryneas* Mentel. secundus. *Gryneas* unus Moreti & *Grynaeas* Gudii & Regius & Mentelii secundus a. m. secunda & ita Papius in *Grynea*. *Crineas* Zulieh. *fugient* Venet. *exagmina* Mediceus. *tauxos* Leid. BURM.

31. DISTENTENT. *Distentare* pro *distendere* an in usu fuerit apud antiquos dubio mehercules. nam quod Tibullianum illud proferunt ex libro II. Eleg. 5. *Distentet spicis borrea plena Ceres*. ibi codices scripti atque editi castigatiores *Distendet*. *distentent* quidem est in Mediceo. sed prior Mentelianus alique nonnulli cum Gudiano & Leidenfi primo *distendant*. quomodo & in Menteliano priore fuisse videtur. nam *distentant* a manu secunda illic legitur. quod exemplaria recentioris notae nonnulla occupavit. *distentas ubere vaccas*, & *distentas lacte capellas* in Poëtarum scriptis frequenter legi, nusquam *distentatas*. Quid quod duo codices perversti Serviani Bibliothecae Leidensis *distendant* quoque agnoscunt hoc loco? apud Juvenalem tamen Saryra quinta. vetustum exemplar Bibliothecae Leidensis,

Adspice quam longo distentat pectore lancem.

cam *distendat* vel *distinguat* in plerisque codicibus illic nunc circumferatur. HEINS. *Distendant* Vratilaviensis Regius & fragm. Moreti. *distentant*. Vossianus prior. *distendent* Ed. Venet.

33. DICUNT. *Dicent* Venetus.

34. NON

⁸⁹ Varus B. ⁹⁰ dicit L. V. R. Vof. Steph. al. ⁹¹ desunt B. L. Vof. R. Steph. al. ⁹² desunt L. R. Vof. B. Steph. al. ⁹³ desunt V. R. Vof. al. ⁹⁴ dixit L. ⁹⁵ deest L. B. ⁹⁶ Antonii L. ⁹⁷ desunt L. R. B. Vof. Steph. al. ⁹⁸ major vulgo.

M. Id quidem ago; & tacitus, Lycida, mecum ipse voluto,
Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.

Huc ades, o Galatea. quis est nam ludus in undis?

40 Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro

In-

SERVII.

37. ID QUIDEM AGO. Id est, ut *earum* ⁹⁹ mihi in memoriam possit redire.

38. SI VALEAM MEMINISSE. Ut etiam in *Aeneide* diximus, ideo ista junxit tempora, quia defectivum est verbum *memini*. [¹ VALEAM autem, si possim, ut in *Aeneide* IV. Aen. 333. *Quae plurima fando Enumerare vales.*]

39. HUC ADES, O GALATEA. Theocriti versus sunt XI. Idyl. 63. [² Ἐγλαβοῖς Γαλάτεια, καὶ ἰχθυοῖς αὐτῆς λάβοιο.] Quibus inducit Cyclopem usum, cum ³ in scopulo sedens, amicam suam Galateam de fluctibus invitaret ad terras. Cyclops enim dicitur Nympham amasse Galateam, quae cum Acin quendam pastorem amaret, & Polyphemum sperneret: ille iratus Acin necavit. Qui postea Galateae miscratione ⁴ in fontem mutatus est, qui ⁵ hodieque Latine ⁶ Acilius dicitur, [⁷ ab illius nominis derivatione.] EST NAM LUDUS IN UNDIS? (⁸ Ludus, voluptas.) Et ad maiorem terrarum laudem dicit in mari nullam esse voluptatem: nam haec est plena laus, quae ⁹ etiam contrariarum rerum continet vituperationem: [¹⁰ & suas laudes ex sequentibus rebus dicit.]

VARIORUM.

34. NON EGO CREDULUS. *Non sum credulus* unus Moreti.

35. VARO. Varius Poëta excellens fuit, cujus in Odis, in Epistolis, in Sermonibus Horatius facit mentionem. Servius item Varium Poëtam, Varum fuisse ducem, scribit. in quo illi assentior. Verum idem de Vario locum Horatii ex primo Satyrarum 10. male adducit. Quamvis Servio eum errorem non tribuo: quemadmodum nec Acroni Helenio tribuendus fuit: nam locus ab aliquo scio- lo fuit corruptus. id quod in huius auctoris labo-

riosa restitutione ex codice manuscripto deprehendi. sincera autem Horatii lectio haec est:

Forte epos acer,

Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum

Virgilio annuerunt gaudentes rure Camoenae.

Distinguit Varii & Virgilii carmina. Varius *in* ⁹⁹ ποίῳ, amplum & grave dicendi genus secutus est: quod idem Horatius lib. I. Carm. & Ovidius ultimo de Ponto, testantur. Virgilius autem tenuis & excultae cujusdam elegantiae. Ita enim carminis genus facetum Quintilianus interpretatur lib. VI. cap. 3. Quia vero Aeneis absoluta nondum erat, de Bucolicis & Georgicis tantum Quintiliani expositio est intelligenda. FABRIC. *Vario* hic loci manifeste agnoscit Scholiafles Horatii Crucquianus libro primo Ode VI. dum de Vario, qui Thyesthen tragœdiam scripsit, interpretatur. HEINS. De Vario Thyestae auctore capit Pontanus ad Macrobr. II. Sat. 4. vid. & Rutgers. Lect. Venus. cap. III. & notas ad Ovid. IV. ex Pont. XVI. 31. deinde *Cigna* Moret. unus. *Cygn* Leid. unus. *Cyna* alter & Votian. pr. *neque dicere* Moret. unus. BURM.

36. INTER STREPERE. *Inter strepet* Venetus.

37. ID QUIDEM. *Fam pridem, & mecum ipsa* Zulichemianus. *id quidem & ago* Nonius in *voluntari*. sed in *agere* omittit &. BURM.

38. SI VALEAM. Vid. ad Suer. Calig. XXXIV. ubi non occurrebat memoriae hic locus a Torrentio laudatus.

39. EST NAM. *Nam* deest fragmento Moreti.

40. PURPUREUM. *Perpetuum* quemdam legere notant Guellius & Cerda. vid. II. Georg. 149. *purpureum* Mentelianus pr. ita & I. Georg. 405. & alibi. BURM.

41. POPULUS. *Populos* Mentelianus.

44. PU-

⁹⁹ deest Dan. Steph. al. f. ut carmen mihi. 1 desunt L. R. Vof. Steph. al. 2 Graeca desunt L. V. R. Vof. 3 deest L. V. R. Vof. 4 in fonte V. 5 hodie L. Dan. 6 Ab Acine Acinius Dan. ab Aci Acinius Urf. Cod. hodieque Acinae Acilius B. hodie latex Atilius. L. sed Heins. *latex Acilius* volebat. vid. Clover. Siciliam pag. 115. 7 desunt L. Steph. & B. 8 desunt L. R. Vof. B. Steph. 9 deest Urf. Cod. & Steph. quae & Vof. R. B. 10 desunt L. B. Vof. R. Steph. al.

Inminet, & lentae texunt umbracula vites.

Huc ades: infani feriant sine litora fluctus.

L. Quid, quae te pura solum sub nocte canentem

45 Audieram? numeros memini, si verba tenerem.

M. Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?

Ecce Dionaei processit Caesaris astrum:

Astrum, quo segetes gauderent frugibus: & quo

Duceret apricis in collibus uva colorem.

50 In-

SERVII.

42. ¹¹ [LENTAE. Flexibiles. UMBRACULA. Cicero: *Umbraculisque sylvestribus.*]

43. INSANI FLUCTUS. Id est, magni, ut II. Aen. 776. [¹² *Quid tantum*] *insano iuvat indulgere* ¹³ *labori.*

44. PURA SUB NOCTE. Serena.

45. NUMEROS MEMINI. Metra ¹⁴ vel rhythmos, [¹⁵ vel certe numeros versuum. SI VERBA TENEREM. Hoc est, carmen non teneo.]

46. ¹⁶ [DAPHNI, QUID ANTIQUOS. Pro antiquorum.]

47. ECCE DIONAEI PROCESSIT CAESARIS ASTRUM. Cum Augustus Caesar ludos funebres ¹⁷ patri celebraret, die medio stella apparuit: ¹⁸ ille eam esse confirmavit parentis ¹⁹ sui. Unde sunt versus isti compositi DIONAEI autem, longe repetitum est, a matre Veneris ²⁰ Dione. Sane ²¹ *astrum* Graece dixit: nam stellam debuit dicere. [²² Baebius Macer, circa horam octavam stellam amplissimam, ²³ quasi lemniscis coronatam, ortam dicit; quam quidam ad illustrandam gloriam Caesaris juvenis, pertinere existimabant. Ipse animam patris sui esse voluit, eique in Capitolio statuum, super caput auream stellam habentem, posuit. Inscriptum in basi fuit: CAESARI EMITHEO. Sed Vulcatius aruspex in concione dixit cometen esse, qui significaret exitum noni seculi, & ingressum decimi; sed quod invitis Diis secreta rerum pronuntiaret, statim se esse moriturum, &, nondum finita oratione, in ipsa concione concidit. Hoc

etiam Augustus in libro secundo de Memoria vitae suae complexus est. Et haec Moeris non ut sua, sed Virgilii refert, in honorem Augusti composita.]

48. QUO SEGETES GAUDERENT FRUGIBUS. Ad mensiem alludit Julium, qui dictus est in honorem Caesaris: quo & uvae & frumenta maturescunt.

VARIORUM.

44. PURA. Recte serena explicant, ut Lucretius *noctes serenae* dixit, de quibus ad Gratii Cynege. 55. sic *Kadappi inl vvali* Arat. Phaen. 323. & alibi. vid. ad Val. Flac. II. 56. & Calp. Ecl. I. 77. BURM.

46. MOE. DAPHNI. Mediceus quinque sequentes versus refert ad Lycidam. Moeris ab illis incipit, *Omnia fert aetas*. nec aliter Gudianus. HEINS.

Ibid. SUSPICIS. *Respicis* Zulichemianus. *suscipis* Gudianus & Rottendorphius secundus.

47. DIONAEI. *Clionei* unus Moreti. *Cleonei* Zulichemianus, ex sollemni illa variatione *tan d.* & *cl.*

48. ET QUO. *Et quod* Mediceus.

49. IN COLLIBUS UVA COLOREM. *In vallibus* apud Nonium Marcellum in *ducere. apricos colles* Plinius in Naturali Historia etiam non semel dixit. HEINS. *A priscis* Zulichemii. *apricis in collibus* habet Commentator Crucquianus ad Horat. III. Od. 18.

52. CAN-

¹¹ desunt B. L. R. Steph. al. ¹² desunt L. R. Vof. Steph. al. ¹³ *dolori* L. Vof. Steph. al. ¹⁴ desunt B. L. R. Vof. Steph. al. ¹⁵ desunt L. R. Vof. B. Steph. al. ¹⁶ haec nota desunt etiam Vof. R. Steph. ¹⁷ patriae L. ¹⁸ idem L. ¹⁹ deest L. V. R. B. Vof. Steph. al. ²⁰ Diana L. Dionae Dan. ²¹ Astrion. L. ²² desunt ad fin. L. R. Vof. B. Steph. al. ²³ quasi. . . Lemniscatis Dan. quasi radius Lemniscatis Heinsf.

- 50 Infere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
 Omnia fert aetas, animum quoque. saepe ego longos
 Cantando puerum memini me condere soles.
 Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Moerim
 Jam fugit ipsa: lupi Moerim videre priores.
 55 Sed tamen ista satis referet tibi saepe Menalcas.
 L. Caussando nostros in longum ducis amores.
 Et nunc omne tibi stratum silet aequor: & omnes

(Adspi-

S E R V I I.

50. ²⁴ [INSERE, DAPHNI, PYROS. Hoc in gratiam Augusti, per cuius beneficium securus de agris suis est.] CARPENT TUA POMA NEPOTES. Ac si diceret: Nihil est quod possis timere: nam ²⁵ illud respicit, quod supra invidiose ait I. Ecl. 74. *Infere nunc, Meliboeae, puros, pone ordine vites:* [²⁶ *Ite meae, quondam felix pecus, ite capellae: Non ego vos posthac, viridi projectus in antro, Dumosa de rape procul pendere videbo.*]

51. OMNIA FERT AETAS. Id est, aufert: nam ²⁷ intelligimus ²⁸ eum subito obticuisse; nec quod coeperat implere potuisse. ANIMUM QUOQUE. Etiam memoriam.

52. LONGOS SOLES. [²⁹ Id est,] aestivos dies finire, ut III. Aen. 203. *Tris adeo incertos caeca caligine Soles.* CONDERE. Finire, usque ad occasum ducere.

53. ³⁰ [NUNC OBLITA. Aut omissa, vel figurate quorum ego oblitus sum. Et ostendit Moerim nullum suum, sed omnia Menalcae carmina retulisse. VOX QUOQUE MOERIN JAM FUGIT IPSA. His verbis ostendit vigorem cantandi, quem prius habuerat, perdidisse: & per allegoriam oblectum malis animum demonstrat.]

54. LUPI MOERIN VIDERE PRIORES. Hoc etiam Physici confirmant: quod ³¹ voce deseratur is, quem prior viderit lupus. Unde etiam proverbium hoc natum est: *Lupus* ³² *est in fabula*: quotiens supervenit ille, de quo ³³ loquimur, & nobis sui praesentia amputat facultatem loquendi.

55. ³⁴ [SATIS REFERET TIBI SAEPE MENALCAS. Ordo est, satis saepe.]

56. CAUSSANDO NOSTROS IN LONGUM DUCIS AMORES. ³⁵ Causas nectendo, differs nostra desideria.

57. TIBI SILET AEQUOR. In tuam gratiam. Et hoc dicit: Ut possis canere, cuncta siluerunt. [³⁶ AEQUOR. Spatium campi.]

V A R I O R U M.

52. CANTANDO PUERUM. *Cantando solitum* Agroetius de Orthographia. sed aliter Beda in ejusdem argumenti libello. *Cantando longos* Scholiastes Horatii libro quarto, ode quinta. pro *condere soles* Gudianus *ducere soles*. sed *ducere* modo praecessit. HEINS.

53. MOERIM. Hic & vers. seq. *Moerim* primus Moretanus. Heins. *Moerem* Mediceus. *Moerin* Donat. ad Terent. Adelph. IV. I. 21. Vondelius vertit, quasi cantare non potuerit Moeris. quum viso lupo nec loqui aut vocem mittere potuerit. BURM.

55. REFERET. *Refero* Zulichemianus.

57. OMNES. *Omnis* Rottend.

Ibid. STRATUM SILET AEQUOR. Servius *campum* intelligit. sed nescio, an campus acque bene *sterni* dicatur, ac mare, quum tranquillitas oritur: immo sternitur aliquid, quum aliqua re operitur. vid. II. Georg. 183. de mari vero obvium hoc verbum est. forte Mincium fluvium intelligit, aut, ut Catroeus malebat, lacum Mantuanum. BURM.

59. ME-

²⁴ desunt L. R. B. Vof. Steph. al. ²⁵ ad illud L. Vof. ²⁶ desunt L. R. B. Vof. B. ²⁷ intelligamus al. ²⁸ deest V: cum L. ²⁹ deest L. R. B. Vof. B. ³⁰ nota haec deest ad vs. 54. L. R. B. Vof. Steph. al. ³¹ vox detrahatur ei, quem primum Dan. ³² deest B. ³³ loquitur L. B. ³⁴ desunt L. B. R. Vof. Steph. al. ³⁵ causam al. ³⁶ desunt ad vs. 60. R. Vof. L. B. in Steph. & aliis ad *quod quidem*.

(Adspice) ventosi ceciderunt murmuris aurae.

Hinc adeo media est nobis via : namque sepulcrum

60 Incipit adparere Bianoris. hîc, ubi densas

Agricolae stringunt frondes, hîc, Moeri, canamus :

Hîc haedos depone. tamen veniemus in urbem.

Aut, si, nox pluviam ne colligat ante, veremur,

Cantantes licet usque (minus via laedat) eamus.

65 Cantantes ut eamus, ego hoc te fasce levabo.

m. Desine plura, puer : & , quod nunc instat, agamus.

Carmina tum melius, quum venerit ipse, canemus.

S E R V I I.

58. ASPICE VENTOSI CECIDERUNT MURMURIS AURAE. Frondes scilicet arborum; ostendens vel ipsas auras quieville, quibus nihil omnino moveatur. Quod quidem ex Theocrito Idyl. vi. ii. sumptum est: τὰ δὲ ἐν καλῇ κύματι φαίνει Ἀσυχὰ καχλάζοντα.]

60. BIANORIS. Hic est, qui & 37 Ocnus dictus est: de quo ait in decimo 199. *Fatidicae Mantus & Thufci filius Amnis* : Conditor 38 Mantuae: 39 dictus autem Bianor est, quasi animo & corpore fortissimus, διὰ τὴν βίαν καὶ τὴν ἀνδρείαν.

61. STRINGUNT 41 FRONDES. Amputant, decutiunt. Ipse in Georgicis I. 305. *Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus.*

62. TAMEN VENIEMUS IN URBEM. Etiam si paululum quiescentes dederimus operam cantilenae: [42 & deest, hodie.]

63. NOX PLUVIAM NE COLLIGAT ANTE VEREMUR. Aër enim aut cum ortu Solis, aut cum occasu, mutatur frequenter, quod 43 in Aeneide etiam saepius indicatur.

64. USQUE EAMUS. Jugiter eamus; sed *Cantantes* : ita enim minorem itineris sentiemus laborem.

65. HOC TE FASCE LEVABO. Si cantantes ierimus, 44 hoedorum te onere ipse relevabo: nam *fascem* ait onus. Sic in Georgicis III. 347. *Injusto sub fasce viam dum carpit.*

66. DESINE PLURA, PUER. Ac si diceret: Nimmii desiderii 45 es. [46 Et *plura*, deest, dicere: ut esset, desine plura dicere.] QUOD NUNC INSTAT AGAMUS. Nos Centurionem placemus: nam 47 cantare otiosorum est.

67. CUM VENERIT IPSE. Vel Virgilius, cujus adventu sperabat securitatem: vel ipse Augustus, qui Actiacis bellis fuerat occupatus.

V A R I O R U M.

59. MEDIA EST. *Est deest Zulichemiano.*

Ibid. NAMQUE SEPULCRUM. *Famque Menagianus alter.* HEINS.

Ibid. SEPULCHRUM INCIPIT APPARERE BIANORIS. Dulcinus de vario statu Bononiae hoc sepulchrum fuisse media via inter Mantuam & Romam existimabat, quia primum versum *quo via ducit in urbem*, & mox §. 62. de Roma capiebat. sed hunc errorem in praefatione ad septimum tommum Thesauri Italiae in ipso initio refutavimus. BURM.

60. HIC UBI. *Hic tibi Venet.*

62. IN URBEM. *Ad urbem Zulichem.*

63. AUT. *At Menagii alter. nos pluviam Parrhaf.*

64. MINUS VIA LAEDET. *Via laedit* in Mediceo, & secundo Moretano. *laedat* in Menteliano, & Menagiano prioribus, ut & in Moreti fragmento. HEINS. *Laedit euntes* Parrhaf. *laedit* Regius, & Edd. quaedam. *laedet* Voss. & Edd. multae.

65. HOC TE. *Te hoc Vossian.*

66. PUER ET. *Es deest Leideni secundo. nunc quod nunc Menagianus prior.*

67. CARMINA TUNC MELIUS. *Tum scripti.* HEINS.

37 Hocnus Dan. oenus V. 38 Mantuanae L. 39 dicitur autem B. sed *autem* deest Steph. & al. 40 *insipias* L. Voss. *repins* R. 41 FRONDES L. 42 desunt L. B. R. Voss. Steph. al. 43 deest Dan. 44 eorum L. R. B. 45 est L. 46 desunt L. B. Voss. R. Steph. al. 47 deest L. canere R. Steph.

ECLOGA DECIMA.

GALLUS.

XTREMUM hunc, Arethusa, mihi concede laborem.
 Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
 Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?

Sic

SERVIL.

GALLUS. [¹ Hic est Cajus Asinius Gallus orator, Asinii Pollionis filius, qui] ante omnes primus Aegypti praefectus fuit, poeta eximius, nam ² & Euphoriionem (ut supra ³ diximus) transtulit in Latinum sermonem; & Amorum suorum de Cytheride scripsit libros quatuor. Hic ⁴ primo in amicitiiis Augusti Caesaris fuit: postea cum venisset in suspitionem, quod contra eum conjuraret, occisus est. Fuit ⁵ autem amicus Virgilii; adeo ut quartus Georgicorum ⁶ a medio usque ad finem ejus laudes teneret: quas postea, jubente Augusto, in ⁷ Aristaei fabulam ⁸ commutavit. Hic ⁹ autem Gallus amavit Cytheridem, meretricem, libertam ¹⁰ Voluminii, quae, eo spreto, Antonium, euntem ad Gallias, est secuta: propter quod dolorem Galli nunc videtur consolari Virgilius. Nec nos debet movere, quod ¹¹ cum mutaverit partem quarti ¹² Georgicorum, hanc Eclogam sic reliquit: nam licet confoletur in ea Gallum, tamen altius intuenti vituperatio ¹³ est: nam & ¹⁴ in Gallo impatientia turpis amoris ostenditur: & ¹⁵ aperte hic Antonius carpitur inimicus Augusti, quem, contra Romanorum morem, Cytheris est in castra comitata.

1. EXTREMUM LABOREM. Non quod ¹⁶ mihi laboriosum est (nam scribere, apud poetas ¹⁷ ludus est, ut i. Ecl. 9. *Et ipsum Ludere quae vellem* [¹⁸ calamo permisit agresti,]) sed rem tibi laboriosam, scilicet ut, ¹⁹ virginitate gaudens, praestes de amoribus ²⁰ cantilenam. Unde & rogat, dicens, *Concede*. Et verecunde pauca postulat, & eam adjurat etiam: SIC TIBI CUM FLUCTUS SUBTERLABERE SICANOS. Per *Arethusam* autem, Musam Siculam, id est, ²¹ bucolicum ²² Theocritum invocat carmen. Sane *Arethusa* secundum Latinitatem in penultima habet accentum; secundum rationem Graecam, in tertia a fine, ²³ *Ἀρεθούσα*, sicut *Creusa*, ²⁴ & *Κρύση*.

2. PAUCA MEO GALLO. Non ad caeterarum Eclogarum comparisonem; sed pauca, quantum ad Galli pertinet scripta: quae (ut supra diximus) de suo amore composuit. [²⁵ *IPSA*, quae amata sprexit amorem. *LYCORIS*. Pro Cytheris: licet enim poëta alia nomina pro aliis ponere.]

VARIORUM.

1. HUNC. Deerat Zulichemian. cum Mediceus a manu prima. *binc* Venetus.

2. LY-

In scriptis nonnullis *Conquestio cum Gallo*. Mentelianus uterque & Menagianus alter cum binis Leidenibus *Conquestio cum Gallo de agris*. Mediceus *Conquestio cum Gallo Poëta de agnis*. Gudianus *Poëta ad Gallum. De amore Galli Consolatio*. HEINS. *Quaestio cum Gallo de agris* L. Hanc Eclogam illustrat Barthius lib. xviii. Advers. cap. 16. & xli. 26. Heumannus Poecil. part. 1. lib. iv. cap. 3. Confundit vero Servius cum Cornelio Gallo, Aelium. Vid. ad Ovid. iii. Amor. ix. 63. ubi de hoc egimus. BURM.

1 Defunt ad ante omnes L. B. R. Vof. Steph. al. 2 deest V. R. Vof. 3 dixi L. 4 primum in amicis Steph. Dan. al. in primo Vof. 5 deest al. 6 liber a medio B. 7 Aristin L. 8 commutaret L. B. 9 deest L. V. B. R. Vof. Steph. 10 Volumini L. Volumini Vof. B. 11 commutaverit L. 12 Georg. libri V. 13 deest L. 14 & Gallo L. & Galli Vof. R. B. 15 a parte L. Vof. 16 deest al. 17 lusus al. 18 defunt L. R. Vof. ad fin. 19 nympa B. 20 cantilena L. 21 bucolicam L. 22 Theocriti Vof. V. 23 deest Vof. R. 24 & Creusam V. L. al. & Creusa Dan. & *Κρύση*, Munck. ad Fulgent. ii. 6. 25 defunt L. B. R. Vof. Steph. al.

Tom. I.

V

Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
 5 Doris amara suam non intermisceat undam.
 Incipe. sollicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera adtondent simae virgulta capellae.
 Non canimus surdis: respondent omnia silvae.

Quae

SERVII.

4. SIC TIBI CUM FLUCTUS SUBTERLABERE SICANOS. Varia enim opinio est: nam alii dicunt ad *Aretbusam*, Nympham Siciliae, *Alpheum* ²⁶ [fluvium de] Elide venire per maria: secundum quos ²⁷ alibi dixit III. Aen. 694. *Alpheum fama est buc Elidis amnem* [²⁸ *Occultas egisse vias subter mare.*] Alii dicunt ²⁹ ipsam *Aretbusam* jam ³⁰ in fontem mutatam *Alpheum* fugere, & de Elide ad Siciliam venire: quod nunc est secutus. [³¹ Sane dicitur quodam tempore patera aurea in *Arethusa* inventa, quam ³² *Olympionices* in *Alpheum* miserat: & cum *Olympiae* hostiae caeduntur, ³³ cruor earum, in *Alpheum* infusus, in *Arethusam* ³⁴ exit. *SICANOS*. Sicilia ante *Sicania* dicta, a *Sicano* Terrae filio.]

5. DORIS AMARA. Mater Nympharum est, quam pro mari posuit: [³⁵ vel *Doris*, Oceani filia, conjux *Nerei*.]

6. SOLLICITOS. Sollicitatos, plenos sollicitudinis post *Cytheridis* abcessum, quam ³⁶ *Lycorin* vocat. Fuerunt ³⁷ autem uno tempore nobiles meretrices tres: *Cytheris*, *Origo*, *Arbuscula*. *Horatius* I. Sat. x. 77. *Explosa Arbuscula dixit*. ³⁸ Idem I. Sat. II. 55. *Ut quondam Marseus amator Originis*, ³⁹ ille, *Qui* ⁴⁰ *patrium mimae donat fundumque laremque*.

7. ⁴¹ [*SIMAE*. Graecum est nomen: id est, pressis naribus: Unde & *simias* dicimus: quod epitheton *Theocritus* dat praecipue apibus VII. Idyl. 80. ⁴² *Ὡς τίνι αἰ σιμαὶ λειμωνόθεν φέβον ἰοῦσαι Κίθρον ἐς ἀδύαι μολακῶν ἀνίσσιν μιλίσσαι*. Et dicens: *simae*

virgulta capellae, hic poetam quasi pastorem ⁴³ posuit.]

8. NON CANIMUS SURDIS, RESPONDENT OMNIA SYLVAE. Per *Echo*, id est, ⁴⁴ vocis imitationem ⁴⁵ ut nos ⁴⁶ consolantur: [⁴⁷ & mira brevitate sensus hujus versus explicatus est. *QUAE NEMORA*. Hinc carmen ⁴⁸ videtur.] Est quaedam *Theocriti* Ecloga, in qua suos amores deslere *Daphnis* inducitur: [⁴⁹ vel ut alii, quidam pastor *Daphnin* amore mortuum deslet:] hujus omnem ordinem ad hanc Eclogam transtulit I. Idyl. 66. *Πᾶ πόντ' ἄρ' ἦσθ' ἔνα Δαφνὶς ἰτάκιον, πᾶ πῶτα Νύμφαι, ἢ καὶ Πηνιῶ καλὰ Τίμπτια, ἢ καὶ Πύδον*.

VARIORUM.

2. LYCORIS. *Lycoris* unus *Moretanus*. *Lycoris* *Menagianus* & *Rottendorphius* secundi. & *Venetus* (*sed q. l. ip. Lycoris*) in parenthesi ponebat *Heumannus*, & *legat* optandi modoca iebat. *BURM.*

4. SUBTERLABERE. *Subterlabare* unus *Moreti*. *interlabere* *Parrhas*.

5. AMARA. *Amica* *Zulichemianus*. *amata* *Ed. D. Heinsii*. sed *amara* dicitur falsa & marina aqua, ut *Georg. IV. 431*. vid. ad *Rutil. I. Itin. 251*. & hic *Emmenes*. aliquando tamen *amarum* & *salsum* differre, docet *Salmas. Exerc. Plin. p. 80. BURM.*

7. ADTONDENT SIMAE. *Simae adtondent* *Venerus*. *attendant* *Moret*. quart. alius ejusdem *tondent*.

9. QUI

26 desunt B. sed de tantum deest V. L. R. Vof. 27 deest L. V. R. Vof. B. 28 desunt L. R. Vof. B. 29 deest R. 30 jam fonte L. B. jam fontem R. Vof. 31 desunt ad vs. 5. L. R. Vof. Steph. 32 *Olympionides* I. A. miserant Dan. *Olympionides* miserant *Fabr. Banl. & al.* 33 Cruorem aram * in Dan. cruore mari in al. *Salmas. Exerc. Plin. p. 491*. legebat, quam *Olympionices* in *Alpheum* miserat. & c. o. h. c. cruor earum in A. i. i. A. exit, unde *Masvicius* suam lectionem subiegit. *Vossius* legebat, quam *Olympionices* in A. miserant, & c. o. h. c. cruorem ararum in A. infusum in *Arethusam* exit: Vid. & *Muncker. ad Fulgent. 111. ult. BURM.* 34 exeat al. 35 desunt L. Steph. al. 36 *Lycoridem* Dan. *Lycorin* al. 37 enim Dan. 38 item V. 39 illi Dan. 40 patriae minimae L. 41 desunt L. Vof. R. 42 desunt B. Steph. 43 Dan. Graeca habet post posuit. 44 per vocis V. Vof. 45 deest nos Dan. Steph. al. 46 consolamur Dan. al. ut solamur V. Vof. solamur R. L. B. al. 47 desunt L. B. Steph. al. 48 videtur incipere Dan. & al. 49 desunt R. Vof. B. L. ut & Graeca, quae nec Steph. nec Dan. habet.

Quae nemora, aut qui vos saltus habuere, puellae
 10 Naïdes, indigno quum Gallus amore periret?
 Nam neque Parnasi vobis juga, nam neque Pindi
 Ulla moram fecere, neque Aoniae Aganippae.
 Illum etiam lauri, etiam flevire myricae:

Pini-

S E R V I I.

9. SALTUS HABUERE PUELLAE NAJADES. ⁵⁰ Nymphas simpliciter accipiamus: nam si proprie loqueretur, Oreades diceret: ⁵¹ *Najades* ⁵² enim fontium; Oreades, montium; [⁵³ Dryades, arborum] Nymphae sunt. Sane, quia diximus easdem ⁵⁴ esse Nymphas, ⁵⁵ quas Musas, videtur hoc dicere: quia si cum ipso fuissent Musae; id est, si ⁵⁶ dedissent operam scribendis carminibus; non incidisset in tantas amoris angustias: [⁵⁷ vel cur eum amantem Musae deseruerint, cum propter ingenium earum esset antistes.]

10. INDIGNO. Vel meretricio, vel magno: nam & Ennius ait: *Indignas* ⁵⁸ *turres*, id est, magnas. [⁵⁹ Alii *indigno*, non quia Cytheris pulchra non fuerit, sed quia Gallus ab ea spreus sit.]

11. NAM NEQUE PARNASSI VOBIS JUGA, NAM NEQUE PINDI. ⁶⁰ *Parnassus* mons Boeotiae, *Pindus* Thessaliae; ambo Apollini & Musis consecrati.

12. ⁶¹ AONIA AGANIPPE. Nominativi sunt singulares. *Aganippe* autem fons est Boeotiae, quae & *Aonia* dicitur. *Aonia* autem brevis fit *Ni*, quia sequitur vocalis vocalem. ⁶² [Callimachus *Aganippe* fontem esse dicit Permessi fluminis.]

V A R I O R U M.

9. QUI VOS. *Qui nos* Venetus.

10. NAJADES. Scribe *Naïdes* cum optimis codicibus. Nam *Naiades* a *Naias* est quadrisyllabum. deinde *peribat*, non *periret* a manu prima Mediceus & Gudianus. HEINS. *Peribat* praefert etiam Heumannus, qui *indigno* interpretatur *immerito*, ut inter alias interpretationes jam Cerda notaverat. sed est turpi, foedo, misero, ut supr. VIII. 18. & XII. Aen. 441. & VI. 163. *Indigna morte peremptus*. Va-

rie utuntur Poëtae hac voce. vid. ad Ovid. l. Am. IV. 35. BURM.

11. PARNASI. Exemplaria nostra & Pierii omnia per simplex s. sic in veteri Inscriptione apud Gruterum DCCLII. L. AEMILIUS PARNASUS bis. ita & Georgic. II. §. 18. *Parnasia laurus*. etiam in Nafonis codicibus vetustis & Lucani passim. HEINS. *Nobis juga* Venetus.

12. AONIAE AGANIPPE. Pro *Aonia Aganippe* Probus & Sospater, teste Pierio, agnoscunt *Aoniae Aganippae*. certe in nostris omnibus *Aoniae Aganippae*. nisi quod de Mediceo nihil temere adfirmarim, ex quo in ora codicis nullam scripturae annotavi discrepantiam, sive, quod hic locus me tum fugerit, cum membranas eas evolvi, sive, quod exemplar illud pro vulgata ac recepta hactenus steterit lectione, quam & Servius vulgatae editionis videtur agnoscere. Charisius tamen Sospater, uti ab E. lia Putschio ex optimis membranis est castigatus, bis *Aoniae Aganippae* profert. bis etiam Marius Victorinus, Victorinus Maximus semel in ejusdem argumenti libellis. nec aliter aut Cledonius, aut Beda de metris, aut Probus libro primo Artis Grammaticae. nisi quod mendose apud illum circumfertur *Aoniae Aganippe*, pro *Aganippae*. Catullus Epithalamio Mallii, *Lympha quos super irrigat Frigerans Aganippae*, sic scribo, non *Aganippe*. *Aganippae* secundo casu, quomodo *Andromachae*, *Penelopae*, *Circae*, de quibus actum Aeneidos tertio v. 376. & libro VIII. 139. *Aganippen* si pro fonte hic sumis, ut quidam scriptores fontem esse contendunt, & inter eos Callimachus apud Scholiasten Juvenalis ad Satyr. quintam, Servianae subscribo lectioni. sin montem facis, verior omnino scriptura est *Aoniae Aganippae*, vel, *Aganippae*. ut
 juga

⁵⁰ Naïdas nymphas L. R. Vof. B. ⁵¹ Naïdes L. Vof. ⁵² deest L. ⁵³ desunt Dan. R. Vof. Steph. al. ⁵⁴ deest Dan. ⁵⁵ quas etiam B. L. V. Steph. al. ⁵⁶ dedisset Vof. Dan. Steph. al. ⁵⁷ desunt L. Vof. R. B. Steph. al. ⁵⁸ *tares* Cod. Ursini. ⁵⁹ desunt L. R. Vof. B. Steph. & al. ⁶⁰ montes Thessaliae sunt Apollini & M. consecrati B. L. Vof. R. montes Thes. sunt Parnassus & Pindus Apo. e. m. c. Steph. al. ⁶¹ AONIAE AGANIPPAE L. AONIAE AGANIPPE L. R. AONIA AGANIPPE Vof. Dan. AONIA AGANIPPE Steph. ⁶² desunt L. R. Vof. Steph. al.

Pinifer illum etiam sola sub rupe jacentem
 15 Maenalus, & gelidi fleverunt saxa Lycaei.
 Stant & oves circum: nostri nec poenitet illas:
 Nec te poeniteat pecoris, divine poëta:
 Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.

Ve-

S E R V I I.

14. SOLA SUB RUPE, Deferta. *Maenalus* autem & *Lycaeus* montes sunt Arcadiae.

16. STANT ET OVES CIRCUM. Scilicet circa Gallum, ejus amorem stupentes. Sensus autem est: Sicut oves, o Galle, ⁶³ circum te stare non poeniret; ita nec te illarum poeniteat: nam etiam Adonis quondam ovium existit pastor. Et quod ait *Nostri*, miscuit suam personam, ut frequenter facere consuevit: nam erat integrum: *Tui nec* ⁶⁴ *poenitet illas*. [⁶⁵ Alii *poenitet*, pudet accipiunt.]

17. NEC TE POENITEAT PECORIS, DIVINE POËTA. Allegoricus hoc dicit: Nec tu erubescas bucolica scribere.

18. ADONIS. *A* habet accentum, quia Graecum est nomen; tamen ⁶⁶ etiam Latine sic dicimus: nam ⁶⁷ *Adon* nusquam lectum est. [⁶⁸ Et est de hoc fabula talis: In Cypro insula regnavit Cinyras, habens filiam Myrrham nomine; quae Solis ira in amores incidit patris, cum quo etiam, ministerio nutricis, concubuit: Namque nutrix Myrrhae dixit Cinyrae, esse quandam puellam, quae ejus amore flagraret, & concubitu nocte in tenebris propter verecundiam expeteret virginalem: hoc Cinyras, incitatus libidine, pollicitus est: cupiens deinde videre vultus puellae, lumen jussit inferri, visamque filiam persequi ⁶⁹ cum gladio coepit, ut interficeret: quae gravida de patre confugit in sylvas, ibique mutata est in arborem nominis sui; sed infantem conceptum etiam in cortice retinuit, & postmodum dente apri excisum emisit in lucem; qui a Nymphis educatus, *Adonis* cognominatus est; quem quia Venus adamavit, Mars in aprum transfiguratus occidit. Quem multi miseratione Veneris in rosam conversum dicunt. Est etiam alter ordo hujus fabulae: Ex Aegypto Epiviofasterius & Yon, fratres, ad insulam Cyprum profecti sunt, atque ibi sortiti uxores: ex quorum genere Celes

procreatus est; qui habuit ⁷⁰ Erinomam filiam: haec cum esset nimiae castitatis, & hoc a Minerva & Diana diligeretur, Veneri esse coepit invisa: quae cum puellae castitati insidiaretur, in amorem ejus impulit Jovem: quem dolum postquam Juno animadvertit, ut fraudem fraude superaret, petit a Venere, ut in amorem puellae *Adonem* inflammaret: quem posteaquam nulla fraude sollicitare in ejus amorem potuit, objectis quibusdam nebulis, ipsum *Adonem* in penetrabile Virginis produxit: Ita pudicitia puella per vim & fraudem caruit; sed hanc Diana ⁷¹ irata circa Cisseum fluvium in pavonem mutavit: *Adonis* vero, ubi cognovit se amatam Jovis vitiasse, metuens, profugit in montis Cassii sylvas, ibique immixtus agrestibus versabatur: quem dolo Mercurii monte deductum, cum aper, quem fabulae Martem loquuntur, vehementer urgeret, & ab *Adone* vinceretur; repente fulmen Juppiter jecit, & *Adonem* morti dedit: sed cum Venus illud sibi, & mortem amati ⁷² *Adonis* saepe quereretur, Mercurius miseratus imaginem *Adonis*, ut vivere crederetur, ad suos reduci fecit: Juno autem a Jove petiit, ut *Adonis* in lucis patriis aevum degeret: tum Diana puellae Erinomae formam pristinam reddidit, quae tamen ex *Adone* ⁷³ Taleum filium procreavit, & cum viro perman- sit.]

V A R I O R U M.

juga Aganippae accipias, quomodo *Parnasi* & *Pindi* *juga* versu proxime praecedenti. HEINS. *Aoniae Aganippe* Edit. Venet. & Mediol. *Aonie Aganippe* Regius, Vossian. & fragm. Moreti.

13. LAURI ETIAM. Ita optimus Mediceus, uterque Mentelianus, caeterique tam nostri quam Pieriani, uno alteroque exceptis, sed illis haud magnae rei. Vulgati inserunt ⁷⁰ *illum. illum etiam lauri*,

⁶³ circa L. B. V. Vof. Steph. ⁶⁴ *poeniteat* Dan. al. ⁶⁵ desunt L. R. Vof. B. Steph. al. ⁶⁶ & L. B. R. Vof. Steph. ⁶⁷ *Adon* apud Fulgent. in Mythol. 111. 2. VOSSIUS. ⁶⁸ desunt ad vf. 20. L. R. Vof. B. Steph. al. ⁶⁹ eam cum Heinss. ⁷⁰ *Eritomam* al. ⁷¹ forte, miserrata. ⁷² deest al. ⁷³ Voff. Taleum vel Talum legebat.

Venit & upilio: tardi venere bubulci:

20 Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.

Omnes, unde amor iste, rogant, tibi? venit Apollo:

Galle, quid insanis? inquit, tua cura Lycoris

Per-

SERVII.

19. VENIT ET UPILIO. [74 Ovíum custos, &c] propter metrum ait 75 *upilio*: nam *opilio* dicimus: &c Graeco usus est schemate, sicut illi dicunt 76 *ὑπὲρ*, pro eo, quod est *ἔξω*, [&c 77 *ὑπὲρ*, pro eo, quod est *ἔξω*.] TARDI VENERE SUBULCI. Tardi, id est, stulti. Terentius in *inuitis* *τιμωρῶν* IV. v. 28. *Tardus es*, id est, stultus: nam porci cito ambulant. [78 Alii pro fatigati accipiunt: quidam dicunt ideo tardi, quia porci nusquam pascuntur, nisi radicitus effodiant herbam. *Subulci* autem pastores porcorum.]

20. UVIDUS HYBERNA VENIT DE GLANDE MENALCAS. *Uvidus*, 79 pinguis. Et *humidum* est, quod extrinsecus habet aliquid humoris, *Uvidum* 80 vero quod intrinsecus, unde & 81 uvae dictae sunt; quod tamen plerumque confundunt poetae. [82 *Hiberna* autem de glande, de collectione glandis, quia per hiemem colligitur.]

21. UNDE AMOR ISTE. Id est, tam impatiens, tam turpis. [83 Alii sic intelligunt *unde*, quod non dignus 84 illo, a quo fastidiebatur.]

22. GALLE, QUID INSANIS. Vult spem amoris desperatione sanare. TUA CURA LYCORIS. Pene irrisorie dictum est TUA CURA. Id est, pro qua tu ita felicitus es, te relinquit. Et bene cum alii interrogent, quasi deus Apollo divinat.

PHILARGYRII.

22. TUA CURA LYCORIS. Id est amor, ut IV. Aen. I. *Famdum saucia cura*. Haec autem Lycoris, Cytheris appellata est.

VARIORUM.

lauri, illum etiam flevit myricae. perperam. veram scripturam Carisius quoque exhibet libro primo, capite de Analogia, in *Laurus*. jam dictum de hoc versu ad Eclogam secundam versu 53. HEINS. *Illum etiam lauri etiam flevit*. Editio Juntina. *lau-*

rus etiam Zulichem. nec non flevit Parrhas. &c Ed. Venet. *lauri illum etiam* Ed. Mediol.

16. STANT. Hos tres versus ex Scaligeri sententia post versum octavum posuit Taubmannus. Heumannus illis *nostri nec*, usque ad *Adonis* in parenthesis positus, continuat, *stant & oves circum, venit & upilio*. per oves intelligit Poësim, & per Pastores Poëtas, ut & Adonis fuit. Catrocius duos *nec te poeniteat* & seq. in parenthesis posuit. BURM.

Ibid. NOSTRI NEC POENITET ILLAS. Scholiafles Horat. ad lib. I. Od. 28. Hypallagen esse vult, pro *nōs illarum non poenitet*. non puto. sed sensum esse, contentae sunt nobis pastoribus, non alios exoptant, ut Terent. Phorm. I. IV. 20. *nostri nosmet poenitet*, & in dicto vulgari *suae quemque fortunae poenitet*. quod Horat. I. Sat. I. *neminem contentum vivere sua sorte*. cantibus nostris delectantur oves, & nunc etiam nobiscum lugere sortem non dedignantur, & tu quoque accipe eorum cantus lugubres, nec indignas judica amore, quas & Adonis pascere non detrectavit. *vestri Parrhas.* BURM.

19. TARDI VENERE BUBULCI. Vide quae pro hac lectione dicta sunt a Samuele Bocharto Hierozoici libro II. cap. 57. p. 707. Apulejus in Floridis: *Nil aliud plerique callebant, quam Virgilianus opilio seu bubsequa*. & in Apologia: *Aemilianus, ultra Virgilianos opiliones & bubsequas, rusticanus*. quibus ad hunc versum respicit. *subulci* Mediceus, ut & caeteri praestantiores, praeterea *oppilio* in altero Menteliano, non *opilio*, aut *upilio*, quod in aliis. apud Terentianum Maurum tamen legitur *bubulci*. item *upilio*. & sane primam in *bubulcus* quoque corripuit Naso libro IV. Pontic. El. VII. 10. ubi *Iazyx bubulcus* occurrit. & apud Juvenalem VII. 116. *Disturus dubia pro libertate bubulco fudice*. Aufon. Epigr. *Namque cavis manibus cernens potare*

74 desunt L. R. Vof. B. Steph. 75 Oppilio V. L. Opilio R. 76 *οἰνον* V. *οἰνονα* L. R. Vof. 76. *χρῆμα* L. R. Vof. B. 77 desunt L. R. Vof. B. 78 desunt L. R. Vof. Steph. al. 79 Ninguidus Barth XVIII. Adv. 16. 80 deest L. Vof. R. B. 81 uvae dicuntur Dan. 82 desunt L. B. R. Vof. Steph. al. 83 desunt ad TUA L. R. Vof. B. Steph. al. 84 ille * atque superet, fastidiebatur Dan. forte, illa, a qua superbe fastidiebatur. BURM.

- Perque nives alium, perque horrida castra secuta est.
 Venit & agresti capitis Silvanus honore,
 25 Florentis ferulas & grandia lilia quassans.
 Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipsi
 Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
 Ecquis erit modus? inquit. amor non talia curat.
 Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina rivis,
 30 Nec cythiso saturantur apes, nec fronde capellae.

Tri-

SERVIL

23. PERQUE HORRIDA CASTRA SECUTA. ⁸⁵ [*Horrida* semper; nunc propter bella civilia. Et subtiliter] hic tangit Antonium, ut diximus supra.

25. QUASSANS. Concutiens.

26. QUEM VIDIMUS IPSI. [⁸⁶ Utrum, quia praesentia numina agrestium, & ipse, & Fauni; an, quia] ⁸⁷ solent numina plerumque se rusticis offerre. Unde est VI. Ecl. 24. *Satis est potuisse videri*. Notandum sane, ⁸⁸ quod ea numina plerumque, quae amaverunt, dicit ad amatorem venire. Nam Apollo amavit ⁸⁹ Daphnin; Pan Syringam; Sylvanus ⁹⁰ Cupressum.

27. SANGUINEIS EBULI BACCIS, MINTOQUE RUBENTEM. [⁹¹ *Ebulum*, genus est herbae sambuco simile. MINIO autem ideo, quia] ⁹² facie rubra pingitur Pan, propter aetheris similitudinem. Aether autem est Jupiter. Unde etiam triumphantes, ⁹³ qui ⁹⁴ habent omnia Jovis insignia, sceptrum, palmatam ⁹⁵ togam, [⁹⁶ qua utebantur illi, qui palmam merebantur:] unde ait Juvenalis x. Sat. 38. *In tunica Jovis*: faciem quoque de rubrica ⁹⁷ illinunt instar coloris aetherei.

28. AMOR NON TALIA CURAT. Quasi expertus [⁹⁸ in Syringa] loquitur.

VARIORUM.

tare bubulcum. Ovidio *bubulcus* saepe. vide Voss. de Analog. II. cap. 15. HEINS. *Bubulci* tuetur Barth. XVIII. Adv. 16. quia mox Menalcas *subulcus* additur, & Cerda & alii. *tardi* vero stulti qui-

dam interpretantur. sed ego cum Pierio & Erythraeo in *tardi*, & Taubmanno de lento ingressu, pascentibus boves tardo gradu & incedentibus, capio. ut ita saepe omnes pastores *lenti* dicuntur. Propt. IV. x. 29.

Nunc intra muros pastoris buccina lenti Cantat.

Ubi mss. nonnulli *lacti*. Mediceus hic pro *tardi*, *parsi* a manu prima. *tarde* Ed. Ven. *subulci* etiam Regius Voss. & alii. in l. 25. §. ult. de Instrueto vel Instrumento legato legitur *Pastores oviliones, & ovilia*, quasi ab ovilibus ita dicti essent. *Appilio* Voss. *opilio* Parrhas. *oppilio* alii. BURM.

20. UVIDUS. Pinguis est Servio, & id secutus Vondelius. sed ego a legendis glandibus tempore hiberno & pluvio madidum intelligere malim. unde *biemem aquosam* vocat inf. 66. Scholiast. Horat. lib. IV. od. 5. ubi *uvidum* ebrium, vino plenum interpretatur, hunc locum adfert. sed glandibus saturum capere inconcinnum, quibus hoc tempore ne rustici quidem vescabantur. *Virvidus* Edit. Venet. Guellius quosdam *uvidus* *hesterna* legere narrat. *Uvidus* contra Barthium tuetur Gronov. Diatr. Stat. cap. XXIII. qui *subulci* etiam praecedenti versu praefert. BURM.

21. OMNES, UNDE AMOR ISTE. Lege, *omnes unde amor iste rogant tibi venit? Apollo, Galle quid insanis*. FABER. Menagianus, *omnes, unde amor iste, rogant, tibi venit?* sed male. HEINS.

Editio

⁸⁵ desunt L. R. B. Vof. Steph. al. ⁸⁶ desunt L. B. Vof. R. Steph. al. ⁸⁷ solent enim B. L. R. Vof. al. ⁸⁸ qui V. ⁸⁹ Daphnen V. Daphnem Steph. al. ⁹⁰ Cyparissum L. ⁹¹ desunt L. B. R. Vof. Steph. al. ⁹² facie enim L. Steph. al. ⁹³ quia L. sed sub a puncto posito. quid deest B. Dan. Steph. ⁹⁴ habet L. ⁹⁵ deest Dan. palmatent V. Vof. ⁹⁶ desunt Dan. R. Vof. B. ⁹⁷ illiniunt L. Delubrica B. ⁹⁸ desunt L. V. B. R. Vof. Steph.

Tristis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec vestris: soli cantare periti
Arcades. o mihi. tum quam molliter ossa quiescant,
Vestra meos olim si fistula dicat amores!

35 Atque utinam ex vobis unus, vestrique fuisset
Aut custos gregis, aut maturae vinitor uvae!
Certe sive mihi Phyllis, sive esset Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus Amyntas?

Et

SERVII.

31. TRISTIS AT ILLE TAMEN. Alii TAMEN superioribus jungunt; sed melius ut sic legamus: *Tamen cantabitis*; ut sit sensus: Licet ego duro amore consumar, tamen erit solatium, quia meus amor erit vestra cantilena quandoque. [99 Videtur enim neque objurgationes, neque consolationes recipere oblitinatus moriturus; nihil enim ad dicta ab eis respondit.

33. ARCADES. Pastores. Et allegoricis ostendit Virgilius, quantum ei praestet, amorem ejus canendo.] OSSA QUIESCANT. Hinc confirmat se esse moriturum.

34. OLIM. Futuri temporis est modo.

36. AUT CUSTOS GREGIS, AUT MATURAE VINITOR UVAE. Ac si diceret: Quid mihi cum urbibus, ubi sunt meretrices tam pulchrae, quam perfidae? [2 Vinitor autem, vel cultos, vel cultor vinearum.]

38. SEU QUICUNQUE FUROR. Omnis enim amor plenus est furoris. [3 QUID TUM SI FUSCUS AMYNTAS? Quasi ei objectum sit, quod *Amyntas fuscus* esset, sic respondit: quid deinde, si fuscus est?

VARIORUM.

Editio Juntina, unde amor iste, rogant: Tibi venit Apollo, & ita aliae editiones, & Parrhasii Cod. & alter Mentelii. BURM.

22. INQUIT. Et inquit Vossian.

23. ALIUM. Nives Alpinum pro Alpium Schott. in lib. II. Observ. 4. quod recte damnat Barth. lib. XVIII. Adv. 16.

24. CAPITIS. Capiti Menagianus alter.

26. ARCADIAE. Arcadia Barthius ex veteri codice.

27. BACCIS. Bacis Regius, duo Leidenfes, Mentel. Zulich. & plures alii, ut & Ed. Junt. & Rob. Steph.

28. ET QUIS ERIT MODUS? INQUIT. *Ecquis* in Mediceo, *Et quis* Giphani. in Lucret. HEINS. *Et quis* Parrhasii. vid. Ecl. I. 27.

Ibid. AMOR NON. *Amorum* codex Barthii, quod ille probare videtur. *nec talia* Parrhasii. Amor scribit hic & seq. versu Heumannus, id est Cupido. & ita ediderat jam Catroeus hoc loco, sed non in reliquis hujus Eclogae. BURM.

29. RIVIS. Ripis Mediceus a manu prima.

30. APES. Oves Moretanus quartus, & alius pro varia lectione.

31. TRISTIS AT ILLE: TAMEN CANTABITIS. Ita haec distinguenda sunt. quomodo & Mentelianus alter & alter Rottendorphianus, cum Leidenfibus, adstruente & Nonio Marcello in voce *tristis*. HEINS. Heumannus alteram distinctionem probat. sed hinc perit omnis gratia *tu tamen*, quod non praecedente *licet* vel *quavis*, ita sensum facit multo acutorem, ut recte Servius explicat. vid. & III. Aen. 541. x. 248. Cicer. XII. ad Att. 2. ita incipit Epistolam, *Hic rumores tamen Murcum perisse naufragio*: & centies viri docti hoc jussu observari: v. ad Ovid. XI. Ep. 1. & Grat. Cyneg. 336. & passim. BURM.

32. VESTRIS. *Nostri* Venetus & unus Moreti. mox *parati* Menagianus. vid. ad Sueton. Claud. XLII. *Montibus seu vestris* Zulichem. BURM.

33. O MIHI TUM QUAM. *Quam tum* Fragm. Mo-

99 defunt ad ossa L. B. Vof. R. Steph. al. 1 Nam se dicit L. V. B. Vof. R. Steph. al. 2 defunt L. R. B. Vof. Steph. al. 3 defunt ad vs. 42. R. Vof. B. L. Steph. al.

Et nigrae violae sunt, & vaccinia nigra)

40 Mecum inter salices lenta sub vite jaceret.

Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.

Hic gelidi fontes: hic mollia prata, Lycori:

Hic nemus: hic ipso tecum consumerer aevo.

Nunc insanus amor duri me Martis in armis,

45 Tela inter media, atque adversos detinet hostis.

Tu procul a patria (nec sit mihi credere) tantum

Al-

S E R V I I.

40. MECUM INTER SALICES. Videlicet, alteruter, vel quisquis ille, vel *ille* fuerit.]

42. HIC GELIDI FONTES, HIC MOLLIA PRATA, LYCORI. Ac si diceret: Quid te juvat inter frigora Gallicana demorari? [† Et cum optasset aliud, iterum ad amatum rediit.

43. HIC IPSO AEVO. Id est, flore aetatis.]

44. NUNC INSANUS AMOR. Hinc usque ad finem, amatoris † inconstantia exprimitur, cui electa displicent statim.

45. TELA INTER MEDIA ATQUE ADVERSOS DETINET HOSTES. Ex affectu amantis ibi se esse putat, ubi amica est; † ut *Me*, sit meum animum.

46. NEC SIT MIHI CREDERE TANTUM. † *Tantum*, quidam, tam longe abest, ut nolim credere te tam longe abesse: vel certe] ordo est: Tu procul tantum a civitate, quae † solebas solis urbibus frui: & per parenthesis dictum est, *nec † sit mihi credere*, id est, quod utinam non credam. [10 Terentius in *iauror timoribus* I. II. 18. *Miserumque nimis credere est.*] Hi autem omnes versus Galli sunt, de ipsius translati carminibus.

V A R I O R U M.

Moreti. in Vossiano *tum* deerrat, erasa scriptura. *quiescunt* idem fragm. alter Rottend. & duo Leidenses. *nunc quam molliter ossa quiescent* Moreti quartus. *quiescant* Regius & Editiones antiquiores. *quiescent* Leidens. pr. a m. sec. mox *nostra meos* pr. Moreti. *sic fistula* Barthius ex suo codice. BURM.

40. LENTA SUB VITE JACERET. *Faceres* Me-

diceus. ut ad Lycorida, quam mox alloquitur, referatur. atque ita Gudianus quoque a manu prior. HEINS. *Faceret* rectum, & ad *quicumque furor* refer, id est quaecumque puella vel puer in quo furerem, quem perdit amarem. BURM.

41. PHYLLIS. Heuman. capit, ac si esset dictum, si Phyllida haberem, ea legeret sarta: si Amyntas adesset, ille cantaret. sed quis hoc non intelligit? nam absentes haec officia praestare non poterant. & antea dixerat, siue Phyllis, siue Amyntas esset. BURM.

42. LYCORI. *Lycoris* Mediceus. *Liquori* Zulichem.

43. IPSO AEVO. Explico de senectute. non cura & sollicitis amoribus perirem in ipso flore aetatis, sed senectute & longa vita tecum consumerer, & non nisi morte eos deponerem, licet tu perfida sis: & si non tecum, etiam sine te in silvis agens amorem servarem ad mortem usque. *aevum* de longo tempore dici notum est. Vid. Serv. ad Ecl. VIII. 27. & in hunc sensum capio †. 54. *Crescent illae, crescentis amores. consumeret* Fragmentum Moreti. BURM.

44. DURIS ME MARTIS IN ARMIS. Heumanus legit *te*, ut de Lycoride quae †. 23. alium secuta erat, intelligat. Catrocus de Gallo, qui in Oriente sub Ventidio contra Parthos militabat. pro quo omnes Codices faciunt. & oppositio in seq. *Tu procul*. hic requirit *me*. & coactum amore Lycoridis, quae alium secuta erat, fingit in diversas partes militatum abiisse Gallum. quod tamen nescio an omnino procedat. fuisse tamen *in armis*, sed ubi in-

4 defunt ad vs. 44. R. Vof. L. B. Steph. al. 5 constantia L. 6 ut meus fac sis postremus animus al. me sit meus animus al. haec verba *ut meus fac sis* &c. ex Terent. Eun. I. II. 116. 7 defunt Steph. ac. L. V. Vof. R. B. qui pro *orda* habent modo est ut tu. 8 deest L. R. Vof. solet urbibus V. 9 *sit mihi hic* L. 10 defunt P. L. R. Vof. Steph. al. *miserum? quem minus* c. e. legitur.

Alpinas, ah dura, nives & frigora Rheni
 Me sine sola vides. Ah te ne frigora laedant!
 Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas!
 50 Ibo, & Chalcidico quae sunt mihi condita versu
 Carmina, pastoris Siculi modulabor avena.
 Certum est in silvis, inter spelaea ferarum
 Malle pati, tenerisque meos incidere amores

Ar-

SERVII.

47. AH DURA. Quae & amatorem spernis,
 & Gallicana potes frigora sustinere.

48. ME SINE SOLA VIDES. Hinc est IV. Aen.
 82. *Sola domo moeret vacua*: (¹³ nam meretrix sola esse non potest. AH TE NE FRIGORA LAEDANT. Inconstantem animum expressit, miserantem & optantem.

49. TENERAS PLANTAS. Ostendit illam pulchram.)

50. IBO, ET CHALCIDICO QUAE SUNT MIHI CONDITA VERSU CARMINA. P. S. M. A. Euboea insula est, in qua est *Chalcis* civitas; de qua fuit Euphoriion, quem transtulit Gallus. Et hoc dicit: Ibo, & Theocritio stylo ¹⁴ scribam carmina Euphoriionis. [¹⁵ Alii dicunt ¹⁶ ideo magis per Chalcidem Theocritum significari, quod de Chalcide profecti sint, qui Naxum in Sicilia condiderunt. Alii volunt ipsum Theocritum de Sicilia ad Chalcidem postea migrasse. Circa hanc Chalcidem ille Euripus est, qui septies in uno die aestu maris fluit ac refuit: Sinus ipse, in quo supradicta loca constituta sunt, ¹⁷ Salganeus dicitur.]

52. SPELAEA FERARUM. ¹⁸ Graece ait, pro speluncis.

VARIORUM.

incertum. puto, & doluisse Lycoridem alium fecutam; quae tamen *in armis* dici non potuit: id est armata, arma tractans in acie, & praeliis versans, ut haec phrasis centies occurrit. ut II. Georg. 283. III. 346. II. Aen. 314. VIII. 588. IX. 269. XI. 411. & innumeris in locis apud Nostrum, Ovidium & alios: ut ita *in hasta, in jaculis* esse dicuntur. Ly-

coris vero frigora & incommoda itinerum tantum patiebatur, non vero *in armis* erat. *diri Martis* Leid. unus. BURM.

46. NEC SIT MIHI CREDERE. *Ne sit* Menag. pr. *nec sit mihi credere tantum* conjunctim habet Editio Juntina & aliae, etiam Cerdæ. & ita Barthius distinguebat, & cum aliis explicabat. qui pro *tam procul*; etiam codicem suum habere testatur *quantum*, id est quam procul ait. sed vix placet. Heumannus *ne sit mihi credere tantum*, scilicet tantam rem, tam ingratam, tam atrocem credere ne cogar. & affert ex Aen. I. 235. *quid Aeneas committere tantum*; ubi alia res, & *quid* additum clarum facit sensum: ego *tantum* pro solum capio. procul a patria (quod vix credere possum) nil vides praeter Alpinas nives & frigora Rheni, & quidem sola sine me, quum me comitantem, haec dura omnia pro nihilo te ducturam saepe ostenderis. hinc amoris impatientia etiam ingratae & perfidae bene precatur, ne laedant frigora &c. quare nec post *vides* cum Heumanno interrogationis nota ponenda. pro *ab* iterum bis *a* habent codices plurimi. sed & Alcuinus Gramm. p. 2089. *A mihi non teneras* habet. BURM.

50. IBO ET CHALCIDICO. In Mediceo aliisque nonnullis *Calchidico*, tam hic, quam Aeneidos sexto, illo versu, 17. *Calchidicaque levis tandem super adstetit arce*. sed perperam. *Χαλκίς* enim apud Graecos est Euboeae civitas, non *Χαλκίς*. hinc *Χαλκιδεύς*, quomodo apud Aristophanem *Ἰππῶνι, Χαλκιδίων πόλιον*. in nummis Trajani & Hadriani aereis ΦΛ. ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ. Similis diversitas in *τῇ Chalcedonis*, in antiquis monumentis, quae Chal-

cis

11 A. pro *Ab*, vel *ba* L. V. R. Vof. 12 Gallica aptes L. Heinf. optes. 13 desunt ad v. 50. L. R. B. Vof. Steph. al. 14 canam L. V. R. Vof. Steph. 15 desunt ad v. 52. L. Vof. B. R. Steph. al. 16 id * ei Dan. 17 Salganeus Dan. sed vide Strabon. Lib. IX. pag. 403. Vossius volebat *Saganeus*. 18 id est *σπηλαία* Graece Steph. al.

Arboribus: crescent illae: crescetis, amores.

55 Interea mixtis lustrabo Maenala Nymphis:

Aut acris venabor apros. non me ulla vetabunt

Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.

Jam mihi per rupes videor lucosque sonantis

Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu

60 Spicula; tamquam haec sint nostri medicina furoris,

Aut

S E R V I I.

54. CRESCENT ILLAE. Quasi ¹⁹ ei iterum displicet, ne cum arboribus ejus crescant amores. [²⁰ Sane breviter dictus iste totus sensus.]

55. ²¹ [MIXTIS LUSTRABO MAENALA NYMPHIS. Ὑπαλλαντι, pro immixtus Nymphis: multis enim unus miscetur.]

57. PARTHENIOS CANIBUS CIRCUMDARE SALTUS. *Parthenios* mons est Arcadiae, dictus a virginibus, [²² id est, ἀπὸ τῶν παρθένων,] quae illic ²³ venari consueverant: [²⁴ vel a *Parthenio*, Jovis filio, Arcadis fratre: vel quod ibi virginitas Calistonis ²⁵ delibata sit: vel quod *Partheniae*, Lacedaemonii, duce Phalanto, ibi aliquando confedisent, priusquam in Italiam navigarent, ac Tarentum conderent. VETABUNT FRIGORA. Quasi amore ardens loquitur.]

60. TANQUAM HAEC SIT NOSTRI MEDICINA ²⁶ FURORIS. Jam quasi ad se recurrit, & illud quod supra ²⁷ audiit, respicit: *Amor non talia curat.*

V A R I O R U M.

cis dicitur nonnullis posteriorum temporum scriptoribus. atque hinc *Chalcidicum*. Paullino, Sidonio Apollinari, D. Hieronymo, aliis, cum de Bithyniae civitate sit mentio. qua de re egit erudite, ut solet, Johannes Sirmondus ad Sidonii Apollinaris Panegyricum Anthemio dictum. quod praeter exemplum emendatae antiquitatis ab iis fieri existimo. Certe in nummis veteribus frequentius occurrit ΚΑΛΧΗΔΟΝΙΩΝ, quam ΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ. In nonnullis etiam ΚΑΛΚΗΔΩΝΩΝ. HEINS. *Calcidico* Regius, *Chalcidico* Voff. Schol. Apoll. 2. 168. Καλχηδων pro Χαλκεδων. BURM.

51. MODULABOR. *Meditabor* duo Vetres. HEINS. *Moderabor* Zulichem.

53. MALLE PATI. Heinſius olim conjecerat *mille*. sed *pati* absolute positum, ut multis exemplis ostendere viri docti. *incedere* Gudianus.

54. CRESCENT ILLAE, CRESCETIS, AMORES. *Crescente illa* apud Donatum in Andriam Terentii legitur Act. III. Sc. 3. mendose. HEINS. *Illae crescent*, *crescetis* alter Rottendorphii. *crescent illis* unus Moreti a manu prima. *crescunt illae* Parthas. BURM.

55. MIXTIS. Menagiani & Moretani duo, Voffian. pr. Leidenſes duo, & fragm. Moreti *mixtus* habent. Et Regius *mixtis*, correcto *mixtus*, cum glossa *ego*: & dubia est electio, quia utroque modo hoc verbo utuntur veteres; *ego mixtus nymphis*, vel *inter nymphas*, vel *ego mixtis*, vel *inter mixtas*. sic Propert. II. XXV. 57.

Ut regnem mixtas inter conviva puellas.

pro *mixtus*. Lucan. IX. 896.

Ut immunes mixtis serpentibus essent.

ubi alii *mixti*. Noster v. Aen. 470.

Mixtosque in sanguine dentes.

Vide plura apud Cl. Drakenb. ad Sil. Ital. III. 197. *Mixtus* vero, non *mixtus* Codd. optimi. vid. Pier. ad I. Aen. 488. *lustrabor* Moreti quartus. *Lymphis* Mediceus. BURM.

56. VETABUNT. *Necabunt* Leid. pr. *negabunt*.

58. PER RUPES. *Per lucos videor rupeſque alter*

¹⁹ eum L. R. V. B. ²⁰ defunt L. B. Vof. R. Steph. al. ²¹ defunt L. R. Vof. B. Steph. al. ²² defunt L. V. R. Vof. B. ²³ Venerari Vof. B. ²⁴ defunt ad vs. 60. L. Vof. B. R. Steph. al. ²⁵ delibata al. ²⁶ LABORIS Dan. al. ²⁷ audiit, respuit V. audiit res respuit L.

Aut deus ille malis hominum mitescere discat.

Jam neque Hamadryades rursum, nec carmina nobis

Ipsa placent: ipsae rursum concedite silvae.

Non illum nostri possunt mutare labores:

65 Nec si frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque nives hiemis subeamus aquosae,

Nec

S E R V I I.

62. JAM NEQUE HAMADRYADES. [²⁸ Amantis animum expressit, cui, quod ante placuit, statim displicet.] ²⁹ Nymphae, quae cum arboribus & nascuntur, & pereunt, [³⁰ ἀνὰ τοῦ ἔτους καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ.] Qualis fuit illa, quam ³¹ Eryfichthon occidit; qui cum ³² arborem incideret, & vox inde erupit, & sanguis, sicut docet ³³ Ovidius. *Dryades* vero sunt, quae inter arbores habitant: [³⁴ *Oreades* quae in montibus. Sane ab ovibus Nymphae ³⁵ *Perimelides*; a fluminibus *Naiades*; a pratis *Limoniades*; ab alimonia infantum *Curostrophae* nominantur.] Hoc autem ad superiora pertinet, quia dixerat: *Mixtis lustrabo Maenala Nymphis. NEC CARMINA NOBIS IPSA PLACENT.* Quia dixerat: *Carmina pastoris Siculi modulabor avena.*

63. IPSAE RURSUS CONCEDITE SYLVAE. Propter illud: *Jam mihi per rupes videor, lucosque sonantes Ire.* [³⁶ CONCEDITE vero hic abite; supra aliter: *Concede laborem.*

64. NON ILLUM NOSTRI P. M. L. Id est, *Nec si frigoribus mediis Ebrumque bibamus.*

65. NEC SI FRIGORIBUS MEDIIS HEBRUMQUE BIBAMUS. ³⁷ Manifeste hoc dicit: amore se carere non posse; nec si *Hebrum*, Thraciae fluvium, mediis frigoribus bibat; nec si aestibus niuius fuerit in ardenti provincia. Dicit autem hoc secundum Physicos, qui morbos aut a contrariis, aut ³⁸ a similibus asserunt posse depelli. [³⁹ Sic Theocritus Idyl. VII. 112. *Ἐὶς δ' Ἠδύων ἢ καὶ ἔριος χιμῶνι μύσση ἔβροι παρ' ἀδελφῶν τειρεμμένῳ ἰγυῖος ἄρ' αἰετ' ἔσ' δὲ δίφῳ πυμάτοισι παρ' Αἰθίοπαςσι παύοις.*]

66. SYTHONIASQUE NIVES. ⁴⁰ *Sython*, mons est, [⁴¹ vel gens] Thraciae.

V A R I O R U M.

ter Rottendorphianus. *Sonantes* clamore hominum & canum Heuman. Vid. I. Georg. 76. BURM.

59. CYDONIA. *Cydnea* Medictus, Regius & duo Vossiani cum Parrhaf. Menagiano, Leidenfi, Gudiano, Rott. & Veneto: simili modo Horatius IV. IX. 17. *Primusve Teucer tela Cydonio direxit arcu*, ubi & *Cydneo* Codices Graevii & Zulichemi, & Scholiaffes hunc locum adducit. in Regio erat Glossa adscripta. scilicet *cum*. & *Arcadico* vel *Perfico*, quia *Partho* pro Parthenio, vel *Partho* pro Perfico esset.

60. TANQUAM HAEC SIT NOSTRI MEDICINA FURORIS. *Tanquam haec sint* Mediceus, & prior Mentelianus. utique elegantius. cui lectioni alter etiam Rottendorphianus subscribit. & secundus Moretanus a manu emendatrice. HEINS. *Laboris* Servius Danielis. *haec* deest Vossiano priori.

61. MITESCERE. *Miscescere* Moreti quartus. 62. HAMADRYADES RURSUS. *Rursum* Mediceus. etiam sequenti versu. HEINS. Et Rottend. in secundo versu.

64. VESTRI. *Nostri* Menagiani duo & Gudianus, & tres quatuorve alii, & editiones nonnullae.

66. SYTHONIASQUE. Legendum *Sithoniasque*: Thracia enim olim *Sithon* dicta, auctore Gellio. Horat. I. Od. 18. *Sithoniis non levis Eubus*, & *Sithonis unda* apud Ovid. Epist. II. 6. pro mari Thracio. FABRIC. *Sidoniasque* Voss. & Leidenfis unus a m. sec. sed Horat. III. Od. XXVI. 10. *Sithoniam nivem* etiam dixit: & Ovid. III. Amor. VII. 8. & ita aliis Poëtarum locis in hac voce variant scripti. BURM.

Ibid. HIEMIS SUBEAMUS AQUOSAE. *Hyemi subeamus aquosa* Cod. Barth. quod pro *hyeme* capit. an

²⁸ desunt B. L. R. Vof. Steph. al. ²⁹ Nymphae Hamadryades L. V. R. Vof. ³⁰ desunt L. V. B. ³¹ Eryfichon V. R. ³² arbores Steph. al. ³³ Oboedius B. ³⁴ desunt L. R. Vof. Steph. al. ³⁵ Peribelides Dan. V. Munck. ad Albric. cap. VII. ³⁶ desunt ad vs. 65. L. B. R. Vof. Steph. al. ³⁷ manifestis. & hoc L. V. R. B. Vof. manifestius hoc Dan. ³⁸ deest V. ³⁹ desunt L. V. R. Vof. & B. ad finem Ecl. ⁴⁰ Sytho V. ⁴¹ desunt L. B. V. R. Vof. Steph.

- Nec si, quum moriens alta liber aret in ulmo,
 Aethiopum versemus ovis sub sidere Cancri.
 Omnia vincit Amor: & nos cedamus Amori.
- 70 Haec sat erit, Divae, vestrum cecinisse poëtam,
 Dum sedet, & gracili fiscellam textit hibisco,
 Pierides. vos haec facietis maxima Gallo:
 Gallo, cujus amor tantum mihi crescit in horas,
 Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.
- 75 Surgamus: solet esse gravis cantantibus umbra.
 Juniperi gravis umbra: nocent & frugibus umbrae.

Ite

S E R V I I.

67. LIBER. Corticis pars interior.

68. ⁴² [VERSEMUS. Pascamus; quoniam qui pascit huc & illuc agit pecus; quod est *versare*, ut est in Aeneide XII. 664. *Tu currum deserto in gramine versas*: aut exerceamus, ut in undecimo 704. *Consilio versare dolos ingressus*: & item II. 62. *Seu versare dolos, seu certae occumbere morti*.

69. OMNIA VINCIT AMOR, ET NOS CEDAMUS AMORI. Cuius enim facilius quam Amori repugnatur, quod eleganter Plautus Per. I. I. explicuit: *Qui amans egens ingressus est princeps in Amoris viam, superavit aerumnis is suis aerumnas Herculis: nam cum Leone, cum Excetra, cum Cervo, cum Apro Aetolico, cum Avibus Stymphalicis, cum* ⁴³ *Antaeo med' eluctari malueram, quam cum Amore*.]

70. HAEC SAT ERIT. Jam ad Musas loquitur.

71. GRACILI FISCCELLAM TEXTIT HIBISCO. Ac si diceret: Nisi hac re occupatus, minime canerem. Allegoricus autem significat se composuisse hunc libellum tenuissimo stylo.

74. QUANTUM VERE NOVO VIRIDIS SE SUBJICIT ALNUS. [⁴⁴ *Vere novo*, vel generaliter, vel sibi novo: *viridis* autem pro tenera. Et hoc dicit:] Amo inquit Gallum, sed latenter, sicut arbores crescunt: nam comparatio ista hoc significat: scilicet propter ⁴⁵ Caesarem. ⁴⁶ [*Subjicit*. Vel, sursum jacit, vel subter jacit.]

76. NOCENT ET FRUGIBUS UMBRAE. Quan-

to magis hominibus? Unde est in Georgicis I. 157. *Et ruris opaci Falce premes umbram*. [⁴⁷ Et item alibi I. 121. *At umbra nocet*.]

V A R I O R U M.

an *fulcemus*. ut *exterere nives* Ovid. I. Amor. IV. 12. sed *subeamus*, potest capi de cadente in caput nivis magna vi & copia. BURM.

67. CUM MORIENS. *Commoriens* unus Moreti, & Gudianus. *commoriens* Zulich. *ne si fragm.* Moreti. *libraret in ulmo* idem.

68. VERSEMUS. *Servemus* Barth. *opes* unus Moreti.

69. VINCIT. *Vincet* Mediceus. sed vulgata est apud Macrobi. v. 14. & 16. sed nos Ed. Venet.

70. HAEC. *Hoc s. e nostrum* Venet. *hoc* unus Moreti: *vestrum*, *Divae*, duo vel tres.

72. MAXIMA. *Carmina* fragm. Moreti. dictum vero est, ut apud Petron. cap. xxxix. *vos oportet vinum suave faciatis*, ubi vide notas: & cap. XLVIII. *vos illud oportet bonum faciatis*. BURM.

73. CUJUS. *Quojus* Parrhas. & *mibi tantum*, ut & Rottendorphius.

74. SUBJICIT. *Subicit* Parrhas. *subrigit* Valesius in Valesianis pag. 182. vid. III. Georg. 241. & IV. 385. & ad Albinov. Eleg. in Druf. 256. & Rutil. Itin. I. 347. BURM.

75. CANTANTIBUS. Caspar Barthius in Adversariis ex pervetusto codice *cantantibus* malit. nil muto.

⁴² desunt ad vs. 70. L. R. B. Vof. Steph. al. ⁴³ Antaeomede al. *Antaeo deluctari* maxime est in Plauto. ⁴⁴ desunt L. Vof. B. R. Steph. al. ⁴⁵ desunt L. B. Vof. R. Steph. al. ⁴⁶ subjicitur rei vel. Dan. ⁴⁷ desunt L. R. Vof. Steph. al.

P. VIRGILII MARONIS CARMEN BUCOLICON
EXPLICIT FELICITER.

SERVII.

77. ITE DOMUM SATURAE, VENIT HESPERUS, ITE, CAPELLAE. Verecunde se capellarum dicit esse pastorem, id est, vilissimorum animalium: nam Bucolica scribens, debuit se dicere ⁴⁸ boum esse pastorem; sed vitans arrogantiam, ultimum se voluit esse, ⁴⁹ non principem in scribendis Bucolicis. [⁵⁰ quamvis alii dicant, ideo eum etiam capellarum se memorasse pastorem, quod apud nonnullos de capris propter abundantiam lactis vel foetuum, major fructus putetur, ut ipse ait III. Georg. 308. *Densior hinc soboles, hinc largi copia lactis.* Et item III. 319. *Quo minor est il-*

lis curae mortalis egestas.]

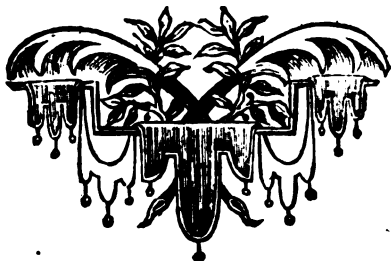
VARIORUM.

muto. HEINS. Ita & Robert. Titius lib. x. Contrōv. cap. i. quod probat Chevraeus in Chevraeanis pag. 73. & Cerda. de Junipero an gravis sit vid. Thom. Barthol. de Medicis Poëtis pag. 12. vide & ad Val. Flac. VIII. 83. *frugibus herbae* Rottend..

77. ITE, CAPELLAE. Barthius in Codice suo reperit post hunc versum, *Flavius Gennadius Felix Torquatus V. C. R. c. Romae D. Constantis P. F. C. P. P.*

Ibid. HESPERUS. *Hesperes Gudianus.*

⁴⁸ bonum B. L. ⁴⁹ deest L. V. B. ⁵⁰ defunt L. B. Vol. R. Steph. al.

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C O N

L I B E R P R I M U S

AD C. CILNIUM MAECENATEM.

IRGILIUS in operibus suis diversos secutus est poetas: Homerum in ¹ Aeneide; ² quem, licet longo intervallo, secutus est ³ tamen: Theocritum in *Bucolicis*; a quo non longe abest: Hesiodum in his libris, ⁴ quem penitus reliquit. Hic autem Hesiodus fuit de ⁵ Ascrea civitate, qui scripsit ad fratrem suum Persen librum, quem appellavit *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, id est, Opera & Dies. Hic autem liber continet, quemadmodum agri, & quibus temporibus sint colendi: ⁶ cuius titulum transferre noluit, sicut *Bucolicorum* transiit: ⁷ sicut Aeneiden appellavit ad imitationem *Odyssae*; & tamen eum ⁸ per periphrasim primo exprimit versu, dicens: Indicabo, quo opere, & quibus temporibus, ager colendus sit. Ingenti autem egit arte, ut potentiam nobis sui indicaret ingenii, coarctando ⁹ lata, & angustiora dilatando. Nam, cum Homeri & Theocriti ¹⁰ in brevitatem scripta collegerit, unum Hesiodi librum ¹¹ divisit in quatuor: quod ratione non caret: nam omnis terra (ut etiam Varro docet) quadrifariam dividitur: Aut enim arvus est ager, id est, ¹² rationalis: aut ¹³ consitus, id est, aptus arboribus: aut pascuus, qui herbis tantum & animalibus ¹⁴ vacat: aut florens, in quo sunt horti apibus congruentes & floribus. Male autem quidam Georgicorum duos tantum esse asserunt libros; dicentes ¹⁵ Georgicam esse, γῆς ἔργον, id est, terrae operam; quam primi duo continent libri: ¹⁶ nescientes tertium & quartum, licet ¹⁷ Georgicam non habeant, tamen ad utilitatem rusticam ¹⁸ pertinere: nam & pecora & apes habere, studii est ¹⁹ rustici: licet possimus agriculturam ²⁰ etiam in his duobus sequentibus invenire: nam & farrago sine cultura non nascitur: & in hortis colendis non minorem, ²¹ quam circa ²² terras, constat ²³ impendi laborem. Et hi libri ²⁴ didascalici sunt. Unde necesse est, ut ad aliquem scribantur: nam ²⁵ praeceptum & doctoris & discipuli personam requirit. Unde ²⁶ ad Maecenatem scribit; sicut Hesiodus ad Persen, Lucretius ad ²⁷ Memmium. Sane agriculturae huius praecepta non ad omnes pertinent terras, sed ad solum situm Italiae, & praecipue Venetiae, teste ²⁸ ipso Virgilio, qui ait: *Tibi res antiquae laudis, & artis Ingredior*, cum de Italia diceret.

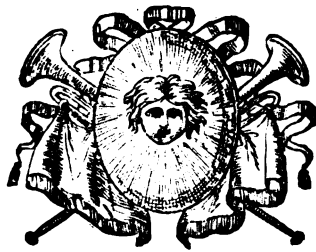
In scripturis duo sunt sequenda utilitas, ¹ * utilius agricultura, qua Italia calet * in quo ait II. Georg. 173. *Salve magne parens frugum Saturnia tellus*. Quid jocundius, quam id quod Hesiodus dicit Graecus & antiquus poeta, & Virgilius sequitur II. Georg. 176. *Ingredior sanctos ausus recludere fontes, Ascreumque cano Romana per oppida carmen*. Hoc opus, hoc est, agriculturam, quatuor voluminibus explicare * + velut agri quatuor generibus. *Cultus* autem vocabulis continetur, *arvus, consitus, pascuus, florens*.

¹ Aeneide R. ² qui G. ³ deest G. ⁴ quos L. non reliquit V. ⁵ Ascrea insula. Ascrea insula G. L. R. ⁶ cuius libri tit. G. ⁷ sicut & Aen. L. sicut in Aeneide Dan. ⁸ periphrasim G. periphrasim L. ⁹ lecta L. ¹⁰ brevitatem Dan. ¹¹ dividit R. ¹² faciabilis G. ¹³ consitus R. Dan. ¹⁴ vorat L. ¹⁵ Georgiam L. ¹⁶ deest G. ¹⁷ Georgiam non Dan. Georgiam G. Leid. ¹⁸ pertinere dicimus G. ¹⁹ rusticis R. ²⁰ etiam deest G. al. his L. ²¹ quam deest R. ²² terram G. ²³ esse Dan. ²⁴ Italici G. ²⁵ praeceptoris R. ²⁶ & ad Maecenatem scripsit G. ²⁷ Memmium L. Memmum vel Memmianum G. ²⁸ ipso deest G.

¹ Forte, & jucunditas. Quid utilius a. q. I. c. unde ait. ² magna. ³ frugum. ⁴ Forte, voluit, ex.

florens. Atque ita divisit. Primum duae species esse videntur, hoc est agrorum cultura & rusticatio * quam culturam. Item dupliciter divisit duobus libris, in primo segetum solertiam, in secundo vitium arborumque culturam. Item rusticationem bipertire duobus voluminibus ostendit. In tertio dilectum pecorum comprehendit. In quarto experientiam apium indicavit. Quapropter principia juxta praecepta Rhetoricorum his libris adhibentur, hoc est primo & quarto. ut in primo enim de agri solertia incipit, ita & in tertio & quarto de pecorum custodiis inchoat. ut scilicet sit praefatio, invocatio, expositio. ut in Aeneide est, ut diximus, ita & hic praefatio. *Quid faciat laetas segetes*, &c. Invocatio, *vos o clarissima mundi lumina*. Deinceps expositio, *vere novo*, g. c. c. m. b. l. In tertio sane Georgicorum libro cuncta permiscuit in principis, quam etiam in volumine primo contra usum de pecoribus praedixerat: cum ait, *quae cura boum*. Atque ita in eodem tertio, quae omnia breviter comprehendit & dilucide explicuit; ut quatuor studia ruris quatuor voluminibus indicaturus quatuor versibus inciperet & clauderet de agricultura. *Quid faciat laetas seg.* de vitibus & arboribus, *ulmisque adungere vites*. De pecoribus: *Quae cura boum*. De apium dilecto: *apibus quanta experientia p.* Nam & ad ornatum odorem decoris operis sui epilogus subdidit perfectionem; utique indicans carminis, ut in secundo libri fine cum omnia vitae instituta comprehendere praecipue praeposuit omnium laudibus experientiam ruris, cum ait II. 483. *O fortunatos nimium sua si bona norint Agricolas*. & subdens caetera, in quibus cum alia indicat instituta, tum maxime praedicat & praefert his omnibus exercitium agricolarum, fide, quiete, utilitate, justitia, cum dixit: *At secura quies & nescia fallere vita Dives opum variarum; at laetis otia fundis, Speluncae vivique lacus & frigida tempora Mugitusque boum: mollesque sub arbore somni. Non absunt illic saltus ac lustra ferarum, usque, vestigia fecit*. Item in quarto fine ex Aristaci invento originem apium praedicavit, cum ait: *Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri Pandere*, & caet. Quae velut in epologo fabula Orphei subdidit & ornavit. Omnis agri, qui colitur, quatuor sunt species, *arvus, confitus, pascuus, florens*. in hanc * culturam opus suum quadrifariam divisit. Cui tantum duae sunt species: alia enim ad agriculturam pertinet, alia ad rusticationem. Et agriculturae sunt segetes & vites, alia quae ex agris nascuntur. Rusticationis autem, cura pecorum & ovium caeterorumque animalium, quae fructuosa. Ergo duo priores libri supra agricultura sunt * propter velut opere. In secundo libro laudem agriculturae exsequitur, in quo etiam in principio utens statim ad ipsam rem transit. Scilicet praefationem hujus abunde explicante primo libro. At vero opus rusticationis tertio etiam volumine continet. Quapropter tertius longiorem rursus praefationem in principio adprime comparative incipit: & quartus expeditam & perfectam referens ex secundo similitudinem. Principium Georgicorum tale est quale Aeneide, ut expositio materiae ibi, hic praefatio, secunda invocatio numinis *Musa mihi c. m. q. n. l.* tertia expositio materiae narrativae, ut *Urbs antiqua*. Hic igitur praefatio est: *Quid faciat laetas f.* Invocatio numinis, *vos o clarissima m. l.* ut ibi, *Musa mihi cau.* Expositio materiae, *vere novo*.

5 quamquam 6 Tempo. 7 f. materiam. 8 corrupta haec, ut plura in hoc prooemio.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS
Georgicon.
 LIBER PRIMUS.

QUID faciat laetas segetes, quo fidere terram

Ver-

SERVII.
 MAURI SERVII HONORATI GRAMMATICI IN
 PRIMUM GEORGICON COMMENTARIUS.

I. QUID FACIAT LAETAS SEGETES. ' [Ferti-
 les, foecundas, id est,] quae res terras pingues ef-

VARIORUM.

GEORGICON LIBER PRIMUS. Ita & optimus
 Mediceus & alter Mentelianus inter caeteros. cave
 audias codices, in quibus GEORGICORUM. dixi
 jam supra initio Bucolicon. Liber Democriti Ab-
 deritae Georgicon a Columella aliisque laudatur, a
 Co.

1 Defunt R. G. Steph. al. pingues terras: nam firmus vulgo *laetamen* dicitur: omnis reliquis. Leid. unus.
 Tom. I.

Vertere, Maecenas, ulmisque adungere vites
Conveniat: quae cura boum, qui cultus habendo

Sit

SERVII.

faciat: ² *segetem* enim modo pro ³ terra posuit: sic alibi VII. 526. *Horrescit strictis seges et ensibus.* ⁵ Pingues autem efficit terras (ut paulo post dicturus est) cinis, ⁶ intermissio arandi, incensio stipulatum, stercoratio. Unde etiam *laetas* ait: nam finis, qui per agros jacitur, vulgo *laetamen* ⁷ vocatur. ⁸ [Sane QUID FACIAT non interrogat, sed pollicetur.] QUO SYDERE TERRAM. Quo tempore: ⁹ ex syderibus enim tempora colliguntur. Et sciendum, quatuor primis versibus textum sequentium quatuor librorum per ordinem contineri. ¹⁰ [Sane *Sydes* proprie est, quod in se plures continet stellas; sed a poetis confuse ponitur.]

2. ¹¹ [TERRAM VERTERE. Περὶ φραγμῶν arare. ULMISQUE ADJungere VITES. Subauditur, quo sydere, & hoc] ¹² secundum Italiae situm locutus est: in qua vites altius eleuantur: sic alibi II. Georg. 89. *Non eadem arboribus pendet vindemia nostris.* ¹³ [Hoc autem rustici *maritare* dicunt.]

3. QUAE CURA BOVM, QUI CULTUS HABENDO SIT PECORI. Aut in sequenti ¹⁴ epexegetis est; hoc ut sit: *Qui cultus* ¹⁵ *habendo sit pecori*; quod est, quae cura boum. Aut certe *καὶ βοῶν* ait boves, & postea intulit caetera ¹⁷ pecora; ut majus animal separaret a minoribus: sicut de hominibus facit, dicens I. Aen. 30. *Reliquias Danaum, atque immitis Achilli.* HABENDO autem, dum ¹⁸ habentur, ¹⁹ [ut habeantur,] ut alibi II. 250. ²⁰ [Sed *pis* in morem ad digitos *tentescit* habendo: dativum ergo pro genitivo posuit: nam habendorum pecorum facit, sicut apium parcarum. Et *cultum*, hic habitudinem corporis significat, alias ornatum. Sallustius lib. VI. Hist. 21. *Cultu corporis ornata egregio.* Et Jugurth. cap. XXXIII. *Cultu quam maxime miserabili *Romano* venit*: alias ad animum refertur, ut VIII. Aen. 316. *Quis neque mūs, neque cultus erat.* Sallustius Cat. II. *Indocti incultique vitam, sicuti peregrinantes, transiere.*

VARIORUM.

Columella lib. XI. cap. 3. HEINS. Longum eo-

rum, qui de rebus rusticis scripserunt, catalogum hic textit Ursinus, cujus verba ne transcribamus, spatii penuria prohibet: ex illis vero, non uno Hesiodo, plurima Maronem mutuatum censet. In Regio, Leidensi uno, fragmento Moreti & multis aliis, & Edd. Antiq. praemittebantur quatuor hi versus,

*Quid faciat laetas segetes, quae sidera servet
Agricola, ut faciem terram proscindat aratris,
Semina quo jacienda modo, cultusque locorum
Edocuit, messes magno cum foenere reddi.*

in Rottend. & Menagian. erat superscriptum,

Carmen tetrastickon Ovidii Nasonis.

in edd. priscis Modestino Icto haec argumenta adtribuuntur. varie etiam legebantur. ut *quo fidere* Mentel. a m. pr. Fragm. Moreti. *ut facile* Regius & quatuor alii. *semina quae* Rottend. & Mentel. alt. *quae facienda* Leid. *modos cultusque* Reg. Rott. & Mentel. sec. Leid. fragm. Moret. Heinl. volebat, *quos jacienda modis.* Et docuit idem. *magno cum funere* Moret. BURM.

AD C. CILNIUM MAECENATEM. Cilniae gentis fuisse Maecenatem jam pluribus demonstrarunt homines eruditi, atque in his Onuphrius Panvinius, cum apud Tacitum libro sexto Annalium mendose legatur *Cillinius*. Augustus in epistola ad Maecenatem apud Macrobius Saturnal. II. cap. 4. *Cilnorum Smaragdum* vocat. In Mediceo codice MOECENAS per oe. Sed perperam. etsi pro ea scriptura steterit vir disertissimus M. Antonius Muretus. Graecis Historicis est *Μαίκενας*. Adeantur, quae Laevinus Torrentius ad primam oden Horatii de hoc nomine distinxit. In optimo Vaticano, ut & Menteliano priore ac Gudiano nostris MAECENAS. recte, uti primus observavit ex Graecis scriptoribus & marmoribus antiquis Pierius Valerianus, neque aliter libro secundo, tertio, ac quarto Mediceus. Apud Silium quoque Italicum mem-

brance

2. nam segetem Mss. Steph. al. 3. terra arata G. vide Salmas. Exer. Plin. p. 259. 4. *sentibus* G. L. R. Vof. *strictis* deest V. 5. pingues enim efficit G. 6. immisio G. 7. vocant G. 8. desunt R. L. G. Steph. & al. 9. vel cujus sideris ortu, ex G. quo sideris ortu & occasu, ex L. 10. desunt L. G. R. Vof. Steph. al. 11. desunt L. Steph. al. 12. proprie enim vites ulmie maritantur, ut ipse *summasque sequi tabulata per nivos*, & secundum &c. G. 13. desunt Mss. Steph. al. 14. *Epexegetis* L. V. R. G. Vof. 15. ut hoc sit L. V. R. 16. *habendus* R. Leid. 17. deest B. L. V. R. Vof. 18. habetur aut habetur Ursi. Cod. 19. desunt Dan. 20. desunt ad EXPERIENTIA 9. 4. Vof. L. G. R. ad HABENDO Steph. in G. vero additur. *culam possit pro cultura cultura enim constat in animi intentione, cultus autem in ipsi operis diligentia.*

Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
 5 Hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi

Lu-

SERVIL.

4. QUANTA. Quam magna. HABENDO PECORI. ²¹ Hoc est, ut habeatur pecus.] EXPERIENTIA. ²² Ufu, doctrina, natura; ²³ [Hoc est, ²⁴ *parcis*, vel, notitia.] ²⁴ PARCIS. Servatricibus frugi, quae mella custodiunt.

5. ²⁵ [HINC CANERE INCIPIAM. Pro dehinc, vel deinceps; non ergo ab apibus, sed quid faciat laetas segetes.] VOS, O CLARISSIMA MUNDI LUMINA, LIBER ET ALMA CERES. ²⁶ Stoici dicunt non esse nisi ²⁷ unum Deum, & unam eandemque esse potestatem, quae pro ratione officiorum nostrorum, variis nominibus ²⁸ appellatur. Unde eundem Solem, eundem Liberum, eundem Apollinem vocant. Item Lunam, eandem ²⁹ Dianam, eandem Cererem, eandem Junonem, eandem Proserpinam dicunt: Secundum ³⁰ quos, pro Sole & Luna, Liberum & Cererem ³¹ invocavit.

VARIORUM.

branae Colonienfes veterrimae pari modo *Maecenatis* nomen exaratum produnt libro x. & alibi: in Carisii Sospatri editis exemplaribus modo per *ae* modo per *ae* id nomen scriptum occurrit. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 945. *Libertorum libertarumque C. Maecenatis L. F. POMP. HEINS.* *Maecenas* scribendum consensu docent omnes viri docti. vid. Meibomii *Maecen.* cap. v.

2. ULMISQUE. *Ulmis adjungere* Tollianus.

3. QUI CULTUS. *Quis duo* Moretani, Parthae. Venetus & Edit. veteres, etiam Juntae. Ald. & P. Daniel. R. Steph. & aliae. vid. ad Ecl. i. 19. & ii. 19. BURM.

Ibid. HABENDO SIT PECORI. *Habendus* Tollianus. male: nam illud participium sollempniter adhiberi solet rei, qua utimur, ut XII. Aen. 88.

Simul aptat habendo

Ensemque clypeumque,

ubi vide notas. Hic locus vero addendus illis, quae adduximus ad illa Phaedri lib. III. Fab. 3.

Habenti cuidam pecora.

ubi ostendimus male mutari in *alentis*; & *habere* proprie dici de rebus, quas possidemus aut exercemus, & in primis in pecuaria re. sic infir. lib. III. 159.

Et quos aut pecori malint submittere habendo, & alibi: sic de aliis rebus, ut recte illa Sallustii Jug. cap. LXXXV. §. 39. *Neque pluri pretii coquum, quam villicum habeo*, explicuit Cortius. & ad Fragm. lib. III. p. 964. *Exercitum habere*, etiam alere significare ostendit. sic de veste Ovid. i. Amor. VIII. 51. *Vestis bona quaerit haberi*, ubi contra alienas a re explicationes verbum hoc vindicavimus: & ibid. x. 16.

Et nullas vestes, ut sit apertus, habet.

& ita passim veteres. BURM.

4. PECORI. Quam hac voce omnem rem pecuariam complectatur, miratur Victorius lib. XVII. Var. Lect. II. cur de *suibus* nihil memoret, quam Varro & alii de Re rustica scriptores diligenter & copiose id fecerint. causas recenset C. Hofmannus lib. i. Var. Lect. 21. quas quum varias produxisset, tandem credit, ideo omisisse Maronem, quia Hesiodum sibi imitandum proposuit. ut lib. II. Georg. 176. profitetur; ille vero horum animalium nullam fecit mentionem. aliam causam reddit Guelius ad lib. III. Georg. initio. & Catroeus ad III. Georg. 287. BURM.

Ibid. ATQUE APIBUS. Tolle ex auctoritate codicis Medicei, & reliquorum melioris notae exemplarium, *atque* in primo Moretano & Schefferiano *sit pecorique apibus*. in meo Veneto *atque* a manu secunda erat additum. reliqui codices omittunt. & omittendum esse ex libello Bedae de metris apparet. & ex scriptis etiam delet Giphanius ad Lucret. p. 463. De huiusmodi hiatibus apud Maronem obvis jam egimus nonnihil ad Eclogam II. 53. plura agemus inf. h. l. 221. *Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur.* y. 341. hoc ipso libro, *Tum pingues agni & tum mollissima vina.*

ita

²¹ ad hoc, ut al. ²² usuf L. usu nata doctrina Steph. Dan. ²³ defunt L. Vol. Steph. al. ²⁴ *parcis* autem R. Vol. *parcis* aut servatricibus frugum, aut frugis, quae Steph. id est, servatricibus quae G. ²⁵ defunt Mss. Dan. & al. ²⁶ sunt qui solem & lunam volunt intelligi. Stoici autem G. ²⁷ B. unum, unam deam eandemque B. L. Steph. ²⁸ appellantur Leid. appellatur, deum eundem B. ²⁹ Dianam vocant al. Dianam, Cererem &c. B. ³⁰ quod B. ³¹ invocabat G. vide Muncker. ad Fulgent. II. 19.

Lumina, labentem coelo quae ducitis annum;
Liber, & alma Ceres; vestro si munere tellus

Chao-

SERVII.

6. LUMINA. ³² [*Numina* fuit, sed emendavit ipse; quia postea ait: *Et vos agrestum praesentia numina Fauni*. LABENTEM, currentem, vel cito transeuntem.] QUAE DUCITIS ANNUM. Quorum cursu tempora computantur: nam per Lunam, mensis: per Solem, annus ³³ ostenditur. ³⁴ [Vel certe deducitis per duodecim sydera: aut ducitis, pro finitis, ut IX. Aen. 166. *Noctem custodia ducit*: & alibi III. Georg. 379. *Hic noctem ludo ducunt*.]

7. ALMA CERES. *Alma*, ab alendo: *Ceres* a creando dicta. ³⁵ [Quamvis Sabini Cererem, panem appellant, Liberum, ³⁶ Loebasium: dictum autem, quia Graece *λοιβή* dicitur res divina: vel simul *Liberum*, & *Cererem* posuit; quia eis templa simul posita sunt, & ludi simul eduntur. VESTRO SI MUNERE. Quoniam sine cibo & potione vivere non possumus: vel munere, beneficio, ut v. Aen. 337. *Munere victor amici*. Si autem hic prosequidem: nam si modo confirmantis est, ³⁷ [Terentius Phorm. I. II. 69. *Non si rediret pater ei veniam daret*.]

VARIORUM.

ita enim illic vetustiora exemplaria. non agni pingues. quae scriptura codices vulgatos occupabat. §. 332. monent legendum Grammatici veteres, *Aut Atbo, aut Rodopen, aut alta Ceraunia telo Dejicit*. §. 437. ex auctoritate membranarum veterum, *Sol quoque exoriens, & cum se condit in undas, Signadabit*. & 178. ex scriptis. *Area tum primum ingenti aequanda cylindro*. Libro II. 86. *Orchades & radii & amara pausia bacca*. tum I. 436. *Glauco & Panopeae & Inoë Melicertae*, & II. 144. *tenent oleae armentaque laeta*, ex vetustis itidem membran. lib. III. 60. *Aetas Lucinam iustosque pati hymentaeos*. & 155. *Arcebis gravido pecori armentaque pasces*. libro quarto vetustus codex 134. *Primus vere rosam, autumnus carpere poma*. & 339. *Cydippe & flava Lycorias, altera virgo*. sic potiores scripti, non *Cydippeque*. Mox 343. *Atque Ephyre atque Opis & Asia Deiopea*. & 463. *Atque Getae, atque Hebrus, & Aethias Orithyia*. HEINS.

corique, apibus Parthas. Catroecus *pecori, apibus* probat, sed ita, ut videatur lectori persuadere, a se hanc lectionem, ut auctore, fluxisse, quum ex Picrio omnia sint descripta, ut passim; & ita habeat etiam Regius. *Pecori quanta apibus* Ed. Venet. BURM.

Ibid. PARCIS. *Parvis* legere quosdam Stephanus in margine notavit, quod recte refutavit Emme-
nessius.

5. HINC. Recte Servius & Glossa Regii, post Bucolicum carmen. Varr. III. 1. *de quibus exponendis initium capiam hinc*. BURM.

Ibid. CLARISSIMA MUNDI LUMINA. Castelvetrius in Oper. Critic. p. 91. Virgilium non ex decoro invocare deos rei rusticae praefides, sed debuisse Musam appellare immerito contendit. culpandus ergo & Gratius, qui Dianam invocat, non Musas. & Lucretius, qui Venerem, & alii plures. BURM.

6. COELO QUAE DUCITIS ANNUM. *Qui ducitis* fragmentum Moreti ex nostris, quod & Picrius in oblongo suo invenerat, nec aliter Mentelianus alter a manu prima: sed Apulejus de Deo Socratis stat pro recepta lectione, & Probus in Arte Grammatica bis, & Macrobius Saturnal. I. cap. 16. HEINS. *Ducitis*, id est, quasi arbitri, annum in tempestates divisum moderamini. ita *astra noctem ducere* dicuntur lib. III. Georg. 156. quorum dux Luna, quae praet & ducit quali chorum stellarum. ita *Lucifer ducit diem* II. Aen. 802. vid. ad Valer. Flac. v. 567. Sic Janus dicitur *ducere tempora*, quia aperit annum, Lucano lib. v. 6. & eo sensu posset legi apud eundem lib. VIII. 478.

Lustra suae Phoebes non unus duxerat Apis. ut in Hamburgensi & Rottendorphiano Codicibus invenit Heinsius. *Ducere* vero pro regere poni docuit Gruter. ad Senec. Oedip. 264. & Rutgers. Venus. Lect. cap. xxv. BURM.

7. VESTRO SI MUNERE TELLUS. *Numina* Mediceus a manu secunda. HEINS. Et Colotii codex, teste Urfino. *nostro si Venetus*. nihil mutat Commentator Crucq. Horatii lib. III. Od. 18. BURM.

8. CHAO-

³² defunt G. L. R. Steph. ³³ ostenditur. Aut per Liberum masculos Deos, per Cererem feminas Deas significat. G. ³⁴ defunt G. R. L. Steph. al. ³⁵ defunt L. R. G. ad §. 8. & Steph. ad si autem. sed G. habet SI MUNERE, si confirmans est. ³⁶ Sebasium consuebat Voßius. ³⁷ defunt R. Vol Steph.

Chaoniam pingui glandem mutavit arista;
Poculaque inventis Acheloia miscuit uvis:

10 Et vos, agrestum praesentia numina, Fauni,

Fer-

SERVII.

8. CHAONIAM PINGUI GLANDEM MUTAVIT ARISTA. ³⁸ Epiroticam: ³⁹ [Quae cur *Chaonia* dicta sit, in tertio Aeneidos 334. plenius habes: & hic Epiroticam] a loco, in quo abundant glandes, quibus antea homines vesciebantur: ⁴⁰ [vel quod ibi Quercus Jovi Dodonaeo sacra, quae hominibus responsa reddebat; ex hac, cum fuisset excisa, columbae, quae vaticinabantur, volasse dicuntur.] Et modo speciem pro genere posuit: non enim aut in Epiro tantum glandes fuerunt: aut de solo Acheloo homines potare consueverant. ⁴¹ [Pingui autem *arista*, modo pro frumento posuit: & affectate ait *pinguem aristam*, cum proprie *arista* ab ariditate sit dicta: *glandem* vero *mutavit arista*, ita ait, ut, ⁴² *togam paludamento mutavit*. ut, POCULAQUE INVENTIS ACHELOIA MISCUIT UVIS. ⁴³ Achelous Terrae fuisse filius dicitur, ut solet de his dici, quorum per antiquitatem latent parentes. Hic, cum de Melpomene; vel, ut quidam dicunt, de Calliope, Syrenas habens filias, amisisset, & moerore conficeretur, auxilium matris oravit, ut sibi seni luctus remedium praestaret, quae miserans filium, patesfactis antris intra se obruit; cui postea ut perennem famam nominis daret, in Aetolica regione fluvium ejusdem vocabuli nasci fecit; quem nonnulli de Pindo, monte Thessaliae, oriri adserunt. ⁴⁴ Circa hunc Staphylus, Oenei pastor, cum animadverteret ex capris unam esse pinguiissimam, intellexit id pabuli ⁴⁵ ubertate fieri; secutus itaque eandem, cum vidisset uvis vesci, admiratus, & novitatem, & dulcedinem, decerptum fructum ⁴⁶

protulit Regi, qui, cum liquorem expressisset, a suo nomine vocavit Oenon: ab invenore, Staphylem. Sed Hercules, cum propter uxorem Deianiram cum Acheloo contenderet, cornu ejus unum fregit, quod Graece *κίρας* dicitur. ⁴⁷ Sane *Acheloa* non praeter rationem dixit: nam, sicut Orpheus docet, ⁴⁸ [& Aristophanes cornicus, & Ephorus historicus, tradunt;] *Achelous* ⁴⁹ [generaliter, propter antiquitatem fluminis, omnem] aquam veteres vocabant. ⁵⁰ Ergo quia specialiter *Achelous* Graeciae fluvius dicitur, aut species est pro genere: aut secundum antiquitatem locutus est. PINGUI ARISTA. *Aristam* modo pro frumento posuit, & affectate ait *pinguem aristam*, cum proprie *arista* ab ariditate sit dicta.

10. ET VOS, AGRESTUM PRAESENTIA NUMINA, FAUNI. Id est, propitia; ut I. Ecl. 42. *Nec tam praesentes alibi cognoscere divos*: quorum praesentia favor est. Et bene de diversis ⁵¹ rebus dicturus, diversa invocatur numina. ⁵² [Hoc enim & in sacris fieri solebat, ut post specialia ad eam rem, de qua agebatur, invocata numina, omnes dii vel deae confuse invocarentur. PRAESENTIA NUMINA FAUNI. *Praesentia*, quoniam dicuntur usque ad ea tempora, quibus fuit *Faunus*, qui dictus est a fando, visa esse numina. Quidam *Faunos* putant dictos ab eo; quod frugibus faveant. Cincius & Cassius ajunt ab Evandro *Faunum* deum appellatum; ideoque aedes sacras, *Faunas* primo appellatas, postea *fana* dicta; & ex eo, qui futura ⁵³ praecinerent, *Fanaticos* dici.

II. FAU-

³⁸ Epiroticen L. ³⁹ desunt R. L. Steph. al. Quia in Chaonia regione Epiri, priusquam Ceres frumenta invenisset, antiqui homines; & modo speciem p. g. p. nam in Epiro glandes tantum fuerunt, aut &c. G. ⁴⁰ desunt R. L. Steph. ⁴¹ desunt ad Sane *Acheloa* R. Vof. L. Steph. al. ⁴² ut *togam* Dan. unde jam Salmas. ad Solin. pag. 137. *togam* fecerat. ⁴³ Achelous Dan. ⁴⁴ G. hic corruptis verbis ita fabulam exhibet. Ovista (Onista) enim filius Ynen (Oenei) regis pastor, cum videret caprum saepius a grege discere (di'cedere) & plenior (plenior) reverti, secutus uvam depascentem invenit; quam decerpit ac gustavit; cujus dulcedine inductus eam expressit, & cum humorem ejus bibisset, quem & flavem sensit, ac per hoc de Achilo (Acheloo) flumine, in cujus ripa uva fuerat inventa, aquam miscuit vino, atque ita cum potum optimum fecisset, speciem uvae & potum optimum obtulit regi, qui (cui) cum ille probasset, uvam inventoris nomine vocari iussit, vinum Graeco verbo Ynon (ώνον) a suo nomine appellavit. Vide Muncker. ad Hygin fab. 129. & 272. & ad Fulgent. pag. 31. BURM. ⁴⁵ libertate Dan. vid. ad f. 94. ⁴⁶ perulit malebat Heinus. ⁴⁷ namque (non quod) Acheloni (Achelous) solus vino sit mixtus, sed ipsum pro quavis aqua posuit; five quoniam ex Oceano & Thetide multis genitis fluvius hic primus natus est, in honorem ejus omnis Achilonia (Acheloa) dicta est aqua. G. sed hic Achelous Dan. ⁴⁸ desunt L. R. Vof. Steph. ⁴⁹ desunt libidem. ⁵⁰ sed quia sp. quidam fluvius Achelous dicitur L. R. B. Vof. B. Steph. al. ⁵¹ desunt G. ⁵² desunt ad seq. vers. *Ferte simul* L. G. R. Vof. Steph. & al. ⁵³ praedicerent Edd. al.

Ferte simul Faunisque pedem, Dryadesque puellae:
Munera vestra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percussa tridenti,

Neptu-

SERVII.

11. FAUNIQUE PEDEM: Cum unus *Faunus* sit, eorum pluraliter posuit? * scilicet. Sed ⁵⁴ Varro ad Ciceronem ita ait: *Dii Latinorum ita*, ut ⁵⁵ Faunus & Fauna sit per * ex versibus, quos vocant Saturnios, in silvestribus locis solitos fari futura, atque inde *Faunos* dictos.] FERTE SIMUL FAUNIQUE PEDEM. *Pedem ferte*, aut simul venite: ⁵⁶ aut date carmini meo ⁵⁷ facilitatem, quod utique pedibus continetur, ut sit, *Ferte pedem*; metricam praestare rationem. ⁵⁸ [DRYADESQUE PUELLAE. *Dryades* a quercubus, quod jam supra dictum est.

12. TUQUE O, CUI PRIMA FREMENTEM FUDIT EQUUM MAGNO, &c. Antiquissimi libri, *fudit aquam*, plerique habuerunt. ⁵⁹ Quoniam Neptunus ⁶⁰ [& fluminibus] & fontibus, & omnibus aquis praest, ut ipse docet IV. Georg. 29. *Aut praecipit Neptuno immerferit Euris*; sed melius *equum*, propter armenta. ⁶¹ In Corn. *equum*, in authentico *aquam* ipsius manu *equum*.] Fabula talis est: Cum Neptunus & Minerva de Athenarum nomine contenderent, placuit Diis, ut ejus nomine civitas appellaretur, qui munus melius mortalibus obtulisset. Tunc Neptunus, percussio littore, equum animal bellis aptum produxit: Minerva, jacta hasta, olivam creavit: quae res est melior comprobata, ⁶² & pacis insigne. ⁶³ Ut autem modo Neptunum invocet, causa ejus muneris facit: quia de equis est dicturus in tertio: alioquin incongruum est, si de agricultura locuturus, nomen invocet maris. Equum autem a Neptuno propositum alii ⁶⁴ Scythium, alii ⁶⁵ Schironem, alii Arionem dicunt fuisse nominatum. Et ideo dicitur equum invenisse, quia velox est ejus numen, & ⁶⁶ mobile, sicut mare. Unde etiam Castor & Pollux, quia eorum velocissimae stellae sunt, equos in

tutela habere dicuntur. ⁶⁷ [Sane hunc equum, cujuscunque nominis, alii apud Arcadium, alii in Thessalia editum dicunt, in quo etiam, montem altissimum ostendunt, ubi primum equus visus sit; in tantum, ut ob hanc causam a Thessalis Neptuno equestre certamen memorent institutum: unde, ut apud Graecos *ἵππιδος Νηυσίδος*, a nobis Equester Neptunus. Alii hanc eandem de equo opinionem varie adferunt: nam primum equum, & mox pullum equinum matre editum tradunt: quidam marem magis pullum initio editum volunt. Nonnulli Saturno, cum suos devoraret, pro Neptuno, equum oblatum devorandum tradunt: unde Illyricos quotannis ritu sacrorum equum solere aquis immergere: hoc autem ideo, quod Saturnus humoris totius, & frigoris deus sit. PRIMA autem, multi pro olim accipiunt, ut I. Aen. 24. *Prima quod ad Trojam pro charis gesserat Argis*. Alii *prima* ideo, quod post Scythium Arionem genuit. ⁶⁸ Nonnulli vero ob hoc, CUI PRIMA FREMENTEM FUDIT AQUAM, legunt, quod veteres murmura aquae, *fremtum* dicebant: Ennius: *Ager appletus imbrum fremitu*. Et detruo: *Ratibusque fremebat imber Neptuni*. ⁶⁹ [Virgil. in XI. 299. *Vionaeque fremunt ripae crepitantibus undis*.] Ergo *prima* aut proprium; quia & Pegaso fontem in Boeotia icta ejus ungula fudit: aut *prima* tellus, id est litus, ut I. Aen. 541. *Primaque vetant consistere terra*.]

VARIORUM.

8. CHAONIAM. *Chaonia* Gudianus.

9. POCULA ACHELOIA. Macrobius Saturnalium libro V. cap. 17. erudite demonstrat antiquis Graecis

⁵⁴ vid. Varro. de L. L. pag. 72. ⁵⁵ Faunus & Fauna dilati (f. Dii Latini) fari a fando. *Fauni* sunt dicti, id est, Dii silvestres. G. ⁵⁶ adjuvate G. ⁵⁷ facilitatem Steph. al. ⁵⁸ desunt ad *Fabula talis est* G. R. L. V. Vof. Steph. al. ⁵⁹ Quoniam ab Jove pro Neptuno equus sit suppositus Saturno, sicut lapis pro Jove, convenit hujusmodi historiam dicere, & Neptunum invocare, qui de natura equorum dictus est G. vulgata vero in Ed. Lucii leguntur post *fremebat imber Neptuni*. ⁶⁰ desunt Edd. al. ⁶¹ haec corrupta sunt, nec leguntur nisi in Dan. Ed. qui forte haec margini adscripserat, aut ab alio adscripta Critico invenerat. & forte legendum, in Authentico *aquam*, in correcto ipsius manu *equum*. BURM. ⁶² quia pacis al. forte, ut pacis inf. ⁶³ ut aut L. ⁶⁴ Scythium Vof. de Idolol. III. 9. & Cerda. Scythium L. R. ⁶⁵ Syronem Steph. al. Scironem R. Vof. & al. ⁶⁶ nobile L. ⁶⁷ desunt ad J. 14. L. R. Vof. Steph. al. ⁶⁸ nonnullae Edd. praeposunt sequentia *Ergo prima*. ⁶⁹ desunt Ed. Lucii.

Neptune; & cultor nemorum, cui pinguis Caeae

15 Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:

Ipse,

SERVII.

14. ET CULTOR NEMORUM, CUI PINGUIS CAEAE. Aristaeum⁷⁰ invocat, id est, Apollinis & Cyrenes filium; quem Hesiodus dicit Apollinem pastorem. Hic, ut etiam Sallustius docet, possit iuniatum a canibus Actaeonem filium, ⁷¹ [matris instinctu] Thebas reliquit: & ⁷² Caeam insulam⁷³ tenuit primo, adhuc hominibus vacuum: ⁷⁴ post, ea relicta, cum Daedalo ad Sardiniam transitum fecit. ⁷⁵ [Huc opinioni Pindarus refragatur, qui cum ait de Caea insula in Arcadiam migrasse, ibique ⁷⁶ vitam coxisse: nam apud Arcadas pro Jove colitur; quod primus ostenderit, qualiter apes debeant reparari: ut ait poeta de hoc ipso Aristaeo II. Georg. 283. *Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri Pandere*. CULTOR autem pro incolae. ⁷⁷ Caea vero insula in Aegeo mari. DUMETA. Frutices.

VARIORUM.

eis Acheloum pro aqua quacunque poni solitum, prolatis etiam in rem Ephori, Didymi, Aristophanis & Euripidis locis. HEINS. Vid. Schol. Stat. 1. Theb. 453. Alciat. Parerg. IX. 2. inventas vero uvae dicit aëro, solertia, ingenio, usu & studio. ut solent inventa & reperta opponi illis, quae natura & sponte se dant, ut aqua. vid. inf. §. 140. & II. G. 22. BURM.

10. PRÆSENTIA. *Præstantia* in Genevensi editione 1636. cum in Servio P. Danielis legatur *præsentia*, quod unde irreperit nescio, nisi quod hae voces saepe fuerint permutatae. ut etiam lib. XII. Aen. 152. *præsentia* hic dici puto, quia rusticis saepe videri solent & audiri, & hinc illis propitii, ut Servius explicat, esse finguntur. BURM.

11. FERTE PEDEM. Donat. ad Andr. IV. v. 13. *ferre pedem*. sed forte culpa librariorum. Nimis vero acuta altera est Servii interpretatio, quum simpliciter explicandum sit, huc venite, aditus faventes. ut ita centies Noster, Ovidius & alii

ferre, efferre, referre, pedem, pro ire, exire, redire ponunt. ut II. Aen. 756. *si forte pedem, si forte tulisset*. Cornicis vero hanc locutionem vix convenire notat idem Donatus. *pedem* vero pro *pedes* Poëticae, ut passim. BURM.

12. TURGE O, CUI. Codices Servii ad I. Aen. 541. omittunt o.

13. FUDIT EQUUM. *Fudit aquam* antiquitus in plerisque exemplaribus lectum Servius Danielis testatur. qui de *fremitu aquae* nonnulla minus obvia concessit. is videndus. HEINS. *Fudit equum* Gudianus, qui & *tridente*: & ita Schol. Statii ad lib. VII. 184. *fudit equum m. t. p. tridente*. Diversitatem lectionis non modo ex varia fabulae huius traditione, sed ex verbis *fudit* & *fremetem* provenisse puto, quia utrumque aquae accommodari apte poterat. sed hic *fudit* debet intelligi pro *produxit*, ut passim pro partum edere poni docui ad Phaedrum III. 15. Telus ergo, ut mater, peperit & protulit equum, ut herbas & cetera fundere ex sinu suo dicitur. *fremere* vero licet de aquarum strepitu occurrat, proprium etiam est equis. ut lib. XI. Aen. 609. *Frementes exhortatur equos*, ubi quum praecessit *fremitus equorum*, alii *furentes* praetulerunt. & Servius ad Aen. I. 1. hic quoque *furentem* agnoscit. sed eodem lib. §. 541. *fremetem* habet. Horat. Ep. IX. 17. *Frementes equos verterunt*. vid. & IV. Od. XIV. 24. de voce *prima* diversae opiniones apud Interpretes videri possunt; & quum Bapt. Egnat. Racem. cap. VIII. de *Thracia* cepisset, Maserius ad Valer. Flac. VII. 605. eum describens, inde *Atraciam* fecit. miror neminem hic, ut saepe alias, ad Hypallagen confugisse, ut dictum sit *prima tellus fudit equum*, pro *tellus fudit primum equum*; quales in Virgilio plures observavimus. vid. Gronov. I. Obf. 7. qui pro *primum* adverbialiter capit. BURM.

14. CAEAE. Vide de hac insula ad Ovid. xx. Epist. 222. II. Art. Am. 298. & VII. Met. 369. BURM.

16. LY-

⁷⁰ vocat Apollinis & Cirinae filium, q. H. d. A. p. fuisse G. Cyrenis L. ⁷¹ desunt Dan. ⁷² Caeam R. Caeam Vol. ⁷³ obtinuit G. ⁷⁴ postea, ex rel. L. V. R. Vol. ⁷⁵ desunt usque ad seq. §. Sallustius L. G. Vol. & Steph. al. ⁷⁶ Heinsius conjiciebat *villam*. ⁷⁷ Caea insula Aegaei maris est, quae prima dicitur Nymphis habitari, ideoque * & in sursum dicitur. postea Aetona * supaeorum Caeam appellatur, in qua Aristaeus ex Arcadia venisse fertur; & responsio patris Apollinis amonitus, qui ex pecoribus usum lactis invenit, & mellis studium apium solertiae (solertia) consensumque G.

Ipse, nemus linquens patrium saltusque Lycei,
Pan ovium custos, tua si tibi Maenala curae,
Adsis o Tegeee favens, oleaeque, Minerva,

Inven-

SERVIL.

16. IPSE NEMUS LINQUENS PATRIUM,⁷⁸ [PAN OVIVM CUSTOS. Pindarus *Pana* ex Penelope filium dicit: unde multi *patrium* pro paternum accipiunt, eo, quod *Pan* non Arcas sit, sed Ithaceus, ut a patre, non a patria vox haec videatur detorta; quia in Arcadia genitus.] SALTUSQUE LYCAEI.⁷⁹ Montis Arcadiae. ⁸⁰ *Λυκαίου* Graece dicitur lupo: unde in Lycaeo, sacris quibusdam degustatis, vertebantur in lupos, & post decem annos revertebantur in pristinum statum, si hominum carnibus non vescerentur.]⁸¹ [PAN OVIVM CUSTOS. Ideo *Lycaeus Pan ovium custos*, quod lupos ab ovium gregibus depellat.]

17. SI TIBI. Siquidem⁸² tibi. *Maenala*⁸³ autem mons Arcadiae, dictus *μαίναλον*, id est, ab ovibus, quibus plenus est.

18. TEGEAEAE. Vocativus est, a derivatione *Tegei*, oppidi Arcadiae, & *Tegeum* tribrachys est: ⁸⁴ *Tegeae* paeon tertius. ⁸⁵ [FAVENS. Pro volens; & per hoc propitius: *Favere* enim veteres etiam velle dixerunt. Ennius: *Matronae moeros complens spectare faventes*: nonnunquam *favere* & pro tacere ponitur, ut idem⁸⁶ Ennius: *Ore faventes*: Et Virgilius in quinto 71. *Ore favete omnes*. OLEAEQUE MINERVA INVENTRIX.⁸⁷ Eo tempore, quo adversum Neptunum de nomine civitatis contendit, quod jam supra dictum est: cui fabulae hoc addi-

tur, quod, postquam Minerva inventa olea Neptunum vicerit, indigne ferens⁸⁸ Halirrhothius Neptuni filius oleas coepit excidere; cui, dum hoc facit, ferrum de manubrio decidit, & ei caput amputavit: Neptunus vero dolens filii sui obitum, Martem homicidii coepit arguere: inde effectum est, ut Mars & Neptunus de hac re iudicium apud Athenas experirentur; unde locus, ubi Iudices sederunt, *Areios pagos*, Iudices Atheniensium, *Areopagitae* appellantur.]

VARIORUM.

16. LYCEI. *Lycei* Regius, *Licaei* Junt. Ed.

17. TUA SI. *Si sint* primus Moretanus. *tua sit tibi M. curae* Cod. Vratislavienfis. *Catroeus si explicat, etsi*. Servius pro *siquidem* hic & ad §. 7. & in invocationibus & obtestationibus frequens huius voculae usus. ut Horat. III. Od. XVIII. ad Faunum preces allegans, *si tenor plenus cadit haedus anno*. Hygin. Fab. CCLIV. *Cidippe precata est Junonem, si sacra ejus caste coluisset*. & hinc posse si pro siquidem sumi non negaverim, & hoc etiam Virgilii loco illustrat Cl. Drakenb. ad Liv. VII. XIII. 6. BURM.

18. O TEGEAEAE. In hanc invocationem existat epigramma Lascaris XVII. NANSIUS. Scribendum *Tegeee*. vid. ad v. Aen. 299. & ad Ovid. IX. Epist. 87. BURM.

19. UN-

⁷⁸ defunt ad SALTUSQUE L. G. in G. vero haec leguntur. *Pana* Pindarus ea Apolline & Penelopa in Lyco monte editum scribit, qui a Lycone rege Arcadiae Locus (forte Lyceus) mons dictus. Alii ex Mercurio & Penelopa natum, comitem feras solitum e cubilibus excitare, & ideo capripedem figuratum, qua (f. quo) facilius densitatem cursu posset evadere. Cicero ait in IV. Verrinarum, Liberi esse filium. Alii eum ex Aethere & Junone. Apollodorus sine parentibus eum * finit (f. natum scribit) quoniam universum, id est, *τὸ πᾶν* huic deo sit attributum. Cornua, quae Solis Lunaeque designantur * pellis ventorum * exoriuntur. Metus vero ad repentinas fugas panicus, pro subitanea aëris commotione, (a m. sec. contactione). Eundem volunt etiam lanificii repertorem, a quo *paniculus*. Denique Virgilius III. G. 391. ex eo, *Munere sic nive lanae, sic credere dignum est, Pan deus Arcadiae captam te, Luna, sefellit*. *Tegeae* vero a derivatione est, quae est *Tegeaeus* a Tegeae oppido Arcadiae. Item Tegeae Arcadiae Civitas, & reliqua. ⁷⁹ montes V. L. R. ⁸⁰ defunt Mss. Steph. Dan. vide Brouckh. ad Propert. IV. 14. ⁸¹ defunt R. Vof. L. Steph. ⁸² deest R. L. ⁸³ deest L. R. Steph. ⁸⁴ Tegeae Paeon. Dan. ⁸⁵ defunt ad §. 19. L. Vof. R. Steph. ⁸⁶ in innis * Dan. ⁸⁷ sunt qui dicant Athenis prolatum esse olivae ramum a Minerva. sunt qui putant olei humorē idcirco Minervae convenire, quia nulli poscit (posset) misceri, incorruptus & integer, comparabilis virgini deae, quae ex una parente dicatur esse genita, quam sapientiam interpretantur, virtutem inviolabilem, ut Homerus. Cum ergo inter Minervam & Neptunum de terra aëta esset contentio, primum Minerva in arce Athenarum olivam arborem protulisse fertur, cum Neptunus iratus mare in civitatem misit. postea per Mercurium rogatus sedavit iracundiam. Ita demum Athenae datae sunt ob victoriam Minervae. G. ⁸⁸ Alfothous. Dan.

Inventrix, unciue puer monstrator aratri,

20 Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum:

Dique

SERVII.

19. ⁸⁹UNCIQUE PUER MONSTRATOR ARATRI. Alii Triptolemum, alii Osirim volunt: quod magis verum est, ⁹⁰[ut dicit Propertius, vel Tibullus.] Nam Triptolemus frumenta divisit. ⁹¹[Quod munus ei Ceres dedit propter humanitatem patris] Icarum, qui eam, cum Proserpinam ⁹²captam in conjugium a Plutone quaereret, in Attica suscepit hospitio.] ⁹⁴[Bene autem tacuit de nomine: & generaliter ait *puer*: nam non unus aratrum toto orbe monstravit, sed diversi in ⁹⁵diversis locis. Alii talem de hoc Triptolemo fabulam tradunt: Ceres, cum Proserpinam filiam quaereret, ad Eleusinum regem devenit, cuius uxor Cytima puerum Triptolemum pepererat, seque nutricem pueri amore ducta simulavit reginae; sed nutrix recepta, cum vellet alumnum suum immortalem reddere, interdiu eum lacte divino alebat, noctu in ignem clam obruebat; itaque, praeterquam solebant mortales, crescebat. Id sic fieri cum pater admiraretur, nocturno tempore observavit, cum Ceres vellet puerum in cinere & in igne abscondere, Pater exclamavit, illa irata Eleusinum exanimavit: Triptolemo alumno suo aeternum beneficium dedit: nam ad fruges ⁹⁶portandas currum draconibus junxit; deditque ei, quibus ille vectus orbem terrarum frugibus ⁹⁷obseruit; quem, postquam domum rediit, cum ⁹⁸Cephalus rex interficere voluisset, ⁹⁹per cognita iussa Cereris Triptolemo regnum tradidit; qui accepto regno oppidum constituit, & ex patris nomine Eleusinium nominavit, Ceterique sacra primus instituit, quae *Θεσμοφύγια* Graece dicuntur. Varro de Scenicis originibus, vel in Scauro: *Triptolemum dicit Nigidius: Sphaerae barbaricae sub Virginis signo aratorem, quem Oron Aegyptii vocant; quod Oron Osiridis filium ab hoc educatum dicunt.* Ergo Osiris significatur, ut, Philostephanus *Πηλ' Ερμύων*: vel Epimenides, qui postea

Butyges dictus est secundum Aristotelem.]

20. ET TENERAM AB RADICE FERENS SYLVANE C. *Sylvanus*, deus est sylvarum. Hic amavit puerum * *Cyparissum* nomine, qui habebat mansuetissimam cervam. Hanc cum *Sylvanus* nescius occidisset, puer est extinctus dolore: quem amator deus in cupressum arborem nominis ejus vertit, ¹quam pro solatio portare dicitur. ⁶[Sane in Bucolicis alium illi habitum dedit x. Ecl. 24. *Venit & agresti capitis Sylvanus honore.* Quidam *Sylvanum* primum instituisse plantationes dicunt, ideo *teneram ab radice* poetam dixisse. An *ab radice tenera*, quia caesa cupressus dicitur non renasci; item invalida, an ab radice tenens?

VARIORUM.

19. UNCIQUE PUER M. ARATRI. Cur nomen proprium ejus, qui invenit aratrum, non expresserit Maro, vide Nic. Loensis Miscel. Epiphyl. i. ii. sed nec Aristaeum nomine suo designat, ideoque nimis saepe acuti videri volunt, & mysteria quaerunt interpretes, ubi Poetae periphrasi utuntur. & ubi notum est, non solere nomen proprium addere, ad III. Aen. 321. notat Servius. BURM.

20. AB RADICE. *Ab* hic significat *cum*. sic *panis ex aceto*, *ex jure* &c. FABER. *A radice* Monag. alter Venet. Zulich. Parrhaf. Voss. Leid. & duo Moretani. sed *ab radice* etiam lib. II. 17. & Plinius XXI. 17. *germinant ab radice*. ita *ab stirpe interire* Sallust. Catil. x. ubi quidam Codd. *cum*. sed perperam. puto vero intelligi non ramum aliquem, sed truncum ipsum nondum densum, sed tenerum, cypressi, qui ab ipsa radice abscissus gestamen erat Silvani. Rectius tamen sine radice truncum intelligi puto, ut ita *tenu ab stirpe* inf. 7. 171. & hinc *Dendrophorum* Silvanum in lapide apud Gruter. LXIV. 7. dictum credit Salmf. Exere. Plin. p. 294. ubi plura de Silvano vide. BURM.

22. NON

⁸⁹ Alii Tleptoleum Celei filium dicunt. alii Osirim putant. ob quam * (fort. causam. rem. Muncker. ad Hygin. fab. cxlvii) ab Aegyptiis inter Deos sit relatus. Tleptolemus Celei regis Heleusinae filius fuit, qui usum serendi primus mortalibus tradidit. *Bene autem tacuit* &c. G. ⁹⁰ defunt R. Voss. ad *bene autem*, in Propertio nihil ab hanc rem inveni, quare adscriptum Tibullum credo ab aliquo qui legerat lib. i. El. VIII. 29. ubi vide Brouckh. BURM. ⁹¹ defunt L. Steph. ⁹² Celei vel Icarum Muncker. d. b. ⁹³ forte, raptam. ⁹⁴ haec usque ad *alibi* legebantur post finem notae in L. G. Dan. & al. tota vero haec fabula ex Hygin. Fab. cxlvii. descripta, ubi Munckerus quasdam varietates observat, & emendat. BURM. ⁹⁵ adversus L. ⁹⁶ propagandas Munck. ⁹⁷ observat al. Edd. & Munck. quem & vide ad fab. ultimam. ⁹⁸ Celeus Munck. ⁹⁹ sed re cognita, jussu Munck. ¹ Eleusinum Munck. ² *feras* Dan. ³ *arator* Dan. ⁴ cupressum G. ⁵ quem V. R. ⁶ defunt L. R. Steph. Hunc Sylvanum quidam funebrem deum putant, & ideo cupressum tribuunt ei, quia eodem arbor apta sit funeri, ob radicem infirmitatem G.

DIque Deaque omnes, studium quibus arva tueri,
 Quique novas alitis non ullo semine fruges:
 Quique satis largum coelo demittitis imbrem.
 Tuque adeo, quem mox quae sint habitura deorum

25 Con-

S E R V I I.

21. DIQUE DEAEQUE OMNES. ⁷ Post specialem invocationem, transit ad generalitatem, ne quod numen praeterat: ⁸ [more Pontificum, per quos ritu veteri in omnibus sacris post speciales deos, quos ad ipsum sacrum, quod fiebat, necesse erat invocari, generaliter omnia numina invocantur.] ⁹ Quod autem dicit: STUDIUM QUIBUS ARVA TUERI, nomina haec numinum in Indigamentis inveniuntur, ¹⁰ id est, in libris Pontificibus: qui & nomina Deorum, & ¹¹ rationem ipsorum ¹² nominum continent; quae etiam Varro ¹³ dicit: nam, ut supra diximus, nomina numinibus ex officiis constat imposita. Verbi causa, ut ab ¹⁴ occatione, deus Occator dicatur: a farritione, ¹⁵ deus Sarritor: a stercoreatione, ¹⁶ Sterculinius: a fatione, Sator. ¹⁷ [Fabius Pictor hos deos enumerat, quos invocatur Flamen, sacrum Cereale faciens Telluri & Cereri: Vervactorem, Reparatorem, Inporcitorem, Insirorem, Obaratorem, Occatorem, Sarritorem, Subrincinatorem, ¹⁸ Messorem, Convectorem, Conditorem, Promitorem. TUERI. Pro tuendi, aut tuendorum.]

22. QUIQUE NOVAS ALITIS. Id est, omnes qui hoc potestis.] NONNULLO SEMINE. Id est: aliquo: & hoc dicit: Qui a nobis iacta semina vestris seminibus alitis. *Semina* autem dicit deorum, caeli temperiem, pluvias, ¹⁹ terrae rorem. ²⁰ [Vel NONNULLO SEMINE, ab hominibus scilicet iacto, ut II. Georg. 49. *Quippe solo natura subest: Seu rorem.*] SATIS. Segetibus; ut inf. 325. *Sata laeta, boumque labores.* ²¹ [*Largo autem coelo demittitis imbrem; per haec aquam & terram significari vult.*]

24. TUQUE ADEO, QUEM MOX QUAE SINT HABITURA DEORUM CONCILIA, INCERTUM EST. ²² [*Adeo*, hic praecipue: quidam *adeo* abundare putant, antiqua figura, ut III. Georg. 242. *Omne adeo genus in terris.*] Et jam ²³ adulator Augustum, quem inter deos invocatur. Nec totum tamen dandum est adulationi, sed ²⁴ & veritati: nam cum omnes Imperatores post mortem sint inter Deos relati, Augustus vivus divinos honores ²⁵ emeruit: quod etiam Horatius II. Epist. I. 15. testatur, dicens: *Praesenti tibi maturus largimur honores:* ²⁶ *furandasque tuum per nomen ponimus aras.* Unde male quidam culpant Virgilium, dicentes eum ²⁷ aviditate laudandi citum interitum ²⁸ Augusto optasse: ²⁹ cum eum constet ad rem, quae tunc fiebat, respexisse. *Mox*, tamen possumus pro ³⁰ post accipere, ut Horatius III. Od. VI. 48. *Mox* ³¹ *datura Progeniem vitiosorem.* Id est, postea. Potest & *Mox* ad vitae humanae brevitem referri: nam ipse ait in decimo 861. ³² *Rhoebe, diu (res si qua diu mortalibus ulla est) Viximus.* Sane sciendum mire eum laudasse, quod ait: *Quem mox quae* ³³ *sint habitura deorum Concilia, incertum est.* Id est, nondum scimus, ³⁴ quis deus esse velis: nam deum fieri, maximum est: in potestate ³⁵ autem habere, *quis* deus velis fieri, plus esse quam maximum constat.

V A R I O R U M.

22. NON NULLO. *Non ullo* Medicus & prior Mentelianus, cum duobus Moretanis vetustioribus & Veneto nostro, ac Leideni, quod placet. quamquam vulgatam scripturam Servius amplectitur.

⁷ Post specialem transit ad generalem invocationem G. ⁸ desunt Vof. L. R. Steph. ⁹ Lycos Graece dicitur lupo, unde in Lycaeo quibusdam sacris degustatis vertebantur in lupos, & post decem annos revertebantur in pristinum statum, si hominum carnibus non vescerentur. Quod autem &c. G. sed videtur haec nota ad §. 16. pertinere. ¹⁰ vel libris G. sed glossa esse censet Meursius in Critic. Arnob. II. 17. ¹¹ rationes B. L. V. R. Vof. G. Steph. al. ¹² nominum Steph. Dan. de his appellationibus deorum late agit Salmaf. Exerc. Plin. pag. 365. & 512. ¹³ ait G. ¹⁴ vocatione deus vocator L. V. R. Vof. G. ¹⁵ deest B. ¹⁶ Sterculinius Dan. Sterquilinius L. & al. ¹⁷ desunt ad NONNULLO R. Vof. Steph. al. ¹⁸ vide Fontanin. Antiq. Hort. I. 9. ¹⁹ & rorem Edd. al. Teporem Dan. Teporem seu rorem Steph. ²⁰ desunt R. Vof. Steph. al. ²¹ desunt L. Vof. R. Steph. al. ²² desunt L. R. Steph. al. ²³ adulator Augustum B. R. adulator ad Augustum Dan. ad Augustum adulator, quem vivum inter deos nominat & vocat &c. G. ²⁴ deest G. V. ²⁵ meruit G. ²⁶ *jocundumque s. post G. per nomen* B. ²⁷ non aviditate L. ²⁸ Augustum optasse se L. ²⁹ cum ad rem q. t. f. respexerit L. V. Dan. cum rem B. ³⁰ postea al. ³¹ daturus L. Steph. daturus V. L. B. Edd. al. ³² Phoebe Dan. ³³ sunt L. V. ³⁴ qui R. B. al. ut & mox, qui deus R. Vof. ³⁵ deest B. Dan.

- 25 Concilia, incertum est; urbisne invisere, Caesar,
Terrarumque velis curam: & te maxumus orbis
Auctorem frugum tempestatumque potentem

Addi-

SERVII.

25. URBISNE INVISERE CAESAR. ³⁶ Utrum velis ³⁷ terrarum, an maris, an caeli imperium ³⁸ possidere.

26. ET TE MAXIMUS ORBIS. ³⁹ [Utrumne, te pro Jove coli velis.

27. AUCTOREM FRUGUM. ⁴⁰ Qui frugibus & cæteris rebus originem præstes.] TEMPESTATUMQUE POTENTEM. Aut bonarum tempestatum, ut IX. 19. *Unde hæc tam clara repente Tempestas?* Aut tempestatum, ⁴¹ ait temporum; sicut ubique Sallustius.

VARIORUM.

tur. de satis quippe paullo post acturus est. HEINS. *Qui novas a non ullo* Parrh. Catroeus nullo de semine prætulit. sed non ullo idem notat. de semine repetit ex lib. II. 317. BURM.

23. DEMITTITIS. *Dimittitis* Rottendorphius secundus Voss. & Venetus cum duobus & fragmento Moreti, & Parrhaf. perperam. sed toties dictum, ut hic plura addere nihil attineat. BURM.

24. TUQUE ADEO &c. Catroeus hanc Augusti invocationem secunda Georgicæ editione fuisse adjectam putat, postquam divinos ipsi honores Senatus decreverit. Sed si ex ipsa Catroei computatione Georgica perfecerit, & recitaverit Augusto redeunti ab Actiaca victoria Romam ad triumphum, ubi jam Senatus, pronus in omne obsequium & adulationem, de honoribus in reducem ingerendis consilia agitalle credibile est, quid alienum, quæso, a persona vatis, qui ex rumoribus publicis futura poterat conjicere, si ille pro studio suo in Augustum augeretur & voveat divinos ipsi honores, & Deos jam nunc de recipiendo Augusto in conciliium suum deliberare: immo hoc arbitrio ipsius Augusti viventis relictum iri canat, in quam Deorum classem adscribi velit? atque ideo illud *mox* non opus est ad ejus mortem referre, quum præfenti & vivo jam templa & aras sacraverint. statim ergo atque Romam redierit, inter Deos relatum iri auguratur Poëta, sed incertum

esse, ubi collocari velit Augustus, id vero in ipsius potestate fore. Pro *Tuque adeo* Lindenbr. volebat *Teque adeo*. ut ad *habitura* referatur. ut Ecl. IV. 11. *Teque adeo* &c. ubi tamen est ablativi casus, quare *tuque adeo* potest suppleri per *adsis*, ut supra invocavit hoc verbo alia numina; vel per longum hyperbaton, *Tu da facilem cursum*. & hanc lectionem agnoscit præter omnes codices Donatus ad Terent. Andr. III. III. 47. & Hecyr. IV. I. 9. ubi *adeo* abundare docet. & etiam *concilia* exhibet. quod male in *consilia* mutandum censet Catroeus, & explicat de decreto a Diis faciendo, de recipiendo in coetum eorum Augusto. sed quæ ista loquendi ratio, aut quis umquam ita locutus fuit, quæ consilia, sive decreta sunt habitura te Deum? an consilia dicuntur habere Deum aliquem? nec ad consilia Deorum refert Poëta apothéosin, sed ad solius Augusti arbitrium & cupidinem, ut mox vocat, in quæ *concilia* Deorum velit locum capere, ut recte Servius hoc maximum esse, & plus quam deum fieri, notat. vide quæ diximus ad Nemef. Ecl. I. 51. BURM.

25. CONSILIA. *Consilia* rectius vetusti Codices HEINS.

Ibid. URBISNE. Mediceus *urbesne*, non *urbisne*, ut ambiguitas in oratione omnis vitetur. atque ita Venetus quoque & quartus Moretanus & Leidenfis ex nostris: sed *urbisne* veram esse scripturam non *urbesne*, apud Gellium Noct. Artic. XIII. cap. 19. Valerius Probus asseverat. HEINS. *Urbes invisere* Venetus, *urbesne* Parrhaf. & nonnulli alii; at plurimi *urbisne*, quod auctoritate veterum grammaticorum confirmatur. quod licet pro *urbes* positum quis velit, tamen ambiguum facit constructionem, quum & in genitivo casu posset sumi, ut Roma intelligatur, cui adjungit *terras*, id est reliquas orbis gentes. ut solent sæpe Poëtæ his duobus comprehendere imperium maximum, ut Horat. I. Od. 2. & ita Calpur. IV. Ecl. 8. *Qui populos urbemque regis*, ubi plura diximus. sed & *urbes* in plurali numero opponunt sæpe terris. sic Noster lib.

VII.

³⁶ tradidit utrum Dan. id est utrum G. ³⁷ tetrae G. ³⁸ tenere & possidere G. ³⁹ desunt ad tempestatumque R. L. Vol. *maximus*, id est totus, ut ipse inf. 329. *quo maxima motu Terra tremis*. G. ⁴⁰ Auctor. ab augendo dictus, ut VII. Aon 49. *Tu sanguinis auctum auctor*. G. ⁴¹ aut L.

Adciplat, cingens maternâ tempora myrto;
 An deus immensi venias maris, ac tua nautae
 30 Numina sola colant: tibi serviat ultima Thule:
 Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis:

An-

SERVII.

28. MATERNA MYRTO. Quae ⁴² in honorem est Veneris, a qua Augustus originem ducit ⁴³ [per Cajum Caesarem.]

29. ⁴⁴ [AN DEUS I. V. M. Id est, an pro Neptuno colis te vells: & *immensi maris*, cuius mensura non potest comprehendi. VENIAS autem ⁴⁵ aliqui pro *sis* accipiunt, ac si Graece diceret *ἔσσι*, sive *ἐσάρχου*; *ire* veteres pro *esse* dicebant.]

30. NUMINA SOLA COLANT. *Sola*, ⁴⁶ magna, ⁴⁷ [praecipua; id est, supra alios deos marinos,] quasi melior sit futurus, & Neptuno, & caeteris diis marinis. THULE. Insula est Oceani inter septentrionalem & occidentalem plagam, ultra Britanniam, ⁴⁸ juxta Orcadas & Hiberniam: ⁴⁹ [in hac Thule cum Sol in Cancro sit, ⁵⁰ perpetui dies sine noctibus esse dicuntur. Praeterea miracula de hac insula feruntur; sicut apud Graecos Cretas & Diogenes, apud Latinos Sammonicus dicit.]

31. TETHYS EMAT OMNIBUS UNDIS. *Tethys* est uxor Oceani, Nympharum mater. Quod autem ait EMAT, ad antiquum ⁵¹ nuptiarum pertinet ritum, quo se maritus & uxor invicem ⁵² coëmebant, sicut habemus in Jure. ⁵³ [Tribus enim modis apud veteres nuptiae fiebant: usu; si, verbi gratia, mulier anno uno cum viro, licet sine legibus, fuisset: Farre, cum per Pontificem Maximum & Dialem Flammem per fruges & molam salsam conjungebantur: (unde Confarreatio appellabatur; ex quibus nuptiis patrimi & matrimi nascebantur:)]

Coëmptione vero, atque in manum conventionem, cum illa in filiae locum, maritus in patris veniebat; ut, si quis prior fuisset defunctus, locum haereditaris iustum alteri faceret: & bene, ⁵⁴ SERVAT, quia ⁵⁵ quodcumque in manum convenerat, omnia protinus, quae doti ⁵⁶ dicebantur, ⁵⁷ marito serviebant. Hanc Tethyn, Cicero in Timaeo, *Salaciam dicit*: Generum vero pro marito positum multi accipiunt, juxta Saffo, quae in libro, ⁵⁸ qui inscribitur *Ἐπιθαλάμιον*, ait: *Χαίρει νόμφα, καὶ τοῖς γαμβροῖς πολλὰς ἀπὸ τοῦ νυμφῆος*. Sic & Pindarus: *ἐν ταῖς ἱσθμίοις*.] ⁵⁹

VARIORUM.

VII. 45. *Rex arva Latinus & urbis regebat*. Claud. Bel. Gild. 47. *Domui terras urbisque revinxī legibus*. quare si *urbes* in accusativo sit capiendum, ordo hic erit, *an velis invisere urbes, an curam terrarum*, repetendo scilicet *velis*. nam *invisere curam terrarum* eleganter dici posse non putem: jam vero saepe Poetae verbum infinitivi modi pro substantivo ponunt, & ei non alterum verbum, sed substantivum vel praeposunt, vel subiungunt. ut supr. Ecl. v. 46. *Quale sopor fessis*, & deinde *restringere sitim*. I. Aen. 124. *miseri pontum, immisissamque hiemem sensit*. VII. Aen. 421. *tot labores, & transcribi sceptrā patieris?* Horat. I. Od. 1. *sunt quos collegisse pulverem jurat, & meta, & palma,*

⁴² in honore L. V. R. Vof. Steph. al. ⁴³ defunt L. R. Vof. Steph. al. *maternam myrtum* pro Julia gente dixit, quae a Venere traditur oriunda. Veneris autem in honorem & tutelam fuit myrtus G. ⁴⁴ defunt L. R. Vof. Steph. ⁴⁵ aliquantū Dan. ⁴⁶ ΕΝΘΑΙΚΗΟC. f. *ἐμπερικύει*. Venias autem magis quam *fias*, ut propriae magis sit, quam alienae potestatis G. ⁴⁷ defunt L. R. Vof. G. & Steph. ⁴⁸ inter Hiberniam & Orcadas Ursin. Cod. ultra Britanniam, Hiberniam, Orcadas R. V. L. & Orcadas, quae insula in Oceano est ultima, in quam cum sol &c. Vof. Orcadas, est autem insula &c. Steph. Insula in Oceano vix paucis nota, quam idcirco nominavit, ut longum & magnum ei tribueret imperium. Alii putant civitatem in ultimis Hispaniae G. ⁴⁹ defunt V. L. ⁵⁰ dies continuus f. n. e. dicitur Dan. ⁵¹ nuptiarum Dan. & al. ⁵² emebant G. Dan. Steph. al. & sicut G. ⁵³ defunt ad finem notae L. R. Vof. Steph. al. ⁵⁴ EMAT Schedae Beissoni. ⁵⁵ quaecumque Dan. ⁵⁶ dabantur al. Heinſius malebat addicebantur. sed vide ipsum Heinſ. ad Ovid. IV. Fast. 394. ⁵⁷ mariti erant Schedae Bass. serviant Dan. in marg. ⁵⁸ qui scribitur Dan. qui inscribitur Epithalamium Heinſius. *ἐπιθαλάμιον* manu viri docti. vid. Scalig. ad Catull. C. 58. ⁵⁹ ut solet, dixit in honorem immortalitatis * Deam uxorem adjungit (f. adjungi), ut Aeolo Deiopejam offerri facit. Inconsiderate, dr (f. dicit vel dicunt) quoniam haberet Libiam (Liviam) uxorem Caesar, ipsam divam suam. Quomodo autem alteram offerre? nec attendunt ad illud, offerri quidem, sed ab eo non accipi; non enim semper id quod offertur, accipitur. G.

Anne novum tardis sidus te mensibus addas,
Qua locus Erigonen inter Chelasque sequentis
Panditur. ipse tibi jam brachia contrahit ardens

35 Scor-

SERVII.

32. TARDIS SYDUS T. M. A. Id est, aestivis.
60 [Vel quia optat, ut diu vivat: vel quia Virgo & Libra *δωραφόρα*, id est, tarde orientia dicuntur. Et *Tardis*, an quia aureo saeculo longiores dies dicuntur fuisse; an post multos tardosque menses, ut deus fiat; an id IV. Ecl. 12. *Aut incipient magni procedere menses*, per hunc magni.]

33. QUAE LOCUS ERIGONEN I. C. S. Aegyptii duodecim esse asserunt signa: Chaldaei vero undecim: nam Scorpionem & Libram unum signum accipiunt: Chelae enim Scorpii Libram faciunt. Iidem Chaldaei 61 nolunt aequales esse partes in omnibus signis; sed pro qualitate sui, aliud signum xx. aliud xl. habere; cum Aegyptii tricenae esse partes in omnibus velint. Modo ergo secundum Chaldaeos locutus est, dicens posse eum habere locum inter Scorpionem & Virginem: nam Erigone ipsa est Virgo. Sciendum deinde est voluisse majores in his signis 62 XII. esse deorum domicilia: 63 ut Solis, est Leo: Lunae 64 vero, Cancer. Cae- rorum vero quinque planetarum bina sunt signa: prout se ratio syderum sequitur. Nam primus circulus a terra, Lunae est; secundus Mercurii; tertius Veneris; quartus Solis; quintus Martis; sextus Jovis; Saturni ultimus. Sed remotis Sole & Luna, quorum sunt domicilia Leo & Cancer: hi, quinque ordine, quo eorum sunt circuli, bina possident signa, 65 unum a superioribus: ut Mercurii

sint Virgo & Gemini: Veneris, Libra & Taurus: Martis, Scorpionem & Aries: Jovis, Sagittarius & Pisces: Saturni, Capricornus & Aquarius. Unde per haec loca syderum, Augustum & fortem propter Scorpionem, 66 id est, Martis domicilium: & justum propter Libram, & prudentem propter vicinam Virginem, id est Mercurii domicilium, fore significat. 67 [Vel certe ideo inter Scorpionis brachia, quae sunt Libra; & Erigonem, quae est Virgo; quia Libra aequitas, Virgo Justitia. Sane haec Erygone 68 Icarī filia fuit, tantae pietatis in patrem, ut, cum eum vidisset mortuum, omni se luctu ac moerore conficeret, ob quam rem misericordia deorum inter signa locum Virginis, sub Justitiae vocabulo, iussa est obtinere. 69 *Chelae autem sequentes* ideo ait, quia, sicut dictum est, ipsae sunt Libra.] 70 Bene autem Augustus inter Virginem & Scorpionem, id est, inter justitiam & virtutem, locum tribuit: (nam *chelae*, Scorpii brachia sunt; quae sexaginta partes in coelo 71 sunt:) ut solum fore significet.

34. PANDITUR IPSE TIBI. Ordo est: 72 *Qua locus ipse tibi panditur*. TIBI autem, in tuum honorem & 73 gratiam. 74 [IPSE autem, ultro, sua sponte. IPSE TIBI. Hic distinguitur, nisi dixeris, *Ipse tibi brachia contrahit ardens*. 75 *Scorpius*, bene optantis, ne verba maledictum comprehendisse videantur. JAM BRACHIA C. A. S. Ideo Augusto merito juxta Scorpionem locum adsignat, quia sydus hoc

60 desunt R. L. Vol. Steph. al. Significat libram inter XII. signa, quia in (illa) aequinoctium autumnale facit, & eleganter *tardis* ait; quasi futurum sit ut Caesar abierit in coelum, hominis vita tendatur, ut in Bucolicis. Et *incipient* &c. G. 61 volunt Steph. Dan. Fabr. al. 62 deest Steph. al. 63 Et solis V. B. 64 deest L. 65 a sequentibus, & unum a superioribus R. B. 66 vel Martis L. 67 desunt ad bene L. Steph. sed R. ad V. 34. 68 lege Icarī vid. Aeliani de Animal. VII. 28. & Anon. in *Homero*. Ipsam denique Servium ad II. Georg. 388. VOSSIIUS. 69 Chelae Dan. 70 Erudite & sapienter Virgilius Scorpionis locum Augusto tradidit. Ut enim astrologi dicunt, Scorpionem in Zodiaco duorum locum tenet: nam *Chelae* (Chelae) ejus intra brachia extensa TOKEAENO possident. ita si Scorpionem contrahat brachia sua & relinquat locum, quem improbe occupavit, sine injuria cujusquam Caesar in regionem coeli * vocantur recipiatur. nam in hanc partem signiferis (signiferi) IHNANKAI, libram appellant. Bene ergo Augusto dat regionem justitiae. Modo ergo secundum Chaldaeos locutus, dicens eum posse habere locum inter scorpionem & virginem; nam a regione (Erygone) ipsa est; & virgo quae inter XII. signa dicitur esse, *Icarī* (Icarī & ita deinde Atheniensis filia. Nam Liber pater Icaro vinum, Icarus pastoribus dedit. & pastores oppressi sunt somno: quorum parentes existimantes veneno necatos, eum occiderunt, & in puteum projecerunt, & plaustra ejus & instrumenta & reliqua * Canis autem ejus quodammodo significare coepit domini mortem: filia ejus Erigone secuta est canem ad puteum, & cadaver patris sepelivit, optavitque, ut nulli (f. nisi A. ult. essent) Atheniensis ult. ena * mortem Icarī, eadem morte perirent, & illi occiderent pastores. Liber autem memoret, quia sua causa periret (perierat) Icarus, filiam ejus inter astra locavit, quae est virgo; Canemque, qui quoties oritur vitres adest, Siriusque appellatur. G. 71 sunt, & solum fore significat Steph. Dan. 72 qui L. 73 gratiam tuam V. L. 74 desunt ad V. 35. V. L. 75 *Scorpius* * bene optantis verba, Dan. sed Heinſius legebat *scorpius*: bene optantis, ut verba maledicti non c. v.

35 Scorpis, & coeli iusta plus parte relinquit.
 Quidquid eris; (nam te nec sperent Tartara regem,
 Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
 Quamvis Elysios miretur Graecia campos,

Nec

SERVII.

hoc supra Romam positum creditur. Varro tamen ait se legisse ⁷⁶ Empedocli cuidam Syracusano a quadam potestate divina mortalem ⁷⁷ aspectum deterium; eumque inter caetera tres portas vidisse, tresque vias: unam ad signum Scorpionis, qua Hercules ad deos ⁷⁸ isse diceretur: alteram per limitem, qui est inter Leonem & Cancrum: Tertiam ⁷⁹ esse inter Aquarium & Pisces: Argute itaque eam viam & sedem tribuit Augusto, forti Imperatori, quam habuit deus fortis.]

35. ARDENS ⁸⁰ SCORPIUS. ⁸¹ *Ardens* ad illud refertur, quia Martis est domicilium: nam Scorpis tempus ⁸² frigidum est; quippe cuius November mensis est. ⁸³ [Vel *ardens*, ad virus ejus, vel ad cupiditatem Augusti recipiendi.] IUSTA PLUS PARTE. Secundum Chaldaeos, qui Scorpium dicunt spatium duorum signorum tenere. ⁸⁴ [Ergo & loci spatio te invitat.]

36. QUICQUID ERIS. Ordo est, *Quicquid eris, da facilem cursum*. Caetera enim per parenthesis dicta sunt. ⁸⁵ [NEC SPERENT TARTARA REGEM. *Nec sperent* dixit, quasi beneficium ⁸⁶ de quocunque venerit.]

37. NEC TIBI REGNANDI VENIAT, &c. Allegoricus dicit illum nec debere mori velle, nec posse. *Dira* autem, pro magna, vel vehemens.

38. QUAMVIS ELYSIOS M. G. c. Licet praeferrantur inferi a Graecis Poëtis. ⁸⁷

VARIORUM.

palma, scilicet *juvat*. ut recte Bentlejus firmat hoc loco. Juven. xi. 199.

Quos clamor & audax

Sponsio, quos cultae decet adfuisse puellae.

Sil. Ital. i. 528.

Nec requies, tegimenque datur mutare sub ictu.

Item x. 379.

*Vulnera & exhaustas saevo certamine vires,
 Ac nimium laetis excusat fidere rebus.*

& innumera talia. Et solutae orationis scriptores ita solent. Suet. Aug. 64. *litteras & natate*. sed haec sufficiant. BURM.

26. ET TE. *Te & Menagianus primus. Maximus* cur dicatur vid. inf. §. 187. BURM.

27. AUCTOREM. *Auctoremque*, & mox accipies. Voss. vitiose.

28. MATERNA. *Materno Parrhas.*

29. AN DEUS. Deerat hic versus secundo Menetiano.

Ibid. AC TUA. *Et tua Zulichem*. Moret. quart.

30. THULE. *Thyle* scripti vetustiores. Mediceus *Thylae*. sed Graecis Θύλη est. HEINS. *Tyle* Parrhas. & Menagii. *Thyle* Ed. Venet.

31. GENERUM. Pro marito capit Servius. vid. eundem ad IV. Aen. 103. & hic Guellium. BURM.

32. ANNE NOVUM. Illustrat hunc locum Tristan. Tom. I. Comment. pag. 73. *fidus tardis*. Venetus. *messibus* Ed. Venet. BURM.

33. ERIGONEN. *Erigonem* Regius, Voss. Parrhas. & alii.

34. JAM. Nam Venetus.

35. SCORPIUS. Mediceus *scorpis* bene. quomodo.

⁷⁶ Empedotim *cuidam Dan. Empedoti al. ⁷⁷ aspectu al. ⁷⁸ ipse diceretur Dan. duceretur al. ⁷⁹ deest al. ⁸⁰ SCORPIOS L. ⁸¹ Hoc commune omnibus sideribus coeli. aut *ardens*, festinans parare locum Augusto. item *ardens scorpis* Graecus nominativus est, & *ardens*, ut dixi, ad illud refertur &c. G. ⁸² frigidum Novembris est mensis G. Novembris V. ⁸³ desunt L. R. Voss. Steph. al. ⁸⁴ desunt R. L. V. Steph. al. ⁸⁵ desunt R. L. Voss. Steph. al. ⁸⁶ forte, det, quocumque venerit. ⁸⁷ Quaerendum an ad auctores Graecos, an ad solum Homerum retulerit, qui in Odyssea Campos laudat Elysios, & adeo amoenos locos (f. lucos) quos praetulerit amori matris Proserpina, nec accepta facultate eam voluerit sequi, id est Cererem. Proserpina Jovis & Cereris filia, quae per specum Siciliae a Dite patre rapta est. In infernum descendit Cerēs, ut filiam perciperet (f. reciperet) illa matrem sequi noluit. Specus per quam (quem) descenderat *mnus* est appellatus. Item, Rex Molossorum Proserpinam rapuit; & Cerēs hostia cum cantatoribus aulicis pulsavit, nec veniebat ad eam filia pro (prae) loci amore. G.

Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)

- 40 Da facilem cursum, atque audacibus adnue coeptis,
Ignarosque viae mecum miseratus agrestis,
Ingredere, & votis jam nunc adsucesce vocari.
Vere novo, gelidus canis quum montibus humor

Li-

S E R V I I.

39. NEC REPETITA SEQUI CURET P. M. CERES, cum raptam a Plutone Proserpinam filiam diu quaesisset, tandem aliquando eam esse apud inferos comperit: pro qua re cum Jovis implorasset auxilium, ille respondit posse eam reverti, si nihil apud inferos gustavisset. Illa ⁸⁸ autem jam Punici mali in Elysi grana gustaverat: quam rem ⁸⁹ Ascalaphus, Stygis filius, prodidit. Unde Proserpina ad superos remeare non potuit. Hinc ait Lucanus VI. 740. *Quae te ⁹⁰ detineant, Aetnaeae, dapes.* Quam necessitatem modo Virgilius Proserpinae tribuit voluntati. Sane Ceres a Jove postea meruisse dicitur, ut Proserpina sex esset cum matre mensibus, sex cum marito: quod ideo fingitur, quia Proserpina ⁹¹ ipsa est, quae & Luna, quae toto anno sex mensibus crescit, ⁹² sex deficit: scilicet per singulos menses quindenis diebus: ut crescens apud superos, deficiens apud inferos esse videatur. ⁹³ [Et *Nec sequi curet Proserpina matrem*, ad admirationem Elyfiorum posuit, quod matri praelati sunt.]

40. DA FACILEM CURSUM. Meo scilicet poemati. ⁹⁴ [ATQUE AUDACIBUS A. C. Verecunde suas vires extenuat, & commendat operis difficultatem, dicendo *Audacibus*.]

41. IGNAROSQUE VIAE MECUM MISERATUS AGRESTES INGREDERE. Aut mecum viae, id est, rationis, ⁹⁵ [aut artis,] ignaros miseratus, rusticos juva: ⁹⁶ aut *mecum ignaros* intelligas; aut rusticis ignaris fave mecum, id est, quibus etiam ego his scriptis ⁹⁷ opem collaturus sum: aut mecum ignaros agricolas miserare: aut eis mecum fave.

42. ET VOTIS JAM NUNC ASSUESCE VOCARI. Id est, adhuc vivus: Nam ut diximus, Augustus vivus divinos honores ⁹⁸ meruit.

43. VERE NOVO GELIDUS CANIS CUM MONTIBUS HUMOR LIQUITUR. ⁹⁹ [Novum multa significat: nam & recens aliquid novum dicitur, ut ipse ait II. Ecl. 22. *Lac mibi non aestate novum*, id est, recens. Novum dicitur & magnum, ut III. Ecl. 86. *Pollio & ipse facit nova carmina*. Modo autem] Novum Ver ideo ait, quia anni initium mensis est Martius. Et sciendum est, decem tantum menses fuisse apud majores: Martium autem anni principium habere voluerunt, propter Martem suae gentis auctorem, ¹ [quod multis firmatur auctoribus. Nigidius in Sphaera Graecanica, *Novum annum aequinoctium Vernale memorat*. Varro Epistolicarum Quaestionum: *Inter mensem Februarium, qui tunc esset extremus, & inter calendae Martias, quae tunc erant primae*. Atta: *Annum novum voluerunt esse primum mensem Martium*. Et alibi: *Majores Martium primum habuerunt*.] ² Aprilis autem dictus est, quasi terras ³ tepore aperiens: Majus a ⁴ Maja: Junius a Junone: quamquam alii a majoribus ⁵ & junioribus hos duos menses velint esse nominatos: nam ⁶ antea populus Rom. in centurias juniorum & seniorum divisus fuerat: Reliqui jam a numero nominabantur, Quintilis, Sextilis, September, October, November, December. Et hi erant tantum decem menses: duo vero, propter rationem signorum anni, intercalabantur, qui postea a Jano & a Febuo nominati

⁸⁸ autem Punici L. autem jam Punici in El. B. ⁸⁹ Scalafus R. ⁹⁰ in Lucano vulgo legitur *continuant*. *Ennea* V. L. B. *Enaea* R. & *Ennea* apud Lucanum. ⁹¹ deest L. V. ⁹² & sex V. Vof. ⁹³ deest L. Vof. R. Et sequitur, *Et Proserpina matrem* Dan. ⁹⁴ deest L. Vof. Steph. ⁹⁵ deest Vof. L. rationis ignaros intelligas, aut rusticos &c. R. Steph. al. ⁹⁶ ut mecum L. Vof. ⁹⁷ plurimum coll. Dan. plurima Urf. Cod. deest vero V. L. R. B. ⁹⁸ emeruit R. V. Steph. al. ⁹⁹ deest L. R. Steph. al. ¹ majores affium, eum autem B. ² deest R. L. Steph. al. ³ Aprilis dictus L. Steph. Aprilis vero Dan. ⁴ deest Vof. L. tempore R. B. Vof. ⁵ *Maja*: Maja mater Mercurii, unde alibi *Maja* genitum dicens Virgilius, *Majae filium Mercurium* significat, quia malitiae votum vel opus peragit, qui etiam *Malus* appellatur a nigra pelle quod Graeci *Melan* dicunt, unde Melancola (Melancolici) appellantur homines, qui & conversationem humanam refugunt, & amicorum suspecti sunt. G. facile est hic monachales ineptias deprehendere. ⁶ & a junioribus V. L. ⁷ ante B. R. L. Steph. ante Populup Rom Edd. al. ⁸ deest L.

Liquitur, & zephyro putris se gleba resolvit,

45 Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro

Inge-

SERVII.

minati sunt. Februus autem est Ditis pater, cui eo mense sacrificabatur. Quintilis & Sextilis mutati sunt postea in honorem Julii Caesaris & Augusti. Unde sunt Julius & Augustus. ⁹ [Sic Ovidius in Fastis.] Ergo, VERE NOVO, & anni ¹⁰ initio accipiamus, & prima parte Veris. Nam anni quatuor sunt tempora divisa in ternos menses: ¹¹ qui ipsorum temporum talem faciunt discretionem: ut ¹² primo mense Veris novum dicatur Ver: secundo, adultum: tertio, praeceps. Sicut etiam Sallustius dicit ¹³ ubique: *nova aestas, adulta, ¹⁴ praeceps.* ¹⁵ Sic Autumnus novus, adultus, praeceps. Item Hyems nova, adulta, praeceps vel extrema. Unde est inf. 340. *Extremae sub casum hyemis.* ¹⁶ Sane sciendum, Xenophontem scripsisse unum librum Oeconomicum, cujus pars ultima agriculturam continet: de qua parte multa ad ¹⁷ suum hoc opus Virgilius transtulit; sicut etiam de Georgicis ¹⁸ Magonis Afri, Catonis, Varronis, Ciceronis quoque libro tertio Oeconomicorum, qui agriculturam continet. Nam primus praecepta habet, quemadmodum debeat materfamilias domi agere: Secundus, quemadmodum foris paterfamilias. Illud ¹⁹ quoque sciendum est, in his libris non esse obscuritatem in quaestionibus, sicut in Aeneide; nisi in paucis admodum locis. Sed in hoc tantum esse difficultatem, ut res positas intelligamus: id est, ²⁰ *naivus*; sicut haec prima quoque ejus praecepta significant. Nam hoc dicit, agrum fertilem, id est pinguem & herbosum, bis debere arari: ²¹ semel verno tempore, ut & herbae adhuc tenerae & sine femine avellantur: ²² & aestatis calore, ut superflui humor siccetur, vel glebarum putrefiat durities: & semel Autumnali ²³ arandum cum seminibus. Agrum vero tenue & sterilem Autumnali tantum tempore arandum: ne si etiam Verno araveris, exiguius ejus humor siccetur aestate. CANIS MONTIBUS. Albis ex nive.

44. LIQUITUR: *Liquor* cum nomen est, *Li* brevis est: cum ²⁴ ad verbum venerit, producitur, ut, *liquor, liqueris, liquitur*: nam mutavit naturam: sicut ²⁵ *humus, hu*, brevis est: *humans* producitur. Item *itur, i*, producitur: *iturus* ²⁶ corripitur. LIQUITUR autem, defluit, ²⁷ resolvitur. Et ZEPHYRO PUTRIS SE GLEBA RESOLVIT. Quo tempore Favonii flatu arva laxantur, quae fuerant praeclosa frigoribus. Ipse alibi II. Georg. 317. *Rura gelu tunc claudit hyems.* PUTRIS GLEBA. Solubilis ²⁸ [quam tepor efficit & aratrum.]

45. DEPRESSO INCIPIAT JAM TUM MIHI TAURUS ARATRO INGEMERE. Aliud pendet ex alio: nam altius impressum aratrum boves cogit in gemitum: quod genus arationis pingui convenit terrae: nam ²⁹ e contrario paulo post y. 68. de infocunda terra dicturus est: *Tenui sat erit suspendere sulco.* MIHI autem, aut vacat, ut Cicero II. Cat. 5. ³⁰ *Qui mihi accubantes in conviviis.* Aut MIHI, id est, rustico ³¹ amanti terras. Et TAURUM bovem fortissimum accipimus: nam tauri difficile ad aratra junguntur.

VARIORUM.

do & prior Mentelianus cum Gudiano, idque Probus agnoscit in Grammatica, ubi agit de nominibus in *os* desinentibus. praeterea *relinquit*, non *relinquit* idem Mediceus cum Gudiano & altero Menagiano. Probus illud verbum omisit. HEINS. Vid. ad Ovid. II. Met. 196. & alibi saepe apud Lucanum, Claudianum & alios Poetas optimi codices ita exhibent. BURM.

Ibid. JUSTA PLUS PARTE. Duorum signorum spatium obtinebat, quod Libram veteres ignorarent. NANSIUS. De hac locutione, *plus parte*, vide Heins. ad Ovid. III. Trist. III. 16.

36. QUIDQUID ERIS. In Moretano ordo alius erat versuum.

Nec

⁹ defunt L. in fatis R. ¹⁰ initium accipimus & primam partem Steph. al. initio accipimus L. R. V. ¹¹ quod Steph. ¹² priore mense novum Dan. ¹³ ubique item B. in Ed. Dan. editum ac si Sallustii verba essent, *ubique nova aestas*. quomodo Sallustius ubique debeant jungi, id est, passim, saepe, ut supr. ad y. 27. *sicut ubique Sallustius*. BURM. ¹⁴ praeceps vel extrema Steph. ¹⁵ sicut B. ¹⁶ item sane L. V. ¹⁷ deest B. R. V. Vof. L. Steph. ¹⁸ Marci Magonis (Mogonis L.) C. Ciceronis, Varronis. ¹⁹ deest L. ²⁰ deest al. ²¹ & ut aest. cal. superfl. L. ²² deest B. R. V. Vof. L. Steph. & al. ²³ a verbo Vof. V. L. ²⁴ sicut homo, humus Dan. sicut humus = Vof. R. ²⁵ corripit L. al. ²⁶ deest L. Vof. R. Steph. al. ²⁷ defunt L. R. Vof. Steph. al. putres autem glebas solubiles quas &c. Dan. ²⁸ e contra L. B. al. ²⁹ quid mihi R. Vof. deinde, *accubantes* in Cicerone legitur, & ita hic B. Steph. Dan. vulgo hic *accubantes*. ³⁰ Heinsius malebat *arantibus*.

Ingemere, & sulco adtritius splendescere vomer.
 Illa seges demum votis respondet avari
 Agricolae, bis quae solem, bis frigora sensit:

Illius

SERVII.

46. ATTRITUS SPLENDESCERE VOMER. ³¹ Quoniam a frequente aratione teritur & splendor fit.] Lucretius: I. 315. ³² Occulto decrevit vomer in arvo: ³³ [quod evenire frequenti aratione novimus, ut & splendor fiat & teratur. Cato in Oratione ad filium: *Vir bonus est, M. fili, colendi peritus, cujus ferramenta ³⁴ splendens.*] Dicimus autem & hic vomer, & hic ³⁵ vomis: sed ab utroque, huius vomeris facit.

47. ILLA SEGES. Seges, modo terra, ³⁶ [ut IV. Georg. 129. *Nec pecori opportuna seges.*] ³⁷ DEMUM, novissime, vere, specialiter. VOTIS RESPONDET. Immane est, quod ait VOTIS: nam plerumque plus optamus, quam speramus posse contingere. RESPONDET ³⁸ autem, aut satis faciet, aut consentiet, ut I. Aen. 585. *Dictis respondent caetera matris.* ³⁹ [AVARI. Id est, quamvis avari: & plus est, quam si dixisset parci. Nigidius: *Quia qui parcior est, suo contentus est, quod avarus non facit.*]

48. BIS QUAE SOLEM, BIS FRIGORA ⁴⁰ SENTIT. Quae bis & dierum calorem, & noctium senserit frigora. ⁴¹ Per quod duplicem ostendit arationem, Vernalem & Autumnalem: nec enim ad tempora aestatis vel hyemis referre possumus, quod ait, *Bis Solem, bis frigora*: quia non sunt in Italia in uno anno duae aestates, & duae hyemes: sicut geometrae dicunt esse in quadam parte Indiae, in insula Taprobane. ⁴² [Aut sicut quidam dicunt, ideo bis, ut semel cum fructibus, semel vacua, Solem & frigora perperam accipiamus.]

VARIORUM

Nec tibi. . .

Quamvis. . .

Quidquid eris. . .

Eris pro fueris. unde quam recte Soloecismi hoc arguat vir doctus in Actis Lips. Suppl. Tom. x. p.

230. in Dialogo de Orator. apparet. vid. & ad II. Aen. 49. BURM.

Ibid. NAM TE NEC. *Ne sperent* Medic. a m. pr. *non te spectent nec* Ed. Vernet.

37. DIRA. *Saeva* Zulichemianus.

39. SEQUI CURET. Perperam hanc locutionem ad inferioris aevi Latinitatem detrudere Barthium, vidimus ad Rutil. Iter. I. 429. BURM.

43. VERE NOVO. Consentient Varro lib. I. cap. 28. Columell. I. 4. Palladius lib. II. cap. I. Plinius lib. XVIII. 19. semel ab aratione Verna, iterum ab Autumnali. Plin. XVIII. 20. NANSIUS. Vide Nic. Loen. I. Epiph. 12.

Ibid. MONTIBUS HUMOR. *Umor pro humor*, & hic & alibi vetustiora exemplaria. sic & *umeri* pro *humeri*. HEINS.

44. ZEPHYRO PUTRIS SE GLEBA RESOLVIT. *Zephyro putri* apud Terentianum Maurum in vetustis editionibus. sed perperam. HEINS. *Se putris* Tollerianus.

45. DEPRESSO. Male Catroeus capit de jugo, quo premitur tauri caput, ut inf. 285. sed aratrum depressum hic est altius impressum, ut recte Servius. Calpum. Ecl. v. 121. *Sanque palam presso magis ac magis instat aratro.* inf. II. 203. ubi vide adnotata. & ad Val. Flac. VII. 63. BURM.

46. SPLENDESCERE VOMER. *Vomis* Medicus a manu secunda. quomodo infra, *vomis & inflexi primum grave robur aratri*. HEINS. *Vomis* etiam tertius Mentelii & Regius a manu secunda. vide Heinf. ad Ovid. IV. Fast. 927. ut inf. 162. & Serv. ad I. Aen. 293. BURM.

47. AVARI. *Avaris* Zulichemianus.

48. BIS FRIGORA SENSIT. Quid alii senserint super huius loci explanatione, nemo est qui nescit. Ego, pace omnium dictum, valde, arbitror, faciliorem esse Poetae sensum, si de ea terra intelligamus, quae totum biennium fuerit otiosa, senseritque bis solem, & bis frigora, id est duas aestates, tot-

³¹ defunt V. L. Vof. R. ³² occulte L. ³³ defunt L. Vof. R. a fr. t. & decrescat Steph. al. ³⁴ splendent vomendo terram G. ³⁵ vomes & ab utr. G. ³⁶ defunt L. R. Vof. seges & cum fructibus, & sine fructibus intelligitur, ut inf. 112. *Luxuriam segetum depascit in herba* G. ³⁷ *demum* autem L. R. Vof. ³⁸ autem consentit, omisis reliquis L. Vof. R. Steph. al. ³⁹ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁴⁰ SENTIT L. V. R. Vof. id est quae dierum calorem & solis, frigora noctis & hyemis: aut bis aratur, id est scinditur, in transversum sulcum ducitur. G. ⁴¹ deest R. L. ⁴² defunt L. Vof. R. Steph. al.

Illius immensae ruperunt horrea messes.

- 50 At prius ignotum ferro quam scindimus aequor,
Ventos, & varium coeli praediscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum:
Et quid quaeque ferat regio, & quid quaeque recuset.

Hic

SERVII.

49. IMMENSÆ. Infinitæ.] RUPERUNT HORREA. Plus est quam si diceret, impleverunt; ⁴³ [hoc est, ut non habeat, ubi reponat.]

50. AT PRIUS ⁴⁴ IGNOTUM FERRO QUAM SCINDIMUS AEQUOR. Id est, ante quam faciamus ⁴⁵ vervatum. ⁴⁶ [Si autem non *immensum*, sed *ignotum* legeris, nobis ignotum significat.] *Aequor* autem, modo terram ⁴⁷ accipe, ab aequalitate dictam: ⁴⁸ [ut v. Aen. 456. *Praecipitemque Daren ardens agit aequore toto.*] Unde & maria, *aequora* ⁴⁹ dicunt.

51. VENTOS. Quia diversis locis ⁵⁰ diversi praevalent venti. Et hoc dicit: Debes scire, ager cui vento subiaceat. VARIUM CAELI PRAEDISCERE MOREM. Id est, aeris. Lucretius IV. 133. *In hoc caelo qui dicitur aer.* Et hoc dicit: Debes etiam caeli qualitatem nosse; utrum pluvius ⁵¹ gaudeat, an tepore, vel frigore.

52. PATRIOS CULTUSQUE, HABITUSQUE LOCORUM. Duas res dicit: Sciendum est, ager & quemadmodum a majoribus cultus sit, & quid melius ferre consueverit: namque *habitus* locorum, possibilitates ⁵² [vel naturas] accipiamus, ⁵³ [quas Graeci *τὰς ἰσχύς* dicunt. Alii *patrios*, naturales exponunt.]

VARIORUM.

totidem hyemes. viderint doctiores. Jo. MUSON. Florid. Sabinus lib. II. Subces. 14. tuetur Servium contra Beroaldi Annotationes. NANSIUS. *Sensit* Mentelianus prior, & sex alii ex recentioribus.

HEINS. De quatuor arationibus hunc locum exposuit Nicol. Loensis I. Miscel. Ephiphyll. 12. & postea Salmas. Exerc. Plinian. pag. 511. *quae bis solem Menagianus alter. bis quoque solem Parrhas. sentit* Zulich. duo Moreti & fragment. ejusdem. BURM.

50. AT PRIUS. *At prius* codices magno numero praestantiores cum utroque Menteliano aliter tamen Mediceus & Gudianus. mox pro *varium coeli praediscere morem*, quod & vulgata Columellae exemplaria agnoscunt libro I. cap. 4. vetustum ejus exemplar Parisiense ad D. Germani, quo sum usus, *proprium morem* exhibebat. In Epistola Seneca LXXXVII. paullo post *injusta gramina* agnoscit cum vulgatis libris, non *invisis*, quod in Longobardico Pierii & nostro Veneto alteroque Vossiano occurrebat. HEINS. *Praedicere* Zulichemianus, Vossian. & Editio Juntina, & in Servio quaedam Edd. vid. inf. 252. & ita *dicere* & *discere* semper fere confundi solent, apud Ovidium & alios. *injusta* etiam habet Acro ad Horat. I. Od. 4. BURM.

52. CURA SIT. Post hunc versum in Gudiano sequebantur sex & viginti versus infr. 105. *Insequitur* & seqq.

Ibid. CULTUSQUE HABITUSQUE. *Cultus habitusque* Vossian. alter & alii: & ita apud Columellam codex S. Germani. & hic Ed. Venet. imitatur vero Ovidius IV. Met. 765. *cultusque habitusque locorum* *Quaerit Abantiades*. ubi vide, & ad VI. 58. *cultosque* Gudian. *patrios* cur naturales explicet Servius, vid. Salmas. Exerc. Plin. pag. 121. BURM.

94. IL-

43 desunt eisdem. 44 IMMENSUM L. V. R. Vof. sed profectum a librario, qui saepe mare vocari *immensum* sciebat. 45 veratum L. V. 46 desunt L. R. Vof. Steph. al. 47 accipimus L. ab aequalitate dictum. . . . tam, ut &c. Dan. natum hoc ex repetita ultima syllaba *τὴν δίσταν*, cui librarius superscripserat *jam*, ut terrae, non aequori responderet: *distans* ita, ut legebat Vossius. *distans campum*, ut Barth. ad Stat. IV. 379. BURM. 48 desunt L. R. Vof. Steph. al. 49 dicuntur L. R. Vof. Steph. al. nominamus G. 50 adversi R. Vof. vel diversi L. 51 gaudeat V. 52 desunt V. L. R. Vof. Steph. al. accipimus iidem. 53 desunt iidem.

Hic segetes, illic veniunt felicius uvae:

55 Arborei foetus alibi, atque injussa virescunt
Gramina. nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabaei?

At

SERVII.

54. VENIUNT. Crescunt, ut v. Aen. 244. *Et pulchro veniens in corpore virtus*; ⁵⁴ [vel proveniunt.]

55. ARBOREI FOETUS ALIBI. Id est, poma. ⁵⁵ [Et arboreum aliqui duobus ⁵⁶ modis accipiunt. Aliter enim in Aeneide de telo XII. 888. *Ingenus arboreum*. Cornificius: *Ut folia, quae frugibus arboreis tegmina gignuntur*.] ATQUE INJUSSA VIRESCUNT GRAMINA. Bene injussa: nam frumenta ⁵⁷ studio iussa nascuntur. Unde est infr. 99. *Atque imperas arvis*. ⁵⁸ [Et nunc hic unum *alibi* deest, ut fiat: *Atque alibi injussa virescunt gramina*.]

56. NONNE VIDES. ⁵⁹ [Aut Maecenati dicit, ait rustico; &] argumentatur, quasi hoc dicens: Si una provincia ferre non potest omnia, quanto magis unus ager? UT TMOLUS. ⁶⁰ Mons est Ciliciae, in quo nascitur crocum praecipue: nam loca commemorat, ubi plus provenit & melius aliquid. Nam crocum & in Africa nascitur, sed non tale, nec tantum, quantum, vel quale in Cilicia. ⁶¹ [Sed Tmolus est mons etiam Lydiae, circa oppidum ⁶² Sardis, qui diversis floribus abundat, unde multi de Tmolo croceos odores similes croco accipiunt; alii non dixisse eum crocum apud Tmolum nasci; sed vinum ⁶³ Tmoleticum crocei odoris: nam & crocum in Cilicia apud Corycum nasci Sallustius meminit.]

57. INDIA MITTIT EBUR. Et in Africa fuerunt ⁶⁴ elephanti, sed majores in India. Hinc est quod ait Terentius Eun. III. 1. 23. *Elephantis quem Indici praefecerat*. Id est, maximis. ⁶⁵ [Et India mittit, quasi pendit.] MOLLES SUA TURA SABAII? Sa-

bai populi sunt juxta Syriam & Arabiam: dicti Sabaei ⁶⁶ *ἰνὶ τῷ εἰσόδῳ*, quod apud eos ⁶⁷ *tus* nascitur, quo deos placamus. *Molles* autem ideo ait, vel quod sub aëre clementiore sunt. (Nam ut ait Lucanus, VIII. 565. ⁶⁸ *Quidquid ad Eos tractus mundique teporem* ⁶⁹ *Labitur, emollis gentes clementia coeli*) aut certe quia Alexander Macedo dicitur obsecenos omnes ⁷⁰ de exercitu suo segregatos, illic ⁷¹ condidisse. Sane *tus* modo sine aspiratione dicimus: nam antiqui *tbus* dicebant, ⁷² *ἰνὶ τῷ θύῳ*, quod displicuit: ⁷³ [vel *ἰνὶ τῷ θύῳ*, quod est sacrificio:] tura enim a ⁷⁴ tundendo dicta esse voluerunt, a glebis ⁷⁵ tursis: cum quibus dicitur fluens de arboribus coalescere. ⁷⁶ [Alii Sabaeos Arabas dicunt, colonos Aegyptiorum ex effeminatis collectos, ac de Arabia illuc deductos: vel ideo *molles*, quod foemineos cultus vestesque gerunt.]

VARIORUM.

54. ILLIC. Illuc Rottend.

56. TMOLUS ODORES. *Molus* multi veterum librorum, eodem modo, ut *Morus* pro *Tmarus* Ecl. VIII. 44. *Molis* Gudianus. *Tmoles* tert. Men- tel. & Regius a m. pr. Servius vero notat quoddam vinum Tmoleticum odoris crocei intelligere, quod venit ex diverso situ, quem huic monti dederunt quidam, unde & duos montes cognomines fecerunt, unum in Cilicia, alterum in Lydia, cujus erroris fontem deteximus Ovid. XII. Met. 109. quo lapsi quidam, illam Asiae partem in Lydia adscripserunt Ciliciae, ubi proprie crocus proveniebat.

54 desunt Vof. L. R. Steph. al. 55 desunt V. L. Vof. R. Steph. al. vid. Salmaf. Exerc. Plin. p. 121. 56 modis. . . acc. Dan. 57 deest R. V. L. al. quasi quae nascuntur posito semine nasci jubeantur. G. 58 desunt R. L. Steph. al. 59 desunt L. Vof. R. Steph. al. 60 Mons Ciliciae ubi nascitur herba boni odoris praecipue G. est deest Vof. R. Dan. 61 desunt L. R. Vof. Steph. al. CROCOS ab herba Libyae (f. Lydiae) croco G. 62 Sardes legebat Heinhus. vid. ad Ovid. VI. Fast. 315. 63 Tmoleticum al. 64 Elephantis Steph. al. sed meliores V. L. Vof. R. 65 desunt L. Vof. R. Steph. al. 66 deest V. 67 quicquid R. 68 ibitur L. V. Vof. R. B. 69 ab Dan. 70 condidisse Fabr. & hic in quibusdam sequitur, vel ideo molles &c. quod in fine notae legitur. 71 *ἰνὶ τῷ θύῳ*, quod diis placuit. Tura enim Dan. sed *displicuit* est, quod a Grammaticis est rejectum, ut saepe *placuit* occurrit in Servio, de eo quod probatum est. 72 desunt Vof. R. Steph. 73 tuendo B. 74 tursis. al. 75 desunt Vof. R. Steph. al. 76 Arabas. . . onos Aeg. ex eff. col. ab. . . de Arabia (ac de Arabia) illuc Dan.

At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
 Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
 60 Continuo has leges, aeternaque foedera certis
 Inposuit Natura locis: quo tempore primum
 Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem:

Unde

SERVII.

58. AT CHALYBES NUDI FERRUM.⁷⁷ [Subau-
 ditur ubique, mittunt.] *Chalybes* populi sunt, a-
 pud quos nascitur ferrum. Unde abusive dicitur
chalybs, ipsa materies, ut VIII. 446. *Vulnificusque*
chalybs. NUDI autem,⁷⁸ aut apud quos arbores
 non sunt: aut vere *nudi*, propter ferri caedendi
 studium. Nam legimus VIII. 425. *Brontesque Ste-*
ropesque, & nudus membra Pyracmon. VIROSA-
 QUE PONTUS CASTOREA.⁷⁹ Fibri, canes sunt
 Pontici: quorum⁸⁰ testes apti sunt medicamini-
 bus, propter quos ubi se fenserunt requiri, eos se-
 cant. De his Cicero pro Scauro: *Redimunt se ea*
parte corporis, propter quam maxime expetuntur. Ju-
 venalis XII. 34. *Qui se Eunuchum ipse facit, cupiens*
evadere damno.⁸¹ *Testiculi*. *Castores* autem a ca-
 strando dicti sunt. VIROSA autem,⁸² [aut fortia,
 aut certe] venenata: nam licet sint multis reme-
 dio,⁸³ tamen praegnantibus eorum odore abiciunt
 & egerunt partum. Et *virosa* dicta ab eo, quod
 est *virus*. *⁸⁴ [Alii fortia accipiunt, a viribus.]

59. ELIADUM PALMAS EPIROS EQUARUM.
 Hypallage est: nam⁶⁶ haec dicit; *Epirus* creat
 equas optimas, quae apud Elidem palmas meren-
 tur in Jovis Olympici curuli certamine. Sane *Epi-*
ros Graece profertur, unde etiam E habet accen-
 tum. Nam si Latinum esset, *Epirus*,⁶⁷ *Epiri*, *Pi*
⁶⁸ haberet, quia longa est. Nec mireris equas cur-
 vere: nam, ut dicit⁶⁹ Plinius, *velociores sunt*⁷⁰
masculis ideo, quod in cursu urinam faciunt.

60. CONTINUO HAS LEGES. Jugiter, in aeter-
 num, ad⁷¹ perpetuum: sicut sequentia indicant:
 nam dicturus est, *Aeternaque foedera*⁷² *mundi*.

62. DEUCALION LAPIDES VACUUM JACTAVIT
 IN ORBEM. Jam transit ad fabulam: & poetice
 dicit: ⁷³ ista tum primum statuta, quae ab initio
 mundi constat fuisse.

PHILARGYRII.

58. AT CHALYBES NUDI FERRUM. Gens in
 Ponto, quae ferrum reperisse dicitur: & *nudi*, ne-
 cessitate operis, ut *nudus membra Pyracmon*.

VARIORUM.

bat. sed circa montem Tmolum nascebatur nobile
 vinum, de quo vide ad Ovid. VI. Met. 15. & Maro-
 nem infr. §. 98. ex quo communi errore Virgilius
 etiam Tmolocrocum adscribit, quem secuti Co-
 lumella & alii. *Odores* vero dixit, ut Ecl. II. 55.
 qui ex herbis & floribus oriuntur, & hinc pro
 ipsis herbis odoriferis poni solent. BURM.

57. INDIA MITTIT EBUR. *Nutrit ebur* in tri-
 bus exemplaribus. sed pro vulgata stat scriptura e-
 jusdem Senecae Epistola octogesima septima: dein-
 de in primo Moretano, *virosaque Pontos Castorea*,
 non *Pontus*. HEINS. Eadem variatio in *mitto* &
nutrio apud Ovid. II. Metam. 366. ubi vide. *mittit*
 agnoscit etiam Scholiastes Horatii Crucquianus lib.
 I. Od. 31. vid. inf. III. 250. BURM.

Ibid.

⁷⁷ desunt L. R. Vof. Steph. al. *Chalybes* gens in Ponto, inventrix ferri, dicti a Calybeo Euboeae vico, quia hic Coloni sunt
 G. ⁷⁸ ait V. Vof. ⁷⁹ *Castores* dicuntur Silvestres canes, quos Latine *Fibros* dicunt. *Virus*, quod in testiculis habent,
 aptum medicis, *Castorina* appellatur; hoc adeunt (ajunt) cum sciant quam ob causam * ultro eos sibi demere. Quod ait &
 Cicero pro Scauro, cum quam ob causam in periculo redimant se a morte ea parte corporis, propter quam expetunt avulsa &
 melissa G. Fibri L. ⁸⁰ testes R. B. V. L. Vof. & mox fenserint iidem. ⁸¹ in vulgatis Juvenalis codicibus est *testicu-*
lorum adeo &c. sed in duobus ab Heinsio collatis codicibus est *testiculi*. quod & Schurtzleischius invenit. ut sit hiatus, quem
 inter alios plures notavit Heinsius ad Claudian. Sec. Conf. Stilich. §. 167. BURM. ⁸² desunt B. R. V. Vof. L. Steph. al. for-
 tia explicat Salmasius gravi odore, ut nostrates *Sterkrickende*. v. Exerc. Plin. p. 361. ut ita *olentes* pro *graveolentes* vidi-
 mus supr. ad Ecl. II. 11. BURM. ⁸³ tantum V. * ⁸⁴ desunt L. ⁶⁵ hoc V. B. ⁶⁶ *Epiros* L. Epeccos al. *Epiros e*.
 o. q. 2. E. p. m. in J. O. cursu. Elis autem urbs est Peloponnesi, a Tolotae filio Elo. *Epirus* autem in Europa est G. ⁶⁷ deest
 L. Vof. B. ⁶⁸ haberet accentum V. L. ⁶⁹ vid. lib. VIII. 42. ⁷⁰ deest Vof. R. B. L. Steph. Dan. al. ⁷¹ perpetuitatem
 Y. L. R. Vof. ⁷² deest Steph. Dan. ⁷³ ista deest V. constant V. dicit statum primum Vof. R.

Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terrae
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni

65 Fortes invortant tauri, glebasque jacentis
Pulverulenta coquat maturis solibus aestas.
At si non fuerit tellus fecunda, sub ipsum

Ar-

SERVIL

63. UNDE HOMINES NATI, DURUM GENUS. Exprefsit τὰ αἰτίαι, id est caufativum: nam & Graece populi λαοὶ dicuntur a lapidibus: 74 λαοὶ enim lapides dicuntur. 75 ERGO AGE TERRAE PINGUE SOLUM. Jam redit ad cauffam.

64. PRIMIS EXTEMPO A MENSIBUS ANNI. Hoc est quod dixit, Vere novo: 76 [extemplo, induxit, & reposuit.]

66. PULVERULENTA COQUAT MATURIS SOLIBUS AESTAS. 77 Quae glebas solvit in pulverem. Et reddit cauffam cur hoc debeat fieri. Maturis autem solibus, id est, 78 vehementibus, fervidis, magnis. 79 [Ipsius manu adjectum, maturis Solibus.]

67. SUB IPSUM ARCTURUM. Id est, autumnali tempore, quo Arcturus oritur. Et sciendum 80 quod sub praepositio, quando tempus significat, accusativo gaudet: ut hoc loco, 81 sub Arcturum, id est, circa Arcturum. Item inf. 144. Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese. 82 [Et i. Aen. 66. Sub noctem cura recurfat.] Et item III. Georg. 402. Sub lucem exportant calathis. 83 [Hoc autem est, tum cum jam pluiere 84 compertum. Arcturus enim pluviarum & tempestatum sydus est. 85 Arcturus autem idem Arctofylax, quia post urfae caudam locatus sit; 86 [ἀρκτος enim urfa, & ἀρκτος cauda:] idem Bootes, quod boves cum plauistro agat. Alii Arcadem fuisse filium Calistonis & Jovis dicunt: qui cum matrem in figuram urfae ira Junonis transfiguratum vellet occidere, 87 ambos a Jove in caelum esse translatos; 88 ille Arcturus; il-

la Helice dicta. Alii Icarum hunc volunt esse: qui a pastoribus, quos vino tunc primum reperto, ebrios fecerat, veluti dato veneno, 89 occisus est. 90 [Oritur autem idem Arcturus ante xv. Cal. Octobr. atque exinde pluviae incipiunt, quod ipse aperuit, dicendo: Hic sterilem exiguis ne deserat humor arenam. Arcturum autem pluviarum & tempestatum esse auctorem & Plautus ostendit in Rudente prol. 69. cum eundem ipsum dicentem facit: Incepni hybernium, & fluctus mori 91 maritimos. 92 [Vebemens sum exorients: cum occido, vebementior.] Ipsius manu adjecti sunt deletis duobus, quorum alter totus 93 legi potuit, 94 Illic, officiant segetes ne frugibus illis; ex altero hoc tantum, ne deserat humor arenam.

VARIORUM.

Ibid. MOLLES. Cur Sabaci molles dicantur, vid. Jacob. Nic. Loensis i. Misc. Epiphyl. 10. NANS. Vide & Brouckhus. ad Tibul. II. II. 4.

58. AT CHALYBES. Et Venetus. Chalybes Zulich. nudi ferro Rottend. alter. Pontos Moret. pr. a m. pr. qui contra Epirus habet, ut & alii nonnulli. vid. lib. III. 44. BURM.

Ibid. VIROSAQUE PONTUS CASTOREA. Castores in Hispania, Gallia, Germania, Scythia sunt. sed Castoreum eam vim non habet, quam Ponticum. Ideo recte inter res memorabiles recensuit, ut & Strabo lib. III. p. 163. inquit, ἰδιὸν τὸ Ποντικὸν πάρεστι τὸ φαρμακῶδες. Qui per Castoreum

74 defunt V. L. Vof. R. λαοὶ al. (λαοί.) 75 Durum genus. quod ex lapidibus constat, juxta historiam Deucalionis & Pyrrhae G. 76 defunt V. R. Vof. L. Steph. al. 77 aptum hoc epitheton aestatis, ut ipse II. 418. Sollicitanda tamen tellus pulvisque movendus. G. 78 vehementer fervidis Steph. Dan. al. 79 defunt V. L. Vof. R. Steph. al. 80 quia V. R. B. Vof. 81 sub ipsum A. i. e. circa ipsum A. G. 82 defunt L. Vof. R. 83 defunt ad §. 69. L. R. 84 com. . . . Dan. coepit al. 85 Arcturus idem est, qui Bootes dictus, idem quem urfas putant quidam * baorio circulo contineri. Bootes, quam plaustrum huic urfarum nomini attribuant. hic oritur ad xi. Kal. Octobr. G. Arcturus autem quod post &c. locatus. quem alii Arcadem locatus, quem alii Arcadem &c. Steph. 86 defunt Dan. 87 ambo Dan. 88 illos al. 89 fuerat occisus al. occisus esse * Dan. ubi legitur porro, manu adjecti sunt deletis duobus quorum alter totus legi. . . . potuit. Ipsis officiant segetes ne frugibus illis. ex altero &c. quae enotata videntur e codice Virgilii autographo. sic modo. §. 64. exemplo induxit, & reposuit. & §. 66. Ipsius manu adjectum. m. s. 90 defunt usque ad ipsius Dan. 91 marinos Cod. Urf. contra metrum. 92 defunt usque ad illic Steph. al. 93 legi. . . . potuit Dan. 94 ipsis Dan.

Arcturum tenui sat erit suspendere sulco:

Illic, officiant laetis ne frugibus herbae:

70 Hic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.

Alternis idem tonsas cessare novalis,

Et segnem patiēre situ durescere campum.

Aut ibi flava seres, mutato sidere, farra,

Unde

SERVII.

68. TENUI SUSPENDERE. Pro tenuiter suspendere. [SULCO. Id est, aratione.]

69. ILLIC. In terra⁹⁵ scilicet pingui.⁹⁶ [OFFICIANT. Noceant, obstant. HERBAE. Quae internatae segetem laedunt.] Hic⁹⁷ [In sterili, &] tenui, & infocunda.⁹⁸ [Quia si pressius aratur terra tenuior, humor ad inferiora desidet, & sapor... bunt:]⁹⁹ Et hoc est quod supra diximus: omnia praecepta, quae commemorat, ad illud pertinent, quod ait: *Quid faciat laetas segetes.*

70. [STERILEM. Pro ociosum, ut interdum lentus, cessans, ut VIII. 549. *Segnisque secundo defluit amne.*] ARENAM. Andam terram, quae est sicut arena.

71. [ALTERNIS. Id est, alternatim. IDEM. Scilicet agricola.] TONSAS NOVALES. Agros menses. Dicimus autem & has *novalis*, & haec *novalia*. Proprie *novalis* sunt arva primum proscissa, [et primum segetem ferentia.]

72. [PATIERE. Patieris.] SITU DURESCERE CAMPUM.⁹ [Segnem, cessantem. Et situ, pro otio;] ut redeat in vires priores. Sane sciendum & Ciceronem in Dialogis, & ceteros philosophos tractare, non quid debeat fieri, sed quid potissimum fieri: quam rem Virgilius nunc sequitur: nam cum dicat multa remedia agrorum recreandorum, praepōnit omnibus intermissionem. Unde eam rem frequenter iterat.

73. AUT IBI FLAVA SERES MUTATO SYDERE FARRA. Si te terrarum cogit angustia,¹⁰ & non

habes, ubi intermisso agro rursus seres; ibi frumenta seres, unde legumina sustulisti. Aut si tibi opus est frumento, iterco¹¹ terram, sparge & cinerem: vel incende stipulas. SYDERE.¹² Modo anno.

VARIORUM.

reum intelligunt aconitum, tota aberrant regione. FABRIC.

61. INPOSUIT. Nam posuit Mentelius prior a manu prima. At lib. v. 853. *pacique imponere mores.* BURM.

62. VACUUM LAPIDES. *Lapides vacuum* Leidenfis & Moretanus unus. *Vanum* Vossianus prior. vulgata est apud Schol. Stat. III. Theb. 560. *Haabit* Gudianus. BURM.

64. A MENSIBUS. A deest fragm. Moreti.

65. FORTES INVERTANT TAURI. *Invertant* Medicus a manu prima. HEINS.

66. SOLIBUS. *Solibus* firmatur ex imitatione Gratii Cyn. 58. *quam maturis accenderis annum ignibus* Glossa Regii codicis longos dies interpretatur. Sic *matura luce*, est multa, x. Aen. 237. vid. Heins. ad Val. Fl. VII. 456. & Salmat. Exerc. Plin. pag. 252. & 506. *pulverulenta* est frugifera Cerdac. vid. Serv. ad IV. Aen. 155. unde *pulverulenta aestas*, quae calore in pulverem terram redigit, debet interpretari. BURM.

68. SULEO. *Soleo* tertius Mentelianus, & Regius a manu prima:

69. OF-

⁹⁵ deest L. Steph. al. ⁹⁶ deest L. Steph. al. ⁹⁷ deest B. Vof. R. sterilem in tenui L. ⁹⁸ deest L. Vof. R. Steph. & al. ⁹⁹ & ut supra L. Vof. R. Steph. al. 1 commemorata sunt L. 2 deest L. Steph. al. porro ad *Tonsas* Vof. R. 3 pro cessans Fabr. lentus. . . cessans Dan. forte haec nota ad §. 72. referenda. 4 deest L. 5 Novalia agri, qui alternis vacante virum novandarum gratia. dicimus enim & has n. & h. n. Novalis quod semina novantur. Novalia prima terra proscissa. G. Vid. Salm. Exerc. Plin. p. 514. 6 tunc primum arva L. Vof. R. 7 deest V. L. Vof. R. 8 deest L. Vof. R. 9 deest L. Vof. R. Steph. al. 10 deest Fabr. 11 ponit prae Dan. Fabr. al. proponit B. 12 & non habes ubi frumenta seres L. fere V. angustia, ibi frumenta V. Vof. R. sensus est, si angustiam (angustiae) agri non patientur novalis (ut novalis) habes, fructus commutabis, nam ipsa commutatio adfert requiem. G. 13 deest Vof. R. Steph. Dan. al. 14 id est principio veris, alterius anni. G.

Unde prius laetum siliqua quassante legumen,
 75 Aut tenuis foetus viciae, tristisque lupini
 Sustuleris fragiles calamos, silvamque sonantem.
 Urit enim lini campum seges, urit avenae:
 Urunt Lethaeo perfusa papavera somno.

Sed

SERVII.

74. LAETUM LEGUMEN. Fertile. Et *laetus*, prout res¹⁵ fuerit, accipe: ut *laetus homo*, id est, hilaris: *laetum pecus*, id est pingue: *laetum legumen*, ut diximus, fertile: ¹⁶ [& sic in reliquis. SILIQUA. ¹⁷ Theca, folliculo, intra quem legumina nascuntur. QUASSANTE. Id est, quassa. Quae sonet, cum quassatur. ¹⁸ Caecilius: *Si quassante capite tristes incedunt*. Plautus Bacch. II. III. 71. *Capitibus quassantibus*. Par enim proprie genus est frumenti optimi. Dicitur frumentum a *frumine*, quod est gulae prominens pars.] LEGUMEN. *Legumen* dicitur quod manu ¹⁹ legatur, nec sectionem ²⁰ requirat. ²¹ Frumenta sunt vero omnia, quae ex se emittunt aristas. Nam quod ait ²² supra *Farra*, frumenta accipimus: species est enim pro genere.

75. AUT TENUES FOETUS VICIAE. Mire ait ²³ *tenuis*; nam *vicia* vix ad triplicem pervenit fructum, cum alia legumina ²⁴ proventum habeant felicissimum ²⁵ [& fertilem] ²⁶ [Foetus vero hic. . . vel fructus ut inseritur vero foetus . . .] TRISTISQUE LUPINI. ²⁷ Amari: ²⁸ [cum in gustu sit amarum triste:] nam incoctus amarus est. ²⁹ [Ennius: *Neque* ³⁰ *ille triste quaerit sinapi*. Nonnulli proprie calamos lupinorum, *alas* dici putant, ut Aelius: *Alae ex lupino lugium*. . . Tamen Varro de Lingua Latina, *alam* culmum fabae ³¹ dicit. . .]

77. URIT ENIM LINI CAMPUM SEGES. Bene excerptit ³² [haec tria,] linum, avenas, papaver:

& dicit post haec, frumenta serenda non esse: nam licet manu legantur, & sint inter legumina; viribus tamen frumentis exaequantur. ³³ [Coelius libro tertio feri avenam ostendit, sed videtur poeta velut interrogatus, cur linum, & quae sequuntur, dicat non feri debere; respondisse, urit enim: quia enim causalis conjunctio est.]

78. LETHAEO PERFUSA PAPAVERA SOMNO. ³⁴ Plena oblivionis: nam Ceres, Jove admonente, dicitur cibo papaveris, orbitatis oblita, (& re vera papaver gignit soporem) ³⁵ [cum jam Proserpina raptam a Plutone ex inferno recipere non potuisset.]

VARIORUM.

69. OFFICIANT. *Offiant* Regius a manu prima. *efficiant* Venetus.

70. HIC. *Haec* Mediceus. *non deserat* Zulichem.

71. ALTERNIS IDEM TONSAS. *Tonsis* a manu prima Mediceus idem. HEINS. *Cessere* Gudianus. & mox *aut segnem* Menagianus alter. & Moreti unus. *tonsas* idem Nonius in *novalia*.

73. AUT IBI. *Aut ubi* Venet. Cod. & Ed. Venet. *aut tibi* Mediol. *At ibi* Rottend. alter. *flava seges* Moreti unus. a m. pr. *semine* recepit Catreus, quod conveniret seq. 82. *mutatis foetibus*. BURM.

75. TENUIS. *Tenuis* Parthas. & fragm. Moreti. *substuleris* Vratislav.

76. So-

¹⁵ erit accipe B. accipimus Steph. Dan. al. ¹⁶ desunt ad *legumen* Vof. R. L. ¹⁷ Theca leguminis Steph. Dan. al. folli vel semen leguminis G. reliquis omissis. ¹⁸ Caecilius Dia. qui alio ordine haec habet, ut & turbant aliae Edd. & quibusdam desunt usque ad *legumen*. ¹⁹ legitur Steph. Dan. ²⁰ requirit Steph. Dan. in falce requirat G. ²¹ frumenta vero omnia ex se G. ²² desit V. G. ²³ tenuis L. R. G. Vof. ²⁴ proventum h. f. a. fertilissimum G. ²⁵ desit L. ²⁶ desunt Vof. R. Steph. al. foetus vero gi. . . vel Dan. ²⁷ quod gustu suo amaro tristes faciat G. ²⁸ desunt L. B. Vof. ²⁹ desunt ad §. 77. L. Vof. R. Steph. al. vide Scalig. ad Varron. de R. R. p. 205. ex Macro. vi. 5. legendum, Ennius in libro Sabinarum (saryrarum) quarto, *Neque triste quaerit sinapi, neque coepe moestum*. ³⁰ ill. . . triste Dan. ³¹ dicere. . . Dan. ³² desunt V. L. R. Vof. G. Steph. al. ³³ desunt L. R. Vof. Steph. al. ³⁴ Somniculosa esse papavera vulgatum est, ut ipse ait iv. Aen. 486. *Superisfrumque papaver*. Et ad dolorem obliviscendum in potionibus datur. Nam Ceres mater, Proserpina admonente, dicitur cibo papaveris orbitatis oblita. qui enim papavera manducat cito somno premitur. LETHAEO Graeco verbo usus est, quod est oblivione. somnus enim oblivionem facit, sed Lethaeus infernalis fluvius dicitur, de quo qui bibunt laboriosa huius vitae obliviscuntur. G. ³⁵ desunt L. Vof. R. al.

- Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
 80 Ne saturare fimo pingui pudeat sola; neve
 Effoetos cinerem immundum jactare per agros.
 Sic quoque mutatis requiescunt foetibus arva.
 Nec nulla interea est inaratae gratia terrae.
 Saepe etiam sterilis incendere profuit agros,
 85 Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis:

Sive

SERVIL

79. ALTERNIS FACILIS LABOR. Redit rursus ad praeceptum, quod scit esse praecipuum, id est, ad intermissionem. ALTERNIS. ³⁶ [Intermissis, subaudi, agris. FACILIS. Utilis.]

80. NE. PRO NON. SATURARE. Recreare, ³⁷ & reparare.] PINGUI FIMO. Vel humido, vel fertilis ³⁸ [SOLA. Terras.]

81. EFFOETOS PER AGROS. Continua fertilitate lassatos: sicut etiam frequenti partu *effoeta* dicitur mulier. CINEREM IMMUNDUM dicit ³⁹ ad discretionem illius, quo ⁴⁰ utuntur puellae: ⁴¹ [de quibus cineribus in Bucolicis VIII. Ecl. 101. *Fer cineres Amarylli foras.*]

82. MUTATIS FOETIBUS. Ut omni anno proferant, sed diversa: nam eadem ferre semper non possunt, nisi intermittant.] REQUIESCUNT FOETIBUS ARVA. Non enim roborantur: quod intermissio efficit arationis: quam rem ⁴² rursus repetit dicendo.

83. NEC NULLA INTEREA EST INARATAE GRATIA TERRAE, ⁴³ [id est, maxima:] nam ⁴⁴ Liptotes figura est, maxima ⁴⁵ [& praecipua,] ut VII. Aen. 261. *Munera nec sperno.* ⁴⁶ [INARATAE. Non satae; unde est illud sup. 71. *Alternis idem tonsas cessare novales.* Alii *inaratae* accipiunt, quae est pabulo pecoribus.]

84. INCENDERE PROFUIT AGROS. Non agros, sed ea, quae in agris sunt, id est, stipulas vel quicquid: ⁴⁷ hoc est purgamenta terrarum, ⁴⁸ [& alia inutilia concremare.] Nam, ut videmus, si in agris, qui incendiendi sunt, ⁴⁹ defunt stipulae; aliunde ⁵⁰ illuc nutrimenta portantur incendii. ⁵¹ [Alii non

saepe profuit, sed saepe incendere accipiunt.]

85. ATQUE LEVEM STIPULAM CREPITANTIBUS URERE FLAMMIS. *ExBauri* poetica: ⁵² [vel superflua verbi repetitio est: nam stipula per se levitatem significat: unde *leves stipulas* vocamus. ⁵³ [CREPITANTIBUS vero, sonantibus.]

VARIORUM.

76. SONATEM. Vid. Ecl. x. 58. ubi alio sensu. hic puta aridam, nam matura arefcunt, ut ita *aridum fragorem* in graviore re dixit infr. 357. BURM.

80. NE SATURARE. Nec Parthas. Vossian.

81. EFFOETOS. Scaliger ad Varron. p. 146. citat, *Immundum effoetos cinerem.* ubi & de cinere, quo utuntur puellae. vel *effossos* Zulichemianus. *immundos j. p. agros* Menagii alter. *effoetos* Vratilav. & ita Nonius in *cinis*. BURM.

82. REQUIESCUNT. *Requiescat* Venetus. *requiescent* Ed. Venet. Heinſius *requiescant* volebat, ut sensus esset, licet remedia illa adhibueris, tamen non quotannis ferendi agri, sed sine quiescant mutatis foetibus. sed *requiescunt* extat apud Lutatium ad Stat. III. Theb. 182. licet alternis seras agros, tamen requiescunt aliquo modo, mutato semine. quae vis *non sic quoque* vid. ad Valer. Flac. iv. 598. *fecibus* Fragment. Moreti. BURM.

83. GRATIA. Catroeus explicat, vel quod placeat, & sic delectabilis sit. vel quod grata colono exercenti fructus referat. prior explicatio posset admitti, si cum Servio *non nulla* capiamus pro maxima, & sensus sit, inaratam etiam terram non destitui

³⁶ defunt Vof. L. R. usque ad *Pingui*. ³⁷ pro rep. al. ³⁸ defunt L. R. Vof. ³⁹ deest ad Steph. Fabr. distinctionem G. ⁴⁰ utitur puella G. ⁴¹ defunt L. R. Vof. ad *requiescunt*. ⁴² deest G. ⁴³ defunt L. Vof. R. Steph. al. ⁴⁴ Liptotes L. V. Steph. & al. ⁴⁵ defunt L. Vof. R. ⁴⁶ defunt L. Vof. R. al. INARATAE, intermissae Steph. non satae. ad illud refert, quod dixerat *Alternis*. G. ⁴⁷ vel purg. L. id est p. al. ⁴⁸ defunt L. R. Vof. ⁴⁹ defunt L. ⁵⁰ illic V. ⁵¹ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁵² defunt L. Vof. al. ⁵³ defunt R.

Sive inde occultas vires, & pabula terrae
 Pingua concipiunt: sive illis omne per ignem
 Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor:
 Seu pluris calor ille vias & caeca relaxat
 90 Spiramenta, novas veniat qua fucus in herbas:
 Seu durat magis, & venas adstringit hiantis:
 Ne tenues pluviae, rapideve potentia solis

Acrior,

SERVII.

86. SIVE INDE OCCULTAS VIRES. *Inde*, id est, ex ⁵⁴ igni; *occultas* autem, arcana quadam ratione celatas. In hoc autem sensu sequitur Heracliti opinionem, qui dicit omnia ex igne procreari: quem nunc terris alimenta praebere commemorat.

88. [VITIUM. ⁵⁵ Quod foecunditatem impedit.] EXUDAT INUTILIS HUMOR. ⁵⁶ Nove locutus est: nam non ipse humor, sed terra desudat; unde *exudat* pro ⁵⁷ *exsudatur* accipimus: ⁵⁸ [Potest ergo *exudare*, & quod emittitur, & quod emittit, accipi.]

89. CAECA RELAXAT SPIRAMENTA. Breves cavernas, per quas sudor ⁵⁹ emanat, quae tenuitate sui non possunt videri: ⁶⁰ [ergo occulta, & latentia. NOVAS. Quae ante non fuerant. RELAXAT. Aperit. QUA. Pro, ⁶¹ per quae.]

91. DURAT. Activum est hic. Dicimus enim *& duro* & *duror*: *duro* neutraliter, & *dureo*. HIANTEs. Apertas, & patentes.]

92. NE TENUES PLUVIAE. Aut lentae, & penetrabiles: aut epitheton est aquarum. ⁶² [Aquae enim naturaliter tenues sunt.] sic alibi IV. Georg. 410. *Aut in aquas tenues delapsus abibis*. ⁶³ [Alii *tenues*, inutiles, jejunae, macrae, quibus contrarium pingues, ut est, *tenuis ubi argilla*, II. Georg. 180. ⁶⁴ [RAPIDI. Fervidi & ardentis.]

VARIORUM.

stitui dote sua. & licet horrida videatur, non tam inutilem esse, nec debere despici. sed si incendio, quiete, &c. reficiatur, maxime etiam prodesse. & ut incultis & horridis agris nulla est gratia, sic *gratia* dicitur rei inesse, quae praedita est aliqua

dote, ornamento, decore aut similibus. sic Manil. IV. 422.

Laudatque cadit post paulum gratia ponti. sic Stat. VI. 623. *accessit lacrimarum gratia formas*, quas noster V. 343. vocet *lacrimas decoras*. sic Juven. I. 3. 645. *Salomona talis contexit gratia vestis*. ubi vid. Reuschii notas. apud Gruter. p. 177. legitur in lapide, *Gal. Felix &c. ad augendam Thermanum Trajanarum gratiam collocavit*. BURM.

84. SAEPE ETIAM. *Sentes & steriles* fragm. Moreti.

87. PER IGNEM. *Aevum* vel *ignem* Zulichemianus.

88. EXUDAT. *Exudat* Medic. & Voss. & multi alii. *exundat* Parthas. a m. pr. *exsudat*, an *exudat* scribendum vid. Norf. ad Cenot. Pisana diff. IV. §. 2. p. 449. BURM.

89. SEU PLURES CALOR ILLE VIAS. *Pluris* Priscianus libro septimo. Idem tamen eodem libro *plures* videtur malle, pag. 777. editionis Putschianae. quod & Mediceus agnoscit. caeteri vetustiores *pluris*. HEINS. Ita & Regius, cujus glossa *vias*, fissuras terrae exponit. *relapsas* Zulichemian. BURM.

91. ADSTRINGIT. *Constringit* Venetus & Parthas. *refringit* Moretanus unus. *adstringit* Regius.

92. NE TENUES PLUVIAE. *Tenuis* Rottend. sec. & alter Mentel. Leidenf. & Regius. Waddel. Animad. Critic. p. 83. legit *tenues pluvias*, nescio quo sensu, & unde pendeat ille accusativus: ego puto defectum esse unius verbi, nam pluviae vix adurere possunt dici, nisi illas frigidissimas fingamus,

⁵⁴ igne L. ⁵⁵ desunt L. Vof. R. Steph. al. ⁵⁶ per breves cavernas, per quas sudorem parat fructibus. sed rōi i. h. f. L. desudat G. ⁵⁷ desudatur L. V. Vof. R. ⁵⁸ desunt Vof. R. L. Steph. & al. ⁵⁹ manat L. ⁶⁰ desunt L. Vof. R. usque ad 92. Steph. al. ad *relaxat*. ⁶¹ deest Steph. al. ⁶² desunt L. Vof. ad *fic*. sed R. ad *adurat*. ⁶³ desunt L. Steph. al. ⁶⁴ desunt Dan.

Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertis,
95 Vimineasque trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequidquam spectat Olympo:
Et qui, proscisso quae fuscitat aequore terga,

Rur-

SERVIL

93. ACRIOR. ⁶⁵ Validior; pro, acris, ut VI. Aen. 304. *jam senior*. ⁶⁶ * [BOREAE. Venti Aquilonis.] PENETRABILE FRIGUS. ⁶⁶ [Quod omnia penetrat.] ADURAT. *Adurat* & ad Solem & ad frigus pertinet: nam uno sermone duo diversa ⁶⁷ concludit, quae tamen unum effectum habent: nam ⁶⁸ & frigoris finis, est caloris initium, & summus calor, frigoris est ⁶⁹ principium. Unde quasi unus effectus est & frigoris, & caloris: ⁷⁰ [hoc est, quod Graeci dicunt ἀσπράζω & ἰσχυρίζω.]

94. ⁷¹ [MULTUM ADEO. Ordo: multum adeo juvat arva.] RASTRIS. Et *has rastris* dicimus, & *haec rastra*: legimus enim, *At istos rastris interea depone*, in Terentio. Heaut. I. I. 36. Item Stat. III. Theb. 589. *Rastraque &* ⁷² *incurvi saevum rubue- re ligones*. Et *rastra* dicta, ⁷³ quod terram radant. GLEBAS INERTES. Pigras, nihil creantes. Et trans- it ad aliud praeceptum.

95. VIMINEASQUE TRAHIT CRATES. ⁷⁴ [Instrumenta rustica:] ad agrorum scilicet exaequationem, ⁷⁵ [quam rustici ⁷⁶ Hyrpicem vocant.] JU- VAT. Vel adjuvat, vel quasi delectat. Et hic trans- it ad aliud praeceptum.]

96. FLAVA CERES. *Flava* dicitur propter arista- rum ⁷⁷ [colorem in] maturitatem. ⁷⁸ [ALTO O- LYMPHO. Aut poetice dictum de caelo, illi favere Cererem: aut vere altam segetem esse, non paleis tantum inanem, sed gravem frumento: nam ideo *flava Ceres*:] Et *Ceres* nomen est, quod in poly- syllabis in nominativo ⁷⁹ singulari producit ulti- mam, cum in obliquis corripit. ⁸⁰ [ALTO. De alto.] NEQUIDQUAM. Id est, non sine causa: nam semper duae negativae ⁸¹ unam confirmati- vam faciunt. Unde male quidam locum illum le-

gunt in Terentio Andr. II. III. 25. *Pater adest, cave ne te tristem sentiat*. Si enim hoc est, dicit, vide ⁸² [ut te tristem esse sentiat: quod procedere minime potest; sed ita legendum est: *Cave te tri- stem* ⁸³ *esse sentiat*.] Nam & *ne*, & *cave*, prohi- bentis est. ⁸⁴ [SPECTAT. Respicit.]

97. ⁸⁵ [ET QUI, PROSCISSO QUAE S. AE. T. Propria voce usus est: cum enim primo agri aran- tur, quando duri sunt, *proscindi* dicuntur; cum ite- rantur, *obfrangi*; cum tertiantur, *lirari*. QUAE SUSCITAT AEQUORE TERGA. Id est, vertit; & proprie fuscitat, quia jacent inexerciti. *Terga* au- tem superficiem, ut Homerus, ὡς τὰ δαλάματα. QUAE SUSCITAT AEQUORE TERGA. Id est, ter- ram, quam araverat.]

VARIORUM

mus: quare subintelligo, ne tenues pluviae nihil jurent, sed magis noceant, quia venas hiantes ad- stringere non possunt, quae demum coeunt ingenti pluvia: vel ut subintelligat verbum substanti- vum, *ne tenues pluviae sint*. aliud non extrico. BURM.

Ibid. RAPIDIQUE POTENTIA SOLIS. *Rapidae* longe veterrimum fragmentum Vossianum, & cae- teri fere ex nostris omnes, Mediceo & Gudiano exceptis. quomodo & Nonius Marcellus in *Te- nuis*. & Scholiae Stazii Thebaidos primo 419. & Macrobius Saturnalium quinto agnoscunt. HEINS. *Rapidae* Regius, Voss. Edd. Juntae & aliae.

95. VIMINEASQUE CRATES. Servius dicit il- lud instrumentum a rusticis vocari *Hirpex*. ego ve- ro vocem nostram *Herce* ex illo originem ducere puto.

⁶⁵ *Acrior* pro duobus accipi potest. an etiam pro uno, quasi sol tunc oblit, cum pluviae tenues fuerint G. ⁶⁶ * desunt Dan. venti aquilonaris Steph. ⁶⁶ desunt L. *penetrabile* quod penetrat, *penetrabile* quod facile penetratur. G. ⁶⁷ concludit G. ⁶⁸ & frigus est caloris al. ⁶⁹ initium V. ⁷⁰ desunt L. R. Vof. Steph. al. ⁷¹ desunt L. Vof. R. Basil. sed Steph. habet tantum ADEO, valde. ⁷² *incurvis acuum tribuere* Ursin. Steph. al. & etiam *tribuere leones* V. Vof. *legiones* R. L. ⁷³ quia terram radunt V. L. R. Vof. vid. Salm. Exerc. Plin. p. 363. ⁷⁴ desunt L. Vof. R. Steph. Dan. ⁷⁵ desunt L. Vof. R. sed Steph. al. ad & hic. ⁷⁶ Lypicem Dan. vid. Salm. Exerc. Plin. p. 513. ⁷⁷ desunt Vof. R. L. Steph. al. ⁷⁸ de- sunt L. Vof. R. Steph. al. Quasi semper in caelo sedeat laborantibus favens. G. ⁷⁹ casu singulari L. ⁸⁰ desunt L. R. Vof. ⁸¹ desunt G. ⁸² desunt L. R. Vof. ⁸³ desunt Steph. al. ⁸⁴ desunt L. Vof. R. ⁸⁵ desunt nota L. R. Vof. Steph. al.

Rursus in obliquom verso perrumpit aratro,
 Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
 100 Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
 Agricolae: hiberno laetissima pulvere farra,

Lae-

SERVII.

98. RURSUS IN OBLIQUOM VERSO PRORUM-
 PIT ARATRO ⁸⁶ Scilicet, autumnali tempore, quo
 jam cum seminibus aratur: nam hoc praecipit, ut
 cum denuo aramus, tunc per obliquum aratra du-
 camus: nemo enim uno tempore bis arat. ⁸⁷

99. ⁸⁸ [EXERCETQUE FREQUENS. Quidam ex-
 ercet pro tractat accipiunt, ut VIII. Aen. 424. *Fer-
 rum exercebant vasto Cyclopes in antro*. FREQUENS
 autem, pro frequenter.] ATQUE IMPERAT AR-
 VIS. Id est, ut tantum ⁸⁹ ferant, quantum ipse de-
 siderat. Et hoc est, quod ait supra 47. *Illa seges
 demum votis respondet avari Agricolae*. ⁹⁰ [Alii,
 ne liberius ferant, quae volunt, sed quod fuerit sa-
 tum, tradant.]

100. HUMIDA SOLSTITIA, ATQUE HYEMES
 ORATE SERENAS, AGRICOLAE. ⁹¹ [Bene ad vo-
 tum se transfudit: neque enim rusticus aliud potest
 hic facere nisi optare:] ⁹² nam duo sunt solstitia:
 unum aestivum, octavo kalendarum Juliarum die,
 quo tempore remeare Sol ad inferiores incipit cir-
 culos: & aliud hyemale, octavo kalend. Januariarum
 die, quo tempore Sol ⁹³ altiores incipit cir-
 culos petere. Unde hyemalis solstitii dies minimus,
 sicut aestivi maximus invenitur. Videtur ergo con-
 trarium esse quod dicit, Optate pluvias per solsti-
 tia, ⁹⁴ & per hyemem, serenitatem: cum (ut di-
 ximus) unum aestivum sit, & aliud hyemale sol-
 stitium. Sed sciendum modo annum in quatuor par-
 tes esse divisum: in quo duo solstitia, & duo ae-
 quinoctia: unum vernale, & aliud autumnale; quae
 Graeci *ισσημεριναι* vocant. Sunt autem haec octavo
 kalendarum Aprilium, & octavo kalendarum Oc-
 tobrum die: ⁹⁵ quia annus olim in duas tantum
 partes dividebatur; hoc est in aestivum, & ⁹⁶ in
 hyemale solstitium, ⁹⁷ & in duo hemisphaeria: ut

intelligamus cum omnia tempora voluisse comple-
 cti. Nam hoc dicit, Optandum rusticis, ut au-
 tumnali & hyemali tempore sit serenitas: quae duo
 tempora pro uno habebantur, secundum ⁹⁸ hemi-
 cycli rationem, ut diximus. Vernali vero, & ae-
 stivo tempore, ut sint pluviae! quae & ipsa duo
 tempora pro uno erant. Tamen si diligenter at-
 tendamus, poetica licentia est usus, ut pluralem
 numerum pro singulari poneret: nam solstitia pro
 solstitio, & hyemes pro hyeme posuit. Dicit au-
 tem, optanda haec, quae per naturam non sunt:
 quo possit utriusque temporis asperitas mitigari: &
 aestatis calor, pluviae: & frigus hyemis, serenita-
 tis ⁹⁹ tepore. [Sane quidam, *Humida solstitia at-
 que hyemes orate serenas*, accipiunt; hoc est, ea
 solstitia ² [pro hyemali tantum solstitio,] quae hu-
 mida hiberni temporis ratione esse necesse est: nam
 aestatis solstitia humida esse non possunt, ut sub
 una significatione dictum sit, *humida solstitia, at-
 que hyemes*; quod ostendunt subsequencia, *hiberno
 laetissima pulvere farra*: neque enim aliquid de ae-
 statis solstitio, vel tempore memoravit. Sed verior
 expositio hoc habet: *Humida solstitia, atque hye-
 mes orate serenas, Agricolae*; non quod humida
 esse debeant; sed *humida solstitia*, epitheton hye-
 mis est; & modo hoc dicit: solstitia illa, quae hu-
 mida sunt naturaliter, id est hiberna, o Agricolae,
 & hyemes serenas orate: nisi enim serenum caelum
 fuerit, nec feri poterit, nec arari, ut ipse dixit in
 sequenti: *hiberno laetissima pulvere farra*. Nisi
 enim serenum fuerit, pulvis e terra levare non po-
 terit. Ergo hoc dicit: *solstitia hiberna*, & non so-
 lum solstitia, id est, solstitiorum sola tempora; sed
 omnes hyemes serenas optandas.]

101. HYBERNO PULVERE. Hyberna serenita-
 te,

⁸⁶ verbo convenienti dixit, *rursus in ob.* scilicet &c. G. ⁸⁷ PERRUMPIT de obliqua aratione, id est *contra sulcum*, ut
 rustici loquuntur G. ⁸⁸ desunt L. R. Vof. Steph. al. ⁸⁹ fructum ferant G. ⁹⁰ desunt L. Vof. R. Steph. al. Muncker.
 ad Hygin. Fab. cxv. *ne uberius ferant*, conjicit vid. supr. ad §. 8. & haec verba saepe a Librariis confundi vidimus ad
 Quint. decl. cccix. & Sueton. Rhet. pr. & Ovid. 1. Met. 42. & alibi. sed & *liberius* potest servari eo sensu, quo alibi dixit, sua
 sponte, & injussa & similia, quae opponuntur imperio coeantis. BURM. ⁹¹ desunt L. Steph. al. Quomodo haec congruere
 possunt, cum alterum ex solstitiis hibernum sit. Ferunt alii solstitia pro aequinoctiis verno & autumnali accipere, alii solsti-
 tia pro aestatibus. G. ⁹² quia L. Vof. R. deest al. ⁹³ ad altiores R. ⁹⁴ deest L. ⁹⁵ qui R. Vof. Steph. al. ⁹⁶ deest
 L. R. Vof. B. ⁹⁷ deest iisdem. ⁹⁸ hemicyclei Dan. ⁹⁹ tempore Steph. al. ¹ desunt ad finem notae L. R. Vof. Steph.
 & al. ² desunt Dan. Fabr.

Laetus ager. Nullo tantum se Mysia cultu
Jactat, & ipsa suas mirantur Gargara messis.

Quid

SERVII.

te, eo, ³ quod nimia serenitas pulverem creat. ⁴ [Et est carmen rusticorum antiquum: *Hyberno pulvere, verno luto, grandia farrā, Camille, metes.* Camillus adulescens est.]

102. LAETUS AGER. Hyberno scilicet sereno: [quia ubi hoc contigerit, ne haec quidem loca quae fertilia sunt, ut est Moesia, & Gargara, quae dicturus est in sequentibus, certent cum illo proventu.] NULLO TANTUM SE MOESIA CULTU JACTAT. ⁵ Constat quidem ⁶ *Moesiam* circa culturam esse diligentem; sed non ei cultus suus tantum prodest, quantum hyberna serenitas, ⁷ [et humidum solstitium.] ⁸ *Moesia* autem provincia est ⁹ [Thraciarum, vicina Scythiae.] ¹⁰ *Mysia* vero civitas Phrygiae, haud longe a Troja, quam magis debemus accipere propter *Gargara*, montes Phrygios. ¹¹ [Unde apparet & in Asia esse regionem, quae Moesia dicatur. Sane *Gargara* multi auctores Graeci, sicut Serenus Sammonicus tradit, altitudinem Idae montis, & per hoc abusive omnes summities montium *Gargara* ¹² appellant: esse etiam *Gargara* civitatem in radicibus Idae montis, in provincia Moesia ¹³ Asiae, quam constat naturaliter uliginosam, & ob hoc frugum feracem; in tantum, ut multi poëtae Graeci *Gargara* abusive pro cuiusvis rei multitudine vel copia posuerint. Ergo potest & hic sensus esse, ut sit: cum ea sit anni temperies, ¹⁴ ut hyems serena sit, & solstitium humidum, fructus optime provenire: haec autem adeo agris esse necessaria, ut sine his, ne illi quidem fecundissimi Moesiae agri responsuri sint opinioni fertilitatis, quae de his habetur. CULTU, autem ideo addidit, tanquam diceret omnis seges, quae tempestivos humores habuerit, ¹⁵ aequabit fecunditati arborum Moesiorum; quae propterea, quod non quaerant solstitiales imbres, sed naturali

& proprio humore laetentur, maximum & praecipuum cultum ¹⁶ habeant, & ita uberes ibi fructus proveniant, ut fecunditatem agrorum suorum etiam *Gargara* ipsa mirentur.]

103. ET MIRANTUR GARGARA MESSES. Phantasia est poetica, rei ¹⁷ inanimatae sensum dare: sic alibi II. Georg. 82. *Mixaturque novas frondes, & non sua poma.* ¹⁸ [Sane Rubellius Blandus, & Quadrigarius, historici, dicunt Gargarum flumen vocari in finibus ¹⁹ Thurinis. Ad illud fuisse oppidum mediocriter, quod *Garga* nunc vicus est, quem Troës obfcuri centum quinquaginta, ignoto & incerto duce, infederunt; scilicet nomine a vertice Idaeo translato, a quo civitas etiam in finibus Troicis *Gargara* appellatur.]

PHILARGYRII.

103. MIRANTUR GARGARA MESSES. Est & alter sensus. Cum ea sit anni temperies, ut hyems serena sit, & solstitium humidum, fructus optime proveniunt: & adeo haec esse agris necessaria, ut sine his nec Mysiae quidem, nec Gargarorum agriculturae feracitate laudabiles, responsurae sint opinioni, quae de eis habetur. Est autem Mysia regio Asiae circa Ciliciam, frugum ferax, quae, *nullo cultu tantum se jactat*, id est, gloriatur, quantum si veniat, *serena hyems, & solstitium humidum.*

VARIORUM.

puto. FABER. *Grates Gudianus, nec illum Veneratus.*

96. SPECTAT. *Spectet Parthas.*

97. QUAE SUSCITAT. *Suscitet primus Moretarnus. HEINS. Qui suscitatur Gudianus. proficiso Leidenfis.*

98. RUR.

³ quia serenitas pulverem creat, & serenum per hyemem coelum significat G. ⁴ defunt Fabr. ad *Camillus*. L. R. Vof. Steph. al. ad 102. post *metes* asteriscus est in Dan. ⁵ defunt L. R. Vof. Steph. al. ⁶ id est quantum, qui habet humida solstitia & hyemes serenas. constat enim Moesiam &c. usque ad montes *Phrygios*. deinde, sequebatur: Moesia autem regio uberissima frugum; *Gargara*, ut alii, montes Apuliae. Moesiae quidem sunt tres. Moesia *Gargara*, Moesia superior, Moesia quae in Asia. *Gargara* pars Indiae (f. Idae) montis in Phrygia antiqua, nunc vero in Troja, quoniam Troës Phryges dicuntur. Quidam *Gargara* montem Aetnæ putant. G. confundunt hi inepti Glossatores, ut & Servius Danielis, *Gargara* in Troade, cum *Gargano* monte in Apulia. Servius in finibus Thurinis flumen esse dicit, quod nusquam repperi, & ipse *Garganus* a *Thurio* longius abest. BURM. ⁶ *Mysiam* L. V. R. Voff. ⁷ defunt L. R. Vof. G. Steph. al. ⁸ *Mysia* Vof. ⁹ defunt V. L. R. Vof. Steph. al. ¹⁰ *Moesia* Vof. Dan. ¹¹ defunt reliqua ad §. 103. Mff. Steph. & al. ¹² appellant es se etiam Dan. ¹³ Asiae. . . . quam Dan. Asiae Vof. ad Val. Flac. II. 360. ¹⁴ & Dan. ¹⁵ aequabitur Fabr. ¹⁶ habent & prove- niunt Fabr. ¹⁷ inanis V. L. R. Vof. G. ¹⁸ defunt ad *Communis* L. R. Vof. Steph. al. ¹⁹ Thurinis. . . . fuisse Dan.

Quid dicam, jacto qui serpine comminus arva
 105 Insequitur, cumulosque ruit male pinguis arenae?
 Deinde satis fluvium inducit, rivosque sequentis?

Et,

SERVII.

104. QUID DICAM. Oratorium schema, quemdam reculare, quasi non sufficiat materiae, deinde referre: & quid dicam, quemadmodum juvat arva, qui insequitur.] COMMINUS. Id est, statim, sine intermissione. ²⁰ [Non est ergo ex propinquo, qui significatus frequentissimus est in Cisalpina Gallia: vulgo enim dicunt, *vade ad eum*, sed *comminus*: unde Virgilius magis patriam consuetudinem videtur secutus. Veteres enim non in tempore, sed in loco *comminus* ponebant, id est, juxta, ut est III. Georg. 374. *Comminus obtruncant ferro*: cui contrarium est *eminus*, id est, longe.]

105. ²¹ [INSEQUITUR. Prosequitur, & non finit quiescere.] ²² RUIT. Evertit, dissipat: nam modo agentis est, ut I. Aen. 85. *Una Eurysque, Notusque ruunt*: nam aliter dictum est II. 290. ²³ *Ruit alto a culmine Troja*. MALE PINGUIS. Non pinguis, id est, sterilis: ²⁴ [nam *male*, apud Virgilium saepe non significat, ut IV. 8. *male sana sero-rem*.]

106. DEINDE SATIS FLUVIUM INDUCIT, RIVOSQUE SEQUENTES. Post commemoratam generalem agriculturam, transit ad species & ²⁵ culturas venientes ex tempore: nam arare, cinerem jacere, incendere aeternum est: irrigare autem, non nisi nimiae siccitatis est; sicut & siccare etiam, aut ex magnis pluviis, aut ex fluminis eruptione, compellimur. SATIS. Segetibus, agris satis, ²⁶ [id est seminatis:] nam participium est. RIVOSQUE SEQUENTES. Id est, iuges, ²⁷ [aut sequuturos] aut certe rivorum est epitheton: ²⁸ [quia, qua duxeris, sequuntur.]

VARIORUM.

98. RURSUS IN OBLIQUUM VERSA PERRUMPIT. *Obliquum* Mediceus & Gudianus. dein *prorumpit*, non *perrumpit* tres codices. HEINS. *Prorumpit* Vratiss. Parrh. & Edd. Med. Aldi, Juntae & al. *perrumpit* Vossian. pr. in *obliquum* Venetus. vid. Salmas. Exerc. Plin. pag. 512.

99. ATQUE IMPERAT ARVIS. Cicero Catone

maiori cap. 15. *Habent rationem cum terra, quae nunquam recusat imperium*. ubi frustra impendium reponi volebant Manutius & Hotomannus. inf. II. 370. *dura Exerce imperia*. HEINS. *Imperat* explicat Acro ad Horat. I. Od. 4. inf. y. 128. contra de seculo aureo *libertatem* terrae celebrat Ovid. II. Fast. 296. *Nulla sub imperio terra colentis erat*. Vide Graevium ad Ciceronis d. I. BURM.

100. SOLSTITIA. *Aestiva* scilicet. FABER. Nugari Servium & alios de duobus solstitiis, aestivis & hibernis, docet Salmas. Exerc. Plin. pag. 175. quum solstitium unum sit, aestivum scilicet, alterum vero *bruma* vocetur. BURM.

Ibid. ORATE. *Optate* Moretanus quartus a m. sec.

101. HIBERNO. Waddel. Anim. Critic. p. 5. *verno* malebat.

102. MYSLIA. *Moesia* vetustissimum fragmentum Vossianum duæm paginarum literis Romanis majoribus exaratum, cum caeteris omnibus excepto Mediceo, & Gudiano & Moreti fragmento; sed nil mutò: *Myssiam* etiam hic agnoscit Macrobius Saturnalium quinto cap. 20. ubi de hoc loco opere differt. Idque Graeca enunciatione: In Solini tamen exemplaribus vetustis constanter *Moesia*. sic & *Myssus Caicus* passim apud poetas, & *Myssus dux* pro Telepho, non *Moesus*. Nonius Marcellus quoque in *laetum* hoc loco *Myssiam* agnoscit. praeterea Gudianus *nullo culta*. HEINS. *Mesia* Vratiss. *femesia* Voss. pr. *se Mesia* Parrh. *Moesia* Reg. Ed. Venet. & ita citat Servius ad y. I. Aen. 140. *Myssia* ex Colotiano profert Urfinus, cujus omnia Emmenestius suis inseruit notis. BURM.

104. JACTO QUI. *Jacto cum* Moreti secundus.

105. INSEQUITUR. Catroeus fingit hic famulum, qui serentem insequitur, & glebas post eum frangit. sed *insequi* arva est dictum, ut y. 155. *insectari terram rastris*. vid. supr. 94. *insequitur* est, post sationem instat, & eo labore statim fungitur. Vide exempla ex Columella apud Cerdam. qui

²⁰ desunt L. R. Vof. Steph. al. mox *vade ad eum* Dan. ²¹ desunt L. R. Vof. ²² *Ruit* autem evertit R. *ruis* aratro evertit G. ²³ *ruit alto culmine* V. L. Vof. ²⁴ desunt L. Steph. al. ²⁵ inculturas V. ²⁶ desunt Vof. R. L. Steph. al. ²⁷ desunt eisdem. ²⁸ desunt eisdem. qua duxerit Dan.

Et, quum exustus ager morientibus aestuat herbis,
Ecce supercilio clivosi tramitis undam

Elicit: illa cadens raucum per levia murmur

110 Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva.

Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus aristis,

Luxuriam segetum tenera depascit in herba,

Quum

SERVII.

107. EXUSTUS AGER MORIENTIBUS, &c. Scilicet aestatis calore. Secundum Pythagoricos, qui dicunt omne, quod crescit, animam habere: Unde est IV. Georg. 330. *Atque interfice menses.*

108. ECCE. Id est, ex improvviso. SUPERCILIO autem, altitudine, summitate terrarum. ²⁹ [Alii *supercilia* loca in obliquum ³⁰ delineata, quae superne habeant alia ³¹ fastigia. Ex accidenti dicit *tramitis*: *tramites* autem sunt convalles, quae de lateribus utrinque perviae limitant montes, quae solent etiam *saltus* nuncupari. Sed hic *tramitem* nunc pro valle ac saltu accipere debemus, & pro supercilio, simpliciter edito loco; ut Homer. II. x. 411. *ἰατρὸν ὀφρυόισιν*, nam ideo ait *clivosi*.]

109. ELICIT. Ab eliciendo: & apud antiquos, hodieque in aliquibus provinciis *Elices* appellantur sulci ampliores, ad siccandos agros ducti; unde Poëta ipso verbo uti voluit: nam & scrutatores vel repertores aquarum aquilices dicuntur. (*barinulas* dixerunt.)] RAUCUM PER LEVIA MURMUR SAXA CIET. Non solum utilitati hanc rem dicit fore, sed etiam voluptati: ³² [*murmur* autem sonum aquae.] LEVIA vero lubrica, ³³ [nitida, detrita.]

110. SCATEBRIS. ³⁴ Ebullitionibus, quae ³⁵ fiunt cum aqua in alias ³⁶ rimas defluerit. Unde etiam vasa aestuantia calore scaturire dicuntur: ³⁷ [unde vulgo vasa, ubi calida solent fieri, *scutrae* appellantur. TEMPERAT. Rusticus scilicet.]

111. ³⁸ [QUID. Subaudi: de illo dicendum est? aut, Quantum illi prodest?] GRAVIDIS PROCUMBAT ARISTIS. *Gravidus aristas* periphrasticus pro

spicis posuit. Dicimus autem & *hic spicus*, & *hoc spicum*. Cicero in Arato: *Spicum* ³⁹ *illustre ferens insigni corpore virgo*. Sed scire debemus in usu esse a masculino utrumque numerum; a neutro vero raro, & tantum singularem inveniri: nam ⁴⁰ plurali nusquam lectum est. ⁴¹ [ET QUID. Id est, quid dicam, quantum juvet arva. CULMUS. Junctio ipicarum.]

112. LUXURIEM SEGETUM. Bene *luxuriam*, ut ostendat rem superfluam, & nocituram, nisi amputetur, ⁴² [officere, & bene luxuriam ⁴³ pascit, non segetem. Sane *luxuriam* juxta antiquos multum dictum putant, cum *luxuria* dicatur.]

VARIORUM.

qui *cominus* statim explicat cum Servio, & Taubmanno, quos vide. BURM.

Ibid. CUMULOSQUE RUIT. *Tumulosque* Mediceus a secunda manu. HEINS. *Tumulosque* Parrhas.

106. SEQUENTIS. Vid. ad Ovid. I. Met. 370.

107. HERBIS. *Herbas* Gudianus.

108. CLIVOSI. *Diversi* alter Menagii. & *licit* Gudian. *raucumque* Mediceus. *per laevia* Gudian.

110. TEMPERAT. *Temperet* Parrhas. & Zulichem.

111. GRAVIDIS *Gravidus* Ed. Mediol.

112. DEPASCIT. Catrobus explicat immittendo greges pecorum, qui dente castigant luxuriam segetum, ex Plinio XVIII. 17. vide eodem libro cap.

21. de *peccinatione* capit Cerda. sed hoc non convenit

²⁹ defunt R. Vof. L. Steph. al. ad *Raucum* §. 109. ³⁰ delimita Dan. & al. Heinſius malebat *declinata*. ³¹ Dan. & Fabr. uno contextu, alia fastigia ex accidenti dicunt. Tramites &c. ³² defunt L. Vof. R. Steph. & al. ³³ defunt L. & al. ³⁴ bullitionibus V. R. in illitionibus L. ebullitionibus al. Salientibus vel Scaturientibus. *Scaturigines* dicuntur venae aquarum, sed in arido solo, a qua (forte, quod) aqua missa perinde ebulliat, atque sibi (s. ibi) oritur. Item aqua *fervens* *scaturire* dicitur, quod glomeratur. G. ³⁵ sunt al. ³⁶ ruinas al. ³⁷ defunt R. L. V. Vof. Steph. al. ³⁸ defunt R. V. Vof. Dan. ³⁹ *in* *signe* al. *tenens* G. & a m. sec. v. post *virgo* etiam *tenens* L. Vof. R. Vid. Davis. ad Cræc. 11. de Nat. deor. 42. ⁴⁰ pluralis n. lectus est. R. Vof. L. B. Steph. al. ⁴¹ defunt ad §. 112. Vof. L. sed Steph. & al. ad *culmus*. ⁴² defunt Vof. L. R. Steph. & al. ⁴³ depascit Fabr.

Quum primum sulcos aequant sata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?

115 Praesertim incertis si mensibus annis abundans

Exit, & obducto late tenet omnia limo:

Unde cavae tepido sudant humore lacunae.

Nec tamen (haec quum sint hominumque boumque labores

Ver-

SERVII.

113. CUM PRIMUM SULCOS AEQUANT SATA. [Seminata, hoc est.] cum adhuc herbae sunt tenerae, id est, ⁴⁴ [cum operiunt sulcos herbae, hoc est.] antequam cogantur in culmos: ⁴⁵ [et per ista tempus ostendit.] ⁴⁷ Sane Virgilii hoc hemistichium unum ⁴⁸ de invictis est. ⁴⁹ [QUIQUE PALUDIS. Et hic, juvat arva, subaudiendum.]

114. DEDUCIT. Siccat, detrahit. Sic paulo post 269. *Rivos deducere nulla Religio* ⁵⁰ *vetuit*: Id est, ficcare. ⁵¹ [BIBULA ARENA. Quia omnis arena bibula est.]

115. ⁵² INCERTIS MENSIBUS. Inopportunis: *incerti* autem *mensēs* sunt veris ⁵³ & autumnī: nam & hyemis certum est ⁵⁴ frigus, & aestatis certus est calor: ⁵⁵ [veris vero & autumnī nunc frigus, nunc calor est:] ⁵⁶ [quidam *incertos menses* pro quibuscunque, qui adferunt variam tempestatem, accipiunt.]

116. ⁵⁷ [EXIT. *Exire* proprie dicuntur flumina, cum abundant extra ripas, ut II. Aen. 496. *Cum spumeus annis Exit*.] OBDUCTO LATE TENET OMNIA LIMO. Superlito, superfuso. ⁵⁸ [LATE. Valde ac multum, id est, per plurimum spatium. TENET, occupat, & operit.]

117. ⁵⁹ UNDE. Ex quo, vel ob quam rem. [TEPIDO HUMORE. ⁶⁰ Stanti, poxio, inutili: ⁶¹

[vel hoc est incertis mensibus; videtur enim de aestate dicere, tepido humore.] LACUNAE autem sunt fossae, in quibus ⁶² collecta aqua stare consuevit; ⁶³ [id est, quasi lacus minores.]

118. NEC TAMEN HAEC CUM SINT HOMINUMQUE BOVMQUE LABORES. ⁶⁴ Ordo est: *Nec tamen nihil* ⁶⁵ [improbus anser, *Strymoniacaeque grues & amaris insulae fbris Officiunt, aut umbra notet.*] ⁶⁶ Et hoc dicit: Licet ⁶⁷ haec omnia, quae dixi, arando sint experti & hominum & boum labores: tamen sunt adhuc aliqua, quae obsunt, nisi ⁶⁸ provideris: scilicet, ne aves obint, aut ⁶⁹ umbrac arborum.

VARIORUM.

venit verbo *depastere*, & nostri agricolae oves immittere solent arvis, ubi sata se proferre incipiunt. *depascit* Venetus. BURM.

113. PALUDIS. *Paludes Zulichem. Palodes* Gudian. credo per paludem hic intelligi lacunas, sive in medio agro colluviem aquarum, quam vel exundans fluvius in humilioribus locis reliquit, vel pluviae ingentes faciunt. verbo grandiore usus in tenuiori, ut saepe in Heroicis. mox vocat *cavas lacunas*, ubi Ruæni recte explicat. de *deducere* vid. inf. 269, BURM.

115. PRAE-

⁴⁴ defunt L. Vof. R. Steph. al. ⁴⁵ defunt eisdem. ⁴⁶ defunt eisdem. ⁴⁷ & est V. L. Vof. R. Steph. al. & deinde o-
mittunt est. ⁴⁸ Schot. II. Obser. 18. de *injunctis*, id est non conjunctis, vel certe de *injeclis*, vel *insertis* legit. Vul-
gata potest explicari, de tam egregiis, ut nemo possit vincere, sive melius facere, ut Ecl. v. 55. *Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus*. & Serv. ad x. Aen. 190. explicat, inimitabilia & propria Virgilio. cogitabam etiam de *invictis*,
ut alia manu fuit intrusum. sed vulgata satis placet. manus viri docti in ora codicis sui de *invictis* coniecit. BURM. ⁴⁹ de-
funt V. L. Vof. R. Steph. al. Haec cultura priori contraria est: nam ut illa sicco agro aquam immittit, ita haec abundantem
aquam deducit vernis temporibus, a varietate aeris. G. ⁵⁰ *prohibet* Cod. Urs. ⁵¹ defunt R. Vof. L. Steph. al. ⁵² PRAE-
sertim. maxime, praecipue Steph. ⁵³ vel autumnī L. R. Vof. ⁵⁴ tempus & frigus G. ⁵⁵ haec in Dan. legatur post
aut 7. 116. ⁵⁶ defunt Vof. L. R. Steph. al. ⁵⁷ defunt eisdem. ⁵⁸ defunt eisdem. sed Steph. & al. ad *Tenet*. ⁵⁹ UN-
de: de hujusmodi inundatione scilicet annis Steph. est annis al. ⁶⁰ deest Steph. al. ⁶¹ defunt R. Vof. Steph. al.
62 deest V. L. Vof. R. ⁶³ defunt Vof. R. L. Steph. al. Concava loca, quae concipiunt aquam pluvialem, in quibus aqua
constare consuevit, sive quae sunt ad ducendum (f. deducendum) humorem. G. ⁶⁴ ordo est a sequentibus Steph. ⁶⁵ de-
funt Vof. R. E. Steph. al. ⁶⁶ *officiunt*, & hoc Steph. Fabr. al. ⁶⁷ deest V. ⁶⁸ praevideatur G. prov. ut aves obint
Vof. R. Steph. Dan. aut aves V. ⁶⁹ umbra Vof. Steph. Dan. al.

Verlando terram experti) nihil improbus anser,
 120 Strymoniaeque grues, & amaris intuba fibris,
 Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipse colendi
 Haud facilem esse viam voluit, primusque per artem
 Movit agros, curis acuens mortalia corda:
 Nec torpere gravi passus sua regna veterno.

125 An-

SERVII.

119. IMPROBUS ANSER. Infatibilis, nulli probandus. Et dicit anseres agrestes.

120. STRYMONIAEQUE GRUES. Thraciae, a 70 fluvio, 71 [vel lacu] Strymone, 72 [qui fuit circa Amphipolim civitatem.] ET AMARIS INTUBA FIBRIS. 73 [Ut etiam] Donatus dicit, male quidam *intybam* avem quandam amari jecoris accipiunt: nam *intyba* 74 dicit *cicorea*, quarum radices multae & tenues ambiunt segetes & necant. *Fibris* autem abusive ait, quod radices 75 *intyborum* haec atque illac 76 decurrant, ut fibrae per jecur, id est, venae quaedam ac nervi. 77 [Alii *fibras* proprie dicunt rei cuiusque extremitates, sicut Cicero in Gabinium: 78 *Fibrae cinnamomum madentes*. Et in Tusculanis III. 6. *Non solum ramos amputare miseriarum, sed omnes radicum fibras evellere*. Unde & jecinoris extremae partes fibrae a nonnullis appellantur. Bene ergo Virgilius *intyborum*, vel *radicum*, vel *foliorum extremitates* fibras dixit. Alii herbas adserunt, ut Nigidius Commentario grammaticali: *Φυβή, herba. Sed ansea fibra dicta est, ut nunc etiam rustici dicunt*. Potest ergo hic *fibris* pro herbis accipi, quando ipsa *intybus* herbae species est.] AMARIS, nocentibus, ut x. Aen. 900. *Hostis 79 amare*.

122. AUT UMBRA NOCET. Ut Ecl. x. 76. *Nocent & frugibus umbrae*. 80 [VIAM. Rationem & artem colendi, *μὴ βόδω*.]

123. MOYIT AGROS, CURIS ACUENS MORTA-

LIA. CORDA. Dicturus est Jovem fecisse 81 multa, quae possunt in vituperationem venire: & ea hoc colore defendit, 82 quod dicat voluisse cum ingenium mortalibus ex necessitate praestare, ne torperet otio, quod ex rerum abundantia procreatur. 83 [Et *movit agros*, tanquam ipse colat agros, ut III. Ecl. 61. *Ille colit terras*: vel *movit*, id est, iussit coli, ut est terram vertere. *Curis* vero, solitudinibus. ACUENS. Exercens.]

124. VETERNO. Pigritia, 84 [otio; quia plerumque otiosos solet hic morbus incescere] Plautus in *Addicto*: *Opus facere nimio quam dormire mavolo, Veternum metuo*.] 85 *Veternus* autem dicitur morbus 86 intercus, id est, *ἰδρύω*, qui homines efficit pigros: & 87 dicimus hic *Intercus*, *hujus Intercutis*.

VARIORUM.

115. PRAESERTIM INCERTIS SI MENSIBUS. *Certis mensibus* apud Probum libro primo Grammaticae. sed aliter Nonius Marcellus. HEINS. Vid. ad Ovid. II. Artis Amat. 318. Salmat. Exerc. p. 631. de vernis capit.

116. EXIT. *Exit* Gudianus.

117. TEPIDO. *Trepido* Menagius primus.

118. LABORES. Deest haec vox Gudiano. apud Serv. ad II. Aen. 306. legitur, *hominumque deumque labores*. vitiose credo. & ex alio loco translatum, cum *sunt* erat in Servio Leideni. BURM.

120. IN-

70 flumine L. & al. 71 defunt L. R. Vof. Steph. al. 72 defunt iisdem. 73 defunt L. Dan. 74 dicitur L. Vof. R. *cichorema* Vof. quorum al. dici Salmat. 75 *intybarum* V. 76 decurrunt Steph. al. 77 defunt Vof. L. R. Steph. al. usque ad *Amaris*. *Intyba* pluralis, generis neutrius, singularis vero masculini, ut Lucius (f. Lucilius) in V. *Intybus herba. praeterea pedibus pressus equinis*. Item *Intyba* vena quaedam pessima, & nervi amari terrae. *Amaris fibris* metaphorice, amaro succo. fibras enim animalia habent, id est, summatum pecorum (f. jecoris) partes. G. Vide Salmat. Exerc. Plin. p. 583. 78 legitur in Orat. in Pison. xl. sed ibi *Fimbriae cinnamomum* hodie circumfertur. 79 *Amari* Steph. *amare*, quid increpitas al. 80 defunt L. Vof. R. rationem *μὴ βόδω* & Dan. sed *μὴ βόδω* caret Steph. & al. 81 jam multa L. Vof. multa possunt in vituperationem venire, & haec loco defendit, quia ait, *mortalia corda*. G. 82 quo Vof. R. 83 defunt Vof. R. L. Steph. al. 84 defunt L. Steph. al. 85 nam *veternus* dic. Steph. nam *veternum* dicitur R. Vof. L. al. 86 *intercutis* *idrops* Dan. incus al. 87 dicitur Fabr. dicitur *intercus*, *intercutis* Vof. Steph. pigros, *intercus* *intercutis* R. V. hic & *hujus* omittunt al.

- 125 Ante Jovem nulli subigebant arva coloni:
 Nec signare quidem aut partiri limite campum
 Fas erat: in medium quaerebant: ipsaque tellus
 Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.
 Ille malum virus serpentibus addidit atris,
 130 Praedarique lupos jussit, pontumque moveri:

Mel-

SERVII.

125. ANTE JOVEM. ⁸⁸ [Ante regnum Jovis.] NULLI. Vetuste pro non significat: Terentius in Hecyra I. II. 4. *Si non quaeris, nullus dixeris*: ut ipse alibi IV. Georg. 516. *Nulla Venus, non ulli animum flexere*. Tale est VI. Ecl. 6. *Et nil mea carmina curas*, pro non curas. SUBIGEBANT. Domabant, mollabant, ac per hoc, ⁸⁹ [suo labore] colebant.

126. LIMITE. ⁹⁰ Termino, ut XII. 898. *Limes agro positus*. NEC SIGNARE QUIDEM. ⁹¹ Signare, notare; propterea, quod cum agri colonis dividerentur, fossa ducebatur ab oriente ad occidentem, quae ⁹² *cardo* nuncupabatur; & alia de septentrione ad meridiem, qui *decimanus limes* vocabatur: & alii minores erant in obliquum discreti, qui *lineares* appellabantur, & agros per centurias, sive per jugera, divisos coercerant.

127. ⁹³ [IPSA TELLUS. *Ipsa*, ultro, sponte sua, ut IV. Ecl. 21. *Ipsae lacte domum*.] PARTIRI. Dividere, & designare. ⁹⁴ FAS. Id est, lex. IN MEDIUM QUAEREBANT. In commune, ⁹⁵ [id est, in publicum, ut ipse alibi XI. Aen. 335. *Consulte in medium*.]

128. OMNIA LIBERIUS. Quia supra 99. ait *atque imperat arvis*. ⁹⁶ [Alii liberius, pro liberalius accipiunt, bene: tunc enim libere cuncta sponte ferebant: nunc autem imperante alio, per laborem culturae serviunt.

129. ILLE. Jupiter, scilicet, adeptus imperium.] MALUM VIRUS. ⁹⁷ Bene ad ⁹⁸ discretionem epitheton addidit, ⁹⁹ *malum*: nam *virus* & bonum & malum est, sicut venenum: nam idem ¹ est.

Venit autem a Graeco: nam ² & illi *φάρμακος* medium habent, id est, & bonum & malum. Sane VIRUS, hodie tres tantum habet casus: *boc virus*, *boc virus*, & *o virus*. Antiqui, *hujus viri* dicebant: Lucretius, II. 475. *Tetri primordia viri*. ³ [Nonnunquam pro foetore ponitur *virus*, ut apud Lucilium: *Anseris herbilis virus*. ADDIDIT aut abundat, aut addidit, quia habebant ante nonnihil veneni. ATRIS, modo noxiis, id est, ad tenebras & mortem mittentibus.

130. PRAEDARIQUE LUPOS JUSSIT. Utrum ut ipsi praedas faciant, an ut ipsi capiantur? PONTUMQUE MOVERI. Ventis scilicet. Cicero: *Mare movetur ventis, ne putescat*.

VARIORUM.

120. INTYBA. *Intuba* Venetus. *intiba* multi. vid. Brodae. v. Miscell. 36.

122. HAUD. Aut Gudianus. *haut* Moreti quartus & Mediceus, & ita passim.

Ibid. PER ARTEM. Vide ad Grat. Cyneg. 151. & X. Aen. 632.

124. SUA REGNA. *Sua jura* Ed. Venet.

125. SUBIGEBANT. *Subiebant* Leidenensis sec. & Voss. praeter alia vulgarum vindicat Seneca, quem huc respexisse credibile Epist. LXXXVI. de Scipione: *terram, ut mos fuit praescis, ipse subigebat*.

126. SIGNARE QUIDEM. *Signare solum* legitur apud Macrobius libro primo Saturnalium cap. 8. sed imposuit illi, ut opinor, memoria. *Ne signare quidem* Vaticanus Pierii, cum primo Moretano, Gudiano, ac Menteliano priore ex nostris. HEINS.

Nec

⁸⁸ desunt L. Vof. R. usque ad *partiri* §. 127. in Steph. erat tantum, *subigebant*, suo labore colebant arva, reliquis usque ad *partiri* desideratis. & ita Basil. quae *arva* ignorat. ⁸⁹ desunt Dan. Fabr. ⁹⁰ inter litem & terminum hoc interest. *Limes* consecratus est, adeo ut quoniam * Turnus eum commovit, sit autem *terminus* limes agrorum. G. ⁹¹ deest Fabr. ⁹² errare Servium, & *cardinem* a septentrione in meridiem directum docet Salm. Exerc. Plin. p. 475. & alibi. ⁹³ desunt Fabr. ⁹⁴ FAS. licebat Edd. al. ⁹⁵ desunt L. R. Vof. Steph. al. ⁹⁶ desunt L. Vof. R. Steph. al. ad *Malum*. ⁹⁷ deest G. ⁹⁸ distinctionem G. ⁹⁹ deest Vof. R. Dan. & al. ¹ est. sub Saturno fuere Serpentes, sed sine veneno G. a deest Dan. ² desunt L. Vof. R. Steph. al. usque ad *Iguemque* §. 131.

Mellaque decussit foliis, ignemque removit,
 Et passim rivis currentia vina repressit:
 Ut varias usus meditando extunderet artis
 Paullatim, & fulcis frumenti quaereret herbam:

135 Ut

SERVII.

131. MELLAQUE DECUSSIT FOLIIS. Quia est opinio, fluxisse arboribus mella.] IGNEQUE REMOVIT. Non⁴ penitus sustulit, ⁵ [non extinxit,] sed occultuit: Unde est VI. Aen. 7. *Quaerit pars semina flammae, Abstrusa in venis silicis.*

132. ⁶ [PASSIM. Abundanter, ubique. RIVIS. Fluminibus.]

133. ⁷ [UT VARIOS USUS. Usus ⁸ *varius*, ut cum opus rebus esset, excogitarentur artes, per quas invenirentur. MEDITANDO. Ab agente est, id est, dum meditatur.] EXTUNDERET. ⁹ Studiose reperiret & coleret.

134. ¹⁰ [PAULLATIM. Epitheton artium est.] FRUMENTI HERBAM. Periphrasis segetis, ¹¹ [ut V. Ecl. 26. *Nec graminis attigit herbam.* QUAE- RERET. Id est, ipse usus: & quaereret, quali adhuc, quod non esset, id est, quasi intus in fulcis quaereret.

VARIORUM.

Nec etiam Ed. Dan. & al. nullus fere apud veteres scriptores locus, in quo non variant codices, in *ne* & *nec quidem*. vid. infr. 390. & *ne nunc quidem*, pro *nec* vindicavit Bentl. ad Horat. II. Sat. III. 262. imitatus Ovid. III. Amor. VIII. 42. *Siguabat nullo limite mensor humum*. BURM.

130. PRAEDARIQUE. Dubitat Servius an activo, an passivo significato sit accipiendum. & scrupulus posset nasci, quia *moveri*, non *movere* subjicit, quomodo si legeretur, *homines* possent intelligi, quos iussit praedari & capere lupos. sed & quia proprie Lupi *raptores* dicuntur, ut II. Aen. 355. & Vellej. Pat. II. 27. & non inusitatum duo verba diversa forma activa & passiva conjungere, praefertem hic activum sensum. ne actum agam, vide Cl. Drakeub. ad Liv. VIII. 34. Wopkens Lect. Tull. III. 13. & mirum est, hic codices constanter *moveri* habere, quum alias in his variare soleant.

ut infr. lib. II. 316. in hoc ipso verbo *movere*. & apud Lucan. I. 13. *Bellumque movere*, *Permissum ducibus*, ubi male Heinss. contra codices *moveri* malebat. contra temere apud eundem lib. x. 347. *ut colla ferire Caesaris, & Socerum jungi tibi, Magne, juberes. feriri* praeferre volebat Oudendorpius, licet admodum fluctuet. sed postea confidentior factus similia exempla plura produxit ad Caesar. II. de Bell. Civil. 5. BURM.

Ibid. MOVERI. Malim cum aliis capere de navigatione, ut ita *remis movere mare* passim occurrit. vid. ad Ovid. II. Amor. XI. 5. & VI. Metam. ult. nam si, ut Servius, intelligas, etiam aureo seculo nullos fuisse ventos statuendum, quare & tunc putesceret mare. sed eo seculo nulla commercia exercebantur, propter quae navigare, aut praedari instituerunt homines. praecipue vero respicit pericula & naufragia, quae instituta navigatione creberrima generi humano in avaritiae mercedem evenisse passim Poetae canunt. vid. Ovid. II. Amor. II. & alios passim. BURM.

131. DECUSSIT. *Discussit* Zulichemianus & fragm. Moreti. *suppressit* Moreti primus, quod, nisi sequeretur *repressit*, probarem. opponitur enim illi ex Ecl. IV. 30. *Et durae quercus sudabunt rosida mella. & stillare* alii dixerunt. hunc sudorem quasi suppressit Jupiter pejore seculo, ut cura hominum mella deinde ex apibus, alveariis inclusis, colligerentur. sed & *decussit* eleganter; quasi detulerit folia, & manu sua mella inde decusserit. Gloss. Regii *projecit* explicat. sic *decutere rorem* lib. IV. 12. & *silvis decutere honorem* lib. II. 404. BURM.

132. RIVIS. *Rivos* Venetus, ut sit appositio. non probro tamen.

134. HERBAM. *Herba* Parthas. pro *paullatim* Waddel. Anim. Critic. malebat *ut visem*. sed artes non statim omnes inventae, nec perfectae. sed paullatim incrementa capere. BURM.

135. ET

⁴ desunt Vof. R. L. ⁵ desunt Vof. R. L. Steph. al. ⁶ desunt L. Vof. R. ⁷ desunt iisdem, Steph. & al. ⁸ sed: ipso & sep. Vof. ⁹ desunt Vof. R. Steph. al. ¹⁰ desunt iisdem usque ad Novita 7. 137.

135 Ut filicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii sensere cavatas:
Navita tum stellis numeros & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.

Tuna

SERVIL

135. UT SILICIS VENIS. Proprie dictum: " Quadrigarius quarto: *Inter venas saxi*. ABSTRUSUM, latentem, & quasi divinitus absconditum: Et hoc est, quod dixit, *ignemque removit*. Sane *absconditum* dicitur, non *absconsum*, quia *conditum* facit, non *consum*.

136. ALNOS. Arboris species, & per hoc linitres fluviales ostendit. FLUVII. Id est, qui in fluviiis navigant. SENSERE CAVATAS. Hoc est, quod ait *paullatim*.]

137. NAVITA. Pro nauta: sicut *Mavors*, pro " Mars. NUMEROS ET NOMINA FECIT. *Numeros*, aut currendi modos, id est, ortus & occasus: quod si est, quasi rem philosophorum praetermisit: nam tantum de nominibus dicit, ut *Pleiadas*, *Hyadas*. Aut certe revera ait *numeros*: nam Hipparchus scripsit de Signis: & commemoravit etiam, unumquodque signum quot claras, quot secundae lucis, quot obscuras stellas habeat: Secundum quod bene " commemoratis signis, quasi notum, stellarum numerum praetermisit. " [Aut *numeros*; quia Septentrionem dicimus: *Nomina* fecit vero, notamina, Plautus in *Menechmis* II. I. *Juvencus fecit nomen Paeniculo mihi*. Et in eo, " quod dicit nautam stellis numeros & nomina fecisse, significat necessitate quaerendarum rerum, quae ante spoute sua cunctis proveniebant; homines navigandi peritiam & studium reperisse: & ex eo, quod sequitur, id quod praecedat ostendit. Navigandi quippe peritiam sequitur studium mo-

tus, & rationes syderum cognoscendi, propter tempestatem maris, & ventorum motus.]

138. PLEIADAS. " Signum est ante " genus Tauri, quod " [Graeci *ῥέον* dicunt, id est, petimen. Quidam autem non omnium boum *ῥέον*, sed eorum tantum, qui sunt ita ut Cyprii gibberes, sicut Aristoteles quoque refert; sed & gibber ipsum *ῥέον* nominat. Sed *Pleiades*] ortu suo primae navigationis tempus ostendunt. Unde Graece *Pleiades* dicuntur *ἀπὸ τοῦ πλείον*: Latine Vergiliae, a verni temporis significatione, quo oriuntur " [vel quod Pleiones & Atlantis filiae sint. Sunt autem septem: " Taygete, Alcyone, Celaeno, Sterope, Merope, Maja, Electra, quae excisum " Ilium dolens, lucere desit. Quidam " Meropen volunt non apparere, velut erubescens, quod sola e fororibus cum Sisypho mortali concubuerit.] HYADAS. " *Hyades*, signum est & in fronte Tauri, quod ortu suo efficit pluvias: unde stellae ipsae, " *Hyades* vocantur *ἀπὸ τοῦ ὕδρῳ*, quas Latini " exinde *Succulas* appellaverunt. " [Alii *Hyadas*, a porcis, quas Graeci *ῥέον* dicunt, a nobis *suas* appellantur, non a pluviiis, quas *ἱερός* vocant, dictas accipiunt: nam ideo & Succulas dici a suis. Hae sunt in fronte Tauri, in formam Y litterae: Unde etiam *Tadas* dici volunt. Has alii septem, alii quinque dicunt his nominibus: Pytho, Synecho, Baccho, Cardie, Nifeis.] CLARAMQUE LYCAONIS ARCTON. Elicem dicit, id est, majorem Septentrionem: nam minor Cynosura dicitur. LYCAONIS autem, sub-

11 deest Fabr. Daniel vero edidit, quasi illa verba *inter venas &c.* usque ad *absconditum* essent Quadrigarii. 12 Mars: nam *mare* dicunt Graeci L. in marg. credo " Apr. 13 memoratis L. V. R. Vol. 14 deest Steph. al. ad *Et in eo*. L. Vol. R. usque ad §. 38. 15 cum dixit al. 16 Pleiades sunt stellae in cauda Tauri, quae verno ortu *Vergiliae* appellantur, quae ortu suo primae navigationis tempus ostendunt. Has a matre Pelione (Pleione) quidam nominatas existimant: sicut etiam Atlantidas a matre (patre) Atlante. Pleides, quae navigantibus ortu suo primae navigationis tempus ostendunt, initium ΑΠΟ ΤΟ ΠΛΕΙΟΝ, (f. ἀπὸ τοῦ πλείονος) id est plures, quae in uno loco esse videntur. G. 17 genu V. L. Vol. R. 18 deest Vol. R. G. L. Steph. al. & mox ostendit: Graeci *ῥέον* dicunt, id est * *petimen*. Dan. vid. Fest. in *petimina*. 19 deest L. Vol. R. Steph. al. 20 Taygete, Alcyone, Celaenis &c. Dan. qui omisit Majam. Aferope etiam al. 21 filium Dan. unde Munck. ad Hyg. fab. cxcii. *excisum filium* faciebat. 22 Steropen Dan. 23 *Hyadae* sunt stellae in fronte Tauri, ut Chaldaei tradunt, nutrices Liberi patris, ut Musaeus, ab Hya fratre, quem in venatione interemptum fleverunt, unde dictae. Alii ab eo Hyadas dictas putant, quod ortu earum pluviae nascuntur: quae amantis (f. a nautis) succulae vocantur. Alii, quod magis credibile est, Y littera * formatae Hyades appellatae sunt. G. 24 Hyadae L. confer notam Servii ad lib. 1. Aen. 748. ubi *ἀπὸ τοῦ ὕδρῳ*. 25 deest L. Vol. R. V. Steph. al. succulas al. 26 deest Vol. L. R. Steph. al.

Tum laqueis captare feras, & fallere visco,
 140 Inventum: & magnos canibus circumdare saltus.
 Atque alius latum funda jam verberat annem,

Alta

SERVIL.

²⁷ subaudi filiam, ut VI. Aen. 36. *Deiphobe Glau- ci*. ²⁸ Lycaon enim, rex Arcadiae, habuit filiam Calisto, quam cum vitiaisset Jupiter, Juno in ur- sam convertit: & postea Jupiter miseratus in si- gnum ²⁹ [Septentrionis coeleste transtulit. CLAR- AM ergo, notam, ut v. 495. *Tuus o clarissime frater Pandare*: vel quia non, vel nunquam, oc- cidit; ideo *claram*: vel quia illic alia obscurior est.]

139. TUM LAQUEIS CAPTARE FERAS, ET FALLERE VISCO INVENTUM. ³ [Captare, occu- pare velle; &] unus sensus est divisus interpositio- ne alterius: nam *Laqueis captare feras*, ad venationem pertinet, id est, illaqueare feras incurvatis arboribus: *Fallere visco*, ad aucupium. Item ad venationem. ET MAGNOS CANIBUS CIRCUMDA- RE SALTUS. Male autem de aucupio quidam ³¹ hoc respuunt, totum referentes ad venationem: & dicunt, *Fallere visco*, pro visceratione positum: constat enim luparios ³² carnibus tinctis veneno lupos necare: quod ideo non procedit, quia *hoc viscum*, *hujus visci* facit, sicut *templum*, ³³ *tem- pli*: unde est, *Fallere visco*. *Viscus* vero, id est, caro, *visceris* facit, ut, *pecus*, *pecoris*. Et si de carne loquebatur, *viscere* debuit dicere. Lucre- tius: *Permixtus viscere sanguis*. Item ipse I. 837. *Viscus gigni*, ³⁴ *sanguenque creati*. ³⁵ [Primo de nautis, & navigio invento; postea de venatione dixit; nunc de piscatoribus loquitur: cuncta enim haec necessitas invenit.]

141. ATQUE ALIUS LATUM FUNDA JAM VER- BERAT. ³⁶ [Ordo est: jam alius & funda.] Genus retis, dictum a fundendo, id est, ³⁷ reticulum, ³⁸ quod dicitur βέλαον.

VARIORUM.

135. ET SILICIS VENIS. *Us* scripti nostri & Pieriani omnes. quidni admittamus? mox, *Tunc alnos fluvii primum*, non *primum fluvii*, in scriptis nostris, Mediceo & Gudiano exceptis. HEINS. *Us* etiam Regius. & Serv. ad VI. 7. noster repetit. sic Ecl. VI. 32. I. Aen. 398. & 485. ubi vide quod *tunc alveos* Scheffer. d. I. *alnos* Mentel. pri. a m. pr. *alnos fluvii primum* Reg. *sensere* vero vim hanc habet, ut licet leves essent primae hae naviculae, tamen ut pondus aliquod fluvii gravati sen- serunt, non adfuerit antea huic oneri. sic Petron. CXXIV. *sensit terra deos*. hinc *gemere* mare & si- milia passim dicuntur Poëtis. vid. Heinf. ad Ovid. II. Fast. 390. BURM.

Ibid. EXTUNDERET. *Extunderet* Mediceus, Men- telianus, & alter Vossianus, sed fragmentum Mo- retanum cum Leidensi *excunderet*. alter Rottendor- phianus *extruderet*. sed vulgatum Nonius agnoscit in *extundere*. Ubi mendose & *varias* circumfer- tur, sed bene ibidem *artis* non *artes*, quod & Gudianus confirmat. HEINS. *Extruderet* citat Schefferus lib. I. de Militia Navali cap. 3. *Medi- cando* etiam alter Menagianus. *excunderet* Parrhaf. Ed. Venet. vid. inf. IV. 319. & Heinf. ad Ovid. III. Amor. v. 34. BURM.

137. STELLIS. *Stellas* Menagianus alter. vid. Ma- crob. I. Somn. Scip. 19. & ibi Pontanum. Claud. II. in Stilic. 434. *Senex, numeros qui dividit as- tris, Et cursus, stabileque moras*. Serv. ad VI. Aen. 64. citat *navita cum stellis*. BURM.

138. PLEIADAS, HYADASQUE. *Pliadas* pluri- mi; & *Hyadas* Venetus. Heinsius volebat *Phiadas* atque *Hyadas*. *Pleiadasque Hyadas* clarique, ex Parrhaf. notat Mafvicius. sed ibi erat, *Pliadasque, Hy-*

²⁷ subaudi Vof. L. V. subauditur G. ²⁸ Altera ursarum est: in quantum (f. quam, vel in quam tum) transfigurata est Calisto Lycaonis filia, Dianae in venatione comes, quam Jupiter adamavit, & in Dianam versus cum ea concubuit, quae cum pinguis apparuisset de suo * (de suo comitatu Diana) eam removit, quae Arcadem puerum edidit. sed Juno odio pelli- cata (f. pellicatus) in ursam eam transfiguravit, & venanti filio obtulit: cumque ille seram putasset * (f. &) insequi coepisset, Jupiter eos iisdem figurans astris consecravit. Et illa velut ura fugiens, ille velut impetum faciens in eam * quod sidus se- ptentrion dicitur, sive a numero stellarum, sive quod in parte poli septentrionalis sit, hoc est * Arcton appellatur, illum zu- tem Aetiosilam (Arctophylacem) eo quod juxta locatus custos esse videatur. *Claram* autem dicit quia semper apparet, G. ²⁹ desunt Vof. R. L. alii a *Claram*. septentrionis Steph. Dan. ³⁰ desunt L. Vof. Steph. al. ³¹ fallere visco L. sed *hoc* desunt Vof. Steph. al. ³² canibus unctis L. ³³ *hujus templi* L. ³⁴ sanguinemque L. Vof. R. ³⁵ desunt L. Vof. R. ³⁶ desunt iisdem & Steph. al. ³⁷ reticulum L. & Mafvic. jaculum Dan. ³⁸ qui Vof. R. L. & al.

Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.

Tum ferri rigor, atque argutae lamina ferrae:

(Nam primi cuneis scindebant fissile lignum.)

145 Tum variae venere artes. Labor omnia vicit

In-

SERVII.

142. ALTA PETENS. ³⁹ [Nonnulli *alta petens* ~~ad~~ *maris* piscationem adplicant; ut prima pars, *funda jam verberat amnem*, fluminis piscatio videatur: *Alta petens*, *pelagoque alius trahit humida lina*, de mari dixerit.] TRAHIT HUMIDA LINA. ⁴⁰ Everriculum significat. ⁴¹ [Et trahit recte, quia hoc genus retis *tragum* vocatur.]

143. FERRI RIGOR. Durities ⁴² [ferri, unde *enfes rigidi* fierent:] unde & *rigidus* durus homo dicitur. ARGUTAE SERRAE. Stridulae, sonorae, ⁴³ [ut inf. 294. *arguto pectine*.] ⁴⁴ Et dicitur Perdix, sororis Daedali filius, invenisse ⁴⁵ circinum & serram: ⁴⁶ [cui magister invidens, quod melior in hoc fuisset inventus; ne plura inveniundo laudem ei infringeret, apud Athenas ex arce Minervae eum praecipitavit. Lamina autem ferrae, definitio.]

144. SCINDEBANT FISSILE LIGNUM. Quod findi potest; ⁴⁷ * [aut scindendo fissile faciebant; aut ibi scindebant, ubi fissile erat.]

145. TUM VARIAE VENERE ARTES. Ex necessitate scilicet diversarum rerum, quibus homines, repressa spontanea cunctarum rerum origine, & terrarum fructificatione, coeperunt egere.] LABOR IMPROBUS. Vel magnus, vel nulli probabilis: nullus enim est amator laboris: ⁴⁷ [vel infestus, assiduus, sine moderamine.]

VARIORUM.

Hyadas claramque. & super *Pli* erat adscripta littera *e*. BURM.

139. VISCO. Medicos quosdam *bibisco* legere narrat Brodaeus Miscell. II. 29. *Visco* alii de aucupio intelligunt. vid. ad Val. Flacc. VI. 162. BURM.

141. FUNDA JAM VERBERAT AMNEM. Ever-

berat malleum, si per veteres membranas liceret. quo verbo noster denuo est usus Aeneidos duodecimo 866. *verberat* tamen Nonius agnoscit in *Amnem*. Gudianus *tam verberat*. Gellius Noct. Attic. I. 24. *puer animum ejus ad audiendum everberat*. HEINS. *Latum funda* omnes fere scripti. sed Juntina Ed. *funda latum*. post *amnem* distinguit Regius cum Servio. & ita Catroeus. *verberat* retinco; nam *everberare* dicitur de repetitis verberibus; sed hic agit de rete, quod jacitur e manibus, quod verberat quidem aquam, sed deinde alta petit, nobis *cen. Werpnet*. quod *βόλον* a Servio redditur. ut sequens rete *everriculum*, quod trahitur. sic *δρυτρυλλοι* & *δρυτρυλλοι* distinguuntur a Polluce lib. VII. cap. 31. ut recte notat Emmenestius. denique verae fundae *verbera* dat noster inf. *γ*. 309. BURM.

142. ALTA PETENS. Servius, quem sequitur Catroeus, haec de mari & everriculo capit, ut distinguatur post *amnem*. sed nescio quid inconcinni est tunc in *pelagoque*, licet sciam copulam *que* saepe tertiae & quartae etiam voci adjungi. rectius vero *funda* jacta in amnem, eoque verberato, *alta*, id est, fundum fluvii dicitur petere. nam & *flumen altum* dixit Maro lib. IV. Georg. 333. & Ovid. I. Trist. VIII. & *lacus altae aquae* Ovid. V. Met. 385. qui & passim fontes & alveos *altos* dixit. & ita alii. BURM.

Ibid. LINA. *Ligna* Menagianus.

143. FERRI RIGOR. Intelligo secures & alia fabrilis instrumenta. ut sit *ferri rigor*, pro ex rigido ferro facta instrumenta. BURM.

Ibid. SERRAE. *Serae* Parrhas. *sarrae* Mentelii prior. *Laminina* Cod. Daniel.

144. NAM PRIMI. Primum scripti, praeter Mediceum duosque aut tres alios: non probro. quamquam

³⁹ desunt L. Vol. R. Steph. al. ⁴⁰ verriculum L. Steph. Dan. al. Glossae *verriculum* *ovaym* & *Tragum* *ovaym*. Papias *Tragum*, genus retis a trahendo. vid. Non. in *Everriculum*. BURM. ⁴¹ desunt Vol. L. R. Steph. al. ⁴² desunt iidem. ⁴³ desunt iidem. ⁴⁴ Perdix discipulus Daedali ferrae usum primus invenit, cui &c. sed post *praecipitavit* additur. Hic est sororis ejus filius, vel propter quem Minoem (ad Minoem) fugit. a Minerva avem Perdicem amotus (s. in avem p. transmutatus) & quia praecipitatus esset, in altum non potest volare. G. ⁴⁵ circinam L. ⁴⁶ desunt Dan. ad *lamina R.* Vol. Steph. al. ad *γ*. 144. sed L. ad *labor γ*. 145. ⁴⁷ * desunt Steph. al. ⁴⁷ desunt L. R. Vol. Steph. al.

Inprobus, & duris urguens in rebus egestas.

Prima Ceres ferro mortalis vertere terram

Instituit: quum jam glandes atque arbuta sacrae

Deficerent silvae, & victum Dodona negaret.

150 Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos

Effet

S E R V I I.

146. ET DURIS URGENS IN REBUS EGESTAS. *Urgens*, ⁴⁸ cogens, & quasi importune insists. *Egestas*. ⁴⁹ [Indigentia rerum.] ⁵⁰ [Prior est egestas, quam paupertas: paupertas enim honesta esse potest: Egestas autem turpis est.] Persius Prol. 10. *Magister artis ingenuique largitor Venter, negatas artifex sequi voces.*

147. PRIMA CERES FERRO MORTALES VERTERE TERRAM INSTITUIT. Prima Ceres ⁵¹ omne agriculturae genus hominibus indicavit: ⁵² superfluum enim quaestionem movent ⁵³ quidam commentarii, dicentes Osyrim vel ⁵⁴ Triptoleum aratrum invenisse: nam aliud est unam rem ⁵⁵ invenire, & aliud omnem agriculturam docere: ⁵⁶ quod fecit Ceres. Nam *ferrum* dicendo, cuncta generaliter rusticorum arma complectitur. ⁵⁷ [Sane solum hoc nomen est in polysyllabis, quod ultimam producat in nominativo, & eam in obliquis corripit, ut *Ceres*, *Cereris*.]

148. SACRAE DEFICERENT SYLVAE. *Emphas* est, ⁵⁸ id est, etiam sacrae: quarum sterilitas caeterarum quoque significat infocunditatem. *ARBUTA* autem sunt rubra poma sylvarum, ⁵⁹ quae Plinius unedones vocat; quod asperitate ⁶⁰ sua plura edi non possint. ⁶¹ [*Sylvae* autem si nominativus pluralis est, figurata declinatio est; si singularis genitivus est, possessiva.]

149. VICTUM DODONA NEGARET. *Dodona* civitas Epiri est, juxta quam nemus est Jovi sacrum, & abundans glandibus semper: ⁶² [de cuius nemoris arboribus columbae oracula petentibus dare consueverant] ⁶³ unde & *ναρ' ἱεροῦ* *Dodona*

nae efficit mentionem; ⁶⁴ [quia dixit sup. 8. *Chaoniam pingui glandem mutavit arista*: sunt enim Chaones in Epiro, perinde ut Dodona.] Et totum quod dicit hic, hoc est: Prius homines, ut legimus, pasti glandibus sunt, nec aliud ad victum quaerebant. Cum igitur jam deficerent glandes, & non solum quaelibet sylvae, sed etiam sacrae victum hominibus negarent; & cum aliis sylvis ipsa quoque Dodona civitas, quae juxta se nemus Jovi consecratum habebat, glandes usibus humanis subtraheret, Ceres prima omne genus agriculturae hominibus indicavit.]

150. LABOR ADDITUS. Aut, datus; ut nihil mali ante habuerint: aut revera *additus*; quia ante erat quidem labor, sed tantum herbarum, ⁶⁵ intyborum; postea accessit rubiginis, carduorum. ⁶⁶ [*Labor* autem, quem Graeci *νομίον* dicunt.]

V A R I O R U M.

quam & id ipsum pro diversa lectione, apud Fulgentium occurrit in scriptis, Mytholog. III. cap. II. HEINS. *Jam primum* Ed. Venet. *nam primum* Regius, Parrhaf. & alii. & Ed. Mediol.

Ibid. LIGNUM. *Robur* Leidenfis unus a m. sec.

145. ARTES. *Rates* Venetus.

Ibid. VINCIT. *Vicit* Mediceus & Mentelianus uterque & Gudianus cum Menagiano altero & Leidenfi recte. nam *venere* praecessit. Apud Macrobius tamen Saturnaliu v. cap. 16. vulgatum obtinet. versui proximo Mediceus, *duris surgens in rebus egestas*, non *urgens*. HEINS. *Vicit* Regius a m. prima & recte: non enim sententias loquitur ex

48 id est cogens Steph. al. 49 desunt Dan. 50 desunt L. Vof. R. Steph. al. forte leg. *prior*. quod etiam Dorvillio meo in mentem venerat. 51 omni Vof. R. 52 superfluo V. L. R. L. Steph. superfluo al. 53 desunt Vof. R. V. L. Dan. 54 Tlepolemum G. 55 invenisse, aliud G. 56 Ceres cum filiam quaereret Lilybaeam (Lilybaeum) & in Atticam adveniret, ad Caelium (Celeum) hospitaliter ab ipso suscepta, reddidit gratiam. Nam filio ejus Tlepolemo (Triptolemo) arandi ac ferendi usum, ut ille hominibus ostenderet, demonstravit. G. 57 desunt Vof. R. L. Steph. al. & repetitum ex nota supr. ad p. 96. 58 vel etiam L. 59 quae unedones vocantur G. 60 sui plures uti non possunt V. R. Vof. (sed illi desunt) sui plures eis uti n. p. L. 61 desunt Vof. R. L. Steph. al. 62 desunt Vof. R. L. Steph. al. 63 & ideo Dan. 64 desunt Vof. R. L. ad p. 150. seq. Steph. & al. ad *etiam*. 65 Intybarum L. intiborum R. 66 desunt R. L. Vof. Steph. al.

Effet robigo, segnisque horreret in arvis
Carduus. Intereunt segetes: subit aspera silva,
Lappaeque tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur avenae.

155 Quod nisi & assiduis terram insectabere rastris,

Et

S E R V I I.

151. ESSET. ⁶⁷ Comesset, consumeret, ut IV. Aen. 66. *Est mollis flamma medullas.* ⁶⁸ ROBIGO autem genus est vitii, quo culmi pereunt, ⁶⁹ [quod a rusticis *calamitas* dicitur. Hoc autem genus vitii ex nebula nasci solet, cum nigrescunt & consumunt frumenta. Inde & *Robigus* Deus, & sacra ejus septimo kalend. Majas *Robigalia* appellantur.] ⁷⁰ Sed haec res abusive *robigo* dicitur: nam proprie *robigo* est, ut Varro dicit, *vitium obsoenae libidinis, quod ulcus vocatur*: ⁷¹ [id autem abundantia & superfluitate humoris solet nasci, quae Graeco *carupinis* dicitur.] SEGNI CARDUUS. Inutilis, infocundus. ⁷² [HORRERET. Abundaret, ut totum agrum impleat. SUBIT. Succedit loco intereuntium.] ASPERA SYLVA. Notandum, etiam de herbis sylvam dictam.

153. ⁷³ [LAPPAEQUE. Species herbae hirsutae: TRIBULIQUE. ⁷⁴ Genus spinæ, quod donec vi- ret mollia folia habet; ubi inaruerit asperantur in spinas: Hos *tribulos* sparsisse pugnaturus cum Romanis Hannibal dicitur, fugamque simulasse; quem cum Romani insequerentur ignorantes, & fugere credentes, in hoc genus fraudis incurrerunt, & ab hostibus in praelium recurrentibus caesi sunt. INTERQUE NITENTIA CULTA. Quae ideo coluntur, ut nitant; aut quae per cultum nitere debeant.]

154. INFELIX LOLIUM. Infocundum; contra II. Georg. 188. *Felicemque trahit linum.* STERILES AVENAE. Ad discretionem earum, quae feruntur: ⁷⁵ [nam in multis provinciis etiam inter fructuum genera numerantur. DOMINANTUR vero, eminent, quia & validiores & altiores sunt.]

155. QUOD NISI ET ASSIDUIS TERRAM INSECTABERE RASTRIS. Jam ⁷⁶ concludit, & hoc dicit: Nisi saepe sarrieris: propter ⁷⁷ illud, sup. 120.

Et amaris intyba fibris Officiunt: Nisi aves fugaveris: propter ⁷⁸ illud, *Improbis anser, Strymoniaeque grues*: Nisi falce amputaveris ramos: propter ⁷⁹ illud, *Aut umbra nocet*: Nisi votis invocaveris pluvias: propter sup. 100. *Humida solstitia, atque hyemes orato serenas*: sine causa ingentes frumenti alieni acervos aspicias. Per quod ostendit rusticum sua inertia famem, non anni vitio, sustinere. ⁸⁰ [Sane ad illud rettulit, quod supra 127. ait, *in medium quaeerebant*; at nunc sibi quisque, nec ad nos pertinet acervus alienus.] INSECTABERE. Pro insectatus fueris. Futurum indicativi pro futuro subjunctivi. RASTRIS. Sarculis.

V A R I O R U M.

ex sua persona Poeta, sed narrat, per quos gradus artes processerint industria hominum, ut recte hic Catroeus. BURM.

148. SACRAE. *Sacra* editio Genevensis cum Servio Danielis. *Sacrae silvae* dativum esse puto, ut Dodonaea intelligatur. utinam in aliquo codice reperiretur *sacras deficerent silvas*, ut infr. 298. *noctes non deficit humor*. ubi vide notas. sed sequenti versui tum vis fieret. si nominativus est *sacrae silvae*, ut Servius ponit, hypallage esse deberet, *silvae deficiunt glandes*, pro non exhibent; quod durius. si genitivus, construendum, glandes sacrae silvae deficerent, hoc verbo neutro significatu posito. BURM.

150. FRUMENTIS. *Frumenti* Gudianus. an *ex frumentis*, id est cum feri coeptum esset? ut *mala calmus* Gudianus & a m. pr. Parrhaf. BURM.

151. RUBIGO. *Robigo* Mediceus noster cum Gudiano, & Vaticanus Pierii, de quo ad Nasonem lib. IV. Fast. 907. sic & infra libri iidem praestantissimi versu 499. *Exesa invenies scabra robigine vela.*

67 deest R. L. V. Vol. Steph. al. 68 Rubigo Vol. R. L. Steph. al. Et Dan. semper. 69 deest L. Steph. al. 70 sed abusive Vol. R. L. V. Steph. al. 71 deest L. Vol. R. Steph. al. 72 deest iisdem. 73 tota nota deest iisdem. 74 genus * specie Dan. 75 deest L. Vol. R. Steph. al. 76 non claudit Dan. 77 illud etiam, *amaris* L. Vol. R. 78 deest V. L. Vol. R. 79 deest iisdem. 80 deest R. L. Vol. ad 7. 157. Steph. & al. ad *insectabere*.

Et sonitu terrebis aves, & ruris opaci
 Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem:
 Heu, magnum alterius frustra spectabis acervum:
 Concussaue famem in silvis solabere quercu.
 160 Dicendum, & quae sint duris agrestibus arma:

Quis

SERVII.

156. TERREBIS. Pro, terrueris.
 157. PREMES ⁸¹ UMBRAS. Coartabis, & immi-
 nues, ⁸² [compesces. VOTIS. Sacrificiis, precibus.
 UMBRAS. Id est, ramos arborum incumbentes se-
 getibus amputans. VOTISQUE VOCAVERIS IM-
 BREM. Ut invoces fore tibi pluviam. ALTERIUS
 ACERVUM. Qui haec accurate egerit. FRUSTRA
 SPECTABIS. ⁸³ In alio cernens, quod ipse non ha-
 beas.]

159. FAMEM SOLABERE. Ac si diceret: Ne
 glandibus quidem satiaberis: ⁸⁴ [sed tantum famem
 produces] quia dixerat, 149. *Et victum Dodona
 negaret.*

160. ⁸⁵ DICENDUM ET QUAE SINT DURIS A-
 GRESTITIBUS ARMA. Quasi magnum opus aggre-
 dior, ut III. Georg. 294. *Nunc veneranda Pales.*
 DURIS AGRESTIBUS. Quia in labore durant.] AR-
 MA. Id est, instrumenta: ut alibi I. Aen. 177. *Ce-
 realiaque arma.*

PHILARGYRII.

157. FALCE PREMES UMBRAS. Quia arbuta
 scri solent: & Premes, pro compesces.

VARIORUM.

tela. apud Scholiasten Horatii Ode XXIII. libri III.
ne mala culmos, pro ut. mox tribolique Mediceus
 & Gudianus. HEINS. *Robigus* Deus occurrit in
 lapide apud Reines. I. 233. BURM.

Ibid. HORRERET. *Horrescet* Venet.

153. NITENTIA. *Virentia* Parrhaf. & Ed. Me-
 diol. Male. vid. ad lib. II. 211. BURM.

154. DOMINANTUR. *Nascuntur* Moretanus se-
 cundus. vid. Ecl. v. 37.

155. TERRAM INSECTABERE. *Herbam insecta-
 bere* Mediceus & uterque Mentelii, primus More-
 tanus, & quinque alii cum Gudiano. sic supra, *offi-*

ciunt sine frugibus herbae, & mox *Area cum primis
 ingenti aequanda cylindro, Ne subeant herbae.* in-
 venerat eandem scripturam in codice pervetusto
 Pierius Valerianus. HEINS. *Adfidus Venetus.*
terram sectabere Parrhaf. *herbam* Regius; & praet-
 ulit Carroeus iactantior, quasi ipse primus ita e-
 didisset. Male. vid. supr. 104. qui vero rastris ter-
 ram insectatur, herbas malas simul eruit, & inter-
 ficit. BURM.

Ibid. INSECTABERE. Positum pro *insectatus
 fueris* dicit Servius. & non videtur convenire se-
 quenti *vocaveris*; sed vide quae diximus ad
 Phaedr. IV. ult. & ad Gratii Cynege. 243. sic mox
 208. *fecerit & dividit.* III. Aen. 367. *Vito & pos-
 sim.* BURM.

157. FALCE PREMES UMBRAS. *Umbra* non
umbras Mediceus, primus Moretanus, Mentelianus
 prior, Gudianus, & alii quatuor. quod & ipsum
 Nonius Marcellus agnoscit in *Premere*. HEINS.
 & Parrhaf.

Ibid. VOTISQUE. Respicit ad Jovis Pluvii in-
 vocationem, *ἱέω, ἱέω, & quis Ζεύς.* de quo vide ad
 illa Petronii cap. XLIV. *Jovem aquam exorabant,*
itaque statim urceatim pluebat. & hoc ordo re-
 quirat dictorum supr. 121. ubi post *umbra*, se-
 quitur. & invocari debet ideo, ut qui labores in-
 duxit, facilem faciat agriculturam. BURM.

158. HEU, MAGNUM ALTERIUS FRUSTRA.
 Apud Senecam libro VII. 5. de Beneficiis. *Heu, fru-
 stra magnum alterius.* sed pro vulgata stat scriptu-
 ra Nonius Marcellus verbo *spectare*. HEINS. Et
 recte, suum enim non alterius *expectaret*. sed cum
 pallore & invidia vicini fertilitatem agri videbat.
 Waddel. Animadv. Critic. p. 7. *Ulterius frustra
 expectabis.* sed contra scriptos codices & mentem
 Poetae. BURM.

159. CONCUSSAQUE *Concessamque* Editio Ge-
 nev.

⁸¹ UMBRAM V. L. Vof. R. ⁸² defunt Vof. R. L. ad §. 159. Steph. al. ad UMBRAS. ⁸³ F. in alieno. ⁸⁴ de-
 funt Vof. L. R. Steph. al. ⁸⁵ defunt L. R. Vof. ad ARMA. Steph. al. ad DURIS.

Quis sine nec potuere feri, nec surgere messes:
 Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,
 Tardaque Eleusinae matris volventia plaustra,
 Tribulaque, traheaeque, & iniquo pondere rastro:

165 Vir-

SERVII.

161. ⁸⁶ [QUEIS SINE. Sine quibus. SERI. Seminari. SURGERE. Crescere.]

162. VOMIS. ⁸⁷ Et ab eo quod est *vomer*, & ab eo quod est *vomis*, *vomeris* facit; sed rationis est, ⁸⁸ *vomer*: nam *vomis* usurpatum est: rarum enim est, ut ⁸⁹ in *is* excutia, ⁹⁰ [*ris*, in obliquis recipiant, ut, *cinis*, *pulvis*. Talis est & in Graecis ratio: nam ⁹¹ *actin* & *actis* dicunt.] *delphin* & *delphis*; *Eleusin* & *Eleusis*: sed verius in *n* desinunt, quod in obliquis habent, ut ⁹² *actinos*, *Eleusinos*, *delphinos*. INFLEXI PRIMUM GRAVE ROBUR ARATRI. ⁹³ [Periphrasticis aratrum: ⁹⁴ nam *inflexi* ⁹⁵ [*pro flexi*] posuit; ⁹⁶ quia *in* abundat: *Grave* autem *robur*,] propter sulcos altius imprimendos, ⁹⁶ * [*&* *grave robur* est, cui *vomer* accommodatur.]

163. TARDAQUE ELEUSINAE MATRIS VOLVENTIA PLAUSTRA. ⁹⁷ *Eleusin* civitas est Atticae provinciae, haud longe ab Athenis: in qua cum regnaret Celeus, & Cererem, filiam quaerentem, ⁹⁸ liberalissime suscepisset hospitio, ⁹⁹ illa pro remuneratione ostendit ei omne genus agriculturae: filium etiam ejus Triptoleum recens natum per noctem igne fovit; per diem divino lacte nutrit: & cum alatis serpentibus superpositum, per totum orbem misit, ad usum frumentorum hominibus indicandum. ¹ *Volventia* autem *plaustra*, id est, volubilia: ² *Matris Eleusinae*, id est, qualia ostendit

dit Ceres apud Eleusina: aut certe, qualibus Mater Deum colitur: nam ipsa est etiam Ceres. ³ [Romae quoque sacra hujus de plaustris vehi consueverant: *Volventia* autem, quae volvuntur, quod venit a volvo, non volvor.]

164. TRIBULAQUE. Genus vehiculi ⁴ [omni parte dentatum] ⁷ quo teruntur in area fruges maturae, ⁸ [quo maxime in Africa utebantur.] TRAHEAEQUE. Vel tabula est, ut quidam dicunt, quae trahentibus bubus solet areae induci, ad pabulum colligendum; vel vehicula sine rotis, quas vulgo *trabas* dicunt; &] ⁹ causa metri ¹⁰ [in hoc nomine] epenthesein fecit, ut *navita*, & *Mavors*, pro *nauta*, & *Mars*. ¹¹ [Traha autem vehiculum est a trahendo dictum: nam non habet rotas.] INIQUO PONDERE RASTRI. Pro iniqui ponderis, id est, magni; scilicet, ut sine labore rustici glebas ¹² possint infringere.

VARIORUM.

nev. pessime. ita IV. Georg. 81. *Nec de concussa tantum fluit ilice glandis.* BURM.

161. NEC POTUERE. Non Zulichemianus.

162. VOMIS. Vel *vomer* Rottendorphianus. vide supr. §. 46.

163. TARDAQUE. *Tardeque* Vossian.

164. TRIBULAQUE, TRAHEAEQUE. Apud Nonium *Tribulaeque*. sed mendose. *trahaeque* etiam

⁸⁶ desunt L. Vof. R. ⁸⁷ vomis dicitur, quod trudendo vomat terram G. ⁸⁸ ut *vomer* Dan. ⁸⁹ ut *his* L. ut in *ri* al. ut in *r* Vof. R. ut in *is* ex. R. in V. ⁹⁰ desunt L. ⁹¹ Attin in Attis V. ⁹² deest B. Attinos V. ⁹³ desunt L. Vof. R. usque ad *propter* in Dan. erat, vet. Cod. periphrasticis, quod ex Danielis margine in textum irrepsit, ut alibi. ⁹⁴ inflexi autem L. V. Vof. R. Steph. al. ⁹⁵ desunt Fab. ⁹⁶ nam *in* R. Vof. Steph. al. ⁹⁶ * desunt L. R. Vof. Steph. al. ⁹⁷ Eleusin Civitas, Ciae (f. Atticae) haud longe &c. usque ad *genus agriculturae*. deinde matrem autem Eleusinam quaerere dicit. nam ut patres Deos dicebant veteres, ita Deas matres vocabant. Eleusina dicta ab Eleusina Atticae. G. ⁹⁸ deest G. ⁹⁹ deest G. ¹ munere Steph. al. muneratione R. ² ergo hoc dicit, *plaustra volventia matris Eleusinae*, id est qualia &c. B. R. V. Vof. L. Steph. al. ³ aut quaerendum est quid sint *volventia plaustra Eleuf.* &c. Dan. ⁴ Eleusin V. L. Vof. R. al. ⁵ desunt L. Vof. R. Steph. al. Cl. Dorvillius conjiciebat, *sacra hujus deae plaustris vehi* &c. & de hoc more egisse Bentleium super Epistolis Phalaridis p. 289. mihi linguae Anglicae ignaro indicaverat. BURM. ⁶ desunt Vof. R. L. B. Steph. al. ⁷ *Teruntur* omnes scripti & editi ante Danielelem, qui *seruntur* dedit, ut credo, vitio operarum. quare operae pretium non retulere viri docti, qui solam Danielis editionem, & illam secutas, consulescentes, emendaverunt *seruntur*. ut Gataker. 11. Observ. 2. Scheffer de Re Vehic. 11. 7. pag. 127. Piccart. Peric. Critic. c. 27. Muncker. ad Hygin. Fab. cxii. qui unde *teruntur* volebat. immo Nestor jam ita citaverat. in quibusdam Edd. est, quo teruntur frumenta matura in area. BURM. ⁸ desunt L. Vof. R. Steph. al. ⁹ Epentheseis est *Trahae* pro *Trahae*, ut *navita* pro *nauta*. Traha autem Steph. al. ¹⁰ desunt L. Vof. R. ¹¹ desunt Dan. ¹² possit Vof. L. V. L. possit infringere G.

165 Virgea praeterea Celei vilisque supellex,
Arbuteae crates, & mystica vannus Iacchi.
Omnia quae multo ante memor provisâ repones;

Si

SERVII.

165. VIRGEA PRAETEREA CELEI VILISQUE SUPELLEX. Id est, vasa de vimine¹³ facta, quæ Ceres¹⁴ Celeo aliquando monstravit: ut *quævis*, *corbes*, & caetera.¹⁵ [*Vilis* autem¹⁶ *supellex* quoniam de genistis, vel junco, vel alba vite solent fieri.] Sane¹⁷ *haec corbis* dicendum est¹⁸ [foeminino genere,] secundum Tullium, qui ait,¹⁹ [in Sextiana] cap. 38. *Messoria se corbe contexit.*²⁰ SUPELLEX autem usurpatum est: nam artis est, *haec*²¹ *supellestilis*. Genitivus enim aut par debet esse²² nominativo, aut una syllaba major, ut *musæ musæ*:²³ *doctor doctoris*. Si duabus majorem²⁴ invenimus, contra artem id esse manifestum est, ut *anceps*, *praeceps*, & pauca alia.

166. ARBUTEAE CRATES. Ex arbuto factae.] ET MYSTICA VANNUS IACCHI. Id est cribrum areale. Legimus tamen & *vallus*, secundum Varonem:²⁵ [*Hanc fistucula Pollio mysta vallus*:] quod²⁷ idem nihilominus significat. *Mystica* autem *Iacchi* ideo ait,²⁸ quod Liberi patris sacra ad purgationem animæ pertinebant: & sic homines ejus Mysteris²⁹ purgabantur, sicut vannis frumenta purgantur. Hinc est, quod dicitur Osiridis membra a Typhone³⁰ dilaniata Iis cribro superposuisse: nam³¹ idem est Liber Pater, in cujus Mysteris *vannus* est: quia, ut diximus, animas purgat. Unde & Liber ab eo, quod³² liberet, dictus, quem Orpheus a gigantibus dicit esse³³ discerptum.³⁴ [Nonnulli Liberum Patrem apud Græcos³⁵ *Λικνίων* dici adserunt; *vannus* autem apud eos *λίκνιον* nuncupatur: ubi de more positus esse dicitur, postquam est utero matris editus. Alii *mysticam* sic accipiunt, ut *vannum* vas vimineum

latum dicant, in quod³⁶ ipsi propter capacitatem congerere rustici primitias frugum soleant, & Libero & Liberæ sacrum facere. Inde *mystica*.]

167. 37 [OMNIA QUAE MULTO ANTE MEMOR. Bene non vult rusticum tunc quaerere, quæ dixit, dicturumve est, cum jam opus sint.] ANTE MEMOR PROVISâ REPONES. Antequam agriculturam extrocas, ante præparabis hæc omnia, quæ in illius rei sunt usum necessaria. PROVISâ. Id est præparata. REPONES. Recondes, & salva custodies.

PHILARGYRII.

165. CELEI. Celeus rex Eleusinionum, apud quem Ceres hospitata dicitur filiam quaerens. Hic primus propter usum ferendi, quem a Cere Triptolemus filius ejus acceperat, excogitavit canistrâ, cistâ, & his similia.

166. ET MYSTICA VANNUS IACCHI. *Vannus* est vas vimineum latum, in quod propter capacitatem rustici congerere frugum primitias solent, & Libero sacrum facere. Unde MYSTICA dicit: est autem usus ejus, ut fabam vannat.

VARIORUM.

iam Mediceus, uterque Mentelianus, Gudianus, alii nonnulli. sic *deris* pro *deers* in veterrimis exemplaribus, & *derraverat*, pro *deerraverat*, *caprae* pro *caprae*, similiaque. HEINS. Vide Schefferum de Re vehiculari II. 7. *trabae*que Reg. *trabae*que Parthas. *trabae*que Ald. Papias, *Trabae*, quam rustici *tragulam* vocant. BURM.

Ibid. ET INIQUO. Et deest Vossian. priori.

165. CE-

13 deest Vof. R. L. B. Dan. & al. 14 deest al. 15 desunt B. Vof. L. R. Steph. al. 16 *supellestilis*... nam Dan. quoniam Piccatus d. l. emendabat. 17 *haec & corbis* Dan. *Corbis* & mox *se corbe* L. Vof. R. *haec & corbes* V. forte bene: non enim aliter quid huc & copula faciat video. *Corbes*, autem ut *vulpes*, & *vulpis* & similia. vid. ad Phaedr. 1. 7. BURM. 18 desunt L. Vof. R. 19 desunt V. B. L. Steph. al. 20 sane *supellex* usurpativum est V. L. B. Vof. R. Steph. al. 21 *supellestilis* Vof. 22 nomini L. 23 ut doctor B. L. 24 invenimus L. 25 desunt L. Vof. R. 26 desunt B. L. Vof. R. Steph. al. 27 id Steph. 28 quod apud antiquos Liberi patris, quem nunc Iacchum vocat, sacra &c. Steph. *Vannus* quo (qua) grana ventilantur. Iacchi ideo, quia Liberi patris sacra ad p. animarum pertinebant G. 29 deest G. 30 dilaniati V. B. L. Vof. R. 31 Hyæctus idem est L. Vof. 32 liberet & Osirim L. 33 discerptum L. 34 desunt Vof. R. L. Steph. al. 35 *Λικνίων* & mox *λίκνιον* Dan. sed vulgata sana est. vid. Spanh. ad Callim. Hymn. in Jovem § 48. & Muncker. ad Hygin. Fab. 111. BURM. 36 ipsi opisti * capacitatem Dan. sed Heinus volebat, ipsi operati, viri docti manus, ipsi propter, vel ob sapientiam. 37 desunt L. V. R. ad §. 170. in Edd. Dan. & Fabr. leguntur post §. 170. & inde sequentia ad §. 168. & 169. in Steph. & al. desunt ad ante memor.

Si te digna manet divini gloria ruris.

Continuo in silvis magna vi flexa domatur

170 In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.

Huic a stirpe pedes temo protentus in octo,

Bi-

SERVII.

168. ³⁸ [SI TE DIGNA MANET D.G.R. Id est, si te capit dignitas ruris, vel agri colendi gloria.] MANET. Expectat. DIVINI GLORIA RURIS. Id est, si tu gloriam divini ruris vis adipisci: aut si id tibi concessum est caelitus, ut gloriam ruris habes. DIVINI autem, a diis conditi, vel quia terra, Dea dicitur.

169. CONTINUO. Principio, statim, aut priusquam agriculturam coeperis. VI. Virtute. DOMATUR. Usui servire cogitur. FORMAM. Modum.

170. IN BURIM. ³⁹ In curvaturam: nam *buris* est curvamentum aratri, dictum quasi *βούρ, βύρα*, quod sit in similitudinem caudae bovis: ⁴⁰ [Alii *burim* curvaturam temonis, quae supra est; & quod est infra, *urum* dicunt: *buris* enim ut curvetur, ante igni domatur & amburitur, unde & quae naturaliter inveniuntur ⁴¹ curvae, ita dicuntur. Varro ait: *Totum burim induci ab urbe.*]

171. ⁴² [HUIUS. Aratro scilicet. A STIRPE. Id est, arboris, hoc est II. Georg. 53. *Nec non sterilis quae stirpibus exir ab imis*: alibi pro ipsa arbore: XII. Aen. 770. *Sed stirpem Teucri nullo crimine sacrum*. Vel alibi dicitur ab initio, & radice, vel intra summitate.] TEMO. Ad quem regantur, vel junguntur boves. PEDES PROTENTUS IN OCTO. Subaudi apratur.

PHILARGYRII.

170. IN BURIM. *Buris* pars aratri curva, quae ut curvari possit, ante praeruntur.

VARIORUM.

165. CELEX. *Caelei* Mentelii primus & Godianus.

166. MYSTICA. In sacris adhiberi solita. ita Tibullus lib. I. XI. 26.

Hostiaque e plena mystica porcus bara.
sic enim Manuscriptum, & e Manuscripto edi-

tum exemplar Regii Lepidi ante annos LXXIX. FABRIC.

167. MEMOR. Videtur de futuro hic dici, ut animo suo proponat agricola, & provideat, quae deinceps necessaria sint futura. sic *memnisse* etiam & *recordari* poni vidimus ad Ovid. x. Ep. 79. sed haec verba & praeterita & futura ita menti obversantia, ac si praesentia essent, exprimunt. ut de praesenti re utitur noster lib. x. 802. *Nec senitus memor aut venientis ab aethere teli.* & inf. lib. II. 347. *multa memor obrue terra.* id est, summa cura id agens, non obliviscens, quia multa inde commoda, quae mox enumerat, possent provenire. hinc nescio an jure reprehendat Trebellium Poll. Casaubonus, qui in Claud. III. dixit, *futurorum memor*, pro provido. nec dissimiliter usus hac voce Livius III. 3. *quod nihil minus, quam ne victus ac prope in castris obsessus hostis, memor populationis esset, timeri poterat.* id est de populatione facienda cogitare posset. plura de *memnisse*, *memor* &c. ad manum sunt exempla in hanc rem. sed haec sufficiant. *praevisa* etiam Leidenf. sec. *reponas* Parrhas. Zaltich. & Moret. secundus. BURM.

168. MANET. *Movet* alter Rottendorphius.

169. DOMATUR. *Dometur* fragmentum Moreti. *inflexa* etiam Parrhas.

170. BURIM. Catroecus praecipuum aratri lignum intelligit, cui adhaeret Temo, & Vomus. vid. Salmat. Exerc. Plin. p. 576. *Buram* a Varrone dictam Nonius in *Bura* notat. BURM.

Ibid. ULMUS. *Ulmus* Gudianus.

171. HUIUS A STIRPE. *Ab stirpe* Medicus a manu secunda, neque aliter secundus Moreti & Vossius alter. Dictum Aeneidos VIII. v. 130. Prisciani tamen exemplaria vulgatam lectionem hic amplectuntur. HEINS. *Protentus* Menagianus prior. *protectus* vitiosa Genev. Edit. *praetentus* Moreti quartus.

172. Bi-

³⁸ deerant Steph. al. ³⁹ pars aratri quae curvatur. *Buris* ut videtur dicta a bustione: igni enim flectitur, quasi *busura*, quae sit in similitudinem caudae bovis. G. ⁴⁰ defunt Vof. R. L. Steph. al. ⁴¹ curva al. ⁴² defunt Vof. R. ad p. 172. in Steph. & al. erat a stirpe, a radice, omisus medius, & in Fabr. scilicet arboris, vide Salmat. Exerc. Phil. p. 576. etiam, dicitur ab initio, pro ab initio Dan.

- Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.
 Caeditur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,
 Stivaque, quae currus a tergo torqueat imos;
 175 Et suspensa focis explorat robora fumus.
 Possum multa tibi veterum praecepta referre;
 Ni refugis, tenuisque piget cognoscere curas.

Area

SERVIL

172. BINAE. Duae, quibus latior sulcus ⁴³ efficiatur. DUPLICI APTANTUR DENTALIA DORSO. *Dentale* est lignum, ⁴⁴ in quod vomer ⁴⁵ inducitur. DUPLICI autem DORSO, aut lato, ut III. Georg. 87. *At duplex agitur per lumbos spina:* aut re vera, DUPLICI, cujus utrumque ⁴⁶ eminet latus: ⁴⁷ nam fere huiusmodi sunt ⁴⁸ omnes vomeres in Italia.

173. ⁴⁹ JUGO. Id est, ad jugum. LEVIS. Ideo *levis*, ne boves laborent.

174. STIVA. Manica aratri, ⁵⁰ qua regitur, gubernaculum. Cicero in Scauriana: ⁵¹ *Ab stiva ipsa mecum homines* ⁵² *conloquebantur.* CURRUS IMOS. *Currus* autem dixit, propter morem provinciae suae, in qua aratra habent rotas, quibus juvantur. ⁵³ [A TERGO. Post tergum. TORQUEAT. Vertat.]

175. SUSPENSÆ FOCIS EXPLORET ROBORA FUMUS. ⁵⁴ Probatae enim soliditatis sunt ligna, si in fumo minime rimas effecerint: ⁵⁵ [namque ad exudandum ⁵⁶ fumo adhibita, si rimas faciunt & scissuras, mala sunt & infirma.] Totus autem hic locus de aratro Hesiodi est: *Ἔργ. 422.* ⁵⁷ [Τὴν ὀξὺν ἐλπίδα μὲν μὲν μὲν μὲν ὀξὺν ἔργον, Ὀλμὸν μὲν τριπλὸν τῶν ἄλλων, ὕπερον δὲ τριπλὸν, Ἀξονα δὲ ἐκτετατότερον.]

176. ⁵⁸ [POSSUM MULTA TIBI VETERUM. Doctrinam suam commendat; ⁵⁹ *veterum* autem, ut Hesiodi, qui primus de agricultura scripsit; aut aliorum antiquorum: *Tibi* autem, id est, o Maecenas, inquit, vel o agricola, hoc est enim *tibi*.

177. NI REFUGIS. ⁶⁰ [Quia alibi ait II. Ecl. 28. *sordida rura:*] Ni grave tibi sit: ⁶¹ [vel quia, post dicturus est de minoribus animalibus. TENUESQUE PIGET COGNOSCERE CURAS. *Tenuēs*, modicas; & potest hoc ex affectu alterius dictum accipi. Nisi grave tibi sit.] TENUES. LEVES. PIGET. Pigrum est.

VARIORUM.

172. BINAE AURES. *Bina aures* in primo Moretano. quod elegantius omnino videtur & concinnius. praeterea *dentilia* in secundo Moreti: sed Columellae etiam *dentalia* dicuntur, & Persio Sartyra prima. HEINS. *Dentalia* etiam Menag. pr. Parrhaf. & a manu secunda. Leidenf. pr. quod vero Heinsius elegantius videatur *bina aures*, vellem probasset in usu fuisse: nam quod Lexica ex Ovid. IV. ex Pont. IX. *binus homer*, proferunt, ibi ipse Heinsius recte ostendit *binus* esse legendum. ut ita ex codicibus etiam infr. lib. IV. 299. *kima fronte* pro *bina* est rescribendum, ut ex Servio patet. BURM.

173. TILIA. *Talea* Gudianus. *Editur* & tertius Mentelius a m. pr.

174. STIVAQUE. *Stiva quoque & currus* Ed. Venet.

175. EXPLORET. *Explorat* Schefferianus cum, fragmento Moreti, & Gudiano, & a manu prima Mediceus; caeteri omnes *exploret*. HEINS. Et ita. Nonius in *explorare*.

178. TUM

⁴³ efficitur Vof. R. L. ⁴⁴ ad quod Steph. Dan. Fabr. al. ⁴⁵ includitur, ead. Edd. & allae, & mox, dorso dicitur Dan. al. ⁴⁶ eminentia tui L. ⁴⁷ & fere Steph. al. ⁴⁸ deest Vof. R. ⁴⁹ TILIA genus arboris levissimae G. ⁵⁰ quae regitur L. qua regitur Cod. Urk. *gubernaculum* vero deest R. L. Vof. Steph. al. ⁵¹ deest L. V. Vof. R. ⁵² loquebantur V. L. Vof. R. Steph. al. ⁵³ deest L. Vof. R. al. ⁵⁴ quod vitia materiae parent. probat enim quod solida sunt, & f. m. r. fecerint ipsa robora G. *signa* deest V. Vof. R. L. ⁵⁵ deest L. Vof. R. ⁵⁶ fumum Steph. Dan. malim, fumo adhibito. ⁵⁷ deest V. L. ⁵⁸ deest L. Vof. R. ad hysteron γ . 178. in Steph. al. ad *ni refugis* in aliis ad *tenuisque*. ⁵⁹ vid. ad Fann. de Ponderibus γ . 31. quae dixi. BURM. ⁶⁰ deest Steph. al. ⁶¹ deest iisdem ad *Ter* *minis*.

Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:

180 Ne fubeant herbae, neu pulvere victa fatiscat;
Tum variae inludant pestes. Saepe exiguus mus
Sub terris posuitque domos atque horrea fecit:

Aut

SERVII

178. AREA CUM PRIMIS. In primis. ⁶² INGEN-
TI AEQUANDA CYLINDRO, ET VERTENDA, &c.
⁶³ [Haec per] Hyfteron proteron posuit: ⁶⁴ prius
enim est, ut manu terra vertatur: deinde solide-
tur glarea: ⁶⁵ postremo aequetur cylindro, id est,
lapide tereti, in modum ⁶⁶ columnae, qui a volu-
bilitate nomen ⁶⁷ accepit: *αυλινδῶν* enim est ⁶⁸ ver-
tere. ⁶⁹ [Sane area locus est vacuus, aut natura,
aut studio factus, ne quid inde edi nasci possit,
quasi qui exaruerit. Cum primis autem, id est, in-
terea, quod maxime necessarium est, vel inter pri-
ma opera & officia.]

180. ⁷⁰ [SUBEANT. Succedant, enascantur.]
NEU PULVERE VICTA FATISCAT. Hypallage
est, pro, ⁷¹ ne victa fatiscat in pulverem, ⁷² [id
est, dissolvatur. Fatiscat autem significat adfatum
hiscat.]

181. ⁷³ [TUM. Id est, etiam.] VARIAE ILLU-
DUNT PESTES. ⁷⁴ Per ludum nocent, ⁷⁵ [quasi lu-
dendo & sine labore saeviant.] SAEPE EXIGUUS
MUS. Nitela, ⁷⁶ [mus agrestis robeus:] cujus Ci-
cero meminit in ⁷⁷ Sextiana cap. 33. Et quia ⁷⁸
[hic Virgilius] vilium animalium mentionem fac-
cit, ideo praemisit: *Ni refugis, tenuisque piget co-
gnoscere curas.* ⁷⁹ [Dicendo autem exiguus mus,
multum ex ipsa deminutione nominis, & numeri
singularis enunciatione, addidit dignitatis: risus e-
nim est quidam poeta, (Quinctil. VIII. de Inst.
Or. 3.) qui ait: *Praetextam in aista mures rosere
Camilli.*

182. POSUITQUE DOMOS, ATQUE HORREA
FECIT. Ultra meritum rei locutus est.]

PHILARGYRII.

179. ET VERTENDA MANU. Ante vertenda

manu, & sic aequanda. Cum primis autem, inter
prima.

180. FATISCAT. *Fatiscat*, solvatur: & *Pulve-
re*, pro siccitare.

VARIORUM.

178. TUM PRIMIS. Cum primis recte pro *imprimis*,
nam *tum primum* vitiose legitur. FABRIC.
Cum primum Mentelianus & Moretanus priores.
tum primum Moreti fragmentum. HEINS. *Quam
primum* Zulichernius. *tum primum* Parrhaf. & Mo-
reti fragm. & Ed. Mediol. cum primum Leidenf.
Ed. Venet. est deest Parrhaf. & Reg. & pluri-
bus.

179. ET VERTENDA. *Evertenda* secundus Rot-
tendorphius. *verrenda* Ed. Mediol. *vertenda* est
subigenda, ut lutum solet. BURM.

180. NEU PULVERE VICTA FATISCAT. Hy-
pallagen facit Servius. Catroeus capit *pulvere*, pro
tempore, quo aestas sicca & calida facit dehi-
scere & rimas agere terram. quam interpretatio-
nem suggestisse potuit Philargyrius, qui *pulvere* ex-
ponit, *siccitate*; & adjuvari potest haec expositio
§. 101. *biberno lactissima pulvere farra*, ubi *se-
renitate* explicatur: & hinc *pulverulenta aestas* di-
citur §. 66. eodem ergo modo esset, ut *ludis
gladiatoribus*, pro tempore, quo eduntur. de quo
egimus ad Ovid. VIII. Met. 19. & ita infr. 430.
Vento rubet aurea Phoebe, id est quum ventus est,
vel imminet. firmari etiam posset Varronis loco ex
lib. I. cap. 51. ubi de area agit, *ne aestu perrimosa*:
ubi Commellini editio vitiose *poeminosa*, quum
aliae *rimosa*. sed *perrimosa* est in antiqua Bono-
niensi editione, quod placet prae antiquata illa vo-
ce. nam addit, *ne in rimis ejus grana oblitescant.*
quod.

62 Area ex ariditate dicta, quia caret succo G. 63 desunt L. B. 64 nam primum est L. Steph. al. 65 postmo-
dum al. 66 columnae, quo creta coaequatur, ne solvatur in pulverem G. 67 accepit, ut *donant arcana Chylindros* V.
68 verti Steph. al. & in Edd. Dan. & Fabr. legitur hoc in seq. §. nota post *enascantur*. 69 desunt Vof. R. Steph. al. 70 de-
sunt L. R. Vof. Steph. al. 71 nec L. 72 desunt L. Steph. al. 73 desunt L. Vof. R. al. 74 perludunt V. L. Vof. R..
75 desunt V. L. Vof. R. Steph. al. 76 desunt L. Urf. Cod. Steph. al. 77 in Scauriana Cod. Urf. 78 desunt V. L.
Vof. R. mox, inde praemisit Dan. 79 desunt Vof. R. L. Steph. al. ad §. 183.

Aut oculis capti fodere cubilia talpae:
 Inventusque cavis bufo, & quae plurima terrae
 185 Monstra ferunt: populatque ingentem farris acervum
 Curculio, atque inopi metuens formica senectae.

Con-

SERVIL

183. AUT OCULIS CAPTI FODERE CUBILIA TALPAE. Hoc est debiles oculis ⁸⁰ [& muti:] cum enim talpae caeci nascantur, ⁸¹ quomodo capti oculis? illi enim capti dicuntur, qui aliquando videntur. Et mutavit genus: nam haec talpa dicitur: sicut etiam de damis fecit, ut VIII. Ecl. 28. ⁸² Et timidi venient ad pocula damae.

184. ⁸³ [INVENTUSQUE CAVIS BUFO. *Inventus*, pro qui invenitur: & *cavis* hic pro principali positum: Aliter enim II. Aen. 53. *Insonuere carvae gemitumque dedere cavernae.*] CAVIS. Cavernis, ⁸⁴ [& locis cavatis.] BUFO. Rana terrestris, nimiae magnitudinis. MONSTRA. Id est, & alia ⁸⁵ purgamenta terrarum. FERUNT. Gignunt. ⁸⁶ [POPULATQUE. Veteres *populo*, *munero*, *aucupo*, *lucto* dicebant; nos addita r littera pronunciamus. FARRIS. Frumenti. Et hic speciale posuit pro generali: nam non solum *far*, sed etiam alias fruges & segetes haec monstra, vel vermes, populantur.]

186. CURCULIO. Varro ait hoc nomen per ⁸⁷ Antistoechon dictum, quasi *gurgulio*: ⁸⁸ quoniam paene nihil est nisi guttur. INOPI METUENS FORMICA SENECTAE. *Senectus* ⁸⁹ semper alienum requirit auxilium: nam *inopi*, non tantum ad formicam pertinet, sed generale est epitheton senectutis: ⁹⁰ [vel ne inops in senectute sit, & hoc juxta opinionem poeticam dixit.]

VARIORUM.

quod *poemino* saepe non congruit. hoc vero ideo recte praecipit, quia medio actu & meridie tritura fiebat, ut infr. y. 298 docet. quo tempore jam area fatiscere non debet, sed acquanda est. Area vero debet statui sub dio, ut ex Varrone patet, ubi docet, esse debere *mediam paullo extumidam, ut si pluerit, non consistat aqua* &c. & hoc ex aliis R.

R. scriptoribus colligi potest. & hinc etiam Catroeus videtur inductus, ut *nitelam*, vel *nitedulam* magis, quam domesticum murem cum Servio & aliis hic intelligat. hic vero locus dubia posset facere, quae olim notavi ad Val. Flacc. IV. 48. ubi de Halcyones nido:

Ita fatiscit aquis donec domus.

ubi Heinsius malebat *visca fatiscit*, ut hoc loco. sed ibi aliam rem esse, nec contra codices novandum aliquid, etiam nunc censemus. pro *nitela* Lindebrogius apud Servium malebat *mustela*, nescio qua ratione. apud Ciceronem vero alii *nitedulam*, alii *vulpeculam* volunt, ut ex commentatoribus patet. in Ed. Aldi erat *fatiscant*. BURM.

181. ILLUDUNT. *Inludant* Medicus, Mantellianus prior, & tres alii cum Gudiano & Vaticano Principe Pierii. ut a superioribus hoc dependeat. cum *variae* Venetus. HEINS.

182. DOMOS. *Domus* Moreti sec.

183. AUT OCULIS CAPTI. *Oculos capti* eleganti Graecismo, & apud Maronem satis obvio, Nonius Marcellus profert in *capere*. Arustianus tamen Messius & Carisius vulgatam scripturam sunt amplexi, ut & Priscianus libro quinto, quibus codices nostri subscribunt. HEINS.

184. CAVIS. Vid. ad Phaedr. II. 4. *inventus cavis* Moreti sec. *terrae* vero est nominativus pluralis.

185. POPULATQUE. In primo Moretano *populantque*. HEINS. Et ita Parrhas. *Gurgulio Menag.* pr. & alter Rottend. Reg. & tres alii, & Ed. Venet. *Curculio* Voss.

186. ATQUE INOPI METUENS FORMICA SENECTAE. *Metuensque inopi* Scholiastes Horatii Crucquianus libro primo Satyra prima. HEINS.

187. CON-

⁸⁰ desunt Vof. L. R. ad & *mutuol*. Steph. & al. ad *cave*, & *mutae* Dan. & Fab. ⁸¹ qui al. ⁸² cum omnibus *timidi* V. L. Basil. *veniant* V. R. *veniant* L. ⁸³ desunt L. Vof. Steph. al. ⁸⁴ desunt L. Vof. R. Basil. ⁸⁵ Pigmenta L. ⁸⁶ desunt L. R. Vof. ad y. 186. Steph. & alii ad *Farris*. ⁸⁷ Antistoechon L. Antistoechon R. Vof. Antistoechon al. vide haec explicantem Castalionem Decad. VI. Observ. cap. 6. ⁸⁸ eo quod nihil in eo pere aliud quam guttur videtur Basil. q. p. nihil sunt L. Vof. R. q. nihil paene aliud sit Steph. ⁸⁹ desunt L. quae semper Vof. Basil. quae enim L. ⁹⁰ desunt L. Vof. R. Steph. al.

Contemplator item, quum se nux plurima silvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentis:

Si superant foetus, pariter frumenta sequentur,

190 Magnaque cum magno veniet tritura calore.

At si luxuriâ foliorum exuberat umbra,

Ne-

SERVII.

187. CONTEMPLATOR ITEM. Prognosticon est ⁹¹ anni futuri fertilis, vel infocundi. CONTEMPLATOR autem imperativi modi ⁹² tempus est: futurum pro praesenti, contemplare, ut alibi lib. IV. 61. *Contemplator aquas dulces.* Terentius Heaut. IV. VI. ult. *Loquitur* ⁹³ *paucula*, pro loquere, ⁹⁴ ita contemplare. NUX PLURIMA. Id est, longa, significat autem amygdalum: sed hoc Graecum est τὸ ἀμυγδαλόν, τὴν τὰ ἀμυγδαλὰ. ⁹⁵ [Et PLURIMA, sicut III. Georg. 52. *plurima ceruix*; & I. Aen. 419. *qui plurimus urbi Imminet.* SYLVIS. Quidam pro arboribus accipiunt, ut II. Georg. 87. *Pomaeque Alcinoi sylvae*: & alibi II. 26. *Sylvarumque aliae pressos propaginis arcus.*] SYLVIS. In sylvis.

188. INDUET IN FLOREM. ⁹⁶ [Id est, Cum flos induet nucem, id est, vestiet] in florem se effundet. ⁹⁷ [Figurate hoc dixit.] Et bene elegit arborem, quae prima foliis vestitur. ⁹⁸ [RAMOS CURVABIT OLENTES. Multitudine & densitate foliorum. OLENTES autem odoriferos.]

189. SI SUPERANT FOETUS. Id est, si flores in fructus vertuntur, & si ipsi crescant & abundant: nam proprie] SUPERANT, abundant est. ⁹⁹ [PARITER FRUMENTA SEQUENTUR. Et frumenta copiosa provenient.] PARITER hic pro similiter antequam dixit, ut Plautus in Aulularia Prol. 22. *Pariter moratus, ut pater avusque ejus fuit*, ¹ [hoc est, *opulens*.]

190. MAGNAQUE CUM MAGNO VENIET TRITURA CALORE. ² Aut aestus nimios fore significat, ³ [cum abundantia frugum] ⁴ aut calorem dixit festinationem operis, ut alibi I. Aen. 436. *Fervet opus*.

191. ⁵ [UMBRA. Pro fronde, ut alibi II. 297. *Ingentem sustinet umbram*] ut ostendat eo anno,

pro copia frugum, festinatam & studiosam triturationem futuram. LUXURIA FOLIORUM EXUBERAT. Superabundat, & amplior est.]

PHILARGYRII.

188. INDUET IN FLOREM. Cum flos induat nucem, id est, vestiat: figurate hoc dixit.

VARIORUM.

187. CONTEMPLATOR. Contempletur alter Rotendorphius a manu prima.

Ibid. PLURIMA. Id est, multae in multis locis nukes, quae ubique sunt obviae, & primae fere florent, ut inter illas amygdala, in exemplis Servii. Fest. in *nuculas. quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur.* sic Ecl. VIII. 96. *nascuntur plurima Ponto.* vid. & II. Georg. 166. IV. 415. & alibi saepe. Sic *multa arena* lib. x. Aen. 589. id est *multum spatium arenae.* vid. ad Ovid. VIII. Met. 422. & Val. Fl. VI. 553. eodem sensu inf. 329. *quo maxima motu Terra tremis*, id est, magna pars terrae: nam *terra maxima* non debet capi, quasi major reliquis universi partibus sit, sed terra, qua maxima est, latissime porrigitur, tremis. sic sup. 26. *Et te maximus orbis &c. Accipiat*, id est, qua patet latissime. & ita *magnus orbis* II. 338. BURM.

188. INDUET. *Induit* Gudianus. *Mediceus curvavit.* HEINS. Rufinianus de Schematis Lexico pag. 34. *Induit & curvavit.* Venetus *curabit.* ut edidit vitiose Mafvicius. BURM.

190 CALORE. *Colore* Zulichernius a manu secunda.

191. UMBRA. Ablativus est. quasi dicat, per umbram vel cum umbra LINDENB. *Luxurians* emendaverat Heinf. *Luxuries* Vossian. alter. *luxuriae*

⁹¹ anni fertilis V. R. Steph. al. anni infertilis L. ⁹² tempus fixorum, *contemplator aquas* Vof. R. L. sed hic tempus ignorat. ⁹³ *paucula* L. ⁹⁴ deest V. L. Vof. R. alii vox utraque. ⁹⁵ deest L. V. Vof. R. Steph. al. ⁹⁶ deest Vof. R. L. ⁹⁷ deest iisdem. ⁹⁸ deest V. L. Vof. R. ad *superant* 7. 189. ⁹⁹ deest L. Vof. R. ¹ & etiam al. ² *atque avos* al. ³ deest Steph. al. ⁴ deest V. ut L. ⁵ deest L. Vof. R. aut certe per calorem festinationem significat Dan. ⁶ *nux* dixit festinationem futuram B. ⁷ deest L. Vof. R. ad 7. 190. Steph. & al. ad *ut ostendat*.

Nequidquam pinguis palea teret area culmos.
 Semina vidi equidem multos medicare serentes,
 Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,
 195 Grandior ut foetus filiquis fallacibus esset.
 Et, quamvis igni exiguo properata maderent,

Vidi

SERVII.

192. NEQUICQUAM PINGUES PALEA TERET AREA CULMOS. Non pingues, ⁸ id est, sine frugibus, ut alibi I. 443. *Nequicquam seros exercet noctua cantus*, id est, non. ⁹ [PALEA. Ablativus est, quasi ex palea. Et hoc dicit: si in amygdali floribus folia semper abundaverint, & in frugibus paleae granis erunt copiosiores, & in area amplius paleae quam grana teruntur.] Et notandum, *paleam* dictam numero singulari, contra artem: nam ea, quae ex pluribus constant, numeri sunt tantum pluralis, ¹⁰ [secundum artem] ut *cancelli*, *bigae*, *scopae*: licet abutantur poetae. ¹¹ [Pinguis sane, & quamvis pinguis potest accipi: *area* vero, pro, in area.]

193. SEMINA VIDI EQUIDEM MULTOS MEDICARE SERENTES. Incipit dicere de medicandis ¹² leguminibus, quemadmodum & majora fiant, & modico ¹³ igni solvantur. Bene autem ait: EQUIDEM, ¹⁴ [quod multi pro ego accipiunt, id est, ego quidem,] ut a praedicio inchoaret: nam hoc dicit: Equidem haec vidi fieri; ¹⁵ sed sic quoque legumina degenerant, nisi ¹⁶ singulis quibusque annis hoc fiat. Inde enim est 199. *Sic omnia fatis In pejus ruere ac retro sublapsa referri*. MEDICARE antiquae ¹⁷ dixit: nam maiores *medico* & *medicor* dicebant, ut *populo* & *populor*: quae verba modo ab utraque significatione tantum passivae sunt declinationis. Sed ut *medicare* diceret pro *medicari*, metri necessitas fecit. Sane *medicor* accusativum regit, ut *medicor illam rem*; *medeor* vero *illi rei* dicimus: nam *medeor illam rem*, figuratum est. ¹⁸ [SERENTES, aut saturos, aut ferere volentes, ut II. Aen. III. & *terrui Auster omnes*:

vel SERENTES, ferere incipientes.]

194. ¹⁹ [ET NITRO PRIUS. Nitrum ex aqua in modum salis coalescit, & ad Solem liquefit: quod aptum est ad lavandum.] ET NIGRA PERFUNDERE AMURCA. Olei sordibus, sed his, quae praecedunt: ²⁰ [nam *sordes*, quae sequuntur oleum, *feces* vocantur. Et *amurca*, per *c* scribitur, & per *g* pronuntiat.] ut C. Gajus, Cn. Gnaeus. ²¹ [Et *perfundere vidi*, pro, vidi perfundentes.]

195. ²² [GRANDIOR UT FOETUS. Id est, majora grana.] SILIQUIS FALLACIBUS. Quae fallere plerumque ²³ consueverunt. Interdum enim ²⁴ leguminum folliculi, cum inanes sint, majores videntur.

196. ²⁵ [EXIGUO. Modico.] PROPERATA MADERENT. ²⁶ Festinata coquerentur. ²⁷ [MADERENT vero antiquae, pro cocta essent, & cito.

PHILARGYRII.

192. PINGUES PALEA. Quidam legunt, *pingues paleae*: Sed verior lectio, *pingues palea*, id est, pingues culmos palea, non frumento.

VARIORUM.

rie Parrhas. vid. sup. 112. Ego *umbra* nominativi casus esse puto, si *umbra*, id est, umbrosa arbor, exuberat *luxuria*, vel *luxurie* foliorum. ita IV. 511. *populea umbra*, est populus. ubi vid. BURM.

192. PINGUIS PALEAE. *Pinguis palea* Medicus, alter Mentelianus cum Gudiano, & quatuor alii. *pingues palea* Mentelianus prior. *palea pinguis* in primo Moretano. HEINS. *Paleae* Ed. Med.

193. SE-

⁸ tunc enim plena sunt, quando frumenta non habent, vel incassum pinguis, quae sine fructu erit G. ⁹ desunt L. Vof. R. Steph. Dan. Fabr. ¹⁰ desunt L. Vof. R. ¹¹ desunt V. L. R. Vof. Steph. al. ¹² seminibus leguminum Steph. al. ¹³ igne V. L. Vof. R. ¹⁴ desunt L. Vof. R. Steph. al. ¹⁵ sed quoties seruntur, toties legumina degenerant Cod. Urs. ¹⁶ in singulis B. L. R. Vof. ¹⁷ dicit V. B. L. Vof. R. autem antiquae dixit Steph. al. ¹⁸ desunt B. L. Vof. L. V. Steph. al. deinde, *volentes*, instans pro futuro, ut & *terrui* G. sed Heins. legendum, *pro praeteritis* censet. ¹⁹ desunt L. Vof. R. ²⁰ desunt L. Vof. R. Steph. al. ²¹ desunt L. Vof. R. al. abundantior & major fructus Steph. ²² consueverant G. solent al. ²³ desunt V. L. Vof. R. Steph. ²⁴ desunt V. L. Vof. R. al. ²⁵ festinantur Steph. Dan. Fabr. al. ²⁶ desunt L. Vof. R.

Vidi lecta diu, & multo spectata labore,
 Degenerare tamen: ni vis humana quot annis
 Maxuma quaeque manu legeret: sic omnia fatis
 200 In pejus ruere, ac retro sublapsa referri.
 Non aliter, quam qui adverso vix flumine lembum

Re-

SERVIL.

197. LECTA. Id est, cum labore electa.] SPE-
 CTATA. Probata, ²⁸ ut VIII. 151. *Et rebus specta-*
ta juvenis.

198. ²⁹ [DEGENERARE TAMEN. Cum ex bo-
 nis fuerint seminibus, mala effici & prava; tamen
 in nascendo degenerare; ut sequatur, si lecta &
 probata degenerant; quid, si non legas? DEGE-
 NERARE TAMEN, *ἀναλλυτο*: nam cum non pro-
 posuerit quam lecta & spectata, vel *quamquam*,
 vel *licet*, intulit *tamen*.] NI VIS HUMANA.
 Possibilitas. ³⁰ Sallustius Catil. I. *Sed nostra omnis*
vis in animo & corpore sita est. Aut certe multi-
 tudo. Tamen verius est, ³¹ [& melius quod ait,]
³² VIS, quasi violentia sit in rebus, quae contra na-
 turam vertuntur in melius. ³³ Sic enim & Dona-
 tus sensit, dicens: *Nisi violentia fiat naturae, o-*
mnia in deterius cadunt: ³⁴ [violentiam fieri natu-
 rae, omnia in deterius commutantis. Et hoc est,
 quod ait sup. 145. *Labor omnia vincit Improbus.*]

199. MANU LEGERET. Hinc quidam volunt
 dictum *legumen*.

200. ³⁵ [SIC OMNIA FATIS IN PEJUS RUERE.
 Ab argumento, adeo omnia in pejus quotidie reci-
 dunt. *Ruere* autem figurate, pro *ruunt*.] AC RE-
 TRO SUBLAPSA REFERRI. ³⁶ *Τὸ αὐτὸ*; bis idem
 dixit, ³⁷ [pro sublabi & referri.]

201. ³⁸ [NON ALITER QUAM QUI ADVERSO
 VIX FLUMINE LEBUM. Ostendere vult usque
 ad perfectionem laborari debere, nec tantum labo-
 rem procedere, quantum levem remissionem in
 deterius cuncta deducere.] ADVERSO FLUMINE.
 Contra vim & cursum fluminis. LEBUM. ³⁹
 Naviculam admodum brevem.

VARIORUM.

193. SERENTES. *Segentes* Zulich. cum Glossa;
 a *segete*. *serentis* alter Mentelii & Gudianus.

194. PERFUNDERE. *Praefundere* Venetus. *a-*
murga Mediceus, Gudianus & Menagianus primus.

196. IGNI. *Igne* Mentelii prior.

197. VIDI LECTA. Columell. II. 9. *Vidi ego*
lecta. quamvis codex S. Germani *et ego* ignoret,
 & idem Columell. III. 10. *Vidi lecta* exhibeat. il-
 lud *ego* addit saepius Ovidius. Vide notas ad Epist.
 III. 147. & alibi. eiecit saepe hoc praenomen
 Heinsius. sed sic & noster III. 17. ubi ejici non
 potest illaeso carmine. vid. & III. Aen. 623. &
 Cerdam hic. *lecta* Zulich. & deest Moret. quarto.
expectata idem, & Leidenis sec. & Vossian.
 BURM.

198. DEGENERARE TAMEN. *Degenerasse* apud
 Probum in Grammatica. aliter scripti. HEINS.
 Servius hic *ἀναλλυτο* statuit. sed *tamen* referen-
 dum ad *vidi*. quamvis maderent, *vidi* tamen de-
 generare. ita modo §. 192. *pingues*, quamvis pin-
 gues interpretatur Servius, ut & III. Aen. 478.
 541. & alibi. & haec ellipsis frequens auctoribus
 v. Gron. ad Liv. XXIII. 19. & Passer. ad Propert.
 II. 31. pag. 378. sed hic *quamvis* ex §. 196. po-
 test repeti. BURM.

199. MANU. *Manus* Mediceus a manu prima.
legerit fragm. Moreti, & Mentelii prior. *legerent*
 Parrhaf. a manu pr.

200. AC RETRO. *Hac* Mentel. tert. & Reg.
 & *retro* Menag. alt. *sublata* Moret. fragm. vid.
 II. Aen. 169. BURM.

201. QUI ADVERSO. *Qui ex adverso flumine*.
 Leid. sec.

202. SU-

28 vel explorata, ut *sunt nobis fortia bello pectora*, ut & G. 29 desunt L. Vof. R. Basil. ad *ni vis*, Steph. desunt a *tamen in*.
 30 vel violentia L. V. 31 desunt Vof. L. R. Steph. al. 32 ut *vis* V. L. Vof. R. Steph. al. 33 sic enim violentiam fieri
naturae omnia in deterius commutantis Dan. Fabr. 34 desunt V. L. Vof. R. Steph. al. 35 desunt L. Vof. R. Steph. al.
 36 *Sic τὸ αὐτὸ*: nam bis idem dixit. Steph. *τὸ αὐτὸ* bis, id est dixit Vof. pro sublabi & referri, & videtur bis idem dixisse
 Dan. vid. infr. §. 358. 37 desunt Vof. L. R. Steph. al. 38 desunt L. Vof. R. al. ad *Lembum*. Steph. ad *Adverso*. mox,
 nec tantum. . . procedere Dan. vir doctus supplebat, nec tantum quidem procedere. Vossius nec tantum laborem procedere.
 39 genus naviculae admodum breve Dan. & Fabr.

Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in praeceps pronò rapit alveus amni.
Praeterea tam sunt Arcturi sidera nobis,

205 Haedorumque dies servandi, & lucidus Anguis,

Quam

S E R V I I.

202. SUBIGIT. Aut ⁴⁰ rursus agit; ut XII. 287. *Et corpora saltu Subjiciunt in equos*: aut certe *Subigit*, est urget, impellit.

203. ⁴¹ [ATQUE ILLUM IN PRAECEPT. *Atque*, id est, statim. Alii quidam superfluum conjunctionem volunt. Et hoc dicit: Ita omnia, quae terra profert, nisi continuum in eis studium agricola exerceat; licet medicentur, & grandia plerumque nascantur, in pectus ruunt: & sic feruntur, sicut qui contra cursum fluminis ⁴² & vim navim agere vult; si aliquantulum manus & brachia remiserit, & fessus vel modice ab opere cessaverit, statim agente vi fluminis & naturali cursu relabitur, nec potest sursum ire, sed in praeceptus vadit: nam proprie PRAECEPTUM id significat. ⁴³ [PRAECEPTUM PRONO RAPIT ALVEUS AMNI. Sensus comparatione finitus.]

204. PRAETEREA TAM SUNT ARCTURI SYDERA NOBIS. Jam dicit, astrologiam rusticum, ita ut navigantem, ⁴⁴ nosse debere: ⁴⁵ [ut, sicut navigandi tempus & ventorum atque tempestatum motus ⁴⁶ ille ex syderum compositione cognoscit, ita & iste terram colendi congrua tempora, & casus diversos, vel caloris scilicet, vel frigoris, aut pluviarum, ex stellis ⁴⁷ agnoscat.] ARCTURUS autem stella est in signo ⁴⁸ Boote post Septentrionem: ⁴⁹ cujus ortus & occasus tempestates gravissimas ⁵⁰ faciunt. Unde ait: SYDERA, id est, tempestates, ut XI. 259. *Scit triste Minervae Sidus*.

205. ⁵¹ [HOEDORUMQUE DIES. Bene autem *Hoedos Arcturo* junxit, qui ipsi pluvias faciunt; ut IX. 668. *pluvialibus hoedis*. SERVANDI. Observandi.] ⁵² Aurigae signum est haud longe a Septentrione, cujus ⁵³ pedem cum cornu Tauri una

stella conjungit: ⁵⁴ [quem Aurigam pater Mercurius inter sydera locavit.] Hic in manu sinistra fert hoedos, in humeris ⁵⁵ capram Amaltheam, quae aluisse dicitur Jovem, ⁵⁶ [Hoedorum matrem, quos quidam Jovis conlactaneos dicunt. Sane nonnulli hunc Aurigam, Myrtilum, quem Pelops occidit, accipiunt; vel certe ⁵⁷ Erichthonium, qui natus est ex semine Vulcani, quod, dum stuprum Minervae inferre conatur, fudit in terram.] Hoc quoque signum tam ortu, quam occasu suo, efficit tempestates. Bene autem ait DIES, quia & magnitudine sui multis diebus oritur: & tempestas aut praecedat signum, aut sequitur, aut cum eo est. Sane sciendum omnes astrologos, pro ratione climatum, dissentire in ortu syderum: sed ipsa dissensio ultra septem dies non procedit: septem ⁵⁸ enim etiam sunt ipsa climata. Hinc est quod Solem ad unumquodque signum, alii quintodecimo kalendarie die dicunt venire: alii ⁵⁹ quartodecimo: alii infra usque ad octavum: nec quisquam procedit ulterius. LUCIDUS ANGUIS. Tres sunt *Angues* in coelo: unus qui ⁶⁰ in Septentrione est: alter ⁶¹ Ophiuchi: tertius Australis, in quo sunt Crater & Corvus, de quo nunc ⁶² proprie ait *Anguis*: nam ⁶³ *Anguis* dicitur Graece. Et *scimus Angues* ⁶⁴ aquarum, terrarum esse serpentes. Haec autem signa generaliter posuit: non enim haec tria tantum, sed omnia ⁶⁵ praecipit observanda.

V A R I O R U M.

202. SUBIGIT. *Subiit* Mentelius prior. *remigio* Leidenfis primus. lib. VI. Aen. 302. *ratem conto subigit*. BURM.

203. RA-

40 sursum Steph. al. sursum agit Vof. R. V. L. recte, judice Dorvillio. 41 desunt L. Vof. R. ad §. 204. al. ad & hoc. Steph. ab alii, ad & hoc. 42 & vi Steph. al. 43 desunt Steph. & al. 44 scire Steph. al. 45 desunt L. Vof. R. 46 alter al. 47 agnoscat al. 48 Bootae Dan. Steph. Fabr. al. 49 cujus ortu tempestates sunt: aut sidera tempestates sunt G. 50 facit V. L. Vof. R. Steph. al. 51 desunt L. Vof. R. B. Fabr. DIES quibus oriuntur. SERVANDI. observandi. Steph. 52 Auriga Dan. 53 pedi cornu r. u. s. adjungit G. 54 desunt L. V. R. B. Steph. al. 55 Capream B. capram quae Vof. R. L. Steph. al. 56 desunt L. Vof. R. Steph. al. 57 Eriolus Condam Fabr. 58 enim L. i. quoque Climata Steph. al. quoque deest Dan. mox quodque signum V. 59 XIII. & infra Steph. al. 60 inter Septentrionem G. inter septentriones Dan. 61 Ophiuchi B. 62 proprie dicitur Anguis, ut alii Arcturus, eo quod Amosus, ut serpens brevioris meatu dicitur. G. 63 aquarum esse serpentes L. Vof. R. B. 64 praecipit iidem.

Quam quibus in patriam ventosa per aequora vectis
Pontus & ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die somnique pares ubi fecerit horas,

Et

SERVIL

206. ⁶¹ [QUIBUS IN PATRIAM PER AEQUORA VECTIS. Sic ab agricolis observanda signa esse dicit, sicut ab his, qui periculosissimis maris locis navigant. VENTOSA AEQUORA. In quibus venti dominantur.] VECTIS. His, qui vehuntur, ⁶⁶ cuius significationis participium Latinitas non habet.

207. PONTUS ET OSTRIFERI FAUCES TENTANTUR ABYDI. Sestos & Abydos civitates sunt ⁶⁷ Helleponti, quae angusto & periculoso mari segregantur. ⁶⁸ [In his angustiis Leander ad Ero natat confueverat. Nam illa Sestias, hic de Abydo fuit; qui cum frequenter ad amatricem amator natarer, tempestate obrutus interiit: cuius cum cadaver exanime ad litus, in quo Ero de turre expectare solebat, esset adpulsum, puella se praecipitavit in mare, & ita vitam finivit.] Unde elegit locum periculosiorem: quem pro omni poneret pelago. Sane secundum artem ⁶⁹ haec ostrae, ostrea, & haec ostreae dicimus. Nullum enim habet Latinitas nomen animalis, quod neutri sit generis, sicut Graece τὸ ὄστρεον, καὶ τὰ ὄστρεα. ⁷⁰ Licet Horatius II. Sat. IV. 33. dixerit: Ostrea ⁷¹ Circeis, Miseno oriuntur echini. Et Juvenalis VI. 302. Grandia quae mediis jam noctibus ostrea mordet. Quos tamen possumus Graece locutos accipere: ita enim dicunt τὸ ὄστρεον καὶ τὰ ὄστρεα. ⁷² [OSTRIFERI autem, quod ibi plurimum ostreorum sit. FAUCES vero, angustiae.]

208. ⁷³ [LIBRA DIE. Hic jam incipit disputare de cognitione temporum ex syderibus.] DIE. Non est Apocope, pro diei; sed ⁷⁴ [secundum antiquos] regularis genitivus est. Nam, ut saepe diximus, obliqui casus numeri singularis ⁷⁵ nominativo plurali majores non esse debent: quod verum esse

Sallustius probat, qui in prosa ait lib. I. Hist. ⁷⁶ Dubitavit acie pars. Hinc est & illud XII. Aen. 511. Curruque absissa duorum suspendit capita. ⁷⁷ [Plautus in Amphytrione I. I. 120. Neque nox quoquam concedit die, pro diei. Sed modo dies diei dicimus. Unde juxta praesentem usum, die posuit pro diei.] SOMNIQUE. Id est, noctis, nam ab officio ⁷⁸ [temporis, ipsum] tempus ostendit. Dicit autem aequinoctium autumnale, quod fit Sole in Libra posito. Vernale enim aequinoctium ⁷⁹ Sol ⁸⁰ in ariete positus efficit. Hoc autem dicit: frumenta ferenda esse autumnali tempore: legumina vero usque ad veris ⁸¹ initium.

VARIORUM.

203. RAPIT. Trabit codex Romanus. sed rapit praestat. Ovid. I. Trist. IV. 15.

Sic non quo voluit, sed quo rapit impetus undae. ubi etiam tres codices trabit. II. ex Pont. VII. 8.

Ne toties contra, quam rapit annis, eam.

& I. Met. 311. Maxima pars unda rapitur. atque pro statim dici notat Gellius X. 29. vid. Colv. ad Apulej. I. pag. 18. Gronov. ad Liv. XXVI. 39. & Davies. ad Hirt. de Bell. Afric. cap. XXXVIII. eadem diversitas in his verbis lib. II. Aen. 499. BURM.

Ibid. AMNE. Anni Charisius & Priscianus legunt. nec aliter Vossius in suis invenerat, de Analogia lib. II. cap. 12. & sic Pieriani. HEINS. Anni Regius, Vossius, Parrhas. & al.

204. PRAETEREA TAM SUNT. Tam sint secundus Moreti. sed aliter Columella libro XI. cap. 2. pro dies servandi, Scholiastes Horatii libro tertio

65 desunt L. Vof. R. Basil. 66 quia Latina locutio non habet praesens participium, passivae significationis Steph. Dan. Fabr. 67 in parte Asiae G. 68 desunt B. V. Vof. L. R. Steph. al. 69 haec ostrea non ostreum dicimus Urf. Cod. haec o. e. haec ostreae V. haec ostrea, & haec ostreae Vof. Steph. ostreae B. pronomina vero desunt R. 70 licet & Horatius. Steph. Dan. al. 71 Circeis B. 72 desunt B. L. Vof. R. Steph. al. 73 desunt R. Vof. L. 74 desunt V. L. Vof. B. al. hoc saepe se dixisse dicit Servius. nempe ad libros Aeneidos, ad quos commentarium scripsit prius quae ad Georgica. vid. s. Aen. 156. 636. XII. 511. & alibi. BURM. nam secundum illos Steph. 75 a nominativo L. Vof. R. 76 dubitavi L. 77 desunt Vof. R. L. al. ad fœm. Steph. ad fœd. modo. 78 desunt L. Vof. R. L. al. 79 uris efficit G. 80 desunt L. V. R. Vof. Steph. al. 81 initium. item haecorum signum in autumnis fit. Haedi autem inter sidera sunt in humero sinistro aurigae stellae figuratae, quarum uicibus tempestates committuntur. Item Libra die. Varro scribit ab aequinoctio non observandum, usque ad diem nonagesimum primum post libram. G.

Et medium luci atque umbris jam dividit orbem :

210 Exercete, viri, tauros: ferite hordea campis,
Usque sub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non & lini segetem, & Cereale papaver,

Tem-

SERVII.

209. ET MEDIUM LUCI. Diei. ATQUE UMBRIS JAM D. O. NOCTI. ⁸² [Quomodo Zodiacus circulus, qui aequinoctia duo facit, orbem dividit: & *luci* dixit partem coeli Septentrionalis, de quo ait infr. 242. *Hic vertex nobis coeli sublimis*: UMBRIS vero, Australem circulum, qui dicitur esse infimus & demersus, de quo ait 243. *At illum Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi*. DIVIDIT ORBEM. Ut orbem videlicet coeli medium teneat Sol; medium Luna.

210. EXERCETE VIRI TAUROS. Id est, ⁸³ [ad aratra jungite] ⁸⁴ [cogite laborare.] TAUROS autem, boves fortes accipe. ⁸⁵ SERITE HORDEA CAMPIS. ⁸⁶ [*Hordeum* ostendit in campestribus locis ferendum, &] *hordea* usurpative ait: & sciendum ⁸⁷ tamen in his, tres tantum casus usurpari, *haec ordea*, *haec ordea*, o *ordea*: sicut *vina*, *vina*, *vina*: & *mella*, *mella*, *mella*. ⁸⁸ [Sane reprehensus Virgilius dicitur a Bavio & Maevio hoc versu: *Hordea qui dixit, superest, ut critica dicat*.]

211. USQUE SUB EXTREMUM BRUMAE. ⁸⁹ Id est, non usque ad Brumae finem, sed circa: nam bruma finitur VIII. Kalend. Januariarum die; & iste ⁹¹ non usque ad ipsum diem dicit ferendum. INTRACTABILIS autem, propter frigus ⁹² durae & asperae: ⁹³ [et *bruma* dicta a brevioribus diebus.]

212. ⁹⁴ [NEC NON ET LINI SEGETEM. Atqui supra ait §. 77. *Urit enim lini campam seges*. Quid igitur? suo tempore, non eo anno, quo cessare debet.] CEREALE PAPAVER. ⁹⁵ Vel, quod est esui, sicut frumentum: vel ⁹⁶ quo Ceres usa est ad oblivionem doloris: ⁹⁷ [nam ob raptum Proserpinae vigiliis gustato eo acta est in soporem: vel quia Myconem Atheniensem dilexerit Ceres,

transfiguratum in papaverem tutelae suae iusserit reservari: vel quia pani aspergatur.

VARIORUM.

tio Ode prima *signandi*. sed Columella cum vulgaris facit. HEINS. Ita inf. 335. *mensēs ac sidera serva*. vid. Valer. Fl. I. 18. & alibi. locutio est admodum obvia. *signandi* ex interpretatione est. ita haec duo verba confuderunt librarii apud Ovid. XII. Metam. 23. BURM.

207. OSTRIFERI FAUCES TENTANTUR ABYDI. *Ostriferae Abydi* fragmentum Moretanum. HEINS. *Fontes tentantur* Venetus.

208. LIBRA DIE. Ita Medicus a manu prima, neque aliter veterrimum fragmentum Vossianum, & caeteri codices. A. Gellius Noct. Attic. libro IX. cap. 14. *dies pro diei* legendum contendit, idque apparere in veterrimo exemplari, quod idographum ipsius Maronis sit creditum. qui illic videndus. at Carisus Institutionum Grammaticarum libro primo de Analogia, *dii pro die aut diei* Maronem hoc loco scripsisse contendit, quo & Caelius in Historia sit usus. sed Priscianus libro septimo sub finem *die* agnoscit, bis prolato hoc loco. ac Nasonem pari modo contendit dixisse *fide pro fidei*, libro III. Met. *Prima fide vocisque ratae tentamina summis*. Sallustium *acie* & *requis* pro *aciei* ac *requisi* pari modo affirmat dixisse. idem Priscianus rursus lib. XVII. *die pro diei* positum hoc Maronis loco asseverat, ut & Probus initio Catholici. *die* etiam Donatus in Andriam Terentii II. v. 19. & *dies* nunc mendose in ejus exemplaribus circumfertur. Aufonius Idyllio de ratione librae,

Libra dii somnique pares determinat horas.

idem

⁸² defunt Vof. R. L. usque ad *hordea usarp*, Steph. al. usque ad *dividit*. ⁸³ defunt Dan. ⁸⁴ defunt Steph. al. ⁸⁵ defunt Steph. al. ⁸⁶ usurpative pro singulari pluralem Steph. ⁸⁷ deest Vof. R. V. L. Steph. ⁸⁸ defunt L. Vof. R. Steph. al. ⁸⁹ *Critica* Dan. Fab. ⁹⁰ *Bruma* videtur dicta a breviori meatu solis, non usque ergo &c. G. Cl. Dorrillius tentabat in sequentibus. *Januariarum die*: & usque sub, non usque ad ipsum d. d. f. ⁹¹ nonus L. non u. a. ipsum G. dicit esse Ser. Steph. ⁹² dura & aspera al. ⁹³ defunt Vof. R. L. Steph. & al. ⁹⁴ defunt L. Vof. R. Steph. al. ⁹⁵ vel quod sit inter frumenta, vel eo quod Ceres curas levaverit lugens filiam somno impleta, vel quo &c. G. ⁹⁶ quod Ceres eo usa L. quod, etiam Leid. ⁹⁷ defunt ad *iamdudum* Mfl. al. sed Steph. ad §. 213. Proserpina Dan. vigiliis Fab. Myconem Dan. Fab. [*Myconem*].

Tempus humo tegere, & jamdudum incumbere aratris:
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.

215 Vere fabis satio: tum te quoque, Medica, putres
Adciunt fulci; & milio venit annua cura:

Can-

SERVII.

213. TEMPUS. Tunc scilicet est.] JAMDUDUM. Quamprimum. ⁹⁸ Et hoc dicit: ferendum esse eo tempore, ⁹⁹ non quo pluit, sed quo imminet pluviae. INCUMBERE ARATRIS. Insistere arationi.

214. ¹ [DUM SICCA TELLURE LICET. Dum adhuc nondum pluit, ² sed jam est vicinum. DUM NUBILA PENDENT. Dum pene jam videntur nubila pendere, & expectare ut effundant pluvias.

215. ³ [VERE. Tempore veris.] FABIS. ⁴ [Contra rationem dictum, quia fruges omnes numeri singularis sunt.] SATIO. ⁵ Sementis: & declinatur sicut *navis*. TUNC TE QUOQUE, MEDICA, PUTRES ACCIPIUNT SULCI. Ad ipsam herbam Apostropha ⁶ facit. ⁷ Haec autem a Medis translata est in Graeciam; ⁸ quo tempore eam Xerxes invaserat. Hujus plena Venetia est: & ut dicit Dionysius, trium foliorum est, semperque virens. Quod autem ait PUTRES SULCI, ⁹ naturam ipsius herbae respicit: nam uno anno frequenter feritur: ¹⁰ [& sexies aut amplius secatur] ¹¹ postea aliquot annis sponte procreatur: quod etiam sequens indicat versus: nam dicendo, ET MILIO VENIT ANNUA CURA, ostendit Medicae curam non esse annuam. Haec autem ¹² herba vulgo dicitur ¹³ Sylla. ¹⁴ [PUTRES. Subacti, vel initio anni, id est, vere, vel post annum: quidam enim *Medicam* post decennium feri dicunt. ¹⁵ VENIT ANNUA CURA. Vere scilicet.]

VARIORUM.

idem Idyllio de ratione anni vertentis. & in carmine Q. Ciceronis apud eundem,

Curriculumque aries aequat noctisque dique. sic R. Constantinus illis locis edidit. pervetustus tamen Ausonii codex in Ciceronis versu *dieique*. nam duo illa Idyllia in eo non exstant, ut incertum sit *die* an *dii* membranae Constantini dederint: nam ipse & hic & illic sibi interdum aliquid permixxit. HEINS. *Fecerat* Zulichemius. Horat. III. Od. 7. *Constantis fide*. ubi vide Crucq. & Torrent. & Pichen. ad Tacit. III. 38. Column. ad Enn. p. 110. *dies* tuetur. vid. Erythr. in *die*. BURM.

Ibid. UBI. Cum Edit. Mediol.

209. JAM DIVIDET ORBEM. *Dividit* idem Mediceus cum primo Vossiano, primo Moretano, aliisque nonnullis, ac vetustissimo fragmento. HEINS. Et ita Parthaf. Reg. & editio Junta.

212. CEREALE. *Ceriale* Gudianus.

213. ARATRIS. *Rastris* fragmentum Vossianum ac Moretanum, & Menagianus codex prior cum sex aliis. *ratris* alter Mentelianus a manu prima, sed castigatum *aratris*. HEINS. *Rastris* Cod. Dan. *humo est tegere & dudum* Zulichem. *jam* etiam deest Moreti quarto.

215. VERE FABIS. Sabinus Floridus Subces. Lect. II. 19. Servium tuetur contra Bapt. Pii. adnot. Post. cap. 32. NANSIUS. Hunc locum a Senecae Ep. LXXXVI. censura vindicavit Anglus Doctus La Motte, in dissertatione, quae legitur in novis commentariis literaturae Anglicae 1726. editis. *satio est, cum te* Parthaf. *cum te* etiam Tollian. *tunc te* Senec. Epist. LXXXVI. qui & est agnoscit. BURM.

216. ACCIPIUNT. *Accipiant* alter Menagianus & Ed. pr. *accipiens* Parthaf. *tunc accipiunt* agnoscit Seneca Ep. LXXXVI. quem vide. BURM.

217. AU-

⁹⁸ deest L. & al. dixit Steph. al. ⁹⁹ non quo jam L. quo non Steph. non quo jam sunt pluviae al. ¹ deest L. Vof. R. ad *satio* V. 215. ² quando imminet pluviae G. ³ deest Dan. ⁴ deest Steph. & al. Vossius adscripserat, sunt, ut Cominianus ait. ⁵ sementem V. ⁶ fecit V. L. B. ⁷ haec autem herba a Medis Vof. L. R. Steph. al. a medicis Dan. Fabr. ⁸ & hanc Xerxes pugnans ad Medos rapuit, quo tempore ea minuta Ser. G. quo t. eam invaserant B. V. L. Vof. R. Steph. al. ⁹ ad naturam L. ¹⁰ deest Vof. R. V. L. B. G. Steph. al. ¹¹ & post G. ¹² medica herba G. ¹³ Scylla L. & Fabr. vide Salm. Exerc. Plin. p. 173. ¹⁴ deest V. L. Vof. R. B. Bafil. sed Steph. ad *venit*. ¹⁵ Milio semen nigrum simile lolio, quod ad pabulum boum feritur. G.

Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, & averſo cedens Canis occidit aſtro.

At

S E R V I I.

217. CANDIDUS AURATIS APERIT CUM CORNIBUS ANNUM TAURUS. Quo tempore annum aperit ¹⁶ candidus Taurus, qui ¹⁷ eſt auratis cornibus: nam *aperit cornibus*, non procedit: non enim a capite, ¹⁸ [aut a fronte] ſed a dorſo oritur, id eſt, a medio ſui: unde incipit apparere: nam ea parte, qua ¹⁹ mutilatus eſt, oritur, non a fronte. APERIT autem ideo ait, aut quia Aprili menſe Sol in Tauro eſt, ²⁰ quo cuncta aperiuntur: ²¹ [et hoc melius.] ²² Sed aliud eſt, *aperire annum*, aliud ²³ *inchoare*: nam nullus dubitat Martio menſe, ut ſupra (ad *ſ.* 43.) diximus, ²⁴ annum ²⁵ inchoari: ²⁶ [et hoc melius.] Aut certe ²⁷ [*aperit annum* dixit,] quia ²⁸ poteſt unumquodque ſignum & inchoare annum, & finire: ut *aperit annum* dixerit, ſcilicet ſuum: nam & a Tauro uſque ²⁹ ad Taurum, & a Geminis uſque ad Geminos, annus eſt.

218. AVERſO ASTRO. ³⁰ Duplex lectio eſt: nam alii *adverſo* legunt: cum Cane enim naſcitur Sirius, qui eſt terris adverſus, de quo legimus x. Aen. 275. *Ille ſitum morboſque ferens mortalibus* ³¹ *aegris Naſcitur*: ut *Adverſo* ſit peſtifero, & contrario mortalibus. Si autem *Averſo* legerimus, *Cum* ſubaudiamus neceſſe eſt, ut iv. Georg. 484. *Atque Ixionii vento roſta conſtitit orbis*: id eſt, cum vento. Ut ſit ſenſus, quo tempore etiam Canis cedens, occidit cum averſo aſtro: id eſt, cum Argo: quae & ipſa media eſt, ſicut Taurus: & a puppi oritur: cui Canem conſtat eſſe conjunctum. ³² Et CEDENS, ³³ [aut locum dans, ut & Argo occidat: nam Canis occaſum & Navis occaſus ſequitur; aut certe *Cedens*.] *Canis*, non recedens,

ſed incedens, accipimus, & ſe movens. Tempore enim, quo ³⁴ in Tauro Sol eſt, etiam Canis ad ortum feſtinat. Quod autem ait OCCIDIT, ad aſpectum noſtrum retulit: nam ortus & occaſus duo ſunt: unus *ἡλιακός*, id eſt, ³⁵ *ſolaris*: & alter *κοσμικός*, id eſt, mundanus: unde fit, ut ea ſigna, quae cum Sole oriuntur, a nobis non ³⁶ poſſint videri: & ea, quae videmus, quantum ad Solis rationem pertinet, videantur occidere; ſecundum quod nunc ait, OCCIDIT CANIS: nam Canis ³⁷ paranatellon eſt Cancrī, id eſt, cum eo oritur. Cancer autem, quo tempore Sol in Tauro eſt, poſt horam quartam dici oritur: nam Taurus & Gemini binas horas tenent. ³⁸ [Nigidius commentario ³⁹ Sphaerae Graecanicae: Oritur enim Canicula cum Cancro, in columen venit cum Geminis, occidit cum Tauro:] ſic ergo fit, ut Canis nobis occidat: quantum autem ad Solis pertinet curſum, in ortu eſſe videatur. Secundum hanc rationem etiam paulo poſt dicturus eſt 221. *Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur*. Nam *Eoas* ait in ortu Heliaco poſitas: unde & ⁴⁰ *Tibi abſcondantur* intulit. ⁴¹ [Hunc Canem alii Icarī putant, patris Erigonae, qui mortem patris filiae nuntiavit. Alii hunc eſſe quondam cuſtodem Europae, quem nulla fera potuit effugere; quique a vulpibus quondam liberaverit Thebas.]

V A R I O R U M.

217. AURATIS. Vide hic Ruſei notas.

Ibid. CUM. *Dum* Menagianus primus.

218. AVERſO ASTRO. Omiſſis verborum ambagibus, dicemus praeter aliorum ſententias hic poſſe intelligi leporem, ex eo quod ait *averſo aſtro*,

16 deest L. Vof. R. B. 17 eſt cum auratis Steph. al. 18 deſunt B. V. L. Vof. R. & al. 19 latus eſt V. L. Steph. al. nubilatus R. 20 quando G. 21 deſunt B. V. L. Vof. R. Steph. al. 22 & aliud L. R. Vof. Steph. al. 23 eſt inchoare iidem. 24 deest L. 25 inchoare Vof. R. V. L. 26 deſunt Dan. 27 deſunt B. L. Vof. R. 28 un. ſ. poteſt inchoare Dan. 29 deest L. in V. B. Vof. R. 30 Alii dicunt Sidonium ab Europa raptum (lege, ob Europae raptum) conſecratum taurum. Alii vaccam, in quam Io tranſfigurata eſt, & ideo melius incertus habetur ex xii. & conſecratur, qui Aprilis menſe oritur. & inde Aprilis de aperiendo: nam ortus ejus primus in Aprili eſt xiiii. Kal. Maj. in quo ſigno multa ſigna ſunt G. 31 *aegris* L. *aegris v.* aut *adverſo* al. 32 ſupinus canis occidit, idem qui Orionis aſtrum ſequitur. & *averſo aſtro* quidam male accipiunt, ſecundum illud, *Ante Sirius ardor ille ſitum morboſque ferens*, ſed magis intelligere nos convenit *averſo aſtro* taurum dici, cum canis occidit: denique Nigidius ait taurum averſum, vel ſidera locutum. vel *adverſum aſtris*. Sirius dicitur, qui eſt terris adverſus. G. 33 deſunt L. Vof. R. Steph. al. Nugae. cedens eſt occidens, ut ſemper apud Cicronem in Arateis, & Manilium. & alios. VOSSIUS. 34 Taurus cum ſole eſt B. Vof. V. L. Steph. al. quando Taurus cum s. e. R. 35 ſolis Vof. R. B. V. L. al. 36 poſſunt al. 37 paranatellon Vof. L. R. paranatellon Steph. *paranathalon* Fab. *paranathalon* al. 38 deſunt L. Vof. R. B. Steph. al. 39 *ſphaerae* Dan. 40 deest L. 41 deſunt L. Vof. R. B. Steph. al.

At si triticeam in messem robustaque farra
220 Exercebis humum, solisque instabis aristas:

Ante

SERVII.

219. TRITICEAM IN MESSEM. ⁴² [Ad messem tritici, vel segetis.] ROBUSTAQUE FARRA. Frumenta, quae plus habent virium, quam legumina, quo tempore nobis Atlantes occidunt, sunt ferenda. *Atlantes* autem, licet ⁴³ septem fuisse dicantur, sex tamen, ⁴⁴ [sicut supra 138. dictum est.] videntur in coelo; quae Novembri mense nobis incipiunt non videri. ⁴⁵ [Cum enim Sol in Scorpione fuerit, oriente Scorpione, occidit Taurus, in quo Virgiliae sunt, id est, sexto Idus Novembris: Ergo *Eos* mane abscondantur: non est enim Atlantidum epitheton *Eos*; sed *Eos*, matutinae; modo enim vespere, modo media nocte, modo mane oriuntur; unde & tibi ⁴⁶ abscondantur, id est, spectando nec occidunt. Alii ita exponunt, *Eos* appellatas, quasi quae semper mane oriuntur. Ergo ante occidere Vergiliae debent quam sero sit, quae Vergiliae alioquin sunt *Eos* cum oriuntur, non cum occidunt.] ⁴⁷ Haec autem, ut alii volunt, Jovis; ut alii, Liberi nutrices fuerunt: ⁴⁸ alii vero ipsas fuisse adserunt Hesperidas.

220. ⁴⁹ [EXERCEBIS. Pro, excueris. SOLISQUE INSTABIS ARISTIS. Non leguminibus, sed solis segetibus. INSTABIS. Pro, institeris. ARISTIS. Et hic, sicut supra §. 8. per *aristas* frumenta significat.

VARIORUM.

stro, nam averfus lepus canem fugit, uti videre est in imaginibus coeli, & testatur Cicero in Arato. Nam canis infesto sequitur vestigia cursu Praecipitemque agitant. Jo. MUSON. *Averso* fragmentum Vossianum, & Gudianus & Mentelianus uterque,

cum tribus Moretanis & totidem aliis. neque aliter Servius agnoscit. sic & Salmasius ad Solin. 307. & 509. nam apud Macrobius libro primo cap. 18. commentarii in somnium Scipionis vulgata exstat scriptura, incertum ipsiusne Macrobi, an librarium culpa. *Adversum* astrum posses pro infesto ac damno interpretari, cum Plinius Maniliusque Sirius heliaco ac vespertino occasu, de quo Virgilius agit, pruina frigoreque noxium esse moneant. quapropter & Rubigalia sub hac tempestate esse instituta ait. mihi tamen ⁵⁰ *averso astro* aridet. sumtus autem loquendi modus de *averso astro* ex re militari, quod illi, qui cedebant, fugiebantque *averti*, id est tergum dare dicebantur. Et sane *aversum* frequentissime in *adversum* apud scriptores degeneravit. de quo egimus ad Aeneidos vi. 832. Salmasius Exercit. Plinianis pag. 309. *Averso astro* etiam est amplexus, meritoque illic reprehendit Servium, quod *aversum* astrum ad Argo navem referri velit, quae cum Cane occidit, quod est falsum. Ipse sic capit, tamquam voluerit Virgilius, Sirius navi Argoae intanti & subsequenti cedere ac locum dare, cum extremae caudae canis pingatur proxima Argo *aversa*. sed mihi simplicissimum videtur, de ipsius Sirii cedente, ac proinde *averso* signo ita capi. Quamquam & *aversum astrum* eadem significatione, qua *adversum* possumus interpretari. Plinius lib. ii. cap. 15. ex Mss. Chiffetiano. *Mox in averso a partibus CLXXX. exortus vespertinus*. & cap. xvi. *Mutato id magis in vespertino eorum exortu, toto sole averso*. sic Mss. Chiffetianus bene. lib. iv. cap. 2. ubi agit de Hyperboreis gentibus, *una die solis aversi*. hoc est una die solem illis non illucere. *Aversos solis equos*

⁴² desunt L. Vof. R. ⁴³ aliquando vi. videntur, aliquando vii. in coelo, quae Novembr. mense incipiunt non videri a nobis, si triticeam in messem &c. hoc autem v. die Novembrium, quando occidit taurus cum Sirio. *Adversus* ideo, quoniam & canis, cujus posteriores pedes in australi circulo brevitate ea, quia cum extremi procedunt, ante occidunt. nam cum canis Sirius adversus per pedes occidit, cum capite oriatur, cum in culmen venerit, cum Geminis, occidit cum Tauro. Adamans (Athamas) Aeoli filius ex Nympha Phryxum & Heleon (Hellen) filios procreavit. Inocam (Ino) Dionis filiam conjugem duxit, quae ad perniciem pignorum fata igni vitata intercedebat (s. interferebat.) At sic cum famis increvisset, subornavit eos, qui responsum ab Apolline petebant, ut dicerent Phryxum & Hellen immolandos. Ergo Adamans (Athamas) cum filios immolare vellet, Nympha mater arietem aurei velleris juvenibus immisit, cui insidentes, cum per maria ferrentur, Hellen (Helle) in fretum decidit, quod Helispontum dicitur. Phryxus Colchos ad regem etiam (Aetam) pervenit, qui arietem immolavit, & in luco matris (Mantis) pellem consecravit, quam Draco pervigil custodisse dicitur. G. ⁴⁴ desunt Vof. R. Steph. al. ⁴⁵ desunt L. Vof. R. Steph. al. ad haec autem. ⁴⁶ *abscondantur*, id est matutinum occasum faciunt, cum Sol in Scorpione est xv. Kal. Majas Vergiliae occidunt, alii ita &c. G. ⁴⁷ Haec a. volunt Jovis, alii ab nutrice, alii &c. Dan. Fabr. haec autem B. ⁴⁸ alii ipsas fore B. ⁴⁹ desunt V. R. L. ad om. Liber §. 222.

Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur,
Gnosiaque ardentis decedat stella Coronae,
Debita quam fulcis committas semina, quamque
Invitae properes anni spem credere terrae.

225 Mul-

SERVII.

222. GNOSIAQUE ARDENTIS STELLA CORONAE. ⁵⁰ [Et hoc ad superiora pertinet: cum enim Coronae pars oritur, occidit Taurus, in quo Vergiliae sunt. Decedat autem non pro occasu dixit, sed Soli cedat: quo in Scorpione posito, cum ortu ipsius oritur. Fabula vero de Corona talis est.] ⁵¹ Cum Liber pater Ariadnen, Minois Cretae regis filiam uxorem duceret, Vulcanus ei coronam obtulit, quam ille ad uxoris insigne inter sydera collocavit. Et stellam per poeticam licentiam dixit. Caeterum sex sunt, quibus in caelo declaratur Corona. ⁵² [Alii hanc fabulam ita adserunt: Theseum cum ad interimendum Minotaurum Cretam venisset, miseratam ejus Ariadnen, auxilium ei ad occidendum, filo ducto, Minotaurum praestitisse; Theseum vero Ariadnen, utpote salutis auctorem, secum avexisse; qui cum ad Naxum insulam delati essent, Ariadnen ibi, vel consulto, vel necessitate, vel monitu Mercurii, a Theseo derelictam; quam cum Liber pater adamasset, coronam ei dempti pudoris, sicut supra dictum est, dicitur obtulisse, quam etiam inter sydera postea collocavit. GNOSIA autem Cretica, ab urbe Cretae, quae Gnosia dicitur. Et stella dicitur Cretica, quia ad laudem illius, quae Cretici regis filia fuit, in caelo est posita ipsa corona.]

223. ⁵³ [SULCIS. Arationibus.] COMMITTAS SEMINA. Quasi custodibus ⁵⁴ fidis.

224. ⁵⁵ [INVITAE TERRAE. Quae quasi coacta rusticorum labore, & non sponte, fructus profert: ⁵⁶ [alii, si non suo tempore seratur.] ⁵⁷ [ANNI SPEM. Unde tu annum speres posse deducere.]

VARIORUM.

in Naisone II. Trist. 392. habes de caligantibus abrupto sole Mycenis. Statius Theb. x. 494.

— Nuper Nemeaeo in pulvere felix
Alcidama, primis quem caestibus ipse ligarat;
Tyndarides, nitidi moriens convexa magistri
Respicias, averso pariter Deus occidit astro.

Manilius lib. II. 494.

Cancer & averso Capricornus conditus astro
Vertitur in semet oculis.

sic lego, non *adverso*. sic *aversus* animus Ciceroni. Virgilio XII. Aen. 647. *aversa* voluntas. Horatio I. Sat. v. 29. *amicos aversos componere*. Atque hinc *aversari* aliquem pro odiſſe. Multis de hoc Maronis loco disputavit adversus Salmaſium Petavius dissertationum ad Auctarium operis de Doctrina Temporum libro VII. cap. 3. cui tamen *adversum astrum* amplectenti pro *averso*, vix est ut accedam. nec defuerunt qui *adversum astrum* de sole interpretati sunt. quo modo Hadrianus Wallius noster, qui opinabatur *adversum astrum* capi posse de Sole, qui motu adverso obviam eat Cani, qui & ipse tum contra Solem ore adverso consistat. eamque interpretationem optimam ac planam videri, omnesque ineptias, quibus reliquae laborent, arcantem a sublimitate Maronis. praesertim si meminerimus, uti frequenter *fidus*, pariter quoque *astrum* de Sole *ἀπλῶς* posse dici. Manuducere ad hanc interpretationem Macrobius Saturn. lib. I. cap. 18. Videri ab illo interpretationem hausſe, qui sic locum ceperint Maronis, aliquot Astronomiae consultos, inter quos Georg. Henſchium commentario ad Sphaeram Procli, Johannem Keplerum, in Epitome Astronomiae Kopernicanae, Joseph. Blancanum in Sphaera mundi, sive Cosmographia, denique Joannem Baptist. Ricciolum in Almageſto novo. Haec Wallius. HEINS. Nanſius ex Joh. de Sacrobusto, de Sphaera, sive de ortu Poëtico ante lib. 25. notaverat, quae ille de his Virgilio verſibus

⁵⁰ hinc defunt Steph. al. ad cum Liber. ⁵¹ GNOSIA. Ariadnam scilicet dicit consecratam Libero patri, cujus occasu arbores & vites vinea deponunt folia. coronae XII. stellae signis proximae, in quas Ariadna Liberi uxor transfigurata est: cum enim Liber Pater Ariadnam Minois filiam uxorem duceret, Vulcanus ei coronam obtulit, quam ad uxoris in signo & inter sidera collocavit. Item, *Gnosiaque ardens*. Ariadna a Libero patre adamata, cum in litore dormiens Aescia (a Theseo) fuisset relicta, huic coronam munere dedit, cum qua astris consecrata est G. ⁵² defunt L. Vol. R. al. ad 223. Steph. ad *Gnosia*. male *Gnosia* hic a Servio dicitur, quae *Gnosia*, vel *Gnosus* vocantur. *Gnosia* est mulier ex *Gnosia*. ⁵³ defunt L. ⁵⁴ fidelibus V. ⁵⁵ defunt Vol. R. ad *†*. 225. ⁵⁶ defunt Steph. al. ⁵⁷ defunt al.

225 Multi ante occasum Majae coepere: sed illos
 Expectata seges vanis elusit aristis.
 Si vero viciamque serēs, vilemque faselum,
 Nec Pelusiacae curam adspernabere lentis;
 Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.

230 In-

SERVII.

225. ANTE OCCASUM MAJAE. ⁵⁸ Id est, ante quam Atlantides occidant: & hoc est, quod ait, *quam Atlantides abscondantur*: nam Maja una est de ipsis Atlantidibus.

226. ⁵⁹ [VANIS. VACUIS. ELUSIT. Decepit.]

227. ⁶⁰ [SI VERO VICIAMQUE SERES. In quodam adefoto Graeco sic positum est: Φυγῶναι καὶ φάσγαν ὄρεον, ὁμοίως δὲ μετὰ Ἀπὸν δύναντα ἡ μάχῃ δὲ τροπῶν.] VILEMQUE FASELUM. ⁶¹ Plurimum, abundantem: nam omne quod abundat vile est; ut inf. 274. *Vilibus aut onerat pomis.*

228. NEC PELUSIACAE CURAM ASPERNABERE LENTIS. *Pelusium*, unum est de septem ostiis Nili, ⁶² [ubi primum *lens* inventa dicitur: vel] ubi optima ⁶³ *lens* nascitur. Unde *nat' ἔχον* locutus est. ⁶⁴ [ASPERNABERE autem, id est, contemnes. LENTIS. Ac si dicat, Etiam inter alia, lentem seras.]

229. ⁶⁵ [HAUD OBSCURA. Non obscura, hoc est, clara. MITTET TIBI SIGNA BOOTES. Si viciam, & faselum, & lentem serere volueris, occidente Boote debes incipere.] CADENS BOOTES. ⁶⁶ Occidens, Verno scilicet tempore: tunc enim Bootes occidit. Quod autem ⁶⁷ subdidit.

VARIORUM.

bus judicaverat. vid. ad Rutilium lib. I. It. 638. Broukhufius *adverso* probabat, id est orienti, quod occidenti astro adversum. *Adverso* Edd. Venet. & Mediol. regius glossator, id est *cum adverso*, ut superiori versu auratis cornibus, pro cum auratis. BURM.

219. IN MESSEM. *In* deest secundo Moretano. *in messem* Gudianus.

220. SOLISQUE. Waddel. Anim. Critic. pag. 7. volebat *solis*que.

221. ABSCONDANTUR. *Abscondentur* Gudianus.

222. GNOSIA. *Gnosia* plurimi. *Cnosia* Mentelii prior & Edit. Junt. R. Steph. & aliae.

Ibid. DECEDAT. *Discedat* Venetus.

223. QUAMQUE. *Quamquam* secundus Moreti.

224. CREDERE. *Caedere* Mediceus pro *cedere*, ut solet. sed *credere* centum exemplis potest firmari; & auctoritate Commentatoris Crucquiani ad Horat. I. Od. 3. *properis* Gudianus. BURM.

226. AVENIS. *Aristis* Mediceus, fragmentum Vossii & primus Moretanus. quomodo & Nonius Marcellus agnoscit in *Vanis* & in *Expectare*. videtur hunc locum respexisse Quinctilianus Instituit. Orat. libro I. cap. 4. etiam Scholiae Persii Sat. V. *ut quae summo solo sparsa sunt semina, celerius se effundunt, & mutatae spicae saepius inanibus aristis ante messem flavescunt.* HEINS. *Vanis elusit avenis* Venet. *avenis* etiam Reg. eadem varietate lib. VII. Aen. 809. *eluxit* Vossian. *elusit* Parrhaf. *avenam* hic significare Aegilopem, ut & in illo versu sup. 154. *steriles dominantur avenae*, censeat St. Doletus. ita contra *gravidae aristae* sup. 7. III. BURM.

227. VILEMQUE FASELUM. *Phaselum* libri vetustiores, vel *phasillum*. HEINS. *Fasellum* Vratilav. Venetus Parrhaf. *viciamque* Mentel. pr. & Gudian.

229. MITTET TIBI SIGNA BOOTES. *Mittit* Mediceus & fragmentum Vossii cum Veneto, alter Menagianus *mittat*. HEINS. *Mittere signa* idem quod *dare*. sic Propert. III. VIII. 3.

Natalis nostrae signum misere puellae.

ubi vide Passer. in alia re Caesar. de Bell. Civ. 71. *Astra-*

⁵⁸ id est, ante occasum Atlantidum, nam Maja Vof. L. R. L. Dan. Fabr. id est anteq. A. occidant, nam Steph. al. reliquis omisiss Tropus est synecdoche, grata varietas. nam idem significat Tauri. tot nominibus significavit, modo *astrum adversum*, modo *Atlantidas*, modo *Majam* dicens G. ⁵⁹ desunt L. Vof. R. al. ⁶⁰ desunt L. Vof. R. Steph. al. ⁶¹ Graecis Vossius emendabat *φάσγαν δὲ καὶ φάσγαν*. ⁶² deest Steph. al. ⁶³ desunt V. L. Vof. R. Steph. al. ⁶⁴ deest Dan. ⁶⁵ desunt L. V. al. ⁶⁶ candens Vof. ⁶⁷ subjicit Dan. Fabr.

230 Incipe, & ad medias sementem extende pruinas.

Idcirco certis dimensum partibus orbem

Per duodena regit mundi Sol aureus astra.

Quinque tenent coelum zonae; quarum una corusco

Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni:

235 Quam circum extremae dextra laevaue trahuntur,

Cae-

S E R V I I.

230. INCIPERE, ET AD MEDIAS SEMENTEM EXTENDE PRUINAS. Omnia complexus est tempora: & Vernum⁶⁸ scilicet, quo legumen seritur: & Autumnale, quo frumentum. Et multi volunt ita hanc partem Astrologiae⁶⁹ librasse Virgilium, ut in omnibus utrumque⁷⁰ tempus significaret, vernale & autumnale: unde & supra bina signa memoravit: Taurum cum Cane: Atlantidas cum Corona. Tamen⁷¹ nos, quantum ad necessitatem⁷² huius loci pertinet, haec dixisse sufficiat: nam maioris prudentiae est ad subtilem harum rerum scientiam pervenire: adeo ut sequentem rationem zonarum Metrodorus philosophus vix quinque expresserit libris; insertis tam Astronomiae quam Geometriae partibus; sine cuius lineis haud facile zonarum deprehenditur ratio. Idem etiam Metrodorus asserit, frustra culpam a plerisque Virgilium, quasi ignarum Astrologiae: cum eum consitet operis lege compulsum, ut quaedam⁷³ exciperet, quae obscura videntur ideo, quia a naturali ordine sunt remota. Ut autem⁷⁴ omnia non diceret, rusticarum personarum habuit considerationem, & ipsius est operis brevitate⁷⁵ constrictus. ⁷⁶ [AD MEDIAS PRUINAS. Hoc est quod supra ait 211. *Usque sub extremum brumae. Medias autem pruinas* abusive ipsas hyemes posuit: *medium* enim pro legitimo dixit.]

231. DIMENSUM PARTIBUS ORBEM. Annum, ⁷⁷ divisum in quatuor⁷⁸ tempora. Et per duodecim signa, duodecim menses accipimus.

232. ⁷⁹ [PER DUODENA. Multi pro duodecim accipiunt, ut XII. 165. *Bina manu lato crispans bastilia ferro. Ex 329. Septenaue tela.* Alii, quia quotannis per eadem⁸⁰ ineat: *duodena* ergo, saepius duodecim signa.

233. QUINQUE TENENT COELUM ZONAE. Id est, plagae vel circuli, quorum primus Septentrionalis; vel, ut quidam volunt, Aquilonius. *Zonae,*] Circuli, qui coelum ac terram, veluti zonae cingunt, ⁸¹ translative: nam proprie *Zonae* in ⁸² tertis; sed ⁸³ pro parallelis, id est, circulis posuit: Septentrionalis, Aestivalis, Aequinoctialis, Brumalis, Australis.

234. CORUSCO SEMPER SOLE RUBENS. *Corusco*, ardenti, hoc est, aequinoctiali: & bene a media coepit, ut necessario extremas & habitabiles concessas mortalibus diceret. ⁸⁴ TORRIDA. Accensa, ⁸⁵ [sicca, quod nunquam Sol inde discedat.]

235. QUAM CIRCUM EXTREMAE. ⁸⁶ Bene *extremae* addidit, id est, ⁸⁷ [Borios & Notios;] neas, quae circa igneam sunt, intelligeremus, quas constat esse temperatas vicinitate⁸⁸ caloris & frigoris: quarum unam nos habitamus, alteram⁸⁹ antipodes: ad quos hinc torrente Zona, hinc frigidis⁹⁰ ire prohibemur. Antipodes autem dicuntur, ⁹¹ quod contra nos positi sunt ⁹² contrariis vestigiis: Terram enim dicunt undique coelo & aëre cingi. Per has autem duas Zonas in obliquum⁹³ tenditur signifer circulus, qui Solis continet cursum.

68 deest R. V. Vol. occasus tarde videtur; decessit enim cum iv. signis, Tauro, Geminis, Cancro, Leone, verno scilicet tempore: tunc enim occidit, quando subdit, quare hic primam partem occasus ejus cum Tauro intelligi oportet, ut vere legumina feri indicentur, non aestate G. 69 liberasse G. 70 deest al. 71 deest al. 72 deest V. Vol. R. 73 exponeret Steph. Dan. Fabr. 74 universa V. R. Vol. 75 compulsum L. Steph. Dan. al. 76 deest Vol. L. R. Steph. al. 77 divinum L. 78 tempora. Brumalis, Australis. Zonae vi. id est Septentrionalis, Solstitialis, Aequinoctialis, & per &c. R. 79 deest L. Vol. R. al. ad y. 235. Steph. & al. ad *Circuli* y. 233. 80 forte, meat. & forte errarunt operae Danielis, quas secuti Basileenses, Comm. & Emm. post *signa* * posuit Dan. quasi quid deesset. 81 translatio G. 82 terra: G. 83 hic pro parallelis posuit G. 84 rubens, ardens Steph. al. 85 deest Steph. al. 86 Septentrionalis & Australis bene G. 87 deest G. Steph. al. 88 solis al. 89 antipodes G. & mox iterum. 90 jure G. 91 qui al. 92 deest G. 93 vertitur M. Steph. Dan. al. tenditur ignifer G.

Caerulea glacie concretæ atque imbribus atris.
 Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
 Munere concessæ divorh. Via secta per ambas,
 Obliquus qua se signorum verteret ordo.

240 Mundus, ut ad Scythiam Rhipaeasque arduus arcis
 Consurgit, premitur Libyæ devexus in austros.
 Hic vertex nobis semper sublimis: at illum

Sub

SERVII.

sum. Unde etiam fit, ut duæ Zonæ frigidissimæ sint, ad quas numquam accedit Sol: una fervens, a qua pene numquam recedit: duæ temperatæ, ad quas vicissim venit. ⁹⁴ [TRAHUNTUR. Pro, extenduntur, aut, sine intermissione vertuntur.

236. CAERULEA. Frigore scilicet, quia ipse color convenit frigori.]

237. ⁹⁵ [DUÆ MORTALIBUS AGRIS. Sicut dictum est, temperatæ ex calido medio, & frigidis extremis circulis.]

238. ⁹⁶ [PER AMBAS. Cum vitet utramque temperatam, ipsa præpositio *per*, pro *inter* accipienda est.

239. QUA. Per quam.]

240. MUNDUS UT AD SCYTHIAM. ⁹⁷ Jam hic definitio est nostri climatis, id est, nostræ habitationis: quæ a Septentrione incipiens, in Australi definit plaga. Rhipaeas autem arcēs, Scythiam dicit: cujus sunt montes Rhipaci. ⁹⁸ [Quoniam Boreus circulus totus supra terram est, ideoque ab Arato, hic apparens; ille item, Australis, vocatur obscurus. Sane aliqui *mundum* pro coelo accipiunt hoc loco, qui *mundum*, nomen volunt esse universæ naturæ.

241. CONSURGIT, PREMITUR. Deest ita, ut sit, ut ad Scythiam consurgit, ita premitur in ⁹⁹ Austros; ¹ PREMITUR, contra devexus in Indos, ut fuerat supra Afros.] LIBYÆ DEVEXUS IN AUSTROS. Quoniam Notius circulus totus infra terram est, & *premitur*, quasi deprimitur.] ARDUUS. Excelsus, & summo vertice arcatus.

242. HIC VERTEX NOBIS SEMPER SUBLIMIS.
^{*} Id est, hæc pars mundi a nobis semper videtur,
¹ [hoc est, Scythiæ, quæ Septentrioni subjacet.]

VARIORUM.

Africanos contra multis rebus sui timoris signa misisse, pro edidisse. aut obscura Gudian. BURM.

231. DIMENSUM. *Dimensum certis idcirco Zulichem. demensum* Regius & Juntina Ed. *partibus annuum*, alter Rottendorphius. *regat* Leid. alter.

234. AB IGNI. *Ab igni est* Interpres Crucquianus ad Horat. I. Od. 22. sed est omittit idem ad III. Od. 3. *ab igne* Parrhaf. Ed. Venet. BURM.

236. CAERULEA GLACIE. *Caeruleæ glaciæ* Mediceus. *Ceruleæ glaciæ* Moretanus & Gudianus cum primo Moretano & aliis duobus. apud Hyginum de limitibus constituendis vulgata occurrit scriptura. HEINS. *Caeruleæ & glaciæ* Juntina. Ed. *Caeruleæ glaciæ* Reg. cum glossa, id est, subnigræ, sed vulgata legitur apud Commentatorem Crucquianum Horatii I. Od. 22. & III. Od. 3. BURM.

238. VIA SECTA PER AMBAS. *Et via secta* Mediceus cum aliis plerisque & Hygino. Forte *it via secta*. HEINS. *Et via* Parrhaf. & Reg.

239. VERTERET. *Verteris* Leidenfis primus.

240. SCYTHIAM. *Scythias* fragmentum Moreti *Cythiam* Reg.

241. DEVEXUS IN AUSTROS. *Diversus* Ed. Venet.

242. SEM-

⁹⁴ desunt L. Vof. R. Steph. al. ad §. 237. ⁹⁵ desunt iidem, solstitialis & hiemalis Zodiacus, quem signiferum dicimus, sicut dictum &c. G. ⁹⁶ desunt L. Vof. R. ad §. 240. ⁹⁷ mundus pro coelo accipitur: nam mundi nomine quatuor elementa continentur, quemadmodum erigitur mundus in septentrionalem plagam, ita declinatur in Australem. Jam hic &c. G. hic desit L. V. R. Vof. ⁹⁸ desunt L. Steph. al. ad *arduum* §. 241. Vof. & R. ad 242. ⁹⁹ Austros * Dan. ¹ desunt Fabr. ut fecerat Dan. ² septentriona Arctos, ut Aratus dicit, quam secundum clima nostri coeli Arcticus circulus contra orientem invenit, & contra Arcticus supra non excurrit: quapropter partem illam effera Astrologii nulla pictura designant G. ³ desunt L. Vof. R. Steph. al.

Sub pedibus Styx atra videt, Manesque profundi:
Maxumus hic flexu sinuoso elabitur anguis

245 Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentis aequore tingui.

Illic,

SERVII.

243. AT ILLUM SUB PEDIBUS STYX ATRA VIDET. ⁴ Id est, axem Notium, id est, Australem, qui ⁵ a nobis nunquam videtur: sicut ⁶ Boreus, id est, Septentrionalis, ⁷ [a nobis] semper videtur. Et ⁸ sicut variae philosophorum opiniones ⁹ sunt, ita & hic varie loquitur: nam alii dicunt a nobis ¹⁰ abscedentem Solem ire ad Antipodas: Alii negant, & volunt illic tenebras esse perpetuas. Mire ¹¹ autem ait *Styx*, quasi de inferis: STYX ATRA VIDET, MANESQUE PROFUNDI, ut ostenderet illud, quod dicunt philosophi, recedentes hinc ¹² animas, & illic alia corpora sortiri. Unde & Lucanus ait l. 456. *Regis idem spiritus artus Orbe alio*. Quod verisimile est, quia ¹³ dicuntur animae, aut igni, aut vento, aut aqua, purgari: quod ut fiat necesse est, dum aut per frigidam plagas, aut igneam transeunt. Et licet alii hoc a Virgilio dictum per poeticam licentiam velint; tamen sciendum est, eum poeticæ licentiæ inesse philosophiam.

244. MAXIMUS ANGUIS. ¹⁴ Vel, quia ipse cacteris est major; ¹⁵ [vel, quia ad Scythiam; vel quia inter duas Arctos. Sane hunc draconem quidam occisum, & inter sidera conlocatum a Minerva dicunt: Alii hunc esse, quem Hercules custodientem mala aurea Hesperidum occidit.] Hic Pro illic.

245. CIRCUM PERQUE DUAS. Et *circum* enim est, & *per*: nam per utramque labitur, ¹⁶ [id est, inter duas] maiorem cauda tangens, alvo completens minorem. IN MOREM FLUMINIS ARCTOS. Hesiodus: *παραμυρ ποταμὸν τοῦ Ἄρκτου*.

246. OCEANI METUENTES AEQUORE TINGI. Hoc refertur ad fabulam: Nam hac duae pellices

Junonis fuisse dicuntur; quas postquam Juppiter ¹⁷ in syderum retulit numerum, Juno rogavit Thethyn, suam nutricem, ne unquam eas pateretur occidere. Unde nunc *metuentes* ¹⁸ dixit, scilicet, nutricem Junonis. ¹⁹ ²⁰ [Sunt autem hae, Helice, & Cynosura: de Helice, Lycaonis filia, amata a Jove, & a Junone in ursam mutata, supra 138. dictum est. Cynosura, quod caudam caninam habeat; hanc ²¹ Foenicem vocitatum quidam ferunt, Dianae comitem, iraque ejus, quod gravida esset inventa, in ursam esse mutatam, atque ejusdem rursus misericordia syderibus insertam. Quidam prodidere has Nymphas fuisse Creteneses, Jovis nutrices, & ob meritum consecratas; quae ideo non occidunt, quia secundum clima nostri coeli Arctus circulus, in quo cardo convertitur, infra horizontem non venit] nam reliqua signa dicuntur ²² omni nocte in Oceano tingi.

VARIORUM.

242. SEMPER SUBLIMIS. *Sublimis semper* Moret sec. & *illum* Venetus & Moreti quart.

244. ELABITUR. *Labitur* alter Rottendorphius & fragm. Moreti. quod posset alicui placere, quia proprie Serpentes, & flumina dicuntur *labi*. vid. ad Ovid. xv. Met. 721. & xiv. 633. & passim. nihil tamen mutem. nam *elapsa* non semper proevalit ex aliquo periculo ponitur, sed simpliciter pro *lapsa*, *veniens*. ut v. Aen. 151. *Effusa ante alios primisque elabitur undis*, id est fertur remigando celeriter. & lib. IX. 632. quidam codices, *Effugis horrendum stridens elapsa sagitta*, id est emissâ, ubi alii *adlapsa*, *adducta* &c. BURM.

246. ME-

⁴ Styx palus infernalis axem notum G. Noctium L. notion B. R. Vof. al. Noticum Steph. Dan. ⁵ Nobis G. ⁶ Boreus G. Boreos L. Borion B. ⁷ defunt B. Dan. Fabr. ⁸ deest L. sic G. ⁹ deest G. ¹⁰ cedentem V. abscondentem R. ¹¹ autem *Styx* R. B. autem ait *Styx atra* G. autem ait, quasi Vof. Steph. al. ¹² animas, illic B. & illic corpora al. corpora indici G. ¹³ dicitur anima Steph. al. ¹⁴ deest L. Vof. R. al. ¹⁵ defunt L. Vof. R. L. Steph. al. ¹⁶ defunt G. V. L. Vof. R. Steph. al. ¹⁷ in sidera retulit, Juno G. ¹⁸ eas dicit G. ¹⁹ Thetis vero nutrix Junonis, Oceani uxor. G. ²⁰ defunt Vof. R. V. L. usque ad *ut perhibent* §. 247. Steph. ad *nam reliqua*. ²¹ Helicem Fabr. ²² omnia malebat Heinsius.

Illic, ut perhibent, aut intempesta flet nox
 Semper, & obtenta densantur nocte tenebrae:
 Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit:
 250 Nosque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,
 Illic sera rubens adcendit lumina Vesper.

Hinc

SERVII.

247. ³³ [ILLIC. In Australi, id est, obscuro 2-
 xe.] UT PERHIBENT. ³⁴ Scilicet poëtae: nam in
 rebus dubiis suam ³⁵ denegat fidem. INTEMPESTA.
³⁶ Inactuosa, alta, ³⁷ densa, crassa, qualis est in-
 tempesta. Possè autem hoc fieri in aliqua parte
 mundi, ut pene sibi totum vindicet nox, probat
 Britannia: quae lucis dives, vix quoddam spatium
 noctibus cedit. ³⁸ [Aut *intempesta flet*, quia Epi-
 curei dicunt, non ire Solem per alterum hemi-
 sphaerium; sed semper his ab ortu colligi scintillas,
 & fieri orbem Solis.]

248. OBTEANTA OBDUCTA. ³⁹ [Et *obteanta* sicut
 ostenta, ab eo enim, quod est *ostendor*, veteres
 participium *ostentus*, non *ostensus* dicebant; ipse
 VI. Aen. 60. *Praetentaque Syrtibus arva*. Teren-
 tius in Eunuchio III. v. 57. *An ego occasionem mi-
 bi* ³⁰ *ostentatam, tam brevem*. Similiter & illud in
 Formione v. IV. 7. *Neque me nunc domum recipere-
 rem, ni mihi esset spes ostentata huiusce habenda-*
dae.

249. REDIT A NOBIS. Id est, ad illos, & hoc
 secundum Stoicos, qui dicunt Solem vicissim per
 utrumque hemisphaerium ire, & alternis noctem
 facere.] DIEMQUE REDUCIT. Ut, quando dis-
 cedit a nobis, & diès clauditur, tunc illic sit Au-
 rora.

250. AFFLAVIT ANHELIS. Cursu anhelantibus.
 VESPER. Stella, quae & Venus & Lucifer dicitur:
 nam Vesper, eo, quod quibusdam mensibus
 vespere; Lucifer autem dicitur, quod quibusdam
 mane oriatur.

251. SERA. ³¹ [Pro sero, ut VIII. Aen. 30. *Se-
 ramque dedit per membra quietem*. Vel] *sera*, no-
 cti vicina. ³² [ACCENDIT LUMINA VESPER. Be-
 ne *accendit lumina vesper*, poëtica, ut ipse vesper

accendat, non homines: & saepe hac figura uti-
 tur II. Georg. 416. *Fam falcem arbuta repo-
 nunt*.]

VARIORUM.

246. METUENTIS. Horatius II. Od. 2. *Illum
 agit penna metuente solvi, fama superstes* FABER.
Aequora Mentelii prior a manu prima, & Leid.
 prior a manu secunda.

248. OBTEANTA DENSANTUR. *Densantur* uter-
 que Mentelianus, Gudianus, & sex aut septem alii.
 videantur quae notamus Aen. VII. 794. HEINS.
Densantur Vossian. & Reg. a m. pr. superscripta
 litera a. sed *densantur* hic praefero, ne toties lita-
 ra e & syllaba en iterentur. *obducta* etiam alter Rot-
 tend. quod ab interpretatione est. vid. Cl. Drak.
 ad Sil. Ital. x. 228. & nos ad Ovid. x. Epist. 147.
 BURM.

249. REDIT. Hic locus facere poterat ad fir-
 mandam, inter alias, Heinsii illam conjecturam in
 Valer. Fl. II. 56. *Integer (Titan) in fluctus reditu-
 ro decidit auro*. ubi vid. quae diximus. & ita *rena-
 tus sol* Claudiano praefat. Epithal. in Nupt. Ho-
 nor. 15. & de eodem sole, Consul. Olybr. pr. *sol,
 qui Volvit inexhausto redeuntia secula motu. diem-
 que reliquit* Leidenf. prior. BURM.

250. NOSQUE. Noxque Lutat. ad Stat. v. Theb.
 178. *Orion* Vossianus prior.

251. ILLIC SERA RUBENS. Sic & Scholiafles
 Statii Thebaidos quinto, & Marcianus Capella li-
 bro sexto. at apud Senecam Epistola 122. *Illis ac-
 cendit*. aliter scripti. HEINS. *Ostendit* Venetus.
 male. allusio est ad *prima lumina*, vel primam fa-
 cem; ut Romani dicebant de prima parte vesperi.
 ut Guellius notavit. BURM.

252. PRAE-

23 desunt etiam Steph. 24 Poëtica R. Vof. V. L. al. 25 denegant Steph. negat L. V. 26 deest V. L. Vof.
 R. 27 deest iisdem. 28 desunt L. R. V. Vof. ad §. 252. Steph. al. ad 248. 29 desunt Steph. al. ad diemque 249.
 30 Bentlejus utroque loco praefert *ostentam*; secundo etiam *ostenta* Fabr. & recte, quia Servius hic *ostentus*, non *ostensus* dici
 docet, quod non convenit *ostentatam*. BURM. 31 desunt Steph. al. 32 desunt iisdem ad 252.

- Hinc tempestates dubio praediscere coelo
 Possumus: hinc messisque diem, tempusque serendi;
 Et quando infidum remis impellere marmor
 255 Conveniat: quando armatas deducere classis,
 Aut tempestivam silvis evertere pinum.
 Nec frustra signorum obitus speculamur & ortus,
 Temporibusque parem diversis quatuor annum.

Fri-

SERVII.

252. HINC TEMPESTATES. ³³ [Id est, ex hac causa] ³⁴ ex hac ratione Astrologiae: ³⁵ [ex hac temporum scientia, vel syderum observatione. Et hoc contra Epicureos, qui dicunt acervum stellarum sine causa esse.] ³⁶ Et jam conclusio est: nam hoc dicit: Non sine causa ³⁷ intuemur ortus siderum & occasus: hinc enim universa noscuntur. DUBIO COELO. ³⁸ Id est, etiam dubio coelo. ³⁹ Et bene *dubio*: nam idem alibi *coeli fraudem* dixit, quod nunc prospera, nunc adversa ingerit. PRAEDISCERE. Praevidere.

253. MESSISQUE DIEM. Pro tempore, ⁴⁰ [id est, quando sit metendi tempus opportunum.] TEMPUSQUE SERENDI. Id est, autumnale.

254. INFIDUM. Cui nullus potest, aut debet committere fidem: nam subito fallit hominem ⁴¹ MARMOR. Mare.

255. QUANDO ARMATAS DEDUCERE CLASSES. Id est, quando sit tempus ad agendum navale praelium. ⁴² [ARMATAS DEDUCERE CLASSES, aut quia in puppibus infigebant arma navigantes, ut 280. *Praefigere puppibus arma*: aut instructas armamentis suis.]

256. TEMPESTIVAM PINUM. Opportunam: nam tempore importuno hae caesae arbores cito ⁴³ termites faciunt: ita enim ligni vermes vocantur: ⁴⁴ [nam hac re etiam rustici Lunae cursum observare dicuntur: melius enim arbores Luna decre-

sciente caeduntur. ⁴⁵

257. NEC FRUSTR A SIGNORUM OBITUS. S. E. O. Perseveravit contra Epicureos. OBITUS autem Occasus.]

258. TEMPORIBUSQUE PAREM D. Q. A. ⁴⁶ De rebus contrariis fecit ⁴⁷ declamationem, dicendo, *parem ex diversis*; ⁴⁸ [vel semper sibi convenientem.] Re vera enim nihil est tam contrarium ⁴⁹ inter se, quam aestas & hyems: & tamen de his annus efficitur.

VARIORUM.

252. PRAEDISCERE. *Praedicere* Moret. quart. Cod. Dan. & Edd. Junt. & Ald. vid. supr. 51. & inf. II. 255.

253. MESSISQUE. *Mensisque* Regius, Zulich. & Tert. Mentelii. quae variatio perpetua. vid. sup. 219. ideoque hic dubitare non debebat Pierius. BURM.

256. AUT TEMPESTIVAM. *Et tempestivam* Macrobius Saturn. Lib. vi. cap. 4. & Scholiafles Horatii Crucquianus libro primo Ode 23. aliter codices scripti. HEINS. *In Silvis* multi. *evertere* Zulich. Suet. Domit. v. *arbor, quae everfa surrexerat*. Eadem varietas lib. II. 208. BURM.

257. SPECULAMUR. *Speculantur* fragm. Moreti.

259. FRI-

³³ desunt L. R. V. Steph. ³⁴ ex ratione Vof. R. Steph. ³⁵ desunt L. R. V. Vof. Steph. al. ³⁶ & est conclusio Steph. al. ³⁷ intuentur al. ³⁸ etiam dubii erimus coeli, sive quando dubium coelum in tempestatibus, & serenitatis indicium discernitur hac ratione. G. ³⁹ & dubio quod n. p. n. a. ingerit Steph. al. sed Vof. R. L. desunt. ⁴⁰ desunt Dan. Fabr. ⁴¹ ut Lucretius II. 557. *Infidi maris insidias, viresque dolosque* G. ⁴² desunt L. Vof. Steph. al. ⁴³ *Termites* hic legendum esse monet Despauterius, ubi agit de genere nominum in *es*. NANSIUS. Vide Taubmannum. Cl. Dorrillius laudabat locum Vitruvii lib. I. 9. *abies alit & procreat termitem*. BURM. ⁴⁴ desunt L. Vof. R. Steph. al. ad 7. ⁴⁵ SYLVIS in silvis. EVERTERE. excidere. Steph. ⁴⁶ *Parem*, id est Verno, Aestivo, Autumno, Hybernoque, id est aequali trium mensium in unoquoque anni tempore, id est de calore & frigore G. ⁴⁷ declinationem. G. ⁴⁸ desunt L. Vof. R. Steph. al. ⁴⁹ intra Vof. R.

Frigidus agricolam siquando continet imber,
 260 Multa, forent quae mox coelo properanda sereno,
 Maturare datur. Durum procudit arator
 Vomeris obtusi dentem: cavat arbore lintres:
 Aut pecori signum, aut numeros inpressit acervis.

Exa-

SERVII.

259. ¹⁰ [FRIGIDUS AGRICOLAM. Non generatim frigidus, sed quando frigidus fuerit, & quasi titulus est, Agricolam nunquam vacuum esse debere. CONTINET. Ut non possit propter frigus & imbrem agriculturam exercere. CONTINET autem, Detineret, & impedit.]

260. MULTA FORENT QUAE MOX COELO PROPERANDA &c. Ordo est: Multa maturare datur, ¹¹ quae forent in serenitate properanda sereno coelo: nam male quidam *forent*, esse praesentis temporis volunt; ut sit sensus: Multa sunt properanda, quae ¹² maturare datur, mox coelo ¹³ sereno: id est, in usum coeli sereni. Quod non est idoneum; licet re vera *fore*, tantum ¹⁴ semper futuri sit temporis: nam *foret*, & praeteritum & praesens & futurum complectitur. Sallustius Catil. xx. *Ni virtus fidesque vestra* ¹⁵ *spectata mihi foret*: id est, esset: Et ordo est: Multa maturare ¹⁶ datur, & ¹⁷ diligenter facere, ¹⁸ quae si velis coelo sereno properanter facere, non diligenter poteris facere, dum festinas, ¹⁹ [& tardius ad laborem redibis. Oportet ergo, ut, dum domi resides, ea quae tibi praeparare potes, & necessaria vides, parare studeas, ut, cum fuerit serenitas data, statim ad laborem prodeas. ²⁰ [Sane *maturare*, duas res significat; aut in otio, & suo tempore facta maturata dicuntur; aut accelerata, & ante tempus acta, quod hic significat. Cato, *Properare* dicit eos, qui *prima quaeque ordine suo maturare transigunt*; *festinare autem illos, qui multa inci-*

piunt: eaque adnectendo, nec terminando praecipiant. Aulus Gellius x. xi. *Mature, veluti celeriter dicimus.* Nigidius: *Mature fieri, quod neque cito, neque tarde fiat; quod hinc debet intelligi; quia poma, quae neque acerba sunt, neque putrida, matura dicuntur.* ⁶¹

261. PROCUDIT. Cudendo extenuat. [Id est, producit tundendo; & bene, quia praeposuerat multa, enumerat singula.]

262. VOMERIS OBTUSI. ⁶² [Hebetis; & obtusum est quicquid sine acumine est, vel calore, ut I. Aen 567. *Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni.* Et] ⁶³ Antiqui *n* litteram addebant, quod nos propter euphoniā in aliquibus detraimus, ut ⁶⁴ *obtus*: in aliquibus *n* remansit, ut *tus*. ⁶⁵ [Obtusi autem, reverberati, & acumine carentis. DENTEM. Acumen. ARBORE. De arbore.] LINTRES. ⁶⁶ Fluviales naviculas. ⁶⁷ [Sane non sine ratione *lintrium* meminit, quia pleraque pars Venetiarum fluminibus abundans, lintribus exercet omne commercium, ut Ravenna, Altinum. Ubi & venatio, & aucupia, & agrorum cultura, lintribus exercetur. Alii *lintres*, in quibus uva portatur, accipiunt.]

263. AUT PECORI SIGNUM, AUT NUMEROS IMPRESSIT ACERVIS. Id est, ⁶⁸ facit aut characteres, quibus pecora ⁶⁹ signantur: aut tesseras, quibus frumentorum numerus designatur: nam *numeros* pro litteris posuit, quibus numeri continentur. ⁷⁰ [Sed hoc non de aestate, qua signari vel fru-

⁷⁰ defunt L. Vol. R. ad 260. Steph. ad *Continet*, sed in G. erat, monet agricolam debere aliqua opera agere, quibus minime nocent imbres, & quae in sereno coelo faciendae esse sibi necessariae, quae tamen celeriter operaretur, propter agriculturae petitionem. ⁷¹ quas f. maturanda. nam G. quae forent in ser. properanda: nam L. Vol. R. quae forent properanda al. forent properanda sereno coelo, id est in serenitate Steph. q. f. pro paranda V. ⁷² manure Dan. ⁷³ sereno, in usum V. in visum G. ⁷⁴ deest L. Vol. R. ⁷⁵ *inspectata* V. Vol. R. ⁷⁶ dantur Dan. ⁷⁷ celebriter vel laudabiliter V. celebriter Vol. celeriter R. ⁷⁸ quae velis Dan. ⁷⁹ defunt L. Vol. R. al. ad 261. ⁸⁰ defunt Steph. ad 261. in verbis Catonis Vollius legebat, *ordine suo maturare transigunt*. ⁸¹ defunt L. Vol. R. Steph. al. ⁸² defunt Vol. L. R. Steph. al. ⁸³ Antiqui *n* add. Vol. R. L. antiqui tamen *n* add. Steph. al. ⁸⁴ *Obtus* & *tus* L. ⁸⁵ defunt L. Vol. R. al. ⁸⁶ Fluviales L. Vol. R. Steph. al. *Lintres*, duas significationes habet, nam intelligitur hoc nomine, & pro navibus, & pro vase concavo, ubi uva portatur. G. vide Brouck. ad Tibul. i. v. 23. ⁸⁷ defunt L. R. Vol. Steph. al. ⁸⁸ facit ut char. L. ita *characteres signari* dicit Columell. lib. xi. ii. 14. ⁸⁹ significantur G. ⁹⁰ defunt Vol. R. L. ad §. 265. & Steph. & al. qui tamen ordine mutato *Vallos &c.* postposuere *77* *Americas &c.* seqq.

Exacuunt alii vallos, furcasque bicornis,

265 Atque Amerina parant lentae retinacula viti.

Nunc facilis rubea texatur fiscina virga:

Nunc

SERVII.

fruges, vel animalia solent; sed de hyeme, quaimber frigidus esse potest. Loquitur autem hoc, secundum ea, quae aliter dicuntur, aliter audiuntur, ut dictum est.

264. EXACUUNT. Repurgant, & reformant in altitudinem pristinam. VALLOS. Fossas, & muros de terra factos & glebis, qui fiunt ⁷¹ in circuitu cohortium & vinearum: aut quibus aquae ducuntur de locis aquosis. ⁷² [Vallos, quos aliqui palos, Graeci *χόρηναι*, Homerus II. M. 63. *σκόλοπαι*: Aelius Gallus de verbis ad jus civile pertinentibus, *vallos*, tegulas grandes, quae supra collicias infimae ponuntur, appellat. Alii *vallos* hic quadridentes dicunt; nam *vallos*, qui scolopes dicuntur, ante muros poni, ut IX. Aen. 524. *Rescindit vallum, & scalas in moenia poscit.*] BICORNES. Duorum cornuum.]

265. AMERINA ⁷³ RETINACULA. Virgas, de quibus vites religantur, quae virgae abundant circa Amerinum, oppidum Italiae, cujus crebram in Rosciana facit Cicero mentionem. ⁷⁴ [Alii genus salicis dicunt, dispari colore a caetera salice: nam est rubra, & ad connectendum aptior; quia praeter morem lenta est, quae nunc quoque Amerina a rusticis dicuntur.] ⁷⁵ [LENTAE autem, flexuosae. Hic computat ea, quae quilibet domi potest facere, dum ab agricultura pluvis impeditur; aut nimium frigus terram constringit: cuncta enim utilia sunt humano usui, quae hic dicit, & quovis tempore possunt fieri.]

266. FACILIS. Levis ad faciendum, ⁷⁶ [de qua facile aliquid fiat. Unde *faciles homines*, qui hac & illac cito ducuntur. Ergo *Facilis*, quae cito legitur, vel solvatur.] RUBEA VIRGA. ⁷⁷ Quae abundat circa Rubos, Italiae oppidum. Horatius I. Sat. v. *Inde Rubos fessi pervenimus.* Id est, ea virga, quae apud Rubos plurima nascitur. An a ⁷⁸ rubo, cujus meminit III. Ecl. 89. *Ferat & rubus*

asper amomum. FISCINA. Genus est vasis, id est, corbulae brevis, quas perferunt qui arbuta vindemiant. Lucilius in quinto: *Fiscina fallaci cumulo.* Naevius in Andromacha: *Quod tu, mi Gnate, quaeso ut in pectus tuum demittas, tamquam vindemiator in fiscinam.* Plautus in Mercatore v. IV. 28. *Vobiscum habete cum porcis, cum fiscina.*

VARIORUM.

259. FRIGIDUS AGRICOLAM. *Agricolas* Macrobius Saturnal. libro VI. cap. 4. & Scholiastes Horatii Crucquianus libro primo, Ode XXIII. aliter codices scripti. HEINS.

Ibid. CONTINET IMBER. *Detinet* Zulich. & Ed. Venet. sed male. & ex interpretatione Servii. *continet* est domi tenet, nec exire in campum patitur. Just. XLII. 4. *Ille simulato timore diu continuit se.* sc. castris. vid. ad Petron. cap. LXV. addit Servius aliam explicationem *impedit*, quae Vondellium in errorem traxit, qui vertit *bem binnen 's buis belet*, cum debuit *befet boud*, & porro pergens: *waar mede hy 't buys, by schoon weder zich zou moeten verhaefsen*, quum contrarium velit Poeta, quae essent properanda coelo sereno, non domi, sed sub dio, quia hiems & imber eum concludit. tunc commodum suo in antecessum potest parare instrumenta, quae si coelum serenum & aestas est, & deessent, deberet subito, confuse & properatim facere. haec enim inter *maturare* & *properare* differentia datur a Grammaticis. BURM.

260. QUAE MOX COELO. *Quae post* Mediceus. aliter tamen Nonius in *Maturare*, & Gellius & Macrobius. HEINS.

261. MATURARE. *Procurare* Ed. Venet.

262. VOMERIS OBTUSI. *Obtusi* idem Medicus alique nonnulli ex vetustioribus. quod & Nonii codices antiquos infedit verbo *procludere*. & sic Priscianus libro decimo agnoscit in membranis castigationibus. ut & libro IV. 267. *tunsum galeae ad-*

⁷¹ in circuitum al. ⁷² desunt Steph. al. ad *bicornes*. *Vallos*. palos. paxilla diminutive. *Furcas*, id est quibus sulciuntur vites, & spinae coacervantur. G. Vide Vlit. ad Grat. Cyneq. 87. ⁷³ RETINACULA quibus vites ligantur G. lignour &c. Vol. R. ⁷⁴ desunt Vol. L. R. Steph. al. ⁷⁵ LENTA, flexibili Steph. al. desunt L. Vol. R. ad *Rubra*. ⁷⁶ desunt Steph. al. ad *Rubra*. mox forte *ligetur, vel solvatur.* ⁷⁷ *Rubra*, id est ex arbore rubi facta. vel *Rubra*, Rubi oppidum in Apulia, vel in Thessalia, quae hoc genere viminalis abundat G. ⁷⁸ *robo*: & mox *robis asper*. Dan. ⁷⁹ *Fiscina* genus virgae; ubi casum premitur, dein. *fiscilla* G.

Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
 Quippe etiam festis quaedam exercere diebus
 Fas & jura sinunt. Rivos deducere nulla

270 Re-

SERVII.

267. NUNC TORRETE IGNI FRUGES, N. F. S.
⁸⁰ Hysteron proteron, tamquam dicat: torrete igni, coquite panes: & postea dicat, frangite saxo: cum prius sit frumentum molere, & deinde factos panes coquere; sed recte & ordinate dicit: nam *torrete fruges*, non de coquendis panibus, sed de siccandis frugibus dicit: quod sit primum, & postea siccatae fruges moluntur: & praecipit parandum esse panem, quo utendum sit, sereno caelo, ne ea res tunc sit impedimento. Multi tamen de certo frugum genere dictum volunt: nam far, milium, panicum moliri, nisi ante fuerint tosta, non possunt. Nam quod ait *saxo frangite*, potest accipi & ⁸¹ *pinferre*, quod significat pilo tundere; quia & vulgo cavatum saxum pilum dicimus; quae omnia fieri oportet, propter facilitatem molendi. Multi hysteronlogiam putant, quia ante est molere, quam coquere. Nonnulli tradunt rusticos solitos, si quando ad excudendas fruges essent imbris impediti, spicas integras condere, & prout indignisset usus, hyeme torrete; quo facilius a gluma sua separatum triticum molerent. Alii non accipiunt hysteron proteron, sed modo hoc, modo illud facio, ut diversa dñisse videatur.]

268. QUIPPE ETIAM FESTIS QUAE DAM EXERCERE DIEBUS. Non mirum est, rusticum aliqua facere debere per pluvias, cum sint quaedam, quae facere possit etiam festis diebus ⁸² [Sunt enim aliqua, quae si festis diebus fiant; ferias polluant: quapropter & Pontifices sacrificaturi, ⁸³ praemittere calatores suos solent, ut, sicubi viderint opifices adfidentes opus suum, prohibeant; ne pro negotio suo, & ipsorum oculos, & ceremonias Deum attamen: feriae enim operae Deorum creditae sunt. Sane feriis terram ferro tangi nefas est: quia feriae Deorum causa instituuntur; festi dies hominum quoque.]

269. FAS ET JURA SINUNT. ⁸⁴ Id est, divina

humanaque jura permittunt: nam ad religionem fas; jura pertinent ad homines. ⁸⁵ [Hic non *fas* causa hoc dictum a Virgilio, gnaro totius sacrorum ritus, ponitur: *religiosi* enim esse dicuntur, qui faciendarum ⁸⁶ praemittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis delectum habent, non se superstitionibus implicant. Cum ergo hic dicit: *Festis quaedam exercere diebus Fas & jura sinunt*; Et *rivos deducere nulla Religio vetuit*: ostendit multa, quae ad rem divinam pertinet, & praeccepto & posse fieri, & vitari, ab his scilicet, qui religiosi, ut supra dictum est, appellantur; quorum morem Poeta agendo aliud subtiliter docuit.]

Ibid. DEDUCERE. Id est, siccat: nam irrigare inducere est, ut sup. 106. *Deinde facti fluvium inducit*. Sane sciendum secundum Varro nem contra religionem esse, vel si ⁸⁷ irrigentur agri, vel ⁸⁸ laventur animalia festis diebus: Nymphae enim sine piaculo non possunt moveri. Sed scimus necessitati religionem cedere; Unde per te Virgilius ait:

RIVOS DEDUCERE NULLA RELIGIO VETUIT, SEGETI PRAETENDERE SEPEM, INDIAS AVIBUS MOLIRI, &c.]

VARIORUM.

admiscere saporem. Nam vulgata Prisciani excerpta mendosa sunt. vide lib. III. 133. & Vossium de Analogia lib. III. cap. 26. HEINS. *Prociudit orator* secundus Moreti. *obtusio* Parrhas. & Reg. a m. pr.

263. IMPRESSIT. *Impraessio* Mentel. alter. *impressat* alter Rottendorphi & Daniel. Cod. Vid. ad Calpur. v. Ecl. 88. *excavant* idem Rottend. BURM.

265. AMERINA. *Amarina* Mentelii pr. & tertius a manu prima.

266. RU-

⁸⁰ praeparate panem, quo utamini in serenitate, ne ea res impedimento sit postea L. Vof. R. reliqua autem ad 268. deerrant: in Dan. & Fabr. sequebatur *Multi tamen &c.* quae contra deerrant Steph. & al. ad §. 268. praeparate p. in serenitate, ut prius torreatur, id est siccatur, dein immolatur. *Frangite saxo* est ordo perversus, quia frangere saxo antecedit G. ⁸¹ *pinferre* Dan. Fabr. vid. Ecl. VIII. 82. & Keuchen. ad Seren. Samen. cap. xxv. ⁸² defunt Vof. L. R. Steph. al. ⁸³ permittunt Fabr. ⁸⁴ vel haec ad divina & humana jura pertinent V. divina humana R. ⁸⁵ defunt Vof. R. L. Steph. al. ⁸⁶ forte praemittendarum. ⁸⁷ rigentur L. Vof. R. ⁸⁸ labuntur L.

270 Religio vetuit, segeti praetendere saepem,
Insidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Saepe

SERVII.

270. VETUIT. Prohibuit. PRAETENDERE SEPEM. Circundare, & opponere: & subaudi, nulla religio vetuit.

271. INSIDIAS AVIBUS MOLIRI. ⁸⁸ Id est, aucupia facere. INCENDERE VEPRES. ⁸⁹ Hoc etiam, sicut & priora, licet festis diebus agere.

272. BALANTUMQUE GREGEM FLUVIO MERSARE SALUBRI. Id est, salutifero: nam dicturus est in tertio, scabie tentari animalia, nisi laventur. De irrigatione vero nihil ad hunc pertinet locum, quia DEDUCERE, ut diximus, siccare significat. ⁹⁰ [Sed qui disciplinas Pontificum interius agnoverunt, ⁹¹ ea die festo sine piaculo dicunt posse fieri, quae supra terram sunt; vel quae omnia, nocent; vel quae ad honorem Deorum pertinent, & quidquid fieri sine institutione novi operis potest; ut rivorum inductionem sic accipiamus, per fossam vel pratum purgatum deducere, id est, emittere; quoniam cautum in libris Sacris est: *Feris demicalibus aquam in pratum ducere, nisi legitimam, non licet; caeteris feriis omnes aquas licet deducere.* Ergo hic, ut aliquibus videtur, *deducere*, purgare est, & sordes emittere, quae praecludant aquam: ideoque a Pontificibus, ut novum fieri non permittitur feriis, ita vetus purgari permittitur. Alii hoc secundum ⁹² Augurale Jus dictum tradunt, quod etiam in bello observetur, ne novum negotium incipiatur. Ergo rivos deducere, non est novum negotium: & potest hoc illuc referri supr. 113. *Quique paludis Collectum humorem, bibula deducit arena.* Sane, quae feriae, a quo genere hominum; vel quibus diebus, observentur; vel quae festis diebus fieri permissa sunt, si quis scire desiderat, libros Pontificales legat. BALANTUMQUE GREGEM. Id est, ovium. MERSARE. Frequenter mergere, propter scabiem. ⁹³ [FLUVIO SALUBRI. Non est epitheton amnis, sed ad factum refertur.]

VARIORUM.

266. RUBEA VIRGA. Scholiastes Horatii Cruc-

quianus libro primo Satyra 5. ad illum locum, *Inde Rubos fessi pervenimus. oppidum. unde putant aliqui Virgilium dixisse Rubea virga.* HEINS. *Rubra Venetus. fascina* pr. Moreti. ita variant & Codices apud Ovid. iv. Fast. 754. Gloss. Reg. *fiscinam*, ut caseus prematur, explicat. quo referri possent illa Calpur. iii. Ecl. 68.

*Sed mihi nec gracilis sine te fiscella salicto
Texitur, & nullo tremuere coagula lacte.*

vide Titii notas ad Nemes. i. Ecl. i. BURM.

267. FRANGITE SAXO. Temere nimis pronuntiat Cl. Cortius ad Sallust. Catil. x. errasse librarium, & Virgilium dedisse *saxis*, quia de pluribus agitur. atqui singularis ille numerus multo magis poetica est. an non meminerat alterius loci i. Aeneid. 179.

Et torrere parant flammis, & frangere saxo?

vid. inf. lib. ii. 72. ita mox 272. *gregem non greges. saxis propter metrum dixit Semonicus xxxviii. Resinam miscet, & saxis ordea fracta.* quem & vide cap. iii. & frangite Moreti sec. BURM.

269. FAS ET JURA. Recte Servius, humana & divina. Catroeus Pontificium jus solum hic in versione dat. vid. ad Petron. cap. cviii. hinc toties *fas & lex, jus piumque*, & similes formulae. BURM.

Ibid. RIVOS DEDUCERE. *Diducere* scriptum est in optimo illo libro Colotiano, quomodo etiam legitur apud Catonem clvi. *Aquam diducere in vias, & segetem oportet curare, ut fluat.* URSIN. *Deducere* interpretatur Macrobius libro iii. Saturnal. cap. 3. pro *detergere sordidatos*. ego simpliciter capiendum opinor, ut in illo Nasonis, Remediis Amoris 194. *Ipse potes rivos ducere lenis aquae.* HEINS. *Diducere*, quod est in Mediceo & primo Moretano; & Ald. forte Servius legit, qui *fiscare* interpretatur. sed *deducere rivos* est, ex fluvio

⁸⁸ INSIDIAS AVIBUS non de aucupatione loquitur, sed aves jubet a sacis prohiberi, referens ad illud, nihil improbus auferat G. ⁸⁹ Vepres spinosum virgulti genus masculini generis, ut viii. Aen. 645. *sparsi torabant sanguine vepres* G. vid. 17. Georg. 444. Hoc autem sicut & festis diebus agere Basil. ⁹⁰ desunt L. Vof. R. ad *Costas* y. 273. Steph. el. ad *vetuit*. ⁹¹ a die Dan. Fab. ⁹² Augurale * cujus Dan. Augurale alicujus al. ⁹³ desunt Steph. al.

Saepe oleo tardi costas agitator aselli,
 Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
 275 Incusum, aut atrae massam picis urbe reportat.

Ipsa

SERVII.

273. ⁹⁴ [SAEPE OLEO. Et hic aut conjunctio esse debuit, ut est v. Aen. 512. *Illa Notos atque atra volans in nubila fugit*, pro & in Notos, ut esset, Saepe aut oleo, aut vilibus onerat pomis: & bene rusticorum laudat industriam.] COSTAS ASSELLI. Aut re vera costas, aut clitellas, ut Horatius I. Sat. v. 47. ⁹⁵ *Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt*. AGITATOR. Verberator: ab agendo dictus; ⁹⁶ [ac per hoc afinarius dicitur.]

274. VILIBUS POMIS. Abundantibus: ⁹⁷ [quia vulgo nascuntur:] ut supra 227. *Vilemque faselum*. LAPIDEMQUE REVERTENS ⁹⁸ INCUSUM. Molam manulem, cudendo asperatam: ⁹⁹ [et bene verbum vulgare vitavit.]

275. MASSAM PICIS URBE REPORTAT. Aut qui oleum vel poma portaverat ad urbem; aut certe ideo ait; REPORTAT, quia pix in agris nascitur, & in urbe distracta, in agrum a plerisque reportatur. ¹ [Varro dicit antiquos nundinas feriatis diebus agere instituisse, quo facilius commercii causa ad urbem rustici commearent: & bene per haec omnia, quae superius dixit, ostendit ferias non pollui.]

VARIORUM.

vio vel lacu, certe majori canali, aquam ad irrigandos agros derivare. & hinc *inducere rivos sequentes* dixit supra §. 106. *ut parentem undam in rivos vocare* Ovidius II. Amor. XVI 35. sic *invitatum sinum* in Rutilio I. 245. explicuimus. & ita explicuisse Forcatulum in Penu Juris Civilis cap. 14. notaverat Nansius. & simpliciter *ducere* notare, & velle poetam, aquam licere inter confines communem avertere, ut alternis utantur, vel cespitem, impediens aquam recto limite, tollere, ut libere effluat. Varro autem prohibens irrigationem, de ea intellexit, quae agitatione lympharum fiebat: posset & capi de aqua in agrorum lacunis haerente, quae per rivos deducitur. ut supra §. 114.

Collectum humorem bibula deducit arena.

& ita Servius per *siccato* explicare potuit, ut & Gloss. Regii Cod. *exsiccare. religio* prohibet Urs. Cod. BURM.

270. SEPES. *Sepe* fragm. Moreti. *saepem* Cod. Daniel. & Regius. vid. Ecl. I. 54.

272. BALANTUMQUE GREGEM. *Greges* Macrobius III. 3. Priscianus vulgatum agnoscit; etiam Columella libro II. cap. 22. cuius mihi potior est auctoritas. is cum doceat etiam festis diebus licere far pinsere, faces incidere, candelas sequare, aliaque hujusmodi permitti; non est quod de rivis deducendis sollicitus sit Macrobius. quin idem Columella ait, Negare pontifices segetem feriis sepi debere, quod tamen Maro licere contendit. emenda obiter Macrobius, nam pro eo, quod est in vulgatis exemplaribus, *liceat autem, si curatione scabies sit abluenda*, cum vetustum exemplar Thuaeneae Bibliothecae exhibeat, *scabies sit adhibenda*, corrigi debere opinor, *scabies sit abigenda*. HEINS. *Fluvio versare* Zulichemius. sed *mersare* Scholastes Horatii IV. Od. 4.

275. INCUSUM. *Incussum* Medicus, Gudianus, Vratilav. Leidens. Parthas. & plures alii, & a m. pr. Mentel. Edd. Ald. Juntae & al. *incussum* Reg. a m. pr. & Ed. Comm. Daniel. *incassum* Venet. unde vero *incisum* petierit Mafvicius nescio, nisi Ruaci notas legerit, qui explicat lapidem molarem, aut molam ante *incisam*. Scaliger Lect. Aufon. II. 21. *incussum* lapidem asperum interpretatur. ut apud Pers. II. Sat. 52. *incusa auro dona*, ubi vide interpretes. manulem molam intelligunt Servius, Glossator Regii Cod. Erythraeus, & alii, & ita in Thesauro Fabri explicatur. similis contentio apud Val. Fl. II. 339. an *incusa*, an *incussa massa* legendum, ubi *incussam* praetuli. BURM.

Ibid. MASSAM PICIS. *Duram* picem intelligit. vid. ad Calpurn. v. 81. quae *Brutia* dicebatur, & qua ad varia medicamina utebantur rustici, nec non ad alia opera. vid. Taubmannum & Cerdam.

sed

94 defunt Steph. al. 95 hunc V. 96 defunt L. R. Vof. Steph. al. 97 defunt V. L. Vof. R. Steph. al. 98 INCUSUM L. R. INCUSUM Vof. Steph. al. 99 defunt L. Vof. R. Steph. al. 1 ut qui L. Vof. R. aut quia V. aut qui oleum, aut qui poma portavit, aut certe G. 2 in urbem retracta a plerisque G. in urbe non distracta, volebat Nansius. 3 defunt L. Vof. R. Steph. al.

Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna
 Felices operum. Quintam fuge: pallidus Orcus,
 Eumenidesque fatae. Tum partu terra nefando
 Coeumque Iapetumque creat, saevumque Typhoea,
 280 Et conjuratos coelum rescindere fratres.

Ter

SERVII.

276. IPSA DIES ALIOS ALIO DEDIT ORDINE LUNA. Plenissime de Lunae diebus omnibus expressit Hesiodus: *Egy. 769.* * [*Ἡμεῖς δὲ ἀνδρῶν ἀπολλυμένων ἐν τῇ τῆς μήνης Περσέως ἀνάστασις*] Quam rem breviter iste praelibat. * [Sed est ita, ipsa quoque Luna omnes dies felices dedit, sed alios aliis rebus aptos. Inde ait *foliorum*; & hoc est ad opera sumenda, aptos felicibus operis. Alii *foliorum* pro secundis accipiunt, ut II. 198. *Foliorumque trabis limum.* ALIO ORDINE.] Hoc est, non omnes dies facit aequales; sed diversi ordinis & modi, cum ipsa sit una & eadem.

277. FELICES OPERUM. Quibus feliciter possunt opera exerceri, vel ad opera sumenda:] vol certe FELICES, * aptos felicibus operibus. QUINTAM FUGE. † [Ut quinta luna nullius operis initium sumas.] Dicitur enim hic numerus Minervae † esse consecratus, quam sterilem esse constat. † Unde etiam omnia sterilia quinta luna nata esse dicuntur: ut, Oregus, Furiae, Gigantes. PALLIDUS ORCUS. Quia pallidos facit: † [nam ipse niger est. Probos, *Orcus* legit. Cornutus vetat aspirationem addendam. Hesiodus *Orcum* quinta luna dicit natum. Celsus, ut Jurisjurandi deum pallidum dictum, quia jurantes trepidatione pallebant: nam apud *Orcum* defunctae animae jurare dicuntur, ne quid suos, quos in vita reliquerunt, contra fata adjuvent.] ORCUS. Pluton, Deus inferni.]

278. EUMENIDES SATAE. † [Id est, natae] & ut saepe † dictum est, καὶ εὐφροσύνης, Eumenides vocantur, † [quod non habent bonam voluntatem, id est, mentem; sicut Parcae, quia nulli

parant.] NEFANDO. Sacrilego.

279. COEUM. † [Nomina sunt Gigantum.] Per Coeum autem & Typhoeum, & Iapetum, omnes gigantes † intelligimus; † [quos quinta luna dicit esse natos.]

280. ET CONJURATOS CAELUM RESCINDERE FRATRES. Oedum & Ephialtem † [dicit, qui fuerunt filii Neptuni, & novem digitis fingulis erefebant mensibus: quia freti altitudine coelum voluerunt evertere; sed confusi sunt sagittis Apollinis & Dianae.]

VARIORUM

sed nimis acutus Servius in explicanda voce *reportat*, quasi nata apud rusticos in agris pax, reportaretur. quum non ubique nascatur, sed mercari eam soleant in urbibus agricolae. an ergo & ubi praedam ex venatu domum *reportant*, illa antea domi nata censenda? ut lib. III. 375. sed *reportat*, id est hic, vice olei & pomorum, quae vendidit in urbe, ex eorum pretio *reportat* lapidem & picem; quo sensu primo cepisse videtur Servius; sed obscurioribus verbis sententiam edidit. quare non opus est cum Nansio in Servio legere *non distracta. etiam ab urbe* Glossa Regii. BURM.

277. QUINTAM. *Quintum* Venetus.

Ibid. ORCUS. *Orcus* Parthas. vid. Brouckhuus. ad Tibull. III. III. 38.

278. PARTU. *Parto* Montelius prior & tertius. a manu pr.

279. COEUMQUE. *Coeum Iapetumque* Parthas. Voss. Zulichem. & Regius. sed *eratum* videtur *que* in hoc. *Typhonem* Philarg. ad lib. II. Georg. 460. vid. Eryth. Ind. BURM.

281. PE-

4 desunt L. Vof. R. 5 desunt L. R. Vof. ad vel certe 277. Steph. al. ad *Est est*. 6 ad opera sumenda, pro felicibus operibus L. ad opera sumenda apte f. O. Vof. R. 7 desunt L. Vof. R. 8 desunt G. 9 inde omnia G. 10 desunt L. Vof. R. ad R. 278. Steph. al. ad *Orcum*. 11 desunt L. Vof. R. Steph. al. 12 diximus *idem*. 13 desunt L. Vof. R. Steph. al. 14 desunt L. Vof. R. 15 intelliguntur Steph. al. 16 desunt L. R. Vof. 17 desunt Vof. R.

Ter sunt conati inponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossae frondosum involvere Olympum:
Ter Pater exstructos disjecit fulmine montis.

Septuma post decumam felix: & ponere vitem,
285 Et preñsos domitare boves, & licia telae
Addere. Nona fugae melior, contraria furtis.

Multa

S E R V I I.

281. PELIO OSSAM. ¹⁸ [Monti Thessaliae.] *Pelio* o longa est: sed fit brevis sequente vocali, ut v. Aen. 261. *Sub Ilio alto.* ¹⁹ [OSSAM. Alium montem, Thraciae.]

282. ²⁰ [OLYMPUM. Tertium montem, Macedoniam: & tertium quasi majorem involvere ait.

283. PATER. Juppiter. DISJECT. Dejecit.]

284. SEPTIMA POST DECIMAM FOELIX. Aut septimamdecimam dicit: ²¹ aut hoc dicit: Foelix quidem est septima, sed foelicior decima: ²² ut primum locum decimae tribuat; ²³ [quae sit valde foelix; secundum septimae, quae post decimae foelicitatem sit secunda: ut ea nulla sit foelicior, excepta decima. Aut certe, sicut quidam ²⁴ volunt] alii quartamdecimam accipiunt, ut sit ²⁵ foelix septima duplicata: id est, cujus numerus post decimam invenitur: quo die re vera melius vites posimus.

285. ²⁶ [DOMITARE BOVES. Instruere, quomodo possint ferre laborem arandi, & sciant ad iugum pariter incedere.]

286. NONA FUGAE MELIOR, CONTRARIA FURTIS. ²⁷ Non, ut quibusdam imperitis videtur, Virgilius aut fugam servis suadet, aut eis indicat dies, quibus se a rapinis ²⁸ abstineant: nam & fugam de professione & cursu legimus, ut III. Georg. 202. *Simul arva fuga, simul aequora* ²⁹ *verrunt*; unde & velocem equum *fugacem* dicimus: & fuga potest etiam honesta esse; ut, si quis hostem, si quis imminem tyrannum, si quis saevum judicem fugiat. CONTRARIA autem FURTIS illuc spectat, ut domino sit spes inveniendi

quod amiserit, & rapere aliquid servus formidet au-
fugiens.

V A R I O R U M

281. PELIO OSSAM. Helenius *Pelion Ossae*. sed prior lectio magis recepta est, & idonea ad conatum inanem exprimendum. E nullis scriptore melius intelligi locus potest, quam ex Polymnia Herodoti, & ex libro VI. Lucan. qui horum montium situm, ipsius Thessaliae terminum affabre describunt. FABRIC. *Ossae* Scholiastes Horatii Cruquianus libro III. Ode 4. mox idem, sed male, *imponere Olympum*. nam aliter scripti codices, & Nonius Marcellus in *involvere*. HEINS. *Pelion Ossae* Zulichem. & alter Menagianus, Moretani etiam primus a manu secunda. vid. Catroem de variis Poetarum sententiis in exstructis his montibus. *impellere* Ed. Mediol. BURM.

282. FRONDOSUM. *Frondosum* Mentelii prior. *frondosae* fragm. Moreti. *frondosum invertere* Parrhaf. BURM.

283. EXSTRUCTOS DISJECT. *Obstructos* alter Rottendorphius. *structos* Gudianus & Tollianus. *dejecit* alter Menagianus & Ed. Venet. sed plus est *dijicere*, id est scindere, in plures partes; quam *deicere*, id est humi sternere. vid. ad Ovid. XII. Met. 108. inf. §. 333. & VIII. Aen. 191. BURM.

284. SEPTUMA. Vid. Brod. IV. Miscell. 27.

Ibid. ET PONERE VITES. *Est ponere vitem* ex scriptis potioribus. vulgata scriptura vix in duobus aut tribus recentioris notae comparet, sic libro II. §. 273. *sit ponere vitem*. non *vites* in omnibus mem-

¹⁸ desunt L. Vof. R. ¹⁹ desunt iidem. manus viri docti in ora coniecerat *altum montem*. sed quis *tertius* sequitur, melius *alterum* legatur. BURM. ²⁰ desunt ad §. 284. L. Vof. R. ²¹ & hoc B. ²² ut primus locus decimae reliquatur G. ut primura I. d. relinquit L. B. Vof. R. Basil. ²³ desunt L. Vof. R. Basil. ²⁴ volunt, quartam decimam dicit Steph. Dan. ²⁵ felix est B. al. ²⁶ desunt L. Vof. R. al. ²⁷ id est, ut stultis videtur L. V. Vof. R. G. ²⁸ custodians vel continent G. ²⁹ *verrit* V. L. *verrit*, etiam & velocem al. *verrit* Vof. R. Basil. *verrit* legitur in vulgata, unde etiam L. al. unde velocem Steph. Dan. Fabr.

- Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
 Aut quum sole novo terras inrorat Eous.
 Nocte leves melius stipulae, nocte arida prata
 290 Tondentur: noctes lentus non deficit humor.
 Et quidam seros hiberni ad luminis ignes
 Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto.

In-

SERVII.

287. ³⁰ ADEO. Valde. Terentius Eun. I. II. 124. *Adolefcentem adeo nobilem.* MELIUS SE NOCTE DEDERE. ³¹ [Id est, per noctem] melius nostro obsequuntur labori. NOCTE ³² [autem non est adverbium, sed] nomen, ³³ [ablativique casus] adeo ut ei Horatius junxerit praepositionem, ut I. Ep. II. 32. *Ut jugulent homines ³⁴ surgunt de nocte latrones:* nam adverbium NOCTU facit, sicut DIU, ³⁵ *Sallustius: Diu noctuque laborare, ³⁶ festinare.*

288. SOLE NOVO. ³⁷ Oriente die, & Sole adhuc recenti, necdum ferventi. IRRORAT. Illustrat. ³⁸ Aut simpliciter *irrorat:* matutino enim tempore ros cadit. Et dicit hoc loco: & die, & noctu, insistendum labori. EOUS. ³⁹ Id est, Lucifer, de quo etiam ⁴⁰ Cinna in Smyrna sic ait: *Te matutinus stentem conspexit Eous, Et stentem paulo vidit post Hesperus idem.*

289. ARIDA PRATA. Jam matura.

290. TONDENTUR. Secantur. NOCTIS. Accusativus pluralis.] NON DEFICIT. Non deserit. Unde & qui deserunt exercitum, ad hostes transeuntes, ⁴¹ *desectores* vocantur.

291. ⁴² [SEROS IGNES. Nocturnos.]

292. FACES INSPICAT. Incidit ad ⁴³ spicae & aristarum imaginem.

PHILARGYRII.

292. FACES INSPICAT. *Inspicat,* findit in modum spicarum, cui multae sunt aristae.

VARIORUM.

membranis. HEINS. *Exponere* Mentelius prior.

& Zulichemius. *imponere* Venetus. & *ponere vites* Parrhaf. & Edd. Junt. & R. Steph. *vitem* Ed. Venet. & Cod. Regius. BURM.

285. ET PRENSOS. *Et pressos* alter Rottendorphius &c. quartus Moretanus & Zulichemius a manu prima. & Ed. Venet. quod significaret jugo imposito pressos. ut Ovid. I. Met. 124. *Pressique jugo gemere juvenei.* & ita passim. malim tamen vulgatam. ut *prensi* intelligantur feri, recens capti. *Licia telis* etiam alter Menagianus & Leidenfis prior a manu secunda. ut mox §. 294. *telas.* BURM.

287. GELIDA MELIUS. *Melius gelida* scripti, exceptis Mediceo, Gudiano & Veneto. HEINS. *Sub nocte dedere* Zulichemius.

289. STIPULAE MELIUS. Scripti *Nocte leves melius stipulae*, non *stipulae melius.* HEINS. Vulgatum ordinem servat Rufinian. de Schem. Lex. p. 31. & Edd. Junt. & R. Steph.

290. NOCTES. *Nocti* proprium est, ut sit humida: non igitur *humor noctis*; sed *humor non deficit noctes*, ut sit accusativus, quem recentiore; Grammatici per diphthongum scribunt. FABRIC. *Noctis* scripti potiores. hoc est *noctes*. ⁴⁴ *desicere* enim cum quarto casu plerumque conjungitur apud optimi aevi scriptores Latinos, ut ad Nasonem pluribus monui. *noctis* etiam agnoscunt hic Nonius Marcellus, & Rufinianus Rhetor. *nocte* Medicus a manu prima. HEINS. Qui & *noctem* adscripserat orae a conjectura. *defuit* Venetus. vid. lib. IV. 281. & sup. §. 141. *humidus noctis non* Tol-

³⁰ MULTA ADEO. Valde diligens divisio temporum: primo enim IV. partes exsecutus est, deinde dies lunares, modo horas, in quas dies & nox dividitur G. ³¹ defunt V. L. Vof. R. Basil. ³² defunt L. Vof. R. Basil. nomen est, iidem. ³³ defunt L. al. ³⁴ *vigilant* V. ³⁵ vide Ursin. ad Sall. Jugurt. cap. XXXVIII. ³⁶ deest G. ³⁷ defunt L. R. Vof. ³⁸ *non deficit* 290. ³⁹ aut enim certe matutino tempore al. ⁴⁰ stella Veneris, alii Junonis interpretantur: alii Cephei (leg. Cephalii) & Aurorae filium Hesperum tradunt; qui cum Venere de pulchritudine contendit. sed magis Veneris est, quem *Venus ante altus astrorum diligit ignes* (VIII. Aen. 590) item Eous Lucifer, alii Hesperum putant. G. ⁴¹ Cirina Basil. ⁴² defectores Vof. R. ⁴³ defunt L. Vof. R. haec nota & sequentes ad 294. defunt Basil. ⁴⁴ spici Vof. R. L. Steph. Dan. Fabr. spicae, id est aristae Vlit. ad Gratii Cyneg. §. 488. ad speciem al.

Interea, longum cantu solata laborem,
 Arguto conjunx percurrit pectine telas:
 295 Aut dulcis musti Volcano decoquit humorem,
 Et foliis undam trepidi despumat aheni.
 At rubicunda Ceres medio succiditur aestu:
 Et medio tostas aestu terit area fruges.
 Nudus ara, fere nudus. Hiems ignava colono.

300 Fri-

SERVII

294. ⁴⁴ [ARGUTO. Sonoro, stridulo.]
 295. AUT DULCIS MUSTI VULCANO DECOQUIT HUMOREM. ⁴⁵ Hypermetrus versus est: unde & sequens a vocali inchoat. Bene autem ait, DECOQUIT HUMOREM, id est, rem superfluum: sicut supra 112. posuit: *Luxuriam segetum tenera depascit in herba.*

296. ⁴⁶ [AHENI. Vasis, in quo coquitur vinum. Et ⁴⁷ TREPIDUM dicitur, quia quod bullit, quasi tremere videtur. AHENI. Ex aere facti.

297. CERES. Frumentum. MEDIO AESTU. Id est, per diem, quando aestus est.]

299. NUDUS ARA, SERE NUDUS. ⁴⁸ Sic Hesiodus, *Erg.* 391. *Γυμνὸν σπύριον, γυμνὸν δὲ ἄν θανάτου, γυμνὸν δὲ ἄν θανάτου.* ⁴⁹ Id est] adeo sereno coelo, ⁵⁰ ut vestimentis non egeas. ⁵¹ Sane quidam post hoc hemistichium dicitur subsecutus: *Habebis frigore febris.* ⁵² [Nam non dicit nudum esse debere, quasi aliter non oporteat aut possit; sed sub tanta serenitate dicit haec agenda, ut & artichus possit contemni.] HYEMS IGNAVA COLONO. ⁵³ Quae ignavum reddit colonum.

PHILARGYRII

295. DECOQUIT HUMOREM. Hic versus longior est una syllaba, sed sine vitio, quoniam sequens a vocali incipit.

VARIORUM

Tollian. *nocte lentus* Medic. & ita duo codices apud Serv. ad iv. Aen. 7. ubi *noctes* alius: quod propter ambiguitatem praetuli. BURM.

291. AD LUMINIS. Ad deest secundo Rotten-

dorphio a manu secunda. *pervigilant fragm.* Moreti. *expirat* Venetus.

294. ARGUTO. Mafvicius post hanc vocem distinguit. ut conjungeret *cantu*. & ita Servius videtur exponere *sonoro, stridulo*. sed incertum quo referat. nam & *pecten argutus* dici potest, qui stridorem quendam edit inter texendum. Catrocius *argutum pectinem* dici putat, quia operi dat omnem perfectionem. male. lib. vii. Aen. 14.

Arguto tenuis percurrentes pectine telas.

Arguto mulier Edit. Mediol. BURM.

295. DULCIS MUSTI. Quintilianus lib. viii. de Instit. Orat. cap. 2. ubi vide.

Ibid. DECOQUIT HUMOREM. Macrobius Saturnal. v. cap. 14. monet verum esse *ὑπερκαλυντικόν*, ut nihil hic sit immutandum. HEINS. *Coquit humorem* Edit. Dan. Heinf. Scaligerum voluisse *decoquit humor*, ut sit neutro genere, sicut *calor* lib. ii. Georg. 344. Rutger. v. Var. Lect. 18. nos docet. mox *dispumet* Moreti quart. BURM.

296. TREPIDI. *Trepidus* Mediceus. *trepidus* Mentelianus, & Gudianus, addita glossa, *id est bullientis*. *trepidus* etiam uterque Menagianus, & alter Mentelianus cum Moreti fragmento. optime. de qua scriptura pluribus egi ad librum xii. Metamorph. Nafonis 279. sic *trepidus artus* pro *tremulis* restitui Aeneidos tertio v. 617. ubi *sepidos artus* antea erat legere. Neque aliter Servius hic loci agnoscit, quamquam vulgatos ejus codices apparet esse mendosos. *Tepidum dicit, quia quod bullit, tremere videtur*. In vulgatis etiam Gellii exemplaribus Noctium Articularum libro ii. cap. 3. *tepidi*

⁴⁴ desunt R. L. Vof. B. al. ⁴⁵ Hypermeter V. ⁴⁶ desunt Vof. R. L. ad 7. 299. ⁴⁷ TREPIDUM Dan. ⁴⁸ desunt L. Vof. R. ⁴⁹ Boetii Steph. Dan. ⁵⁰ *quod* vulgo. ⁵¹ id est expeditur G. ⁵² ut amicum possis contemere L. V. Vof. R. Basil. amicus G. ⁵³ sane quidem V. ⁵⁴ desunt L. Vof. R. Basil. ⁵⁵ deest V. L. Vof. R.

- 300 Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,
Mutuaque inter se laeti convivia curant.
Invitat genialis hiems, curasque resolvit:
Ceū pressae quum jam portum tetigere carinae,
Puppibus & laeti nautae imposuere coronas.
305 Sed tamen & quernas glandes tum stringere tempus,

Et

SERVII.

300. ⁵⁶ [PARTO. Parato. AGRICOLAE PLE-
RUNQUE FRUUNTUR. Dicit agricolas per hye-
mem his frui, quae aestate paraverint.] PLERUN-
QUE ⁵⁷ [autem dicit] quia dicturus est esse aliqua,
quae rusticus etiam ⁵⁸ hyemis tempore possit effi-
cere.

301. ⁵⁹ [CONVIVIA. Aut mittere sibi invicem;
vicissim parare.]

302. GENIALIS HYEMS. Convivalis, voluptuo-
sa. Nam quotiens voluptati operam damus, indul-
gere dicimur Genio. Unde e contrario habemus
in Terentio Phorm. I. I. 10. *Suum* ⁶⁰ *defraudans*
Genium. ⁶¹ [Genium autem dicebant antiqui, na-
turalem deum uniuscujusque loci, vel rei, aut ho-
minis. CURASQUE RESOLVIT. Quiescere facit a
labore & curis.]

303. PRESSAE CARINAE. ⁶² *Onerariae*. ⁶³ [CUM
JAM PORTUM TETIGERE. Dat comparisonem
de navigantibus: quod sicut illi, expleta jam navi-
gatione, & positis in sicco navibus, lactantur, &
epulis vacant; sic etiam rustici, finitis completis-
que aestivis laboribus, hyeme convivia celebrant,
& a curis solvantur.]

304. IMPOSUERE CORONAS. Aut re vera co-
ronas: aut spiras fumum ⁶⁴ accipimus.

305. SED TAMEN ET QUERNAS GLANDES. ⁶⁵
Sunt aliquae derivationes, ex usu magis quam ex
ratione venientes; ut ⁶⁶ *quernus*, *ficulus*, *ilignus*,
colurnus; a corylo, ilice, ficu, ⁶⁷ quercu.

VARIORUM.

di abeni. qui *abeni* Maronem cum adspiratione
scripsisse contendit. *disputas* postremae ejusdem

Gellii editiones. Gudianus codex pro diversa le-
ctione *tenui aeni*. quod non capio. HEINS. *Tepi-*
di Parrhaf. Voss. Edd. Vener. & Mediol. vid. vi.
Aen. 248.

299. NUDUS ARA. Scio Grammaticos in hoc
carmine explicando alios aliter sentire. ac vidi qui
locum illum Plinii ex libro de viris illustribus huc
referendum putarent. *Quintius*, inquit, *dictator*
dictus: ad quem missi legati nudum cum arantem
trans Tiberim offenderunt. URSINUS. Donat. ad
Terent. Phorm. II. I. 11. *Nudus*, hoc est tunica-
tus, interiore sola veste tectus. vid. Cuper. I. Ob-
serv. 7. & ita Just. XLIII. I. *Dei simulacrum nu-*
dum, *Caprina pelle amictum*, quae sibi contraria
non esse docent ibi notae. & ita *vestitum scor-*
tum Juven. III. Sat. 135. est togata, quam aliter
tunicatae, ut notum est amatoribus, se offerrent.
ara & fere. Leid. pr. BURM.

Ibid. COLONO. *Colono est* Rottend. alter.

300. FRUUNTUR. *Feruntur* Medicus.

302. CURAS. *Curam* Commentator Crucquia-
nus Horatii lib. III. Od. 17. Nonius in *invitare*,
curas habet.

303. PRESSAE. Servius *onerarias* explicat, &
eum secuti Taubmannus & Ruæus. sed & belli-
cae naves aequae portum tangentes coronam im-
ponebant puppibus; in primis, si re bene gesta do-
mum reverterentur, ut notissimum. vid. Sil. XI.
486. Frontin. II. XIII. 9. & alios. & ita Virellius
triumphantium ritu per flumina delicatissimis navi-
giis, & variarum coronarum genere redimitis ve-
hebatur; Sueton. cap. x. fed. *oneratas* aliquantum
rectius intelligunt Guellius & Cerda, vel *onustas*.
ut

⁵⁶ defunt L. al. ⁵⁷ defunt L. Vof. R. V. al. ⁵⁸ hyeme possit Steph. Dan. Fabr. al. ⁵⁹ defunt V. L. Vof. R.
Steph. Dan. al. ⁶⁰ *defraudans* Voss. ⁶¹ defunt L. Vof. R. ⁶² *onustae* V. L. Vof. R. ⁶³ defunt L. Vof. R.
⁶⁴ accipimus. sive post evasum mare imponunt navibus insignia victoriae G. ⁶⁵ Id est, quamvis tibi dixi, cura. resolvit-
tur hyeme, quaedam tamen opera hiemalia sunt, exercenda in agricultura, ut quaedam domi in noctibus ad hiberni luminis
feros ignes. G. ⁶⁶ *quernus* f. *ilignus* *colurnus* V. L. Vof. R. etiam *ficulus* Vof. R. ⁶⁷ quercu. hinc fructum quer-
cus putamus esse quernam. G.

Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.

Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,

Auritosque sequi lepores: tum figere damas,

Stuppea torquentem Balaris verbera fundae,

310 Quum nix alta jacet, glaciem quum flumina trudunt.

Quid tempestates autumnii & sidera dicam?

Atque ubi jam breviorque dies, & mollior aestas,

Quae

SERVII

306. CRUENTA. ⁶⁸ Matura. *Cruenta* autem ideo, quia matura cruoris colorem imitantur.

307. PEDICAS. Laqueos, quibus pedes illaqueantur.

308. AURITOS LEPORES. Majores aures habentes. Horatius aliter ait I. Od. XII. II. *Doctum & ⁶⁹ auris fidibus canoris ⁷⁰ Ducere quercus*. Id est, sensum audiendi habentes.

309. BALEARIS FUNDÆ. Hispanicae: a Balaribus, insulis ⁷¹ Hispaniae, ubi inventa est funda.

311. QUID TEMPESTATES AUTUMNI. Verno & autumnali tempore fiunt tempestates, quando nec plena aestas est, nec plena hyems. Unde medium & confine utriusque temporis ex conjunctione ⁷² contrariarum rerum tempestates efficit. Sane sciendum, ultimas ⁷³ cum partes tam autumnii quam veris significare, quibus ⁷⁴ sunt procellae: quod de autumnio indicat versus: *Atque ubi jam breviorque dies, & mollior aestas*: de vere hic: *Spicea jam campis cum messis inhorruit*. Deinde ait: RUIT. Id est, ⁷⁵ praecipitatur, in fine est. ⁷⁶ [Et in hoc talis est sensus: Quid dicam quantum oporteat sollicitum & studiosum esse agricolam autumnii & veris?]

PHILARGYRII

309. BALEARIS FUNDÆ. Fundis nemo figit, sed intra insidias cogit, ubi inclusam feram jaculis petiit. Ergo *usque usque* est. BALEARES FUNDÆ, quia apud insulas Balaeras fundarum usus repperitus est: & *insulae Balaeres* primo Gymnesiae dictae: post vero cum a Graecis occupatae sunt,

quia cum lapidibus fundae rotantes submoverent adversarios, qui eas incolebant, *παρὰ τὸ βάλαρον*, *Balaeres* appellant.

VARIORUM

ut Miss. quod ipse olim non improbavam ad Ovid. IV. Fast. 300. ubi est,

Sedis limoso pressa carina vado.

& juvare potest hanc explicationem Tibullus lib. I. III. 40.

Presserat externa navita merce ratem.

Nihilominus malim nunc capere de tempestatibus & maris fluctibus jactatis navibus, quae post tot pericula portum tetigerunt. quare vellem liber aliquis confirmaret conjecturam Heinssii, ad oram codicis scribentis, forte, *sessae*, ut melius comparatio conveniret. Rustici, qui post gravissimos aestatis & autumnii labores, hieme quasi portum attigissent, genio & quieti indulgent, ut naves veratae ventis & undis, & ita sessae portum subeant. sic lib. I. Aen. 168.

Hic sessas non vincula naves Ulla tenent.

& v. 29. & alibi passim. vid. ad Ovid. I. Art. 772. BURM.

304. CORONAS. Per coronas aliqui intelligunt rudentes, & funes nauticos, coronarum modo complicatos. sed non esse ita intelligendum, docetur ex lib. IV. Aen. 408. Nautae autem naves coronabant, & quiescentes, ut hoc loco: & idem faciebant navigaturi, ut in quarto. FABRIC.

308. DAMAS. *Damnas* Mediceus, Mentelii primus & tertius Rottendorphius. *damnas* Reg. Parthas.

⁶⁸ matura enim cruoris c. i. omittis mediis G. L. al. vel de sanguine Adonis, vel quae succum cruoris similem habeant, vel quia belli tempore inde hastilia fiant. G. ⁶⁹ aurifundi & Vol. R. *aurifundum* & V. ⁷⁰ dicere V. ⁷¹ deest L. Vol. R. Balaeres insulae Hispani maris vicinae inter se, ubi primum dicitur fundae militaris usus inventus. G. ⁷² contrarias r. t. efficit. quod hic proponit, ut praecaveat unusquisque sidera frigora. G. f. sidera frigida. ⁷³ deest Steph. Urs. & al. ⁷⁴ sunt B. L. Vol. R. Steph. al. ⁷⁵ praecipitatus B. in finem V. al. ⁷⁶ deest L. Vol. R. B.

- Quae vigilanda viris? vel quum ruit imbriferum ver:
 Spicea jam campis quum messis inhorruit, & quum
 315 Frumenta in viridi stipula lactentia turgent?
 Saepe ego, quum flavis messorum induceret arvis
 Agricola, & fragili jam stringeret hordea culmo,

Omnia

SERVIL

313. VIGILANDA VIRIS. Vigilanter providenda.

314. SPICEA JAM CAMPIS. ⁷⁷ *Spicos* de maturis frugibus abusive dicimus: nam proprie *spicus* est, cum per culmi folliculum, id est, extremum tumorem, aristae adhuc tenues in modum spiculi eminent. INHORRUIT. Intremiscit.

315. FRUMENTA LACTENTIA. Adhuc tenuia, & lactis plena. Sane ⁷⁸ Varro in libris Divinarum dicit, *Lactantem deum esse*, qui se infundit segetibus, & eas facit ⁷⁹ lactescere. Et sciendum inter *lactantem* & *lactentem* hoc interesse; quod *Lactans* est ⁸⁰ quae lac praebet; *Lactens* cui lac praebetur. ⁸¹ [VIRIDI STIPULA. *Stipulae* nomine pro culmo utitur.]

316. FLAVIS. Maturis. ⁸² [ARVIS. Pro segetibus. ET FRAGILI CULMO. Id est, quae in fragili culmo erant.] STRINGERET. Secaret, ut IX. Ecl. 60. *Hic ubi densas Agricolas stringunt frondes.*

PHILARGYRII

315. IN VIRIDI STIPULA. *Stipulae* nomine pro culmo abutitur.

316. INDUCERET ARVIS. Pro segetibus.

VARIORUM

rhaf. Voss. & fragm. Moreti. & Ed. P. Dan. vid. Ecl. VIII. 28.

309. TORQUENTEM. *Torquentur* Toll. Edd. Venet. & Mediol. *torquere* Zulich. a m. sec. *stipula* fragm. Moreti.

310. ALTA JACET. Quam tutum sit fidere editionibus, quae vulgo emendatissimae habentur, indicio est hic locus, ubi in Pierii notis dicitur in Romano codice esse *jecit*, ita Ed. R. Steph. quam fideliter Emmenes, & Malvicius sunt secuti: sed quum in ora Juninae editionis ipsius Pierii manu

viderem ex eo codice notatum *tegit*, consului priores editiones, quas habebam, ubi ita impressum vidi. quid tamen velit, quod addit unam litteram esse corruptam, non capio. ex autographo enim nihil aliud video legendum, quam *tegit*. in pr. Ed. prima littera in *tegit*, obscurior est. BURM.

311. ET SIDERA. *Et frigora* Moreti unus.

313. VIGILANDA. Recte Servius explicat. & ita *vigilatum carmen* dixit Ovid. II. Art. 285. qui & alibi eo verbo ita utitur. sic *nox vigilata convivio* Tacitus XIII. An. 20. quod imitatus Auctor Historiae Abbat. Condom. apud Dacherium in Spicel. t. II. pag. 580. *Arcanis nox vigilanda sacris*. BURM.

Ibid. IMBRIFERUM. *Umbriferum* alter Rottendorphius.

314. INHORRUIT. Id est in aristas excreverit. ut supr. v. 151. quae cum vento agitantur, horrent. BURM.

315. IN VIRIDI. Ex *viridi* Leidenfis. *lactantia* multi. vide ad Samonici cap. xx. xxiv. XLVI. & alibi. *torgent* Mentelianus. BURM.

316. INDUCERET. *Duceret* Mediceus.

317. FRAGILI JAM STRINGERET HORDEA CULMO. Servius *secaret* exponit. Carroeus, ea interpretatione repudiata, exponit, ligaret jam demessa stramine fragili, ut solent messorum. Sed si demessa essent hordea & humi jacerent, non multum venti nocerent, certe non eruerent segetem gravidam ab radicibus. sed *stringere* varia genera frugum numquam ego certe legi pro *ligare*. sed oleam, flores, fruges, glandes &c. *stringere* passim occurrit pro destringere, decerpere. ut modo v. 305. *stringere glandes*. quod verbum hic repetere nihil, credo, vitiosum habet tanto intervallo versuum. vid. ad Gratii Cyneg. 119. & 143. & passim. jam vero melius, puto, posset explicari, quum agricola videns

⁷⁷ *Spicam* Urf. Cod. & mox *spica*. ⁷⁸ sciendum Varronem i. l. d. verum dicere L. Steph. Dan. & libris Divinorum. ⁷⁹ *lacte* crescere L. ⁸⁰ qui al. quae l. p. *lactens* praebetur L. V. Voss. R. ⁸¹ desunt L. Steph. Dan. abutitur Basil. ⁸² desunt L. ad *stringeret*. Steph. Dan. ad *Et fragili*.

Omnia ventorum concurrere proelia vidi:

Quae gravidam late segetem ab radicibus inuis

320 Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro

Ferret hiems culmumque levem stipulasque volantis.

Saepe etiam immensum coelo venit agmen aquarum,

Et foedam glomerant tempestatem imbris aris

Col-

SERVII.

318. OMNIA VENTORUM CONCURRERE. Inter se, ut v. Aen. 14. *Mutati transversa fremunt.*

320. SUBLIME EXPULSAM ERUERENT. Per sublime portarent erutam segetem. TURBINE NIGRO. Tempestate noxia. Horatius I. Sat. IV. 85. *Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.*

321. CULMUMQUE LEVEM. Culmus⁸³ dicitur ipse calamus: *stipulae* vero⁸⁴ sunt folia, quae ambiunt culmum.

322. AGMEN AQUARUM. ⁸⁵ Impetus, ut II. Aen. 782. *Leni fluit agmine* ⁸⁶ Tybris. Est autem ⁸⁷ hoc loco Ecbaüs poetica ad describendam tempestatem.

VARIORUM.

videns flava arva, id est maturefcentia hordea, induceret messorem, & ut experiatur an matura essent, decerneret aristas quasdam, aut calamos, qui cum *fragiles* essent, indicium dabant maturitatis, & ideo juberet demeti: sed ipso fere momento, quum in eo esset, ut secaret & demeteret (hoc enim *jam* notat) consurgunt venti, qui segetem gravidam ab radicibus eruerent. quare de ligandis hordeis, quod, postquam demessa sunt, fieri solet, hic cogitari non potest. nostri agricolae solent dictitare, se non securos frumentorum esse, nisi facco conditorum. BURM.

318. CONCURRERE. Ita nostri omnes, non *confergere*. eadem discrepantia lectionis apud nostrum lib. x. Aen. 90. *quae causa fuit consurgere in arma*. ubi alii codices *concurrere*. & Ovid. xvi. Epist. 351.

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum. ubi Basileensis codex, *concurrere*. & apud Lucan. I. 580. *Manes e medio visî consurgere campo*. ubi

in tribus, quos consuluit Heinsius, codicibus, *concurrere* legitur. Et hic librariorum insolentia locutionis commotos, *consurgere* reposuisse puto. *ventorum proelia* vero forte potuit dixisse imitatione Apollonii Rh. qui lib. IV. 819.

ἄνεμος ὁ ὅταν ἰσχυρὸς ᾖ

ἄνεμος ὁ ὅταν ἰσχυρὸς ᾖ &c.

ubi Schol. *ἰσχυρὸς* proprie dici concursus & impetus in bello, sed Apollonium ita vocare *ἰσχυρὸς* & *ἰσχυρὸς* docet. Imitatus Maronem Ovidius II. Amor. XI. 17.

At vobis alii ventorum proelia narrent. & ita alii saepe. BURM.

319. AB RADICIBUS. *A radicibus* Zulichem. & Parrhaf. vid. supr. 20. mox *eruerint* secundum Moretanus a manu prima. *sublime* Mediceus & Regius a m. pr. sed *sublime* multis exemplis vindicavit Oudendorp. ad Jul. Obseq. cap. ci. BURM.

321. CULMUMQUE. *Stipulamque levem culmosque volantes* Zulichemius. in Juntina Ed. erat *stipulaque*, vitio credo operarum: *stipulamque volantem* Francianus. BURM.

322. COELO VENIT AGMEN AQUARUM. *Ruis agmen* Scholiaſtes Statii Thebaidos primo, ad illum versum, 356. *ruis agmine facto Inachus*. sed sequitur paullo post apud nostrum, *ruis ardens aesther*. HEINS. *Ex coelo* Menag. primus. *e coelo* Ed. Venet. *Agmen* aquarum non tam proprie impetum, quam densum imbrem & aquae motum notare docuit Salmaf. Exerc. Plin. p. 59. si *ruis* cum aliis legeretur, magis impetum notaret. sed quia hoc verbum mox sequitur, & §. 313. praecessit, *venit* retinendum. nec leve nimis hoc verbum in hac re credendum, quum saepe, de hostili animo in aliquem cadente, occurrere vidimus ad

83 est V. L. Vof. R. al.
Ecbaüs Steph. Dan. Fabr. al.

84 deest Steph. Dan. al.

85 Impetus aquarum G.

86 Tybris vel Tibris G.

87 hic

- Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,
 325 Et pluvia ingenti fata laeta boumque labores
 Diluit: implentur fossae, & cava flumina crescunt
 Cum sonitu, fervetque fretis spirantibus aequor.
 Ipse Pater, media nimborum in nocte, coruscâ
 Fulmina molitur dextra: quo maxuma motu
 330 Terra tremit: fugere ferae: & mortalia corda
 Per gentes humilis stravit pavor. Ille flagranti

Aut

SERVII.

324. COLLECTAE EX ALTO NUBES. Ab Aquilone, ⁸⁸ qui utique de alto flat, id est, a septentrione: & tempestates gravissimas facit: nam Auster humilis est, ut sup. 240. *Mundus, ut ad Scythiam, Rhiphaeaeque arduus arces Confurgit; premitur Libyae devexus in Austrum.* RUIT ARDUUS AETHER. Tonitribus percrepat, ut I. Aen. 129. *Coelique ruina.*

326. CAVA FLUMINA. ⁸⁹ [Profunda, &] alta. Lucanus II. 423. *Rutubamque cavum.*

327. FRETIS SPIRANTIBUS. In motu positis. Alibi x. Aen. 191. *Qua vada non spirant, nec frastra remurmurat unda.*

328. CORUSCA FULMINA. Coruscantia, ut II. Aen. 211. *Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.* ⁹⁰ [MOLITUR. Agitat, & jactat.]

330. TERRA TREMIT. Terrae motus efficitur: Vel tremit terra, tremere videtur: & pavent hi, qui terram colunt.]

331 HUMILIS PAVOR. Qui humiles facit, ut sup. 277. *Pallidus* ⁹¹ *Orcus.*

VARIORUM.

ad Phaedr. I. 21. quibus adde, quae dicemus ad x. Aen. 456. ubi etiam non grave satis hoc verbum crediderunt quidam. Heinzius etiam apud Florum III. v. 14. *tota regni sui mole in Asiam rursus mari, terra fluminibusque veniebat*, corrigebat *irruibat*. sed perperam, nam & noster Maro I. Aen. 22. *venturum excidio Libyae populum dixit*. Claudian. I. de Laud. Stilic. 109. *stridor terrisonus venientis Alani*, ubi vide Barth. nec de hominibus modo hoc verbo utuntur, sed & aqua & undae venire

dicuntur, quum nociturae sunt, & quo alio modo crescunt & irruunt, ut vidimus ad Calpur. Ecl. VII. 68. immo & ipse Maro. III. Aen. 417. *venit medio vi Pontus, & undis Hesperiam Siculo latus abscondit.* & ita alibi. BURM.

326. DILUIT. Deluit fragmentum Moreti.

Ibid. CAVA. Vid. ad Lucan. I. 394.

327. FRETIS. Catroeus capit pro *in fretis*. sed *freta* hic de omni mari ferventi debent capi, ut centies Poëtae. *freta spirantia* quid sit videbis in Heinzi notis ad lib. x. Aen. 291. BURM.

328. IN NOCTE. In deest Moretano quarto a m. fec. sed habet Servius ad I. Aen. 89.

Ibid. CORUSCA. Lambinus Servium secutus ad Horat. I. Od. 2. *corusca* conjungit cum *fulmina*, quem sequitur Cerda & Cl. Bentlejus ad lib. III. Od. 5. sed Torrentius *corusca dextra* vult conjungi, quod magis Poëticum etiam mihi videtur. ut Horat. I. Od. 2. *dextra rubenti jaculatus arces*, unde recte Ruacius hic *rubente dextra* explicat. Vid. ad Valer. Flac. III. 89. denique aperta Senecae imitatio rem conficit, qui in Hipp. 155.

Quid ille, qui mundum quatit

Vibrans corusca fulmen Aetnaeum manu.

& Prudentii *Upsi* Στφ. Hym. IV. 9.

Cum deus dextram quatens coruscant

Nube subnixus veniet rubente.

Regii Glossa habebat, *coruscantia*, nomen pro adverbio. BURM.

330. TREMIT. *Fremis* Zulichem. *tremuit* Menzelius prior. de *maxima* vid. sup. 187.

331. HUMILIS. *Humiles* secundus Moretanus. *flagranti* primus.

332. A-

⁸⁸ utique qui R.
 Vol.

⁸⁹ desunt V. L. Vol. R.

⁹⁰ desunt L. Vol. R. ad §. 331.

⁹¹ Orcus, pallidus morbus V. L.

Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit: ingeminant austri, & densissimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.

335 Hoc metuens, coeli menses, & sidera serva,
Frigida Saturni sese quo stella receptet:
Quos ignis coeli Cyllenius erret in orbes.

In primis venerare deos, atque annua magnae

Sacra

SERVII.

332. ILLE FLAGRANTI AUT ATHO, AUT RHODOPEN. ⁹² Secundum Epicureos per transitum loquitur, qui dicunt fulmina non iudicio Deorum, sed ex nubibus fieri: nam montes quid necesse fuerat fulminari? ⁹³ Athos autem mons est Graeciae, Rhodope mons Thraciae. AUT ALTA CERAUNIA. Montes ⁹⁴ sunt Epiri, a crebris fulminibus ⁹⁵ dicti: ⁹⁶ [expansio enim fulmen est:] ⁹⁷ Unum enim fulmen quod colorat, aliud quod transfigit, aliud quod afflat, ut est II. Aen. 648. Ex quo me Divum pater, atque hominum rex, ⁹⁸ Fulminis afflavit ventis.

333. INGEMINANT AUSTRI. Repetunt suos flatus venti.

334. PLANGIT. Resonare facit. Alii legunt Plangunt, ut sit, nemora & litora plangunt, id est, resonant.

335. HOC METUENS, COELI MENSES, ET SYDERA SERVA. Id est, duodecim signa, quibus menses ⁹⁹ cognoscimus. Et Sydera sunt vel tempestates, vel planetarum motus. Sciendum autem (ut diximus) de planetis quinque, duos esse noxios, Martem & Saturnum: duos bonos, Jovem & Venerem: Mercurius vero talis est, qualis ille cui jungitur: unde etiam fingitur minister esse deorum; quod eorum obtemperat potestati. Hinc est quod dicit: ¹ QUOS IGNIS COELI CYLLENIVS ERRET IN ORBES. Id est, utrum in septentrionalem, an in australem partem inclinetur: aut cui

planetarum cohaereat, ut qualitatem Mercurii ex illo ² possis agnoscere. Cyllenius autem ignis ³ stella Mercurialis dicitur; quia in ⁴ Cylleno monte Arcadiae dicitur natus esse Mercurius.

336. FRIGIDA SATURNI SESE QUO STELLA RECEPTET. ⁵ Id est, nocens, ut VIII. Ecl. 71. Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba. Ideo autem hoc dicit, quia Saturnus deus pluviarum est: unde etiam ⁶ senex fingitur: nam senes semper novimus ⁷ esse gelidos. Hic autem in Capricorno facit gravissimas pluvias, & praecipue in Italia. Unde & Horatius ait II. Od. XVII. 20. Sen tyrannus Hesperiae Capricornus undae, ⁸ ut in Scorpio grandines: item in alio fulmina: in alio ventos. Unde praecipit nos scire debere, in quod se signum recipiat sydus Saturni. Sane perite ait receptet: ut ex frequentativo verbo nobis ostenderet Saturnum bis ad unumquodque signum reverti: quod alii planetae minime faciunt. Solus enim est, qui & longius a Sole discedat, & bis ad unumquodque signum recurat.

337. QUOS IGNIS COELI CYLLENIVS ERRET IN ORBES. ⁹ [Ordo est: in quos orbes coeli erret Cyllenius ignis. Et] bene ERRET: nam planetae vocantur ἀπὸ τοῦ ὁλάνης, id est, ¹⁰ ab errore: nam interdum ¹¹ ad austrum, interdum ad septentrionem, plerumque ¹² contra mundum, nonnunquam cum mundo feruntur.

338. IN PRIMIS VENERARE DEOS. Post haec co-

⁹² Ordo est, crescente numero syllabarum per aucta montium nomina; quia genus apud Homerum industria invenitur factum, cum idem versus ab una syllaba incipiens usque ad quinque syllabas decurrit. G. ⁹³ Athos V. L. Vof. R. al. ⁹⁴ deest iisdem, sed Basil. habet. ⁹⁵ dicta R. ⁹⁶ deest Steph. Dan. al. sed L. R. Vof. usque ad Plangit ⁹⁷ 334. ⁹⁸ est autem aliud fulmen Fabr. nam autem est, Vossius legebat. ⁹⁹ fulmine afflavit, omisso ventis al. ¹ agnoscimus L. Vof. R. ² ille G. ³ deest R. Vof. ⁴ inter quos orbes coeli erret ignis Cyllenius. R. & Vof. sed hic & B. in quos orbes. ⁵ posses L. ⁶ propter stellam mercurialem Dan. & al. est stella Mercurialis. nam in Vof. R. B. nam etiam V. G. Steph. al. ⁷ Cyllene V. L. Vof. R. ⁸ id est satis cognitum est Saturni stellam frigidam esse, & ideo apud Judaeos Saturni die frigidos cibos esse. Frigida autem stella dicitur, quia sit glacialis, grandinosa, noxia, permutabilis. G. ⁹ primus senex al. ¹⁰ deest V. L. R. Vof. B. ¹¹ unde L. R. B. repetitum ex praecedenti undae. ¹² deest L. V. R. ¹³ deest al. ¹⁴ in a. i. in sept. V. Vof. L. R. ¹⁵ intra R.

Sacra refer Cereri, laetis operatus in herbis,
 340 Extremae sub casum hiemis, jam vere sereno.
 Tunc pingues agni, & tunc mollissima vina:

Tunc

SERVII.

" cognita, da praecipue operam sacrificiis, " quibus tempestates, & pluviae possint repelli. Et miro hoc statim subiunxit: quia occurrebat, quid prodesset tempestates futuras videre? Et bene ¹⁷ ait, *in primis*, ¹⁸ praecipue, ¹⁹ & ante omnia: nam alia neglecta possunt habere emendationem: tempestas adveniens, nisi ante ²⁰ praevideris, universa subvertit.

339. ANNUA SACRA REFER CERERI. Anniverfaria magna, ²¹ sicut in Aeneide VIII. 173. *Annua quae differre nefas*. ²² [Et Ambarvale sacrificium dicit.] LAETIS OPERATUS I. H. Aut dans operam ²³ convivii: aut ²⁴ postquam opera cuncta compleveris.

340. ²⁵ [EXTREMAE SUB CASUM HYEMIS. Circa finem hyemis, antequam ver incipiat. JAM VERE SERENO. Ver, pluviale tempus est; sed circa finem incipit esse serenum. Dicit ergo *vere sereno*, ut sit jam tunc & ver, & serenum.

341. TUNC PINGUES AGNI. Subaudi, sunt; quia aut epulis, aut sacrificiis sint apti.] MOLLISSIMA VINA. Carentia asperitate, & defoecata.

VARIORUM.

332. ATHON. Valerius Flaccus libro primo §. 664. *Aut Athon, aut Rhodopen, moestae nemora ardua Pisae Aemulus & miseros ipse uteret Elidis agros*. ubi *Atho* Maerius & Aldus reposuerunt hoc Maronis persuasi loco, quod meminissent ita Grammaticos reponi hic velle. tale illud Theocriti Idyll. VII. *ἢ Ἀθὼ ἢ Ῥοδῶνα ἢ Καίναρον ὁρμαίνω*. apud Herodotum non semel *ἢ Ἀθὼ*. vide Vossium de Analog. II. cap. 7. sed scripti constanter *Athon*. apud nostrum etiam Scholiastes Horatii Crucequianus libro primo Ode XVI. qui tamen pro *alta Ceraunia* profert *Acroceraunia*. quomodo & Horatius I. Od. 3. *Infames scopulos Acroceraunia*. *Athon* Ovidius dixit libro XI. Metam. 554. *Nec levius quam si quis Athon Pindumque revulsos Seda sua totos in apertum everterit aequor*. sed vide annotata nostra supra ad §. 4. hujus libri. Plinius lib.

XVIII. cap. 25. *continentia usque ad Atho montem*. & sic legendum libro VII. cap. 2. *qui Atho montem incolunt*. Livius lib. XLV. cap. 30. *Portus ad Thoronem ac montem Atho*. HEINS. *Athon* Reg. Parrhas. Edd. Venet. & Mediol.

333. IMBER. *Aether* Ed. Veneta.

334. NUNC LITORA PLANGUNT. Pierius testatur in nonnullis exemplaribus legi *plangit*, ut ad imbrem referatur. quomodo ex nostris Mentelianus alter. Videantur quae de hoc loquendi modo notamus ad Nasonem Epistola Didus v. 106. *clangunt* in Leidensi, cum Glossa *id est resonant*. etiam in altero Menagiano, pro diversa lectione. in uno Vossiano *plaudunt*. HEINS. *Plangit* Francianus & Regius cum Glossa *resonare facit*. *plangunt* tamen Menag. pro diversa lectione, cui proxime accedit Edit. Ven. quae *clangunt* habet. Servius quoque ad II. Aen. 420. *plangunt* laudat, quod mihi etiam magis placet, quia *imber plangere litora* minus concinne dici videtur, quam rectius *ingeminare* ille dicatur. librarii vero, quia passim activa significatione occurrit *pectora plangere* in luctu, non viderunt, etiam omnia, quae sonum edunt vehementiorem, *plangere* neutro significatu dici, ideoque mutaverunt numerum pluralem in singularem. sic apud Papin. Stat. v. Theb. 505. de alite in augurio quum dixerit, *aut fugiens placabile planxerit omen*, ut omnes Gronovio & Behotio visi Codices, non *plausserit* habent, Scholiastes explicat *cum stridore sonuerit*, & adfert non laudato auctore exemplum, *nunc pectora plangunt*. verosimile est ejus animo obversatum fuisse hunc Virgilii locum, sed pro *litora*, dedit nobis Lindenbrogius *pectora*. sine dubio vitiose. nam tres, quas consului, editiones antiquae, ab anno 1475. & seqq. habent, *litora planxerunt*, pro *plangunt*. sed in Statii loco cum *plangere ales omen* dicatur, activo sensu, videtur parum aptum exemplum. quare accommodatiora illa Manilii lib. v. 558.

Te circum Alcyones pennis planxere volantes. ubi etiam *plausere* Edit. Aldi. quare reduxi antiquam

15 cogitanda praecipue L. 16 in quibus V. 17 deest L. V. Vof. R. B. 18 id est praec. Vof. R. 19 deest V. L. V. R. B. 20 praevideris L. V. Vof. R. B. Basil. 21 sic L. V. Vof. R. 22 desunt L. Vof. R. 23 convivii G. 24 cum G. V. L. Vof. R. 25 desunt L. V. R. ad *Mollissima*. 341.

Tunc somni dulces, densaeque in montibus umbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret.
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho:

345 Ter-

SERVII.

342. ²⁶ [DENSÆ IN MONTIBUS UMBRAE. Quia tunc incipiunt arbores frondescere.]

343. TIBI. In honorem tuum, & in tuam gratiam.

344. CUI TU LACTE FAVOS, ET MITI DILUE BACCHO. Id est, Cui tu liba de lacte, melle, & vino. Nam superfluum est, quod quidam dicunt, contra religionem dixisse Virgilium, licere Cereri de vino ²⁷ sacrificare. Pontificales namque hoc non vetant libri. Quod autem ait Plautus ²⁸ [in Aulularia II. VI. 5.] cujus ²⁹ ipsi utuntur exemplo: ³⁰ *Cerere nuptias facturū esis?* ³¹ *Qui? Quia temeti nihil allatum* ³² intelligo: non est huic loco contrarium: nam aliud est, ³³ sacrificium, aliud nuptias ³⁴ Cereri celebrare: in quibus re vera vinum adhiberi nefas ³⁵ erat, quae *Orci nuptiae* dicebantur; quas praesentia ³⁶ sui Pontifices ingenti solennitate celebrabant. Alii hunc locum aliter accipiunt, ut *Miti Baccho*, non sit septimus ³⁷ casus, sed dativus, & duo ³⁸ numina intelligamus, Liberi & Cereris: nam supra quoque ait: *In primis venerare deos*: ut sit sensus, cui Cereri, & miti Baccho, favos lacte dilue: ³⁹ id est, eis sacrificia melle ⁴⁰ & lacte permistis.

VARIORUM.

quam lectionem, quam mutavere grammatici ex usu magis obvio, quo *plangere*, pro tundere & ferire poni solet. BURM.

335. HOC METUENS. *Quod superest* legitur in Nonio Marcello verbo *servare*. qui addit Menandri esse imitationem, *την τὴν ἑλίου τὰ ποικύλ*. HEINS. *Caelo* etiam Mediceus. *haec metuens* Parrhaf. & Ed. Mediol.

336. SESE QUO STELLA RECEPSET. *Quo sese stella* apud Senecam Epist. 88. apud Scholiasten Statii Thebaidos primo 305. *qua sese*. aliter scripti codices. *sese cum stella receptas* Scholiastes Juvena-

lis Sat. VI. HEINS. *Receptas* primus Moretanius & Leid.

337. QUOS IGNIS COELI. *Coelo* Mediceus. HEINS. *Signis* Parrhaf.

339. LAETIS OPERATUS IN HERBIS. Alii in *arvis*. sed alteram lectionem agnoscunt Nonius & Helenius. FABRIC. In *orbis* Mediceus a manu prima. *arbis* pro *arvis* manu secunda, tertia demum *herbis*. sed Nonius vulgatum agnoscit in *operari*. ut & Juvenalis Scholiastes ad Satyras XII. 92. at Scholiastes Horatii Crucquianus libro III. Ode 14. *operatus in arvis*, uti & codex meus Venerus & Leidensis. HEINS. In *herbis* habet Donatus ad Terent. Adelph. II. III. 8. in *arvis* Regius, Parrhaf. & Vossian.

340. SUB CASUM. Sub videtur hic significare paulo post. NANSIUS. Scripti *sub casu*, exceptis Mediceo, Gudiano & etiam Pieriano. HEINS. Ita & Francianus, Regius, Vossianus & alii. & Edd. priscæ. vid. ad Ovid. XIX. Ep. 195. & inf. III. 402. *Extremo sub casu* Venet. BURM.

341. TUNC AGNI PINGUES. Ita ex nostris uterque Mentelianus caeterique, excepto Mediceo veterrimo & Gudiano & primo Vossiano, in quibus, quomodo in Pierianis omnibus, *pingues agni*, relicto hiatu. Videantur, quae annotamus supra §. 4. hoc ipso libro. & hic Giphanius indice Lucetiano ex scriptis p. 463. HEINS. *Tunc pingues agni* etiam Parrhaf. & Ed. Venet. & Aeron. ad Horat. I. Od. 4. credo vero hanc transpositionem ortam a librariis, quia pro *tunc* reperiebant *tum*, quod ante *agni* peccabat in metrum, & hinc in sequentibus *tum* quidam codices iterant. alii, ut Parrhaf. Vossian. & plures, *tunc* etiam exhibent. BURM.

344. CUI TU LACTE FAVOS. *Quoi* Mediceus a manu prima. HEINS. *Qui* Regium habere notat Masvicius. quod falsum. habet enim *cui*. ut & alii omnes. BURM.

Ibid.

²⁶ desunt iisdem. ²⁷ sacrificari V. L. Vof. R. Basil. ²⁸ desunt V. L. Vof. R. ²⁹ illi V. Vof. L. ³⁰ *Cerere* L. *Cereri* hic V. *Cererina* Vof. R. *Cerere Strobile*, has *facturi nuptias*? apud Plautum legitur. apud Macrobius vero lib. III. 11. *Cerere, mi Strobile, hi sunt facturi nuptias*? quem vide. ³¹ deest Vof. R. al. *qui sine temeto huc advenisti*. L. V. R. Vof. Urf. Cod. ³² *videt* al. ³³ *sacrum* L. Vof. V. R. ³⁴ *Cereri* iisdem. ³⁵ fuerat iisdem. ³⁶ *sua* iisdem. ³⁷ deest iisdem. ³⁸ nomina V. L. Vof. Steph. Dan. qui est intelligimus. ³⁹ id est sacrificia V. ⁴⁰ & vino Steph. Dan. Fab. al.

- 345 Terque novas circum felix eat hostia fruges;
 Omnis quam chorus & focii comitentur ovantes;
 Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
 Falcem maturis quisquam supponat aristis,
 Quam Cereri tortâ redimitus tempora quercu
 350 Det motus incompósitos, & carmina dicat.
 Atque haec ut certis possimus discere signis,
 Aestusque, pluviasque, & agentis frigora ventos;
 Ipse Pater statuit, quid menstrua Luna moneret:

Quo

SERVII.

345. FOELIX HOSTIA. Id est, foecunda. ⁴¹ Et dicit Ambarvale sacrificium: quod ⁴² saepe de porca foecunda & gravida fieri consueverat: ⁴³ [vel felicem dicit, cujus sacrificio & immolatione foecunditas agrorum merebatur.]

346. OMNIS QUAM CHORUS. *Chorus* proprie est ⁴⁴ coaevorum cantus atque saltatio.

347. CEREREM CLAMORE VOCENT. Invocent, ⁴⁵ dari copiam frumentorum.

348. TORTA REDIMITUS TEMPORA QUERCU: Id est, ⁴⁶ habens in memoria victum priorem, a quo Cereris revocatus est benignitate: nam olim homines glandibus vescabantur.

350. DET MOTUS INCOMPÓSITOS. Id est, saltationem aptam religioni, nec ex ulla arte venientem. Sallustius, ⁴⁷ [in Catil. cap. xxv.] *Saltare elegantius, quam necesse est* ⁴⁸ probae. CARMINA DICAT. Hymnos.

353. MENSTRUUA LUNA. Unde & ⁴⁹ *vinu* dicitur.

VARIORUM.

Ibid. LACTE. Lacte & vino Cereri libare non licebat, sed mulso, quod ex melle & vino fiebat, ut alterum ab altero secerni non posset, sed tertium quoddam emineret. habendum autem erat vinum, quod vetustissimum, & mel, quod recentissimum, unde gulonum proverbium, Mulsum,

quod bene temperaretur, miscendum esse novo Hymettio & vetulo Falerno. primus omnium miscuit mel vino Aristaeus. NANSIUS. Vide Macrobi. vii. 12. & iii. ii.

346. COMITENTUR. *Comitantur* Gudianus & alter Menagius, Leidenensis, & duo Moretani. & *vocant* mox secundus Moreti.

347. IN TECTA. Horat. i. Od. 30. ad Venerem:

Et vocantis

Tute te multo Glyceræ decoram

Transfer in aedem.

Vid. Columellae locum apud Cerdam. BURM.

349. REDIMITUS. *Redimantur* Zulichemius. *reditus*, superscripto alia manu *mi*, Regius.

350. INCOMPÓSITOS. *Incompósitos* Mentelii alter. vide ad Calp. iv. Ecl. 129. BURM.

351. POSSIMUS DISCERE. *Possimus noscere* Medic. HEINS. *In certis* Franc. *noscere* est ex interpretatione, & ita confuderunt haec verba librarii apud Lucan. ix. 761. & x. 189. BURM.

352. AESTUSQUE. *Aestus & pluvias & agentes fulgura ventos* Francianus, Ed. Mediol. *aestusque & pluviasque* Mediceus a manu secunda, & eodem modo mox 371. *Eurique & Zephyrique. Aestusque & pluvias &* Ed. Venet. *agentes frigora*, est ducentes, adherentes. vide varium hujus verbi usum apud Servium ad iv. Aen. 245. ubi Mercurius virga sua *agere ventos* dicitur. BURM.

353. Mo-

⁴¹ dicit autem *Ambarvale* Vof. R. dicitur autem L. ⁴² de porca, & saepe L. Vof. R. V. ⁴³ desunt L. Vof. R. ⁴⁴ Chaeborum G. an pro ephēborum? ⁴⁵ deest L. V. Vof. R. ⁴⁶ hujus in memoriam G. habens in memoriam L. V. Vof. R. ⁴⁷ desunt L. V. Vof. R. Steph. Dan. Fab. al. ⁴⁸ probate R. ⁴⁹ *mene* L. V. Vof. R. Steph. al. *ne* Dan. Graece *mens* G.

- Quo signo caderent Austri: quid saepe videntes
 355 Agricolae, propius stabulis armenta tenerent.
 Continuo ventis surgentibus, aut freta ponti
 Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis
 Montibus audiri fragor: aut resonantia longe
 Litora misceri, & nemorum increbrescere murmur.
 360 Jam sibi tum curvis male temperat unda carinis,
 Quum medio celeres revolant ex aequore mergi,

Cla-

SERVII.

354. CADERENT AUSTRI. Definere venti.
 50 Et hoc etiam loco prognostica sunt translata de Arato, pauca de multis.

355. 51 [PROPIUS STABULIS ARMENTA TENERENT. Scilicet propter repentinos casus tempestatis, aut grandinis, vel terrae motus, aliorumve. Et dicit, quod videntes agricolae possint haec ventura praescire.]

356. VENTIS SURGENTIBUS. Flare incipientibus. Unde 52 e contrario VII. Aen. 27. *Cum venti posuere*, id est, flare desierunt. AUT FRETA PONTI. Litora pelagi, quae feriuntur 53 fluctibus. Duo autem dicit naturalia: Futura enim tempestate, & ante 54 ventum, fluctus moventur: & fragor auditur ex sylvis, arcana quadam ratione naturae.

357. ARIDUS FRAGOR. 55 Sonitus, qualis solet fieri ex aridis, cum franguntur, arboribus. Ergo *Aridus*, nimius. Omne enim quod aridum est, cum frangi coeperit, nimium efficit sonum. *Fragor* etiam a fractarum rerum nominatus est sonitu.

358. AUT RESONANTIA LONGE LITTORA MISCERI. 56 Δις τὸ αὐτὸ, id est, bis idem dixit.

359. MISCERI. Perturbari, ut I. Aen. 191. *Miscet agens telis*. 57 [INCREBESCERE MURMUR. Saepe & crebros fieri sonitus.]

360. JAM SIBI TUM CURVIS MALE TEMPERAT UNDA CARINIS. Scias, 58 inquit, jam in pelago esse gravissimam tempestatem, cum mergi ad littora confugiunt. 59 [Mergi autem sunt, quos

nonnulli corvos aquaticos vocant.] Poëtica autem ait: *Jam sibi tum unda male temperat curvis carinis*, id est, sibi non parcat, sed crescit in perniciem suam: nam in carinam scindendam confurget, 60 [& navigantium perniciem. *Temperat* autem absolute posuit: nam certe subauditur *male*: temperat se ipsam sibi.]

VARIORUM.

353. MONERET. Catroeus veniam audaciae suae precatur, quod *moveret* (ut Pierius monuit jam editiones etiam quasdam habere,) restituerit, sed ita erat in Franciano & Parrhaf. & centies haec verba confusa, & utrumque potest defendi. sed praestat optimos codices sequi. mox *stabulis propius* Francian. BURM.

354. CADERENT. Incumberent ad excitandas tempestates, exponit Cerda. ut infr. II. 107. *Incidere*, ubi ex Homero adducit Επεισι. sic in alia re *cadere in hostes*, pro incidere, dixit Ovid. I. Trist. v. 23. BURM.

Ibid. QUID SAEPE. Vetusiores: nonnulli *quod*. HEINS. *Quod* etiam Tollianus, Vossianus prior & fragm. Moreti. & Edd. primae & Steph. P. Danielis & aliae. sed Regius *quid*.

357. ARIDUS. Nonius Marcellus explicat horificum, acutum, ut Lucret. VI. 118. *Aridus sonus. arduus* Ed. Venet. & ita *silvam sonantem* sup. 76. de aridis calamis dixit. BURM.

359. INCREBESCERE. *Increbrescere* Zulichem. & Fran-

50 etiam ex loco hoc L. R. & jam ex hoc loco Vof. ex hoc etiam Steph. Basil. 51 desunt L. Vof. R. V. Steph. & Dan. 52 est e contrario L. Vof. R. 53 fluctibus maris G. feruntur a fluctibus Basil. 54 adventum Basil. 55 deest G. 56 deest L. V. Vof. R. τὸ αὐτὸ, bis idem alii. 57 desunt L. V. Vof. R. Steph. Dan. 58 inquit ex pelago V. inquit in pelago Steph. Dan. Fabr. al. 59 desunt L. V. Vof. R. Steph. Dan. al. mergi corvi marini G. 60 desunt L. V. Steph. Dan.

Clamoremque ferunt ad litora: quumque marinae
In sicco ludunt fulicae: notasque paludes
Deferit, atque altam supra volat ardea nubem.

365 Saepe etiam stellas, vento impendente, videbis
Praecipites coelo labi, noctisque per umbram

Flam-

SERVII.

362. CLAMOREMQUE FERUNT. Id est, si cum clamore revertuntur: nam plerumque plura dicit signa, e quibus unum non sufficit, sed omnia ⁶¹ sunt animadvertenda, ut inf. 388. ⁶² Tum cornix plena pluviam vocat improba voce, Et sola in sicca secum spatatur arena.

363. MARINAE FULICAE. Ad discretionem fluvialium. ⁶³ [Fulicae autem sunt aves aquaticae, a natibus paullo minores, sed corporis forma confimiles.]

364. ALTAM SUPRA VOLAT ARDEA NUBEM. Ardea dicta est, quasi ardua, quae cum altius volaverit, significat tempestatem. ⁶⁴ [Lucanus v. 553.

⁶⁵ Aut siccum quod Mergus amat: ⁶⁶ quodque ausa volare

Ardea ⁶⁷ sublimis pennae confixa natanti.]

366. PRAECIPITES COELO LABI. Sequitur vulgi opinionem: non enim omnia ⁶⁸ prudenter a poeta dicenda sunt. Quod autem videmus e coelo stellas quasi labi, ⁶⁹ inoppori sunt ⁷⁰ ignis aetherii, quae fiunt ⁷¹ [ex igne aethereo] cum vehementior ventus altiora conciderit; ⁷² & trahere exinde aliquas particulas coeperit, quae simulant casum stellarum. Nam stellae cadere non possunt: quarum natura est, ut stent semper: unde & stellae vocantur. Sane sciendum est, ⁷³ [ut ait Aratus,] ⁷⁴ ab illa parte ventum flaturum, in quam ⁷⁵ ille ignis ceciderit.

VARIORUM.

Prancianus, Regius & Parrh. vid. ad Suet. Tib. xi.

& inf. viii. 14. & ita semper scribi debet. BURM.

360. TUM CURVIS. Hanc lectionem Priscianus libro xviii. videtur agnoscere, si mendo vacant ejus codices, & Donatus in Phormionem Terentii ii. i. 41. A curvis uterque tam Mentelianus, quam Vossianus, licet in priore id erasum sit a manu emendatrice, quomodo & in Romano Pierri: sic Aeneidos secundo, quis talia fando Temperet a lacrimis. & apud Horat. libro ii. Ode iii. ab insolenti temperatam laetitia mentem. Martial. Lib. xi. Ep. 40. Corripis, observas, quereris, suspiria ducis, Et vix a ferulis temperat ira sibi. sic lego ex vestigiis veterum librorum. in Thuanco, temperat ira sua. vulgo, abstinet ira manum. Claudian. lib. iii. in laud. Sili. Omnis & a solitis noster venatibus arcus Temperet. Plinius L. ii. Epist. 4. Quamvis a plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen coenam omnes laudare solemus. nec aliter Arulianus Messius nondum editus: Temperare hujus rei: Terentius Phormione, rei foret aut infamiae temperans. Temperat ab hac re: Virg. Aen. v. Temperat a lacrimis. Temperat sibi a periculo. Idem Georg. i. Jam sibi tum a curvis male temperat unda carinis. Temperat huic. Cicero de M. Marcello, animum vincere iracundiam cobibere, vixit temperare. Symmachus libro iii. Epist. 86. Intelligebam non esse de nibilo, quod diu a liseris temperabas. Solinus cap. 29. nam cum mundum a calore vesper temperet. Perperam Franciscus Guicetus ad Terentium in hoc Maronis loco reponi volebat, Jam tibi tum curvis, pro sibi. HEINS. Jam tibi etiam Gebhardus malebat ad Propertii.

III.

⁶¹ deest Steph. Dan. ⁶² cum L. Vof. R. al. invocat al. ⁶³ defunt L. V. Vof. R. Steph. Dan. ⁶⁴ item, Ardea a-
bis, quam vulgo Sarpam vocant. dicta ab q̄ (forte, ab eo quod) cum vocem emittit, oculi ei ardescunt, vel quod ardua
erura habeat, id est alta. G. ⁶⁵ defunt L. V. Vof. R. vid. ad vii. Aen. 411. ⁶⁶ quodque signum a. v. Ardea
L. V. Vof. R. quod signum al. ⁶⁷ defunt L. V. Vof. R. Steph. al. natandi Fabr. ⁶⁸ prudenter. vid. H. Steph. differt.
de Critic. p. 176. vid. & ad i. Aen. 150. ⁶⁹ ignes V. L. qui fiunt L. ⁷⁰ defunt L. Vof. R. Steph. Dan. Fabr. ⁷¹ & in-
do quasi quasdam trahere al. ⁷² defunt L. Vof. R. B. & al. ⁷³ vel in illam partem V. ⁷⁴ deest V. L. R.
Vof.

Flammarum longos a tergo albescere tractus:
Saepe levem paleam & frondes volitare caducas,
Atit summa nantis in aqua concludere plumas.

370 At Boreae de parte trucidis quum fulminat, & quum
Eurique Zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant fossis, atque omnis navita ponto

Hu-

SERVII

368. ⁷¹ [SAEPE LEVEM. Dat aliud signum, quod fit, quando futuro ventorum motu sponte sua levem palea volitat. ET FRONDES. Arborum minores & leviores.]

369. NANTES. Natantes. CONCLUDERE PLUMAS. Moveri. Terentius Adel. III. IV. 13. *Congrum istum maximum in aqua finito ludere*. Id est, moveri. Virgilius VIII. 632. ⁷⁶ *Ludere pendentes pueros*. ⁷⁷

370. AT BOREAE DE PARTE TRUCIS CUM FULMINAT. Hoc vult dicere: Ubique gravissimas & ingentes efficit pluvias, ab istis ventis ⁷⁸ mota tempestas.

372. ⁷⁹ [OMNIA PLENIS RURA NATANT FOSSIS. Operiuntur terrae aquis; & fossae, ubicumque fuerint, implentur. Et est hic *πείρασις*: dicit enim *mutata terra*, cum terra immobilis sit.

VARIORUM

III. Eleg. 9. ut supra 343. & alibi. *jam sibi cum curvis* Venetus. in Regio codice erat aliquid erasum inter *tum* & *curvis*, quod & in Vossiano notaverat Heinsius. In Miscell. Observ. Criticis Amstelæd. editis Vol. II. Tom. II. pag. 171. vir doctus volebat, *jam sibi tum & curvis*: ingrato admodum sono, & ideo recte refutatus ab alio viro docto, qui in Servio nihil praesidii esse docuit. Mafvicius vero in Servio edidit *in carinam scindenda*, pro *scindendam. a curvis* Voss. BURM.

361. CUM. *Quum* Mediceus a manu prima.

Ibid. MERGI. Vid. Robert. Titii Controv. Lect. IX. cap. 16.

364. ALTAM SUPRA VOLAT. Ita Senec. VII. Natur. Quaest. 28. *altum volitat super* Zulichem.

altum super avolat quartus Moreti & Vratislavienfis. *supervolat* Parthaf. forte *super evolat*. vid. ad Ovid. II. Art. 19. & ad Suet. Aug. 94. BURM.

Ibid. ARDEA. Aratus *ἰσχυρὰ* tribuit *προγνοῦναι* pluviae. Virgilius illam Ardeam interpretatur. Varro Nonii fol. 207. ei similem querquedulam id facere canit. NANSIUS.

365. IMPENDENTE. *Impellente* Parthaf. & Ed. Mediol.

366. PER UMBRAS. *Lego noctisque per umbram*. ex antiquis & Arato 927. *Καὶ διὰ νύκτα μιλαντο, ὅτ' ἀέρας αἰσθῶσι τάρφην, τοὶ δ' ἐπὶ οὐρανῷ καίνονται*. FABRIC. *Sub umbra* Moret. pr.

367. FLAMMARUM LONGOS A TERGO ALBESCERE TRACTUS. Apud Senecam libro VII. Naturalium Quaestionum cap. 20. legitur, *longos a tergo flammatarum albescere tractus*. sed alter libro primo cap. 14. idem: nisi quod *stellarum* illic exhibetur. etiam male. apud Macrobius Saturnal. VI. cap. 1. *involvere tractus*. etiam male. HEINS.

369. NANTIS. *Molles* Leidenfis primus a manu prima. *collidere* Tollianus.

370. AT. *Aut* Menagianus alter & Leidenfis primus cum fragmento Moreti.

371. TONAT DOMUS. *Domus tonat* Venet.

373. OMNIS NAVITA PONTO HUMIDA VELA LEGIT. *Legunt* in nonnullis Pierius invenit exemplaribus. eleganter. de quo diximus ad Nasonem Metamorph. Lib. IX. §. 426. nostri tamen codices pro recepta stant scriptura constanter, ut & Nonius Marcellus in *legere*. *omni navita ponto* in fragmento Moretano. HEINS. Sed *omnis navita*, pro omnes nautae. vid. ad Petron. cap. CVII. BURM.

373. NUM-

⁷⁵ defunt V. L. R. Vof. Steph. Dan. ⁷⁶ vel *ludo* L. *ludo* vel *ludere* R. Vof. ⁷⁷ PLUMAS, id est pennae avium volantium in licore volitant in undis. vel plumas quasunque, nisi forte papos, id est cardui florem. G. ⁷⁸ mutata G. tempestate ab his mota ventis Baſil. ⁷⁹ defunt L. V. Steph. Dan. ad *nunquam* 373.

Humida vela legit. Numquam imprudentibus imber
Obfuit. Aut illum surgentem vallibus imis

375 Aëriae fugere grues: aut bucula coelum
Suspiciens patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:

Et

SERVII.

373. LEGIT. Id est, colligit.] NUNQUAM IMPRUDENTIBUS IMBER OBFUIT. ⁸⁰ Alii in vacare volunt; alii ⁸¹ augendi habere significationem, ut fit: Nunquam imber obfuit valde prudentibus: quae res valde non sunt idoneae. Unde melius est ita intelligere: Nunquam imber obfuit non ante provifus: tam clara fui dat signa: ut *imprudentibus*, ignaris accipiamus: nam hoc dicit: Nunquam nescienti nocet imber, quia se designat ante venturum. Et scimus leviora esse mala, quae ex opinione contingunt.

375. ⁸² [AERIAE FUGERE GRUES. Aut aërii coloris; aut altum volantes. Dicit autem *grues* de vallibus fugere, non pluviam de vallibus surgere. AUT BUCULA COELUM SUSPICIENS PATULIS. Hic locus omnis de Varrone est: ille enim:

*Tum liceat pelagi volucres, tardaeque paludis
Cernere inexploto studio certare lavandi:
Et velut insolitum pennis infundere rorem:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo,
Et vos suspiciens coelum (mirabile visu)
Naribus aërium patulis decerpit odorem.
Nec tenuis formica parvis non evehit ova.*

⁸³ [Eodem modo Aratus Diosem. 209. Πολλὰ
λιμναῖαι ἢ εἰνάλιαι ὄρνιθες, Ἀπλῆστον κλυζόσαι ἐνέρχεται
ὁδάτῳ, ἢ λίμνῳ περὶ δὴ καὶ χιλιόνας αἰσθάνται. 222.
Καὶ βόες ἢ δὴ τοὶ πάροιθεν ὁδοῖο Οὐρανὸν ἰστανδόντες,
ἀπ' αἰθέρος ἀσφραγίσθαι, καὶ κοίτης μύμωνες ὄχης ἐξ
ἅμα πάντα θάσσον ἀπὸ γαλῆος. Nam & Varro, &
Virgilius, Aratum secuti sunt.]

VARIORUM.

373. NUNQUAM IMPRUDENTIBUS IMBER OBFUIT. *Prudentibus* Medicus a manu prima. valde sudant in his explicandis interpretes. multi hic *imprudentes* explicant *valde prudentes*, ut ex Servio patet, & ita Huguitonem expofuisse didici ex Erhardi notis ad Petron. cap. v. & ita adfertur in

Catholico voce *prudens*. at rarum. nimirum ut *infractos* XII. Aen. I. pro valde fractos explicant grammatici, ita hic *imprudens*, pro valde prudens esse interpretandum censent. unde in Regio Cod. Glossator superscripserat *valde*. sed in verbis ex praepositione *in* compositis, ut *immutatus*, & similibus, id constat factum: sed in adjectivis, ut *prudens*, exemplum ignoro. nam ita & *inscius* esset *valde scius*, *ignarus*, *valde gnarus*, &c. Cerda explicat, indicia tam clara esse, ut ne imprudens quidem possit falli, quod & amplectitur Carroeus. sed sensum ego clarum puto, ex ultima Servii, sed obscuriore expositione. nimirum imber nunquam talibus agricolis, velut imprudentibus, aut nescientibus imbrem venturum, potest nocere, quia semper eum provident: & hic *imprudentibus* non generatim de omnibus dicitur, sed de illis, quibus, si imprudentes essent, obesset imber, nunc quia praeviderunt, nec imber imprudentibus supervenit, nocere non potest. haesitarunt viri docti, quia non animadverterunt ellipsim τῶν veluti, tanquam, quasi: nam *imprudentibus* est hic quasi *imprudentibus*. vid. ad IV. Georg. 27. I. Aen. 250. & alibi saepe. ita mox 395.

Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna. est, quasi obnoxia esset, & lumen a fratre mutaretur, sed lucida, pura, quasi sua luce fulgeret, surgit: sic & sup. 259.

Frigidus agricolam si quando continet imbrem. non generatim *frigidum* dici imbrem notat Servius, sed si frigidus fuerit. IV. Aen. 107.

Quis talia demens Abnuat. positum pro, velut demens, aut demens esset si abnueret: nam Servius subintelligit, *nisi demens*. sed parco plura referre. male ergo *prudentibus* in codicibus quibusdam. similis fere locutio in lib. I. Aen. 630.

Non

⁸⁰ *imprudentibus*, id est valde prudentibus, aut pro nescientibus posuit, id est nunquam scientibus obfuit imber, tot signis praecedentibus G. ⁸¹ augentis Vof. R. L. V. Steph. Dan. al. ⁸² defunt L. ad 378. sed Vof. R. ab *Aut bucula* desep-
rantur. ⁸³ defunt Steph. Dan. al.

Et veterem in limo ranae cecinere querelam.

Saepius & tectis penetralibus extulit ova

380 Angustum formica terens iter: & bibit ingens

Arcus: & e pastu decedens agmine magno

Cor-

SERVII.

378. ET VETEREM IN LIMO RANAE CECINERE QUERELAM. ⁸⁴ Fabula duplex est: nam, ⁸⁵ ut Ovidius dicit, Ceres cum Proserpinam quaereret, ⁸⁶ ad relevandam sitim accessit ad quendam fontem: tunc eam Lycii rustici ⁸⁷ a potu prohibere coeperunt: & conturbantes pedibus fontem, cum contra eam emitterent turpem ⁸⁸ naribus sonum, illa irata eos convertit in ranas: quae nunc ⁸⁹ quoque ad illius soni imitationem ⁹⁰ coaxant. Sed hoc non est valde aptum: nam ⁹¹ illud magis insultatio fuerat, quam querela: & poenam sacri-legii iuste ⁹² pertulerant. ⁹³ Unde magis Aescopus est sequendus, qui dicit hoc: Cum Juppiter omnibus animalibus reges daret, & ⁹⁴ ranis dedisset colendum brevissimum ⁹⁵ lignum: illae quetae, & aspernatæ sunt ⁹⁶ eum: Jupiter igitur iratus hydrium eis dedit, qui vescitur ranis.

380. ⁹⁷ BIBIT INGENS ARCUS. Sequitur iterum vulgi opinionem.

381. ⁹⁸ [A PASTU DECEDENS AGMINE MAGNO. Dicit etiam corvos propter futuram inundationem a pastu fugere.]

VARIORUM.

Non ignara mali miseris succurrere disco.

ubi sensus, non disco succurrere miseris, quasi ignara essem mali, sed dudum similia experta, jam ante scivi esse miseris succurrendum. & ita posset infra lib. II. 499.

Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti. non quod illa affectione animi, misericordia, num-

quam moveri possint: sed quod non misereantur, si quis inops est, qui inter rusticos, contentus bonis naturalibus, non facile reperitur. Quod quum obvium & facile sit intellectu omnibus, qui in Virgiliana lectione exercitati sunt, nihil etiam necesse erit aliquid novare, cum Amplissimo viro Bynckershoekio, qui lib. II. Observ. Juris cap. 3. tentabat, *numquam imprudentibus imber Adfuit*: praeterquam enim quod nullo codice edito vel scripto adjuvetur, nescio an *adesse* hoc loco eleganter posset dici *imber*, qui supervenit subito. sed non fallit nostros agricolas, ut solet imprudentes. & ita infr. 425.

Numquam te crastina fallat Hora, nimirum si ad solem & lunas sequentes respicies. BURM.

374. AUT ILLUM. *Ac illum* quartus Moretanus. *in vallibus* Leid. a m. sec. *ab vallibus* alter Leid.

376. SUSPICENS. *Suscipiens* Zulichemius.

378. QUERELAM. *Querellam* Mentelianus prior, Gudianus & Medicus. *aut veterem* Ed. Venet. sed vulgata est apud Serv. ad IV. Aen. 463.

379. SAEPIUS ET TECTIS PENETRALIBUS. *E tectis penetralibus* est invenire apud Carisium libro II. Instit. Grammat. pag. 193. sed aliter scripti. HEINS. *Ocyus* malebat Cerda. Vossius etiam *te-cti penetralibus*. sed & *tecta culmina* dixit II. Aen. 445. & quum centies *tecta* pro domibus ponantur, idem hic est atque ex interioribus suis cavis. *domos* dici avium nidos, & subterranea bestiarum cubilia notum est. & ita *Formicae copiosam domum*

84 multi ambigunt, quae sit Ranarum vetus querela. Modestus ait Latonam, cum ageretur a Junone, in Liciam venisse, & sitientem accessisse ad fontem pastoribus prohibitam. Memorem autem injuriae suae post editum partum rediisse in Liciam, & pastores in ranas convertisse, ut perpetuam hujus fontis haberent custodiam, cujus potum Latonae denegassent. Ovidius dicit &c. G. 87 deest B. 86 ad bibendum accessit G. 87 potatu prohibuerunt, & G. 88 narium G. 89 deest G. 90 conclamant. Alii dicunt ranas per abundantiam aquae extra paludes pelli & serpentibus cibos esse. aut alio qui interire. inde igitur tempestatis adventus eas querelas excipere. querela est vox mutua, ut ipse ait VIII. 215. *omne querelis Implevere nemus*. G. 91 illa Vof. R. Steph. Dan. 92 pertulerunt L. Dan. 93 haec vix a Servio profecta credit Rigaltius ad Phaedr. I. 2. 94 ranis, ni fallor, Steph. Dan. 95 lignum: inde *exquetæ* appellatae sunt ranæ: Jupiter &c. Alii. 96 tum iis hydrium iratus dedit L. B. V. Vof. Steph. Dan. iratus Jupiter V. aspernatæ sunt ejus regnum, &, ni fallor, baculum, tunc iis dedit hydrium Urf. Cod. 97 EXTULIT OVA, de foraminibus portans ad domum suam, ne pluvia prehendas eam G. mox, sequitur rursus Fabr. al. 98 defunt L. Vof. R. V. Steph. Dan.

Corvorum increpuit densis exercitus alis.

Jam varias pelagi volucres, & quae Asia circum

Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,

385 Certatim largos humeris infundere rores;

Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,

Et

SERVII

382. CORVORUM EXERCITUS. Multitudo. ⁹⁹ [INCREPUIT. Insonuit.]

383. JAM VARIAS PELAGI VOLUCRES, ET QUAE ASIA CIRCUM, &c. Haec vera lectio: & sensus talis est: Jam varias pelagi volucres, & eas, quae circum ¹ Asia prata rimantur in dulcibus stagnis Caystri, videas certatim largos humeris infundere ² rores. Nam, si jam *variae* legeris, sensus nulla ratione procedit: ⁴ Caystrus autem ⁵ Asiae fluvius est. Asia vero, palus: Unde fecit ⁶ [per derivationem possessivum; quod possessivum, quantum ad literam, simile est primitivo suo: nam de provincia *prata Asiatice* diceret, non] *Asia prata*. Et de palude *Asia A* longa est: ⁷ nam de provincia corripitur *A*, ut i. Aen. 385. *Europa atque Asia pulsus*. Et est Homericus versus Il. B. 461. *Ἀσίῃ ἢ λυγρῇ καίρις ἀμφὶ πίδακας*.

384. ⁸ [RIMANTUR PRATA. Pascuntur in pratis, cibum per terrae rimas requirentes. Nam *rimari* hinc tractum est a porcis, qui glandes rimantur de rimis terrarum.

385. ⁹ [HUMERIS INFUNDERE RORES. Perfundere humeros largis aquis, & quasi se irrigare.

386. NUNC CAPUT OBJECTARE FRETIS. Mergere sub aquis caput. CURRERE IN UNDAS. Se in aquam mittere, & natare.]

VARIORUM.

mum vocat Phaed. iv. 23. vid. ad eundem lib. i. 3. *Penetralia* vero formicarum terrâ tecta sunt. BURM.

381. PASTU. *Pastus* Medic.

383. JAM VARIAS PELAGI VOLUCRES. In Mediceo & Gudiano. *Jam variae pelagi volucres*, ut *infundere* non ad ¹⁰ videas referatur, sed capiatur pro *infundunt*. ut frequenti est in usu optimae La-

tinitatis auctoribus. sic libro II. *ῥ. 432. & lumina fundi* pro *funduntur*, in optimo codice. Aeneidos II. *ῥ. 391. scandere rursus equum*, in membranis pro *scandunt*. & *ῥ. 689. ex codice Gudiano: Hic vero victus genitor se tollere ad auras*. libro III. 141. *tum steriles exurere Sirtus agros*. libro Aeneidos XI. 142. *Arcades ad portas ruere*. Idem Medicus *atque Asia circum*. quod & Menelianum priorem a prima manu occupat. HEINS.

384. RIMANTUR PRATA CAYSTRI. In Regio codice videtur a prima manu fuisse *rimantur*, transpositis vero & erasis prima & tertia litera, & superscriptis *r. & m.* Ordo & sensus verborum quibusdam obscurior visus. Nonius in *Rimari* explicat inhabitare, ita ut absolute capiat hoc verbum. Cerda transpositis verbis malebat, *Dulcibus in pratis rimantes stagna Caystri*, quod minime placet. sed quum *rimari* quaerere, scrutari illa, quae sunt abscondita, fere significet, ut lib. VI. 599. *rimaturque epulis viscera*, ut nimirum vescatur. & ut venatores silvas, piscatores aquas &c. rimantur. vid. Barth. ad Nemes. Cyn. 49. ego hunc ordinem esse crederem; & *quae volucres circum rimantur prata Asia in dulcibus stagnis Caystri*. & non jungerem *circum Asia prata*. sed per Timocin *circum* disjunctum, conjungerem verbo suo *rimantur*, ut II. 392. *circum caput egit*. & hunc sensum inde exire crederem. volucres in ipso fluvio Caystro, vel etiam illo supra ripas egresso, in stagnis illis dulcibus rimari sub aqua pabula, & scrutari, an aliquid herbose ibi lateat, unde possint ali. nam Servium, qui per terrae rimas cibum requirentes volucres explicat, non audiendum putem: quum rimae in arida & sicca terra, non in stagnis, vel terra aquis inundata, reperiantur. jam vero agi de Cycnis sive oloribus ad Caystrum frequentibus crediderim, vel, ut ex Homeri loco a Cerda adducto, etiam

⁹⁹ defunt iisdem. ¹ A7 quas B. ² deest Dan. Steph. ³ rores & caetera V. R. Vol. ⁴ Caystros B. ⁵ deest L. Vol. B. R. V. al. ⁶ defunt L. Vol. R. B. Steph. Dan. ⁷ deest Fabr. al. unde provincia corripit V. L. Vol. B. ⁸ defunt L. V. ad *ῥ. 387.* ⁹ defunt Vol. R. Steph. Dan. al. ad *ῥ. 387.*

Et studio incassum videas gestire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatatur arena.

390 Nec nocturna quidem carpentes pensa puellae
Nescivere hiemem: testa quum ardente viderent

Scin-

SERVII.

387. ET STUDIO GESTIRE LAVANDI. *Gestire* est laetitiam suam corporis habitu significare: nam, ut homines verbis laetitiam suam exprimunt, ita aves corporis¹⁰ gesticatione. IN CASSUM autem ideo ait, quia plumarum compositio aquam minime ad corpus admittit.

388. " RAUCA PLUVIAM VOCAT IMPROBA VOCE. *Rauca* contra naturam suam. Et *vocat* poetice ait: non enim vocat, sed denuntiat pluviam. Et notandum¹¹ cornicem, & rauca voce, & solam, pluviam praedicere: Corvos vero¹² serenum, & plures, & voce tenui ac purissima, contra naturam suam, ut infr. 410. " *Tum liquidas corvi presso ter gutture voces.* " [Altius autem cornices aliis avibus sonant; sed cum pluviam denuntiant, tenues formant voces.

389. SPATIATUR. Discutrit.

390. NEC NOCTURNA QUIDEM. Dicit nec puellas quidem, carpentes lanam nocte, ignorare venturam tempestatem; si sciant hoc, quod nunc dicit. Pensa. Lana, quae ad pensum datur puelis intra constitutos dies paranda.]

391. TESTA CUM ARDENTE VIDERENT. Propter vilisatem noluit dicere *lucernam*,¹³ sed nec *lychnum*:¹⁴ sicut in heroico carmine, ut i. Aen. 726. *Dependent lychni.* Medius¹⁵ enim in his libris est stylus, sicut diximus supra.

VARIORUM

etiam anseres & grues, anates & alias volucres, ex quibus & nostrates agricolae futurae tempestatis auguria captare solent, addi posse, quae solent sub aquis pabula quacere & herbas latentes. & ita lib.

II. 199. de Mantuano agro dicit,

*Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herboso flumine Cynos.*

ubi idem indicat, quod hoc loco. *Stagna* vero a Poëtis dici de omni aqua, sive fluminis, sive maris, non opus credo docere illos, qui Poëtis diligenter legerint. ita vel ipsum fluminis Caystri alveum, vel super ripas prata inundantem possimus capere. ut ita *stagna extenta* Lucrino lacu, de piscinis ex lacu illo aquam accipientibus dixit Horat. II. Od. 15. si quis *rimantur* absolute positum velit intelligere, ordo erit, *quae circum Asia prata in stagnis dulcibus Caystri rimantur.* sed mihi prior ordo magis arridet. BURM.

386. IN UNDAE. *In undam* Mediceus secunda manu, quod Gudianus etiam exhibebat. HEINS. *In undas* probat Cortius ad Sallust. Jug. cap. c. sed ita semper fere variant scripti. *capud* etiam Regius & fragm. Moreti. BURM.

288. PLENA. Alii *rauca* v. Taubm. imitatus Lucan. VI. 622. *plena voce sonent. plenam* Ed. Veneret. *tunc* Nonius in *pluvia*. BURM.

389. ET SOLA IN SICCA. Addunt nonnulli codices post hunc, *At caput obiectat querulum veniensibus undis.* qui in Medicei codicis ac Gudiani margine adscriptus erat, sed recentiore manu, uti & in altero Menteliano inter lineas, in priore sub finem paginae extremum. HEINS. Erat hic versus in Franciano, Leidens. & Vossian. sed in hoc post §. 388. legebatur. in margine erat in Parrhaf. alia manu adscriptus. BURM.

390. NEC. Ne Mediceus, Mentelianus prior & Gudianus cum primo Moretano. HEINS. Ita fere semper variatur in Codicibus. sed res obvia, &

¹⁰ gestu G. ¹¹ sive *incassum*, id est frustra: humor enim pennarum densa levitate suspenditur G. ¹² PLENA V. L. Vof. R. ¹³ cornicem rauca voce solam G. ¹⁴ deest B. al. ¹⁵ cum L. Vof. R. ¹⁶ deest L. V. Vof. R. Steph. Dan. ad §. 391. & altius aliis avibus sonant. & mox, tenues formant, omisso *ter* voces Basil. ¹⁷ nec iterum B. L. R. Vof. Steph. Dan. ¹⁸ sed in G. quemadmodum in H. c. *dependent lychni* dixit Fabr. al. in Heroo B. L. V. quod verum patet sic Ovid. 11. Fast. 126. vid. ad IV. Aen. 254. & alibi. BURM. ¹⁹ vero Steph. Dan.

Scintillare oleum, & putris concrefcere fungos.

Nec minus ex imbri soles & aperta serena

Proſpicere, & certis poteris cognoscere ſignis :

395 Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur;

Nec fratris radiis obnoxia furgere Luna;

Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri.

Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt

Di-

S E R V I I.

392. PUTRES CONCRESCERE FUNGOS. Nam, ut dicit Plinius lib. XVIII. cap. ult. cum ²⁰ aër humidus eſſe coeperit, ²¹ [favilla, quae cum fumo ſolet egredi,] prohibita aëris craſſitate, ²² in lucernis reſidet, & quaſdam velut ²³ fungorum imitatur imagines.

393. NEC MINUS EX IMBRI SOLES. Id eſt, ſerenitates. Et verſa vice dat prognostica, quibus agnoſcamus ex ²⁴ tempeſtuoſo caelo ſerinitatem futuram. APERTA SERENA. Aër enim ²⁵ denſatur nubilo, & rareſcit ſereno, ut inf. 419. ²⁶ *Denſat, erant quae rara modo: & quae denſa relaxat.* ²⁷

396. NEC FRATRIS RADIIS OBNOXIA SURGERE LUNA. ²⁸ Subaudi a ſuperioribus, obtuſa Luna: nam hoc dicit: ²⁹ Nec tamen Luna videtur ³⁰ obtuſa, quae eſt radiis Solis obnoxia: nam, ut dicunt ³¹ Phyſici, ab eo accipit lumen. ³²

397. TENUIA. ³³ Proceleuſmaticus eſt pro dactylo, quam rem quotieſcunque facit Virgilius, fervat locum Synizeſi, ut *tenuia*. Item & v. Aen. 432. *Genua labant*. Nubes tenues, pro velleribus, accipiendae.

V A R I O R U M.

& illuſtrata ſatis a Cl. Drakenb. ad Liv. I. x. §.

3. & Cl. Dukero ad Flor. III. 17. in Suetonio ſere ſemper ita variatur. vid. ad Tiber. xv. hic *ne praeferrem*, quod mollius quam *nec nocturna*. ut ſupra 126. *ne nunc* Bentelejum videmus praeferre *ne nec nunc*. BURM.

391. TESTA CUM. *Cum teſta* ſecundus Rottendorphius.

394. COGNOSCERE. *Agnoſcere* Parthaſ.

395. NAM NEQUE TUM STELLIS ACIES OB-
TUSA VIDETUR. Apud A. Gellium Noctium Atticarum libro VII. cap. 17. hoc modo legas, *Nam neque tunc aſtris acies obtuſa videri. & videri pro videtur* impenſe placet. HEINS. *Tunc acies ſtellis* Zulichem. *obtuſa* Mentelius primus & ſecundus a manu prima. *tum in ſtellis* Mentelius primus. *cum ſtellis* edit. Corneliniana.

396. OBNOXIA. *Obnixa* Moret. pr. ſed ſenſus eſt, Lunam tam claram & puram, ut non a Sole mutuari lucem, ſed propria lucere videatur. nam *obnoxius*, eſt qui alterius arbitrio ſubeſt. ut Luna Solis, cujus beneficio lucem dat. *Et fratris* Schol. Stati II. Theb. 146. BURM.

397. TENUIA. *Tenuia* Mediceus.

398. NON TEPIDUM. *Nec tepidum* Leidenſis primus. *nam tepidum* Ed. Venet.

401. AT

20 aeris frigus eſſe G. 21 deſunt G. 22 in lucerna G. 23 frigoris G. 24 tempeſtativo L. tempeſtivo B. R. Vof. Steph. Dan. tempeſtativo ſole V. 25 denſetur L. Vof. R. B. 26 *denſet & relaxet* L. Steph. Dan. *denſet & relaxat* Vof. 27 APERTA SERENA. Serena in eo quod *ſerat* coelum, id eſt aperuit, eleganter epitheton nominis & etymologiam oſtendit. *ſerenum* enim eſt dictum a *ſerendo*, id eſt, aperiendo, ſic alibi Virgilius (I. Aen. 146.) *& vaſtas aperit Syrtes*, id eſt reſerat G. ſi *ſerat* & *ſerendo* legendum, *reſerat* & *reſerando* malim, & a *ſerare*, quam a *ſerere* deducere, quod verbum ex uſu abiit, ſed composita remanſere. BURM. 28 LUNA. Subaudi obtuſa a. s. nam. B. R. Vof. L. Steph. Dan. deſt subaudi G. 29 nec luna V. L. B. Vof. R. al. 30 obtuſa V. 31 Philoſophi G. 32 obnoxiam lunam dicit, pro eo quod obſtet & noceat. non abſurde hic videtur tempora dixiſſe nocturnum & diurnum. ſic *nam neque* &c. tum hoc verſu, *nec fratris* &c. ut ſit ſenſus. nec ſic ſol ſubito deſicit, ut videtur radiis ejus obnoxia fuiſſe Luna eclipſi demoratus dicit G. 33 deſunt L. B. R. Vof. Steph. *Tenuia* nebula dicuntur, quae imminente tempeſtate ob nimiam levitatem in aëre vento jaſtantur. item *vellera* nubes dixit tenuia araneorum, quae imminente tempeſtate per aëra raptantur. Varro in Epimenide, *nubes vellera lanae habuit*. ſic & Aratus G.

Dilectae Thetidi Alcyones: non ore solutos

400 Immundi meminere sues jactare maniplos.

At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:

Solis & occasum servans de culmine summo

Nequidquam feros exercet noctua cantus.

Adparet liquido sublimis in aëre Nisus,

405 Et

SERVII

399. DILECTAE THETIDI HALCYONES. Ceyx, filius Luciferi, habuit ³⁴ uxorem ³⁵ Halcyonem: a qua cum prohibitus isset ad consulendum Apollinem de statu regni ³⁶ sui, naufragio periit. Cujus corpus cum ad uxorem ³⁷ Halcyonem delatum fuisset, illa se praecipitavit in ³⁸ pelagus. Postea miseratione Thetidis & Luciferi conversi sunt ambo in aves marinas, quae *Halcyones* vocantur. ³⁹ Sane sciendum est, ⁴⁰ quod, cum de muliere ⁴¹ dicimus, haec *Halcyone* facit: cum de avibus, *hic* & *haec* ⁴² *halcyon*, *hi* & *hae* *halcyones*. Ista autem aves nidos faciunt in mari, media hyeme. Quibus ⁴³ diebus tanta est tranquillitas, ut penitus nihil in mari possit moveri. Inde etiam ⁴⁴ dies ipsi *Halcyonia* nominantur. NON ORE SOLUTOS. Scilicet ⁴⁵ manipulos. Alii *soluti ore* accipiunt, id est, nimium patenti.

400. IMMUNDI. Sues autem, luto gaudentes. Horatii I. Ep. II. 26. *Et amica luto sus*.

401. MAGIS IMA PETUNT. Deprimuntur ad valles.

403. NEQUIDQUAM. Id est, non. Persius II. 51. *Nequidquam fundo suspirat nummus in imo*. Item Virgilius II. Aen. 546. *Et summo clypei nequidquam umbone pendit*. EXERCET NOCTUA CANTUS. ⁴⁶ Noctua autem avis est lucifuga, quae significat pluviam, si cecinerit post Solis occasum. ⁴⁷ De hac autem talis est fabula. ⁴⁸ Nyctimene, postquam cum patre concubuit, & agnovit facinus ⁴⁹ esse, in sylvis se abdidit, & lucem refugit; ubi deorum voluntate conversa est in avem, quae pro tanto ⁵⁰ facinore omnibus ⁵¹ avibus est admirationi. ⁵²

404. SUBLIMIS IN AERE NISUS. Nisus rex Megarensium, ⁵³ [pater Scyllae] ⁵⁴ [in avem mutatus] de quo plenius in Bucolicis Ecl. VI. 74. ⁵⁵ diximus. ⁵⁶

VARIORUM

401. AT NEBULAE. *Aut* Moreti sec. & fragm. Moreti.

402. DE CULMINE. *De lumine* Venetus.

405. PUR-

34 conjugem al. 35 Alcionem L. ira semper. Alcionem nomine G. 36 deest Steph. Dan. super statu r. sui Basil. 37 deest Steph. Dan. dilatum G. 38 mare G. 39 item, Ceyx Rex Thracum Jovem se vocari, & Alcionem uxorem suam Junonem coli jussit, peregre profectus est, naufragio interit. conjux impatienter ferens luctum in avem sui nominis mutata, cui hoc honoris datum est, ut VII. diebus, quibus foetus in mari facit, nulla aura nullusque ventus exsurgat. G. 40 quia V. Vof. R. B. L. al. 41 dicitur al. 42 Halcyone L. Alcyones L. Vof. *hi* & *haec* L. 43 deest B. 44 dies Halcyonū vocantur al. 45 manipulos quod sequitur al. manipulos Vof. R. 46 noctua avis lucifuga G. 47 Probus ait, si in testis vel arboribus altis canat, serenitatem significat. si in foraminibus vel ramusculis. . . . de hac &c. G. deest ali- quid, forte, *tempestatem* significat, vel simile quiddam. BURM. 48 Nyctimene Vof. L. R. V. Nyctimon G. 49 deest al. 50 scelere al. 51 deest G. omnibus avibus est *abominanti* volebat Cl. Dorvillius. 52 Nyctimon Eputi filia a Cornubo hospite compressa iram patris metuens in silvam profugit, quae misericordia Minervae in noctuam mutata est. G. 53 de- sunt al. 54 deest Vof. R. Steph. Dan. Fabr. 55 dictum est al. 56 Nisus. Pater Scyllae. duae Scyllae fuerunt, una Forci & Cretidae Nymphae filia fuit. altera Nisi regis filia, contra quam, quum devictis Atheniensibus pugnaret Minos, propter filii Androgei interitum, quem Athenienses & Megarense circumventum dolo necaverunt, amatus a Scylla Nisi filia: quae ut hosti placeret, comam patris purpuream abscissam ei abstulit: quam Nisus ita habuerat consecratam, ut tamdiu regnaret quamdiu illam habuisset intactam: postea illa a Minoë condemnatur, dolore in avem conversa est, & Nisus extinctus miseratione in avis permutatus est formam. quae aves inter se flagrant hodie magna discordia. *Apparet nequidquam*, quia haec avis Scylla significat tempestatem, ut noctua. sive illo sensu, *apparet* intelligitur, avis significans tempestatem, quia pluat de caelo, & non adjungitur *nequidquam*. G. Haec interpolata & desumpta ex nota ad Ecl. VI. 74. unde multa hic corrigi possunt, ut pro *Cretidae*, cum Munckero ad Hygini Fab. cxcix. *Crethoides*, dein contra quem, & ei obtulit, & a Minos contempta, & deorum miseratione, & in avis *Piscarius* mutatus e. f. BURM.

Tom. I.

Kk

- 405 Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
 Quâcumque illa levem fugiens secat aethera pennis,
 Ecce inimicus, atrox, magno stridore per auras
 Insequitur Nisus: qua se fert Nisus ad auras,
 Illa levem fugiens raptim secat aethera pennis.
 410 Tum liquidas corvi presso ter gutture voces,
 Aut quater, ingeminant: & saepe cubilibus altis,
 Nescio qua praeter solitum dulcedine laeti,
 Inter se foliis strepitant: juvat imbribus actis

Pro-

SERVII.

405. ⁵⁷ [POENAS DAT. Adversante sibi patre. Scylla ejusdem Nisi filia, quae patri suo abscissam comam purpuream Minot obtulit contra patrem pugnanti, & inde in avem conversa est: quas aves dicit nunc discordes nimis esse inter se.

406. ⁵⁸ FUGIENS. Patrem scilicet. AETHERA. Aërem.

407. ATROX. Crudelis & immitis. STRIDORE. Sonitu alarum.]

410. TUM LIQUIDAS CORVI PRESSO TER GUTTURE VOCES, &c. ⁵⁹ Plinius in Naturali historia dicit corvos esse obliviosos, & plerumque minime ad nidos suos reverti; sed quadam ratione naturae haec congerunt ad suos nidos, quae vermes possint creare: ex quibus relictis eorum pulli aluntur interdum. ⁶⁰ Horum oblivionem probat etiam ex rebus, quas cum absconderint, derelinquunt: quod etiam mustelae dicuntur efficere, ⁶¹ [& mures.]

411. ⁶² [VOCES INGEMINANT. Repetunt voces praeter consuetudinem, laeti ex ventura propinquitate serenitatis.

413. JUVAT. Delectat.]

VARIORUM.

405. PURPUREO. *Purpureo* Mentel. pr. ut Ecl. IX. 40.

406. PENNIS. *Pinnis* Mediceus, Regius a m. pr. Mentel. Gudianus. ut & mox §. 409. *quacumque* Gudian. male. *quacumque* est in quacum-

que parte, ut mox *qua se fert*. (ubi *fert se* alter Rottend.) & centies alibi. BURM.

407. INIMICUS, ATROX. Vid. ad Ecl. IX. 9. *sic inimicus, infestus* Sall. Catal. XIX. ubi vide Cortii notas. inf. III. 149. *Asper, acerba sonans*. in similibus suspendendum esse post primam vocem docet etiam Servius ad IV. Georg. 19. BURM.

409. RAPTIM SECAT AETHERA PENNIS. *Partim* apud Probum in Grammatica, mendose, ut opinor. HEINS. *Rapidis* Vossianus alter, *raptum* alter Menagianus & Mediceus a manu primâ. *secat aëra* Parrhas. BURM.

410. CORVI PRESSO. *Presso corvi* secundus Moretanus: *atque ter ingeminat* Regius a manu prima. *cum liquidas* Venetus etiam. BURM.

412. DULCEDINE LAETI. *Capti* in Menagiano. quomodo passim optimum ex scriptoribus quemque solere loqui observavi ad Nasonis Pontica I. III. 35. sed tamen & libro quarto 55. occurrit, *nescio qua dulcedine laetae Progeniem nidosque fovant*. HEINS. Ita Culice §. 121.

Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos. in Catalect. Pithoei p. 87.

Libertatis enim dulcedine captus avitae. BURM.

413. SE FOLIIS. *In foliis* Mediceus, Gudianus, Mentelianus alter, quatuor alii. *strepitant foliis* Moretanus unus. HEINS. *In foliis* Regius. non vero Parrhas. ut Masvicius notat perperam. *crepitant* Leidenfis alter. BURM.

Ibid.

⁵⁷ desunt L. Vol. R. ad §. 410. ⁵⁸ ILLA. Id est Scylla Fabr. al. ⁵⁹ de Corvis Plinius in N. H. dicit eos esse L. Vol. B. R. sed subjiciunt §. 415. ⁶⁰ oblivionem p. etiam serum B. ⁶¹ desunt L. Vol. R. B. Steph. Dan. al. ⁶² desunt R. Vol. B. V. L. Steph. Dan. ad §. 415.

Progeniem parvam dulcisque revivere nidos.

415 Haud equidem credo, quia sit divinitus illis

Ingenium, aut rerum fato prudentia major.

Verum, ubi tempestas & coeli mobilis humor

Mutavere vias, & Juppiter uvidus austris

Denset, erant quae rara modo, &, quae densa, relaxat;

420 Vertuntur species animorum, & pectora motus

Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,

Cont-

SERVII.

415. HAUD EQUIDEM CREDO. Proponit sibi quaestionem acerrimam, & de intima philosophia, quam tamen ⁶³ totam facilitate dissolvit: nam quaerit, cur homines, quos constat esse prudentiores ⁶⁴ animalibus, per se non sentiant qualitatem aeris ⁶⁵ futuram, sed eam magis ex aliis ⁶⁶ animalibus colligant. ⁶⁷ Et hoc dicit: homines prudentiam habere naturalem; & suo judicio ⁶⁸ [posse vel] laetos esse, vel tristes: quae res in haec animalia cadere ⁶⁹ minime possit, quae nihil suum ⁷⁰ habentia, naturam aeris sequuntur: & pro ejus qualitate aut laeta videntur aut tristia: nec praedicere aeris naturam videntur; sed eam vel prosperam, vel adversam ⁷¹ advenientem sequuntur. Nos vero & laeti inter nubila esse possumus, & in serenitate solliciti.

416. AUT RERUM FATO PRUDENTIA MAJOR. Id est, non est illis divinitus concessum ingenium, nec prudentia, quae est major rerum fato: Alibi II. Georg. 494. *Metus omnes, & inexorabile fatum* ⁷² *Subjecit pedibus*.

418. ⁷³ [MUTAVERE VIAS. Dicit, quia animalia & aves animos cum coeli & aeris qualitate commutant, ut quae serenitate gaudeant, tempestate turbentur.] JUPPITER, ⁷⁴ Aer, ut ⁷⁵ Horatius I. Od. I. *Manet sub Jove frigido Venator*: ⁷⁶ [id est, aere.]

420. ⁷⁷ [VERTUNTUR SPECIES ANIMORUM.

Species animorum mutantur, aut laetitia in tristitia, aut tristitia in laetitia.

421. NUNC. Id est, in serenitate. DUM N. V. A. Dum essent imbres & pluviae.]

VARIORUM.

Ibid. ACTIS. Idem quod *exactis*, id est finitis, desinentibus. vid. ad Phaedr. I. 18.

414. NIDOS. *Natos* Vratiss. vid. ad Claudian. III. Conf. Honor. praefat. §. 5. & *dulces invisere nidos* Francianus. BURM.

415. EQUIDEM CREDO. Vid. ad Lib. VI. Aen. 849.

416. RERUM FATO. Haec conjungere, videtur Servius, & firmari posset illis Flor. II. 160. *fata rerum*, vel, ut alii, *fato rerum*. sed praestare videtur *rerum prudentia major sit illis fato*, id est fato data. in Regio superscriptum a glossatore, a *fato*. vid. ad Ovid. II. Art. Am. 675. & Gratii Cynege. 333. & ita *prudentes rerum* pro Philosophis credimus dictos a Servio ad VI. Ecl. 41. *divinitus* & *fato* distinguit Poeta, ut saepe *divinitus an casu*, de quo ad Suet. Claud. 13. egimus. *fato rerum* Tullianus. *fato* Francianus. BURM.

418. MUTAVERE VIAS. Marklandus ad Statii v. Silv. II. 152. malebat *vices*, & ita edidit Caetereus, nihil tamen monens, unde petierit. sed & II. Georg. 477. *coeli vias* dixit: & Propert. IV. 11

103:

⁶³ tota Vof. R. Steph. Dan. ⁶⁴ ab animalibus B. ⁶⁵ futuri G. V. L. Vof. R. ⁶⁶ animantibus Fabr. al. ⁶⁷ Quare, cum in sexto 728. *Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum*, hic aliter dicit? ideo, quia ibi Anchises apud inferos loquitur, hic vero Poeta vivus hoc dixit. major prudentia Jovis, aut rerum fato major prudentia, id est divinitus illis concessum ingenium &c. quae ad §. 416. leguntur G. ⁶⁸ desunt Fabr. al. ⁶⁹ non possit Fabr. al. minime possunt L. Vof. R. ⁷⁰ habentes B. Vof. R. al. habent Fabr. f. quae quem n. s. habeant. ⁷¹ deest Fabr. al. venientem al. ⁷² desunt G. sub p. arepitumque Acherontis avari Vof. R. B. Fabr. al. ⁷³ desunt L. V. Vof. R. Steph. Dan. ⁷⁴ humidus aer B. ⁷⁵ deest L. V. Vof. R. B. ⁷⁶ desunt B. ⁷⁷ desunt L. Vof. R. V. Steph. Dan. ad §. 421.

Concipiunt. Hinc ille avium concentus in agris,
 Et laetae pecudes, & ovantes gutture corvi.
 Si vero solem ad rapidum lunasque sequentis
 425 Ordine respicies; numquam te crastina fallet
 Hora, neque insidiis noctis capiere serenae.

Luna

SERVII.

422. AVIUM CONCENTUS. ⁷⁸ Commistus cantus, id est, symphonia.

423. LAETAE PECUDES. Aëris serenitate gaudentes.

424. SOLEM AD RAPIDUM. Velocem. Et notandum, haec signa magis fida & subtiliora esse, quae ex ⁷⁹ Sole & Luna colligimus.

425. LUNASQUE SEQUENTES ORDINE RESPICIAS. Non *ordinem respicies*, sed *ordine*, id est, rationabiliter ⁸⁰ Solem sequentes. Luna enim Solis ⁸¹ circulum sequitur, licet ⁸² ipsa sit inferior. Donatus dicit LUNAS, noctes accipiendas; sed male: non enim signa, quae ⁸³ dicturus est, ex nocte, sed ex Luna colligimus. ⁸⁴ [Ergo Lunas poëtica dixit pluraliter, pro varietate ejus luminis, & augmenti, & temporum.]

426. NUNQUAM TE CRASTINA FALLET HORA. Hyperbole est: ⁸⁵ ne hora quidem te decipiet. NEC INSIDIIS NOCTIS CAPIERE, &c. ⁸⁶ Decipieris: ⁸⁷ & est Aphaeresis: [etiam si sit serena nox, & futura imminet tempestas, non tamen te poterit noctis serenitas decipere, quin possis praevidere futuros imbres ex Lunae qualitate revertentes.]

VARIORUM.

103. *Adspicienda via est coeli. via coeli ratio & qualitas aeris a Ruao exponitur. sic anni solisque viae lib. vi. 797. siderum viae Lucan. vi. 412. Dionys. Perieg. 6. dixit ἡλιόιο κατεύθυν. ubi Eusth. vide. Manil. i. 186.*

Idem Phoebus eat coeli de partibus isdem, Et natura vias servet, quas fecerat ipsa. si Mss. vices darent, non rescriberem vias, licet illas voces centies commutari sciam, & notaverim ipse ad Valer. Flac. i. 283. sed hic sibi constant codices. BURM.

Ibid. JUPITER HUMIDUS AUSTRIS DENSAT. Priscianus *denset*, conjugatione antiqua; & Virgilio usitata. FABRIC. *Humor* praecesserat versu proximo. recte igitur in Mediceo *uvibus*, de quo ad Nasonem pluribus egi Amorum iii. El. v. y. 6. Deinde pro *Densat*, idem Mediceus, Mentelianus uterque, alique ex metioribus complures *Denset*, etiam probe. Dictum Aeneidos vii. y. 794. neque aliter hunc producit locum Priscianus libro octavo. ubi agit de *densendi* verbo, & Eutyches Grammaticus libro secundo. sed Scholiastes Horatii Epodon ii. vulgatum agnoscit. HEINS. Regius *uvibus*, ut etiam aliis in locis. qui & *denset* a manu prima, ut & Francianus & Vossianus prior. & Edit. Junt. & quia *erant* sequitur, *denset* praetuli. quod & Mss. apud Servium ad v. Aen. 20. exhibent. BURM.

419. MODO ET QVAE. Copula deest Leid. pr. quae intrusa posset videri a metuente syllabae, quae fere corripitur solet, librario. sed vid. ad Calpurn. iv. Ecl. 157. sic ut *quomodo* corripit Horatius i. Sat. ix. 43. ita divisus syllabis, *quo modo* ultima longa occurrit inf. iv. 120. & 284. Lucan. ii. 366. Stat. iii. Silv. iv. 90. *humerosque modo nudare nitentes*. ubi Gronovius *manu* mavult. Martialis. iv. 79.

Sigeriosque modo Partheniosque sonas. ut viri docti ibi legunt. sed alii aliter. *relaxet Venet. & Zulichem.* BURM.

420. PECTORA. *Pectore* Mentelianus prior, Menagianus uterque & quatuor aut quinque alii. HEINS. *Tunc alios* Gudiamus. *pectore* Francianus, Vossianus alter. cum fragm. Moreti & Parrhaf. Regio & Ed. Veneta.

422. AVIUM. *Ovium* Venetus. *hic ille a. contentus* Mediceus a m. pr.

424. SI

⁷⁸ missus L. V. Vof. B. ⁷⁹ luna vel sole R. B. sole vel luna G. ⁸⁰ deest al. ⁸¹ circulos G. ⁸² & ipsa sit inferior, *SEQUENTES*, a prima, tertia vel quarta sequentes G. ⁸³ dicitur B. ⁸⁴ desunt L. Vof. V. R. Steph. Dan. ⁸⁵ nec al. ⁸⁶ decipere Vof. decipiet R. decipere V. B. ⁸⁷ nam Aphaeresis est, & plerumque scimus nos decipi serenitate Vof. R. B. L. Steph. Dan. qui duo reliqua ignorant usque ad y. 427. sed Mss. ad 429.

Luna revertentes quum primum conligit ignis,
Si nigrum obscuro conprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.

430 At, si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)

Pura,

SERVII.

427. REVERTENTES CUM PRIMUM COLLIGIT IGNES. Cum incipit renasci.

428. OBSCURO CORNU. Non clare lucenti.]

429. MAXIMUS AGRICOLIS PELAGOQUE PARABITUR IMBER. Id est, si non habuerit pura cornua, & intra eam nigrum aërem videris, erit ubique pluvia: ⁸⁸ sicut supra 372. *Omnia plenis Rura natant fossis, atque omnis navita ponto* ⁸⁹ [Humida vela legit.]

430. SI VIRGINEUM SUFFUDERIT ORE RUBOREM. ⁹⁰ Si forinsecus habuerit ⁹¹ ruborem: nam de interiori parte, infuderit diceret.

431. AUREA. Id est, pulchra, ut x. Aen. 16. *At non Venus aurea contra.* ⁹² PHOEBE. Id est, Luna. Venit autem ab eo quod est *Phoebus*. Et sciendum, ⁹³ quaedam propria nomina foeminarum ⁹⁴ ex se facere tantum; neutrum autem mulla: ut *Phoebus*, *Phoebe*: *Julius*, *Julia*: *Tullius*, *Tullia*: non ut appellativum, *doctus*, *docta*, *doctum*.

432. SIN ORTU QUARTO. ⁹⁵ Aratus tertiam dicit animadvertendam esse ⁹⁶ lunam: hic quartam, non illud improbens, ⁹⁷ sed hoc magis probans: nam ad hoc pertinet: *Namque is certissimus auctor.*

VARIORUM.

424. SI VERO. *Sin vero* Mentelius tertius a manu secunda. *ad solem rapidum* Zulichem. Regius & Francianus. *ad rapidum solem* fragm. Moreti.

425. RESPICIES. *Respicias* Menagianus prior. *prospicias* Francianus. *prospicias* Parrhal. *respicias* Sebec. Ep. LXXXVIII. BURM.

428. OBSCURO. *Obscurae* Medic. *comprehenditur* Venet. *aëre* Rottend. & id probat Catroeus. sed rectius puto *aëra*. Cornu enim obscuro Luna comprehendit aëra nigrum, non aëre obscuro, quo Luna latet, comprehendit cornu: nam *comprehendere* est aliquid intra duas extremitates, ut sunt cornua, complexi. cornu vero non comprehenditur, sed inter cornua niger aër, ut mox Servius intra Lunam, vel (si legas pro *intra eam*, *intra ea*) cornua nigrum aëra videris. sic *comprehensum* est quod intra manus unguis &c. tenemus vid. II. Aen. 793. XI. 723. *sic fossa comprehendere montem* Flor. IV. 12. est totum cingere. BURM.

430. SUFFUDERIT ORE RUBOREM. *Ora ruborem* fragmentum Moreti. forte, *virgineo suffuderit ora rubore*. HEINS. *Aut si virg.* Menagianus alter, & Mediceus manu prima. ulitator quidem locutio, ut Heinsius corrigebat. vid. Cl. Drak. ad Sil. Ital. XI. 219. & nos ad Claud. Conf. Mall. 219. sed nihil tamen temere mutem. vide Brodae. III. Misc. 13. de his prognosticis. BURM.

432. SIN ORTU QUARTO. Ita Priscianus libro XVIII. & scripti nostri. apud Senecam Suasoriis, *ortu in quarto*. quod & editiones Maronis nonnullas occupavit. mox scripti potiores, *neque obtusis*. Seneca, *Plena neque obtusis*. HEINS. Variasse jam olim codices indicio est & Einon, Abbas in Wernum, cujus Chronicon edidit Cl. Matthaeus Tom. III. Analector. ille pag. 121. hos versus adducens legit cum vulgatis, *Pura neque obtusis*. sed pag. 138. iterum citans profert, *Laxa nec obscuris obtusis* iterum hic Leidenfis alter, Mentelii primus & tertius, Menagianus unus & Moretanus. *in quarto*

⁸⁸ sic V. Vof. L. B. ⁸⁹ desunt L. Vof. V. R. B. Steph. Dan. al. ⁹⁰ deest B. ⁹¹ deest L. V. B. Vof. R. ⁹² Phaebe autem venit L. V. R. Vof. B. (qui *Febe*) & al. ⁹³ deest L. V. G. Vof. R. ⁹⁴ ex se tantum, non etiam neutrum facere, ut L. Vof. R. B. ex se facere, non etiam neutrum Basil. ⁹⁵ Aratus ait, si cornu aquilonium sit erectius, Aquilonem imminere, & per eum serenum fieri. Nigidius de ventis IV. si summum corniculum maculas nigras habuerit, in primis partibus imbres ait fore. si in imo cornu, serenitatem. rubens luna ventum denunciat. sit enim ventus ex aëris densitate: densitas aëris inducto splendore Lunae erubescit. G. ⁹⁶ hic lunam quartam G. anim. lunam hic in aliis Mss. ⁹⁷ deest B.

- Pura, neque obtusis per coelum cornibus ibit;
 Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo
 435 Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt:
 Votaque servati solvent in litore nautae
 Glauco, & Panopeae, & Inoo Melicertae.
 Sol quoque & exoriens, & quum se condet in undas,
 Signa dabit: solem certissima signa sequuntur,
 440 Et quae mane refert, & quae surgentibus astris.

Ille

SERVII.

433. ⁹⁸ [OBTUSIS CORNIBUS. Verba Arati sunt: *¶* 785. *παχύνει δὲ καὶ ἀμβλύησι κρημιά.*]

435. EXACTUM AD MENSEM. Usque ad mensis ultimam partem. Unde & ⁹⁹ *exacti menses* dicuntur, qui circa partum sunt. Ipse in sequentibus III. 139. *Exactis gravidæ cum mensibus erant.*

437. GLAUCO. ¹ Glaucus piscator fuit de Anchedone civitate: qui cum captos pisces super herbam posuisset in litore: & ² illi recepto spiritu rursus ³ mare petissent: sensit ⁴ quandam herbarum potentiam, quibus esis conversus est in nūthen marinum. ⁵ PANOPEA autem est Nymphea marina. ⁶ INOO autem patronymicum est a matre ⁷ Ino. ⁸ [MELICERTA proprium numinis.] Sane Ino & Melicerta ⁹ filius, postquam sunt in numina commutati, Graece Palaemon & ¹⁰ Leucothoe sunt appellati: Latine Portunus, Mater Matuta. ¹¹ [His ergo numinibus dicit mox sacrificaturos nautas in litore eis diebus, quibus praedicta serenitas affuerit: eo quod sint in mari servati.]

438. SOL QUOQUE ET EXORIENS, ET CUM SE CONDET IN UNIDAS. Dicitur enim ¹² occideris Sol se in mare tingere.

439. SIGNA DABIT. Pluviarum, vel serenitatis.

CERTISSIMA SIGNA. De quibus nemini sit necesse dubitare.

440. ET QUAE MANE REFERT. Ortu dici. SURGENTIBUS ASTRIS. Superveniente nocte.

VARIORUM.

quarto Parrhaf. & ita edidit Carroeus, nec illud *fin* & *in* aures lacerare delicatas poterit, quia etiam *fin* *in* conjunxit Maro lib. II. Georg. 234. & III. 504. & forte alibi. BURM.

Ibid. NAMQUE IS. *Namque hic* Vossian. *hic* Voss. pr. Ed. Junt. & Ald.

435. CAREBUNT. *Catebit* Ed. Venet.

437. GLAUCO ET PARTHENII est, ut Gellius & Macrobius v. 17. monent. *Γλαύκῳ καὶ Πηνελόπείῃ* HEINS. *Et Panopae* Ed. Juntae. *Panopiae* Mediceus. qui & *Melicerti* a manu prima.

438. SOL QUOQUE ET EXORIENS, ET CUM SE CONDET IN UNIDAS. *Sol quoque exoriens* Mediceus, primus Moretanus, & Venerus noster. relicto hiatu, de quo supra hoc libro *¶* 4. deinde *cum se condit*, non *condet* tres Moretanus, & Mentelianus prior a manu prima, ut & Gudianus. HEINS. *Et non se est* in Mediceo. *nec* in

⁹⁸ defunct L. V. Vof. R. Steph. Dan. al. ⁹⁹ vide ad Phaedr. I. Fab. 18. ¹ *Et exactis* L. ² hic piscator Vof. L. R. B. Glaucus Antiodonis filius, hic piscator f. de Anchedona G. de Anchedone B. ³ illic B. ⁴ maris G. V. L. B. ⁵ quarundam Steph. Dan. quandam herbam potentiam habere. Glaucus dolens amississe praedam, id est pisces, praecipitavit se in mare. & deus maris est factus. Item, Glaucus Poliphei, vel Polimbæ & Terrae filius, herba quadam gustata immortalitatem adeptus est, quam piscibus marcescentibus imposuerat, & revixerunt. haec autem herba dicitur in Fortunatis insulis nasci G. quibus conversus Dan. omisso *τῷ εἶναι*. ⁶ Panopæe, ut Hesiodus dicit, Nerei filia, conjux Glauci, & nymphe marinae. Melicertes vero Inoo filius & Athamantis, quem Palaemonem Corinthii in Isthmo colunt. nostri Portunum dicunt, qui portubus praesit. unam clavem tenens pingi solet. Item, Melicertes patronymicum est a matre Melicerte. Sane Ino & c. & vid. ad v. Aen. 823. ⁷ male *Inoo* nomen statuere Scholiasten Horatii notat Munckerus ad Hygin. Fab. II. quem vide ad Fulgent. II. 12. BURM. ⁸ Inoo B. ⁹ defunct L. Vof. R. B. al. ¹⁰ deest L. V. G. B. ¹¹ Leucothoe L. R. B. Leucothoe G. Vof. ¹² defunct L. Vof. R. ad *¶* 440. ¹³ occideris *se* in mari I. Fabr. & al.

Ille ubi nascentem maculis variaverit ortum
 Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
 Suspecti tibi sint imbres: namque urguet ab alto
 Arboribusque satisque Notus pecorique sinister.

445 Aut ubi sub lucem densa inter nubila sese
 Diversi rumpent radii: aut ubi pallida surget
 Tithoni croceum linquens Aurora rubile;

Heu,

SERVII.

441. MACULIS VARIAYERIT ORTUM. Non clara & pura luce resplendens in ortu suo.]

442. CONDITUS IN NUBEM. Id est, si orbis ejus quasi concavus fuerit: quod ipse exprimit dicens, MEDIOQUE REFUGERIT ORBE. Id est, non fuerit plenus in sui medio.

443. URGET. Imminet & insitit. SATIS. Segertibus. NOTUS. Ventus. SINISTER. Noxius.

445. SUB LUCEM. Oriente die. DENSE INTER NUBILA. Operto sole nubibus.

446. DIVERSI ERUMPENT RADII. Abcondito sole & operto, diversi radii per nubem erumpent.

447. TITHONI CROCEUM LINQUENS AURORA RUBILE. Tithonus, frater Laomedontis regis, adarnatus est ab Aurora. Cumque optasset prolixiorem vitam, conversus est in cicadam.]

VARIORUM.

in Veneto & Regio a manu prima. vid. i. Aen. 5. sol quoque cum exorietur Ed. Venet. condit fragmentum Moreti. ad undas Moreti quartus. BURM.

439. SEQUENTUR. Sequuntur vetustiores Pierii. recte, ex nostris cum Gudiano duo priores Moretani, & Venetus. HEINS. Ita Stephan. Schediasm. p. 75.

440. ASTRIS. Astris Medicus, & secundus Rottendorphius a manu prima.

441. MACULIS. Maculas Leidens. unus. variaverit orbem Parrhas. & Ed. Venet. quod si plures codices firmarent, lubens amplecterer. quam elegantius nascentis orbis Solis, quam ortus dici mihi

videtur. orbem vero Solis, Lunae & stellarum dici pervulgatum est. & variare saepe scripturam in orbe & ortu videri potest ad illa Nemesiani Ecl. II. 75.

Nondum purpureos Phoebus quum tolleret ortus. ubi orbes plerique codices. sic apud Priscian. in Perieg. §. 43. tarde radios nam suscipit ortus. in codice est orbis. vid. & Ovid. III. Fast. 353. & passim. ita & Servius ad lib. v. Aen. 735. Lucani locum citans & lib. IX. 9. aeternas animam collegit in ortus nobis dat, quum orbes habeant meliores libri. sed retinet me, ne orbem praeferam, sequenti versu orbe. & quod ad finia epitheta saepe occurrunt. BURM.

442. REFUGERIT. Refulgorit secundus Rottendorphius.

445. AUT UBI. At Rottend. sec.

446. ERUMPENT. Rumpent codices nostri omnes, & Pieriani plerique, unde injecta mihi suspicio; pari fortassis modo a Marone relictum libro IV. Georgicon §. 78. se rumpunt porris pro erumpunt, quod nunc in membranarum & vulgatis exemplaribus circumfertur. nam & §. 368. ejusdem libri in veterrimo codice inveni, Et caput unde altus primum se rumpit Enipeus. uti pluribus suo loco dicitur. libro IX. 671. cum Juppiter humidus austris Torquet aquosam hiemem & coelo carva nubila rumpit. Aeneidos IX. 548. tantus se nubibus imber Ruperat. subscribit & vetustis membranarum Marius Victorinus libello de Metris. Adeantur quae de hoc verbo annotamus ad Silium Italicum. libro XII. 440. sic & paullo post noster, undantem rumpis fornacibus Aetnam, pro eruptis dicit, mox & surget

14 Solocifinus est, nam dicere debuerat conditus in nube. sed non hic vitium. quoniam in & per praepositiones multa designat de, pro. exemplo, pro turribus altis sunt moesti, hoc est ante turres. & hic in; non in nubem conditus, ut sit vitium, sed in pro infra significat, id est infra nubem conditus. G. 15 fuerat B. 16 defuit L. R. B. usque ad sinister §. 443. sed Steph. Dan. habent, ORBE. Auster. 17 metro al. 18 defuit L. Vof. R. ad §. 448. 19 luce Steph. Dan. 20 nebula Fabr. al. 21 amatus Fab. al.

- Heu, male tum mitis defendet pampinus uvas:
 Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
 450 Hoc etiam, emenso quum jam decedet Olympo,
 Profuerit meminisse magis: nam saepe videmus
 Ipsius in voltu varios errare colores.
 Caeruleus pluuiam denuntiat, igneus euros.
 Sin maculae incipient rutilo inmiscerier igni,
 455 Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis

Fer-

SERVII.

448. MALE DEFENDET PAMPINUS UVAS. Id est, non defendet: nam decussis pampinis etiam ²² uua vim grandinis patitur.

449. ²³ [TAM MULTA IN T. Dicit, quod si oriente sole pallida aurora fuerit, sicut saepe videmus diluculo sub ejus ortu pallidam lucem fieri, signum hoc sit tempestatis indubitanter.

450. EMENSO OLYMPO. Percursio & perlustratio coelo: cum jam descendet ad occasum.]

451. PROFUERIT MEMINISSE MAGIS. Ideo *Magis* ²⁴ addidit, quia a Sole venientia vespertina signa, meliora sunt.

453. CAERULEUS PLUVIAM DENUNTIAT. Breuiter collecta conclusio.

455. ²⁵ [OMNIA TUM PARITER VENTO. Id est, ubique & pluvia & venti erunt. FERVERE. Aestuari & impleri. Cuncta haec erunt in occasu considerata.] ME NOCTE. ²⁶ Gratiorem sensum fecit, interposita sua personae commemoratione: nam hoc dicit: nulli se suadere illa nocte navigare.

VARIORUM.

surgit non *surgit* alter Mentelianus, & duo aut tres alii cum Gudiano a manu prima. HEINS. *Rampent* etiam Francianus, & Vossianus prior. & ita Ald. & alii. *erumpent* Parrhas. & ita edidit Catroeus. *rumpunt* Regius. & ita Serv. ad I. Aen. 662. *surgit* Franc. BURM.

448. DEFENDET. Pro *defendit* Gudianus a manu secunda *defendit*. idque ipsum & Moretani duo exhibent. HEINS. Et Leidensis primus &

Zulichemianus, & Ed. Venet. sed *defendat* Mediol. *defendit*, quia *salit* sequitur, videtur placuisse Steph. in Schediasm. pag. 75. imitatur Fortunatus lib. VI. cap. 8.

Hic tener aestivas defendit pampinus umbras.
Tam vites Venetus. *tum vites* Menagianus alter a m. sec. BURM.

449. TAM MULTA. *Quam multa* est apud Nonium in *Grando*. HEINS. *Tum* Mentelius prior & tertius, Regius, alter Rottendorphius, Leidensis prior & Zulichemius & Vratiss. Francianus, Parrhas. cum fragmento Moreti & Voss. priore. *jam* Venetus & Leidensis alter a manu prima, & ita Genevensis editio cum Servio. nec displicet, ut statim grandinare dicat ad signum pallidae aurorae. eadem variatio mox §. 506. *teffis* videtur accepisse Catroeus, de uvis, quae foliis suis teguntur. sed *crepitans*, & *salit* magis convenit glandi in tectis domorum resiliendi & sonum edenti, unde ejus vis intelligi potest: pampinos enim penetrans uvas laedit, quum in tegulis resulset. firmatur denique ex lib. V. Aen. 458. *quam multa grandine nimbi Culminibus crepitant*. BURM.

450. EMENSO CUM JAM DECEDET OLYMPO. *Decedit* Mediceus. sic supra §. 209. HEINS. *Descendit* alter Rottendorphii. *emisso* etiam Leidensis primus.

451. PROFUERIT. *Profuerat* Ed. Venet. Ibid. NAM. *Jam* Tollianus.

453. CAERULEUS. *Caerulus* Regius. *Caeruleos* Leidensis alter.

454. INCIPIENT. *Incipiunt* idem Mediceus a manu prima. quod magis placet. & confirmatur a Gu-

²² deest Steph. Dan. ²³ defunt L. Vof. R. ad §. 451. Steph. & Dan. ad 450. Dan. ²⁵ defunt L. Vof. R. ²⁶ gratiorem L. V. B. R. Vof.

²⁴ deest V. B. L. Vof. R. Steph.

Fervere. Non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.

At si, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, frustra terreberet nimbis,

460 Et claro silvas cernes aquilone moveri.

Denique, quid vesper serus vehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auster,
Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
Audeat? Ille etiam caecos instare tumultus

465 Sac-

SERVII.

458. AT SI, CUM REFERETQUE DIEM C. R. Hoc ad futurae serenitatis pertinet signum: nam ²⁷ si de ipso die dicas, ²⁸ [de quo praemisit.] stultissimum est.

460. CLARO AQUILONE. Serenifico: quia est & ²⁹ nubilus, sicut fere omnes venti. Horatius I. Od. VII. 15. *Albus ut obscuro* ³⁰ *deterget nubila coelo* Saepe Notus, neque parturit imbres Perpetuos.

461. DENIQUE QUID VESPER SERUS VEHA. ³¹ Conclusio est, quae hoc continet: Signa, quae possumus ex stellis, vel ex ventis colligere, melius ex Sole colligimus. ³² QUID COGITET HUMIDUS AUSTER. Id est, in quam ³³ partem se flectat; utrum ad serenitatem, an ad pluvias, ut diximus supra.

463. SOLEM QUIS DICERE FALSUM AUDEAT. Id est fallacem. ³⁴ Sallustius Catil. IX. *Ambitio multos mortales falsos fieri coegit.* CAECOS TUMULTUS. Coniurationes ³⁵ & latentes insidias.

VARIORUM.

Gudianus. HEINS. Et ita Leidenfis prior a manu prima. *misericer* Leidenfis alius, Francianus, Mentel. & alter Gudianus. quia tamen praecessit *rumpent*, *surget*, *decidet*, & mox *referet*, *condet*, sequetur, vulgatum hic retinere visum est. BURM.

455. TUNC. Cum Francian.

457. IRE, NEQUE A TERRA. *Ab terra* legere est apud Valerium Probum Artis Grammaticae libro

primo. HEINS. *Moveat* Mediceus a manu prima. & ita edidit Carroeus, nescio quare: nisi quod in hoc verbum prior videatur. ut supra §. 353. an vero eleganter dicatur, *ego te moveo convellere funem*, pro *persuadeo*, quo verbo infr. lib. II. 215. utitur, vehementer dubito. certe tam insolitae phrasae deberent illustrari, & alios ita locutos ostendi. *monere* vero construi cum infinitivo vidimus ad Gratii Cyneg. §. 243. & obvium est. BURM.

458. AT. Servii codex V. habet *ac si*.

459. NIMBIS. *Nimbisque* fragm. Moreti.

461. VEHA. *Ferat* Mediceus a manu prima. HEINS. *Quod serus* Zulichem. *quid cogat* & Ed. Ald. & Junt. quod inde provenit, quia scripserat disjunctim librarius *cogit* &, ut erat in Regio, & Vossiano. quod conjunctum est *cogitet*. & ita in codicibus & in primis editionibus saepe erratum esse norunt, qui eas versarunt. apud Stat. I. Theb. 367. *sed & omne paratus In facinus.* in antiqua editione legitur, *sedet*. ita Hein. apud Ovid. III. Fast. 301. pro *disponit*, *Dis ponit* correxit. Apud Dictyn Cretens. II. 21. *re cognoscere*, & *recognoscere*. & talia plura. *qui cogitat* Moreti quartus. BURM.

463. DABIT. *Dedit* Moreti primus. ex Regio notat Mazvicius, *dicere falsum esse audeat*. sed non vidit illud *esse* alia, & quidem Glossatoris manu, adscriptum fuisse, ut millies in illo codice supplentur talia. vid. lib. II. 4. ubi *sunt* in textum simili modo irrepsit. BURM.

467. CUM.

27 si ipso dicas stultissimum est. G. 28 desunt L. Vol. R. B. 29 nubilus s. f. omnis R. 30 *deterget* L. 31 *Vz-*
sena. stella Martis, conclusio e. q. haec continet G. 32 item, Vesperum pro nocte posuit. Tropus Synecdoche, a parte
totum. G. 33 partem insectat R. L. Vol. B. 34 Sallustius in Catilinario al. 35 deest copula L. V. B. R. Vol.

- 465 Saepe monet, fraudemque & operta tumescere bella.
 Ille etiam extincto miseratus Caesare Romam,
 Quum caput obscura nitidum ferrugine texit,
 Inpiaque aeternam timuerunt secula noctem.
 Tempore quamquam illo tellus quoque, & aequora ponti,
 470 Obscaenique canes, inportunaeque volucres
 Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
 Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
 Flam-

SERVII.

466. ILLE ETIAM EXTINGUO MISERATUS CAESARE ROMAM. Bonum epilogi reperit locum: ut in Augusti gratiam defleat Caesaris mortem. ³⁶ Constat autem, occiso Caesare in senatu, pridie ³⁷ Iduum Martiarum ³⁸ Solis fuisse defectum, ab hora sexta usque ad noctem: quod quia multis ³⁹ protractum est horis, ⁴⁰ dicit in sequentibus: *Aeternam timuerunt secula noctem*. FERRUGINE TEXIT. ⁴¹ Ferrugo, est purpura nigrior, Hispana. A. libi IX. 582. *Et ferrugine clarus Hiberna.* ⁴²

468. IMPIA SECULA. Quibus fuerat Caesar occisus. ⁴³ [AETERNAM TIMUERUNT SECULA NOCTEM. Propter diutinum, & prolixum Solis defectum: id est, timuerunt, ne semper ille defectus maneret.

469. TEMPORE QUAMQUAM ILLO TELLUS. Ac si diceret, quamquam illo tempore non solum Sol defecerit; sed etiam diversae res, & elementa quasi fleverint Caesaris mortem, & inaudita portenta fuerint: ut ex reliquorum comparatione ⁴⁴ non minus mirum videatur Solem defecisse. Aequora ponti. Non sine causa ⁴⁵ addidit Pontis, quia sunt & campi aequora, ut sup. 50. *Ac prius ignotum ferro quam scindimus aequor.*

470. ⁴⁶ IMPORTUNAEQUE VOLUCRES. In alienum tempus ruentes: ut ⁴⁷ stryges, aut bubones, nocte gaudentes, per diem possent videri.

472. VIDIMUS UNDANTEM RUPTIS FORNA-

CIBUS AETNAM. Malum enim omen est, ⁴⁸ quoties Aetna, mons Siciliae, non fumum, sed flammarum egerit globos: & ut dicit Livius: *Tanta flamma ante mortem Caesaris ex Aetna monte defluxit, ut non tantum vicinae urbes, sed etiam* ⁴⁹ *Rhegina civitas,* ⁵⁰ [quae multo spatio ab ea distat] ⁵¹ *afflaretur.* UNDANTEM autem, ⁵² Undae modo flammam evomentem.

VARIORUM.

467. CUM. Tum fragm. Moreti & Ed. Ald. pr.

470. OBSCAENIQUE CANES. Obscaenaeque Mediceus. quod magis poeticum. ut ad Nasonem monuimus Metamorph. III. 7. 140. Beda tamen libello de tropis S. Scripturae canes masculini generis hic agnoscit. Aeneidos septimo 493. *rabidae venantis Iuli Excivere canes.* sexto 257. *visaeque canes ululare per umbras Adventante Dea.* HEINS. Obscaenique annes Venetus. Obscaenique canes cum glossa, importuni, execrabiles, Regius. vid. ad Lucan. I. 548. VII. 828. nec propter unum codicem hic mutandum genus puto. fortasse etiam genus variare voluit Poeta: quum enim canis vocetur utroque genere, volucres vero plerumque feminino genere, eodem genere utramque vocem efferre nohuit. volucres etiam masculino genere alios dixisse puto.

36 constat enim o. Julio Caesare G. 37 idus Martias al. iduum Marzarum die V. G. Vol. R. B. 38 solem f. defectu G. 39 traatum L. B. 40 dictum, & aeternam G. dicit, aeternam B. L. 41 Ferrugo autem est Vol. V. ferrugo proprie ferri scabies G. 42 obscuritas autem ferri, aut ferri rasura est G. 43 defunt ad aequora f. 469. L. Vol. R. 44 deest Dan. 45 addit B. additum G. 46 OBSCAENI, qui canunt obscaenum, quod obsit augurio, IMPORTUNAE quae ad domum accidunt, & significant malum in alienum &c. G. 47 striges B. 48 quando non fumam. sed L. fumi B. V. erigit B. al. 49 Regina L. V. deest B. 50 defunt V. L. B. Vol. R. Steph. Dan. al. 51 flammam L. 52 deest V. erigit in B. venientem L. V. Vol. R.

Flammarumque globos, liquefactaque volvere saxa!

Armorum sonitum toto Germania coelo

475 Audiit: insolitis tremuerunt motibus Alpes.

Vox quoque per lucos volgo exaudita silentis

Ingens: & simulacra modis pallentia miris

Visa sub obscurum noctis: pecudesque locutae,

Infandum! sistunt amnes, terraeque dehiscunt,

480 Et moestum inlacrimat templis ebur, aeraque sudant.

Proluit infano contorquens vortice silvas

Flu-

SERVII.

473. ¹³ [LIQUEFACTA SAXA. Igne soluta.] SONITUM TOTO GERMANIA COELO AUDIIT. Bene Germania, quam vicerat Caesar, ¹⁴ ut, eo occiso, in rebellionem videretur exurgere.

475. INSOLITIS TREMUERUNT MOTIBUS ALPES. ¹⁵ Aut novis, id est, nunquam antea in Alpibus factis; aut magnis ¹⁶ & majoribus solito.

478. SUB OBSCURUM NOCTIS. Circa noctis obicium. PECUDESQUE LOCUTAE, INFANDUM. Aut infanda verba protulerunt; aut hoc ipsum infandum ¹⁷ fuit, quod sunt contra naturam locutae.

480. ILLACHRYMAT TEMPLIS EBUR. Scilicet simulachrorum. AERAQUE SUDANT. Signa sunt laboris futuri.

481. INSANO. Magno, ut II. 776. *Quid tantum insano juvat indulgere* ¹⁸ labori? Et sciendum flumina, cum supra modum crescunt, non tantum ad praefens inferre ¹⁹ damnum; ²⁰ sed etiam alia futura significare.

VARIORUM.

pato, sed a librariis saepe sautatum in femininum videbitur alibi. BURM.

472. AETNAM. Aetnan primus Moretanus. HEINS.

474. ARMORUM SONITUM, *Sonitus* Scholiastes Juvenalis Satyra XI. *ŷ. III.* HEINS. Et ita secundus Menagianus. *sonitum ex toto* Venerus. *Sigorum & armorum sonus* est apud Jul. Obseq. CXVIII. BURM.

475. TREMUERUNT. *Tremuerunt* primus Moreti & Zulichemius. *montibus* Medicus manu prima & fragm. Moreti. & ita Isidorus de natura rerum cap. XLV. qui Lucano adscribit. BURM.

479. INFANDUM. Haec vox per parenthesis scribenda omnis gratia. FABRIC. Recte. nam apud Jul. Obseq. frequenter *bos*, *canis* &c. *locutae* simpliciter occurrunt. & Aldus post *locutae* distinxerat. ut & N. Heinsius, & alii. Guellius jungit *infandum locutae*. sed vid. ad IV. Georg. 130. BURM.

Ibid. AMNES. *Ompes* prior Menagianus.

480. INLACRIMAT TEMPLIS. Ita Regius, superscripto *in templis*. ut sit pro lacrimat in templis. sic I. Aen. 147. *perlabitur undas*, pro labitur per undas. vid. ibi Serv. BURM.

481. PROLUIT. *Proruit* Scholiastes Crucquianus Horatii lib. IV. Od. 4. & videtur Servius cum eo facere, qui *erueret arbores* habet Sil. Ital. IV. 602. *cecu prorupa rupes. Avulsi montis*. sed sequor tamen codices. BURM.

Ibid. CONTORQUENS VORTICE SILVAS. *Vertice* scripti nostri constanter. dictum alibi. paullo ante Gudianus, *volgo exaudita*, non *volgo*. ut & Medicus. sic libro III. *ŷ. 4.* in eodem Gudianus, *omnia jam volgata* & *ŷ. 246. funera volgo*. & *ŷ. 469.* & 494. in vetustis codicibus & alibi passim. HEINS. *Aeridanus* etiam multi. *vertice* an *vortice* scribendum vid. I. Aen. 117. VII. 31. & Heinsium non semper idem sensisse docebunt ejus notae ad Claudian. de Bell. Got. 458. & I. in Rufin. 271.

ver.

¹³ defunt L. Vol. R. ¹⁴ & eo oc. in rebellionem B. ¹⁵ ut L. ¹⁶ deest L. ¹⁷ fignit B. ¹⁸ deleri B. ¹⁹ da-
ma V. G. Vol. R. L. damnas B. ²⁰ sed & mala f. Malvic. sed etiam futura G.

Fluviorum rex Eridanus, camposque per omnis
Cum stabulis armenta tulit. Nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibrae adparere minaces,

485 Aut puteis manare cruor cessavit: & altae
Per noctem resonare, lupis ululantibus, urbes:
Non alias coelo ceciderunt plura sereno
Fulgura: nec diri toties arsero cometae.

Er-

SERVII.

482. FLUVIORUM REX ERIDANUS. Padum dicit. ⁶¹ *Fluviorum autem rex*, per Italiam: aut certe per totum orbem, secundum quod dicit Lucanus II. 416. qui ait, cum de isto flumine loqueretur: *Non mirar hic Nilus*, ⁶² *si non per plana jacentis Aegypti* ⁶³ *Libycas Nilus stagnaret barenas. Non minor hic Isthos*, nisi quod, dum permeat orbem, *Ister casuros in quaelibet aequora fontes Accipit*, & *Scythicas exit non solus in undas*. ⁶⁴ [Dicit ergo, tantum tunc excrevisse Eridanum, ut etiam sylvas moveret, & erueret arbores.]

483. ⁶⁵ [CUM STABULIS ARMENTA TULIT. Et ipsa stabula subversa secum trahit, & armenta simul.]

484. TRISTIBUS EXTIS. Visceribus pecorum tristia portendentibus. FIBRAE MINACES. ⁶⁶ *Fibras* dicit venas aliquas, quae ⁶⁷ si forte apparerent in visceribus, malum omen erat, quae nunc appanere.

485. AUT PUTEIS MANARE CRUOR. Nec cessaverunt eodem tempore, aut fibrae minaces apparere, aut puteis manare cruor. ALTAE URBES. Magnae.

487. NON ALIAS. COELO CECIDERUNT PLURA SERENO F. Omen est in eo, ⁶⁸ & quia sereno coelo missa sunt ⁶⁹ fulgura, & quod plura missa sunt.

488. DIRI COMETAE. ⁷⁰ Criniti, & pessimi:

quia sunt & boni: ut ⁷¹ diximus in Aeneide x. 272. facti ex Jove, vel Venere: quam rem plenissime ⁷² Avienus exequitur.

VARIORUM.

vertice hic Schol. Horatii modo laudatus BURM. 482. REX. Recte ad Italicos fluvios restringit Servius. ita Danubius, *Illyriis regnator aquis* Aufonio Epigr. III. BURM.

483. CUM STABULIS ARMENTA TULIT. *Trahit* Moretanus secundus. & Zulichernius. HEINS. Et Edd. Venet. & Mediol. follemne hoc verbum. vid. supr. h. l. 203. & ad Ovid. VIII. Met. 553. & alibi & Gronov. ad Senec. Herc. Fur. 968. BURM.

484. MINACES. *Minantes* aliter Rottend. *minacis* Gudian.

485. ET ALTE. *Altae* Mediceus, ut ad urbes referatur. HEINS. Ita edidit Ald. & Junta, & est in tribus Leidenfibus, Mentelii, Vossiano priore & Regio, qui pro glossa, id est *magnae*, habebat, ut & Servius. *alto* in Genevensi Ed. quum in P. Danielis prima sit *altae*. Horat. I. Od. XVI. & *altis urbibus stetero caussae, cur perirent*. ita *altam urbem* Babylona vocat Ovid. IV. Met. 57. & *urbem altam Quirini*. I. Trist. III. 33. Schol. Lucan. I. 560. *alse* dat. sed in eo etiam prodigium, quod non in exiguis & infrequentibus oppidis, sed in magnis urbibus lupi visi & auditi sunt. *aut puteis etiam* Fran-

⁶¹ ubi sit Eridanus multi errant; ipsum esse Rhodanum putant propter multitudinem. Thesias tunc in Media esse, Chae-ritus in Germania; in quo flumine Edion extinctus est. Ion in Achaja sed Virgilium credibile est Padum significare, cujus exundantia semper prodigiosa est existimata, quoniam *Fluviorum Rex* dixit, sive quod multa in se flumina currentia ex Alpibus recipit, sive quia ipse simulacrum in coelum sit receptum inter astra. G. ⁶² nisi quod V. L. Vol. R. B. 63 *Libyas* L. ⁶⁴ desunt L. Vol. R. ad 487. ⁶⁵ desunt Steph. Dan. ⁶⁶ Fibrae minaces videbantur currere in fluvios. pro-
signo effusionis sanguinis G. ⁶⁷ si apparent Fabr. & al. ⁶⁸ quia & R. quod & L. eo quod V. quia e coelo Vol. L. V. Vol. R. crinitae stellae & pessimae Fabr. al. mox bonae, & factae iidem. ⁷¹ docuimus L. V. Vol. R. B. ⁷² A-

Ergo inter sese paribus concurrere telis

490 Romanas acies iterum videre Philippi:

Nec fuit indignum Superis, bis sanguine nostro

Emathiam, & latos Haemi pinguescere campos.

Scilicet & tempus veniet, quum finibus illis

Agricola, incurvo terram molitus aratro,

495 Exe-

SERVII.

489. PARIBUS CONCURRERE TELIS. ⁷³ [Quia in civili bello Romani contra Romanos, eisdem & similibus telis armisque pugnauerunt.] Lucanus l. 7. *Pares aquilas, & pila minantia pilis.*

490. ITERUM VIDERE PHILIPPI. ⁷⁴ Civitas est Thessaliae: in qua primo Caesar & Pompejus, postea Augustus & Brutus cum Cassio dimicaverunt.

491. NEC FUIT INDIGNUM SUPERIS. Quasi exclamatio est ad deos.

492. EMATHIAM ET LATOS AEMI PINGUESCERE CAMPOS. ⁷⁵ *Emathia* Thessalia est, dicta ab Emathio rege. *Aemus* autem mons est Thessaliae. ⁷⁶ [*Pinguescere* vero aut foecundas fieri ex humano cruore; aut *Pinguescere* dixit ⁷⁷ poetice: quasi humana corpora terra devorans, pinguis effici potuerit; sicut ex carni commixtione frequenter humana caro pinguescit.]

494. INCURVO. ⁷⁸ Una pars orationis est. SCABRA RUBIGINE. Aspera: unde & *scabies* dicitur a corporis asperitate.

VARIORUM.

Francianus. *neq. puteis* Lutatius ad Statium rv. Theb. 374. *haut puteis* Ed. Mediol. quae & *haut extis*. etiam *per noctes* Leid. sec. BURM.

487. SERENO. *Sinistro* Gudianus a manu secunda. *fulgora* Menagianus prior.

490. ITERUM VIDERE PHILIPPI. Errasse Virgilium, Lucanum, Ovidium, Manilium, & Florum, qui duo haec diversa praelia in eodem loco commissa tradunt, constans est Doctorum virorum opinio. Ruens vero hoc *iterum* non refert

ad errorem Virgilii, sed quasi Philippi in Thracia viderint secundum bellum civile inter Romanos; quum primum inter Caesarem & Pompejum acciderit in Thessalia ad Pharsalum. sed quum repugnent sequentia, ubi mentio Emathiae & Haemi, quae bis sanguine maduerunt, statuit Virgilium latius extendere, & Macedoniam non stricte sumere, sed totam regionem, quae sub Philippo olim & Alexandro fuit. sed quum distincta mentio fiat apud scriptores non Macedoniae, aut Thessaliae, sed urbis Philipporum, & montis Haemi, hanc ultimam pugnam in Thracia accidisse certum est, cujus pars adjecta Macedoniae eo nomine etiam a scriptoribus designatur. unde & Philippi urbs Macedoniae dicitur Lucae Aët. xvi. 12. id est sub Macedonum imperio, aut Macedoniae attributa, licet in Thracia revera sita fuerit. Caetius in eodem loco bis pugnatum credidisse Virgilium, & alios, multis argumentis probare conatur, quae hic omnia excutere notarum ratio non permittit. sine dubio erroris causa potuit provenire ex confusis Thraciae finibus, de quo egimus ad Val. Fl. l. 1. 24. & l. iv. 280; & nuper Oudendorp ad Lucan. l. 680. sed Caesaris & Pompeji praelium in Thessalia ad Pharsalum commissum constat, alterum inter Cassium & Brutum, & Triumvros in Thracia non minus manifestum: errasse ergo scriptores alios certum est, & confundisse loca Thraciae & Thessaliae. An tamen credibile Virgilium, tam doctum & rerum publicarum peritissimum, Augusto & tot aliis viris illustribus, qui his praeliis interfuerunt, familiarissimum, adeo ignarum fuisse locorum, in quibus duo haec praelia

⁷³ defunt L. Vof. R. al. ⁷⁴ Civitas Thessaliae L. Vof. R: in Macedonia Romani videri sunt a Philippo rege, ubi Caesar & Antonius adversus Brutum & Cassium dimicaverunt. Aemathia autem pars Macedoniae dicta ab Aemathione Jovis & Electrae filio. Bis autem inundatos Romano sanguine Aemathiae campos dixit, quia Caesar & Pompejus ad se bellarunt, Brutus & Cassius contra Caesarem Augustum, & Antonius contra Brutum & Cassium. semel Pompejus & Caesar, iterum Brutus & Cassius contra Augustum hiemi in Macedonia. G. ⁷⁵ Emathiam Thessaliam dictam L. V. G. Vof. R. Fabr. al. ⁷⁶ defunt L. Vof. R. ⁷⁷ deest Fabr. al. ⁷⁸ qua B. manus viri docti, *inca pars aratri est.*

495 Exesa inveniet scabra robigine pila:
Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanis:
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.

DI

SERVII.

496. GALEAS INANEIS. Concavas, ut v. Aen. 673. *Galeam ante pedes projecit inanem*. GRANDIA OSSA. Aut multa, aut ingentia: ⁷⁹ qualia antiquorum heroum.

VARIORUM.

lia commissa fuerunt? Quare fere in sententiam Ruæi descenderem, sed paullo aliter hos versus distinguerem & exponerem: nimirum,

Bis sanguine nostro,

Emathiam, & latos Haemi pinguescere campos.
& per Emathiam Pharsalicum praelium intelligerem, ut Lucan. I. I.

Bella per Emathios plusquam civilia campos.
Id est ad Pharsalum; deinde iterum in Thracia, quam per Haemum montem intelligit, & ita *bis pinguescere* non eosdem campos, sed diversos voluit indicare: Philippi vero Thraciae viderunt iterum Romanas, id est civiles acies, non eadem urbs in Thessalia, quae antea viderat. sed *iterum* bellum civile, antea in Thessalia gestum videre nunc iterum, id est denuo, Philippi Thraciae. ita *bis* & *iterum* de diversis calibus & locis occurrunt lib. IX. 590.

Non pudet obsidione iterum valloque teneri,

Bis capti Phryges.

ubi Servius, *iterum*, denuo: nam jam tertio obsidebantur: & *iterum*, non nisi de duobus dicitur. semel a Graecis in ipsa Troja, deinde hic in Latio. ut in sequenti nota recte Servius ex aliorum sententia. reliquos vero scriptores post nostrum de ejus verbis errasse censeo. quia confundi saepe etiam solent loca Thraciae & Thessaliae. nam & *Haemum* montem, qui sine dubio est in Thracia, Thessaliae adscribit Servius, & hic, & ad II. Georg. 498. & praelium inter Brutum Cassiumque & Triumviros, in Thessalia contigisse scribit idem ad Ecl. IV. 13. & VI. Aen. 831. ubi utrumque praelium etiam Thessaliae adscribit. si quis melius hunc nodum solverit, lubens amplectar ejus sententiam. BURM.

491. NEC FUIT INDIGNUM. *Non fuit* Moreti sec. & Parrhaf. quia vero Servius hic notat esse

quasi exclamationem ad deos, ideo Marklandus ad Statii III. Silv. v. 68. legendum esse contendit, *nec fuit indignum, Superi, bis* &c. & ita in Edit. Mediol. legi notatum vidi. Nec hoc procedere negarem, si vera exclamatione esset: sed quum Servius quasi exclamationem vocet, nihil mutandum censeo; & quia hoc sibi ob stare videret Marklandus, ipsi etiam Servio vim affert, & illud quasi abjiciendum putat. sed hoc modo omnia licebit ad suum arbitrium mutare. incidisse forte potuit in codicem similem Regio, in quo videtur olim scriptum fuisse *Superis*, sed ultima litera erasa mansit *Superi*, cui deinde iterum superscripta litera *s*, nisi pro eo aliam literam fuisse credamus, pro qua *s* reposita fuit. quidquid sit, *Superis* cum omnibus codicibus est servandum, & tales quasi exclamationes saepe occurrunt, in indignationibus. ut lib. X. 74.

Indignum est Italos Trojam circumdare flammis.

id est iniquum, ut hic, non fuit hoc iniquum diis visum, non displicuit illis: ut in alia indignatione lib. II. Aen. 428. *Dis aliter visum*. sic & Plaut. Poenact. II. 7. 8.

Vetui exta proficariet,

Neque ea adspicere volui, quoniam non bona Aruspex dixit, deam esse indignam credidi.

ubi variant interpretes, & an *Deum*, vel *Deam* legendum sit, disputant. forte *Deae indigna*, scilicet exta, quia erant non bona, legi posset. Catroeus explicat caedem Caesaris tanti fuisse diis visam, ut iterum Romanum sanguinem bellis civilibus effundi permitterent, in vindictam istius necis. sed verba id exprimere probandum erat, quod semper interpretibus illis Gallis indignum visum fuit, qui Grammaticis inferioris ordinis has partes relinquunt. BURM.

494. TERRAM. *Terrae* Venetus. *terra* Editio Juntae. mox *inveniat* manus prima Rottendorphii secundi. *robigine* Medic. & Gud. non *rubigine*. ut alibi. BURM.

497. GRANDIA. Servius aut multa, aut ingentia,

⁷⁹ quasi L. Vol. R. Steph. Dan. antiquorum & Heronem L. Vol. R. B.

DI patrii Indigetes, & Romule, Vestaque mater,
Quae Tuscum Tiberim, & Romana Palatia servas,
500 Hunc saltem everso juvenem succurrere seclo

Ne

SERVII.

498. DII PATRII INDIGETES, ET ROMULE, VESTAQUE MATER. ⁸⁰ [Patrii dii sunt] qui praesunt singulis civitatibus: ut Minerva Athenis: Juno ⁸¹ Carthagini. INDIGETES autem, proprie sunt dii ex hominibus facti; quasi in diis agentes. Abusive autem ⁸² omnes dii ⁸³ generaliter possunt dici Indigetes, tanquam nullius rei agentes. ⁸⁴ [Romulum autem ideo invocatur, quia ipse jam inter deos colebatur. Et recte eum ad Augusti salutem invocatur, quasi ex eo descendens, & qui illius sit urbis imperator, quam Romulus condiderat.] VESTAQUE MATER, QUAE THUSCUM TIBERIM, ET ROMANA PALATIA SERVAS. Poëtice: nam verum nomen ⁸⁵ ejus numinis, quod ⁸⁶ urbi Romae praesert, sciri factorum lege ⁸⁷ prohibetur: quod ausus quidam tribunus ⁸⁸ plebis enuntiare in crucem ⁸⁹ levatus est. ⁹⁰

500. ⁹¹ [HUNC SALTEM EVERSO &c. Orat, ut possit sedare tanta praetia & bella civilia: & malis finem imponere, & pene jam ruenti mundo subvenire. SALTEM. Ut Augustum Dii conferrent: cuius temporibus pax universo orbe ⁹² erat. ⁹³

VARIORUM.

ria, ut Heroum olim erant, explicat. Ruæus duplicem rationem dat, vel quia homines quotidie decrecentes, ossa terra obruta ex succo telluris crescere solita, mirabuntur. quod etiam probari debuisset, non fingi. altera ratio, quia in acie Pharsalica & Philippensi magnus perierit numerus Gallorum, qui quum statura corporis longe superarent Romanos, posterius grandia illa ossa essent miraturi. Unde vero hoc dixerit, gloriae gentis suae veli-

ficans interpret, scire equidem cuperem. Nam in Pompeji exercitu Gallos fuisse non legi, nisi Galatas, gentem ex Graecis & Gallis mixtam, & quae jam multum degeneraverat, vellet quis fingere. Caesar in suo exercitu lib. III. Bel. Civ. cap. 89. ubi de instructa acie sua agit, nullam Gallorum facit mentionem, sed legionum & cohortium. Licet negare nolim, illum ex Gallia quosdam milites adducere potuisse; nam Allobrogum meminit cap. 79. cecidisse vero in hoc praelio a sua parte scribit cap. 99. non amplius ducentos, sed ex Pompejanis ad xv. millia perisse. jam absurdum esset, si Virgilius, ex tam exiguo numero Caesarianorum, inter quos Galli illi quaerendi sunt, praecipue Gallorum ossa illa grandia sibi celebranda summisset, aut illa quaeri voluisset in cadaveribus Pompejanorum. in Bruti & Cassii exercitu Celtas fuisse narrat Appian. lib. IV. de Bell. Civ. p. 640. sed non addit Appianus illorum majorem numerum cecidisse, ut inde grandia illa ossa miraretur antiquitas. quare simpliciter Virgilium explicarem ex communi opinione, qua decrevisse postea hominum corpora sentiebant plurimi, & hinc posteritatem grandia illa ossa, ut Heroum antiquorum, miraturam, si conferant cum sui aevi hominibus. Scoppa. II. Coll. 8. ad Romanorum grandium, id est per fortia facta & gesta magnorum, ossa refert. sed hoc durum. BURM.

498. PATRII. Heinsius malebat *patriae: indigenae* Ed. Venet.

499. QUAE. Qui fragmentum Moreti & Vossianus. *Tiberim, Romana*, sine copula, Venetus.

500. EVERSO. *Averso* Mentelii prior a manu prima. *juvenem everso* Venetus. idem *nec prohibere*.

501. JAM

⁸⁰ desunt G. R. patrii sunt Vof. ⁸¹ Carthaginiensibus G. ⁸² omnes generaliter, quasi nullius r. e. V. L. Vof. R. B. ⁸³ deest Fabr. al. ⁸⁴ desunt L. Vof. R. B. Alii *Indigetes* proprie interpretantur, quorum proprium nomen ut Indigetes, ut Dii Penates, item Lares, qui Dii contra somnantes, quorum singula nomina nesciuntur. G. ⁸⁵ ejus deest. ⁸⁶ urbi R. praesert, scire sacra G. praesert V. R. Vof. ⁸⁷ prohibitum est G. ⁸⁸ plebi B. plebi nutrire G. ⁸⁹ sublatum est Fabr. ⁹⁰ item haec (f. haec ex) quaestionibus Virgilianis est, cur dicit a Vesta Palatium & Tiberim servata, cum urbs Roma, sicut multis videtur, in tutela sit Martis, seu ideo dicitur subtrahum esse proprium nomen a Virgilio, ne scirent hostes, cui Deo contra Romanos vota scilicet: quamquam erudite Virgilium omnium praesidem Tiberis Vestam dixit: haec Phisici putant Terram. G. ⁹¹ desunt L. Vof. R. Steph. Dan. ⁹² *et* ⁹³ *et* ⁹⁴ *et* ⁹⁵ *et* ⁹⁶ *et* ⁹⁷ *et* ⁹⁸ *et* ⁹⁹ *et* ¹⁰⁰ *et* ¹⁰¹ *et* ¹⁰² *et* ¹⁰³ *et* ¹⁰⁴ *et* ¹⁰⁵ *et* ¹⁰⁶ *et* ¹⁰⁷ *et* ¹⁰⁸ *et* ¹⁰⁹ *et* ¹¹⁰ *et* ¹¹¹ *et* ¹¹² *et* ¹¹³ *et* ¹¹⁴ *et* ¹¹⁵ *et* ¹¹⁶ *et* ¹¹⁷ *et* ¹¹⁸ *et* ¹¹⁹ *et* ¹²⁰ *et* ¹²¹ *et* ¹²² *et* ¹²³ *et* ¹²⁴ *et* ¹²⁵ *et* ¹²⁶ *et* ¹²⁷ *et* ¹²⁸ *et* ¹²⁹ *et* ¹³⁰ *et* ¹³¹ *et* ¹³² *et* ¹³³ *et* ¹³⁴ *et* ¹³⁵ *et* ¹³⁶ *et* ¹³⁷ *et* ¹³⁸ *et* ¹³⁹ *et* ¹⁴⁰ *et* ¹⁴¹ *et* ¹⁴² *et* ¹⁴³ *et* ¹⁴⁴ *et* ¹⁴⁵ *et* ¹⁴⁶ *et* ¹⁴⁷ *et* ¹⁴⁸ *et* ¹⁴⁹ *et* ¹⁵⁰ *et* ¹⁵¹ *et* ¹⁵² *et* ¹⁵³ *et* ¹⁵⁴ *et* ¹⁵⁵ *et* ¹⁵⁶ *et* ¹⁵⁷ *et* ¹⁵⁸ *et* ¹⁵⁹ *et* ¹⁶⁰ *et* ¹⁶¹ *et* ¹⁶² *et* ¹⁶³ *et* ¹⁶⁴ *et* ¹⁶⁵ *et* ¹⁶⁶ *et* ¹⁶⁷ *et* ¹⁶⁸ *et* ¹⁶⁹ *et* ¹⁷⁰ *et* ¹⁷¹ *et* ¹⁷² *et* ¹⁷³ *et* ¹⁷⁴ *et* ¹⁷⁵ *et* ¹⁷⁶ *et* ¹⁷⁷ *et* ¹⁷⁸ *et* ¹⁷⁹ *et* ¹⁸⁰ *et* ¹⁸¹ *et* ¹⁸² *et* ¹⁸³ *et* ¹⁸⁴ *et* ¹⁸⁵ *et* ¹⁸⁶ *et* ¹⁸⁷ *et* ¹⁸⁸ *et* ¹⁸⁹ *et* ¹⁹⁰ *et* ¹⁹¹ *et* ¹⁹² *et* ¹⁹³ *et* ¹⁹⁴ *et* ¹⁹⁵ *et* ¹⁹⁶ *et* ¹⁹⁷ *et* ¹⁹⁸ *et* ¹⁹⁹ *et* ²⁰⁰ *et* ²⁰¹ *et* ²⁰² *et* ²⁰³ *et* ²⁰⁴ *et* ²⁰⁵ *et* ²⁰⁶ *et* ²⁰⁷ *et* ²⁰⁸ *et* ²⁰⁹ *et* ²¹⁰ *et* ²¹¹ *et* ²¹² *et* ²¹³ *et* ²¹⁴ *et* ²¹⁵ *et* ²¹⁶ *et* ²¹⁷ *et* ²¹⁸ *et* ²¹⁹ *et* ²²⁰ *et* ²²¹ *et* ²²² *et* ²²³ *et* ²²⁴ *et* ²²⁵ *et* ²²⁶ *et* ²²⁷ *et* ²²⁸ *et* ²²⁹ *et* ²³⁰ *et* ²³¹ *et* ²³² *et* ²³³ *et* ²³⁴ *et* ²³⁵ *et* ²³⁶ *et* ²³⁷ *et* ²³⁸ *et* ²³⁹ *et* ²⁴⁰ *et* ²⁴¹ *et* ²⁴² *et* ²⁴³ *et* ²⁴⁴ *et* ²⁴⁵ *et* ²⁴⁶ *et* ²⁴⁷ *et* ²⁴⁸ *et* ²⁴⁹ *et* ²⁵⁰ *et* ²⁵¹ *et* ²⁵² *et* ²⁵³ *et* ²⁵⁴ *et* ²⁵⁵ *et* ²⁵⁶ *et* ²⁵⁷ *et* ²⁵⁸ *et* ²⁵⁹ *et* ²⁶⁰ *et* ²⁶¹ *et* ²⁶² *et* ²⁶³ *et* ²⁶⁴ *et* ²⁶⁵ *et* ²⁶⁶ *et* ²⁶⁷ *et* ²⁶⁸ *et* ²⁶⁹ *et* ²⁷⁰ *et* ²⁷¹ *et* ²⁷² *et* ²⁷³ *et* ²⁷⁴ *et* ²⁷⁵ *et* ²⁷⁶ *et* ²⁷⁷ *et* ²⁷⁸ *et* ²⁷⁹ *et* ²⁸⁰ *et* ²⁸¹ *et* ²⁸² *et* ²⁸³ *et* ²⁸⁴ *et* ²⁸⁵ *et* ²⁸⁶ *et* ²⁸⁷ *et* ²⁸⁸ *et* ²⁸⁹ *et* ²⁹⁰ *et* ²⁹¹ *et* ²⁹² *et* ²⁹³ *et* ²⁹⁴ *et* ²⁹⁵ *et* ²⁹⁶ *et* ²⁹⁷ *et* ²⁹⁸ *et* ²⁹⁹ *et* ³⁰⁰ *et* ³⁰¹ *et* ³⁰² *et* ³⁰³ *et* ³⁰⁴ *et* ³⁰⁵ *et* ³⁰⁶ *et* ³⁰⁷ *et* ³⁰⁸ *et* ³⁰⁹ *et* ³¹⁰ *et* ³¹¹ *et* ³¹² *et* ³¹³ *et* ³¹⁴ *et* ³¹⁵ *et* ³¹⁶ *et* ³¹⁷ *et* ³¹⁸ *et* ³¹⁹ *et* ³²⁰ *et* ³²¹ *et* ³²² *et* ³²³ *et* ³²⁴ *et* ³²⁵ *et* ³²⁶ *et* ³²⁷ *et* ³²⁸ *et* ³²⁹ *et* ³³⁰ *et* ³³¹ *et* ³³² *et* ³³³ *et* ³³⁴ *et* ³³⁵ *et* ³³⁶ *et* ³³⁷ *et* ³³⁸ *et* ³³⁹ *et* ³⁴⁰ *et* ³⁴¹ *et* ³⁴² *et* ³⁴³ *et* ³⁴⁴ *et* ³⁴⁵ *et* ³⁴⁶ *et* ³⁴⁷ *et* ³⁴⁸ *et* ³⁴⁹ *et* ³⁵⁰ *et* ³⁵¹ *et* ³⁵² *et* ³⁵³ *et* ³⁵⁴ *et* ³⁵⁵ *et* ³⁵⁶ *et* ³⁵⁷ *et* ³⁵⁸ *et* ³⁵⁹ *et* ³⁶⁰ *et* ³⁶¹ *et* ³⁶² *et* ³⁶³ *et* ³⁶⁴ *et* ³⁶⁵ *et* ³⁶⁶ *et* ³⁶⁷ *et* ³⁶⁸ *et* ³⁶⁹ *et* ³⁷⁰ *et* ³⁷¹ *et* ³⁷² *et* ³⁷³ *et* ³⁷⁴ *et* ³⁷⁵ *et* ³⁷⁶ *et* ³⁷⁷ *et* ³⁷⁸ *et* ³⁷⁹ *et* ³⁸⁰ *et* ³⁸¹ *et* ³⁸² *et* ³⁸³ *et* ³⁸⁴ *et* ³⁸⁵ *et* ³⁸⁶ *et* ³⁸⁷ *et* ³⁸⁸ *et* ³⁸⁹ *et* ³⁹⁰ *et* ³⁹¹ *et* ³⁹² *et* ³⁹³ *et* ³⁹⁴ *et* ³⁹⁵ *et* ³⁹⁶ *et* ³⁹⁷ *et* ³⁹⁸ *et* ³⁹⁹ *et* ⁴⁰⁰ *et* ⁴⁰¹ *et* ⁴⁰² *et* ⁴⁰³ *et* ⁴⁰⁴ *et* ⁴⁰⁵ *et* ⁴⁰⁶ *et* ⁴⁰⁷ *et* ⁴⁰⁸ *et* ⁴⁰⁹ *et* ⁴¹⁰ *et* ⁴¹¹ *et* ⁴¹² *et* ⁴¹³ *et* ⁴¹⁴ *et* ⁴¹⁵ *et* ⁴¹⁶ *et* ⁴¹⁷ *et* ⁴¹⁸ *et* ⁴¹⁹ *et* ⁴²⁰ *et* ⁴²¹ *et* ⁴²² *et* ⁴²³ *et* ⁴²⁴ *et* ⁴²⁵ *et* ⁴²⁶ *et* ⁴²⁷ *et* ⁴²⁸ *et* ⁴²⁹ *et* ⁴³⁰ *et* ⁴³¹ *et* ⁴³² *et* ⁴³³ *et* ⁴³⁴ *et* ⁴³⁵ *et* ⁴³⁶ *et* ⁴³⁷ *et* ⁴³⁸ *et* ⁴³⁹ *et* ⁴⁴⁰ *et* ⁴⁴¹ *et* ⁴⁴² *et* ⁴⁴³ *et* ⁴⁴⁴ *et* ⁴⁴⁵ *et* ⁴⁴⁶ *et* ⁴⁴⁷ *et* ⁴⁴⁸ *et* ⁴⁴⁹ *et* ⁴⁵⁰ *et* ⁴⁵¹ *et* ⁴⁵² *et* ⁴⁵³ *et* ⁴⁵⁴ *et* ⁴⁵⁵ *et* ⁴⁵⁶ *et* ⁴⁵⁷ *et* ⁴⁵⁸ *et* ⁴⁵⁹ *et* ⁴⁶⁰ *et* ⁴⁶¹ *et* ⁴⁶² *et* ⁴⁶³ *et* ⁴⁶⁴ *et* ⁴⁶⁵ *et* ⁴⁶⁶ *et* ⁴⁶⁷ *et* ⁴⁶⁸ *et* ⁴⁶⁹ *et* ⁴⁷⁰ *et* ⁴⁷¹ *et* ⁴⁷² *et* ⁴⁷³ *et* ⁴⁷⁴ *et* ⁴⁷⁵ *et* ⁴⁷⁶ *et* ⁴⁷⁷ *et* ⁴⁷⁸ *et* ⁴⁷⁹ *et* ⁴⁸⁰ *et* ⁴⁸¹ *et* ⁴⁸² *et* ⁴⁸³ *et* ⁴⁸⁴ *et* ⁴⁸⁵ *et* ⁴⁸⁶ *et* ⁴⁸⁷ *et* ⁴⁸⁸ *et* ⁴⁸⁹ *et* ⁴⁹⁰ *et* ⁴⁹¹ *et* ⁴⁹² *et* ⁴⁹³ *et* ⁴⁹⁴ *et* ⁴⁹⁵ *et* ⁴⁹⁶ *et* ⁴⁹⁷ *et* ⁴⁹⁸ *et* ⁴⁹⁹ *et* ⁵⁰⁰ *et* ⁵⁰¹ *et* ⁵⁰² *et* ⁵⁰³ *et* ⁵⁰⁴ *et* ⁵⁰⁵ *et* ⁵⁰⁶ *et* ⁵⁰⁷ *et* ⁵⁰⁸ *et* ⁵⁰⁹ *et* ⁵¹⁰ *et* ⁵¹¹ *et* ⁵¹² *et* ⁵¹³ *et* ⁵¹⁴ *et* ⁵¹⁵ *et* ⁵¹⁶ *et* ⁵¹⁷ *et* ⁵¹⁸ *et* ⁵¹⁹ *et* ⁵²⁰ *et* ⁵²¹ *et* ⁵²² *et* ⁵²³ *et* ⁵²⁴ *et* ⁵²⁵ *et* ⁵²⁶ *et* ⁵²⁷ *et* ⁵²⁸ *et* ⁵²⁹ *et* ⁵³⁰ *et* ⁵³¹ *et* ⁵³² *et* ⁵³³ *et* ⁵³⁴ *et* ⁵³⁵ *et* ⁵³⁶ *et* ⁵³⁷ *et* ⁵³⁸ *et* ⁵³⁹ *et* ⁵⁴⁰ *et* ⁵⁴¹ *et* ⁵⁴² *et* ⁵⁴³ *et* ⁵⁴⁴ *et* ⁵⁴⁵ *et* ⁵⁴⁶ *et* ⁵⁴⁷ *et* ⁵⁴⁸ *et* ⁵⁴⁹ *et* ⁵⁵⁰ *et* ⁵⁵¹ *et* ⁵⁵² *et* ⁵⁵³ *et* ⁵⁵⁴ *et* ⁵⁵⁵ *et* ⁵⁵⁶ *et* ⁵⁵⁷ *et* ⁵⁵⁸ *et* ⁵⁵⁹ *et* ⁵⁶⁰ *et* ⁵⁶¹ *et* ⁵⁶² *et* ⁵⁶³ *et* ⁵⁶⁴ *et* ⁵⁶⁵ *et* ⁵⁶⁶ *et* ⁵⁶⁷ *et* ⁵⁶⁸ *et* ⁵⁶⁹ *et* ⁵⁷⁰ *et* ⁵⁷¹ *et* ⁵⁷² *et* ⁵⁷³ *et* ⁵⁷⁴ *et* ⁵⁷⁵ *et* ⁵⁷⁶ *et* ⁵⁷⁷ *et* ⁵⁷⁸ *et* ⁵⁷⁹ *et* ⁵⁸⁰ *et* ⁵⁸¹ *et* ⁵⁸² *et* ⁵⁸³ *et* ⁵⁸⁴ *et* ⁵⁸⁵ *et* ⁵⁸⁶ *et* ⁵⁸⁷ *et* ⁵⁸⁸ *et* ⁵⁸⁹ *et* ⁵⁹⁰ *et* ⁵⁹¹ *et* ⁵⁹² *et* ⁵⁹³ *et* ⁵⁹⁴ *et* ⁵⁹⁵ *et* ⁵⁹⁶ *et* ⁵⁹⁷ *et* ⁵⁹⁸ *et* ⁵⁹⁹ *et* ⁶⁰⁰ *et* ⁶⁰¹ *et* ⁶⁰² *et* ⁶⁰³ *et* ⁶⁰⁴ *et* ⁶⁰⁵ *et* ⁶⁰⁶ *et* ⁶⁰⁷ *et* ⁶⁰⁸ *et* ⁶⁰⁹ *et* ⁶¹⁰ *et* ⁶¹¹ *et* ⁶¹² *et* ⁶¹³ *et* ⁶¹⁴ *et* ⁶¹⁵ *et* ⁶¹⁶ *et* ⁶¹⁷ *et* ⁶¹⁸ *et* ⁶¹⁹ *et* ⁶²⁰ *et* ⁶²¹ *et* ⁶²² *et* ⁶²³ *et* ⁶²⁴ *et* ⁶²⁵ *et* ⁶²⁶ *et* ⁶²⁷ *et* ⁶²⁸ *et* ⁶²⁹ *et* ⁶³⁰ *et* ⁶³¹ *et* ⁶³² *et* ⁶³³ *et* ⁶³⁴ *et* ⁶³⁵ *et* ⁶³⁶ *et* ⁶³⁷ *et* ⁶³⁸ *et* ⁶³⁹ *et* ⁶⁴⁰ *et* ⁶⁴¹ *et* ⁶⁴² *et* ⁶⁴³ *et* ⁶⁴⁴ *et* ⁶⁴⁵ *et* ⁶⁴⁶ *et* ⁶⁴⁷ *et* ⁶⁴⁸ *et* ⁶⁴⁹ *et* ⁶⁵⁰ *et* ⁶⁵¹ *et* ⁶⁵² *et* ⁶⁵³ *et* ⁶⁵⁴ *et* ⁶⁵⁵ *et* ⁶⁵⁶ *et* ⁶⁵⁷ *et* ⁶⁵⁸ *et* ⁶⁵⁹ *et* ⁶⁶⁰ *et* ⁶⁶¹ *et* ⁶⁶² *et* ⁶⁶³ *et* ⁶⁶⁴ *et* ⁶⁶⁵ *et* ⁶⁶⁶ *et* ⁶⁶⁷ *et* ⁶⁶⁸ *et* ⁶⁶⁹ *et* ⁶⁷⁰ *et* ⁶⁷¹ *et* ⁶⁷² *et* ⁶⁷³ *et* ⁶⁷⁴ *et* ⁶⁷⁵ *et* ⁶⁷⁶ *et* ⁶⁷⁷ *et* ⁶⁷⁸ *et* ⁶⁷⁹ *et* ⁶⁸⁰ *et* ⁶⁸¹ *et* ⁶⁸² *et* ⁶⁸³ *et* ⁶⁸⁴ *et* ⁶⁸⁵ *et* ⁶⁸⁶ *et* ⁶⁸⁷ *et* ⁶⁸⁸ *et* ⁶⁸⁹ *et* ⁶⁹⁰ *et* ⁶⁹¹ *et* ⁶⁹² *et* ⁶⁹³ *et* ⁶⁹⁴ *et* ⁶⁹⁵ *et* ⁶⁹⁶ *et* ⁶⁹⁷ *et* ⁶⁹⁸ *et* ⁶⁹⁹ *et* ⁷⁰⁰ *et* ⁷⁰¹ *et* ⁷⁰² *et* ⁷⁰³ *et* ⁷⁰⁴ *et* ⁷⁰⁵ *et* ⁷⁰⁶ *et* ⁷⁰⁷ *et* ⁷⁰⁸ *et* ⁷⁰⁹ *et* ⁷¹⁰ *et* ⁷¹¹ *et* ⁷¹² *et* ⁷¹³ *et* ⁷¹⁴ *et* ⁷¹⁵ *et* ⁷¹⁶ *et* ⁷¹⁷ *et* ⁷¹⁸ *et* ⁷¹⁹ *et* ⁷²⁰ *et* ⁷²¹ *et* ⁷²² *et* ⁷²³ *et* ⁷²⁴ *et* ⁷²⁵ *et* ⁷²⁶ *et* ⁷²⁷ *et* ⁷²⁸ *et* ⁷²⁹ *et* ⁷³⁰ *et* ⁷³¹ *et* ⁷³² *et* ⁷³³ *et* ⁷³⁴ *et* ⁷³⁵ *et*

Ne prohibete. Satis jam pridem sanguine nostro
Laomedontae luimus perjuria Trojae.

Jam pridem nobis coeli te regia, Caesar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.

505 Quippe ubi fas versum atque nefas: tot bella per orbem:
Tam multae scelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos: squalent abductis arva colonis,
Et curvae rigidum falces conflantur in ensem.

Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:

510 Vicinae ruptis inter se legibus urbes

Ar-

S E R V I I.

501. NE PROHIBETE. Id est, ne prohibeatis.
JAM PRIDEM. Olim. SANGUINE NOSTRO. Ro-
manorum.]

502. LAOMEDONTEAE LUIMUS PERJURIA
TROJAE. ⁹⁴ Excusat Augusti tempora, & cum
dicit suis viribus ⁹⁵ non compensare tanta damna
reipublicae, ⁹⁶ quae ex majorum vitiis descendisse
confirmat. Horatius I. Od. XXVIII. 30. ⁹⁷ Negli-
gis immeritis maciaturam ⁹⁸ postmodo natis, Te frau-
dem committere.

504. ATQUE HOMINUM QUERITUR. Cum
caelestes possis mereri.

505. UBI FAS VERSUM, ATQUE NEFAS. A-
pud homines scilicet, qui spernunt licita, appeten-
tes illicita.

507. SQUALENT ABDUCTIS ARVA COLONIS.
Ad bella scilicet, ut VIII. Aen. 8. Et latos va-
stant cultoribus agros.

508. ⁹⁹ [RIGIDUM FALCES CONFLANTUR IN
ENSEM. Ita orbem bella turbant, ut hi, qui prius
agriculturae insisterant, cogantur, deficientibus
jam armis, instrumenta colendorum agrorum, &
metendarum segetum, in arma convertere.]

509. HINC MOVET EUPHRATES, ILLINC
GERMANIA BELLUM. Undique bellum move-
tur: Euphrates namque Orientis est fluvijs; Ger-
mania ¹ autem Occidentis provincia.

510. VICINAE RUPTIS INTER SE LEGIBUS,

&c. Et externa & civilia bella deserviunt.

V A R I O R U M.

501. JAM PRIDEM. Nam Ed. Veneta.

502. LAOMEDONTEAE. Laomedontae Voss.
pr. Parrhas. sed hoc ex vitio seculi.

504. HOMINUM. Catoeus verit, ac si Caesar
non curaret triumphos hominum, quum contra Dii
querantur, illum humanos, & nimis humiles
triumphos nimis curare, quum posset coelestes
mereri, ut recte Servius. quare pro, *que vous
s'oyez insensible*, debuisset vertere, *trop sensible*. ideo
autem curabat hos triumphos, quia jam viventem
hic honor diis aequabat: nam notum, quam trium-
phantes Jovis solum tangere jactaverint veteres.
BURM.

505. VERSUM ATQUE. Versumque Francianus.
mox jam multae Regius. tum multae Moreti
quart.

506. NON ULLUS. Non nullus Menagii prior.
Serv. ad IV. Aen. 103. citat. nullus aratro cessis
honor. vitiose.

507. ABDUCTIS. Adductis Rottendorphius al-
ter.

508. CONFLANTUR IN ENSEM. Formantur
Nonius Marcellus in rigidus. sed aliter scripti.
HEINS. Curvantur Francianus. formantur Serv.
ad XII. Aen. 304. BURM.

510. VI-

⁹⁴ tam longe bellorum causas, semel adversus Herculem gesta, semel adversus Apollinem & Neptunum, docet, ut Cal-
limachus propter pollicitam Hesione, Apollini & Neptuno propter muros constructos. G. ⁹⁵ deest Voss. R. B. non com-
pensare damna r. Dan. al. ⁹⁶ per quae L. ⁹⁷ nos legis B. L. negligis Voss. ⁹⁸ postmodo te natis R. L. B. (qui &
frando) Basil. ⁹⁹ desunt L. V. Steph. Dan. ¹ deest L. Voss. B. Dan.

Arma ferunt: saevit toto Mars inpius orbe.
Ut, quum carceribus sese effudere quadrigae,
Addunt in spatia, & frustra retinacula tendens

Fer-

SERVII.

512. UT CUM CARCERIBUS. ² Hoc vult dicere: Res quidem publica habet optimum imperatorem; sed tanta sunt vitia temporum praeteritorum, quae in dies singulos aucta sunt; quemadmodum in processu ³ equorum cursus augetur; ut ea, licet optimus rector, refrænare non ⁴ possit: sicut & auriga a ferventi ⁵ cursu equos plerumque non potest revocare.

513. ADDUNT SE IN SPATIA. Id est, currendo plus eorum cursus augetur.

VARIORUM.

510. VICINAE RUPTIS INTER SE LEGIBUS URBES. Duo Moretani & Menagianus prior *vicinae inter se ruptis jam legibus urbes*. HEINS. Sed vulgata est apud Serv. ad IV. Ecl. 13. ubi duo mss. etiam, *tota Mars improbus urbe*. in uno erat, *una urbe*. BURM.

513. ADDUNT SE IN SPATIA. Multi codices *Addunt in spatia*. quod de melioribus suis Pierius Valerianus testatur. idque in codicibus Servii manu exaratis nonnullis inveni. Mediceus *Addunt spatia*. quomodo & Gudianus, sed in illo castigatum postea *Addunt in spatia*. Mentelianus prior *Addunt spatia*. sed in eadem manu additum. Vera scriptura videtur *Addunt in spatia*. ut Mediceum codicem & Gudianum quam proxime accedamus. nam *se* proxime praecesserat. neque id agnoscit Servius. quamvis, quantum ad *se spatia*, dubia apud illum est scriptura. Servavit hunc nobis loquendi modum Silius Italicus, perpetuus Maronis nostri atque anxius imitator, Punicorum libro decimo sexto in descriptione certaminis Circensis §. 372.

*Famque fere medium eveffi certamine campum,
In spatia addebant.*

ubi membranae Colonienses optinae in *spatio*, nec aliter membranae Putcanorum fratrum a me inspectae. recte. unde Medicei codicis scriptura confirmari unice videtur. Certe Servius hoc loco interpretatur *addere in spatia*, currendo *cursum augere*, ut in processu equorum *cursus augetur*. & re-

cte. quomodo *addere gradum*, pro incitare gradum habes apud Plinium in Epistolis libro VI. 20. ad Tacitum, ubi se & matrem Vesuvium incendium effugientes describit. *Deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo. pariet aegre incusatque se, quod me moretur*. nam verbo *addere* *se* *cursum* subintelligi par est in hoc Maronis loco, addunt cursum inter currendum. sic Ovidio VIII. Met. 484. *in scelus addendum scelus est, in funera suos*. vide Gronov. ad Senecae Thyest. v. 994. & Herc. Fur. 1237. nos ad Siliii lib. III. 350. *addere gradum* Lucan. IV. 759. & etiam Livio dictum Lib. 27. & Lib. XXVI. cap. 9. *Alacresque milites alius alium, ut adderet gradum memor ad defendendam ire patriam, hortabantur. Addere virgas* Livius lib. XXVI. cap. 16. *licetor forti viro adde virgas*. hoc est auge virgas, ob maledicta. nam Taurea Imbellius jam alligatus palo & virgis a licetore caedendus maledicta in consulem jecerat. In Catalectis Pithoei p. 151.

*Adesto Iambe praepes, & tui tenax
Tenoris adde concitum celer pedem.*

hoc est, pedem incita. contra *presso gradu* & *pede*. Dictys Cretensis lib. II. 45. *Arreptis armis mox presso gradu, circumspicientesque omnia pergunt ad eum locum*. Hirtius Bell. Hisp. nostri *pede presso cum propius rivum appropinquassent*. Propert. IV. x. 36.

Nec mora fit, pleno sistit uterque gradu.

Plautus Trinummo Act. IV. Sc. III. apposite apud Petronium cap. XXIII. *Huc huc convenite nunc spatulocinaedi, Pede tendite, cursum addite, convolate plauta. satis addere cursum* Silio lib. XII. 45. *addo loqui* apud Prudentium hymno Romani §. 458. *Haec inter addis sponte Romanus loqui*. ita scripti constanter. non *audet*. *addere* merum Propertio, & passim aliis poetis. *addita aetate* pro aucta apud Plinium majorem Historiae Naturalis libro XI. cap. 48. *corripere spatium* habes in Statio de Circensibus. septem enim in circo spatia, de quibus egimus ad Halicuticon Nasonis §. 68. de his

² quasi hoc B.   ³ equarum G.   ⁴ possis Steph. Dan.   ⁵ curru G.
Tom. I.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

SERVIL

§14. NEQUE AUDIT CURRUS HABENAS. *Cur-*
rus, id est, equi. Sane ⁶ sciendum translationem
hanc esse, non comparisonem: quae si ponatur
in fine, vitiosum est.

PHILARGYRII.

§14. NEQUE AUDIT CURRUS HABENAS. No-
tandum, quod Poëta librum in comparatione fi-
nierit, antitheton tertia, ubi in utraque voce sit
commutatio. Sic enim rectum sit, *Fertur currus*
auriga, neque audiunt equi habenas.

VARIORUM.

his locutionibus Circensibus vid. Salm. in Solin.
p. 900. & seq. sic & *addere viam* apud Aratorem
lib. I. ubi agit de aegrotis a Petro curatis.

Il citus, & curas hominum de caelo frequentans,
Exerce, Petre, gradus, totum medicina salubris
Ambulas: addo viam, spes est ad gaudia velox
In pedibus non esse moram, &c.

Ne altaria divum addere Prudentius lib. II. contra
Symmach. 357. Plinius XXII. 6. *sed quis non mo-
res jure castiget? addidit vivendi pretio deliciae*
luxusque. ubi recte Chiffet. Cod. *pretia.* vide Gro-
novii notas. idem Plinius lib. VIII. 7. *Caesar dicta-
tor Euripis habenam circumdedit, quos Nero prin-*

ceps sustulit, equiti loca addens. Ludovicus de la
Corda toto coelo aberravit, dum *addunt se in spa-*
tia, idem spatium iterato saepius demetiri circa me-
tas interpretatur. septem flexus aut spatia septena
in circo erant a carceribus ad metam usque curri-
culo peragenda. idem spatium nequaquam iteraba-
tur. praeterea *addunt se in spatia* depravatam lec-
tionem est amplexus. plura ibidem peccavit. sed
nos alienis erroribus nunc non inhaeremus. Jaco-
bus Pontanus aliquanto felicius, *Addunt se in spa-*
tia, in ipsa spatia cursum intendunt. nec Servii
interpretamentum damnat. Pomponius Sabinus Ser-
vii vestigiis propius insistens, *Addunt in spatia,*
id est, in ipso spatia currendi sumunt viros. Quae
ille, ut multa alia, ex vetusti alicujus Grammatici
scriniis haud dubie depromsit, cum in iis mani-
festa genuinae lectionis appareant vestigia. Apud
Quintilianum Institutionum Oratoriarum libro
octavo, capite de ornatu, ubi hic Maronis locus
occurrit, vulgatam scripturam est invenire; quam
tamen ab ipsius Quintilliani manu non esse pro-
fectam habeo persuasum, ut certo credam. HEINS.
Addunt in spatia Vossian. Francianus, Tollia-
nus. & Regius, sed vacuo spatio inter *addunt, &*
in. *Addere se in florem* Ovid. x. Met. 208. qui
saepè hoc verbo varia constructione utitur. *se in*
spatia. Parthal.

⁶ attendendum est translationis esse comparisonem. G.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C O N

LIBER SECUNDUS.

ACTENUS arborum cultus, & sidera coeli:

Nunc te, Bacche, canam, nec non silvestria tecum

Virgulta, & prolem tarde crescentis olivae.

Huc, pater o Lenae, (tuis hic omnia plena

5 Mu-

SERVIL.

1. HACTENUS ARBORUM CULTUS, ET SYDERA COELI: NUNC TE, BACCHE, CANAM. Mire iteravit illum verbum: *Quid faciat laetas segetes, quo sydere terram.* In hoc autem libro exequitur culturam agri consiti, qui omnium arborum continet genera. Et sciendum est, Virgilium vites quoque arbores dicere, ut inf. 277. *Nec fecius omnis in unguem Arboribus positus scito via limite quadret.* *Hactenus*, ut multi volunt, una pars orationis est, & est adverbium significans hucusque. Alii duas partes volunt, pronomen & adverbium; ut sit *tenuis hac*, sicut III. Georg. 53. *Et cratrum tenuis a mento palearia pendens.* sed melius est, unam partem accipere orationis, *Hactenus*. SYDERA COELI. *Pleonasmos*: nec enim alibi, ⁴ quam in coelo, sunt sydera.

2. BACCHE. Inventorem pro vitibus posuit, de quibus *καὶ ἔργον* in hoc libro ¹ loquitur: nam vites praecipuae sunt, licet & ⁶ aliarum arborum faciat commemorationem. NEC NON SYLVESTRIA TECUM VIRGULTA. Id est, infocundas arbores,

quibus praecipue in Italia vites cohaerent.

3. TARDE CRESCENTIS OLIVAE. Res enim diu duratura tardius crescit.

4. HUC PATER O LENAEE. *Pater*, licet ⁷ generale sit omnium deorum, tamen proprie Libero ⁸ semper cohaeret: nam Liber pater vocatur. LENAEE autem *ἀπὸ τοῦ ληνῶ* dicitur, id est, a lacu: ¹⁰ nam quod ¹¹ Donatus dicit ab eo, quod mentem ¹² leniat, non procedit: nec enim potest Graecum nomen ¹³ Latinam etymologiam recipere. TUIS HIC OMNIA PLENA MUNERIBUS. Tuis muneribus hic sunt omnia plena: & ea ubique requiruntur.

VARIORUM.

1. HACTENUS. Deorat hic versus Zulichemiano.

3. PROLE. Elegans Metaphora, ab hominum partu & foetu desumpta. ita Alanus in Anticlaudiano I. 79. de tellure:

Ne-

1 *Nec redius* G. 2 Quidam quaestionem opponunt, quare, cum de vitibus primum debuit dicere, ab arboribus coepit, quia in Italia in arboribus pendent vineae, & non possunt esse vites, nisi prius arbores fuerint G. & *hactenus* Steph. al. 3 *Pleonasmos*, id est adiectio verbi supervacui. G. 4 nisi L. V. Vof. R. nisi in caelo sidera B. sunt alibi quam Basil. 5 loquatur B. 6 aliarum faciat B. faciant al. 7 generaliter G. 8 Libero patri cohaeret G. 9 *τῆς* al. TEC. V. L. Vof. R. 10 ab huius vase, in quo uvae premuntur, sive Lenaeus *Αἴο Τετταῖνοι*, id est Lacunam, quando natus est ab eo, quod vitem delineat, non procedit &c. G. 11 vide Erasmi Epistolam ad Augustinum Eugubinum. (MCLXXV. novae Ed.) defendit Donatum Parrhas. ad Claudian. 1. Rapt. 15. NANSIUS. 12 delineat V. R. Vof. delineat B. 13 in Latinam &c. *Lenaeus* quia leniat in se fructus G.

5 Muneribus: tibi pampineo gravidus autumnno
 Floret ager; spumat plenis vindemia labris)
 Huc, pater o Lenaeae, veni; nudataque musto
 Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.

Principio arboribus varia est natura creandis:

10 Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae
 Sponte sua veniunt, camposque & flumina late
 Curva tenent: ut molle siler, lentaeque genetae,

Po-

SERVIL.

5. PAMPINEO AUTUMNO. Cujus tempore vites & foliis & fructibus plenae sunt: & sub quo maturae fiunt. Et *Pampineo*, pro pampinoso dixit; ut ¹⁴ *nemus frondeum*, pro frondosum. TIBI FLORET AGER. In honorem tuum exultat & laetus est: nam autumnali tempore revera florere non potest ager.

6. VINDEMIA. Cum *vindemiam* numero singulari dicimus, unius anni significamus: cum plurali, multorum: ut *messes*, *messes*: *hyemem*, *hyemes*: haec enim semel tantum annis ¹⁵ quibusque contingunt. Multi tamen volunt *Vindemiam* esse totius orbis generaliter, *Vindemias* singularum partium: ut plus significet singularis, quam pluralis numerus: sicut plus est cum dicimus, *per terram* pluit, quam *per* ¹⁶ *terras*: tunc enim omne elementum, ¹⁷ [per singularem numerum] non terras aliquas, significamus.

7. MUSTO. *Mustum* numero tantum singulari dicimus, sicut & vinum: licet Ovidius abusive dixerit *Musta*. Sed hoc ille plus fecit, quod & I. Amor. XVI. II. *Mustis* dixit: cum (ut diximus I. Georg. 210.) de his nominibus tres casus tantum usurpari consueverint.

8. ¹⁸ [TINGUE NOVO MECUM. Pulcre invocatur Liberum Patrem adesse sibi canenti de ratione vinearum, & venire in auxilium: & poetice dicit: hoc Liberum Patrem secum agere, quod ipse ab agricolis debere fieri, carmine demonstraturus est, cum dicit: *Tingue mecum*. DIREPTIS CRURA COTHURNIS: i. e. ¹⁹ ablatiis, quod est genus calceamenti poetici: nam hoc vindemiae tempore

fieri debere, ipse demonstraturus est.]

9. PRINCIPIO ARBORIBUS. Creandarum arborum naturaliter sunt tria genera: Aut enim sua sponte nascuntur: aut ex seminibus fortuito jacentibus surgunt: aut ex radicibus pullulant; nam caetera usus invenit, favente natura.

II. SPONTE SUA. *Sponte*, modo nomen est: quia junctum est ei genus, quo caret semper adverbium. VENIUNT. Crescunt, ut alibi I. Georg. 54. *Illic veniunt felicius uvae*. CAMPOSQUE ET FLUMINA LATE CURVA TENENT. Per transitum ostendit, in quibus locis arbores sponte sua nascantur, scilicet in humidis: Nam terra mater est rerum omnium, & seminum cunctorum creatrix.

12. UT MOLLE SILER. Arboris genus est, *Siler*. Et notandum genus neutrum de arbore; quod est admodum rarum.

VARIORUM.

Naturae contenta manu, Zephyrique favore Parturit, & tanta natorum prole superbit. ita Sueton. Aug. xciv. & Galb. I. *sobolem* dixit de pullis ex arboribus enatis. BURM.

4. HIC OMNIA. Vossian. prior habebat, *hic omnia sunt plena*: illud vero *sunt* ex glossa migravit in ipsum textum. vid. lib. I. §. 463. BURM.

8. DIREPTIS CRURA COTHURNIS. *Dereptis* bene Mentelianus prior. HEINS.

II. CAMPOSQUE. *Campos* Zulichem. *tenent* vero eleganter. & hic locus addi potest illis, quae ad Ovid. II. Fast. 465. notavi. BURM.

12. LEN-

¹⁴ *nemora inter frondea*, id est frondosa Fabr. vid. L. Aen. 197. ¹⁵ singularis Fabr. al. ¹⁶ *terras* pluit V. L. Vof. R. ¹⁷ desunt V. L. B. Vof. R. Basil. ¹⁸ desunt V. L. Vof. R. Steph. Dan. ¹⁹ *latis* Fabr. al. forte explicatio est non *trā dereptis*, de quo verbo non agit Servius, sed *trā cothurnis*, & tunc *altis*, vel *calceis altis* posset legi. BURM.

Populus, & glauca canentia fronde salicta.

Pars autem posito surgunt de semine: ut altae

15 Castaneae, nemorumque Jovi quae maxuma frondet

Aesculus, atque habitae Grajis oracula quercus.

Pullulat ab radice aliis densissima silva:

Ut cerasis, ulmisque: etiam Parnasia laurus

Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

20 Hos

SERVII.

13. GLAUCA CANENTIA FRONDE SALICTA. Locum salicum, pro ipsis arboribus posuit; bene autem ait & *Glauca*, & *Canentia*: nam salix ab una parte alba est, ab altera viridis. Sane Cacephaton est, *Glauca canentia*.

14. PARS AUTEM POSITO &c. Quacunq; ratione projecto, vel ab avibus, vel ab hominibus: ne²⁰ incipiat esse industriae. Dicit quippe pleraeq; arbores ex semine nasci, non studio hominum jacto, sed quocunq; modo & eventu. PARS SURGUNT. Pro surgit.

15. NEMORUMQUE JOVI, QUAE MAXIMA', &c. Ordo est: Nemorumque maxima aesculus, quae Jovi frondet, id est, quae crescit in²¹ Dodonaeo nemore, quod erat Jovi consecratum.

16. ATQUE HABITAE GRAJIS ORACULA QUERCUS. Nam in Dodonaeo nemore arbores, dantes responsa, fuisse²² dicuntur. *Habita*e autem *Grajis*, vel quasi non credens dixit, vel quasi²³ Italus, qui loca illa nesciret: vel revera quondam *Habita*e, quia illo tempore jam silebant.

17. PULLULAT AB RADICE. Mira in singulis est²⁴ proprietas: nam ait: *Sponte sua veniunt: surgunt de semine: pullulant ab radicibus*.²⁵

18. UT CERASIS, ULMISQUE. *Haec cerasus*, *bis cerasis* facit. Sane *Cerasus* civitas est Ponti, quam cum delessent Lucullus, genus hoc pomi inde advexit, & a civitate²⁶ *Cerasum* appellavit.²⁷ [Nam arbor *cerasus*: pomum *cerasum* dicitur.] Hoc autem etiam ante Lucillum erat in Italia, sed durum; &²⁸ *cornum* appellabatur: quod postea mixto nomine,²⁹ *cornocerasum* dictum est. PAR-

NASIA LAURUS. A Parnaso monte Apollini consecrato.

19.³⁰ [PARVA SUB INGENTI. Id est, radice majoris minor crescit & surgit, sicut videtur in lauris.]

VARIORUM.

12. LENTAEQUE GENISTAE. *Genistae* in scriptis plerisque. & recte. HEINS. *Lactaeque* Mentelianus prior a manu prima, & *molle* etiam Francianus. *lentas genistas* flexiles explicat commentator ad Horat. Epod. xv. ut *lenta vitis* lib. I. 265. & passim. vid. ad Grat. Cyneg. 130. *lenteque* Edit. Juntina. BURM.

14. POSITO SURGUNT. *Surgunt posito* Zulich. *surgant* Venetus. *positum semen* de projecto, temere cadente, exponunt plurimi, unde arbores surgunt. & certe ita *positae nives* Horat. III. Od. 10. ubi vid. veteres commentatores. quae delapsae jacentes in terra sunt. vid. Broukh. ad Propert. I. VIII. 9. ubi *positae prunae* sunt coelo delapsae. sed Guell. ad Virg. VI. 611. *ponere* vim cumulandi & asserendi habere ait, quod non Virgilii loco, non Propertii convenire posset. Ovid. xv. Epist. 151. & XI. Met. 46. *positas frondes*, quae ceciderunt, dicit. & ita tria genera & modos creandarum arborum faceret Poeta ex Servii sententia. unum quod sponte, natura ipsa producente, provenit: alterum, ex posito semine, nulla cura tamen hominum: tertium, quod ex radicibus pullulat. sed si *positum semen* ita, ut vulgo, capiatur, non video, quid differat a primo genere, quod sponte pro-

²⁰ incipiant Basil. ²¹ Dodonae G. ²² dicunt al. dicuntur. Columbae enim semper super quercum fata cecinerunt. G. ²³ Italus q. l. i. nescirent B. ²⁴ varietas G. ²⁵ RADICE. eleganter per numeros adfectat varietas (f. varietates, vel assectata varietas) ne enumeratione simili offenderet auditorem. G. ²⁶ *Cerasum* L. Vof. R. V. G. qui idem mox repetit, ²⁷ defunt B. *Cerasos* Lucilius (Lucullus) capto oppido Cerae (*Ceraso*) in Italiam primus attulit. G. ²⁸ *cornu* B. ²⁹ *cornocerasum* L. Vof. R. ³⁰ defunt J. Vof. R. V. Steph. Dan.

- 20 Hos Natura modos primum dedit: his genus omne
 Silvarum, fruticumque viret, nemorumque sacrorum.
 Sunt alii, quos ipse viâ sibi reperit usus.
 Hic plantas tenero abscidens de corpore matrum
 Deposuit sulcis: hic stirpes obruit arvo,
 25 Quadrifidasque fudes, & acuto robore vallos:

Sil-

SERVIL

20. HOS NATURA MODOS PRIMUM DEDIT. Bene *primum*: nam, ut ³¹ etiam supra diximus, favor naturae fuit etiam ad alios inveniendos usus: contra naturam enim nihil hominum inventum ³² valeret.

22. VIA. Ratione, ut IV. Aen. 478. *Inveni, germana, viam.* ³³ [REPPERIT. Adinvenit: & dicit illa, quae prius dixerat, ex ipsa natura omnem originem ducere; haec autem, quae sequuntur, usu & studio adinventa ³⁴ sunt, non obstitente tamen in his etiam natura.]

23. HIC PLANTAS TENERO. Inter plantas & *plantaria*, hoc interest, ³⁵ quod *plantae* raptae sunt de arboribus: *Plantaria* vero, quae ex seminibus nata, cum radicibus & terra propria transferuntur, ut: *Et viva sua plantaria terra.*

24. SULCIS. Fossis, ut infr. 289. *Ausim vel tenui vitem committere sulco.* HIC STIRPES OBRUIT ARVO. Altius deponit validiores cum radicibus plantas.

25. QUADRIFIDASQUE SUDES. Ita robustas, ut possint in quatuor partes dividi. ET ACUTO ROBORE. ³⁶ Pro acuti roboris accipimus. Et bis idem ³⁷ est dictum: nam & *valli*, & *fudes*, idem sunt.

VARIORUM.

provenit, nam & illae arbores ex semine surgunt, quod temere vel ex arboribus cadens, vel ventis alio delatum originem dat virgultis & arboribus. & hic humanam opem desiderari docet oppositio prioris generis, quod *nullis hominum cogentibus* provenit. vid. Serv. ad *ŷ.* 219. ego hic de semine ab hominibus, qui *plantaria* instituerunt, sed quae inde crescunt silvestria & feros fructus ferunt,

posito malim intelligere. nam *ponere* est ordinis & rationis certae verbum. ut I. Ecl. 74. *pone ordine vites.* Senec. Ep. LXXXVI. *olivum nemo non alteri ponit.* & paulo post. *olivum, quod viti duobus modis dispositum.* & passim de arboribus. sic & de semine Propert. II. VIII. 32.

Qui sterili semina ponit humo.

ubi vide Passerat. sic infr. 357. *seminibus positis.* & hoc differre a *seminibus jactis*, quae sparguntur temere sine ordine, ut possunt dici semina, quae ex arboribus cadunt, aut alio casu. ita infr. 57.

Quae seminibus jactis se sustulit arbor.

ubi Servius *quocumque modo jacto*. licet forte Poetas hoc discrimen non semper observasse religiose diffiteri nolim. BURM.

16. AESCULUS. Sic recte in scriptis melioribus, non *Esculus*. quod & in Siliii Italici, Nasonis, & aliorum poetarum veterum membranarum deprehendi. alii in Plinianis & Vitruvianis pariter invenere. ita & Glossae veteres, *Aesculus*, *ad. dud.* HEINS. Et ita in Suetonii codice Memmiano, in Galb. cap. 11. BURM.

Ibid. GRAJIS. *Grais* Regius, Vossian. Parrhas. & alii. & ita fere semper.

17. AB RADICE. *A radice* Venetus & Moreti quartus. vid. I. 20.

18. ETIAM. *Et jam* Gudianus, Menagianus alter, Leidensis unus & Venetus. & ita apud Gellium IV. 17. legitur. sic & infr. *ŷ.* 67. & III. 189. & passim. vid. Drakenb. ad Liv. I. 47. BURM.

22. ALII, QUOS IPSE VIA. *Alia quas ipse via* Mediceus a manu secunda. Forte, *sunt aliae quas ipse viae sibi reperit usus.* in Veneto *Sunt alii quos*

³¹ jam B. deest Basil. ³² valere Vof. ³³ deest L. Vof. R. V. Steph. Dan. ³⁴ esse Fabr. ³⁵ deest B. nam plantae L. Vof. R. V. quod plantae sunt, quae de suis arboribus nascuntur. *plantaria* v. q. de suis. nata &c. G. ³⁶ & acuti B. ³⁷ dixit al. refutat hic Servium Cerd.

Silvarumque aliae pressos propaginis arcus
 Expectant, & viva suâ plantaria terra.
 Nil radicis egent aliae: summumque putator
 Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.

30 Quin & caudicibus sectis (mirabile dictu)
 Truditur e sicco radix oleagina ligno.
 Et saepe alterius ramos impune videmus

Ver-

SERVII.

26. SYLVARUMQUE ALIA PRESSOS PROPAGINIS. ³⁸ Propago praecipue vitibus congruit: unde apparet SYLVAS, eum etiam de vitibus dicere. ³⁹ [ARCUS autem bene ait: nam ita reflectuntur propagines vitium, cum in terra ponuntur, ut in medio sui in terra jaceant, & utrimque capita terra excedant.]

27. ET VIVA SUA PLANTARIA TERRA. Et aliae sylvarum expectant plantaria cum sua terra viva, id est, naturali, ut I. Aen. 167. *Vivoque sedilia saxo*, ⁴⁰ [id est, naturali.] Inde est infr. 268. *Mutata ignorent subito ne semina matrem*.

30. QUIN ET CAUDICIBUS SECTIS. *Caudicibus* ⁴¹ posuit pro *codicibus*: sicut *caulem*, pro *colem*: *sauricem*, pro *sorice* dicimus. ⁴² Fit autem, [quod nunc dicit] de oliva & myrto: quarum ficci stipites secantur usque ad medullam; & ⁴³ terrae infossi ex se arbores ⁴⁴ creant: quod sine dubio ⁴⁵ mirandum est.

31. TRUDITUR. Urgente natura ⁴⁶ procreatur. E SICCO LIGNO. EX ARIDO. RADIX OLEAGINA. ⁴⁷ Derivatum ab olea.

32. IMPUNE VIDEMUS. Sine damno sui. Et loquitur de infusione. Sane *infusas* arbores dicimus: *infusas* vero causas, aut fabulas.

VARIORUM.

quos ipse viam. quomodo & Longobardicus Pierii, non invenusta appositione. *sunt alii* a manu prima in altero Menteliano. Magnus Scaliger Prolegomen. in Manilium, *sunt aliae*, quas ipse vias *sibi repperit usus*. HEINS. Ita non nominato Sca-

ligero, Keuchenius ad Samonici cap. XL. citat. Cod. Regius pro glossa, *alii*, scilicet modi: recte, sunt alii modi, quos usus ipse sibi reperit viâ, id est arte, ratione, industria & experientia. ut centies *via* apud nostrum & alios. BURM.

23. ASCINDENS DE CORPORE MATRUM. *Abscidens* primus & tertius Mentelianus, Gudianus, & alii tres cum primo Vossiano. *abscidere* ab *abs* & *caedo*. sic Lib. v. Aeneidos §. 685. in quibusdam codicibus, *bumeris abscidere vestem*. libro IV. §. 590. in plerisque veterum, *Plavensisque abscisa comas*. & probat Vossius libro III. cap. 26. de Analogia. sic & vetustus codex Paterculi II. 66. & Prudentii exemplaria Apotheos. §. 945. ubi diximus. HEINS. *Abscidens* etiam Regius, Francianus & fragm. Moreti. de hoc verbo multa viri docti. vid. quae notavit Oudendorp. ad Lucan. III. 33. & passim alii. BURM.

26. ALIAE. *Alia* Leidensis. *arcus* Venet.

27. EXPECTANT. Aliquid turbatum fuisse in scriptis suspicor ex varietate apud Serv. ad IV. Aen. 231. ubi *flexas p. arcus nexae spectant* codices quidam; *hoc nec se spectant* Steph. Ed. vid. infr. §. 237. BURM.

28. PUTATOR. *Putatum* fragm. Moreti.

30. CAUDICIBUS. *Caudex* & *truncus* non sunt unum & idem. *caudex* enim frondes habet, *truncus* vero nullas. FABER. Glossa Regii Cod. *modis vel stipitibus*.

31. E SICCO. *Ex sicco* Menag. alter.

32. ET SAEPE. *At* Menagius alter & Zutichemius.

33. MU-

³⁸ Haec praecipue G. ³⁹ desunt L. V. Vol. R. Steph. Dan. ⁴⁰ desunt Basil. ⁴¹ desunt B. ⁴² Fit autem hoc de oliva L. V. Vol. B. R. omisso alia. ⁴³ terra V. L. Vol. R. Basil. ⁴⁴ signum al. ⁴⁵ mirum Fabr. al. ⁴⁶ procreatur, ut infr. 74. *truncus de cortice gemmas* Fabr. ⁴⁷ derivatum B. derivatum ab olea, ut *sarrigena* a terra & *generando*. G.

- Vertere in alterius; mutatamque insita mala
 Ferre pirum, & prunis lapidosa rubescere corna.
 35 Quare agite o, proprios generatim discite cultus,
 Agricolae, fructusque feros mollite colendo:
 Neu segnes jaceant terrae. Juvat Ismara Baccho
 Conferere, atque olea magnum vestire Taburnum.
 Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
 40 O decus, o famae merito pars maxuma nostrae,
 Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.

Non

SERVIL

34. LAPIDOSA CORNA. ⁴⁸ Dura. Alibi III. Aen. 649. *Lapido/aeque corna Dant rami.*

35. PROPRIOS GENERATIM. *Generatim*, ⁴⁹ per singula genera. *Generaliter* autem est simul omnia. *γινώσκω; κατὰ γένος.*

36. ⁵⁰ [FRUCTUSQUE FEROS. Qui non sunt apti humanis usibus: sive *feros*, sylvestres & incultos. MOLLITE. Aptos facite. COLENDO. Vel cultu.]

37. SEGNES TERRAE. Pigrae, infoecundae: & docet posse industria etiam loca asperrima ad fertilitatem ⁵¹ perducere. ISMARA. ⁵² Mons est Thraciae.

38. OLEA MAGNUM VESTIRE TABURNUM. ⁵³ [Per hos montes significat etiam montuosa & aspera loca tentanda esse.] TABURNUS autem mons ⁵⁴ Campaniae. VESTIRE vero, implere significat.

39. TUQUE ADES, MAECENAS. Adepto, & inceptum favorem omnibus libris impendito: nam ubique eum invocat.

40. O DECUS, O FAMAE MERITO PARS MAXIMA NOSTRAE. Horatius I. Od. I. O & praesidium, & dulce decus meum.

41. PELAGOQUE VOLANS DA VELA PATENTI. Simplici generi carminis praesta favorem, ut *Vela*, favorem accipiamus: *Patiens pelagus*, carminis facilitatem. ⁵⁵ Hoc autem carmen facile est

se, ipse significat dicens, & IN MANIBUS TERRAE: hoc est, in facili & in promptu res posita est.

VARIORUM.

33. MUTATAM. *Mutata* Mentelii tertius & Leidenfis primus & Regius.

35. QUARE AGITE O. Tò o abest a Mediceo. HEINS.

36. FRUCTUSQUE FEROS MOLLITE COLENDO. *Cultusque feros* Macrobius Saturnal. libro VI. cap. 6. & Scholiafies Horatii Crucquianus libro II. Sat. 266. sed Nonius Marcellus stat pro vulgata lectione in *colere*. male etiam Macrobius *mollire*. HEINS. Qui *feros cultus* protulere, versabantur ob mentem Horatii illa lib. I. Od. x. *qui feros cultus hominum recentum voce formasti*. sed *cultus mollire colendo* est idem, quod *cultus mollire cultu*. quod absurdum. BURM.

37. NEU. Ne Menagii alter.

38. TABURNUM. Cerdia notat Car. Stephan. *Tiburnum* legere, & juxta Tibur montem intelligere. male. vid. ad Gratii Cyneg. 509. BURM.

39. DECURRE. *Discurrere* alter Rottendorphii. *inceptum una* Francianus.

40. O FAMAE. O patriae Moreti sec. a m. pr.

41. PELAGOQUE VOLANS. *Volens* in Leidenfis codice. Adi notas Aeneidos v. y. 219. sed *volans* apud

⁴⁸ dura sunt a qualitatibus baccarum. *Corna* genus arboris, de qua hastilia sunt, & non *cornus* habet fructum G. f. quae habet fructum. ⁴⁹ est per singula L. V. R. B. sed hic caret *per genera*. ⁵⁰ desunt Vol. L. V. R. B. Steph. Dan. ⁵¹ produci Fabr. al. perducere B. Vof. R. ⁵² montes Thraciae L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. al. ⁵³ desunt Basil. deinde tendenda esse Dan. tenenda Fabr. ⁵⁴ Campaniae, vel Sabinorum, vel Apuliae G. ⁵⁵ Ac si aperte dicat, mihi auxilium da in hoc labore, quia Poeta es tu, siue placeant, quomodo curae fuerint tibi quaecumque pono. G.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
Ferre vox. Ades, & primi lege litoris oram.

45 In manibus terrae. Non hîc te carmine ficto,
Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.

Sponte sua quae se tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, sed laeta & fortia surgunt.
Quippe solo natura subest. tamen haec quoque si quis

50 In-

SERVII.

42. NON EGO CUNCTA MEIS AMPLECTIVER-
SIBUS OPTO. Id est, Non sum universa dicturus:
nec enim possum: quare & suam ⁵⁶ verecunde ex-
tenuat possibilitatem; & Maecenatis auribus ex sui
carminis brevitate blanditur. Alii aliter accipiunt.
Constat Maecenatem fuisse literarum peritum, &
plura composuisse carmina: nam etiam Augusti
Caesaris gesta descripsit, quod testatur Horatius,
dicens II. Od. XII. 9. *Tuque pedestribus* ⁵⁷ *Dicis*
historiis praelia Caesaris, Maecenas, melius, du-
ctaque per vias Regum colla minacium: ut hoc
nunc dicat: INCEPTUMQUE UNA DECURRE LA-
BOREM; Id est, adesto, & simul scribamus: licet
enim, quae tu scribis, constet esse ingentia; meum
autem carmen & breve sit, & totum id explicare
non possum; debes ⁵⁸ tamen favere minoribus: ut
PELAGOQUE VOLANS DA VELA PATENTI, ⁵⁹ sit
ingentia scribe: & PRIMI LEGE LITTORIS O-
RAM, ⁶⁰ fave minora scribenti. NON EGO CUN-
CTA MEIS. Lucretii versus; sed ille *aenea vox* ait,
non *ferrea*. ⁶¹

44. PRIMI LEGE LITTORIS ORAM. *Lege*,
nauticus sermo ⁶² est, qui nunc & ad ⁶³ navigium,
& ad ⁶⁴ lectionem potest referri: nam hoc dicit:
faveto principio, vel humilitati carminis mei. ⁶⁵

45. IN MANIBUS TERRAE. Id est, in facili, &
in ⁶⁶ promptu est, terrarum descriptio: quod *apo-*

xyper Graeci dicunt. ⁶⁷ NON HIC TE CARMINE
FICTO, ATQUE PER AMBAGES ET LONGA EX-
ORSA TENEBO. Id est, simpliciter universa de-
scribam: neque ut in Aeneide, aliquibus figmen-
tis, aut ullis utar ambagibus. ⁶⁸

46. LONGA AUTEM EXORSA, dicit prooemia
longe repetita, quae constat esse vitiosa. ⁶⁹

47. SPONTE SUA, &c. Ad illud, quod omiso-
rat, redit, & exequitur qualitatem trium geno-
rum, ⁷⁰ quae supra memoravit: arborum scilicet
sponte natarum, procreatarum ex semine, & ea-
rum, quae de radicibus pullulant.

48. INFOECUNDA QUIDEM. ⁷¹ Fructu carentia:
& per transitum rem physicam ⁷² tangit: nam se-
men falicis esum, dicitur infoecunditatem mulieri-
bus gignere. Et supra 13. ait: *Glauca canentia*
fronde salicta. LAETA ET FORTIA. ⁷³ Quasi hoc
in ipsis arboribus genus sit foecunditatis.

49. QUIPPE SOLO NATURA SUBEST. Quia,
ut supra diximus, naturaliter rerum omnium ma-
ter est terra, & universa intra se continet semina.
Hinc est: *Quippe solo natura subest*. Nam *natura*
dicta est ab eo, quod nasci aliquid faciat. Mire
autem ait SUBEST, id est, inest latenter: ⁷⁴ nam
non apparet. Unde Epicurei dicunt nihil esse,
quod non habeat originem sui: nam hoc est, *Gi-*
gni ⁷⁵ *de nihilo nihil; in nihilum nil posse reverti.*

[HAEC

⁵⁶ deest Basil. ⁵⁷ *dicis* vulgo. *dicens* B. Fabr. al. in B. erat superscriptum etiam, *minacium*. ⁵⁸ tantum V. ⁵⁹ ut
sit Vof. R. ⁶⁰ favere B. ⁶¹ LINGVAE CENTUM. Homericus sensus Graeci Poetae G. ⁶² est, (ut *litora*que Epiri legi-
mus) Fabr. ⁶³ navigandum Steph. Dan. & al. ⁶⁴ dictionem G. ⁶⁵ Transit festinationem, ut *vada dura lego* (III.
Aen. 706.) G. ⁶⁶ praerupta G. ⁶⁷ ut in manibus terram habeam, non praelia G. ⁶⁸ *Ambages*, circuitus ab ambien-
do dicti G. ⁶⁹ *Exorsa*, prooemia longe petita, vel locutiones. hoc dicit, ipsam rem tibi indicabo. G. ⁷⁰ deest B. me-
moraverat R. Vof. B. V. L. ⁷¹ Foetu Steph. Dan. al. ⁷² tetigit V. B. L. Vof. R. ⁷³ quasi in hoc ipsis arb. al. ipsa
genus V. L. B. Vof. R. est Vof. L. R. B. ⁷⁴ quia Steph. Dan. deest B. ⁷⁵ *de nihilo nihilum* B. *nihilum in nihilum* Fabr.
al. *de nichilo, nichilum nil*. Vof. L. R.

50 Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint silvestrem animum: cultuque frequenti
In quascumque voces artis, haud tarda sequentur.
Nec non & sterilis, quæ stirpibus exit ab imis,

Hoc

SERVII.

76 [HAEC QUOQUE SI QVIS. Scilicet infoecunda, sed fortia.

50. INSERT. Si quis eis fructiferarum arborum furculos inferat.] SCROBIBUS MANDET MUTATA SUBACTIS. Nos *scrobes* genere dicimus masculino: licet Lucanus VIII. 756. dixerit contra artem: *Exigua posuit scrobe*. 77 [Duas autem hic res dicit, videlicet, ut aut inferantur infoecundæ arbores foecundis & fructiferis; aut certe mutantur de suis locis, & fossis immittantur: utrumque enim eis infoecunditatem aufert.]

51. EXUERINT SYLVESTREM ANIMUM. Naturalem asperitatem & infoecunditatem.

52. ARTES. Foecunditates, ex arte venientes.

VARIORUM.

apud Diomedem Grammaticum occurrit. HEINS. *Potenti* Menagius primus. *potenti* Gudianus. *pelago volans* Glossator Regii Cod. exponit *carmine succurrens*, inepto Grammatici acumine: nec Servius ad hanc vocem aliquod notavit, unde credo veram lectionem esse, *volens*, quod favorem & benevolentiam notat, ut vulgo notum: & commutasse has voces librariorum patet ex notis ad Ovid. II. Met. 128. BURM.

43. ORAQUE. *Orave* Zulichemius. hunc versum ex Hostio transfussisse Maronem notat Macrob. lib. VI. cap. 3. BURM.

44. FERREA. Debuisse *aeneam* vocem dixisse, multi volunt. ut apud Ovid. I. Trist. v. 53. ex Heinsii emendatione,

Si vox in fragili mihi pectore firmior aëre.

ubi vide Heinsii notas. sed eodem redire putat Martin. de Roa II. Sing. 3. quia veteres aere pro ferro utebantur, & passim haec metalla Poetae commiscere solent. & ita *Ferreus somnus* nostro lib. X. 745. qui Homero *ἰπποῦ χαλκίῳ*. vid. ad lib. VI. Aen. 625. Unde credo hunc locum emendari

debere: non enim *aeneam* vocem dixit Lucretius, sed Homerus II. B. 489. & ibi legitur, *Lucretii versus sublatus de Homero*, sed ille aenea vox dixit, scilicet Homerus. Emmenestius nos ad Gifanii Collectanea alegant. & verum est eum explicare *aeream* vocem; sed locum Lucretii non notat. BURM.

Ibid. ORAM. Undam Edit. Juntae. *horam* Zulichem.

45. IN MANIBUS TERRAE. Clarissimo Dorvilio non placebat Servii explicatio. quia *in manibus terrae* dicuntur esse, quæ vicinæ, ad quas statim proram advertere licet, ut loquitur lib. IV. 117. & haec locutio, uti plerumque de iis, quæ tempore vicina sunt, usurpatur, sic tamen & proprie de iis, quæ loco proxima, adhibetur recte. Virgilius lib. XI. Aen. 310. *inter manus* ita accipit. *primi litoris ora*, merito in manibus esse dicitur, ut quæ adtingi possit. sic Leander apud Ovid. Ep. XVIII. v. 179.

Paene manu, quod amo, tanta est vicinia, tango.

alioquin, *in facili, in promptu* non negarim posse significare. sic *in manibus* apud Libanium Epist. XLVII. *ἄκουσ' τοὺς φάβους εἰς ἀμφοῖν ἡμῶν, καὶ τῷ Πύρρῳ γιφύρας γυγνίσαι, καὶ τῇ διὰ βασιλῆος ἐν χερσὶν εἶναι*. vide Cerdam. Haec vir Clarissimus. recte & generatim *in manibus* esse dicuntur, quæ praesentia sunt, obvia ad sunt, nec longe a nobis remota. Liv. IV. 57. *Haec contentio nimine idoneo tempore, quam tantum belli in manibus esset, occupaverat cogitationes hominum*. Curtius IV. IV. 13. *Saxa, & quidquid manibus fors dederat, ingerentes*, ubi quidam codices *in manibus*, & *in manus*. & ita *ad manus*, *sub manu*, & similia passim occurrunt. vide quæ diximus ad Sucton. Caes. LXXXIV. BURM.

Ibid. CARMINE FICTO. Notat Hesiodum, qui in describenda agricultura variis fabulis detinet lectorem. NANSIUS.

47. IN LUMINIS ORAS. *Autas* a manu secunda

76 desunt L. V. R. Vol. Steph. Dan. ad *scrobibus* v. 50. videlicet inf. Basil. 77 desunt iidem.

Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:

55 Nunc altae frondes, & rami matris opacant,
Crescentique adimunt foetus, uruntque ferentem.

Jam,

SERVII.

54. HOC FACIET. Id est, ⁷⁸ erit foecunda, ⁷⁹ si fuerit inde translata. ⁸⁰

56. ⁸¹ URUNTQUE FERENTEM. Quae ferre potest, si ei umbra non noceat.

VARIORUM.

da Mediceus cum Gudiano. quomodo & uterque Mentelianus & caeteri ad unum omnes. quod aridet, cum praecesserit *lege litoris oram*. Cicero in Arateis, *se pariter cum sole in luminis auras Effert*. Laetantius Elegia de Phoenice: *Atque ubi Sol pepulit fulgentis limina portae, Et primi emicuit luminis aura levis*. Videantur tamen annotata Aeneidos VII. §. 660. HEINS. *Quae quae tollunt alter Rottendorphius. oras tuetur Cerda ex lib. VII. 660. sed & ibi varia est lectio, luminis auras. ut & aliis locis. quare utrumque defendi potest. mihi tamen auras magis placet, quia centies in auras tollere simpliciter dicitur, ut & in luminis auras. quod idem esse quod ad coelum, vel aëra & quidquid supra humum tollitur, docuimus ad Gratii Cynege. 138. sic mox 81. ad coelum exire, & aëra per vacuum, & exsurgere ad auras II. Aen. 699. & III. 108. Anchises se tollit in auras, id est surgit humo. & apposite ad hunc locum apud Ovid. III. Fast. 234. herba se tollit in auras. & sub auras IV. Aen. 494. sub divo: immo ad sidera poema *niti* dixit infr. §. 427. & similia passim occurrunt hyperbolica locutione. & ad auras aetherias arborem ait tendere infr. §. 291. quod plus est, quam ad aëreas. aether enim altior aëre. v. Serv. ad I. Aen. 394. & alibi; & ipse Lucretius *aëris auras* dixit III. 457. & 568. & alibi. *oras* tuetur Colum. ad Enn. p. 80. & Gifanius in Collectaneis. BURM.*

49. SOLO. Soli Mentelius primus, a manu prima. & tertius a manu secunda. Glossa Reg. (ubi turbata erat scriptura & correctæ, & solo, facta ex alia lectione) *sub arbore latet. subest* recte explicat Servius, quia latenter, & sine arte conspicua vi-

res suggerit. respexit forte haec Quintil. de Inst. x. 2. *his, quae in exemplum adsumimus, subest natura & vera vis*. Catrocius per *Naturam*, quam majore litera scribit, Deum naturae, qui agit omnem molem, & magno se corpore miscet, intelligit: quod eodem quidem redire posset, sed nimis generatim loqueretur. omnia enim a Deo naturae oriuntur & crescunt: sed haec sola vi terrae, in qua proveniunt, sine cultura surgunt fortis & laeta. BURM.

Ibid. HAEC QUOQUE. Hoc quoque Venetus. vid. ad Ecl. VI. 9.

50. AUT. At Menagianus prior & Pharras. *mandet mundata* Moreti secundus.

51. SILVESTREM ANIMUM. *Silvestrim* Mentel. pr. *animum silvestrem* Leidens. unius. *cyltoque* Gudian. a m. pr.

52. VOCES. Voles Mediceus. quomodo & Gudianus a manu secunda. deinde idem Mediceus a manu prima, *Hoc faciat non faciet*. ut & Gudianus. etiam *haud tarda sequantur*, non *sequuntur* primus Moretanus. HEINS. *Sequuntur* secundus Moreti. *ad quascumque* fragmentum Moreti. *voces* praefarendum, quod *to sequentur* exigit. II. Amor. XVI. 35.

Et vocet in rivos parentem rusticus undam.

vocare domini est, (vid. Heins. ad Ovid. III. Ep. 100.) qui *imperat arvis* & arboribus. qui *cogit*, ut supr. 10. *domat*. 62. in quibus locutionibus creber est Maro. simili Metaphora Ovid. v. Met. 668. *qua vocat ira, sequemur*. BURM.

54. DIGESTA. *Disiecta* Ed. Venet. vid. inf. §. 267.

56. CRESCENTIQUE. *Crescentisque* Mentelianus, tertius Gudianus, Zulichem. & Rottendorphius tertius, & Regius a m. pr. *crescentisque* Vossianus alter, Menagianus prior & Venetus & Francianus.

57. JAM,

⁷⁸ deest al. ⁷⁹ si inde transferatur Steph. Dan. ⁸⁰ DIGESTA posita & plantata, id est, si liberum spatium habeat. Fabr. & al.

⁸¹. 55. NUNC ALTAE FRONDES, hoc est frondes & rami arborum, ex quibus oriuntur, nocent his, & suis umbris foecunditatem avertunt, & prohibent. Fabr. & al.

N n 2

Jam, quae seminibus jactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant sucos oblita priores:
60 Et turpis avibus praedam fert uva racemos.

Sci-

SERVII.

57. ⁸² JAM, QUAE SEMINIBUS. Id est, quae ex semine quocumque modo jacto orta est. *Jam* particula hic pro praeterea ponitur: & tempus quidem significat, ut v. Aen. 638. *Jam tempus agi res.*

58. NEPOTIBUS. Arbusculis, quae ex ea oriuntur. FACTURA UMBRAM. Sui magnitudine & opacitate.]

59. POMAQUE DEGENERANT. Modo degenerant, in pejus vertuntur: alias in melius. *Poma* vero arborum ex semine procreatarum dicit: quas constat, ⁸³ nisi insitae aut translatae fuerint, non respondere qualitati seminis sui. FERT UVA RACEMOS. *Uvam* pro vite posuit, id est, fructum pro arbore. Sane *racemus* botryonis est pars; & ⁸⁴ *botryo* Graecum est: ⁸⁵ & sic hic *uvam* pro vite posuit: sicut Horatius, pro vino: nam ⁸⁶ ait I. Od. xx. 9. *Caecubum*, ⁸⁷ & *praelo domitam Caleno* *Tu bibes uvam.*

PHILARGYRII.

57. JAM, QUAE. *Jam* particula hic pro ⁸⁸ praeterea ponitur, & tempus significat, ut v. Aen. 638. *Jam tempus agi res.*

VARIORUM.

57. JAM, QUAE. Haec est Servii & vera manuscriptorum lectio. FABRIC. *Nam quae* prior Mentelianus cum Gudiano & Moretano uno & Zulichernio. HEINS. *Se sustulit* Venerus. *arbor* Menag. alter.

58. NEPOTIBUS. Video ceteros interpretes, quos ego quidem legerim, ita hunc locum explicare, ut vocem *nepotibus* ad versum illum Eclog. ix. 50. *carpent tua poma nepotes*, referendam putent. qui mihi non satis Virgiliani carminis sensum videntur assecuti: dixit enim poetice Virgilius *nepotes*, quos Theophrastus *παρὰλασάδας* & *πάβδος*. Cato autem *pullos* dixerunt. quo modo ali-

bi etiam videtur locutus, cum cecinit sup. §. 18.

Etiam Parnassia laurus

Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

& §. 23.

Hic plantas tenero abscondens de corpore matrum.

& §. 55.

Nunc altae frondes & rami matris opacant.

mecum autem facit perantiquus meus liber, cujus ego bonitatem nunquam tantopere probavi, quam cum in eo animadverti glossema aequae antiquo charactere, quod verbum illud *nepotibus*, exponeret *radicibus*: ut ex eo versu hic sensus eliciatur: fatas femine arbores, non modo ipsas tarde venire, utar autem Catonis & Virgilii verbo, verum etiam, ab ea arbore abs terra pulli qui nascuntur, sero crescere. hanc ego hujus loci veram sententiam puto. URSINUS. Sed refutarunt hanc explicationem Guellius & Cerdia. nec exemplum ullum adduci video, ubi *nepotes* de arborum *sobole* (qua voce utitur Sueton. Aug. xciv. & Galb. i.) & surculis dicantur. *matres* & *pullos* dici obvium, & a Rutgerio in Lect. Venus. cap. xi. pluribus illustratum. sed si *nepotes* liceret surculos vocare, etiam arbores *aviae* dicendae essent. sed ex arbore fata *filii*, non *nepotes* essent hic vocandi, si id voluisset Maro. praeterea agenti de tarde crescentibus arboribus, congruum est explicare illas non domino, qui eas instituit, sed ejus nepotibus & posteris umbram demum facturas. denique hunc Maronis sensum esse, docebit Senec. Ep. lxxxvii. ubi de Scipionis villa agit, & dicit, *se didicisse posse quamvis vetus arbusculum transferri. hoc nobis seminibus discere necessarium est, quorum nemo non olivum alteri ponit.* & addit *te quoque proteget illa, quae*

Tarda venit, seris factura nepotibus umbram. idem vero hic dicit quod Ecl. ix. 50.

Insere, Daphni, puros: carpent tua poma nepotes. vid.

⁸² desunt L. V. R. Vof. Steph. Dan. ad §. 59. ⁸³ nisi translata ea, ut insitae fuerint R. B. ⁸⁴ *Botryon* Graecum nomen est; *serpes* autem *racemos* labruscas dicit G. ⁸⁵ etsi hic Vof. & sic *uvam* Steph. Dan. ⁸⁶ sic ait Steph. Dan. ⁸⁷ *praelo*. V. L. *Caleno* Vof. L. R. *bibis* L. V. Vof. R. ⁸⁸ propterea Commel. & Amst. infr. §. 350.

Scilicet omnibus est labor inpendendus; & omnes
Cogendae in sulcum, ac multa mercede domandae.

Sed truncis oleae melius, propagine vites
Respondent, solido Paphiae de robore myrtus.

65 Plantis & durae coruli nascuntur, & ingens

Fr-
pro

S E R V I I.

62. COGENDAE IN SULCUM. In ordinem componendae: aut certe arandae. MULTA MERCEDE. Multo labore: a sequente, quod praecedat intellige.

63. SED TRUNCIS OLEAE MELIUS. Quia supra ait: *Truditur e secco radice oleagina ligna*: Et iam redit ad eos modos, quos invenit industria. Dicendo autem *Melius*, ostendit etiam alias arbores ex truncis posse ⁸⁹ creari. Sane *olea* est arbor ipsa; unde ⁹⁰ derivatum est *oleum*. *Olivum* vero fructus ipse, unde ⁹¹ *olivum* dicitur. Legimus tamen & *olivum* de arbore, ut Ecl. VIII. 16. *Incumbens tereti Damon sic coepit olivae*.

64. SOLIDO PAPHIAE DE ROBORE MYRTUS. Sicut & *olca*. *Paphiae* ⁹² autem, Venerae, a Papho insula, in qua Venus colitur. Huic autem myrtus consecrata est; vel quod haec arbor gaudet litoribus, & Venus de mari dicitur procreata: vel quod, ut Medicorum indicant libri, haec arbor apta est mulierum necessitatibus plurimis.

65. PLANTIS ET DURAE CORYLI NASCUNTUR. Duras dixit, non ad lignum, sed ad ⁹³ fructum ⁹⁴ ipsarum referens: alii EDURAE legunt, quasi non durae, ut paulo post: *Enodes trunci*: id est, sine nodis: ut e modo minuensis, non augentis habeat significationem. Sane *coryli* proprie dicuntur: nam avellanae ab ⁹⁵ Avellano, Campaniae oppido, ubi abundant, nominatae sunt.

V A R I O R U M.

vid. & infr. II. Georg. 294. BURM.

59. PRIORES. *Prioris* Mentelius primus & Leidenensis alter. *fucos* etiam Tullianus.

60. UVA. *Una* Menagianus alter.

Ibid. RACEMOS. Guidelot. ad Calpur. I. 5. racemum botryonem esse, non partem ait. NANSIUS.

61. INPENDENDUS. Philarg. infr. ad t. 288. legit *impendendus*. male. Sic III. 74.

Praecipuum jam inde a teneris impende laborem.

& II. 434. *impendere curam*. BURM.

62. MULTA MERCEDE. *Magna* Francian. ita Lucan. II. 455. *magna victi mercede*. Ovid. I. Am. II. 35. *magna datur merces*. Catroeus de magnis impensis capit. ego de labore, & molestia, quo ferae arbores mitigantur. vel de *fructu*, ut Taubm. vid. ad Phaedr. IV. I. *domanda* Gudianus. BURM.

64. SOLIDO. *Solido* & *Paphiae* Venetus. *Paphiae myrtus* nominativi casus esse cum Servio contendit Bentlejus ad II. Od. XVI. 5. Horatii. BURM.

65. ET DURAE. Legendum *Eduræ Coryli*, ut Servius. sed non explicandum pro non duris. in qua sententia, ut idem auctor est, veteres nonnulli fuerunt. quos imitati Mancinellus, Sipontinus, Ascensius. Imo vero *Eduræ coryli*, id est, valde durae. ut idem Servius lib. VIII. 610. exponit. alibi IV. Georg. 145. *eduramque pyrum*. & Ovidius in Arte III. 476. *Nec tamen edure, quod petit illa, nega*, id est obstinate & rustice. Haftenus auget. minuit porro in istis, *Enodis abies*, & *Enodes trunci*, qui sunt laeves & absque nodis. FABRIC. *Et duræ* Mediceus & Mentelianus caeterique fere omnes. perperam. vide Aeneidos VIII. 291. *Eduræ* Servius quoque agnoscit. in Menagiano priore *edureae*. HEINS. *Nascentur* Zulich. & Leidenensis alter. *edure* Francianus. vid. Observ. Miscel. Vol. VI. T. I. p. 285. ubi *eduras* minus duras explicat vir doctus. Catroeus ex Servio utramque in hac voce significationem agnoscit, ideoque ne ambigua sit, praefert & *duræ*. & ita IV. Ecl. 30. *Et duræ quercus*. nam illud *edurus*

pro

89 procreari V. L. Vof. R. 90 derivatio L. V. Steph. Dan. derivatio sit B. derivationem habes R. 91 oleum R. olivum est al. 92 adjectum myrtus, a Veneris urbe Papho, quae est in insula Cypro G. Paphia autem Veneria R. 93 fructum Vof. R. 94 deest B. 95 Vellino Vof. L. V. R. Avellino R. Abellino B. Avella Fabr.

Fraxinus, Herculeaeque arbos umbrosa coronae,
 Chaoniiue patris glandes: etiam ardua palma
 Nascitur, & casus abies visura marinos.

Inferitur vero & foetu nucis arbutus horrida:

70 Et steriles platani malos gessere valentis:

Ca-

SERVII.

66. HERCULEAEQUE ARBOS UMBROSA CORONAE. Ipse alibi VIII. Aen. 276. *Herculea bicolor cum populus umbra.*⁹⁶

67. CHAONIIQUE PATRIS. Jovis⁹⁷ Epirotici. ARDUA PALMA. Aut alta, aut ad quam difficile pervenitur.

68. CASUS ABIES VISURA MARINOS.⁹⁸ Est enim abietis species apta navibus, quam Sapium vulgo vocant.

69. FOETU NUCIS ARBUTUS HORRIDA. Versus dactylicus: nam male quidam *horrens* legunt. *Horrida* autem, hispida. Et jam transit ad infitio- nem, quae duplex est: nam aut infitio dicitur, cum,⁹⁹ fisco trunco, furculus¹ foecundae arboris sterili inferitur: aut oculorum impositio; cum, in- ciso cortice,² libro alienae arboris germen infe- rimus.

70. ET STERILES PLATANI MALOS GESSE- RE VALENTES, &c. Dicit quid in quam arborem³ debeamus inferere: in arbutu nucem; in platano malum; in fago castaneam; in⁴ orno pyrum: Sed *castaneae fagos*, eget expositione: non enim in castanea fertili infoecunda fagus inferitur: unde aut hypallage est, ut *Castaneae fagos*, sit pro fagi ca- staneas⁵ gessere: aut est mutanda distinctio, ut sit: *Et steriles platani malos gessere valentes Ca- staneae*. Hoc est, infoecundae arbores platani for- tes ramos castaneae portaverunt. FAGOS, ORNU- QUE INCANUIT ALBO FLORE PIRI. Secundum quam distinctionem, *fagos*, licet brevis sit *gos*,

finalitatis tamen ratione producit: ⁶ *Fagos* enim incipit esse nominativus casus Graecus singularis, non pluralis noster accusativus. Alii neutrum⁷ probant, & ita⁸ accipiunt: ⁹ *Castaneae flore fagos incanuit*: *Piri flore ornus incanuit*: ut finuliter *fagos* nominativus sit Graecus.

PHILARGYRII.

66. HERCULEAEQUE ARBOS &c. Quia Her- cules, cum ab inferis rediret, hanc primus arbo- rem dicitur contemplatus esse, & se inde coro- nasse, conveniente colore arboris illi eventui, quo e tenebris in lucem commeavit.

70. ET STERILES PLATANI MALOS GESSE- RE VALENTES. Alii legunt, & *steriles platani malos*, ut subintelligas *inferis*. si ita legendum erit, in sequenti sensu Hypallage est, *valentes fagi ges- sere Castaneas*.

VARIORUM.

pro *non durus* nullo loco veteris scriptoris proba- ri video, sed petatum est ex analogia *ro¹ enodis* & similibus. BURM.

66. HERCULEAEQUE. *Herculeae*, sine copula, Leidensis unus.

67. ETIAM. *Et jam* Gudianus, Menagianus, al- ter Leidensis & tertius Mentelii. vid. supr. §. 18. & *ardua* Tollianus. pro *palma* Francianus *plant.* BURM.

68. ABIES CASUS VISURA MARINOS. Hinc

an-

⁹⁶ Deerant, quae sequuntur ad §. 67. L. V. R. Vof. Steph. Dan. & recte, sunt enim ad verbum ex Philargyrio, ideo dele- vi, ne bis legerentur eadem. sed aliter haec exhibet G. hoc modo: Populum significat arborem, quia de populo fuit corona, quam portavit Hercules circa suum caput in infernum. Ipse alibi VIII. Aen. 276. *Herculea bicolor*. *Arnepolis* civitas a Ba- byloniis Herculem pro tempore colere dicitur. Idcirco hanc arborem ei dedicatam populum dicunt. Hujus folia noctis & lucis imaginem declarant. nec alia causa clavam ei adsignant, quanquam (forte, quam quod sit) sit inaequalibus vulneribus, per quam dierum inaequalitas intelligitur G. ⁹⁷ Epirotici, qui quercum matrem dilexit G. ⁹⁸ duo genera abietis sunt, aliud pro fabricis datur ad faciendas naves, *sapium* vulgo dicunt, vel pinum vulgo vocant. G. *sappinum*. L. V. R. Steph. Dan. al. ⁹⁹ infisso al. infixo Steph. ¹ infoecundae. fertili G. fecundae arbori inferitur Urf. Cod. ² libro alligatur alieno & arb. Cod. Urf. Dan. & alterius arboris V. alienae arboris germen inponimus. Est etiam arbor, cujus pomum *medon* dicitur; quod si in unum (s. si unum) edatur, tam jucundum est, ut & aliud exposcas. G. germen ingeritur B. ³ debeat B. ⁴ or- nu G. ⁵ deest L. V. R. Vof. B. ⁶ fagos autem i. e. n. casus singularis Cod. Urf. ⁷ putant L. a m. pr. ⁸ accipi- mus B. ⁹ *Castaneae fagos piri f. o. in.* L. V. R. Vof. B.

Castaneae fagos, ornusque incanuit albo
 Flore piri, glandemque sues fregere sub ulmis.
 Nec modus inferere atque oculos inponere simplex.
 Nam qua se medio trudunt de cortice gemmae,
 75 Et tenuis rumpunt tunicas, angustus in ipso

Fit

SERVII.

72. ¹⁰ [GLANDEMQUE SUES FREGERE SUB ULMIS. Id est, ulmi insertis sibi furculis quercuum glandes tulerunt.]

73. NEC MODUS INSERERE ATQUE OCULOS IMPONERE SIMPLEX. Aut, non est simplex ¹¹ aut fortuita ratio, sed ea, quae ingenti labore colligitur: aut hoc dicit: Non est idem inferere, ¹² quod & oculos imponere: quarum rerum discretionem hoc loco commemorat, ¹³ sicut nos diximus supra. ¹⁴

74. TRUDUNT. Propellunt, ejiciunt. TUNICAS. Id est, arborum interiores fibros. ¹⁵

VARIORUM.

audax abies dicitur Statio. VI. Thebaid. 104. & imitatus hunc locum Calpurn. Ecl. IV. 50. de lauro, *visura saepe triumphos*. BURM.

69. INSERTUR VERO EX FOETU NUCIS ARBUTUS HORRIDA. Mediceus a manu secunda, *Insertitur vero & nucis arbutus horrida foetu*, perperam. *ex nucis arbutus horrida foetu* Gudianus. in Rottendorphiano altero, *arbutus borrens*. praeterea & *foetu*, non *ex foetu* uterque Mentelianus cum Mediceo, & quinque alii ex nostris. recte, quamquam Probus in Arte Grammatica vulgarem scripturam omnibus numeris expressit. ut & Victorinus de Metris. Plin. Lib. XV. cap. 15. *Virgilius insitam nucibus arbutum, malis platanum, cerasis ulmum dicit*. HEINS. *Arbutus borrens* Zulichemius & alter Rottendorphius. & *foetu* pro *foetui*, praetuli. vide Taubman.

71. FAGOS. Cum jubeat inferi, ut par est, arborem frugiferam sterili Virgilius, magno Scaligero videtur esse accedendum, qui Prolegomenis ad Manilium castigabat, *Castaneas fagus. fagus, ai Φρυγι ἀρχαίως*. Priscianus tamen libro octavo vulgatum agnoscit. *fagus* certe legebatur a secunda

manu in priore Menteliano, quod ita accipi possit, ut dicat fagum incanuisse flore castaneae. fagus igitur esto singularis numeri. potuit etiam *fagos* pro *fagus* Graeca enuntiatione prolatum esse, quo Servium propendere video. vid. Vossium Artis Grammaticae II. 35. HEINS. *Flore Castaneae fagus* Abramus conjungit. Catroeus distinguit: *Castaneae fagus ornusque* &c. v. Taubmannum, & Scal. ad Catal. p. 59.

Ibid. INCANUIT. *Incanduit* secundus Moreti. *ornus incanuit* Venetus. *Hornusque* Zulichem.

72. FREGERE SUB ULMIS. *Legere* primus Moretanus. HEINS. *Glandesque* Moret. quart. Gudian. Vossian. Venetus & alter Rottend. sed ingratus sonus *glandes sues* & singularis ille, licet de pluribus, usitatissimus. ut saepe apud Lucanum & alios notavimus. vid. supr. lib. I. 267. &c. Suet. Claud. XXXIV. Harduinus ad Plin. XV. 15. Plinium in hoc Virgilii loco *cerasum* pro *glandem* legisse putat, & de hoc loco plura disputat Emend. IX. quae fere ad verbum sublegit Fran. Florido Sabino. in Collectaneis I. 12. *frangere* vero, quod non mutandum, convenit certe melius glandibus, quam cerasis, quorum officula pauci frangere, sed carne sua nudata exspuere solent, & ita ut *frangere saxo* farra & hordea supra I. 267. dixit, ita dentibus frangimus cibos, & quasi molimus. sic Samonicus de Medic. cap. XXXIII.

Ovis in stabulis fractas qui ruminat herbas.

ubi vide, quae notavimus. Juven. X. 9.

Porrum & cepe nefas violare, & frangere morsu.

Claud. III. Rapt. 43.

Si frangunt communia pabula, glandes.

& ita forte scriptura Leidensis codicis probari posset apud Ovid. XV. Met. 124.

Sive dapes arido confringere dente parabat.

ubi

¹⁰ defunt L. V. R. Vof. Steph. Dan. ¹¹ & L. V. R. Vof. B. ¹² qui V. ¹³ sic B. ¹⁴ *Inferere* dixit pro inferendo. *Oculi* sunt nodi arborum, e quibus frondes exeunt, vel gemmae G. ¹⁵ *libros*. Graece cortices arborum *ἀβρύα* (f. *χρῆταις*) dicunt. *librum* dicunt inferiorem corticem. *plantae* a pangendo, quasi *pangae* dicuntur. G.

Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci refecantur, & alte
Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces

80 Plantae inmittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad coelum ramis felicibus arbor:
Miraturque novas frondis, & non sua poma.

Prae-

SERVII.

76. HUC INCLUDUNT. Quia ait ex aliena arbore: & est mutatio: ideo non ait *hic includunt*,¹⁶ [sed *huc*.] Sic Cicero: *Includuntur in carcerem condemnati: utique qui illuc fuerant aliunde deducti*. INOLESCERE. Concrefcere, συμφύω. ¹⁷ [LIBRO. Liber dicitur pars corticis interior.

78. ENODES TRUNCI. Sine nodis. RESECANTUR. Abscinduntur. ALTE. Profunde.

79. FINDITUR IN SOLIDUM. Ut solida sit ipsa fissio, & non habeat rimas, aut aliquas fissuras. FERACES. Fertiles & fructiferae.

80. PLANTAE. Scilicet immittuntur furculi: nam abutitur plantis pro furculis arborum fertilium. NEC LONGUM TEMPUS. Nec multa mora.

81. EXIIT AD COELUM ARBOS. Nam hoc genere insitae arbores citissime crescunt. RAMIS FELICIBUS. Fructiferis & fertilibus.]

82. MIRATA ESTQUE NOVAS FRONDES ET NON SUA POMA. ¹⁸ Insignis phantasia: & sane ¹⁹ *Mirata estque*, legendum est, ut stet versus.

PHILARGYRII.

78. AUT RURSUM. *Rursum* non habet hic significationem iterandi, sed abundat.

80. PLANTAE. *Plantis* abutitur pro furculis.

VARIORUM.

ubi *convellere* nunc legitur. BURM.

74. CORTICE. *Vertice* secundus Moretanus. *trudunt medio* de Zulichem.

76. ALIENA EX ARBORE GERMIN INCLUDUNT. *Inducunt* alter Rottendorphianus, quod Menagianus etiam alter pro diversa lectione exhi-

bebat. nec inelegans ea significatione hoc verbum. aliter tamen Arufianus Messius, qui & *alienum* agnoscit. *includunt* etiam Plinius libro XVII. cap. 14. HEINS. Perpetua fere horum verborum *includere* & *inducere* est permutatio in Mss. vid. ad Grat. Cyneg. 405. & Cl. Drakenb. ad Liv. II. 2. BURM.

78. AUT RURSUM. At secundus Moretanus. *tronci* tertius Mentelii & Regius a m. pr. & *alta* Parrhaf.

81. ARBOS. *Arbor* Mentelius prior & Francianus. & Moretanus primus, quod propter sonum praetuli. ut & infr. v. 151. Scholiastes tamen Horat. Ep. II. 14. *arbos* habet. BURM.

82. MIRATURQUE NOVAS FRONDES. Interpretes, *Mirata estque novas frondes*. FABRIC. *Mirata*que a manu prima Mediceus, quomodo & Mentelianus uterque, addita glossa: *priori libro, mirata est illa arbor. Miratas dicit propter scansionem, sed mirata est lectio. posteriori, sane mirata*que legendum est, ut stet versus. neque aliter prior Vossianus. Ex glossa Menteliani libri apparet scribendum esse, quomodo & in fragmento Gudiani codicis legebatur, *Mirataque novas frondes*. Nam quod Servius in vulgatis exemplaribus agnoscit *Mirata estque*, atque ita scribendum monet, pro eo vetusta exemplaria habent, *Miratasque*. Vulgata scriptura existit apud Horatii Scholiasten Epod. XVI. 46. HEINS. In ora libri sui Heinsius scripserat forte *miratisque*, vel *emirata. mirata estque* Gudianus. *mirata*que Francianus & Regius, ubi superscriptum, pro eo quod est, *mirata est*. BURM.

83. U-

¹⁶ desunt Vof. L. R. B. Ciceronis locus est ex V. Verr. 45. sed ibi ultima, *utique* &c. non leguntur, hodie certe non illo loco. ita ut gutem esse Servii verba. ut & aliis in locis peccatum est. v. 111. Aen. 533. BURM. ¹⁷ desunt L. V. B. Vof. Stejh. Dan. ad v. 82. ¹⁸ ingens Dan. ¹⁹ *miratasque* L. V. B. *miraturque* al.

Praeterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec salici, lotoque, nec Idaeis cyparissis.

- 85 Nec pingues unam in faciem nascuntur olivae,
Orchades, & radii, & amarâ pausia baccâ,
Pomaque, & Alcinoi silvae: nec furculus idem
Crustumis, Syriisque piris, gravibusque volemis.

Non

SERVII.

83. PRAETEREA GENUS HAUD UNUM. Docet nunc etiam in singulis arborum speciebus esse aliquam varietatem.

84. LOTOQUE. *Lotos* Nympha quaedam fuit, quam cum amatam Priapus persequeretur, illa deorum miseratione in arborem²⁰ conversa est, quae vulgo faba²¹ Syriaca dicitur.²²

85. UNAM IN FACIEM. In eandem similitudinem.

86. ORCHITES.²³ [Genus olivae] a²⁴ Graeca etymologia, sed obscœna, id est a testiculis,²⁵ [qui ὄρχις dicuntur.] RADII. Olivae,²⁶ ita a longinquitate nominatae. AMARA PAUSIA BACCA.²⁷ Oliva a²⁸ paviendo dicta, id est, tundendo: aliter enim ex se oleum non facit. AMARA autem BACCA viridi,²⁹ [ut alibi VI. Ecl. 68. Floribus] atque apio crines³⁰ ornatus amaro: ³¹ [id est, viridi] nam de pausia viride oleum fit: unde contra dulce dicitur, ³² [non viride.]

87. POMAQUE. Subaudi a superioribus, non unam nascuntur in faciem. ALCINOI SYLVAE. Id est, pomiferae arbores: nam Alcinoüs rex³³ [Phaëcum fuit,] diligens cultor hortorum: unde per ejus sylvas, arbores pomiferas intelligimus: ³⁴ de quo Homerus ait, quod haberet. Odyf. H. 120.³⁵ [Ὅγχοι ἐπ' ὕγχῃ γυῖσσαι, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ Λιτῶν ἐπὶ σαφολῇ σαφολῇ, σύκον δ' ἐπὶ σύκῳ.]

88. CRUSTUMIS. *Crustumia* pyra sunt ex parte

rubentia, ab oppido Crustumio nominata. SYRIISQUE PYRIS.³⁶ Syriis, id est, nigris. GRAVIBUSQUE VOLEMIS. Id est, magnis: nam & *volema*³⁷ ab eo, quod volam impleant, dicta sunt: ³⁸ [Vola autem est medietas palmae, vel pedis] unde & *involare* dicimus. ³⁹ [Volema autem, Gallica lingua, bona & grandia dicuntur; sed magis dicta sunt ab eo, quod volam impleant.]

PHILARGYRII.

88. CRUSTUMIS. Pro *Crustuminis*.

VARIORUM.

83. UNUM. *Unum* est alter Menagius.

84. NEC IDAEIS CYPARISSIS. Neque scripti HEINS.

86. ORCHADES. Ita scripti omnes constanter, tam nostri; quam Pieriani, & recte. etsi nec ipsi Pierio, nec aliis de verissima scriptura constitit. Macrobius Saturn. libro II. cap. 16. *Oleorum genera haec enumerantur, Africana, Aquilia, Aegyptia, Orchas, Oleaster, Pausia.* Ne dubitare possis, audi & Hesychium. ὄρχις, ὑπερβολὴ ἀρωματῆς, καὶ εἶδος ἑλαιῆς. Quin & Nicander in Alexipharmacis v. 87. Τὰ καὶ πρημνάδης ἢ ὄρχιδος εἶδος ἑλαιῆς; "Ἡ ἔτι μωρὴν ἡδίστην διατίσσειν ὀρχιδῶν. ubi Scholiastes: πρημνάδης, καὶ ὄρχις ἢ μωρὴν ἑλαιῶν εἶδος εἶδος. *Orchites* qui nobis apud Maronem obtrudere, metricae legis rationem ha-

20 versa V. L. Vof. R. 21 Serica G. 22 *Idaeis* ab Ida monte Cretae. *Cyparissi* sunt arbores, quae nascuntur in Creta. G. 23 desunt R. Vof. Steph. Dan. *Orchades* B. *Orchades* V. *Orchades* insulae juxta Graecam Etymologiam, sed obscœnam, dictae in modum testiculorum: nam Graece OPKONIC, id est testiculi dicuntur G. 24 Graeco L. 25 desunt L. Vof. R. B. 26 deest V. L. Vof. R. 27 *Pausia* Genus olivarum viride: ideo *amaris* adscripsit *baccis*. item *radii*, qui sunt longiores olivae. *Pausiae* autem a pendendo dictae, id est undendo, vel patiando, (forte tundendo vel paviendo) quia plus humoris habet baccâ. vel *bacca* nomen aromatis est agrestis G. 28 patiando B. 29 desunt V. R. L. Vof. B. 30 *ornatus* B. 31 desunt R. L. Vof. B. 32 desunt Steph. Dan. quod non est viride Fabr. al. 33 Atheniensium Piacum G. *fuit*, deest B. 34 Homerus enim dicit Alcinoem regem Piacum optima cultu habuisse pomaria. G. 35 desunt L. V. B. Steph. Dan. aliis pars prima, aliis ultima, ut solum sit μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ, abest. alii, ὄχνη ἐπ' ὄχνη. 36 *stiris*, id est nigris. vel genus arboris, item *Piris*, pomiferae arbores. G. 37 eo quod manum impleant, vel impleant, quia anterior pars palmae *vola* appellatur: nam *volema* eo, quod palmae impleat, unde & *involare* dicitur G. 38 desunt L. V. Vof. R. B. Steph. Dan. 39 desunt iisdem.

Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
 90 Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos.
 Sunt Thasiae vites, sunt & Marcotides albae:

Pin-

SERVII.

89. NON EADEM ARBORIBUS PENDET VINDE-
 MIA NOSTRIS. Id est: vites quoque diversae
 sunt. *Nostreis* autem, ⁴⁰ Italicis. Et bene *Pendet* ⁴¹
 dixit: nulla enim vitis in Italia est, quae non pen-
 deat.

90. QUAM METHYMNABO CARPIT DE PAL-
 MITE LESBOS. ⁴² Lesbos insula est, ⁴³ [in Aegaeo
 mari] cujus civitas *Methymna*, ⁴⁴ habens pretio-
 sissimum vinum.

91. THASIAE VITES. A *Thaso* insula nomina-
 tae. MAREOTIDES ALBAE. Aegyptiae: *Mareotis*
 enim pars est Aegypti: & dicendo ⁴⁵ *Albae*, o-
 stendit etiam esse purpureas, vel alterius coloris.

VARIORUM.

habuisse non videntur. Nam *orchites* secundam
 syllabam producit, ut *myrtites*, *absyntites*, & si-
 milia complura. *Papias*, cujus *Lexicon* ex vetustis
 glossariis est contextum, *Orchades* genus olivae,
Graece, *dictae a similitudine testiculorum*. *Orchites*
 sunt Rei Rusticae scriptoribus, quod nomen nimis
 confiderit huc invexere, qui *Orchadas* ignora-
 bant: nam Rei Rusticae scriptoribus nunc *orchis*,
 nunc *orchitis*, id genus olivae appellatur. quam-
 quam in pervetusto Columellae exemplari libro v.
 cap. 8. *Orceis* est, quae *orchis* in vulgatis, ut *or-
 cheis* vel *orchas* legendum videatur. Servius etiam
 in scriptis exemplaribus *Orchades* agnoscit. Scho-
 liastes ineditus Leidensis Bibliothecae ad hunc lo-
 cum: *Orchades insulae juxta Graecam etymo-
 logiam, sed obscoenam, dictae in modum testicu-
 lorum*. Neque obstat, quod Plinius Natur. Histor.
 libro xv. cap. i. ubi agit de oleis, *orchites* in Ma-
 rone videtur agnoscere. *Genera olearum tria dixit
 Virgilius, orchites & radios & pausias*. putavit e-
 nim Plinius ex usu vulgari sibi esse loquendum.
 Certe apud Columellam libro xii. cap. 47. cum
 in vulgatis exemplaribus legatur, *Albam pauseam
 vel orchidem, vel radiolum, vel regium dum contun-
 des, primum* (v. o. *primam*) *quaque, ne decolore-*

tur, in frigidam muriam demerge. veterrimum
 exemplar S. Germani, quo sum usus, *borba-*
dem, hoc est *orchadem*, agnoscit. in eodem vetusto
 Columellae exemplari, *orchia* est quam vulgati
 codices *orchitam* truncant. & Probus in Ca-
 tholico: *Has tertiae sunt destinationis Graeca,
 genitrus dis facientia. orchas orchadis. Virgil. or-
 chades & radii*. HEINS. *Orchades* secundus Mo-
 reti & Godianus. *Marcades & longe radii & a. p.*
 6. Vratil. *Achades* Vossianus pr. *orchades* Regius,
orchites tueretur Carroeus. vid. Hard. ad Plin. xv. i.
 BURM.

Ibid. ET AMARA PAUSTA BACCA. Atqui Co-
 lumella v. 8. dicit, *Ex oleis, bacca jucundissima
 est pausiae*. unde aliquando cogitabam, an non le-
 gendum foret, *amata pausia bacca*, ut ita apud
 Gratium in Cyneg. 390. interpretes certant, an le-
 gendum *sedem spernit amaram*, an *amatum*, quia
 eam ante alias appetere solebant. quod vero Colu-
 mella lib. xii. 47. *acerbum* vocet, posset capi de
 nondum matura, ut & hic, quia Servius *viridem*
 interpretatur, quod explicat Mercurial. i. Var.
 Lect. 3. ideo etiam amarorem esse jucundum,
 quamdiu viride est illud oleum: nam vetustum
 corrumpi. sed si agatur de oleo expresso, an *acer-*
bum, etiam *amarum* dici possit, nescio. quam vi-
 deatur haec opponere Columella xl. 2. ut *viride*
 oleum exprimendum esse ex oliva varia, quam in-
 cipit nigrescere, & hoc optimum esse. contra *acer-*
bum fieri ex alba olea. vid. & lib. xii. 50. ubi et-
 iam *acerbum* viridi opponit. vide & Caton. de R.
 R. cap. lxxv. sed haec omnia de oleo ex *pausia* ex-
 presso. hic vero agitur de bacca, quae mensis ap-
 ponebatur, ut clare distinguit Columel. v. 8. sed
 an non sibi videtur contrarius? dum alio loco xii.
 47. non solum *acerbum* vocat, quod de immatura
 quidem, ut diximus, possumus intelligere, sed eo-
 dem capite dicit *pausiam* per se esse parum jucun-
 dam, sed condiri multis modis, & ita lautioribus
 mensis adhiberi: quare ad Mercurialis explicationem
 confugiendum, si non de oleo, sed ipsa bacca ca-
 pi-

⁴⁰ Italis V. L. Vof. R. ⁴¹ deest B. ⁴² Methymnum oppidum in Lesbo insula. hujus pretiosissimum vinum. Lesbos
 sita insula Troade adiacens, cujus urbs Methymnia G. ⁴³ desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ⁴⁴ habet Dan. ⁴⁵ deest
 B.

Pinguibus hae terris habiles, levioribus illae.
 Et passo Psythia utilior, tenuisque Lageos,
 Tentatura pedes olim, vincturaque linguam:
 95 Purpureae, praeclaeque. Et quo te carmine dicam,

Rhac-

SERVII

92. PINGUIBUS HAE TERRIS HABILES, LEVIORIBUS ILLAE. Pinguibus Thasiae, levioribus
 46 Mareotides: nam ordinem positum sequimur, 47
 [cum aperte aliquid non commemoratur.]

93. PASSO PSYTHIA UTILIOR. 48 [Bene Utilior,] ut ostendat etiam de alia uva posse passum fieri; sed melius de 49 Psythia. Passum autem dicitur a patiendo. Nam decoquitur mustum, & inde fit passum: hinc 50 *Defrutum* dictum est, quod defraudetur, & quasi fraudem patiatur. TENUISQUE LAGEOS. *Lageos* est, quae Latine leporaria dicitur: 51 [nam *λεγος* Graece lepus dicitur.] *Tenuis* autem, penetrabilis: quae cito descendit ad venas.

94. TENTATURA PEDES. Terentius Eun. iv. v. 3. *Neque* 52 *pes*, *neque mens*, *suam* 53 *satis officium facit*. OLIM autem adverbium est cuiuslibet temporis.

95. PURPUREAE. Purpurei coloris. PRAECLAEQUE. 54 Hae cito maturescunt: unde & *praeclae* dictae sunt, quasi praecoquae; quod ante alias coquantur. QUO TE CARMINE DICAM, RHETICA? Hanc uvam Cato praecipue laudat in libris, quos scripsit ad filium: contra Catullus eam vituperat, & dicit nulli rei aptam esse, miraturque cur eam laudaverit Cato. Sciens ergo utrumque Virgilius, medium tenuit, dicens: *Quo te carmine dicam, Rhetica?*

VARIORUM.

piarius, ut amarus ille sit, non iniacundus gustatui. ipse Mercurialis, haec non satis expediens, aliis excogitandum melius relinquit, ut & nos. BURM.

88. SYRIISQUE PYRIS. *Syrifque pomis*. Ed. Venneta.

Ibid. GRAVIBUSQUE VOLEMIS. *Volaemis* Medicus. HEINS. Ita & Montelius prius. *volaemis*

alter Rottendorphius.

89. NON EADEM ARBORIBUS PENDET VINDEMIA NOSTRIS. *Pendent vindemia* Medicus. de quo elegantissimo loquendi modo consulatur, quae observamus Aeneidos vi. 7. 209. Donatus tamen in Eunuchum ii. 3. Terentii agnoscit *pendes*. HEINS. Vid. ad Ovid. ii. Met. 688.

90. QUAM METHYMNAEO. *Quamve Methymnaeo* Crucquianus Commentator ad Horat. i. Od. 17. sed prima longa est etiam Ovidio. i. Art. 57. de *cespite* Zulichemius. BURM.

91. SUNT ET. *Et sunt* Leidensis primus. *marcotides* Vratisl. *Fasiae* Ed. Junt.

Ibid. ALBAE. Hanc vocem & ad Thasias & Mareotidas refert Catrocius. de Mareotico vino vide Vlat. ad Gratii Cyneg. 313. BURM.

93. PASSO. Servius evidenti errore *Passum* & *defrutum* idem credit. *Passum* inde dicitur, quod ex uvis passis fieret, quae in fiscellam includebantur, mox confusae praelo subiciebantur, unde passum defluebat. NANSIUS. *Tenuis* ab Eryth. in indice exponitur *vellemis*.

Ibid. PSYTHIA. *Psithia* Vratisl. *Sithia* Mentelii prior. *Sichia* tertia. *Ligeos* Francianus. *Plicia* & *Lugeros* fragm. Moreti. *Psithia* Vossian.

94. TENTATURA. Columella iii. 2. *iners habetur in tentandis nervis*.

Ibid. VINCTURAQUE LINGUAM. Male Giphanius, Indice Lucretiano in *vincere*, ex scriptis, & Donato in Eunuchum Terentii, *vinctura*. HEINS. *Functuraque* Gudianus, Menagius uterque & Editio Juntae. *olim*, id est, quum inde vinum erit expressum, postea, denique. ut iii. Georg. 303. & alibi. aliter Taubm. *olim*, id est tarde inebriatura. BURM.

95. PRAECLAEQUE. ET QUO. *Praecoquaeque* manus secunda Rottendorphii secundi. *praeclaeque* quo te Junt. Edit. *praeclae* Vossian. pr.

96. NEC

46 mareotidas B. 47 defunt B. 48 defunt B. 49 Psithia B. Psithia in Creta insula. *ut illor* ad maturitatem cito currit, & gracile vinum facit. G. 50 defrutum V. B. *distum* quod defraudatur & q. fr. *passum* R. L. V. Vof. defraudetur & patitur. B. 51 defunt L. V. R. B. Vof. Steph. Dan. 52 pedes al. 53 deest V. L. Vof. R. 54 haec B.

Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Sunt etiam Amineae vites, firmissima vina:

Tmo-

SERVII.

96. NEC CELLIS IDEO CONTENDE FALERNIS: Licet sis a Catone laudata, tamen vino te Campano praeferre non debes. *Cellis* autem apothecis dicit: nam cellas ⁵⁶ *vinarias* dicimus. Et *Falernus* mons est Campaniae, in quo optima vina nascuntur.

97. SUNT ETIAM AMINEAE VITES, FIRMISIMA VINA. ⁵⁷ *Amineum* vinum dictum est, quasi sine minio, id est rubore; nam album est. Sane *Amineum* dici versus probat, qui stare non potest, si, ⁵⁸ *Aminnaeum* dixerimus. ⁵⁹

PHILARGYRII.

97. AMINEAE. AMINEOS. Aristoteles in Politicis scribit Thessalos fuisse, qui suae regionis vites in Italiam transfulerint, atque illis inde nomen impositum.

VARIORUM.

96. NEC CELLIS IDEO. *Nec cellis adeo* malit ex suis Pierius. nostri omnes pro vulgata stant scriptura. HEINS. *Ne cellis* secundus Rottendorphii, & alter Menagianus, & multi alii cum Juntina Edit. *caellis* Mentelii prior. vulgatam agnoscit Acro ad Horat. I. Od. 20. & 27. & Seneca I. Nat. Quaest. II. *Retbia* Rottend. quae Servius hic de Catone & Catullo notat, insigniter frigida videntur Urfino. Haec vero Virgilii respexit Strabo lib. IV. p. 206. quod Pierius notavit. BURM.

97. SUNT ETIAM AMINEAE VITES. Alcianus Ictus optimus maximus in Paradoxis censet legendum, *sunt etiam Amineae vites*. vulgatam vero lectionem inemendatam suspicatur, repugnante syllaba. Nos autem (pace tanti viri dictum esto) arbitramur, quod ille respuit, posse admitti, & sustineri, cum apud Graecos legatur aliquando *ἀμινναῖος*, ut apud Dioscoridem lib. V. de Omphasio, neque tanta est Aufonii autoritas, ut ejus exemplo debuerit jam recepta lectio immutari. MUSON. Cum de voce controversiae sunt, quomodo sit scribenda: tum de loco, ubinam ager Amineus fuerit, vox, ut hic scribitur, ita etiam invenitur in an-

tiquo Megonii testamento, apud Gruter. cccv. 27. vitem ex Graecia translata auctor est Aristoteles: locum indicat Probus, dicens ex Chio fuisse. Nobilis autem imprimis habita, & multis Italiae locis ac regionibus communis. Thusciae, ut Galenus prodidit memoriae: Campaniae circa Vefuvium & colles Surrentinos, ut Columella. Eidem prope Sueffam & agrum Falernum, ut Macrobius. Lucaniae juxta urbem Petiliam, ut ex Megonii testamento ibidem invento colligitur, in quo inter caetera haec leguntur verba. VINEAM VOBIS AUGUSTALES IDCIRCO DARI VOLO, QUAE EST AMINEA: UT VINUM USIBUS VESTRIS DUNTAXAT, DUM PUBLICE EPULAS EXERCEBITIS, HABERE POSSITIS. Vino Amineo firmitatem Virgilius, asperitatem tribuit Galenus. cum Chio alii omnes suavitatem. Colore fuisse album Servius ait, nigrum vero Plinius. FABRIC. *Ἀμινναῖος* est Graecis. Sereno tamen Samonico cap. 38. *Aut in Amineo cochleas haurire Lyaeo*. sed antiqua exemplaria Pithoei, & duo praeterea, quibus ego sum usus, in *Bythino Lyaeo* illic agnoscunt. quare accedo libris Pierii vetustis, qui, *sunt etiam Amineae vites*. quomodo & Mentelianus prior a manu prima, ac alii nonnulli, & caeteri nostri magna ex parte, nisi quod *Amineae* in altero Menteliano. Praesertim cum & Mediceus exhibeat: *sunt etiam Amineae vites*. sed idem Samonicus cap. XXIX. *Succus Amineae vitis cum pane medetur*, pro altera scriptura stat. Aufonius ad Urfulum. *Cecropiae commune decus Latiaeque Camoenae, Solus qui Chiura miscet & Amineum*. Galeno tamen libro XII. Methodi medicae, *Ἀμινναῖος οἶνος* est. qui duplicem ejus speciem facit, alterum Amineum Neapolitanum, alterum Siculum appellans. in Geoponicis Constantini Caesaris libr. VIII. cap. 21. lemma est, *Ἀμινναῖος οἶνος ὀνόματι*. Dicit autem id vinum ab Amineo Campaniae oppido, idem Galenus testatur. Macrobius Saturnal. libro II. cap. 16. *Amineum vinum* atque Falernum eadem facit. apud Priscianum lib. XVII. legitur: *Sunt & Amineae vites*. Q. Septimius Sereus apud Terentianum Maurum tres pri-

⁵⁵ CELLIS, ubi vina conduntur. hoc dicit licet &c. G. ⁵⁶ *vinaria* V. ⁵⁷ *Amineum* B. *Amyneum* al. *Aminium* dictum G. ⁵⁸ *Aminnaeum* L. Vol. R. Steph. Dan. Fabr. ⁵⁹ item *Amineae* ab agro Amineo, unde vitem hanc translatae dicunt G.

Tmolius adsurgit quibus, & rex ipse Phanaeus,
Argitisque minor: cui non certaverit ulla,

100 Aut

SERVII.

98. TMOLIUS ASSURGIT QUIBUS ET REX IPSE PHANAEUS. Duplex est hoc loco ⁶⁰ expositio: ⁶¹ nam alii volunt ⁶² sine vitio in subauditione esse posita, quae aperte dicere non possumus; ut sit, *quibus vinis assurgit*, id est ⁶³ cedit vinus *Tmolus & Phanaeus*: quod si aperte dicatur, est utrumque vitiosum; tamen ⁶⁴ *Vinus* de Graeco trahit: nam ⁶⁵ *οἶνον* dicunt. Pleraque autem subaudiri, quae aperte non possumus dicere, & ipse alibi docet, dicens ⁶⁶ [de Aleſto] VII. Aen. 498. *Nec dextrae erranti deus absuit*: ⁶⁷ [quod penitus dicere non possumus, quum Aleſto foeminiū sit.] Et Sallustius fragm. lib. III. qui ait: ⁶⁸ *Quis a Sertorio triplices insidiae, per idoneos saltus posita errant*. Prima, & subaudiendum reliquit, *insidia*: quod ⁶⁹ penitus dicere non possumus. Alii autem ad superiora referunt, ut *Quibus*, non ad vina referamus, sed ad vites: ut sit, quibus vitibus cedit ⁷⁰ Tmolus & Phanaeus, ⁷¹ [montes vitibus constituti. Et est figura; qualis illa in Aeneide IV. 354. *Me puer Ascanius, capitisque injuria chari: Quem regno Hesperiae frando*: scilicet quem Ascanium, non, quem caput. Tmolus mons est Ciliciae: *Phanaeus*] mons est in ⁷² promontorio Chii, dictus a Phanaeo rege. ⁷³ Ut autem *Assurgit*, cedit sit, tractum est a sedentibus, qui in honorem ⁷⁴ alicujus assurgere consueverunt. REX IPSE PHANAEUS. ⁷⁵ De Lucillio hoc tractum est, qui ait, *κῆρ* ⁷⁶ *δυνατός*, id est, *οἶνον*.

99. ARGITISQUE MINOR. Quantum ad solam ⁷⁷ pertinet speciem. ⁷⁸ [CUI NON CERTAVERIT ULLA. Id est nulla se ei in his, quae sequuntur, comparare contendat.

VARIORUM.

primas syllabas in *Amineum* corripuit. versus ejus ecce: *Quando flagella jugas, ita juga vitis & ul-*

mus uti simul cant. Nam nisi sint paribus fruticibus umbra nec ut teneras Amineas. Meminit & vitis *Amineae* Vopiscus in Florianō. Ridicule Iliodorus in Originibus *Amineum* tamquam *sine minio* dictum esse asseverat, quod id vinum albi esset coloris. Certe, si Macrobio credendum, qui Falernum cum Amineo confundit, non potuit id vinum albi semper coloris fuisse, cum Falerna ut plurimum essent nigra. In Columellae veterissimo exemplari *Amineum* per simplex *m* exaratum occurrit plerumque, & tamen subinde *aminneum* quoque, & *aminneum*. *Ἀμινναῖος οἶνος* Hesychio, quem vide, qui Peucetiam dictam *Aminaeam* vult. *Ἀμινναῖος τρυφῶν* Dioscoridi. vide Digest. L. XXXIII. T. VI. l. 16. §. 2. de Tritico, Vino legato. ubi de *Aminaeo*, Festus videtur legisse: *Sunt & Taminiae vites*. vide omnino Scaligerum in *Taminia*, p. 204. *Aminneum* frequenter apud Catonem de R. R. scribitur, ut illic constanter codices, nisi quod semel *Aminnium*. apud Varronem de R. R. *Aminnaeum* fere semper. apud Columellam codices plerumque *Aminea*, interdum tamen *Aminnea*. apud Plinium *Aminnea*. In veteri Inscriptione AMINEA. vide Popmam in Catonem, ult. edit. p. 159. HEINS. De hoc vino multi viri docti egerunt, & varie de forma scribendi hoc nomen differuerunt, vide ad Seren. Samon. cap. XXIX. Vinet. ad Auton. Epist. XVIII. Harduin. ad Plin. XIV. Emend. §. C. Sam. Schurtzleischius in antiquitatibus Deipnosophisticis, defendit lectionem Vaticanī codicis: *sunt & Amineae vites*. in Regio est, *Sunt etiam Amineae*. sed, *Sunt & Amineae* Voss. Parrh. & L. a m. sec. Hesychii locus ab Ursino & Heinſio adductus *Aminnaeae* videtur poscere. in Columella III. cap. 2. ter *Amineae* occurrit. *Aminneae* non vidi in scriptis. nescio fere quid eligam. Cogitabam etiam, quia durior videbatur appositio, *vites: vina firmissima*,

⁶⁰ compositio. nam alii volunt sine vino. alii autem ad superiora referunt, quibus non ad vina referamus, sed ad vites, ut sit, quibus cedit Tmolus & Phanaeus, montes vitibus constitentes (constituti) G. ⁶¹ jam B. ⁶² sine dubio al. ⁶³ cedit Tmolus & Steph. Dan. cedit & Tmolus & al. ⁶⁴ vinum Fabr. ⁶⁵ *οἶνον* al. ⁶⁶ desunt V. Steph. Dan. ⁶⁷ desunt L. V. R. B. Vof. ⁶⁸ quia Sertorio Fabr. al. *positae errant* V. L. Vof. ⁶⁹ deest Steph. Dan. ⁷⁰ Tmolius V. L. Vof. R. B. & mox iterum. ⁷¹ desunt B. ⁷² promontorio L. V. Vof. ⁷³ *Assurgit* vero cedit significat, quod tractum al. ⁷⁴ alicui B. surgere V. L. Vof. R. ⁷⁵ Phanaeus promontorium Siciliae, ubi Apollinis templum est. Tmolus & Phanaeus dicunt. Item Tmolus a monte Libyae (Lydiae) Tmolō, Tmolium vinum Phanaeus promontorium Chii, unde & Chium vinum. Tmolus & Phanaeus dicendo Tmolium & Chium vinum ostendit. G. ⁷⁶ *δυνατός οἶνος* Fabr. al. *δυνατός*, id est asserit Steph. Dan. Ex coſte *δυνατός*, id est in hoc V. id est INOC L. ⁷⁷ hoc scribit. Theſſalos &c. Commel. Ed. ⁷⁸ desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ad §. 101.

- 100 Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
 Non ego te, DIIS & mensis adcepta secundis,
 Transferim, Rhodia, & tumidis, Bumaste, racemis.
 Sed neque quam multae species, nec nomina quae sint,
 Est numerus: neque enim numero comprehendere refert:
 105 Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem

Di-

SERVII.

100. AUT TANTUM FLUERE. Id est, tam abundans esse.]

101. MENSIS ET DIIS ACCEPTA SECUNDIS. ⁷⁹ [Grata & sacrificiis & mensis secundis] pomorum scilicet.

102. ⁸⁰ [RHODIA. Rhodos insula est, cujus nunc vinum laudat.] BUMASTE. ⁸¹ Uva in mammae bovis similitudinem. ⁸² [TUMIDIS RACEMIS. Turgentibus.]

103. SED NEQUE QUAM MULTAE SPECIES &c. Scit apud diversos lecta esse innumerabilia vitium genera; quibus offensus ait, Colligere tanta vitium genera, nec utile est, nec possibile. Qui enim conatur universa cognoscere, debet etiam impossibilia scire, ut est arenarum vel fluctuum numerus.

105. ⁸³ [LIBYCI AEQUORIS. Id est, Africae. Ipse alibi IV. Aen. 257. *Litus arenosum Libyae*.]

PHILARGYRII.

101. MENSIS SECUNDIS. *Mensis*, quae post inferuntur: per quod significat & elui & potui bona.

102. DIIS ACCEPTA SECUNDIS. *Diis secundis* intelligit, hoc est, propitiis.

104. REFERT. Aut interest, aut prodest.

105. LIBYCI IPSE ALIBI. *Litus arenosum Libyae*, dixit.

VARIORUM.

suma, legi posse, *Dant etiam Amineae vites firmissima vina*. sed quia codices omnes sunt habent, non audeo aliquid novare. Alciatus non in Paradoxis, ut Musonius, sed Disputat. lib. I. ult. videtur probare, *sunt etiam Amineae vites*. sed in I. XVI. §. 2. de Tritico, vino vel oleo leg. pro *Amineaeum*.

ut ibi legitur, vult Graeca voce *ἄριστον*, id est *optimum* legi. pro *firmissima* erat in Moreti quarto *fortissima*, etiam non male. ut ita *fortes herbae* Ovid. xv. Met. 538. & *fortia medicamina* de medicam. Fac. 35. & similia plura. & solent haec voces a Libyris commutari. vid. ad Ovid. VII. Metam. 457. & alibi. BURM.

98. TMOLIUS ADSURGIT. Ita nostri potiores & duo veterrimi Pieriani, bene. male Giphanius Indice Lucretiano ex suis *Tmolus affurgit*. *Tmolus* refer ad *rex*. sic *Tmolia terra* alibi. & apud Nasonem, *Gargara quot segetes, quot Tmolia terra racemos*, *Quot Sicyon baccas, quot parvis Hybla favos*. HEINS. *Tmolus* alter Rottendorphius & Edit. Ald. & Juntina, quartus Moreti, & Parrhas. *rex ipse Favonius* Vratil. *Tmolius* Francianus. *Tmolus affurgit* fragm. Moreti. *Tmolus* Voff. prior. Erythr. vulgatum tuetur. Regem dici adfirmant interpretes vinum *Tmolium* & *Phanacum*, sed sine exemplo. ego reges veros intelligi puto, qui olim in illis partibus regnarunt, & vina sua iactant, qui, si nunc viverent, cederent Amineis. *Phanae* promontorium Chii insulae apud Thucyd. lib. VIII. 24. de *Tmolo* vid. Erythr. Indicem. Serv. ad VI. Ecl. 66. *Tmolus* habet, & *Tmolium* facit montem *Ciliciae*, quum sit *Lydiae*: sed vid. supr. ad lib. I. §6. BURM.

99. ARGITISQUE. *Archivusque* alter Rottendorphius. *Argutisque* fragm. Moreti. *non cui Venetus*.

101. NON EGO TE, MENSIS ET DIIS ADCEPTA SECUNDIS. Legendum ex nostris omnibus, *Non ego te, Dis & mensis*. quod & Scholiafles Horatianus Crucquii agnoscit ode quinta libri quarti. Dis acceptam ait: quod ejus usus plurimus in sacrificiis. *secundis* ad mensas refer, non ad Deos. HEINS. *Nonne* Mentelius prior. defendit vulgata

⁷⁹ deest al. ⁸⁰ desunt L. Vof. R. V. B. Steph. Dan. ⁸¹ desunt V. R. Vof. L. B. Steph. Dan.

⁸² desunt L. Vof. R. V. B. Steph. Dan. ⁸³ desunt L. Vof. R. V. B. Steph. Dan.

Discere quam multae zephyro turbentur arenae:
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.

Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt.

110 Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur: steriles saxosis montibus omni:

Li-

SERVII.

109. NEC VERO TERRAE FERRE OMNES OMNIA POSSUNT. Aut generale est, sicut ait in primo y. 53. *Et quid quaeque ferat regio*: aut ad superiora pertinet, ut sit sensus talis: Non prodest⁸⁴ nosse cuncta vitium genera: nec⁸⁵ enim omnia procreantur in omnibus terris.

110. CRASSIS PALUDIBUS. Lutosus naturaliter.

III. ⁸⁷ [STERILES SAXOSIS MONTIBUS ORNI. Non solum in omnibus terris minime nascuntur, sed etiam ea, quae propria sunt singulis regionibus, non ubique in eis proveniunt; sed distinctis propriisque locis nascuntur: ut quaedam juxta flumina, quaedam in montibus, nonnulla in locis palustribus oriuntur. Si ergo una regio arbores sibi naturaliter infitas non in quibuscumque locis, sed distinctis & certis profert, multo magis una provincia vel regio, non potest universas arbores diversi generis continere.]

VARIORUM.

tam lectionem Lullinus lib. i. Parerg. cap. 7. sed, *te Dis & mensis*. etiam Francianus & Tullianus, Vossianus, Parrh. Regius, & fragm. Moreti. intelligi hic *Transieram* docet Politian. lib. vii. Epist. 35. BURM.

102. TRANSIERAM. *Transferam* Zulichem. a manu pr. & Edit. Genevensis.

Ibid. BUMASTE. Legitur & *Bumasta*, quam *bumammam* transtulit Varro, a similitudine *rob māsou*, ut sit *Boumasos*, quasi grandius uber habens. crassa enim & carnosa est, mensis, quam lacubus, utilior. & melius ad escam, quam in liquorem stringitur, ut & Columella de Orcade tradidit. FABRIC. *Bumastis* cum adspiratione scribunt male, etiam codices Macrobi sub finem Saturnaliū secundi, ubi varias vites recenset, *bumammam*,

aut, ut Graeci dicunt, *Boumasos*. sed aliter Cato, Columella & Plinius. *Mars*, enim mamma. *Bumastus* bis corruptum apud Columellam lib. xii. 34. *sed mustum de bumasto*. ubi de *submasta* legitur, & cap. 38. *per vindemiam ex vetere bumasto*, pro *arbus*. HEINS. Vid. Salmas. Exerc. Plin. p. 259.

103. NEC NOMINA. *Et nomina* Vossianus unus & Moreti fragm.

104. EST NUMERUS. *Et numerus* Ed. Venet.

105. QUEM QUI. *Quem si* Gudianus. *quae qui* Leidenensis unus a manu secunda.

106. DISCERE. *Dicere* Mediceus, & alii non pauci, sed perperam. vulgatam quippe scripturam & Columella agnoscit libro iii. R. R. cap. 2. & Claudianus expressit libro primo in Eutropium y. 32. manifesta imitatione, *Si pelagi fluctus, Libyae si discis arenas, Eutropii numerabis heros*. deinde apud Columellam in vulgatis libris, *versentur arenae*, non *turbentur*. sed veterrimus S. Germani codex, quem consului, *turbentur*, plane, ut in omnibus Maronis exemplaribus. apud Carisium libro primo perperam *turbantur*. HEINS. *Turbantur* etiam Menagianus alter. Leidenensis prior & Zulechemius. *turpentur* Vratiss. *discere & turbentur* legitur apud Crucianum Interpretem Horatii i. Od. 28. apud Amm. Marcel. xxxi. 4. *traduntur vel trudentur* legitur. BURM.

107. NAVIGIIS. Glossa Reg. Cod. id est navigationibus. sed licet ita recentiores scriptores usurpassent constet, hic pro ipsis navibus commode capi potest. ut & inf. 443. vide ad Rutilii Iter lib. i. 541. BURM.

108. VENIANT. *Venient* secundus Moreti. *Eonii* Rottendorph. *quod Ionii* Gudianus.

112. LAN-

⁸⁴ requirit B. ⁸⁵ noscere V. ⁸⁶ deest Steph. Dan. ⁸⁷ deest L. V. R. Vof. B. Steph. Dan.

Litora myrtetis laetissima: denique apertos
 Bacchus amat collis, aquilonem & frigora taxi.
 Adspice & extremis domitum cultoribus orbem,
 115 Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.
 Divisae arboribus patriae. Sola India nigrum
 Fert ebum: solis est turea virga Sabaeis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno

Bal-

SERVIL

112. LITTORA MYRTETIS LAETISSIMA. Locum posuit pro ipsis arboribus; sicut *salictum* pro *salicibus*. Nam *myrtetum* est locus: arbor vero ipsa *myrtus* vocatur. DENIQUE APERTOS BACCHUS AMAT COLLES. Hinc est, quod vites ⁸⁸ amant montium laxiora, ⁸⁹ [vel scopulos: nam dicit Bacchum colles amare, ut significet vineas in montibus plerumque fertiliores exiliter, licet etiam planities plurimae vino sint fertiles.

113. ET FRIGORA TAXI. *Taxus* est arbor venenata. Et *taxi* hic pluralis est numerus. Et hoc dicit: *Bacchus amat colles*, id est, vites uberiores sunt in montibus: *Taxi amant Aquilonem*, qui est ventus frigidus.]

114. ASPICE ET EXTREMIS. ⁹⁰ Intuere etiam extremum orbem cum suis cultoribus domitum: nam subaudimus CUM. Et per transitum maiestatem Romani laudat imperii.

115. EOASQUE DOMOS ARABUM. ⁹¹ Arabia, Panchaia, & Sabaeorum gens ⁹² eadem est, ⁹³ apud quam tus nascitur, ut, *Solis est turea virga Sabaeis*. Item inf. 138. *Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis*. Plautus: *Arabico* ⁹⁴ *tur.* PICTOSQUE GELONOS. Stigmata habentes: ⁹⁵ populi Scythiae, ut IV. Aen. 14. *Pictique Agathyrsi*. ⁹⁶

116. DIVISAE ARBORIBUS PATRIAE. ⁹⁷ Regiones, ut I. Aen. 380. *Italiam quaero patriam*. SOLA INDIA NIGRUM FERT HEBENUM. Arqui & in Aegypto nascitur; sed Indiam, omnem plagam Aethiopiae ⁹⁸ accipimus. Sane & haec *he-*

benus, & hoc *hebenum* dicitur: hic neutro usus est; Lucanus vero ait x. 117. *Hebenus Mareotica vastos Non operis postes*. *Hebenus* autem arbor est, quae caesa durescit in lapidem.

117. ⁹⁹ [SOLIS EST TUREA VIRGA SABAEIS. Apud Sabaeos tus nascitur, qui (ut supra dictum est) iidem sunt & Arabici, & Panchaici.

118. ODORATO SUDANTIA LIGNO. Id est, quorum ligna odoriferum succum referunt.]

VARIORUM

112. LAETISSIMA. *Mitissima* Francianus. an pro *ditissima*, ut mox §. 136. sed nihil mutandum temere. BURM.

113. AMAT. *Amant* Leidenfis secundus.

114. DOMITUM CULTORIBUS. Servium haec non bene explicare, credit Cl. Dorvilius, qui, *domitum orbem extremum a cultoribus*, id est ab agricolis, intelligebat. scilicet non solum Italia, Graecia, Aegyptus, Asia minor, sed remotissimae etiam regiones coluntur: sive versus septentriones, sive versus meridiem eas, quas partes per geminos, quos memorat, populos indicat. in quarto Morea deerat copula &. unde forte posset legi:

Adspice & extremum, domitis cultoribus, orbem. ut sint absoluti ablativi. certe Servius *Extremum orbem* agnoscere videtur, & *cultoribus* explicat, cum cultoribus, ut saepe cum subintelligi notavi. vid. inf. lib. IV. 483. & alibi. *extremum* vero

⁸⁸ amant montium scopulas. Cod. Urf. credo, scopulos. ⁸⁹ defunt L. Vol. R. B. Steph. Dan. ad §. 114. ⁹⁰ in isto loco omnes regiones laudat, sed opposito crimine, ut ad panegyricum Italiae major jam esse videatur. G. ⁹¹ Arabia est v. ⁹² deest Steph. Dan. falsum esse eandem gentem esse docet Salmaf. Exerc. Plin. p. 387. ⁹³ apud quos tantum nascitur B. ⁹⁴ odore legitur apud Plautum in Milit. II. pro, & v. 2. ⁹⁵ & sunt populi al. ⁹⁶ Geloni Thracae sunt. a Gelone Herculis & Chanis Nymphae filio dicti. & ideo quia stigmata compunctionum habent. Hi in Africa sunt, non longe, a pennia, (f. Poenis) qui aquosae dicunt *pictas*. G. f. qui aequae se d. pictos. vel subest Punica vox. ⁹⁷ Regionis Steph. Dan. al. ⁹⁸ Accipimus V. B. Vol. R. L. vid. Salmaf. Exerc. Plin. p. 725. & seqq. ⁹⁹ defunt Vol. R. V. L. B. Steph. Dan. ad §. 119.

Balsamaque, & baccas semper frondentis acanthi?

120 Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?

Aut quos Oceano propior gerit India lucos,

Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum

Arboris haud ullae jactu potuere sagittae.

125 Et

S E R V I I.

119. BALSAMAQUE. *Que vacat*, ut alibi v. Aen. 468. *Dixitque, & praelia voce diremit*. Sane *Balsamum* est arbor ipsa; *Opobalsamum*, succus collectus ex arbore: nam *ὀπὸς* dicitur succus; *τὸ ἔρλον* lignum: ¹ [unde *Xylobalsamum*, lignum ipsius arboris.] Probatio autem *opobalsami*, ut dicit ² Plinius, haec est, *Si contra solem feratur, & corruptum non sit, manum ferentis exurit*. ³ SEMPER FRONDENTIS ACANTHI? *Acanthus* ⁴ arbor est in Aegypto, semper frondens, ut oliva, laurus: & ⁵ *Acanthus* dicta, quia spinis est plena: *ἀκανθῶ* enim spina est: ⁶ [nam est spinosa arbor.] ⁷ Abundat hac etiam Circina insula.

121. VELLERAQUE UT FOLIIS DEPECTANT TENUIA SERES? Apud ⁸ Aethiopiam, Indos, & Seras, sunt quidam in arboribus vermes, & bombyces appellantur; qui in araneorum morem tenuissima fila deducunt, unde est ⁹ sericum: nam laminam arboream non possumus accipere, ¹⁰ quia ubique procreatur. DEPECTANT. Decerpant; sed alii *depectat* legunt: quod si est, *Seres*, posuit pro *Ser*: sicut *trabes* pro *trabs*. Sic Lucanus I. 19. *Sub juga jam Seres, jam barbarus isset Araxes*.

122. OCEANO PROPIOR GERIT INDIA LUCOS. Haec enim habet arbores magnas, quae est juxta Oceanum: hinc est: *Extremi sinus orbis*.

P H I L A R G Y R I I.

122. GERIT. Pro habet, ut alibi I. Aen. 315. *Virginis os, habitumque gerens*.

123. AERA. *Aëra arboris*, nunc pro cacumine: aut aërem eum dicit, qui circa cacumen est.

V A R I O R U M.

vero orbem noster & alii centies dixerunt. vid. inf. 123. & ita Lucan. vi. 328. & alii. BURM.

115. DOMOS. *Domus* Venet. *Gelonés* Francianus.

116. SOLA INDIA. *Sed India* Francianus. *bebe-num* etiam Mss. multi & edit.

118. QUID TIBI. *Quid & odorato*. Ed. Veneta. *& quid* Salmf. Exerc. Plin. p. 375. quem vide.

119. BACCAS. *Bacas* Voss. Regius & alii, & ita alibi.

120. CANENTIA. *Albania* Leidenfis unus.

121. DEPECTANT. *Depectant* alter Rottendorphius. *& foliis* Mentelii prior. & Parrhaf. *despectant* Voss. prior & fragm. Moreti.

122. PROPIOR. *Proprio* Vossianus prior a manu secunda. per *lucos* hic arbores in oriente celeberrimas, *Cocos*, intelligit Catroeus. *gerit* cur dicat, vid. Brouckh. ad Propert. III. IX. 10. BURM.

123. EXTREMI SINUS. *Extremique sinus orbis, ubi vincere summum* Parrhaf. non, ut Mafvicius prodit, *ubique aëra vincere summum*, ut ita septem pedibus exsultet versus. BURM.

124. HAUD ULLAE. *Aut ullae* Mediceus, Guadianus, Leidenfis & Francianus.

125. NON

¹ *Xylobalsamum* lignum ipsius arboris L. V. R. Vof. succus *Xylobalsamum* B. *Balsamum*. fructus ipsius arboris *Opobalsamum* dicitur G. ² defunt V. B. Steph. Dan. ³ vide Salmf. Exerc. Plin. p. 418. manus viri docti, *contra solem feratur*, & mox *terentis*. ⁴ in India quaedam arbores sunt, e quibus lacrymae emanant, quod *balsamum* vocant G. ⁵ herba Cod. Urf. ⁶ *Acanthos* B. Ac. dicta quasi al. ⁷ defunt L. V. B. Steph. Dan. item *Acanthi*, de quo Gnifo scripsit, quod in ejus flore vestis *Acanthis* dicitur. G. quod in ejus flore tineta, dedit Heinf. ad Claud. Epith. Honor. 95. ⁸ abundat haec etiam in Cyrenaica insula Fabr. al. Cirmia V. vid. Salmf. Exerc. Plin. p. 730. ⁹ deest Steph. Dan. apud Aethiopiam sunt & Indos atque Seras G. apud Aethiopiam, Indos & Seras Cod. Urf. ¹⁰ sericum vestitum procreatum B. ¹¹ quae V. L. Vof. R. procreantur B.

- 125 Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicis mali; quo non praesentius ullum,
Pocula si quando saevae infecere novercae,
Miscueruntque herbas & non innoxia verba,
130 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.

Ipsa

SERVII.

125. NON TARDA. Id est, strenuissima: nam
12 Litotes figura est.

126. MEDIA FERT TRISTES SUCCOS. *Di*, sine
sibilo proferenda est: Graecum enim nomen est:
& *Media* provincia est. TRISTES autem succos,
Amaros, ut I. Georg. 75. *Tristesque lupini*. TAR-
DUMQUE SAPOREM FELICIS MALI. Apud Me-
dos 13 nascitur quaedam arbor, ferens mala, quae
medica vocantur: quam per periphrasin ostendit,
ejus supprimens nomen: hanc plerique citrum
volunt; quod negat Apuleius in libris, quos de Ar-
boribus scripsit: & docet longe aliud genus arbo-
ris esse. *Tardum* autem *saporem* dicit, vix intelli-
gibilem, quod illi ad carnem 14 mediam citri refe-
runt: 15 nam prima & interior 16 facile suum ostendit
saporem.

127. FELICIS MALI. Secundum eos, qui di-
cunt citrum 17 foecundum: 18 nam haec arbor, id
est 19 citri, omni pene tempore plena est pomis,
quae in ea partim matura, partim acerba, partim
adhuc in flore sunt 20 posita. Aut certe *Felicis*, sa-
lubris: nulla enim efficacior res est ad venena pel-
lenda.

128. SAEVAE NOVERCAE. Aut 21 haec, quae sae-
vae 22 sunt: aut epitheton est omnium noverca-
rum.

129. NON INNOXIA VERBA. Litotes 23 [figura
est] id est, nocentissima. Et est augmentum, quasi
parum putent venena miscere, nisi etiam magicos
cantus addiderint.

130. MEMBRIS AGIT ATTRA VENENA. 24 Ra-
dices, nuces, 25 lupini, citrum, apium, profunt
contra futurum, non contra jam acceptum vene-
num. Unde etiam antiquitus ante ulla alias epulas,
haec solebant mensis 26 apponi. Apparet ergo non

eum de citro loqui in praesenti, cum dicit MEM-
BRIS AGIT ATTRA VENENA. 27 Jam data.

PHILARGYRII.

126. TRISTIS SUCCOS. Austeros, amarus. TAR-
DUM. Gravem, aut diu palato immorantem.

VARIORUM.

125. NON TARDA PHARETRIS. *Haec tarda
pharetris* Scholiastes Horatii Cruoquianus libro III.
Ode 4. in fragmento Gudiani codicis, *aut dura*.
& sane *tardum saporem* proxime subjungit.
HEINS. *Non tarda sagittis* fragm. Moreti. *non
tarda* est peritissima, callens arte sagittandi. non
indocta, ut Glossa Reg. Cod. sic Terent. Heaut.
III. II. 4. *Ille Cliniae servus tardusculus est*.
Quam vero eo sensu & *durus* dicatur, ut Servius
ad III. Aen. 94. *Dardanidas duros* explicat, de in-
sipientia eorum, qui non intellecturi sunt. hinc
varia illa lectio in Gudiano fragmento videtur or-
ta, nisi quis vellet etiam sequenti versu pro *tan-
dum saporem* rescribere *durum saporem*, quod con-
veniret *tristibus succis*. nam illi aequae cito ac dulces
deprehenduntur. *durum* vero *saporem* pro aspero
dixit noster Lib. IV. 102. certe vix credo bis eam-
dem vocem a Poeta positam. BURM.

127. PRAESENTIUS ULLUM. Donatus in Phor-
mionem Terentii. at Macrobius libro secundo Sa-
turn. cap. 15. *praesentius ullum*. male. ubi tamen
pluribus hunc locum illustrat. HEINS. *Praesentius*
Parrhas. vid. lib. I. 10. & XII. 152. & passim
ita variant scripti. BURM.

129. MISCUERUNTQUE. *Miscueruntque* Fran-
cianus. *miscuerintque* fragm. Moreti. ita variant co-
dices. & lib. III. 283. per *verba* intelligit carmina
&

12 Litotes Steph. Dan. al. ut saepe. 13 quaedam arbor est G. 14 medicam cicatrix G. 15 deest B. 16 ut facilis
p. o. a. vel tardum, diu inhaerentem ori G. 17 foecundi V. G. Vol. L. R. B. 18 deest B. 19 citrum o. fere t.
plenum G. 20 deest G. 21 illae Fabr. al. 22 sunt G. 23 defunt Vol. R. L. 24 Radices enim nuceque ac lupini
acceptum nomen fugiunt G. 25 lupinum V. 26 apponere B. 27 id est, jam Vol.

Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro;
 Et, si non alium late jactaret odorem,
 Laurus erat. Folia haud ullis labentia ventis:
 Flos ad prima tenax. Animas & olentia Medi

135 Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.

Sed

SERVII.

131. FACTEMQUE SIMILLIMA LAURO. Figura Ciceronis, qui ait in Caesarianis: *Sed simillimum deo judico*. Sane etiam ²⁸ haec probat citrum non esse: nam citri arbor & multum non potest crescere, & multo habet folia majora quam laurus.

132. ALIUM LATE JACTARET ODOREM. Et ²⁹ infinitum emittit suum odorem, & ³⁰ longe alium ³¹ [quam laurus.]

134. FLOS APPRIMA TENAX. *Apprima*, ³² id est, maxime. Et est nomen pro adverbio, sicut III. Georg. 499. *Et pede terram crebra ferit*, pro crebro. ANIMAS. ³³ Δύσπνοια, id est, pulmonis vitiosum anhelitum; ³⁴ quod exprimit, subdens: *Senibus medicantur anhelis*. OLENTIA ORA. *Potentia*, id est, δύσπνοια oris. Notandum sane huic uni tantum arbori incubuisse Virgilium, & expressisse ubi ³⁵ sit, qualis sit, cujus potestatis ³⁶ sit; sicut in quarto de herba amello, quod, qui de arboribus aut herbis ³⁷ scripserunt, in omnibus exequuntur.

PHILARGYRII.

134. OLENTIA. *Olentia*, & ad animas est referendum, & subaudiendum male olentia. Sic Plautus in Milite glorioso III. I. 53. *Tum in Apulis non sum natus, non sum* ³⁸ *animata*.

135. ANHELIS. *Anhelis* autem illis, qui anhelant, & deficiunt.

VARIORUM.

& murmura magica, de quibus vid. ad Valer. Flac. VII. 389. BURM.

130. AGIT ATRA. *Agitata* Vratiss. *agit* pro exigit. vid. ad Samon. cap. XLVI. *fugat* explicat Nonius in *agere*. pellit, excludit Servius ad IV. Aen. 245. BURM.

131. FACIEMQUE SIMILLIMA LAURO. Vertit

locum Theophrasti libr. IV. cap. 4. pene ad verbum. ἔχει δὲ τὸ δένδρον τοῦτο φύλλοι μὲν ὁμοιοὶ καὶ σχο-
 δὲν ἴσους τὰ τῆς δάφνης. Animadverterendum autem in vulgatis libris non δάφνης, sed ἀνδράχνης corrupte legi: in quo lapsus videtur Theod. Gaza, qui *portulacum* vertit; recte igitur aliquot eruditissimi viri indicaverunt eam scripturam non carere mendo: quo cum diu torquerentur, ἀνδράχνης pro ἀνδράχνης non satis recte substituerunt. nos autem quam reposuimus lectionem, veram esse existimamus. ita enim legi debere admonet Athenaeus lib. VII. a quo hic ipse Theophrasti locus adducitur. ubi, δάφνης pro ἀνδράχνης scriptum est. verba vero illa ἀνδράχνης, καρύας, quae in eum locum irreperunt, inepti alicujus glossema esse existimo, rejiciendaque omnino videntur, quoniam a veteribus quoque libris absunt. URSIN. Vid. Bodaeum ad Theophr. p. 342. qui ἀνδράχνης praefert. *simillima lauros* Medic. a m. pr. BURM.

132. JACTARET. *Ructaret* Venetus. vid. ad IER. Aen. 576. Servium.

134. APPRIMA. *Ad prima* scripti nostri. & recte. sic in *primis*, & cum *primis*. Arulianus Mafius: *Ad prima vel Adprime*, Virgil. II. *Flos ad prima tenax*. Terentius *Andria*, *Adprime*. *Meis me omnibus adprime* scio esse obsequentem. *adprime* Giphanius ex vetustissimo codice & Servio Indice Lucret. in *E breve. a primo* non dissimili modo habes quoque apud scriptores antiquos, ut erudite observavit Gronovius noster ad Senecae *Herculem Furientem* §. 213. & ad scripta ejusdem Senecae *Philosophica*. Nat. Quaest. V. 14. *adprimus* dixisse veteres ex Livii *Odyssaea* notat Gellius libro VII. cap. 7. *Ibi denique vir summus adprimus Patroclus*. Iisdem antiquis & *adpotus* & *adprobus* dictum ibidem observatur. Is ipse Gellius libro XVII. cap. 2. ex Quadrigarii *Annalibus* *comprime* pro *adprime*

²⁸ hoc probat Fabr. al. haec probant V. L. Vof. R. B. ²⁹ infinitum V. ³⁰ deest V. L. Vof. R. B. ³¹ desunt iisdem. ³² prime, maxime B. ³³ deest L. ³⁴ vel halitus foeditatem, quod G. ³⁵ deest R. B. stet Fabr. ³⁶ deest Fabr. ³⁷ dicunt V. L. Vof. R. B. ³⁸ in Umbria apud Plautum.

Sed neque Medorum silvae, ditissima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaia pinguis arenis.

140 Haec loca non tauri spirantes naribus ignem

In-

SERVII.

136. SED NEQUE MEDORUM SYLVAE. Jam incipit laus Italiae, quam exequitur secundum praecepta Rhetorica: nam dicit eam & habere bona omnia, & carere malis universis.

137. GANGES. ³⁹ Indiae fluvius, per quem provincia significatur. HERMUS. Lydiae fluvius, arenas aureas trahens. ⁴⁰

138. LAUDIBUS ITALIAE CERTENT. Figurata: nam certo tecum dicimus. BACTRA. ⁴¹ Regio juxta ⁴² Assyrios: unde & populi Bactriani ⁴³ dicuntur.

139. PANCHAEA. Arabia, ut diximus supra 115. ⁴⁴ Arabia autem est regio, ubi & templum Triphyllii Jovis habent: ut scribit Eumerus. Ipse alibi IV. Georg. 379. *Panchaeis adolescent ignibus arae.*

140. NON TAURI SPIRANTES NARIBUS IGNEM: Quales fuerunt in ⁴⁵ Colchide, civitate Scythiae: ⁴⁶ [nam hoc habet fabula:] Jason Colchos profectus ad tollendum vellus aureum, quod dicaverat ⁴⁷ Marti Phryxus, fretus Medae auxilio, & pervigilem draconem occidit, & ejus dentes levit, ⁴⁸ junctis tauris ignem ⁴⁹ efflantibus: unde nati armati ⁵⁰ quamprimum fecerunt impetum in Jasonem frustra, postea mutuis vulneribus conciderunt. Has autem ⁵¹ ei condiciones ⁵² Aeeta rex

proposuerat; cui Apollo responderat, tamdiu eum fuisse regnaturum, quamdiu illud vellus ⁵³ fuisset in templo.

PHILARGYRII.

139. PANCHAEA. Regio Arabiae, ubi & templum Triphyllii Jovis. Ipse alibi inf. IV. 379. *Panchaeis adolescent ignibus arae.*

140. TAURI. Tauri autem hi sunt, quos ignem flantes Aeetae imperio Jason junxit, unguento usus, quod ei Medea dederat.

VARIORUM.

prime annotat in usu etiam antiquis fuisse. HEINS. *Ad prima* etiam Francianus & Tollianus. vid. ad Claud. I. in Ruf. 168. *apprima* Ed. Venet. Victorium, hic Virgilium reprehendentem, refutat Ferrarius in Hortis Hesperidum II. 3. esse enim duo genera Mediae, unum *ἄγρον* & sterile, alterum *γόνιμον*, cujus flos est tenax. & describere Maronem non imperfectum, infructuosum & spadoneum, sed quem natura propositum habet, bona fruge probabilem. BURM.

Ibid. ANIMAS. Isidorus XVII. Orig. de morientium ex veneno animis capit, quas remorari medicos putat malo medico, quod refutat Robert.

Ti-

³⁹ *Ganges* Indiae fluvius mergens (emergens) de latere Caucaſi ad meridiem, & ad orientis frontem inclinans dividit Indiam. eo quod inter flumina indicatur India, & in qua aurum & gemmae nascuntur. G. ⁴⁰ *Turbidum* dicit, quod copia auri viriditatem aquae perdat. G. ⁴¹ regio juxta Syriam, vel civitas in Oriente, quam Alexander cepit. urbs Persarum est G. ⁴² Assyriam B. ⁴³ deest V. L. R. Vof. B. ⁴⁴ deſunt V. L. R. Vof. B. Arabia, ubi thus nascitur. Panchaia dicit haec loca Italiae, ſcilicet propter ſuavitatem G. ⁴⁵ Colchida V. ⁴⁶ deſunt G. Jason Colchos profectus petit pellem auream arietis. Eta pater Medae, Rex Colchae, hanc oblationem dedit, quod non poſſet eam accipere, niſi prius tauros, quos ei Vulcanus dono dederat, ignem naribus ſpirantes, jungeret, & dentes Draconis, quem occiderat Cadmus. Quae difficultas per Medae amorem & Aetae filiae artem effecta eſt. Nam cum Jasonem adamaret Medea, carminibus ſuis obtinuit, ac venenis & medicaminibus permiscuit omnia, ut quamvis tauri ignem ſpirarent, nocere non poſſent, & feritas eorum compelleretur, & ſerpentium (dentibus) jaſtis per ſulcum, cum armati homines exſtitſſent, depugnantes interierunt. Quibus rebus Jason victor effectus pellem, quam petierat, ſuſtulit, & Medeam ſecum avexit. Item, Jason Theſſalus vir, qui Colchos propter pellem auream navigabat, quae in tutela Liberi patris erat, & ad conditionem a Medea advitus (ſ. adjutus) cui inſiſtendum fuerat, ut tauros ignem flantes domaret, quos delentitos ita veneficiis ſubegit, ut ararent: pro ſeminibus autem Draconis dentes accepit, quibus natus eſt exercitus armatus. adeo Poeta laudat Italiam iſtis malis viduatam. G. ⁴⁷ morti, fretus R. Marti, fretus V. L. Vof. ⁴⁸ cunctis V. L. Vof. R. ⁴⁹ flantibus al. ⁵⁰ qui primum B. Vof. R. Steph. Dan. ⁵¹ deest Steph. Den. ⁵² Oeta ſidem. Aeter V. L. Vof. B. Aether R. ⁵³ fuiſſe Vof.

Invertere, satis inmanis dentibus hydri;
Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis:
Sed gravidæ fruges, & Bacchi Massicus humor
Inplevere: tenent oleae armentaque laeta.

- 145 Hinc bellator equus campo sese arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxuma taurus

Vi-

SERVII.

141. ⁵⁴ [SATIS. Seminatis. ⁵⁵ HYDRI. Serpenti. Hic est anguis, quem Cadmus in Boeotia occidisse fertur, cujus dentes ipse partim ibidem sevit, partim Aetas in Colchide: ex quibus ⁵⁶ utrimque seges armatorum hominum enata est. Tauri autem hi sunt, quos ignem flantes Aetae imperio Jason junxit, unguento usus, quod ei Medea dederat.]

142. SEGES HORRUIT. Non placuit. *Seget* autem quia de femine.

143. GRAVIDAE FRUGES. *Largae*, abundantes. MASSICUS HUMOR. Vinum Campanum, a Massico, monte Campaniae.

145. ⁵⁷ [ARDUUS. Celsus & eminens.]

146. HINC ALBI, CLITUMNE, GREGES. Vocativus est *Clitumne*. Clitumnus autem ⁵⁸ fluvius est in Mevania, quæ pars est Umbriae, partis ⁵⁹ Tusciae: de quo fluvio, ut dicit Plinius in Historia naturali, ⁶⁰ animalia, quæ potaverint, albos ⁶¹ foetus creant. MAXIMA TAURUS VICTIMA. Quia ⁶² triumphantes de albis tauris sacrificabant. ⁶³

PHILARGYRII.

142. SEGES HORRUIT. Ut factum est in Colchide. Et hic est Hydrus, quem Cadmus in Boeotia occidisse fertur, cujus dentes ipse partim ibidem sevit, partim Aetes in Colchide: ex quibus utrimque seges armatorum hominum nata est.

143. HUMOR. Vinum a montibus Falernis, qui *Massici* dicuntur.

146. CLITUMNE. *Clitumnus* amnis est, Umbriam a Tuscia dividens. Significat autem boves Mevanenses, qui sunt albi.

VARIORUM.

Titius lib. vi. Controv. Lect. 19. *animos* Venet. BURM.

135. MEDICANTUR. *Medicatur* Venetus.

136. DITISSIMA TERRA. *Regna* Mediceus a manu secunda. sed aliter Donatus in Phormionem Terentii II. I. 14. qui & mox, *nec Indi*. quomodo fragmentum Moreti, & noster Venetus. HEINS. *An silvae ditissima* conjungenda? *nec Indi* Parrhaf. Venet. *certant* etiam Leid a m. sec.

137. ATQUE AURO. *Aut auro* Zulichem. & Parrhaf. *atque auro* Mediceus. male explicari hunc locum, quia Hermus turbidus sit auro per Pactolum illato, non quod ipse aurifer sit, ostendit doctissimus Drakenb. ad Sil. I. 159. BURM.

140. HAEC. *Nec* Mediceus a manu secunda. *spirantis* Mentel. duo.

141. IMMANES DENTIBUS HYDRI. *Immanes* scripti. vere omnino. HEINS. Et Regius & editi multi. *hydri* Mediceus.

142. VIRUM. *Viris* Zulichemius.

144. OLEAEQUE. Ex Pierianis nonnulli *oleae armentaque laeta*, hiatu relicto. quod Maroni familiare. sed dissentit Mediceus. caeteri tamen omnes nostri cum Pierianis faciunt. Diximus de hoc loco jam supra initio libri primi Georgicon §. 4. Relinquit & hiatum ex suis Giphanius ad Lucret. p. 463. HEINS. Regio etiam & aliis omnibus deest *que*.

146. ET MAXIMA. *Te maxima* Scholiasies Cruciquianus Horatii lib. IV. Od. 2. vid. Turneb. XXIX. 26. *Maxima*, quia tauro major victima non caedebatur, vel quia triumphantes solebant tauro, ut maxima victima, facere. male Catroeus *les plus belles victi-*

⁵⁴ desunt V. L. Vof. R. B. ⁵⁵ Hydri pro Draconibus G. ⁵⁶ utrique Commel. forte, utrisque. ⁵⁷ desunt L. V. R. Vof. B. *BELLATOR*. bellicosi equi in Italia nasci adfuerunt. G. ⁵⁸ filius G. ⁵⁹ Tusciae, ubi optimi boves nascuntur G. an *optimi boves*. ⁶⁰ quod animalia cum pot. Fabr. al. ⁶¹ deest L. B. ⁶² triumphantes albis tauris sacrificabant Diis suis G. ⁶³ item Clitumnus in Umbria Deus, quo nomine ibi est fluvius, in Tiberim Apens, ad quem nunc loquor G.

Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,
 Romanos ad templa Deum duxere triumphos.
 Hic ver adsidium, atque alienis mensibus aestas:
 150 Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
 At rabidæ tigres absunt, & saeva leonum
 Semina; nec miseros fallunt aconita legentis;

Nec

SERVII.

147. PERFUSI FLUMINE SACRO. Fluento. *Perfusi* autem *tauri*, qui ante triumphantes usque ad templa ducebantur. Aut certe *perfusi greges* intelligamus: quod ad equos triumphales potest referri.

148. DUXERE TRIUMPHOS. Si equi, duxerunt: si boves, deduxerunt.

149. HIC VER ASSIDUUM. Verna temperies: nam ver ⁶⁴ proprie assiduum esse non potest, ⁶⁵ [seu longum.] Horatius II. Od. 6. *Ver ubi longum, tepidasque praebet Juppiter umbras.* ⁶⁶ [ALIENIS MENSIBUS AESTAS. Id est, quando alibi hyems, in Italia pene aestas videtur.]

150. BIS GRAVIDAE PECUDES. Verum est: ⁶⁷ inde enim est in Bucolicis II. 22. *Lac mihi non aestate novum:* ⁶⁸ non frigore desit. ⁶⁹ [BIS POMIS UTILIS ARBOS. Id est, Biferae sunt arbores.]

151. AT ⁷⁰ RABIDAE TIGRES ABSUNT. Malum Armeniae. ET SAEVA LEONUM SEMINA. Malum Libyae.]

152. SEMINA. Genera. Et est Lucretii sermo: nam quod ait *saeva*, aut cruenta accipimus; aut re vera *saeva semina*: Ut enim dicit Plinius: *Animalia*, ⁷¹ quae sunt cum acutis unguibus, frequenter parere non possunt: vitiantur enim intrinsecus se morientibus pullis. NEC MISEROS FALLUNT ACONITA LEGENTES. Mira arte usus est, ut excusaret rem, quata negare non potuit: nam *aconita* nascuntur in Italia: sed ea non obesse dicit, ⁷² [quia sunt omnibus nota] ⁷³ [unde dicit, *nec fallunt legentes*: vel quia ea scientes renuunt & rejiciunt, quod omnes scire significat.] ⁷⁴ Aconita au-

tem nata dicuntur de spumis Cerberi, quo tempore eum Hercules ⁷⁵ ab inferis traxit. ⁷⁶ Quod, quia in saxis & cotibus nascitur, *aconitum* dicitur, *ἀκόνιτιον*, id est, a cote: & dicimus τὸ ἀκόνιτον, καὶ τὰ ἀκόνιτα.

PHILARGYRII

147. FLUMINE. Clitumnus & deus, & lacus in finibus Spoletinorum, ex quo bibentia pecora alba fiunt.

VARIORUM.

victimas. notum discrimen inter *maiores* & *minores* hostias, ut saepe apud Livium & alios occurrit. BURM.

149. HIC VER ADSIDIUM. *Ver perpetuum* Scholiastes Horatii Crucquianus libro II. Ode 6. HEINS. Hoc etiam quidam Eclog. IX. 40. voluerunt intrudere. *hic iter* Venetus. apud Horatium legitur *Juppiter brumas*, non *umbras*, ut Servius hic. BURM.

150. GRAVIDAE PECUDES. Si de lacte, ut Servius, intelligatur, deberet subintelligi *quotidie*, nam bis malgentur oves, & etiam boves. III. Ecl. 30. quare, ut conveniat sequentibus, & vocis *gravidæ* propria significatio servetur, de foetu capiendum oves vero autumnio & vere admittuntur, & aestate & hyerne pariunt. vid. Colum. VII. 2. & alios. *pecudes* vero in primis oves dici notum. BURM.

Ibid. ARBOS. *Arbor* praetuli. vid. supr. 81.

151. RA-

64 deest V. L. R. Vof. B. Steph. Dan. 65 desunt iisdem ad §. 150. sed Steph. & Dan. ad *Horatius*. 66 desunt Steph. Dan. 67 unde Steph. Dan. 68 nec V. 69 desunt L. ad §. 152. 70 RAPIDAE G. Vof. R. belliae Armeniae Tigres, quae vitro raptis falluntur carulis G. vide Parrhas. ad Claudian. III. Rapt. 267. 71 haec quae L. Vof. R. V. B. Steph. Dan. 72 desunt G. 73 desunt L. V. B. Steph. Dan. 74 Haec autem herba dicitur nata B. V. L. Vof. R. Aconitum letalis herba est, quae crescit in petris. dicendo *aconita*, autem herbae quaedam in Ponto sed terra (s. sine terra) in saxis nata. sive *aconita* gemmae in capitibus Draconum nascentes, similes pretiosis lapidibus, non nocent in Italia. dicendo *Aconita* ad innocentiam Italorum respicit, execrans venena peregrina. *Aconita* enim herbae quaedam Sidone terra (sine terra) in saxis natae G. 75 ab imis G. 76 quae L. V. R. Vof. B. Steph. Dan.

Nec rapit inmensos orbis per humum, neque tanto
Squameus in spiram tractu se conligit anguis.

155 Adde tot egregias urbis, operumque laborem,
Tot congesta manu praeruptis oppida saxis:
Fluminaque antiquos subterlabentia muros.

An mare, quod supra, memorem, quodque adluit infra,

An-

S E R V I I.

153. NEQUE TANTO SQAUEUS. Sunt quidem serpentes in Italia; sed non tales, quales in Aegypto, aut in Africa. ⁷⁷ IN SPIRAM autem, in collectionem volubilitatis: quod est a ⁷⁸ funibus tractum.

155. ADDE TOT EGREGIAS URBES. Laudat Italiam a civitatibus, quas & plures habet & maximas, & opportunissime ⁷⁹ collocatas. ⁸⁰ [OPERUMQUE LABOREM. Quae sunt in muris & moenibus urbium, aliisque aedificiis & templis.]

156. ⁸¹ [CONGESTA MANU. Aedificata, & constructa. Et hic ipsas urbes non solum ex sua magnitudine, sed etiam ex opere nobili laudat. PRAERUPTIS SAXIS. Excelsis & magnis. Et subaudi, adde; scilicet ad laudem Italiae.]

157. FLUMINAQUE ANTIQUOS SUBTER LABENTIA MUROS. Quod laudat etiam Cicero in ⁸² libris de Repub.

158. AN MARE QUOD SUPRA. Id est, ⁸³ mare Adriaticum. QUODQUE ALLUIT INFRA. Id est, Tyrrhenum.

V A R I O R U M.

151. RABIDAE. *Rapidae* Mentelius primus a manu prima. Vratiss. & tres alii, & Ed. Med. imitatur Lucan. vi. 487.

*Has avidae tigres, & nobilis ira leonum
Ore fovet blando.*

sed ita, ut mutaverit epitheta, vel forte *rabidae* & ibi posset legi, ut Heinsius volebat. vid. Can- neg. ad Aviani Fab. i. mihi *rabidae* melius *saevius*

leonibus convenire videntur. *obsunt* etiam Venetus. BURM.

Ibid. ET SAEVA LEONUM SEMINA. *Leones* eleganti appositione Mediceus a prima manu. HEINS.

155. ADDE. Imitatus Pacatus Paneg. cap. iv. *Adde tot egregias civitates, adde culta, incultaque &c.*

Ibid. LABOREM. *Labores* Vratiss. & fragm. Moreti. vid. lib. i. Aen. 455.

156. TOT. *Tunc* Zulichem. & alius.

Ibid. CONGESTA MANU. Id est, imposita rupibus aut montibus abruptis, ut Praeneste & alia oppida. nam male Carroeus vertit, quasi ex saxis rupis materia condendarum urbium sit congesta. Glossa etiam Regii *praeruptis* reddit per *excisis*. ita passim *praerupti montes*. & *praeruptum oppidum* Hirt. viii. Bell. Gal. 40. BURM.

157. ANTIQUOS SUBTERLABENTIA MUROS. Carroeus intelligit pontes, sub quibus fluunt fluvii. in versione tamen, *sous des murs, qui dureront toujours*. quasi *aeternos muros* legisset. nisi referat ad *fleuves*. obscure certe vertit. ego *subterlabentia*, pro *praelabentia* vel *adluentia muros* capio: quae antiqua oppida tam prope alluunt, ut hic & illic antiquos muros fluctu aquae excavatos quasi subterlabi videantur. ita Ecl. x. 4. *fluctus subterlabere Sicanos*. ubi est pro *labere subter fluctus*. unde & possent intelligi flumina subter muros labentia ipsa oppida intrare, & transire. BURM.

158. SUPRA. *Supra est* Parrhas.

Ibid. ADLUIT. *Abluit* Menagianus prior. & quartus Moretanus Ed. Mediol. sollemni confusione.

159. TE;

⁷⁷ in spiram quando se glomerat in modum (f. nodum) tractu se colligit anguis. hoc sunt serpentes in Ital. &c. G. ⁷⁸ funibus Voss. vid. ad 11. Aen. 217. ⁷⁹ collatas V. L. Voss. ⁸⁰ desunt L. V. R. Voss. B. Steph. Dan. ⁸¹ desunt eisdem. ⁸² libro B. ⁸³ deest L. V. R. Voss. B. Steph. Dan.

Anne lacus tantos? te, Lari maxume, teque
 160 Fluctibus & fremitu adsurgens, Benace, marino?
 An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
 Atque indignatum magnis stridoribus aequor,

Julia

SERVII.

159. TE, LARI MAXIME. *Larius*, est ⁸⁴ lacus vicinus Alpibus; qui, juxta Catonem in Origini-
 bus, per ⁸⁵ sexaginta extenditur millia. Et *Larius*,
Lari, ⁸⁶ vocativum facit, sicut *Julius Fuli*, *Mer-*
curius Mercuri. ⁸⁷

160. FLUCTIBUS ET FREMITU ASSURGENS, BENACE, MARINO? ⁸⁸ *Benacus*, lacus est Italiae, qui magnitudine ⁸⁹ sui tempestates imitatur marinas. *Assurgens* autem vocativus est casus; ut sit, *Memorem & te, o Benace assurgens*, id est, tumescens fremitu marino. Aut certe Antiptosis ⁹⁰ est, ⁹¹ [id est, casus pro casu] *assurgens*, pro *assurgentem*.

161. AN MEMOREM PORTUS, LUCRINOQUE ADDITA CLAUSTRA. ⁹² In Bajano sinu Campaniae, contra Puteolanam civitatem, lacus sunt duo, Avernus, & Lucrinus: qui olim propter copiam piscium vectigalia magna praestabant. Sed cum maris impetus plerumque irrumpens exinde pisces ⁹³ excluderet, & redemptores gravia damna patenterentur, supplicaverunt senatui: & ⁹⁴ profectus C. Julius Caesar, ductis brachiis exclusit partem maris, quae antea infesta esse ⁹⁵ consueverat, reliquitque breve spatium per Avernum, ⁹⁶ qua & piscium posset copia intrare, & fluctus non essent molesti: quod opus, ⁹⁷ Julium dictum est. Sed hic ⁹⁸ ambitiose *undam Juliam* ⁹⁹ appellavit frementem contra moles a Julio ¹ oppositas.

162. INDIGNATUM MAGNIS STRIDORIBUS AEQUOR. ² A solita exclusum licentia, & indignationem suam stridoribus prodens. ³ [Indignatum

ideo dixit, quia quo tempore in Lucrinum lacum mare immissum est, inde terra effossa, contigit inter ipsum Lucrinum & Avernum, ut duo lacus miscerentur: & tanta tempestas orta est, ut prodigii loco habita sit; ac nuntiatum, simulacrum Averni sudasse; propter quod Pontifices ibi piacularia sacra fecerunt. *Julia* autem *unda* Puteolanum portum significat.

PHILARGYRII.

159. TE, LARI. *Larius* lacus in Gallia est Cisalpina, non amplius centum viginti stadiorum circumcui patens: *Benacus* in eadem regione, mille & ducentorum.

160. ASSURGENS. *Assurgens* hic, pro *assurgentem*: pendet enim ex verbo *memorem*.

162. INDIGNATUM. Agrippa in secundo Vitae suae dicit, excogitasse se, ut ex Lucrino lacu portum faceret. Verum hujus ⁴ gloria Augusto cessit. *Indignatum* autem ideo dixit, quia quo tempore in Lucrinum lacum mare immissum est, deinde terra effossa, contigit inter ipsum Lucrinum & Avernum, ut duo lacus miscerentur. Et tanta tempestas orta est, ut prodigii loco habita sit, ac nuntiatum sit simulacrum Averni sudasse. Propter quod Pontifices ibi piacularia sacra fecerunt.

VARIORUM.

159. TE, LARI MAXUME. *Larius* non recte *maximus* vocatur: cum *Benaci* adjuncta mentio sit, qui pene duabus partibus illo major est. legendum

84 Lacus in Gallia G. 85 quadraginta Cod. Urs. tenditur B. 86 deest L. Vof. R. V. B. vocativus Steph. Dan. 87 item. *Larius* fluvius Italiae est sub urbe Como G. 88 *Benacus* inter Biriem (Brixiam) & Veronam, quae sunt civitates Venetae (Venetiae) G. 89 suae tempestatis imitatur in marinas G. 90 sit Steph. Dan. 91 desunt V. L. Vof. R. B. Steph. Dan. 92 Lacus proximus Bais. in Bajano enim sinu &c. G. 93 excluderet G. 94 Profectus est Julius Vof. Servium hic errare, & ad Augustum, unde *Julia unda*, dicta, ut Juliae leges &c. referenda, esse notat Bernecc. ad Sueton. Aug. xvi. BURM. 95 consueverat. reliquit breve G. 96 quo & pisces cum copia possint intrare, & fluctibus G. 97 Julii 21. 98 ambitio G. 99 nominavit G. 1 positas. G. 2 indignanti similem solita c. l. e. indignationem, sed stridoribus prodens. item Lucrino, cui Campano lacui Caesar unum brachium muro adjecit, ut ibi tutior esset navibus statio. G. 3 desunt L. V. R. Vof. B. ad §. 166. 4 gloria potest & nominativo casu & ablativo sumi, ut intelligatur Agrippa, qui opus hoc perfecit, sed in honorem Augusti portum Julium, vel Augusti, non Agrippae vocavit. vid. Dion. lib. XLVIII. ut ambiguitas vitaretur, posset legi *gloriam*; nam utrumque dicitur *cedere*, & *rem* alicui. vid. ad Quintil. x. Decl. 6. & Vellej. Patet. 11. 85. BURM.

Julia qua ponto longe sonat unda refuso,
Tyrrhenusque fretis inmittitur aestus Avernis?

165 Haec eadem argenti rivos, aerisque metalla
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.

Haec genus acre virum Marfos, pubemque Sabellam,

Ad-

SERVII.

164. TYRRHENUSQUE FRETIS IMMITTITUR AESTUS AVERNIS. *Aestus* quidem dixit Averni, quoniam per Lucrinum lacum mare Tyrrhenum influit in Avernum.]

166. AURO PLURIMA FLUXIT. Id est, copiosior fuit in rem pretiosorem.

PHILARGYRII.

163. JULIA UNDA. *Julia unda*, significat portum Puteolanum. Et *Julia unda*, per Prolepsin positum est, ut loca prius laudet, quam cum, qui ea fecit, ut laudes inveniant auctorem, id est, Augustum.

164. TYRRHENUSQUE FRETIS IMMITTITUR AESTUS AVERNIS. *Aestus Averni* ideo dixit, quoniam per Lucrinum lacum mare Tyrrhenum influxit in Avernum.

167. GENTEMQUE SABELLAM. Hi sunt autem, qui olim Aulones dicebantur. De Sabellis Varro in Agemodo sic ait: *Terra culturae causa attributa olim particulatim hominibus, ut Etruria Tuscis, Samnium Sabellis.*

VARIORUM.

dum igitur, distinguendumque ex eruditorum sententia, *Te Lari, Maxime, Teque Fluctibus & fremitu assurgens Benace marino.* ut illud non epitheton sit, sed proprium, nominenturque tres distincti & praecipui Italiae lacus, quos & Strabo describit libro v. Larius, qui patet circiter stadia ccc. Verbanus, qui cccc. Benacus, qui ccccc. Duo priores Insubriae sunt, posterior Venetiae. Verbanum autem idiomate peregrino, *Maximum* appel-

lavit: nam is a Gallis *Lacus major* dictus, & id nomen apud Insubres in hunc diem retinet. Quae ratione olim Fluvium Timavum, Illyrii mare nominaverunt, propter aquarum copiam, ad quam appellationem Poeta noster alludens cecinit lib. i. Aen. 247. *It mare prorsum & pelago premit arva sonanti.* summa Poetae industria, qui & patrias res & externas investigavit, & accommodatae ad intelligentiam omnes explicuit. FABRIC. Non placet hoc Ruaco, quia tempore Virgilii non magnus aut maximus vocabatur; sed Verbanus. *Te Lari maxime* Gudianus prior & tertius Mentelii.

161. ADDITA. *Abdita* Gudianus. *Claustro* Menagianus prior, & alter Rottendorphius. pro vulgata stat Rufinianus de Schem. Dian. p. 37. & Commentator Crucquii ad Horatii Art. Poet. 65. BURM.

163. REFUSO. *Refuso* legit Barthius ad Stat. vi. Theb. 483. male. ita apud Plin. Paneg. cap. 30. de Nilo, *non placido se mollique lapsu refusum abstulerat.* ita in Codice Mss. invenit vir doctissimus Christianus Gotlibius Schwarzzius. vulgo *refugum.* plura ad Lucan. ii. 618. BURM.

164. AVERNIS. *Averni* Tolianus. quod ex Servio posset firmari.

166. FLUXIT. Olim metallorum feracem fuisse inde colligit Catroeus, qui addit *autrefois* in versione: nempe interdictum vetere consulto patrum Italiae parci jubentium. Plin. iii. 20. & xxxiii. 4. & lib. ult. cap. ult. *Metallis auri, argenti, aeris, ferri, quandiu libuit exercere, nullis cessit.* ubi malim *licuit* legere, ut ad interdictum illud referatur. BURM.

167. HAEC GENUS. *Hoc* Zulichemius.

168. AD-

5 TYRRHENUSQUE, id est de Tyrseo Latrone occiso in eo, vel de populo Tyrreo. Quidam vero quasi Tyrannicum, id est Aduosum esse, putant. nonnulli, quod omnes terras medasque interluit. AVERNIS per Lacum Avernum Augustus ratem, qua fuerat adversus Pompejum ausus (usus) Lucrino immisit lacui. sed idcirco hanc rationem (f. stationem) laudat poeta, quod nondum erat portus Augusti. G. 6 AERISQUE METALLA. Senatus consultum esse dicitur, quo prohibetur in Italia metalla exercere, ut si quid domesticis opus fuerit, integra sufficiant. G.

Tom. I.

Qa

Adfuetumque malo Ligurem, Volscosque verutos
 Extulit: haec Decios, Marios, magnosque Camillos:
 170 Scipiadas duros bello: & te, maxume Caesar,
 Qui nunc, extremis Asiae jam victor in oris,
 Inbellem avertis Romanis arcibus Indum.
 Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;

Ma-

SERVIL

168. ASSUETUMQUE MALO LIGUREM. ⁷ Id est, labori. ⁸ [Inculta Alpium postrema possident. *Assuetum* igitur, nunc contentum: sic alibi IX. Aen. 607. *Parvoque assueti iuventus.*] ⁹ VOLSCOSQUE VERUTOS. ¹⁰ Italiae populi sunt, ¹¹ [jaculo utentes in modum veru; vel quia verutis pugnant.]

169. EXTULIT HAEC DECIOS. Creavit. *Decii* autem duo ¹² fuerunt, quorum unus bello ¹³ Latino, alter Gallico, se pro repub. devovere. *MARIOS.* ¹⁴ *Marii* multi fuerunt; quorum unus septies fuit consul. *CAMILLOS.* ¹⁵ Abusive, ¹⁶ [pluralem numerum pro singulari] nam Camillus unus fuit, qui a Gallis sublata signa revocavit.

170. SCIPIADAS. *Scipiadas* pro *Scipionibus* ¹⁷ dixit; sicut *Amazonidum*, pro *Amazonum*, ¹⁸ [alibi posuit.] Scipiones autem duo fuerunt, avus & nepos: quorum unus leges victae Carthagini imposuit; alter eandem diruit. Haec autem omnia plenius in ¹⁹ sexto §. 844. memoravimus.

172. IMBELLEM AVERTIS. ²⁰ Id est, avertendo reddis imbellem. *ROMANIS* autem *ARCIBUS*, ²¹ Romanis urbibus, a Romano imperio.

173. ²² [SALVE, MAGNA PARENS. Posteaquam eam diutius laudavit, vertit se ad eam, & bene dicit, eam laudans, *Saturnia tellus*: nam in Italia Saturnus regnavit.]

PHILARGYRII

168. MALO. Pro labore. sic etiam e contrario *laborem* pro *malo* solet ponere, ut ibi IV. Aen. 169. *Ille dies primus letis, primusque laborum Causa fuit.* VOLSCOSQUE VERUTOS. Quod verutis pugnant.

172. AVERTIS. *Avertis* & *Imbellem* facis, aut *imbellem*, victum jam, nec bellantem. Caeterum quid grande, si imbellem avertis?

VARIORUM

168. ADSUETUMQUE. *Adfuetum* Zulichemius addita glossa. id est navibus, vel pomis. *Ligurum* Medic. a m. pr. *Vulscosque* Regius & plurimi. *Vulscosque* Voss. *Volcosque* fragm. Moreti. *Volcosque* Mentel. mox, *haec doctos Marios* Venet. BURM.

170. MAXIME. *Maxima* Gudianus.

171. QUI NUNC. Ruaeus censet versus de Augusto post edita Georgica fuisse secundis curis a Virgilio insertos, & Catoeius eum secutus annum adsignat V. C. 734. quo Augustus in Asia signa recepit a Parthis, & simul pacem Medis dedit. a qua opinione nec ego alienus sum. *Romanae* vero *arces*, non de urbe aut capitolio debent intelligi, sed de finibus, aut ipso universo imperio Romano, ut Servius hic, & ad lib. VI. Aen. 396. & antiquus Commentator Horatii I. Od. 12. sic Petron. bello civili §. 106.

Omnia

⁷ *malo* inopiae victus, vel *malum* pro labore, sicut e contrario. &c. ut in Philargyrio leguntur. G. ⁸ desunt V. B. L. Vof. R. Steph. & Dan. sed habet codex Urfini. ⁹ Ligures sunt latrones confines, ut Varro ait, Ligures montani piratae, qui Alpium asperrima colunt. G. ¹⁰ Volcosque, qui in Alpibus sunt G. ¹¹ desunt V. L. Vof. B. R. Steph. Dan. ¹² fuerunt Pater & filius G. ¹³ Italico V. L. Vof. R. B. Steph. Dan. ¹⁴ Gaius Marius Arpis natus, qui de Jugurtha Numidarum Rege triumphavit, & de Centonibus (Teutonibus) & Cymbris. idem cum Cinna collega adversus Lucium Syllam bellum civile gessit, in (is) septimum consulatum cepit. multi tamen Marii fuerunt. G. ¹⁵ abusive dixit, quod qui a Gallis sublata signa revocavit (s. unus fuit). item Camillus captam urbem a Gallis Senonibus mense novembre revertens ab Ardea de exilio liberavit; aurumque, quod per passionem a Romanis acceperant, sustulit, omnesque prorsus interemit. G. ¹⁶ desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ¹⁷ ut dixit, *Amazonidum* V. ut dicit *Am. B.* dixit deest Vof. R. dixit, ut *dixit Amazonidum* L. ut citet locum ex I. Aen. 490. ¹⁸ desunt B. ¹⁹ quinto libro V. memoravimus G. B. ²⁰ inerte, qui resistere non potest, avertis cum caeteris gentibus Orientis. vel ideo imbelles, quia hos Caesar condemnando (s. contemnendo) imbelles vocavit. G. ²¹ a Romanis Vof. R. B. Fabr. al. civitatibus G. ²² desunt V. B. Vof. L. R. Steph. Dan.

Magna virum: tibi res antiquae laudis & artis

175 Ingredior, sanctos ausus recludere fontis,
Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.

Nunc locus arborum ingeniis: quae robora cuique,
Quis color, & quae sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, collesque maligni,

180 Te-

SERVIL.

174. MAGNA VIRUM. Virorum fortium: & jam concludit, laudans ²³ eam a viris, a fertilitate rerum, a Saturni imperio. TIBI RES ANTIQUAE LAUDIS ET ARTIS INGREDIOR. ²⁴ Tibi, in tuam utilitatem scribo carmen Georgicon. ²⁵ Antiquae autem laudis, vel magnae, vel quod apud ²⁶ majores in ingenti honore fuerat agricultura.

176. ASCRAEUM CARMEN. ²⁷ Hesiodicum: nam Hesiodus ²⁸ Ascraeus, de civitate Ascra fuit.

177. NUNC LOCUS ARBORUM INGENIIS. ²⁹ Nunc tempus est, inquit, naturam agrorum ³⁰ describere. ³¹ [Ingeniis, naturis.] Et multi hoc loco culpant Virgilium, quod in unum coëgit quatuor librorum ³² propositiones: nam & de arvo, & de consilio, & de pasculo, & de ³³ florido, isto in loco commemorat. quod ideo non est reprehendendum; quia non ea ³⁴ late exequitur; sed ³⁵ carptim & breviter transit, quae latius explanat in singulis. QUAE ROBORA CUIQUE. Quae sit possibilitas uniuscujusque.

178. QUIS COLOR. Quae species: quomodo dicimus, quo colore ³⁶ ille recitavit, ³⁷ [id est, specie.] licet breviter etiam sit dicturus de colore terrarum.

179. DIFFICILES PRIMUM. Pene steriles, parum creantes. MALIGNI. Infocundi: ³⁸ [quia malignum veteres infocundum dicebant, ut ipse alibi VI. 270. Quale per incertam lunam, sub luce maligna, Est iter in sylvis.]

VARIORUM.

Omnia quae tribui Romanis artibus, odi
& §. 190.

Nescis tu, Magne, tueri

Romanas arces.

ubi vid. commentatores. & videbis ex Virgilio duo alia loca adducta a Richardo. *imbellem avertis*, malim explicare sine bello, sola maiestate nominis, avertis a finibus imperii, ut Pierius. vel imbelles possent dici, qui cum Romanis nullum ad hoc tempus bellum gesserant. ut Livius lib. IX. 45. de Aequis, qui suo nomine permultos annos inbelles egerunt. in bellum advertis Vratil. BURM.

174. ARTIS. *Artem* Gudianus.

175. INGREDIOR. Apud Priscianum libro septimo legitur minus bene *Aggredior*. *Ingrediar* fragmentum Moreti. Priscianus idem *fontis* legendum monet. confirmant codices vetusti. HEINS. *Ingredior* rectum puto. ita lib. XI. Aen. 704. *Consilio versare dolos ingressus & astu*. Cicero. II. Acad. 6. *sed quod nos facere nunc ingredimur*. ubi alii *adgredimur*. Quintil. I. III. *Nunc quae in quaerque aetate inchoanda, ingredimur*. illa autem varietas nata, quia saepe Virgilius etiam verbo *adgredi* usus est, ut VI. 584. & alibi. sic variant libri lib. IV. Aen. 107. *sic contra est ingressa Venus*, ubi alii *adgressa*: sed in his numerus codicum praefereendus. saepe tamen *adgredi* a glossatore profectum puto, quia magis obvius ejus usus fuit, quam *ingredi* pro incipere. vid. Schulting. ad Quintil. I. Declam. 5. sic Sueton. Caes. LXVIII. *ingressus civile bellum*. Aug. I. *ingressus praelium*. denique Propert. III. I. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos Itala per Graios orgia ferra choros*. nescio an ex imitatione. BURM.

Ibid.

²³ deest iisdem. ²⁴ deest L. V. Steph. Dan. Tibi in honorem tuum. G. ²⁵ Antiquae, est sensus, haec dico, quae jam olim dicere debueram G. ²⁶ antiquos Fab. al. majores ingenti B. al. ²⁷ Hesiodum dicit, de civitate Graeciae Ascrae, ubi natus est Hesiodus, ubi sunt natae Musae, unde sumit Hesiodus poema, inde & ego sumi. sed ille Graecis cecinit, ego Romanis. G. ²⁸ deest B. ²⁹ Naturis: tempus est L. V. R. B. Vof. Steph. Dan. Naturis, ut Sallustius *ingenium* pro natura posuit. Nunc &c. G. ³⁰ scribere V. ³¹ desunt aliis. ³² propositionem L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ³³ Floro R. B. Steph. Dan. Floro L. Vof. ³⁴ deest B. ³⁵ capitulum L. V. R. Vof. B. ³⁶ deest G. ³⁷ desunt L. Vof. B. Steph. Dan. ³⁸ desunt L. Vof. B. al.

- 180 Tenuis ubi argilla, & dumosis calculus arvis,
 Palladia gaudent silva vivacis olivae.
 Indicio est, tractu surgens oleaster eodem
 Plurimus, & strati baccis silvestribus agri.
 At quae pinguis humus, dulcique uligine laeta,
 185 Quique frequens herbis & fertilis ubere campus,
 Qualem saepe cava montis convalle solemus

Dispi-

SERVIL

180. TENUIS UBI ARGILLA. ³⁹ Sine humore; quia est & pinguis. ⁴⁰ CALCULUS. Lapis brevis, terrae admixtus. Dicitur *calculus*, quod sine molestia sui brevitate calcetur. ⁴¹

181. ⁴² VIVACIS OLIVAE. Diu viventis. Hinc supra §. 3. *Tarde crescentis olivae*. Res enim diu duratura tarde crescat, necesse est.

182. TRACTU. Plaga, regione. ⁴³ [OLEASTER. Olea sylvestris.

183. PLURIMUS. Abundans. STRATI AGRI. Operti. BACCIS SYLVESTRIBUS. Olivis exoleastro natis.]

184. DULCIQUE ULIGINE LAETA. ⁴⁴ *Uligo*, proprie est naturalis humor terrae, ex ea nunquam recedens. Bene autem *Dulci* addidit, ad discretionem *amarae*. Uliginosus ergo ager est, semper ⁴⁵ *humidus*: nam *uvidus* dicitur, qui aliquando sicatur.

PHILARGYRII.

184. ULIGINE. *Uligo* dicitur naturalis terrae humor.

VARIORUM.

Ibid. RECLUDERE. *Excludere* Zulichemius.

176. ROMANA PER OPPIDA. Locutionem a triumphantibus, qui per oppida ibant magna cum pompa, illustrat Barth. x. Advers. 9. BURM.

177. INGENIIS. *Ingentis*, q. r. *cano* Gudianus.

178. ET QUAE SIT REBUS NATURA FERENDIS. *Serendis* in primo Moretano, ejusdemque fragmento. HEINS. Et Parrhaf.

179. DIFFICILES TERRAE. *Difficilis* fragm. Moreti. Martinus de Roa lib. II. Sing. cap. I. explicat, ut scopulos inaccesivos, asperitatibus plenos, ita terras infecundas & pene steriles, fere ut Servius, & ut in Sacra Scriptura Deuteron. XVII. *Caelum aeneum*, & *terra ferrea* dicitur. Ruacius etiam *asperas*, Carroeus *rudēs* reddunt. sed si vim vocum *facilis* & *difficilis*, & *maligni* excutiamus, ut de hominibus solent dici, videbimus *faciles* dici liberales & prolixos, a quibus nullo labore & negotio obtinemus ea, quibus nobis opus est, & quae petimus. & ut *facilis pater* Terent. II. Heaut. 2. & passim, ita *faciles terras* interpretabimur, ex quibus nullo fere labore fructus ferimus, & quae cum magno foenore reddunt credita. vide quae diximus ad Val. Flac. VI. 223. & ita mox 223. *facilis pecori*. sic *difficiles*, quorum fructus tam exigui, ut non aequent labores illis impensores, & quae *maligne*, id est parcae, colono fructus reddunt. vid. & ad I. Aen. 445. ita contra *benigna terra*, de qua vid. ad Ovid. I. Amor. xv. 34. & ad Val. Flac. VII. 229. & hinc *maligni* melius explicarentur, *pene steriles*, *parum creantes*. *difficiles* fere, quae multo labore agricolae non respondent, reddunt quidem fructus, sed post longum & magnum illis impensum laborem, quasi diu negarent, & tamen aliquid tandem redderent; sed exiguum, unde ingrata videri potest colono suo terra. ut apud Terent. Heaut. v. I. 60. *Difficilem ostendes te esse*, & *ignoscies tamen post*, & *id ingratum*. BURM.

180. TENUIS UBI ARGILLA, ET DUMOSTS. Probus Arte Grammatica: *Tenuis ubi argillae dumosis calculus arvis*. sed facit cum vulgaris *Nonius*

³⁹ tenuis inquit G. ⁴⁰ DUMOSTS, spinosus & vepribus plenis. Fabr. al. ⁴¹ item calculus, lapillus candidus. G. ⁴² PALLADIA. quia Pallas, hoc est Minerva inventrix oleae dicitur G. ⁴³ desunt L. V. B. Vof. R. Steph. Dan. ad §. 184. OLEASTER arbor, in qua peiores oleae crescunt. G. ⁴⁴ Terrae uligo pr. e. n. ejus humor. al. Terrae: & perpetuus & ex c. n. r. & pinguis. G. ⁴⁵ uvidus L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. & al. sed mox nam humidus, tumidus al.

Dispicere: huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Austro,
Et filicem curvis invisam pascit aratris:

190 Hic tibi praevalidas olim multoque fluentis
Sufficiet Baccho vitis: hic fertilis uvae,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,

Lan-

SERVII.

187. ⁴⁶ [HUC. Illuc.

188. FELICEM LIMUM. Terrarum scilicet, id est, fertilem: nam fluminum limus est noxius.

189. ET FILICEM CURVIS INVISAM. ⁴⁷ Filicis radices sibi invicem sunt nexae: etiam quum avulsae fuerint, renascuntur. ⁴⁸

190. ⁴⁹ OLIM. Quovis tempore.]

192. PATERIS ET AURO. Pateris aureis: ⁵⁰ *dic dno*, ut: *Molemque & montes*.

193. PINGUIS TYRRHENUS. Victimarum scilicet carnibus: ⁵¹ [ut Plautus in Aul. II. v. 6. *Tibi dabitur pinguior fidecina*: quia propter assidua sacrificia pingues fiunt.] ⁵² EBUR. Tibiarum dicit, ⁵³ quibus in aurem sacerdotis ⁵⁴ cani solebat.

PHILARGYRII.

193. PINGUIS. Plautus in Aulularia II. v. 6. *Tibi dabitur pinguior tibia*: quae propter assidua sacrificia pinguescit.

VARIORUM.

nus Marcellus in *Tenue*. HEINS.

181. PALLADIA GAUDENT. *Gaudet* perperam Mediceus. idem versu subsequenti proxime verbum substantivum a manu prima omiserat temere. HEINS. *Gaudet* etiam Mentelii primus & Gudianus, Tollerius & Regius.

183. SILVESTREBUS. *Stridentibus* Leidenensis primus.

184. AT QUAE. *Atque* Gudianus. *Atque &* alter Menagianus. *Et quae* Francianus.

185. UBERE. *Ubu* Voss.

186. QUALEM MONTIS CONVALLE SOLEMUS DISPICERE. *Dispicere* in Gudiano, priore Menteliano, ac priore Menagiano, & recte, ut opinor. videantur, quae de hoc verbo disceptamus ad Aeneidos sextum, versu 734. HEINS. *Cum valle* Parrhasi. qui & *despicere*, ut & Reg. & Vossian. vid. ad Vellej. Paterc. lib. II. 14. & ad Sueton. Tib. XIX. BURM.

187. LIQUUNTUR RUPIBUS AMNES. *Linguuntur* Nonius in *linguere*. deceptus mendoso exemplari. Diximus Aeneidos III. §. 28. HEINS. *Linguuntur* alter Menagianus, & Zulichemius, Regius a manu secunda. *liquuntur* Venerus. *montibus amnes* quartus Moreti.

189. ET SILICEM. Scribe *silicem* cum membranis poene omnibus, nec aliter agnoscit Servius. codices quidam *felicem*. HEINS. *Felicem* Editiones praefcae. Mavvicius tamen *silicem* & in Virgilio & in Servio edidit. & ne vitium operarum credas, ter ita legitur. sed an illi *pascit* convenit? BURM.

Ibid. INVISAM ARATRIS. Catrocius explicat non aptam sementi & arationi. sed ego difficilem arationi intelligo, ut contra *patientem vomeris* *unci* dicit infr. §. 223. vel quae arando vix excindi, & extirpari potest. *aratro* pro aratori. & eadem elegancia mox 207. *iratum aratorem* vocat, qui diu

⁴⁶ desunt B. ad §. 192. ⁴⁷ radices enim ejus s. c. s. nexae, & avulsae renascuntur L. V. R. Voss. Steph. Dan. ⁴⁸ Tro-
pium metaphoram fecit, ut videant (videantur) quasi suas injurias aratra sentire, quia radices filicis aratris sunt impedimento
G. ⁴⁹ PRAEVALIDAS. permanens in laude. parvum dixerat, nisi dixisset *olim*, id est multo tempore. *olim*, id est cujuslibet
temporis. G. ⁵⁰ endyaden fecit al. endyadison L. ⁵¹ desunt L. V. B. Voss. R. ⁵² Ebur autem dixit tibiurum V. L.
Voss. R. *ebur* autem tibiurum Cod. Urs. ostendit elephantinum, de quo tibiae ornantur. *ebur* ergo pro tibia posuit. G.
⁵³ cum quibus B. fortasse non male, nam notatum saepe eruditus praepositionem *cum* addi, ubi agitur de instrumento aliquo,
quo efficimus hoc vel illud, solere. Fest. *Funebres tibiae dicuntur, cum quibus in funere canitur*, sic Ovid. VI. Met. 614. *Aus*
ego cum facibus regalia tella cremabo. pluribus abstineo. BURM. ⁵⁴ canere solebant Cod. Urs.

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

195 Sin armenta magis studium vitulosque tueri,
Aut foetus ovium, aut urentis culta capellas:
Saltus, & saturi petito longinqua Tarenti,

Et

SERVII.

194. LANCIBUS PANDIS. Aut patulis, aut extorum pondere ⁵⁵ incurvatis. FUMANTIA REDDIMUS EXTA. ⁵⁶ Sacerdotum usus verbo; Reddi enim dicebantur *exta*, cum probata & elixa, arae superponebantur.

196. AUT URENTEIS CULTA CAPELLAS. Omne enim, quod momorderint, urunt ⁵⁷ [& exsiccant:] unde est II. Georg. 379. Et ⁵⁸ *admorso signata in stirpe cicatrix*.

197. SATURI TARENTI. Aut foecundi, aut quod est juxta oppidum *Saturum*. Tarentum enim & Saturum vicinae sunt ⁵⁹ sibi Calabriae civitates. Horatius I Sat. VI. 59. ⁶⁰ *Me Saturejano vestari rura caballo*. ⁶¹

PHILARGYRII.

194. REDDIMUS. Quia debentur. PANDIS. Cavis: ut ipse infr. 244. *Et pandas ratibus posuere carinas*.

195. SIN ARMENTA. Quare de armentis dicit, cum tertius liber ad pecudes divisus sit? Solvitur sic: Varietatis causa, ne uniformis narratio esset. Nunc & *armenta*, non de his dicit, sed de terra, quae utilis sit armentis. Ante enim posuit, quae nutrant, ⁶² & sic quae nutrit.

VARIORUM.

diu & multum laborat in silva eruenda, ut cultui aptus ager fiat. de ratione extirpandae filicis vid. Columel. II. 2. BURM.

190. Hic. *Hinc* Venetus.

191. SUFFICIENT. *Sufficiat* in Gudiano. HEINS.

192. LIBAMUS. *Libatur* Ed. Mediol.

193. AD ARAS. *Ad aras* Gudianus.

194. LANCIBUS ET PANDIS. *Patulis* a manu prima Mediceus. sed Diomedes Grammaticus *pan-*

dis agnoscit. HEINS. Suspiciabar olim scriptum fuisse *Lancibus & pateris*, quia in Regio codice superscriptum erat pro interpretatione *scutulis*, vel *patulis*. jam vero videbatur huc facere Martial. XI. Ep. 32.

*Sic implet gabatas, paropsidasque,
Et leves scutulas, cavaeque lancee.*

sed quia pateris magis libabatur, quam exta reddebantur, & quia modo praecessit, contineo manum. aliud tamen nomen vasis hic latere puto, pro epitheto *pandis*. quod glossator *patulis* reddidit. nam *panda* proprie incurvata dicuntur. vid. infr. Serv. ad y. 445. BURM.

196. AUT FOETUS OVIVM. Mediceus & caeteri nostri cum Pierianis, *Aut ovium foetus*, exceptis tamen Rottendorphiano secundo, & Moreti fragmento. idque etiam Nonius Marcellus in *fetus* agnoscit, nec aliter Giphanius ex scriptis & Grammaticis antiquis Indice Lucret. pag. 420. HEINS. *Aut foetus ovium urentis* Menagianus primus, *aut ovium foetus*, *aut* Francianus & Tollerianus, Regius Vossian. & Ed. Med. sed Ed. Venet. & *urentes*. BURM.

197. ET SATURI PETITO LONGINQUA TARENTI. Sic & *satura praesepia* dixit lib. III. 214. in veteri oraculo apud Strabonem (p. 427.) puto habes, *Τάραντα πύσιον ὄμιον*. at in Mediceo *Satyrī Tarenti*, pro *Satyrī Tarenti*, quomodo & primus Moretanus, addita glossa, *id est oppidi*. quam scripturam Servius quoque & Probus, & Julius Philargyrius suo saeculo agnovere. Stephani Byzantii epitome, *Σατύριος, χώρα πλησίον Τάραντος τὸ ἰδιὸν Σατύρινος ἢ Σατύριος*. Scholiafles Maronis ineditus Bibliothecae Leidenensis ad hunc locum: *Saturi locus Tarenti, quem Caelius in quinto libro Historiarum dicit no-*
men

⁵⁵ curvatis L. V. R. Vof. B. Lances vasa lata, in quibus fercula efficiuntur G. ⁵⁶ fumantia, elixa, sacerdotum usus verbo. Reddi enim quae probata arae superponebantur. Barthius. ⁵⁷ defunt L. Vof. R. V. B. Steph. Dan. ⁵⁸ a morso V. *amorso* L. Vof. *amorso* R. ⁵⁹ deest Steph. Dan. ⁶⁰ *Saturejano* Steph. Dan. ⁶¹ item *Saturi* locus Tarenti * quem Caelius in V. libro Historiarum dicit, nomen accepisse aratura (a *Satura*) puella, quam Neptunus compressit. Longa, potiora, ut apud Sallustium in prima traditur, *fugam Inocentem* (i. in etiam) *longinqua agitasse*. Tarentus civitas in Italia, ubi foecum facis nascitur, & lana Tarentina, unde Hercules fuit. G. ⁶² forte, & hic.

Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascensem niveos herboſo flumine cynos.

200 Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt.
Et quantum longis carpent armenta diebus,

Exi-

SERVII.

198. ⁶³ [ET QUALEM INFELIX A.M.C. Quando ſcilicet Auguſtus agros Mantuanos cum agris Cremonenſium militibus ſuis dedit. Dicit autem campum aptum ad pascenda animalia.

199. NIVEOS CYNOS. Candidos. HERBOSO FLUMINE. Pratis juxta flumen poſitis.]

200. LIQUIDI FONTES. ⁶⁴ Puri, ſine peſtilentia.

201. ET QUANTUM LONGIS. Ut in Aeneide (vid. VII. Aen. 712.) diximus; hoc dicit Varro, ⁶⁵ [tantam ubertatem] fuiſſe in Roſulano agro, poſtquam Velinus ſiccatus eſt lacus, ⁶⁶ ut ibi longam perticam magnitudo ſuperaret herbarum.

VARIORUM.

men accepiſſe a Satura puella, quam Neptunus compreſſit. Servius huc trahit illud Horatianum de *Saturiano* caballo. ſed *Saturum Tarentum* optime ſe habet, hoc eſt foecundum, ac rebus omnibus abundans. Videtur & Martialis ad hunc Maronis locum alluſiſſe, cum inquit lib. VIII. Epig. 28. *Qua ſaturat Calabris culta Galaefus aquis.* eodem modo *rus ſaturum* Perſio ſatyra prima, cui nihil deeſt, & quod omni frugum copia plenum. ſic & *ſaturus colonus* Tibullo II. Ecl. 1. 23. Seneca Natural. Quaest. v. cap. 9. *locos ob humidam coeli naturam ſaturos & redundantes.* prior quoque Mentelianus hoc Maronis loco *ſaturi* interpretatur *foecundi*. *Saturandi* quoque verbo Martialis uſus eſt, ubi agit de agro Tarentino, loco jam indicato. idem Martialis L. x. Ep. 96.

*Auriſerumque Tagum ſitiam, patriumque Salonem,
Et repetam ſaturae ſordida rura caſae.*

ubi *ſaturam caſam* vocat illam non laute exſtructam, ſed affluentem victu. ſubjungit enim interpretamenti loco:

*Ille placet tellus, in qua res parva beatum
Me facit, & tennes luxuriantur opes.*

plura alia ſunt in eodem Epigrammate. *Saturare horrea* auctor Aetnae loco corrupto in Catalectis Pithoei p. 45. §. 266.

Horrea uti ſaturent, tumeant ut dolia muſto.

Saturare horrea pro implere. Idem initio §. 12.

*Cum domitis nemo Cererem jaccharet in arvis,
Annua ſed ſaturae complerent horrea meſſes.*

Saturum hoſtem Lucanus dixit lib. VI. 117. pro commeatu affluentem.

*Plurimaque humanis antebac incognita menſis
Diripiens miles, ſaturum tamen obſidet hoſtem.*

Saturatae murice veſtes, ſaturatum ſanguine ferrum paſſim apud Poetas. *infando ſaturatae carmine frondes,* apud Lucanum libro VI. 682. ubi ritus magicos Theſſalidum deſcribit. & *ſaturata veneno tela,* lib. VIII. 304. Statius Epithalamio Stellae:

Robora Dalmatico lucent ſatiata metallo.

i. e. auro. *paries circa palea ſatiatus inani,* Petron. cap. 135. ſic *ſatur Autumnus* Columellae in Hort.

Cum ſatur Autumnus, quaſſans ſua tempora pomis,

Sordidus e muſto ſpumantes exprimit uras.

idem dixit ibidem *ſaturare terrae jejunia ſimo.* & lib. IV. 22. *ſatiare ſimo vineam.* & lib. II. 9. *ſtercore terram ſaturare.* & ita paſſim. Martialis in Xenii lib. XIII. 24.

Cecropio ſaturata Cydonia melle.

Claud. Epithal. Honorii 248. *Saturata vernis roribus roſa.* HEINS. Et *ſaltus ſaturi* Menagii, prior & ſecundus Moreti. Et *ſatyræ ſaltus* Francian. *ſatiri* Gudian. ſic variatur inf. lib. IV. 335. in *ſaturo* & *ſatyro* colore. Terentii Mediceus a m. pr.

200. NON GRAMINA DESUNT. Mediceus *de-runt*, ſuperaddito a manu ſecunda altero *e*, *deerunt.* quomodo ſecundus Moretanus, & Mentelianus alter. & tertius cum tertio Rottendorphiano. opti-

⁶³ deſunt L. V. R. Vol. B. Steph. Dan. ad §. 200. ⁶⁴ deſt B. ⁶⁵ deſunt L. Vol. R. B. Steph. Dan. aliis deſt *tantum*. ⁶⁶ ubi longum p. m. ſuperabat h. L. V. R. Vol. B. Steph. Dan.

Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
 Nigra fere, & presso pinguis sub vomere terra,
 Et cui putre solum, (namque hoc imitatur arando)
 205 Optuma frumentis. Non ullo ex aequore cernes
 Plura domum tardis decedere plaustra iuvcnis:
 Aut unde iratus silvam devexit arator,

Et

SERVIL.

203. ⁶⁷ [NIGRA FERE. Non per omnia nigra, sed pene. PINGUIS TERRA. Crassi & abundantis humoris.]

204. PUTRE SOLUM. Solubile. HOC IMITAMUR ARANDO. ⁶⁸ Haec arando inspicimus, & videre solemus.

205. OPTIMA FRUMENTIS. Subaudi, est huiusmodi terra. AEQUORE. Id est, agro, vel campo.

206. PLURA DOMO TARDIS. *Plura*, comparativum est: nam dicit huiusmodi terram tantae fertilitatis esse, ut ex nullo agro amplius agricola aliquis frumentum colligat, quam ex ea, quae huiusmodi est. DOMUM DECEDERE. Id est, ad domum redire. TARDIS autem JUVCNIS, gravatis pondere ex copia frumenti.]

207. AUT UNDE IRATUS. ⁶⁹ Infœcunditati diuturnae.

PHILARGYRII.

203. PINGUIS. * Fertilis, quia regio ejus herboſa est. Alii dicunt agrum, in quo condita est Tarentus, *Saturum* vocari.

VARIORUM.

optime. nam & sequentia per tempus futurum effeſeruntur. Pluribus aſſerui hanc lectionem notis ad Claudianum libro ſecundo raptus Proſerpinae *ſ.* 287. noſter libro VII.

— non vobis rege Latino

Divitis uber agri, Troiaſve opulenta deerit.

Lucanus lib. I. *arma tenenti Omnia dat, qui juſta negat, nec numina deerunt.* ſic praſtantes libri Miſſ. vide plura exempla apud Voſſium Artis Grammaticae lib. II. cap. 14. HEINS. *Deerunt Fran-*

cianus & Regius. eodem modo *derunt* Mediceus infr. 232.

202. REPONET. *Reponat* tertius Rottendorphius. *reponet* Mentelius prior a manu ſecunda & Voſſ. prior. vulgata apud Schol. Horat. IV. Od. 6.

203. ET PRESSE. *Et* deſt Mentelio priori & ſecundo Rottendorphio & Zulichemio. *ex* Gudianus. *pinguis* Mediceus.

204. ET CUI. Daſtylum hic eſſe, Probum cenſere, notat Pierius. ſed vid. ad Phaedr. I. 8. BURM.

Ibid. NAMQUE HOC IMITAMUR ARANDO. *Hic* fragm. Moreti. *imitantur* Menagian. pr. Rottend. & primus Moreti a m. pr. quod poſſet ferri, ut agricolae ſubintelligantur: *imitatur* Voſſ. & Medic. a m. pr. vulgata habet Lutat. ad Stat. IV. Theb. 241. & ita citat Servius ad VII. Aen. 746. Sed Servius non recte hunc locum explicuiſſe mihi videtur, qui *arando inſpicimus & videre ſolemus* reddit, quod vix intelligo. ſed ſenſus eſt, putre ſolum, ubi a natura ita eſt, optimum erit frumento. ſed ſi non ſit, arando: & labore naturam imitari conamur, & induſtria noſtra putre reddimus. ut bene cepit Viſtorius lib. XI. Var. Lect. 23. & hoc probat Donatus ad Terent. Andr. IV. 57. ubi explicat, quid ſit *induſtria*, id eſt ſcientia & providentia: ea enim, quae dicimus & ſcimus, operatione *ingenita* (ita legebat Broukhufius pro *genita*) & induſtria quadam ſcimus, & hoc Virgilius his verbis adductis probat. induſtriâ ergo corrigimus ita locum, & glebas duras frangendo putrem terram efficere conamur: & ita contra dicit terram amaram mox *manſueſcere* arando infr. *ſ.* 239. neſcio autem, an Servius *imitatur*, quod verbum ſaepe cum *imitatur* confuderunt librarii, legerit & explicuerit, ut & Gloſſator Reg. Cod. qui

⁶⁷ deſunt L. V. B. Voſ. R. Steph. Dan. ad *ſ.* 207. ⁶⁸ ſtudemus hoc quidem modo, nullum imitemur G. ⁶⁹ infœcunditate diuturna R. Steph. Dan. infœcunditate quis nullos ex his fructus habet G. * haec nota videtur eſſe referenda ad *ſ.* 197. & ſic conſtituenda. SATURI. pinguis, fertilis, q. 1. &c.

Et nemora evertit multos ignava per annos,
 Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
 210 Eruit: illae altum nidis petiere relictis.
 At rudis enituit impulsio vomere campus.
 Nam jejuna quidem clivosi glareae ruris

Vix

SERVIL

209. ANTIQUASQUE DOMOS. Aut re vera antiquas, aut charas. Sallustius lib. vi. Hist. *Tantum antiquitatis curaque majoribus pro Italica gente fuit.* Est autem ecclasis in ista descriptione.

210. 7° [ENITUIT. Fertilitate jucundus existit.

211. IMPULSO VOMERE. Immisso aratro, scilicet ab agricolis.]

212. JEJUNA GLAREA. Sicca & sterilis terra.

VARIORUM.

qui videmus superscriptit. sed imitatur esse retinendum docet infr. Philarg. ad y. 263. ubi etiam Maro tradit rationem, qua putre solum possit fieri. ita & utitur verbo *imitari* lib. III. 380.

Fermento atque acidis imitantur vitea forbis.

& Cic. de Nat. Deor. II. 14. *ipse homo ortus est ad mundum contemplandum, & imitandum.* ubi Davisius prior in editione *mirandum* rescribi iussit, sed in altera mutavit sententiam. *imitandum* etiam esse legendum egregie ostendit vir doctus, ex Academia bonarum literarum Parisiensi, in tomo IV. Historiae Academiae istius, pag. 275. Solinus cap. XXXIII. de Palma Aegyptiorum. *Obsessis officiis mentis & corporis vitium imitatur ebrietatis.* ita olim lectum non fuit. & dubito, an non legi posset *vitium imitatur ebrietatem*, ut a *vites* derivetur, non vero sit *vitium*, *vitii*. denique hunc Virgilii esse sensum docet nota Servii ad lib. I. Georg. 44. *patris se gleba resolvit, quam tepor efficit & aratrum.* tepor naturalis, & imitator arator. Et Columell. lib. II. cap. 2. hunc versum adducit & explicat, *resolvere & fermentare terram*; ut ita maximos quæstus præbeat. ut & Virgilius subijcit. Glossa Leid. *exercere debemus* explicat: recte. BURM.

206. DECEDERE. *Discedere* fragmentum Moreti.

207. DEVEXT. *Dejecit* Mediceus. & utraque lectio satis defendi potest. vid. ad Valer. Flac. I. 121. & VIII. 289. infr. y. 408. *primus devecta cremato sarmenta.* ubi etiam *dejecta* in Ed. Venet. BURM.

208. EVERTIT. *Avertit* Ed. Mediol. vid. lib. I. 256.

209. DOMOS. *Domus* Venetus.

210. ALTUM. *Aluum* Venetus. *petivere* Regius.

211. AT RUDIS ENITUIT. *Aut* Moreti secundus, Vossianus alter, & a m. pr. Mediceus. & Mentelii tertius. Vondelius & Catroeus haec a praecedentibus separant, & novum genus terrae hic a Poëta tradi existimant; nimirum terram albicantem, quae maligna est, ut cognoscitur ex aratione, quando illa movetur, & ita construunt, ac si terra, quae enituit, id est alba apparet, esset rudis, id est sterilis. quae nec menti nec verbis Poëtae congruunt: nam pertinet hic versus & cohaeret prioribus de silvis erutis, quibus excisis & devectis domum, dicit, aves quidem relictis nidis avolare, sed hoc damnum esse leve; rudis enim terra, id est ante inarata, horrida & inculta, nunc enitescit, id est fertilis & speciosa fit. *Rudis* enim terra proprie non est sterilis natura sua, sed quae inculta, nec laborata aliquid protulit. sed quae nunc agricolae industria frugibus ferendis idonea redditur: & hinc recte Glossa Regii codicis, *novus splenduit.* sic Ovid. III. Am. v. I. 15.

De quo Cerealia primum

Semina venerunt in rude sparsa solum.
 II. Metam. 646.

Partimque rudi data semina iussit

Spargere humo.

nec multum dissimili sensu *rudem & sine imagine terram*, dicit lib. I. Metam. 80. sic & *rude mare*, antequam navigaretur & moveretur, dixit Catull. Epithal. Pelei. y. II.

Illa

70 desunt L. V. R. Vol. B. Steph. Dan. ad y. 212.

Tom. I.

KT

- Vix humilis apibus casias roremque ministrat:
 Et tophus scaber, & nigris exesa chelydri
 215 Creta, negant alios aequae serpentibus agros
 Dulcem ferre cibum, & curvas praeberè latebras.
 Quae tenuem exhalat nebulam, fumosque volucris;
 Et bibit humorem, &, quum vult, ex se ipsa remittit:
 Quaeque suo viridi semper se gramine vestit,
 220 Nec scabie & falsa laedit robigine ferrum,

Illa

SERVII.

213. CASIAS ROREMQUE. *Casia* & *Rosmarinus*, apibus aptae sunt herbae.

214. TOPHUS SCABER. Lapis ⁷¹ asperimus: unde & *scabies* dicitur ab asperitate. NIGRIS. Nocentibus.

215. NEGANT. ⁷² Scilicet Nicander & Solinus, qui de his rebus scripserunt.

217. QVAE TENUEM EXHALAT NEBULAM. ⁷³ Nunc dicit agrum omnium rerum feracem. Quatuor enim genera agrorum imitatur, qui solus potest, quod illi quatuor: sicut sequentia indicant.

⁷⁴ FUMOSQUE VOLUCRES. Quasi fumos: scilicet ex humore.

219. SUO GRAMINE. Naturali scilicet, ⁷⁵ non coacto: ⁷⁶ [nam cum ager alia, quam ei natura dederit, aut amplius profert, per studium culturae cogi videtur. Hic autem de eo dicit, qui herbis naturaliter abundat. ⁷⁷ VIRIDI SEMPER SE GRAMINE VESTIT. Id est, herbis semper est plena, non per semen acceptis, sed naturaliter prolatis.]

220. NEC SCABIE, ET SALSA LAEDIT RUBIGINE FERRUM. ⁷⁸ Proprie: nam *rubigo* quasi *scabies* ferri est.

PHILARGYRII.

213. ROREM. *Rorem*, quem *marinum* vocant, dicit: & est humile virgultum, quod in exilibus agris nascitur.

216. DULCEM. Ordo est, *aeque dulcem*, hoc est, tam dulcem.

VARIORUM.

Illa eadem cursu prima imbuti Amphitrioni.

& ita omnia dicuntur *rudia*, quae inculta, imposita & horrida sunt. vid. ad Valer. Flac. v. 642. deinde *emittit* ad fertilitatem & speciem agri referri debet, non ad vitiosum colorem. ut ita noster dixit *nitentes campos* VI. Aen. 677. *nitentia castra* lib. I. Georg. 153. & Quintil. lib. IX. de Inst. Orat. 4. *quid non cultu nitescit?* ubi vide notas. & Decl. XII. 13. *nullus inversis aratro glebis campus nitet.* & ibi vide, quae notavimus. & quae ad Ovid. xv. Met. 202. Heinsius scripsit. pro *impulso* Ed. Med. *impresso*. ut modo *7. 209.* & alibi laepe Maro & alii. sed hic in agro silvoso, & radicibus arborum impedito, rectius *impelli* vomer, quam, ut in putri & molli solo, *imprimi*, dici potest. BURM.

214. SCABER, ET NIGRIS. *Et tophus scaber* Voss. *tosus* multi. *scaber nigrisque* Edd. Ald. & Junt. quas innuit, credo, Picinus. sed in Aldina posteriore correctum. *chelydri* alter Rottend. Venet. & Leidenfis. BURM.

216. CURVAS. Urinus *vallus*, & in aliis codicibus esse *varias* notat.

218. ET BIBIT. Ut Venetus.

219. SUO VIRIDI. *Lege quaeque suo viridis.* miror a nemine animadvertum. FABER. *Semper viridi* Mediceus cum primo Moretano: versus proximo idem Mediceus a manu prima. & Leidenfis, aut *salsa*, non &. HEINS. *Falsa* Menag. prior.

221. DE-

⁷¹ asper & cavernosus G. ⁷² deest L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ⁷³ deest L. V. R. Vof. G. Steph. Dan. dicit enim B. dixit G. ⁷⁴ nebulam aliquando pro nube. sed est ros turbidissimus in aestate, & pruina in hyeme: *fumosque* quasi fumus G. ⁷⁵ & non L. Vof. R. B. ⁷⁶ defunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ⁷⁷ nam hoc *viridi* al. ⁷⁸ proprie. *Rubigo* scabiea f.e. G.

Illa tibi lactis intexet vitibus ulmos:

Illa ferax oleo est: illam experire colendo,

Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.

Talem dives arat Capua, & vicina Vesevo

225 Ora jugo, & vacuis Clanius non aequus Acerris.

Nunc, quo quamque modo possis cognoscere, dicam.

Rara sit, an supra morem si densa, requiras:

Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:

Densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaeo:

230 AN-

SERVII

224. DIVES CAPUA. Ideo dives, quia talem erat. VESEVO. *Vesuvius*, mons est Liguriae, sub Alpibus positus: nam Campaniae ⁷⁹ [mons quidem] *Vesuvius* dicitur: pro quo multi *Vesuvium* ⁸⁰ esse positum ⁸¹ volunt.

225. ET VACUIS CLANIUS NON AEQUUS ACERRIS. *Acerrae* civitas est Campaniae, haud longe a Neapoli: quidam *Clanius* praeterfluit fluvius: ⁸² cuius frequens inundatio eam exhaurit: unde ait *vacuis*, id est, infrequentibus ⁸³.

227. SUPRA MOREM. Abundanter, plus aequo, isti autem versus incomparabiles sunt: tantam habent sine aliqua perissologia repetitionem.

229. DENSE MAGIS CERERI. Bene addidit *magis*: nam hoc vult ostendere, quid ubi melius nascitur: potest enim & ⁸⁴ frumentum in rara, & vinum in densa, sed non feliciter, nasci.

PHILARGYRII.

224. VESEVO. Campaniae mons *Vesuvius*.

225. ORA. Et hoc emendavit ipse, qui *Nolam* posuerat. Nam postea offensus a Nolanis, qui eadem aquam negaverant, *ora* pro *Nola* posuit.

227. SUPRA MOREM. Ordo est: Si requiras rara sit, an supra morem densa. Et *Supra morem* hic pro valde est positum, hoc est supra modum, superius justum.

VARIORUM

225. INTERIT. *Interitus* Edit. aliae & scripti. *ig-*

terit Venetus & Gudianus. *ipsa tibi Zulichem*.

222. OLEAE. Oleo Arustianus Messius: *Ferax illo*. Virgil. II. *Ille ferax oleo*. sic Salust. Jugurth. *Arbore infecundus*. sed & Nonius Marcellus Ablativus pro genitivo, Virg. Georg. II. *Ille ferax oleo est*. idque vetustiores Pierii occupavit codices, ex nostris primum Moretanum cum ejusdem fragmento, Menagianum praeterea priorem, & secundum tertiumque Rottendorphianos. Giphanius Indice Lucretiano in *subesse* legit ex scriptis & Nonio, *Ille ferax oleo est*. HEINS. *Ferax oleae* omnes fere nostri. *oleae* deest Parrhas. *experire* Regius a m. pr. Heins. ad Ovid. II. Amor. XVI. 7. citat, *terra ferax olei est*. ubi vide. BURM.

224. ARAT. *Erat* Medic. & Mentel. pr. uterque a m. pr.

Ibid. VESEVO. Mediceus, & Vossianus uterque. at Mentelianus prior *Vesaeo*. Caeterum testis est A. Gellius Noct. Atticar. libro VII. cap. 20. a manu prima ipsius Virgilii esse, *vicina Vesevo Nola jugo*, non *Ora*. quod repositum sit ab irato & indigno bundo Marone, ob negatam sibi a Nolanis aquam in rus proximum ducendam. HEINS. Vide Ambros. Leonem lib. I. de Nola cap. 2. *Vesaevo* Reg. Mentel. Voss.

225. CLANIUS. *Clanis* Parrhas. ita ab aliis dicitur, & *Glanis*, quo nomine tres in Italia fluvios fuisse docet Cluver. Ital. Ant. lib. III. pag. 1076.

226. NUNC. Constantinus lib. II. cap. 9. NANSIUS. *Quo quaeque* Ed. Venet. *quocumque* Mo-

⁷⁹ defunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. mons quidam Fabr. al. ⁸⁰ deest L. Vof. R. ⁸¹ dicunt V. deest L. Vof. R. ⁸² cujus etiam inundatio G. ⁸³ desertis. Pauci enim *Acerram* incolant, quia in paludes magna ex parte versa est G. ⁸⁴ frumenta V.

- 230 Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In solido puteum demitti, omnemque repones
Rursus humum, & pedibus summas aequabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique & vitibus almis
Aptius uber erit; sin in sua posse negabunt
- 235 Ire loca, & serobibus superabit terra repletis,
Spissus ager: glebas cunctantis crassaque terga
Expectata, & validis terram proscinde juvencis.
Salsa autem tellus, & quae perhibetur amara,

Fru-

SERVII

230. CAPIES. Eliges, ut I. Aen. 396. *Aut capere, aut captas jam despectare videntur.*

231. IN SOLIDO. ⁸⁵ Ne ager sit concavus.

234. ⁸⁶ APTIUS UBER ERIT. Aptior ubertas & fertilitas.

236. GLEBAS CUNCTANTES. Validas, graves, magnas, ut VI. 210. *Avidusque refringit Cunctantem.* ⁸⁷

237. EXPECTATA. Proba, ut VIII. Aen. 151. *Es rebus* ⁸⁸ [*spectata juventus.*]

PHILARGYRII.

230. CAPIES OCLIS. Id est, eliges, ut I. Aen.

395. *Nunc terras ordine longo.*

238. SALSA. Hyperbaton, id est, *salsa tellus.*

VARIORUM.

Moreti quartus & Ed. Mediol. *quancumque*, vel *quocumque* Zulichem. *tunc quo* fragm. Moreti. vide *mox* §. 256.

227. MOREM SI Densa, REQUIRAS. *Requies pro requiras* Medicus a manu prima. quod & Vossianum occupavit priorem. HEINS. Et Francian. & Mentelianum a manu prima. *aut supra sit densa* Venet. Zulich. & Ed. Genev.

230. ALTEQUE. *Altumque jubebis in solido puteum demitti* secundus Moretanus. HEINS. *Videbis* Gudianus, secundus Menagianus & Rottendorphius, & alius. *reponas* alter Moretanus. *in solidum* fragm. Moreti, Ed. Venet. *dimitti* Vossianus prior.

Francianus & plures. BURM.

233. RARUM. *Rarum est* Francianus. sed solent saepe ut interjicere. similia Poetae & alii. Flor. I. 3. *sic, rarum, unius manu parva victoria.* vide ad Seren. Samon. III. 35. & infr. IV. 130. ita Lucan. IV. 455.

Ruituraque semper

Stat, mirum, moles.

ubi etiam *mirum est* in Richeliano codice erat. *si deerunt terrae* Parthas. BURM.

234. SIN IN. *Sique in* Zulichemius. sed *si in* alter Menagianus. *sis in* Venetus. *si in* Mentelii prior. sed vid. lib. I. 432. BURM.

235. SUPERABIT. *Superabit* fragm. Moreti.

236. CRASSAQUE. *Verbaque* Moret. quart. Ex Servii interpretatione videtur legendum, & *spissa & validis*. ut *spectare* sit pro *examinare*. vid. ad Ecl. III. 48. in Mediceo *Expectata validis*. & certe noster hoc verbo *expectare* saepe utitur, pro *desiderare* velle, sperare quid, quod certo eveniet, ut *supr.* 27. *infr.* 421. ubi ut de rebus inanimatis, quarum natura id desiderat, ita hic de homine, quem explorata natura agrorum, an spissus sit ager, debere eum ait sperare, immo certum esse, ibi glebas cunctantes esse & crassa terga, quae validos juvencos desiderant: *talem ergo agrum dige*, & destina arationi, non pastui pecorum. ita *panem expectant*, ut certo futurum, dixit lib. VI. Aen. 614. & ita Cl. Drakenborchium credo recte vulgata servasse apud Sil. Ital. v. 206. *Diras Expectas caedes Juno*: ubi vide ejus notas. BURM.

240. SUAE

⁸⁵ in vacuum & concavum G. ⁸⁶ HUMUM. Humus est interior pars terrae, terra superior. G. ⁸⁷ cunctantes, id est, dubitantes, utrum Baccho an Cereri conveniat G. ⁸⁸ desunt al. *expectata* L. V. R. Vol. B.

- Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
 240 Nec Baccho genus; aut pomis sua nomina servat)
 Tale dabit specimen. Tu spisso vimine qualos,
 Colaue praelorum fumolis deripe tectis.
 Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undae
 Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
 245 Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttae;
 At sapor indicium faciet manifestus, & ora
 Tristia tentantum sensu torquebit amaror.

Pin-

SERVII.

239. NEC MANSUESCIT ARANDO. Dum aratur. Alibi de arboribus ita supr. 51. *Exeruit sylvestrem animam.*

240. SUA NOMINA. ⁹⁰ Propriam generositatem, ut II. Aen. 89. *Et nos aliquod nomenque donisque Gessimus.*

241. SPECIMEN. ⁹¹ Dignam probationem. SPIS-
 SO VIMINE. Pro, spissi viminis.

242. QUALOS COLAUE PRAELORUM. ⁹² Qualos, per quos vinum defluit: qui & ipsi a colando dicti sunt. *Praela* autem trabes sunt, quibus uva jam calcata premitur. ⁹³

244. ⁹⁴ ELUCTABITUR. Cum mora egredietur.

247. AMAROR. Amaritudo: & est sermo Lucretii: & vera lectio ipsa est: nam multi *amaro* loquunt: ut sit, *Sensu amaro.* ⁹⁵

PHILARGYRII.

241. TALE DABIT SPECIMEN. Specimen: pro argumento.

VARIORUM.

240. SUA NOMINA. *Nomina* alter Rottendorphius. *servat* Mentelius primus. *genus & nomina*, ut in hominibus, ita hic, nobilitatem designat. vid. ad Ovid. II. Epist. 50. & ita cepit Servius. BURM.

241. QUALOS. *Squalos* Leidenfis unus. mox deripe alter Rottendorphius, Francian. & duo Leidenfes, totidem Moretani, & Parrhaf. qui & *collaque*.

243. HUC AGER ILLE MALUS. *Huic* videtur agnoscere Arustianus Messius, si tamen exemplaria ejus satis sunt castigata. *Kalca huic*. Virgil. Georg. II. *Huic ager ille malus* &c. sed alibi pro vulgata stat scriptura. sub voce *Huc*. HEINS.

244. ELUCTABITUR. *Luctabitur* alter Menagianus. *ibunt de vimine* alter Moreti. mox idem, *Et sapor*.

247. AMARO. *Amaror* quartus Moretanus, Rottendorphianus tertius, prior Menagianus, Venetus, & Vossiani duo. etiam alter Mentelianus a prima manu, caeteri *amaro*, quomodo Scholiastes Statii Theb. v. 392. sed Macrobius Saturnalium vi. cap. I. *amaror* manifeste agnoscit. addito & Lucretii loco, quem Maro illi visus est respexisse, *suado pertorquent ora sapore*. primus omnium Maroni *amaror* hoc loco asseruit Hyginus, idque ex codice pervetusto, qui ex familia ipsius Maronis dicebatur prodiiisse, ut testatur A. Gellius libro I. Noctium Atticarum cap. 21. qui & recte Lucretii locum huic confirmandae lectioni subjungit ex quarto 244. *dilutaque contra Cum tuimur misceri absinthia tangit amaror*. Hunc Lucretii locum Servius respiciebat, qui & *amaror* agnoscit. *amaror*.

⁸⁹ sua nomina, id suas naturas & nomina amittunt G. ⁹⁰ talem Fabr. al. dignatur pr. talem L. G. V. R. B. ⁹¹ Cola instrumentum, quo vinum premitur, *praela*, quibus exprimuntur & torquentur uvae. docet Virgilius agricolam ad vitem praela congregare, ut colis dulces vinum exprimeret G. *Qualos*, id est corbes Fabr. *cola* a colando L. V. Vof. calendo G. ⁹² 243. DULCESQUE. dulces sunt fontes, terra tamen salis sit G. ⁹³ AD PLANTUM. id est desuper humantur fontes, ut lymphe eorum expurget terrae amaritudinem tacitam G. ⁹⁴ bene in superioribus divisi terrarum speciem, separatim salis, separatim amaram. alia enim salis, alia amara, nec unum saporem utraque retinet. & hic de sola loquitur amara G..

R. 3.

- Pinguis item quae sit tellus, hoc denique pacto
Discimus: haud umquam manibus iactata fatiscit,
250 Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida majores herbas alit, ipsaque justo
Laetior. Ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
Neu se praevalidam primis ostendat aristis!
Quae gravis est, ipso tacitam se pondere prodit,
255 Quaeque levis. Promptum est oculis praediscere nigram,
Et quis cui color: at sceleratum exquirere frigus

Diffi-

SERVIL

250. LENTESCIT. Cohæret. HABENDO. Dum habetur.

251. ⁹⁵ [HUMIDA. Quae humore abundat & aqua.] JUSTO ⁹⁶ LAETIOR. Ultra modum, plus quam oportet.

252. ⁹⁷ AH NIMIUM NE SIT MIHI FERTELES ILLA. Id est, ne herbae, plus aequo crescentes, spem adimant frumentorum. Unde ait in primo 112. *Luxuriam segetum tenera depascit in herba.*

253. PRIMIS ARISTIS. Herbis surgentibus, quarum luxuries futuris frugibus nocet: quæ culmi termines ferre non possunt.

254. ⁹⁸ [IPSO TACITAM SE PONDERE PRODIT. Id est, si manu teneatur ejus aliqua pars, statim sciri potest ex pondere gravem & validam esse terram.]

256. ET QUIQUIS COLOR. Vera lectio hæc est: nam male quidam: *Et quis cuique legunt, excludentes At*, ut sit: *Et quis cuique color, sceleratum exquirere frigus, Difficile est.* Alii *colas* legunt, ut, excluso s, fiat *Synalopha*, & scandamus ita: *Et quis cuique col at sceleratum*: ut sic sit, quemadmodum XII. Aen. 709. *Inter se coluisse viros & decernere ferro*: quod non procedit. Tunc enim R in S mutatur, cum longa opus est syllaba; ut *color, colos; labor, labos*; ⁹⁹ [*bonor & bonos.*] Hic autem non solum longam non facit syllabam, sed etiam excluditur s cum superiore vocali: unde legendum est, *Et quisquis color*, quod nec obscuritatem affert, nec fidem derogat lectio-

ni. SCELERATUM. ¹ NOCENS, omnia ænans. ² [EXQUIRERE FRIGUS DIFFICILE EST. Id est, terram, cui frigus dominatur, exquirere difficile est.]

PHILARGYRII

250. AD DIGITOS. Pro, inter digitos.

VARIORUM

ror, amaritudo: & est sermo Lucratii, & vera lectio ipsa est. nam multis amaro legunt. ut sit sensus amaro. ego tamen malim amaro; durum enim, separ amaro. HEINS. *Amoror* defenditur a Barthio ad Stat. v. Theb. 392. *sensum amoror* Tolianus. *amaror* Vossianus, Francianus, Regius & Parthal. non video autem necesse esse, conjungere *saporem, amarorem.* sed sapor indicium faciet, hoc generatim de sapore dicitur, deinde addit *amaror* tentabit ora, ut definiat, qualis sapor sit futurus. parum vero interesse credo, an *amaro*, an *amaror* legatur. BURM.

248. QUAE SIT TELLUS. Tellus quae sit alter Moretanus. *mox aut umquam* Menag. pr.

250. AD DIGITOS. Ad deest quarto Moretano a manu secunda & fragm. Moreti. *habendo videmus* ad lib. I. 3.

251. HERBAS ALIT. *Alit herbas* Zulichemius.

252. ILLA. Una Menagii prior. unde Heinsius conjiciebat *uvæ*. pro *ab*, a vel *ha nimium* multi.

253. NEU

⁹⁵ deest V. L. R. Vol. B. Steph. Dan. ⁹⁶ LECTIOR V. ⁹⁷ A. V. L. B. Vol. & R. sed superscriptum Ha. ⁹⁸ deest L. V. B. Vol. R. Steph. Dan. ⁹⁹ quisquis V. 1 Synalipha V. L. Vol. R. Synalipha B. 2 deest L. V. R. Vol. B. 3 deest B. 4 deest L. V. R. Vol. B. Steph. Dan.

Difficile est: piceae tantum, taxique nocentes

Interdum, aut ederae pandunt vestigia nigrae.

His animadversis, terram multo ante memento

260 Excoquere, & magnos scrobibus concidere montis,

Ante supinatas aquiloni ostendere glebas,

Quam laetum infodias vitis genus. Optuma putri

Arva solo: id venti curant, gelidaeque pruinae,

Et labefacta movens robustus jugera fossor.

265 At,

SERVII.

258. HEDERAE PANDUNT VESTIGIA NIGRAE. Hederæ indicant frigus: nam *Vestigia* appellavit indicia: *Nigrae* autem, ad albarum discretionem, ut VII. Ecl. 38. *Hedera formosior alba*.

259. HIS ANIMADVERSIS. Id est, agri qualitate deprehensa. TERRAM MULTO ANTE MEMENTO EXCOQUERE. Hoc dicit: non esse eo anno ponendas vites, quo fodiantur scrobes; sed post annum: ut calore, frigore, & labbre rustici, possit terra putrefieri.

262. INFODIAS. Obruas. [VITIS GENUS. Id est, ita fac scrobes, ut eodem anno, quo factae fuerint, hyeme contegantur: & anno sequenti vites ponas. OPTIMA PUTRI. Id est, optima, si solum putrefcit: & quia rem difficilem videbatur praecepisse, addit: ID VENTI CURANT, GELIDAEQUE PRUINAE: per quod docuit nos, oportere, ut solibus & pruinis coquatur. Item alibi supr. 204. *Ut cui putre solum.*]

264. ET LABEFACTA MOVENS. Hypallage: movens & labefaciens.

PHILARGYRIE.

258. NIGRAE. Id est, frigidae terrae argumenta demonstrat.

263. ARVA SOLO. Sensus: optima arva sunt, si putrefcit solum. Et quia rem difficilem videbatur praecepisse, adjecit: *Et id venti curant gelidaeque pruinae*. Propter quod docuit nos, oportere, ut solibus & pruinis coquatur. Ipse alibi supr. 204. *Ut cui putre solum: namque hoc imitantur errando.*

264. LABEFACTA. Nota figuram: movendo labefaciens, aut movens & labefaciens.

VARIORUM.

253. NEU SE PRAEVALIDAM. *Nec se Medic. Francian. & fragm. Moreti. ne se Parrhas. praecipitem Zulich. ostendit Venetus. ostendet Ald. pr. & Junt. quod non displicet. & convenit quasi gloriant tertae, quae non validam, sed praevalem se ostendat cultori. BURM.*

255. PRAEDISCERE. *Praedicere in Mentelio primo, altero Rottendorphio, Leideni primo & tertio Rottendorphio a manu secunda. cognoscere Zulichem. eadem varietas lib. I. 252. vid. & I. 51. BURM.*

256. ET QUISQUIS. *Et quis cui Mentel. pr. a m. pr. Et quisquis Reg. Medic. a m. sec. & Edd. Mediol. Ald. pr. Junt. alii, quos secutus Cattoeyus. seu quisquis Ed. Venet. Zulichem. Et quis cuique color sceleratum, quod defendi posset ex y. sup. 226. quo quaque modo. & infr. 270. ut quo quaque modo steterit. & lib. III. 102. & quis cuique dolor. Suet. Galb. x. qua quisque posset opera juvaret. Liv. I. 29. quibus quisque poterat elatis. & ita passim. sed tamen illud cui pro cuicumque eorum, non facile repudiarem, nec a librario profectum crederem. sic Liv. v. 31. Et si cui eorum incommoda valetudo fuisset. BURM.*

257. PICEAE TANTUM. *Tantum piceae secundus Moretanus.*

258. AUT. *Haut Mediceus.*

259. HIS

5. 257. PICEAE. ligna, in quibus nascitur pix. *Taxi*, arbores, quae in frigido loco melius crescunt. G. 6 & hoc L. Vol. R. 7 scrobes G. 8 EXCOQUERE. Ad illud refer, I. Georg. 88. *frax quod illis anno per ignem Excoquitur vitium* G. 9 do sunt V. L. R. Vol. B. Steph. Dan. ad y. 264. 10 id est, & quia rem &c. Fabr. id est ad vites ponendas putre solum, id est, solubile optimum est, & quia rem &c. al.

- 265 At, si quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum similem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus seges, & quo mox digesta feratur;
Mutatam ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam coeli regionem in cortice signant:
270 Ut, quo quacque modo steterit, qua parte calores

Au-

SERVII.

267. UT PRIMA PARETUR ARBORIBUS SEGES. " [Id est, ubi arbores, antehac fructuosae, vel etiam agrestes, degeneres effectae, fructuosae & saporis congrui existere possint. Et bene] " quia de seminario loquitur, arborum *segetem* appellavit. DIGESTA. Id est, " ordinata, ut III. Aen. 446. *Digerit in numerum*, " [atque austro seclusa relinquit.]

268. MATREM. Terram, ut III. Aen. 96. *Antiquam exquirite matrem*.

269. " [IN CORTICE. Plantae scilicet.]

PHILARGYRII.

266. ANTE LOCUM SIMILEM EXQUIRE. Dicit in translatione arborum similem terram esse requirendam, &c.

267. DIGESTA FERATUR. Antistrophe, id est, translata digeratur.

VARIORUM.

259. HIS ANIMADVERSIS. *His etiam adversis Venetus*. sed infr. III. 123. eodem modo legitur.

260. EXCOQUERE. Hoc est Soli, & ejus calori excoquendam dare. ita Terent. Adelph. v. III. 62. *Meridie ipso faciam, ut stipulam colligat: Tam excoctam reddam atque atram, quam carbo est*. eo sensu videtur Lucanus lib. IX. 423. de Libyae parte fertili dixisse, *nec aere nec auro excoquitur*, ut effossa terra penitus non detur Soli excoquenda, sed tantum aretur superficies, ut frumenta ferat. BURM.

Ibid. CONCIDERE MONTES. *Concidere* non mutandum. ita Justin. II. 1. de Aegypto, *tot fossis concisa*. ubi vide Vorstii notas. Glossa Reg. Cod. exponit per *Effodere*. Et hic omittendum etiam censet Cortius ad Plin. VII. Ep. 4. ut scilicet Plinii verbum

nihil vitii habere ostenderet. sed ibi legendum: *Rarus, de Cicerone daret palmamque decusque*. nam & alias hoc fecerat Gallus. BURM.

261. OSTENDERE. *Extendere* alter Moretanus. male. Nemesian. Cyneg. 208. *repido ostendere soli*. Statius VI. Theb. 90. *lucos ostendere Phoebo*. BURM.

262. LAETUM. *Lentum* Zulich. & Leidens. unus. quod arripuit librarius, quia proprium vitis epitheton videbatur; ut Ecl. III. 38. *lentae vitae* occurrunt, & alibi. & saepe etiam haec voces in Mss. permutatae. vid. ad I. Ecl. 4. hic tamen *laetum* retinendum, id est quod speres fertile fore, vel quod a fertili matre sit propagatum: quale genus eligendum est. BURM.

263. CURANT. *Curent* Vossianus prior.

265. AT, SI QUOS HAUD ULLA. *At si Medicus*. duo alii Ant. HEINS. *Sergit* Vratill.

266. EXQUIRUNT. *Exquirant* Leidensis unus.

267. DIGESTA. *Degesta* Mentelius prior, secundus Moreti. & tertius Rottendorphius a manu prima. *egesta* secundus Menagianus. vid. supra §. 54. BURM.

268. MUTATA. *Mutatam* Zulichemius & tertius Mentelius, alter Menagius, tertius Rottendorphius. *ignorant* secundus & quartus Moretanus, *subito ignorent* Menagianus prior. videtur hoc imitatus Calpurn. II. 50.

Sucos ne forte priores

Languida mutata quaerant plantaria terra,
unde hic *mutatam matrem* legendum constat. simile est illud Columellae lib. x. §. 153. ibi de Horti situ agit.

*Sicco ut consuescit pulvere planta,
Nec mutata loco siccos exhorreat aestus.*

ubi

21 desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. 12 seges a secundo appellatur G. dicit in translatione arborum, bene *segetem* appellavit. B. 13 ordinavit a sua terra, quam matrem appellavit G. 14 desunt Steph. Dan. 15 desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. & al.

Austrinos tulerit, quae terga obverterit axi,
 Restituant. Adeo in teneris consuescere multum est.
 Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
 Quaere prius. Si pinguis agros metabere campi,
 275 Densa fere: in denso non segnior ubere Bacchus.
 Sin, tumulis adclive solum collisque supinos,
 Indulge ordinibus: nec secius omnis in unguem

Arbo-

SERVIL

271. QUA TERGA OBVERTERIT AXI. ¹⁶ Septentrioni: ¹⁷ nam Graece *ἀνακτα* dicitur.

273. ¹⁸ COLLIBUS AN PLANO MELIUS SIT PONERE VITEM, QUARE. Atqui supra 113. ait: ¹⁹ [Denique opertos] *Bacchus amat colles*: sed etiam in vallibus poni posse vites superius indicavit, ut supr. 190. *Hic tibi praevaleas olim multoque fluentes Sufficiet Baccho vites*. Unde modo utrumque complectitur: & dicit quemadmodum in plano, quemadmodum in collibus, vites ponere debeamus.

274. METABERE. Eliges. Et longe alia significatio est, *Metor, metaris* (unde Lucanus 1. 382. *Hesperios audax veniam metator in agros*) & alia, ²⁰ *Metor, meteris*: illud enim *metatus sum*: hoc ²¹ *messus sum* facit, ²² [ut XI. 68. *Messum de pollice florem*.]

275. DENSA. Pro dense, ut III. Georg. 500. *Est pede terram Crebra ferit*, ²³ [pro crebro.] ²⁴

277. INDULGE ORDINIBUS. Da operam, ²⁵ [ut IX Aen. 165. *Indulgent vino*.] & ordines effice largiores: nam de ²⁶ plano ait, *Densa fere*. ²⁷ IN UNGUEM. Ad perfectionem: Et est translatio a marmorariis, qui juncturas unguibus probant. Horatius I. Sat. v. 32. *Ad unguem Factus homo*.

PHILARGYRII.

271. AXI. Id est, septentrionali.

277. INDULGE ORDINIBUS. Da spatia. NEC SECIUS. Minus.

VARIORUM.

ubi ex mss. pro *secos*, quod insuaviter repetitur, *sitiens* forte praestaret. vid. & Florum II. XII. 4. BURM.

269. QUIN ETIAM. Hic & quatuor sequentes versus desiderabantur in Menagiano priore. *signat* Ed. Juntina. *signent* Tollianus. BURM.

270. UT, QUO QUAEQUE MODO STETERIT. *Steterint* & *mox tulerint*, & *quae terga obverterit* Mediceus. tum *quae* non *qua*, scripti nostri ad unum omnes. HEINS. *Et quo quaeque* Gudianus a manu secunda. *avertit* Leidenlis primus. *quae & terga* fragm. Moreti. *obverteret* Mentelius primus. Heinsius in ora codicis, *cui vel quoi terga obverterit* conjecerat. *colores* etiam Mediceus a manu prima. BURM.

272. A TENERIS. Alii in teneris consuescere. vid. Vossii Instit. Orator. lib. v. cap. 13. *mansuescere* fragmentum Moreti. HEINS. *A teneris asuescere* multum Scholiastes Horat. III. Od. XI. 9.

273. VITES. *Vitem* malo cum Mediceo & Menteliano utroque, ac ceteris nostris. vid. lib. I. 284. HEINS. *Aut plano* Zulich. *sit quaerere vites*. Ed. Venet.

274. METABERE. Vel *mercabere* primus Moretanus. *agris metabere campos* Gudianus. Servius hic corruptus in illis est, *metior meteris*, & deinde *mensus sum*. sed legendum *metor meteris*, & *messus sum*, ut e Cod. vet. correxit Fulv. Ursinus. nam non agitur de *metior*, sed de *metor* activa significatione, & *metor* a *meto*, passivo. nec *metior messus*, sed *mensus sum* facit: nec convenit alius locus Virgilii, nisi

¹⁶ Septentrionem V. AXI cum sine additamento imponit, septentrionem vult tibi offendere G. ¹⁷ nam axis Gr. L. Vof. R. nam axis dicitur Cod. Urf. ¹⁸ RESTITUANT. ut in eadem translatione partem observent, quam antea arbor translata tenebat. G. ¹⁹ desunt G. ²⁰ *metior meteris* Vof. L. R. ²¹ *mensus* V. R. Vof. B. Fabr. & mox *mensus*. ²² desunt L. Vof. R. Steph. Dan. ²³ desunt Vof. B. ²⁴ si putre solum fuerit, ultra modum ventorum flatus, & gelidae G. ²⁵ desunt Fabr. al. ²⁶ pleno B. ²⁷ in denso. vel fac ordines, vel indulge, id est, da inter vites intervallum, cujus humus cumuli prodest in tenui colle G.

Arboribus positis secto via limite quadret.

Ut saepe ingenti bello quum longa cohortis

280 Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,

Directaeque acies, ac late fluctuat omnis

Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent

Proelia, sed dubius mediis Mars errat in armis.

Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:

285 Non animum modo uti pascat prospectus inanem:

Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas

Ter-

SERVIL

278. ARBORIBUS POSITIS. Vitibus ordinatis. SECTO LIMITE. Ducto. Unde & *sectae* philosophorum dicuntur, id est, ductus. QUADRET. Consentiat, ²⁸ congruat. Translatio a quadris lapidibus, qui sibi ²⁹ invicem ³⁰ bene conveniunt.

281. FLUCTUAT. Splendet. NUMERIS. Ordinationibus.

285. PASCAT PROSPECTUS. Delectet, ut I. Aen. 464. *Atque animum pictura pascit inani.*

286. ³¹ [VIRE AEUAS. Id est, fertilitatem aequalem omnibus viribus.

sectus limes Ovid. II. Met. 130. BURM.

280. EXPLICUIT. *Explicit* Edit. Juntae. more librariorum solito, qui *explicit* subijciebant fini librorum. *regio* Menagianus primus.

281. DERECTAEQUE. *Directaeque* uterque Menteliani; alter Moretanus, etiam Gudianus, sed a manu prima, sic & mox *demensa viarum* non *dimensa* iidem Menteliani cum aliis compluribus. HEINS. *Derectaeque* Cod. Reg. & mox *demensa* a m. pr.

Ibid. LATE. *Lato* Venetus.

282. RENIDENTI. *Remitenti* multi codices. *ad rem nitenti* Vratill. *Nedum* Zulich. *horrida mista* Mentelii prior a manu prima.

283. DUBIUS MEDIIS. *Mediis datus* alter Rottendorphius. posset & legi *dubius medius*. sed parum refert: nam & *dubia arma*, *bella* (V. ad Val. Flac. VI. 545.) & *dubius Mars* Ovidio I. Amor. IX. 29. & II. IX. 47. & aliis dictus. BURM.

285. PROSPECTUS INANEM. *Inani* Medicus, pro inanitate. HEINS. *Ut* alter Rottendorphius. *pascat* Venetus. *prospectus* idem & alter Moretanus. *inane* Vossianus prior. *inani* videtur desumptum ex I. Aen. 463. *animum pictura pascit inani*. praeterea *inani* Britannus Codex. quod nescio an praefertendum, ut *prospectus inanis*, sit per intervalla ordinum, cui non officiant arbores promiscue & sine ordine positae. sic *inane*, & *inania* Poetae vocant vacua, ut aërem, ubi nihil prospectum impedit. quod Franci dicunt, *allée à perte de vue*. cogitent eruditi. BURM.

287. SE

VARIORUM.

nisi ²⁸ metor, *meteris*. mirum est omnes editores hic lapsos. BURM.

276. ADCLIVE. *Proclive* quartus Moreti. *adclive* Medicus a manu prima.

Ibid. COLLESQUE SUPINOS. *Supini* apud Nonium in *Indulgere*. HEINS. Et ita Parthae. *supinos* commentator Cruquianus Horatii lib. III. Od. 4. vid. & infr. III. 355.

277. SECIUS. *Setius* Mentelii duo & Gudianus. *segius* Rottend.

278. SECTO VIA LIMITE QUADRET. *Saepta* *simite* Medicus a manu prima. HEINS. *Saepta* Cod. Fuld. & ita Cod. Ursini in Servio. sed *secto* unice verum. Ovidius, *compita secta in vias* III. Am. I. 18. & I. Fast. 142. vid. & II. Am. XVI. 16. & alibi. ita *sectus orbis* Horat. III. Od. 27. &

²⁸ congruatque G. ²⁹ deest V. L. B. Vol. R. Steph. al. Dan. ad Y. 288.

³⁰ deest Urs. Cod. ³¹ deest L. V. B. Vol. R. Steph.

Terra, neque in vacuum poterunt se extendere rami.

Forſitan & ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras.

Auſim vel tenui vitem committere ſulco.

290 Altior ac penitus terrae deſigitur arboſ,

Aeſculus in primis: quae quantum vertice ad auras

Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.

Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres

Convellunt: inmotā manet, multoſque nepotes,

295 Mul-

SERVII.

287. IN VACUUM. In apertum & panulum. EXTENDERE. Excreſcere.]

288. FORSITAN ET SCROBIBUS QUAE SINT FASTIGIA, QUAEAS. ³² Ut etiam ſupra §. 50. diximus, ſcrobis ſunt masculini generis: nam & Cicero in Oeconomicis ſic dicit: & Plautus ait: *Sexagenas ſcrobis*. Minor autem eſt ³³ [Lucani, &] Gracchi auctoritas: nam Lucanus ait VIII. 756. *Exiguapoiſit ſcrobe*. Gracchus: *Abunde ſoſſa ſcrobis eſt*, quod exemplum in Terentiano eſt. QUAE SINT FASTIGIA QUAEAS. ³⁴ [Fastigium &] ſummae & imae ³⁵ partis poſſumus dicere, ſicut *altum* & mare & caelum dicimus. Hinc eſt IV. Ecl. 51. *Caelumque profundum*: cum & puteus ³⁶ ſit profundus.

289. AUSIM. ³⁷ Auſus ſim, audebo. ³⁸ SULCO. ³⁹ Id eſt, ſoſſae.

291. AESCULUS IN PRIMIS. Arbor eſt glandifera, quae licet ab eſu dicta ſit, ⁴⁰ tamen per *ae* ſcribitur; ſicut & ⁴¹ *caelatum*, licet a *celo* *celas* habeat derivationem, ⁴² [tamen alterius eſt ſenſus; nam *caelum* dicimus, quod videmus, & omnibus videntibus patet; *celatum* autem dicitur, quod a viſu abſconditur.]

292. TANTUM RADICE IN TARTARA TENDIT. Id eſt, quantum altior ſummitate ſui conſurgit, tantum etiam radicibus ima terrae profundius penetrat.]

293. NON FLABRA. Hoc nomen tantum plu-

ralem recipit numerum. Ab eo vero, quod eſt *flamina*, *flamen* poſſumus dicere: licet ſit vitandum propter aliam ſignificationem: nam dicitur *flamen Dialis*, *flamen Martialis*.

PHILARGYRII.

288. SCROBIBUS. Pro humillima ſcrobe poſuit; ut II. 23. *Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum*, *Depoſuit ſulcis*. Et rursus II. 61. *Omni- bus eſt labor impendendus, & omnes Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae*. FASTIGIA. Infimas altitudines dixit.

293. FLABRA. Producta prima ſyllaba legendum.

VARIORUM.

287. SE EXTENDERE. Tò ſe abeſt a codice Pierri Romano, & forſan recte, cum amet hos loquendi modos Maro, de quibus Aeneidos III. 433. vide Voſſium de conſtructione cap. LIX. pag. 553. HEINS. Vid. & ad II. Aen. 207.

288. FASTIGIA. De fundo ſcrobium capit Servius & alii. ſed non ſimpliciter puto profunditatem intelligi debere, ſed quae declivitatem habeat. ut enim faſtigia in aedibus non quadrata ſurgunt, ſed in acumen aliquod creſcunt, ſic ſoſſae fieri debent, ut a margine declives ſint & deſcendant ad ſcrobis fundum, ut ita aqua ex agris in ſcrobis ſponte delabatur. & ita capere videtur Varro lib. I. de R. R. cap.

³² quia ſupra diximus, ut modum habeant profunditates, neceſſe eſt G. ³³ deſunt B. ³⁴ deſunt G. B. ³⁵ partes faſtigia nominantur, & hic pro imis dicitur. G. ³⁶ eſt Voſ. R. ³⁷ pro auſus ſim a verbo audeo G. ³⁸ VEL TENUI, id eſt facilitate agriculturae: blanditur agricolae, ut oſtendat diligentia magis vites, quam labore proſurgere G. ³⁹ SULCO. ſoſſa L. V. R. Voſ. B. ⁴⁰ tamen aſpera eſt G. per *ae* eſt, ſicut & *caelatum*, licet &c. V. ⁴¹ *caelatum* quod eſt participium, licet a *celo*, *celas* ſit dictum L. Fabr. ſed *celas* deſt L. B. Voſ. a *celo*, ut diverſe habeat V. ⁴² deſunt V. Voſ. R. L. Steph. Dan. Fabr. ad §. 293. ſed B. ad *nomen dicitur* §. 293.

- 295 Multa virum volvens durando secula vincit.
 Tum fortis late ramos & brachia tendens
 Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
 Neve tibi ad solem vergant vineta cadentem:
 Neve inter vites corulum sere: neve flagella
 300 Summa pete, aut summa destringe ex arbore plantas:

(Tan-

SERVII.

299. NEVE INTER VITES CORYLUM SERE. Radices enim ejus nocent vitibus. NEVE FLAGELLA SUMMA PETE. *Flagella* dicuntur summae arborum partes; ab eo, quod ventorum crebros sustinent flatus.

300. ⁴³ [AUT SUMMA DEFRINGE EX ARBORE PLANTAS. Dicit, non esse summitatem vitium amputandam, ut tantum plantae fiant.]

PHILARGYRII.

299. CORYLOS. Antipharmacon esse ajunt, quod infra manifestum facit, dicendo §. 396. *In verubus torrebimus exta columnis*, scilicet ut hostia nocens eo virgulto coquatur, quod vitibus nocet.

300. PLANTAS. Sagittas dicit, id est, fermen- tum de summa parte praecisum.

VARIORUM.

cap. 14. *fossa ita idonea fiat, ut omnem aquam, quae de coelo venit, recipere possit, aut fastigium habeat, ut exeat e fundo.* tam lata facienda, ut capiat aquam coelestem, aut ita sit facta, ut e fundo, id est agro, aqua exire & effluere possit, nec margo obstat tamquam agger debeat. vel quia codices quidam habent, *ut exeat e fundo aggeris. is bonus est* &c. posset capi, ut incipiat a pede aggeris declivis esse fossa, quae juncta est aggeri intrinsecus, (*extrinsecus* alii) ut ita aqua defluat. Sed ut fatear, sensus ejus loci nondum liquidus mihi satis apparet. BURM.

289. VEL TENUI. *Vel Remi* Ed. pr. Venet. Maitairius, quid sibi velit, non capere se profite- tur, & mendosam esse vocem credit. sed prima litera in mendo cubat R. pro T. jam *mi* & *nui* facile a librariis, ob similem ductum litterarum, confusa, ut millies factum. BURM.

290. ALTIUS. *Altior* Mediceus. quod mollius castigatiusque omnino sonat. nam *arbo* non *arbor* in scriptis constanter. Gudianus a manu prima *Altis*. HEINS. *Defidetur* Voss. pr.

292. RADICE IN TARTARA TENDIT. *Radicem* Mediceus & Rottendorphianus tertius. quo- modo *ramos* & *brachia tendere* Aesculus eadem mox dicitur. par in hoc versu scripturae diversitas Aeneidos quarto §. 446. HEINS. *Radicem* etiam Parrhas. *ad tartara* Venetus.

294. CONVELLUNT. *Convellent* Parrhas.

Ibid. MULTOSQUE PER ANNOS. *Multosque nepotes* ex Mediceo & Vaticano veterrimis repo- nendum. quae scriptura est perquam elegans & concinna; sic ut nihil supra. vulgatam tamen agno- scit Nonius Marcellus, ut quidem hic locus nunc apud illum circumfertur. HEINS. *Per annos* re- tinuit Catroeus, quod & Regius, Vossian. Parrh. alii habent. sed vid. supr. §. 58.

296. BRACHIA TENDENS. *Pandens* Gudianus ex nostris. ut Aeneidos sexto 282. *In medio ramos annosaeque brachia pandit Ulmus opaca ingens.* & sane *ro tendit* paullo ante praecesserat. Plura de hoc loquendi modo annotamus ad epistolam Sapphus Nafoniana, §. 159. HEINS. Et Leidensis habebat a manu secunda *pandens*. sed *tendens* Do- nat. ad Terent. Phorm. i. 11. 56. & infr. 333. *in- gentes tendat ramos*. BURM.

298. VERGANT. *Vertant* Ed. Venet.

300. PETE. Heinsius conjecerat olim *puta*, ut vitis *putator* dicitur. sed *pete* notat conatum stan- tis in terra attingendi summa flagella. ut Ecl. VIII. 40. BURM.

Ibid. DESTINGE EX ARBORE PLANTAS. *Pro- plantas* Gudianus *plates*, quod non capio. praeter- ea *summa destringe* Mediceus, & caeteri praestan- tiores maxima ex parte, quod vero propius. Nam Theo-

§. 3. Sicut L. Vof. R. V. B. Steph. Dan. non de summa arbore plantarum ponito, neque de summo vitem ponito G.

(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuso
 Semina: neve oleae silvestris infere truncos.
 Nam saepe incautis pastoribus excidit ignis,
 Qui, furtim pingui primum sub cortice tectus,
 305 Robora comprehendit, frondesque elapsus in altas
 Ingentem coelo sonitum dedit: inde secutus
 Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,

Et

SERVII.

301. TANTUS AMOR TERRAE. " Sic diligenter a " rusticus ager est colendus. FERRO LAEDE RETUSO. " *Retuso*, obtuso, quo vites quassantur potius, quam putantur.

302. NEVE OLEAE SYLVESTRES INSERE TRUNCOS. " Non quod non profit, sed ut etiam ipse dicit, propter casum incendii.

303. INCAUTIS PASTORIBUS. Negligentibus, circa " alia occupatis.

PHILARGYRII.

301. RETUSO. Quare *retuso*? solvitur, quoniam hebes ferrum vulnerat magis, quam secat.

VARIORUM.

Theophrastus de caussis plantarum lib. v. & Columella libro III. operose monent surculos & maleolos ex summa arboris parte non esse carpandos. nec aliter apud Maronem Plinius legerat lib. XVII. cap. 14. *Virgilius inferi ex cacuminibus vetat. summa distringe ex arbore* quartus Moretanus. *summa distringe* in Pierianis nonnullis, hoc est quod *stringere* supra non uno loco dixerat §. 318. *stringere glandes, lauri batoas, oleam, myrta*: & in Bucolicis, *stringere frondes*. & *fragili stringere bordeae culmo*. Aeneidos primo, & *silvis aptare trabes*, & *stringere remos*. *stringere baccam* etiam Varroni de R. R. Scholiastes Horatii Crucquianus libro I. Satyr. 2. ad illud, *stringere ingluvie rem*, monet, *metaphoram esse sumtam a ramis*, qui dicantur *stringi cum foliis nudantur*. Lucanus libro IV. *Tunc*

berbas, frondesque terunt, & rore madentes distringunt ramos. distingere avenas, apud Catonem de R. R. cap. 37. Plura dixi ad Nasonis Nucem §. 135. *stringere arborum comas* infra apud nostrum habes, §. 368. HEINS. *Summa distringe* Regius & Vossius, quod mihi placet: non enim ramusculi, qui inferuntur, debent manu frangi, nec hebeti ferro laedi, sed acuto abscindi; si franguntur enim, corticis aliquid abraditur simul: sic *frangere* dicitur tempestas, vetustas arbores & ramos. vid. ad Ecl. IX. 9. Cerdam. sed agricola & horti cultor prudens, putat & ferro acuto abscindit. exemplum verbi *distingere* appositum adducit Cerda. vide quae diximus ad Sueton. Caesar. cap. XXXVII. *baud summa distringe* Edit. Venet. Emmeneseius, qui Varronis locum a Cerda laudatum adfert, *refringas* ibi legit, nisi sit operarum vitium. BURM.

301. NEU. Non fragm. Moreti.

Ibid. RETUSO. *Retuso* duo Moretani, Mentelii duo & alter Rottendorphius, Mediceus & Regius a m. sec. *laedere tuso* Moreti sec.

302. SEMINA NEVE OLEAE. *Olea* in Mediceo. HEINS. Hunc locum interpretatur Victorius ad Varronem I. 40. NANSIUS. Ille vero per silvestres truncos oleastros intelligit.

303. NAM. Forte *jam*. HEINS. *Incidit ignis* Venetus. sed *excidit incautis* melius convenit. forte dum ex filice excutunt.

304. PRIMUM. *Tectus sub cortice primum* Zulichemius.

305. ELAPSUS. *Illapsus* Ed. Venet. male. est per-

44 ut statim germinant semina plantas vitium G. 45 rustico V. G. L. Vof. R. B. 46 retuso V. retuso, obrusco al. semina retonso, quo vites quassantur potius, quam amputantur, ferro non abscindenda. aliter, tantus amor terrae, si cum radice deponas G. 47 non quo B. non quo profit, ut etiam ipse dicit, sed propter causam incendii, id est non inferas truncis silvestribus oleas. pro pastoribus incautis, id est, negligentibus: occupati enim sunt cura pecorum suorum. G. 48 ROMA. sparsa radicibus tendens ad ramos: in omni arbore *robis* nominatur G.

Et totum involvit flammis nemus, & ruit atram
Ad coelum picea crassus caligine nubem:

- 310 Praesertim si tempestas a vertice silvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi; non a stirpe valent, caesaeque reverti
Possunt, atque ima similes revirescere terra:
Infelix superat foliis oleaster amaris.

- 315 Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,

Tel-

SERVII.

308. ET RUIT ATRAM NUBEM. Egerit, emit-
tit, & ruere facit: nam modo ⁴⁹ ruit agentis est.

310. A VERTICE. Ab Aquilone, ut I. 242. *Hic
vertex nobis semper sublimis.*

311. FERENS. Flans, ut III. Aen. 473. *Fieret
venso mora ne qua ferenti.*

312. HOC UBI. Subaudi, contigerit. ⁵⁰

314. ⁵¹ [INFELIX. Infocundus & sterilis] SU-
PERAT. Superest, ut III. Aen. 339. *Quid, puer
Ascanius superatne?*

315. NEC TIBI TAM PRUDENS QUISQUAM.
Dicit quo tempore ponendae sint vites: & probat
⁵² tolerabilius autumnno, melius verno: nam dictu-
rus est: *Ver adeo frondi nemorum, ver utile syl-
vis.*

PHILARGYRII.

312. HOC UBI. Quidam distinguunt, *hoc ubi
non*: & erit sensus: ubi oleae in oleastrum insitae
non fuerint, etiam si incendio conflagrarint, exu-
stae a trunco reviviscunt, & caesae reverti pos-
sunt, atque ima similes revirescere terra. Insitae
autem cum summe perierint, oleastri truncus re-
manet.

VARIORUM.

percurrans, evadens ad verticem arboris. vid. *supr.*
lib. I. 244. BURM.

207. PERQUE ALTA CACUMINA REGNAT.
Atque alta Nonius Marcellus agnoscit. HEINS.
Victorque alta Parthas. voluit forte *victorque per
alta.*

310. A VERTICE SILVIS. Catroeus a vertice ex-
plicat ab alto, secutus Cerdam & Guellium, &
ita Victorius lib. XIX. Var. Lect. 8. & alii. sed hic
agitur de flamma, quae ab imo trunco sub cortice
per pastoris incuriam coepit, & deinde elapsus in
ramos per cacumina regnat. quare ego a vertice
malim explicare a tergo, id est a campo puro &
vacuo, unde incipit silva; quo casu si ventus ferat
in densam silvam, totum nemus involvit flammis.
quum si a fine silvae incendium fieret, & ventus
in campum ferret vacuum, arborum paucarum,
in fine silvae stantium, defunderetur damno. & ita
a vertice, pro a tergo sumi videbimus ad I. Aen.
114. & hinc apparet per *silvas* hic non esse olea-
stros intelligendos, ut Glossa Regii codicis expli-
cat, forte motus §. 302. ubi *olea silvestris* est o-
leaster, ex sententia etiam Victorii. sed tota silva
vel nemus, quarumcumque arborum, quod invol-
vitur flammis. hoc autem verba *incubuit*, & *glo-
merat* significant, quae de longo & gravi incen-
dio, quod diu durat, & omnia comprehendit,
capi debent, ut multis probare facile foret, si mole-
sti, in notissimis haerentes, lectoribus esse vellemus.
BURM.

311. FERENS INCENDIA. *Frequens* fragmen-
tum Moreti. HEINS. In Moretano pr. a manu
secunda erat *furens*, eleganter quidem, ut saepe
apud Poetas *furentes venti* occurrunt, & eadem
varietas est lib. III. Aen. 473. & alibi haec verba
commutantur. vid. Oudend. ad Lucan. v. 419.
hic tamen *ferens* praetulerim; non quidem eodem
sensu, quo *ferentes venti* in navigatione secundi di-
cun-

⁴⁹ deest V. L. Vof. R. B. ⁵⁰ REVERTI. non valuerit reverti, dum fixas in terra non habeat radices. quasi & incensa
habeant radices arborum, non revocatur a virgulis suis G. - ⁵¹ deest V. L. Vof. R. B. Steph. Dan. ⁵² tolerabiliter
Steph. Dan. tolerabile V. tolerabili L. Vof. tolerabilis R.

Tellurem Borea rigidam spirante moveri.

Rura gelu tum claudit hiems: nec semine jacto

Concretam patitur radicem adfigere terrae.

Optima vinetis satio, quum vere rubenti

320 Candida venit avis, longis invisâ colubris:

Prima vel autumnî sub frigora, quum rapidus sol

Nondum hiemem contingit equis, jam praeterit aestas.

Ver

SERVII.

318. "CONCRETAM RADICEM. Ante enim quasi gutta " quaedam est, ex terra & humore concreta, quae postea tenditur in radicem. VERE RUBENTI. Floribus splendido.

320. CANDIDA VENIT AVIS. " [Id est, ciconia. LONGIS INVISÂ COLUBRIS. Id est, odiosa eis: nam interficit illos, & comedit.] Juvenalis XIV. 74. *Serpente ciconia pullos Nutrit.* "

PHILARGYRII.

316. MOVERE. Non arari prohibet: neque enim hic de arvis loquitur, sed scrobes fieri vetat.

317. NEC SEMINE JACTO. Syllepsis per adsumptionem casus: nam ex ablativo, id est, *semine*, assumendus nominativus, hoc est, *semen*: & erit sic: nec semine jacto, patitur semen radicem terrae affigere.

318. CONCRETAM. *Concreta* vero utrunque: *concreveris* autem, commixtam dixit: Et *jacto hic semine*, id est, deposito.

VARIORUM.

cuntur, ut Emmeneseius cepit, sed ut intelligatur ventus, qui incendia & flammâs longe lateque in proxima spargit, & a vertice ad interiora silvae penetrat, & ita eadem sit loquendi formula, *gloriamat ferens*, quae *turbat agens*, de qua vide ad III. Georg. 412. & alibi. & ita apud Lucan. I. 413. posset servari lectio vulgata, *desistatque ferens*, de qua ibi videbimus. BURM.

312. Hoc. *Hæc* fragm. Moreti. *causae* hic feminino genere poni, quia *vires* debent intelligi, Cæda putat, & ideo non *oleastras* subaudiri posse.

313. TERRA. *Terras* Medicus.

314. SUPERAT. *Folii superat* primus Moretanus.

316. MOVERE. *Moveri* malit ex Vaticano Pierius, quod Menelianus prior ex nostris confirmat, & Nonius tuetur in *Rigidus*, quamquam *movere* illie reposuit Mercerus, nescio qua permotus auctoritate. HEINS. *Moveri* esset, pro movendum. vid. ad Phædr. I. 15. quae notavimus, & ad VI. Ecl. 89. *rigidum borea* Venetus. *movere* mss. fere omnes. Edd. præfæ & Ald. & Junt. v. ad lib. I. Georg. 130. BURM.

317. TUM. *Dum* Tolianus.

318. CONCRETAM. *Concretum* Medicus a manu prima. & tunc ex Philargyrii nota posset adsumi *semen*. sed nescio an non commodius posset de *hieme* intelligi, quae non patitur semen adfigere terrae. *concreta* rudis est, quae fibras non emittit, sed frigore constricta & dura est: ut ita passim *concreta* glacie & frigore dicuntur flumina, apud Ovidium & nostrum inf. 376. & III. 360. BURM.

319. SATTO. Eodem modo Horatius lib. I. Carm. 18. *Nullam vere novo ruit prius ferreis arborem*. sic enim legit Helenius, allato hoc Virgilii testimonio. in impressis vulgaribus aliter legitur locus Horatii, & ipsius interpretis verba fuerunt de-

fide-

53. 316. TELLUREM. Gelu tabescentem G. 54 quaedam ex humore & terra G. Vof. R. L. B. 55 desunt B. L. V. R. Vof. Steph. Dan *Candida*, id est vinea, Juvenalis dicie, sed candida a visco cujus * quam manducant serpentes, quaeque prope Cygni magnitudinem esse dicitur. *Autumni*, id est in fine, & principio hyemis. *Candida*, id est Ciconia, id est Antigona filia Laomedontia regis Trojae, quae habuit comam magnam, ut diceret se similem Junoni, cui displicuit similitudo ejus, quam contra se, & mutavit comam Antigone in serpentes nocentes ei, & postea miseratione dentum versa est in avem, quae veris tempore ab Africa venit. *Invisâ colubris*, quod eorum causa versa est in avem G. 56 KASIBUS COL. ad vulgi opinionem tulit se G.

Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis:

Vere tument terrae, & genitalia semina poscunt.

- 325 Tum Pater omnipotens fecundis imbribus Aether
Conjugis in gremium laetae descendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,

Et

SERVII.

324. ⁵⁷ VERE TUMENT TERRAE. Asper simpliciter accipit, ut *terrae* nominativus sit pluralis. Donatus vero *terrae* genitivum vult esse singularem: ut sit sensus mutata distinctione: *Vere tument: sylvae* scilicet a superioribus; *terrae & genitalia semina poscunt.* Id est, tument sylvae, & genitalia semina terrarum requirunt. Sed melius Asperum sequimur: ut GENITALIA SEMINA, quae nos jacimus, intelligamus; non quae ex terra sylvae suscipiunt. *Genitalia* autem dicimus *semina*, quibus aliquid procreatur & gignitur. TUMENT. Suspenduntur.

325. PATER OMNIPOTENS FOECUNDIS. Interdum pro aëre Juno, & pro aethere Jupiter ⁵⁸ accipitur. ⁵⁹ [Aliquoties & pro aëre, & pro aethere Jupiter.] Juno vero pro terra & aqua: sicut hoc loco intelligimus: nam aether non habet pluvias; unde aethere pro Jove accipimus: cui tribuuntur aër & aether: quae duo mixta terrae & humori ⁶⁰ [pro quibus Juno ponitur] universa procreant. Dicit autem verno tempore esse pluvias, quibus cuncta nascuntur: unde & *foecundis imbribus* dixit, quibus terra foecundatur.

326. ⁶¹ [CONJUGIS IN GREMIUM LAETAE DESCENDIT. In terram, quae intelligitur per Junonem, in gremium suum.

327. ALIT. Nutrit, fovet.] MAGNO COMMIXTUS CORPORE FOETUS. Pro corpori, ut x. Aen. 361. *Haeret pede pes.* Item alibi vi. Aen. 727. *Et magno se corpore miscet.* Licet possimus accipere, ⁶² Commixtus terrae magno suo corpore, id est, ⁶³ aethereo.

328. ⁶⁴ [AVIA VIRGULTA. In quibus non est

via; vel, deserta. TUM. Vere scilicet. RESONANT AVIBUS CANORIS. Rem dicit naturalem: quod veris tempore amplius solent aves cantus edere, tam ex serenitate temporis, quam ex herbarum frondiumque innovatione, & naturalis voluptatis.]

PHILARGYRII.

323. ADEO. Abundat. UTILE. Bis subaudiendum.

327. CORPORE. *Corpore* aut suo, aut terrae: sic *terrae* pro corpori.

VARIORUM.

siderata ante nostram emendationem. FABRIC. Libri meliores potiori ex parte verbum substantivum non agnoscunt. HEINS. Non habent Francianus, Tollianus, Regius nec Parrhas.

Ibid. RUBENTI. Acron ad Horat. i. Od. 18. *jubenti* habet Ed. Fabricii.

321. QUUM RAPIDUS SOL NONDUM HIEMEM CONTINGIT EQUIS. Malim *rapidis equis*. sed aliter libri. *rapidus* in Gudiano. HEINS. Sed toties a nostro & aliis *rapidus sol* dicitur, ut tutius sit nihil movere.

323. SILVIS. Sed idem est, *frondi nemorum*. forte scripserit *fulcis*, ut & sationem intelligat. *frondi est* Parrhas. BURM.

324. GENITALIA. *Genialia* Zulichemius. vid. ad Ovid. i. Art. 125.

Ibid. POSCUNT. *Pascunt* a manu prima Mediceus. frustra. HEINS.

325. OMNIPOTENS. *Omnipotens* Voss.

326. LAE-

57. 323. ADEO. id est valde Cod. Urz. 58 ponitur V. L. Vof. R. B. ponitur. vel Jupiter interdum superior aër, Juno aër inferior accipitur, qui est humidus G. 59 desunt B. 60 desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. 61 desunt iisdem ad *Magnos Conjugis*, Junonis quae, ut diximus, aër humidus, id est, inferior. Aliter (alii) terram arbitrantur. Jupiter enim Aether esse dicitur, & ejus conjux terra: cum cubuerint (f. concubuerint) tunc terra fructus mortalibus profert. Terra autem frigida, Aether calidus. Caeli uxor est terra. G. 62 mixtus V. L. Vof. mixtus terrae vel terra R. 63 aethere Fabr. al. 64 desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan.

Et Venerem certis repetunt armenta diebus :

- 330 Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus : superat tener omnibus humor ;
Inque novos soles audent se germina tuto
Credere : nec metuit surgentis pampinus Austros,
Aut actum coelo magnis Aquilonibus imbrem :

335 Sed

SERVIL.

329. CERTIS DIEBUS. Statutis, legitimis, a natura arcana quadam ratione dispositis: ut tractat Lucretius, qui dicit rationem hanc "ex aethereo calore descendere.

330. ALMUS AGER. Ab eo, quod nos alar. ZEPHYRI. Favonii: alibi I. 44. *Et Zephyro putris se gleba resolvit.* Horatius I. Od. 4. *Solvitur acribus hyems, grata vice veris & Favoni.* NOVOS SOLES. Dies vernaes.

333. NEC METUIT SURGENTES PAMPINUS AUSTROS. "Varie: nam supra ait: "Audent se gramina tuto Credere.

334. " [AUT ACTUM COELO MAGNIS AQUILONIBUS IMBREM. Id est, nullos calores, aut etiam pluvias, tunc vites timent: quippe temperie.]

PHILARGYRII.

329. CERTIS. *Certis*, pro his, neque aliis ullis.

331. LAXANT. Exprimere voluit naturam lactis animalium. Nam *laxant arva sinus* dicens, partum significat: deinde statim humorem superare, quo alar fetus, intulit.

332. GRAMINA. Celsus ait *germina* reliquisse Virgilium: loquitur enim de omnium arborum fetu. Unde male quidam *gramina* legunt. An ideo non metuit, quia non surgunt? quod magis placet.

333. NEC METUIT. Quomodo non metuit; si surgunt? solvitur: Neque surgentes metuit, sed ne surgant. Hoc dixit: non metuit, ne tempestate opprimatur.

VARIORUM.

326. LAETA. Late Zulichemius & sec. Moretanus, & Vratiss. *laetae* pr. Moret.

327. COMMIXTUS CORPORE. *Permixtus* legitur apud Lactantium libro primo de falsa religione. HEINS. *Magnus* ali Venetus. vid. lib. VI. Aen. 727. & *miscere* cum ablativo construi vidimus ad Ovid. VI. Fast. 170. Nemes. Cyneg. 206. & alibi. BURM.

329. REPETUNT ARMENTA. *Repetunt* in Moreti fragmento. HEINS.

330. ALMUS. *Omnis* Menagianus secundus pro diversa lectione. *Parturit*. absolute. quare nihil mutandum, apud Columel. lib. X. 9. *natura soli, quae gramine lacto Parturit.* vid. Ecl. III. 56. BURM.

Ibid. TEPENTIBUS. *Tremantibus* auris uterque Mentelianus, Gudianus, tres Moretani, & alii quatuor. quod & Pierius in nonnullis suorum invenit. HEINS. Et ita Francianus. & Regius. *strepentibus* Leidenensis primus. *Zephyroque* Ed. Genevensis. *tepentibus* ne muta. vid. ad Ovid. I. Metam. 107. *Sephyrisque* Mediceus. mox, *arva sinus* Mentelii pr. BURM.

332. GRAMINA. In Manuscripto, *germina*, non *gramina*. FABRIC. *Germina* Carroeus praetulit. & mihi placuit. *gramine tuto* alter Mentel. & tert. Rottend. & Leid. *soto* Venetus. BURM.

333. METUIT. *Timuit* Venetus. *pampinos* Gudianus.

334. MAGNIS. Id est *velocibus ventis* Glossa Reg. Cod. sed ego explico vehementes, procellosos, ut *magnum mare* apud Val. Flac. I. 50. ubi vide. & de ipsis ventis II. 365. *magnis cum fratribus Eurus Intonat Aegaeo.* ubi nihil mutandum. Petron. Bell. Civ. 7. 231.

Velut ex alto quum magnus inborruit auster.

ingentem ventum dixit noster I. Georg. 324. BURM.

335. TRU-

65 deest al. 66 varie dixit Fabr. dicit Basil. variat L. Vol. R. 67 *audent* *gramina* reliquis omisiss L. Vol. R. B. *audent se gramina committere* Basil. 68 desunt Vol. L. B. R. Steph. Dan.

- 335 Sed trudit gemmas, & frondis explicat omnis.
 Non alios prima crescentis origine mundi
 Inluxisse dies, aliumve habuisse tenorem
 Crediderim. ver illud erat: ver magnus agebat
 Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
 340 Quum primae lucem pecudes hausere, virûmque
 Ferrea progenies duris caput extulit arvis,

In-

SERVIL

335. TRUDIT GEMMAS. Propellit, effundit in folia.

336. NON ALIOS PRIMA. ⁶⁹ Hoc secundum licentiam poetâcam dixit: nam falsum est. Constat enim post factum mundum ex qualitate cursus Solis tempora esse divisa.

337. TENOREM. ⁷⁰ Ductum, ⁷¹ [hic continuationem.]

338. VER ILLUD ERAT. Absoluta ⁷² elocutio: quicquid illud fuit, ver fuit. ⁷³ [74 VER MAGNUS AGEBAT ORBIS. Id est, magnus orbis tunc vernale tempus ducebat, in sui scilicet primordio. Potest & magnum orbem zodiacum circulum dicere, qui temporum divisionem facit. Quod si est, agebat, pro, circumagebat, accipiendum erit.]

339. HIBERNIS FLATIBUS. Asperis, laevis.

341. FERREA PROGENIES. Procreata ex lapidibus ad laborem. Alibi I. Georg. 63. Unde homines nati, durum genus.

PHILARGYRII.

336. NON ALIOS PRIMA. Si crescit, deficit. In quo videtur secutus Epicurum, qui ait: Omnia, quae orta, occidunt, & aucta senescunt. Varro autem in Saturâ, quae scribitur de Salute: Sic mundum baud natum esse, neque mori. Plato autem: non natum, ⁷⁵ at mori. Metrodorus autem: neque natum, neque mori. Zenon: ex hoc mundo quamvis aliqua intereant, tamen ipsum perpetuo manere, quia inhaerant ei elementa, e quibus generantur materiae, ut dixit crescere quidem, sed ad interitum non pervenire, manentibus elementis, a quibus revalescant.

338. VER ILLUD ERAT. Quomodo dicunt: homines diem ⁷⁶ festum agere. *Magnum orbem*, potest & zodiacum circulum dicere, qui faciat divisionem temporum: quod si est, *agebat*, pro circumagebat, accipiendum erit, orbis.

339. PARCEBANT. Hic, *parcebant*, pro abstinabant.

341. FERREA. Quia creditum est primo homines e terra natos, a qua humo homines existimabant dictos.

VARIORUM.

335. TRUDIT. *Tendit gemmas Venet.*

338. MAGNUS ORBIS. Catroeus solem intelligit. sed est orbis totus terrarum, quam magnus erat. vid. supr. I. 187. ita in Italia supr. 149. *Hic ver adsiduum*, sed in origine mundi erat per totum orbem. vel *magnus orbis*, pro magno anno: toto anno ver erat: vid. ad I. Aen. 269. & ita passim *longus* & *magnus annus*, qui opponitur mensi; si-ve Lunari anno, quem puto etiam *orbem* dici a Lucan. II. 577.

Ante bis exactum quam Cynthis conderet orbem. ut ad ipsum Lucanum ostendemus. *agere ver*, dictum, ut annos, pacem, otia, dies festos. ut Philarg. Ovid. III. Met. 327. *septem egerat autumnos.* BURM.

339. ET HIBERNIS PARCEBANT FLATIBUS EURI. *Hiberni Euri* in Mediceo. HEINS.

340. QUUM PRIMUM. Rursus in eodem *cum primae lucem pecudes hausere*, ut more Virgiliano nomen ponatur loco adverbii. FABRIC. Concin- nius in Mediceo, altero Menteliano aliisque quin-

⁶⁹ hoc autem licentiâ Poëtarum dixit G. ⁷⁰ eandem similitudinem G. ⁷¹ desunt Vol. B. Steph. al. ⁷² locutio G. ⁷³ Lucret. V. 815. *At novitas mundi, nec frigora dura siebat, Nec minus aestus, sed nec magnis viribus curas.* G. in Lucretio hodie legitur, *dura ciebat, nec nimis aestus, u. m. v. curas.* ⁷⁴ desunt V. L. R. Vol. B. Surph. Dan. al. ⁷⁵ aut Commel. ⁷⁶ festum agere magnum orbem, potest & itaq. Commel.

Inmissaeque ferae silvis, & sidera coelo.

Nec res hunc tenerae possent perferre laborem,

Si non tanta quies iret frigusque caloremque

345 Inter, & exciperet coeli indulgentia terras.

Quod superest, quaecumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:

Aut

SERVII.

342. IMMISSAEQUE FERAЕ SYLVIS. 77 Hunc ordinem propter Arcadas tenuit, qui se Profelenos esse asserunt, id est, ante lunam natos: quod & Cicero in 78 Fundania commemorat: & Statius iv. Theb. 275. qui ait: *Arcades astris, lunaeque priores.*

343. HUNC LABOREM. 79 Vel frigoris, vel caloris.

344. QUIES. Tranquillitas. Et est veris definitio, 80 [FRIGUSQUE CALOREMQUE INTER. Dicit, oriente vere idcirco temperamentum fuisse, ut res novae tunc orientes, & adhuc tenerae, nec hyemis frigora, nec aestatis calores ferre sufficerent.

345. EXCIPERET. Acciperet. CAELI INDULGENTIA. 81 Id est, serenitas & temperatio.]

346. QUOD SUPEREST. Non quod deest, sed quod sequitur. PREMES. 82 Demerges, infodies. QUAE CUNQUE VIRGULTA. Sive de plantariis, sive de arboribus.

PHILARGYRII.

342. IMMISSAEQUE. Pro innatae: neque enim ab alio immissae sunt.

344. IRET FRIGUSQUE CALOREMQUE INTER. Id est, interveniret: Fuit autem prior lectio, *frigusque calorque*: ut Plautus Merc. v. ii. 19. *Neque frigus, neque calor metuo, neque ventum, neque grandinem.* Aliter hypermetrus versus erit.

345. INDULGENTIA. Et nove indulgentia dixit: Veteres enim *indulgentiam* dicebant: ut Caellius in vii. *Consuetudine uxoris, indulgentia liberum.* TERRAS. Id est, fetus terrae.

VARIORUM.

que nostrorum, cum primae. quomodo & praec-

stantiores ex Pierianis. HEINS. Cum lucem primum Zulichemius. tam primum Ed. Venet. primae etiam Voss. Regius & al.

341. FERREA. *Terrea* propugnat Crucquius ad Horat. i. Sat. iii. 133. & Bentlejus, quasi a nemine hoc animadversum foret, ita ex Lactantio hic loci corrigit ad Epod. ii. 18. & ita sentiunt & Caetereus & Oudendorpius ad Frontin. iv. i. 31. sed *terream* fuisse progeniem satis patet ex *duris extulit arvis*, nec ulla tunc esset dissimilitudo inter pecudes & homines. quum pecudes, (id est boves, oves, caprae & similes, quibus mox ferae adduntur) sint mitiores, homines vero, durum & ferreum genus, aequae sint ex terra editi: quare sequor Cerdam. *durum caput* quartus Moretanus pro varia lectione, *extulit agris* Francianus. BURM.

343. POSSENT PERFERRE LABOREM. *Sufferre* Mediceus a manu prima, quod praetulerim. ut Aeneidos secundo 492. *nec claustra nec ipsi Custodes sufferre valent.* *Sufferre* poenam Accio Myrmidonibus. & Nyctegertia. *sufferre* alicui tergum Plauto in fragm. Casinae. & *sufferre* corium in Poenulo. iv. ii. 32. *aliquid sufferre Graece* pro supponere Afranius Prodigio. occurrit & id verbum apud Prudentium Apotheosi, *numen majus intervenit aris.* *Quam sufferre queant spumantia cymbula lacte.* HEINS. Proferre secundus Rottendorpius. possunt Vossian. alter Moreti. mox cum jam tanta Venetus.

344. CALOREMQUE. *Calorem* Francianus, & multi alii. Qui *calorque* legerunt, fecerunt vocem illam neutrius generis. vide Rutgers. Var. Lection. v. 18. BURM.

345. EXCIPERET COELI INDULGENTIA TERRAS. Guellius hic ex Lucretio exempla producit, ut probet hic *excipere* idem esse, quod sequi: quae signi-

77 quasi dixisset caelo. Hunc &c. G. 78 in Fundania Bassi mox satis. G. 79 laborem crescendi scilicet Cod. Ursi 80 caeli indulgentia V. L. R. Voss. Steph. Dan. & reliqua ad 346. desunt. 81 aëris temperies G. 82 pro pensaria Cod. Ursi.

Aut lapidem bibulum, aut squalentis infode conchas:
Inter enim labentur aquae, tenuisque subibit

350 Halitus, atque animos tollent fata. Jamque reperti,
Qui saxo super, atque ingentis pondere testae
Urguerent: hoc effusos munimen ad imbris:
Hoc, ubi hiulca siti findit Canis aestifer arva.
Seminibus positis, superest deducere terram

355 Sac-

SERVII.

348. ⁸³ LAPIDEM BIBULUM. Qui arenarius vocatur. AUT SQUALENTES INFODE CONCHAS. ⁸⁴ Conchae autem propter admittenda spiramina infodiuntur. ⁸⁵ [Lapis vero arenarius, & propter spiramina.] & propter hauriendum humorem, si forte ⁸⁶ nimius fuerit. SQUALENTES. Sordidas.

350. ⁸⁷ ANIMOS TOLLENT. Sument ab his rebus magnanimitatem. JAMQUE REPERTI. Scilicet diligentiores.

352. EFFUSOS MUNIMEN AD IMBRES. Contra nimias pluvias.

353. HIULCA SITI. ⁸⁸ Nimius caloribus fissâ.

PHILARGYRII.

348. AUT LAPIDEM BIBULUM. *Lapidem autem bibulum*, hic non lapidis epithetum est, sed ex lapide beneficium, id est, per quem terra humorem possit ad radices vitis admittere. INFODE. Verbum *infode*, venit ab eo, quod est *fodio, fodis, fodis*. Unde Plautus in Rudente I. II. 12. *Luto ussist multo, multam terram confode*. Et: *Infode conchas*, circa radices scilicet.

350. SATA autem dicit virgulta, quae pressuris, & hoc bis repetitum: non enim duo sunt, sed unum iteratum, ac si diceret: Hoc munimentum contra imbres & aestus. JAMQUE REPERTI. Et, JAM, hic pro propterea ponitur, & utrum saxo & testa: an illud sensit testam cavam, superiorem lapidem? hoc enim fit.

354. SEMINIBUS. Iterum *seminibus*, pro arboribus accipi oportet. Et: *superest*, sequens est.

VARIORUM.

significatio verbi satis nota & obvia. sed an excipe-

re terras hoc sensu dici possit, dubito. Et quia egit de vere, quod medium inter frigus & calorem, id est hiemem, & aestatem sit, & illo intervallo etiam de vere dixerit, *bibernis parcebant flatibus Euri*, hic quoque post quietem, inter frigus & calorem potuit de ventis tranquillis egisse, & ideo posset legi, *Exciperet coeli indulgentia* (id est *clementia*) *ventos*, id est, ut procellis & ventosae hiemi succederet tranquillitas, & serenitas coeli verni. Nam vox *terrae* altero ab hoc versu iterum repetitur. sic *venti* & *terrae* etiam confunduntur a librariis, apud Ovid. III. Trist. III. 15. si quis *terras* retinere velit, non video, quâ explicari possit, nisi per hypallagen, ut *terrae* exciperent, inter frigus & calorem, indulgentiam coeli, & tunc cum Servio pro *acciperet*, esset capiendum. *Terras* pro foetibus *terrae* explicat Philarg. sed potius est, ut homines & pecudes intelligantur, ut *terrae* saepe ita poni solent. vid. ad Valer. Flac. I. 631. & noster VI. Ecl. 37. *Jamque novum ut stupeant terrae luccescere solem*. Cogitavi etiam aliquando, *Aspiceret coeli indulgentia terras*, quia illa verba *accipere, excipere, adspicere* saepe a librariis inter se commutata videram. de quo ad Lucan. II. 428. videbimus. sed ut candidè agam, haereo etiam nunc in hoc loco, quem me acutior expediat. BURM.

348. CONCHAS. *Cochleas* Regius a m. sec. vel a Glossatore. quae varietas & in Servii codicibus hic observatur. BURM.

350. TOLLENT. *Tollunt* alter Menagius. *namque* etiam Venetus. *atque homines tollent* Ed. Venet.

351 IN-

⁸³ SQUALENTES. scatebrosos lap. bib. qui arenarius voc. G. sed mox arenosus. ⁸⁴ Cochleae V. L. Vof. R. B. Fabr. al. ⁸⁵ desunt B. spiramina, aut propter Basil. ⁸⁶ humus G. ⁸⁷ HALITUS. adeo etiam animum, quibus etiam halitum dat, non verum sumunt G. *magnitudinem* ediderunt Genevenses. fument ex his, deinde, scilicet sicut dñ. Basil. ⁸⁸ a nimius L. Vof. R. V. prae nimius c. scissa Basil. nimius c. scissa. nam *hiulcus* dicitur, qui hiat, *petalcus* qui petit. G.

- 355 Saepius ad capita, & duros jactare bidentis:
 Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
 Flectere luctantis inter vineta juvencos.
 Tum levis calamos, & rasae hastilia virgae,
 Fraxineasque aptare fudes, furcasque bicornis:
 360 Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
 Adsuecant, summasque sequi tabulata per ulmos.
 Ac, dum prima novis adolescit frondibus aetas,

Par-

S E R V I I.

355. AD CAPITA. Postarum scilicet vitium. JACTARE BIDENTES. ⁹⁰ Hoc ad comminuendas pertinet glebas. ⁹⁰ [Dicit autem circumfodiendum esse: & ad ipsa capita plantarum terram adducendam, & saepius ideo, quia & vento & imbris a capite terra descendit.]

357. FLECTERE LUCTANTES. Cum quadam moderatione ducere; ne tenera adhuc virgulta concutiant.

358. LEVES CALAMOS. ⁹¹ Nitidos. ET RASAE HASTILIA VIRGAE. ⁹² Praecipit & cannas ⁹³ & virgas radendas; ne ex corticibus rubigo, adversa vitibus, possit creari. ⁹⁴

⁹⁵ 361. SEQUI TABULATA. ⁹⁶ Tabulata sunt rami effusiores, & in plana tendentes, non in altiora crescentes.

362. ⁹⁷ [ADOLESCIT. Crescit.] PER PURUM. Per aërem, ⁹⁸ [quasi inanem.] ⁹⁹

P H I L A R G Y R I I.

361. TABULATA. Nunc tabulata dici dispositionem ramorum, per quos vitis usque ad summum ascendit. Et est relatio facta ad domos, in quibus extructiones singulae tabulata dicuntur.

V A R I O R U M.

351. INGENTIS PONDERE TESTAE. *Ingenti pondere* Mediceus codex, & cum illo Nonius Marcellus in *urgere. ingenti pondere testa*, Ur-

guentur Columellae codex vetustus ad D. Germani Parisiis, quem inspexi, libro III. cap. 16. HEINS. *Ingenti* etiam Mentel. pr. a m. sec.

352. EFFUSOS. *Effusos* Tullianus. quod ex pronuntiationis vitio ortum credo, ut ita XI. Aen. 671. *suffosso & suffuso* videbimus in mss. esse. *Et fusos* Cod. S. Germ. apud Columellam. *bic effusos* Venetus. mox *atque ubi* Vossian. prior. *ant ubi* Lutat. ad Stat. IV. Theb. 708. *siti, scindis* Ed. Mediol. *astifer* Leidens. BURM.

354. DEDUCERE. *Diducere* ex Romano notavit Pierius. & ita Mentelius primus a manu secunda, tertius a manu prima, ut & Leidensis & Moret. sec. *superem* Ed. Med.

357. LUCTANTES. *Luctantis* Menellii tert. & Regius. sed correctum *luctantes*, cum glossa, *repugnantes*.

358. CALAMOS. *Cumulos* Venetus.

359. SUDES. *Trabes* Francianus. *fraxineas aptare* fragm. Moreti. *abtare* Vossian.

Ibid. FURCASQUE BICORNES. In Mediceo *furcasque valentis*. quod & ipsum prior Mentelianus agnoscit, & Gudianus, & prior Menagianus & Moretanus primus, & alii duo aut tres, atque ita in altero quoque Menteliano a manu prima videbatur esse. HEINS.

360. CONTEMNERE VENTOS. Vid. ad III. Aen. 77.

361. AD:

⁸⁹ *Bidentes* ferraamenta bidentes habentia, ad comm. gl. pertinent. G. *hoc* deest etiam L. Vof. R. B. ⁹⁰ deest L. Vof. R. Steph. al. ⁹¹ nodos & cannas virgas radendas. *Rasae* pro planissimae virgae B. G. ⁹² dicit autem Steph. Dan. ⁹³ in virgas radendas, ne videlicet Fabr. in virgas radi oportere, ne videlicet Basil. ⁹⁴ 359. *Sudes* quibus texuntur sepes G. ⁹⁵ 360. *ENITI*. adminiculo vitium est G. ⁹⁶ *Tabulata*, spatium quod interest ramis arborum, *tabulatum* dicitur. Item. *Tabulata* rami, qui in plana crescentes, non altiora petentes. *PER ULMOS* inter ramos. G. ⁹⁷ deest L. Vof. R. B. Steph. al. ⁹⁸ deest V. L. Vof. R. B. Steph. al. ⁹⁹ 363. *PARCENDUM TENERIS*. ut radices robora accipiant, in ista non inquietanda. G. ¹ est translatio a domibus Fabr. al. relatio facta a domibus Basil. qui inter Servii notas retulerunt, ut saepe. relatio f. ad omnes Commel.

- Parcendum teneris: & dum se laetus ad auras
 Palmes agit, laxis per purum inmissus habenis;
 365 Ipsa acie nondum falcis tentanda, sed uncis
 Carpendae manibus frondes, interque legendae.
 Inde ubi jam validis amplexae stirpibus ulmos
 Exierint, tum stringe comas, tum brachia tonde.
 Ante reformidant ferrum: tum denique dura
 370 Exerce imperia, & ramos conpescce fluentis.

Te-

SERVIL.

365. IPSA ACIE FALCIS NONDUM TENTANDA. Si *Acies*, sensus hic est: Teneris adhuc vitibus, non est falcis *Acies* necessaria: si *Acie*, subaudimus virgulta: ut sit: Ipsa virgulta nondum falcis acie tentanda sunt.

367. STIRPIBUS. Solidioribus palmitibus, id est, truncis.

370. ² [DURA EXERCE IMPERIA. Aut laboriosa: aut quasi durum sit ipsis vitibus ferro amputari.

PHILARGYRII.

367. STIRPIBUS. Hic, radicibus. Alii *stirpem* pro ipsa materie vitium positum volunt, ut idem alibi infr. 379. *Et ammorsio signata in stirpe cicatrix.*

VARIORUM.

361. ADSUESCANT. *Adfuescunt* tertius Rottend.

362. ADOLASCIT. *Adolescet* prior Mentelianus, Gudianus, & tertius Rottendorphianus. HEINS. *Et dura* Parrhas. *ac cum p. n. adolescet.* Leid. pr. m. l. *Acn.* 438. *adoleverit* dixit.

363. PARCENDUM. *Parcendum* est Francianus & Menagii secundus.

364. AGIT. *Aget* in altero Menteliano, aliisque tribus, sed apud Nonium Marcellum in *Laxis* legitur *agit*, qui tamen, *quum se laetus ad auras Palmes agit.* HEINS. *Aget* Francianus & Vossianus alter, Venetus & Regius. *lapis* Parrhas.

365. FALCIS NONDUM. *Nondum falcis* Medicus concinniori verborum ordine. *Ipsa acie falcis nondum* scripti plerique. *Ipsa acie nondum fal-*

cis Probus libro primo Grammatices. nec aliter Gudianus ex nostris & Vaticanus Pierii. Rottendorphianus tertius, *Ipsa nondum acie falcis tentanda.* HEINS. *Ipsa acies nondum falcis* Francian. *acie nondum falcis* Parrhas. *acie* Edd. Venet. & Mediol. *acie falcis nondum* Reg. & Voss. ego *acie* praesferem: nam *acies* esset idem, quod videndum, an satis acuta sit, ut Sueton. Neron. XLIX. *tentata utriusque acie. explorata* dixit in Othone cap. xi. *tentanda acie* vero suppleri debet per, *aetas* prima, (id est vitis novella) nondum est falce putanda. BURM.

367. AMPLEXAE STIRPIBUS ULMOS. *Vitibus ulmos* idem Medicus a manu secunda. HEINS. *Vitibus* Zulichemius, & quartus Moretanus, pro varia lectione. & ita Ed. Mediol. & ex codice Colotiano Ursinus.

368. TUNC. *Tum* hic & seq. *†*. fere omnes scripti.

369. REFORMIDANT. *Reformidant* secundus Moretanus & Regius a m. sec.

Ibid. DURA EXERCE IMPERIA. Non recte cepisse mihi Servius videtur. sensus est, ubi prima aetas & novae frondes crescere & adolescere incipiunt, molli & levi manu tractandae sunt, parcendum ferro &c. sed ubi validae jam vites sunt, durius tractandae. metaphora a pueris, vel equis desumpta. simili fere modo Horatius lib. iv. Od. 7. de se loquitur ad Venerem. *Desine dulcium Mater saeva Cupidinum, Circa lustra decem flectere molibus Jam durum imperiis.* ubi etiam interpretes circa mollia imperia haerent. quae opponuntur duris. sed Horatius ait, se non, ut antea juvenis, quum facilis & pronus esset in amores, molli manu & im-

a desunt V. L. R. Vof. B. Steph. ad *†*. 372. in Dan. deest ad *†*. 371.

Texendae saepes etiam, & pecus omne tenendum:
 Praecipue dum frons tenera imprudensque laborum:
 Cui, super indignas hiemes solemque potentem,
 Silvestres uri adsidue capraeque sequaces

375 Inludunt, pascuntur oves avidaeque juvencae.

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
 Aut gravis incumbens scopulis arentibus aestas,
 Quantum illi nocuere greges, durique venenum
 Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.

380 Non

SERVII.

371. TEXENDAE SEPE ETIAM. Alii hic distinguunt: alii separant: *Texendae sepes etiam, & pecus omne tenendum.*³

372. * FRONS TENERA. *Frondis* vera lectio est. Lucretius I. 19. *Frondiseraeque domos avium.* [Apud antiquiores enim singularis nominativus erat *frondis*:] hodie vero & a *fronte* & *fronde* unus est nominativus, *frons*:⁶ [ut *frons frontis*, & *frons frondis*:] sicut etiam *lens* & a *lense*, & a *lende*, capitis brevior⁷ pediculo.

373. INDIGNAS HYEMES. Saevae. SOLEMQUE POTENTEM. Intolerabilem,⁸ gravem.

374. SYLVESTRES URI. Id est, boves agrestes, qui in Pirenaeo monte nascuntur, inter Gallias & Hispanias posito. Sunt autem, exceptis elephantis, majores animalibus caeteris: dicti URI, *uri* & *uri*, id est, a montibus.⁹ CAPRAEQUE SEQUACES. Id est, persecutrices,¹⁰ [seu quod vites avidius persequantur:] ut v. Aen. 193. *Maleaeque sequacibus undis.*

377. INCUMBENS SCOPULIS. Etiam saxa caloribus penetrans.

379. ADMORSO. Participium est, ac si diceret, abroso.¹¹

PHILARGYRII.

371. SAEPE. Insuper etiam pecus prohibendum.

VARIORUM.

imperio posse flecti, ut qui jam durus sit: metaphora etiam ab equis sumpta, qui duri oris frenis non parent. vid. ad Ovid. II. Amor. IX. 29. & alibi. *non mollia iussa*, id est *dura*, dixit Maro III. Georg. 41. de imperio in terram vid. ad lib. I. 99. BURM.

371. TENENDUM EST. Tolle substantivum verbum cum scriptis nostris omnibus. duo etiam praestantiores Moretani *et* & omittunt hoc versu. omittit Nonius quoque Marcellus & hoc & illud in *Tenere*, ut & tertius Rottendorphianus. HEINS. *Saepes* Mentel. & deest etiam duobus Moretanicis.

372. FRONS. Apud Nonium in *Frons. praeterea quam frons tenera*. HEINS. Et ita Francianus. forte in Servio legendum *Frons, frondis vera lectio est*. sic inf. *frondibus* 446. Venetus. nam si *frondis* primo casu legatur: non video qui constet versus. vide Column. ad Enn. VI. Ann. p. 69. BURM.

373. POTENTEM. *Tepentem* alter Menagianus. pro diversa lectione. male. ita *potentia solis* lib. I. 92. BURM.

374. URI. Cerda tentabat vel *tauri*, vel *urfi*, vel etiam non de Italia sola loqui Poëtam credebatur.

Ibid. ADSIDUE. *Adsiduo* Venet. *Capraeque plurimi*. nonnulli *capraeque*, ut & Edit. Junt.

375. INLUDUNT. *Illudunt* Ed. Ald. pr.

Ibid. OVES. *Aves* Gudian. a m. pr.

377. AE-

3 TENENDUM. arcendum ne moribus laedant G. 4 TENERA FRONDIS. V. fr. ten. Frons vera lectio est. Cod. Ur. 5 desunt Vof. L. R. B. Basil. 6 desunt B. Steph. 7 pediculo Vof. R. L. B. 8 deest iisdem. 9 Uri autem boves silvestres, quos vulgo *urales* appellant G. 10 desunt L. V. R. Vof. B. Steph. 11. avidius deest Dan. non calore penetrans Basil. 11 CICATRIX. vulnus ignium arboris rapti cortice dixit. G.

380 Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, & veteres ineunt proscenia ludi:
Praemiaque ingeniis pagos & compita circum

The-

SERVII.

380. NON ALIAM OB CULPAM. Victimae¹² numinibus, aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per similitudinem, ut nigrum pecus, Plutoni: per contrarietatem, ut¹³ porca, quae obest frugibus, Cereri; ¹⁴ & Caper, qui obest vitibus, Libero: item capra Aesculapio, qui est deus salutis: quum¹⁵ capra nunquam sine febre sit. ¹⁶ *Aris autem omnibus*, non sine causa dixit: nam cum¹⁷ numinibus caeteris varie pro qualitate regionum sacrificetur, ut Veneri Paphiae tantum de ture: unde est I. Aen. 335. *Haud equidem tali me dignor honore*: Genitrici vero, id est, Romanae, etiam de victimis: Libero ubique caper immolatur; ¹⁸ [quia vites, quae in honore ipsius fuerant, ab eo comestae sunt: iratus Liber pater eum occidi fecit, & ei tolli utrem, in quo mitti vinum fecit pro ejus vindicta.]

381. VETERES INEUNT PROSCENIA LUDI. Primi ludi theatrales ex Liberalibus nati sunt: Ideo ait, *veteres ludi*. ¹⁹ PROSCENIA autem sunt pulpita ante scenam, in quibus ludicra exercentur.

382. PAGOS ET COMPITA CIRCUM. Id est, per quadrivia, quae *compita* appellantur, ab eo, quod multae viae²⁰ in unam confluant: & ²¹ villas, quae pagi *ἀγὸς* ²² *κωμὴν* appellantur, id est, a fontibus, circa quos villae²³ consueverant condi: unde & ²⁴ *pagani* dicti sunt, quasi ex uno fonte²⁵ potantes. COMPITA autem sunt, unde ludi Compitalitii vocantur.

PHILARGYRII.

381. PROSCENIA. *Proscenium* proculdubio pulpitem dicit. VETERES LUDI. ²⁶ Dionysia: anti-

quissimi enim, quos rustici, confecta vindemia, faciebant.

382. INGENTES. Quidam legunt *ingeniis*, ut sit: praemia posuerunt ingeniis. Dabatur autem hircus praemii nomine: unde hoc genus poematis Tragœdiam volunt dictam. COMPITA. Ut²⁷ relatio placet, locus ex pluribus partibus in se, vel in eadem partes²⁸ ex se via, atque itinere dirigens; sive is cum ara, sive sine ara, sive sub tecto, sive sub divo sit: ubi pagani agrestes, buccina convocati, solent certa inire²⁹ consilia. Hinc & lares compitalicii, & feriae compitaliciae.

VARIORUM.

377. AESTAS. *Aestas* etiam in Juntin. Ed. & aliis. *aestus* Parrhaf. *ardentibus* Francianus. *scopolis* Mentelii prior.

379. SIGNATA IN STIRPE. Tò in abest a Gudiano. in Mediceo *ammorfo*, & a manu secunda *ammorfu*. in Rottendorphiano tertio *amorfo*. ut & in Vossiano priore. in Moreti fragmento *amorfu*. Nil mutandum. vide Aeneidos XII. 208. ubi habes *imo de stirpe recisum*. Ceterum vir Cl. Gerardus Johannes Vossius de analogia lib. I. cap. 33. videtur in discrimen vocare ³⁰ *admorfo*. quod codices Pierii habeant *admorfu*. sed *immorfo* dixerunt etiam. vide nos ad Paterculium lib. II. cap. 87. dixit quidem Symmachus lib. I. cap. 24. *admorsum duridentis*. sed apud Silium lib. V. *admorfa hasta*. & *pectora admorfa* apud Propertium de Cleopatra. usus & Plautus. HEINS. *Admorfo* Parrhaf. Reg. alii Ed. Med. *a morfo signata stirpe* Ed. Venet. vid. sup. Serv. ad §. 196. BURM.

380. OB CULPAM. *Ob causam* Scholiafles Statii The-

12 nominibus G. 13 furca G. 14 ut V. L. R. B. V. 15 deest iisdem. 16 aliis autem nominibus G. 17 hominibus caeteri v. p. q. r. sacrificentur G. variae L. 18 desunt L. V. Vof. R. V. Steph. al. 19 *Proscenium* dicitur locus, in quo concurrunt in scena ludentes. item, inter *scenam* & *proscenium* hoc interest, quod *scena* dispositio columnarum & erectio ipsius ornatus. ut in primo 428. *Columnas Rupibus excidunt, scenis decora alba futuris*. *Proscenium*, id est ipsum spatium G. 20 in unum G. quod verum puto. non enim proprie loquendo, in unam viam conflunt quadrivia, sed quatuor viae in unum locum, addito vel omisso *q̄* *locum* occurrit. vid. Gronov. ad Liv. XXVIII. 3. Inscriptio apud Fabrett. pag. 201. *Offa & Cincres in unum adjicias*, ubi urna intelligitur, vel sepulchrum. BURM. 21 villa, q. p. a. r. w. appellatur G. 22 deest Fabr. & a. 23 consueverunt G. 24 Pagi G. 25 putantes G. 26 Dionysia enim antiquissimi rustici &c. Fabr. al. inter Servii notas. 27 *Tyrkasio* Salmas. Exerc. Plin. pag. 150. *Latatio*, aut *Martio* Barth. XXV. Ad. ult. 28 ex se vias Salmasius. 29 concilia Salmasius.

Theſidae poſuere: atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis unctos ſaluere per utres.

385 Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni

Ver-

S E R V I I.

383. THESIDAE. Athenienſes, qui primi ³⁰ ludos inſtituere Liberalia.

384. MOLLIBUS IN PRATIS UNCTOS SALVERE PER UTRES. Unctos vel oleo vel ³¹ lixivia. IN PRATIS autem ideo, ne laederentur cadentes. UTRES ³² [vero fiebant] ad inſultationem ³³ etiam mortuorum caprorum, ne quid ex his eſſet, quod non ſentiret injuriam. ³⁴ SALVERE. Secundum artem locutus eſt: nam ³⁵ antiqui *ſalio*, *ſalui*, dicebant: ³⁶ [nunc autem & *ſalivi*:] unde & Cicero ait in Miloniana cap. x. *Cum hic de rheda rejecta penula ³⁷ deſiliſſet*. Sic etiam ab eo, quod eſt *Cano*, non *cecini*, ſed *canni* dicebant; unde Saluſtius lib. i. Hiſt. *Cornua ³⁸ occaſuerunt*.

385. NEC NON AUSONII TROJA GENS MISSA. Hoc eſt, etiam Romani haec ſacra ³⁹ celebrant & canunt: nam ⁴⁰ [hoc eſt: VERSIBUS INCOMPETIS LUDUNT. Id eſt, carminibus Saturnio metro comptis: ⁴¹ quod ad rhythmum] ſolum vulgares componere ⁴² conſueverunt. Horatius II. Epiſt. I. 147. *Libertasque recurrentes accepta per annos Luſit amabiliter*.

P H I L A R G Y R I I.

383. THESIDAE POSUERE. Ideo, quia primi Athenienſes Liberalia ſtatuere: *Theſidae* dicti a rege Theſeo.

V A R I O R U M.

Thebaidos quinto 259. HEINS. Vide ibi Lindenb. *culpam* tuetur locus Ovid. I. Faſt. 361. *Bacchi* Parrhaſ. BURM.

382. PRAEMIAQUE INGENTES PAGOS. Pierius ex codicibus ſuis omnium antiquiſſimis reponit, *Praemiaque ingeniis pagos*, pro *ingentes pagos*, ſed in eo membranas noſtras ſibi adſentientes non habet. nec Scholiaſten Horatii libri tertii Ode 18.

Julius tamen Philargyrus: *Quidam legunt ingeniis, ut ſit, praemia poſuerunt ingeniis*, quam lectionem & magno Scaligero arrifſe obſervo animadverſis in Chronicon Eufebianum iteratae editionis anno MDCLVIII. HEINS. Ita & Ed. Venet. & Cod. Urſin. vid. ad Phaedr. Epilog. lib. II. *ingenia* vero poni pro ingenioſis hominibus, & praecipue Poetis, obvium eſt. corruptela vocis orta, quod *ingentis* ſcripſerint pro *ingeniis*, literis I & T permutatis. ut erat in Leidenſi pr. & multis aliis. BURM.

384. MOLLIBUS. Vide Brodaeum Miſc. IV. 7. Luſin. Parerg. I. 15. NANSIUS. Doctiſſimus Gorius Inſc. Etr. Tom. II. p. 105. & ſeq. profert lapidem, in quo conſpicitur ſenex natibus terram feriens, & pone eum uter inflatus, in quem inſiliſſe videtur, & cecidiſſe in terram, ibique hunc Virgilii locum adducit, & illuſtrat. BURM.

Ibid. SALVERE. Diomedes & Priſcianus *ſalvere*. *Salvi* enim & *ſalii* dicitur, ſignificat τὸν ἀναλαμπόν, de quo Varro lib. I. de vita P. R. *Pelles bubulas oleo perſuſas percurrerant, ibique cornuabant. a quo ille verſus vetus eſt in carminibus, ſibi paſtores ludos faciunt cernui conſualia*. FABRIC. *Salvere* Mediceus & quartus Moretanus a manu prima uterque, ut & Gudianus, & tertius Rottendorphii, duo Leidenſes & Zulichemius. tum a manu ſecunda Mentelianus alter. Diomedes libro primo, *ſalio perfectum ſuavius enunciarı videtur ſalii quam ſalivi. ſed plerique veterum ſalvi dixerunt. Virgilius, ſaluere per utres*. Priſcianus libro x. *ſalio, ſalivi vel ſalii & ſalvi. Virgilius in Bucolico Dulcis aquae ſaliente ſitim reſtinguere rivo. Idem praeteritum in II. Georg. Mollibus in pratis unctos ſaliere per utres. In quibusdam tamen invenitur codicibus etiam ſaluere ſcriptum. ubi plura ad rem profert. etiam illud Naſonianum e Faſtis: Per ſtati-*

30 ludis V. Voſ. ludos inſ. liberales B. Steph. Dan. Fabr. al. ludos inſ. & liberalia Cod. Urſ. ſed probø, *ludos inſ. liberalia*, ut erat in R. & L. & edidit Maſvic. vide ad Quinſtil. I. de Inſt. Orat. 3. & ad Suet. Neron. cap. XII. BURM.
31 Lixiva V. L. lexiva B. 32 deſunt G. 33 deſt G. 34 Romulus cum aedificaret Jovis, pelles junctas (unctas) ſtravit, & ſic ludos edidit, ut & caeleſtibus (caeliſtis) dimicaret, & curſu contenderent, quam rem Ennius in Annalibus teſtatur. G. 35 deſt V. R. L. V. Steph. Dan. 36 deſunt iisdem. ſed in Fabr. & aliis contra legitur, antiqui *ſalio ſalivi* dicebant, nunc autem & *ſalvi*. 37 *deſiliſſet* V. L. Voſ. 38 *hoc canunt* V. L. Voſ. 39 celebrabant B. 40 deſunt Voſ. 41 id eſt V. 42 conſueverunt G. B.

Versibus incomtis ludunt, risuque soluto;
 Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis:
 Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibi que
 Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

390 Hinc

SERVII.

386. RISUQUE SOLUTO. Id est, cachimmo.

387. ORAQVE CORTICIBUS SUMUNT. Quia necesse erat pro ratione sacrorum aliqua ludicra & turpia fieri, quibus posset populo risus moveri: qui ea exercebant, propter verecundiae remedium hoc adhibuerunt, ne agnoscerentur, ut personas factas de arborum corticibus fumerent.

388. ET TE, BACCHE, VOCANT. Hymnos in tuum canunt honorem.

389. TIBIQUE OSCILLA SUSPENDUNT MOLLIA. Mollia, pensilia, ut VIII. 666. *Pilentis* ⁴³ *matres in mollibus*. ⁴⁴ OSCILLORUM autem variae sunt opiniones: Nam alii hanc asserunt fabulam: ⁴⁵ Icarus Atheniensis, pater ⁴⁶ Erigones, quum acceptum a Libero patre vinum mortalibus indicaret, occisus est a rusticis: qui cum plus aequo potassent, ⁴⁷ inebriati venenum se accepisse crediderant. Huius canis est reversus ad Erigonem filiam, quae, cum ejus comitata vestigia pervenisset ad patris cadaver, laqueo vitam finivit. Haec Deorum voluntate inter astra relata est, quam vocant Virginem. Canis quoque ille est inter sydera collocatus. Sed post aliquantum tempus Atheniensibus morbus immisus est talis, ut eorum virgines furore quodam compellerentur ad laqueum; responditque oraculum, sedari posse pestilentiam illam, si ⁴⁸ Erigones, & Icari cadavera requirerentur: quae cum diu quaesita nusquam invenirentur: ad ostendendam suam devotionem Athenienses, ut etiam in alieno ea quaerere viderentur elemento,

suspenderunt de arboribus funem: ad quem se tenentes homines, hac atque illac agitabantur; ut quasi ⁴⁹ etiam per aërem illorum cadavera quaerere viderentur. Sed quum inde plerique caderent, inventum est, ut formas, vel personas, ad oris sui similitudinem facerent, & eas pro se suspensas moverent. Unde & *oscilla* dicta sunt ab eo, quod in his ⁵⁰ *cillarentur*, ⁵¹ [id est, moverentur] *ora*: nam *cillere* est movere: unde & *furcillae* dictae sunt, quibus frumenta cillantur. Alii dicunt *oscilla* membra esse virilia de floribus facta, quae suspendebantur, per intercolumnia: ita ut in ea homines, acceptis clausis personis, impingerent, ⁵² & ea ore cillarent, id est moverent, ad risum populo commovendum: & hoc in Orpheo lectum est. Prudentioribus tamen aliud placet, qui dicunt *sacra* Liberi patris ad purgationem animae pertinere: omnis autem purgatio aut per aquam fit, aut per ignem, aut per aërem: sicut & in sexto ait 741. *Aliae panduntur inanes Suspensae ad ventos; alius sub gurgite vasto* ⁵³ *Infestum eluitur scelus: aut exuritur igni*. Ut nunc per *oscilla* genus purgationis, ⁵⁴ [videlicet aëris] quod est maximum intelligamus: nam primum aquae, secundum ignis, tertium aëris est. ⁵⁵

PHILARGYRII.

389. MOLLIA OSCILLA. *Mollia* hic pro mobilia. Et videtur Virgilius opinionem illorum sequi, qui in honorem Liberi patris putant *oscilla* suspendi,

⁴³ *matris* V. L. Vof. R. ⁴⁴ aut mobilia Fabr. ⁴⁵ Icarus Steph. Dan. vid. ad lib. 1. Georg. 67. & Muncker. ad Hygin. Fab. cxxx. & in primis Brouckhus. ad Tibul. iv. 1. 10. qui a multis Icarum & Icarium confusos docuit. BURM. ⁴⁶ Erigonae V. L. Vof. R. Erigonis R. Erigone B. ⁴⁷ debriati L. Vof. R. V. B. ⁴⁸ Erigonis B. ⁴⁹ & per V. L. B. Vof. R. etiam quasi in aëre Basil. ⁵⁰ *cillantur* B. ⁵¹ defunt B. ⁵² ut ea B. ⁵³ *infectum* V. L. Vof. R. B. Fabr. ⁵⁴ defunt V. L. Vof. R. B. Basil. ⁵⁵ Item: Icarus cum a Libero patre pro munere accepisset vinum, quod domum secum ad civitatem adferret, a latronibus comprehensus est. & cum is ultro munere obtulisset poculum vini, atque illi ebrii venenum sibi datum putaverint, atque eum interfecerunt. Et postmodum cum filia ejus Erigone mortem (mortuum) quaereret, quae cum reperisset corpus ejus, laqueo vitam finivit. Inde Athenienses filias suas laqueis integebant. post cujus interitum cum multi (multae) Atheniensium tali morte interirent, consuluerunt oraculum, qui (forte, quod, vel Oraculum Apollinis, qui) respondit Erigones mortem expediendam (expiandam) esse, eandem placandam. Tunc instituerunt ludos & dies festos, & arboris (arboribus) laqueos pensiles illigare, in quibus se huc illuc ferrent, quos laqueos *oscilla* vocaverunt. Alii dicunt, post mortem Latini regis quaesiverunt eum in terra & in mari, & nunquam (nusquam) inventum est corpus ejus; quaesiverunt eum in aëre, & suspendisse (se) laqueo inventum est. Hinc iniciaverunt hoc genus mortis. G.

- 390 Hinc omnis largo pubescit vinea foetu:
 Complentur vallesque cavae saltusque profundi,
 Et quocumque Deus circum caput egit honestum.
 Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
 Carminibus patriis, lanceisque & liba feremus;
 395 Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,

Pin-

SERVII.

390. HINC OMNIS LARGO PUBESCIT VINEA FOETU. Post haec sacra celebrata. ⁵⁶

393. ERGO RITE SUUM BACCHO DICEMUS HONOREM. Iuste igitur Liberi ⁵⁷ celebrabimus sacra. HONESTUM. Pulchrum.

394. CARMINIBUS PATRIIS. Id est, Romana lingua: pleraque enim sacra, pro gentium qualitate: pleraque secundum ⁵⁸ [suum ritum] coluntur: nam hymni Libero apud Graecos Graeca, apud Latinos Latina voce dicuntur. Hymni vero Matris Deum ubique propriam, id est, Graecam linguam, requirunt.

395. STABIT SACER HIRCUS. Placebit. ⁵⁹ Tunc enim est aptum sacrificium, cum dedicatum animal victimae patiens invenitur: unde & alibi sic ait IX. 627. *Et statuam ante aras aurata fronte juvencum*. Id est, placere faciam. Contra Lucanus VII. 165. *Discussa fugit ab ara Taurus*. Sacer autem, execrabilis, ut III. Aen. 57. *Auri sacra fames*.

PHILARGYRII.

di, quod ejus sit pendulus fructus. *Oscilla* autem dicta, sive quoniam capita & ora hostiarum in summis perticis figebantur, sive quia hunc lusum Ofci dicuntur frequenter exercuisse, & per Italiam sparsisse.

393. ERGO. *Ergo*, veteres pro merito dicebant. Hinc Plautus in Milite glorioso I. I. 61. *Hicne Achilles est? inquit mihi. immo ejus frater. ergo mecastor pulcer est*: & erit sensus: Merito, inquit, sacra faciemus ei, cujus beneficio vineta prove- niunt.

395. STABIT SACER. Improbant enim Aruspices hostiam, quae admota altaribus reluctatur.

VARIORUM.

flammas saluisse pecus, saluisse colonos. Cledonius in Arte Grammatica, *salio fallere facit, & psallo psallere, & salio saluere. ut Mollibus in pratis unctos saluere per utres*. neque aliter agnovit Servius, ut videre est apud illum hoc loco. nam Pierius depravatis, ut apparet, Servii codicibus deceptus, in contraria it omnia. utitur & hoc Maronis exemplo Consentius, ubi a *salio, salui* praeteritum derivat. *salire* Terentianus Maurus in vulgatis exemplaribus tamen agnoscit, & Scholiae Horatii Crucquianus libro III. Ode XVIII. & Arustianus Messius. at vir accuratissimae diligentiae Joh. Gerardus Vossius opere Grammatico libro III. de analogia cap. 23. *salire* praefert hoc Maronis loco. qui videndus. HEINS. *saluere* Francian. in Regio crassa parte literae u restabat *salire*. vid. Serv. ad III. Aen. 416. BURM.

385. TROJA. *A Troja* Leidenf.

386. RISUQUE. *Rituque* secundus Moretanus.

389. ALTA. *Alto* Lutatius ad Statii IV. Theb.

692. quod operis adscribendum: nam idem lib. XI. 644. *alta* exhibet. BURM.

390. PUBESCIT. *Rubescit* Menagii prior. mox *complenturque cavae valles* secundus Moretanus.

392. QUOCUMQUE. *Quodcumque* Parrhaf. Schol. Horat. I. Sat. II. 84. *Et quodcumque decus circum caput egit honestum* corrupte exhibet: rectius Columella lib. III. cap. 21. *quocumque deos* Gudianus. BURM.

394. FE-

⁵⁶ LARGO. abundanti & fertili Fabr. al. ⁵⁷ celebramus B. ⁵⁸ defunt B. ⁵⁹ DUCTUS. juxta aruspiciam dicit. Quoniam tum festa victima est, quoties patientiam praebet, ut alio loco, *Est autem (& statnam) ante aras aurata fronte juvencum*. Quotiescunque in iudibus devota victa (victima) reperitur & fugit, magnum exitium significat. G. ⁶⁰ ante V. hata L. Vol

Pinguiaque in veribus torrebimus exta columnis.

Est etiam ille labor curandis vitibus alter,

Cui numquam exhausti satis est: namque omne quot annis

Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis

400 Aeternum frangenda bidentibus: omne levandum

Fronde nemus; rediv agricolis labor actus in orbem,

Atque in se sua per vestigia volvitur annus.

Ac jam olim seras posuit quum vinea frondis,

Fri-

SERVII.

396. IN VERBUS TORREBIMUS EXTA COLUMNIS. ⁶¹ Quia, sicut etiam caper est inimicus vitibus, ita eis nocet & corylus: unde & ait supra 299. *Neve inter vites corylum fere.*

397. EST ETIAM ILLE LABOR. Jam paulatim tendit ad vitium vituperationem, dicens & infinitum esse earum laborem, ut: *Cui numquam exhausti satis est*: & incertum fructum, ut inf. 419. *Et jam maturis metuendus Fupiter vis*: & ipsum etiam fructum perniciosum, ut inf. 455. *Bacchus & ad culpam caussas dedit.*

398. EXHAUSTI SATIS EST. Exhaustio, finitionis: quod quia asperum visum est, se ad figuram ⁶² transulit, & ait: *Exhausti*, ut II. Aen. 427. *Servantissimus aequi*: pro aequitatis. OMNE SOLUM. Continens scilicet vites.

400. AETERNUM. Semper, perpetuo. Et absolute locutus est. LEVANDUM FRONDE NEMUS. ⁶³ Relevandum, spoliandum. Omne autem nemus dicit, & arborum & vitium: unde paulo post dicturus est: *Bis vitibus ingruit umbra*.

401. REDIT AGRICOLIS LABOR ACTUS IN ORBEM. Id est, in anni ⁶⁴ circuitum labor se invicem sequitur rusticorum.

403. OLIM. Quandoque. Significat autem finale tempus autumnii. SERAS FRONDES. ⁶⁵ Serro cadentes: tarde enim spoliantur vites frondibus.

PHILARGYRII.

400. LEVANDUM. Hic putandum.

403. SERAS. Vetulas, aridas.

VARIORUM.

394. FEREMUS. *Ferentes* Zulichemius. *laticeque* & Francianus, mox & *ductis* Gudianus a manu prima. *Eductus cornu*. Leidenis tertius. *stabit cornu* Leidenis alter. *si ductus* Serv. ad IX. Aen. 627. in Edd. quibusdam. BURM.

395. HIRCUS AD ARAM. *Ad aras* Macrobius Saturnal. IV. cap. 2. aliter scripti. HEINS. Ita Servius ad IX. Aen. 627. in scriptis.

396. VERBUS. Ita Parrhaf. & sec. Rottend. sed reliqui Heiniani & nostri *veribus*, quod praefert Pierius ad I. Aen. 212. & v. 103. ut & Balbus ad Val. Flac. I. 254. BURM.

397. ALTER. *Alte* Venetus. *curandus* Francianus.

401. LABOR ACTUS. *Laboratus* Regius a m. pr.

402. ATQUE IN SE. *In se perque sua vestigia* Francianus. *atque ipse sua* Vossianus alter.

403. ET JAM OLIM. *Ac jam olim* ex scriptis. nisi quod in uno alteroque *At jam*. certe Priscianus libro XV. *Ac jam* manifeste agnoscit. etiam Alcuinus in Grammatica. HEINS. *Et etiam olim* Juntina Ed. *at jam* Parrhaf. *ac jam* Venet. Regius.

404. FRI-

⁶¹ id est, de Corylo factis, & hoc propterea, quia sicut &c. Fabr. ⁶² transulit, ut R. B. tr. autem V. L. Vof. tr. dicens Fabr. al. Boeth. de Conf. Phil. IV. Met. I. *Atque ubi jam exhausti fuerit satis*. ⁶³ revelandum L. ⁶⁴ circuitum Steph. Dan. Fabr. al. circuitu B. ⁶⁵ vel seras, pristinam ut Sallustius G. vid. lib. IV. 144.

Frigidus & silvis Aquilo decussit honorem;

405 Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, & curvo Saturni dente relictam
Persequitur vitem adtondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, & vallos primus sub tecta referto:

410 Postremus metito. Bis vitibus ingruit umbra:

Bis

SERVII.

404. FRIGIDUS ET SYLVIS AQUILO DECUS-
SIT HONOREM. Varonis hic versus est.

405. ACER. Non quilibet; sed ⁶⁶ acer & dili-
gens. CURAS VENIENTEM EXTENDIT I. A. Qua-
si in tempore alieno praemeditatur futurum labo-
rem.

406. ET CURVO SATURNI DENTE. Id est fal-
ce, quae est in ejus tutela. nam Saturnus dicitur
patri Coelo virilia falce amputasse, quae in mare
cadentia Venerem creaverunt: quod ideo fingitur,
quia, nisi humor de coelo ⁶⁷ in terras descenderit,
nihil ⁶⁸ creatur. Alii Saturnum deum esse tempo-
rum dicunt, quae, sicut falx, in se recurrunt. Alii
vero dicunt Saturnum in ⁶⁹ progressu nihil nocere:
cum retrogradus est, esse periculosum: ideo-
que eum habere falcem in tutela: quod & ipsa
protenta nihil valet; retro acta vero, quicquid ei
occurrit, secatur. RELICTAM. Scilicet, a se paulo
ante desertam.

407. FINGITQUE PUTANDO. Componit, ⁷⁰ ut
VI. Aen. 80. *Fingitque premendo.*

408. PRIMUS HUMUM FODITO. Hoc est, ad
laborem primum te esse convenit, ultimum ad fru-
ctus legendos. Vinum enim factum de uvis imma-
turis cito acescit: & hoc loco inest vitium vitupe-
ratio, quarum fructus, aut immaturi collecti de-
pereunt; aut si ⁷¹ earum fuerit expectata maturitas,
nihilominus pereunt: nam dicturus est infr. 419.
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.

409. ET VALLOS PRIMUS SUB TECTA RE-
FERTO. Vitium sustentacula, ⁷² quae in nonnullis
locis in ⁷³ tecta portantur; ne imbribus depercant
cito.

410. ⁷⁴ METITO. Vindemiato. ⁷⁵ [Et per hoc di-
cit, maturam uvam debere colligi.] BIS VITIBUS
INGRUIT UMBRA. ⁷⁶ Vitis & arboris, ⁷⁷ [quae
amputanda est,] ut dempta folia solem admittant,
quo possint uvae maturefcere.

PHILARGYRII.

406. RELICTAM. Neglectam, non putatam.

408. PRIMUS. Per hoc intelligendum, primus
puta: & inutiles palos sub tecta referto, pro qui-
bus novos posueris.

VARIORUM.

404. FRIGIDUS ET SYLVIS. *Ut silvis* Scholia-
stes Horatii Epodon XI. sed aliter Nonius & Pri-
cianus. HEINS. *E silvis* Parrhaf.

405. EXTENDIT. Mediceus, *extendet*. HEINS.

407. PERSEQUITUR VITEM ATTONDENS.
Antondens vetusta Nonii Marcelli exemplaria, in
Fingere. Josia Mercero teste, sic *ancidere*, *ancilia*,
antestari, *anquirere*, & similia. HEINS. *Prose-*
quitur etiam Zulichemianus, sollempni varietate.
sed retinendum *persequitur*, cujus verbi eadem
vis, quam supra ad lib. I. 105. notavimus in *inse-*
qui: quamquam majorem diligentiam & perseve-
ran-

66 desunt Steph. Daw. 67 in terram descenderet V. L. Vof. R. 68 crearetur iidem. 69 progressum iidem. 70 ut
ibi VIII. 644. *Et corpora fingere lingua*, & alibi. *fingitque pr. G.* 71 eorum Vof. R. L. B. V. 72 quae nullis G. quae
nonnullis L. B. Vof. R. 73 tectis p. n. i. pereant G. 74 metito a verbo *meto*, *postremo metito*, id est legito: perseverat
enim in translatione, ut quantum vindemiae segetem dixerat metendam, eandem vindemiam diceret, pro colligendam. postre-
mo autem maturius jussit, quam quanto maturior fuerit lecta vindemia, tanto dulcius dabit vinum. sic hic *metere* dixit pro
eligere, ut ibi ait, IV. 231. *tempora messis*, cum de melle colligendo loqueretur. G. 75 desunt L. Vof. R. B. Steph. al.
76 scilicet & ipsius vitis & arboris Fabr. al. & a vitibus & ab arboribus, & vult ut dempta V. 77 desunt Vof. R. L. B.
Steph. Dan.

Bis segetem densis obducunt sentibus herbae.
 Durus uterque labor. Laudato ingentia rura:
 Exiguum colito. Nec non etiam aspera rusci
 Vimina per silvam, & ripis fluvialis arundo

415 Cae-

SERVII.

411. BIS SEGETEM DENSIS OBUDUNT SENTIBUS HERBAE. Semel autumnali; semel verno tempore.

412. DURUS UTERQUE LABOR. Et vellendarum herbarum, & frondium secandarum. LAUDATO INGENTIA RURA, EXIGUUM COLITO. Hoc etiam Cato ait in libris ad filium de Agricultura: quod ideo dictum est, vel quia majores, agros incultos *rura* dicebant, id est sylvas, & parva: *agrum* vero, qui colebatur: ut intelligamus, Laudato ingentes sylvas, colito agrum minorem: ⁷⁸ vel, quod melius est, quia ait in primo 71. *Alternis idem ⁷⁹ tonsas cessare novales, Et segnem patiē sitū durescere campum*: quod fieri non potest, nisi fuerint spatia majora terrarum: nam & Cato, ut diximus, & Cicero in Oeconomicis, ob hoc ⁸⁰ laudant praedia latifundia; vel quod, ut dicit Donatus, etiam non culta praestant aliquid domino.

413. RUSCI. *Ruscum* virgultum est, unde vites ligantur. Et commemorat labores, qui, licet circa alia, tamen pro vitibus exercentur.

VARIORUM.

rantiam hoc verbum indicare videtur. Et egregie vir illustris Bouherius observavit proprium hoc in agricultura esse verbum, ideoque nihil mutandum in illis. Ciceronis Tuscul. Quaest. II. cap. ult. *Haec sunt illae fibrae stirpium, quae sunt persequendae, & omnes eligendae*. ubi alii *persecandae*, vel *praefecandae* voluerunt substituere. An vero *eligendae* vel *elidendae* praestet, dijudicare vix audeo, quia utriusque verbi vis facile adferi exemplis aliorum scriptorum potest. magis tamen in *eligendae* inclinaret animus, quia frequens ejus verbi est usus apud Rei Rusticae scriptores, pro eo, quod nostrates olitores *uitwyen* vocant, id est evellere radicibus, quod manu fieri solet. sic Columella lib. IV. 5. *Gramina exstirpare, quae nisi manu eliguntur, & in summum rejiciuntur, reviviscunt*. ubi

Heinsius malebat, *exigentur*; ut & apud Curtium emendare conabatur lib. IV. 1. *steriles herbas eligens, hortum repurgabat*. sed *eligere* apud Columellam etiam probat Gronov. ad Senec. Thyest. 763. in aliis locis pro hoc verbo *ejicere* saepe Critici nobis supponere, quia illorum verborum facilis & frequens est in scriptis permutatio observata, ut videre licet in notis Brouckhusii ad Propert. II. XVII. 12. quem locum adhuc nondum sanatum puto. legebat vir doctissimus,

Electa est tenui namque Creusa domo.

pro vulgato *ejecta*. sed vix probare possum *tenuem* Creusae domum, quae ex Sisypho nata, & per Aeolum avum, genus a Jove poterat ducere: neque paupertate, quam *tenuis* notaret, sed infamia & vassitiae erat notanda domus Aeolidarum, qui nobilissimi habiti fuere. quare conjicerem legendum esse,

Ejecta tenuit namque Creusa domum.

Ejecta, scilicet Medea Colchide, Creusa tenuit domum Jasionis, sed de horum verborum varietate alias pluribus agendum erit. praeterea *attundens*, Parthas. & Moreti quartus. *tondens* Francianus. *relictam* vero vitem interpretor, neglectam tonderi, praeteritam, & cui post vindemiam nullam etiam curam adhibuerat, usque ad tempus, quo putari & fingi in sequentem annum debet. sic & Columella lib. IV. 6. & alibi saepe uti solet. denique *fugitque putando* Menagianus. BURM.

408. DEVECTA. *Dejecta* Ed. Vener. vid. supr. 207.

409. PRIMUS SUB. *Primum* secundus Moretani & Parthas. sed *primus* Serv. ad IX. 148. ubi quidam *primus vallos*. & de crat Veneto. *reporto* Voss. alter pro *reporta* puto. quod pro glossa erat in Regio. *fermenta* etiam Mentelii prior. BURM.

410. POSTREMUS. *Postremos* Rottend. sec.

411. OB-

78 tibi quod G. 79 tonsas. V. 80 laudat V.

415 Caeditur, incultrique exercet cura salicti.

Jam vinctae vites: jam falcem arbuta reponunt:

Jam canit extremos effoetus vinitor antes.

Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus.

Et jam maturis metuendus Juppiter uvis.

420 Con-

SERVII.

415. INCULTIQUE EXERCET CURA SALICTI. Quasi cum indignatione ait: Causa vitium, cura nos etiam sponte nascentium rerum fatigat. ⁸¹

416. FALCEM ARBUSTA REPONUNT. Putatae sunt, nec falcem requirunt.

417. JAM CANIT EXTREMOS EFFOETUS, &c. Melius est ⁸² *effoetus* legere, quam *effoetos*: ut quidam legunt. Et ANTES alii EXTREMOS vinearum ordines accipiunt: ⁸³ alii macerias, quibus vineta cluduntur: ⁸⁴ quia maceriae sunt de assis, id est, ⁸⁵ ficcis lapidibus: unde *assae tibiae* dicuntur, quibus canitur sine chori voce. Dicuntur autem *antes* a lapidibus eminentioribus, qui interponuntur ad ⁸⁶ maceriam sustentandam: nam proprie *antes* sunt eminentes lapides, vel columnae ultimae, quibus fabrica sustinetur: & appellantur *antes* *ἀνὰ τὸν ἀνίστασθαι*: ad quam etymologiam etiam extremos ordines vinearum possumus trahere, qui ante stant. Hoc autem dicit: Jam cantat rusticus labore finito: tamen deesse non potest, quod exercere circa culturam vitium debeat. ⁸⁷ [Et, quod dicit: *Jam canit extremos antes*, ita sentiendum, quasi dicat: Jam, quod ultimum, & finitum esse videtur in vineis, cultor rusticus complevit: nam & ultimam partem vineae per columnas & macerias struxit: ultimum enim videtur esse: & inde, quasi jam securus sui laboris, canit & gaudet; tamen adhuc debet esse sollicitus, nec unquam in omnibus esse securus.]

418. PULVISQUE MOVENDUS. Genus ipsum culturae *pulveratid* ⁸⁸ vocatur, quo imminutae glebae vitibus applicantur.

419. MATURIS METUENDUS JUPPITER UVIS. ⁸⁹ Aër, more suo: cujus varietas plerumque laborem decipit rusticorum. Et tacite videtur admonere, quod ⁹⁰ [in primo] aperte dixit: ⁹¹ *Inpri-*

mis venerare Deos: sacrificiis tempestates esse pellendas.

PHILARGYRII.

417. ANTES. Cato de Re militari: ⁹² *Pedites quatuor agminibus, quibus duobus antibus ducas*. Sunt autem extremae quadrarum partes.

VARIORUM.

411. OBDUCUNT. *Obducant* Leid. *umbrae* Zülichem.

413. NEC NON ETIAM ASPERA RUSCI. *Rusti* ex Mss. Giphani. Indice Lucret. in *unda*, quem vide pag. 482. vide Festum. HEINS. *Et jam* Leidens. *rusti* Francianus. *rusti* alii neutro etiam genere hanc vocem extulerunt. vid. Gronov. ad Senec. Troad. 822. de illis particulis *nec non etiam*. vid. Doct. Amsternium ad Auctor. de Orig. Gent. Rom. cap. VIII. *nec non* & infr. 451. & alibi. vid. Cl. Drakenb. ad Sil. Ital. XIV. 203. BURM.

414. PER SILVAM. *Per silvas* Moret. quart. *est* non erat in Franciano.

415. CAEDITUR. *Creditur* Menagianus prior.

416. VINCTAE. *Vinctae* Mediceus & Regius. *erata* media littera. *Vinctae* secundus Moreti. ut lib. I. 2. *ulnisque adjungere vites*. BURM.

417. EXTREMOS EFFOETUS. *Effoetus extremus* in Mediceo, & Romano, quod & Nonius Marcellus in *antes* agnoscit. alii plerique *effectus extremos*. five *effoetus*, vel *effectos extremos*. *effectus extremos* Giphani. in Lucret. pag. 467. HEINS. *Effectos extremos* Gudianus & Parrhas. *effectus extremos* Francianus & Regius. *effoetus* Tollerianus. *effoetus extremos* Edd. Venet. & Mediolan.

420. NON

⁸¹ cura, hoc est pro vitium ligatura G. ⁸² *effectos* l. quam *effectus* V. B. *effectus*, quae l. *effectos* L. *effectus* quam *effectos* B. ⁸³ alii dicunt quod maceriae sunt, quibus vineae claudantur, vel carmina, quia G. ⁸⁴ quae Vof. L. ⁸⁵ scētis B. ⁸⁶ materiam V. L. Vof. Cod. Urf. materiam R. maceriem Fabr. & al. sustentendam Steph. Dan. ⁸⁷ desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. ⁸⁸ dicitur G. de pulveratione vide Salmas. Exerc. Plin. pag. 363. ⁸⁹ Aërem dicit G. ⁹⁰ desunt B. Cod. Urf. ⁹¹ in primo, sacrificiis B. ⁹² primo & mox *duces* Fabr.

- 420 Contra, non ulla est oleis cultura: neque illae
 Procurvam expectant falcem rastrosque tenaces,
 Quum semel haeserunt arvis, aurasque tulerunt.
 Ipsa satis tellus, quum dente recluditur unco,
 Sufficit humorem, & gravidas cum vomere fruges.
 425 Hoc pinguem & placitam Paci nutritor olivam.
 Poma quoque, ut primum truncos sensere valentis,
 Et vires habuere suas, ad sidera raptim

Vi

SERVII.

420. NON ULLA. ⁹³ Id est, nulla: alii *Non nulla* legunt, id est, aliqua: non, ⁹⁴ ut in vitibus, nimia.

421. PROCURVAM EXPECTANT FALCEM. Ut putentur: quod tamen ad curam ⁹⁵ refertur anniversariam: nam necesse est, licet tarde, olivam putari. RASTROSQUE TENACES. ⁹⁶ Ad fodiendum scilicet: ⁹⁷ [quia cum trahitur rastrum per agros, omnem spurcitiam secum colligere videtur.] Negligentiam autem ferunt oleae, quum jam ⁹⁸ coeperint esse valentiores: nam adhuc ⁹⁹ parvae, nimiam curam requirunt.

422. AURASQUE TULERUNT. *Ferre auras*, proprie est, affluere aëris varietati, quae obest rebus teneris nimium.

423. IPSA SATIS TELLUS. Hoc dicit, aratum oliveturum, & oleis prodest, & exinde frumenta gignuntur.

424. SUFFICIT HUMOREM. Scilicet, subministrat arboribus. GRAVIDAS CUM VOMERE FRUGES. *Cum*, abundat: nam hoc dicit: 'Subministrat fruges vomere, id est, per vomerem. Ennius: ¹ *Effundit voces proprio cum pectore sancto*, id est, proprio pectore: nam *cum*, vacat. Urbanus tamen sic accipit, *Gravidas cum vomere*, id est, statim post arationem.

425. Hoc. Hac re. ² NUTRITOR autem, pro, ³ *nutri*: nam pro activi imperativo praesenti ⁴ passivum futurum posuit.

427. ⁷ ET VIRES HABUERE SUAS. Quia tene-

ra virgulta solent religari fustibus validioribus; sicut supra ait de vitibus 360. *Viribus* ⁸ *emiti quarum & contemnere ventos*.

PHILARGYRII.

421. EXPECTANT. Subaudiendum, talis cultura. Caeterum & oliveta coluntur. Et quod ait, *nec curvam expectant falcem*, extrinsecus subaudiendum, omni anno: quia & ipsa ex intervallo radi solent.

VARIORUM.

420. NON ULLA. *Nonnulla* Leidenfis unus: deinde illa, *neque ullae pr. e. falcem* deerrant fragm. Moreti. *rastrisque* Rottend. tert. *Tum semel* Venetus.

423. IPSA SATIS. Dubitare lector possit, an sit ablativus a *sata*, an adverbium *satis*. quod quia *humorem*, non *humoris* sequitur, maluerunt esse ablativum. sed hoc ob stare minime posset, quia & adverbia illa ita construxisse constat. vide ad III. Aen. 348. sed tamen malim a *sata* deducere, qua voce mox etiam §. 436. & alibi uti solet. BURM.

424. FRUGES. Unde *frugiferae arbores*. vid. ad Ovid. Nucem §. 19. & non habet Serv. ad IV. Aen. 22. BURM.

425. PLACITAM. *Placidam* Leidenfis alter, & Tollianus & Parthas. Voss. prior & Moreti fragm. sed Priscianus lib. VIII. p. 798. *placitam*: & recte. de *nutritor* pro *nutri*, vid. Serv. ad XI. Aen. 660. BURM.

426. Po-

93 nomina aliqua Cod. Urf. 94 ut vitibus L. Vof. R. 95 refert B. 96 ad fodiendum negligentiam infer. olivae, cum jam caeperint, e. v. nam adhuc parvam requir. curam G. 97 desunt L. V. R. Vof. B. Steph. 98 caeperunt Steph. Dan. 99 parvae etiam curam r. B. 1 cum abundantia Reg. sub ministra Steph. Dan. 2 deest B. 3 *effudit* Vof. R. 4 *PA-* ei. Quia oleae rami pro pacis indicio ab hostibus offeruntur G. 5 nutritrix G. 6 passivi V. L. Vof. R. B. p. 2. ponit. G. 7. 426. POMA. arbores, in quibus & fructus ejusdem nominis crescunt. G. 8 *iniri* G.

- Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostrae.
 Nec minus interea foetu nemus omne gravescit,
 430 Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
 Tondentur cytisi, taedas silva alta ministrat,
 Pascunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
 Et dubitant homines ferere, atque inpendere curam.
 Quid majora sequar? salices, humilesque genestae,
 435 Aut illae pecori frondem, aut pastoribus umbras

Suffi-

SERVIL

429. FOETU NEMUS OMNE GRAVESCIT. *Fœtus*, id est, utilitate: nam omnis utilitas *foetus* est. Illuc autem tendit laus ista sylvarum, ⁹ ut & probe non mirum esse, si & poma & ¹⁰ olivæ sine ulla cultura præbeantur; & crescat vitum vituperatio, circa quas tantus impenditur labor.

430. AVIARIA. Secreta ¹¹ nemorum, quæ aves frequentant. ¹² SANGUINEIS BACCIS. ¹³ *Baccas sanguineas*, accipimus poma sylvestria.

431. TONDENTUR CYTISI. Virgulta, a Cyto insula, ubi abundant, nominata.

433. ¹⁴ [ET DUBITANT HOMINES SERERE, ATQUE IMPENDERE CURAM. Id est, non est necesse hominibus, his arboribus & sylvis curam impendere; quippe sua sponte proveniunt. Et hoc dicit, ut ex obliquo vitum vituperatio subaudiat.

434. QUID MAJORA SEQUAR? Quid de majoribus multum dicam arboribus? cum minora quæque virgulta humanis usibus multam commoditatem præstent, sine ullo cultu provenientia.]

435. AUT ILLAE. Id est, salices, ¹⁵ aut genistæ. ¹⁶ Multi tamen, *Et tiliæ* legunt; ut tria dixerit, *Salices, tiliæ, & genistæ*. ¹⁷

PHILARGYRII.

434. QUID MAJORA. Quomodo majora, si salices plus sunt humiles, quam myricæ? solvitur. Hic sensus est, & hæc subdistinctio. Quid majora sequar? & transit etiam illa, quæ putes esse con-

temnenda: multum possunt, & salices, & myricæ, sive genestæ, prodesse.

VARIORUM.

426. POMA QUOQUE UT. *Pomaque jam Venetus*.

Ibid. TRUNCOS VALENTES. *Calentes* Mediceus a manu prima. HEINS. *Et viris* Gudian.

428. OPISQUE HAUD INDIGA NOSTRAE. Giphanius Indice Lucretiano malit ex nonnullis codicibus, *opis haud indiga*. HEINS. Ita Parrhaf.

429. GRAVESCIT. *Gravascit* Mentelius alter: & Leidenis unus. *virescit*, pro varia lectione tert. Rottend.

430. AVIARIA. *Alvearia* Gudianus a manu prima.

432. FUNDUNT. *Fundi* pro diversa lectione Gudianus. hoc est *funduntur*. vide libro I. §. 383. *ac lumina fundunt* duo codices. HEINS.

433. ET DUBITANT HOMINES. Abest hic versus a Mediceo. HEINS. *Impendere curas* Ed. Dan. *cura* Rottend. tert. desiderari etiam hunc versum in Colotii codice, & repositum, iterumque deletum esse testatur Ursinus. in multis etiam per interrogationem legitur. Puto vero hanc esse Poëtæ sententiam. Quia hæc sponte sua proveniunt, homines sæpe negligere hæc, & dubitare, an ferere arbores velint, aut satis arboribus curam impendere, quasi omnia deberent sponte & sine ulla cultura provenire: insimulare vero his verbis defi-

⁹ ut approbet G. ¹⁰ oleæ G. ¹¹ nemora V. L. Vol. R. B. Steph. al. ¹² inculta ab avibus poma. *Alvearia* a via longe posita G. ¹³ baccas autem Vol. R. L. ¹⁴ desunt V. L. Vol. R. B. Steph. Dan. ad §. 435. ¹⁵ & V. R. ¹⁶ multi autem L. V. R. Vol. B. ¹⁷ Genistæ, humiles, infructuosæ: nam quemadmodum sunt humiles, sic umbras pastoribus faciunt. G.

Sufficiunt, saepemque fatis, & pabula melli.
 Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,
 Naryciaeque picis lucos: juvat arva videre
 Non rastris, hominum non ulli obnoxia curae.

440 Ipsae Caucasio steriles in vertice silvae,
 Quas animosi Euri adsidue franguntque feruntque,
 Dant alios aliae foetus: dant utile lignum,
 Navigiis pinos, domibus cedrumque cupressosque.

Hinc

SERVII.

437. UNDANTEM BUXO SPECTARE CYTORUM. Montem ¹⁸ Macedoniae, in quo abundat buxus: quae vento mota, aestus imitatur undarum.

438. NARYCIAEQUE PICIS. A loco, in quo abundant ¹⁹ piceae.

439. NON ULLI OBNOXIA CURAE. Non debitoria, nihil labori nostro debentia.

440. IPSAE CAUCASIO. Caucasus mons est Scythiae, ²⁰ positus hic pro quibusbet asperrimis montibus. STERILES autem ait SYLVAS, comparatione pomiferarum arborum.

PHILARGYRII.

437. UNDANTEM. Fluctuantem.

438. NARICIAE. *Nariciae*, ut III. Aen. 399. *Hic & Naricii posuerunt moenia Locri.*

439. OBNOXIA. Egentia.

VARIORUM.

desidiam hominum, ut recte Servius. similis fere locus VI. Aen. 807. *Et dubitamus adhuc virtute extendere vires*, qui potest utroque modo capi. BURM.

434. GENESTAE. Vid. Brouckh. ad Tibul. II. I. 62.

435. UMBRAM. *Umbras* scripti, Mediceo & Moreti fragmento & secundo Rottendorphiano

exceptis. HEINS. *Umbras* Tollerianus & Regius.

436. SAEPEMQUE. *Sepenque* Menagii prior.

437. CYTORUM. *Cytorum* Graeca enuntiatione secundus Moretanus & Venetus, etiam prior Menagianus pro diversa lectione. *Cytberon* in fragmento Moreti. HEINS. *Citberon* Zulichemius, Parrhas. *Citberum* Francianus.

438. NARYCIAE. Opinor scribendum *Naryciae*. videndus Stephanus *et res Naryciae*. URSIN. *Nariciae* Daniel. Ed. ut & R. Steph. intelligit Brutiam picem. vide Heinf. ad Ovid. Remed. 264. & Comm. ad Calpurn. Ecl. v. 89. BURM.

439. NON ULLI OBNOXIA CURAE. *Non vili curae* Mediceus a manu prima. apud Priscianum libro XVIII. legitur, *Non ullis hominum*, pro *rastris*. HEINS. *Non rattris* Leidens. *non nulli* secundus Rottendorphius, & Gudianus a manu prima. vulgatae consentit Gellius VII. 17. Cl. Dorvillius distinguebat, *Non rastris, hominum non ulli obnoxia curae*: recte, ut modo §. 433. *dubitant homines impendere curam*. BURM.

440. CAUCASIO. *Caucaseo* Ed. Venet. Mediol. Ald. Juntae & H. Steph. & aliae. vid. Ecl. VI. 42.

441. QUAS. *Quos* Zulichemius. *assidue* tertius Mentelii & Ald. pr. pro *feruntque*, *teruntque* malebat Vossius.

442. FOETUS. *Foetos* Gudianus.

443. CEDROSQUE CUPRESSOSQUE. *Cedrumque* scripti nostri omnes, quod concinnius. *cedrosque* ta.

¹⁸ alii omnes afferunt Paphlagoniae esse, unde suspicor hic esse vitium. NANSIUS. *Undantem*. abundantem Ennius. lib. 11. *praeda exercitus undat*. *Buxo*: buxum, lignum pulcherrimi coloris. *Cithorum* mons Macedoniae, ubi abundat buxi, quae vento acta, vel mutata imitatur undarum (forte, fluctus undarum) sive mons Paphlagoniae (f. Paphlagoniae) buxi ferax Citoris dicitur. G. ¹⁹ pices Steph. Dan. Pices, vel *nariciae*, Brutiae, quae in similitudinem picis arborum corticibus fluunt. Item *nariciae* Brutiae, quae in silva sunt III. Aen. 399. *Hic & in naricii posuerunt moenia Locri* G. ²⁰ pro quolibet monte posuit speciem terrae G. positus pro B.

Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustris

445 Agricolae, & pandas ratibus posuere carinas.

Viminibus salices fecundae, frondibus ulmi:

At myrtus validis hastilibus, & bona bello

Cornus: Ityraeos taxi torquentur in arcus.

Nec tiliae leves aut torno rasile buxum

450 Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.

Nec

S E R V I I.

444. HINC. ²¹ De sylvis scilicet: nam de cupresso, ²² [aut de cedro] nullus ²³ unquam efficit rotas aut radios. TRIVERE. ²⁴ Tornare, composuere de torno. TYMPANA. ²⁵ Tecta vehiculorum.

445. PANDAS. ²⁶ Curvas.

446. VIMINIBUS SALICES FOECUNDAE. ²⁷ Legitur &: FOECUNDAE FRONDIBUS ULMI. AT MYRTUS VALIDIS HASTILIBUS. Alibi VII. Aen. 817. Et ²⁸ pastoralem praefixa cuspidem myrtum.

447. ET BONA BELLO CORNUS. ²⁹ Apta est enim etiam cornus hastilibus.

448. ITYRAEOS TAXI CURVANTUR IN ARCUS. *Ityraeos*, hoc est, in arcum Ityraeorum similitudinem. *Ityraeos* autem, dicit *Parthicos*. ³⁰

449. NEC TILIAE LEVES, AUT TORNORASILE BUXUM. ³¹ Ordo est: Nec non tiliae leves, aut rasile buxum, torno formam accipiunt. Nec non dicit, hoc est, etiam.

P H I L A R G Y R I I.

444. ROTIS. Rotas ex solidis tabulis factas, tympana appellavit; & agricolae necessaria distinguunt.

449. BUXUM. ³² Signum, non arborem dixit. Quamvis Ennii exemplo, & arborem potuerit dicere neutro genere. Ille enim sic in septimo: *Longique cupressi stant rectis foliis & amaro corpore buxum*.

V A R I O R U M.

tamen Priscianus libro septimo agnoscit. *pinus* prae-

terea pro *pinos* Gudianus a manu prima. sed vide Aeneidos XI. 135. HEINS. *Pinus* etiam primus Moreti & Zulichemius, Voss. prior & Parrhas. & Ed. Med. *cupressumque* alter Rottendorphius. *cupressos* absque *que* Francianus & quatuor vel quinque alii. *cupressumque* primus Moreti, *cupressum* quartus. *cupressus* Parrhas.

444. HINC. Salmas. Exerc. Plin. p. 406. ubi *terere* pro *tornare* poni docet, citat, *Qui radios trivere rotis*.

Ibid. TYMPANA. Sequitur Servium Catroeus, qui tecta, hodie *imperiales* dicta, interpretatur. aliter & verius Salmasius Exerc. Plin. pag. 415. qui solidas sine radiis rotas explicat. vid. & Probum ad I. Georg. 165. & Scheffer. de R. Veh. I. cap. 6. *hinc* male Servius explicat. sed *hinc* & *hinc* est ex alia arbore rotarum radios, ex alia tympana fecerunt plaustris. ut millies *hinc* & *hinc*. *hic* & *hic* pr. Moreti. BURM.

446. FRONDIBUS. Et *frondibus* Edit. Ald. pr. & Juntina. *frundibus* Venetus. vid. sup. 272. *frontibus* Leid. *salices*, *fecundae vitibus ulmi* Zulichemius, & Mediceus a manu prima.

447. AT. Ad Mediceus a manu prima.

448. ITHYREOS. *Ithireos* tertius Mentelii. *Ithyrios* primus. *Ithyreas* secundus Rottendorphius. *cornus & Ithireos* Francianus. *cornus & Ithyreas* Ed. Venet. *cornus Ithireos* Mediol. Cicer. II. Philip. 8. *confiteare hunc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis obsideri*. ubi etiam variant scripti. ut & apud Lucan. VII. 230. Probum populos *Scythiae* facere

²¹ de incultis silvis, de cupresso efficit rotas G. ²² desunt L. V. Steph. Dan. ²³ deest V. L. R. Vof. B. ²⁴ praeflores composuerunt de corno G. ²⁵ *Tympana*, in quibus sunt radii, subiecta vehiculorum. Item *tympana* ait rotas ingentes G. ²⁶ longas, curvas, extensas G. ²⁷ viminibus, ligaturis, & foecundae frondis umbraculis ulmi. G. ²⁸ *pastorum* V. ²⁹ apta est fortis hastilibus cornus. G. hastilibus V. astilibus R. ³⁰ Stiria Civitas Scythiae & gens. vel Sturi gens orientalis, colens Libanum montem, sagittis exercita G. ³¹ Ordo est, nec non dicit &c. omittis medius R. B. Fabr. al. Ordo est, nec non rasile, quia facile raditur. Turno sunt vasa G. ³² legendum est *ignum*. Nonius etiam hoc exemplo nostro genere agnoscit. BURM.

Nec non & torrentem undam levis innatat alnus,
 Missa Pado: nec non & apes examina condunt
 Corticibusque cavis vitiosaeque ilicis alveo.

Quid memorandum aequae Baccheia dona tulerunt?

455 Bacchus & ad culpam causas dedit. Ille furentis
 Centauros letho domuit, Rhoetumque Pholumque,

Et

SERVIL

452. MISSA PADO. Pro, in Padum. Species est pro genere.

453. VITIOSAEQUE ILICIS ALVEO. Cariofae. Vult autem probare etiam putres, arbores habere aliquam utilitatem. Sane pro *alveo*, per Synaetismum *alvo* dicimus.

454. QUID MEMORANDUM AEQUE. Quid similiter laudandum? TULERUNT. Dona ³³ Liberi: sicut sylvae multa sponte procreantes. Alii ET QUAE legunt; ut sit sensus: Quid dicendum est, quae tulerunt, id est, attulerunt, ipsa etiam dona Baccheia. ³⁴ ut hoc dicat: Parum est, quod vites tantum laborem requirunt; etiam munera earum causas praestant furoris.

455. ILLE FURENTES CENTAUROS. Atqui in Aeneide ait VII. 304. *Mars perdere gentem Immanem* ³⁵ *Lapithum valuit*. Sed hoc solvit Horatius I. Od. XVII. 23. dicens: *Nec* ³⁶ *Semeleius Cum Marte confundes Thyoneus Praelia*. Nam re vera, licet irarum causas Mars habuerit, Lapithae tamen & Centauri in furorem sunt ebrietate compulsi. Deinde hoc loco Centauros ait in furorem actos a Libero, non Lapithas.

PHILARGYRII.

456. PHOLUMQUE. Hic quaestio est, cur Pholus inter Centauros interfectum dicat, quem Hercules etiam hospitem habuerit, ³⁷ nec dum infestaverit, sed peremptis Centauris, cum sagittas ejus Pholus miraretur, una earum supra pedem ipsius cecidit, & ei lethalis fuit. Inter Lapithas autem & Centauros bellum fuit propter Hippodamiam, sive Deianiram: & cum ad rapiendam virginem insolentes Centauri fuissent, a Lapithis sunt attriti.

³³ Libero G. ³⁴ aut hoc B. ³⁵ *Laphytum* Steph. & mox *Laphytæ* & *Laphytas* ³⁶ *nec se Mars melius cum Martem* L. Vof. R. Steph. Dan. Fab. al. etiam V. sed ille *cum arte*. Ad finem notae haec adduntur, post *Lapithas*, in G. *Centauri*, cum ad nuptias *Lapitharum* invitati fuissent; in convivio *ebrii* nuptiam rapere voluerunt, ob quam rem *Lapithas* (& *Lapithae* eos) interfecerunt. ³⁷ forte, nec eum.

VARIORUM.

cere pro *Syriae* docet Scal. ad Varron de R. R. p. 217. *torquentur* fere omnes scripti: *in hostes* fragm. Moreti. sic *torquere* pro *curvare* Lucan. v. 378.

Ausoniæ torquens qua frugifer oram. BURM.

Ibid. TORQUENTUR. *Curvantur* pro *torquentur*, ex hujus interpretatione natum, in quibusdam codicibus. *Taxus* arbor a Valerio Cordo, juvene doctissimo, in saltu Schellenbergiano, ad quintum a patria mea lapidem mihi monstrata, tristi & venenosa umbra. Haec Plutoni olim sacra, & edicto Claudii Imp. nobilis. FABRIC.

451. TORRENTEM. *Torquentem* Mediceus a manu prima.

452. MISSA PADO. Cujus imitatione Claudianus II. Rapt. I. 78. ait, *Missamque Pado qui remigat alnum*. utrobique *Alnus* pro navigio ponitur, vel quia primum *alnos fluvii sensere cavatas*, ut canit Virgilius, vel quod uterque alludit ad *Alnos Padi ripis familiares*. Quippe Apollonius & Graeci *Heliades* non in populos, sed *alnos* mutatas scribunt. NANSIUS. Vid. Parrhaf. ad d. Claudiani locum. *Missæ* ostendit *alnos* ibi *natæ* transferri ad alias regiones. vid. supr. lib. I. 57. *Pado-mas silvas* memorat Solinus cap. XX. quas *pinei generis* fuisse quidam volunt. vid. Salmat. Exerc. Plin. ad h. l. p. 166. BURM.

Ibid. EXAMINA. *Ex agmine* Mediceus.

453. VITIOSAEQUE ILICIS ALVEO. *Alvo* Mediceus & ceteri nostri. sed male. *alveo* bene Vaticanus Pierii. vide Georg. IV. §. 93. HEINS. *Alvo* etiam Franc. Regius, Parrhaf. fragm. Moreti & Ed. Mediol. *vitiosoque il. alvo* Tossian. dici & *alvus* & *alvens*, & feminino etiam genere occurre-

re-

Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolae! quibus ipsa, procul discordibus armis,
460 Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis

Mane

SERVIL.

457. MAGNO HYLAEUM LAPITHIS CRATERE MINANTEM. Bonum schema: ita enim pinguntur, quasi poculis bella tractantes.

458. O FORTUNATOS NIMIUM, SUA SI BONA NORINT, AGRICOLAS. Non est abruptus transitus ad laudem vitae rusticae: nam ad superiora pertinet: 38 post vituperationem 39 quippe vini, ista quasi consolatio est: per quam ostenditur, quantis voluptates rusticis natura praestiterit. Quod autem Fortunatos nimium ait, non ad fortunam, sed ad fortunae pertinet quantitatem. nam hoc dicit: Quantum in re est, maximas eis natura praestitit voluptates: quas si nosset, essent non fortunati, sicut nunc sunt, sed nimium fortunati.

459. PROCL DISCORDIBUS ARMIS. Longe a civitatibus, plenis jurgio & rapinis.

460. JUSTISSIMA TELLUS. Proprie: nam, si iustus est, qui, quod "acceperit, reddit, terra utique iustissima est, quas " [majore foenore] semina accepta " restituit.

461. SI NON INGENTEM FORIBUS DOMUS ALTA SUPERBIS. Ut etiam in " laudem fecit Italiae; non solum vitam laudat rusticam, sed etiam contrariam, id est, urbanam, vituperat. " Nam ista, quae de urbis dicit, opinabilia sunt bona, non vera, sicut rustica. Multum enim interest inter verum & opinatum malum, seu bonum: unde Juvenalis x. Sat. 2. Pauci " dignoscere possunt Vera bona.

PHILARGYRII.

460. JUSTISSIMA TELLUS. Iustissima tellus quomodo, si alibi dicit P. Georg. 279. Cœcumque lapetumque creat sacrumque Typhonem? solvitur. Ideo iustissima, quia cum decimis reddit fructus, quod est magnae justitiae.

VARIORUM.

rere observatum. vid. ad Quinctil. XIII. decl. 10. & Gud. ad Phaedr. III. 13. BURM.

455. CULPAM. Culpam Lutat. ad Stat. IV. Theb. 661. sed ad V. Theb. 263. culpam exhibet. ut & Commentator Cruquianus ad Horat. I. Od. 18. & Donat. ad Terent. Adelph. III. IV. 24. ad culpas Parthas. culpam posses explicare libidinem, ut millies apud Poëtas, qui Baccho, sive vino, stimulari libidinem canunt saepius. vel potius generationem ad crimina, furores, &c. BURM.

456. RHOETUMQUE. Sunt qui Rhœcum legant, ut sit fortasse idem, quem Runcum nominavit primo belli Punici Naevius, ut est apud Priscianum. Illius tamen lectionis vestigia, neque hic inveni in manuscriptis, neque apud Ovidium, aut Lucanum, quorum ille in XII. Metam. Centaurorum cum Lapithis pugnam describit, hic in VI. 390. mentionem ejusdem facit. FABRIC. Rhœtumque ex membranis plerisque. nec aliter Schoellastes Statii Thebaidos quinto 261. & Achilleidos primo 114. nam Rhœtus in gigantum numero. quanquam Prius deceptus vitioso Callimachi codice in contraria discedit. pro cratere minantem, quod mox sequitur, Menagianus prior minacem. HEINS. Sed minantem firmat Lutatius ad Statii VI. Theb. 537. & Commentator Horatii, & hic locus docet male rationem advocasse, & consuetudinem Latinam virum doctissimum Ferrarium ad Cicer. IX. Phil. 14. ubi volebat Mss. obsequi, qui dant, huic urbi ferro ignique minantur, sed volebat Ferrum ignemque. miror vero non adduxisse similem locum ex II. Catilin. cap. I. Atque vobis, atque huic urbi ferrum flammamque minantem. ubi tamen in duobus Codicibus Gruterus reperit, ferro flammamque, nec sibi displicere testatur: & ita in Thesau- ro Fabri citatur, & probavit vir Ill. Boucherius. & hinc apud Valer. Flacc. I. 337. recte, signifero

CTA-

38 & hoc loco possit post vituperationem vini G. 39 enim L. V. R. Vol. B. 40 receperit G. accepit B. 41 desinit G. 42 restituit B. 43 laude G. B. Fabr. al. 44 unde etiam turbam hominum vomere domum testatur: Nam &c. G. 45 distingere V. L. R. Vol. B. & in aliis in locis, vid. ad Quinct. x. 3. pag. 1000. & Dech. VII. 5.

Mane salutantum totis vomit aedibus undam;
 Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
 Inlusasque auro vestis, Ephyreïaque aera;
 465 Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
 Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui:

At

SERVIL

462. ⁴⁶ [MANE SALUTANTUM. Hoc est, si non patiantur advenientem multitudinem, sicut faciunt hi, qui in urbibus consistentes, frequentiam multorum quotidie patiuntur.]

463. INHIAANT. Habere desiderant. Et dicimus, *inhio illam rem*. PULCHRA TESTUDINE. Id est, Indica: unde postes ornabantur, ⁴⁷ vel lectuli. Lucanus x. 120. *Foribus testudinis* ⁴⁸ *Indae Terga sedent, fulvo maculas distincta smaragdo.*

464. ILLUSASQUE AURO VESTES. In quibus ⁴⁹ artifex ludens, auro aliqua depinxerat. ⁵⁰ Male autem quidam *inclusas* legunt. EPHYRAEAEQUE AERA. Corinthia, quae laudat etiam Cicero. Nam ⁵¹ *Ephyre* est Corinthus.

465. ALBA NEC ASSYRIO FUCATUR LANA VENENO. Assyrii, populi sunt adjacentes Syriae; apud quos primum usus inventus est purpuræ. VENENO. ⁵² Colore.

466. NEC CASIA LIQUIDI CORRUMPITUR USUS OLIVI. *Casia* est herba, de qua fit unguentum. Mire autem ait: *Usus oliui corrumpitur*: nam oleum generalem usum habet, quod cum in unguentum fuerit corruptum, uni rei tantum esse aptum incipit.

PHILARGYRII

463. INHIAANT. Mirantur: & subaudiendum salutantes.

VARIORUM

cratere mirantem, restituere viri docti. *Ileum* Parrhasi. Regius, & Voss. pr. *magna* Ed. Juntae. vitiose. BURM.

458. NORINT. *Norunt* primus Moreti. *bona* si sua Francianus.

461. SUPERBIS. Horat. Epod. II. *superba civium potentiorum limina*. ubi vide Scholiastem Senec. Herc. fur. 164. *Ille superbos aditus regum, durasque fores colit.*

462. VOMIT. *Vomat* Scholiastes Crucquianus Horatii Ode XLIX. libri III. & Epodon II. sed Scholiastes Statii Thebaidos primo 146. & codices scripti vulgatae lectioni accedunt, ut & Macrobius Saturn. VI. cap. 2. HEINS. *Vomat* quartus Moreti & Vossian. *salutate* Venetus.

463. NEC VARIOS INHIAANT. Cum quarto etiam casu id verbum jungit Censorinus de die natali ipso operis initio, *Munera ex auro, vel quae ex argento nitent caelato opere nonnumquam quam materia caviora, caeteraque hoc genus blandimenta fortunae inhiant ii, qui vulgo divites vocantur*. ita locus scribendus. nam Vineti editio, *nonnumquam materia caviora*. Coniunxit Plautus quoque ter aut quater id verbum cum quarto casu. ut Aulularia II. II. 16. *inhicare aurum*. etiam Milite Glorioso; eodem Milite III. I. 121. *inhicare bona*. *Inhicare haereditatem* Stichus IV. II. 25. *Inhicare aliquem* Truculentus II. III. 18. Caecilius apud Gellium, *Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus inter vivos*. & sic Prudentius non semel. at in Psychomachia, *pulchra in ludibria vasto ore inhiant*. HEINS.

464. ILLUSASQUE. *Illusas auro* Zulichemius & Venetus. *inclusasque* Medicus a manu prima.

Ibid. EPHYREIAQUE AERA. Recentiores quidem veterem lectionem perverterunt, ac pro *Ephyreia*, *Ephyraea* reposuere, veriti (ut opinor) ne forte

46 desunt L. V. R. Vof. Steph. Dan. ad §. 463. B. ad 464. 47 desit V. L. 48 *Indae* Fabr. al. & recte. male alii *Indi*, quare Servius non erat accusandus, cujus uni vel alteri editioni qui acquiescunt, saepe injuriam faciunt doctissimo Grammatico. BURM. 49 *aurifex* G. *artifex auro ludens* B. 50 non enim usus talis est. sed auro vestibus textitur. G. f. *auro vest. intextitur*. 51 *Ephyrus* Vof. Steph. Dan. Fabr. *Corin* (Corinthus) enim *Pire* (Ephyre) dicitur: aera arina * G. 52 colore, veneno, medicamento. unde antiqui *venenatas* vestes dicebant, aliquo colore tinctas, & omnia medicamenta *venena* appellabant. sicut Sallustius. *neque enim venenum malum gignitur*. G. Sallust. Catil. XI. *venenis malis imbuta*,

At secura quies, & nescia fallere vita,
 Dives opum variarum; at latis otia fundis,
 Speluncae, vivique lacus; at frigida Tempe,
 470 Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
 Non absunt. Illic saltus ac lustra ferarum,

Et

SERVIL

467. ET NESCIA FALLERE VITA. Aut quia innocentes sunt; aut quoniam immobilis est status vitae eorum: "urbanorum enim fortuna, aut infidiis, aut proscriptioe variatur.

468. LATIS OTIA FUNDIS. *Fundus* dicitur ab eo, quod sit rerum omnium fundamentum. "

469. SPELUNCAE VIVIQUE LACUS. Id est, bona naturalia, non sicut in urbibus labore quaesita: unde Juvenalis III. 17. "Et speluncas dissimiles veris. FRIGIDA TEMPE. *Tempe* proprie sunt loca amoena Thessaliae. Abusive cujusvis loci amoenitas.

470. MOLLESQUE SUB ARBORE SOMNI. *Μαλακὰ δ' ὕπνῳ δίδωται ὕπνῳ.*

471. ILLIC SALTUS. Venationes, quae penitus in urbibus non sunt. LUSTRA FERARUM. Bene *ferarum* addidit, quoniam sunt in urbibus lustra meretricum. "PARVOQUE ASSURTA. Id est, non ut urbana, quae est segnis & prodiga.

VARIORUM.

forte derivandi lex abrogaretur, quae jubet, id genus nomina in *aeus* exire: qualia sunt *Ascreus*, *Idaeus*. sed debuerant boni viri altius intueri: vidissent profecto, neque praeter legem id fieri, neque sine illustrium virorum exemplis. nam *ai* in ei more Ionico convertitur, deinde fit Diphthongi solutio. legimus item apud Claudianum I. in Eutrop. 9.

Haud aliter juvenum flammis Ephyreia Laïs,

Et gemino ditata mari.

nonne & Horatius a Semele, *Semeleius* derivavit? I. Od. 17.

Nec *Semeleius*

Cum Marte confundet Thyoneus

Praelia.

& Ovidius a Rhodope, Rhodopeius, ut II. Epist. 1. Rhodopeia Phyllis, in Ibin. 347. Rhodopeia re-

gna. Adde quod si legatur *Ephyraeae aera*, erit licentia Poetae inusitata, ut quae vocalem non abiciat vocali excepta. MUSONIUS. *Ephyraeae* Regius, & Parrhas. & Schol. Statii ad IV. Theb. 59. *Ephyraeae* Voss. sed jam Beroald. ad Plin. IV. 2. *Ephyreiae* scribendum esse docuit. BURM.

465. FUCATUR. *Fuscatur* Menagii prior & Venetus, & Parrhas. in Vossii crassa erat litera s. *lena* Venetus.

466. LIQUIDI. *Liquidae olivae* Leidens. primus. vid. ad Samonic. cap. LIII. & supr. ad Ecl. v. 68. BURM.

467. VITA. *Vitam* alter Mentelianus & Menagius alter. sed Macrobius stat pro recepta lectione. HEINS. Et Scholiastes Cruquianus Horatii lib. III. Od. I. *Vita* est vivendi ratio, & modus simplex. vid. ad Phaedr. Prolog. BURM.

468. AT LATIS OTIA FUNDIS. Macrobius editionis ultimae, quam Isaacius Pontanus ex membranis Britannicis castigavit, Saturnal. libro VI. cap. 2. *At laetis otia fundis*. quod placet impende. ut fertilitatem fundi magis commendet quam spatium & magnitudinem. HEINS. *Laetis* Gudius a m. pr. & *laetis* Francianus & Mediceus.

469. AT FRIGIDA TEMPE. *Et frigida* Mediceus. ac quartus Moretanus. ac Francianus, & Parrhas. & *frigida* Commentator Cruquian. ad Horat. I. Od. 21.

470. MOLLES. Sic dixit Theocritus Idyl. v. 50. *σιμα ὑπὸ μαλακότητι. lanas somno molliores*. ubi Schol. dicit somnum dici *μαλακὸν ὡς μαλακοποιόν*. vid. Urfin. ad VII. Ecl. 45. BURM.

471. NON ABSUNT ILLI. *Illi* pro *illuc*, antiquae, & ut ego judico, vere. ita in XI. Aen. 422. *sunt illi sua funera*. FABRIC. Nonius in *lustra* distinctione mutata hoc refert ad sequentia. *Non absunt illic saltus*. in nonnullis *illi saltus*, apud Macrobius Saturn. VI. cap. 2. *illinc* Venetus noster. HEINS.

53 Urbano e. f. a. infidiis est, aut in labore, aut hyperbolice G. 54 sed proprie vas dicitur fundum G. 55 & in st. B. 56 ΕΞΙΓΕΥΟΥΣ G.

Et patiens operum, exiguoque adfusa juventus,
Sacra Deum, sanctique patres: extrema per illos
Justitia excedens terris vestigia fecit.

475. Me vero primum dulces ante omnia Musae,
Quarum sacra fero ingenti percussus amore,

Ad-

SERVIL

473. SACRA DEUM, SANCTIQUE PATRES. Duo dicit: Sacra Deorum sancta apud illos sunt, sancti etiam parentes.⁵⁷

474. EXTREMA PER ILLOS JUSTITIA EXCEDENS TERRIS VESTIGIA FECIT. Hoc Aratus dicit: Justitiam primo & in urbibus, postea in agris tantum fuisse: ubi eam inducit loquentem, cur abscedat e terris: γ. 122. ⁵⁸ [Οὐδ' ἔρ' αἰσάντες ἐλευσέσθαι καλίσσιν, Οἷον χρεῖσι πατρίσι γυνὴ ἐλάττω Χειρότερη.]

475. ME VERO. Diu quaesitum est, utrum philosophiae, ⁵⁹ an rusticitatis esset vita foelicior: unde nunc dicit ⁶⁰ primam esse philosophiam: post ipsam, rusticam vitam. Suam autem personam pro quocunque ponit. ⁶¹ Sic paulo post: *Rura mihi placeant*: pro cuilibet. Sic in primo 456. *Non illa quisquam me nocte per altum ire moneat*. In tertio 435. *Ne mihi tunc molles sub divo carpere somnos*. Et hoc est, quod dicit Horatius in Arte poetica 45. *Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor*.

476. QUARUM SACRA FERO. Poëta enim, quasi Musarum sacerdos est.

PHILARGYRII.

473. SACRA. *Sacrum* dici volunt, quod sit ⁶² cum religione: *sanctum*, quod cum amore.

475. PRIMUM. Primum & ante omnia, ut: *Primus ibi ante omnes*.

VARIORUM.

HEINS. Qui & non absint. illi Ed. Junt. Commel. ad lib. III. 17. *nec lustra fragm.* Moreti ac laustra Gudianus a m. pr. & lustra Francianus. BURM.

472. ET PATIENS. At Leid.

⁵⁷ sancti (sancti) quod urbana vita sancti sunt. ac per hoc intelligi vult, apud solos rusticos reliquias justitiae remanere G. ⁵⁸ desunt V. L. R. Vol. B. Steph. Dan. ⁵⁹ ante G. pro anne. ⁶⁰ primo Philosophorum G. ⁶¹ sicut G. ⁶² deest L. Vol. R. Steph. ⁶³ tantum V. ⁶⁴ promissi V. quod promissi L. R. Vol. ⁶⁵ religiosum Commelin. quod sit cura religionem. s. q. a. more Barth. xxv. Adv. ult. f. quod sit cum religione.

Ibid. PARVOQUE ASSUETA JUVENTUS. Medicus & Vaticanus veterissimi *exiguoque assueta*. quod & ipsum Macrobius quoque exhibet Saturnal. vi. cap. 2. postremae editionis. quod Claudianus videtur respexisse libro priore in Rufinum. γ. 216.

*Vivitur exiguo melius. Natura beatiss
Omnibus esse dedit; si quis cognoverit uti.*

HEINS.

parvoque Regius & fere omnes alii cum multis editionibus praeferunt. Venetus tamen *exiguoque* habet. Donatus ad Terent. Andr. i. i. 48. *At patiens operum parvoque adfusa juvenus*. sed quum saepe uno verbo variare versus suos repetitos soleat Virgilius, hic *parvo* revocatum a librariis puto ex libr. vi. Aen. 607. & ipse Serv. ad γ. 168. h. l. Senec. Herc. Fur. 160. *laeta suo parvoque domus*. & in similibus passim etiam glossatoris manum agnoscimus, qui quia utraque vox occurrit alibi, incerti quatenam praeferenda, & quae vera Poëtae manus sit, nos incertos dimittunt, quum alteram per alteram exponant. de *et parvo* vide Brouckh. ad Tibul. i. i. *Exiguo* etiam eleganter opponi *nimio* patet ex Gratii Cyneg. 115. *Exiguo nimioque nocet*. denique Cod. G. in Servio *exiguo* habet. quare quisque pro captu suo potest eligere ex duabus vocibus, quae placet. BURM.

476. SACRA FERO. Proprium hoc esse sacerdotum docuit Valesius ad Amm. xxii. 14. & alii. inepte ergo Vondelius hic *ferre*, pro celebrare, praedicare, cepit, vertens *verbreyden*. BURM.

Ibid. INGENTI PERCULSUS AMORE. Medicus cum Gudiano, & alii quatuor ex nostris *percussus*. quomodo & antiquissimi codices apud Lucretium initio libri primi, & hoc loco Pieriani vetustiores. Adi notas Aeneidos nono γ. 197. Scholiafles Horatii Crucquianus tamen libro III. Ode iv. *perculsus*.

Adcipiant; coelique vias, & sidera monstrent:

Defectus solis varios, lunaeque labores:

Unde tremor terris: qua vi maria alta tumescant

480 Objicibus ruptis, rursusque in se ipsa residant:

Quid

S E R V I I.

477. CAELIQUE VIAS. Aut artes, ut IV. Aen. 478. *Inveni germana viam.* Aut certe ⁶⁶ circulos, quibus sydera continentur.

478. DEFECTUS SOLIS VARIOS. Atqui uno modo tantum Sol deficere nobis videtur, tunc scilicet, cum Luna plena e regione ejus obstitit radiis, & eos nobis fecerit non videri. Unde *varios* accipimus *defectus*; non quia varia ratione ⁶⁷ contingant (nam ratio una est, ut diximus) sed quia vel variis temporibus fiunt, vel ⁶⁸ varie: interdum enim duobus, interdum quatuor, interdum pluribus deficit digitis. LUNAEQUE LABORES. ⁶⁹ Vel errores, quia non recta incedit: vel *defectus*, qui contingunt ⁷⁰ Lunae, quotiens terrae altitudo interveniens radiis Solis, eam illuminari non patitur, a quibus dicitur lumen accipere.

479. UNDE TREMOR TERRIS. Variæ sunt opiniones. Alii dicunt ventum esse in concavis terræ, qui motus ⁷¹ etiam terram movet. Sallustius: *Venti per cava terræ* ⁷² citati. Lucanus III. 460. *Quaerentem* ⁷³ erumpere ventum *Credidit.* Alii aquam dicunt genitalem sub terris moveri, & simul eas concutere, sicut ⁷⁴ vas aquae: ut dicit Lucretius: Alii ⁷⁵ *σφοδισθῆ* terram volunt, cujus plerumque latentes ruinae supposita cuncta concutunt.

480. QUA VI MARIA ALTA TUMEScant OBJICIBUS RUPTIS. Alii sic accipiunt, quod ⁷⁶ ruptis objicibus, id est, ⁷⁷ Calpe & Atlante, montibus Hispaniae & Mauritaniae, Oceanus ⁷⁸ eruperit, & ista fecerit maria: quod non procedit. Si enim hoc esset, non diceret *tumescant*, sed ⁷⁹ *tumuerunt*; quum eruperunt Oceani maria: unde

aestuaria Oceani accipimus; qui per Hispanias & Gallias in infinitum erumpit, contempta lege riparum, ad quas rursus recurrit. Cujus rei opiniones Lucanus in primo 412. commemorat, dicens: *Ventus ab extremo pelagus sic axe volutet, Destitutus quo ferens, an sydere mota secundo Tethyas undae vagae lunaribus aestuat horis: Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas, Erigat Oceanum, fluctusque ad sydera* ⁸⁰ tollat.

P H I L A R G Y R I I.

477. SIDERA. Utrum ea, quae cum caelo feruntur infixa; an vaga, quae contraria caelo cursus conficiunt. An omnes caeli viae notae sunt. A sinistra austru, septentriones a dextra. Quod vulgo dicunt, laborat Luna. Hinc Varro in ⁸¹ Cynistore: *Eclipsis quando fit, cur luna labores: & si hoc ridicule credunt, dicant, quid laborant.*

478. DEFECTUS. *Varios defectus*, secundum Epicurum, qui ait: non unam causam pronuntiant, qua Sol deficere videtur, sed varias. Potest enim fieri, ut extingatur, ut longius recedat, ut aliquod eum corpus abscondat. LUNAE autem LABORES dicit, cum demittit lumen.

479. MARIA ALTA &c. Celsus Oceanum significari ait, qui aestu suo diffudit terram inter Mauritaniam, & Hispaniam, ut hoc sit, *objicibus ruptis.*

V A R I O R U M.

sus. HEINS. Et ita fere omnes nostri. *percussos* Menag. pr.

478. DEFECTUS. Vid. Macrob. I. de Som. Scip. 15.

⁶⁶ circulos VII. G. ⁶⁷ contingunt V. L. Vof. R. B. Fabr. ⁶⁸ variae. interdum duobus B. ⁶⁹ sunt errores, quibus non recte &c. G. ⁷⁰ in XIII. Len. G. ⁷¹ ventus per concava terrae concitantur (concitatus) terras movere G. est fragmentum ex incertis libris Sallustii, quod servavit Isidorus in libro de natura rerum. sed ubi in editione Jac. du Breul. legitur, *velut per cava terrae praecipitati, ruptis aliquot montes, tumuli sedere.* lib. XIV. Orig. cap. I. dedit nobis, *venti per concava terrae praecipitati*, &c. relatum inter fragmenta libri VI. ubi Curtius, *ventis per cava terrae citatis, r. a. m. tumuli* &c. *sederunt.* vide Carrion. ad fragm. lib. VI. ⁷² citati Steph. Dan. citatis R. Vof. ⁷³ aërem per. G. ⁷⁴ vasa. ut G. vasa aquae Fabr. al. vasa quae B. ⁷⁵ fongonidem B. ⁷⁶ corruptis R. disruptis G. ⁷⁷ Calpa V. L. Vof. R. ⁷⁸ immititur G. ⁷⁹ *tumuerunt* L. V. ⁸⁰ Ducat. V. L. Vof. R. sed V. & Vof. addunt, *Quaerite quos agitat mundi labor.* ⁸¹ Cynistore Vossius, & ita Rurgerf. VI. Var. Lect. 15.

Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obster.
 Sin, has ne possim naturae adcedere partes,
 Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis;
 485 Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes;
 Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi,

Sper-

SERVII.

481. ⁸¹ [QUID. Ob quam causam.] TANTUM OCEANO PROPERENT SE TINGERE SOLES HYBERNI. Circulorum hoc ⁸³ efficit ratio, ut etiam in Aeneide I. 745. diximus. ⁸⁴ SOLES.

482. ⁸⁵ TARDIS MORA NOCTIBUS. Tarde venientibus, id est aestivis ⁸⁶ [dixisse videtur, ne bis unum tempus significaret.]

483. SIN HAS NE POSSIM NATURAE ACCEDERE PARTES. ⁸⁷ Physicae philosophiae ⁸⁸ partes: unde sunt illa, quae dixit.

484. FRIGIDUS OBSTITERIT CIRCUM PRAECORDIA SANGUIS. Secundum ⁸⁹ physicos, qui dicunt, stultos homines esse frigidioris sanguinis: prudentes, ⁹⁰ calidioris. Unde & senes, in quibus jam friget; & pueri, in ⁹¹ quibus necdum calet, minus sapiunt.

485. ⁹² [MIHI PLACEANT. Pro, cuilibet.]

486. INGLORIUS. Comparatione philosophiae. Sic in Aeneide XII. 597. *Et mutas agitare inglorius artes.* Non quod nulla gloria medicinae est; sed quod minor, quam divinitatis & ⁹³ augurandi, quae ei Apollo obtulerat munera, ut XII. 394. *Augurium citharamque dedit, celereque sagittas.*

PHILARGYRII.

481. QUID TANTUM OCEANO PROPERENT &c. Causa brevium dierum est, quod signa hyemalia transversa oriantur, atque occidunt: causa longorum dierum, quod aestiva recta oriantur, & occidunt.

482. TARDIS. *Tardis noctibus*, id est, tarde venientibus, id est, aestivis.

VARIORUM.

15. NANSIUS. *Laboris* Mentelii alter & m. pr.

479. TUMESCENT. *Tumescunt* Vossianus prior.

480. OBJICIBUS RUPTIS. *Obicibus* legisse Sulpicium Apollinarem hoc loco testatur Gellius Noct. Artic. cap. XVII. lib. IV. HEINS. Ita Rapius, Parrhaf. Voss. & alii; & Edd. Junct. Ald. & R. Steph. & aliae, & ita aliis locis in hac voce variare solent Librarii. Senec. Herc. Furent. 238.

*Utrinque montes solvit, ac rupto obice
 Latum ruenti fecit Oceano viam.*

ut magnus Gronovius adducto hoc Virgillii loco corripbat. quam emendationem se patri suggestisse filius gloriatur ad Livii lib. I. 37. BURM.

Ibid. RESIDANT. *Resident* primus Morel. *residunt* Ed. P. Danielis.

481. PROPERENT. *Properant* Ed. Junct.

483. NE POSSIM. Non quartus Moreti & Vratil. & Francianus. cum fragm. Moreti.

484. FRIGIDUS. Imitatur haec Lucan. II. 557. *Fervidus haec iterum circum praecordia sanguis Incaluit.*

486. FLUMINA AMEM. Saepe utuntur hoc verbo *amare*, pro *colere*, sedes habere, habitare, ut hic optat Poeta ad flumina & silvas habitare, & aevum degere. sic Serv. III. Ecl. 61. *ille colit terras*, explicat per *amat*. Silius XII. 526.

Allifanus lutebo

*Haud inamatus aget, Nymphisque habitata
 Casinis,*

Rura.

noster III. Aen. 134.

Hor-

⁸¹ desunt L. V. R. Vof. B. ⁸³ fecit V. ut etiam in eodem d. G. ⁸⁴ SOLES HYBERNI. Hiberni nobis cum sint soles, antipodis nostris aestivi: nam qui veram (f. Sphaeram) scripserunt, diversa nos ab illis uno tempore pati dicunt. Cum enim Sol sive ejusmodi, sive illius excedit regiones, mutantur diversitate cardinis G. ⁸⁵ id est, aestivis, tarde venientibus Fabr. al. tarde venientibus accipiendum, unde & aestivis. Cod. Urf. ⁸⁶ desunt V. L. B. Vof. Steph. Dan. Fabr. al. ⁸⁷ Physice scimus: unde occurrunt, quem dixit tardis noctibus, tarde venientibus in hieme G. ⁸⁸ desunt L. V. B. Vof. R. Steph. Dan. ⁸⁹ Philosophos G. ⁹⁰ calidi V. L. Vof. R. B. Steph. Dan. Fabr. al. ⁹¹ quibus valet G. ⁹² desunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. Fabr. al. ⁹³ Augurandi V. L. Vof. B.

Spercheosque, & virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Haemi
Sistat, & ingenti ramorum protegat umbra!

490 Felix, qui potuit rerum cognoscere causas:
Atque metus omnis & inexorabile fatum

Sub-

SERVII.

487. SPERCHTUSQUE. Fluvius Thessaliae. ⁹⁴

488. TAYGETA. ⁹⁵ Mons Laconum, Libero & Bacchis sacratus. HAEMI. ⁹⁷ Montis Thessaliae, in quo etiam sunt Tempe.

490. FELIX QUI POTUIT RERUM COGNOSCERE CAUSSAS. ⁹⁹ Repetitio est superioris coloris; nam hoc dicit: ¹ Et rustici felices sunt; & qui tribuunt operam philosophiae. RERUM CAUSSAS. Id est, physicam philosophiam.

491. ¹ INEXORABILE FATUM. Alibi VIII. Aen. 334. *Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum.* FATA ex fato venientia.

PHILARGYRII.

487. VIRGINIBUS BACCHATA LACAENIS. Ubi bacchatae sunt. Et non haec optat, sed talia: ⁺ [Bacchi enim orgia in montibus celebrari solebant a furiosis Bacchis, quae a Spartanis, quorum mons erat Taygeta, *Διρμαύας*, appellabantur.]

488. QUI ME. *Qui*, pro, aliquis: & subaudiendum, Deus.

VARIORUM.

Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Ovid. XIV. 626.

Non sibi vas illa, nec amnes

Rus amat, & ramos felicia poma ferentes.
vide & quae dixi ad Gratii Cynege. 390. BURM.

Ibid. O UBI CAMPI. Aegidius Menagius in annotatis ad poemata Gallica Malherbii legit pag. 324. O ubi Tempe. HEINS. Et hoc tamquam a se inventum profert Marklandus ad Stat. v. Silv. III. 209. & praeterea Catroeus & Waddel. Anim.

Coit. p. 8. qui tamen ita citasse Torrent. ad Horatii I. Od. I. 30. notat. sed antea jam Tempe memorata ⁹. 469. fuerunt; quare nihil muto. nam campi centies nostro dicuntur plani, ut pascua, quae montibus opponuntur. ut hic *campos, flumines & Taygetum* jungit. infr. III. 353.

Aut herbae campo adparent aut arbore frondes.
& ita passim. BURM.

487. SPERCHTUSQUE. *Spercheusque* fragmentum Moreti & Menagianus alter, tum a traxit prima alter Mentelianus, atque Gudianus. in Leidensi *Sperchioque*. at in Mediceo *Spercheosque*. quam veram esse scripturam monui ad Nafonem Metam. I. ⁹. 579. hinc *Nymphae Spercheides*, non *Sperchiades*, eidem Nafoni. *Σπέρχης*, Spercheus, quomodo *Ἀλφειός*, Alpheus, *Πηνειός* Peneus, similiaque. apud Nonium Marcellum in *bacchari*, *Sperchiusque* legitur quidem, sed consulendi codices vetusti, si cum vulgatis consentiant. Priscianus quoque libro secundo vulgatam amplectitur. ubi notat dici *dios*, *Chios*, *Phthius*, *Arius*, *Lyaius*, *Sperchius*. HEINS. *Sperchius & virginibus* Francianus. Parrhaf. & fragm. Moreti & Venet.

Ibid. BACCHATA. Vid. ad lib. III. Aen. 125.

488. GELIDIS IN VALLIBUS HAEMI. *Gelidis convallibus* Mediceus. forte *gelidi*. HEINS. Si Virgilius scripsit *Oetae*, nota Servii locum habet; si vero scripsit *Haemi*, ut vulgata exemplaria nobis exhibent, inepta est. FABER. Sed vide supr. lib. I. 490.

490. FELIX, QUI. Hos tres versus Dogmata Epicuri complecti, quibus neque providentiam, neque Fatum, neque animae immortalitatem statu-

bat,

94 BACCHATA. Figura elegans. hoc est, in quibus virgines Bacchatae sunt. *Bacchantes* dicuntur in Baccho (Bacchi vel Bacchico) convivio ludentes G. 95 mons & civitas G. 96 Baccho Vof. L. V. R. Steph. Dan. Fabr. al. Baccho consecratus, unde descendit *Sperchius* G. consecratus etiam Fabr. al. 97 mons G. vid. ad Ecl. IV. 13. 98 in qua sunt Tempe L. R. Vof. B. 99 jam vero repetitionem facit G. 1 Sermonis V. L. R. Vof. 2 quod G. 3 MATUS OMNIA. Qui ex fato veniunt: calcavit pedibus fatum, quoniam Virgilius Epicureus est, hoc ait. quia Stoici dicunt fatum, sed inexorabile; nemo ultra fatum vivere potest. qui sub pedibus habuit fatum rerum, id est malarum, quae in urbibus per ambitionem & avaritiam. G. 4 desunt haec Edd. Daniel. & Commel. sed Amstel. Comm. & Emmenesius habent.

Yy 2

Subjecit pedibus, strepitumque Acherontis avari!
 Fortunatus & ille, Deos qui novit agrestis,
 Panaque, Silvanumque senem, Nymphasque sorores.

495 Illum non populi falces, non purpura regum
 Flexit, & infidos agitans discordia fratres;

Aut

SERVII.

492. SUBJECTI PEDIBUS. Calcavit. ACHERONTIS AVARI. Omnem mundum in mortem trahentis.

493. DEOS QUI NOVIT AGRESTES. Qui abstinet⁶ civis malis; & aut rura⁷ habitat, sicut rustici: *⁷ aut etiam, sicut philosophi, suis numinibus rura describit.

494. NYMPHASQUE SORORES. Non Panis vel Sylvani; sed inter se sorores, ut III. Aen. 678. *Aetnaeos fratres*: inter se scilicet.

495. POPULI FASCES. Honores, qui a populo⁸ praestabantur. Proprie autem locutus est, ut *fasces populi, regum purpuram* diceret.

396. INFIDOS AGITANS DISCORDIA FRATRES. *Discordiam* posuit pro avaritia. ⁹ Ab eo, quod praecedit, id quod sequitur. *Infidos autem fratres*, ideo ait, quod avaritiae causa dissentiant.¹⁰

PHILARGYRII.

492. STREPITUMQUE ACHERONTIS. Id est, opinionem formidolosam, quae vulgo est, de Acheronte.

VARIORUM.

bat, censet Cl. Bentlejus in animadversionibus ad librum de Libertate cogitandi, quem vernacula lingua edidit anno 1716. & cujus excerpta nobis dedit auctor Bibliothecae Anglicae Tom. I. part. II. pag. 418. Lutatius ad Stat. VI. Theb. 360. propter disputantium discordantes opiniones, dicta haec esse scribit. Catroeus hoc tempore, extremo vero vitae, voluisse Virgilium in Asiam ire, ut philosophari posset, & tunc haec addidisse secundis curis, censet. BURM.

491. INEXORABILE. Vid. VIII. Aen. 334.

494. SILVANUMQUE. *Silvarumque* Ed. Venet.

496. FRATRES. Artabazum & Tigranem vult hic indicari Catroeus. si ad certos sui temporis homines respexisse credimus Poëtam, ponit discordiam Arsacidarum intelligere. & quo possimus referre illa Horatii III. Od. 8.

*Occidit Daci Cotysonis agmen,
 Medus infestis sibi luctuosus
 Dissidet armis.*

vide quae Cl. Massonius scribit in vita Horatii ad Ann. 734. unde & possent Armeniae majoris dissidia intelligi, & ita ad annum ante mortem Poëtae referri. miror vero Catroeam, qui ubique secundam Georgicorum editionem hoc tempore datam jactat, hic noluisse Dacicum bellum, quod Lentulus confecit, admittere. Alii Romulum & Remum, alii Eteoclen & Polynicen respici putant. sed rectius sui temporis res innuere credibile est: aut generatim, corruptos sui aevi, per bella etiam civilia, in quibus fratres ab utraque parte militabant, mores respicientem, de fraternis odiis agere credam. ut apud Ovid. I. Met. 145. *Pratrum quoque gratia rara est*. ut mox §. 510. *gaudent perfusi sanguine fratrum*. & huc referri possunt verba Laelii, apud Lucan. I. 376.

*Pectore si fratris gladium, juguloque parentis
 Condere me jubeas, &c.*

est & exemplum duorum fratrum in diversis Caesaris & Pompeii castris apud eundem lib. IV. 171. & seqq. & ita hic omnia, quae cumulat, capienda: per *populi fasces*, ambitio popularis; per *purpuram regum*, adulatio aulica ad opes & potentiam acqui-

⁵ Palus infernalis, quae numquam potest satiari G. ⁶ convitiis V. ⁷ habitat, aut cum suis n. r. d. Dan. ⁸ aut cum suis numinibus B. utrobique omisis reliquis. ⁹ praestantur Steph. Dan. Fabr. al. ⁹ pro eo V. ¹⁰ Fratres Eteocles & Polynices Oedipi & Jocastae filii, cum regnum Thebanum alternis vicibus tenerent; Eteocles adeptum regnum retinuit, nec fratri restitueret, abiit. ad quod petendum Polynices cum Adraisti & Graecorum petiit auxilium, bellum Thebis movit, in quo bello pugnantes inter se fratres Eteocles, & Polynices, mutuis vulneribus interierunt. G.

Aut conjurato descendens Dacus ab Istro:

Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,

Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.

500 Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura

Spon-

S E R V I I.

497. AUT CONJURATO DESCENDENS DACUS AB ISTRO. Id est, " non eum sollicitat conjuratio Barbarorum. ISTER autem, fluvius est Scythiae. "

498. NON RES ROMANAE, PERITURAQUE REGNA. *Regna*, scilicet Barbarorum: nam duo dicit: Rusticum, nec Romanum imperium movet, id est, ad ambitum cogit: nec barbarorum regna peritura. Non enim Romano male dixit imperio: licet hoc alii dictum velint ex generali venire sententia, quod omnis magnitudo imperii periculis subjacet: unde etiam Juvenalis Sat. x. 112. ait: *Ad generum Ceteris sine caede & sanguine pauci Descendunt reges, & sicca morte tyranni.*

499. AUT DOLUIT MISERANS INOPEM, AUT INVIDIT HABENTI. Cicero in " Tusculanorum quinto libro hoc tractat, " dicens: *In quem cadit una mentis perturbatio, posse in eum omnes cadere: sicut potest omni virtute pollere, cui virtus una contingeris:* unde nunc Virgilius noluit rustico assignare misericordiam; ne ei daret etiam caeteras animi passiones, quas novimus & a bonis, & a malis rebus venire. A bonis opinatis duas: unam praesentis temporis, ut gaudium: & unam futuri, ut spem. A malis similiter duas: unam praesentis, ut dolorem: & unam futuri, ut " metum: quas passiones esse animi non dubium est: unde " & ipse ait in sexto vi. 733. *Hinc metum, cupiuntque, dolent, gaudentque.* Sallustius etiam in Catilinae bello cap. L. ait: *Omnem hominem, qui de rebus dubiis consultat, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet. Nam animus haud facile verum providet, ubi illa " officiunt.* Ergo aut secundum Ciceronis tractatum hoc dixit: " [aut, quod absolutius est, intelligamus ideo rusti-

cum paupertatem non dolere, quod eam malum] esse non credit; sed munus deorum. Lucanus de paupertate lib. v. 528. *Et " munera nondum Intellecta Deum.* Est & aliud, quod possumus accipere; ideo rusticum nec bonis, nec malis alienis moveri; " quia ejus non interest; quippe qui " ab urbibus est remotus.

P H I L A R G Y R I I.

497. DESCENDENS DACUS AB ISTRO. Aufidius Modestus legisse se affirmabat, hunc morem esse Dacorum: ut cum ad bella proficiscerentur, non prius rem caperent, quam de Istro certum modum haurientes ore, in modum sacri vini, jurarent, non se ad patriae sedem regressuros, nisi hostibus caesis: & idcirco Virgilium familiari sibi hypallage usum dixisse: *Istrum conjuratum*, apud quem Daci conjurare consueverunt.

499. AUT DOLUIT. Non crudelem rusticum inducit, qui inopis non misereatur; sed qui sciens paupertatem malum non esse, pauperis non doleat sortem: & ideo adjecit, *aut invidit habenti*, quia non invidet, sciens divitias bonas non esse.

V A R I O R U M.

quirenda; per *Dacos* metus ab instantis hostis periculo; &c. intelligenda. ut & quae mox quasi repetit y. 510. de fratribus & alia. ceterum pro discordia erat in secundo Moretano *invidia*; contra rationem metri. BURM.

497. DESCENDENS. *Descendens* Venetus & alter Rottendorphius & alius, & Francianus & Ed. Venet. *Et conjurato* Acron. ad Horat. i. Od. 35: & iii. Od. 6. *descendens* non mutandum docet imitatio Claudiani i. in Rufin. 112.

Mix-

11 non sollicitatur conjuratione G. 12 convenerunt enim jurejurando ultra fluvium Istrum, & coeperunt Romanos petere, sed jussu Augusti ab Agrippa sunt projecti G. 13 Tusculanorum V. L. Vof. B. 14 deest iisdem. 15 metus, quos omnes passiones Cod. Urs. 16 etiam ipse V. L. R. Vof. B. 17 officiunt Vof. 18 desunt B. solutius V. 19 munere V. Vof. R. B. 20 quod eis G. quia eis V. Vof. R. B. 21 deest G. vid. ad Suet. Tiber. xxxv. & xl. & ad Ecl. viii. 44. apud Columell. praefat. lib. x. ex Mss. *paupertas submotae pretiosioribus cibis.* BURM. Addit G. non tantum dicunt (dicit) rusticum, ut inopi non misereretur, id est inopem in re rustica heminem esse dicit, quoniam agricolae naturalibus copiis abundant. G.

Sponte tulere sua, carpsit: nec ferrea jura,
 Infanumque forum, aut populi tabularia vidit.
 Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
 In ferrum, penetrant aulas, & limina regum:

505 Hic

SERVII.

501. FERREA JURA. Dura, inexorabilia, ²² immutabilia.

502. INSANUMQUE FORUM. Litigiosum. POPULI TABULARIA. ²³ Ubi Aëtus publici continentur. Significat autem templum Saturni, ²⁴ in quo & aerarium fuerat, ²⁵ & ubi reponebantur Acta, quae susceptis liberis faciebant parentes. Juvenalis IX. 84. Tollis enim, & titulis Aëtorum ²⁶ aspergere gaudes Argumenta viri.

503. CAECA FRETA. Subito in tempestatem surgentia.

504. PENETRANT AULAS ET LIMINA REGUM. Profitentur satellitium. *Limina* autem ait interiorum familiaritatem. Sic Turnus VII. 579. *Stripem admisseri Phrygiam, se limine pelli.* PETIT EXCIDIIUS URBEM. Incertum, alienam, an suam.

PHILARGYRII.

501. FERREA JURA. Quia veniam dare non norit.

502. TABULARIA. Negotia publica, & rationes populi, quae in tabulis scribuntur, unde tabularia dicta. VIDIT: expertus est, ut XI. Aen. 263. *Illic Aetneus vidit Cyclopes Ulyxes.*

VARIORUM.

Nixtis descendens Sarmata Dacis.

ex montanis enim regionibus irruerant in fines Romanos. *conjuratus Ister* an dicatur ideo, ut Philargyrius explicat, nescio. nam ita & apud Statium, similis ritus ad montem deberet statui, qui I. Theb. 20. *Et conjurato dejectos vertice Dacos* dixit. ubi Lipsius ad Tacit. I. Hist. 2. montem quemdam *Ister* pro deo a Dacis cultum nobis obtrudit, cum *mons conjuratus* nihil aliud mihi esse videatur, quam habitantes in montanis regionibus Daci, qui conjuraverunt in exitium P. R. vid. mox ad III. 7. 30. ut hic *Ister conjuratus* sint accolae Istri, ad quem pertinent Daci, jurati hostes Romanorum. fortasse Getas & Gelonos intel-

ligit, qui saepe cum Dacis confusi. vel, ut Cl. Massonius, Scythas & Gelonos, ab Horatio Dacis junctos docet. ut vero hic *descendere*, ita *decurrere* Lucan. VIII. 224.

Passus Achæmennis late decurrere campis.

ut ibi legendum esse credimus ex Mss. BURM.

499. AUT DOLUIT MISERANS INOPEM, AUT ENVIDIT HABENTI. Hunc versum non intellexit Servius. FABER. *Miserans aut non invidit habenti*, Zulichem. non puto hujus loci sensum perspicisse interpretes, qui rusticos hos nobis ut Philosophos, & Stoicos inducunt, qui nullis animi adfectionibus moventur, quibus credo eos aeque obnoxios fuisse credidos a Virgilio, ac reliquos homines. sed hoc velle Poëtam credo, ideo eos minus inquietari his motibus animi, quia non eorum oculis & mentibus obversantur illa, quae in urbibus sollicitos habent incolas: ibi ingens multitudo inopum & mendicorum misericordiam, conspicientibus eorum miseras, movet, & contra insolentia, superbia, luxuria divinum invidiam provocat. Rure, ubi rustici contenti naturalibus bonis & fructibus, quos arbores & arva suppediunt, vid. mox 7. 523. vivere solent, & nullos vel raros vident inopes & mendicos, ideo nec dolere miserantes solent; paucos etiam vel nullos ita divitiis adfluentes, ut invidere illis, aequae commode viventes atque locupletissimi, cogantur. Non ergo locus aut occasio est movendi has adfectiones, quia unicuique quod satis est, sufficit, nec plura desiderant. Mendicitas ibi nulla, ergo nec misericordiae locus est: *avaritia & habendi* (vid. ad Phaedr. Prolog. lib. III. & v. 4.) cupidus apud illos nulla est, & hoc obscure ex Servii ultimis verbis, melius quam ex prioribus, intelligitur, si legatur, cum Mss. *Nec bonis, nec malis alienis moveri, quia eis non interest, quippe qui ab urbibus est remotus.* male nunc legitur *quia ejus non interest.* sed non *interest*, non praeciens est, non videt illa bona, nec mala rure suo, quae in urbe

22 nihil poenitentia G. 23 ubi populus continetur. significat &c. G. 24 in quo aerarium Cod. Urf. in quo aereum G. 25 & reponabant Vof. B. & retinebantur R. & reponerat. B. 26 *aspergere* B. Cod. Urf. *audiam* etiam B. 27 item tabularia, quae sunt in summis murorum G.

505 Hic petit excidiis urbem, miserosque Penatis;
 Ut gemma bibat, & Sarrano indormiat ostro.
 Condit opes alius, defossoque incubat auro.
 Hic stupet adtonitus Rostris: hunc plausus hiantem
 Per cuneos (geminatus enim) plebisque patrumque

510 Cor-

SERVII.

506. GEMMA BIBAT. Gemmeo poculo, ²⁸ non gemmato. SARRANO DORMIAT OSTRO. Tyria purpura, quae enim nunc Tyros dicitur, olim *Sarra* vocabatur; a pisce quodam, qui illic abundat: quem lingua sua *Sar* appellant. Juvenalis x. 37. *Aus pectus Sarrana ferentem Ex humeris aulae togae.*

508. HIC STUPET ATTONITUS ROSTRIS. Scilicet, ut ²⁹ concionetur.

509. PER CUNEOS, GEMINATUS ENIM, PLEBISQUE PATRUMQUE CORRIPUIT. ³⁰ [Ordo est] Corripuit enim hunc geminatus per cuneos plausus, & plebis & patrum. ³¹

PHILARGYRII.

508. HUNC PLAUSUS HIANTEM. Sensus: hic audet concionari, & in rostris conventum populi, favoremque miratur.

VARIORUM.

urbe quotidie in oculos incurunt. idem ex Codice G. claris cognoscitur. praeterea *inopem & habentem* hic explicare possumus, ut supr. lib. i. 373. *inprudens* exposuimus; id est quasi, veluti sint inopes & divites; sed quum illi apud eos non conspiciantur, non magis illis moveri dicit, quam bella externa & civilia, forum, tabularia &c. quae ignorant, illos sollicitos habent. *doluit* vero & *invidit*, non absolute capiendum, sed pro non cogitur, non solet dolere, vel invidere, ut saepius alibi. Opponit itaque felicitatem rusticorum, qui non vident tot miseras, & ideo misericordiae, nec vident divitias insolentes, & ideo invidiae occasione carent, infelicitati urbanorum, quorum adfectiones & motus mentis quotidie ad adspectum inopum & divitum agitantur. BURM.

500. VOLENTIA. *Valentia* Venetus.

501. SPONTE TULERE SUA, CARPSIT. *Carpsit* Macrobius Saturnalium vi. capite primo. HEINS.

502. VIDIT. *Tradit* Vratif.

503. CAECA. *Rauca* Leidenfis.

504. PENETRANT. *Penetrantque* Menagii prior a manu secunda.

505. URBEM. Romam. forte Gracchum, Catilinam & similes intelligit. BURM.

Ibid. MISEROSQUE. *Patrisque* Parrhaf.

506. ET SARRANO DORMIAT OSTRO. *Indormiat* Mediceus. quomodo apud Horatium Epod. v. *Indormis unctis omnium cubilibus.* & lib. i. Satyra i. 70. *congestis undique saccis Indormis.* Petronius cap. LXXIX. *indormis alienis amplexibus oblitus juris humani.* Curtius lib. vi. cap. 10. *malis suis indormire.* usus est & Tullius eodem verbo non semel. vulgatam tamen scripturam, hoc loco expresserunt Macrobius Saturnal. vi. cap. primo. & Scholiafles Statii. i. Theb. 149. videtur tamen pro Mediceo codice facere exemplum Varii, quod Maronem resperisse Macrobius contendit, *Incubet & Tyriis atque ex solido bibat auro.* Plinius lib. i. Epist. ii. *quod me longae desideriae indormientem excitavit.* HEINS. *Serrano* Mediceus a manu prima. *sarano* Parrhaf. *serano* Rottend.

508. ROSTRIS. Gloss. Reg. id est, labiis.

Ibid. HUNC. *Hic* Mediceus.

509. GEMINATUR ENIM. *Geminatus* ex scriptis omnibus. quomodo & apud Nonium Marcellum in *biare* circumfertur. Nec aliter castigandum esse jam monui ad Aeneidos librum decimum §. 874. HEINS. Catroeus haec intelligit de Poëtis, quibus fabulas docentibus adplaudi solet; quod ego ex verbis Poëtae exculpere vix possum: nec de Actoribus agi purem, sed de ambittiosis Romanorum ducibus & proceribus, qui sibi in Theatrum venientibus adfurgi & adplaudi maxime cupiebant. ut notum de Pompejo, quem hic innuere potuit Maro. de quo Lucan. lib. i. 137.

Plau-

²⁸ non geminato V. male. vide Salmas. Exerc. Plin. pag. 170. ²⁹ concionaretur, de Clomona videatur dicere. hi attendi videntur, juxta quos flumen decedit (sulmen decedit) qui timore superant. G. ³⁰ desunt L. Vef. B. E. ³¹ de Pompejo videtur ludi (dici) G.

510 Corripuit: gaudent perfusi sanguine fratrum,
 Exsilioque domos & dulcia limina mutant;
 Atque alio patriam quaerunt sub sole jacentem.
 Agricola incurvo terram dimovit aratro:
 Hinc anni labor: hinc patriam parvosque nepotes
 515 Sustinet: hinc armenta boum, meritosque juvencos.
 Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,

Aut

SERVI.

511. EXILIOQUE DOMOS. ³² Voluntario scilicet, propter avaritiam. ³³

512. ALIO SUB SOLE. Sub alio climate. ³⁴

514. HINC ANNI LABOR. Ex agricultura habet totius anni substantiam. HINC PATRIAM. Donatus villam intelligit, non vera patriam.

515. MERITOSQUE JUVENTOS. ³⁵ Sui confortes laboris.

516. NEC REQUIES. Id est, nunquam potest rusticus ³⁶ omni parte destitui.

PHILARGYRII.

516. REQUIES. Nec requiescit, nec intervalum est.

VARIORUM.

Plausuque sui gaudere theatri.

& quae plura vulgo nota sunt. hi plausus vero geminati & repetiti, maxime delectabant hos, qui inhiabant popularem auram. ut *ter populus laetum crepuit theatri*, Maecenate convalescente apud Horat. II. Od. 17. vid. & lib. I. Aen. 747. & quae plura obvia, posset & ad Echo referri, quae infanum hunc sonum, quem Horat. II. Ep. 1. 202. mugitui Gargani, aut maris Tufci confert, referebat. sic lib. seq. §. 45.

Et vox adfensu nemorum ingeminata remugit.

mox Cl. Markland. ad Stat. III. Silv. II. 61. malebat, *corripit*, *hi gaudent*, motus temporum diversitate, quum reliqua *stupet*, *gaudent* &c. sint praesentis. sed toties illa tempora variant Poetae, ut haec levis sit mutandi codicum lectionem causa. si quid mutandum, posset quis *corruptis* corrigere. sed *corripere* plausus posset dici, ut morbus dicitur *corripere* aliquem, de quo ad Samonic. cap. VI. Ceterum conferenda etiam his Virgilianis illa, quae chorus apud Senec. in Hercul. Fur. §. 164. & seqq. canit, ubi manifestam videbis imitationem. BURM.

511. DOMOS. *Domus* Leidenfis & alter Rottendorphius *lumina* Zulichemius.

513. TERRAM DIMOVIT ARATRO. *Molitus* in Mediceo, ut libro primo Georg. §. 495. Adj. notas ad Eclog. v. §. 37. HEINS. *Molitus* Colotii liber, teste Ursino. *Demovit* Leid. unus & alter Rottend. male. Ovid. v. Met. 341.

Prima Ceres uncò glebam dimovit aratro.

ubi & codices *terram*, ut plenior sit imitatio, vel quia hunc Maronis locum librarii respiciebant. BURM.

514. PATRIAM. Forte intelligit, quae in subventionem patriae dantur principibus. NANS. Id est tributa & vectigalia. sed *patria* est rus, in quo natus, & educatus, tugurium. ut Ecl. I. 2. BURM.

Ibid. PARVOSQUE NEPOTES SUSTINET. *Parvosque penates* Mediceus, quod impense placet. Placeret impensius, ni *penates miseros* paullo ante jam

³² voluntariae V. G. ³³ ad luxuriam, non ad necessitatem retulit, & propter homicidia dulcia. sicut ibi Ecl. I. 3. *dulcia linquimus arva* G. ³⁴ Hyperbolice *isto sub sole* dixit. durus nimis & barbaris imperatoribus (barbaros imperatores) describit G. ³⁵ deest B. ³⁶ ex omni Fab.

Aut foetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:

Proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.

Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis:

520 Glande sues laeti redeunt: dant arbura silvae:

Et varios ponit foetus autumnus: & alte

Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.

Interea dulces pendent circum oscula nati:

Casta pudicitiam servat domus: ubera vaccae

525 La-

SERVII.

517. CEREALIS MERGITE CULMI. Manipulos ³⁷ spicarum, *mergites* dicimus.

519. SICYONIA BACCA TRAPETIS. Oliva, ³⁸ a civitate Laconiae, *Sicyone*, ubi abundant oleae. *Trapetis* autem, ³⁹ molis mobilibus olivaribus. Et declinatur *trapetum*, sicut templum. Terentianus: *Quos super insidens* ⁴⁰ *trapetos signa gyris temperat*. Quod metrum aptum est olivam terentibus.

520. ARBUTA. Poma sylvestria. ⁴¹

523. DULCES CIRCUM OSCULA NATI. ⁴² [Id est, non solum aliis rebus, sed etiam filiorum aspectu & frequentia gaudent.] Contra illud supr. 511. *Exilioque domos & dulcia limina mutant*.

524. CASTA PUDICITIAM SERVAT DOMUS. Non, ut in urbibus, ⁴³ impudica.

PHILARGYRII.

517. MERGITE. *Mergites*, faeces culmorum spicas habentium, quas metentes brachiis finistris complectuntur: quidam *carvos* dicunt.

519. SICYONIA BACCA. Quoniam oleum Sicyonium magno in pretio est. *Sicyon*, urbs Peloponnesi. *TRAPETIS* autem, molis lapideis, ubi oliva molitur.

522. COQUITUR. Familiaris est figura, pro, coquitur, ut mitecat.

VARIORUM.

jam praecessisse essem recordatus. apud Nasonem

Met. VII. Ergo ubi coelicolae parvos tetigere penates. ubi plura. Silius Italicus lib. VII. 173. *Nec pagitum parvosque lares humilisque subire limina caelicolam secti.* HEINS. Ita & Marklandus ad Stat. I. Silv. II. 145. *nepotes* praeferebam, ne bis idem diceret. Gudianus pro diversa lectione, *Hic anni*; ut & Marklandus volebat. BURM.

516. REQUIES. Nec longum tempus intercedit, quin &c. explicat Catroeus. sed ego mallem non cessat ejus labor, donec &c. ut saepe, *nec mora nec requies.* vel nullo intervallo temporis defunt illi necessaria ad victum, quae continuo labore parat. *quin &* Menagii alter. *exuberat* quartus Moreti. *mox cerealis* Gudianus. *& cerealis* Menagian. alter. BURM.

518. ATQUE HORREA VINCAT. *Aut horrea* Mediceus a manu prima. HEINS. Ita & Zulichemius.

520. ARBUTA. *Ardua* Gudianus pro diversa lectione. *redeunt laeti* Rufinianus de Schem. Lex. p. 30.

521. PONIT. Scilicet in mensis: *positae* enim & *appositae* dapes, vina &c. proprie. vid. Heinf. ad Ovid. I. Art. 231. vel Autumnus ponit, id est maturos fructus decerpandos dat, quia diutius eos ferre recusat, & nisi carpantur, dejicit. BURM.

523. PENDENT DULCES. *Dulces pendent* omnes fere scripti. & ita jam Dan. Heinsius edidit.

525. DE-

37 *spicarum* V. L. Vof. B. addit huic notae, a mergendo *mergites*, ab abundantia spicarum. G. 38 a civitate Laconicae B. a Sicone oppido, ubi optima oliva nascuntur G. ubi abundat olea Fabr. al. ubi abundant olea Steph. Dan. 39 molis olivaribus V. L. Vof. B. Steph. Dan. Fabr. al. molis olivariis. nominativus trapetum. *Trapeta* autem sunt saxa a trahendo dicta, quibus frangitur oliva. G. 40 *trapeto* B. 41. 522 APRICIS. soli oppositis. unde & Senes solem obrigen. (orientem) amantes apricos dicimus G. vid. ad v. Aen. 128. 42 defunt L. V. R. Vof. B. Steph. Dan. 43 impudica meretrix G.

- 525 Lactea demittunt: pinguesque in gramine laeto
Inter se adversis luctantur cornibus haedi.
Ipse dies agitat festos: fufusque per herbam,
Ignis ubi in medio, & focii cratera coronant,
Te, libans, Lenaeae, vocat: pecorisque magistris
530 Velocis jaculi certamina ponit in ulmo:
Corporaque agresti nudant praedura palaeſtra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:

Hanc

SERVIL.

527. IPSE DIES AGITAT. Hic est suspendendum: & sic inferendum *festos*. nam hoc dicit, omnes dies sic habet, ut festos putes. Alii dicunt, festos dies cum religione ⁴⁴ concelebrant.

530. AGRESTI PALAESTRA. Rustica ⁴⁵ luctatione. *Palaeſtra* autem dicta est, vel ἀπὸ τοῦ πάλαι, hoc est, id est, a luctatione: vel ἀπὸ τοῦ πάλαι, hoc est, à motu urnae. nam ducti forte luctantur.

PHILARGYRII.

527. FESTOS. Non cum festi venerint, sed omnes dies, quasi festos agit, id est, laetos.

528. IGNIS UBI. In medio *ubi ignis*: & proprie CORONANTUR, usque ad coronam summam implentur.

532. HANC VITAM. Id est, aureum seculum.

VARIORUM.

525. DEMITTUNT. *Dimittunt* Moretanus secundus, tertius Rottendorphius & Francianus, qui &, *pingues in*, ut & Parrhaf.

527. FESTOS. *Fastos* Venetus. *fususque* Gudianus.

528. IN MEDIO. *In genio* Mediceus a manu prima. forte, *ignis ubi genio*. id est ara ipsi posita. BURM.

529. LENAEE. *Lenaeaeque* Voss. pr.

530. CERTAMINA. Donatus ad Terent. Adelph. II. II. 4. (ubi male ex Bucolicis hic locus citatur) differentiam tradit inter *concertationem* & *certamen*. ut illa sit actus & contentio certantium, haec

res, de qua certatur. malim *certamen* esse statum, conditionem, in qua certantes sunt. ut ita bellum & proelium differant, & *certamen* inter privatos respondeat bello, sive statui belli, *certatio* proelio adsumuletur. sic v. Aen. 66.

Prima citae Teucris ponam certamina classis.
Ecl. VII. 16.

Et certamen erat, Corydon cum Thyrside magnum.
& ita *certamen pugnae* dixit Ovid. XII. Met. 180. BURM.

531. CORPORAQUE AGRESTI. Mediceus, *Corpora*que agresti nudat *perdura palaeſtrae*. nudant etiam vetustiores Pieriani exhibebant, & ex nostris duo Moretani praestantiores, alter Mentelianus, duo Vossiani, alique tres cum Gudianus. *palaeſtrae* prae *palaeſtra* amplector. certe & Moreti fragmentum nudat *palaeſtrae*. HEINS. *Nudant prae. palaeſtra* Lutatius ad Statii VI. Theb. 827. perdant Voss. pr. Ed. Venet. & Mediol. in Regio olim nudant fuerat, sed erasa litera *n*, nudat legitur. etiam *palaeſtra* cum glossa, id est luctatione. Agrestem palaeſtram vocat, non secundum leges Gymnasii, sed naturalibus viribus nitentes luctatores. quales illi catervarii oppidani pugiles, quos opponit legitimis & ordinariis Sueton. Aug. cap. XLV. BURM.

532. HANC OLIM VETERES VITAM. Tangit hunc locum Scholiastes Persii antiquus, qui sub Cornuti circumfertur nomine, ad Saryram primam 87. sed mendose illic, *Hoc oles veteres vitam*. HEINS. *Vitam veteres* alter Moreti & Parrhaf. *voluere Sabini* Venetus.

533. E-

⁴⁴ concelebrat V. L. B. Voss. al. ⁴⁵ luctamina G.

Hanc Remus, & frater: sic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma,

535 Septemque una sibi muro circumdedit arces.

Ante etiam sceptrum Dictaei regis, & ante
Impia quam caesis gens est epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Necdum etiam audierant inflari classica, necdum

540 In-

SERVIL

533. SIC FORTIS HETRURIA CREVIT. Secundum historiam: nam constat, Tuscos usque ad fretum Siculum omnia possedisse.⁴⁶

536. ANTE ETIAM SCEPTRUM DICTAEI REGIS. Antequam regnaret Juppiter, qui est in Dictaeo monte.⁴⁷ Cretae nutritus.⁴⁸

537. IMPIA QUAM CAESIS GENS EST EPULATA JUVENCIS. Arati est hoc, qui dicit, quod majores bovem comesse nefas putabant: v. 132.⁴⁹ [Πρώτοι δὲ βοῶν ἐλάτρουσ' ἀπορύπων.]⁵⁰

539. "NEC DUM IMPOSITOS DURIS. "JUVENALIS v. Sat. 168. "Nescierant primi gladios excudere fabri.

PHILARGYRII.

533. ETRURIA. Maximum enim imperium Etruscorum in Italia fuit, ut ait Livius, ab Alpibus usque ad fretum Siculum. Unde totum mare, quod a dextra Italici litoris est, Tyrhenum dicitur. Hoc Varro doctius dividit in provincias marinas.

VARIORUM.

533. ETRURIA. Videtur intempestiva *Etruriae* mentio. sed puto in gratiam Maecenatis, cui hoc opus dicavit, dictum. BURM.

534. PULCHERRIMA RERUM. Vernaculi interpretes hanc locutionem non intellexerunt. verum est, *Romanos rerum dominos, Romam caput rerum* dici passim, pro totius orbis. sic lib. vii. 602. *maxima rerum Roma.* sed hic construi debet, *Roma facta est pulcherrima rerum*, id est omnium imperiorum, quae fuerunt, pulcherrima, beatissima, laude omni dignissima. vid. Barth. ad Stat. vii. Theb. 788. & ita homines dicuntur *pulcherrimi rerum*, prae omnibus praestantissima forma insignes. vid. ad Ovid. viii. Met. 50. sic & *tristissima rerum*, pro summa calamitate Valer. Flac. iii. 369. ubi vide adnotata. *pulcherrima* vero hic, ut Flor. iv. i. *pulcherrimum imperium.* & ii. 19. *pulcherrimus populus.* BURM.

535. SEPTEMQUE UNA. Hunc versum & in vi. Aen. 786. ponit, nec legendum est aliter ex Acron. *Arces* vocat montes Romanos propter sedes regias in iis constitutas. Aufonius in Epithalamio.

Aurea septemgeminas

Roma coronat arces.

Horatius lib. i. Car. 2. per *arces sacras* montem tantum Capitolinum intelligit, propter Jovis templum. FABRIC. Schol. Horat. ad carmen seculare videndus. *septem quae una* Ed. Junt.

536. AN-

46 ETRURIA. Eleganter Italiam Hetruriae junxit, quoniam de primo loquitur Romuli imperio. Titum collegam ejus intelligi vult. sive quod Hetrusci bellicosissimi, & gens magna fuit. secundum historias, Tuscos usque Siculum (f. Siculum fretum) omnia possedisse. Etrusci enim bellicosissimi, apud quos primum Romuli fuit imperium. G. 47 Cretensi Steph. Dan. 48 occulte Jupiter in Creta nutritus est lacte Dinusae Caprae Coritis & Corybantibus, qui ex eo Dictaeus appellatur, quod regio Cretensis dicta a monte Dictaeo. Brutone matris filia cum persequentis Minois amatoris sui vim fugiens ex hoc monte in subiectum praecipitem dejecit, & excepta retibus incolumis evasit, qua dicitur græcia decima. ideo & mons Dictaeus, non regio Dictæa appellatur, in qua honestum Diana ipsa etiam opem deulit, *Dictinna* appellata est. G. 49 desunt L. V. Vof. R. B. Steph. Dan. sed Basil. continuabat. *qui d. majores* b. c. n. putasse: Juvenalis, *nescirent* &c. 50 mire rusticos impios dixit, quia juvencos in epulas fuderunt, servandos magis ruri. G. tunc sequebatur. 51. 538. AUREUS. non aureus Saturnus. sed quia in aureo seculo regnabat G. 52 CLASSICA. Tubas, litus, (lituos) primitus enim dividebantur exercitus, postea legio: ab electione dicta G. 53 *nescirent* V. G. L. Vof. R. B. *gladius* R. *excudere* V. L. R. Vof. B. Basil. in Juvenali *excudere*. sed *procedere enses* Horat. iv. Od. ult. dixit.

540 Inpositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos inmensum spatii confecimus aequor:
Et jam tempus equum fumantia solvere colla.

SERVIL

541. ET JAM TEMPUS EQUUM FUMANTIA SOLVERE COLLA. Allegoricus hoc dicit: Debe-
mus fatigato ingenio parcere, & facere finem ⁵⁴
carmini. Sane non est comparatio, sed translatio:
sicut & in primi fine diximus. Et plerique volunt,
ideo eum dixisse hoc loco carmini Georgico ⁵⁵
finem se esse facturum, quod duo sequentes libri
pastorales sunt, non ⁵⁶ Georgici; ut etiam in pri-
ma hujus carminis parte memoravimus.

VARIORUM.

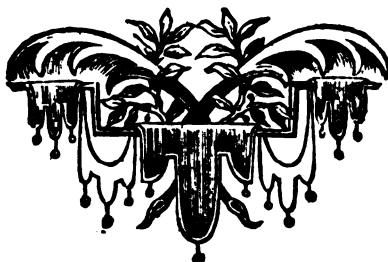
536. ANTE. *Antea* Gudian.
538. HANC VITAM IN TERRIS. Vondelius
vertit, Saturnus habitavit hanc terram, sc. Italiam,

ante Jovis regnum. Quum Cretam habitasse, in-
deque ejectum a Jove fabulae tradant. post ergo
Jovis regnum dicendum foret. sed in terris, id est,
quum Dii mixti etiam hominibus viverent in ter-
ris, id est, rure, & postea relictis terris coelum
petierunt. quod probari minime opus esse puto.
BURM.

540. INPOSITOS DURIS CREPITARE. *Imposi-
tis duris crepitare* Mediceus. HEINS. *Ensis* Me-
nagii prior.

542. FUMANTIA. *Spumantia* Parrhaf. vid. ad
Phaedr. III. 6. eadem vero in Mss. est discrepantia
apud Quintil. VIII. 6. ubi hunc locum laudat: *fu-
mantia* agnoscit etiam Beda de tropis S. S. pag.
352. BURM.

54 carminis V. L. G. Vol. R. B. 55 poem esse futurum G. 56 Geometrici G.

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C O N

LIBER TERTIUS.

E quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Pastor ab Amphryso: vos, silvae amnesque Lycei.
Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentis,

Omnia

SERVII.

1. TE QUOQUE, MAGNA PALES. Invocat deam pabuli, dicturus de animalibus: sicut de frumentis dicturus & vitibus, Cererem invocavit & Liberum. Sane non est mirandum, esse usum eum prooemio; sicut est usus in primo: nam aliud quodammodo inchoaturus est carmen, pastorale scilicet, post completum Georgicum. Deinde etiam si unum sit, scimus concessum esse scribentibus, ut iteratione prooemii legentium interdum reficiant laborem: nam & Livius frequenter innovat principia, ut: *Inventa a Gallis urbe*.² Et: *Completis consulibus*. Et Cicero in Verrinis, qui in frumentaria conciliavit auditorum animos, iteratione principii, ut: *Omnes qui alterum judicant*. PALES autem, ut diximus, dea est pabuli: quam alii Vestam; alii Matrem Deum⁴ volunt: Hanc Virgilius genere foeminino appellat. Alii, inter quos Varro, masculino⁵ genere, ut: *hic Pales*. Huic sacra solvuntur xi.⁶ Kalendarum Majorum die, quae *Palilia* vocantur.

2. PASTOR AB AMPHRYSO. *Amphrysus*, fluvius est Thessaliae,⁸ circa quem Apollo⁹ spoliatus divinitate, ob occisos Cyclopos¹⁰ Admeto regi pavisse armenta dicitur: unde eum nunc invocatur, qui *Nomius* vocatur, vel *ἀνὸς τὸ νομῆς*, id est,

a pascuis: vel *ἀνὸς τὸ νόμῳ*, id est, a lege¹¹ chordarum. SYLVAE AMNESQUE¹² LICAET. *Κατ' Ἰταλὸν* montem Arcadiae posuit: vel quia pecorosa est; vel quia Pan illic est rusticum numen.

3. CAETERA, QUAE VACUAS TENUISSENT CARMINA MENTES. Hoc est, fabulae, quae¹⁴ delectationi esse poterant, & occupare mentes curis solutas, jam descriptae a multis in omnium ore versantur.

PHILARGYRII.

3. CARMINA. Legitur &, *carmine*, &, ut puto, rectius: non enim dicit cetera carmina jam vulgata, sed *cetera omnia*, absolute, id est, ceterae omnes res vulgatae.

VARIORUM.

2. AMPHRYSO. *Amfreso* Mediceus. *Amfriso* Mentel. pr.

3. QUAE VACUAS TENUISSENT CARMINA MENTES. *Carmina* etiam Francianus. & Hein-
sius ad Ovid. i. Trist. vii. 24. non improbare videtur. mihi parum referre videtur. *Tene-
re mentes* potest & delectare exponi, ut vidimus
ad Ovid. iv. Fast. 20. & xii. Met. 167. sed quia
ad-

¹ Deest Dan. & Heinſius legebat, *complete Georgico*. ² ut Reg. L. Voſ. B. Steph. Dan. ³ *Omnes quidem iudices* Voſ. L. *omnes qui alterum i. n. d. R. a. g. alterum. vid. B. qui alterum iudices* Voſ. *qui alterum judicant* Fab. al. in Cicerone hodie 111. Verr. 1. legitur, *omnes qui alterum, iudices, in iudicium vocant*. ⁴ vocant V. Steph. Dan. Fabr. esse volunt B. ⁵ deest L. Voſ. R. B. Baſil. ⁶ Kalendarum Majas Steph. Dan. Fabr. al. x. Kal. B. ⁷ *Papilla* R. L. *Palia* B. ⁸ apud Steph. Dan. ⁹ ex-
ſpoliarus R. Voſ. L. ¹⁰ Admeti Regis L. Admetu regi Voſ. ¹¹ id est lege V. R. Voſ. L. ¹² cordarum R. Voſ. L. B. ¹³ *Lycaet* genitivus est ſingularis, & *Κατ'* Urſin. Cod. ¹⁴ delectationi V.

Omnia jam volgata. Quis aut Eurysthea durum,
 5 Aut inlaudati nescit Busiridis aras?
 Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?

Hip.

SERVII.

4. QUIS AUT EURYSTHEA DURUM? *Eury-*
stheus rex fuit Graeciae, Persei ¹⁵ genus; qui Ju-
 nonis instinctu imperabat Herculi, ut varia mon-
 stra superaret, quibus posset perire: unde eum *du-*
rum appellavit, qui potuit ad complendum odium
 novercale sufficere.

5. AUT ILLAUDATI NESCIT BUSIRIDIS A-
 RAS? *Busiris* rex fuit Aegypti: qui cum susceptos
 hospites immolaret, ab Hercule interemptus est,
 quum etiam eum voluisset occidere. Hujus ¹⁶ lau-
 des scripsit ¹⁷ Iocrates: unde *illaudati*, partici-
 pium est pro nomine: ut sit illaudabilis, non qui
 laudatus non sit: sed qui laudari non ¹⁸ meruerit:
 ut est illud in septimo Aeneidos II. *Dives inacces-*
sos ubi Solis filia lucos: pro inaccessible: non ad
 quos nullus accessit, sed ad quos nullus accedere de-
 beat. ¹⁹ [ARAS. In quibus ille hospites immolabat.]

6. CUI NON DICTUS HYLAS PUER. Id est, a
 quo. Horatius I. Od. 6. *Scriberis Vario fortis &*
hostium, Pro a Vario. *Hylas* autem focius Hercu-
 lis fuit, qui aequum profectus, raptus est a Nym-
 phis in ²⁰ Mysia. LATONIA DELOS. Insula, in qua
 Latona enixa est Apollinem & Dianam; quam in-
 sulam ante vagam Apollo, ut in tertio 76. legi-
 mus, ²¹ *Mycone celsa Gyaroque revinxit*: ²² [ubi
²³ fabulam plenius diximus] stabilem fecit.

PHILARGYRII.

5. BUSIRIDIS. *Busiris*, Aegypti rex, omnibus
 annis Jovi hospites immolabat: nam per octo an-
 nos Aegypto sterilitate laborante, Pygmalion Cy-
 prius finem futurum non ait, nisi sanguine hospitis
 litatum fuisset. Primus autem Thyestes alienigena
 immolatus originem sacrificio dedit. Alii sic: *Busi-*
ris, Neptuni filius, rex Aegypti, qui, cum Jovi
 hospites immolaret, pari exemplo mactatus est ab
 Hercule, ipsum quoque ausus aris admovere.

VARIORUM.

addit *tenere vacuas mentes*, aliquid plus significare

puto. ita nimirum novitate sua occupare mentes,
 ut praepudicata opinione carmina ejusdem generis non
 avide postea audiant vel legant, sed primum fabu-
 larum harum auctorem solum fere mirentur. ita
 Phaedrus lib. v. fab. 5. *favor jam mentes tenet*, u-
 bi vide quae dixi. & hinc *vacuas mentes* non in-
 terpretar, *otiosas*, ut Catroeus, nec etiam pejor
 aliquantum cum Vondelio, *inanes mentis imagines*,
 aut *curis solutas* cum Servio. sed quibus non an-
 tea illae fabulae occentatae fuerunt, quas nunc fa-
 stidiunt ab aliis toties dictas. & hinc in sequenti-
 bus Poëta gloriatur, se non Herculis labores &c.
 cantaturum, sed primum omnium Latinorum res
 Caesaris Augusti, quae a §. 12. enumerat, celebra-
 turum carmine: sed interim se *primum* etiam Geor-
 gica §. 40. traditurum Romanis, ut *vacuas men-*
tes, non occupatas & fatigatas, trito & vulgato
 carminis genere teneat, delectet, & occupet no-
 vitate. ita Ovid. v. Met. 284. dicit, *dulcique ani-*
mos novitate tenebo. *vacuae mentes* ergo sunt non
 ante occupatae ab aliis, qui eandem materiem tra-
 ctaverunt, sed se *inactam*, ut §. 41. aliis, nunc
 proditurum profitetur carminibus suis: *vacuae* vero
 opponuntur *obtusis*, ut de auribus solent loqui. i-
 mitatur haec non infelicit, licet verbosius justo,
 Nemesianus initio Cynegetici sui, qui §. 46. se-
 cundum explicationem nostram, ita concludit
 sua.

Haec jam magnorum praeceptis copia vatam,

Omnis & antiqui vulgata est fabula secli.

Mentis habebat hic Rottendorph. tertius BURM.

4. VULGATA. *Vulgata* Gudianus & tertius
 Mentelii. *sunt vulgata* Parrhaf. qui aut Lutatius ad
 Stat. I. Achil. 189. vitiose: sed recte ad VI. Theb.
 311. ubi & *durum* explicat, quia potuit ad com-
 plendum novercale odium sufficere, ut hic Ser-
 vius. respici vero Homerum credit Ursinus: e quo
 Iliad. T. 123. & seqq. haec fabula petenda est.
 BURM.

5. ILLAUDATI. De hac voce Gellius libro II.
 Noct.

¹⁵ vel genis V. apud Schol. Statii *Perseus* genus, & altero loco, *per se igneus*, unde Barthius, *per se segnis*. ¹⁶ laudem V.
 R. Vof. L. B. Basil. ¹⁷ Socrates Vof. L. Steph. ¹⁸ meruit Dan. ¹⁹ defunt L. R. V. Vof. B. Steph. Dan. al. ²⁰ My-
 sia, nam Messia provincia est R. in Mysiam B. ²¹ *Myconae celsa* R. Vof. V. L. B. *Myconae* Basil. leg. *Mycono celsa* & vid.
 Heinf. ad d. l. ²² defunt V. Vof. L. ²³ fabulam ejus Fabr. al.

Hippodameque, humeroque Pelops insignis eburno,
Acer equis? tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.

10 Primus ego in patriam mecum, modo vita superfit,

AO-

SERVII.

7. HIPPODAMEQUE. Graeca quae ²⁴ in ²⁵ ex-
eunt, plerumque ipsum ²⁶ in ²⁷ IA solvunt: ut, *Hip-
podame*, *Hippodamia*: *Penelope*, *Penelopia*. Fabu-
la talis est: *Hippodame* filia fuit ²⁷ Oenomai, re-
gis Elidis & Pifarum: hic equos habuit velocissi-
mos, utpote ventorum flatu creatos, ²⁶ qui procos
filiae multos necavit, sub hac conditione provoca-
tos ad curule certamen, ut aut victus traderet fi-
liam, aut ²⁷ victos necaret. Postea cum Pelopem
amasset Hippodamia, corruptit Myrtilum aurigam
patris, primi coitus pactione: qui factis cereis axi-
bus, quum, victore Pelope, a puella promissum
posceret praemium, ab ejus marito praecipitatus in
mare est, cui nomen imposuit: nam ab eo ²⁸ Myr-
tolum dicitur pelagus. HUMEROQUE PELOPS IN-
SIGNIS EBURNO. Tantalus, pater Pelopis, volens
deorum tentare divinitatem, invitatis ²⁹ eis, filium
suum epulandum apposuit, a quo omnes dii absti-
nuerunt, excepta Cerere, quae brachium ejus con-
sumpsit. ³⁰ [Postea punito Tantalo, cum dii vo-
luisent ejus filium revocare ab inferis, Ceres ei e-
burneum brachium restituit.] Quod ideo fingitur,
quia Ceres ipsa est terra; quae corpora universa
consumit, ossa tantum relervans.

8. ACER EQUIS. Victor etiam Oenomai. VIA.
Ratio ³¹ ineunda. ME QUOQUE POSSIM. Sicut
se alii sustulerunt carminis merito.

9. VICTOR. Effectus propositi & voti. Sic pau-
lo post ³² 17. *Illi victor ego*. ³³ [VOLITARE PER
ORA. Ab omnibus laudari.]

10. PRIMUS EGO IN PATRIA. Ideo *primus*,
quod ante illum nullus Mantuanus poeta fuit: aut
quia nullus exinde talis emerfit. MODO. Tantum-
modo.

VARIORUM.

Noct. Atticar. cap. vi. & Macrobius Saturnal. vi.
cap. 7. consulendi. HEINS. *Busuridis arces Me-*

diceus. H. Steph. diss. de Criticis p. 86. defendit
hic Virgilium. *laudata* vero quum dicantur omnia
summa, excellentissima. (vid. ad Ovid. xvi. Ep.
131.) *illaudata* sunt pessima & terribilia, quae
nemo debet laudare, ut ipse Servius hic & ad lib.
vii. Aen. 11. explicat. sic Sueton. Tit. viii. *me-
morabilem illam meritoque laudatam vocem edidit*:
ut ³⁴ 1. i. noster *memorandum* Apollinem vocat. ce-
terum multa talia participia olim in usu fuisse, pro
quibus postea adjectiva in *ibilis* adhibuere. ita *in-
victus* olim, deinde *invincibilis*, & similia.
BURM.

6. CUI NON DICTUS HYLAS. In Mss. Pierii
quoi. vide ad Eclog. iv. 62. *quoi non risere*, quae
illic noto. HEINS. Sed *cui* habet hic Schol.
Horat. i. Od. 21. de Hyla respici ad Theocritum,
de Delo ad Callimachum, censer Urfinus.

8. VIA EST. Deest verbum substantivum Tol-
liano. *tum danda via est*. Ed. Venet.

10. PRIMUS EGO IN PATRIA. Ex his colli-
git Catroeus, haec addidisse secundis curis Virgi-
lium, quum destinasset ire in Graeciam, ibique
triennio morari, ut Philosophiae operam daret. sed
tunc debuisset laudem ex studio sapientiae jactare
se in patriam deduxisse: agit vero de Poëticae lau-
de. quare ego de voto simplici, cui simile est illud
Ecl. iv. 54. intelligo: ut optet sibi vitam superes-
se, quo possit patriam suam Mantuam decorare. &
hinc reliqua non proprie capienda, sed figurate.
nam si *Aoniam* capias de regione Graeciae Boeo-
tia (male Thessaliam Catroeus, ibi enim Helicon
non erat) ergo & *Idumaeas palmas*, pro Phoeni-
cis cogemur capere, & inde colligere Poëtam eo
etiam proficisci in animo habuisse, quum tantum
notent praestantissimas, ut erant in Phoenicia, vel,
ut Servius, abundantissimas. nec argumentum va-
let a voce *rediens*, quod, non dicam jam, saepe
idem esse quod *venire* (vid. ad Ovid. iii. Fast.
466.)

24 in e V. 25 Oenomai R. 26 qui pro causa filiae R. 27 victor Cod. Urf. B. Steph. Fabr. 28 Myrteum R. Vof.
L. V. B. Steph. Dan. ab ejus nomine Myrt. Fabr. al. 29 deest R. Vof. L. B. Steph. 30 desunt V. R. Vof. postea Dii
punito T. cum B. Fab. postea dii petente T. quam vol. Bof. 31 deest L. R. Vof. V. B. Steph. Fabr. al. 32 desunt L.
Vof. R. B. Steph. Dan.

Aonio rediens deducam vertice Musas :

Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas :

Et viridi in campo templum de marmore ponam

Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat

15 Mincius, & tenera praetexit arundine ripas.

In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.

Illi victor ego, & Tyrio conspectus in oestro

Cen-

SERVII.

11. AONIO VERTICE. *Aonio*, Boeotio. Eliconia, ipsa est Boeotia, in qua est Elicon mons, Musis dicatus.

12. IDUMAEAS PALMAS. 33 Abundantes, quales sunt & quantae apud *Idumen*, civitatem Phoenicis, Lucanus III. 216. *Et arbusto palmarum dives Idume*.

13. 34 [VIRIDI CAMPO. Hic est campus, de quo ait II. Georg. 198. *Et qualem infelix amisit Mantua campum*.

14. PROPTER AQUAM. Id est, juxta aquam.]

16. IN MEDIO MIHI CAESAR ERIT, TEMPLUMQUE TENEBIT. Id est, ipsi templum dabo. Et verbo usus est pontificali: nam qui templum dicabat, postem tenens, dare se dicebat numini, quod 35 ab alio necesse fuerat jam teneri, & 36 ab humano jure discedere. Quod autem dicit, *in medio mihi*, ejus templum fore significat: nam semper ei sacratum numini locus est, cujus simulachrum in medio collocatur: alia enim ad ornatum tantum pertinent.

17. TYRIO CONSPECTUS I. O. In habitu pontificis: cujus se officium dicit in templi consecratione sumpturum.

PHILARGYRII.

11. AONIO. Boeotio, quod ibi primi Aones fuerunt. MUSAS. Helicon mons est Musis dicatus.

12. IDUMAEAS. Gens est Syriae. Quidam *Idumaeas palmas*, ab Iduma, quae est urbs Lydiae, palmarum ferax, dictas volunt. Plerique Idumam Syriae Judaeae civitatem credunt.

13. ET VIRIDI IN CAMPO. Hic est campus, de quo ait: *Et qualem infelix amisit Mantua campum*.

16. TENEBIT. Pro 37 possidebit. *Compos voti* autem, pro, laetus animi.

VARIORUM.

466.) unde & hic in Menagiano priore est *veniens*, in altero Rottend. *residens*. sed quia *victor* etiam figurate pro voti compote centies ponitur. (vid. mox §. 114. Ecl. ix. 5. & passim) huic vero accommodatum est verbum *rediens*, ut ad d. l. Ovidii docuimus, & alibi. Fingere ergo debemus Poëtam Neapoli hoc tempore studiis vacasse Poëticis, & ut in fine lib. iv. testatur, ibi Georgica scripisse. unde *victor*, id est voti compos, & Poëticis laude clarus, in patriam suam rediens deduceret Musas, quibus templum statueret: *vita superstes* Ed. Venet. BURM.

12. IDUMAEAS. *Idimeas* Francianus. *Idymaeas* Mediceus. *Hydimeas* Voss. prior *Idumaeas* dixit. ut lib. II. 549. *Sicyoniam baccam* & simile: non quod in Palaestinam iter meditaretur. sed quia ibi celebres palmae. vid. Cerdam. BURM.

15. MINCIUS. Multi codices *mintius*.

17. ILLI. *Illic victor ego*, Tyrio Francianus. & ita Catroeus, qui *victor* explicat de Poëta, qui carmine vicit Graecos. sed *victor*, est voti compos. & est sensus, postquam hoc carmen rite elaboravero, & supremam manum imposuero ex voto meo. *illi* potest pro *illic* capi. vid. ad lib. II. Aen. 503. & 548. sed & *illi* potest esse Caesari, in illius honorem. BURM.

20. DE-

33 abundantes quantae sunt apud B. R. L. Vof. V. Steph. Dan. al. 34 desunt R. L. Vof. V. Steph. Dan. ad §. 16. 35 ab illo R. Vof. L. V. B. Fabr. al. 36 deest R. Fabr. al. ab h. j. descendere B. 37 turbata haec credit Cl. Dorrilius, & legendum, possidebit. ILLI VICTOR: *victor* autem compos voti, ut *laetus animi*.

Centum quadrijugos agitato ad flumina currus.

Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchii,

20 Curfibus & crudo decernet Graecia cestu.

Ipse, caput tonsae foliis ornatus olivae,

Dona feram. Jam nunc sollemnis ducere pompas.

Ad delubra juvat, caesosque videre juvencos:

Vel

S E R V I I.

18. CENTUM QUADRIJUGOS AGITABO AD FLUMINA C. Id est, unius³⁸ dici exhibebo Cir-
censes ludos: quia, ut Varro dicit in libris³⁹ de
Gente populi Romani, ⁴⁰ olim xxv. missus fie-
bant: sed vicissim quatuor dicebatur aerarius, eo,
quod de collatione populi exhibebatur: qui desit
esse, postquam conferendae pecuniae est consue-
tudo sublata: unde hodieque permanet, ut ulti-
mus missus, appelletur aerarius. Ergo *centum cur-
rus* secundum antiquitatem dixit: sicut etiam *ad
flumina*. Olim enim in littore fluminis Circaes
⁴¹ agitabantur: in altero latere positus gladiis, ut ab
utroque parte esset ignaviae praefens periculum:
unde & Circaes dicti sunt, ⁴² quia exhibebantur
in circuitu ensibus positus: licet alii a circumeundo
dicant Circaes vocari.

19. CUNCTA MIHI. In honorem meum. Et hoc
dicit: Ex aliis agonibus⁴³ ad me certatura Graeco-
rum multitudo conveniet. Per ALPHEUM autem,
Jovis Olympici agonem significat: nam *Alpheus*
fluvius est Elidis, quae civitas juxta Pisas est, in
qua colitur Olympicus Juppiter. LUCOSQUE MO-
LORCHI. Id est, sylvam Nemeam, in qua celebra-
tur agon in honorem Archemori, ⁴⁴ [cujusdam
pastoris.] *Molorchus* autem pastor fuit, qui Hercu-
lem, venientem ad occidendum Nemeum leonem,
suscepit hospitio. ⁴⁵ [Eos autem ludos acci-
pimus per *Alpheum*, qui Olympici dicuntur: per
lucos Molorchii, eos, qui *Nemea* vocantur.]

20. CRUDO CAESTU. Duro, ut v. Aen. 69.
Sen crudo fidis pugnam committere caestu. TONSAE

OLIVAE. Minutis foliis compositae, ut i. Aen. 702.
⁴⁶ *Tonsisque ferunt mantilia villis.* Habiturum ⁴⁷
se autem coronam ⁴⁸ tonsilem dicit, ⁴⁹ [ut Cicero
in Pison. cap. VIII. *Cum saltatrice⁵⁰ tonsa.*]
23. ⁵¹ [DELUBRA. Deorum templa. JUVAT.
Delectat. CAESOS JUVENCOS. Immolatos in sa-
crificium.]

P H I L A R G Y R I I.

19. ALPHEUM. *Alpheus*, fluvius Elidis. Eos au-
tem ludos accipimus per Alpheum, qui olim Py-
thici dicebantur, ⁵² [vel Olympici, qui quinto
quoque anno celebrabantur.] LINQUENS. Partici-
pium instantis pro praeterito. LUDOSQUE MO-
LORCHI. Per ludos *Molorchii* accipimus eos, qui
Nemei, ubi Molorchus rex, qui Herculem ad
Nemeum leonem tendentem recepit hospitio.

21. TONSAE. Compositum, ut Cicero: *Cum
saltatrice tonsa.*

V A R I O R U M.

20. DECERTET. *Decernit* vetustiores. nonnulli
tamen & *decertat*. quomodo & Mediceus a secun-
da manu. HEINS. *Decernit* Mentelius prior. &
Francianus. *decertat*, & superscriptum *decertat*.
Parrhas. & ita Ed. Venet. & Mediol. *Graecia lu-
do Zulichemius*. vid. VII. Aen. 525. & ad Val.
Flac. IV. 193. & VIII. 319. Senec. v. de Benef. 3.
etiam *decernere cestu* dixit. BURM.

22. DONA. Carroeus, praemia victoribus dabo in
ludis

38 Dei V. 39 de gente prim. R. quod natum est P. R. id est Populi Romani: nam ita erat in Vof. in B. de gente Pri.
de rebus P. Rom. Fabr. al. 40 olim xxv. missus appellati: aerarius, ergo centum currus secundum ant. &c. fluminis Circaes
dicti sunt, qui exhibebantur in circuitu ensibus positus. licet &c. ad finem, reliquis omissis Vof. 41 peragebantur R. L. ex-
hibebantur Cod. Urf. agebantur B. 42 qui B. al. 43 ad me certatorum multitudo Cod. Urf. ad me c. horum m. L. R.
Vof. ad me certaturum mult. B. conveniat V. convenit Cod. Urf. Steph. 44 desunt R. V. Vof. L. B. Steph. Dan. 45 de-
sunt iisdem. 46 *tonsisque ferunt*, *apaeque ferunt* R. *mantilia* B. 47 desit V. 48 desit R. 49 desunt L. Vof. R. B.
V. Steph. Dan. nam ex Philargyrio translata. 50 desit Fabr. al. *Tonsa*, id est composita Basil. 51 desunt L. R. Vof.
B. Steph. Dan. 52 desunt Commel. & Dan. vid. Brouckhus, ad Tibul. IV. 1. 13.

Vel scaena ut versis discedat frontibus; utque

25 Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.

In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto

Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:

Atque hic undantem bello, magnumque fluentem

Ni-

SERVII.

24. VEL SCENA UT VERSIS. Apud majores theatri gradus tantum fuerunt: nam scena de lignis tantum ad tempus fiebat: unde hodieque permansit consuetudo, ut componantur pugnata, a Indorum theatralium editoribus. Scena autem quae fiebat, aut *versilis* erat, aut *ductilis*: *Versilis* tunc erat, cum subito tota machinis quibusdam convertatur, & aliam picturae faciem ostendebat. *Ductilis* tunc, cum tractis tabulatis hac atque illic species picturae nudabatur interior. Unde perite utrunque tetigit: dicens, *VERSIS DISCEDAT FRONTIBUS*: singula singulis complectens sermonibus. Quod Varro & Suetonius commemorant.

25. PURPUREA INTExTI TOLLANT AULAEA BRITANNI. Hoc secundum historiam est locutus: nam Augustus, postquam vicit Britanniam, plurimos de captivis, quos adduxerat, donavit ad officia theatralem. Dedit etiam *aulaea*, id est, ⁵³ velamina, in quibus depinxerat victorias suas: & quemadmodum Britanni, ab eo ⁵⁴ donati, eadem vela portarent: quae re vera portare consueverant: quam rem mira expressit ambiguitate, dicens, *INTExTI TOLLANT*: nam in velis ipsi erant picti, qui eadem vela portabant. *Aulaea* autem dicta sunt, ab aula Attali regis, in qua primum inventa sunt vela ingentia, postquam is populum Romanum scripsit laudat.

26. SOLIDO ELEPHANTO. ⁵⁵ Ex eboris integro, non festili. GANGARIDUM. *Gangaridae* populi sunt inter Indos & Assyrios, habitantes circa *Gangem* fluvium; unde etiam *Gangaridae* dicti sunt. Hos ⁵⁶ devicit Augustus: unde est II. Georg. 172. *Imbellem avertis Romanis arcibus Indum*. GANGARIDUM vero pro *Gangaridarum* posuit: quia hic *Gangarida* facit. Quod autem ait:

27. VICTORISQUE ARMA QUIRINI. Non est contrarium: nam, ut etiam in primo Aeneidos 292. diximus, Suetonius Tranquillus hoc de Au-

gusto commemorat: *Quodam tempore tres partes populi, consentiente senatu, obtulisse ei tria nomina: Quirini, Augusti, Caesaris. Ille ut unum eligendo, alias offenderet partes; primo Quirinus est dictus: inde Caesar: post in nominis permansit Augusti*. Unde eum Virgilius omnibus istis appellat nominibus. Nam *Quirinum*, Romanum accipere non possumus; ⁵⁷ quia *Gangaridas* penitus ignoravit.

28. UNDANTEM BELLO NILUM. Quasi non undas, sed bella portantem: propter Antonii & Cleopatrae gravissimum praedium. MAGNUMQUE FLUENTEM. Pro magno, ⁵⁸ * [nomen pro adverbio,] ut VII. Aen. 399. *Terrumque repente Clamat*.

PHILARGYRII.

27. GANGARIDUM. Id est, Indorum, a Gange fluvio.

VARIORUM.

ludis his. sed sacrificia, puto, intelligit, ut ex seq. apparet. Ovid. Ep. vi. 77.

Dona feram templis, utrum quod Isfona perdo? Hostia pro damnis concidat ista meis? ubi vide quae notavi. & alibi passim hoc sensu dona & munera occurrunt. BURM.

Ibid. DUCERE. *Deducere* Venetus & alter Menagianus, & Ed. Juntae. sed adversante metro, nisi nunc abjiciatur, sed tunc dura versus erit mensura. Ovid. XII. Ep. 151. *Pompam pater, inquit, Isfon Ducet*. & ita ille alibi. sic eborum, *sanctiam* &c. ducere. BURM.

25. TOLLANT. *Tollent* Menagius alter. *Britanni* Francianus. *intexta* Menagii prior. Britanni illi intexti & picti credendi eo habitu, ut viderentur tollere aulaea. male Servius & contra Historiae veritatem: non enim Augustus vicit Britannos, ut

⁵³ deest V. R. Vof. L. B. ⁵⁴ vela inimica Vof. L. vela inimica Basil. ⁵⁵ donati V. ⁵⁶ deest V. R. L. Vof. B. Steph. Dan. ⁵⁷ vicit V. Vof. L. R. B. Basil. ⁵⁸ aribus V. ⁵⁹ qui Vof. R. ⁵⁹ * desunt L. Vof. R. B. Steph.

Nilum, ac navali surgentis aere columnas.

- 30 Addam urbis Asiae donitas, pulsumque Niphatem,
Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diverso ex hoste tropaea,
Bisque triumphatas utroque ab litore gentis.

Sta-

SERVII.

29. AC NAVALI SURGENTES AERE COLUMNAS. Augustus, victor totius Aegypti, quam Caesar pro parte superaverat, multa ac navali certamine sustulit nostris; quibus conditis quatuor⁶⁰ efficit columnas, quae postea a Domitiano in Capitolio sunt locatae: quae hodieque conspicimus: unde ait: *Navali surgentes aere columnas*. Nam rostratos⁶¹ C. Duilius eos posuit, victis Poenis navali certamine: e quibus unam in nostris; alteram⁶² ante circum videmus a parte januarum.

30. NIPHATEM. *Niphates*, & fluvius est & mons, ut VII. Aen. 697. Et⁶³ *Cimini cum monte lacum*. Per *Niphatem* autem, populos juxta habitantes accipimus: nam nec⁶⁴ fluvius, nec mons unquam potest peli.

31. FIDENTEMQUE FUGA PARTHUM. Bene *fidentem*: tunc enim melius jaculantur sagittas.

32. RAPTA TROPAEA. Raptum & sine labore quaesita. DIVERSO autem EX HOSTE, Orientis & Occidentis⁶⁵ accipimus: unde⁶⁶ & ait: *Utroque ab litore*: Orientis, propter Gangaridarum: Occidentis, propter Britannorum triumphum.

PHILARGYRII.

29. COLUMNAS. *Columnas* dicit, quae in honorem Augusti & Agrippae rostratae constitutae sunt.

32. RAPTA. Dicendo *rapta* celeritatem victoriae ostendit.

33. UTROQUE AB LITORE. *Utroque* autem ab *litore*, id est Oceani orientalis, & occidentalis, ut sit de Aegypto & Cantabris: vel de India, & Britannia.

VARIORUM.

ut nec Indos; sed haec de apparatu bellorum Augusti

capienda, ex quibus jam victoria vaticinatur Poeta. Si enim haec a Poeta adiecta essent, postquam Indis pax esset data, sine ullo bello aut pugna, inopie pugnae mentionem faceret, quum maiestati no- minis Augusti debuisset Indorum legationem, pacem petentem, adscribere. BURM.

27. ~~Navali surgentes aere columnas~~. *Gargaridum* dicit Rottendorphius. ~~Navali surgentes aere columnas~~. *Gargaridum* pro *Gandartes* Latinos extulisse docet Salmas. Exerc. Plin. pag. 698. BURM.

28. Hic. Hinc Mentelius prior a manu secunda, etiam tertius & alter Rottendorphius Leiden- sis, Zulich. Rogius & alius. *magnusque Leiden- sis*. *furantem* Parthas. *innox aut navali fragm.* Moret.

Ibid. BELLO. Sanguine occisorum, Glossa Reg.

30. ADDAM. *Ac iuxta urbes* Ed. Venet.

Ibid. PULSUMQUE NIPHATEM. *Niphates* Me- diceus. sic *Euphrates*. idem libro IV. 961. cum Mediceo faciunt alter Mentelianus & tres alii. etiam Leidenis & Rottendorphianus tertius. praeterea & Scholiastes M. Juvenalis Satyra VI. 7. 408. HEINS. *Niphates*. Vossianus alter. fluvius vero, montes & alia loca pro populis poni vidimus ad Grar. Cyneg. 7. 100. & 314. vid. & Serv. ad II. Georg. 137. BURM.

33. UTROQUE AB LITORE GENTES. *Diverso a litore* Scholiastes Horatii Crucquianus libro primo Ode 35. HEINS. *A litore* secundus Moret- ius. & fragm. Moret. *caroque ab litore* Leidenis unus. per duo tropaea, forte intelligit duo bella, Dalmaticum & Cantabricum, quae sola per se gessit, reliqua per legatos, teste Suet. Aug. xx. & hoc *rapta manu* volunt: nam *manu* dicuntur fieri, quae ipsi facimus, non per legatos aut ministros. ut Latina nos ignorare non patiuntur, & sexcentis

ceter-

60 Efficit L. 61 Julius posuit R. Vof. B. Julius Caesar Steph. Dan. Fabr. al. Vilis Cod. Urif. pro quo ille rescribitur *Bilis*, quia ita antiqui Duillium vocabant. & ita Ciacconius ad columnam rostratam, qui & in Quinctiliano lib. 1. cap. 4. *Duillius quidam dicere Bilis ausi*, legebat. vid. Merulam ad Ennii Annal. pag. 59. BURM. 62 ante arcum Steph. al. videmus parte januarum R. 63 Cimini montem & lacum R. 64 fluvius unquam nec mons Vof. L. R. 65 deest V. 66 unde ait Steph. Dan. Fabr. unde & utroque Basil.

Stabunt & Parii lapides, spirantia signa,
 35 Assaraci proles, demissaeque ab Jove gentis
 Nomina, Trosque parens, & Trojae Cynthius auctor.
 Invidia infelix Furias amnemque severum
 Cocyti metuet, tortosque Ixionis anguis,
 Inmanemque rotam, & non exsuperabile saxum.

40 In-

SERVII.

34. STABUNT ET PARI LAPIDES, SPIRANTIA SIGNA. In templo Caesaris majorum ejus statuas dicit⁶⁷ se esse positurum, quas commendat & a pretioso marmore, & ab arte, dicens: *Spirantia signa*. sic alibi VI. Aen. 849. *Vivos ducent de marmore vultus*. Item I. Aen. 593. *Pariisue lapis circumdatur auro*.

35. ASSARACI PROLES, DEMISSAEQUE AB JOVE GENTIS NOMINA. Ponam, inquit, eorum statuas, qui a Jove usque ad Assaracum, & ab Assaraco usque ad Augustum originem ducunt. *Assaracus* autem⁶⁸ avus Anchisae, pater Capis fuit.

36. TROSQUE PARENS. Trojanorum rex, Ganymedis pater, a quo⁶⁹ & Troja nominata est. TROJAE CYNTHIUS AUCTOR. Vel Apollinem dicit, propter muros Trojae ab eo conditos: vel Cynthium, regem Trojae, quem in Troicis suis Nero commemorat.

37. INVIDIA INFELIX. Quae invidentes efficit infelices. Dicit autem se talia scripturum vel facturum, ut magnitudine sui mereantur invidiam: ipsam tamen invidiam nihil esse nocituram, timore poenarum. AMNEMQUE SEVERUM. Tristem. Contra Terentius And. V. II. 16. *Tristis severitas*⁷⁰ *inest in vultu, atque in verbis fides*.

38. TORTOSQUE IXIONIS ANGUES. Quibus videlicet Ixion est religatus ad rotam, postquam illicitos Junonis petivit⁷¹ amplexus.

PHILARGYRII.

35. AB JOVE. Ex Jove & Electra, Atlantis filia, nascitur Dardanus: ex quo⁷² Erichthonius, cujus⁷³ Tros, cujus Assaracus, cujus Laomedon, & Capis: & Laomedontis Priamus, ejus Hector, & ceteri. At Capis, Anchises: cujus Aeneas, cujus Julius, a quo Julia gens stemmate descendit ad

Caesarem. Alii sic: per Assaracum Trojanos dicit. Nam Assaracus avus Anchisae. Ennius: *Assaraco natus Capis optimus: isque pium ex se Anchisem generat*. Ergo Assaraci familia usque ad Augustum pervenit.

36. CYNTHIUS. Apollo, a Cyntho Deli monte: & utrum, quia ex oraculo ejus condita est Troja; an, quia muros ipse aedificavit, dictus Trojae auctor?

VARIORUM.

exemplis, etiam ex Marone pluribus adductis, (vid. & infr. 395.) probari posset. per *utrumque* ergo *litus* debet mare mediterraneum, quod adluit Dalmatiam, & Oceanus, qui Cantabriam, intelligi. Et Poetae saepe utriusque maris mentione facta, intelligunt aut superum & inferum, vel Mediterraneum & Oceanum, pro subjecta materia. vid. ad Ovid. I. Art. Am. 173. & ita *utrumque Neptunum* quidam capiunt apud Catullum Carm. xxxii. Paullin. III. Nat. Felic. *Quos adluit aestus uterque*. BURM.

34. STABUNT ET PARI LAPIDES. *Lapis* Mentelianus uterque, & tertius Rottendorphianus. HEINS. Ita Leidenfis & Zulichemius. *Et stabunt* Acron. ad Horat. I. Od. 19. sed Crucquianus Interpres *stabunt & Parii lapides*; ut sit appositio. BURM.

35. DEMISSAEQUE. *Dimissaeque* in Nonii Matcelli codicibus verbo *demittere*. HEINS. Ita & secundus Rottendorphius & Moreti. *demissae ab Venetus. gentes* Menagius alter. a *Jove* fragm. Moreti & Parrhas. *nomina* Ed. Junt.

36. TROJAE CYNTHIUS AUCTOR. Videndus Parrhasius ad Claudiani Raptum Prof. III. 195. & qui magistrum sequitur, Parrhasii discipulus, Alciatus VI. Parerg. 6. BURM.

37. SE-

67 deest R. Vof. L. 68 deest L. R. Vof. qui habet *Cappis*. 69 deest Steph. Dan. 70 inest vultu Steph. Dan. 71 *com-*
 plexus R. Vof. B. 72 Erichthonius hic & §. 113. Commel.

69 deest Steph. Dan. 70 inest vultu Steph. Dan. 71 *com-*
 73 Tros vel Troes, Merula ad Enn. Annal. p. 164.

- 40 Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. En age, segnis
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
45 Et vox adfensu nemorum ingeminata remugit.

Mox

SERVII.

39. ET NON EXSUPERABILE SAXUM. Quod contra montem Sisyphus volvit. Et non exsuperabile dixit, non quod ⁷⁴ superari non potest, sed quod exsuperare non valet summum montis cacumen.

40. INTEREA DRYADUM SYLVAS. Id est, donec laudandi Caesaris tempus ⁷⁵ adveniat, interim Georgica scribo. INTACTOS autem ait SALTUS, quod ante ipsum nullus Latine carmen Georgicum scripsit.

41. ⁷⁶ [HAUD MOLLIA JUSSA. Non levia; sed quae felicitatem habere possint, aut debeant: & subaudi, Sequamur, a praecedente versu; id est, prosequamur.]

42. TE SINE NIL ALTUM MENS INCHOAT. Ac si diceret: Non meo ingenio, sed tuo fretus imperio, ad hoc carmen ⁷⁷ [accessi.]

43. VOCAT INGENTI CLAMORE CITHAERON. Hortantur nos ad scribendum illi montes, qui animalibus sunt] referti. Cithaeron autem, pars ⁷⁸ est Parnassi.

44. TAYGETIQUE CANES. Id est, Lacones: nam Taygeta, civitas est Laconiae. Et hoc ideo, quia dicturus est inf. 404. Nec tibi cura canum fuerit postrema. DOMITRIXQUE EPIDAUROS EQUORUM. Epiri civitas ⁷⁹ est, equis nobilissima.

45. VOX INGEMINATA REMUGIT. Duplicata per echo. Alibi x. Ecl. 8. Non canimus sardis, respondent omnia sylvae.

PHILARGYRII.

43. CITHAERON. Mons Boeotiae.

44. TAYGETIQUE CANES. Taygetus mons Laconiae. EPIDAUROS. Civitas Peloponnesi, Asclepio sacra.

VARIORUM.

37. SEVERUM. Vid. ad Valer. Flac. III. 446.

38. TORTOSQUE IXIONIS ANGUES. Tortos Ixionis Moreti secundus. qui & Cocytum metuet. Vir doctus in Miscell. Observat. Vol. I. Tom. II. p. 269. & 391. defendit tortos Ixionis orbes, & profert etiam Marklandi conjecturam, Ixionis axes. alius ibidem malebat, tortosque Ixionis artus, vel angues, sed tandem vulgatam posse retineri putat, & Virgilium suos habuisse auctores de Anguibus ad Ixionis rotam. Ursinus ex Varrone Atacino profert, Cuius ut adspexit torta caput angue revinctum. In Menteliano pr. erat Enionis. BURM.

42. ALTUM. Altum Zulichem.

Ibid. EN AGE, SEGNES RUMPE MORAS. Segnis scripti potiores. apud Valerium Probum artis Grammaticae libro primo eia age segnes, en ejus verba. Adverbium hortantis, age, eia. Age adverbium constat duabus brevibus, ut eia age segnes Rumpe moras. Eia constat spondeo. ultima syllaba in synaloepham cadit duobus bis versibus, eia age segnes, & Hostis adest eia. Nonius tamen Marcellus in segue, agnoscit en age hic loci. HEINS.

44. TAYGETI. A Taygeto monte Laconiae, non Taygeta civitate, ut opinatur Servius. Brodaeus ad Cyneg. Oppiani lib. I. p. 39. NANSIUS. Taygeti pro Taygetii explicabat Heinf. ad Claud. III. Silic. 259. sed & Propert. III. XII. 13. dixit Taygeti crines adpersa pruina. & Claud. Conf. Mal. 291. & II. Rapt. 844. Fuga Taygeti. & Bell. Get. 193. culmina Taygeti. & Taygeton Val. Fl. I. 429. BURM.

Ibid. DOMITRIXQUE. Domitorque Zulichemius. equarum Leidenfis. vulgatam agnoscit Lutatius ad Statii IV. Theb. 123. vid. ad lib. I. 59.

46. Ac-

⁷⁴ superari non p. sed quod superari Commel. Amstel. exsuperari non p. Vol. Fabr. al. ⁷⁵ adveniet R. ⁷⁶ desunt L. Vol. R. R. Steph. Dan. ⁷⁷ desunt L. ad referti ⁷⁸ deest R. Vol. L. B. ⁷⁹ deest R. Vol. B.

Mox tamen ardentis adcingar dicere pugnas
Caesaris, & nomen famâ tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Caesar.

Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
50 Pascit equos; seu quis fortis ad aratra iuvenços,
Corpora praecipue matrum legat. Optuma torvae
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,

Et

SERVII.

46. MOX TAMEN. Id est, postquam Georgica
conscripsero. Et 81 ARDENTIS PUGNAS legendum
est: nam male quidam *ardentis*, Caesaris,
accipiunt; ut *is* communis sit syllaba.

48. TITHONI PRIMA QUOT ABEST AB ORIGINE CAESAR. Id est, tua facta tot annis celebrantur, quot anni sunt a te usque ad mundi principium. Et modo *Tithonum* pro Sole posuit, ad est, pro Titane. Nam *Tithonus*, frater Laomedontis fuit, quem praeciantem Aurora dilexit, & rapuit; a quo 82 usque ad Caesarem non valde multum 83 temporis est.

49. SEU QVIS OLYMPIACAE. Dicitur est de armentis & gregibus. Armenta autem sunt equorum & boum, quod haec animalia apta sunt armis: 84 ut scutis, boum coria; equi, paelio. Greges vero capellarum & ovium sunt. Ipse paulo post 286. 85 Haec satis armentis: superat pars altera curae, Lanigeros agitare greges hirtasque capellas. Haec tamen, 86 armenta & greges, sciendum, 87 quod plerumque confundit auctoritas. OLYMPIACAE MIRATUS PRAEMIA PALMAE. Stultioris curulis certaminis, quod geritur apud Pisas 88 in honorem Jovis Olympici.

51. CORPORA PRAECIPUE MATRUM LEGAT. Id est, magis matrum; per quod ostenditur etiam patrum corpora esse requirenda. TORVAE FORMA BOVIS. Paulo post: Et faciem tauro propior, id est, tauro similis. TORVAE. Terribilis.

52. TURPE CAPUT. Magnum, ut IV. Georg. 945. Turpes pascis sub gurgite phocas. PLURIMA CERVIX. Longa, ut I. Georg. 787. Quam se ovis plurima sylvis induat in florem.

PHILARGYRII.

47. CAESARIS. Hic distingue, ut Aeneas significasse videatur; quia una Aethiaca pugna Octaviani Caesaris fuit.

48. TITHONI. Ab infinito infinitum, quia Tithoni origo non potest comprehendi. Et satis in Caesarem blande.

52. TURPE CAPUT. Turpe autem caput, amplum, atque magnum, ac per hoc terribile.

VARIORUM.

46. ACCINGAR. *Adcingar* Gudianus.

47. FAMA TOT. Tot fama Zulichemius. Rustianus de Schematis Lexico pag. 32. Caesaris & famam & women tot. vide de similibus variationibus ad illa Ovidii VII. Epist. 5. Sed merita & famam, notas Heinfr. & quae diximus ad Quinctil. x. 3. & Phaedr. IV. 4. & etiam saepe alibi, nec non ad ipsum Maronem. BURM.

48. QUOT ABEST. Quotus est Venetus. quod abest Mediceus a manu secunda & Regius. de Tithono hic videndus Guellius.

49. MIRATUS PRAEMIA PALMAE. Pugnae legitur apud Nonium Marcellum in *Mirari* in scriptis exemplaribus constanter. HEINS. *Miratur* Menagianus alter. pugna & palma etiam commutata in Mss. v. Aen. 380. BURM.

50. FORTES AD ARATRA. Dubia constructio, an fortes iuvenços pascit ad aratra, an pascit iuvenços, fortes ad aratra. quod praeferebam. ut apud Ovid. II. Fast. 688. Vir injustus, fortis ad arma tamen. ubi vide notas. & ad Quinctil. Decl. IV. 22. & quae Cl. Drakenb. nuper ad Liv. lib. VII. 49. ad-

80 scripsero L. V. R. Vof. Fabr. al. 81 ardentis Dan. Fabr. al. quibus & deest. 82 usque Caesarem V. 83 tempus R. Vof. L. V. B. Steph. Dan. 84 & scutis R. L. B. scuto vel scutis V. 85 hoc satis L. Vof. R. V. 86 id est arm. & greges Steph. Dan. tamen arm. & g. L. Vof. R. B. nomen arm. scilicet & g. Fabr. al. 87 quia L. Vof. R. V. B. 88 in honorem B.

Et crurum tenuis a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
55 Pes etiam, & camuris hirtae sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis & albo,
Aut juga detrectans; interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,

Et

SERVII.

53. CRURUM TENUS. Usque ad crura. Et modo *tenuis* adverbium est: nam si esset praepositio, ablativo cohaereret. PALEARIA autem sunt pelles dependentes e gutture.

54. ⁸⁸ [NULLUS LATERI MODUS. Id est, habet latus grande & longum: & non dicit illum habere modum; ut ostendat, quo maior fuerit, eo bovem majorem. OMNIA MAGNA. Omnia ejus membra magna sunt.

55. PES ETIAM. Subaudi, magnus.] ET CAMURIS HIRTAE SUB CORNIBUS AURES. Id est, curvis: unde & *camuris* appellantur. Praecipit autem aures, & magnas, & hirsutas esse debere. ⁸⁹ [Camuri enim boum sunt, qui conversi introsum cornua habent: quibus contrarii *patuli*, qui cornua diversa habent, ⁹⁰ quorumque cornua terram spectant: his contrarii *licini*, qui cornua sursum habent.]

56. NEC MIHI DISPLICEAT. Litotes figura est, id est, valde placeat, ut VII. Aen. 261. *Maiores nec sperno.*

58. FACIEM TAURO PROPIOR. Imaginem, similitudinem totam.

PHILARGYRII

53. CRURUM TENUS. Hic autem *crurum tenuis*, genitivo suo apposuit, alibi ablativo, ut *pube tenuis*. Modestus, *tenuis* pro fine accipit. Sallustius: *Fine inguinum ingrediuntur mare*. PALEARIA. Unde & *paleae*, quae collum amplectuntur: & ea pars annuli, quae gemmam cohibet, propter similitudinem *palea* dicitur. Cicero de Officiis III. 9. *Cum paleam ejus annuli ad palmam converteres, a nullo videbatur.*

55. CAMURIS. *Camuri* boves sunt, qui conversi introsum cornua habent, quibus contrarii *patu-*

li, qui cornua diversa habent: *Laevi*, quorum cornua terram spectant: his contrarii *Licini*, qui cornua sursum versus reflexa habent.

56. ALBO. Divise, pro albis maculis. An potius absolute *albi* dixit, periode ac si diceret albitatem: ut est illud: II. Ecl. 41. *Sparsus etiam nunc pallibus albo.*

VARIORUM.

adduxit. mox y. 62. dicit alia constructione, *fortis aravis*. BURM.

51. OPTIMA TORVAE FORMA BOVIS. Optima in altero Menteliano. quod & Nonius Marcellus exhibet voce *Thope*. Habes elegantem bovis descriptionem apud Columellam libro VI. R. R. cap. I. HEINS.

53. TENUS A MENTO. *Tenuis armento* Vondet.

55. CAMURIS HIRTAE SUB CORNIBUS AURES. Cum cornibus Medicus, & mox, *Nec tibi displiceat*. utrumque a manu prima. apud Macrobius Saturnal. libro VI. cap. 4. *camuris sub cornibus*, ubi notat *camuris* verbum esse peregrinum, & significare, *in se redeuntibus*. Nonius, *camuris hirtae sub cornibus aures*. qui *camuris*, *obortis*, interpretatur, atque inde *cameras tota in curvitate* formata dici contendit, quod timide asseverat Macrobius, nec dissimilia est invenire apud Servium. *camuris* certe cum Nonio priores Mentelianus ac Menagianus exhibent, ut & secundus Moretanus. praestat vero Festo accedamus & Macrobio, qui *camuris* sunt ampleri. at Medicus a manu secunda *camyris*, quomodo & alter Mentelianus. Gudianus & prior Moretanus cum aliis tribus *camiris*. uterque Mentelianus alique nonnulli *camiris*, & interpretatur *curvis*, quomodo in altero

88 desunt B. L. Vol. R. V. Steph. Dan. ad & *camuris*.
89 desunt iisdem.

90 suppletum ex Philarg. laevi, quo-

Et gradiens ima verrit vestigia cauda.

- 60 Aetas Lucinam, justosque pati hymenaeos
Definit ante decem, post quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, superat gregibus dum laeta juventas,
Solve mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
65 Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
Optuma quaeque dies miseris mortalibus aevi

Pri-

SERVII.

60. LUCINAM JUSTOSQUE PATI HYMENAEOS. Hysteron proteron ⁹¹ [est: ante enim est *Hymenaeus*, post *Lucina* consequitur. Item Hysteron proteron est: *Definit ante decem, post quatuor incipit annos.*] Ante enim incipit, post definit.

62. CAETERA. Aetas scilicet, quae est vel ante quartum, vel post decimum annum. Et bene ostendit, per haec tempora posse quidem armentis, sed inutilem, provenire foeturam.

63. SUPERAT GREGIBUS DUM LAETA JUVENTUS. Dum suppetit. Et dicit ⁹² juvenili aetate eas debere concumbere; quia cito ⁹³ [deficiunt, &c] tempora meliora depereunt.

64. PECUARIA. Ab eo, quod est *pecuare*, venit: nam *pecua*, ut ait in Pompejana Cicero, (pro L. Manil. VI.) ab eo, quod est *pecu*, venit: ut *genu*, *genua*.

65. SUFFICE PROLEM. Subministra: unde etiam suffectos consules dicimus.

66. OPTIMA QUAEQUE DIES MISERIS MORTALIBUS AEVI PRIMA FUGIT. ⁹⁴ Ista sententia non solum ad animalia pertinet, sed generaliter ad omnia.

PHILARGYRII.

60. LUCINAM. *Lucina* dicta Juno, eo quod lucem nascentibus praestare dicatur. Sic Terentius Andr. III. V. 15. *Juno Lucina fer opem, serva me obsecro.*

64. PECUARIA. Non loca, sed ipsa pecora dixit: ut alibi idem usurpavit *aestiva*, pro pecoribus, quae in aestivis agunt: infr. 471. *Nec singula morbi Corpora corripiunt, sed tota aestiva repente.*

VARIORUM.

tero Vossiano pro *camuris* legebatur. HEINS.

56. NEC MIHI. *Nec tibi* Parrhaf. pro & albo, habet, & auro Zulichemius.

57. ASPERA CORNU. *Cornum* a manu prima Gudianus. sic Priscianus monet nos a Nasone relictum sub finem libri II. Metam. *cornum tenet*; de Europa taurum prehendente. HEINS. *Interdum* Leidenfis. *detrahens* Tollian. & tres alii, & Ed. priores.

58. ET FACIEM. *Facie* Rottend. alter & Voss. pr.

59. IMA. *Una* Menagius alter. *vertis* Francianus.

60. LUCINAM. *Lucinamque pati justosque hymenaeos* Zulichemius. *Aestas* Mediceus a manu prima. *justi hymenaei* sunt matura aetate initi, ut sint non inanes & irriti coitus. ita *justus miles, justa arma*. sic alia in re, cum *justos natura peregerit annos* Ovid. x. Met. 36. & *justa aetas* Auson. Idyll. I. *justa pondera* Ovid. II. Amor. xiv. 14. ubi vide. & Serv. ad IV. Ecl. 37. *aetas pati* dictum pro patiendi vel ad patiendum, quae pati potest. sic *tempus conari, negotium videre*, & similia illustravit Cl. Drakenb. ad Liv. III. IV. §. 9. posset tamen & construi, Aetas definit pati Lucinam, & justos hymenaeos. BURM.

63. LAETA JUVENTUS. *Juventus* a manu secunda Mediceus. quomodo & Mentelianus uterque, duo Moretani vetustiores, Gudianus & ceteri maxima ex parte tam nostri, quam Pieriani. Consultantur quae de ea voce sunt dicta Aeneidos v. 7. 398. a Nonio tamen *juventus* hic agnoscitur, si satis castigata sunt ejus exemplaria, & a Prisciano.

⁹¹ desunt B. est deest Vof. L. V. Basil. ⁹² Juvenali L. Vof. R. V. B. ⁹³ desunt L. B. R. Vof. Basil. ⁹⁴ haec scematia Fabr. al.

Prima fugit: subeunt morbi, tristisque senectus;
 Et labor, & durae rapit inclementia mortis.
 Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
 70 Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras,
 Anteveni, & subolem armento sortire quot annis.
 Nec non & pecori est idem dilectus equino.
 Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,

Prae-

SERVII.

67. SUBEUNT MORBI, TRISTISQUE SENE-
 CTUS. Naturalem ordinem tenuit, dicens; adve-
 nire ⁹⁵ morbos, post senectutem, ad ultimum
 mortem.

68. INCLEMENTIA. Inexorabilitas, & durities.

70. SEMPER ENIM REFICE. Vacat enim. Sane
 dicit ⁹⁶ ante subveniendum esse; ut, antequam per-
 eant, reparentur armenta.

71. SOBOLEM ARMENTO SORTIRE QUOTAN-
 NIS. Substitue, subministra. Et est verbum judicio-
 rum: nam ⁹⁶ * *subfortiti* dicuntur iudices, qui oc-
 cupatorum funguntur officio.

72. EST IDEM DELECTUS EQUINO. Ut ⁹⁷ ha-
 beant matres optimas. IN SPEM STATUES SUB-
 MITTERE GENTIS. Id est, quovis admissarios
 fieri. Notanda sane exquisita varietas, nam in ⁹⁸ bo-
 bus matres ante descripsit: in equis admissarios an-
 te commemorat.

PHILARGYRII.

71. SORTIRE. Quasi subfortire, & subijce. An
 potius pro elige & junge, ut uxorem fortiri dici-
 mus.

VARIORUM.

sciano. HEINS. *Fuventus* Regius.

64. PECUARIA. Ponitur pro pecudibus, & a
pecua deducitur. sic *pecua* Vart. II. de R. R. I. 3.
 & alii, quos adducit Cl. Drakenb. ad Liv. v. 48.
 BURM.

67. FUGIT. *Fuit* primus Moreti a manu prima.
 male. Cicero II. de Finibus 33. *fuit igitur vo-
 luptas corporis, & prima quaeque avolat.* ubi in-

tempestiva emendatione corrumpit locum Davi-
 sius. pro *fuit* posset ibi *fugit* legi, meliori certe
 specie. sed potius est, ut scriptos sequamur codices.
 Sabinus II. Ep. 17. *Fluxere interea pede tempora
 lapsa fugaci.* quo & pertinet illud Ovidii III. Art.
 62. *eunt anni more fluentis aquae.* & id genus
 plura. BURM.

Ibid. MORBI. *Morbus* Francianus.

69. MALIS. *Mavis* Mediceus, & *admissa* pro
amissa subsequenti proxime versu. *mavis* etiam prior
 Vossianus & Venetus noster. HEINS. *Matris* al-
 ter Rottendorph. *Mavis* Vossian. pr. & Parrhaf.
 & Ed. Venet. *semper erit* etiam Menagius prior.
 ut dictum sit, quomodo apud Propertium III.
 VII. 17.

*Est, quibus Eleae concurrat palma quadrigae,
 Est, quibus in celeres gloria nata pedes.*

ubi vid. Broukh. & fere adducor, ut credam hunc
 Atticismum a librariis expulsam hic & aliis sae-
 pe locis. hic versus desiderabatur in Franciano.
 BURM.

70. AC NE. *An ne* Rottend. sec. *commissa* Ve-
 net.

72. DELECTUS EQUINO. *Dilectus* in Mediceo
 caeterisque vetustioribus, de quo ad Nasonem, &
 paullo ante *suboles* pro *soboles*. HEINS. Pro *est*,
esto in codicis ora coniecerat Heinsius. ut *pecori*
 Venetus. de *delectu* & *dilectu*. vid. ad Ovid. x.
 Met. 224. & saepe alibi. BURM.

73. STATUIS. *Statues submittere* cum Probo in
 Arte Grammatica, & Macrobio Saturn. VI. cap. 6.
 Mediceus, & Gudianus & primus Moretanus, a-
 liique duo, tum & Mentelianus prior a manu pri-
 ma

⁹⁵ morbum, senectutem, mortem L. Vof. R. B. V. Steph. Dan-
⁹⁶ * fortiri L. B. ⁹⁷ habeat Vof. R. L. B. ⁹⁸ Bubus R. Vof. V. B.

⁹⁶ anteveniendum R. Vof. L. V. B. Fabr. al.

Praecipuum jam inde a teneris impende laborem.

75 Continuo pecoris generosi pullus in arvis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.

Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces

Audet, & ignoto sese committere ponti:

Nec vanos horret strepitus. Illi ardua cervix,

80 Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga:

Luxuriatque toris animosum pectus: honesti

Spadi-

S E R V I I.

74. ⁹⁹ [PRAECIPUUM. Maximum. IMPENDE LABOREM. Scilicet, ut ab ipsa primum aetate eligas.

75. CONTINUO. In primordio, ut ambulare incipit. PECORIS GENEROSI PULLUS. Id est, qui ex optimo genere descendit.]

76. ALTIUS INGREDITUR. Cum exultatione quadam incedit. MOLLIA CRURA REPONIT. Ennius de gruibz dicit: *Perque fabam repunt, & mollia crura reponunt.*

77. PRIMUS ET IRE VIAM. Matris praecire vestigia.

78. IGNOTO PONTI. Per quem nunquam transierat. [COMMITTERE SESE. Credere se, & ingredi. Et bis idem dixit: nam *fluvios tentare minaces*, hoc est, *ignoto sese committere ponti.*

79. NEC VANOS HORRET STREPITUS. Id est, non facile pavefcit. ARDUA CERVIX. Alta.]

80. ARGUTUM. Breve.

81. LUXURIATQUE TORIS ANIMOSUM PECTUS. * Torosum, & eminens pulpis.

V A R I O R U M.

ma ex nostris. quin & Pieriani vetustiores, etiam primus Mentelianus, ac Moretani ex nostris. aliter tamen Nonius Marcellus in *summittere. impende* mox veterrimus quisque. HEINS. Vid. hic Guellium de verbo *summittere*.

76. MOLLIA CRURA REPONIT. Sic apud Eusipidem ἀγρὸν τίθηναι κῆλον. FABER. *Reponit* exponit *componit*. Glossator Regii Cod. sed prius alte

tollit, tunc reponit in terram. imitatur hoc Silius lib. XVI. 444. *Tum mollia crura superbi Attollens gressus.* nam *reponere* est iterum ponere sublatam. ut VIII. Aen. 175. *Dapes jubet & sublata reponi Pocols.* & Horat. Art. Poët. 190. *reponit* vero non *restita* crura, sed *mollia*, id est flexa, incurvata aliquantum, ut ita *cervice reposta* Lucret. I. 36. ubi male Barth. ad Stat. III. Theb. 263. *repostam* rescribi jubet. nam & Quinctil. IV. 2. & *vocem flebant & cervicem reponunt.* ubi Gallaeus hunc Maronis locum adduxit. *mollia jam crura reponere* a natura debet equus, deinde quum discat gyros carpere & reliqua, debet *sinuare volumina cruribus*; ut y. 192. quod artis est. BURM.

77. TENTARE. Servius idem esse quod *ignoto se committere ponti* dicit. male. sed *tentare fluvios*, est in vado transitum pedibus explorare, ut solent animalia. *tentare*, ut Ovid. I. Art. 437. *cera vadum tentet.* metaphorice. BURM.

78. COMMITTERE PONTI. Mediceus a manu prima *ponto*. sic etiam prior Mentelianus, Gudianus, uterque Menagianus & quatuor alii, quod & Seneca agnoscit. sed male, si quid video. Columella libro VI. cap. 2. de bubus: *nec auditu nec visu pavidi, nec ad ingredienda flumina aut pontes formidolosi*, qui hunc Maronis locum in animo videtur habuisse. idem denuo de pullis equinis cap. 29. *Indolem licet aestimare, si bilaris, si intrepidus, si fossam sine cunctatione transilit, pontem flumenque transcendit.* ubi male legunt *Pontones*. Plinius lib. VII. cap. 43. de asinis: *Nec nisi affusos potant fontes, qui sunt in pecuariis. atque ita ut*

⁹⁹ defunt L. R. Vof. B. Steph. Dan. ad y. 76. 1 insultatione R. L. Vof. B. 2 PONTI. R. Vof. V. 3 transierat V. defunt reliqua ad y. 80. R. Vof. L. V. Steph. Dan. & B. ad 81. 4 pavefcunt, scilicet strepitus Basil. 4 * notulum B. L. R. Vof. Steph. Dan. defunt B. L. Vof. R.

Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
 Et gilvo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
 Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus;
 85 Conlectumque premens volvit sub naribus ignem:
 Densa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
 At duplex agitur per lumbos spina, cavatque
 Tellurem, & solido graviter sonat ungula cornu.

Ta-

SERVII.

82. SPADICES. Quos phoeniciatos vocant, pressos, myrteos. ⁶ [Ipsi sunt badii.] GLAUCI autem sunt felineis oculis, id est, quodam splendore perfusis. COLOR DETERRIMUS ALBIS, ET GILVO. ⁷ Atqui alibi ait XII. 84. *Qui candore nives anteirent.* Sed aliud est candidum esse, id est, quadam nitenti luce perfusum: aliud album, quod pallori constat esse vicinum. GILVUS autem, melius est color. Multi ⁸ autem ita legunt: ALBIS ET GILVO: ut non album ⁹ & gilvum: sed albogilvum vituperet, ¹⁰ [quod falsum est.] Quod si singuli colores vituperandi sunt, quanto magis mixtus utroque? id est, albogilvus.

84. TREMIT ARTUS. Figurata, pro, *artibus tremit.*

84. VOLVIT SUB NARIBUS IGNEM. Flatu indicat magnanimitatem suam.

87. DUPLEX SPINA. Aut re vera duplex, aut lata, ut I. Aen. 655. *Duplicem gemmis auroque coronam.* Item I. Georg. 172. *Et duplici aptantur dentalia dorso.*

PHILARGYRII.

82. GLAUCIQUE. *Glaucus* autem coeruleus est color, id est subviridis, albo mixtus, & quasi clarus. Nam ille sine dubio displicet, qui ex albo & gilvo constat, ut sit unum albo & gilvo. Alioqui repugnant illi XII. Aen. 84. *Qui candore nives anteirent, cursibus auras:* Et XII. Aen. 164. *Bigis it Turnus in albis.*

83. ET GILVO. ¹¹ Et *gilvo spadici*, & foenicus

est, quales sunt fructus palmarum, neque satis diluti coloris, neque nimium pressi.

VARIORUM.

ut sicco tramite ad potum eant, nec pontes transcant, per raritatem earum tralucetibus fluvii. praeterea *Primus inire viam*, est legere apud eundem Senecam Epist. 95. HEINS. *Ponto Reg.* Vratil. Franc. Voss. pr. & fragm. Moreti & Edd. Venet. Ald. & quaedam aliae. *primus & inire viam* citat Servius ad IV. Aen. 468. *inire vias dixit etiam Val. Flac. III. 628.* BURM.

79. VANOS. *Varios* Ed. Junt. & Ald.

82. GLAUCIQUE. *Glaucique* tertius Mentelius a manu prima.

Ibid. ALBIS. *Albo* Parrhaf. sed mutatio numeri frequens Maroni. & mutavit scriba, quia *Gilvo* sequitur.

84. TREMIT. *Tremet* Mentelius prior.

85. FREMENS. Ita Mediceus & Menagianus, & duo Moretani, & alter Rottendorphianus ex nostris. & unus ex praestantioribus Pierianis. diximus de hoc loco jam nonnihil Aeneidos XII. 333. *premens* tamen agnoscit Seneca Epistol. 95. HEINS. *Tremens* Francianus a manu prima.

87. AT DUPLEX. *Aut* Zulichem. & secundus Moreti. tertius Rottendorphii & Parrhaf. *lumbos* Francianus.

88. SOLIDO. Non ut distinguatur a Bovino cornu, quod bifidum & fissum. sed vult ungulam spissam, firmam, quae sonitum edit, ut cymbala. vid. Rob. Titii Contr. Lect. III. 4.

88. So-

⁵ Myrteos L. Myrteos Vof. professos myrteos Steph. Dan. Fab. al. vid. Salmaf. ad Tertul. Pall. p. 132. ⁶ de- sunt L. Vof. R. B. V. Steph. Dan. post *perfusis*, addit Salmaf. ; nam glaucum veteres dicebant album : nescio an ex Mss. ibi etiam de Gilvo agit pro *felineis* vero est *Phoeniceis* in V. ⁷ qui alibi R. ⁸ deest L. Vof. R. V. legunt, *Albi- gilvum* Urs. Cod. ⁹ vel B. L. V. R. Cod. Urs. Basil. ¹⁰ deest R. L. B. Basil. ¹¹ *artibus* R. L. ¹² *dentilia* Steph. ¹³ forte, & Gilvus badius est, ut Foenicus &c.

Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis

90 Cyllarus, & quorum Graji meminere poëtae,
Martis equi bijuges, & magni currus Achilli.

Talis & ipse jubam cervice effundit equina
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum

Pe-

SERVII.

89. AMYCLAEI DOMITUS POLLUCIS HABENIS CYLLARUS. Atqui Castor equorum domitor fuit; sed fratrem pro fratre posuit, poetica licentia, ut VI. Ecl. 79. *Quas illi Philomela dapes*, pro Progne. Item I. Aen. 236. *Revocato a sanguine Teucri*, pro Dardani. Aut certe ideo Pollucem pro Castore posuit, quia ambo licenter, & Polluces & Castores vocantur: nam & ludi, ¹⁴ & templum, & stellae, ¹⁵ Castorum ¹⁶ vocantur.

91. MARTIS EQUI. ¹⁷ Διίμους & Φόβος. Et MAGNI CURRUS ACHILLIS. Pro equis: ¹⁸ [hi sunt] ¹⁹ Balus & Xanthus.

93. CONJUGIS ADVENTU PERNIX SATURNUS. Dum cum amata Philyra Saturnus coiret, ²⁰ Ops ejus uxor advenit: cujus praesentiam veritus, se in equum convertit, qualem ²¹ potuit numen imitari. Atque ita uterque opprobrium effugerunt. Exinde natus est Chiron, dimidia parte homo, dimidia equus. Sane Ops cum de uxore Saturni dicimus, o corripitur, ut Ops Opis: cum vero de Nympha dicimus OPIS, longa est ²² o, ut IX. Aen. 867. *Opis ad aethereum* ²³ pennis auferitur Olympum. Pernix autem ad equum refertur: nam Saturni stella tardissima est. ²⁴ [Quidam Philyram in florem conversam dicunt, vel in arborem: unde liber Philyrinus dicitur, quo coronae alligantur.]

PHILARGYRII.

89. AMYCLAEI. *Amycle*, civitas Laconiae. Xanthum autem dicit & Cyllarum equos, quos Neptunus Junoni dedit: illa Castori & Polluci, ut poëtae Graeculi fabulantur.

93. PERNIX. *Pernix* autem ad equum refertur: nam tardissimus est Saturnus. SATURNUS. Saturnus cum Philyram Oceani filiam in Thessalia ada-

masset, & cum ea coiret, adventante uxore, se in equum, illam in equam convertit: atque ita uterque opprobrium effugerunt. Hinc natus est Chiron centaurus. Quidam Philyram in florem conversam esse dicunt, vel in arborem: unde liber philyrinus, quo coronae illigantur.

VARIORUM.

88. SONAT. *Quatit ungula* in Vaticano praestantissimo Pierii, quod ab Ennio est mutuatus. ex illo enim producit Macrobius libro VI. Saturnali capite primo, *totam quatit ungula terram*, &, *summo sonitu quatit ungula terram*, &, *plausu cava concutit ungula terram*. *Quatere campos equite* passim obvium in scriptoribus vetustis. Aeneidos octavo habebimus, *Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum*. Valerius Flaccus libro tertio 20. *Dindyma sanguineis famulum bacchata lacertis*, *Dum volucris quatit asper equo*. Silius libro primo 297. *Admoveret abrupto flagrantia foedere ductor Sidonius castra*, & *latos quatit agmine campos*. ita optime scripti, ubi plura diximus. Festus Avienus descriptione orbis: *Sed quatit alipedum sola semper cursus equorum*, *Pulsaque terra gemit*. HEINS. *Graviter solido Menagii pr.*

89. TALIS AMYCLAEI DOMITUS POLLUCIS HABENIS. *Amyclaeis habenis* priores Mentelianus & Menagianus, cum fragmento Moreti. in altero Rottendorphii *Amyclaeus*. HEINS. *Amyclaeis* Regius. videndus Lutatius ad Stat. VI. Theb. 328.

90. GRAJI POETAE. Homerum maxime significat, quem praeteritum a Virgilio, cum praeteritum Orphei, Musaei, Hesiodi & Theocriti memnerit, satis mirari non possum. Atqui cum multa ab his, quos nominavi, mutuatus sit, Homerus tamen

¹⁴ templi V. templum ejus Basil. ¹⁵ Castoron. L. ¹⁶ nominantur V. Vof. R. L. B. ¹⁷ dios & febos Vof. R. febos V. fobos. B. ¹⁸ defunt L. Vof. R. V. B. Steph. *pro equis* etiam defunt Fabr. al. ¹⁹ Baliarchus L. Vof. Baliarchus B. R. Urs. Cod. Steph. Dan. al. Balus Fabr. ²⁰ Opis ejus uxor, & deinde Opis non Ops Cod. Urs. ²¹ deest V. ²² deest Vof. R. L. B. Dan. Fabr. al. ²³ pennis V. Vof. B. ²⁴ defunt L. B. V. R. Vof. Steph. Dan.

Pelion hinnitu fugiens inplevit acuto.

95 Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam segnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectae.

Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
Ingratum trahit: &, si quando ad proelia ventum est,

Ut

S E R V I I.

94. PELION. Montem Thessalicae, in quo Chiron habitavit.

95. HUNC QUOQUE. Licet bonum, & tot signis probatum. MORBO GRAVIS, AUT JAM SEGNIOR. Duo sunt, quibus minuuntur corporis vires: senectus, & morbus: unde mire utrumque complexus est.

96. ABDE DOMO. In domo: nam si adverbialiter vellet ²⁵ loqui, *domi* diceret: Tale est illud in quarto 36. ²⁶ *Non Libyae; non ante Tyro.* NEC TURPI IGNOSCE SENECTAE. Cicero in Catone majore & laudat & vituperat senectutem: unde dupliciter hunc locum intelligimus: aut: *Nec ignosce turpi senectae*: aut: *Non turpi senectae ignosce*. Id est, abde & ignosce senectae, quae turpis non est: quia per naturam venit.

97. ²⁷ [FRIGIDUS. Jam per senectutem. Adhuc quidem vult concumbere; sed impeditur, defectu virium. FRUSTRAQUE LABOREM. Difficilem, & irritum.]

98. AD PRAELIA VENITUM EST. Alibi XI. Aen. 736. *Nocturna que bella.*

P H I L A R G Y R I I.

98. SI QUANDO. Bene, *si quando*: quia senex raro. PRAELIA. Pro coitu dixit.

V A R I O R U M.

tamen Mantuanus non immerito a quibusdam appellatus est, qui Homerum fere totum sua Aeneide expresserit. URSINUS. Vid. ad vi. Aen. 667. *Grai* citat Lutatius ad Stat. iv. Theb. 214. & ita Regius semper, & alii codd.

91. ET MAGNI CURRUS ACHILLIS. *Achilli* prior Mentelianus & Leidensis. *Achilles* Mediceus a manu prima, id est *Achillei*. quali errore idem codex optimus Aeneidos XII. v. 352. exhibebat, *nec equis aspirat Achilles*. *Achilli* etiam Vossianus

prior, ut & Gudianus, sed a manu prima. HEINS. Vid. ad i. Aen. 30. & III. 613.

92. EFFUDIT. *Effundit* Mediceus, prior Mentelianus, Moretanus primus, & duo alii cum Leidensi, etiam a manu prima Gudianus, quod & Vaticanum illum Pierii vetustissimum occupabat. & apud Nonium Marcellum legitur in *Pernix*. HEINS. *Fudit* Leid. pr. a m. pr. *effundit* Regius. *equinam* Zulichemius & Menagii prior. *equinae* alter Rottendorphii. *ipse comam* etiam alter Moreti. & tertius Rottend.

95. HUNC. *Hinc* Mediceus. HEINS.

96. ABDE DOMO. Miratur Hadrianus Cardinalis hanc constructionem, quam vindicat Doletus in Comm. L. L. in *abdere*. adducto altero loco ex i. Aen. 60. *speluncis abdidit atris*. BURM.

Ibid. NEC TURPI IGNOSCE SENECTAE. Ita codices nostri ad unum omnes. Theodorus Canterus tamen, in Epistola ad Giphanium, corrigebat & *turpi ignosce senectae*, hiatu relicto, quod Maroni familiare. Giphanius ad Lucret. p. 463. ex auctoritate membranarum & Grammaticorum veterum vulgatam tuetur, aut, si quid sit mutandum, reponi vult *turpique ignosce senectae*. exstat vulgata apud Scholiasten Horatii libro Epistolarum secundo, nec sollicitanda est. pro qua etiam adversus Auratum, & G. Canterum, qui novis Lectionibus videndus Lib. vi. cap. 8. facit Vossius artis Grammaticae lib. II. cap. 14. & Gronovius de Pecunia veteri libro iv. cap. 8. & *abdere* pro *excludere domo* interpretandum contendit. Vide Vlietium ad Gratium p. 351. Vossium de constructione cap. 67. HEINS. Vide de hoc loco ad Nemesiani Cyneg. 117. & 141. & Giphanii epistolam ad Canterum editam a Gabbema pag. 643. quem acriter perstringit Lambinus ad Lucretii lib. vi. 1162. qui *nec turpi* conjungendum esse putat. ut & Schottus II. Obs. 42. Guellius, Cerda & alii *nec turpi*, explicant, nobili, ut erant emeriti Circenses, qui

25 desit V. 26 *nobile* V. *nobilis* Vof. 27 desunt R. Vof. L. B. Steph. Dan.

- Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
 100 Incassum furit. Ergo animos aevumque notabis
 Praecipue: hinc alias artis, prolemque parentum,
 Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
 Nonne vides, quum praecipiti certamine campum
 Conripuere, ruuntque effusi carcere currus,
 105 Quum spes adrectae juvenum, exsultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans: illi instant verbere torto,

Et

SERVII.

100. ANIMOS AEVUMQUE NOTABIS PRAECIPUE. Ante omnia aetatem & ²⁸ magnanimitatem ²⁹ requires. POST CAETERA. Id est, parentes & studium.

102. ET QUIS CUIQUE DOLOR VICTO, QUAE GLORIA PALMAE. Vult probare, ³ moveri equos vel amissione, vel acquisitione victoriae: nam eo tendit sequens iste decursus. Unde est paulo post: *Tantus amor laudum*, ³¹ *tantae est victoria curae*. Lucanus I. 293. *Quantum clamore juvatur Eleus sonipes*.

104. EFFUSI CARCERE CURRUS. Usurpative pro *carceribus*, qui ab arcendo dicti sunt: nam *carcer* est custodia noxiorum.

105. JUVENUM. Aurigarum, vel spectantium. HAURIT. Ferit, ut X. Aen. 314. *Latus haurit a pertum*.

106. VERBERE TORTO. Frequenti scilicet iteratione.

PHILARGYRII.

101. HINC ALIAS ARTES. *Artes* hic virtutes. Et PROLEM PARENTUM nove posuit: est enim proprie ³² liberarum, ut I. Aen. 274. *Geminam partu dabit Ilia prolem*.

VARIORUM.

qui anno vigesimo mittebantur. vid. Salmas. ad Solin. pag. 657. & Rob. Tit. Contr. Lect. VI. 12. *surpis* vero, ut in homine, sic in equo sene militia, sed honorata erat emeriti senectus militis. *senecta* Gudianus a manu pr. BURM.

97. LABOREM. In coitu nimirum. Varr. II. de

R. R. 2. de arietibus, *cum redierunt ad stabula e pastu, ordeum si est datum, firmiores fiunt ad laborem sustinendum*. mox *blandum laborem* vocat. §. 127. BURM.

99. IN STIPULIS. Tò in abest a Mediceo, manu prima. & a Gudiano, cui subscribit Scholiastes Juvenalis Satyra sexta v. 366. qui tamen male, *magnus nam viribus ignis*. idem Satyra decima §. 205. cum vulgaris codicibus facit. HEINS.

100. ANIMOS. *Animum* quartus Moreti.

101. PROLEMQUE PARENTUM. Marklandus ad Statii v. Silv. III. 138. legit, *moremque*. facile certe est, ubi vox incommoda nobis occurrit, aliam undique arreptam substituere. ut eo loco vult persuadere hoc licere Critico, ubi voces sunt pari numero syllabarum, & ab eadem litera incipiunt. quo pacto laxissima janua temerariis conjecturis aperitur. Hic tamen *morem* & *prolem* a diversis literis incipere debuisset cogitare. quare non sequimur tales conjecturas. sic & in Servio pro *parentes* & *studium*, legit *artes* & *studium*. quod unum fere & idem est. sed *prolem* *parentum* capimus genus majorum, unde hi equi generati sunt, & notandum dicit, an alii etiam pulli ex eisdem equis prognati, sint generosi nec ne. & hoc Servius indicat. qui hinc explicans, post caetera, *studium* & *parentes* addit. nam in ejus commentario deesse hinc puto. quod ille per *post cetera* explicuit. *prolem* vero eleganter dixit, ut nos *prolem apum* restituiamus Ovid. I. Fast. 363. ubi vide & III. Aen. 180. infr. 541. ita *nomina gentis* infr. 158. posset & alios pullos ex eodem equo prognatos, ut fratres, intelligere. BURM.

104. RUUNT-

²⁸ magnanimitatem V. ²⁹ considera Urs. Cod. ³⁰ deest V. L. Vol. R. ³¹ tanta V. Vol. L. B. ³² liberorum malebat Dorvilius.

Et proni dant lora: volat vi fervidus axis.

Jamque humiles, jamque elati sublimē videntur
Aëra per vacuum ferri, atque adfurgere in auras.

110 Nec mora, nec requies. At fulvae nimbus arenae
Tollitur: humescunt spumis, flatuque sequentum.
Tantus amor laudum, tantae est victoria curae.

Primus Erichthonius currus & quatuor ausus
Jungere equos, rapidusque rotis insistere victor.

115 Frena Pelethronii Lapithae, gyrosque dedere

In-

SERVII.

107. FERVIDUS AXIS. Alibi XI. Aen. 195. ³³ *Frenaque ferventesque rotas*: nam tam rotae, quam axis cursu calefcunt.

113. PRIMUS ERICHTHONIUS. Vulcanus, impetrato a Jove Minervae conjugio, illa reluctante, effectum libidinis projecit in terram: inde natus est puer draconteis pedibus, qui appellatus est *Erichthonius*, quasi de terra & lite procreatus. Nam ³⁴ *ipse*, est *lis*, & *χθον* terra. Hic ad tegendam pedum foeditatem, junctis equis usus est curru, quod tegeret sui corporis turpitudinem. ³⁵ [De hoc Varro in libro, qui *Mirabilium* inscribitur: Erichthonium primum quatuor junxisse equos ludis, qui Panathenaica appellantur.] ³⁶

114. RAPIDUS. Velox. VICTOR. Sui propositi effector.

115. FRENA ³⁷ PELETHRONII. *Pelethronium* oppidum est Thessaliae, ubi primum domandorum equorum repertus est usus: nam cum quidam Thessalus rex, bobus oestro ³⁸ exagitatis, satellites suos ad eos revocandos ire jussisset, illique cursu non sufficerent, ascenderunt equos, & eorum velocitate boves secuti, eos stimulis ad testa revocarunt. ³⁹ Sed hi visi, aut cum irent velociter, aut cum eorum equi circa flumen Peneon potarent, capitibus inclinatis locum fabulae dederunt: ut Centauri esse crederentur: qui dicti sunt Centauri *ἀπὸ τοῦ κεντρὸν τοῦ ταύρου*. Alii dicunt Centaurorum fabulam esse confictam, ad exprimendam humanae vi-

tae velocitatem: quia equum constat esse velocissimum. Bene autem *Pelethronii* addidit: quia sunt & alii Lapithae.

PHILARGYRII.

113. ERICHTHONIUS. Varro in libro, qui *Admirabilium* inscribitur, Erichthonium ait primum equos quatuor junxisse ludis, qui Panathenaea appellantur. De hoc Erichthonio alibi satis dictum, qui anguinis pedibus fuisse memoratur.

115. FRENA PELETHRONII. *Pelethronius Lapithas* ideo appellavit, quia sunt Thessali. Pelethronium antrum est, ubi Achillen Chiron erudit. Alii Pelethronium regem Lapitharum volunt. GYROSQUE DEDERE. Pro docuere: aliter enim fraena dedere, & aliter gyros. Et est syllepsis, cum aliquid assumitur, quod dictum supra non est.

VARIORUM.

104. RUUNTQUE. *Ruunt effusi* Menagius prior. vid. lib. v. Aen. 145.

107. VOLAT. *Vocat* Mediceus a manu prima.

108. ELATI. *Alatis* Gudianus a manu prima. si *alati*, posset ferri, sed praestat nil movere. BURM.

109. AERA PER VACUUM. *Per tenerum* Macrobius Saturnal. vi. cap. 13. de quo diximus libro

³³ *frena* Vol. *frenaeque* B. ³⁴ *aëris* lichenonterra R. lichenonterra L. V. ³⁵ *desunt* L. V. R. Vol. B. Steph. Dan. ³⁶ hic Basil. addit, quae in Philarg. leguntur. de hoc Erichthonio &c. ³⁷ *PELETHRONII*. Pelithronium L. ³⁸ *agitatis* Steph. ³⁹ sed divisi autem cum isent Cod. Urs. tam isent: & *max*, aut tam V. aut circumirent L.

Inpositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
 Aequus uterque labor: aequae juvenemque magistri

Ex-

SERVII.

116. EQUITEM. Id est, Equum: nam pro " equo, rectorem posuit.

117. GRESSUS GLOMERARE SUPERBOS. Ut cum disciplina incedat.

118. "[UTERQUE LABOR. Et sub jugum mittere, & subvertere frenum.]

PHILARGYRII.

116. EQUITEM. Hic *Equitem* sine dubio equum dicit, maxime cum inferat, *insultare solo*. Ennius Annalium VII. *Denique vi magna quadrupes eques atque elephanti, Projiciunt sese.* SUB ARMIS. Id est, insident armato.

118. AEQUUS UTERQUE LABOR. Durus uterque labor, & sub jugum mittere, & sub femur.

VARIORUM.

bro IX. §. 699. HEINS. Vid. ad Ovid. III. Am. II. 37.

Ibid. ASSURGERE IN AURAS. *Assurgere* vetustiores. Leidensis noster cum Vaticano Pierii *exsurgere*. nec aliter Gudianus & Rottendorphianus tertius. quod verbum cum *erigere* Cicero frequenter conjungit. Libro VI. Aen. 607. *exsurgitque facem attollens*. HEINS. *Exurgere* Francianus.

110. AT FULVAE. Ut Zulichemius.

112. TANTAE EST VICTORIA CURAE. Sic Gudianus cum Moreti fragmento, & altero Mentelii: omittitur verbum substantivum in Menteliano priore, & altero Menagiano, in Vossiano quoque, Zulichemiano ac Moretano secundae notae, quod placet. Mediceus *tanta est*, subscribentibus illi lectioni primo Moretano & altero Rottendorphiano. *tanta victoria* in Veneto & Parrhasiano. HEINS. *Tanta est* Francianus & Ed. Mediol.

114. RAPIDUSQUE. Mediceus a manu prima *rapidusque rotis*, non *rapidisque*, quomodo & Vaticanus Pierii veterrimus & Servius agnoscunt, & ex nostris uterque Mentelianus ac caeteri, duobus aut tribus exceptis, iisque non admodum vetustis. HEINS. *Rapidusque* etiam Francianus, & Regius, & Serv. ad II. Aen. 329. & IV. 493.

115. FRENA PELETHRONII. Vide de his Schaeffer. de Re vehiculari lib. I. cap. 13.

116. EQUITEM. Equum Servius interpretatur & cum eo Gellius & Macrobius a viris doctis jam laudati. quorum auctoritatem nollem sequutum Broukhufium nostrum ad Propert. IV. III. 38. ubi nihil nos cogit *euntem equitem*, pro equo accipere. rectius hic commentatus est Cerda. ordo vero est, Pelethronii impositi dorso domitorum equorum, docuerunt primi artem equitandi ad ulium bellicum, & non tantum nudos viros insidere equis, sed & equites armatos docuerunt insultare solo. *sub armis eques* debet jungi & est idem, qui armatus, ut adnotavi olim ad Ovidii VIII. Metam. 313. eques ergo insultat solo, quum equum ferocem in hostes agit, ut Turnus lib. XII. 339. eques.

*Equos alacer media inter praelia Turnus
 Fumantes sudore quatit, miserabile caesis
 Hostibus insultans.*

sic apud Lucret. III. 1044. de Xerxe, qui,
Docuit pedibus super ire lacunas,

Et contempsit equis insultans marmora ponti. ita enim recte Gronovius & alii legunt, & ubi multa de hoc verbo Lambinus collegit. Heinsius vero legebat, *Et contempsit, equis insultans, marmora ponti.* denique huc egregie facit locus Senec. in Thyest. 185.

Tota sub nostro sonet

Argolica tellus equite.

verum quidem est, & equum dici *insultare*, ut XI. Aen. 600. *insultans sonipes* & alibi. sed hic *equitem* non *equum* Maro dicit didicisse insultare solo. neque exemplum simile adduci video, ubi *eques* pro equo ponatur. nam illa Horatii Epod. XVI. II.

*Barbarus heu! cineres insistet victor, & urbes
 Eques sonante verberabit ungula,* quae a Buchnero, credo, in Thesauro Fabri adducuntur, nihil huc faciunt, & ineptum est *equitem* hic pro equo capere, quia ille scilicet non habet ungulam, sed equus: immo vero *ungula* hic pro equo ponitur, quia haec pars equi sonitum illum edit.

Exquirunt, calidumque animis & cursibus acrem.

- 120 Quamvis saepe fuga versos ille egerit hostis,
Et patriam Epirum referat, fortisque Mycenae;
Neptunique ipsa deducat origine gentem.

His

SERVII.

120. QUAMVIS SAEPE FUGA VERSOS. Ordo est; Quamvis sit saepe victor; quamvis nobili genere procreatus, tamen a magistris est aetas magnanimitasque requirenda: quae si non fuerint, illa nihil profunt.

121. ⁴² [ET PATRIAM EPIRUM REFERAT. Quia in Epiro sunt equae optimae, quibus exercetur curule certamen Jovis Olympici.]

122. NEPTUNIQUE IPSA DEDUCAT ORIGINE GENTEM. ⁴³ [Id est, si sit procreatus] ab equo Neptuni, qui natus est tridentis percussione.

PHILARGYRII.

122. NEPTUNIQUE. Neptunus etiam parens quorundam equorum fertur; ut Pegasi ex Medusa, & Arionis ex Cerere, cujus seminium Adraustus habuit.

VARIORUM.

edit. ut supr. §. 88. & centies Poetae partem pro toto ponunt. an ergo & lib. I. Sat. I. 114. apud Horatium

Cum carceribus missos rapit ungula currus,
non totus equus intelligendus? sed quia in pedibus & ungula velocitas equi est, qua rapit currus, ponitur pro toto equo. sic apud Ovidium VI. Met. 220. campus *pulsatus equis* dicitur, & subjicitur *mollierat subjectas ungula glebas*, quia ungula imprimatur campo. sic centies a Poeta equi dicuntur ungula sua vel cornu pulsare, ferire &c. terram. sed tamen & ipse equus dicitur pulsare terram, aut ea, quae in ea sunt. ut probavi ad Valer. Flac. v. 612. ubi Euryale pulsat corpora prostrata. apud Senec. in Troade §. 13. de Amazonibus:

Ripam catervis Ponticam viduis ferit.

equorum nimirum ungulis. nec opus ibi cum Marklando ad Stat. IV. Silv. VI. 51. reponere *terris*. Nam vindicat Lectionem vulgatam ipse Seneca in Hippol. 400. ubi de matre Hippolyti Amazone:

Egit catervas, Atticum pulsans solum.

haec satis evincunt apud Poeticae elegantiae studiosos, idem saepe tribui equiti, quod equo, & hujus ungulae, quod tota mole corporis facit. praeterea ungulam ipsum equum saepe designare docet fons; *Hippocrene* dicta ab equo, quum tamen *ungulam* fecisse fontem illum dicat Ovid. III. Fast. 456. &c. IV. ex Pont. VIII. 80. ubi *ungulam* pro ipso equo poni patet ex Propert. III. II. 2.

Bellerophonteis qua fuit humor equi.

alter locus qui, ex Minucio Felice cap. VII. obijciatur, ubi dicitur, *testis Curtius, qui equitis sui mole, vel onere biatum coaequavit*: tunc ullo dubio aut corruptus, aut absurdo sensu est. si enim jam Poetae licentia illa permitteretur, ut *equitem* pro equo dicerent, quis umquam equum, *sui equitis* dixit *equitem*, nisi velimus fingere inverso corpore & ordine, equum inequitasse equiti. illi, qui equitem pro equo interpretati sunt, adducere deberent locum, ubi *eques* simpliciter ponitur pro equo. quare si hic Maro dixisset, *Pelethronii impositi dorso equi*, docuerunt *suum equitem*, id est equum insultare solo, nemo non ineptum Poetam declararet: quare accedo libenter Wouwerii conjecturae, & legerem *Curtius, qui equi sui mole, vel onere implevit hiatum, vel corpore equi sui, vel suo ipsius*. sed ohe! jam satis est. BURM.

119. ET CURSIBUS. In cursibus Parrhas.

122. GENTEM. Nomen princeps Vaticanus Pierii. quomodo Aeneidos decimo §. 618.

Ille tamen nostra deducit origine nomen.

nomen enim pro gente & genere frequenter apud cultae Latinitatis scriptores occurrit. videantur, si tanti est, quae ad Nasonis Heroidas annotamus Epistola II. §. 50. & Epist. XVII. §. 60. Silius libro Punicorum decimo sexto, ubi de equis:

Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus:

Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,

Quantum divini praecellat seminis ortus.

Florus lib. IV. cap. I. de Fulvia: *vilissimum scortum, sed patricii nominis*. sic lego ex vestigiis veterum librorum. *patricii sanguinis* lib. I. 26.

HEINS.

⁴² defunt iisdem. ⁴³ defunt iisdem.

- His animadversis instant sub tempus, & omnis
 Inpendunt curas denso distendere pingui,
 125 Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
 Pubentesque secant herbas, fluviosque ministrant,
 Farraque; ne blando nequeat superesse labori;

In-

SERVII.

123. HIS ANIMADVERSI. Moribus & aetate deprehenfis. INSTANT SUB TEMPUS. Coeundi, scilicet: quo eis cura major ⁴⁴ adhibeatur.

124. DENSO DISTENDERE PINGUI. Non ⁴⁵ laxo; quod quibusdam potionibus per fraudem ⁴⁶ agalones facere ⁴⁷ consueverunt: unde ait: *Denso pingui*: id est, ⁴⁸ viribus pleno. Sane *pingue* generis est neutri: & ita in omnibus idoneis ⁴⁹ [invenitur: nam nec *pinguedo*, nec *pinguetudo* Latinum est.]

125. ⁵⁰ [DIXERE. Pro designavere. Cicero de Republica: *Sic de accusatore lege quinta dicta*: id est, designata. Et Horatius II. Od. VII. 25. *Quem Venus arbitrum Dicit bibendi*: pro, designat.]

126. PUBENTESQUE SECANT HERBAS. Adultas, maturiores: quibus robur acquiritur. BLANDO LABORI. Periphrasis est coitus.

PHILARGYRII.

124. DENSO DISTENDERE PINGUI. Absolute posuit, ut est illud Lucretianum I. 258. *Hic fessae pecudes pingui*.

125. DIXERE MARITUM. Pro designavere. Cicero de Republ. sic: *Dictatore L. Quinctio dicto*. Sed & Horatius: *Quem Venus arbitrum dicit bibendi*, pro designat.

127. BLANDO. Mire *blandum laborem* coitum dixit, quod sit cum voluptate.

VARIORUM.

HEINS. Et *genus & nomina* dedit uvis & pomis lib. II. 240. & *nomen* pro nobilitatis origine, unde descendunt & nomen sumunt, obvium est. ut III. Georg. 35. *Assaraci proles, demissaeque ab fove gentis Nomina*. & ita passim. hinc nihil miri *nomen & gentem* confundi. vid. similem varietatem lib. III. Aen. 18. BURM.

123. INSTANT. *Instat* Menagius secundus. *His anima adversis* Mediceus.

124. IMPENDUNT. *Impendent* quartus Moretanus. *distinguere* Leidenfis unus. in loco Lucretii a Philarg. laudato lib. I. 258. legitur hodie, *Hic fessae pecudes pingues*, ubi nuperus editor conjecturae suae auctorem hunc Maronis interpretem laudare potuisset, ne plagii crimen subiret. BURM.

125. DIXERE. *Duxere* in Romano fuisse notavit Pierii manus in ora Juntinae editionis. *dixisse* Francianus. credo hunc locum in animo habuisse Servium, ad VII. Ecl. 7. ubi habet, *quem legere virum*. BURM.

Ibid. MARITUM. Maritus pecori, pro admissario, imitatione Ennii in Nemea, ubi inquit, *pecori dare jura marito*. FABRIC.

126. FLORENTESQUE. Legendum *pubentes*; quo epitheto etiam IV. Aen. 514. utitur. alterum enim ex interpretatiuncula est ascitum. *pubentes* legit Servius: nam interpretatur, *adultas*. *μυαποα κατὰ τὸ ἀνδρῶν*, inter herbas & homines. nam & herbarum *pubertatem* dicimus & juventutis *florem*, & senectutem *viridem*. item *mitia poma*, & *aetatem crudam*. FABRIC. *Florentesque* Mediceus, uterque Mentelianus, & caeteri nostri, exceptis Veneto nostro, altero Vossiano, & Moretano quarto. Primus etiam Moretanus a secunda manu *Pubentesque*. pro qua scriptura stat Servius; at A. Gellius primo Noctium Atticarum cap. 23. *Florentisque* prae se fert. *Pubentesque* etiam pro diversa lectione in tertio Rottendorphiano annotatum. sic Aeneidos quarto 514. *Pubentes herbae nigri cum lacte veneni*. Arnobius: *Cum quotidie gemmulas & pubentes herbas adurit atque interficit nocentissimum frigus*. Nemesianus Cynegetico prope finem: *Inde ubi pubentes calamos sicaverat aestas*. De pubescentibus herbis vid. Salmass. in Solin. p. 361. Pu-

⁴⁴ adhibetur L. Vof. R. V. B. Basil. ⁴⁵ laxa V. ⁴⁶ Agalones L. Agaxones R. ⁴⁷ consueverunt L. R. Vof. B. ⁴⁸ auribus V. furibus Vof. & ita in aliis scriptum, ut utraque vox inde effici possit. ⁴⁹ defunt L. ad *adultas* V. 126. ⁵⁰ defunt L. R. B. ad V. 126. & fere descripta ex Philargyrio, ubi correctiora leguntur. sed Basil. habet, Cicero de Republ. sic de accusatore L. V. Deum, & Horat. &c.

Invalidique patrum referant jejunia gnati:
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes.

- 130 Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondisque negant, & fontibus arcent:
Saepe etiam cursu quatiunt, & sole fatigant,

Quum

SERVIL

128. JEJUNIA. Infirmitatem, ⁵¹ venientem ex inedia.

130. JAM NOTA VOLUPTAS SOLLICITAT. Dicendo *nota*, per transitum tetigit rem ab aliis diligenter expressam: nam equae pullae, cum primum coeunt, si macrae ⁵² sunt, & debilitantur, & debiles creant: post primum autem partum tenues esse debent.

131. FRONDESQUE NEGANT. Contra illud: ⁵³ *Florentesque secant berbas, fluviosque ministrant.* ⁵⁴ [ET FONTIBUS ARCENT. Id est, a potu etiam prohibent.

132. CURSU QUATIUNT. Currere faciunt. SOLE FATIGANT. Calore faciunt laborare.]

PHILARGYRII.

128. REFERAT. Non enim potest unus equus duas patrias habere. Et, *referat*, sicut ubi positum III. Georg. 397. *Et salis occultum referat in lacte saporem.* Et IV. Aen. 329. *Qui te tantum ore referret.* JEJUNIA. *Jejunia*, pro macie.

129. IPSA AUTEM MACIE TENUAT ARMEN- TA. Ut: *Frondesque negant: & frondibus arcent.*

130. PRIMOS. *Primos concubitus*, anni redeuntis accipiendum: alioquin contrarius videbitur, cum infert: *Jam nota voluptas.* Ergo *primos* poetice, pro *primum*. Quidam notam voluptatem, non coitum, sed desiderium accipi volunt.

VARIORUM.

Pubescens uva Plinio in Naturali historia non semel. Columellae *pubescentes & adolescentes uvae*. Aufonio, *Nunc ego pubentes Salicum de verbero frondes*. Mela de Corycio specu, *viret lucis undique pubentibus*. pubescunt uvae cum ad maturitatem perducere incipiunt. pubescunt vites, cum pampino inducuntur. Vetus Poeta apud Ciceronem primo Tuscul.: *vites laetificae pampinis pubescere*. Statius Surrentino Pollii y. 100. *Saepe per autumnum jam pubescente Lyaeo, Palmite maturo rotantia lumina*

terfit Nereis. sic & uva variari dicta, cum coloratur. apud Claudianum Raptu Proserpinae L. II. 79. *omnia foetu pubescant virgulta velis*. libro secundo Georgicon, *Hinc omnis largo pubescit vinea foetu*. & apud Statium Sylvarum tertio Lacrymis Etrusci, *Pubentesque rosae primos moriuntur ad austos*. quae & *pubescentes* dictae in Elegia de Rosis incerti Poetae. Naso in Tristibus, *Prataque pubescunt variorum flore colorum*. HEINS. *Florentesque* Francianus & Tollianus *Pubentesque* Reg. & Salmas. Exerc. 513. *Florentisque* Edd. IV. & Mediol.

127. NEQUEANT. *Nequeat* vetustiores Pieriani, & ex nostris Menagianus prior cum Gudiano, tres Moretani, & Leidenfis ac Schefferianus. recte. ut ad maritum gregis referatur, idque ipsum in vetustis A. Gellii membranis exaratum occurrit libro I. cap. 23. HEINS.

129. IPSA. *Ipsi* Leidenfis a manu secunda. sed male. vide Heins. ad. Ovid. II. Metam. 128.

130. JAM NOTA Male Philarg. & Servius. *Jam nota*, id est quae tum primum ab iis sentitur, & noscitur. caeterum in versu proxime sequente, *que parilius*. FABER. Certe male explicant interpretes veteres. si enim anni redeuntis voluptas sit intelligenda, jam secundi concubitus erant dicendi. quia vero de pullis agit, qui rudes adhuc Veneris, jam incipiunt voluptate concubitus sollicitari, *nota voluptas*, non quam ante experti sunt, est accipienda, sed quam naturae instinctu noscere & sentire incipiunt, & ita jam primum nota esse coepit. sic apud Lucan. III. 391. *sibi nota voluptas*, uti ibi legendum esse ostendimus ad ipsum Poetam. vid. & Vlitium ad Gratii Cyneg. 283. aliis in locis *nota voluptas*, est quam antea jam senserunt. ut VIII. Aen. 389. *notusque medullas intravit calor*. & ita *ignotus ignis* Senec. Hipp. 293. sed hic aliud requirit sensus. Catroeus prudenter haec praeteriit: cogitaveram olim *jam nata* posse legi, quia centies

haec

51 deest B. 52 sunt L. Vol. R. B. Steph. 53 pubentesque Fabr. 54 desunt Vol. R. V. B. L. Steph. Daz. ad y. 133.

Quum graviter tunsis gemit area frugibus, & quum
Surgentem ad zephyrum paleae jactantur inanes.

- 135 Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali arvo, & sulcos oblimescunt inertis:
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.
Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit. Exactis gravidæ quum mensibus errant,

140 Non

SERVII.

133. CUM GRAVITER TONSIS &c. Hoc est die medio. Hoc autem ad exprimendum diei tempus est positum: " non quod equae aestatis tempore coeant.

135. NIMIO NE LUXU. Nimio pingui. Et bene rem turpem aperte a Lucretio ⁵⁶ tractatam vitavit translationibus, quas omnes ab agricultura traxit. LUXU. Propter ⁵⁷ luxuriam segetum.

136. GENITALI ARVO. Pro muliebri folliculo, ⁵⁸ quam scilicet vulvam vocant; ut etiam Plinius docet: nam ante folliculus dicebatur. SULCOS OBLIMET INERTES. Claudat meatus. Et hoc similiter per translationem dixit: nam legimus supra I. 116. *Et obducto late tenet omnia limo.*

137. " [INTERIUSQUE RECONDAT. Id est, intra naturalia, secreta, & loca, quibus foetus clauditur.

138. RURSUS. Non pro iterum, sed contra ponitur.]

139. EXACTIS GRAVIDÆ CUM MENSIBUS ERRANT. Vicinis partui: tunc enim diligentius tractandæ sunt, ne abigant ⁶⁰ foetus.

PHILARGYRII.

133. TUNNIS. Quæ tunduntur: non enim cum tunsæ sunt, sed cum tunduntur. Ne graviter tunsis, graviter gemat: & *tunsis* sine *n* littera legendum.

136. OBLIMET. Lucretius: *ne oblimescunt*, pro obturet, & obcludat. Alibi: *oblimescunt*, ⁶¹ temperet. Horatius I. S. II. 62. *Rem patris oblimescere malum est ubicunque.*

137. SITIENS VENEREM. Quare sitiens? solvit

questionem. Alii dictum volunt *sitiens* libidinis plenae.

138. RURSUS. Hic contra significat.

VARIORUM.

hae voces permutatae. vid. Broukh. ad Prop. IV. IX. 40. & Drakenb. ad Sil. III. 335. & passim apud Ovidium. sed malo acquiescere jam datae explicationi. BURM.

133. TUNNIS. *Tunsis frugibus* scribendum. quod plerisque codices vetustos insedit. Columella libro II. R. R. cap. 21. *Ipsae antea spicae melius fustibus tunduntur.* noster libro IV. 267.

Proderit & tunsis gallae admiscere saporem. sed vide de hoc loco Vossium de Analogia lib. III. cap. 26. Plura Georg. I. 262. HEINS.

Ibid. AREA Vid. Lib. I. 298.

135. OBTUSIOR. *Obtusior* Mediceus, Regius & plerique alii.

136. ET SULCOS OBLIMET. *Et non habet Bæda de tropis S. Script. pag. 350. succos Zulichem. imitatum haec esse Claudian. III. Rapt. 29 humanas oblimescit copia mentes*, notavit Tollius ad Longin. cap. XXVIII. qui obducto quasi limo stupidas reddit, explicat. in Horatii vero loco *rem patris oblimescere* Scriberius in Anecd. p. 19. videtur deducere a *lima*, & deterere explicat, ut & vetus Scholiastes in Edd. Dan. & Lucii legitur ad XII. Aen. 370. *oblimescit inermes*. inepte. Euripidis illa in Phoeniss. *μη σπῆρι τακτων ἄλοκα δαιμόνων βία* imitatum vult Ursinus. & ita Sophocli. Oedip. Tyr. 1231. *ἡδὲ πῶς αἱ πατρῷαι σ' ἄλοκας φέρει τάλας*. &c. ubi Schol. *αἱ κείτα*. *αἱ σπῆραι*. *οἱ γάμοι*. passim vero in his locutionibus, ab arvis, & stationibus

⁵⁵ non qui V. ⁵⁶ tractam V. ⁵⁷ Luxuriam L. Vof. R. V. ⁵⁸ quem vulvam L. B. R. Vof. V. Fabr. al. quem scilicet Steph. Dan. ⁵⁹ desunt L. B. R. Vof. Steph. Dan. ad J. 139. ⁶⁰ deest R. B. Vof. Steph. Dan. Fabr. al. ⁶¹ tenes vel perdat, Barth. Advers. XXV. ult.

- 140 Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris,
Non saltu superare viam sit passus, & acri
Carpere prata fuga, fluviisque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum
Flumina: muscus ubi, & viridissima gramine ripa,
145 Speluncaeque tegant, & saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen asilo

Ro-

SERVII.

141. NON SALTU SUPERARE VIAM. Quod solet fieri cum pascunt pedibus impeditis.

143. VACUIS. Magnis. PLENA FLUMINA. Ne inclinentur ad potum.

146. EST LUCOS SILARI CIRCA ILICIBUSQUE VIRENTEM &c. Ordo talis est: Circa lucos Silari, fluminis Lucaniae, & Alburnum⁶³ ejus montem, est plurimus volitans: ac si diceret, est multa musca. VOLITANS autem modo nomen est, non participium.

PHILARGYRII.

140. NON ILLAS GRAVIBUS. *Gravibus* aut epitheton est plaustrorum; aut, *gravibus* onustis dixit. Sed poetice, *plaustris juga ducere*, non *jugis plaustra*.

142. INNARE RAPACES. Hoc dicit, innant fluviis, sed non rapaces: nam infra ait: *Saltibus* &c.

143. SALTIBUS. His *saltibus*. Aliter supra: *Nec saltus superare viam sit passus*. VACUIS autem SALTIBUS, sine maritis dixit.

145. SAXEA PROCUBET UMBRA. Nove *saxea umbra*, quae saxis fiat: & *procubet*, protendatur.

146. SILARI. Ordq: plurimum volitans circa lucos Silari, Alburnumque virentem ilicibus. VOLITANS absolute. *Silarus* & *Alburnus* in Lucania sunt montes.

147. ASILO. Nigidius de Animalibus: *Asilus* est musca varia, tabanus, bubus maxime nocens. Hic apud Graecos prius *myops* vocabatur: postea magnitudine incommoda oestrum appellarunt. Et hoc est, quod ait, *oestrum Graeci verrere vocantes*. Non

de Latino in Graecum, sed de Graeco in suam linguam, quae prior fuit.

VARIORUM.

bus translatis, Graeci & Latini Poetae lascivierunt, BURM.

137. SED RAPIAT. *Sed sitiens rapiat* Parrhus.

138. CADERE. Eadem Venetus. de *res rursus* vid. ad Valer. Flac. III. 645.

141. NON SALTU SUPERARE. *Saltus superare*, non *saltu* Mediceus. HEINS. *Saltus* alter Menagianus.

142. RAPACES. *Mimaces* Zulichemius. repetitum ex y. 77.

143. SALTIBUS IN VACUIS PASCANT. Nonius Marcellus *Pascuntur vero silvas*, in voce *secundum*. sed cum alibi bis vulgaram scripturam exhibeat, lapsus hic memoria exitimo, cogitasse illa, quae hoc ipso occurrunt libro y. 314. *Pascuntur vero silvas & summa Lycaci*. HEINS. *Pascunt* primus Moreti & Mediceus.

144. VIRIDISSIMA GRAMINE RIPAE. *Viridissima gramina ripae* Mediceus. HEINS. *Gramina ripa* quartus Moreti.

145. PROCUBET. *Procubat* secundus Moretanius. *protégat* Mediceus.

146. EST LUCOS SILARI CIRCA. *Lucus Silari* Mediceus a manu prima: non male, nam *Siler* est Lucano II. 425. *rodensque Salerni Culta Siler*. Vibius, *Siler in Lucania*. Columellae etiam libro x. *vitreoque Siler qui defluit amni*. sed enim, Plinio, Melae, Silio est *Silarus*. Graecis quoque est *Sila*.

62 inclinetur Dan. 63 ejusdem B. L. Vol. R. V. Fabr. al.

Romanum est, oestrum Graji vertère vocantes;
 Asper, acerba sonans: quo tota exterrita silvis
 150 Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether
 Concussus, silvaeque & sicci ripa Tanagri.
 Hoc quondam monstro horribilis exercuit iras
 Inachiae Juno pestem meditata juvencae.

Hunc

SERVII.

148. OESTRUM GRAJI VERTERE VOCAN-
 TES. *Vertere* ex soni similitudine, Onomatopoeiam
 fecere. Non enim possumus accipere, ex Latina
 lingua ⁶⁴ mutavere; cum constet Graecam primam
 fuisse. *Oestrum* autem Graecum est: Latine *asilus*,
 vulgo *tabanus* vocatur. CUI NOMEN ASILO. Ut
 IX. Aen. 593. *Cui Remalo cognomen erat.*

151. SICCI TANAGRI. Non multum valentis.
Tanager autem fluvius est Lucaniae. ⁶⁵ [Et sicci
 ad tempus aestatis relatum est. Est enim torrens
 hyeme.] Et hoc dicit: armentorum mugitu cun-
 cta resonare.

152. HOC QUONDAM MONSTRO. Argumenta-
 tur ab exemplo, dicens, oestro contra pellicem se
 defendisse Junonem. Nota autem est fabula: ⁶⁶
 Io, Inachi filiam, a Jove Junonis adventu con-
 versam esse in vaccam, cui Juno immisit oestrum:
 quo toto orbe fatigata tandem aliquando venit ad
 Aegyptum, & illic in Isim conversa est. ⁶⁷ Trans-
 iit autem per mare angustum, quod Bosporon ap-
 pellatum est, nunc ⁶⁸ Hellespontus nominatur.

153. PESTEM MEDITATA JUVENCAE. ⁶⁹ Vel
 quam pestem ante excogitaverat: vel *meditata*, in-
 ferens & exercens, accipiamus. Horatius IV. Od.
 XIV. 28. ⁷⁰ *Horrendamque cultis Diluvium medita-
 tur agris:* id est, infert, exercet: nam & in ipsa
 meditatione ⁷¹ exercitium est.

PHILARGYRII.

148. OESTRUM GRAJI VERTERE. Quomodo
 Graji vertere, cum omnia, quae Latina sunt, a
 Graeca ratione descendant? solvit quaestionem:
 Graeci cum *myopem* primo dixerint, displicuit no-

men: quia proprium non erat. *Oestrum* dixerunt,
 hoc est, quia furiam *oestrum* vocant. Dividit enim
 furia armenta, cum ab ea stimulantur. Latine ve-
 ro hoc animal *tabanus* dicitur.

150. FURIT. Poëtica convertit. Nam cum fu-
 ror boum sit, aetherem ait furere.

151. SICCI. Quare *sicci*, cum ripam dixerit? o-
 stendit hunc non esse fluvium, sed rivum, ut ali-
 bi, III. Aen. 350. *Et arentem Xanthe cognomine
 rivum.*

153. JUVENCAE. Ionem dicit Inachi filiam,
 quam in bovem conversam oestro percussisse dicitur.
 Illa se in mare praecipitavit, quod Ionium vo-
 caverunt: & Isis dicitur, quasi sola Dea. Hoc enim
 Aegyptiis placet.

VARIORUM.

Σίλαρος vel *Σίλαρις*. Melae tamen codices *Silerus*,
 teste Vossio ad II. 4. HEINS. *Lucus* Leidensis.
circum Venetus, vel *circa* Parrhas. citat hunc locum
 Senec. Epist. LVIII. ubi, *est lucum Silari juxta.*
 deinde *pluribus*, ut erat in Regio & tert. Mentel-
 lii & Parrhas. qui etiam *quoi*. sed *plurimus* recte
 explicuit Servio. vid. sup. ad lib. I. 187. *Asillo*
 Francian. BURM.

147. QUOI. *Cui*, & *oestrum* in nostris omnibus.
Asylo in nonnullis. HEINS. *Asylo* etiam apud
 Valer. Flac. III. 581. ubi vide Weitz.

148. OESTRUM. Vide Constantinum in *οἶστρος*
 aut *μύοψ*. sane Io apud Aeschylum Prometh. 569.
 ait, oestrum esse *ἰδύλος* Argi panoptae, seque ab
 eo mirum in modum exagitari. *Χρῆς τις αὐτοῖς τὰ
 λαύας οἶστρος ἰδύλος Ἀργυ γηγενούς ἄλλω δὲ δῆ.* Eundem
 in-

64 onomatopoeia mutavere R. lingua. ut habere B. mox Ofros L. R. Vof. B. 65 defunt L. R. Vof. B. Steph. al. 66 Io, Inachi filia, cum eam Jupiter invaderet, veniente Junone in vaccam mutata est, cui &c. Cod. Urf. Jovis Inachi filiam Steph. Inachi filiam Jove L. Io In. filiam a Jove viciatam. 67 transit Steph. Dan. 68 Hellespontum L. Vof. R. B. Steph. Dan. 69 Ionem dicit Inachi filiam, quam in bovem conversam oestro percussisse dicitur. Illa se in mare praecipitavit, quod Ionium vocatur. & Isis dicitur, quasi sola dea, hoc enim Aegyptiis placet, vel quam pestem &c. Urf. Cod. ex Philargyria. 70 *Horrendamque s. diluvium* Steph. Dan. pl. & Fabr. sed *diluvium*. 71 exercitium V.

Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior instat,
 155 Arcebis gravido pecori, armentaque pasces
 Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.
 Post partum cura in vitulos traducitur omnis:
 Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
 Et quos aut pecori malint submittere habendo,
 160 Aut aris servare sacros, aut scindere terram,

Et

SERVII.

154. HUNC QUOQUE. Id est, etiam hoc malum remove. FERVORIBUS ACRIOR INSTAT. Tunc est acrior. Et dicendo tempus, ostendit quemadmodum possit evitari.

155. ARCEBIS GRAVIDO PECORI. A gravido pecore: nam *arceo a se* dicimus. SOLE RECENS ORTO. Statim, Sallustius IV. Histor. *Coria recens detrahta veluti* ⁷² glutine adolescebat.

157. IN VITULOS. Modo generaliter & de equis & de bobus accipimus.

158. NOTAS. ⁷³ Characteres.

159. PECORI HABENDO SUBMITTERE. Admissarios facere. ⁷⁴ [HABENDO. Ut habeatur, ut Lucilius in trigesimo: *Nonnunquam dabit ipsa aetas, quod possit, habendo.*]

PHILARGYRII.

159. HABENDO. Id quod habetur. Lucilius in XXX. *Nonnunquam dabit ipsa aetas, quod possit, habendo.*

VARIORUM.

inferius paulo ⁷⁵ 675. vocat *μύκη*, quo loco Metamorphosum suam describit. *ἐν τῇ μύκῃ χρεὶς ἀρμυρῶν σαρτήριον*, qui locus facit cum Philargyrio, alibi *ἐν τῇ μύκῃ* vocat. alibi hujusmodi infectionem per tabani opera factam vocat *οἰσπλάγῃ*, alibi ipsum *οἰσπλάγῃ* vocat. FABER. Vide Schol. Sophocl. Elect. 5. Grai Francianus, Parrhas. Regius & alii.

149. ACERBA. *Acerus* Mentelii prior. *acerbe* Ed. Venet.

150. DIFFUGIUNT. Vel *diffugunt* Gudianus.

152. HOC QUONDAM. Hic & sequens versus deerat quarto Moretano. *Inacheae* alter Rottendorphius. *pestes* fragm. Moreti.

154. HUNC. Hoc Leidensis tert. *hanc* Zulichemianus. *instant* Leidensis pr. a manu prima. *medios fervores* de meridie capio, non, ut Cerda & alii, de aestate. sic Ovid. I. Amor. v.

Aestus erat, medianque dies exegerat horam.

infr. 331. *aestus medii*. & IV. 401. & hoc indicat ⁷⁶ 156. ubi matutinum & vespertinum tempus, meridei opponuntur. nec opus erat de aestate monere, quum nemo ignoret hyeme non nocere pecori asilos. BURM.

155. ARCEBIS GRAVIDO PECORI. Ita lib. XL. 826. *Trojanos arceat urbi* Pierius in suis invenit. *pecorique* Menag. pr. & Medic. a m. sec. *arceo* varie construunt. *Arcere urbi, urbe, ab urbe, ex urbe*. noster lib. I. 31. *Arcebat longe Latio*. Sil. Ital. III. 650. *patriae qui moenibus arces*. ubi vid. Cl. Drakenb. & ad Livium v. 8. XXVI. 41. XXVII. 30. Valer. Flac. II. 118. & 368. BURM.

158. NOTAS. Vid. ad III. Aen. 444. & Scal. ad Varron. de L. L. pag. 107.

159. MALINT. *Malunt* primus Moretanus. *molit* Venetus. *habendo* hic est servando, enutriendo. ut tauri deinde facti, gregem augeant. vid. ad lib. I. 3. *cetera* vero intelligo ad lactis, casei &c. usum. BURM.

160. SACRIS. Melius *sacros*. sacrae pecudes, id est aris destinatae. Virg. II. Georg. 395. *stabit sacer hircus ad aras*. Tibull. II. I. 15. *ut eat sacer hircus ad aras*. FABRIC. *Agnus* est in Tibullo. *sacros* omnes fere, praeter Menagium utrumque & Lei-

Lei-

⁷² Guriño R. V. L. B. Vol. & ita Servius ad VII. Aen. 632. sed reliqua aliter dat. ⁷³ characteres accipimus R. ⁷⁴ defuit L. R. Vol. B. Steph. Dan. ⁷⁵ Phrasus Steph. Esaus B. sufficeret enim dicere *Basil*, sufficeret B.

Et campum horrentem fractis invertere glebis.

Cetera pascuntur viridis armenta per herbas.

Tu quos ad studium atque usum formabis agrestem,

Jam vitulos hortare, viamque insiste domandi,

165 Dum faciles animi juvenum, dum mobilis aetas.

Ac primum laxos tenui de vimine circlos

Cervici subnecte: dehinc, ubi libera colla

Servitio adsuerint, ipsis e torquibus aptos

Junge pares, & coge gradum conferre juvencos:

170 At-

SERVII.

161. ET CAMPUM HORRENTEM FRACTIS INVERTERE GLEBIS. ⁷⁵ Ecclasis poetica. Suffecerat enim, *Aut scindere terram.*

162. CAETERA PASCUNTUR. Per hoc intelligimus illa omnia, quae dixit animalia, ⁷⁶ domi esse servanda.

163. TU QUOS AD STUDIUM. Locus de bobus domandis.

164. VIAMQUE INSISTE DOMANDI. Institue artem domandi.

165. ⁷⁷ [DUM MOBILIS AETAS. Id est, flexilis. Hic est sensus: antequam magnitudo virium, & perfecta aetas eis sit, eos incipe domare.]

166. CIRCLOS. *Circus* est principale: unde fit ⁷⁸ *circulus*: sicut *periculum* & *periculum*, *seculum* & *seculum*.

169. GRADUM CONFERRE. Pariter incedere.

PHILARGYRII.

162. CAETERA. *Caetera*, quae non inuruntur.

165. DUM MOBILIS AETAS. *Mobilis*, flexilis: & est duplex lectio: potest enim & sic legi: *Juvenum dum mobilis aetas*.

168. IPSIS E TORQUIBUS APTOS. *Aptos*, unitos aut connexos: est enim apta jungi.

VARIORUM.

Leidensem unum & duos Moretanos. & Parrhaf.

sed Parrhastius emendavit in margine.

162. CAETERA PASCUNTUR. *Pascuntur* Vossianus prior. HEINS. Et Leidenfis prior.

163. TU QUOS AD STUDIUM. *Ad studia* Gudianus pro diversa Lectione. quomodo veterimus Pierii Vaticanus. *servabis* etiam fragmentum Moreti pro *formabis*. HEINS. *Ad studia* etiam Parrhaf. a m. secunda. sic, *studium arvorum atque infantis aratri*. apud Valer. Flac. l. 103. quidam explicant. vid. & supr. lib. l. 21. BURM.

166. DE VIMINE CIRCLOS. *Ciclos* tres Moretani, & Menagianus prior, hoc est *cyclos*. sed *circlos* Nonius Marcellus in *laxus* hoc loco agnoscit. *circos* pro diversa scriptura Gudianus, quod & Servius videtur agnovisse. HEINS. *At primum* Editio Juntae. & *primum* Nonius. *lassos* Venetus. *circos* Parrhaf. *ciclos* Ed. Venet.

167. LIBERA COLLA. Vid. ad Nemes. Cyneg. 184.

168. E TORQUIBUS. *Ipsos tunc torquibus aptis* Zulichemius. *actos* tertius Rottendorphius & Leidenfis, *ipsos & torquibus*. quartus Moreti. vid. ad iv. Aen. 482.

169. ET COGE GRADUM CONFERRE JUVENCOS. *Juvenis* Mediceus a manu prima. mox, *ducentur inanes*, non *ducantur* Venetus. *ducentur* prior Mentelianus, & mox *signant*. *signant* etiam Rottendorphianus tertius. HEINS. *Fam s. r. ducuntur* primus Rottendorphius. *atque illos* Mediceus a manu prima.

171. SUM-

⁷⁶ deest V. ⁷⁷ desunt L. Voss. R. V. B. Steph. Dan. id est antequam, &c. sit ante eos in d. Basil. ⁷⁸ *Circulus* & per syncopam. *circulus* Steph. Dan. per syncopem Fabr. per synaeresim Ursi. Cod.

- 170 Atque illis jam saepe rotæ ducantur inanes
 Per terram, & summo vestigia pulvere signent.
 Post valido nitens sub pondere faginus axis
 Instrepat, & junctos temo trahat aereus orbis.
 Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
 175 Nec vescal salicum frondes, ulvamque palustrem,
 Sed frumenta manu carpes lata: nec tibi foetæ
 More patrum nivea implebunt mulctraria vaccae,

Sed

SERVIL

170. ROTÆ INANES. Sine pondere.
 173. TEMO AEREUS. Fortis: sic in quinto, 274.
 79 *Aerea quem obliquum rota transit.* Item Horatius III. Od. XVI. I. *Inclusam Danaën turris æneæ.*
 174. PUBI INDOMITÆ. Hoc ad juvencos tantum pertinet: nam de equis contra dicturus est, ut infr. 206. *Namque ante domandum Ingentes* 80 *tollent animos.*
 175. VESCAE FRONDES. Siccæ & teneras: nam *vescum* hoc est proprie: unde & telæ araneorum *vescæ* 81 vocantur.

PHILARGYRII.

174. INDOMITÆ. Utrum, dum quosdam domas, interea indomitis hæc præstabis; an, antequam domes, interea?
 175. VESCAE. *Vescal*, teneras & exiles: nam *vescum* apud antiquos significabat macrum, & quasi quod escam non reciperet. Afranius in Sororibus: *Ab puer est vescus, imbecillus viribus.* Sed vide ne *vescal*, appetibiles dixerit. Lucretius certe pro edace posuit, ut I. 327. *Vesco sale saxa pereisa.*
 176. 82 FETÆ. *Fetæ* nostro more: neque enim mulgeri nisi enixæ possunt. Antiqui autem *fetum* pro gravido solent ponere, ut Varro Atacinus: 83 *Feta feris Libyæ.* Et ipse Virgilius II. Aen. 237. *Scandit fatalis machina muros Feta armis.*
 177. MORE PATRUM. *More patrum* sic intellige, ut dixerit mulgeri. Nec implebunt mulctraria more patrum, qui lac magis reservabant fetibus: alioquin 84 accusabitur ob avaritiam eorum, qui si-

bi omne lac mulgebant. MULCTRARIA. Legitur & *mulgaria*, ut Valgius ait: *Sed nos ante casam tepidi mulgaria lactis, Et sinum vini cessamus ponere* 85 *Bacchi.*

VARIORUM.

171. SUMMO. *Summa* alter Rottendorphius.
 172. VALIDO. *Validoque* alter Menagii.
 175. VESCAE. *Vescal* tertius Mentelii. *non vescal* alter Rottendorphius. de voce *vescus* vid. Salmast. Exerc. Plin. p. 26.
 Ibid. ULVAMQUE. Vid. ad Ovid. XIV. Met. 103. *silvamque* Parrhas. in margine.
 176. FRUMENTA. Debet subintelligi, *sed etiam.* vid. ad Phædr. prolog. lib. I. quod ignoratum fraudi fuit Vondelio, qui nullas frondes & ulvam, sed tantum frumenta vult dari. Ruæus non farraginem, ut Servius, sed herbas teneras & recens ortas intelligit, & puto recte: nam farrago non carpitur, ut lata: & *farrago* demum datur infr. §. 205. BURM.
 Ibid. NEC TIBI FOETÆ. Non est de nihilo, quod Moretanus primus optimæ notæ codex hic exhibebat, *nec ubi foetæ*, addita diversa lectione inter lineas *vel, nec tibi.* quomodo apud Livium libro belli Punici secundo, *impedimentis necubi consistere coactis.* Columella libro II. cap. 2. *Bubulum per proficissum ingredi oportet, sed ita, nec ubi crudum solum & immotum relinquat.* idem libro II. cap. 18. eadem voce est usus. apud Lucanum IX. 1058. *Necubi suppressus pereat gener.* 86 *sicubi* etiam Maroni familiare. quod eidem Columellæ in trans-

79 *Ahenas* Fab. 80 *tollunt* L. Vof. V. B. Basil. *tollat* R. 81 nominantur V. L. R. B. 82 hæc Fabric. & alii Servianis immiscuerunt: sed desunt Mss. & Edd. al. 83 Varro, *cujus factas* al. Libye Rutgers. VI. Var. 15. 84 accusabitur avaritia eorum al. 85 *Baccho* Rutgers.

Sed tota in dulcis consument ubera natos.

Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,

180 Aut Alpheia rotis praelabi flumina Pisae,

Et Jovis in luco currus agitare volantis;

Primus equi labor est, animos atque arma videre:

Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem.

Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonantis.

185 Turr

SERVII

180. PRAELABI FLUMINA PISAE. Quia, ut supra §. 18. diximus, circa ripas fluminum maxime agitabatur curule certamen.

183. ⁸⁶ [LITUOSQUE PATI. Buccinas sonantes audire. *Litus* est virga regalis, quasi lites determinans: nam & virga Mercurii ⁸⁷ appellatur *lituus*. Et potest hic intelligi virga, qua domantur equi: ut virgae sonitum, tanquam percipientis, frequenter audiat.

VARIORUM

transcursu reddendum libro VII. cap. III. Nam *cicercula sumptuosior est, quam ut suburbanis regionibus salubri pretio possit praebere. sed sicubi utilitas permittit, haud dubie est optima.* sic locus ille ex veterimis membranis constituendus. *salubre pretium*, pro quo exiguum legebatur, perquam elegans est, & aliis jam scriptoribus a Gronovio nostro assertum. sed Nonius Marcellus vulgatam agnoscit scripturam. HEINS.

177. MORE PATRUM. Id est, non suorum majorum, sed antiquorum hominum suae patriae. ut lib. XI. Aen. 185.

Huc corpora quisque suorum

More tulere patrum.

Ovid. I. Amor. XI. 3.

Non me more patrum &c.

Sil. Ital. III. 389.

Venatibus aerum

Transfigitur, vel more patrum, vis raptaque passim.

& ita passim. BURM.

Ibid. MULCTRARIA. *Mulgaria* in Aldino, pro *mulctralia*. & illo Valgii Poeta usus est. FABRIC.

Mulctraria codices omnes, & recte, nisi quod in Gudiano *multraria*, etiam in Leidensi, & tertio Rottendorphiano. *multralia* in Moreti fragmento. infra. v. 309. etiam in veterimis membranis *multra*. *mulgaria* Valgio dicta notant Grammatici, & sane *mulgaria* hic etiam loci in veterimis quibusdam codicibus repperit Pierius. quod & ipsum agnoscit Nonius Marcellus in *foetum*, proloco Maronis loco. *mulctra* sunt Horatio Epod. xv. 49. quoque neutrius generis, *Illic injussae veniunt ad mulctra capellae*. HEINS. *Mulcraria* Zulichemius. *multraria* Tollianus & Med. *multraria* Ed. Veneta.

178. CONSUMENT UBERA. *Consument* Medicus. *consumment* Gudianus. *consumunt* Rottendorphii tertius. HEINS.

179. TURMASQUE. *In turmasque* Venetus.

180. PRAELABI. Hic pro *praeterlabi*: juxta fluvium Alpheum currus agitare. ut nota haec verbi significatio, quae tamen latuit Catroeo, qui accepit de celeritate, quasi cursum fluvii Alpei vincere & praeterire notaret. Vondelius etiam videtur male cepisse, *den Alpheus voorby te rennen*, pro *langs den Alpheus te rennen*. BURM.

182. PRIMUS EQUI LABOR EST. *Equis* Medicus. HEINS.

Ibid. ANIMOS ATQUE ARMA. *Animosque ad bella* alter Rottendorphius. *animos* Glossa Regii Cod. *rixas* exponit. vid. ad II. Aen. 799. BURM.

183. TRACTUQUE. Id est *tractione*. usus est Sallustius in Jugurt. 78. ubi de Syrtibus verba facit. FABER. *Tractus* hic est; ut *tractus* serpentum. ita & de rotis, quae sulcum quemdam vel vestigia imprimunt terrae, quam tractu signant. vid. ad Nemes. Ecl. IV. 4. potest & hic de curru, quem

⁸⁶ desunt L. V. R. B. Vol. Steph. Dan. ad §. 188. ⁸⁷ nominatur Fabr. al.

- 185 Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, & plausae sonitum cervicis amare.
Atque haec jam primo depulsus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, & jamque tremens, & jam inscius aevi.
- 190 At, tribus exactis, ubi quarta adcesserit aetas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Conpositis, sinuetque alterna volumina crurum;

Sit

SERVIL

188. INQUE VICEM. Frenorum scilicet; ne adhuc tenera ora laedantur.

189. ETIAM INSCIUS AEVI. Nondum habens ab annis fiduciam.

190. UBI QUARTA ACCESSERIT AETAS. Quartus annus: nam aetatem plerumque generaliter dicimus pro anno; pro triginta, pro centum, pro quovis tempore. SITQUE LABORANTI SIMILIS. Praeparatur ad futurum laborem.

PHILARGYRII.

187. PRIMO. Non primo ubere, sed jam primo, quasi unum lege, ut sit; Jam primo audeat depulsus ab ubere matris.

188. INQUE VICEM. Celsus, inque vicem, sic intelligit, ut sit nonnunquam sine capistris: vel, ut sit in utraque parte ductus facilis.

189. ETIAM. Etiam, pro adhuc.

VARIORUM.

quem trahere discant, capi. BURM.

Ibid. GEMENTEM. Ejus scilicet pondere, qui insidet, ut gemit sub pondere cyma. hoc ideo adnoto, ut simul emendend locum Tragici in Hippolyto 76. fertur plaustro praeda gementi. sic enim legitur in exemplari, quod Johan. Regiomontanus, insignis Mathematicus, sua manu descripsit, & in Bibliotheca Bernardi Vicaderi, ejus discipuli, inventum est. FABRIC. Sic lib. xi. Aeneid. 138. plaustris vestire gementibus ornos.

184. ET STABULO FRENOS AUDIRE SONANTES. Stabulis apud Nonium in frenos. Charisius tamen libro primo, & in stabulo. sed rō in illic redundat. vulgatam Probus in Grammatica exprefit, & Donatus in Eunuchum Terentii i. ii. 53. HEINS. Audere Mediceus a manu prima, & mox

188. audeat ferre, hoc est pati; ad auditum gemitum rotarum non terri, dum trahitur currus. ut mox y. 204. ferre effeda. BURM.

286. LAUDIBUS. Plausibus Zulichemius & primus Moreti.

188. AUDIAT. Codices Menteliani audeat. quomodo & Mediceus, ac Gudianus a manu prima. & sane rō audire jam praecesserat. HEINS. Audeat Regius.

189. ETIAMQUE. Jam jamque tremens manu secunda Mediceus, nec aliter Moreti fragmentum. idem & jam inscius, non etiam. & jam utroque loco reponendum cum Mentelianis. idque Carisius initio libri quarti praecepit. ubi ad hunc versum notat, jam pro etiam, nunc conjunctio posita pro adverbio. HEINS. Atque inscius Mediceus, etiamque inscius Parrhas. etiam inscius Paris. & jam Ed. Mediol.

190. ACCESSERIT AETAS. Aetas solus ex nostris Gudianus. tum & Mentelianus prior a manu prima. in caeteris aetas, quam scripturam Servius agnoscit manifeste, ut & Nonius Marcellus verbo exigere. similis diversitas scripturae & libro iv. occurrit y. 207. HEINS. Aetas Zulichemius. ac tribus Menagii prior. acceperit aetas Regius cum Glossa, annus. acceperit similis diversitas apud Calpurn. iv. Ecl. 18.

Quem vicena meis natalibus admovet aetas. ubi vigesimus annus intelligi debet. alii legunt aestas. Apud Silium etiam lib. iii. 382.

Septimaque his stabulis longissima ducitur aestas. ubi vide notas doctorum virorum. & Valer. Flac. vi. 115. eum Scythiae jam tertia viderat aetas. & ibi aestas alii. & ita septima aestas iv. Georg. 207. & i. Aen. y. ult. & saepe alibi. BURM.

Ddd 2

192. CRU-

Sitque laboranti similis: tum cursibus auras
 Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
 195 Aequora, vix summa vestigia ponat arena:
 Qualis, Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
 Incubuit, Scythiaeque hiemis, atque arida differt

Nu-

SERVII.

196. QUALIS HYPERBOREIS. Hyperborei montes sunt Scythiae: ⁸⁸ sic dicti, quod supra, id est, ultra eos flet Boreas. Dicit autem: sic currat equus, ut ventus.

197. ARIDA NUBILA. Sine pluviis. DIFFERT. Dissipat.

PHILARGYRII.

193. SITQUE LABORANTI SIMILIS. Hoc est, non vere laboret, ne taedium capiat. Ac, per aperta volans, currens.

VARIORUM.

192. CRURUM. *Currum* Mediceus & tert. Rottend.

193. TUM CURSIBUS AURAS PROVOCET. Miror hunc locum intactum a Pierio Valeriano relinqui. Certe Mediceus, fragmentum Vossianum unius atque alterius paginae, sed literis maioribus Romanis exaratum ac nire vetustum, Mentelianus uterque, primus Moretanus & quartus cum Rottendorphianis secundo tertioque, & optimo Gudiano, *Tum vocet*, non inconcinna repetitione. in altero Menagiano *cum vocet*. *Vocare* pro *provocare*. Quomodo & Gudianus codex interpretatur. alter Mentelianus *auras vocet*, *aërem petat*. *petat* etiam tertius Rottendorphianus. sic Silius lib. xiv.

199. *vocat in certamen Hymetton Audax Hybla favis*. ubi plene extulit illud in Bucolicis, *veniam quocumque vocaris* de certamine carminis. & xi. 374. *illum aspice contra, qui vocat*, Drances ad Turnum provocatum ab Aenea ad singulare certamen. ipse quoque Turnus xi. 442. *Solum Aeneas vocat & vocet oro*. Georgicon iv. de apibus, y. 70. *magnisque vocant clamoribus hostem*. Paulo aliter capiendum illud Aen. iv. 417. *vocat jam carbasus auras*. sed maxime ad rem facit illud Aeneidos quarto 224. *vade age nate voca Zephyros, & lab-*

re pennis, quem locum male vulgo distinguunt & interpretantur. nam *voca Zephyros pennis* est coniungendum. denuo noster Aeneidos iii. 253. *ventisque vocatis Ibis Italiae*. & libro v. 211. *Agmine remorum celeri ventisque vocatis Prona petis maria*. libro viii. 707. *Ipsa videbatur ventis Regina vocatis Vela dare*. Statius Achill. i. 488. *quando ille hyemes, tonitrusque vocaret Nubibus*. Auctor Aetnae p. 49. Ed. Pith. *Quae flammis alimenta vocent, quid nutriet Aetnam*, pro *provocet*. Sed locus ille adhuc corruptus est. *ciete dixit* Silius lib. i. 598. *Ferte leves auras flatibusque ciete secundos*. aliter Silio libro iv. 432. *Mavors in praelia currus Odrysia tellure vocat*. HEINS. *Tum movet vel vocet Zulichernius. cum cursibus auras tum vocet Regius & Parrhas. in margine. vid. ad Sil. Ital. xii. 189. & varium usum verbi vocare ad eundem x. 112. Stat. vi. 744. Illum indignatur Capaneus, ridetque vocantem*. Seneca Thyeste 171. *Stat inter obvios fluctus ore vocans*, ubi Florentin. *petens*. Troad. 105.

Jam nuda vocant pectora dextram.

Lucan. v. 552.

Nec placet incertus qui provocat aequora Delphin. Paulo ante dixerat,

Noton altera Phoebi,

Altera pars Boreum diducta luce vocabat.

invocare dixit Claudianus in Nilo,

Nec graviter flantes pluviali frigore coros

Invocat.

BURM.

195. PONAT. *Ponit* alter Moreti: vel *verrat* quartus, qui a manu prima, *resonat vestigiis*. Serv. ad v. Aen. 317. *signat*. vide quae adducit ad Sil. Ital. iv. 147. Cl. Drakenb. BURM.

196. ORIS. *Horis* Leid. pr. Zulich. *condensus* Menag. alter.

197. DIFFERT. *Desert* alter Rottendorphius, & Gudianus a manu prima & Ed. Venet. *horrida* etiam

Nubila: tum segetes altae campique natantes
 Lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
 200 Dant silvae, longique urgent ad litora fluctus:
 Ille volat, simul arva fuga, simul aequora verrens.
 Hic vel ad Elei metas, & maxima campi

Su-

SERVII.

199. HORRESCUNT. ⁸⁹Contremiscunt. Persius:
⁹⁰Scis comitem horridulum trita donare ⁹¹lucerna:
 id est, tremementem.

201. ILLE VOLAT. Scilicet ventus. ⁹²[AEQUORA. Campum planum aequor appellat.] VERRENS. Trahens.

202. AD ELEI METAS. ⁹³Id est, fines Circi. *Eli* autem, civitas Arcadiae, in qua ⁹⁴agebatur curule certamen: Et est species pro genere.

PHILARGYRII.

202. ELEI CAMPI. Maximi ex omnibus, quod sint pedum septingentorum, cum alii minus.

VARIORUM.

etiam Tullianus. *arrida* Francianus. vid. inf. 458. vulgata est apud Donatum ad Terentii Andr. II. IV. 5. Parrhaf. BURM.

198. TUM. Dum uterque Mentelianus & primus & secundus Moretanus, alique tres. HEINS. Dum etiam Parrhaf.

199. LENIBUS HORRESCUNT FLABRIS. Non videtur hoc respondere Aquiloni denso, qui *incubat*, ideoque Carroeus fingit hoc intelligendum de vento leniori, qui, cessante vehementi illo Aquilone, sequitur deinde: vel ventum illum gravio-rem concutere quidem segetes, sed non evertere, nec illis nocere: quod praeferebam. nam ut ventus arbores, turres, & alia, quae non cedunt ventis, gravius quatit, ita segetes & summa cacumina silvarum, cedentia vento inhorrescunt quidem & contremiscunt, ut Servius, sed non eruantur aut franguntur. unde toties Poetae aristas *horrere* & *concuti* nobis narrant, quando tremulo motu agitantur. Ovid. x. Ep. 139.

Corpus, ut impulsas segetes Aquilonibus, horret. & XIV. 39.

Ut leni Zephyro fragiles vibrantur aristae.

ubi plura dixi. *horrere* vero de tremore & concussione in aliis rebus dici patet ex Terent. Eun. I. 2. *totus tremo horreoque.* & quae plura obvia. jam vero contrarium de arboribus dici docui ad eundem Ovidium, ex Horat. II. Od. 10.

Saevius ventis agitur ingens Pinus.

& ita hic *lenibus* posset sumi, *tamquam lenibus*, qui non nocent, sed perstringunt tantum & percurrunt segetes. & ita *lenes*, quum revera non sint *lenes*. ut IV. Georg. 27. pontes velut pontes, nam non sunt pontes, interprete Servio. & ita saepe Virgilium epithetis, & nominibus uti notavit Servius innumeris in locis. vid. I. Aen. 248. 319. 384. V. 110. & 311. & passim. & quae nos diximus ad lib. I. Georg. 373. ceterum *levibus* erat in Regio. & Parrhaf. Et utrumque conjungit Valer. Flac. VI. 665. *Lenibus adludit flabris levis Auster.* BURM.

Ibid. SUMMAEQUE SONOREM. *Sonoris* pro *sonores* fragmentum Vossianum. HEINS.

200. LONGEQUE. Malo, *longi fluctus*, quod in Mediceo, priore Menteliano, aliisque nonnullis est, quam *longe*: sic *νόματα μακρά θαλάσσης* passim apud Homerum & alios poetas Graecos. sic infra 223. *longus Olympus.* ubi plura. HEINS.

201. ILLE. Hic versus deest fragmento Moreti. *venit* citat Serv. ad IV. Aen. 72.

202. HIC. *Hinc* alter Mentelianus cum Gudiano a manu prima & Mediceus a manu secunda. HEINS. Et ita Regius & Parrhaf. in margine. *Hic* & ad Commentator Crucquianus ad Horat. IV. Od. 2. praestat *hic*. id est talis equus, ita doctus, & ad omnem cursum institutus. BURM.

203. ET

89 contremiscunt R. L. 90 scit R. Vof. V. scito L. deest B. 91 Lucerna R. Vof. 92 defunt B. R. L. Steph. al.
 93 scilicet circi R. V. L. Vof. B. id est circi Steph. 94 agebatur R. B. Fabr. al.

Sudabit spatia, & spumas ager ore cruentas:
Belgica vel molli melius foret effeda collo.

205 Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere jam domitis finito: namque ante domandum
Ingentis tollent animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.

Sed

S E R V I I.

203. SPUMAS AGET ORE CRUENTAS. Quod est signum equi fortissimi, si velut rubras egerit spumas.

204. BELGICA ESSEDA. Gallicana vehicula; nam ⁹⁵ Belgae civitas est Galliae, in qua ⁹⁶ huiusmodi vehiculi repertus est usus. MOLLI COLLO. Domito, ut XI. Aen. 622. ⁹⁷ *Mollia colla* ⁹⁸ *reflectunt*.

208. DURIS PARERE LUPATIS. Frenis asperimis. Dicta autem *lupata* a lupinis dentibus, qui inaequales sunt: unde etiam eorum morsus vehementer obest.

P H I L A R G Y R I I.

204. BELGICA. *Belgica*, Gallica. ESSEDA. *Esse*da autem vehiculi, vel curtus genus, quo soliti sunt pugnare Galli. Caesar testis est libro ad Ciceronem III. *Multa millia equitum atque essedarium habet*. Hinc & gladiatores *essedarii* dicuntur, qui curru certant.

204. MOLLI. *Molli* autem mobili dixit, ut II. Georg. 389. *Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu*.

V A R I O R U M.

203. ET SPUMAS. Et deest tertio Rottendorphio. & Parthas. agit Leidenis a manu prima.

204. BELGICA VEL MOLLI MELIUS FERET ESSEDA COLLO. Mediceus & primus Moretanus *Bellica effeda*, sed perperam, a manu prima. fragmentum Vossianum *ferat effeda*, non *feret*. apud Silium Italicum libro XI. 77. in optimis membranis male, *canis Bellicus* pro *Belgico*. & *Bellicis covinnis* pro *Belgicis*, apud Divum quoque Hieronymum male nunc circumferri deprehendo libro XVIII. Commentariorum in Esaiam non longe a fine: *Quod videlicet in consummatione mundi, quando Christus Hierusalem regnatus advenerit, &*

*templum fuerit instauratum, & immolatae Judaeae victimae, de toto orbe reducantur filii Israel, nequaquam assuntis aliis, sed sarraco Gallico, cœvinisque bellicis (lege Belgicis) & equis Cappadociae atque Hispaniae, ac Rbedis Italiae. Respexit autem Divus Hieronymus Lucani ista, libro primo 426. Et docilis rector monstrati Belga covinni. quo loco quid sit monstratus covinnus quæri video. nam eam scripturam codices vetusti, quos viginti sex & plures consului, constanter agnoscunt. etiam illi, quos Pulmannus, Berfmannus, alii adhibuere: In margine tamen editionis Gryphianae legitur, quod Pulmannus etiam ex Basileensi Eginolphiana annotavit, rostrati covinni. idque non Berfmannus tantum & Farnabius, sed vir maximus quoque Hugo Grotius in editione sua sunt amplexi. falsiferum covinnum dici Silio Italico libro XVII. 418. probe recordor. sed rostratus covinnus quo iure dicatur non video. Quapropter persuadeor, ut credam, scribi oportere, constrati covinni. constratas naves apertis passum opponunt Caesar, Cicero, alii. libro II. belli civilis *stragemus constratam habes*. Eidem Caesari *confermere comp tabulationem lateribus lutoque* libro II. belli civilis. eidem libro IV. belli Gallici de ponte sublicio, quo Rhenus transibatur, *Tigna haec directæ materia injecta contexebantur ac longariis cratibusque consternebantur*. & libro VII. *Turres crebras excitari in altitudinem trium tabulatorum, pontibus trajectis constratisque coniungi*. Pari modo currus *constrati*, qui corio bubulo aut alia quavis materia contegebantur. Curtius libro IX. prope finem, *Vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa*. quo loco docere nos debuissent, quid sint *constrata vehicula*; sed diligenter ad unum omnes tacuerunt. Huius fere gene-*

95 Belgi V. B. 96 huiusmodi V. huius B. 97 & mollia B. V. Fab. al. 98 reflectis Bafil.

Sed non ulla magis vires industria firmat,
 210 Quam Venerem & caeci stimulos avertere amoris,
 Sive boum, sive est cui gravior usus equorum.
 Atque ideo tauros procul atque in sola relegant.
 Pascua, post montem oppositum, & trans flumina lata:
 Aut intrus clausos fatura ad praesepia servant.

215. Car-

SERVIL

210. CAECI AMORIS. Latentis Cupidinis.

212. RELEGANT. Removeant.

213. FLUMINA. LATA. Ne natus sit facilis.

VARIORUM.

generis *carpentum* apud Romanos, quale exhibetur in pulcherrimo Agrippinae nummo, qui penes me servatur, & jam ab aliis in lucem est prolatus. Suetonius in Caligula cap. xv. *Instituit matri Circenses carpentum, quo in pompa traduceretur.* ita Hidorus de vehiculis, *capsam, carrucam undique contextam, quasi capsam interpretatur, pilentum quoque & peioritum, contextum quatuor rotarum vehicula.* *sutilem currum* dixit Valerius Flaccus libro sexto 80. *plastrisque ad praetia vestas Curuletas traxere manus, ibi sutilis illis Et domus, & oruado residens sub vellere connexus.* *Obsuta lectica,* quamquam sensu non nihil diverso apud Suetonium in Tiberio cap. 64. *confermi* igitur dicitur quicquid tegitur. sic tegulis domum *confermi* recte dixeris, quomodo & *naves constratae.* Plinius in Historia Naturali x. 44. ubi de Diomedeis avibus sibi nidos construuntibus, *Scrobes excavare rostro, inde crasse consternere, & operire terra, quae ante fuerit egesta. in his foetificare.* Eleganter & latine. quae Solinus verbosè sic expressit, *Cum foetificum verpus adest, rostro scrobes excavans. deinde surculis in versum superpositis imitantur texta cratum, sic contegunt subtercavata.* vides Solino esse *contegere*, quod Plinio *consternere.* Atque haec illustrando perplexo Lucani loco sint dicta in transcurso. Caeterum ut currus pellibus tectos in Valerio Flacco jam vidimus, ita & naves pellibus tegebantur nonnunquam. Caesar libro III. belli civilis, *Atque uno etiam tempore accidit, ut difficilioribus ahi tempestatibus, ex pellibus, quibus erant tectae naves, nocturnum excipere rorem cogerentur.* HEINS. *Belgia* Menagii prior. *Bellica* pr. Moretani. *Heseda* Parrhaf. *constratis* navibus opponuntur

patulae puppes. apud Sil. Ital. III. 473. *feret explicant strabes.* sed exemplum ejus significatus requiro. quare patietur, molli collo feret jugum malo exponere. ut modo §. 184. *ferre rotam gementem.* imitatur Silius III. 337.

Aut molli pacata celer rapit effeda collo.

BURM.

205. FARRAGINE. *Ferragine* Mentelius prior, & alter Rottendorphius. *feragine* Menagius primus. *fartugine* conjecerat Heinsius. hinc Nansius notaverat, Francos dixisse *fourage.* sed vide Menag. Erym. qui a *fedro* derivat: sed Cangius in *Fodro*, a Germanico *Futter*, quod Belgae *Voder* vocant, quosdam deducere notat: licet ipse alio trahat. sed & *fedrum* & *foderare*, apud medii aevi occurrit scriptores. vid. Meibomium Tom. I. Script. Germ. p. 52. qui a *Futter* deduci probat. BURM.

206. DOMITIS. *Domiti* Zulichemianus & tertius Mentelii & Regius. cum glossa *scil. equi.*

207. ANIMOS. *Animas pressique* Zulichemius. *bellum* Parrhaf. & Moreti quartus & Miff. supr. apud Serv. ad §. 174.

208. LENTA. *Dira* fragm. Moreti. & mox *industria servat*, idem, & sec. Moreti.

212. ATQUE IDEO TAUROS. *Adeo* Moretanius quartus. sed aliter Eutyches & Probus in Arte Grammatica, & Scholiastes Horatii libro III. Od. XI. HEINS. *Procul atque infusa resurgunt Vencus. relegas* Francianus.

213. POST MONTEM OPPOSITUM. *Appositum* Leidenfis. sic ex optimis membranis castigavi apud Nasonem Amorum III. El. VI. *Tu ruis apposto nivibus de monte solutis.* ubi plura diximus ad rem. HEINS. Sed *oppositum* puto concinnius: quia impedit conspectum vaccarum. vid. ad Ovid. III. Amor. VI. 7. & inf. 373. & ad Grac. Cyn. 377. & Servium ad §. 253. BURM.

Ibid. LATA. *Nata* Mediceus a manu prima: pro *nota* puto.

214. AUT INTUS. *Atque* Zulichemius.

218. SUB-

- 215 Carpit enim vires paullatim, uritque videndo
 Femina: nec nemorum patitur meminisse, nec herbae.
 Dulcibus illa quidem inlecebris & saepe superbos
 Cornibus inter se subigit decernere amantis:
 Pascitur in magna silva formosa iuvenca:
 220 Illi alternantes multa vi proelia miscent
 Vulneribus crebris: lavit ater corpora sanguis,
 Versaque in obnixos urguntur cornua vasto
 Cum gemitu. Reboant silvaeque & longus Olympus.
 Nec mos bellantis una stabulare: sed alter

225 Vic-

SERVII.

215. VIDENDO. Dum videtur. ⁹⁹ Gerundi modus a passivo.

219. IN MAGNA SYLVA. Alii *Sila* legunt, ut sit mons Lucaniae; quod modo nulla necessitas cogit, ut in Aeneide XII. 715. *Ac velut ingenti Sila sub monte Taburno*: ubi utrumque speciale est.

223. REBOANT SYLVAE. Resultant, remugiant. ^{*} Graecum verbum: nam apud Latinos, nullum verbum est, quod ante *o* finalem, habear *o*: excepto *Inchoo*: quod tamen majores aliter scribebant; aspirationem interponentes duabus vocalibus, & dicebant *incobo*: tria ^{*} enim habebant nomina, in quibus *c* litteram sequeretur aspiratio; *sepulchrum*, *orbis*, *pulcher*: e quibus *pulcher* tantum hodie recipit aspirationem.

PHILARGYRII.

221. LAVIT ATER. Hoc ab illa declinatione descendit: *lavo*, *lavis*, *lavit*: *fervo*, *fervis*, *fervit*.

222. VERSAQUE. *Versa*, infesta. Plautus in Casina: *Necesse est versis gladiis depugnariet*, id est, infestis.

VARIORUM.

218. SUBIGIT. *Subicit* Mentelii manus prima.

220. MULTA VI PRAELIA. *Inter se cornua* Zulichemius.

221. LAVIT ATER CORPORA SANGUIS. *Vul-*

nera sanguis ter apud Nonium occurrit, sed male, cum *vulneribus crebris* eodem jam versu praecesserit. HEINS. *Lavit* Leidenfis, Parrhaf. & quartus Moretanus. mox *vergentur cornua* Francianus.

223. CUM GEMITU. Tum primus Moreti.

Ibid. REBOANT SYLVAEQUE ET MAGNUS OLYMPUS. *Et longus* Mediceus ille omnium longe optimus. recte. de qua scriptura egi ad Nasonem Metam. primo. §. 255. Aeneidos septimo §. 288. idem veterrimus codex, *classemque ex aethere longo Dardaniam Siculo prospexit ab usque Peloro. non longe*, quod nunc circumfertur. Val. Flaccus lib. III. 43. *dant aethere longo Signa tubae*. ubi male Politianus *longe* contra scriptos. pro *reboant* idem Mediceus *resonant*. sed Nonius in *bount* pro vulgata stat scriptura, qui & *magnum Olympum* agnoscit, ut & Sergius in artem Donati & Eutyches: at Macrobius Saturnal. VI. cap. 4. *longum Olympum* manifeste hoc loco agnoscit: etiam *reboant* addito Lucretii exemplo, *reboant laqueata aurataque tella*. HEINS. *Silvae & magnus* Parrhaf. sed *longus* rectius, quia longo jugo excurrit: sic *longa Ida* Ovid. XVI. Epist. 108. & *longa juga* v. Epist. 20. ubi vide notas. & Heins. ad I. Met. 255. *magnum* & *longus* commutarunt etiam librarii apud Ovid. VIII. Met. 240. & XIV. 405. *magnum* tamen *Olympus* dicitur Ovidio XIII. Met. 761. sed ibi aliter legendum ex MStis docuimus. BURM.

225. Ex-

⁹⁹ gerendo L. gerundii Basil. gerendi B. modus passivi V. ^{*} enim tantum B. L. R. Vof. Basil.

1 est autem Gr. B. L. R. Vof. *reboe* graecum verbum est Ba-

- 225 Victus abit, longeque ignotis exfulat oris;
 Multa gemens, ignominiam, plagasque superbi
 Victoris; tum, quos amisit inultus, amores;
 Et stabula adspectans regnis excessit avitis.
 Ergo omni cura vires exercet, & inter
- 230 Dura jacet pernox instrato faxes cubili,
 Frondibus hirsutis & carice pastus acuta:
 Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
 Arboris obnixus trunco: ventosque laceffit

Icti-

SERVII.

225. EXULAT. Extra solum suum habitat.
 228. ASPECTANS. ³ Cicero de Catilina II. Cat.
 1. *Retorquet oculos profecto* ⁴ *saepe ad hanc urbem,*
quam e suis ⁵ *faucibus ereptam esse luget.* ⁶
 229. VIRES EXERCET. Ab incultu ⁷ robur ac-
 quirat.
 230. PERNIX. Modo perseverans. Horatius E-
 pod. II. 42. *Pernicis uxor Apuli.* ⁸ *Pernix* autem,
 perseverans, a pernitendo tractum est.
 231. CARICE ACUTA. Herba durissima. OBLI-
 TUM. Jam securum ex ante acta victoria.

PHILARGYRII.

226. PLAGASQUE SUPERBI. Sic positum, ut
 II. Aen. 436. *Et vulnere tardus Vlyxi.*
 230. PERNIX. Legunt & pernox: sed pernox
 melius, id est pertinax. INSTRATO SAXA CUBILI.
 Nota figura, non faxis.

VARIORUM.

225. EXULAT. *Excubat* Venetus.
 226. MULTA. Pro multum explicant. sed Cerdia
 separat. *multa gemens*, ut *ignominiam* &c. sicut &
omnia saepe dicunt, & postea quasdam species.
 vid. ad Phaedr. IV. 23. & infr. lib. III. Aen. 90. &
 x. Aen. 516. & hoc libro 343. *ignominia* Leid. &
 Menag. Cod. secundi. BURM.
 228. EXCESSIT. *Excedit* Zulichemius. *stabuli*
 Mediceus.
 229. INTER. *Intus* Venetus.

230. DURA JACET PERNIX. Certe cum in
 Menteliano priore superscriptum ¹ *pernix* sit in-
 ter lineas, *vel vigil*, apparet *pernox* olim fuisse lo-
 ctum. Gudianus *perseverans* interpretatur. quam
 glossam secundus quoque Moretanus agnoscit &
 Mentelianus alter. sed apud Valerium Flaccum li-
 bro primo 92.

*Haud aliter saltus vastataque pernix
 Venator cum lustra fugit, dominoque timentem
 Urguet equum.*

sed ibi cum de fuga agatur venatoris, recte *perni-*
cis epitheto est usus. quomodo & Silius libro III. 294.
Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet Ve-
nator dumeta Lacon. *Pernix* a *pernitendo* Servius
 deducit. Hoc quidem Maronis loco *pernox* recte
 Scaliger ad Manilium Prolegomenis, & alii ante
 illum. quomodo & vetus Scholiastes Juvenalis,
 VIII. 10. *si luditur alea pernox.* idque editionem
 quoque Comelianam ex Palatino codice expres-
 sam occupavit. apud Nonium Marcellum in *Per-*
nix & praeterea, ubi *pernicitatem* & *velocitatem*
 differre ostendit. HEINS. *Pernox* praetuli: tardum
 enim semper animal bos & taurus, nisi libidine in-
 cendatur in praelia. & in Regio etiam glossa est,
vel vigil vel perseverans, quod pernici non con-
 venit, sed *pernocti*. Servius tamen ad lib. XI. Aen.
 718. *pernix* servat. BURM.

Ibid. INSTRATO. Non instrato Glossa Regii
 Codicis: nimirum, alias in herba recubare solent
 tauri & vaccae. & hinc patet error Philargyrii, qui
 per Graecissimum *instrato faxes*, pro *saxis* capit,
 quum

³ nunc juvencam & stabula. Cicero &c. Cod. Urf.
 Basil. ⁶ *excessit* pro *excedit* Cod. Urf. ⁷ *robur* al.

⁴ deest Cod. Urf. ⁵ *manibus* Steph. al. *esse* L. R. B. deest V.
⁸ & est tractum *pernix* a *pernitendo* Basil.

- Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
 235 Post, ubi conlectum robur, viresque resectae,
 Signa mover, praecepsque oblitum fertur in hostem:
 Fluctus ut, in medio coepit quum albescere ponto,
 Longius, ex altoque sinum trahit; utque volutus
 Ad terras, immane sonat per saxa, neque ipso
 240 Monte minor procumbit: at ima exaestuât unda
 Verticibus, nigramque alte subiectat arenam.

Omne

SERVII.

239. IMMANE. ⁹ Pro, immaniter: nomen pro adverbio. FLUCTUS UT IN MEDIO. Sic paulatim taurus movetur ad ¹⁰ proelia.

PHILARGYRII.

236. OBLITUM. Oblitum, quasi exercitationum & virium, quem securitas & amor corruperit; adeo ut nec crederet hostem esse rediturum.

VARIORUM.

quum constructio sit, jacet inter saxa dura, non strato cubili. Schol. Juvenalis habet, *in strato*. Silius lib. VII. 280.

*Qua super instratos projectus gramine campi
 Presserat ante toros.*

ubi stratos pelle leonis toros intellige. BURM.

233. ARBORIS OBNIUS TRUNCO. *Inmixtus* Scholiastes Juvenalis Satyra XII. sed vetustus codex Vossianus, illic *obnixus* praefert. HEINS. *Obnixos* Gudianus. *truncos* alter Menagii. *adnixus* Tolianus.

234. PROLUDIT. *Praeludit* Francianus. vid. ad XII. Aen. 106.

235. POST, UBI CONLECTUM ROBUR, VIRESQUE RESECTAE. Medicus, *Ast ubi collectum robur viresque resectae. resectae vires* hoc loco mihi probantur, & sic Gudianus quoque a manu prima & pro diversa lectione tertius Rottendorphii. HEINS. *Robor* Gudianus. *viresque receptis* Zulichemius. *ast ubi* in Cod. Colotiano Urfinus. & *resectae* Cod. ejusdem.

236. OBLITUM. *Oblicum*, non *oblitum* Medicus & Leidenensis unus. & *fertur* in altero Men-

teliano pro *effertur*. HEINS. *Oblicum* etiam Cod. Colotii. *oblitum* glossa Regii Cod. exponit *securum*. Melius est capere pro cum quo olim bellum gesserat, sed quum diu intermiserat, videtur quasi oblitus victor ille, esse sibi hostem etiam superstitem. vel, si passivo significatu intelligas, ut saepe occurrit (vid. ad Valer. Flac. I. 792. & II. 389.) quem victus videbatur oblitus esse sibi olim hostem fuisse. vel, quod magis aridet, quem jam contemnit, nec curat, licet olim ab eo victus sit. vide ad XI. Aen. 866. ut contra *memor* saepe ponitur, pro eo qui curat sedulo rem aliquam, ut a libi notavimus. vid. ad I. Georg. 167. & Serv. ad VI. Aen. 705. & ita modo §. 216. *memorum meminisse* & I. Georg. 400. vid. ad Valer. Flacc. v. 584. BURM.

237. IN MEDIO. *In primo ponto* Mediceus a manu secunda. sic *prima litora* Aeneidos tertio §. 209. & *primae undae* Aeneidos v. 151. ex optimis membranis, ut suo loco monebitur. *Fluctus uti medio* alter Mentelianus, Moretanus primus, & duo alii ejusdem, Vossiani totidem, & Schefferianus cum Gudiano. *uti in medio* secundus Moretanus. HEINS. Et ita Francianus, *uti medio* Regius. & ita in Servio nostri codices habebant. sic deest propositio III. Aen. 354. in Codd. quibusdam. *Medio*, non movendum, propter *longius* sequens, & deinde *ex alto* ad terras, ubi est primus pontus, volutus. *ubi in medio* Ed. Venet. BURM.

238. SINUM. *Sinus* Menagianus prior. *atque volutus* Venetus & Parrhas.

239. NEC IPSO. *Neque ipso* libri manu exarati. HEINS.

240. AT

⁹ adverbium est L. V. R. B. Vof. Dan. & nihil praetera.

¹⁰ proelium V. L. R. Vof. B.

Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.

- 245 Tempore non alio catulorum oblita leaena
Saevior erravit campis: nec funera volgo
Tam multa informes urfi stragemque dedere
Per silvas. Tum saevus aper, tum pessima tigris.
Heu, male tum Libyae solis erratur in agris.
250 Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum

Cor-

SERVIL.

244. AMOR OMNIBUS IDEM. " Id est, in unoquoque genere unus est amor, id est, similis; ut puta in lupis unus est amor, id est, similis: item in equis, & aliis omnibus, pro qualitate sui generis: sicut & alibi ait IV. Georg. 190. *Sapor suus occupat artus*: id est, ipsis aptus: nam in omnibus animalibus non est amor unus atque idem; sed in singulis generibus, pro qualitate naturae.

245. CATULORUM OBLITA. " Vi scilicet nimii amoris. LEAENA autem Graecum est, sicut *dracona*: nam nos *hic* & *haec leo* dicimus (*lea* namque " usurpatum est) quia in o exeventia, masculina, " foemina ex se non faciunt, ut *fullo*, *latro*, *leo*.

247. INFORMES URSI. Vel magni: vel quia tempore, quo nascuntur, forma carent: dicitur enim quaedam caro nasci, quam mater lambendo in membra componit.

249. SOLIS. DESERTIS. LIBYAE autem IN " AGRIS, Serpentibus plenis.

250. TOTA TREMOR PERTENTET EQUORUM CORPORA. Signatis sermonibus utitur, ad vim amoris exaggerandam; dicens & *tota corpora*: & *pertemptet*, id est, penitus temptet: cum dicat levem odorem equorum.

VARIORUM.

240. AT IMA. Una tres Veteres libri, & *iam* *excessum* Gudianus a manu prima.

241. SUBJECTAT. *Subvertat* Mediceus & Vaticanus optimi, cum Menagiano priore & Moretano quarto ejusdem fragmento: sed nil videtur mutandum. sic in Bucolicis x. 74. *Quantum vere novo viridis se subjicit alnus*. id est erigit. *verticibus*, non *vorticibus* scripti. HEINS. Vid. IV. Georg. 385. *subvertat* Ed. Mediol.

242. FERARUMQUE. *Ferarum* Gudianus, Venetus & alter Menagii. mox *pecudis* Venetus. & *pecudes* Leidens. sec.

246. SAEVIOR ERRAVIT CAMPIS. *Saevis* *occurrit campis*, non *erravit*, quod mox denuo sequitur, secundus Moretanus. HEINS. Ita Catullus Carm. XLV.

*Solus in Libya Indiaque tosta
Caesio veniam obvius leoni.*

& hoc sequentibus, ubi *funera* & *strages* dicuntur dare urfi, melius convenit. & sequitur *erratur*. BURM.

247. STRAGEMQUE DEDERE PER SILVAM. *Per silvas* rectius Medicus, Gudianus, & alii complures, quam *silvam*. HEINS. Tum multa alter Rottendorphius. *silvas* Parrhaf. vid. sup. II. 414. *infames urfi* Zulichem.

249. IN AGRIS. In *arvis* scripti, Mediceo, Gudiano, tertio Rottendorphii & priore Menagiano exceptis. HEINS. Ita Regius & Parrhaf. *arvis* quum culta sint, Libyae vix conveniunt. utinam codex aliquis haberet, *erratur arenis*. BURM.

251. ODOR.

11 nonne quoque genere unus est Vol. 12 deest H. Vol. L. H. canis scil. Basil. 13 usurpatum non est Basil. 14 foemina non s. exeventia feminini ex se. n. f. R. Vol. Basil. exeventia nomina fem. V. 15 AGRIS. In V. Vol. B. Basil.

Corpora, si tantum notas odor adtulit auras?
 Ac neque eos jam frena virum, neque verbera saeva,
 Non scopuli, rupesque cavae, atque objecta retardant
 Flumina, correptosque undâ torquentia montis.

255 Ipse ruit, dentisque Sabellicus exacuit sus,
 Et pede profubigit terram, fricat arbore costas -
 Atque hinc atque illinc, humeros ad volnera durat.
 Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
 Durus amor? nempe abruptis turbata procellis

260 No-

SERVIL

251. NOTAS ODOR ATTULIT AURAS. Hypallage est, pro, si aurae odorem apportaverint notum.

252. FRENA VIRUM. Pro, virorum fortium.

253. RUPESQUE CAVAE, ATQUE OBJECTA RETARDANT. Ad illud superius 212. ¹⁶ respicit: *Post montem oppositum, & trans flumina lata.*

255. SABELLICUS EXACUIT SUS. Sabinus: & est species pro genere. Dicit autem suem domesticum, quem cicurem vocant: nam de apris supra ait: *Tunc saevus aper.* Hoc enim vult probare, non tantum feras, sed & mansueta animalia amore in furorem moveri.

256. PROSUBIGIT. Fodit, & pedibus impellit alternis: quod pugnaturi sues ¹⁷ facere consueverunt, ad acquirendum robur. Unde etiam latera & ¹⁸ costas terentes, durant ea in futura certamina.

257. HINC ATQUE ILLINC. ¹⁹ Ex a pedum motu, & ab attritione costarum.

258. QUID JUVENIS. Ne forte occurreret, illa animalia carere ²⁰ ratione; dicit etiam gravius homines in amore moveri. Fabula talis est: ²¹ Leander Abydenus, & Hero Sestias, fuerunt invicem se amantes. Sed Leander ²² ad Hero ²³ natatu ire consueverat per fretum Hellesponticum, quod Seston & Abydon civitates interfuit. Cum igitur juvenis oppressi tempestate cadaver ad puellam delatum fuisset, illa se praecipitavit ²⁴ e turri.

PHILARGYRII.

254. FLUMINA, CORREPTOS. *Unda torquentia montes* appellavit, & est ordo: flumina torquentia unda correptos montes.

258. JUVENIS. Leandri nomen occultavit, quia cognita erat fabula.

VARIORUM.

251. ODOR. Vide Valer. Max. VIII. III. Ext. 2.

252. AC. At Francianus.

253. ATQUE OBJECTA RETARDANT. *Retardant* primus & quartus Moretani, non male. ut ad superius ²⁵ *Nonne vides* referatur. nisi illic *pertinet* legis, quod in secundo Moretano & Rottendorphianis duobus inveni. HEINS. De modo indicativo post *vides*, *aspicis* &c. egi ad lib. I. 56. & II. Ecl. 60. & ad Calpum. VI. Ecl. 37. hic tamen *retardant*, vix posse referri ad *nonne vides* puto. sed novam sententiam oriri ab, *At neque*. & ita connecti sequentibus *ruit* &c. *ruere* vero verbum proprium & aptum suis, ut hoc Virgilii loco probat Donatus ad Terent. Adel. III. III. 27. & IV. II. 11. BURM.

254. CORREPTOSQUE. *Correptos* secundus Moretani & Editio P. Danielis.

255. DENTESQUE. *Dentesque* Schol. Horat. Cruquianus lib. I. Od. 3. sed lib. III. Od. 6. *dentes*. ut & Donat. ad Terentii modo laudata loca. BURM.

256. PR-

¹⁶ respexit B. L. V. Vol. ad illud respicit, quod supra posuit Basil. ¹⁷ deest V. ¹⁸ costes V. ¹⁹ & ad pedum motum & ad attritionem L. Steph. Fab. al. a p. motu, & ad attritionem Vol. & ad p. motum & attritionem R. unde & ad p. motu, attritionem costarum B. ²⁰ ratio V. ²¹ Leander & Hero, Abydenus & Sestias L. R. sed hic Aestias. Vol. Sestias. ²² ad Heronem Cod. Urs. Dan. ad eam V. ²³ noctu ire Basil. ²⁴ e turri L. R. Vol. de turri V.

- 260 Nocte natat caecâ serus freta: quem super ingens
Porta tonat coeli, & scopulis inlisa reclamant
Aequora; nec miseri possunt revocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variae, & genus acre luporum,
265 Atque canum? quid, quae inbelles dant proelia cervi?
Scilicet ante omnis furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumere quadrigae.

Illas

SERVII.

261. PORTA TONAT COELI. Aër nubibus plenus, per quem iter in caelum est.
262. NEC MISERI POSSUNT REVOCARE PARENTES. Hoc est, amor parentum.
265. IMBELLES. Licet imbelles, tamen moventur in pugnam.
266. FUROR INSIGNIS. Notabilis, et praecipuus.
268. GLAUCI POTNIADES MALIS MEMBRA ABSUMPSERE QUADRIGAE. ²⁶ Potniae, civitas est, de qua fuit Glaucus, qui cum sacra Veneris sperneret, illa irata, equabus ejus immisit furorem, quibus utebatur ad cursum, & cum moribus dilaceraverunt. Ordo autem talis est: Quo tempore ²⁷ Glauci membra malis absumperunt Potniades quadrigae. ²⁸ Hoc autem ideo fingitur, quod eis furorem Venus immiserit, quia dilaniatus est Glaucus, effrenatis nimia cupiditate equabus, quum eas cohiberet a coitu, ut essent velociores.

PHILARGYRII.

263. CRUDELI FUNERE VIRGO. Ita hic virgo, quemadmodum ibi de Pasiphaë: Ab virgo in foetis.
267. GLAUCI. Glaucus Sisyphi filius, cum ad ³⁰ mimicum certamen quadrigam duceret, adplicuit ad vicum Boeotiae, & equas potum ad fontem sacrum per ignorantiam duxit: unde qui bibissent, in furorem agi solebant. Itaque illum equae, furore exagitante, in ipso certamine curru effudisse, ac moribus laniasse dicuntur.

VARIORUM.

256. PEDE PROSUBIGIT. Pedibus subigit Zulichemius. & ita Pierius in ora Juntinae Ed. notavit ex scriptis.
257. HUMEROS. Humerosque Menteliani, & Menagiani uterque cum Vossianis totidem & Moretanis tribus. quomodo & Gudianus a secunda manu, & tum distingue, fricat arbore costas Atque hinc atque illinc, humerosque ad vulnera duras. vulnera etiam vetustiores. HEINS. Consentit Regius scriptis Heinsii codicibus. & ita Catrocius.
258. MAGNUM. Durum Nonius in durus, sed in versat habet magnum, ut & Donatus ad Terent. Andr. I. v. 44.
259. NEMPE. Neque Danielis Heinsii Ed. nempe obruerit alter Rottendorphius. nempe Vratiss. abruptis Menagii prior. abruptis Regius. abruptis Rottend. sec. & tert. Mentel. quasi esset a brutis. sed saepe vidi in codicibus abruptus, obrutus pro abruptus &c. vid. ad Lucan. vi. 35. mox, nocte natat caeca omnes scripti, nisi quod tota Venetus. Cerda & alii, post nocte distinguunt. BURM.
261. SCOPULIS INLISA RECLAMANT. Graeci feliciter εἰς ἀπέχουσι δ' ἀντιπλήγας αὐταὶ Sophocles. FABER. Et deest tertio Rottendorphio. scopulis Gudianus, ut & infr. 276. scopulos.
263. FUNERE. Vulnere Venetus. funera alter Rottendorphii. sed vulgata defenditur ex IV. Aen. 308. BURM.
264. GENUS ACRE LUPORUM. Gudianus pecus acre pro diversa lectione. HEINS. Eadem diversitas lib. III. Aen. 221.

265. QUID,

25 & praecipuus Steph. Dan. Fabr. al. 26 Potniae L. Potnia R. B. Fabr. al. 27 deest L. 28 hic V. 29 qui eis furoris V. 30 Isthmum dedit Mafvic. forte Gymnium.

- Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
 270 Aſcanium: ſuperant montis, & flumina tranant.
 Continuoque avidis ubi ſubdita flamma medullis,
 Vere magis (quia vere calor redit offibus) illae
 Ore omnes verſae in zephyrum ſtant rupibus altis,
 Exceptantque levis auras: & ſaepe ſine ullis
 275 Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
 Saxa per & ſcopulos & depreſſas convallis

Diffu-

SERVIL

269. TRANS GARGARA TRANSQUE SONANTEM ASCANIUM. *Gargara* pro quibuſlibet montibus, ſicut *Aſcanium* pro quibuſlibet fluminibus poſuit, quod ³¹ & ſequentia indicant: *Superant montes, & flumina tranant.*

273. ORE OMNES VERSAE IN ZEPHYRUM. Hoc etiam Varro dicit: *In Hiſpania ulterioreverno tempore equas nimio ardore commotas, contra frigidioreſ ventos ora patefacere ad ſedandum calorem; & eas exinde concipere ³² & edere pullos, licet veloces, diu tamen minime ³³ duraturas: nam brevis admodum vitae ſunt.*

274. EXCEPTANT. Frequenter excipiunt.

PHILARGYRII.

269. GARGARA. De Gargaris ſupra I. 103. dictum: *Et ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.*

270. ASCANIUM. *Aſcanius* amnis eſt Myſiae, ſed ³⁴ quae in Aſia eſt.

273. IN ZEPHYRUM. *In*, pro contra.

274. EXCEPTANTQUE. Frequentativum fecit ab excipiendo, hoc eſt, crebro excipiunt. ET SAEPE SINE ULLIS CONJUGIIS. Hoc etiam Varro.

VARIORUM.

265. QUID, QUAE. *Quiſque* alter Rottendorphius. *quidque* tertius Mentelii. & Regius. *quaeque* Zulichemius. *quique* Parthaſ.

268. ABSUMPSERE. *Aſſumpſere* Menagianus prior, & Leidenſes duo. *aſſumpſere* Tollianus. vid.

ad Suet. Neron. XXVI. & inf. III. Aen. 257. *Potides* Francianus.

269. ILLAS. *Illam* Commentator vetus Horatii I. Od. 35.

Ibid. TRANSQUE SONANTEM ASCANIUM. Haec non intellexit Vondelius, qui vertit, quaſi amor eos trans montem Idam in Aſcanium praecipites ageret. quaſi Ida ſe uſque ad Aſcanium extenderet: quum Ida a Cyzico incipiens ad promontorium Lectium in Troade excurrat, & Cyzicus ab Aſcanio, qui in Bithynia, procul abſit: Gargara vero ſit vertex quidam montis Idæ prope Trojam. ſed quum *Gargara* pro omnibus montium ſummitatibus a Poëtis poni obſervet Servius ad lib. I. Georg. 103. hic intempeſtiva mentio *Idæ*, quaſi Aſcanio imminuiſſet, ſit. Praeterea toties notatum a Servio & aliis, nomina locorum generatim poni, pro quolibet monte, fluvio &c. ut mox addit *montes & flumina*. vide ad I. Georg. 9. ubi ſpecies pro genere, id eſt Achelous pro quolibet flumine ponitur. ſic *Idumæae palmae* ſup. y. 12. & ſimilia paſſim occurrunt. BURM.

271. UBI. *Eraſa* vox in Gudiano. ſed Cerdavidendus.

273. IN ZEPHYRUM. *Ad Zephyrum* Medicus a ſecunda manu. etiam Vaticanus Pierii. *ore verſo* Venetus noſter & fragmentum Moreti. HEINS. *Ore* Zulichem. pro diverſa lectione. de praepoſitionibus *in*, vel *ad* cum verbo *verſi* conjunctis, vid. Cl. Drakenb. ad Livii lib. II. XI. §. ult. BURM.

274. EXCEPTANTQUE. *Expoſcantque* Medicus a manu prima. Ovidius III. Art. 301.

Th

³¹ etiam Dan. ³² edereque pullos veloces V. edereque pullos ſiſt veloces L. R. Vof. B. ³³ duraturos L. mox frequentantur B. ³⁴ quia, in Dan. Commelin. ſed correxit quae Muncker. ad Hygin. Fab. xiv. pag. 45. vid. & ad lib. I. 102.

Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque solis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
Nascitur, & pluvio contristat frigore coelum.

- 280 Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Pastores, lentum destillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod saepe malae legere novercae,
Miscueruntque herbas & non innoxia verba.

Sed.

SERVII.

278. CAURUM. Pro, *Corum*, sicut *saturex* pro *sorex*, *caulis* pro *colis*.

280. HINC DEMUM HIPPOMANES. ³⁵ Scit lectum esse apud Theocritum, herbam esse quandam, quae hippomanes vocatur, quasi ἵππου μανίας: si enim eam comederint equi, furorem patiuntur. Unde nunc adjecit: ³⁶ Vero quod nomine dicunt: nam vult illam herbam abusive *hippomanes* dictam, ³⁷ quod possint equi furere & alia quacunque ratione. Re vera autem *hippomanes* dicit esse virus, defluens ex equarum inguinibus, quo tempore feruntur amoris furore: ut sit *hippomanes*, virus natum ἀπὸ τῆς μανίας τῆς ἵππου.

281. LENTUM VIRUS. Viscidum, ³⁸ [glutine. Theocritus autem herbam dicit nasci in Arcadia, qua gustata equae in libidinem ardescunt: & Theophrastus, carunculam in fronte equi.]

283. MISCUERUNTQUE HERBAS, ET NON INNOXIA VERBA. Exprimit ³⁹ augmenta malitiae novercarum, quae virus herbis, ⁴⁰ & cantibus herbarum armant venena.

PHILARGYRII.

280. HINC DEMUM. Ordo: Hinc virus lentum ab inguine distillat, quod vero nomine *Hippomanes* dicunt pastores. VERO NOMINE. Quoniam Theocritus herbam dicit nasci in Arcadia, qua gustata equae in libidinem ardescunt. Et Theophrastus, carunculam in fronte equini pulli: ⁴¹ [quae ad veneficia & amatoria facere existimantur.] HIPPOMANES. Ἀπὸ τῆς ἵππου μανίας, id est, ab equae insania, defluens ex equarum inguinibus, quo tempore virus natum ἀπὸ τῆς μανίας τῆς ἵππου.

VARIORUM.

— *Tunicisque fluentibus aurae*

Excipit. BURM.

276. DEPRESSAS. Plotius de metris pag. 2630: *depressos*.

278. IN BOREAM. In Borean Mediceus & primus Moretanus. ut & a manu prima Gudianus. HEINS. *Chaurumque* Reg. Medic. fragm. Moret. Voss. & alii quinque Heinsiani. *corumque* Tollianus. *chorumque* pr. Moret. & Parrhas.

279. PLUVIO FRIGORE. Pro *pluvio frigore* Vaticanus optimus Pierii *fidere*. quod aridet. HEINS. Vide ad Claudian. vi. Conf. Honor. 445. ita *fidus brumale* vi. Aen. 205. & *brumae fidus* Manil. iii. 5. & 645. vid. ad Ovid. v. Met. 281. *constringit* Venet. quod explicari recte posset, sed puto esse interpretationem. BURM.

280. HINC. Hic Mediceus cum Gudiano, & fragmento Moreti, & ita vetustiores Pierii. HEINS.

Ibid. HIPPOMANES. Putat Servius intelligendum hoc de Hippomane planta, cujus meminit Theocritus in Pharmac. Idyl. B. 48. hoc autem Cratevae quoque testimonio confirmari potest, cujus verba sunt apud Theocriti Scholiasten. URSIN.

281. DISTILLAT. *Distillat*. Gudianus & tertius Rottendorphius, Mentelii etiam primus a manu prima. & ita edidit D. Heinsius. *distillat* Parrhas. eadem variatio in aliis locis Poetarum. vid. Oudend. ad Lucan. viii. 777. BURM.

282. MALAE. Id est non omnes novercae, sed tantum malae, ut legi debet apud Donat. ad Terent. Hecyr. ii. iii. 1. sunt enim & non injustae. vid. ad Ecl. iii. 33. *Libidinosas* vertit Vondelius.

ut

³⁵ sic lectum est esse V. apud Hesiodum B. L. R. Vof. V. Steph. Dan. al. vid. Salmast. Exerc. Plin. p. 459. quae Hippomanes B. ³⁶ vero qui V. ³⁷ qua possint Urf. Cod. quum Basil. dictam esse virus defluens B. omittit mediis. ³⁸ desunt V. L. R. Vof. B. Steph. Dan. Glutile Fabr. al. ³⁹ augmentum V. augmentum, & mox, augmentans venena Basil. ⁴⁰ desunt V. R. Vof. B. plus tamen cantibus Cod. Urf. ⁴¹ desunt Commel. & Dan.

- Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
 285 Singula dum capti circumvectamur amore.
 Hoc satis armentis. Superat pars altera curae,
 Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
 Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
 Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
 290 Quam sit, & angustis hunc addere rebus honorem.
 Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
 Raptat amor. Juvat ire jugis, qua nulla priorum

Ca-

SERVII.

285. SINGULA DUM CAPTI CIRCUMVECTAMUR AMORE. Dum ⁴² speciatim singula describimus.

286. ⁴³ [SUPERAT. Pro superest.

287. LANIGEROS AGITARE GREGES. Lucretius contra II. 661. *Buceriaeque greges. Agitare*, aut curare, aut pascere.] HIRTASQUE CAPELLAS. Id est, ⁴⁴ fetosās: ut VIII. Ecl. 34. *Hirsutumque supercilium*.

288. HIC LABOR, HINC LAUDEM. Ad tuenda ⁴⁵ imbecilliora animalia.

290. ET ANGUSTIS HUNC ADDERE REBUS HONOREM. Humilem materiam alto sermone decorare. Sic illud in quarto est §. 6. ⁴⁶ *In tenui labor; at tenuis non gloria*.

291. SED ME PARNASSI DESERTA PER ARDUA. Per Parnassi ardua, Heliconem & Citheronem, Musis dicatos ⁴⁷ [montes, significat.] Et hoc dicit: Scribendi amor rapit me ad opus arduum, & a nullo ante descriptum. Quod per periphrasin & allegoriam poeticam indicat.

292. JUGIS. Per juga. QUA NULLA PRIORUM &c. Dispono ire ad fontem ⁴⁸ Castaliam, per eam viam, per quam nullus ante egit orbitam suam. Ordo autem est: Qua nulla priorum orbita Castaliam ⁴⁹ divertitur.

VARIORUM.

ut ita apud Sil. Ital. XVII. 34.

Claudia, non aequa populi mala credita fama.

sed late patet ejus vocabuli vis. *saevus* vocavit II. Georg. 128. BURM.

283. MISCUERUNTQUE. *Miscuerunt herbas* Menagii prior. *miscueruntque* Moretani & alter Rottendorphius. vid. lib. II. 129.

284. INREPARABILE. *Irremeabile* Zulichem. vid. x. Aen. 467.

285. DUM CAPTI. *Cum* alter Rottendorphius. *quid capti* Salmas. Proleg. in Solinum memoriae vitio. *rapti* Venetus. BURM.

286. HOC SATIS. *Hic* Venetus. *superest* Mediceus a manu secunda.

287. LANIGEROS. *Lanigeras* alter Menagii. vide ad Calpur. v. Eclog. 7. *agitare* forte pro tractare, &c, ut Servius, curare. vide ad Grat. Cyneg. 429. BURM.

288. HINC LABOR. *Hic labor: hinc laudem* cum Mediceo, & Gudiano. HEINS. *Sperare* Venetus. *hinc labor* Vratil. & Parrhaf. (qui habet etiam laudes.) Edd. Venet.

289. VERBIS EA VINCERE MAGNUM. *Verbis evincere* Gudianus. *me vincere* Venetus. HEINS. *Magnus* Gudio a manu prima. praeterea, *non sum animi dubius* alter Rottendorphius, Leidenfis.

290. HUNC. *Malim hinc: ex verbis scilicet honorem rebus addere.* unde *Honores verborum* dici solent, quo solent ornari & augeri res, ut notum. BURM.

293. DI-

⁴² speciatim L. V. R. cuncta describimus V. L. Vol. R. B.

⁴³ defunct L. Vol. R. B. Steph. al.

⁴⁴ fetosās V. faeto-

⁴⁵ imbellicidiora Vol. imbellicilla L. imbelioria B. pro imbelliora.

⁴⁶ tenuis labor V. sine praepositione.

⁴⁷ desunt L. Vol. B. significat deest R.

⁴⁸ Castalium V. L. R. B. Vol. Fab. Castalium fontem Delphorum Cod. Ursl.

⁴⁹ divertitur V. L. R. Vol. Steph. Dan. al.

Castaliam molli devertitur orbita clivo.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.

295 Incipiens stabulis edico in mollibus herbam

Carpere ovis, dum mox frondosa reducitur aestas:

Et multa duram stipula filicumque maniplis

Sternere subter humum, glacies ne frigida laedat

Molle pecus, scabiemque ferat, turpisque podagras.

300 Post hinc digressus jubeo frondentia capris

Arbu-

SERVII.

293. MOLLI CLIVO. Id est, facili itinere & descensione. Hic autem locus totus de Lucretio translatus est lib. 1. 921. ¹⁰ [*Nec me animi fallit, quam fuit obscura; sed acri Percussit thyrsos laudis spes magna meum cor. Et simul incussis suavem mi in pectus amorem Musarum: quo nunc instinctus, mente vigenti Avia Pieridum peragro loca, nullius ante Trisa solo.*]

294. NUNC VENERANDA PALES. Id est, Dea pabuli invocanda nunc maxime.

294. STABULIS IN MOLLIBUS. Clementioribus, & aëris temperati: vel propter plagam austalem: vel propter suppositas herbas animalibus.

296. FRONDOSA REDUCITUR AESTAS. Donec vernum tempus adveniat: nam, ut etiam in primo 43. diximus, ver & aestas, sicut etiam hyems & autumnus, unum fuerunt secundum rationem hemisphaerii.

299. TURPESQUE PODAGRAS. Respexit ad curam, quae sine pannis & medicaminibus ¹¹ fordibus non fit.

300. POST HINC. Cum hoc ¹² feceris. *Et post hinc*, unum vacat, sicut II. Aen. 48. ¹³ *Primus ibi ante omnes.*

PHILARGYRII.

295. IN MOLLIBUS. Nunc tepidis, ut dicimus, mollis hyems.

296. DUM MOX. Celsus dum mox, pro donec interpretatur; sed ut puto, mox, abundat.

297. SUBTER. Ad pecora respicit, ut sint stramenta, quibus incubent.

VARIORUM.

293. DIVERTITUR. *Devertitur* omnes fere scripti praeter Francianum. & ita Cod. Venet. *divertitur* Scholiastes Crucquianus Horatii lib. III. Od. 4. sed Macrobius VI. Satur. 2. *devertitur*. vid. ad Petron. cap. x. & ita apud Ovidium, Suetonium & alios saepe notavimus, semper *deverti* legendum, hoc sensu: *Κασάλια* etiam Graece apud Lucian. Jove Trag. pag. 693. Ed. Bourd. Euagr. 1. Hist. Eccl. 6. ubi vide Valesium. & ita Latini. Senec. Oedip. 276. *Castalius* an dicatur, vid. ad Nemes. Cyneg. §. 5. BURM.

295. INCIPIENS. Idem est, quod *principio*. ut lib. IV. 8. sed Cl. Dorvilius ad Graecorum Poetarum exemplum, Maronem sic loqui notat, qui *ἀρχιμήνης*, in initio carminis: ut Homerus in Batrachomyomachia, Apollonius, Dionysius Periegetes & alii. noster vero novam argumenti totius partem ita exorditur: deinde §. 300. *hinc digressus*, id est, hac parte praeceptorum relicta, transeo ad alia. BURM.

Ibid. STABULIS. *Tabulis* Gudianus.

296. REDUCITUR. *Educitur* Menagii prior. *inducitur* Parrhas. mox, & multum dura Venetus. *felicum* Mentelii prior.

299. TURPES. Non puto Servium recte explicare. sed vel *turpes* dici podagrosos, quia deformat pedes & manus nodis & membris contortis & contractis, podagra unde *nodosa* Ovidio dicitur, & *incurvata* Gratio Cyn. 478. ubi vide. vel quia creditur ex turpibus causis oriri, ex intemperantia; Veneris & Bacchi usu &c. BURM.

300. DIGRESSUS. *Digrediens* Serv. ad VIII. Aen. 546. ut modo dixit *incipiens*. *degressus* Leidenf. unus.

303. AD

¹⁰ desine R. Vof. L. B. V. Steph. Dan. ¹¹ fordibus V. Tom. 1.

¹² fecerit V. ¹³ post mibi ante V. L. R. Vof. Fff

Arbuta sufficere, & fluvios praebere recentis;
 Et stabula a ventis hiberno opponere soli
 Ad medium conversa diem: quum frigidus olim
 Jam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.

305 Hae quoque non cura nobis levior tuendae;
 Nec minor usus erit: quamvis Milesia magno

Vel-

SERVII.

301. FLUVIOS PRAEBERE RECENTES. Id est, aquam statim hauritam: nam, si pigram potaverint, ⁵⁴ statim morbum contrahunt.

302. STABULA A VENTIS. Figurata, scilicet ventos non perferentia. HYBERNO SOLI. Contra plagam meridianam, per quam Sol currit per hyemem: quod explanat, dicens: *Ad medium conversa diem.*

304. ⁵⁵ [JAM. Id est, mense Januario. CADIT AQUARIUS. Id est, occidit: occasu scilicet heliac: qui cum oriatur cosinice cum sole, tamen occidit heliace: quoniam a nobis videri non possunt signa cum sole orientia, quod nunc Virgilius ait: *Jam frigidus Aquarius cadit.* Aquarius autem multi Ganymedem volunt esse.] EXTREMO ANNO. Mense Januario, qui est penultimus: nam, ut etiam in primo 64. diximus, *Ut primis extemplo a mensibus anni:* ⁵⁶ a Martio mense inchoabat annus ⁵⁷ apud majores. Ergo *Extremo anno*, Extrema parte anni.

305. HAEC QUOQUE NON CURA. Cum de capellis loquatur, figurata neutro usus est genere: nam integrum erat, ⁵⁸ *Hae quoque non cura nobis levior tuendae*: Sane perite: quoniam scit planam ovium utilitatem, eam praeterit, & exaggerat meritum capellarum; ut dictis in lucem promat rem per se minus ⁵⁹ patentem.

306. ⁶⁰ MILESIA VELLERA. Lanae pretiosissimae: nam Miletus civitas est Asiae, ubi tinguntur lanae optima. Ipse in quarto 334. *Milesia vellera nymphae Carpebant.* Cicero in Verrem I. 34. ⁶¹ *Quid a Milesiis lanae sustulerit.* MAGNO autem MUTENTUR, Ingenti pretio comparentur: nam

apud majores omne metrcimonium in permutatione constabat: quod & ⁶² Cajus Homericus confirmat exemplo.

PHILARGYRII.

304. EXTREMO. Hic *extremum annum* sub Aquarii sidere collocat: ut, quia primus nascentis anni dies ab urbe condita Kal. Martii fuit, inde Februarius ultimus anni haberetur. *Aquarium* autem multi Ganymedem volunt.

305. HAEC QUOQUE. Id est, capellae. Legitur & *haec*. Veteribus enim mos fuit, ut neutra femininis jungerentur. Unde Terentius Hecyr. IV. III. 12. *Tua nihil refert utrum feceris.* Et in Eunuchio III. V. 34. *Haec adornant ut laevet:* nam integrum erat: *Hae quoque non cura nobis levior tuendae, sane, &c.*

VARIORUM.

303. AD MEDIUM. At Menagii primus. *tum frigidus olim Jam redit* Venetus.

304. EXTREMOQUE. *Extremo, nudatque aquarius anno* Parrhas. a m. pr. Catrocius de Februario, ultimo antiqui anni mense, capit.

305. HAEC QUOQUE. *Haec q. s. i. n. l. tuenda*, vera lectio ex Servio & antiquis libris. ita in IX. 175. *Exercentque vices, quod cuque tuendum est.* haec generum enallage habet quiddam evidens, & *idiomaticum* in oratione. FABRIC. Praestantissimi codices Gudianus & Moretanus primae notae, *Hae quoque canendae*, cum glossa in Moretano, *quae de capris intelligendum monet.* optime sane. Vellem solummodo elegans scriptura a pluribus mem-

⁵⁴ statim V. ⁵⁵ desunt V. L. R. Vof. B. Steph. Dan. ⁵⁶ deest praepositio R. L. Vof. Basil. ⁵⁷ apre V. ⁵⁸ haec q. n. c. n. l. tuenda R. D n. haec. . . tuenda Basl. ⁵⁹ potentem V. L. R. ⁶⁰ MILESIA & mox Milesia V. ⁶¹ qua Milesia Vof. quidam Milesia L. R. B. ⁶² Gajus V. L. R. Vof. Intelligit Cajum Cassium Longinum istum, non vero Titum Caum. vide Bertrand. in vita Cassii pag. 108. vide & Insit. de emptione §. 2. BURM. ⁶³ utrum illae fuerint, in Terentio legendum, non illas, ut Bentlejus, qui etiam tuendas dat nescio unde.

Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.

Densior hinc suboles: hinc largi copia lactis.

Quam magis exhausto spumaverit ubere mulctra;

310 Laeta magis pressis manabunt flumina mammis.

Nec minus interea barbas incanaque menta

Ci-

SERVII.

307. TYRIOS INCOCTA RUBORES. Figurata: quae coquendo Tyrium traxit ruborem, id est, migravit in purpuram.

308. DENSIOR HINC SOBOLES. Binos enim parant capellae plerumque.

311. BARBAS. Sic de quadrupedibus: nam hominum barbam vocamus. INCANA autem ⁶⁴ dixit nimium cana.

PHILARGYRII.

307. VELLERA. A vellendo dicta.

310. LAETA MAGIS PRESSIS MANABANT FLUMINA MAMMIS. Nota *mammæ* pecudum dici. Legitur & *ubera*.

VARIORUM.

membranis confirmaretur. si vulgatum retines ⁶⁴ Haec subintellige *animalia*, ut in tertio Rottendorphiano. HEINS. Qui & adscriperat codicibus, haec tuendum. cura brevior Venetus. vobis quartus Moretanus pro varia lectione. Gl. Reg. haec explicat *pecora*.

306. MILEZIA. Catroeus duplicem Miletum fuisse, alteramque in Calabria; sed intelligi hic Asiaticam docet. inutilis certe talis nota: nam ⁶⁴ Mileto Calabriae *Melitenensis*, non *Milesius* derivatur, ut docuit Barrius in Calabriae descriptione lib. II. p. 63. Thesaur. Ital. tom. IX. pag. 5. urbem vero hanc non celebrem fuisse credo, nam nec ejus meminit Cluverius, & quae ex Herodoti lib. VI. cap. 22. & seq. narrantur, magis Samios, quibus pauci Milesii mixti fuere, spectant, quam Milesios, nec video eum urbis Miletii meminisse. & quod ex Cicer. III. ad Att. 4. profertur, nihil huc facit: ibi enim *Melissae* legendum. intempestiva ergo eruditionis ostentatio. BURM.

309. QUAM MAGIS. Pro *Quo magis exhausto spumaverat*, Gifanius. NANSIUS. In Mediceo, caeterisque nostris omnibus, excepto tertio Rot-

tendorphii, *quam magis*, etiam in Juntarum editione. aliter in suis existare testatur Pierius, sed id perperam, & nullo jure, ut opinor. Aeneidos septimo, 787.

Tam magis illa fremens & tristibus effera flammis,

Quam magis effuso crudescunt sanguine pagnae. apud Tacitum Annalium secundo cap. 77. *si quid hostile ingruat, quam justius arma oppositum, qui legati auctoritatem & propria mandata acceperit.* sic Pichena. cum in Mediceis membranarum *quæ* *justius* invenisset. cui castigationi fulciendae Freinshemius adferebat alterum Quintiliani locum ex primo Institutionum Oratoriarum, *Quam in his quoque libris erunt omnia compositiora?* *Quam* praeterea Maro, pro quantum, aut in quantum, subinde posuisse videtur, ut Aeneidos primo 676. *Quam facere id possis, nostram nunc accipe mentem.* ita codex inter optimos, ut suo loco diceretur. Aeneidos secundo 387. idem codex. *quam prima, inquit, fortuna salutis monstrat iter.* Aeneidos sexto 96. in omnibus scriptis, *sed contra audentior ito Quam tua te Fortuna sinet.* sed ad rem. Plautus Paenulo Act. I. Sc. II. *quam magis aspectu, tam magis est nimbata & nugae metæ.* Lucret. lib. II. 197. *nam quam magis ursumus alte Directa, & magna vi multi pressimus aegre, Tam cupide sursum revomit magis atque remittit.* ubi tamen tres pervetusti codices a me confulti, *quo magis.* libro IV. 999. *Et quo quaeque magis sunt aspera feminiarum, Tam magis in somnis eadem saevire necessum est.* ita scripti nostri & Giphaniiani constanter. Lambinus ex conjectura *quam magis.* Plautus Asinaria I. III. 6. *quam magis te in altum capessis, tam aestus te in portum refert.* Bacchid. Act. V. Sc. X. V. I. *quam minus, & Act. V. Sc. I. magis quam id reputo, tam magis uror.* Lucretius lib. IV. 252. *quanto plus aeris ante agitur, Tam procul esse magis res quaeque remota videtur.* lib. V.

453

⁶⁴ dicitur Steph. Dan. al.

Cinyphii tondent hirci, saetasque comantis,
 Usus in castrorum, & miseris velamina nautis.
 Pascuntur vero silvas, & summa Lycei,
 315 Horrentisque rubos, & amantis ardua dumos.

At-

SERVII.

312. CINYPHII HIRCI. Libyes, a fluvio Cinypho.

313. MISERIS NAUTIS. Qui frequenter patiuntur pericula. In usum autem castrorum ideo dixit, & quia ⁶⁶ de ciliiciis poliuntur loricae, & teguntur tabulata turrium; ne iactis facibus ignis possit adhaerere. Et bene laudat capellas, dicens ciliicorum usum & in mari, & in terra prodesse mortalibus: hoc est in duobus elementis concessis hominibus.

314. PASCUNTUR SYLVAS. Et pascio, & pascor illam rem dicimus. ⁶⁷ [Et pascuntur pro, depascuntur.] SUMMA LYCAEI. Montis Arcadiae. Et est species pro genere.

PHILARGYRII.

312. CINYPHII. Gaetuli, a Cinypho flumine Gaetuliae, id est, Libyae. Tondent autem, pastores, ut sit genitivus singularis, Cinyphi hirci.

313. CASTRORUM. In usum castrorum; quod inde ⁶⁸ tormenta fiant, itemque cilicia, quae Celsus ait, retulisse Varronem, ideo sic appellari, quod usus eorum in Cilicia ortus sit.

314. PASCUNTUR. Pro, depascuntur.

VARIORUM.

453. Quae quanto magis inter se perplexa coibant, Tam magis expressere ea, quae mare, sidera, solem, Lunamque efficerent. & mox 484. Inque dies quanto circum magis aetheris aestus, Et radii solis cogebant undique terram, Tam magis &c. vide Quintil. Instit. Orat. lib. I. ubi ex VII. Aeneidos locutionem fulcit. Lucret. lib. IV. 1083. Unaque res haec est, cujus quam plura habemus, Tam magis ardescit dira capedine pectus. VI. 458. Fit quoque, uti montis vicina cacumina coelo Quam sint quaeque magis, tanto magis edita fument Assidue fulvae nubes caligine crassa. lib. IV. 79. Et quanto circum mage

sunt inclusa theatri Moenia, tam magis haec intus perfusa lepore Omnia contrident. Sallust. Jugurth. XXXI. Ita quam quis pessime fecit, tam maxime tutus est. Columella lib. V. cap. 7. quam paucissimos reliqueris, tam optimi sunt in alendo propter copiam lactis. vide Vossium de Constructione cap. 61. pag. 567. HEINS. Locum Quintiliani ex praefatione libri I. memoria fallente non recte citavit Heinsius. sic se habet. in his quoque libris erunt eadem &c. omnia vero compositiora, & quam nos poterimus, elaborata: vel ut in Francii codice erat, elaboratiora. ubi quam non ad compositiora refertur, sed ad poterimus, & ita centies quam potes apud Terentium & alios, pro quantum potes occurrit, ut ipse Heinsius ad Ovid. III. Art. 262. ostendit. quam vero hic praeferebam, quia minus librariis notum mutaverunt in usitatus quo. in ipso Thefauro Fabri ex Lucretio & Plauto loca iam adducta est videre. quo magis tamen noster dixit lib. IV. G. 248. & Propert. I. IV. 15.

Quo magis & nostros contendes solvere amores, Hoc magis accepta fallit uterque fide. vid. & lib. eod. x. 27. Servius ad XI. Aen. 627. ex Plauto citat, quo magis te in altum capeffis. sed in ipso Plauto Alin. I. III. 6. legitur, quam magis t. i. a. capeffis, tam aestus &c. quare parum interesse purem. BURM.

Ibid. MULCTRA. Multra multi. multra Mente-
 lii secundus. exhausta alter Rottendorphii.

310. FLUMINA. Aliquid inconcinni videtur, ubi ubera manabunt pressis mammis, id est ubera pressis uberibus etiam. NANSIUS. Ubra mammas male apud Nonium Marcellum in Laetum. quod tamen editiones nonnullas occupavit, invitis membranarum Medicis, codice Gudiano, utroque Menteliano aliisque nonnullis nostrorum. tamen agnoscunt ex Pierianis codices nonnulli, & Giphanius ex suo perperam in Indice Lucretiano. apud ipsum Lucretium

⁶⁶ de deliciis V. de ciliiciis & posuntur Cod. Urs. L. R. Vof. Fabr. al. forte, expoluntur. vide Salmas. Exerc. Plin. p. 347. in fine hujus notae, additur: item Cilicia, quae Celsus ait retulisse Varronem, ideo sic appellari, quod usus eorum in Cilicia ortus est Basil. ⁶⁷ desunt L. Vof. R. B. Steph. al. ⁶⁸ Tormenta ex Varrone de R. R. Cap. ult. legebat summus Gronovius lib. IV. Observ. 22.

Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque
Ducunt, & gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem ventosque nivalis,
Quo minus est illis curae mortalis egestas,

320 A-

SERVII.

317. SUOSQUE DUCUNT. ⁶⁹ Educant foetus proprios, & enutriunt: unde & *educatos* dicimus.

319. QUO MINOR EST ILLIS CURAE. Ordo est: Igitur omni studio ⁷⁰ avertes ab eis ventos, & glaciem, quo egestas mortalis, id est, necessitas mortalitatis, minor est illis curae: hoc est, minus ad ipsarum pertinet curam: ⁷¹ [nam hoc dicit: Quanto illae sibi adesse non possunt, tanto eis a te ⁷² impendenda est major diligentia.]

PHILARGYRII.

319. QUO MINOR EST. Pro, *quo minus est*, ut sit sensus: Quo minus est illis curae mortifera egestas: si diligens circa eas fueris, necessitas mortalitatis minor est. MORTALIS. *Mortalis*, mortifera intelligenda.

VARIORUM.

tium lib. IV. 1029. ubi agit de semine humano & nocturnis pollutionibus. *hinc fit, ut saepe profundant fluminis ingentis fluctus, vestemque cruentant.* HEINS. *Ubera calvis* Parrhaf. *uber* defendit Oudend. ad Lucan. II. 497. *uber* *mammis* Edd. pr. & Mediol. *flumina* etiam Regius; & ingentem copiam hac voce notare vulgatum est. & ita capio illa Ovid. I. Met. III. de Aureo seculo,

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant. id est ex pecore & vite sponte fluxit ingenti copia lac & vinum, non quod rivi & fluvii darent pro aqua lac & vinum, quod Lactant. lib. V. cap. 5. innuere videtur, qui haec capit de communicatione cum pauperibus, ut divites pecoris & vinearum darent ex tanta copia lactis & vini etiam pauperibus necessaria, nec incumberent soli absconditis. & ita Theleclides apud Athenae. lib. VI. 19. vitae prioris felicitatem describens, αἶνον χαριδραν, ζωμὸν ποταμῶν, ὑποτριμματίαν ὀχτῶν laudat. BURM.

312. CINYPHII. Virgilius locum Varronis expressit lib. II. cap. 18. vide Gyrard. de navigiis, in voce *Diphtherae*. NANSIUS. *Ciniphei* Francian.

Cynipii Leidens. unus & Regius. *Cinyphei*, Gudian. Venet. & secund. Rottend. quidam hic *Hirci* genitivo casu capiunt. ut Philarg. Cerda, Ruæus & alii. alii *hirci* *tondent* pro *tondentur*. alii *Cinypiiis* *Hircis* legunt. ut pastores *tondeant* *hircis* *barbam* & *menta*. & hoc praefert Catroëus: sed quum unico codice Pierii nitatur, & ego in nullo repererim, nisi in margine Parrhaf. ubi *birquis*, quod ex Pierii notis adnotatum est; & figuratum hic genus loquendi agnoscat Priscianus, ego cum Pierio, *bir-ci* *tondent* pro *tondentur* capio: nam & Quintil. I. de Inst. Orat. cap. 6. in f. dicit ex consuetudine *tondere* dici. vid. Gronov. ad Liv. XXVII. 34. ubi etiam in uno codice *tonderi* esse notavit. sed & hoc, ut hic *hircis*, librariis adscribendum. *byrci* Leid. pr. BURM.

314. VERO. Vere Parrhaf.

316. SUOSQUE DUCUNT. *Suasque* Venetus. HEINS. *Deducunt* Donatus ad Terentii Hecyr. IV. IV. 27. Nescio an cum Servio *ducere* hic pro educere vel educare posset capi. quum notum sit Capros esse duces gregis. unde forte *suasque* posset probari, ut feminae vel etiam oves intelligantur. quas *suas* vocat, ut passim uxores & amicas, de hominibus, dicunt Poetae: nam & *vir gregis* est caper. sed tunc videretur legendum *atque ipsi*: nisi capras vel oves intelligamus, quas sequuntur duces ipsi amore caprarum, vel ovium quae pleno ubere petunt tecta ut mulgeantur. nam & oves intelligi mixtas capris, docet sequens, *utrumque gregem*. BURM.

318. NIVALIS. *Nivosis* Venetus. *ventos glaciemque nivales*. quartus Moretanus & Parrhaf. *ventosque minaces* Vratiss.

319. QUO MINUS EST ILLIS. *Quo minor* Mediceus, & caeteri omnes nostri ad unum, idque amplectendum omnino. HEINS. *Minor* etiam Francianus, Regius, Tollianus & Parrhafii. & ita Pierius in ora codicis sui notaverat, & Philargyrius ita legisse videtur. sed aliquid scabri mihi ex ea lectione oriri videtur: nam cui voci jungas *minor*? an

⁶⁹ educunt L. Vol. Steph. Dan. Fabr. al. ⁷⁰ avertas Fabr. al. averte Steph. Dan. ⁷¹ defunt Fabr. ⁷² impendia V.

- 320 Avertes: victumque feres, & virgea lactus
Pabula; nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, zephyris quum laeta vocantibus aestas,
In saltus utrumque gregem atque in pascua mittes.
Luciferi primo cum sidere frigida rura
325 Carpat, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.

In-

SERVII.

322. AT VERO ZEPHYRIS CUM LAETA VOCANTIBUS AESTAS. Subaudi, advenerit. Dicit autem ver, ⁷³ quo flare Zephyrus incipit; ut in primo 43. *Et Zephyro patris se gleba resolvit.*

324. FRIGIDA RURA CARPAT. Id est, carpere cogamus animalia.

325. DUM MANE NOVUM. Mane pasci oves praecipit, secundum morem suae provinciae: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, nisi jam ficcato rore pascantur. DUM GRAMINA CANENT.

⁷⁴ Turnus: *Et matutinis lucentes roribus herbas.*

PHILARGYRII.

321. NEC TOTA CLAUDES. Id est, praebebis tota bruma fenum.

VARIORUM.

an ⁷³ egestas? sed tunc nullus sensus idoneus esset. *quo minor egestas mortalis illis est curae*, quasi maiorem curarent, non minorem, quod nihili est. an per hypallagen capies, quo egestas illis est minori curae? nec hoc placebit, credo. quare recte Stephanus in Schediasm. pag. 47. *minus* praetulit, & hanc esse Poetae sententiam puto. quia animalia illa sibi providere non possunt, nec per se egestatem, qua omne quod vivit conficitur, arcere, nec curare possunt, ne adfligantur inopia pabuli,

quia in diem vivunt, nec reponere possunt victum in longum tempus, ideo tu avertes omni studio glaciem & ventos nivales, & in tectis curabis, ut nihil desit, feres illis victum &c. eadem formula usus Cicero pro Archia cap. x. *Quare si res hae, quas gerimus, orbis terrae regionibus deserviuntur, cupere debemus, quo minus manuum nostrarum tela pervenerint, eodem gloriam famamque penetrare.* ubi immerito ejiciunt critici *minus*, & Cicero ni attribuant sensum, quem minime intendit. qui est, nos debere cupere, gloriam & famam non modo finibus imperii Romani terminare, sed ultra eos ad extremas orbis regiones, quo nec arma Romana pervenerint. Victorius certe nimis arctis finibus Romani imperii circumseribit cupiditatem illam, ejiciendo *minus*. saepe etiam *quo minus* utitur Ovidius, ut II. Art. 720. & alibi, sed paulum diverso sensu. BURM.

320. AVERTES. *Avertas* alter Menagii. *avertis* Venerus.

321. CLAUDES. *Claudis* Mediceus. *feralia* Parrhas. a m. pr.

323. MITTET. Admonuit me olim G. Faërus hoc loco *mittet*, non *mittes*, ut antea legebatur, scribendum esse quam ego scripturam, quia veterum quoque librorum auctoritate nititur, vehementer probo. URSINUS. Nostri constanter *mitter*, praeter Franc. qui *mittas*. & *pascua* Rotend. alter.

324. LU-

⁷³ quo flaverit Zephyrus, ut in Vos. quo flaverit, & *Zephyro patris* B. R. Zephyrus deest L. ⁷⁴ hic locus docet securitatem editorum, qui, ubi nihil est, quod offendit, aut sensum non aliquem efficit, praetereunt. sed quum pro *matutinis* in omnibus codicibus V. L. R. B. Vos. & sine dubio in aliis, sic Turnus, & *matutinis* &c. debuissent videre illa verba efficere versus hexametricum, qui auctori suo debuerat restitui. Turnus vero celeberrimus Poeta & Satyrographus sub Vespasiano floruit. cujus meminuit Martialis IX. II. ubi vide Raderum. & eximium Poetam vocat Barth. ad Claudian. I. in Ruf. 335. Edit pr: ubi aliud ejus fragmentum apud Schol. Juvenalis Sat. I. 71. emendare conatur, vide & ad Rutili Iter. I. 604. quare hoc novo fragmento locupletandae sunt reliquiae perditorum Poetarum. nec dubitavi in textum recipere, adeo certa videtur mihi haec lectio. BURM.

Inde, ubi quarta sitim coeli conlegerit hora,
 Et cantu querulae rumpent arbuta cicadae;
 Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
 330 Currentem ilignis potare canalibus undam:
 Aestibus at mediis umbrosam exquirere vallem,
 Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
 Ingentis tendat ramos: aut sicubi nigrum

Ili-

SERVIL

328. QUERULAE CICADAE. Canorae. Horatius III. Od. 7. *Sub cantu querulae* ⁷⁵ *despice tibiae.* ⁷⁶ Aut certe *Querulas* ⁷⁷ dicit propter illam fabulam, quod Tithonus, maritus Aurorae, post optatam longissimam vitam, ⁷⁸ [diu vivendo] in cicadam dicitur esse conversus. RUMPENT ARBUSTA. Nimio clamore. Juvenalis I. Sat. 13. *Et assiduo ruptae lectore columnae.* Persius III. Sat. 9. *Findor, ut Arcadiae pecuaria rudere dicas.*

330. ILIGNIS CANALIBUS. Factis ex ilice. Sane *canalis* melius genere foeminino, quam masculino ⁷⁹ proferimus.

332. SIC UBI MAGNA JOVIS ANTIQUO ROBORE QUERCUS. Quia omnis quercus Jovi est consecrata. Quod autem dicit *Jovis quercus*, & *ilicibus crebris sacra* ⁸⁰ [nexus ⁸¹ accubas] umbra: non revera consecratos lucos dicit nos petere debere; sed ita densos, ⁸² quales sunt illi, quos religio defendit: unde apparet *quercum Jovis*, & *sacram umbram*, generalia esse, non specialia epitheta: nam, ut diximus, & omnis quercus Jovi est consecrata, & omnis lucus Dianae.

PHILARGYRII

328. RUMPENT. *Rumpent*, complebunt, ut I. Georg. 49. *Illius immensae ruperunt horrea messes:* aut, in consuetudine est, *rumpunt*, sive vehementer clamant. Et ** exallacmenos dixit*, & arbuta rumpent cantu suo.

VARIORUM

324. LUCIFERI. *Lucifero* Gudianus & Venetus. HEINS. Et secundus Moreti.

325. DUM GRAMINA CANENT. Donatus in Terentii Adelphos III. II. 52. *dum flumina crescunt.* memoria lapsus, ut opinor: nam aliter Columella libro VII. cap. 3. & Nonius Marcellus, praeter codices scriptos. HEINS. *Carpentur* etiam Zulichemius a manu secunda. *carpere rura*, de pastoribus, qui greges educunt pastum, dictum, ut *carpere viam, iter* & similia. inf. §. 347. *carpamus* quasi de se loquitur, ut saepe, pro *carpant* pastores. vide Cortii notas ad Plin. IX. Epist. XIII §. 17. BURM.

326. GRATISSIMUS HERBA EST. Tollendum verbum substantivum cum melioribus scriptis. Solus Menagianus prior a manu secunda id agnoscebat. amovent Columella quoque & Nonius Marcellus in *tenera*, producto hoc Maronis loco. vide annotata ad Eclogam VIII. §. 15. ubi idem versus occurrebat. HEINS. Nisi quod ibi, *Quam vos* legatur.

328. RUMPENT. *Rumpunt* alter Rottendorphius.

329. AD PUTEOS. *Aut puteos* fragm. Moreti. HEINS. Sed Columella VII. 3. habet vulgatam.

330. ILIGNIS. Ita fere plurimi. *ilineis* Leidens. unus. *iligneis* Tollian. *illignis* Voss. in *lignis* Ed. Venet. *illigneis* Mediol. sic *lectulos ilignis pedibus* dixit Terent. Adel. IV. II. 46. *portare* Gudian. a m. pr. BURM.

331. AT MEDIIS. In *mediis* Nonius Marcellus in *Aestus*. aut *mediis* tertius Rottendorphianus. HEINS. *Ast mediis* Parthas. qui etiam *Vallim* in margine. de mediis aestibus vid. supr. §. 154.

333. SICUBI NIGRUM SACRA NEMUS ACCUBET UMBRA. *Nigra sacrum nemus accubet umbra* Gu-

⁷⁵ *despice* V. R. Vof. ⁷⁶ ut arte V. L. R. Vof. Fabr. al. dicitur deest V. L. R. Vof. ⁷⁸ desunt L. R. Vof. V. Fabr. al. ⁷⁹ proferunt V. Vof. ⁸⁰ desunt Basil. *sacri nemus* a. B. ⁸¹ *accubet* L. R. Vof. Fabr. ⁸² ut sunt Basil. * forte *exallacmenos*.

⁷⁷ querulae dicitur propter Dan. Steph. querulas propter Basil. ⁸⁰ desunt Basil. *sacri nemus* a. B. ⁸¹ *accubet* L. R. Vof. Fabr. ⁸² ut sunt Basil. * forte *exallacmenos*.

Ilicibus crebris sacra nemus adcubet umbra.

- 335 Tum tenuis dare rursus aquas, & pascere rursus
Solis ad occasum. Quum frigidus aëra vesper
Temperat, & saltus reficit jam roscida luna,
Litoraque Alcyonen resonant, acalanthida dumi.
Quid tibi pastores Libyaë, quid pascua versu

340 Pro-

SERVII.

335. TENUES AQUAS. Epitheton ⁸³ est aquarum. Alibi IV. Georg. 410. *Aut in aquas tenues dilapsus abibit.* ⁸⁴ [Cui contrarium est illud IX. Aen. 31. ⁸⁵ *At pingui flumine Nilus.*]

336. AERA VESPER TEMPERAT. Refrigerat aestatis calorem. REFICIT. Recreat. LUNA. NOX.

338. LITTORAQUE HALCYONEN RESONANT, ET ACANTHIDA DUMI. Quo tempore ⁸⁶ resonat per littora ⁸⁷ Halcyon avis, cujus fabulam in primo 399. memoravimus. Per *Dumos* vero ⁸⁸ *Acanthidis*, quam alii ⁸⁹ lusciniam esse volunt, alii vero ⁹⁰ carduelem, quae spinis & carduis pascitur, ⁹¹ [ut inde etiam apud Graecos ⁹² *ἀκανθίς* dicta sit, ἀπὸ τῆς ἀκανθῆς, id est, spinis, quibus pascitur.]

339. QUID TIBI PASTORES LIBYAE. Dicit pro qualitate provinciarum diversa esse genera pastionum.

PHILARGYRII.

335. TENUES. Id est, parvas, cui contrarium illud: *Et pingui flumine Nilus.*

VARIORUM.

Gudianus. pro *nigrum* prior Mentelianus *nigram*. forte *nigram accubet umbram*. *Incubet* in tertio Rottendorphiano. pro *ingentes tendat ramos* secundus Moretanus, *In patulos tendat ramos*. HEINS. *Sacrum* etiam primus Moreti, Parrhaf. & Leidenfis a manu secunda. *tendet* Leidenfis alter. vid. supr. 296. *accubat* est in clivo jacet. ut *cubantem Ustica* Horatius I. Od. 17. vulgatae consentit Columella VII. 3. *ilicibus cressus* Medic. a manu pr. BURM.

335. TENUES. Vltius ad Grat. Cyneg. 393. de

exigua copia explicat. sic & I. Georg. 92. *tenues pluviae*. sed est epitheton hic perpetuum aquae. ut passim. BURM.

337. ROSCIDA. *Rosida* Pierius in ora codicis ex scriptis, & ita Leidenfis & Francianus.

338. RESONANT. *Resonant* alter Rottendorphius. *Alcyonem* Regius.

Ibid. ET ACHANTIDA. *Acalanthida* Probus Grammaticus, & manuscriptum Patavinum. *Avicula* nomen traxit a carduis, quibus delectatur, unde Latinis *Carduelis*. in cujus nominis causa cum Graecis & Latinis Germani conveniunt. FABRIC. Scripti codices constanter *acalanthida*. uti a Pierio quoque est animadversum, (nisi quod in plerisque *achalanthida*, in nonnullis *asbalanthida* mendose.) nec dubito veram hanc esse scripturam, cum & Servius eam quoque agnoscat in codice scripto Menteliano & Rottendorphiano, per *dumos vero acalanthis*. quibus & alias Servii ejusdem membranas subscripturas esse haud dubito, si consulantur; quamquam apud Papiam in *Acanthullis* legitur & *acanthida*. sed Papiæ scriptoris minime vetusti non est ea auctoritas, cui deferre multa debeamus. quin imo D. Paulinus septimo Natali, Felicis, *Nec nisi vere novo Resonant acalanthida dumi*. qui hunc Maronis locum manifeste imitatur. Hesychius, Ἀκανθίς, ταχία κών, ὀνομαστικῆς, ἢ ὀρεσσι μικρῶν. Suidas, Ἀκανθίς, ἰδὲς ὀρείου, ἢ ὁ κών. παρὰ τὸ αἰκάλλειν ἰσως τοὺς γινώσκουσιν, ὑλακτιῶν δὲ τοὺς ξένους. Auctor Etymologici, Ἀκανθίς, ἔ ἀκαλάνθια, ἰσως ἐπισήμου κινὸς ὄνομα. παρὰ τὸ ἀκαλὸν θῆναι ἀκαλάνθις. οὕτως Ὠρίων. Vides aviculam tribus huius Grammaticis esse acalanthida. quod & canem esse contendunt: hausere credo ex Aristophanis *Εἰρήνη*, ubi Hierocles ad Trygaeum, Ὡς ἢ σφουδύλη φωνήσας

⁸³ deest Basil. ⁸⁴ desunt L. R. Vof. B. Steph. Dan. ⁸⁵ & impingui Basil. ⁸⁶ sonat V. L. R. Vof. B. Fabr. al. ⁸⁷ Alcyon L. Alcyon R. Vof. ⁸⁸ Acalantis V. Acalantis L. Vof. R. B. Achantis Basil. Acalanthis B. ⁸⁹ Luciniam Dan. ⁹⁰ Carduelum V. L. Vof. R. B. Steph. Dan. al. Carduelim al. ⁹¹ desunt L. R. Vof. B. ⁹² Achantis d. s. ab Achantis Bas. Ἀκανθίς Cod. Urs.

- 340 Prosequar, & raris habitata mapalia tectis?
 Saepe diem noctemque, & totum ex ordine mensem
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ullis
 Hospitiis: tantum campi jacet. Omnia secum
 Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
 345 Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque pharetram.

Non

SERVII.

342. SINE ULLIS HOSPITIIS. Sine ⁹³ ullis ⁹⁴ stabulis.

344. ARMENTARIUS. ⁹⁵ Abusive *armentarius* posuit: nam nunc de gregibus loquitur. TECTUMQUE LAREMQUE. Tentoria, militum more: ac si casam diceret.

345. AMYCLAEUMQUE CANEM. ⁹⁶ Laconicum. Et est species pro genere. Amycla autem civitas est ⁹⁷ Laconiae: unde est sup. §. 89. *Talis Amyclaei domitus Pollucis habentis Cyllarus.* ⁹⁸ [CRESSAMQUE PHARETRAM. Creticam: dicit autem, pastorem gregum etiam arma habere debere, quibus & gregem defendat, & aliquid etiam venetur. Aliter hic reprehenditur Virgilius; quod Getulis praeter morem sagittas, non autem lanceas dederit.]

PHILARGYRII.

340. MAPALIA TECTIS. *Mapalia*, casae Maurorum, qui in eremo habitare dicuntur: sicut illud Lucani IX. 945. *Surgere congesto non culta mapalia culmo.* RARIS. *Raris*, quia non junguntur & distantibus locis fiunt.

344. OMNIA SECUM ARMENTARIUS AFER AGIT, TECTUMQUE LAREMQUE. Quomodo tectum & larem bajulat pastor? solvitur: *tectum* dicit tentorium, unde tectum faciat: nunc *larem*, deos dicit penates, id est, ignem, unde focum faciat.

345. ARMAQUE. Reprehenditur hic, quod Getulis sagittas, non lanceas dederit. AMYCLAEUMQUE. *Amyclaeum*, non Laconicum, sed pro bono cane accipiendum: item *Cressamque pharetram*, pro, bonam.

VARIORUM.

σα πομπήατος βδῖ, X' ἢ κάδων ἀκαλαθῆς ἐπιγομένη τυφλῇ τίττει. ubi Scholiafles 'Ακαλαθῆς, ὄνομα κυνός

ἐπισήμου. αἱ δὲ ὀρίου. allusit autem Aristophanes ad vetus adagium, κύων σπύδοντα τοῖς κύων τίττει τυφλός. ut immerito dubitet idem Scholiafles, an non de aviculā sit capiendus hic locus Aristophanis, τὸ δὲ ἀκαλαθῆς εἶδος ὀρίου. Ταῦτα δὲ τὰς ἀκαλαθῆς τινὲς βασιλικὸς ὀνομάζουσι. 'Ακανθῆς eadem avicula quoque dicta & ἀσραγαλῆς. Lexicon Cyrilli, 'Ακανθῆς, carduelis. in alio Glossario, Carduelis, ἀσραγαλῆς. Papias: *Acanthyllis secundum aliquos, sed melius est acanthis, avis est vepribus & carduis pasci adueta*, male *acanthis* ibi reponitur a Barthio lib. III. Advers. cap. III. HEINS. *Resonant Acanthida* Francian. *Acalanthida* Gudian. *Acanthida* ex Calpurn. VI. Ecl. 7. praefert Nicol. Loens. III. Epiph. 20. Nestor in *Acanthus* ait, at *Acanthida*, & Probum *Atalantida* legisse, dicit. BURM.

339. PASTORES. *Pastoris* Leidenfis.

340. PROSEQUAR. *Persequar* Zulichem.

Ibid. MAPALIA. *Mappalia* Glossae Cyrilli & nostrae Mss. item Vincentius. ita & apud Lucret. lib. II. III. in duobus Mss. legi, *vacuis mappalibus actus*, non *vacuisque mapalibus*, ut editur. VOSS. Ita & Servius P. Dan. ad Ecl. II. 29. *mappalia* praefert, quod Mavicius in *mapalia* mutavit. sed hic metri ratio non patitur *mappalia*. imitatus hunc locum Senec. Troad. 826.

Olenos tectis habitata raris. BURM.

343. OMNIA SECUM AGIT. Haec imitari Val. Flac. VI. 331. notavit vir doctus in Miscell. Obferv. Critic. Vol. IV. p. 188. BURM.

344. LAREMQUE. *Laremque* agnoscit etiam Donatus ad Terent. Adelph. III. II. 3. & firmat imitator Silius lib. II. 442. *Omnia Paenum,*

Armenti vigilem, patrio de more sequuntur,
Gaesaque, latratorque Cydon, tectumque faci-
que, &c.

345. PHA-

93 deest V. L. R. Vof. B. 94 tabulis Vof. 95 Abusive: nam de gr. loq. V. L. R. Vof. B. Steph. 96 Laconia R. Lacinae B. 97 Laconiae V. L. R. Vof. 98 desunt V. L. B. R. Vof. Steph.

Tom. I.

Ggg

Non secus ac patriis acer Romanus in armis
 Injusto sub fasce viam quum carpit, & hosti
 Ante expectatum positus stat in agmine castris.
 At non, qua Scythiae gentes, Maeotique unda,
 350 Turbidus & torquens flaventis Hister arenas,
 Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem,

Illic

SERVIL

346. PATRIIS ACER ROMANUS IN ARMIS.⁹⁹ Generaliter sibi concessis: ac si diceret, Martius.

347. INJUSTO SUB FASCE. Sub magno onere, ut IX. Ecl. 65. *Ego hoc te fasce levabo.* Magnum autem onus dicit, propter arma, alimenta, vestitum.

348. ANTE EXPECTATUM. Dicto citius, antequam ejus expectetur adventus. Et est una pars orationis: hoc est, adverbium. STAT. Obstat: nam Apharefis est.

349. AT NON QUA SCYTHIAE GENTES.¹ Subaudi, talis est passio. MAEOTICAQUE. Maeotis, palus est Scythiae, frigore congelascens.

350. ISTER. Fluvius² Scythiae, qui & ³ Danubius nominatur.

351. QUAE REDIT MEDIUM RHODOPE PORRECTA SUB AXEM. Qua Rhodope mons Thraciae protentus in orientalem⁴ plagam, Gammaides reflectitur in septentrionalem. Nam ideo ait, REDIT SUB AXEM. Nam axis est septentrio: qui Graece *ἀμείλις* nominatur.

PHILARGYRII.

347. HOSTI. *Hosti stat*, figurate, pro contra hostem stat.

348. ANTE EXPECTATUM. Id est, ante expectationem, & prius quam expectaretur, & ante quam putetur venire potuisse.

351. REDIT. Num addita praepositione, ut solet, pro, it, redit, quod ibi flectatur in sinum, & redire videatur. Hinc annotandum vetuste *axem* pro septentrione positum.

VARIORUM.

345. PHARETRAM. *Pharetramque* Ed. Juntae. *Crassamque* Menagjan. alter.

346. NON SECUS. *Haud secus* Quintilianus lib. IX. 3.

347. INJUSTO. Eodem modo M. Tullius in Oratore ad Brutum cap. x. *injustum onus* dixit. URSIN. *Injusto* vid. Bapt. Pii Annot. post. cap. 14. NANSIUS.

Ibid. QUUM CARPIT. *Dum carpit* Nonius Marcellus in *fasces*. & Donatus in Terentii Andriam. I. 1. 9. aliter scripti codices. HEINS. Vid. Erythr. in *cum*.

Ibid. ET HOSTI. *Stat hosti*, contra hostem stat. *Ante, expectatum*, citius quam expectarat. Ovid. IV. Metam. 788. *Ante, expectatum tacuit*. in eadem videtur Servius fuisse sententia. in manuscripto alia lectio, quam secutus Vegetius, *Hostem ante expectatum*, quasi dicat, militem Romanum paratum & accinctum stare ante hostem, cujus aspectum non expavescat, sed summa congregiendi cupiditate expectet. FABRIC. *Et hostem* Medicus & codices nostri nonnulli. in Gudiano *hostis* a manu prima. *Hostem* Vegetii veteres editiones quoque agnoscunt, & plerique codices Pieriani. *Hosti* tamen nunc in Vegetio legitur. lib. I. cap. 19. *Hostim* alter Mentelianus. HEINS. *Et hostem* Regius. hinc conjungit *hostem ante expectatum* Catroeus, & illud *ante expectatum* molestam facere constructionem dicens, explicat, quasi Romanus miles praevenerit hostem, & castra occupaverit, ante quae instructa acie expectat hostem expectatum, pro quem expectat & optat. quae etiam Fabricio sublegisse videtur.

quum contra, *ante expectatum* sit usitata & obvia locutio, pro antequam alii expectaverant, subito, repente. vid. Ovid. IV. Met. 788. VII. 15. & ita Servius recte explicat *dicto citius*. Ovidii loca jam

CL

⁹⁹ genitaliter V. L. Vol. B. genitaliter vel generaliter R. ¹ subaudis V. L. R. Vol. R. ² est Scythiae V. ³ Danubius V. ⁴ plagam, id est in sept. reflectitur Urs. Cod. septentrionem Vol. B. L. R. gammaides L. Vol. R. B. *Gammaides* est, quod facit figuram litterae Graecae *γ* *gamma*. I. ita stolae erant, quae habebant signa, ut gamma. Hesych. in *γ* *gamma*. vide Meurs. Glossar. in *γ* *gamma*, ubi alia auctorum loca citat. vide & quae infra notabimus ad I. Aen. 478. BURM.

Illic clausa tenent stabulis armenta; neque ullae
 Aut herbae campo adparent, aut arbore frondes:
 Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
 355 Terra gelu late, septemque adsurgit in ulnas.
 Semper hiems, semper spirantes frigora cauri.

Tum

SERVII.

354. INFORMIS. Nivis superfusione, carens varietate formarum, nullisque agnoscenda limitibus, inlimitata.

355. SEPTEMQUE ASSURGIT IN ULNAS. Crescit in septem ulnas. *Ulna* autem, ut diximus III. Ecl. 105. secundum alios, utriusque manus extensio est: secundum alios, cubitus: quod magis verum est, quia Graece ὀλίβη dicitur cubitus: unde est λευκὸν ὀλίβη.

VARIORUM.

Cl. Drakenb. ad Sil. II. 31. & ego ad Vellej. Paterc. II. 123. qui dixit *expectato maturius*, laudavimus. ut & alii. quare non multum in auctoribus Latinis versatos fuisse oportet, qui hanc formulam aegre reperiri & multum laboris frustra impendi, ut id significare posse probetur, notant. rursus probare deberet Catroeus eleganter dici, *stare ante hostem expectatum*, pro acie instructa eum expectare: *Acies stare* saepe legi, & *stare ante oculos alicujus* & similia. sic supr. II. 280. *campo stetit agmen aperto*. neque etiam, licet ita antiqui explicant, *stare hosti*, pro obitare, vellem construui. sed *ante expectatum hosti*, pro antequam ab hoste expectaretur, malo explicare, cui favere posset Silius lib. II. 151. ubi Theron,

Non expectatum Tyriis effuderat agmen.
 ubi recte Cl. Drakenb. *non expectatum* Tyriis esse construendum docet. Quare hic quoque & ita construe, & positus castris ante expectatum hosti stat in agmine, id est subito, adhucdum agmen ducente imperatore: nimirum primi, qui ad locum castris ponendis designatum venerant, jam muniebant castra & vallum ducebant, ut quum extremum agmen adveniret, jam positus castris possint pro vallo stare. Nota satis diligentia Romanorum, qui statim primos, qui advenerant, jubebant castra munire, ut quasi in agmine ponere castra viderentur. Caesár. II. de Bel. Gal. 19. *interim legiones*

sex, quae primae venerant, castra munire coeperunt. ubi in sequentibus mira Caesaris celeritas in castris muniendis, & simul acie instruenda narratur. plura exempla cumulare nihil attinet in re nota, quum nullam umquam moram facerent castris muniendis, etiam adhuc agmen extremum nondum advenisset, & saepe nondum perfectis castris pugnasse Romanos narretur. praeterea dum munirentur castra a peditibus, equites in statione ante opus stabant. qui & hic intelligi possent, nam & *agmen* de equitibus dici videbis probatum ad Ovid. III. Amor II. 78. sic equites jam, opere nondum perfecto, hostium adventum nuntiabant, apud Caesár. II. Bel. Civ. 26. sed desino. BURM.

349. MAEOTICA. Rectius *Maeotiaque* cum Mediceo, duobus Mentelianis, & caeteris plerisque. dixi ad Claudianum IV. cons. Honorii 180. ubi multa ad rem. *Maeotia* etiam ex suis Giphanius Indice Lucretiano. in nonnullis tamen codicibus *Maeotidaque* mendose, sic *Maeotia tellus* ex iisdem membranarum Aeneidos VI. 7. 800. apud Claudianum loco praedicto praestantiora exemplaria, *palus radios Maeotia vibrat.* & sexto Honorii Aug. cons. *Romanum stupuit Maeotia terra tribunal.* *Maeotia pubes* apud Valerium Flaccum libro VI. HEINS. Vide similem diversitatem codicum ad Lucan. II. 641. & VI. Aen. 800.

350. FLAVENTES ISTER ARENAS. *Hister* praecipui codices, non *Ister*. etiam apud alios scriptores. & recte. Terentianus Maurus de H.

Hasta quando & bedera dicis, Hister, bospes atque humus,

Quatuor solis adhaeret consonantum literis.

HEINS. *Fluentes* Francianus.

351. QUAEQUE REDIT. *Quamque jacet* Scholiaes Horatii Epodon x. sed aliter idem libro tertio Ode x. HEINS. *Reddit Rhodope medium* Francianus. *sub axe* Gudian.

354. AGGERIBUS. *Arboribus* Venetus.

355. AD-

Tum sol pallentis haud umquam discutit umbras :
Nec quum invecus equis altum petit aethera : nec quum
Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.

360 Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae,
Undaque jam tergo ferratos ſuſtinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Aeraque diſſiliunt volgo, veſteſque rigescunt
Indutae, caeduntque ſecuribus humida vina,

365 Et

SERVII.

357. PALLENTES HAUD UNQUAM. Nunquam
nubes ⁷ reſolvit: nam ⁸ pallentes umbrae ſunt, non
ex nocte, ſed ex nubibus factae.

359. ⁹[LAVIT. Hic praefentis temporis eſt, pro,
lavat: nam, ſi eſſet praeteritum, *la* non corri-
piſſet. Dicit autem, illic ſolem nec ortu ſuo nu-
bes reſolvere, nec occaſu; ſed continue ibi nubium
umbras eſſe.]

360. CONCRESCUNT SUBITAE CURRENTI IN
FLUMINE CRUSTAE. ¹⁰ Aquae currentes repente
congelascunt. Notandum ſane, quia cum *haec cru-
ſta* dicimus foeminino genere, lapidis, aut ligni,
aut ¹¹ gelu partem ſignificamus; cum vero *crustum*
dicimus, edulium ¹² aliquod ſignificamus, partem
panis vel placenta. Ipſe in ſextimo 114. *Orbem* ¹³
fatalis cruſti. Horatius I. Sat. I. 25. ¹⁴ *Dant cru-
ſtula blandi Doctores*. Juvenalis IX. Sat. 5. *Nos co-
laphum incutimus lambenti cruſtula ſervo*.

362. HOSPITA PLAUSTRIS. Facilis. Unde &
hoſpitalis homo dicitur, ¹⁵ hoſpiti apte ſerviens.

363. AERAQUE DISSILIUNT VULGO. Paſſim
crepant: nam tam nimio frigore, ¹⁶ [quam calo-
re] aera rumpuntur. ¹⁷ *Findit infantes ſtatuas*. VE-
STESQUE RIGESCUNT. Durantur, ut frangi po-
tius quam ſcindi poſſe videantur.

364. CAEDUNTQUE SECURIBUS HUMIDA VI-
NA. ¹⁸ Etiam vinum naturaliter calidum illic gela-
tur. Intelligimus autem peregrinum: nam illic ¹⁹
non naſcitur [vinum, propter nimium frigus &
continuum:] ſicut paulo poſt 380. ipſe docet, di-

cens: *Fermento atque acidis imitantur vitea ſor-
bis*. Sane volunt phyſici vinum non gelari: unde
hoc loco aut Hyperbole eſt: aut quia dixit HUMI-
DA, aquae miſta intelligamus: ita enim ²⁰ gelari
dicuntur.

VARIORUM.

355. ADSURGIT. *Surgit* Francianus.

356. SPIRANTES FRIGORA. *Spirantis* Com-
mentator Cruſquianus ad Horat. I. Od. 22. ſed ad
Od. 25. *ſpirantes* habet. Lutat. ad Stat. IV. Theb.
653. *ſpirantes frigore venti. chauri* Edd. Venet.
& Mediol. & al.

358. NEC QUUM. *Nec dum* duo Moretani &
Zulichemius utroque loco: *nec cum veſtus* Par-
rhaſ. & fragm. Moreti. *altus* Ed. Venet.

359. LAVIT. *Latet* Venetus.

362. PATULIS. Dubium an *patulis puppibus*, an
plauſtris, pro varia diſtinctione. ego plauſtra ma-
gis patentia puppibus fuiſſe puto: quia patula ma-
gis oneri, ſegetibus, lignis, & aliis, in uſum ru-
ſticorum, portandis, idonea eſſe, ut & hodie
ſunt, arbitror; navigantes vero magis tectis navi-
bus incommoda hiemis & coeli arcere conſueve-
rant. quare legerem, *Puppibus illa prius, patulis
nunc hoſpita plauſtris*. ut opponantur tectis &
conſtratis curribus. de quibus vid. ſupr. Heinf. ad
J. 204. BURM.

363. DISSILIUNT. *Diſſolvunt* Venetus.

364. IN-

⁷ reſolvit Steph. Dan. Fabr. al. ⁸ pallentes umbras non ex nocte, ſed ex nubibus factas appellavit Fabr. al. ⁹ deſunt
V. L. R. Vof. B. Steph. Dan. ¹⁰ aquae congelascunt currentes L. R. Vof. Steph. & B. qui, congeſcunt. ¹¹ gelus L.
R. partem deſt B. ¹² aliquid L. R. B. ¹³ *fatalis cruſti* V. ¹⁴ *dant cruſtula ſervo*, & reliqua deſunt R. *crustulas* B.
¹⁵ HOSPITA. apta ſerviens R. B. L. Vof. ¹⁶ deſunt R. Vof. V. L. ¹⁷ Perſius omnes. ſed eſt Horatii locus ex II. Sat.
v. 139. *fundit* L. ¹⁸ & vina n. calida i. gelantur Fabr. al. ¹⁹ non naſcuntur vina Fabr. al. non naſcitur: ſicut paulo
L. Vof. R. B. Steph. reliquis omiſſis. ²⁰ gelare B. R. Beſil.

- 365 Et totae solidam in glaciem vertere lacunae,
 Stiriaque inpexis induruit horrida barbis.
 Interea toto non secius aëre ninguīt:
 Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
 Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
 370 Torpent mole nova, & summis vix cornibus exstant.
 Hos non inmissis canibus, non cassibus ullis,
 Puniceaeve agitant pavidos formidine pinnae:
 Sed frustra oppositum trudentes pectore montem

Com-

SERVIL

365. TOTAE SOLIDAM IN GLACIEM VERTE-
 RE LACUNAE. Fossae ad siccandos agros paratae,
 cum alibi tantum incrustentur, illic usque ad imum
 21 congelantur.

366. STIRIAQUE IMPEXIS. *Stiria*, id est, gut-
 ta: inde fit diminutivum, ut dicamus *stilla*. 22 [In-
 de est *distillat*, & *stillicidium*.] Sensus autem du-
 plex est: nam aut hoc dicit: de impexis barbis pe-
 cudum pendens gutta 23 duratur: aut certe de te-
 ctis 24 & arboribus gutta horrida induruit in mo-
 dum barbarum.

367. NON SECUS. Non segnius quam inchoa-
 verat.

368. PRUINIS. Abusive nivibus: nam pruina est
 matutini temporis frigus.

369. CONFERTOQUE AGMINE CERVI. Con-
 juncto. Cervi enim congregatione gratulantur.

370. MOLE NOVA. 25 Nivium magnitudine.

371. CASSIBUS. Id est, retibus. Hinc est quod
 & *incaustum* dicimus, id est, sine causa; quasi sine
 cassibus: sine quibus venatio est inanis.

372. 26 [PENNAE. Sagittae, quibus pennae infe-
 rantur.]

PHILARGYRII.

366. STIRIAQUE. Stillicidium congelatum, *Sti-
 riam* dicit.

367. AERE. *Toto aëre*, id est, a terris ad coe-
 lum.

VARIORUM.

364. INDUTAE. *Erasa* quidem in Gudiano ve-
 tus lectio, sed sic ut *Induti* ab antiqua manu li-
 quido appareat. postea literae nonnullae deleatae.
 Fortassis fuerit, *Indutis*. HEINS.

Ibid. HUMIDA. Id est alias, aut semper aliis in
 locis humida, ut sit perpetuum epitheton. vide
 Cerdam & Statii interpretem lib. iv. Theb. 1. &
 ad Macrob. vii. Saturn. 12. Pontan. BURM.

367. AERE. *Aequore* apud Priscianum lib. x.
 sed aliter Charisius. *aequore ninguīt* ex veteri libro
 Giphanius in Lucret. in *ninguere*. HEINS. *Aëra*
 alter Rottendorphius. *non segnius* Vratil. *non se-
 tius* plurimi. *mingit* Francianus.

369. MAGNA. *Nigra* Tollii codex, qui adscrip-
 serat forte *pigra*. sed *magna* auget prodigium; ut
 non modo oves obruantur, & intendant nivium mo-
 le, sed ipsi boves vallati undique nequeant progre-
 di, sed stare cogantur, ut & cervi, qui pedibus
 quasi fixis, pectore frustra trudent oppositum mon-
 tem nivis. BURM.

Ibid. CONFERTOQUE. *Conferto* citat Lutatius
 ad Statii vi. Theb. 601. *conferto* Zulichemius. *con-
 fecto* Francianus & Venetus. vide infr. ii. Aen.
 347. BURM.

370. ET. Deest Mediceo.

371. INMISSIS. *Immensis* Zulichemius. vid. i.
 Aeneid. 125. *Quos non* Parrh. *nec cassibus* fragm.
 Mosti.

372. PENNAE. *Pinnae* Medic. Menrel. &
 Gudian.

273. PE-

21 gelantur B. L. R. Vof. Basil. 22 desunt L. distillat stillicidium V. R. Vof. B. 23 durantur V. 24 vel arbori-
 bus V. L. R. Vof. B. 25 nimia V. L. R. Vof. B. Steph. al. 26 desunt B. V. L. Vof. Steph. & spuria sunt, & formi-
 do intelligitur. vid. ad xii. Aen. 752.

- Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
 375 Caedunt, & magno laeti clamore reportant.
 Ipsi in defossis specubus secura sub alta
 Otia agunt terra, congestaque robora, totasque
 Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
 Hic noctem ludo ducunt, & pocula laeti
 380 Fermento atque acidis imitantur vitea forbis.
 Talis Hyperboreo Septem subjecta trioni

Gens

SERVIL

374. GRAVITERQUE RUDENTES. Ru, more suo corripuit, ut in septimo 116. Et *sera sub nocte rudentum*. Persius ²⁷ produxit III. Sat. 9. *Findor ut Arcadiae pecuaria rudere dicas*.

376. SPECUBUS. Artis fuerat *specibus* ²⁸ dicere, quia quarta declinatio ²⁹ [in dativo & ablativo pluralibus,] u in i vertit: ³⁰ & ita facit dativum pluralem, ut *ab hoc fluctu, his fluctibus*; sed quia pinguius sonat & melius, *specubus* dicimus. Unum tamen nomen est, quod aliter non dicimus, ut ³¹ *tribubus*: ³² [nam *tribibus* nemo dicit.]

379. HIC NOCTEM LUDO DUCUNT. Quasi perpetuitatem noctis, ³³ quippe sub terris locati, ludo concelebrant.

380. FERMENTO ATQUE ACIDIS IMITANTUR VITEA SORBIS. Potionis genus est, quod ³⁴ *cervisia* nuncupatur. Et consequens ³⁵ est quod dicit, ut vinum, per naturam calidum, in provincia frigida non ³⁶ possit creari.

381. SEPTEM SUBJECTA TRIONI. ³⁷ Tmesis est, pro, *Septentrioni*.

PHILARGYRII

381. SEPTEM SUBJECTA TRIONI. Id est, Septentrioni subjecta & Hyperboreo, propterea, quia regio, quae Septentrioni subjacet, Hyperborea vocatur, ab eo, quod status Boreae excedat.

VARIORUM.

373. PECTORE. *Pectora* Gudian. idem *commi-*
nos.

375. MAGNO LAETI CLAMORE. Imitatus est Silius lib. XII. 253.

Galeam magno socium clamore reportans.

vid. mox ad §. 413. BURM.

376. SPECUBUS. *Specibus* Gudianus. *scrobibus* Vratisl. *defossa* *specubus* Venet.

377. TOTASQUE. Plerique codices & Edd. pri-
 scae *totas*. *Totis* Leidens. a m. sec. in *Regio quo*
alia manu adscriptum. mox ulmosque Venetus.

379. HIC NOCTEM. *Hinc* Vossianus prior.
 HEINS. Ita & Francian. *ludo noctem* alter Rot-
 tendorphii. *ludum* vero hic de alea capit Vondelius.
 sed de omni genere hilaritatis capiendum, cantu,
 saltu, &c. vid. ad Valer. Flac. I. 251. notas, qui-
 bus hic locus, quern imitatur Flaccus, addendus. &
 Statii lib. v. 195.

Conticuere chori, dapibus, ludoque licenti

Fit modus, & primae decrescunt murmura noctis.

ducunt vero, ut *ducere somnos* IV. Aen. 560.
 BURM.

380. FERMENTO ATQUE. *Fermento* Gudia-
 nus. *fermento* Medicus. *fermento* Francianus,
 ut *cervisia* intelligatur, quae fit ex frumento &
 aqua. & ita conficitur, ut vini vices praestet. de *rd*
imitari vid. supr. 204. BURM.

381. TALIS HYPERBOREO. *Quin & Hyper-*
boreo Scholiastes Horatii libro secundo, ode ultima.
 sed aliter apud Donatum, Priscianum, Bedam.
 HEINS. *Hyperboreis* Tolian.

383. VE-

²⁷ producit Steph. Fabr. al. ²⁸ deest V. L. R. Vof. B. Steph. ²⁹ desunt R. L. Vof. B. V. ³⁰ ut *mann manibus*.
 sed quia ping. Fabr. al. ³¹ *tribus* V. ³² desunt L. B. R. Vof. Steph. al. ³³ deest Steph. Dan. Fabr. al. ³⁴ *cerv-*
isia nominatur V. *cervisia* nominatur L. R. Vof. *cervisia* nuncupatur Cod. Urs. ³⁵ est quod dicitur V. Vof. est ut vinum
 Steph. Dan. Fabr. al. ³⁶ posse V. Vof. ³⁷ tmesis V. L. R. Vof. B.

Gens effrena virûm Rhipaeo tunditur euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora saetis.

Si tibi lanitium curae; primum aspera silva,
385 Lappaeque tribulique absint: fuge pabula laeta:
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,

Re-

SERVII.

382. GENS EFFRENA VIRUM. Vel saeva, ³⁸ vel rectorem recusans. RHIPAEO EURO. Vento Scythico. *Rhipaei* autem montes ³⁹ Scythiae, ut diximus, a perpetuo ventorum flatu nominati: nam *ρῑπαι*, ⁴⁰ Graece ἀπὸ τοῦ ρῑπαι, & ἰμῶν impetus dicitur.

383. PECUDUM FULVIS VELATUR CORPORA SETIS. Rhenonibus: nam, ut Sallustius dicit in Historiis: fragm. incert. *Vestes de pellibus Rhenones vocantur.*

384. SI TIBI LANITIUM CURAE. *Ethaec lana* dicimus, & *hoc lanitium*: sicut *fuga* & *effugium*. Quod autem ⁴¹ dicit oves lanae causa non debere pinguescere, physicum est; omne enim pingue animal caret pilis: quod hirsutum efficit macies.

385. LAPPAEQUE TRIBULIQUE. ⁴² Quibus rebus lana decerpitur.

386. VILLIS LEGE MOLLIBUS ALBOS. Lana enim alba pretiosior est, quippe susceptura alium quemlibet colorem. Quod autem colorem hic per transitum tangit, in aliis plenius legitur; maritum pecoris, & cornu, & ⁴³ ungulis, & palato album esse debere. Alioquin licet ⁴⁴ aries sit candidus lanis, ⁴⁵ constat ex eo pullos, ⁴⁶ [id est,] nigros creari.

387. ARIES SIT CANDIDUS IPSE. Bene addit, *Ipse*, ⁴⁷ quasi qui aut dominus gregis est; aut qui antea ⁴⁸ pro domino capital dari consueverat. Nam apud majores, homicidii poenam, noxius ⁴⁹

arietis damno luebat: quod in Regum legibus legitur. ⁵⁰

388. UDO PALATO. Semper humido. Alibi: *Es udae vocis iter.*

PHILARGYRII.

382. EURO. *Euro* pro vento accipere debemus. RHIPAEO. *Rhipaei montes* sunt in eodem tractu.

385. LAPPAEQUE. Quia laeta pascua solocem lanam faciunt, hoc est minutam, duram, atque hirsutam.

386. CONTINUOQUE. *Continuo* pro perpetuo, semper enim hoc fieri debet.

VARIORUM.

383. VELANTUR. Princeps Vaticanus Pierii: *velatur corpora*, eleganti Graecismo. *gens velatur corpora*, nec aliter Gudianus ex nostris. in Veneto etiam nostro *vellatur*. HEINS. *Velantur* tamen plurimi codices & Edd. primae. *fluvii velantur* Mediceus.

384. LANITIUM. *Lanitium* Parrhas. sed *lanitium* Columel. VII. 3. & plerique codices. *fit tibi* quidam codices apud Serv. II. Aen. 140.

385. TRIBULIQUE. *Tribolique* Mediceus, Gudian.

388. UDO TANTUM CUI LINGUA PALATO. *Cui tantum* Donatus in Phormionem Terentii I.

II.

38 deest L. R. Steph. Dan & rectorem Basil. 39 sunt Scythiae V. L. R. Vof. Fabr. al. 40 Graece impetus, & ἰμῶν dicitur ἀπὸ τοῦ ρῑπαι. L. R. Vof. B. Steph. Dan. Fabr. al. 41 deest V. 42 a quibus Vof. B. Steph. Dan. Fabr. al. sed a in Mss. L. Vof. pertinet ad textum, *tribulique a.* id est *absint*. 43 ungulas V. Vof. 44 deest L. R. Vof. B. Steph. 45 deest B. V. L. R. Vof. Dan. 46 desunt Steph. Dan. 47 quasi aut dominus g. est R. & Basil. sed habet es qui ante dom. gr. aut L. est deest L. 48 pro domino capita L. pro domino capit ac Dan. pro damno capitali Steph. Fabr. al. pro domo non capit, dari B. vir doctus, pro domino capite damnari consueverat. vid. ad Ecl. IV. 43. 49 deest L. luebat B. 50 PULLIS. nigris Dan.

- Rejice; ne maculis infuscet vellera pullis
 390 Nascentum: plenoque alium circumspice campo.
 Munere sic niveo lanae, si credere dignum est,
 Pan deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
 In nemora alta vocans: nec tu adspersata vocantem.
 At cui lactis amor, cythisum, lotosque frequentis
 395 Ipse manu, falsasque ferat praesepebus herbas.
 Hinc & amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
 Et salis occultum referunt in lacte saporem.

Multi

SERVII.

389. REICE. ⁵¹ *Re*, aut quasi ⁵² monosyllabum produxit licenter: aut ut supra diximus x. Aen. 473. quia cum faciat ⁵³ *rejice*, i. pro duplici habetur, & ⁵⁴ *Re* efficit longam. Ideo & in aliis modis praesumit sibi productionem. PULLIS. Nigris.

391. MUNERE SIC NIVEO LANAE. Mutat fabulam: nam non Pan, sed ⁵⁵ Endymion amasse dicitur Lunam: qui spretus pavit pecora candidissima, & sic eam in suos illexit amplexus: cujus rei ⁵⁶ mystici volunt quandam secretam esse rationem. SI CREDERE DIGNUM EST. Tantum de Luna sacrilegium.

395. SALSASQUE FERAT PRAESEPEBUS HERBAS. Ut, & multum potantes, reddant plurimum lactis: & ipsum lac non sit fatuum; sed habeat salis occultum, id est, vix intelligibilem ⁵⁷ & non statim apparentem saporem.

PHILARGYRII.

392. FEFELLIT. Cepit & fefellit. Et bene, SI CREDERE DIGNUM EST, quia dicturus erat impia in Deam. Fabula sic est: Pan, cum Lunae amore flagraret, ut illi formosus videretur, niveis velleribus se circumdedit, atque ita eam ad rem veneram illexit. Hujus opinionis auctor est Nicanor: nec poterat esse nisi Graecus.

394. CYTHISUM. *Cythisus*: arbor ⁵⁸ a Cythiso insula, ubi multa nascitur, dicta. LOTOSQUE. *Lotos*

arbor pyro similis, utraque pecori bona.

VARIORUM.

II. 56. sed aliter Columella libro VII. cap. 3. & scripti. HEINS. Et ita quartus Moretanus. & Francianus. *palatu* tertius Mentelii.

389. NE MACULIS. *Nam maculis* Gudianus. *inficiet* Menagianus a manu secunda.

390. NASCENTUM. *Nascentur* Mediceus a manu prima. *campum* Regius. *poscentum* Venetus. pro *pascentum* credo. *plenumque* Rottend. alter.

391. SI CREDERE. Codex Servii G. ad I. Georg. 16. profert, *sic credere*. littera c geminata ex sequenti voce. sed Ovid. III. Met. 311. etiam, *si credere dignum*. & alii. v. Drakenb. ad Sil. VI. 631. BURM.

392. CAPTAM. *Capta* alter Rottendorphius.

393. NEC TU ASPERNATA VOCANTEM. *Nec es aspernata* primus Moretanus, cujus scripturae etiam vestigia in Gudiano supersunt, *ne es spernata*. HEINS. *Nec aspernata* Parrhas.

395. IPSE MANU. *Ille* scripti nostri, praeter Mediceum, Gudianum, & Moretanum primum. HEINS. Et ita Regius, Parrhas. & Ed. Venet. *illa* Francianus.

396. MAGIS ET MAGIS. *Magis ac magis* scripti nostri, exceptis Mediceo, Gudiano & Moretano primo. HEINS. Et ita Regius & alii.

397. REFERUNT IN LACTE. *Referent* pro *referunt* tertius Rottendorphianus. HEINS. *Referant*

⁵¹ *Reii* Steph. Dan. Fabr. al. ⁵² Monosyllabum L. i. monosyllabo B. ⁵³ *rejici* V. L. Vof. B. Steph. Dan. Fabr. al. *rejice* R. ⁵⁴ & *reii* Steph. Dan. Fabr. al. ⁵⁵ Endienon L. R. Vof. ⁵⁶ *Mysticae* Cod. Urf. Fabr. *Mysticam* Steph. forte *Mystae*. ⁵⁷ deest L. R. Vof. B. ⁵⁸ a Cythno legebat Voisius in Etymolog. *Cythisus* enim nec insula, nec civitas vide ad I. Ecl. 79. Servium. nota est Geographis Cythnos.

Multi jam excretos prohibent a matribus haedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capistris.

400 Quod surgente die mulbere horisque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris & sole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor:
Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.

Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
405 Velocis Spartae catulos, acremque Molossium,

Palce

SERVII.

398. EXCRETOS. Validiores. FERRATIS CAPISTRIS. Id est, duris.

401. NOCTE PREMUNT. ⁵⁹ Cogunt in caseos.

402. CALATHIS. Valis aeris: in quibus lac vel recens caseus in urbe distrahitur.

403. AUT PARCO SALE. Aut modico ⁶⁰ sale: aut re vera parco, id est, ⁶¹ servatore: quia omne in quod mittitur servat: nam & homo frugi, *parcus* vocatur: aut certe *parco*, dixit pro *parce*, ut sit nomen pro adverbio.

404. NEC TIBI CURA CANUM FUERIT. LITOTES, pro magna tibi cura sit canum. POSTREMA: Vilis. ⁶² [UNA. Hoc est, cum pecore.]

405. VELOCES SPARTAE CATULOS. ⁶³ [*Spartae*, pro, Spartanos.] ⁶⁴ In Laconicis velocitas, in Molossis fortitudo laudatur. Sparta autem ⁶⁵ Laconicae est civitas. ⁶⁶ Molossia civitas Epiri.

PHILARGYRII.

398. EXCRETOS. Id est, separatos, aut qui excreverint, id est, valde creverint.

VARIORUM.

rant Venetus. *occultam* Gudian.

398. MULTI JAM. *Multi etiam* Leidens. & Moreti quartus. *Excretos* quidam ab *excrecere* ducunt, perperam. Vavassor depulso a lacte. vide quae dixi ad Gratii Cynege. y. 289. verbum hoc restituendum forte legi XLIX ff. de Legat. III. *item mancipia alia, puellae fortasse, quas sibi com-*

tas mulieres excernunt. ubi varia tentarunt alii. BURM.

399. PRIMAQUE. Heinsius in ora codicis conjecerat *simaque. praefigunt* Leid. a manu prima.

401. QUOD JAM TENEBRIS ET SOLE CADENTE, SUB LUCEM EXPORTANS CALATHIS. *Cadentem sub lucem exportant* Mediceus & Gudianus. *exportans* emendavit Scaliger ad Catullianum Mallii Epithalamium Carm. LXII. sublata parenthesi (*adit oppida pastor*) recte. HEINS. *A tenebris* erat in codice Leidensi Servii ad III. Ecl. 5. ubi & *exportant*, ut & apud Commentatorem Horatii I. Od. 25. & III. Sat. VII. 33. & apud Servium ad I. Georg. 67. & in multis scriptis & editis. *sole cadenti* tert. Rottend. qui & *sub luce*. vid. lib. I. 340. optimus & longo usu mihi cognitus Waddelus Animad. Critic. p. 9. explicabat haec ita, ut repetat *mulbere* & *premunt* ex praecedentibus: quod jam tenebris & sole cadente mulbere, sub lucem premunt, & deinde exportans calathis adit oppida pastor, ut vendat. nec multum diversa explicatio Cerdæ: quod mane & per diem mulgent, premunt nocte in caseos, quod sub vesperam vel sub noctem mulgent, illud aut in delicias lacteas portant in urbem, & vendunt, aut sale inspergunt, & inde caseos in hiemem servandos premunt. Primum etiam Varro tradit lib. II. II. *Mulgent vero ad casum faciundum mane, alii aliis temporibus*, (ita legendum puto) *meridianis horis, tametsi propter loca & pabulum disparile non usquequaque idem sit.*

⁵⁹ cogunt caseos B. vid. ad Nemesiani II. Ecl. 34. ⁶⁰ deest V. L. R. Vof. B. ⁶¹ servatori L. R. Vof. B. Steph. servatorio Fabr. al. mox, in quo B. ⁶² desunt L. R. B. Vof. Steph. Basil. ⁶³ desunt L. R. Vof. Steph. al. ⁶⁴ in illis veteribus, in his V. L. B. R. Vof. Steph. Basil. quae, in his autem. ⁶⁵ Laconicae Steph. Dan. Fabr. al. ⁶⁶ Molossia L. B. R. Vof. Molossia Dan. Molossia pars Epiri Basil. & Cod. Urif.

- Pasce sero pingui. Numquam custodibus illis
 Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum,
 Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
 Saepe etiam cursu timidos agitabis onagros,
 410 Et canibus leporem, canibus venabere damas.
 Saepe volutabris pulsos silvestribus apros

La-

SERVII.

406. PASCE SERO PINGUI. Aqua⁶⁷ lactis, quae pingues efficit canes.

407. NOCTURNUM FUREM. Captantem noctis opportunitatem. Fur autem a furvo dictus est, id est, nigro: nam noctis utitur tempore. Horatius II. Od. XIII. 21. *Quam pene*⁶⁸ (*vidimus*) *furvae regna Proserpinae*. Aut certe a Graeco venit: ⁶⁹ [nam fur *Φῆρ* vocatur.] ⁷⁰ IBEROS. Abactores: fere enim Hispani omnes acerrimi abactores sunt.

409. ONAGROS. Agrestes asinos. Et est laus canum.

411. SAEPE VOLUTABRIS SYLVESTREBIS. *Volutabra* loca sunt, in quibus se apri volvunt. ⁷¹ *Sylvestribus* autem ideo, quia & circa casas esse, & in civitatibus possunt.

PHILARGYRII.

408. HIBEROS. *Hiberi*, gens in Ponto; sed magis de Hispanis intelligendum, quorum in latrocinii fama praeponderat.

VARIORUM.

sis. alterum spectat caseos molles, qui in calathis aut fucellis leviter premuntur, & statim venduntur. Catroeus *exportant* legit, nec secutus Scaligerum in parenthesi ponit (*adit oppida pastor*); in versione vero illa *horis*que *diurnis* transfert ad lac, quod sub vesperam muliere, quasi id per diem premerent in caseum. quod contra mentem Virgilii, qui sub vesperam multum exportari proximo & primo mane in oppida vult; sine dubio manu, vel alio modo leviter pressum in mollem caseum, qui cito venditur, at si vehementius premunt, sale adspargunt, & in hiemem reponunt. vid. Columel. VII. 8. ubi dicit, *qui recens intra paucos dies absumi debet, leviori cura conficitur*, &c. BURM.

403. CONTINGUNT. Dubitat Cerda, utrum a *tango*, an a *tingo* deducendum. sed sine dubio a *tango*, licet haec verba affinis significationis *saepe* confundantur. vid. ad Ovid. Epist. XIX. 44. & IV. Fast. 439. & Calpur. v. Ecl. 54. vid. & infr. h. l. 448. a *tinguo* autem *continguo* componi ignoro. & participium *contactus*, alterum adserit. ut *parco* secundus Rottend. ac *parce* quartus Moreti. BURM.

405. ACREMQUE. *Actumque* alter Rottendorphius. male. v. Schol. Horat. Epod. VI. *Molosum* plurimi.

407. INCURSUSQUE. *Cursusque* Leidenfis.

408. INPACATOS. *Indignatos* Mediceus a manu prima. HEINS. *Implacatos* Ed. Venet.

Ibid. HIBEROS. Ut centies apud Poëtam, ita & hic de quolibet abactore & raptore capiendi *Hiberi*, quia illi famosi erant. ut sit species pro genere, quod millies Servius notat. sic sup. 345. *Amyclaeum* canem & *Cressam* pharetram dat Afro, & similia. jam vero in Hispania latrocinia fuisse frequentia, docet etiam Varro lib. I. de R. R. cap. 16. *Multos agros egregios colere non expedit, propter latrocinia vicinorum* &c. ut in Hispania prope Lusitaniam. malus vicinus quid incommodi det agricolis Columella lib. I. cap. 3. ostendit. Iberos vero abigeos fuisse etiam patet ex l. I. ff. de Abigeis, ubi Hadrianus consilio Baeticae de poenis abigeorum rescriptit, & quia ibi frequentius id genus maleficium, durissime puniri jubet. BURM.

409. ONAGROS. *Onagris* Leidenf. quasi canes timidos onagris immittendo, exercueris. sed *agitabis onagros* est eos venatu, immisis canibus, agitabis, ut ita canes rudes venatu timidorum animalium praepares deinde ferocium animalium venatui. *agitare* proprium verbum venatorum. IV. Aen.

⁶⁷ laus V. ⁶⁸ deest L. R. B. Vol. Fab. ⁶⁹ desunt B; nam furor vocatur B. for. L. Vol. ⁷⁰ HIBEROS L. ⁷¹ Sylvestris V.

Latratu turbabis agens, montisque per altos
 Ingentem clamore premes ad retia cervum.
 Disce & odoratam stabulis adcondere cedrum,
 415 Galbanoque agitare gravis nidore chelydros.
 Saepe sub inmotis praefepibus aut mala tactu

Vi-

SERVIL

414. ODORATAM STABULIS. Pro odoriferam: & loquitur de ⁷² serpentum remediis, qui ingressi tecta, animalibus nocent.

415. AGITARE. Persequi. GRAVI NIDORE. Serpentibus scilicet noxio. ⁷³ Galbanum, species est multis apta medicaminibus. CHELYDROS. Chelydri dicti quasi *chelydri*: ⁷⁴ quia & in aquis, & in terris morantur: nam *χίρρον* dicimus terram, a quam vero *χίρρον*.

416. AUT MALA TACTU. ⁷⁵ Quae & ⁷⁶ tacta nocet, ⁷⁷ & est perniciofa dum ⁷⁸ tangit. Vipera autem species est serpentis, quae vi parit: nam ⁷⁹ corrosis ejus lateribus, exeunt pulli cum matris interitu. Lucanus vi. 490. *Viperæ coeunt* ⁸⁰ abrupto corpore nodi.

VARIORUM.

Aen. 478. & passim. vid. ad Ovid. v. Metam. 605. BURM.

410. LEPOREM. Lepores Tollianus & Parrhaf. *damnas* Francianus. *damnas* Regius & nonnulli alii.

411. PULSOS. *Pulsis* alter Rottendorphius. de volutante apro est fabula Phaedri lib. iv. 3. ubi vide. quibus adde Varronem lib. ii. de R. R. 4. qui hanc in luto volutationem esse *illorum requiem*, ut *lavationem hominis*, ait. BURM.

412. LATRATU TURBABIS AGENS. Mediceus *turbabis agros montesque per altos*. HEINS. Male. nam praeterquam quod hoc verbum, ut & *agitare*, frequens sit in venatu; vid. ad Ovid. v. Epist. 10. solent saepe hac forma participium alii verbo subjungere. ut i. Aen. 192. 372. mox 470. & iv. 45. *angue fovens* & alibi. vid. ad Val. Flac. iii. 40. sic & *glomerat ferens* supr. lib. ii. 311. posset capi. BURM.

413. INGENTEM CLAMORE PREMES. *Ingenti clamore* Scholiafles Statii Thebaidos quarto 323.

sed vulgata scriptura obtinet apud Columellam libro vii. cap. 4. & apud Nonium Marcellum HEINS. *Ingenti* Vratilav. quod videtur praefendum: non enim agitur hic de cervo, an magno an exiguo sit corpore, sed de canibus, in quibus ut *latratus*, ita & ingens clamor probatur. & Varro ii. de R. R. cap. 9. in iis probat, *latratum gravem*, & *biatum magnum*. vid. & Columel. vii. 12. ubi *vociferationem magnam*, & *vastum latratum* adesse debere docet; & passim ita scriptores hanc praecipuam in cane dotem commendant. *clamor* autem hic canibus datur, ut iii. Aen. 566. Scyllaeis scopulis, quos *latrare* dici observat Servius, quia Scylla canibus subcincta fingitur. Carroeus edidit *ingentem*, & in versione tamen habet *a grandis cris*. & Vondelius clamorem hominum intellexit: quia scilicet lib. i. Aen. 328. *clamor* venantis ibi intelligitur; sed non hic, ut puto. licet Servius hoc in loco *ingentem* agnoscat. sed supr. h. l. 43. vocat *ingenti clamore Cithaeron*, *Taygetique canes*. & *magnum clamorem*, sed de hominibus, dixit §. 375. & alibi. BURM.

414. STABULIS. *In stabulis* alter Menagii. *incendere* Columel. vii. 4.

415. GRAVIS. *Gravi* mavult Servius, & interpretatur *serpentibus noxio*. nec displicet Graevio nostro in Lectionibus Hesiodicis cap. 14. quale illud apud Nasonem Met. iv. 497. *Inspirantque graves animas*. HEINS. *Gravi* Regius, cum glossa, *noxio*. & ita primus Moret. sed alia manu correctum *graves*. ut fere omnes reliqui. *gravi* praeferebat Guellius. vide quae diximus ad Samonic. cap. XLVII. *Galbanoque* Mediceus. BURM.

416. SUB IMMOTIS. *Ignotis* in codice Pierii erat: eadem diversitas lib. xi. Aen. 327. *Planities ignota jacet*, ubi *immota* ms. ubi posset non turbata a militibus intelligi, quia additur *tutique receptus*.

⁷² serpentium R. ⁷³ galbanum autem L. R. V. Vof. B. galbanum est multis &c. Basil. ⁷⁴ quia in aquis Steph. Dan. Fabr. al. ⁷⁵ quia R. ⁷⁶ tactu L. etiam tacta Basil. ⁷⁷ deest Basil. ⁷⁸ deest L. tangitur B. ⁷⁹ cum ros L. ⁸⁰ abrupto V. Vof.

- Vipera delituit, coelumque exterrita fugit:
 Aut tecto adfuetus coluber succedere & umbrae,
 Pestis acerba boum, pecorique adspargere virus,
 420 Fovit humum. Cape saxa manu, cape robora, pastor,
 Tollentemque minas & sibila colla tumentem
 Dejice. Jamque fuga timidum caput abdidit alte,
 Quum medii nexus, extremaeque agmina caudae
 Solvuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbis.
 425 Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
 Squamea convolvens sublato pectore terga,

At-

SERVII.

417. COELUM EXTERRITA FUGIT. Gaudet tectis, ut sunt *ἀγαθοὶ δαίμονες*, quos Latini *Genios* vocant.

420. FOVIT HUMUM. Amplexa terram est, in qua posset latere.

422. TIMIDUM CAPUT ABDIDIT ALTE. Cui timet: nam ut dicit Plinius: *Serpentis caput etiam si cum duobus evaserit digitis, nihilominus vivit.*

423. AGMINA CAUDAE. Motus. Et hoc dicit: Caede serpentem, donec caudae volubilitas conquiescat.

426. SQUAMEA CONVOLVENS SUBLATO PECTORE TERGA. Id est, erectus: quod ad expressionem generis serpentis posuit: ⁸¹ aliae enim repunt toto corpore: aliae eriguntur corporis parte. Lucanus IX. 721. *Et contentus* ⁸² *iter cauda fulcare Parias.*

PHILARGYRII.

425. EST ETIAM ILLE MALUS CALABRIS, &c. Ordo: Ille etiam est malus anguis, & convolvere solitus. Haec autem signa sunt, quibus intelligatur, qualis sit hic anguis.

VARIORUM.

ceptus. & ita hic puto praesepia dici non mundata, excussa & purgata a sordibus, unde forte glossator *ignotis* fecit, quia diu non excussis praesepibus ignorabant ibi latere viperam, & eo posset adduci *immutus pontus*, id est tranquillus IH. Aen. 570.

& *immutae paludes* apud Lucan. v. 435. vel *immota* praesepia, quae fixa & certo loco semper sunt, quae opponuntur mobilibus, quae transferri possunt. ut ita Delus antea vaga, postea *immota* lib. III. Aen. 77. sed praefero priorem interpretationem. BURM.

417. DELITUIT. *Delituit* Gudianus. *delicuit* tertius Rottendorphius. *vipperra* Tollianus. & ita inf. 545.

418. ADSUETUS. *Adfuetos* Gudianus. & primus Moreti. *colubris* alter Rottendorphius.

419. PECORIQUE. *Pecorisque* Gudianus. *adspargere* Mentelii prior.

420. FOVIT HUMUM. *Fodit* etiam Venetus, & fragm. Moreti. male. *fovīt* hic est posuit cubile, & latebras sub terra. ut lib. IV. 43. *sub terra fovere larem*. ubi similis diversitas. & Servius ad IV. Aen. 193. ita citat, & incolere explicat. BURM.

422. DEJICE. JAMQUE FUGA. *Cumque fuga* Mediceus a secunda manu. HEINS. *Cumque* Mediceus. *namque* Zulich. qui & *tumidum*, ut & Leidenf. tertius, Rottend. & quartus Moreti. ut contra *colla timentem* Menag. pr. *addidit* sec. Rottend. deinde, *dum medii* quart. Moreti. *extremae agmina* Mentelii pr. *agmine* idem a m. pr. & ita Servius ad II. Aen. 211. BURM.

424. TARDOSQUE TRAHIT SINUS ULTIMUS ORBIS. *Trahunt sinus ultimus* a manu Mediceus. quod non est de nihilo. Adeantur annotata Aeneidos sexto. v. 209. malim alioquin, *tardosque sinus*

⁸¹ alii, Steph. Dan. Fabr. al. utroque loco. ⁸² iit Fabr. al. *Perias* R. Vof. *peritas* V. *pareas* al.

- Atque notis longam maculosus grandibus alvum:
 Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
 Vere madent udo terrae, ac pluvialibus austris,
 430 Stagna colit, ripisque habitans, hîc piscibus atram
 Inprobus ingluviem ranisque loquacibus explet.
 Postquam exusta palus, terraeque ardore dehiscunt,
 Exsilit in siccum, & flammantia lumina torquens
 Saevit agris, asperque siti atque exterritus aestu
 435 Ne mihi tum mollis sub dio carpere somnos,

Neu

SERVIL

429. UDO VERE. Alibi I. Georg. 313. *Cum ruit imbriferum ver.*

431. IMPROBUS. Infatiabilis. INGLUVIEM. Ventris capacitatem. RANIS LOQUACIBUS. Clamosis. ⁸³ Et loquacibus ideo, quia ex hominibus factae sunt, ut dicit Ovidius.

434. ASPERQUE SITI. Sallustius Jugurt. xctv. *Quod genus siti magis quam alia ⁸⁴ re accenditur.*

435. MIHI. Cuicumque, ut I. Georg. 451. *Non illa quisquam me nocte per altum Ire.*

PHILARGYRII.

428. RUMPUNTUR. Ut supra I. 326. *implentur*: aut pro erumpunt.

431. IMPROBUS. Hic avidus. INGLUVIEM. Varro ad Ciceronem in lib. 23. *Ingluvies*, inquit, *sunt tori circa gulam, qui propter pinguedinem fiunt, atque interjectas habent rugas.* Sed nunc pro gula positum.

VARIORUM.

sinus trahit ultimus orbes. apud Petronium carmine de bello civili, *Dant cauda sanitum.* HEINS. Adscripserat & codici forte *trahi*.

425. EST ETIAM ILLE MALUS. Ille malus etiam Calabris Parthaf.

426. SQUAMEA. Primus Moretanus & Menagii prior hunc versum exhibebant post 437. sed habebant *lubrica* pro *squamea*. & in Regio hic versus itorum adscriptus margini post 437. & *lubrica* exhibet. & ita Parthaf. sed repetitum ex lib. II. Aen.

474. *sublata* Medic. a m. pr. BURM.

428. QUI DUM AMNES ULLI. *Ullis* prior Menagianus, secundus Rottendorphius & Moreti fragmentum. HEINS. *Et qui dum amnes ullis* Parthaf. *amnis* Gudian. *ruperunt* Ed. Venet. vid. ad Gratii Cynege. 432. BURM.

429. TERRAE, AC PLUVIALIBUS. *Terrae palustribus* Venerus. Copulam omittit Ed. Juntina.

430. HIC PISCIBUS ATRAM. *Tum piscibus* apud Nonium in *Improbis*. deinde *stagna colet* Gudianus. HEINS. *Hinc piscibus* Francianus. id est ex stagnis & ripis insidians piscibus. totus versus deerat Menagii primo.

431. IMPROBUS. *Improbat* Ed. Venet. quod non displicet Maittairio; sed vellem explicuisset. pro *explet* erat *implet* in Gudianis duobus, Mentel. Tollian. & multis aliis. BURM.

432. EXHAUSTA. *Exusta palus* in Mediceo caeterisque nostris, si Venetus unus excipitur cum Gudiano. quomodo & in Pierianis vetustioribus. Statius Theb. III. 258. *tacent exusti solibus amnes.* ita & illic pervetustus codex Tiliobrogae. tamen libro IV. 745. *Si quis Aymones superest liquor; omnia caecis Ignibus hausta sedent.* HEINS. *Exusta* Vratil. Regius & Tollian. quod unice verum. ut *exustus ager* lib. I. 107. vide quae adnotavimus ad Phaedr. I. 6. & quae vir Cl. Wesselingius in Observat. lib. II. 28. adduxit. ubi tamen accedere emendanti in Vitruvii lib. VIII. I. *humores exure*, pro *exfugere* non possum: nam paludes, amnes, terram, herbas exuri recte dici credo, sed non

⁸³ deest Steph. Fabr. al. conjunctio &. ⁸⁴ acciditur L. acciditur, vel accingitur R. acciditur B. sed Sallustius habet, *matura serpentium ipsa perniciofa, siti magis, quam alia re, accenditur.*

Neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas :
 Quum positis novus exuviis nitidusque juventa
 Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
 Arduus ad solem & linguis micat ore trifulcis.

440 Morborum quoque te causas & signa docebo.
 Turpis ovis tentat scabies, ubi frigidus imber

Al-

SERVIL

437. NITIDUSQUE JUVENTA. Pelle enim depolita redit ⁸⁵ ad aetatem priorem.

438. CATULOS. Abusive dixit: nam *catuli* proprie sunt canum.

440. MORBORUM QUOQUE TE CAUSAS, ET SIGNA DOCEBO. Tria dicit, signa morborum, causas, ⁸⁶ & remedia; sed non servat ordinem legitimum: nam post remedia morborum signa commemorat.

441. TURPIS SCABIES. Quae asperum & turpe efficit corpus. ET ALTIUS AD VIVUM PERSE-DIT. Medullas & ossa penetravit.

VARIORUM.

non aequae proprie humorem terrae exuri, quam ipsam terram. *exfugere* vero *humores* eleganter dici solem, quando exsiccat, & extrahit omnem ex terra fucum. ita certe Varro lib. I. de R. R. 13. *non animi fucum, quem quaeris terra, solem antea exfugere oportet.* & ipse Vitruvius eo verbo saepius uti solet. ut lib. I. cap. 4. calor, *vaporibus fervidis exfugendo naturales virtutes dissolvit eas.* ubi etiam in Leidensi Codice est *exurendo* perperam scriptum. duo alia loca adduxit Vir Cl. ubi hoc verbum ejicit, & alterum reponit, apud Columellam in praefatione. *quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus, & exsucto sudore sitim quaerimus.* ubi notandum duo haec verba *excoquere* & *exfugere* jungi, ut in Vitruvii loco lib. I. cap. 4. ubi de pomis servandis agens, *semper calor cum excoquit aëribus firmitatem eripit, & vaporibus &c.* ubi etiam malim *acribus* scilicet pomis legere. *exfugere humores*, licet non de sole, sed de aliis rebus, dixit etiam Varro de R. R. II. 14. BURM.

433. EXSILIT. Pro *exsilit* idem Mediceus noster *Exsulit.* ut ad *lumina* referatur, & sic Menagianus quoque prior, qui *exsulit.* potes & interpre-

tari *extulit* pro effertur, extollitur. quae locutiones Maroni usitatae. Adeantur annotata *Acneid.* II. v. 207. in Menteliano utroque, Gudiano, ac caeteris *Exiit*, secundo Rottendorphiano excepto, & altero Vossiano a manu prima. *Exsilit* etiam Moreti fragmentum. HEINS. *Exiit* Regius, Parthal. & Edd. Venet. & Mediol.

434. SAEVIT. *Serpis* Zulichemius. *asperque sinus* Mediceus a manu prima.

Ibid. ATQUE EXTERRITUS AESTU. *Exterritus ira* apud Nonium Marcellum in *exterritus*: perperam. in *aestu* receptam agnoscit lectionem, ut & Priscianus libro septimo. HEINS. Forte *exercitus* adscripserat codici suo Heins. & ita in nonnullis legi testatur Cerda. in Colotiano fuit *exercitus. extorridus* Marklandus. Dorvillius *exterritus* capiebat pro *furiatus*, in furorem versus, vel ex latebris exturbatus. ut *Φοβέοις* Graecis. vid. Observat. Miscel. Crit. Vol. I. pag. 2. & 83. BURM.

435. NE MIHI TUM MOLLES SUB DIO. Mediceus, *Nec mihi tum molles sub divo: sub divo* etiam in caeteris. HEINS. Hos duos versus citat Quintilianus lib. IX. de Instit. Orat. cap. 3. pag. 805. sed ibi legitur, *nec mihi.* & in aliis, *nec noctu molles. nec mihi* etiam hic Francian. *sub divo* plurimi & hic, & ibi: & apud Servium ad II. Georg. 475. ubi & *ne mihi.* seq. versu *sileat jacuisse* Venetus, quod pro *liceat* puto scriptum, ut *tere* semper haec verba commutantur. sed *libeat* retinendum. ut Ecl. II. 28.

O tantum libeat mecum tibi sordida rura

Atque humiles habitare casas.

Quae quum aperte imitetur Propertius lib. II. XXIII. 27.

Libeat tibi, Cynthia, mecum

Roscida muscosis antra tenere jugis.

nescio cur in *liceat* mutatum velit hoc verbum Mark-

Altius ad vivum perfedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel quum tonsis inlotus adhaesit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.

- 445 Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magistri
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,

Et

SERVII.

443. ILLOTUS ADHAESIT SUDOR. *Lotus* vel *lautus* dicimus: inde est & *lautum eo*. Nam illud ab Horatio satis licenter dictum est I. Sat. vi. 125. *Ast ubi me fessum sol acrior ire lavatum Admonuit.*

444. ⁸⁷ [ET HIRSUTI SECUERUNT CORPORA VEPRES. Duae res dicit, unde scabies ovium nascitur: aut nimium frigus, & humorem aëris: aut etiam cum post tonsionem non lavantur. Ex validiore enim aestu sudor eis adhaeret: ac propterea lavari frequenter praecipit.]

445. DULCIBUS FLUVIIS. Salsa enim aqua magis pruriginem creat.

446. UDISQUE ARIES IN GURGITE VILLIS MERSATUR. ⁸⁸ *Musimonem* dicit ducem gregis, quem ita & Varro commemorat: huic autem partem aliquam lanae pastores solent relinquere: unde ait: *udis villis*: nam oves semper tonsae lavantur.

447. SECUNDO AMNI. Defluenti, cum aqua scilicet.

448. TRISTI AMURCA. Amaris olei sordibus. Hoc autem remedium est contra ⁸⁹ sordes, scabiem, & ⁹⁰ contra laesum vepribus corpus.

PHILARGYRII.

444. VEPRES. *Vepres* in masculino genere. At Lucretius foeminino dixit, ut IV. 60. *Illorum spoliis vepres volitantibus auctas.*

VARIORUM.

Markland. ad Stat. v. Silv. III. 68. sic Phaedr. I. 3.

Ne gloriari libeat alienis bonis. ubi vide quae adnotavi. *libeat dormire* alter Rottend. quae est interpretatio *non jacuisse*. BURM.

436. DORSO. Quid sit *dorsum montis* notum. sed *memoris* quid sit obscurius. Carroeus vertit *orée*, id est oram, marginem. sed locum in nemore editiorem, & ideo sicciozem puto intelligi, in quo tamquam in *pulvino* jacens, quis dormiat: nam & *dorsa* in mari, sive arenas constipatas & altiores reliquo fundo maris, dici, & a nautis *pulvinos* vocari docet Servius ad lib. x. Aen. 303. ita, ut non aequa sunt omnia in silvis loca, sicut in arvis, ita eminentior locus dicitur *dorium*. & Horat. II. Sat. VI. 91. utitur eo significato. BURM.

437. CUM POSITIS. *Compositis* Francianus & Parthas.

438. RELINQUENS. *Reponis* est apud Serv. ad II. Aen. 357.

439. ET LINGUIS. *Et* deest Leideni alteri & Tulliano.

442. AD VIVUM. *Ad vivum* Gudian. mox cum *intonfis* Ed. Venet. & *inlutus* Mediceus.

444. HIRSUTI. Francianus *hirsute*, id est *hirsutae*; diphthongis enim caret ille codex. vid. ad VIII. Aen. 645. & supr. I. 271. *Hirsutis* Mediceus. BURM.

447. MISSUSQUE. *Missusque* Gudianus. *amne* secundus Gottendorphius. vel *mersusque* Zulichemius.

448. TRISTI. Nigro interpretatur Nonius in *tristis*. sed rectius alii *tristi*, id est amaro, ut *tristes lupini* lib. I. 75. ubi Servius. *amurca* Gudian. BURM.

449. ET

⁸⁷ defunt L. B. R. Vof. ultima Philargyrio debentur. in Lucretii versu, *volitantibus anstris* Basil. quae etiam mox, pruriginem generat habebat. ⁸⁸ *Simonem* L. Vof. *Symonem* R. V. *Musimonem* Steph. Dan. & Fabr. deest Basil. *Musimonem* dicitur gregis B. ⁸⁹ deest V. L. B. R. Vof. Steph. Fabr. al. ⁹⁰ deest L. R. V. Vof. B. Fabr. al.

- Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
 450 Idaeasque pices, & pinguis unguine ceras,
 Scillamque, elleborosque gravis, nigrumque bitumen.
 Non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est,
 Quam si quis ferro potuit rescindere summum
 Ulceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo:
 455 Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
 Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.
 Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa

Quum

SERVII.

449. VIVAQUE SULPHURA. Dactylicus versus.⁹¹

450. IDAEASQUE PICES. Liquidas, quae in Ida Phrygiae monte nascuntur.

451. SCYLLAMQUE, HELLEBOROSQUE. Genera herbarum sunt.

452. PRAESENS FORTUNA. Efficax, utilis, profutura: Et dicit⁹² incidendum esse vulnus, si medicaminibus emolli minime⁹³ potuerit.

454. SUMMUM ULCERIS OS. Ergo tunc secandum est, cum os habuerit.⁹⁴ [VIVITQUE TEGENDO. Dum tegitur.]

456. ET MELIORA DEOS SEDET OMINA. Maiores enim expugnantes religionem, totum in experientia collocabant. Sallustius Catil. cap. LII. *Non votis neque suppliciiis muliebribus Deorum auxilia comparantur: vigilando, laborando, prospere omnia cedunt: ubi socordiae tete⁹⁵ atque ignaviae tradideris, nequicquam Deos implores: ⁹⁶ irati infestique sunt.*

PHILARGYRII.

450. UNGUINE. Omnis succus, quo ungi potest, unguen dicitur.

451.⁹⁷ SCYLLAMQUE. Genus herbae, quod in limitibus agrorum ponitur in Africa. HELLEBOROSQUE. Herba, quae & *radicla* dicitur, quae animalibus prodest.

455. AD VULNERA. Bene *ad vulnera*, pro, ad facienda vulnera.

VARIORUM.

449. ET SULFURA VIVA. In duobus Vossianis, *sulfura vivaque*: & *sulfura viva* nostri codices & plerique Pieriani. sed Servio assentior, & quarto Moretano, receptam scripturam asserentibus, cum Rottendorphiano tertio, cuius margini adscriptum *versus dactylicus. vivaque sulphura* hoc loco legendum esse Marius Victorinus liquido asseverat libello de metris. qui tamen monet a nonnullis reponi & *sulphura viva*. subjungit deinde exemplum ex libro sexto Aeneidos 33. *Bis patriae cecidere manus, quin protinus omnia Perlegerent oculis.* libro secundo Georgicon 69. *Inferitur vero ex foetu nucis arbutus horrida.* conjunxit etiam Macrobius hos tres versus Saturnal. v. cap. 14. talis est & ille versus antiqui Poetae, quem Beda perperam sub Maronis citat nomine, & a Victorino profertur. *At tuba terribilem sonitum procul excitat horrida.* HEINS. *Vivaque sulfura* Edit. Dan. Heins. & aliae. ac *sulfura viva* Venetus. *vivaque sulphura* alter Mentel.

450. ET PINGUES UNGUINE CERAS. *Ungvine taedas* Papirianus apud Cassiodorum de Orthographia. pag. 2295. sed aliter Carisius & Priscianus. quorum hic tamen *pinguis*. ut in scriptis. HEINS.

451. SCYLLAMQUE. *Sillamque* Francianus.

454. ULCERIS OS. Vid. ad Gratii Cyneg. 352. & Samonic. cap. XLIV.

456. OMINA. *Omina* pro quibusvis praefagiis, oprati aut tristici eventus. Sententia autem de notissimis Sallustii verbis translata. FABRIC. *Omina* prior Mentelianus a manu secunda & caeteri castigati.

⁹¹ quod in fine dactylum habeat Dan. ⁹² incidendum L. R. V. B. incidendum Vof. ⁹³ poterit V. ⁹⁴ desunt L. B. R. Vof. Steph. Dan. ⁹⁵ aut ignaviae L. ⁹⁶ deest R. L. ⁹⁷ Scillamque Commel.

Quum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos aestus avertere, & inter

- 460 Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere saepius umbrae
465 Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,

Ex-

SERVII.

458. ARTUS DEPASCITUR. Et *pasco* & *pascor* illam rem dicimus. ARIDA FEBRIS: ⁹⁸ Quod arida efficit corpora. Tamen sciendum, febrem, licet a fervore dicta sit, esse etiam frigidam: unde modo ad diastolen ait *aridam*.

459. INCENSOS AESTUS. Id est, febrem. SALIENTEM. Id est, mobilem. Dicit autem illam venam esse feriendam, quæ ⁹⁹ supra ungulam est animalis, tam lata, quam mobilis.

461. BISALTÆ QUO MORE. Populi Scytharum, qui fugientes, equorum sanguine aluntur, lacte permixto.

462. CUM FUGIT. Vel re vera fugit: vel pergit celeriter.

465. CARPENTEM IGNAVIUS. Negligentius, sine avilitate.

PHILARGYRII.

461. BISALTÆ. Gens Thraciæ.

462. CUM FUGIT. *Fugit* non hostem, sed quia vivit sic, ut mutet locos.

VARIORUM.

stigationes ex nostris, quod in suis quoque inventum perperam damnavit Pierius. præterea reponendum aut *meliora*, cum Mediceo, primo Moretano & Menagiano priore. nec aliter a manu prima Gudianus. HEINS. *Omina* Francianus, Tolianus, Regius, & Ed. Venet.

457. LAPSUS. *Lapsus* Medic.

458. ATQUE ARTUS. Aut Menagianus alter. Pierii manus in ora Ed. Junt. etiam *cum fuerit* ex scriptis. *cum fueritque* Parrhas. *arrida* Francianus.

Horrida Tolianus. vid. supr. §. 197. vulgata est apud Serv. II. Aen. 215. BURM.

459. PROFUIT INCENSOS AESTUS. Forte reliquerat nobis Maro hic loci, *intensos aestus*. sic *intensi calores*, *intensum frigus*, similiaque passim apud scriptores. HEINS. Sed puto nihil mutandum: quia sæpe Poëtæ epithetis utuntur, adfinibus substantivo, ut *pavidus metus* & similia, de quibus egi ad Ovid. II. Metam. 66. sic *nascens ortus* lib. I. Georg. 441. *incensus* ergo hic est vehementissimus ardor febris. & non dissimili modo dixit II. Aen. 706. *propiusque aestus incendia volunt*. ubi *incendia aestus volunt*, id est calorem propius admovent. & ita *ardens*, *fervidus aestus* & similia occurrunt. ut *ardens* & *fervida* febris, & *accendere febres* dixit Cels. III. 9. & noster *sol accenderit aestus* infr. lib. IV. 401. jure ergo *incensus aestus*, id est febres, dixit Maro. BURM.

460. SALIENTEM. *Saliente* Regius.

462. ATQUE IN DESERTA GETARUM. Aut in Mediceus. HEINS. *Deserta ferarum* Francianus. quod repetitum ex lib. III. Aen. 646.

463. LAC CONCRETUM. In aliis, *lac conceptum*, nec aliter citat Helenius. Gentes equorum sanguinem potantes, Bisaltæ & Gelonos memorat Virgilius. Concanos Horatius. Sarmatas Plinius. Tales hodie sunt, qui Moscovitæ & Tartari vocantur. FABRIC. Vid. Comm. ad Sil. Ital. III. 361. simile de Troglodytis narrat Strabo lib. XVI. pag. 776. *Χρῆται δὲ καὶ τοῦ αἵματος ἐ τοῦ γάλακτος καταμιγνύσας*. licet non de sanguine equino, sed generatim de sanguine animalium, quorum carnibus vescuntur, loquatur. *Concretum* habet Scholiastes Crucii

⁹⁸ & quod L. quæ arida Steph. Basil. ⁹⁹ super V. L. B. R. Vol. super ungula Fabr. al. 1 sanguinem L.
Tom. I.

Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & ferae solam decedere nocti:

Continuo culpam ferro conpescē, prius quam
Dira per incautum serpent contagia volgus.

- 470 Non tam creber agens hiemem ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum pestes. Nec singula morbi
Corpora conripiunt; sed tota aestiva repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gentem.
Tum sciat, aërias Alpīs, & Norica si quis

475 Ca-

SERVIL

468. CULPAM FERRO COMPESCE. Atqui habere morbum culpa non est; sed hoc dicit, occidendo eam, tuam culpam conpescē, id est, vitā crimen³ in quod potes incidere; si, dum uni parcis, fuerit totus grex ejus contagione corruptus.

469. INCAUTUM VULGUS. Quod se morboſi pecoris contagione abſtinere non novit. ⁴ [Sallustius fragm. incert. *Repente agros incautos invaſit*: id est, securos, & quibus praecautum non erat. Et ut III. 332. *Excipit incautum*.]

472. TOTA AESTIVA. Loca posuit pro animalibus. *Aestiva* autem sunt loca umbrosa, quibus per aestatem pecora vitant solis calorem. Statius I. Theb. 363. *Et umbrati pasuere aestiva* ⁶ *Lycati*. SPERMQUE GREGEMQUE SIMUL. Agnos cum matribus⁷ pariter.

474. TUNC SCIAT, AERIAS ALPES ET NORICA SI QUIS. Sensus hic est: si quis est, qui sciat ista loca, qualia tunc⁸ fuerant, cum pecoribus erant referta; nunc⁹ quoque ea vacantia videat; licet plurimum a pestilentia fluxerit tempus. AERIAS ALPES. Id est, Galliam. NORICA SI QUIS. *Noricum*, pars est Illyrici.

PHILARGYRII.

469. INCAUTUM. Quod sibi praecavere non possit, ut est apud Sallustium: *Repente incautos agros invaſit*. Id est, quibus praecautum securum

non est, ut est III. Aen. 332. *Incautum, patriasque obtruncat ad aras*.

472. AESTIVA. Ipsum gregem in aestivis morantem.

474. NORICA. Id est, Gallica: & dicendo aërias, verbum e verbo expressit. ¹⁰ Nam Gallorum lingua alti montes, Alpes vocantur.

VARIORUM.

quii ad Horat. III. IV. & Porphyr. *concretum est* in Edit Basil. Fabricii & aliis. BURM.

465. AUT SUMMAS. Mediceus, & *summas carpentem ignavius herbas*, non aut. HEINS.

466. EXTREMAMQUE. *Extremamque Venetus*. & mox *ferae* Menel. *solum* Menagianus prior. *recedere Venet. fera nocte* al. sed lib. IV. 24. *decedere calori* dixit *discedere* fragm. Moreti. vid. ad Ecl. VIII. 88. ubi similiter variant codices. BURM.

468. FERRO COMPESCE. Servius occidendam ovem explicat. Vondelius sanguinem mittendum. male. v. Cerdam. Carroeus utrumque proponit & occide, vel ferro usus prohibe serpere malum. & *morbum ferro* Zulichem. a m. *sec. ferro culpam* Ald. BURM.

470. RUIT AEQUORE TURBO. *Aequora* Gudianus a manu prima. de quo loquendi modo nos complura Aeneidos VIII. 63. pari modo Aeneidos primo §. 84.

*Incubere mari, totumque a sedibus imis
Una Eurysque Notusque ruunt*:

HEINS.

a vel vitam V. 3 in quo L. R. Vof. V. 4 defunt V. L. R. Vof. B. Steph. Dan. 5 in quibus Steph. Dan. al. 6 Licei L. Vof. 7 deest Steph. Dan. 8 fuerunt Steph. Dan. al. fuerint B. 9 quoque vacantia L. quoque evacantia R. evacantia B. hinc desiciebat L. ad finem Georgicon. 10 haec eadem habet Ildorus XIV. 8.

475 Castella in tumulis, & lapidis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat desertaque regna
Pastorum, & longe saltus lateque vacantis.

Hic quondam morbo coeli miseranda coorta est
Tempestas, totoque autumnus incanduit aestu,
480 Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Conrupitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex; sed ubi ignea venis

Omni-

SERVIL

475. ET LAPIDIS ARVA TIMAVI. Id est, Venetiam: nam *Lapidia* pars est Venetiae, dicta ab
" lapido oppido. Sallustius in fragm. incert. *Primum modo Lapidiam ingressus*. Fluvius fluvius est *Timavus*. Unde male quidam *Iapygis* legunt, cum *Iapygia* sit Apulia.

478. HIC QUONDAM MORBO COELI, MISERANDA COORTA EST TEMPESTAS. " Describit pestilentiam Venetiae, Galliae, " Illyrici: nam quodam tempore cum Nilus plus aequo excrevisset, & diu permanisset in campis; ex aqua fluminis & calore provinciae, diversa & plurima in limo animalia sunt creata; quae recedente in alveos suos Nilo, & integra, & quae semiplena fuerant, putrefacta sunt: exinde corrupto aëre nata pestilentia est; quam Ausfer flans primo ex Aegypto ad Atticam provinciam pepulit. Mox " inde in tractum Venetiae & Illyrici, " usque quaque universa vastavit. Hanc autem pestilentiam ordine, quo diximus, plenissime Lucretius est executus. MISERANDA TEMPESTAS. Pessima, " ferens rem dignam miseratione.

479. TOTOQUE AUTUMNI INCANDUIT AESTU. Exarsit prima autumnus parte, quae semper gravem efficit pestilentiam. Ut autem autumnus abundet morbis, facit " confinium frigoris & caloris; quod licet etiam vernum tempus habeat, caret morbo: quia tunc corpora praecedenti durata sunt frigore; quae autumnus corrumpit, laxiora inveniens " post aestatis calorem.

481. " CORRUPITQUE LACUS, INFECIT PABULA TABO. Ordinem secutus est, quem & "

Lucretius tenuit VI. 1095. & scqq. & Sallustius: Primo aërem, inde aquam, post pabula esse corrupta.

482. NEC VIA MORTIS ERAT SIMPLEX. Nec moriebantur ex usu, id est, secundum naturalem ordinem; non tantum fuga animae, sed etiam corporis resolutione. Est autem Sallustii, qui ait in fragm. incert. *Ne simplici quidem morte moriebantur*.

PHILARGYRII.

478. MORBO COELI. Quia corruptus aër morbi causa est, ut ipse III. Aen. 138. *Corrupto coeli tractu*.

481. TABO. Abutitur pro pestilentia.

VARIORUM.

HEINS. *Aëre* Vratill. *rubis* Francianus. an pro *subis* scripserit nescio. sed nihil mutandum. BURM.

471. PECUDUM. *Pecorum* Venetus. *pecudum* Gudianus.

472. AESTIVA. Hic loco pro animalibus interpretatur Servius. Philarg. supr. ad y. 64. *pecora*, quae in aestivis agunt intelligit, ut ibi *pecuaria*. BURM.

473. CUNCTAMQUE. *Totaque* Zulichemius.

474. ET NORICA. *Et congrua* Venetus. *Gnorica* Zulichemius. *aut Norica* Parthas. *Tunc scias* Medic.

475. LAPIDIS. *Iapygis* Gudian.

476. POST TANTO. Dictum pro post tantum temporis. ut *post paullo* dicunt; de quo egi ad Quinc-

11 Lapidio Steph. Dan. 12 & describit V. 13 Illyrico V. 14 inde tractum R. 15 quaeque quaque L. Illyrici, quae R. quae quaque Vof. 16 inferens R. Vof. B. Fabr. al. 17 confine R. Vof. Steph. Fabr. al. hoc confine B. 18 postestatis calore R. Vof. Steph. 19 CORRUPITQUE V. 20 Lucanus R. Vof. B. Steph. Fabr. & al.

- Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus :
 Rursus abundabat fluidus liquor : omniaque in se
 485 Ossa minutatim morbo conlapsa trahebat. -
 Saepe in honore Deum medio stans hostia ad aram,
 Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
 Inter cunctantis cecidit moribunda ministros.
 Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
 490 Inde neque inpositis ardent altaria fibris;

Nec

SERVII.

483. IGNEA VENIS OMNIBUS ACTA SITIS. Fervidus calor: ab eo quod praecedit, id quod sequitur.

484. ²¹ [FLUIDUS LIQUOR. Humor fordidus. Ossa. Etiam ossa. Et per Hyperbolen, totum hominem significat.]

486. IN HONORE DEUM MEDIO. In sacrificiis, ut I. Aen. 335. *Haud equidem tali me dignor honore.*

487. LANEA. Id est, *infula*: nam non stat versus, si ²² *lanea vitta* dixerit.

489. MACTAVERAT ANTE SACERDOS. Ejus scilicet mortem praeveniens.

490. INDE. Ab hac causa: quia morbus universa confuderit. ARDENT ALTARIA FIBRIS. Quia, ut dicit Plinius secundus, ²³ *Morbosa caro non coquitur.*

PHILARGYRII.

483. ABDUXERAT. Pro contraxerat.

484. RURSUS. Hic *Rursus* positum pro contra, ut supra 138. *Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum Incipit.*

488. CUNCTANTES. Dubitantes sacerdotes. CECIDIT. Animal, quod ad sacrificium ducebatur.

VARIORUM.

Quintil. II. de Inst. Orat. 5. est vero plenum, tanto post tempore, ut Ecl. I. 30. *longo post tempore.* BURM.

477. VACANTIS. *Vagantes* tertius Mentelii. *vagantis* Gudianus. *longe lateque* etiam dixit VI. Aen.

378. & defendit hanc formulam loquendi egregie vir doctus in Observ. Miscell. Vol. II. pag. 63. BURM.

478. HIC. *Hinc* Venetus. *coeli morbo* Zulichemius.

481. CONRUPITQUE. *Corripitque* Gudianus, & castigatum *corripitque*. *Corripuitque* prior Menagianus & Venetus nostri cum quarto Moretano. HEINS. *Corripuitque* etiam Toll. Parrhaf. & Ed. Venet. quae caret copula. ut & Juntae & aliae. *pabula morbo* Venet.

482. SIMPLEX. Recte Servius. naturalis, sine doloribus & tormentis. ut ita saepe scriptores. vid. Sueton. Caes. LXXIV. de *viis* mortis egimus ad Val. Fl. I. 501. BURM.

Ibid. VENIS. *Ventis* Mediceus a manu prima.

483. ADDUXERAT. *Abduxerat* tertius Mentelii a manu sec. Leidenensis alter & tertius Rottendorphius. & ita Editio Ald. & Junta, cujus orae ex scriptis *adduxerat* adscriptum erat. *aucta sitis* Parrhaf. *abduxerat* Regius cum Glossa *consumserat*. vid. ad Ovid. XI. Ep. 27. BURM.

484. ABUNDABAT. *Abundabant* Gudianus a manu prima. *fluvius* Mediceus, Regius, Francianus. & Tollianus. vid. Gifan. Ind. Lucret.

486. MEDIO. *Media* Venetus. ad *aras* Edit. P. Danielis.

488. MAGISTROS. Scripti & editi omnes *ministros*, quod retinendum credo, & Popas intelligo, qui cunctantur, dum *agone rogati*, nec nisi *jussi agunt*. vid. Ovid. I. Fast. 322. BURM.

489. MACTAVERAT. *Mactaverit* Leidenensis alter.

²¹ desunt R. ²² *laneam vittam* Fabr. *lineam vittam* dixeris Basl. *linea vitta* dixeris Steph. *si lanea vitta* dixeris V. & Metis etiam Dan. ²³ *morbo sacro non coquitur* V. vid. inf. ad §. 559.

Nec responsa potest consultus reddere vates:
 Ac vix suppositi tinguuntur sanguine cultri,
 Summaque jejuna sanie infuscatur arena.
 Hinc laetis vituli volgo moriuntur in herbis,
 495 Et dulcis animas plena ad praesepia reddunt.
 Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit aegros
 Tussis anheles, ac faucibus angit obesos.
 Labitur infelix, studiorum atque immemor herbae,

Vi-

SERVII.

491. NEC RESPONSA POTEST CONSULTUS REDDERE VATES. Colligi enim nisi ex sana victima futura non possunt.

492. ²⁴ SUPPOSITI TINGUNTUR SANGUINE CULTRI. Sic ²⁵ & in sexto 248. *Supponunt alii cultros*, id est, jugulant hostias. Dicendo autem SUPPOSITI, ferendi genus ostendit. Nam interdum ab inferiori parte, interdum desuper feriebantur.

493. SUMMAQUE JEJUNA SANIE INFUSCATUR ARENA. Signatis usus est verbis, ²⁶ nimisque librat.

494. VULGO. Ubique, passim & catervatim. IN LAETIS AUTEM HERBIS ideo, ne eos fame perisse putaremus.

496. HINC CANIBUS BLANDIS. ²⁷ [Etiam blandis] canibus rabies ex pestilentia nascitur. QUATIT AEGROS. TUSSIS ANHELES. Proprie: nam tussis commovet corpora.

497. ET FAUCIBUS ANGIT OBESIS. Tumentibus. *Angit* autem, bene ait: nam *angina* dicitur porcorum morbus, qui occupat fauces. Plautus *Mostel.* I. III. 61. *Vellem me in anginam verti, ut huic* ²⁸ *aniculae fauces praecoccuparem.*

498. ²⁹ [IMMEMOR HERBAE. Pro, herbarum, ut ipse VIII. *Ecl.* 2. *Immemor herbarum quas est mirata juvenca*: ut occupatione morbi oblivionem cibi factam esse dicat. Quidam vero volunt, quod *immemor* sit *studiorum & herbae*: quoniam antiqui in pratis certamina exhibere consueverunt: unde congrue ³⁰ junxit utrumque, *studiorum & herbae*.]

PHILARGYRII.

493. JEJUNA SANIE. *Jejuna sanie*, sicca & exigua.

498. HERBAE. Pro, herbarum, ut ipse: *Immemor herbarum quas est mirata juvenca*. Et rursum sup. 215. *Carpit enim vires paulatim, writque videndo Femina, nec nemorum patitur meminisse, nec herbae*. Ergo hic vel amore, vel miraculo carminis oblivionem herbae factam dicit; ita illi occupatione morbi. Quidam volunt ideo dictum, *studiorum atque immemor herbae*, quod antiqui in pratis certamina exhibere consueverunt. Reliqua Grammatici legunt.

VARIORUM.

ter. *At si* alter Rottendorphius & Zulichern.

490. INDE. Exponit Servius, ex qua causa. sed quia *unde* & *inde* saepe pro a quo, ab illo notat, ut ipse observat ad I. *Aen.* 6. & VI. 766. & alibi; hinc capere possumus, pro ex hac hostia, fibris impositis, non ardent altaria. vide, quae dixi ad Ovid. VI. Met. 650. BURM.

491. CONSULTUS. *Consulto* Gudianus a manu prima.

492. AC VIX. *Ant* Venetus, Leidenfis & Zulichernius, Tostianus & Parrhas. *At* Edinjo Juntae, & duo Moretani & Leidensis & Regius.

493. INFUSCATUR. *Fuscatur* Menagianus prior & Mentelius tertius. *scabie* Vratiss. vide sup. 389.

496. CANIBUS BLANDIS. *Blandis canibus* Parrhas.

498. LABITUR INFELIX STUDIORUM. Ad Cir-

²⁴ SUPPOSITI. R. & ita deinceps. ²⁵ sic in V. B. ²⁶ nimiumque Steph. Dan. Fabr. al. ²⁷ desunt Dan. ²⁸ caniculae f. praecoccuparem V. in Plauto aliter legitur. *in anginam ego nunc velim verti, ut veneficae illi fauces praecupiam.* ²⁹ desunt B. R. Voss. Steph. Dan. ³⁰ conjunxit Fabr. al. deest frigidus B.

- Victor equus, fontisque avertitur, & pede terram
 500 Crebra ferit: demissae aures: incertus ibidem
 Sudor; & ille quidem moriturus frigidus: aret
 Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
 Haec ante exitium primis dant signa diebus.
 Sin in processu coepit crudeſcere morbus,
 505 Tum vero ardentes oculi, atque adtractus ab alto
 Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
 Ilia singultu tendunt: it naribus ater

San-

SERVIL

500. CREBRA FERIT. Crebro: nomen pro adverbio. INCERTUS IBIDEM SUDOR. Irrationabilis, sine labore, cuius causa non apparet.

501. MORITURUS FRIGIDUS. ³¹ Frigidus sudor, mortis futurae signum est, & ³² moriturus frigore plenus est.

503. TRACTANTI DURA RESISTIT. ³³ Frigida est, nec cohaeret digitis.

504. COEPIT CRUDEſCERE MORBUS. Validior fieri, ut XI. Aen. 833. *Dejecta crudescit pugna Camilla*: & jam dat signa morbi validioris.

PHILARGYRII

507. TENDUNT. Pro tenduntur: aut tendunt se, aut equi tendunt.

VARIORUM.

Circensia partium studia refer. quare & Nonius Marcellus, quod sequitur *atque immemor herbae*, interpretatur, *immemor palmarum*. cum *herbam* pro *palma* occurrere non raro apud antiquos contendant. sed dubius huic ejus interpretationi accedo: nam & supra §. 216. habuimus, *nec nemorum patitur meminisse nec herbae*, id est pabuli. noster Aeneidos v. 148. *Studiosque ferventum Consonat omne nemus*. quo & referendum marmor antiquum, apud Gruter. pag. cccxxxix. 4. FATIONIS. VENETA. FUSCO. SACRAVIMUS ARAM. DE NOSTRO CERTI. STUDIOSI. ET. BENE. AMANTES. apud

Corippum Africanum libro II. numero VIII. *studiorum gaudia surgunt Alternisque sibi respondent agmina dictis*. ubi agit de Circeniis. libro primo numero XVII. *Aurigas totidem, totidem posuere colores, Et fecere duas studia in contraria partes*. Silius Italicus libro XVI. 329. *Hic studio furis acris equi, furis ille magistri*. Plinius libro IX. Epist. 6. de eadem re. *Si in ipso cursu medioque certamine hic color illuc, ille huc transferatur, studium fervere transibit*. HEINS.

Ibid. HERBAE. Id est graminis & pabuli. supra 216. *nemorum patitur meminisse nec herbae*. alii male victoriae exponunt. NANSIUS. *Herbis Zulichemius. infelix studiorum, atque im.* Juntina Ed. *Herbam* Nonius interpretatur victoriam.

499. AVERTITUR. *Advertitur* Lutat. ad Stat. v. Theb. 137.

500. CREBRA. *Crebro* pr. Moreti & Zulichem. vid. Erythr. Indic.

Ibid. DEMISSAE. *Dimissae* Menclius prior.

501. ARET. Vel *aret* secundus Moretanus. *aret* Francianus. *tractandi* Menclianus prior.

502. ET AD TACTUM. *Et attactum* Scholastes Statii Thebaidos v. HEINS. *Attractum* Leidenſis a manu prima. *tractandi* alter Rottendorphii cum Mediceo a manu prima.

503. HAEC. Huic Tollianus.

506. GEMITU. *Gemitus* Leidenſis.

Ibid. IMAQUE LONGO ILIA SINGULTU TENDUNT. *Altaque longo* Mediceus a manu prima. HEINS. *Unaque* Parthas.

507. IT

³¹ frigidi sudor V. deest frigidus B. ³² moriturus frigidus pleonasmus est Cod. Urs. Fabr. al. ³³ frigida plena est R. B.

³³ rigida est R. Vol. V. Fabr. rigida B.

Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu

510 Lenaeos: ea visa salus morientibus una.

Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque resecti
Ardebant, ipsique suos, jam morte sub aegra,
(DI meliora piis, erroremque hostibus illum!)

Discissos nudis laniabant dentibus artus.

515 Ecce autem duro fumans sub vomere taurus

Con-

SERVII.

508. OBSESSAS FAUCES. Id est, clausas. ASPERA LINGUA. ³⁴ Scilicet ex nimia siccitate.

509. PROFUIT INSERTO LATICES INFUNDERE CORNU. Non semper, sed aliquando: nam hoc solum est, ³⁵ quod morbo liberat, aut commovet in furorem.

511. MOX ERAT HOC IPSUM EXITIO. Quod saluti esse putabatur. Et hoc est, quod paulo post ³⁶ dicturus est 559. *Quaesisque nocent artes. FURIISQUE RESECTI.* Quia languentia corpora in vires quodammodo excitat furor, & facit ea in exitium convalescere.

513. DI MELIORA PIIS. Per parenthesin, in execrationem hostium ³⁷ hanc retorquet infamiam.

515. FUMANS SUB VOMERE TAURUS. Per hoc ostendit, etiam fortes tauros repente morbo concidere: nemo enim pestilentem ad aratra ducit juvencum.

PHILARGYRII.

513. ERROREMQUE HOSTIBUS ILLUM. *Error* hic pro furore posuit.

514. NUDIS. Ut foeditatem exprimeret, adjecit *nudis*.

VARIORUM.

507. IT NARIBUS. *In naribus* Regius, & superscriptum *a*.

508. SANGUIS, ET OBSESSAS. Male *oppressas* apud Macrobius Saturnal. vi. cap. 2. HEINS.

Ibid. ASPERA. Vel *arida* quartus Moretanus.

511. EXITIO. *Exitium* Tollerianus. sed Lucret.

vi. 1227. *Hoc aliis erat exitio. & noster ix. 315. Multis tamen ante futuris exitio.* saepe ita variare, quia scribebant *exitium*, vidimus ad Phaedr. iii. x. 42. & saepe apud Suetonium. BURM.

Ibid. FURIISQUE RESECTI. *Resecti* in duobus Moretanis. HEINS. *Resecto* Venetus.

513. ERROREM. In vetusto meo, *horrorem*, in aliis *ardorem*. vulgatam lectionem probō, & eandem secutus interpret Terentii. FABRIC. *Error*em *hostibus* Leidenf. *erroremque* quum constanter omnes nostri & aliorum retineant, & Donat. ad Terent. iii. iii. 78. exhibeat, unius Codicis Romani scripturam *ardorem*, licet probet Catrocius, sequi non ausus sum, quae librariis adscribenda est, qui solemniter in his vocibus aberrare solebant. vid. Heinsf. ad Ovid. Amor. ix. 9. & Claudian. i. Epist. 7. & alibi saepe. *Error* vero saepe pro furore ponitur, ut Commentatores docent, & hinc conjungit *furori* Ovid. i. Am. ii. 35. & ut *furor* milles pro amore vehementi, ita & *error* passim apud Poetas, ut ad priorem Ovidii locum docet Heinsius. neque *ardor* est, in se facere, sed *error*, quia correpti furore se alios laniare putant. ut notum est ex fabula Penthei. etiam *de meliora prius* Parrhas. BURM.

514. DISCISSOS NUDIS DENTIBUS. *Udis dentibus* a prima manu idem Mediceus. Forte *crudis dentibus*. sed & *udi dentes* fortasse dicti sint, quomodo *udum palatum* hoc ipso libro 388. *Nigra subest udo tantum cui lingua palato.* & Aeneidos septimo 532. *Haesit enim sub gutture vulnus, & udae Vocis iter, tenuemque inclusit sanguine vitam.* & libro ii. Georgicon 76. *huc aliena ex arbore ger-*

³⁴ deest Fabr. & al. *en* deest Steph. Dan. ³⁵ quod aut morbo V. Fabr. al. quod aut a morbo Vof. B. quod a morbo R. ³⁶ dictum est Dan. & Mafv. dictus Steph. vitiose. ³⁷ hanc torquet Steph. Dan. Fabr. al. Mafvic.

- Concidit, & mixtum spumis vomit ore cruorem,
 Extremosque ciet gemitus. It tristis arator,
 Moerentem abjungens fraterna morte juvencum:
 Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
- 520 Non umbra altorum nemorum, non mollia possunt
 Prata movere animum, non qui per saxa volutus
 Purior electro campum petit amnis: at ima
 Solvuntur latera, atque oculos stupor urguet inertis,
 Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
- 525 Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras

In-

SERVII.

517. EXTREMOSQUE CIET GEMITUS. Ultim^{us} gemuit. Sane CIET, modo *Dat* significat; sicut in tertio §. 5. de Andromache: *Lachrymasque ciebat*. Cum *ciere*, proprie sit alteri aliquid commovere.

518. ³⁹ FRATERNA MORTE JUVENCUM. Consortis interitu. Et ex affectu dictum est rustici.

521. MOVERE ANIMUM. ⁴⁰ In sui desiderium illicere.

522. PURIOR ELECTRO CAMPUM PETIT AMNIS. Nam sicut electrum defaecatus est metallis omnibus, ita & currens aqua caeteris purior.

524. ⁴¹ [AD TERRAMQUE FLUIT. Lucanus VI 97. *Fessumque caput se ferre recusat.*]

525. QUID LABOR, AUT BENEFACTA JUVANT? Si neutrum mortem repellit; nec corporis exercitium; nec mentis religio. nam si generalis est sententia, secundum Epicureos, contra religionem est: si autem tantum ad bovem refertur, hoc dicit: quid ei prodest labore suo aluisse mortales?

PHILARGYRII.

517. TRISTIS ARATOR. Morte juveni *tristem* ⁴² dixit agricolam.

522. ELECTRO. Quod a nobis succinum appellatur, *electrum* vocant Graeci.

523. URGET INERTES. Id est, urget, & inertes facit.

VARIORUM.

germen includunt, udoque docent molescere libro. 2. apud Prudentium Hamartigenia, *numquid madido sapor inditus ori Vivit ob hanc causam.* & Apotheosi, *Rorantes nebulas udis de faucibus efflat.* HEINS. Adscriperat etiam, forte *avidis*. sed quia omnia arida erant in hac pestilentia, ego nihil mutuo, licet *avidis* posset defendi ex illis Ovid. x. Ep. 84.

Qui lanient avido viscera dente, lupi. *discipulos* Tollerant. sed vulgata est apud Rufinianum de Schemat. Lexeos p. 31. *offibus artus Parthas.* BURM.

516. MIXTUM. *Spumis mixtum* tertius Mentelius.

517. IT. Et Venetus.

519. RELINQUIT ARATRA. *Relinquit* Donatus in Andriam Terentii, Act. III. Sc. v. 1. quomodo ex nostris codicibus secundus Moretanus. HEINS. Et ita Pierius notavit ex scriptis. & Moret. sec. & Zulich.

520. NON MOLLIA POSSUNT PRATA. Ita omnes nostri, nisi quod *parva* Zulich.

524. DEVEXO. *Deflexo* Menagianus alter.

525. QUID LABOR, AUT BENEFACTA JUVANT. *Juvent* apud Nonium Marcellum in *Gravis*. & *mox terras gravis*. quod posterius scripti etiam praestantiores amplectuntur. HEINS. *Quo vomere* Zulichemius, non male. ut *quo* pro ad quid, vel quid ponatur, ut millies. sed quia ambiguum facit sensum, ut lib. i. Aen. 8. *quo numine laso*.

³⁸ gemuit Steph. Dan. hoc gemit Basil. in loco lib. III. 344. legitur, *talisa fundebat lacrimans, longosque ciebat incessum sterns*. sed vid. vi. 468. ³⁹ deest R. ⁴⁰ in suum R. Vof. B. Steph. ⁴¹ deest R. Vof. B. sed leguntur post §. 528. *Lassumque caput* Bas. ⁴² dicit al.

Invertisse gravis? atqui non Massica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repostae:
Frondebis & victu pascuntur simplicis herbae.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
530 Flumina, nec somnos abruptit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaesitas ad sacra boves Junonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre rastris terram rimantur, & ipsis

535 Un-

SERVII.

526. ATQUI NON MASSICA BACCHI MUNERA. Vina pretiosa a *Massico*, monte Campaniae. Et per transitum tangit illa, ⁴³ quae dicunt physici; morbos venire ex cibi & potus nimietate; vel mutatione, ex nimis vigiliis, & multa sollicitudine. Dicuntque etiam sine his nasci aegritudinem: ⁴⁴ [nam in animalibus cum nihil horum sit, tamen aegritudines cernimus.]

527. EPULAE REPOSTAE. ⁴⁵ Aut abundantes, aut variae.

528. SIMPLICIS HERBAE. Propter varietates epularum dixit, *simplicis herbae*.

530. NEC SOMNOS ⁴⁶ ABRUMPIT CURA SALUBRES. Ex cura enim nimia vigiliae procreantur.

532. ET URIS IMPARIBUS DUCTOS ALTA &c. Bobus agrestibus & ipsis inaequalibus. Nam *uri*, agrestes boves sunt, ut diximus supra II.

374. Et hoc poetice dixit. Caeterum veritas haec est: cum mos esset, sacerdotem Argivam junctis ⁴⁷ bobus ire ad templa Junonis, & solemnibus die boves non invenirentur (pestilentia enim quae per Atticam, ut diximus, transierat, universa consumserat) duo ⁴⁸ sacerdotis filii, Cleobis & ⁴⁹ Biton, matrem, subeuntes ⁵⁰ jugum, ad templa duxere. Tunc Juno, probans eorum religionem, obtulit matri, ut quod vellet posceret filiis: illa pia re-

sponsione ait, ut quod sciret Dea utile mortalibus, ipsa praestaret. Altero itaque die sacerdotis ⁵¹ filii juvenes reperti sunt mortui. Ex quo probatum est, nihil esse morte praestantius: quod Herodotus apud Graecos plenissime commemorat in prima historia cap. xxxi.

533. DONARIA. ⁵² *Donaria*, proprie loca sunt, in quibus dona reponuntur Deorum. Abusive templa: nam ita & pulvinaria pro templis ⁵³ ponimus, cum sint proprie lectuli, qui sterni ⁵⁴ in templis ⁵⁵ supervenientibus ⁵⁶ plerisque consueverunt.

534. AEGRE. Difficulter. RIMANTUR. In rimas agunt.

PHILARGYRII.

532. QUAESITAS AD SACRA BOVES JUNONIS. Manifestum est ⁵⁷ a Cydippe, Argivae Junonis sacerdote, hoc tractum: quae, cum boves deessent, filios suos Cleobin & Bitonem plaustrum subjunxit, & sic ad templum deducta est: quod fas non erat illam venire sine plaustrum: nam apparet ad sacra Junonis boves in illis regionibus defuisse, in quibus pestilentiam fuisse demonstrat.

533. IMPARIBUS. *Imparibus* autem non simile jugum ferentibus, cum alter major esset, alter minor.

535. IPSIS

43 per quae R. Vof. V. 44 defunt R. Voff. bis *cernimus* habet B. hic & in fine, aegritudines pati cernimus Basil. 45 saepius apposita, aut ab Cod. Urf. 46 ABRUMPIT V. 47 bubus R. Vof. V. B. ita semper fere. 48 sacerdotas V. & ita mox iterum. sed B. tantum hoc loco. 49 Biton R. Vof. Steph. Dan. Habito B. 50 jugo B. Steph. Dan. Fabr. al. 51 deest R. Vof. V. B. sed sacerdotes habent quidam. 52 donaria autem R. Vof. B. 53 accepimus Steph. & mox, sterni qui in t. consueverant plerisque. 54 in quibusdam templis Fabr. al. 55 deest omnibus, praeter Cod. Urf. & B. Cl. Dorvilius conjiciebat, *super eventibus plerisque*. 56 plerisque V. 57 a Chryside corrigebat Meurs. Crit. Arnob. vi. 8.

- 535 Unguibus infodiunt fruges, montisque per altos
Contenta cervice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervique fugaces
540 Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
Jam maris inmensi prolem, & genus omne natantum
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: insolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis frustra defensa latebris

545 Vi-

SERVII.

535. IPSIS UNGUIBUS. Hyperbolicus, ¹⁸ pro, manibus. NOCTURNUS OBAMBULAT. Infidiatur. Quod autem ait nocturnus, figurate rem temporis ad personam transulit.

539. CURA DOMAT. Id est, pestilentiae. TIMIDI DAMÆ. Mutavit genus, ut vitaret *ἀποτροπὴν*. Horatius I. Od. 2. *Et superjecto pavidae* ¹⁹ *natarunt aequore damæ*. Dicendo autem damas & cervos errare cum canibus: duo ostendit, & hos timoris, & illos ferocitatis ²⁰ esse obitos.

543. FUGIUNT IN FLUMINA PHOCÆ. Quasi timentes marinam pestilentiam.

VARIORUM.

50, uti ibi videbimus, retineo quid. BURM.

527. REPOSTÆ. Pluribus ferculis repostas Catroeus, pretiosas Cerda explicat. forte melius, conditæ, servatæ, non faciles & obviæ, sed quas proximus tempore. vid. III. 403. IV. 157. aut pro simplici positæ. ut IV. 378. *pocula reponunt*. ubi tamen pro iterant explicatur. ut & VII. Aen. 134. id est pluribus diebus iteratæ, vel pluribus ferculis positæ. Gloss. Regii, abundantes, vel variæ. ut Servius. BURM.

528. ET VICTU. *Victum* in Longobardico codice Pierii. sic supra γ. 314. habuimus, *Pascuntur vero silvas & summa Lycei*. libro IV. 181. *pascuntur & arbuta passum*, Et glaucas salices, de api-

bus. *coluber mala gramina pastus* Aeneidos secundo 471. *apis florem depasta salicis* Ecloga prima. *passusque cadavera vultur*, apud Silium Italicum libro XIII. γ. 597. ex vetusto codice. sed quia *Fronibus* præcessit, præstat alteri scripturæ adhaeremus. HEINS.

529. AUT EXERCITA CURSU FLUMINA. Atque exercita cursum Gudianus, ut sit Græcismus. atque etiam in cæteris omnibus. atque exercita cursu Scholiastes Horatii lib. II. Od. II. ut hians relinquantur. HEINS. Aut Ed. Dan. Heinl. atque etiam Macrobius VI. I. *exercita* Ennænesius explicat agitata. sed proprietas verbi exigit, ut lassata, fatigata longo cursu, antequam in mare perveniant, intelligamus. sic Servius ad lib. VIII. 412. *famulos penso exercet*, exponit fatigat. Terent. Adelphi. IV. 2. *ego te hodie exercebo siliernum*. imitatur vero Ovidius VIII. Metam. 165.

*Et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
Incertas exercet aquas.*

&c eleganter etiam I. Met. 582.

In mare deducunt fessas erroribus undas.

Horatius utrumque verbum conjungit lib. IV. Od. 14.

*Quantis fatigaret ruinis,
Indomitas prope qualis undas
Exercet Ausser.*

hae

58 id est in manibus R. Vos. id est manibus B. 59 *narravit atq. damæ* R. *damæ* B. Basil. 60 *desert* V. R. Vos. B. Fabr. al.

- 545 Vipera, & adtoniti squamis adstantibus hydri.
 Iplis est aër avibus non aequus, & illae
 Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
 Praeterea jam nec mutari pabula refert,
 Quaesitaeque nocent artes: cessere magistri
 550 Philyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus:
 Saevit & in lucem Stygiis emissa tenebris
 Pallida Tisiphone, morbos agit ante metumque,
 Inque dies avidum surgens caput altius effert.

Ba-

SERVII.

546. IPSIS AVIBUS. Suis quodammodo, quae alarum velocitate supergredi ⁶¹ poterant aërem pestilentem.

548. " [REFERT. Prodest.] PHILLYRIDES CHIRON. Medicinae inventor, Saturni & Philyrae filius.

550. AMYTHAONIUSQUE MELAMPUS. " [Amythaonis filius] *melampus*, id est, purgator: nam Proetidas ipse purgavit lustrationibus, quas invenerat. Hoc autem dicit, convalescente morbo, nec medicinam prodesse, nec religionem.

PHILARGYRII.

548. REFERT. Prodest:

550. CHIRON. Moraliter. Quoniam mali homines aut ad medicos, aut ad divinos confugiunt; ut aut ope humana, aut divina adjuvantur: ideo Chironem pro medico, Melampodem pro divino posuit. Alii hunc expiationis scientem dicunt. Chironem autem Saturni & Philyrae filium fuit, adeo medicinae peritus, ut etiam Aesculapium docuisse dicatur.

552. PALLIDA TISIPHONE. *Tisiphonem* hic, non unam Furiarum debemus accipere, sed pestilentiam, cui eleganter poeta hoc nomen dedit. AGIT ANTE. Id est, ante se.

VARIORUM.

hae vero aquae salubriores stantibus lacubus & stagnis. Catrocius haec in versione omisit. an non intellexisse credemus? BURM.

330. ABRUMPTIT. *Abruptit* Zulichem. Mentelii duo & Menagianus prior.

531. DICUNT. *Ducunt* alter Rottendorphius.

533. DONARIA. De his agemus ad Lucan. IV. 404.

534. RASTRIS. *Terram rastris* alter Moreti. *rastris* Venetus.

536. CONTENTA. *Contempta* Zulichemius. Leidenfis pro diversa lectione, ut fere semper ita variatur.

537. NON LUPUS INSIDIAS. *Insidians* in Gudian. HEINS.

538. NEC. *Nec* Tollianus & Francianus. *nocturnos* Mentelii prior, ut mox §. 546. *aequos* Gudian. itidem §. 564. *immundos*. & ita saepe alibi.

539. TIMIDI. *Timidae* alter Rottendorphius. *damnae* multi. nescio vero unde Commentator Crucquianus ad Horat. II. Ep. I. 136. habeat, *morbiue fugaces*. BURM.

543. PHOCAE. *Phocae* & vituli marini nomine tantum differunt. quia in re peccat Plinius, quod idem animal diversis nominibus appellat, & lectorem perturbat. NANSIUS.

544. CURVIS. An *furvis*. sed vid. II. 216.

545. VIPERA. *Vipera* Tollian. ut & supr. 417.

548. PRAETEREA NEC JAM MUTARI. *Nec jam mutari* Beda de metris. at Macrobius Saturnal. libro VI. cap. 2. *praeterea nec mutari jam pabula*. vetustiores nostri *jam nec*. HEINS. *Maturis* primus Moreti. *nec jam* Parrhaf. itidem editiones Juntina & Ald.

549. CESSERE MAGISTRI. Hinc emenda Lactan-

⁶¹ non poterant Bafil. ⁶² desunt R. R. Vol. Steph. al. ⁶³ desunt Vol. Amythonis Steph.

Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,
 555 Arentesque sonant ripae, collesque supini.
 Jamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
 In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
 Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.
 Nam neque erat coriis usus: nec viscera quisquam
 560 Aut undis abolere potest, aut vincere flamma:
 Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
 Vellera, nec telas possunt adtingere putris.
 Verum etiam invisos si quis tentarat amictus;
 Ardentes papulae, atque immundus olentia sudor.

565 Mem-

SERVII.

555. ARENTESQUE SONANT RIPAE. Vult pestilentiam etiam elementa sentire. Sic in tertio Aen. 142. *Arebant herbae, & victum seges aegra negabat.* Nam *segetem* pro terra posuit.

559. NAM NEQUE ERAT CORIIS USUS. Quippe morbo putrefactis. NEC VISCERA QUISQUAM AUT UNDIS ⁶⁴ ABOLERE POTEST. Nec lavari, nec coqui poterant: caro enim, corrupta morbo, quendam habet ⁶⁵ mucorem, qui non potest abluī: quoniam omne possidet corpus. Item igni superposita aut putrefit, aut durefcit: ⁶⁶ nam non coquitur.

564. ARDENTES ⁶⁷ PAPULAE. Id est, carbunculi. IMMUNDUS SUDOR. ⁶⁸ Morbus pedicularis, ⁶⁹ [qui est] *phthirus*.

VARIORUM.

Quantum de persecutione cap. 33. ubi circumfertur mendose, *cessere magistri Phyllides Cirone, Melampus, Melampus.* HEINS. *Cessare Medic. a m. pr. Amitaonisque Menalpus* Francianus. *Malaampus* Gudian.

551. STRYGIS. A *Stygiis* tertius Rottendorphius. *semissa* Gudius. an *submissa*. sed *s* adhaesit ex prioris voce. Dorvilius distinguebat, *saevius*, &, in l. f. e. *tenebris Pallida, Tisiphone morbos*, &c.

552. AGIT ANTE. *Agitare* Ed. Venet.

553. INQUE DIES. *Inque diem* Venetus. *altius* affert alter Rottendorphius.

554. MUGITIBUS AMNES. In Chronico Menconis, quod edidit Matthaeus Tom. III. Analect. p. 223. legitur *mugitibus aer. mugitibus auras* Vratil. BURM.

555. SUPINI. *Superni* primus Moreti. vid. sup. II. 276.

557. DILAPSA. *Delapsa* secundus Menagii & Mentelii prior a manu secunda. *cadavera morbo* alter Rottendorphius. vid. IV. 252.

558. ABSCONDERE DISCUNT. Primus Moretanus *discant.* HEINS.

559. USUS. *Rursus* Zulichem. *nec viscere* primus Moretanus. *aut viscera* Parrhal.

560. VINCERE. Vid. ad Samonic. cap. XVIII. qui pro coquere saepe utitur hoc verbo; sed hic pro torrene videtur capi, cum *abolere* undis sit coquere, mitigare, quod & *domare* dixit Samonicus cap. XVII. sic Tacit. IV. Hist. 53. *Metallosum primitiae nullis fornacibus victae.* BURM.

561. NEC TONDERE QUIDEM. *Ne* Medicus & Mentelianus prior cum Gudiano. HEINS. Et Leidenfis.

562. NEC TELAS POSSUNT ADTINGERE PUTRIS. *Telas adjungere putres* fragmentum Moreti. HEINS.

64 ADHOLERE Vof. nam lavari, nec B. 65 humorem R. Cod. Urf. 66 deest B. vid. Serv. supr. ad 490. 67 PAPULAE V. R. Vof. 68 pedicularis Vof. morbi pedic. R. 69 deest Vof. R. B. Steph. Fab. al.

565 Membra sequebatur. Nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

SERVIL

566. SACER IGNIS. Quem 70 Graeci *lupus rōm* vocant.

VARIORUM.

HEINS. *Ne telas* Juntae Edit. mox *tentatas* Mediceus. *etiam miseros* Venet.

70 vide ad Samonic. cap. XL.

565. MEMBRA SEQUEBATUR. *Sequebantur* Venetus & Rottendorphianus secundus. ut non ad sudorem tantum, sed ad papulas quoque referatur. HEINS. Vid. lib. iv. 8.

Ibid. LONGO. *Longe* Zulichemius.

566. CONTRACTOS. *Contactos* Menagianus alter, & secundus Mentelius, & Regius.

P. VIRGILII MARONIS

G E O R G I C O N

L I B E R Q U A R T U S.

ROTINUS aërii mellis coelestia dona

Exsequar. Hanc etiam, Maecenas, adspice partem.

Admiranda tibi levium spectacula rerum,

Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis

5 Mores, & studia, & populos, & prœlia dicam.

In

S E R V I I.

1. PROTINUS AERII MELLIS CAELESTIA DONA EXSEQUAR. Rhetorice dicturus de minoribus rebus, magna promittit; ut & levem materiam sublevet; & attentum faciat auditorem. Sane perite, quoniam scit breve esse opus hoc de apibus, & intra paucos versus posse consumi, usus est translationibus ad dilatandam materiam; dicens, apes habere reges, praetoria, urbes, & populos. Sane sciendum, ut supra diximus, ultimam partem hujus libri esse mutatam: nam laudes Galli habuit locus ille, qui nunc Orphei continet fabulam; quae inserta est, postquam irato Augusto Gallus occisus est. PROTINUS. Deinceps, exinde etiam floreum agrum *exsequar*, sicut sum & caeteros exsecutus. AERII MELLIS. Nam mel ex rore colligitur, qui utique defluit ex aëre: unde est, & *Caelestia dona*: Id est, munus deorum. Ante enim mel inveniebatur in foliis, ut 1. Georg. 131. *Mel laque decussit foliis*.

2. HANC ETIAM. Sicut superiores.

3. ADMIRANDA TIBI LEVIUM SPECTACULA RERUM. Audies ex rebus levibus digna stupore esse in apibus, & proceres, & tanta certamina.

5. MORES. Quia castae sunt, ut inf. 197. *Illam adeo placuisse apibus mirabere morem*. ET STUDIA, ut inf. 205. *Tantus amor florum & generandi gloria mellis*. ET POPULOS. Ut inf. 95. *binæ regum facies, ita corpora plebis*. PRAELIA DICAM. Ut inf. 78. *Erumpunt portis, concurritur aethere in alto*.

P H I L A R G Y R I I.

1. PROTINUS AERII MELLIS CAELESTIA DONA. Sive quod Jupiter melle nutritus sit in insula Creta: sive quod in aëre concipiatur: nam, ut ait Cornelius Celsus, apes ex floribus ceras faciunt: ex rore matutino mel.

V A R I O R U M.

1. PROTINUS. *Protenus* solus ex nostris Gudianus, qui pro *deinceps* poni admonet, in caeteris *protinus*. dictum ad Eclogam primam v. 13. HEINS. *Aërei* tert. Rottendorph.

2. EXSEQUAR. *Persequar* Vratiss.

3. SPECTACULA. *Miracula* alter Moretanus. vid. inf. 441. unde puto huc translatum a librario. BURM.

4. EX ORDINE. Plurimi habent *ex*; sed Gudianus,

1 De minimis rebus Fabr. al. de minoribus magna B. 2 nude Steph. Dan. Fabr. Arislaei Orphei Vof. 3 florum V. R. Vof. B. Etiam deest Steph. Dan. 4 caetera V. R. Vof. 5 apibus, proceres & B. Vof. Steph. Dan. proceres quia & R.

In tenui labor: at tenuis non gloria; si quem
Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio sedes apibus statioque petenda,
Quo neque sit ventis aditus, (nam pabula veni

10 Fer-

SERVII.

6. IN TENUI LABOR: AT TENUIS NON GLORIA. ⁶ Compensatio est laboris, quod magnam dat gloriam, si fuerit materia exilis ornata.

7. NUMINA LAEVA. Prospera: ut alibi II. Aen. 693. *Intonuit laevum*. ⁷ [Alibi autem hoc in malum ponit, ut cum ⁸ dicit I. Ecl. 16. *Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset, De caelo tactas memini praedicere quercus*.] AUDITQUE VOCATUS APOLLO. Aut quasi ⁹ poetam Apollinem invocat: aut quasi deum pastorem. Nam Apollo ¹⁰ Nomius dicitur, ¹¹ [ἀπό τῶν νόμων, id est, a paucis.]

8. PRINCIPIO SEDES. Dicit, ubi alvearia ponenda ¹² sint: in qua re satis perite ¹³ ea, quae abesse debeant, ne noceant apibus: ¹⁴ & ea quae adesse, ut possint prodesse, commemorat. Sane quoniam supra ait, *Magnanimoque duces*: ideo intulit modo, *Sedes statioque*, quam translationem diligenter reservat.

PHILARGYRII.

7. LAEVA. Laeva hic in bono posuit. Ut: *Intonuit laevum*. Alibi autem in malo ponit, cum dicit:

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset, De caelo tactas memini praedicere quercus.

VOCATUS. Pro, invocatus. Vel quia poetae in tutela ejus sunt: vel quia pater est Aristaci, qui primus invenit, unde apes fieri possent.

8. SEDES. Κατὰ τὸ αὐτὸ statione petenda, intelligendum etiam, si aliud a sedendo, aliud a stando dicitur.

VARIORUM.

rus, Menagius secundus, Mentelius tertius, Rotendorphius secundus, & tertius, Regius & Venetus a manu secunda, & Ed. D. Heinf. carent. ut & Mentelius & Menagianus primi a manu prima. totasque ex ordine gentes quartus Moretanus. infr. §. 537. *Modus orandi qui sit prius ordine dicam.*

& III. Aen. 179. *rem ordine pando*, & passim. totaque ex ordine Venetus. BURM.

5. ET STUDIA. Et deest Mentel. pr. ante populos desideratur in Pieriano, & in fragmento Moreti. sed plurimi ter copulam repetunt, ut & videri potest II. Aen. 562. ubi venustatem in illa repetitione reperit Pierius. sic Silius Ital. XIV. 515. ter, xv. 572. quater repetit, ut & Lucanus IX. 578. sed ne in re levi plura adducam, Virgiliani id moris esse observavit jam Naudaeus in Exercit. de Sena, tom. VII. part. II. pag. 16. Thesaur. Ital. BURM.

7. LAEVA. Interpretantur hunc locum A. Gellius Noct. Att. V. cap. 12. & Nonius Marcellus in *laevus*. HEINS. Per *laeva* multi hic prospera intelligunt. Nonius Marcellus bis hunc locum citat. primo in *Laevum* ubi non addit explicationem, sed dicit, *Laevum, significari veteres putant a levando*, unde videtur ibi prosperum indicare. sed in codice, qui fuit olim Jac. Tollii, vidi in margine scriptum, *quasi a laedendo*. iterum in *laevum* p. 331. Ed. Merc. & adversum notare docet & prosperum, & hujus exemplum hunc Virgilii locum adfert. etiam Servius hinc *sinistra* auguria, quae *sinunt* nos aliquid agere, explicat ad II. Aen. 693. sed hae argutiae Grammaticorum; & vellem alio hoc exemplo probari, ubi *laeva numina* propitia dicuntur: hic enim locus id non probare videtur, etsi Grammatici id ex tonitru laevo adfirmant, in quibus ex disciplina augurali alia ratio est, atque in Diis laevis. & ita Valer. Flac. III. 392. *Si fors laeva tulit miseros*, & apud eundem IX. 540. *pro nec numine vano*, Heinsius malebat *laevo*. ut §. 579. *laevo clangore* pro *laevo*. cui tamen sine codicibus emendanti non accedo. quare potius Gellium sequor, qui lib. V. 12. firmat Tollii conjecturam, & *laeva* numina significare, *quandam vim hujusmodi Deorum, in laedendo magis, quam in juvando potentem*. ubi malum etiam

⁶ comparatio Steph. Dan. ⁷ desunt R. Vof. B. Steph. Dan. ⁸ dicat Basil. ⁹ Poeta B. V. R. Vof. Basil. ¹⁰ nominus V. Nômus R. Vof. ¹¹ desunt R. Vof. V. B. Steph. Dan. ¹² sunt R. Vof. V. B. ¹³ & ea B. Steph. Dan. Fabr. ¹⁴ ea quoque R. quae adesse com. V. R. Vof. & quae Basil.

⁸ dicat Basil. ⁹ Poeta B. V. R. Vof. Basil. ¹⁰ nominus V. Nômus R. Vof. ¹¹ desunt R. Vof. V. B. Steph. Dan. ¹² sunt R. Vof. V. B. ¹³ & ea B. Steph. Dan. Fabr. ¹⁴ ea quoque R. quae adesse com. V. R. Vof. & quae Basil.

- 10 Ferre domum prohibent) neque oves haedique petulci
 Floribus insultent, aut errans bucula campo
 Decutiat rorem, & surgentis adterat herbas.
 Absint & picti squalentia terga lacerti
 Pinguibus a stabulis, meropesque, aliaeque volucres;

15 Et

SERVII.

10. HAEDIQUE PETULCI. Lascivi, exultantes. Et *petulci* dicti ab appetendo. Unde & meretrices *petulcas* ¹⁵ vocamus.

13. PICTI TERGA. Picta terga habentes. PINGUIBUS A STABULIS. Plenis: sicut inanes res, *se-mues* nominamus e contrario.

14. MEROPESQUE ALIAEQUE VOLUCRES. Dicendo, *aliaeque volucres*, ostendit aves etiam esse meropes. Sunt autem virides, & vocantur *apiastrae*: quia apes comedunt.

PHILARGYRII.

14. MEROPESQUE. *Meropes* rustici *barbaros* appellant. ET ALIAE. Id est, ceterae.

VARIORUM.

iam legere, *quam in levando*, ut respiciat ad Grammaticorum opinionem, qui *laeva* a *levando* derivabant. *levare* autem & *juvare* saepius confudere librarii. vide Broukh. ad Propert. I. IX. 34. & apud Ovidium passim v. Remed. Amor. 742. IX. Met. 780. & IV. Trist. I. 19. ubi

Me quoque Musa levat, Ponti loca iussa petentem. sed alii codices *juvat*. & ita hic Musas intelligi puto, quas per modestiam Poëta, sibi laevas, id est non faciles, invocatur simul cum Apolline, earum duce, quas *deprecari* eum dicit Gellius & invocare, ut sibi non adversae & difficiles esse velint: *si quem vero sinunt* referunt plurimi ad Poëtam, ut Catroeus *si les Dieux, qui m'ont été contraires, veulent bien me supporter*, & per Deos contrarios intelligit Antonium & ejus sequaces, & per Apollinem Caesarem Octavianum; & huic tam infirmo fundamento superstruit opinionem de tempore, quo Georgica scripsit, quod statuit inter proelium ad Philippos, & ad Actium. quae omnia arbitraria, sine ulla probatione. sed debuisset probare Latine dici *si me sinunt numina*, pro si me sufferre, tolerare velint. de quo jam vehementer

dubitavi ad Ovidii III. Art. Am. 57.

Pesite hinc praecepta puellae,
Quas pudor & leges, & sua jura sinunt.
 ubi Heinsius legit *qua pudor*, ego malebam *quae*, scilicet praecepta. licet aliquis posset per ellipsin subintelligere, *quas pudor* &c. sinunt ea libertate uti, qua libertinae & probrosae feminae. sed melius puto apud Ovidium *quae*: nam *sinere rem* pro permittere obvium, *sinere* aliquem insolitum credo. nisi sequatur, ut saepe, verbum, ut *sino facere* vel *faciat*, vel subintelligatur ex adjunctis. ut ita suppleri debet apud nostrum IV. 546.

Quis me autem (fac velle) sinet,
 ubi *me cum velle* recte jungit Servius, & *quis sinet* absolute, subintellecto verbo, scilicet ea facere, quae ante dixit. sic Ovid. ibid. v. 614.

Hoc leges, jusque pudorque jubent.
 ubi Vossianus, & duo alii *sinunt* habent. quare aut hic etiam, *si quæ numina sinunt* scribendum esset, ut I. Aen. 198. *si qua fata sinunt*. ut absolute ponatur XII. 147.

Qua visa est fortuna pati, Parcaeque sinebant.
 IV. 651. *Dum fata Deusque sinebant.*
 ubi absolute ponitur sine casu. ut & apud Tibul. I. I. 83.

Interea, dum fata sinunt, jungamus amores.
 ubi aliud ex Seneca exemplum dat Brouckhusius. Valer. Fl. III. 184. *si fata sinant, si prospera Juvio.* Stat. v. Theb. 467. *si modo fata sinunt.* vel quia codices omnes *quem* retinent, *si quem* referendum ad laborem, quem prosperari a Musis & Apolline alias sibi non aequae faventibus, precatur. aliter me ex hoc loco expedire nequeo. Serv. ad II. Aen. 693. *sinant* habet. BURM.

8. STATIOQUE PETENDA. *Petendae* Mentelianus. sed sic ut ultimum e postea fuerit extritum. eleganter omnino & concinne. *sedes statioque petendae*. atque ita primus quoque Moretanus. *petenda est* in Veneto, Nonius Marcellus in *petere* vulgatum

- 15 Et manibus Procne pectus signata cruentis.
 Omnia nam late vastant, ipsasque volantis
 Ore ferunt dulcem nidis immitibus escam.
 At liquidi fontes & stagna virentia musco
 Adsint, & tenuis, fugiens per gramina, rivus,
 20 Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inumbret.

Ut,

SERVIL.

15. ET MANIBUS PROGNE PECTUS SIGNATA CRUENTIS. Nomen posuit pro nomine: nam Philomela in hirundinem versa est: pro qua Progne, vel quasi sororem posuit; vel quasi eam, quae fuerat illius sceleris causa: nam ipsa Tereum miserat ad ¹⁶ adducendam sororem.

17. DULCEM NIDIS IMMITIBUS ESCAM. Id est, crudelibus pullis, qui ¹⁷ apum morte nutriuntur.

19. ET TENUIS FUGIENS PER GRAMINARIIVS. ¹⁸ Suspendendum est *tenuis*, ne incipiant esse duo epitheta; quod apud Latinos constat esse vitiosum.

PHILARGYRII.

17. IMMITIBUS. *Immitibus nidis* temporale epitheton est: ideo enim *immitibus*, quia apibus videntur.

19. ADSINT. Praesentes sint.

VARIORUM.

gatum agnoscit. HEINS. Vid. ad lib. III. 564. & alibi. *petenda* est etiam Leidenfis. *petenda* sine verbo substantivo Vof. Reg. & alii & Edd. multae. in his autem saepe variant codices, & licet *sedes* posset esse pluralis numeri, non minus ideo *petenda* posset legi. ut I. Aen. 17. *hic illius arma, hic currus fuit*. vid. IV. 651. & X. 679. & semper fere variant codices, ubi metrum permittit. innumera ex aliis Poëtis exempla ad manum sunt, sed nolo illis immorari. ego *petenda* praetuli. BURM.

9. SIT. Fit Edit. Amst. Commelin. sed contra codices.

11. INSULTENT. *Insultant* secundus Moretanus. aut *haerens* Francianus. *buccula* Tollianus & Mentel. *bacula* Gudian.

13. SVALENTIA. *Pallentia* Parrhas.

14. PINGUIBUS A STABULIS. *Ab stabulis* Mediceus. HEINS. *Meropes* duo Moretani, Francianus & Tollianus & Ed. Venet.

15. ET MANIBUS. Marklandus ad Stat. v. Sil. III. 84. contra omnes codices, & Scholiasten Statii conjiciebat, & *maculis*. sed manibus suis Ityn interfecerat, & membra laniaverat, & coxerat, & hinc, sanguine filii, ex manibus defluente, pectus ejus fuerat signatum, *nec adhuc de pectore caedis Effluxere notae*, canente Nasone VI. Met. 669. *Cruentae manus*, sanguine madentes iterum occurrunt II. Aen. 167. BURM.

Ibid. PROCNE. *Progne* Lutatius ad Stat. VI. Theb. 563. vide Heins. ad Ovid. VI. Met. 428.

16. IPSASQUE VOLANTIS. *Volucres* est apud Nonium in *nidos*. HEINS.

18. AT. Et Menagius alter. *stagna* Zulichem.

19. TENUIS FUGIENS. Hic versus inservire potest adstruendae lectioni communi apud Senec. Herc. Oct. 140.

*Qua fugis
 Ismenos, tenui flumine languidus.*

ita & *fugam* flumini adserit Gronovius ad ejusdem Tragoediae §. 1038. male huc Emmenest. advocat ex Horatii I. Sat. I. *fugientia a labris Tantali flumina. tenuis fugiens* vero posse sine copula dici vidimus ad lib. I. 407. praesertim si unum sit participium. vid. ad III. Aen. 70. quomodo intelligendum est in Servio, *suspendendum est. rivus* Mediceus a manu prima. BURM.

20. OBUMBRET. *Inumbret* Mediceus & Vaticanus primae notae, cum Rottendorphiano tertio. etiam Gudianus a manu prima. Prior Mentelianus *adumbret*. HEINS. *Obumbret* agnoscit Columella lib. IX. 5. eadem varietas lib. XI. Aen. 66. BURM.

21. UT,

¹⁶ ducendam Steph. Dan. Basil. ¹⁷ apium R. Vof. V. R. mortem Vof. ¹⁸ suspendenda *tenuis* R. est, deest Vof. V. Tom. I. LII

- Ut, quum prima novi ducent examina reges
 Vere suo, ludetque favis emissa juvenus,
 Vicina invitet decedere ripa calori;
 Obviaque hospitii teneat frondentibus arbos.
- 25 In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
 Transversas salices, & grandia conjice saxa:
 Pontibus ut crebris possint consistere, & alas
 Pandere ad aestivum solem; si forte morantis
 Sparserit, aut praeceps Neptuno immerferit Euris.
- 30 Haec circum casiae virides, & olentia late

Ser-

SERVII.

21. ¹⁹ [PRIMA. Pro, primum, nomen pro adverbio.]

22. VERE SUO. Sibi grato & aptissimo.

23. DECEDERE RIPA CALORI. Ut ²⁰ aestus possint aquarum vicinitate vitare.

25. IN MEDIUM. Ordo est: in medium transversas salices, & grandia conjice saxa. ²¹

27. PONTIBUS UT CREBRIS. Veluti pontibus: nam non sunt pontes.

28. SI FORTE MORANTES. Tarde remeantes ex pascuis. NEPTUNO IMMERGIT. Deum pro aquis posuit.

PHILARGYRII.

21. UT CUM PRIMA. *Prima*, hic pro primum: nomen, pro adverbio.

25. IN MEDIUM. *In medium*, non ad ²² humorem retulit, sed absolute dixit: Et INERTEM, hic pro otioso posuit, ut in Bucolicis I. 28. *Libertas quae sera tamen respexit inertem*: quae vox ponitur & pro ignavo IV. Aen. 158. *Spumantemque dari pecora inter inertia votis Optat aprum*: Et pro eo, quod sine arte fit; ut apud Lucilium in XIII. *Ut perhibetur iners, ars in quo ²³ non erit ulla*.

VARIORUM.

21. UT, QUUM PRIMA NOVI. Veterimus Co-

lumellae codex ad D. Germani Lutetiae hunc & proxime subsequentem versus sic contrahit, lib. IX. cap. 5.

Ut cum vere novo ducent examina reges.

nam vulgati cum Maronis contextu faciunt. HEINS. *Et cum quartus Moreti. ducent* Mentelius prior.

22. LUDETQUE. *Ludetque Venetus & secundus* Rottendorphius a manu prima. *laudetque* Menagius alter.

23. VICINA. *Vicino Venetus. vita calori* Menagius secundus. *perperam. & inutile* dicet aliquis tales varietates adnotare. fateor huic loco nihil facere, sed inde discant Tirones librariorum manum saepe in his vocibus aberrasse: quod aliis locis emendandis & illustrandis egregie pondus adjicit. vide modo notas Heinsii ad Ovid. VI. Epist. 54. BURM.

Ibid. DECEDERE. Sic lib. III. 467. *serae solum decedere nocti*. ubi vide.

25. PROFLUET. *Profluit* Gudianus a manu prima, & ita duo Moretani.

27. PONTIBUS. *Pontibus & c. possunt* Gudianus. *Et tertius Mentelii & Regius.*

28. SI FORTE. *Non forte* quart. Moret.

30. VIRIDES. *Viridis* Mentel. sec.

§.

31. SER-

¹⁹ desunt V. R. Vof. B. sunt enim Philargyrii. ²⁰ aestus possit a. v. vitari V. ²¹ delevi, quae hic sequebantur, quia ad verbum ex Philargyrio translata erant. & deerant V. R. Vof. B. Steph. Dan. solum differunt in illis, quod sine artis Philarg. qui sine Dan. ²² honorem Fabr. al. ²³ non ulla est ars. eadem.

Serpilla, & graviter spirantis copia thymbrae
 Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
 Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cavatis,
 Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
 35 Augustos habeant aditus Nam frigora mella
 Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
 Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illae
 Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
 Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras

40 Ex-

SERVII

31. GRAVITER SPIRANTIS COPIA THYMBRAE. Genus est herbae abundantis in Phrygia. GRAVITER autem modo bene, & multum significat: alias male, ut inf. 49. *Aut ubi odor gravis.* Item VI. Aen. 201. *Grave olentis Avernus.*

32. ²⁵ [IRRIGUUM. Hic, qui irrigat; alias, qui irrigatur.] VIOLARIA. Loca, ²⁶ in quibus nascuntur violae.

37. UTRAQUE VIS APIBUS PARITER METUENDA. Tam caloris quam frigoris. Quod licet utrumque aequali modo metuendum sit; tamen dissimiliter nocet: nam calore liquefacta defluunt mella: quae, si fuerint frigore condurata, constrictas apes interimunt.

39. SPIRAMENTA. Exitus, alibi VII. Aen. 568. *Saevis spiracula Disis.* FUCOQUE. Genus est herbae, unde tinguntur vestes. *Fucum* autem & flores pro cera posuit, ²⁷ quam ex his colligitur rebus.

PHILARGYRII.

32. IRRIGUUMQUE. Qui irrigat: alias qui irrigatur.

39. FUCOQUE. *Fucus* est genus cerae, qua pro glutine abutuntur. Graeci *propolis* vocant. Alii sic: *fucus* pro medicamento posuit. Plautus in ²⁸ Penuto: *Vitia corporis fucus occultant.* Sed vide, ne de galbano dicat, quod separatim solent praeparare, propter remedia, quibus adversus animalia utuntur sibi infecta. Unde ipse lib. III. 415. adversus

colubros hos dicit adhiberi. ORAS autem, alveariorum.

VARIORUM.

31. SERPILLA. *Serpilla* scripti potiores, tam hic, quam in Alexi bucolico. & sic codices vetusti apud Varronem de R. R. HEINS. *Serpilla* Gudianus & alter Mentelius. *serpilla* Francianus. *serpilla* Leidenf.

32. FLOREAT. *Florens* Gudianus a manu prima.

Ibid. IRRIGUUMQUE &c. Virgilium expressisse hic illa Aristophanis in Pace §. 576. *τὸς ἰριγῆς τὸς ἰριγῆς τὸς ἰριγῆς*, notat Flor. Christianus. de voce *irriguus* vid. Brouckh. ad Tibul. II. I. 44. BURM.

33. SUTA. *Suta* Venetus.

34. SEU LENTO FUERINT. *Seu fuerint lento* Francian. *abviarea* tert. Mentelii. *Alvearia* Medicus. de quo agemus ad Claudiani II. Rapt. 227. *vimene* Gudianus. BURM.

35. ADITUS. *Aditus* Medicus.

36. REMITTIT. *Resolvit* alter Rottendorphius, quod ex interpretatione. vid. ad Samonici cap. v. & xv. Barth. Advers. xxxvii. 6. ex Mss. *ea quippe calor*. vulgata est apud Statii Interpretem lib. IV. I. *calefacta remittit* Parthas. BURM.

38. TENUIA. *Tenuia* Gudian. in deest Zulichemio.

39. FUCOQUE. *Succo* Venetus, *spiramenta fucus* linunt, & Parthas.

40. CON-

²⁴ odor ceni gravissimam R. V. B. coeni gravis V. Fabr. al. gravissimam ideo B. ²⁵ defunt R. Vof. B. Steph. ²⁶ ubi nasc. B. V. R. Vof. Basil. ²⁷ quae ex his colligitur V. ²⁸ est ex Mostel. I. III. 118.

40 Explent, conlectumque haec ipsa ad munera gluten,
Et visco & Phrygiae servant pice lentius Idae.
Saepe etiam effossis (si vera est fama) latebris
Sub terra fovère larem, penitusque repertae
tunicibusque cavis, cavaeque arboris antro.

45 Tu

SERVII.

40. HAEC IPSA AD MUNERA. Ad officia coangustandarum cavernarum.

41. ET VISCO ET PHRYGIAE SERVANT PICE LENTIUS IDAE. Ordo est: Servant gluten, quod est lentius, & visco, & Phrygiae Idae pice. SERVANT autem mire ait: nam pilas quasdam in alvearibus faciunt, de quibus postea cerea testa componunt.

42. SI VERA EST FAMA. Si credendum est, apes posse terras effodere.

PHILARGYRII.

40. MUNERA. *Munera*, utrum officia, an quod illis munera conferas, & alveos earum communias. GLUTEN. Hic *gluten*. Sallustius autem fragm. lib. IV. Hist. Hic *glutino* adolefcebat.

41. LENTIUS. Tenacius.

VARIORUM.

40. CONLECTUMQUE. *Collectum haec* quartus Moretanus. *figiae* Gudianus: *etiam effossis* Mentelii.

41. SERVANT. *Servent* Gudianus. HEINS. *lentius idem* Parrhaf.

43. SUB TERRA. Manuscriptum *sub terram*, mutato casu. hoc quod fama teste affirmat Poëta, id nos vidimus, e cavernis terrae favos a messoribus esse exemptos. FABRIC. *Fovere* Mentelianus uterque cum Gudiano, & alii quinque. *fodiere* Mediceus. *fovere* omnino probum est, ne bis eodem verbo super eadem utatur re. praecesserat quippe versu proximo, *effossis latebris*. quod codex Pierii Mediceus inter optimos confirmat libro tertio 418. *Aut testis assuetus coluber succedere & umbra Fovet bimum.* sic *fovere castra* libro IX. Aeneidos 57. quod Nonius *tueri* interpretatur verbo *fovere*. ubi is idem hoc etiam Maronis allato loco

fovere larem agnoscit. *fovere nidos* ciconiae Solino dicuntur cap. 40. infra hoc ipso libro §. 56. *Progeniem nidosque fovant*. Seneca Agamemnone de avibus, *foetusque suos Nido parvidus titubante fovet*. quomodo & Aufonius praefatione in Pythagoricon ad Drepanium. *Ipse est: intrepidi evolute versus, Et nidum in gremio fovete tuto*. sic corrige. pessime nunc circumfertur *intrepide volate versus, Et nudum*. Claudianus Epist. ad Gennadium: *Nam mihi mox nidum pennis confusa relinquunt, Et lare contempto non reditura volant*. Martial. lib. I. sub. finem, de suis versibus: *De primo dabit alterove nido Rasum punice, purpuraque culum*. etiam alibi. *tuto vallo fovere agmina* Silius libro IV. 39. Plinius lib. IX. Epist. 25. ubi de poematis suis: *Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt. si tantum sibi, continendos cavea nidorum curabis*. Martial. lib. VII. Ep. 16. *Ruris bibliotheca. Inter carmina sanctiora si quis Laetivae fuerit locus Thaliae, Hos nido licet inferas vel imo, Septem quos tibi misimus libellos*. HEINS. *Sub terram* Venet. codex & Edd. & Mss. Barthii, qui & *fovere*. ut & Regius. *sub terra* Ed. Mediol. vid. ad Ovid. v. Met. 504. & II. Aen. 472. & Sil. Ital. VI. 150. de *tas* *fovere* vid. supr. ad lib. III. 420. BURM.

44. EXESAEQUE ARBORIS ANTRO. Vetus codex meus habet *alvo*. URSIN. *Alvo* codices nonnulli Pieriani & Menagiani nostri. sed *alveo* scribendum. quod in pervetustis membranarum se reperisse Fulvius Ursinus testatur. sic libro secundo Mediceus quoque *alvo* pro *alveo* exhibebat 453. versu: *Corticibusque cavis vitiosaeque arboris alveo*. apud Silium tamen libro II. 219. habes, *Ad dulces ceras & odori corticis antra Mellis apes gravidas properant*. Macrobius etiam Saturnalium libro VI. cap. 7. *antrum* agnoscit, & pro *caverna* hoc loco poni insolenter monet. HEINS. *Alvo* Cod. Ursin. vid.

29 id est, pice R.

- 45 Tu tamen e levi rimosa cubilia limo
Ungue fovens circum, & raras superinjice frondis.
Neu propius tectis taxum sine, neve rubentis
Ure foco canculos, altae neu crede paludi:
Aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulsu

50 Saxa

SERVII.

45. E LEVI RIMOSA CUBILIA LIMO. Alii ³⁰ ET LEVI legunt. Unus tamen sensus est: nam hoc dicit: quod illae nimio labore perficiunt, tu e levi unge rimosa cubilia circumfovens limo, etiam raras frondes superinjice. Quod ideo fit, ne vel limus crepet, vel cavernae aut sole penetrentur, aut frigore.

47. TAXUM SINE. Venenatam arborem. Ipse in Bucolicis IX. 30. *Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos*. Mel enim pessimum exinde gignitur.

48. RUBENTES CANCROS: Odore enim ipso percunt. *Rubentes* autem, cum uruntur, ³¹ non quia per naturam sint hujus coloris. ALTAE NEU CREDE PALUDI. Ne facile mergantur.

PHILARGYRII.

47. PROPIUS. Ut III. Georg. 355. *Propius stabulis armenta tenerent*. Et alibi VIII. Aen. 556. *Vota metu duplicant matres, propiusque* ³¹ * *pericli*. *Hic amor*.

49. ODOR COENI GRAVIS. Ordo est: odor gravis, quia & levis dicitur, ut Sallustius fragm. incert. *Apud Corduenos animum, & alii leves odores gignuntur*.

VARIORUM.

vid. ad Ovid. III. Fast. 747. *exesaeque ilicis antro* Ed. Venet.

45. TU TAMEN E LEVI. Sic Mediceus, alter Mentelianus, alique complures. in nonnullis & *le- vi*. Scholiafles Horatii Crucquianus libro primo Ode 17. *Tuta inde e levi*. mendose. HEINS. *E*, vel *et* deest Tolliano. *levis limus*. si conjungi debeant haec duo, notaret, manu subactum & politum, sive levatum, ut nitidus sit, & quasi splendens. sed Servius alium ordinem constructionis videtur secutus, & *e levi* separatim ponere, eodem modo, ut *e facili*, *e tuto* & similia occurrunt, de quibus vid. Heinl. ad Ovid. I. Art. Amat. 562.

& III. 426. & ita idem notaret, quod levi manus unguas, non crasso luto obducas: nam opponit Servius *nimio labori*. sed hoc procedere non potest, quia eo sensu prima in *levi* debet corripi, ut notum est. Quare si ita capere libet, legendum sine dubio *e leni*, nam utraque vox non modo centies in scriptis codicibus commutatur, sed & saepe alterutra interpretationis loco est a Glossatoribus supposita. & ita *levi* & *leni manu* facere quis dicitur, quod molliter, & non duro & nimio labore facit, ut de utroque vidimus ad Quintil. II. de Inst. Orat. 4. ubi similis diversitas: sic *leni dextra* dixit Silius v. 366. quod *mollis tractu* idem extulit vi. 92. & *leviter manu sanari* Claudian. II. in Eutrop. 14. ubi vide Barthium. ego tamen, quia durius mihi dictum videtur *ex leni*, vel *levi*, pro leniter aut leviter, malo *levem limum* intelligere, & illud *ungue fovens* ex consuetudine more capere, pro ungue & fove, ut ita participia saepe poni vidimus supr. ad lib. III. 412. sic Horat. III. Od. 8. *temperat abstineus*. ubi vid. Lambinum: & hoc facias a viris doctis jam notatum est. jam vero *ungere ex limo*, dictum proprie, ut Medici solent, pro *cum limo*, ut, *ex aceto coquere*, *ex oleo terere* & similia collegit Rhodius in Lexico Scriboniano in *ex*, & Keuchen. ad Samonic. cap. IV. & plures alii. pro *rimosa* in Zulichem. erat *limosa*: pro *fovens*, erat *favens* in Tolliano. *ungue* Glossa Regii exponebat, quasi esset ablativus ab *unguis*. BURM.

46. SUPERINJICE. *Super* deest quarto Moreti; ut sit *hiarus*.

47. TECTIS TAXUM SINE. *Taxum sine tectis* alter Moretanus, *nec propius* tertius Rottendorphius. *ne propius* Arusianus.

48. CANCROS. Arboris genus facit Glossa Regii codicis.

49. ODOR. *Odor apponitur*, in tertio Rottendorphii. HEINS. *Ubi olor* Barthii codex. vid. ad Seren.

30 & *leni* Basil. 31 non qui p. n. sunt R. Vof. non qui p. n. sunt Fabr. al. 31 * legendum, *pericli*, Is Tiber & Major &c.

- 50 Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.
 Quod superest, ubi pulsam hiemem sol aureus egit
 Sub terras, coelumque aestiva luce reclusit,
 Illae continuo saltus silvasque peragrant,
 Purpureosque metunt flores, & flumina libant
 55 Summa leves. Hinc nescio qua dulcedine laetae
 Progeniem nidisque fovant: hinc arte recentis
 Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
 Hinc ubi jam emissum caveis ad sidera coeli
 Nare per aestatem liquidam suspexeris agmen,

60 Ob-

SERVII.

50. VOCISQUE OFFENSA. Resonat Echo repercussa: quam apes vehementer horrere manifestum est.

51. PULSAM HYEMEM SOL AUREUS EGIT. Secundum Physicos: qui dicunt quo tempore hic hyems est, aestatem esse sub terris: & versa vice, ³² [cum hic aestas, illic] hyemem. Quod etiam Lucretius exsequitur, & trahit in argumentum ³³ putealem aquam, quae aestate frigidissima est, hyeme vero ³⁴ calidissima.

54. METUNT FLORES. Secant. Unde & melfores dicti sunt. Sane *meto*, *metis*, praeteritum ³⁵ perfectum facit *messui*.

55. HINC. Ex floribus scilicet, ex quibus primo mel, mox pullos efficiunt. NESCIO QUA DULCEDINE LAETAE. Quadam arcana ratione naturae.

57. MELLA TENACIA ³⁶ FIGUNT. Quia, cum inversi ³⁷ sunt favi, mel tamen inde non funditur. Unde ait *tenacia*, quae in resupinatis favis cohaerent.

58. CAVEIS. Alvearibus. ³⁸

59. AESTATEM LIQUIDAM. ³⁹ Per ver serenum.

PHILARGYRII.

50. IMAGO. Quae Graece *ἑκόν*, Latine *imago* dicitur. Cic. Tusc. III. 2. *Resonat tanquam ima-*

go. Hic autem sonus facit eas fugere.

51. EGIT. Pro, persequitur.

54. LIBANT. Degustant: alibi, defundunt, ut VII. Aen. 133. *Pateras libare fovi*.

59. NARE. Pro, volare, ut Ennius in primo: *Transnavit cita per teneras caliginis auras*. Proprietas tamen vocis aptior est natantibus, quam volantibus.

VARIORUM.

ren. Samon. cap. VII. in Gudiano erat pro varia lectione *dolor*; forte pro *olor*. deinde *pulso* idem a manu prima. *grandia pulsu* Vratill. *gravem* odorem opponi *leni* docuit Salmas. Exercit. Plin. 244. & 255. ut notavit jam Emmenestius. sic Ovid. III. Art. 277. *cui gravis oris odor*. & ita forte, intellige, *spiritum gravem*, apud Celsum in praefatione. BURM.

50. IMAGO. Vid. Davis. ad Ciceron. III. Tusc. 2.

54. TERRAS. *Terram* secundus Moreti. Parthas *refulsit* Vratill.

53. SALTUS. *Silvas saltusque* Francianus. *pererant* Tollianus & Parthas.

57. EXCUDUNT. *Excludunt* tertius Rottendorphius, etiam Mentelius prior & Leidenus a manu prima. *excudunt* primus Moretanus. *figunt* Francianus,

³² desunt R. B. Vol. V. in quo etiam deest hyemem. ³³ putealam R. ³⁴ tepidior R. Vol. V. B. quod praefeream vulgatae: nam Lucretius lib. vi. 640. utitur comparativo, qui aestate *frigidior*, & hyeme *calorem* exprimit. BURM. ³⁵ deest Fabr. al. ³⁶ FIGUNT V. Vol. ³⁷ sunt f. m. tantum V. sint B. Vol. R. ³⁸ HINC pro dehinc Cod. Urs. ³⁹ purum, serenum V. ita apud Suet. Aug. xcv. *puro sereno*. *purem*, *serenam* B.

- 60 Obscuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulcis, & frondea semper
Tecta petunt. Huc tu jussos adsperge saporés,
Trita melisphylla, & cerinthae ignobile gramen:
Tinnitusque cie, & Matris quate cymbala circum.
65 Ipsae confident medicatis sedibus: ipsae
Intima more suo sese in cunabula condent:
Sin autem ad pugnam exierint; (nam saepe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)

Con-

SERVII.

60. CONTEMPLATOR. 19 * Pro, intueri: nam tempus futurum pro praesenti posuit, ab imperativo modo. AQUAS DULCES, ET FRONDEA SEMPER. Propter hoc ait supra 19. Et tenuis fugiens per gramina rivus, Palmaeque vestibulum. i. e. obambret.

63. TRITA 40 MELISPHYLLA. Varro hancherham apiastrum dicit, 41 in primo libro Operis Rustici. CERINTHAE IGNOBILE GRAMEN. Vile, ubique nascens.

64. MATRIS CYMBALA. Quae in ejus tutela sunt, ideo, 42 quod similia sunt 43 hemicyclis coeli, quibus cingitur terra, quae est Mater Deorum.

66. MORE SUO. Naturali ratione, cujus causa non redditur. Quis enim novit cur aeris sono redeant in alvearia? licet ipse paulo post dicat 151. Crepitantiaque aera secutae, Dictae coeli regem pavore sub astro. 44 [Sed & hoc poeticum est.]

68. INCESSIT. Ingruit, invasit. Alibi XII. Aen. 596. Incessit muros, ignes ad tecta volare. Et, incessit regibus, figuratum est: nam incessit reges dicimus.

PHILARGYRII.

63. MELISPHYLLA. Melisphylla herba est, quam, ut ait Varro, alii apiastrum, alii melinem appellant. CERINTHAE. Cerinthe a Cerintho urbe Boeotiae, in qua plurima nascitur. IGNOBILE autem non omnibus notum: ignobile gramen, vile, ubique nascens.

67. SIN AUTEM AD PUGNAM EXIERINT. Longior solito parenthesis: est enim ordo inf. 86. Sin autem ad pugnam exierint, hi motus animorum, atque haec certamina tanta Pulveris exigui jactu compressa quiescent.

VARIORUM.

cianus, Venetus, Edd. Steph. P. Dan. Cerdæ & aliae.

58. HINC UBI JAM EMISSUM. Missum idem tertius Rottendorphianus, sed & Gudianus a manu prima. HEINS. Pro hinc habebat Kim Mentell prior a manu prima. unde Quin Heinis faciebat.

61. AQUAS DULCIS. Sic cum scriptis Priscianus libro septimo. HEINS.

62. HUC TU JUSSOS ADSPERGE. Sic codices plerique. nisi quod in fragmento Moretano hic adsperge. editiones nonnullae huic adsperge. HEINS. Huic Editio Juntina. hic Vratisl. jussos, quos tibi praecipio. ut jubeo lib. III. 300.

63. TRITA MELISPHYLLA. Melisphylla Medicus, & caeteri praestantioris notae, inserto sigmate. quomodo etiam optimus codex membranaceus Columellae libro IX. cap. 8. recte etiam capite proximo. ubi in vulgatis exemplaribus melisphylla circumferuntur. sic Thebae Aegyptiae Graecis scriptoribus Διοπολις dicuntur, quae in Chronico Eusebiano Hieronymi sunt Diopolis. nam τὰ melisphylla secundam syllabam corripunt, ut melitotus & melimela. Nicander Theriacis 554. Τὸ ἴππος, melisphylla

39 * pro intueri imperative Cod. Urs. 40 MELLIS PHYLLA. R. MELIS PHYLLA Vof. B. MELIS PHYLLA V. 41 in ter-
to Basil. & ibi leguntur cap. 16. 42 qui V. pro quia. 43 hemicyclis R. Vof. V. B. 44 desunt R. B. Vof. Steph. Dan.
sequens etiam nota ad §. 67. Philargyrio debetur, itaque ejeci, ne bis legatur.

- Continuoque animos volgi & trepidantia bello
 70 Corda licet longe praesciscere: namque morantis
 Martius ille aeris rauci canor increpat, & vox
 Auditur fractos sonitus imitata tubarum.
 Tum trepidae inter se coeunt, pennisque coruscant,
 Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,
 75 Et circa regem atque ipsa ad praetoria densae
 Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.
 Ergo, ubi ver nactae sudum camposque patentis,

Erum-

SERVII.

69. TREPIDANTIA BELLO CORDA. Alacritate pugnandi; non timore. Alibi III. Georg. 105. *Exultantiaque haurit Corda pavor pulsans.*

70. MORANTES. Tarde incedentes. FRACTOS. Collisos.

73. TREPIDAE COEUNT. Festinant inter se in alvearibus. ⁴⁵ PENNISQUE CORUSCANT. Quemadmodum scuta milites commovent.

76. VOCANT CLAMORIBUS HOSTEM. Provocant.

77. VER NACTAE SUDUM. Serenum, post pluvias, ut VIII. 529. *Per sudum rutilare vident.* CAMPOSQUE PATENTES. ⁴⁶ [Id est, per] aërem purum & liquidum, non nubibus clausum: & ita aër, campus est apum, ut mare ⁴⁷ navium, hominum solum. Ipse in quinto 199. *Subtrahiturque solum.*

PHILARGYRII.

73. CORUSCANT. Splendent.

77. SUDUM. *Sudum* est serenum subhumidum. Proprie autem *sudum* pars serena inter nubes, quasi semi udum.

VARIORUM.

λοι ἐπικλύουσι βοτῆρες, οἱ δὲ μελίτται, τὸ δὲ περὶ φύλλα μέλισσαι. Ὀδμῇ διελγόμεναι μέλιτι· μελίσσιν αἰνται, ad quem locum a Scholiaste veteri μελίτ-
 τῆς quoque nuncupatur. eadem herba & μελίττα nonnullis. Varro libro III. cap. 16. R. R. *Αρια-
 στum* melisphyllon vocat, ubi de apibus: reli-

quum thymo & cythiso obsevisse & apiastro; quod alii μελ'φυλλον, alii μελισσοφυλλον, quidam μελίσσον appellant. *Melisphylla* igitur pro *Melisso-
 phylla*. ita enim ea Plinius non uno loco appel-
 lat. aut pro *Meliphylla*. idque versus gratia. quo-
 modo τρισφυλλον (τριόφυλλον) pro τριφυλλον apud
 eundem Nicandrum Ther. 520. Hesychius. Με-
 λίσφυλλον, βοτάνη τις, ὃ ἐξ μελισσοφυλλον ἔ-
 πράσιον. Idem, Μελίτταν, πῶς τις, ἢ ὡς μελίσσιν, ἄλλος
 μελισσοφυλλον. Deprehendit hunc quoque in vul-
 gatis Maronis codicibus errorem Salmastius in So-
 linum pag. 71. quod deprehendi, cum haec jam
 annotassem. Caeterum *cerintae gramen* quod hic
melisphylo subjungit, Plinio etiam *cerintae* est. li-
 bro XXI. cap. 12. ubi de hac lectione ambigit Da-
 lecamp. Aristoteli & Theophrasto κέρυνθον genere
 neutro dicitur. perperam in plerisque codicibus
 vulgatis *cerynthae gramen* exstat. HEINS. *Melly-
 spilla* Francianus. *melis phylla* Regius. *cerynthae*
 multi & Editio Juntina. *caerintae* Mentelius prior.
cerintae Menagianus prior, secundus Rottendor-
 phius & Francianus. *cherintae* Parrhas. & Leid. *i-
 gnobile carmen* Venet. an *germen*?

64. ET MATRIS. Deest & secundo Menagiano.

65. CONSIDENT. *Considunt* Mentelius prior & secundus Moreti. qui & *condunt. meditatis* Francianus.

70. PRAESCISCERE. *Praediscere* Venetus & Vratissl. quod forte melius & nostro in his libris u-
 sitatus. BURM.

71. INCREPAT. Apud Columel. IX. 9. erat a
 ma-

⁴⁵ PENNISQUE R. Voss. V. ⁴⁶ desunt R. B. Basil. ⁴⁷ navium solum ipse R. Voss. V.

- Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto
 Fit sonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
 80 Praecipitesque cadunt. Non densior aëre grando,
 Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
 Ipsi per medias acies, insignibus alis,
 Ingentis animos angusto in pectore versant.
 Usque adeo obnixa non cedere, dum gravis aut hos,
 85 Aut hos versa fugâ victor dare terga subegit.

Hi

SERVII.

79. GLOMERANTUR IN ORBEM. More 47 * bellantium. NON DENSIOR AERE GRANDO. In aliis enim bellis victi tantum pereunt: in certamine 48 vero apum, etiam victrices: nam dicturus est inf. 238. *Animasque in vulnere ponunt.*

81. TANTUM PLUIT ILICE GLANDIS. 49 Erit nominativus, *haec glans.*

83. INGENTES ANIMOS. Statius 1. Th. 417. *Major in exiguo regnabat corpore virtus.* Homerus Il. E. 801. *μικρὸς πρὸ τοῦ διμῆς, ἀλλὰ μαχητής.*

VARIORUM.

manu prima in S. Germ. codice, *invocat.*

72. AUDITUR. *Auditor* Gudianus a manu prima.

73. PENNISQUE. *Pinnis*que Mentelius prior & Gudianus. *Spicula exaerunt* Mentelius a manu prima. *spiculaque acuntque* Vratiss.

75. AD. *Ad* deest primo Moreti.

77. NACTAE. *Nactae* Gudianus. *campusque potentis* idem.

78. ERUMPUNT PORTIS. Sic & scripti codices constanter. Fors tamen sit, ut Maro scripserit, *se rumpunt*. Adi annotata libro primo §. 446. Juntatum editio *Irrumpunt*. perperam. HEINS. *Erumpunt* Mentellanus. Columel. ix. 9. *sive ad pugnam eruperint. irrumpunt* Ald. *concurrunt* Venetus. *concurritur aethere in alto: Fit* Zulichem. nihil move. Horat. 1. Sat. 1. 7. *quid enim? concurritur* &c. ut recte Cæda. *aethere alto* quart. Moret.

81. NEC DE. Non Menagianus prior. deinde

fuit tertius Rottendorphius & Gudianus pro varia lectione. *plures* Edit. Commelin. Amstel.

82. IPSI. Scilicet reges. vid. ad Valer. Flac. III. 150. male Vondelius de plebe & militibus cepit. vid. Serv. ad III. Georg. 387. & quae nos ad Ovid. v. Trist. 1. 45. ita *ipse* Aeneas 1. Aen. 114. & IV. 356. *ipsum Jovem* explicat magnum, ut saepe alibi insignitur. BURM.

83. IN PECTORE. In corpore alter Moreti pro diversa lectione. sed vulgata est apud Scholiast. Stat. 1 Theb. 417. *ingentes animos* explicamus ad Ovid. 1. Met. 166. ubi vid. post hunc versum in altero Rottendorphii erat,

Ipsi inter sese reges fulgentibus alis.

BURM.

85. COEGIT. *Subegit* Pieriani omnes, ut & nostri, excepto Moreti fragmento. recte. sic supra libro tertio 217. *saepesuperbos Cornibus inter se subegit decernere amantes.* pro cogit. Aeneidos x. 65. *Aenean hominum quisquam Divumque subegit Belleri sequi.* Aen. v. 794. *classe subegit Amissa socios ignotae linquere terras.* Aeneidos sexto 567. *castigatque auditque dolos subegitque sateri.* septimo 214. *fluctibus attos Attra subegit hiems vestris succedere muris.* libro VIII. 112. *quae causa subegit Ignotas tentare vias?* sic & Historici frequenter. Varro apud Gellium libro XIX. cap. ult. *illud enim inopia fecerunt, hoc nulla re subacti.* apud Silium Italicum libro primo 635. ex optimis membranis, *quam rite fatentur Marte satam populi ferro parate subacti.* Praeterea malim, si per codices vetustos liceat, *fugae victor dare terga subegit.* ut apud Nasonem XIII. 879. *Terga fugae dederat convert-*

47 * bellantium Vol. B. 48 deest R. Vol. V. B. 49 hoc est non tantum glandis, & erit Cod. Urf.

Tom. I.

Mmm

Hi motus animorum atque haec certamina tanta
 Pulveris exigui jactu compressa quiescent.
 Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
 Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
 90 Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.
 Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
 (Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore,
 Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
 Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
 95 Ut binae regum facies, ita corpora plebis.

Nam-

SERVIL.

87. PULVERIS EXIGUI JACTU. Quia cum pulverem viderint, sperant tempestatem futuram, quae eis plurimum nocet.

89. DETERIOR QUI VISUS. Pejor a malo dicitur: deterior a meliore. PRODIGUS. Non mella conficiens, sed mella consumens. Ideo autem regem solum praecipit occidendum, quia eo amisso, suus dissipatur exercitus: nam §. 95. *Ut binae regum facies, ita corpora plebis.*

91. SQUALENTIBUS. Splendentibus: quod a squamis venit, ut III. Aen. 467. *Squamis auroque trilecem.* Nam si a squalore est, sordidum significat, ut II. Aen. 277. *Squalem barbam.*

PHILARGYRII.

88. AMBOS. Legitur & *ambo*: Revocari autem *apes* vel lacte, vel aqua mulsa, Plinius dicit.

89. DETERIOR. Modo quare deterior, si ille servatur, qui malus est? solvitur: deterior minus bonus, ut I. Aen. 229. *Tristior & lacrymis oculos suffusa nitentes.*

90. VACUA. Hic ad aemulum refertur, ut: *Sola domo moeret vacua*: in qua maritus non erat.

VARIORUM.

versa Symaethius herois. HEINS. Libr. XII. 463. tamen est, *fuga Rutuli dant terga per agros.* de verbo *subigere* vid. ad Ovid. VI. Metam. 496. & ad Claudian. II. in Ruf. 314. BURM.

88. AMBOS. Legitur & *ambo*, notissima antiquis varietate. FABRIC.

89. NE PRODIGUS OBSIT. In Mediceo a manu prima *obsiet.* *ἀρχαῖος.* HEINS. *Ne providus Zulichem.*

91. AURO. *Alvo* secundus Rottendorphius.

92. MELIOR, INSIGNIS ET ORE. *Meliorque* Mediceus. HEINS. Et quartus Moreti & Zulichemius. *hinc melior* Menagianus. *insignis & auro* Ed. Venet.

93. SQUAMMIS. *Geminis* Zulichem. *Horridus* non terribilem cum Vondelio; sed cum Columella exponere foedum, & sordido spuro similem. eundem erravit errorem infr. 407, ubi *sus horridus* est vel sordidus, immundus, vel fetosus. non terribilis. BURM.

94. LATAMQUE. *Lateque* quartus Moreti. *alvom* Gudianus.

95. ITA CORPORA GENTIS. *Plebis* recte Mediceus & Mentelianus, caeterique omnes, nullo prorsus excepto. Columella lib. cap. IX. 9. pari modo: *quippe talis est apium natura, ut pariter quaeque plebs generetur cum regibus.* mox idem Columella, *sunt enim saepe plures unius populi duces, & quasi procerum seditione plebs in partes diducitur, ubi populum habes, quomodo apud Homerum Iliad. β. ἰθὺς μάλιστα.* Iterum idem Columella capite X. in vetustis membranarum, quas Lutetiae evolvi, plane *corpora plebis* agnoscit, hoc Maronis prolato loco. nam

90 suis V.
Fabr. al.

91 & corpora Steph. Dan.

92 SQUALENTIBUS Vol.

93 nam a squalore sordidum R. Vol. V. B. Steph.

Namque aliae turpes horrent: ceu pulvere ab alto
 Quum venit, & sicco terram spuit ore viator
 Aridus: elucent aliae, & fulgore coruscant
 Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
 100 Haec potior suboles. Hinc coeli tempore certo
 Dulcia mælla premes: nec tantum dulcia, quantum
 Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.
 At quum incerta volant, coeloque examina ludunt,
 Contemnuntque favos, & frigida tecta relinquunt;

105 In-

SERVII.

97. TERRAM SICCO SPUIT ORE VIATOR. Aut in terram: aut re vera terram, propter pulverem.

99. PARIBUS LITA CORPORA GUTTIS. Similibus, id est, aureis, habentes distincta corpora: nam *lita*, est *illita*, distincta.

100. POTIOR SOBOLES. Ad mella scilicet procreanda. CAELI TEMPORE CERTO. Et cum oriuntur ⁵⁴ Pleiades, & cum occidunt: id est, verno tempore, & autumnno.

101. DULCIA MELLA. Non est superfluum epitheton. Nam ideo ait dulcia, quia etiam sunt amara, ut Corficana; sicut in Bucolicis ix. Ecl. 30. diximus.

102. LIQUIDA. Defaecata, sine sordibus: ⁵⁵ non quae fluunt, nam mala sunt. DURUM BACCHI DOMITURA SAPOREM. Apta mulso. Bene autem ait durum saporem: quia majores vina asperissima mellis dulcedine temperabant.

104. FRIGIDA TECTA. Melle vacua, inoperosa: contra, FERVET OPUS. ⁵⁶ [E contra Terentia Eun. ii. 11. 37. *Nimirum hic homines frigent.*]

PHILARGYRII.

99. LITA. Ordo est: Ardentes auro corpora, & paribus guttis lita.

100. COELI. Ut i. Georg. 335. *Coeli menses & sidera serva*: Et iii. Georg. 327. *Inde ubi quarta sitim coeli collegerit hora.*

VARIORUM.

nam vulgata ejus exemplaria pari mendo sunt contaminata. idem codex membranaceus paullo ante exhibebat, *Alter enim maculis, non erit.* Porro cap. xi. *duas vel tres alveorum plebes in unum contrahere* (leg. *contrahere*) *licebit.* & cap. xiii. *quasi peregrina plebes regi submoveri debent.* Denique cap. xiv. *idque semper faciendum, est etiam in iis alvis, quae paucitate plebis infrequentes sunt.* & ne nimii simus, capite rursus xv. quod monuisse sufficiat. Plinius lib. xi. cap. xvii. & xviii. Solinus cap. 27. de leonibus: *at hi, quos creant pardi, in plebe remanent jubarum inopes.* apud eundem cap. xxvii. *plebes simiarum.* sic & *ἰχθυὶν πιδναῶν* Philostrato quoque dici notant homines eruditi. *vulgus* vocat serpentes reliquos prae basilisco Lucanus libro ix. 725. apposite Sulpitia in satira. *Ast ubi pax secunda redit, oblita favorum Plebs materque una somno moriuntur obeso.* de apibus. qui locus etiamnum mendosus. lege *Plebs patresque.* nam v. c. *fraterque.* noster *vulgum* mox vocat, *Corda licet vulgi praesciscere.* *Ebrii ixtum* apud Græcos Poetas. vid. Bochart. Hierozoici libro iii. cap. 33. p. 1009. sic & *vulgus.* vid. Gifan. Indice Lucretiano in *vulgus.* & emenda Gratii locum valde corruptum de canibus. Columella lib. ix. cap. xi. inter plebem & senatum apes dividit. Loco valde corrupto. De apibus vide multa ad rem Quinctiliani Declam. xii. cujus inscriptio *Apes pauperis. duces & regulos apium* Varro Rei Rust. lib. iii. cap. 16. vocat, qui

Sul-

⁵⁴ Pleiades R. B. Steph. & ita fere semper. mox verno, & autumnno, omisso tempore R. Vof. V. B. Steph. Dan. & re-
 Be: sic apud Colomell. viii. 7. *sive autumnum verno mutetur.* vid. Heinf. ad Ovid. iii. Met. 729. & Gron. iiii. Obf. 24.
 Vales. ad Amm. Marc. xviii. 4. & quae diximus ad Quinct. xii. 8. & viii. Aen. 456. plura dabimus ad Lucan. x. 229.
 BURM. ⁵⁵ nam quae fluunt mala sunt Basil. ⁵⁶ defunt R. Vof. B. Steph. contra deest Basil.

- 105 Instabilis animos ludo prohibebis inani.
 Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
 Eripe. Non illis quisquam cunctantibus altum
 Ire iter, aut castris audebit vellere signa.
 Invitent croceis halantes floribus horti,
 110 Et custos furum atque avium cum falce saligna
 Hellepontiaci servet tutela Priapi.

Ipse

SERVIL

105. INSTABILES ANIMOS. ⁵⁷ Suadentes in-
 nem vagandi licentiam.

107. QUISQUAM. Subaudi militum: aut certe
 quisquam de exercitu.

108. ALTUM IRE ITER. Aut ⁵⁸ ludendo in al-
 tum volare, aut in bella procedere, ⁵⁹ [alias non
 audebit. Et trahit translationem a militibus, qui in
 bellum processuri ducum praecepto signa tollunt:
 nam apes haec signa non habent; sed signa dicit
 ipsum motum bellandi inter se.]

109. CROCEIS FLORIBUS HORTI. Tam odoris
 optimi quam coloris: non enim dicit illic crocum
 solum esse debere.

110. ⁶⁰ [FALCE SALIGNA. Facta de falice: qua-
 si in simulachro ligneo.]

111. HELLESPONTIACI SERVET TUTELA
 PRIAPI. Non dicit Priapum illic esse debere, sed
 praecipit tales esse hortos, ⁶¹ ut mereantur deum
 habere custodem. Hic autem Priapus fuit de Lam-
 psaco civitate Helleponti: de qua pulsus propter
 virilis membri magnitudinem, post in numerum
 deorum receptus, meruit numen esse hortorum.
 De hoc Horatius I. Sat. VIII. 4. *Nam fures dex-
 tra coercet, Obscoenoque ruber porrectus ab inguine
 palus: Ast importunas volucres in vertice arundo*
⁶² *Terret fixa.* Dicitur autem praeesse hortis pro-
 pter eorum fecunditatem. Nam cum alia terra se-
 mel creet aliquid, horti nunquam sine fructu sunt.

PHILARGYRII.

109. CROCEIS. Ipse alibi I. Aen. 417. *Sertisquo
 recentibus alant.* Id est, olent.

110. CUSTOS FURUM. Hic *custos*, pro, ob-

servator & prohibitor: & alibi: *Hortorum custos
 cum falce saligna*, &c.

111. HELLESPONTIACI. Quoniam in Lampsa-
 co, civitate Helleponti, nutritus est. Hunc Li-
 beri & Veneris filium, hortis, & vineis custodem
 datum ajunt.

VARIORUM.

Sulpiciae patres. Varro ibidem cum Menecrate
 tres eorum species constituit. *duces etiam Colum-
 mellae lib. IX. cap. IX. & proceres & principes. du-
 ces denuo lib. X. cap. XI. turbam vetustiore apium
 senatum vocat. principes cap. XI.* HEINS. *Gentis*
 tamen habet in ipsis Virgilii verbis Columella lib.
 IX. cap. 9. & ait,

*Namque duae Regum facies, duo corpora gentis.
 Alter erit &c.*

vel enim, ut in S. Germ. codice. dubius itaque hae-
 reo inter utramque lectionem, quia pro utraque
 satis multa adferri possunt ex Poëtis loca, quibus
gentem de animalibus dixere. ut probavi ad Phaedr.
 lib. I. fab. XI. sed quia facilius librarii *plebis* in *gen-
 tis* videntur potuisse mutare, & quia *regibus* opo-
 nitur *plebs*, in sententiam Heinssii lubens con-
 cedam. vide ad Valer. Flac. I. 71. &c., ad quem ibi
 remissi Lestorem, Bentlej. ad Horat. III. Od. 6.
 BURM.

97. ET TERRAM SICCO. *Cum venit, & sicco
 terram* Mediceus & Gudianus cum primo More-
 tano, & Rottendorphiano tertio; ceteri *& ter-
 ram sicco.* HEINS. *Sicco terram* Columella, qui
 & quam pro *ceu* legisse videtur, forte, *ceu pulvere
 ambetis Cum venit.* pulvis ab alto potest esse,
 qui vento per aëra fertur, & foedat ita Viatoris
 cor-

⁵⁷ suadens Baf. vacandi R. ⁵⁸ ludendo altum Vof. R. Vof. V. B. ⁵⁹ desunt R. Vof. V. B. & Steph. & Den. qui ta-
 men, alias non audebit habent, quae nesciant Fabr. & al. sed reliqua dant nobis. ⁶⁰ desunt Fabr. Baf. ⁶¹ mereantur
 Steph. ⁶² terret arundo sua R.

Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis
Tecta ferat late circum, cui talia curae:
Ipse labore manum duro terat: ipse feracis

115 Figat humo plantas, & amicos inriget imbris.

Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham, & terris festinem advertere proram;
Forſitan &, pinguis hortos quae cura colendi

Or-

SERVII.

112. IPSE THYUM. " Scilicet diligens rusticus, & cultor hortorum.

115. " IRRIGET IMBRES. Id est, aquas. Juvenalis III. Sat. 227. *In tenues plantas facili diffunditur haustu.*

117. VELA " TRAHAM: ET TERRIS FESTINEM ADVERTERE PRORAM. Illam allegoriam respicit, quae est usus in II. Georg. 44. *Ades, & primi lege litoris oram.* Item 41. *Pelagoque volans da vela patenti.* " [FESTINEM. Pro, festinarem.]

118. PINGUES HORTOS. Foecundos. BIFERIQUE ROSARIA PAESTI. *Paestum*, oppidum est Calabriae, in quo uno anno bis nascitur rosa.

PHILARGYRII

112. IPSE THYUM PINOSQUE FERENS. *Legitur &, sinos.* Est autem laurus sylvestris caerulea bacca.

115. IRRIGET. *Irrigare* ergo duobus modis dicimus, ut Horat. II. Sat. IV. 16. *Irriguo nihil est elutius horto:* Et sup. 32. *Irriguumque bibans violaria fontem.* IMBRES. Quomodo imbres irrigat, cum terra aqua irrigetur? solvitur: Bene dixit: *Irrigat* enim qui mittit, & cui mittit. Alibi I. Aen. 691. *At Venus Aescanio placidam per membra quietem Irrigat.*

VARIORUM.

corpus totum, ut ore pleno pulverem exspuat. BURM.

99. LITA. Ita Moreti quartus.

101. PREMES. *Premus* Medicus.

102. ET LIQUIDA, ET DURUM BACCHI DO-

MITURA SAPOREM. *Et liquida, durum Bacchi edomitura saporem* Gudianus a manu prima. HEINS. Et etiam deerat Zulichernio. ac durum primus Moreti. *liquida* recte pura Servius. nam ne liqueſcant cavendum. vid. sup. §. 36. & inf. 163. *durum* acetum & vinum saepe apud Samonic. cap. XXVI. & XLV. BURM.

103. AT CUM. *Et quam* Francianus.

104. CONTEMNUNTQUE. Mss. Barthii: *contemtuque favos & f. t. relinquam.*

105. INSTABILIS. *In stabulis* tertius Rottendorphius, & Medicus a m. pr. & Gudianus a manu prima. *prohibetis* secundus Rottendorphius.

108. AUT CASTRIS. *Et castris* Rufinianus de Schematis lexeos p. 32.

109. HALANTES. *Olenes f. orti* Francianus. *alantes* Regius. vid. ad Ovid. VIII. Met. 675.

110. ATQUE AVIUM. *Aut avium* secundus Rottendorphius. & *avium* Menegii prior. *custos frugum* Medicus a manu prima.

112. PINOSQUE. Vid. ad Ecl. VII. 65.

113. SERAT. *Ferat* quartus Moreti.

114. TERAT. Vide Brouckh. ad Tibul. I. IV. 41.

Ibid. FERACES. *Ferentes* quartus Moreti.

115. IRRIGET. Vid. Barth. ad Claud. Epith. Hon. 102. & Cl. Drak. ad Liv. v. 16. ubi forte transponenda verba, *per emissam agros rigabis.* de reciprocis his verborum constructionibus diximus aliquid ad Ecl. IX. 20. & II. Aen. 263. BURM.

116. ATQUE. Decembrius Polit. I. part. XI. NANS.

117. FESTINEM. *Properarem* Mentelii prior pro diversa lectione. *avertere* secundus Moreti, & Vratil.

63 deest R. Vof. B. Steph. Dan.

64 IRRIGET. id est, infundet. IMBRES. Fabr. al.

65 TRAHAM. pro traherem

Fabr. al. 66 deest R. Vof. Steph. Dan.

Ornaret, canerem, biferique rosaria Paesti:
 120 Quoque modo potis gauderent intuba rivis;
 Et virides apio ripae, tortusque per herbam
 Cresceret in ventrem cucumis: nec sera comantem
 Narcissum, aut flexi tacuisssem vimen acanthi,
 Pallentisque ederas, & amantis litora myrtos.

125 Nam-

SERVIL

122. CRESCERET IN VENTREM CUCUMIS. In curvaturam. ⁶⁷ Ideo autem sic ⁶⁸ quia per herbam: nam rectus crescit, si pendeat. Sane *hic cucumis*, *hujus cucumis* declinatur; sicut *agilis*, secundum idoneos. Nam ⁶⁹ neoterici *hic cucumer*, *hujus cucumeris* dixerunt, sicut *pulver*, *pulveris*. NEC SERA COMANTEM NARCISSUM. Sero flores habentem.

124. ⁷⁰ [PALLENTES HEDERAS. Dicit se, nisi ad finem Georgicorum festinaret, etiam hortorum rationem & herbarum cultum adhuc scripturum fuisse.]

PHILARGYRII.

119. PAESTUM. *Paestum*, civitas Lucaniae. Haec civitas Posidonia dicitur: & est in agro Salentino, colonia Tarentinorum.

123. AUT FLEXI. *Flexi*, pro, flexibilis. VIMEN. *Vimen*, pro caule positum.

VARIORUM.

Vratissl. *proas* Gudianus a manu secunda.

118. CURA COLENDI. *Colenti* Gudianus idem ab eadem manu. non male. HEINS. Forte, *colentis*.

119. PAESTI. *Basti* Mediceus manu prima.

120. INTUBA RIVIS. *Intyba rivis* Nonius Marcellus in *Intyba*, cum membranis compluribus. at Priscianus libro nono, *intyba fibris*. ut supra & *amaris intyba fibris*, nec aliter libro undecimo idem Priscianus denuo agnoscit. *fibris* etiam in Longobardico Pierii legebatur. Columella libro x. *Fam breve chaerophyllum, & torpenti grata palato Intyba, jam teneris frondens lactucula fibris. fibrae herbarum* apud Prudentium Hamartigenia. *Quid loquar herbarum fibras? radicum fibrae* apud Ciceronem & Plinium in Naturali historia non se-

mel occurrunt. ad fibras quoque foliorum respexit Mela II. 3. *Peloponesos ob sinus & promontoria, quis ut fibris litora ejus incisa sunt, platani folio simillima. fibras pro foliis posuisse videtur Columella libro II. cap. XII. et si Servius radicales interpretatur. Triticum & adonem cum quatuor fibras habere coeperit. ordeum cum quinque. fibra porri* apud eundem libro VI. cap. 10. ubi *fibras* a radice distinguit. libro XII. cap. 2. *cum enata frumenta quatuor fibrarum esse coeperint. cap. 3. deinde cum ternas fibras emisserint spicae.* HEINS. Si *fibris* legendum, non videtur mihi *ad potis* convenire, sed *fibris* ex alio loco I. 120. translatum. *positis* Ed. Venet.

121. TORTUSQUE. *Totusque* Tollianus.

122. SERA. Sero scripti nostri, exceptis Mediceo, Veneto, Vossiano altero, & tertio Rottendorphiano. etiam Gudiano, sed a manu prima, quomodo & Servius agnoscit, uti a Pierio, G-phanoque jam monitum. apud Statium Thebaidos I. *sero memor thalami.* libro II. *queriturque fidem tam sero reposci. sera malo.* sic alibi, *Multa gemens & transversa fremunt, & transversa tuentur.* vid. Voss. de construct. cap. 61. *Sera* circa Septembrem floret Narcissus. Theophrast. Hist. plant. lib. VI. cap. 6. HEINS. Vid. Gifan. Ind. Lucret. in *adverbia.* & Erythr. in *crebra.*

124. PALLENTESQUE HEDERAS. *Pallantesque* secundus Rottendorphianus. tertius, *Pallantisque.* Forte, *Palantes hederas* reliquerit nobis hic loci Maro. in Anthologia Gracorum epigrammatum I. VI. C. 7. *Κισσὸς πολυκλάνης. Κισσοῦ δὲ Βρομίου κλάνη πολυκλάνης.* Nonno in Dionysiacis *Κισσὸς ἀλίστης*, quomodo in Bucolicis *hederas errantes* habuimus. sed & ibidem *Pallentes & albae* occurrunt, ut a *nigris* distin-

⁶⁷ ideo autem in curvaturam, quia per herbam rectus &c. Cod. Urf. ⁶⁸ qui per Dan. ⁶⁹ neoterici *hujus cuc.* B. Voss. V. Steph. Dan. Fabr. al. nam neutrius generis veteres *hoc cucumer*, *hujus &c.* R. etiam ad VI. Aen. 320. citat *Neotericos.* quos opponi *idoneis* auctoribus docet Salmast. in Prolegom. ad Solinum & pag. 149. verum neotericum ultimum libri VIIII. vocari a Criticis notavit Servius. BURM. ⁷⁰ desunt R. Voss. B. Steph. Dap. pertineat vero ad 7. 116.

- 125 Namque sub Oebaliae memini me turribus altis,
 Qua niger humectat flaventia culta Galaeus,
 Corycium vidisse senem: cui pauca relictī
 Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
 Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.

130 Hic

SERVIL

125. OEALIAE TURRIBUS ALTIS. *Oebalia*, ipsa est Laconia: unde de Castore & Polluce ait Statius III. Silv. II. 10. ⁷¹ *Oebaliae fratres*.

126. ⁷² GALEUS vero fluvius est Calabriae, qui juxta civitatem labitur Tarentinam, in qua se hortos optimos vidisse commemorat. *Oebaliae* autem *turres* ait, quas condiderant hi, qui de Oebalia venerant: nam, ut etiam in tertio Aeneidos 551. diximus, Lacones diu bello attriti ⁷³ ab Atheniensibus, & inopiam timentes virorum, praeceperunt, ut virgines ⁷⁴ eorum cum quibuscunque ⁷⁵ concumberent: quo facto cum post victoriam juvenes de incertis parentibus nati cruescerent originem suam (nam & ⁷⁶ Partheniae, ⁷⁷ [id est, de virginibus nati,] appellabantur) duce ⁷⁸ Phalanto, octavo ab Hercule, navigiis profecti, venerunt ad oppidum Calabriae, quod ⁷⁹ Taras Neptuni filius considerat, ⁸⁰ & id auctum habitaverunt.

127. CORYCIUM VIDISSE SENEM. ⁸¹ Cilicem, a *Cilicia*: ⁸² *Corycos* enim civitas est Ciliciae, in qua antrum illud famosum est pene ab omnibus celebratum. Et per transitum tangit historiam memoratam a Suetonio. Pompejus enim, victis piratis Cilicibus, ⁸³ partim ibidem, partim in Graecia, partim in Calabria agros ⁸⁴ dedit. Unde Lucanus I. 346. *An melius* ⁸⁵ *sient piratae, Magne, coloni*. Male autem quidam *Corycium* proprium asserunt esse nomen, cum sit appellativum ejus, qui more Corycio hortos excoluit. Quod etiam Plinii testimonio comprobatur. *Vidisse senem*. Ordo est: ⁸⁶ *Memini vidisse senem*: dicimus autem ⁸⁷ & *memini videre*. Terentius And. II. v. 18. *Memini videre, quo aequior sum Pamphilo, si se illum in somnis* ⁸⁸ [*amplecti maluit*.] RELICTI. Desertī, at-

que contempti. Quis enim agrum non sperneret nulli rei apam, non vitibus, aut frumentis vel paucis?

PHILARGYRII.

125. OEALIAE. *Oebalam* arcem Tarentinam dicit a Lacedaemonio Oebalo, longe petito epitheto: quia Lacedaemonii duce Phalanto Tarentum condiderunt.

127. CORYCIUM. *Corycium*, Cilicium, a monte & civitate Ciliciae Coryco. Alii *Corycium* non natione sed peritia, quod haec gens studiose hortos colat. Et sic dictum est, ut VII. Ecl. 4. *Arcades ambo*.

129. OPPORTUNA SEGES. *Seget* pro terra.

VARIORUM.

quantur. HEINS. Barthius in suo codice reperit *fallentesque*, quod explicare nititur. sed *fallentes* saepe transit in *palantes* vitio librationum. ut Ecl. II. 47. & alibi. passim vero pallentes herbae, olivae &c. occurrunt. ego vulgatam servo. BURM.

Ibid. AMANTES LITORA MYRTOS. Brodaeus a Stapel ad Theophrast. IV. 6. p. 377. profert tamquam alio loco dixisset, *amantes frigora myrtos*, quod ego nusquam in Virgilio reperi. & corrigit *litora. saxos amare frigora* dixit lib. II. 113. quare vana omnis disputatio. litoribus gaudere *myrtos* probare nihil attinet. obvium enim. Camerarium Fil. in Horto suo eundem errorem errasse docet Hofmannus lib. v. Var. Lexion. cap. 34. BURM.

125. NAMQUE SUB OEALIAE MEMINI ME TURRIBUS ALTIS. *Sub Oebaliae. m. m. turribus arcis* apud Arustanum Messium. non male. En

ver-

⁷¹ *Oebalii* apud Stat. ⁷² Gallos vero R. & mox, labitur Carentinam V. ⁷³ a Messeniis Cod. Urf. ⁷⁴ deest B. R. Vol. V. Steph. Fabr. al. ⁷⁵ converberent V. ⁷⁶ Partheniatae B. Steph. Dan. Fabr. al. ⁷⁷ defunct B. R. Vol. Steph. Dan. ⁷⁸ Phalanto Cod. Urf. Pallanto Steph. Palanto Bas. ⁷⁹ Tiaras Basil. ⁸⁰ & auctum V. ⁸¹ Cilicia, Corycus R. Cilicium Coricos B. ⁸² Coricos V. ⁸³ partim in Calabria, omnis mediis Cod. Urf. partim ibidem in Graecia R. Vol. B. ⁸⁴ donavit Steph. Dan. ⁸⁵ *sient* Vol. Steph. Dan. *sient* Cod. Urf. sed *sient* ipse Servius agnoscit ad XII. Aen. 359. ⁸⁶ memini, improprie, vidisse Fabr. al. senem deest B. R. Vol. ⁸⁷ & *memini videre ossum* (ortum) *Pamphilo, sis scilicet in somnis* Vol. R. *vidisse illum in somnis* Cod. Urf. *is scilicet in somnis* B. ⁸⁸ defunct B. R. Vol. V. Steph. Dan. Basil.

130 Hic rarum tamen in dumis okus, albaque circum
Lilia, verbenasque premens, vescumque papaver,

Re-

SERVIL

130. RARUM HOLUS. Id est, ⁸⁹ panctile. VES-
SCUMQUE PAPAVER. ⁹⁰ [Vescum, tria significat,
minutum, edule, multum; & aliud,] quo vesci-
mur: nam est aliud lethaeum, quo non utimur:
nam sup. III. 175. *vescas salicum frondes aliter di-*
ctum est.

PHILARGYRII.

130. RARUM. Pro praecipuo & summo.
131. VESBUM. *Vescum* tria significat, minutum,
edule, multum.

VARIORUM.

verba ejus. *Memini me fecisse. hujus elocutionis ra-*
ro invenitur exemplum. Virgil. Georg. IV. *namque*
sub Oebaliae memini me turribus arcis Corycium vi-
disse senem. Agraecius tamen de Orthographia vul-
gatam lectionem exhibet. HEINS. *Turribus autis*
Medic. a m. pr. Oebalia ergo vel absolute debet
sumi de Tarento; ut *Castalia* sup. 293. vel cum
Arufiano legendum, *sub Oebaliae m. m. t. arcis.*
nobilis enim arx Tarentina, de qua in ejus obsidione
multa Livius lib. XXV. cap. 10. & seqq. Sil. XII.
435. Claudian. Conf. Man. 153. *Oebaliam Tarentum*
vocat. Horat. etiam II. Od. 6. ubi de Galaeo prae-
miserat, deinde *beatas arces* memorat. BURM.

126. QUA PIGER HUMECTAT FLAVENTIA
CULTA GALEUS. *Niger* Medicus & caeteri
omnes. elegans oppositio *niger* & *flaventia*. *to pi-*
ger ex Johannis Scopae collectaneis profluxit. *pi-*
geum dixit Maronis aemulator Sidonius Apollinaris
carmine XXIV. VIII. qui hunc locum manifeste est
imitatus.

Quales Corycium senem beantes
Fuscabat pice latem Galei.

Scholiastes etiam Crucquianus Horatii libro II. O-
de 6. *nigrum Galaeum*, non *pigrum* hoc Maronis
prolato loco agnoscit. apud Martialem libro XII.
Epigr. 64. *Albi oves Galei* occurrunt. sed id ad
colorem lanæ Tarentinae referendum potius, quam
ad flumen. Deinde *Galaeus*, est in optimo Medi-
ceo, in altero quoque Menteliano & Rottendor-
phiano priore. & sic Aeneidos septimo v. 539.
idem codices, ut illic monuimus. neque aliter id
nomen videtur scribi oportere apud Horatium,

Statium, Sidonium, Claudianum, Martialem mul-
tis locis, etiam apud Silium libro I. Nam Polybio
Γαλαῖος fluvius is dicitur libro VIII. ubi de Taren-
to agit, *τοῖς πεταμένοι, παρὰ τὴν τισὶ Γαλαῖον, παρὰ*
δὲ τοῖς πλείστοις παραγγελλόμενον Εὐρώταν. *ὅς ἐστι τῶν*
ἰκονομαῖων ταύτων ἀπὸ τῆς τοῦ παρὰ Λακεδαιμόνα ρέοντος
Εὐρώτα. In Martialis codice pervetusto Puteaneo
Galaeus etiam non semel exaratum offendit.
HEINS. *Niger* Vratil. videndi Interpretes Cerda,
Ruæus & Catroeus, quorum omnia interpretamen-
ta huc referre piget. sed nolui perire quæ præter
redacta ab Heinio in notam hanc, reperi, in diver-
sas schedas ab eo conjecta. unde fluctuasse cum
constat. ea ita se habent. posset etiam capi *niger*
pro umbroso. ut Propert. II. 34.

Tu canis umbrosi subter pineta Galei.
ita *nigrae umbræ* Silio lib. v. 483. de aesculo.

Lateque tenebat

Erondosi nigra tellurem roboris umbra.
ita *atrum* & *nigrum* nenus passim. potest tamen
& ad aquam referri. ut Homero *πῦρ μελάνουρος*.
& ad colorem, quo lana Tarentina & Galaeo
proxima inficitur. hanc enim esse pullam tradit Plin-
ius lib. VIII. cap. 48. *Hispania nigri velloris præ-*
cipuas habet. Pollentia juxta Alpes cani, Asia ru-
tuli, item Baetica, Canusium fulvi, Tarentum &
suæ pulliginis. qui locus mendosus est. de ovibus
tinctis ex colore fluminum. vide Plin. lib. XXXI.
cap. 2. & ibi Interpretes. apud Martial. XII. 64.
Albi quæ superas oves Galei. *Niger* etiam for-
tasse, quia potus nigros greges reddebat; ut Clit-
umnus albos, de quo Silius lib. IV. *patulis Clitum-*
nus in arvis, Candentes gelido perfundis flumine
tauros. ubi v. Daufquei notas, & alios passim. apud
Horat. II. Epist. I.

Lana Tarentina violas imitata veneno.
hoc est nigricantes. sic *nigrae violæ* apud nostrum
Ecl. x. 39. & *fuscae* apud Claudianum. *ἰουδαῖα κριση*,
id est *nigra* Hesiodo Theog. 3. de cujus loco alibi
quaedam notamus. sic *nigri flores* Lucan. III. 411.
Albus cur a Martiali dicatur, cum *niger* sit aliis?
forte quod togæ in Galaeo locæ redderentur al-
bicantes. vid. lib. II. Epig. 43. & lib. IV. 28.

Et lotam rapido togam Galaeo,
idem lib. XVI. 155.

L.A.

⁸⁹ plantatile Cod. Vrf. plantatile Fabr. al. ⁹⁰ desunt R. Vof. B. Steph. Dan.

Regum aequabat opes animis; seraque revertens
Nocte domum dapibus meas onerabat inemtis.

Pri-

SERVII.

112. REGUM AEQUABAT OPES ANIMIS. Bene animis, non potestate: quia regum more cibis non comparatis utebatur.

VARIORUM.

LANAE ALBAE.

*Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis Altimum tertia laudat ovis.*

nam aquae & fontes viciniore credentur lanam tingere. Juvenal. Sat. XII. 38.

*Praecipitare volens etiam pulcherrima, vestem
Purpuream, teneris quoque Maecenatibus aptam,
Atque alias, quarum generosi graminis ipsum
Inscit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis & Baeticus adjuvat aer.*

Claudianus Laude Serenae.

Roseis formosus Duria ripis.

Vellera purpureo passim mutavit ovili.

ubi forte legendum fucavit. Martial. XII. Ep. 100.

Baetis olivifera frontem redimite corona,

Aurea qui nitidis vellera tinguis aquis.

lib. VIII. 28.

Baetis in Hisperia te quoque lavit ove.

IX. 62.

Vellera nativo pallent ubi flava metallo,

Et limis Hesperium bractea viva pecus.

IX. 77.

*De marmore omni, quod Carystos invenit,
(f. e. venit)*

Et quod virenti fonte lavit Eurotas.

Marmor enim Laconicum viride. ut lib. VI. 42.

Illic Taygeti virent metalla. ita niger Indus Claud. Conf. Olyb. 170. quia nigros facit homines, nisi ibi praestat piger legere. potuit & Martialis *Album* Galaesum vocans adluisse ad Graecam nominis significationem. sic idem lib. XI. Ep. 23. de puero Galaeo:

Mollia quod nivei duro teris ora Galaei

Basia.

sed forte scribendum apud Martialem:

Pulli quae superas oves Galaei.

ita *pullum vellus* dat idem Mart. XIV. 157. Pollentinae lanae. sed & Georg. Agricola in Horatio lib. II. Od. 6. scribi debere contendit:

Dulce pullatis ovibus Galaei.

non *pellitis*. sed male. Varro lib. II. cap. II. de *Tom. I.*

pellitis ovibus agit. posset & *blandi Galaei*, ut apud Statium Surrentino Pollii.

Blanda Therapnaei placeant vineta Galaei.
BURM.

127. CORYCIUM. *Corycium* Junta.

Ibid. PAUCA RELICTI. Barthius lib. XXXVIII. Adv. 6. *parva* legit, quod rationi esse contrarium, & *jugera magna* & *parva* nulla esse, quum omnium idem esset modus, ostendimus ad Rutilii Iter I. 556. *relictum* vero Servius hic & ad II. Aen. 357. & alii desertum & contemptum explicant: alii, ut Turneb. ad Cicer. I. Agrar. I. *subsecivum*, quod Pompejus piratis Cilicibus ex patria translatis assignaverat, explicant. sed Florus III. 6. dicit illos ex maritimis translatis ad mediterraneas regiones; scilicet Ciliciae & vicinas regiones. non vero in Calabriam deductos. nec in Suetonii, qui nobis restant, libris, illa quae Servius narrat, hodie leguntur. quare rectius Guellius & Cerdia capiunt, *relictum* hereditate fuisse hoc rus. vid. ad Petron. cap. XLV. idem aliis verbis exponit Silius VII. 261. *pauca*, atque haec rursus *aviti jugera*. nam Virgilium pergrinatum fuisse, & in Ciliciam vel Asiam penetrasse nullis constat testibus. quare *Corycium* cum aliis hic liceret capere, non de gente aut urbe, unde oriundus esset; sed qui more apud Corycios usitato agrum coleret, quem in Campania aut alia magnae Graeciae parte potuit vidisse Virgilius; & saepe Servius notat, illa epitheta a gentibus sumpta, notare naturam, dotes illius rei aut hominis, qua praestant in illa regione. ut *Idumaeas palmas* lib. III. J. 2. sic *Gnoissias*, *Gortynias pharetas* & *sagittas*, *Sithonias nives*, & sexcenta talia. vid. ad IV. Aen. 345. Potuit etiam ille senex origine Corycius; cum patre ex causa aliqua, quam nos ignoramus, in Italiam migrasse. BURM.

129. PECORI. Salmast. Exerc. Plin. p. 366. *Cereri* citat. sed *pecori* Serv. ad I. Georg. 47.

130. RARUM. Servius explicat *paucile*, quod non recte intelligo an *paucile*, ut coronae *pauciles* ex floribus compactae & compositae? alii *plantatile* habent. sed *rarum* potest opponi denso & frequenti, quod in dumis & locis incultis non magna copia provenire solet. sed quod hic & illic inter dumeta sponte crescens, ille transferebat in hortos, ubi premebat, id est serens densabat, & unumquodque genus, ut olus, lilia, verbenas

Nnn

nas

- Primus vere rosam atque autumnno carpere poma,
 135 Et quum tristis hiems etiamnum frigore saxa
 Rumperet, & glacie cursus frenaret aquarum,
 Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
 Aestatem increpitans seram zephyrosque morantis.
 Ergo apibus foetis idem atque examine multo
 140 Primus abundare, & spumantia cogere pressis
 Mella favis: illi tiliae, atque uberrima pinus:

Quot-

SERVII.

135. FRIGORE SAXA RUMPERET. Unus enim est, ut diximus supr. 37. effectus & caloris & frigoris. GLACIE CURSUS FRENARET AQUARUM. Mira varietas: nam supra ait III. 360. *Concreverunt subitae currenti in flumine crustae.*

138. AESTATEM INCREPITANS SERAM. Tarde venientem, quum ille jam ejus carperet fructus.

139. ERGO APIBUS FOETIS IDEM, ATQUE EXAMINE MULTO. Ne sine causa hortos descripsisse videretur.

141. ILLI TILIAE ATQUE UBERRIMA PINUS. Illi uberrima scilicet: nam per naturam & tiliae & pinus steriles esse⁹¹ dicuntur.

PHILARGYRII.

134. CARPERE POMA. Pro carpebat, infinitum pro indicativo.

139. FETUS. Non sic dixit quasi pariantur, sed quasi studiose examinare parantibus.

141. ILLI TILIAE, ATQUE UBERRIMA PINUS. Subaudiendum *abundare*. Ipsi autem manu duplex fuit scriptura, *tinus & pinus*. UBERRIMA. Hic pro plurima: fructum enim tinus nullum fert, sed multa semina facit.

VARIORUM.

nas &c. junctim ferebat, &c in ordines suos digerebat. sic Ovidius in alia re I. Amor. XI. 21.

Comprimat ordinibus versus.

ne rari versus &c inter eos intervalla appareant. nescio tamen, an non praestet legere,

Hic (rarum) in dumis olus &c.

ut *rarum* in parenthesi positum augeat senis industriam, qui in ipsis dumis &c incultis locis hortum

tam fertilem instituerat. vide supr. ad lib. II. 130. ita *miserum* VI. Aen. 21. *insandum* supr. I. 479. &c I. Aen. 253. &c similia obvia. Bersinarius pro *hic* in *Miss.* *hinc* esse notat, ipse conjicit *hinc*. BURM.

132. AEQUABAT OPES ANIMIS. *Aequabit* quartus Moret. *animos* citat Serv. ad I. Aen. 14. &c ita Mentelii pr. Menag. pr. Leidensis &c primus Moreti. sed *animos* secundus. vid. ad Phaedr. II. 3. huc dictum Senecae pertinet loco jam non occurrente, in *animos*, non in *patrimonio* putemus esse *divitias*. vide eum Consol. ad Helv. XI. BURM.

133. INEMPTIS. *Ineptis* Francianus.

134. PRIMUS VERE ROSAM ATQUE AUTUMNO CARPERE POMA. Primus Moretani *rosae* atque omittit. ut hiatus relinquatur, de quo abunde dictum libri primi initio. mox *etiamnum* pro *etiamnum* Mediceus & Gudianus: bene. sic & Ecloga II. 41. HEINS.

136. FRENARET. *Firmaret* sec. Moreti.

137. ILLE COMAM MOLLIS JAM TUM TONDEBAT ACANTHI. Miror hunc locum a Pierio inditum esse praeteritum. Mediceus optimus,

Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi. prior Mentelianus, *jam... tondebat hyacinthi*, crasso *et jam* post *jam*. neque aliter alter ejusdem & Menagianus alter, & Moretani tres. Gudianus quoque & Rottendorphianus tertius a manu prima. videlicet, *Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi*. sed *mollis acanthus*, ut in Bucolicis III. Ecl. 45. *Et molli circum est ansas amplexus acantho*. sic *mollem spinam* Martialis asparagos dixit. acanthus perpetuo viret, ut ejus coma etiam hiberno tempore tonderi potuerit. hinc apud nostrum supra habuimus lib. II. 119. *baccas semper frondentis A-*

can-

⁹¹ dicunt V.

Quotque in flore novo pomis se fertilis arbor
Induerat, totidem autumnis matura tenebat.
Ille etiam seras in versum distulit ulmos,

- 145 Eduramque pirum, & spinos jam pruna ferentis,
Jamque ministrantem platanum potantibus umbras.
Verum haec ipse equidem spatiis exclusus iniquis
Praetereo, atque aliis post me memoranda relinquo.

Nunc

SERVII.

142. ⁹² [FLORE NOVO. Id est, verno tempore, cum primum florere incipit.]

144. SERAS. Majores: quod nimiae difficultatis est. IN VERSUM. In ordinem, ut v. Aen. 119. *Triplici pubes quam Dardania versu Impellunt*. DISTULIT. Transulit: nam ⁹³ mutavit praepositionem.

145. EDURAM. Nimum duram, validam. ET SPINOS JAM PRUNA FERENTES. Prunorum arbor vocatur spinus, genere masculino: nam sentes, has spinas dicimus.

147. SPATIIS INIQUIS. Angustis, ut v. Aen. 203. *Spatioque subit Sergestus iniquo*. Et dicit, se carminis brevitate constrictum hortos plenius non posse describere.

148. ALIS. ⁹⁴ Gargilium Martialem significat.

PHILARGYRII

144. DISTULIT. In diversum locum tulit, quasi disposuit. Et SERAS, hic, vetulas & magnas. Salustius in XII. *Serum bellum in angustiis fore*: pro magnum.

145. EDURAM. E praepositio adhaerit significationem, & adjicit. Hic ergo eduram, nimum duram.

VARIORUM.

canthi. mollis, flecti facilis. sic *mollia crura*, *mollia colla*, *molle filer* apud nostrum. HEINS. Cerda post Achil. Stat. hanc lectionis diversitatem observavit. & Regius etiam habet, *jam tondebat jacinthi. jam tunc* Venetus.

138. INCREPITANS. Tamquam victor hyemis insultans serae aestati, ante quam ipse jam collige-

ret herbas, quasi non indigeret aestate, ita ut Florus I. I. dicit, Remum saltu *increpasse* vallum novae urbis Romae. BURM.

139. MULTO. *Multum* Gudian. a m. pr.

141. ILLI TILIAE. Malim *tilia*. ut obscuritas, atque ambiguitas orationis omnis evitetur. confirmat id ipsum Mediceus. HEINS.

142. QUOTQUE. *Quodque* Mentel. pr. Gudian. & Ménag. alter. *Quoque* Vossian.

143. MATURA TENEBAT. *Ferebat* Schollastes Crucquianus Horatii Ode prima libri tertii. at Moreti fragmentum *legebat. legere poma* apud nostrum & alibi occurrit. vid. Eclog. VIII. §. 37. HEINS. Sed arbor non legit, sed cultor horti, poma; quare *tenebat* praefero, non abjiciebat flores, sed illi in fruges transibant, ubi defloruerat arbor. *ferebat*, si scriptis niteretur, posset defendi. sed *tenebat*, ad maturitatem usque aluisse efficacius significat. BURM.

144. SERAS ULMOS. Majores reddit Servius. Carceus, jam adultas, & veteres, quas transplan- tabat. sed credo tarde crescentes intelligi, ut ita *sera aestas* modo §. 138. dicta tarde adveniens pro voto senis. & *sera comans Narcissus* §. 122. sic *serae frondes* sunt extremae, quae tarde decidunt II. 403. & similia. BURM.

145. EDURAMQUE. *Eduram pyrum* Regius, & tertius Mentelii. *Iduramque* Leid. pr. a m. pr.

Ibid. SPINOS. *Spinus* Leidenis, Zulichemius, Rottend. primus a manu prima. & secundus Moreti. *prunos jam spina ferentes* Venetus.

146. JAMQUE. Hoc respicit luxuriam satis notum sui seculi. *Umbras* Pieriani & nostri codices, rectius, ut vitetur ambiguitas, sitne *ro ministran-*

⁹² desunt Vof. R. B. Steph. Dan.
Hum Mortalem B.

⁹³ permutavit Basil.

⁹⁴ Gargelium R. V. Gargelium & Martialem Steph. Gargi-

Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipse
 150 Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
 Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae,
 Dictae coeli Regem pavere sub antro.
 Solae communis gnatos, consortia tecta
 Urbis habent, magnisque agitant sub legibus aevum:
 155 Et patriam solae, & certos novere penatis:

Ven-

SERVII.

149. NATURAS APIBUS QUAS JUPPITER IPSE
 ADDIDIT. *Naturas* pro moribus posuit. *Addidit*
 autem, aut dedit: aut revera addidit: necesse enim
 est, eas etiam ante habuisse mores aliquos pro-
 prios.

150. PRO QUA MERCEDE CANOROS. Ordo
 est: *Expediam naturas* ⁹⁵ *apum: quae canoros Cu-*
retum sonitus crepitantiaque aera ⁹⁶ *secutae, Di-*
ctaeum caeli regem pavere sub antro. PRO QUA
 MERCEDE. Id est, gratia, vel labore.

153. SOLAE COMMUNES NATOS, CONSORTIA
 TECTA URBIS HABENT. Nam, ut etiam Dona-
 tus dicit, tragicum est, & ultra carmen Georgi-
 cum, ⁹⁷ si accipiamus, pro qua mercede, excla-
 mationem esse: ut sit, pro quanta hoc mercede
 fecerunt? ⁹⁸ [scilicet, ut Jovem alerent: quem ⁹⁹
 Ops Saturni uxor Curetibus, Coribantibus, &
 Idaeis Daetylus custodiendum dedit, in monte Cre-
 tae Dictaeo: ne eum Saturnus consumeret,] ut fi-
 lios omnes solebat. Quod ideo fingitur, quia Satur-
 nus, ut diximus (ad III. Aen. 104.) temporum
 deus est, quae in se revolvuntur in aeternum.
 Tunc itaque apes aeris sonum secutae, Jovem mel-
 le aluisse dicuntur: pro qua re eis postea praestitit
 Juppiter, ut haberent liberos sine ullo concubitu.
 SOLAE COMMUNES NATOS. Plato in libris, quos
 περί Πολιτείας ¹ scripsit, dicit amoris reipublicae esse
 nihil praeponendum. Omnes praeterea, & uxores
 & liberos, ita nos tanquam communes habere de-
 bere: ut charitas sit, non libido confusa. Quod
 praeceptum dicit nullum ² animal praeter apes ser-
 vare potuisse.

154. MAGNIS LEGIBUS. Id est, aeternis, nun-
 quam ³ mutabilibus. Iisdem enim legibus semper

utuntur: nec eas, ut homines, saepe commutant.

155. NOVERE PENATES. Carissima habent, ut
 1. Ecl. 52. *Hic inter flumina nota*: id est, cara.

PHILARGYRII.

152. DICTAEO. Sed & hoc poeticum est.

VARIORUM.

ministrantem ad platanum, an ad umbram referendum
in dubio relinquens. In priore Menteliano tamen
umbris. umbras etiam Apulejus de mundo agno-
scit. Sic & quae infelicia vocamus propter infecun-
ditatem, tamen utilia sunt alio pacto: platani, ut
Poëta ait, umbras potantibus ministrantes, acuta pi-
nus, rufiles buxi. HEINS. Umbras etiam Regius.

147. VERUM HAEC IPSE EQUIDEM. *Ipse qui-*
dem in fragmento Moreti. HEINS. Et ita duo
 Leidenfes & Menagiani duo, & alter Rottendor-
 phius, & tres alii. *haec ipse eadem Venetus.*

Ibid. SPATHIS EXCLUSUS INIQUIS. Hanc le-
 ctionem vetustiora agnoscunt exemplaria. non *dis-*
clusus, quod editiones nonnullas occupavit. In
 Menagiano tamen priore *seclusus*. Columella initio
 libri x.

Hortorum quoque te cultus, Silvina, docebo
Atque ea quae quondam spatii exclusus iniquis,
Cum caneret laetas segetes, & munera Bacchi,
Et te, magna Pales, nec non caelestia mella,
Virgilius nobis post se memoranda reliquit.
 quo loco satis evincitur, *exclusus spatii iniquis,*
 & *post me memoranda* esse castigandum. Idem Co-
 lumella paullo ante: *postulatio tua pervicit, ut po-*
tius numeris explerem Georgici carminis omissas
partes. quas tamen & ipse Virgilius significaverat
posse-

⁹⁵ *apum* R. Vof. V. B. ⁹⁶ *secuta est* Vof. ⁹⁷ sic accipimus V. ⁹⁸ desunt ad ut filios Vof. ⁹⁹ Obi R. 1 id
 ad de republica Basil. 2 desit R. Vof. B. 3 mutabilibus, & mox, commorant. V.

Venturaeque hiemis memores aestate laborem
 Experiuntur, & in medium quaesita reponunt.
 Namque aliae victu invigilant, & foedere pacto
 Exercentur agris: pars intra septa domorum
 160 Narcissi lacrimam, & lentum de cortice gluten,
 Prima favis ponunt fundamina. Deinde tenacis
 Suspendunt ceras: aliae, spem gentis, adultos

Edu-

SERVII.

157. IN MEDIUM QUAESITA REPONUNT. Quaesita & + parta: in commune conservant. Ipse alibi I. 127. *In medium quaerebant.*

158. VICTU. Pro, victui. FOEDERE PACTO. Ut vicissim in alvearibus, vel in agris laborent.

160. NARCISSI LACHRYMAM. Narcissi humorem. Quod autem ait *Narcissi* lachrymam, alludit ad fabulam: quia, ut diximus Ecl. II. 48. de puero est conversus in florem.

161. PRIMA FAVIS PONUNT FUNDAMINA. Graece *πρώτου* vocant, duriore cera, quae vix ferro potest frangi; quam colligunt de gummi arborum, & lapidibus rasas. Unde paulo post 203. *dicat: [Saepe etiam] duris errando in cortibus alas Attrivere.* TENACES CERAS. Mella retinentes.

162. ADULTOS EDUCUNT FOETUS. Educendo adultos faciunt.

PHILARGYRII.

158. VICTU. Id est, victui, ut: *Victu invigilant pueri.*

VARIORUM.

posteris se memoranda relinquere. non dixit *commemoranda.* HEINS. *Exclusus* etiam Regius, Francianus & Tollianus, & alii. *post me memoranda* etiam Francianus. in regio erat *post memoranda*, sed alia manu superscriptum *me.* unde clarum est *me* excidisse propter primam syllabam. in *memoranda*, a qua absorptum est *me.* in Ed. Venet. *primo memoranda* legi testatur Maittair. BURM.

148. COMMEMORANDA. *Post memoranda Me-*

diceus, Gudianus, Menteliamus prior & Vossianus alter, claudicante versu: nimirum oportebat scribi, *post me memoranda relinquo.* quomodo Florentinus liber Pierii, ex nostris primus Moreti ejusdemque fragmentum, & tres alii cum Leidensi codice. HEINS.

150. QUA MERCEDE. Sed si Jovem recens natum, & puerum jam melle paverint, & hoc fecerint in gratiam acceptae illius naturae, quomodo a Jove recens nato potuerunt naturam illam accipere, quam jam habebant? quare mel fuisse jam ante, sed in silvis & arboribus, & silvestre tantum, credibile est; sed *addidisse* deinde Jovem naturam illam, ut in societatem quasi & unam civitatem coire, & legibus certis vivere postea vellent, non ut ante vagae errare per loca inculta. haec est vis vocis *addere*, de qua vide Heins. ad I. Georg. 513. aliter debuisset *indidit* dicere. Et silvestres & feras antea fuisse indicant illa, quae de Curetibus adjicit, qui arte & sonitu aeris eas ad humanos usus illexere. BURM.

151. CURETUM. *Curatum* Mentelius primus, *Curritum* tertius.

154. MAGNISQUE. *Magnis* quartus Moreti. *ae-vum* Gudianus.

157. REPONUNT. *Reportant* Vossian.

158. VICTU INVIGILANT. *Vigilant* legitur apud Priscianum libro septimo. non placet. HEINS. *Victum* quartus Moreti. *victui* secundus.

160. LENTUM. *Lectum* placet Catroeo. *lente* quartus Moreti.

161. DEINDE TENACES. *Tenacis* hoc agnoscit loco

4 parata V. 5 in numerum Cod. Urf. 6 pro deest B. R. V. Vof. Steph. Dan. propter victum Cod. Urf. 7 lacrimas R. 8 id est, propolin invocant duriores cetera R. & Vof. sed ille sera, invocant & rariorem ceram. *propolin* locant Steph. Dan. *propolin* vocant Fabr. id est, propolinc vocant duriores ceram B. vide Philarg. supr. ad V. 39. 9 deest R. B. Vof. & de isp. Basil. 10 deest V. dicet Basil. *saepe etiam* desunt R. 11 seducendo R. quos educando Fabr. al. 12 *natu* legitur lib. IX. Aen. 605.

- Educunt foetus: aliae purissima mella
 Stipant: & liquido distendunt nectare cellas.
 165 Sunt, quibus ad portas cecidit custodia sortis:
 Inque vicena speculantur aquas, & nubila coeli:
 Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
 Ignavum, fucos, pecus a praeseptibus arcent.
 Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
 170. Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
 Quum properant, alii taurinis follibus auras

Ad-

SERVII.

165. CECIDIT CUSTODIA SORTI. Ex sorte: nam adverbium est, quod traxit a militia. Legimus enim I. Aen. 508. *Partibus aequabat iussis*, aut ¹³ *forte traherat*.

166. ¹⁴ [INQUE VICEM. Divisit, & Tmesin fecit: nam ordo est: invicem: id est, vicibus succedentes. AQUAS. Hic pro, pluvias.

167. AGMINE FACTO. Impetu.

168. IGNAVUM. FUCOS. PECUS. Inutile, non aptum industriae: nam industrios gnavos dicimus. PECUS. vetuste dixit, cum omnia animalia pecus dicantur. FUCOS. *Fucus* est, ¹⁵ secundum Aemylum, major ape, clabrone minor, dictus eo, quod sit apibus nocens: quod, cum ipse nihil gignat, aliena consumit. A PRAESEPTEBUS ARCENT. Ab alveariis pellunt.]

170. AC VELUTI LENTIS CYCLOPES FULMINA. Comparatio ad festinationem pertinens ¹⁶ solam.

171. ¹⁷ [PROPERANT. Cum properatione festinant: Ipsi enim dicuntur Jovis fulmina facere. *Properant*, vetuste, ut Plautus in fragm. *Properat prandium*. Et Ennius: *Festinant diem*. TAURINIS FOLLIBUS. Plautus in fragm. *Quam folles taurini habent, cum liquecant petrae: ferrum ibi fit*.

PHILARGYRII.

166. INQUE VICEM. Divisit: nam ordo est: *Invicemque*, Et AQUAS, hic pluvias.

168. FUCOS. *Fucus*, est similis apibus, eo quod sit apibus nocens, quod cum ipse nihil gignat, aliena consumit. Plin. in lib. Historiae naturalis, quasi imperfectas apes dicit, & habere aculeum negat. PECUS: *Pecus* autem vetuste, quia omnia animalia *pecora* dicebant.

169. FERVET OPUS. Juxta declinationem saepe dictam: *feruo, fervis, fervit*. Hinc est VIII. Aen. 677. *Fervere Leucatem*. ¹⁸ FRAGRANTIA. Id est, redolentia, aut *thymo fragrantia*.

170. FULMINA. *Fulmina properant*, vetuste ait, ut Plautus: *Properant prandium*. Et Ennius: *Festinant diem*.

171. TAURINIS FOLLIBUS. Plautus: *Quam folles taurini habent, cum liquecant petrae, ferrum ubi fit*.

VARIORUM.

loco & interpretatur Priscianus libro VII. aliter codices nostri, qui pro vulgata stant lectione, praeter Rottendorphianum tertium. HEINS. *Tenacis* etiam Gudianus. sunt vero, quae adhaerent & adfixae sunt alveo. ut *mella tenacia* dixit supr. §. 57. quae figuntur, & favis infusa haerent. BURM.

162. SPEM. In *spem* Leidenis a manu secunda. male. vid. I. Ecl. 15. & supra lib. III. 473.

163. PURISSIMA. *Durissima* Mediceus a manu prima. male. vid. supr. 102. Senec. Ep. 84. *liquefactia*, & mox *dulci d. nectare*. sed ita leguntur hi versus

¹³ forte. R. ¹⁴ desunt ad §. 170. R. Vof. V. B. Steph. ¹⁵ secundum Plinium: & quae in fine notae leguntur ad lib. I. Aen. 439. hic habet Fabr. & Basil. quibus carent reliqui Codd. & Edd. pieraeque. sic & explicatio *non fervet & fragrantia* eadem est. sed & §. 171. quae de *non properant* notantur, sunt ex lib. IX. 401. BURM. ¹⁶ sola V. ¹⁷ desunt ad §. 177. Vof. R. B. V. Steph. Dan. ¹⁸ fragrantia bis Commel. semel Dan.

Adciipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt

Aera lacu: gemit inpositis incudibus Aetna.

Illi inter sese magna vi brachia tollunt

175 In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.

Non aliter, si parva licet componere magnis,

Cecropias innatus apes amor urguet habendi,

Munere quamque suo. Grandaevis oppida curae,

Et munire favos, & daedala fingere tecta.

180 At fessae multa referunt se nocte minores,

Crura

SERVII.

175. ¹⁹IN NUMERUM. In ordinem. VERSANTQUE TENACI FORCIPE FERRUM. *Forcipe*, compositum ex *forvo* & *cipio*: *forvum* enim veteres calidum dicebant. *Forceps*, quasi *forviceps*.

176. SI PARVA LICET COMPOSERE MAGNIS. Si congruum est res parvas magnis aequare.]

177. CECROPIAS. Id est, Athenienses, a rege Cecrope, Atticae, ubi optima mella nascuntur. INNATUS. Infitus. URGET. Premit.

178. GRANDAEVIS OPPIDA CURAE. Sicut senes muros tuentur, nec in ²⁰ bella prorumpunt.

179. DAEDALA TECTA. Ingeniosa, ut VII. Aen. 282. *Daedala Circe*.

PHILARGYRII.

175. FORCIPE. Compositum nomen ex *forvo* & *capiendum*. *Formum* enim veteres calidum dixerunt.

177. INNATUS. Id est, infitus. Ideo autem ATHENIENSES, quod illic mel optimum gignitur. CECROPIAS. *Cecropias* hic Atticas; quia Cecrops in Attica regnavit.

178. QUAMQUE SUO. Recte, ut labore suo quaerant, non aliena diripiant.

VARIORUM.

175. Aen. 431. *noctare telas Venetus*. BURM.

165. SORTI. *Sorte* Leidensis & Zulichemius. *adportam* Alcuinus Gramin. vid. ad Liv. IV. XXXVII. 6. BURM.

166. ET NUBILA. *Quae nubila Venetus*.

168. IGNAVUM. *Ignavum* in duobus codicibus se reperisse Barthius ait. *ignavum* Gudianus.

169. FRAGRANTIA. *Flagrantia* Leidensis, Zulichemius, Mentelius & Menagianus alter, Rottendorphius secundus, & Moretani duo. *flagrantia* Mediceus & secundus Moreti. *fragrantia* Gudianus & tertius Rottendorphius. quae eadem varietas lib. I. Aen. 436. *fragrantia* Francianus. Macrobius v. Saturn. II. vulgatum agnoscit. vana vero Diomedis constructio, ut *thyma* regeretur a *fragrantia*, quia *olere Thymum* dicendum foret. sed illa verba *olere*, & similia etiam ablativum casum recipiunt. vid. Heins. ad Ovid. xv. Epist. 76. BURM.

172. STRIDENTIA. *Stringentia* Venetus.

173. AETNA. *Antrum* in Pierianis nonnullis. primus Rottendorphianus & Menagianus prior cum altero Vossiano id ipsum quoque agnoscunt. HEINS. Et Francianus. vid. VIII. Aen. 451.

174. MAGNA. *Multa* secundus Rottendorphius. vid. supr. III. 220. & I. Aen. 271. sed & *vi multa* infr. 450. BURM.

175. FERRUM. *Massam* Vratislav. & Norici in *ferum*.

177. CECROPIAS. *Cecropeas* tertius Rottendorphius, Vossian. & quartus Moreti. *Cecropias* Francianus.

178. QUAMQUE. *Quaeque* Francianus.

180. MULTA. *Multae* Zulichemius. vid. ad Suet.

¹⁹ in numerum &c. habet Dan. sed omittit de *Forcipe*, translata ex Cornu. ad lib. 1261. Aen. 453. & 211. 404. & Philargyrio. ²⁰ in bello R.

- Crura thymo plenae: pascuntur & arbuta passim,
 Et glaucas salices, casiamque, crocumque rubentem,
 Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
 Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
 185 Mane ruunt portis; nusquam mora. Rursus easdem
 Vesper ubi e pastu tandem decedere campis
 Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
 Fit sonitus, mussantque oras & limina circum.
 Post, ubi jam thalamis se composuere, filetur
 190 In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.

Nec

SERVII.

182. CROCUMQUE RUBENTEM. Sallustius in Historiis ait: *In qua crocum gignitur*: genere neutro secundum artem usus est: hic ²¹ poetice masculino, ²² referens ad puerum, qui in hunc florem dicitur esse conversus.

183. FERRUGINEOS HYACINTHOS. *Ferruginei*, id est, nigri coloris.

187. CORPORA CURANT. Se reficiunt, ut VIII. Aen. 607. *Fessique & equos & corpora curant*. Sane curare corpus, si de hominibus ²³ dicamus, & cibo & lavacro intelligimus, vel alterutro: si de apibus, tantum cibo accipimus.

190. SOPOR SUUS. Ipsi aptus: ²⁴ [nam ideo *suus*, quia altum definunt pro natura mellis, ut ipse alibi VI. Aen. 420. *Melle soporatum, & medicatis frugibus offam*. Sed melius, ²⁵ *suus*, pro exiguitate corpusculi sui.]

PHILARGYRII.

183. FERRUGINEOS. Caeruleos dicit: Ipse enim dixerat Ecl. 39. *Sunt & vaccinia nigra*. Qui enim Graece *hyacinthus*, Latine *vaccinium* dicitur.

188. MUSSANT. Hic murmurant: quae vox ponitur & in tacendi significatione, ut apud Ennium in XVII. *Non possunt mussare boni, qui facta labore Nixi* ²⁶ *militiae peperere*. Interdum & pro dubitare: ut XII. Aen. 657. *Mussat rex ipse Latinus*,

Quos generos vocet. Mussant autem, murmurant, Ennius in x. sic ait: *Aspectabat virtutem legionis, Sic spectans si mussaret, dubitaretque denique causa pugnandi fieret, aut duri laboris*.

198. CONCVBITU. Dativus casus est, ut supra: *Victu invigilant*.

VARIORUM.

Suet. Aug. LXXVIII. & Cl. Drak. ad Liv. v. 26.

183. TILIAM. *Tiliam* Gudianus a manu prima: ita *talía fraxinea* Samonic. cap. XII. ubi *silia* alii vitiose: sed hic nihil mutandum. BURM.

184. OMNIBUS UNA QUIES OPERUM. Uterque Mentelianus & Gudianus, & alii nonnulli post *ro quies* distinguunt. ut *operum labor* coniungatur. deinde primus Rottendorphianus, *labor omnibus idem*, non *unus*. HEINS. Regius & Vossian. codex etiam jungunt *operum labor*. ita *operum labor* lib. II. 155. I. Aen. 455. ubi vide. idem posset firmari ex III. Georg. 344. *amor omnibus idem*. sed & mox 272. *mens omnibus una est*. BURM.

187. CORPORA. *Pectora* secundus Rottendorphius.

188. MUSSANTQUE. *Mussantque* Mentelius prior. & Parrhas. *mussatque* Leidenis.

190. SOPOR SUUS. *Suos sopor* Venetus. *suus sopor* tertius Mentelius & Regius. vid. ad III. Georg. 244. Serv.

191. A

²¹ poetica R. poeticae B. ²² referens se R. Vof. Steph. Basil. sed puerum V. ²³ dicimus Dan. Fabr. al. ²⁴ desunt R. Vof. B. Steph. Basil. ²⁵ *suus* sonus Cod. Urf. ²⁶ *Militiam*, & mox *sive spectans* Commel. & Dan.

Nec vero a stabulis pluvia impendente recedunt
 Longius, aut credunt coelo adventantibus euris:
 Sed circum tutae sub moenibus urbis aquantur,
 Excursusque brevis tentant, & saepe lapillos,
 195 Ut cumbae instabiles fluctu jactante saburram,
 Tollunt: his sese per inania nubila librant.
 Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
 Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
 In Venerem solvunt, aut foetus nixibus edunt:
 200 Verum ipsae e foliis natos & suavibus herbis

Ore

SERVII.

192. 27 AUT CREDUNT CAELO. Scilicet suos volatus.

193. AQUANTUR. Aquam hauriunt ex vicino.

195. INSTABILES. Fluctuantes, 28 [id est, jactante fluctu, stabiles ne sint.]

198. CONCUBITU. 29 Pro concubitu: Nam 30 *indulgeo illi* dicimus. NEC CORPORA SEGNES IN VENEREM SOLVUNT. Id est, in libidinem non resolvuntur. Persius v. 57. *Ille in Venerem* 31 *patris*.

199. NIXIBUS. Partibus, 32 [a nitendo.] Unde & *enixa* dicimus.

PHILARGYRII.

200. FOLIIS. Apes, ut Plinius ait, gallinarum more incubant, & vermiculos creant. Sed rectius videtur, ut ne hoc quidem sciant, sicut concubitus nesciunt.

VARIORUM.

191. A STABULIS PLUVIA IMPENDENTE RECEDUNT. *Recludunt* Mediceus. ut 20 se subintelligatur. quemadmodum & in sequentibus, *aut credunt caelo*. Adi annotata Aeneidos secundo v. 207. HEINS. Quinctilianus Decl. XIII. 17. *nec dubio se coelo credere*, ubi vide notas. sed *credunt coelo*, sine se, subintellecto, satis bonum etiam facit sensum: nimirum non confidunt, sed metuunt muta-

bile coelum, & post serenum pluvias & ventos. Valer. Flac. I. 332.

Nec credam nostris ingrata serenis.

ubi vide quae diximus. *haud credunt* Leidenfis & Francianus. BURM.

193. SUB MOENIBUS URBIS AQUANTUR. *Pro moenibus* Priscianus libro VIII. sed vulgatum agnoscit Nonius Marcellus, Prisciano antiquior, in *aquari*. HEINS. *Sed tutae circum* Francianus.

195. CYMBAE. *Cumbae* Gudianus & Mediceus a manu prima. *suburram* alter Mentelii & Mediceus. *saburram* Francianus.

196. HIS SESE. *Is saepe* Gudianus pro varia lectione. *hi sese* Leidenf. *vibrant* alter Menagianus.

198. CONCUBITU. *Concubito* Mentelius prior.

199. NIXIBUS EDUNT. *Nixibus* Gudianus a manu secunda. HEINS. *Nexibus* Mediceus & duo Leidenfes, & Gudianus a manu prima. eadem diversitas apud Ovid. IX. Met. 294. ubi vide. BURM.

200. ET SUAVIBUS. *E suavibus* Mediceus & Mentelianus prior. *verum ipsae e foliis natos & suavibus herbis* Gudianus cum Moretano quarto. quomodo & Vaticanus Pierii princeps. quod placet. Rottendorphianus tertius, *verum ipsae & foliis natos & suavibus herbis*. sed alterum concinnius. HEINS. *E foliis* Francianus & Tollianus. *ipsae foliis* Parrhaf. & Ed. Vener. Junt. Ald. & aliae. *ipsae foliis etiam* Regius. sed crassa vocula inter *ipsae & foliis*, & superscripto alia manu f. *in*. ut sit con-

27 HAUD V. 28 desunt Vof. B. Steph. al. 29 deest R. B. 30 *dulce illi* R. *indulge illi* B. 31 *patris est* Fab. *patris est* Bas. *patret* in vulgatis est. 32 desunt R. Vof. B. Steph. Fabr. Basil.

Ore legunt: ipsae regem parvosque Quirites
Sufficiunt, aulasque, & cerea regna refingunt.
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam sub fasce dedere.

- 205 Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamvis angusti terminus aevi
Excipiat: (neque enim plus septuma ducitur aestas)
At genus immortale manet, multosque per annos

Stat

S E R V I I.

202. REFIGUNT. ³³ [Re abundat, id est,] figunt.

204. SUB FASCE. Sub onere, ut III. Georg. 347. *Injusto sub fasce* ³⁴ *viam dum carpit.*

205. TANTUS AMOR FLORUM. Supra de e-
quis III. Georg. 112. *Tantus amor laudum*, ³⁵ *tanta est victoria curae.*

208. AT GENUS IMMORTALE MANET. ³⁶
[Genus manet,] scilicet per successionem.

P H I L A R G Y R I I.

201. QUIRITES. Audaciter *Quirites*, cum proprie Romani sint.

202. REFIGUNT. Id est, sufficiunt, ut *suffectus* dicitur *magistratus*.

208. IMMORTALE. Ideo *immortale genus*. Et alibi *at* potest abundare conjunctio: est enim ordo: Ergo ipsas, quamvis angustus terminus, qui excipiat, genus immortale manet.

V A R I O R U M.

conjectura alicujus. deinde, *natas* edidit Catroeus; nescio qua auctoritate: certe nusquam reperi. BURM.

201. PARVOSQUE. *Pabulumque* Mediceus manu prima. unde Heinii faciebat *paulosque*.

202. REFIGUNT. *Cerea regna refingunt* Mentelianus prior cum primo Rottendorphio & Leidensi. caeteri *refingunt*. quo videtur allusisse Corippus Africanus libro IV. de apibus.

— *cerasque liquentes*

Conficiunt, dulcesque lares in pumice figunt. supra habuimus,

Excudunt ceras & mella tenacia figunt. tum,

Et munire favos, & daedala fingere tecta.

HEINS. *Aulas & cerea r. refingunt* Francian. *refingunt* Voss. Reg. cum glossa componunt, quod melius *refingunt* convenit.

203. ERRANDO. *Certando* Venetus, & Ed. Veneta.

204. ULTROQUE. *Utroque* Regius, cum glossa, aquae & florum. & *erasa* videbatur litera *l.* & hoc vitium nonnullas editiones inquinavit. *dare* vero *animam* est, quod alii *edere* dixere. de quo vid. ad Ovid. IX. Epist. 62. ita & *dare vitam* dixit noster IX. Aen. 704. mox Servius ad y. 214. *dederunt* citat. BURM.

205. GENERANDI. *Gignendi* alter Rottendorphius.

206. ANGUSTI. Ita omnes fere codices praeter Francianum, qui *angustus*, ut editiones plurimae. & Nonius etiam in *excipere*. *excipiant* quartus Moreti. *accipiat* Ed. Veneta.

207. PLUS SEPTUMA DUCITUR AESTAS. *Aetas* in tertio Rottendorphio. *aetatem* pro anno etiam tertio Georgicon videtur posuisse y. 189. HEINS. *Aetas* etiam Leidensis, quartus Moreti, & primus a manu pr. vid. ad lib. III. 170.

208. MANET. *Manent* Francianus. non ineliganter:

³³ defunt R. B. Vof. Steph. Dan. Baf. ³⁴ *viam dicit Cicero* Dan. mirab r primum, unde haec scriptura orta fuerit. sed quum in R. Vof. & B. viderem, *viam d. c.* more librariis usitato, qui ubi versus adducunt, priora tantum verba integrant, reliqua primis literis designant, idemque in antiquis editionibus, & in ipsa Danielis saepe factum, mirari desii, & summum editoris stuporem agnovi, qui se acutum credens, pro *viam dum carpit*, dedit, *viam dicit Cicero*. ite lectores, & fide editioni Danielis tot elogiis celebratae. BURM. ³⁵ tanta V. R. Vof. B. ³⁶ gens V. B. defunt vero R. Vof. Fabr. al.

Stat Fortuna domus, & avi numerantur avorum.

- 210 Praeterea regem non sic Aegyptos, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes,
Observant. Rege incolumi mens omnibus una est:
Amisso rupere fidem; constructaque mella
Diripuerunt ipsae, & crates solvere favorum.
215 Ille operum custos: illum admirantur, & omnes

Cir-

S E R V I I.

209. DOMUS. ³⁷ Familia, ut III. Aen. 85. *Da propriam Tymbraeae domum.*

211. MEDUS HYDASPES. Fluvius Mediae. De his autem gentibus ³⁸ dixit Sallustius: *Adeo illis ingenta est sanctitas regii nominis.* Quas ³⁹ gentes tamen ⁴⁰ apes dicit amore circa regem superare Virgilius.

212. OBSERVANT. Venerantur. Alias *observare*, est callide advertere. Terentius And. I. I. 142. *Observes filium, quid agat:* ⁴¹ *quid cum illo consilii captes.* ⁴² [MENS OMNIBUS UNA EST. Id est, concordanter operantur & vivunt.]

214. DIRIPUERUNT IPSAE. Quae etiam ipsae ⁴³ animam, colligendo ⁴⁴ melle, impendere confueverunt, ut 204. *Ultrouque animam sub fasce dederunt.* ⁴⁵

P H I L A R G Y R I I.

211. PARTHORUM. His autem gentibus, ait Sallustius, adeo ingenta est sanctitas regii nominis: quas gentes tamen apes dicit amore circa regem superare Virgilius. HYDASPES. Apud omnes satis constat *Hydaspen* flumen Indiae esse, non Mediae; sed potest videri poeta *Hydaspen Medum* dixisse, jure belli, quod Medi, duce Alexandro, vicerint Porum Indorum regem, & in suam redegerint potestatem. Oritur autem *Hydaspes* ex Caucaaso, & miscetur Indo.

V A R I O R U M.

ganter: ipsae, apes, genus immortale, manent.

210. NON SIC AEGYPTUS. *Aegyptos* Mediceus. quomodo in Augusti & Hadriani nummis scriptum observavi frequenter. & sic Aeneidos octavo v. 705. Valerius Probus in Arte Grammatica agnoscit, *omnis eo terrore Aegyptos & Indi*. cui scripturae illic veteres membranae assentiuntur. Donatus tamen in *Adelphos Terentii* Prolog. 2. hoc loco vulgatam lectionem expressit. uti & Alconius Pedianus actione prima in Verrem. HEINS. *Aegyptas* Venetus. *Aegyptos* saepe apud Lucanum in codicibus. mox *Lybia* Mentelii & secundus Rottendorphius. *Lydia Parthorum populi* quartus Moreti. Forte *India* legendum, quae rectius *ingens* dicitur. & in loco ab Heinio laudato *Aegyptos & Indi* junguntur. BURM.

211. AUT MEDUS HYDASPES. In Mediceo & *Medus Hydaspes*. vide annotata libro VI. Aeneidos v. 327. pro vulgata stat Alconius loco jam dicto. HEINS. Alii *Medus Hydaspesve observant*. vide J. a Meyen. sed *Medus, Hydaspes* dicitur, qui existat terminus Regni Persici. nam duplicem *Hydaspen*, unum in Media, qui Susa adluebat, ut Catroeus fingit, non agnoscam, nisi probatum videam. nam quod *Medus* dicatur, eodem jure fit, quo Horatius & alii *Medum & Persam* confundunt, ubi de antiquo imperio eorum, quod ad *Hydaspen* Indum pertinebat, intelligunt. Medos pro Parthis ponit Horat. II. Od. 16. & 31. & III. Od. 3. nugae sunt, quas Probus & Philargyrius afferunt de Medis, qui Duce Alexandro Porum & Indos subegerunt, quum Alexander Persarum & Medorum

³⁷ familiam R. V. Vol. ³⁸ dicit Steph. Dan. al. Heinus in verbis Sallustii legebat, *a Deo illis* &c. in fragmentis Sallustii ex incerto libro erat, *sanctitas religionis*, ut & in Commel. & Dan. Edd. sed Carrion, & Heinus jam correxerunt. *sanctitas regis i nominis* B. Waffius ad fragm. Sall. lib. vi. 16. haec conjungit cum fragmento quod ad v. 218. legitur, *se regibus deovent, & post eos vitam resutant, adeo illis ingenta est sanctitas regii nominis.* & ita antea in Editione Hackiana legebatur. BURM. ³⁹ deest R. B. Steph. Dan. ⁴⁰ deest R. Vol. ⁴¹ qui V. ⁴² deest R. Vol. B. Basil. ⁴³ deest R. Vol. B. ⁴⁴ melli R. Vol. B. Urün. Fabr. al. ⁴⁵ ipsae deripiunt eadem mella Cod. Ur.

Circumstant fremitu densò, stipantque frequentes;
 Et saepe adtollunt humeris, & corpora bello
 Objectant, pulchramque petunt per vòlnera mortem.
 His quidam signis atque haec exempla secuti,
 220 Esse apibus partem divinae mentis, & haustus
 Aetherios dixere. Deum namque ire per omnis
 Terrasque, tractusque maris, coelumque profundum.

Hinc

SERVIL.

216. STIPANTQUE FREQUENTES. Quasi quodam ⁴⁶ satellitio ambiunt.

217. SAEPE ATTOLLUNT HUMERIS. Aetate scilicet fessum.

218. PULCHRAM MORTEM. Gloriosam: quippe quae pro rege suscipitur. Traxit autem hoc de Celiberorum more, qui, ut in Sallustio legimus, *se regibus devoverunt*, ⁴⁷ & post eos vitam resutant.

219. HIS QUIDAM SIGNIS ATQUE HAEC EXEMPLA SECUTI. Locum hunc plenius est exsecutus ⁴⁸ [in sexto 724. quem] hoc loco breviter colligit; ut probet etiam apes partem habere divinitatis. Namque ⁴⁹ omnia animalia ex quatuor elementis & divino spiritu constare manifestum est. Trahunt enim a terra carnem, ab aqua humorem, ab aère anhelitum, ab igne fervorem, a divino spiritu ingenium. Quod quia est in apibus, sicut etiam in hominibus ⁵⁰ (namque meruunt, ⁵¹ cupiuntque, dolent, gaudentque: quae probantur ex his, quae faciunt: dimicant enim, colligunt flores, provident pluvias) ⁵² fateamur necesse est, etiam apes partem habere divinitatis. Ut autem hoc exemplis, id est, rebus similibus comprobaret, ⁵³ Lucretium secutus est, qui dicit ea, quae per se probare non possumus, a similibus comprobanda: ⁵⁴ ventumque docet esse corporalem, non quod eum tenere vel cernere ⁵⁵ possimus, sed quod ejus similis ⁵⁶ atque aquae effectus est, quam corporalem esse manifestum est.

220. HAUSTUS AETHEREOS. Divinos spiritus.

221. DEUM NAMQUE IRE PER OMNES. Ipse in sexto 724. *Coelum ac terras camposque liquentes*

Spiritus intus alit. Lucanus IX. 580. *Juppiter est quodcumque vides*, ⁵⁷ *quocumque moveris.*

PHILARGYRII

219. SECUTI. Pythagorae sectam versat, quam & Stoici sequuntur. Et quidam accusant, quod, cum sit Epicureus, alienam sectam usurpare videtur; sed ego puto simpliciter referri sententias philosophorum: neque enim statim Epicureus debet videri, si libertate poetica ait inf. 564.

*Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
 Parthenope studiis florentem.*

VARIORUM.

rum regnum ad Hydaspem usque suum fecerit, & ultra Hydaspem progressus cum Indis bella gesserit. BURM.

212. MENS OMNIBUS UNA EST. Omittunt verbum substantivum duo Moretani, aliique totidem. sed vetustiores agnoscunt. in Gudiano pro diversa lectione annotatum *Observant Regem.* sed male. HEINS. *Incolomi* Mentelii duo, primus Rottendorphius & Leidenfis.

213. CONSTRUCTAQVE. *Constructaque* secundus Rottendorphius & Vratillav. *constructaque* primus Moreti.

214. DIRIPUERE. Ita omnes codices. sed *dirupere* Edit. Juntina & Zulichemius.

215. ILLE. *Ipse* quartus Moreti. *ille admiratur* Mediceus. vide Non. in *ille*.

216. FREQUENTES. *Frementes* Mentelius prior & Zulichemius.

219. HIS.

⁴⁶ satellitio R. ⁴⁷ ut p. e. v. resutent V. & post eas B. ⁴⁸ desunt R. ⁴⁹ deest R. deinde vitiose trahit B. quod non respondet *res animalia*. ⁵⁰ nam vulg. sed namque. ⁵¹ cupiuntque V. cupiuntque dolent B. ⁵² fateamur etiam necesse est apes V. ⁵³ deest B. mox, quae inter se B. R. Vof. Steph. Dan. ⁵⁴ ventum namque docet corp. V. R. Vof. B. ⁵⁵ possumus R. V. B. Vof. Steph. Dan. ⁵⁶ deest B. Cod. Urf. Dan. Fabr. al. ⁵⁷ quodcumque R. Vol. B. *quicunque* V.

Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenuis nascentem arcessere vitas.

- 225 Scilicet huc reddi deinde ac resoluta referri
Omnia: nec morti esse locum, sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere coelo.
Si quando sedem augustam, servataque mella

The-

SERVII.

223. HINC PECUDES. *Hinc*, id est, ex Deo, ex divino spiritu, sumunt omnia, cum nasci coeperint, vitam; caeterum ⁵⁸ corpus ex quatuor elementis est, ut diximus.

225. SCILICET HUC REDDI. Sine dubio etiam cuncta dissolvi & redire rursus in originem suam necesse est: ⁵⁹ [nec ESSE] LOCUM MORTI, id est, perditioni: nihil enim est, quod perire funditus possit; cum sit ⁶⁰ *τὸ πᾶν*, id est, omne, in quod redeunt universa resoluta. Res autem haec, quae mors vocatur, non est mors: quippe quae nihil perire facit, ⁶¹ sed resolutio. Unde ⁶² mors a plerisque bene *interitus* dicta est, quasi interveniens, & mixtarum rerum connexionem resolvens. Lucrētius: *Continuo hoc mors est illius, quod fuit ante* ⁶³ *Connexum*.

228. SI QUANDO SEDEM AUGUSTAM. Id est, alvearia. Ea proprie *Augustum* est tectum augurio consecratum. Abasive, nobile, quasi majestatis plenum.

PHILARGYRII.

223. PECUDES. More suo *pecudes* & *armenta* divisit, ut alibi I. Georg. 3. *Quae cura bouum, qui cultus habendo sit pecori*.

224. VITAS. Id est, animas.

225. HUC REDDI. *Huc*, id est, unde sumptae sunt animae.

226. OMNIA. Per omnes. NEC MORTI. Nec morti esse locum, pro, nec mori.

227. SIDERIS. *Sideris*, pro, siderum. IN NUMERUM. Id est, in modum. ET ALTO SUCCEDERE COELO, ut ipsa sidera.

228. SEDEM. Aliter *sedem* relines, aliter mella.

Et utrum relines thesauros, an relines servata in thesauris, id est, alvearia?

VARIORUM.

219. HIS. Syllepsim statuit Rufinianus de Schemat. Lex. p. 30. sed ego puto esse pro, *ex his signis*.

222. TERRASQUE. *Terras* et quartus Moretanus, *Et terras* Zulichemius. *terrarum tractusque* Mediceus a manu secunda.

Ibid. COELUMQUE PROFUNDUM. Hunc locum confudit Donatus ad Terent. Adel. v. III. 4. cum alio Poetae lib. VI. Aeneid. 724. BURM.

223. HINC PECUDES. Vide Jo. Fernesium de abditis rerum causis, toto libro, & praecipue cap. 10. *Aristoteles* libro de mundo, *Deus*, inquit, *per omnes naturas suis seminibus in plantas, in animalia, sive species sive genera spectes, est divisus*, itaque in omnium semine (*Aristotelis* verba sunt Metaph. 52.) divina virtus inest. NANSIUS.

224. NASCENTEM. *Nascentum* quartus Moreti. *accescere* Tollianus & alii.

225. AC RESOLUTA REFERRI. In priore Vossiano & Moreti fragmento, *huc referri*. etiam in Gudiano, ac secundo Rottendorphio. HEINS. *Referre* Mediceus. *ac resoluta referri* habet Lutat. ad Statii VI. Theb. 112.

227. SUCCEDERE. *Succidere* Leidenfis. sed *succedere* habet Lutatius ad Statii VI. Theb. 882.

Ibid. COELO. Solo Tollianus.

228. AUGUSTAM. *Augustam* Mentel. prior, Zulich. Moretani duo & Vratiss. *agustam* Leidenf. reliqui *angustam*. Catroeus *angustam* praetulit, & ita etiam Ed. Juntae & aliae. sed mihi *angustam* placet, quia sequentia, de purgato ore haustu aquae,

⁵⁸ deest R. Vof. cetera ex quatuor B. ⁵⁹ deest R. Vof. B. Steph. Dan. Fabr. suam nec esse locum morti B. illud necesse ortum est ex nec esse locum Marti V. ⁶⁰ deest R. ⁶¹ mire R. Vof. Steph. bene deest R. Vof. sed Steph. Dan. & mire & bene habent. ⁶² connexio Steph. Dan. Fabr. al. sed in Lucretio 1. 673. non est haec vox, nec in aliis locis, ubi idem versus repetitur.

- Theſauris relines, prius haſtu ſparſus aquarum
 230 Ora fove, fumoſque manu praetende ſequacis.
 Bis gravidos cogunt foetus, duo tempora meſſis,
 Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
 Plias, & Oceani ſpretos pede repulit amnis:

Aut

SERVIL.

229. THESAURIS. Id eſt, ⁶³ reſepitionibus: ac ſi diceret apothecis. SPARSUS. Spargens. Participium eſt pro participio.

230. ORE FOVE. Ipſos ⁶⁴ haſtus ſcilicet. Et hoc dicit: Spargendo aquam imitare pluviam. Alii *Ore fave* legunt, ut ſit, tace. Etiam ipſe in quinto 71. *Ore fave* omnes. Horatius III. Od. I. *Favete linguis*. FUMOSQUE MANU PRAETENDE. Fumum etiam ⁶⁵ praeſer: quibus rebus cum terrae illae diſceſſerint, impune poteris mella colligere. FUMOS SEQUACES. Quippe ⁶⁶ apum perſecutores, ut v. Aen. 193. *Maleaeque ſequacibus undis*.

231. BIS GRAVIDOS COGUNT FOETUS. Gemina eſt foecunditas mellis. DUO TEMPORA MEſſis. Id eſt, fructus. Juvenalis VII. Sat. 112. ⁶⁷ *Veram deprendere meſſem ſi libet*.

232. TAYGETE SIMUL OS. *Taygete*, una eſt de Pleiadibus ⁶⁸ ſeptem. Ut autem etiam ſupra diximus, bis mel praecipit colligendum, orientibus Pleiadibus, id eſt, verno: item quum ⁶⁹ occidunt, autumnali ſcilicet tempore.

233. OCEANI AMNES. Homeri eſt Odyſ. x. 197. *ἡὺς ἀνταρῶν ποταμῶν*. Amnes autem betie ait, quia in morem fluminis ejus fluenta reditura prorumpunt.

PHILARGYRII.

230. ORE FAVE. Cum religione ac ſilentio accede. In XVI. Ennius: ⁷⁰ *Hic inſidiantes vigilant, partim requieſcunt teſti gladiis ſub ſcutis ore faventes*. Ponitur eadem vox & pro velle, apud Ennium in XIII. *Matronae melos complent ſpectare faventes*: id eſt, volentes. FUMOSQUE MANU. Quia odores malos oderunt: ideo: *prius haſtu ſparſus aquarum*.

231. FETUS. Flores emendatum fuit. Et bene *gravidos flores*, quod ex his omnia generant.

VARIORUM.

quae, mihi ſacri cujuſdam imaginem videntur reſerre, ad quod pure & caſte adire erat fas. ut ſatis notum. BURM.

229. PRIUS HAUSTUS. *Prius aſtu ſparſus aquarum Ore fave* Mediceus a manu prima. ſed caſtigatum poſtea *haſtus* & *Ora fove*. in Gudiano a manu itidem prima, *haſtu ora fove*. quod placet. idem in aliis quatuor apparet. *haſtu* etiam a manu prima in altero Menteliano. *haſtu* in ſecundo Moretano. Praeter hoc *haſtus Ora fove* in primo Moretano a manu ſecunda. Moretanus ſecundus *Ore fave*. HEINS. *Ore fave* Francianus. *haſtus ſp. a. ore fove*. Parthaſ. Ed. Mediol. *auctas* Regius. non ſatis capio hunc locum, nec qui ex his verbis exire poſſit, quod interpretes reddunt, *ſpargendo aquam imitare pluviam*. & in apes ſparge ex ore tuo. nec cui rei hoc eſſet video. *Ora* (ſi ita legendum) *fove*, eſt aquam in ore verſa, & purga os tuum. ut ita mundus ab omni graviore anima & ſpiritu ſit apium curator. ut puellas docet Ovid. III. Art. *ora ſuſcepta aqua lavare. ore fovere haſtus ſparſus*, pro *ſpargens* mihi duriffime dictum videtur. qui legunt *haſtu ſparſus ore fove* velim me conſtruendi rationem doceant: ſed in haurienda aqua, qua os lavamus, ſolemus ſpangi ſaepe guttis ex manu decidentibus, ſed dum lavamus os, ſpargimus faciem, etiam dum haurimus aquam. BURM.

231. FOETUS. Foetus primus Rottendorphius.

233. PLEIAS. Bene Mediceus *Plias*. eſt enim diſſyllabum. neque aliter Menagianus prior & Voſſianus cum Moretano primo & Gudiano. HEINS. Ibid.

⁶³ reſepitionis R. ⁶⁴ auſus R. ipſo haſtu Voſ. Steph. ⁶⁵ profer Fabr. al. ⁶⁶ apium V. Voſ. in Regio erat i eraſm. ⁶⁷ melam R. Voſ. V. B. latet aliquid ulceris. ⁶⁸ VII. R. Voſ. V. Pliadibus B. R. & Voſ. ſecundo loco. ⁶⁹ occidunt B. tendere in occaſum Pleiades coeperunt Cod. Urſ. ⁷⁰ inſidiantes hi vigilant, partim requieſcunt teſteſti legebat N. Heinſius.

Aut eadem sidus fugiens ubi Piscis aquosi

235 Tristior hibernas coelo descendit in undas.

Illis ira modum supra est, laesaeque venenum

Morsibus inspirant, & spicula caeca relinquunt

Adfixae venis, animasque in vulnere ponunt.

Sin

S E R V I I.

234. AUT EADEM SYDUS. Australem Piscem significat, qui Aquarii undam ore suscipit. Unde 71 & AQUOSI addidit. Tunc enim Piscis hic oritur, quo tempore Pleiades occidunt: 72 [nam ideo ait FUGIENS.]

235. TRISTIOR. Vel propter occasum, vel 73 propinquantem jam hyemis asperitatem.

236. ILLIS IRA MODUM SUPRA EST. Excedunt modum: nam cum suo irascuntur interitu.

237. SPICULA CAECA. Brevia, quae possunt latere.

238. IN VULNERE PONUNT. Non suo, sed a se illato: & amphibolicus dictum est, ut alibi rx. 108. Cum Turni injuria matrem Admonuit, quam inferebat scilicet, non 74 [quam patiebatur. Item Salustius: *Injuria validiorum*. Scilicet,] quam inferebant validiores.

V A R I O R U M.

Ibid. REPULIT. Ovid. iv. Met. 710. imitatus hoc.

*Quum subito juvenis pedibus tellure repulsa
Arduus in nubes abiit.*

234. PISCIS AQUOSI. Omnes, quos mihi aut audisse aut legisse contigit, per *piscem aquosum* intelligunt piscem australem, qui Aquarii effusam aquam dicitur patulo ore excipere & haurire, ideoque *aquosus* appellatur. sane mihi haec interpretatio ingeniosa videtur, sed parum vera: Consule Sphaeram mundi coelestiumque imaginum positionem, videbis hunc piscem occidente Taygete, de qua hic agit Poeta, neque oriri neque occidere, neque usquam apparere, nisi in imo caelo. propterea absonum est, & praeter rem de eo hoc loco intelligere. quadraret meo judicio, si Delphinem

hic significari diceremus, qui oritur, quo tempore Pleiades, quarum una est Taygete, occidere incipiunt. Non obstat, quod *aquosi* dixerit Poeta: Nam & pisces, signum coeleste, hoc epitheto apud Ovidium x. Met. 165. decorantur, *Piscique Aries succedit aquoso*. Neque mirum videri debet, cum aqua sit peculiare omnium piscium elementum. Jo. MUSONIUS. Hunc locum explicuit S. Petrus de Legibus Atticis pag. 390. per sidus solem intelligens, ut apud Poetas centies, & docuimus ad Petron. cap. Lxix. deinde Vergilius fugere solem, id est averlam viam insistere sole oriente, illas occidere & mare subire. vide totum locum. Barth. lib. xxxvii. Adv. 6. in Mif. invenit *Piscis amoris*, cum Glossa, quae fabulam Veneris Typhoc metus in piscem mutatae respicit. ipse tamen retinet vulgatum. Catroeus de Pleiadibus, qui fugiunt Piscem, quia ante ejus exortum jam occiderunt. Ego haec Astronomis discutienda relinquo, ut & an huc possint referri illa Ovidii ii. Fast. 457.

*Jam levis obliqua subsedit aquarius urna,
Proximus aetherius excipe, Piscis, equos.*

BURM.

236. SUPER EST. Giphanius cum in scriptis fere invenisset *super est*, putat legendum *supera est*. Indice Lucretiano p. 437. in *supera*. HEINS. Ovid. v. Fast. 304. *Fustum praeterit ira modum*.

238. IN VULNERE. In vulnera apud Nonium in *anima*, quomodo prior etiam Mentelianus cum fragmento Moreti. nec aliter Macrobius Saturnaliu libro vi. cap. 6. aut Scholiastes Juvenalis ad Satyrarum quartam §. 91. in *vulnera* Gudianus. Servius cum vulgatis facit. HEINS. *Adfixa in venis* secundus Mentelius a m. sec. & pr. Moreti. & ita Pierius in ora codicis ex mss. *Adfixa venis* Men-

71 etiam R. V. Vof. mox, oritur, quo tempore Pleias. Tristior B. oritur quo tempore tristior, vel R. Vof. 72 desunt R. Vof. Steph. 73 propinquam Cod. Urs. inferebat, sed non quam inferebant validiores. Item Salustius, *injuria validiorum* Cod. Urs. inferebat, sed non quam inferebant validiores. Item Salustius, *injuria validiorum*, scilicet quam inferebant validiores Steph. Dan. in fragm. Salustii ex lib. i. pag. 412. Ed. Hack. legitur, *injuria validior*. Gellius lib. ix. 12. prima verba hujus fragmenti citans, omisit illud de *injuria*, & de *metu*, utroque sensu poni solito, tantum agit. similiter noster *vulnus Ulixi* dicit lib. ii. Aen. 436. quod itidem Gellius adfert. BURM.

- Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,
 240 Contusosque animos, & res miserabere fractas;
 At suffire thymo, cerasque recidere inanis
 Quis dubitet? nam saepe favos ignotus adedit
 Stellio, & lucifugis congesta cubilia blattis:
 Inmunisque sedens aliena ad pabula fucus,
 245 Aut asper crabro inparibus se inmiscuit armis;

Aut

SERVII.

239. ⁷⁵ [PARCES FUTURO. Scilicet tempore.]
 240. ⁷⁶ [CONTUSOS ANIMOS. Confractos.] RES
 MISERABERE FRACTAS. Id est, afflictas.

241. SUFFIRE THYMO. Id est, fumigare: ut
 exinde inimica illis animalia fugiant. CERASQUE
 RECIDERE INANES. ⁷⁷ [Dum sine melle sunt ce-
 rae. Et] sane hoc dicit: si nihil habuerint in alvea-
 ribus, ⁷⁸ vel te tollente, vel exedentibus pravis a-
 nimalibus, apibus minutatim incisam ceram mini-
 stra. ⁷⁹ Steliones vero, & caetera, thymi fumo
 ab eis repelle.

242. IGNOTUS. Ignobilis, vel ex improvise ve-
 niens. AEDIT. ⁸⁰ Consumpsit.

243. LUCIFUGIS BLATTIS. Per noctem vagan-
 tibus.

244. IMMUNISQUE FUCUS. A labore scilicet:
 ventri tantum indulgens.

245. IMPARIBUS ARMIS. ⁸¹ Inaequali consilio:
 nam apes ⁸² laborant; iste consumit. Alibi II. Aen.
 99. Et quaerere conscius arma. Id est, consilium.

PHILARGYRII.

239. DURAM. Id est, gravem. PARCES. Id est,
 parces alimento illius futuro.

244. IMMUNISQUE SEDENS. *Immunis*, ⁸³ otio-
 sus, piger, & qui munere non fungitur.

245. IMPARIBUS. Quia validiores sunt, quam
 sint apes.

VARIORUM.

Mentelii pr. Regius, Moreti sec. & Leidens. *Af-
 fissae* Zulichem. *afixa* venis Leid. sec. *affixas* ve-

nis animas in Ed. Venet. *affixas venis animas* in
 Ed. Mediol. *animosque* Moreti. quart. in *vulnera*
 praeferebat etiam Oudendorp. ad Lucan. II. 151.
 sed in *vulnere*, est, ex vulgi opinione, dum vulnus
 inferunt, eo ipso tempore, & ita maxima pars co-
 dicum. *vulnus* vero intelligi, quod inferunt, re-
 cte Servius & H. Steph. disert. de Criticis pag.
 90. exponunt. vid. supr. ad §. 238. Servium.
 BURM.

239. METUES. *Metuens* in Gudiano a manu
 prima, quod & Florentinam Juntarum editionem
 infedit: nec rejiciendum est. HEINS. *Metuens*
 Francianus, Tollianus. *metuis* secundus Moreti.

240. CONTUSOS. *Contusos* Gudianus & duo
 Moretani. *miserabile* Ed. Venet.

241. AUT SUFFIRE. *At* omnes fere codices.
aut sufferre thymo Medicus, & Ed. Venet. *thy-
 mum* tert. Rottend. & Mentelii tert. & Parrh. *ce-
 rasque recidere* Zulich. in Parrhaf. crasa erat pri-
 ma syllaba, sed ita ut manerent vestigia *roû in.* ut
 fuerit *incidere*. BURM.

243. STELLIO LUCIFUGIS. *Stellio & lucifugis*
 scripti nostri, exceptis duobus aut tribus notae pa-
 rum sincere, & Pieriani constanter. ut pes sit
 creticus. quam scripturam Giphanius quoque Indi-
 ce Lucretiano p. 459. est amplexus ex membranis
 abs se inspectis. HEINS. *Stilio* Gudianus a m. pr.
stilio Rottend. pr. a m. pr. *stilio* Mentelii pr. *stel-
 lio &* Francian. & Tollian. *Lucifugi c. c. blatti*
 Zulich. *exesa cubilia* Pierii manus in ora codicis.
blatis Mentel. pr. & Gudian. *plattis* pr. Moreti.
blattis Parrhaf. & Tollianus.

244. IMMUNISQUE. Nonius interpretatur, *sine
 officio*,

⁷⁵ defunt R. B. Vof. ⁷⁶ defunt R. B. Vof. ⁷⁷ defunt R. B. Vof. Steph. *inanes*, sine melle Fabr. al. & sane, non
 habet Urs. Cod. ⁷⁸ vel tollent R. ⁷⁹ stiones V. R. Vof. B. ⁸⁰ consumit iidem. ⁸¹ ARMIS quia validiores sunt,
 quam sint apes Cod. Urs. ex Philargyrio. ⁸² laborantes consumit Vof. Steph. Dan. laborantes te cons. R. ⁸³ viciosus
 Commel.

Aut dirum tinea genus, aut invisâ Minervae

Laxos in foribus suspendit aranea casses.

Quo magis exhaustae fuerint, hoc acrius omnes

Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,

250 Complebuntque foros, & floribus horrea texent.

Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros

Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo,

Quod

SERVII.

246. INVISâ MINERVAE IN FORIBUS LAXOS
SUSPENDIT ARANEA CASSES. ⁸⁴ Araneam invi-

sam ideo Minervae dicit, quod ab ea in hoc ani-
mal puella Lydia commutata est, cum ⁸⁵ Deam
lanificio provocasset inferior. Sane Virgilius qui-
dem confundit: tamen ⁸⁶ sciendum, majores ani-
mal ipsum masculino genere appellasse, hic *ara-*
neus: retia vero quae faciunt, foeminino genere.

252. VITA TULIT. Vitae longitudo, morbo-
rum creatrix. Sic in Bucolicis Ecl. IX. 2. *O Lyci-*
da, viri pervenimus.

PHILARGYRII.

246. INVISâ MINERVAE. *Invisam Minervae*
ex illa fabula dixit, quia videtur Aranea, quondam
virgo, Minervam lanificii subtilitate provocasse: a
qua victa conversa est in hoc genus animalis, quod
aranea texit.

250. HORREA. Spatia alveariorum.

252. VITA TULIT. Longa parenthesis usque
ad illum versum inf. 264. *Hic jam galbaneos sua-*
debo incendere odores.

VARIORUM.

officio, suae munera. HEINS. *Fucus* Menetii prior,
& Gudianus a m. pr.

Ibid. PABULA. *Pocula* Medicus a manu prima.

245. SE INMISCUIT ARMIS. *Se miscuit* Vof-
sianus prior, & Moreti fragmentum. HEINS. *A-*
sper scabro duo Moretani, & Francianus. *crebra*
quartus Moret. & Mentelius prior & alter Rotten-
dorphius. *scabro* Medicus a manu secunda. *se mi-*
scuit Francianus & Tolianus. & Ed. Mediol. *im-*
paribusque immiscuit quart. Moreti.

246. DIRUM TINEAE. *Tinea* habet liber Co-
lotianus: quam ego scripturam in aliis etiam codi-
cibus inveni. in veteri quoque lapide apud Genti-
lem Delphinum vidi olim, *viniae* pro *vineae*, no-
tatum. neque adhuc quicquam reperire potui,
quod eam scripturam confirmet, nisi forte rustici
ita loquebantur, qui *veam* pro *viam*, ut est apud
Varronem lib. I. de R. R. I. dicebant. URSIN.
Dirum Medicus, Gudianus, alter Mentelianus,
tertius Rottendorphius, Vossianus uterque, primus
& secundus Moretani, cum ejusdem fragmento.
& sic vetustiores Pieriani. *tiniae* etiam Gudianus
& uterque Mentelianus. quomodo & in Nonii
Marcelli exemplaribus voce *Dirum*. *dirum* malit
Giphanius in Lucret. in *victus* HEINS. *Dirum*
etiam Tolianus.

247. IN FORIBUS LAXOS. Libri omnes, exce-
pto Moreti fragmento, *Laxos in foribus*, quomo-
do & Nonius Marcellus agnoscit in *aranea*.
HEINS. *Laxosque in foribus* Zulichemius. *arach-*
nia Tolianus.

248. QUO MAGIS EXHAUSTAE FUERINT.
Fuerunt Medicus a prima manu. & *complerunt*
mox idem, non *complebunt*. HEINS. *Fuerit* Ve-
netus. *acrius omnis* multi, quod etiam ad ruinas
potest referri, sed quia dubium facit, an non &
generis posset convenire, praefero *omnes*. BURM.

249. LAPSI SARCIRE RUINAS. *Fulcire ruinas*
Moreti fragmentum, & *Incumbunt* pro *incumbent*.
HEINS. *Incumbunt* Zulichemius. *ruinam* Ed.
Venet. *sarcire* Leidens. unus.

250. FOROS. *Fores* Pierius in ora codicis sui.

251. SI VERO. *Sis* primus Moretanus. HEINS.
Et Merbagianus prior, Leidensis & Francianus.

252. LAN.

⁸⁴ haec nota hoc ordine est in V. R. Vof. Steph. Dan. Virgil. quidem &c. foeminino genere deest iisdem. Idem autem
ait *Minervae* (Minervam invisâ R.) *invisâ*, quod ab ea &c. inferior. ⁸⁵ Deam lanificii Cod. Urs. ⁸⁶ sciendum est, quan-
do Majores Poetae V.

- Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis;
 Continuo est aegris alius color: horrida voltum
 255 Deformat macies: tum corpora luce carentum
 Exportant rectis, & tristia funera ducunt:
 Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
 Aut intus clausis cunctantur in aedibus omnes,
 Ignavaeque fame & contracto frigore pigrae.
 260 Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
 Frigidus ut quondam silvis inmurmurat auster:
 Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis;
 Aestuatur ut clausis rapidus fornacibus ignis.

Hic

SERVII.

254. ALIUS COLOR. Id est, pallidus: quia dixit supra 99. *Ardentis* ⁸⁷ auro, & *paribus* *lisa* *corpora* *guttis*.

256. TRISTIA FUNERA DUCUNT. Cum exsequiali scilicet pompa. Et *ducere*, proprie funerum est. Persius II. Sat. 14. ⁸⁸ *Nereo jam* ⁸⁹ *tertia ducitur uxor*.

257. PEDIBUS CONNEXAE. Hinc multi apes dictas volunt, quod se pedibus invicem tenent: licet crebrior sit illa opinio, ⁹⁰ quod sine pedibus primo esse dicuntur, ut inf. 310. *Trunca pedum primo*.

260. TRACTIM. Sine intermissione, jugiter.

261. FRIGIDUS UT QUONDAM SYLVIS IMMURMURAT AUSTER. Tres comparationes singulis impletæ versiculis de Homero translatae sunt: quas ille binis versibus posuit.

PHILARGYRII.

258. INTUS CLAUSIS. Ut in luctu homines solent.

VARIORUM.

252. LANGUAGEBUNT CORPORA MORBO. *Tabo* pro morbo alter Vossianus. de quo ad Nasonem Metamorph. xv. §. 627. HEINS. Vid. supr. lib. III. 557. *languagebant* primus Moreti. *tristis* secundus.

253. QUOD. Hunc versum Parenthesi includendum puto.

254. ALIUS. *Alia color horridus* Mediceus a m. pr.

Ibid. VOLTUM. *Multum* Zulichemius pro diversa lectione; & ita Francianus.

255. TUM CORPORA. Et *corpora* Donat. ad Terent. Hecyr. II. IV. 27.

259. IGNAVAEQUE. Ut apud Ovid. II. Amor. XVIII. 4. *ignava* (vel *ignavae*, ut alii) *Veneris cessamus in umbra*.

260. TRACTIMQUE. *Tractimque* Mentelius. vid. ad Gratii Cynege. 362. *tractim* jugiter exponit Carius pag. 196. Guellius conferunt explicat, quem vide. *susurrant* Gudianus. *susurrant* Francianus. & mox *inmurmurat* primus Rottendorphius. BURM.

261. SYLVIS IMMURMURAT. In Longobardico Pierii *silvas inmurmurat*. sic supra libro II. 451. *innatere undam*, & *fluvios innare rapaces* libro III. 142. & *inbiare postes* libro II. 463. atque ita Giphanius Indice Lucretiano pag. 435. in *subiungere*, & in *Advertere animum haec*. quem vide. HEINS. Vid. ad Ovid. VIII. Met. 142.

262. STRIDET. *Stridet* pro *stridet* Mediceus, ut saepe alibi noster, *apxaiuv*. Adeantur notae Aeneidos IV. §. 689. nec aliter a prima manu Gudianus. HEINS. Aut primus Moreti & Zulichemius. versum hunc non habet Parrhas.

263. I-

87 desit R. B. 88 Nere V. Neris, 89 ubi adducitur R. B. 90 qui sine V.

- Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
 265 Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
 Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
 Proderit & tunsum gallae admiscere saporem,
 Arentisque rolas, aut igni pingua multo
 Defruta, vel psythia passos de vite racemos,
 270 Cecropiumque thymum, & grave olentia centaurea.
 Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
 Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba:
 Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,

Au-

SERVIL

264. HIC JAM GALBANEOS. Id est, " cum jam hic processerit morbus, galbanus incendenda est; non, ut supra dixit, thymus. Mel etiam in alvearia, medicatum tamen, inferendum, non ut supra ceræ inanes.

267. TUNSUM GALLAE SAPOREM. Multi pilas cyparissi accipiunt.

269. " [DEFRUTA. Vina decocta, & defraudata proprio sapore.

270. GRAVEOLENTIA CENTAUREA. Herbae hoc genus est, a Chirone Centauro repertum, a qua & curatus dicitur, cum Herculis, excepti hospitio, pertrechanti arma, telum excidisset in pedem: quare aliqui " *Chironium* appellant. Folia sunt lata & oblonga, serrata, ambitu densa a radice, caule circumgeniculato, trium cubitorum.]

271. EST ETIAM FLOS IN PRATIS &c. " Plene hanc herbam, ut etiam supra, arborem foelicis mali, exsequitur: nam dicit ubi creetur, qualis sit, quid possit.

PHILARGYRII.

264. CANALIBUS. Varro Divinarum lib. VI. " *Canales eas dispiciit*. Tempia feminino genere *canales* dixit.

273. DE CESPITE. Non de terra, sed de radice.

VARIORUM.

263. IGNIS. *Ingens* Mediceus a manu prima. in

Servio Dan. & aliorum ad v. Aen. 595. legitur: *Aestuat inclusis*. sed in Mss. ut hic legitur. ut vero hoc loco *clausae fornaces*, ita contra *ruptae fornaces* occurrunt lib. I. 471. ubi ignis *erumpit*, & *exundat*. & ut hic *aestuat*, ita *aubelat* fornacibus ignis lib. VIII. Aen. 421. BURM.

264. HIC JAM. *Hinc jam* Mediceus, Venetus, & prior Menagianus. pro *incendere* diversa scriptura tertii Rottendorphiani *infundere*. HEINS. *Hinc* Parrhas.

266. FESSAS. Non a labore, sed a morbo. vid. ad Ovid. II. Amor. XIII. 2.

267. TUNSUM GALLAE SAPOREM. *Tusum* Lidentis. in altero Vossiano, *Tusum* saporem. sed *tunsum* Priscianus monet rectum esse lib. X. HEINS. *Tusum* Mediceus. *tonsum* Menag. pr. Zulich. Francian. fragm. Moreti, Ed. P. Dan. eadem discrepantia & §. 302. & alibi saepe. *inmiscere* Francian.

269. PSYTHIA PASSOS DE VITE RACEMOS. *Psythiae* Mediceus, Venetus, & Moreti fragmentum, cum Gudiano, & Rottendorphii tertio. quod non amplector. cum *psythia vitis* Columellae quoque dicatur libro III. cap. 2. *Nam quae Graecae vites sunt, ut Maecoticae, Thasiae, Psythiae, sicut habent probabilem gustum, ita minus fluunt.* apud Plinium libro XIV. cap. 9. *Psythium passum.* apud Macrobius quoque libro III. Saturnalium cap. 19. *Psythia vitis*. HEINS. *Passus* Mentelii prior.

91 cum hic R. Vof. B. praecesserit V. R. Vof. mox *dinus* deest R. Vof. V. B. Fab. ul. 92 desunt R. V. Vof. B. ad §. 271. 93 Chromium dedit Mafvicus ex Fabr. Ed. secutus vitia etiam operarum. sed Chironium legendum. 94 usque huc plene B. 95 Rugerf. 1. Var. Lect. 2. legit, *canalis ea dispiciit templa*. feminino &c.

- Aureus ipse; sed in foliis, quae plurima circum
 275 Funduntur, violae subluceat purpura nigrae.
 Saepe Deum nexis ornatae torquibus arae.
 Asper in ore sapor. Tonsis in vallibus illum
 Pastores, & curva legunt prope flumina Mellae.
 Hujus odorato radices incoque Baccho,
 280 Pabulaque in foribus plenis adpone canistris.
 Sed si quem proles subito defecerit omnis,
 Nec, genus unde novae stirpis revocetur, habebit;

Tem-

SERVII.

274. AUREUS IPSE. Flos scilicet.
 275. VIOLAE SUBLUCET PURPURA NIGRAE. *Mire sit subluces; ut ostendat purpurei coloris fo-*
sa quodam nitore esse perfusa.
 277. TONSIS IN VALLIBUS ILLUM. Non syl-
 vosis. Unde est contra v. Ecl. 63. *intonsi montes.*
 278. PROPE FLUMINA MELLAE. *Mella*, flu-
 vius Galliae est, juxta quem herba haec plurima
 nascitur. Unde & 97 *Amello* dicitur; sicut etiam
 populi habitantes juxta 98 Lemannum fluvium, A-
 lemanni dicuntur. Lucanus l. 396. *Deservere* 99 *ca-*
vo tentoria fixa Lemanno.
 281. SED SI QUEM PROLES SUBITO DEFECE-
 RIT OMNIS. Miro usus est ordine: nam primo
 ait, quemadmodum animalia apibus inimica pel-
 lenda sint: deinde quibus medicaminibus morbo
 possint carere: nunc dicit, penitus amissae quae
 possint ratione reparari.

PHILARGYRII.

278. MELLAE. *Mella*, amnis in Gallia Cispri-
 na, vicinus Brixiae, exiit ex monte Brenno.
 283. MAGISTRI. Aristaeum dicit, Apollinis &
 Cyrenes filium, qui primus invenit, quemadmo-
 dum apes possint reparari.

VARIORUM.

prior. vid. lib. II. 92. *sistia* Reg. a m. pr.271 AMELLO. Quidam putant esse herbam
 quae Chamemilla appellatur. URSIN.273. NAMQUE UNO. Imo Francian. & in edi-
 dit P. Dan. Basil. & alii, & probavit Hein. ad O-
 vid. xx. Epist. 21. & Catroeus.274. AUREUS. Vid. Turneb. xlvii. 10.
 NANSIUS.275. FUNDUNTUR. *Funduntur*, Leidensis. E-
 duntur Zulichemius. mox *subluces*, quattuor Mon-
 tatus: *succumbit* Zulichemius. mox *font*, binomeis.277. ET CURVA LEGUNT PROPE FLUMINA
 MELLAE. *Amellae* a *amell* secunda Medicus,
 sed perperam. *Mella* fluvius Brixiae vicinus etiam
 Catullo memoratur. Carm. 62. 7. 32. *Blasius*
quam molli percurrit flumine Mella, de Brixia.
 Praeterea idem codex a manu prima, *incurva*, non
 & *curva*. quod placet HEINS. Guellius *Mellum*
 fluvium ex *Mella* fecit, quem compilavit Ca-
 troeus. *per flumina*, ut in Romano codice, mihi
 admodum placet, & melius *et curva* videtur con-
 venire: est vero per ripas fluvii, quam longe fluit.
 inf. 457. *dum te fugeret per flumina praeteps*. &
 mox *servantem ripas* &c. BURM.281. SI QUEM. Si quidem uterque Mentelianus,
 priores Rottendorphianus Menagianusque & duo
 Montani, quorum unus etiam *habebis* pro *habe-*
bit paullo post. quod omnino admittendum est, si
 id siquidem admittitur. HEINS. Si quidem etiam
 Francianus. & Parrhas. *si quem* retineo. vid. ad Ecl.
 l. 290. BURM.

284. CAE-

96 virore R. Vof. B. Steph. Dan.
 V. 1. *Lemanno* R. 2. possit Dan.

97 Amella R. B. Basil. sunt populi R. 2.

98 Lemannum R.

99 *cavo* Vof. *cavo*

- Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo caesis jam saepe juvencis
285 Insincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
Adcolit effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura faselis,
290 Quaque pharetratae vicinia Persidis arguet,

Et

SERVII.

283. [TEMPUS. Subaudi, est nunc.] ARCA-
DI MAGISTRI. + Aristaeum.
284. CAESIS JUVENCIS. Verberibus occisis. Ro-
mo autem sermone usus est: nam *caedi* interdum
occidi; interdum verberari significat.
285. INSINCERUS CRUOR. Vitiatum, corrupt-
um: nam ideo verberantur, ut ex putrefacto cru-
ore vermes creantur, unde apes sunt.
286. ALTUS OMNEM EXPEDIAM, PRIMA RE-
PETENS AB ORIGINE FAMAM. Contra in Aenei-
de I. 342. *Sed summa sequat fastigia rerum*. Sane
sciendum, Plinium dicere de bobus apes; de equis
crabrones; de mulis fucos; de asinis vespas,
[sicut in Aeneide I. 435. diximus] procreari.
287. PELLAEI CANOPI. *Canopus*, civitas est
juxta Alexandriam, quam Alexander a se dictam
condidit, instar chlamydis suae: qui fuit de civitate
Macedoniae, quae Pella nominatur. *Canopus* au-
tem dicta est, quasi *Canobus*, a Canobo Men-
elai gubernatore illic sepulto.
289. PHASELIS. Brevibus naviculis, quibus u-
santur cum stagnaverit Nilus.

PHILARGYRII.

285. TULERIT. Pro genuerit, ut alibi XI. Aen.
285. *Si duo praeterea talis Idaea tulisset Terra*
viras.
287. PELLAEI. *Pellaei Canopi* ideo dicit, quo-
niam Macedoniae civitas Pella, patria Alexandri, a

quo dicta Alexandria est. A qua urbe XII. millia
passuum distans vicus est, *Canopus*, a Canopo,
Menelai gubernatore ita appellatus. Longo autem
epitheto *Pellaei Canopi* sic usus est, ut alibi, I.
Aen. 338. *Tyrios & Agonoris urbem*. Et I. Aen.
284. *Assaraci domum*, Romam.

VARIORUM.

284. CAESIS JAM SAEPÉ JUVENCIS. *Forte ju-
vencis* primus Moretanius. HEINS.
286. PRIMA. *Patria* Venetus.
287. NAM QUA. *Nam quae* Gudianus. *Pelaei* pri-
mus Rottendorphius, Tollerius & Editio Junia.
etiam Regius, ubi enas erat prima littera i. cum
glossa, a *Pelaei*. *Pelaei* Francian. BURM.
Ibid. PELLAEI. Non ab Alexandro e Pella Ma-
cedoniae oriundo, dictum puto, sed nigrum Ale-
xandriae a Pellaeo Alexandro condita. Junius &
Animad. 9. vcl. Vadian. ad Melam, fol. 10.
NANSIUS.
288. ACCOLIT. *Adcolit* Zalliebemius.
289. PICTIS. *Pactis* secundus Rottendorphius.
290. QUAQUE PHARETRATAE &c. Quas tur-
bas & lites hi versus dederint, nemini literarum
studio latere potest; post tot commentatorum di-
versas opiniones, & dissertationes etiam virorum erudi-
torum. Catrocius sententiis. Cerdac & Ruai pro-
positis, quondam in Gallia agitata inter se & Huet-
tium & Harduinium litem narrat. sed prius inter Se-
graeum & Huetium, diversa censures, concordi-
tior

p. defunct R. Vof. B. 4. Aristaei R. Vof. B. Steph. Dan. cetera docent, sup. edita Philargyrii, unde Fabr. al. posterunt,
quare delevi. 5. Scabrones R. Vof. V. B. Nansius notaverat tale quid Plinium scribere lib. XI. 20. sed pervertere Servium
verba. nam ille de equis vespas atque crabrones, de asinis Scarabaeos nasci scribit. 6. vespas creari R. Vof. B. omittit mediis
verbis. 7. ficut sup. diximus. Bof. 8. Canopus R. 12. Appella R. Vof. Dan. Appella Steph. 10. Catrocius & Cae-
ro Vof.

Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
 Et diversa ruens septem discurrit in ora
 Usque coloratis amnis devexus ab Indis:

Omnis

SERVIL

291. NIGRA FOECUNDAT ARENA. Novum enim semper limum trahit, qui efficit foecunditatem. [Lucanus IV. 135. Sic, cum tenet omnia Nilus, Conseritur bibula Memphis cymba papyro.] Unde & Nilus dictus est quali ¹² *trahens* [id est, novum limum] trahens: nam antea Nilus Latine Melo dicebatur.

PHILARGYRII.

293. USQUE COLORATIS. Terentius Eun. III. II. 18. *Ex Aethiopia usque haec est.* Sallustius item fragm. incert. *Quem trans stagnum omnis usque ad flumen.* Hic ergo, usque, e loco est, non in loco, ut ipse VII. Aen. 289. *Italiam longe prospexit ab usque Pachtyno.*

VARIORUM.

tionem debuisset narrare, quam nobis exhibuit Tilletus in dissertation XI. inter illas, quas ille Parisius edidit Tom. II. p. 33. deinde Harduini & Huetii animosas satis disceptationes exhibuit nobis editor Bibliothecae Francicae Amstelæd. 1732. editæ Tom. XVII. p. 97. & seqq. quarum momenta & rationes hic recensere notarum angustiae non permittunt, nec quid Cerda, Ruæus, & alii commentatores hic moliti fuerint. Catroeus etiam novam & inauditam antea de his verbis sententiam profert, & ex Sallustio in Jugurt. cap. XVII. conficere vult, olim ab Hercule quosdam Medos, Persas & Armenios in Hispaniam deductos, eosque eo mortuo in Hispania, transisse in Africam, quibus se iunxisse Getulos, & Numidas communi nomine dictos: eorum prolem se per Africam diffusisse, deinde occupasse Libyam, & interiorem totam Africam tenuisse. & haec omnia ex Libris Punicis Hiempsalis esse desumpta; & hinc versus hos Virgilii tres diversas regiones exprimere censet. versus 287. 288. 289. inferiorem Aegyptum, Deltam. 290. & 291. superiorem. 292. 293. Nili fontes, 294. collectionem superiorum continere. sed ipse notat, Sallustium non multum huic fabulae tribuisse, & libros illos Punicos, qui Hiempsa-

lis esse dicebantur, nulla historiae certae argumenta dare credidisse: nam addit, *ceterum fides ejus rei penes auctores erit.* fabulosae vero narrationi superstruere horum versuum interpretationem quam sit ridiculum per se patet. quis enim credat Herculem, quicumque ille demum fuerit, ex oriente tantum exercitum ex Medis, Persis & Armeniis deduxisse in Hispaniam, ejusque reliquias potuisse totam Africam occupare, & nullum praeter Punicos scriptores, hujus tam memorabilis expeditionis mentionem fecisse? deinde etiam Persas hos ad Cataractas ex Seneca lib. IV. Nat. Quaest. 2. superfuisset hoc tempore probare contendit. Quod si verum sit, eosdem illos Persas Herculis milites fuisse minime est verosimile, sed a Cambyse, subacta Aegypto, illic collocatos multo credibilis esse arbitror. Clericus etiam se insignem nova & ridicula explicatione, & emendatione hujus loci voluit facere: nam in tom. II. Artis Criticae part. III. §. I. cap. 16 quum Persidem vicinam Aegypto fecisse Virgilium non credat, legit,

*Quaque pharetratae vicina Pathyrides urget,
 Et viridem Aegyptum, &c.*

& hinc Pathyria esse Thebaida, ab urbe Pathyri ex Bocharti Phalego lib. IV. cap. 27. confirmans, tradit. sed neque Bochartus urbem agnoscit, sed vicum mediterraneum prope Memnonem contra Thebas, unde notus *Phatentes*, qui *Pathros* in S. scriptura dicitur. unde ille colligit, ita totam Thebaida dictam, argumentis ob diversas hujus loci lectiones admodum incertis. nam ipse diffidisse videtur, quum dicat ex dictis, *videri sequi*, Pathros esse supra Memphim, ubi Thebais. & vestigia terrae Pathros remanere in vico Pathyro. nihil fere addit de eorum sagittandi peritia: sed capite praecedenti de Aethiopibus & eorum arcibus & sagittis amplius egit, quod hic fraude sibi solita Clericus accommodat Pathrusiacis. sed piget tam absurdas conjecturas recensere, quibus a vico ignobili, Virgilium regionem nobilissimam denominare voluisse nemini facile persuadebitur. ne plures adducam, mihi simplicissima videtur expositio eorum,

¹¹ desinit R. Vof. P. Steph. al. ¹² *trahens* Steph. Dan. al. id est trahens, nam Steph. Dan. Fab. trahens, id est novum limum Basil. desumpto haec sunt ex nota ad IX. Aen. 31.

Omnis in hac certam regio jacet arte salutem.

- 295 Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus. Hunc angustique imbrice tecti,
Parietibusque premunt artis, & quatuor addunt,

Qua-

SERVIL

294. JACIT SALUTEM. ¹³ [*Facit*, pro, habet, &c] ponit ¹⁴ apum reparandarum salutem. Cicero pro Muren. vi. *Facta sunt fundamenta defensionis meae*.

295. IPSOS CONTRACTUS. Ad sustinendum tantum & ¹⁵ coartandum bovis cadaver.

296. ANGUSTIQUE IMBRICE TECTI. ¹⁶ [*Imbricem* quidam volunt *tectum*, quidam canalem, qua repellitur pluvia. *Imbrex* tamen dicitur, quod imbrem arceat:] licet & *hic imbrex* lectum sit, melius tamen secundum Plautum, *haec imbrex* dicimus: namque ait Mil. II. vi. 24. *Fregisti imbrices meas, dum te ¹⁷ dignam seclatris ¹⁸ finiam*.

VARIORUM.

rum, qui per Persidem intelligunt fines, qui olim fuere Persici regni, quod ab Indo olim ad Nilum patebat. & eodem jure hic Persidem vocare, quo *γ. 211.* dixit *Medum Hydaspem*. vel potius more seculi sui Poëtam Persas & Medos, ut saepe Horatius, vocasse Parthos, regni olim Persici jam dominos, qui praeter omnes *pharetrati* dici poterunt, ab insigni sagittandi arte, ut ipse mox *γ. 313.* eos describit, & innumeri alii. Jam vero hoc tempore vicini Romanis finibus & arcibus (ut de ipsis Indis dixit II. Georg. 172.) continuis bellis infestabant Romanos, ut cum Crasso & Antonio bella ostendunt. unde *imminentes Latio* dicit Horat. I. Od. 12. & *graves Persas* III. Od. 5. immo etiam in Syriam transgressi Judaicis se dissidiis immiscuerunt, ita, ut recte possit dici viciniam Parthorum urfisse fines Aegypti, quibus imminebant. Simili modo Parthos vicinos Nabathaeis facit Seneca Herc. Oet. 160. quod recte Gronovius explicat de imperio Parthico, quo usque patebat tempore Senecae. sic conjungit Persida Lydiae Senec. Hipp. 325. quae pluribus illustrare facile erat, sed jam satis haec nota excrevit, itaque desino. Altera pars de Nilo ab Indis oriundo, ab Huetio & aliis satis est illustrata, & nuper etiam a Frereto in

Comment. Academiae Inscriptionum Tom. VI. pag. 352. Per Indos enim hic Aethiopes intelligi debere jam a multis est animadversum; qui ideo *colorati*. ut centies *nigri* vocantur. ita *coloratus* Memnon Claudian. I. Stili. 264. *coloratus Mazax* Nemes. Cyneg. 262 vide Gronov. Diarr. Stat. cap. x. nuper etiam vir eruditissimus in bibliotheca Germanica Tom. XLI. p. 101. ostendit Thomae Apostoli, qui apud Indos dicitur Christi doctrinam condidisse, minime de Indis ad Gangem, sed de Parthis vel Arabibus esse intelligendam historiam, quem videbis multa de lata Indorum appellatione agentem. transpositionem vero versuum, ut ex Romano codice dat Pierius, & ex aliis Heinsius, uniuscujusque arbitrio relinquo. certe, non expungerem cum Cerda *γ. 291.* BURM.

291. ET VIRIDEM. Mediceus versus proxime sequentem, cujus initium, *Et diversa ruens*, huic praeposit, ut & Gudianus cum Rottendorphianis duobus & Leidenfi. HEINS. *Fecundet Gudianus*.

293. USQUE. Ille primus Rottendorphius pro varia lectione. *ab undis* Francianus.

Ibid. DEVEXUS. An non *devectus* olim fuerit lectum, dubito, quia in Regio erat glossa, *deportatus*. BURM.

294. JACIT. *Petit Venetus. jacet* Gudianus a manu prima. *regio certam* Francianus.

295. CONTRACTUS AD USUS. In *usus* a manu prima Mediceus. HEINS. Ita edidit P. Daniel. & est in quarto Moretano. sed haec sollemniter variant in scriptis. vid. ad Ovid. III. Art. Am. 529. BURM.

297. PREMUNT ARTIS. *Premunt aras* Ed. Venet.

Ibid. QUATTUOR. Unico *τ* scribitur *Quater*, quod primam semper corripit. Unico etiam *Quatuor*, quod eandem semper producit, idque ex observatione veterum. Videmus autem viros non indoctos in postremo verbo numerum mutasse, deceptos analogia, non observantes usum. FABRIC.

298. O.

¹³ desunt R. Vol. B. Steph. Bas. pro habet, & ponit apum Cod. Urs. Dan. Fabr. ¹⁴ apum R. Vol. B. ¹⁵ coartandum R. ¹⁶ desunt R. Vol. B. Steph. Dan. ¹⁷ *dignam* R. Vol. V. B. ¹⁸ *finis* V.

- Quatuor a ventis obliqua luce fenestras.
 Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
 300 Quaeritur: huic geminae nares, & spiritus oris
 Multa reluctanti obsuitur, plagisque perempto
 Tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
 Sic positum in clauso relinquunt, & ramea collis
 Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasque recentis.
 305 Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
 Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante

Gar-

SERVII.

298. OBLIQUA LUCE FENESTRAS. Quia ex ¹⁹ obliquo lumen infundunt, ut in horreis ²⁰ cernimus.

299. ²¹ [BIMA CURVANS JAM CORNUA FRONTE. Aetatis biennii: ²² bimus namque, biennis, triennique dicitur.]

301. MULTA RELUCTANTI. ²³ Pro, *multum*, nomen pro adverbio.

302. ²⁴ [SOLVUNTUR VISCERA PELLEM. Liquestunt & putrescunt.]

303. RAMEA FRAGMENTA. Fracta de ramis, id est, ramorum fragmina. Dicimus autem & *hic ramus*, & *hoc ramale*. Persius I. Sat. III. ²⁵ *Ut ramale vetus*. CASIASQUE RECENTES. Statim carptas.

305. ²⁶ [ZEPHYRIS PRIMUM IMPELLENTIBUS UNIDAS. Incipiente unda: vult hoc sub occasum hyemis fieri.]

PHILARGYRII.

298. QUATTUOR. *Quattuor*, eos accipendum, quos Homerus notavit, Eurum, Zephyrum, Borcam, Notum. Omnes autem venti praeter enchorios, id est, regionales, sunt duodecim: Subsolanus, Eurus, Foënix, Notus, Libonotus, ²⁷ Africus, Zephyrus, Argestes, Thracias, Aparctius, Borcas, Caccias.

304. FRAGMENTA. Id est, postquam subiecerunt ramea fragmenta.

VARIORUM.

298. OBLIQUA. *Adversa* legere quosdam indicat Cerda.

299. BIMA. *Bima* alter Rottendorphius & Moreti secundus & Venetus, Regius & duo alii. *vinus* Mediceus a manu prima. *corvans* Gudianus.

301. MULTA RELUCTANTI OBSTRUITUR. Ita scripti omnes praeter unicum Mediceum, in quo *obsuitur*. nec aliter Gudianus a manu prima. de cuius scripturae elegantia jam egi animadversionibus ad librum II. Fastorum Nasonis §. 578. accedit & proxime ad eam scripturam Venetus, in quo *obruitur*. sed saepenumero id verbum in *obruere* degeneravit. apud Isidorum Etymolog. libro XIII. cap. 22. videtur scribendum, *Pannonicam dici vestem*, cum sit *diversis pannis obsuta*. cum, *obsuta* nunc legatur. sed plura nos ad Fastos. apud Persium contra Sat. IV. *usitatae besternum diffutis undique malis*. Plinius Panegyrico cap. LXVI. *ut nunc tua dextera tuisque promissis freti et inimici obsuta diutina servitute ora referamus*, *fractasque res malis linguam resolvimus*. sic scribendum videtur. *obspta* vulgo. Seneca Epist. XLVII. de servis: *At illi, quibus non tantum praesentibus dominis, sed tum ipsis erat sermo, quorum os non confuebatur parati*.

¹⁹ obliquo R. ²⁰ cernimur R. ²¹ defunt R. Vof. B. Steph. ²² bimus namque trienn. Fabo. bionis namque triennique Bas. recte. ²³ deest R. Vof. B. ²⁴ defunt R. Vof. & putrescunt Basil. ²⁵ at R. mox B. jungit, statim carptas, teneras. ²⁶ defunt R. Vof. Basil. incipiente unda deest Cod. Urf. f. incipiente navigatione. Steph. tantum habet incipiente unda, sequentibus omisiss. Gl. Dorvilius, incipiente vere, unde vult &c. ²⁷ deest Commel. mox *Thracias* legitur Dorvilius.

Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.

Interea teneris tepefactus in ossibus humor

Aestuat, & visenda modis animalia miris,

310 Trunca pedum primo: mox & stridentia pennis
Miscentur, tenuemque magis magis aëra carpunt:

Donec, ut aestivis effusus nubibus imber,

Erupere; aut ut, nervo pulsante sagittae,

Prima leves ineunt si quando proelia Parthi.

315 Quis Deus hanc, Musae, quis nobis extudit artem?

Unde

SERVII

308. TENERIS TEPEFACTUS IN OSSIBUS HUMOR. Utpote bimi vituli, in quo plurimum ferventis est sanguinis.

309. VISENDA MODIS ANIMALIA MIRIS. Et quod¹⁸ [ex cadavere nascuntur animalia, & quod] apes ex vermibus procreantur.

310. TRUNCA PEDUM. Id est, sine pedibus. Et bene addidit primo: nam postea, tam²⁹ pennas, quam pedes accipiunt. PENNIS MISCENTUR. Inter se pennarum levitate conveniunt.

315. EXTUDIT. Studiose repperit.

PHILARGYRII

314. LEVES INEUNT. Leves nunc ad armaturam.

315. EXTUDIT. Id est, unde sagacitas hominum hos ingressus cepit.

VARIORUM

parati erant pro domino porrigere cervicem. quae verba repetuntur a Macrobio Saturnal. I. cap. 12. HEINS. *Multa resultant* Menagius prior. *obruuntur* Parrhaf.

302. TUNSA. *Tunsa* & *tusa* nonnullis. vid. sup. §. 267.

303. IN CLAUSO. In deest quarto Moretano. Columella XII. praefat. *alimenta terrestria* &c. atque *fructus clauso custodienda sunt*. ubi vid. Schoetgenium. BURM.

304. VIRENTES. *Recentes* scripti. perperam in editis nonnullis & quibusdam Pierianis *virentes*.

quod alterius glossema. consulantur quae ad Fastos Nasonis observamus libro V. §. 123. HEINS. Et vid. VI. Aen. 674.

307. SUSPENDAT. *Suspendit* Mentelius prior, a manu prima. & primus Moreti & Nonius in *garrulae*. pro *garrula* erat in Zulich. *sarcula*, quod nescio quid sit. *signis* Vossian. BURM.

310. TRUNCA PEDUM. Imitatus hanc constructionem Silius lib. X. 311. *Ceu truncus capitis*. BURM.

311. TENUEMQUE MAGIS MAGIS AERA CARPUNT. *Tenuemque magis ac magis*. a manu prima Mediceus. delecto tamen postea *et ac*. in Menteliano *et* que a manu secunda erasum, relicto *ac*. *tenuem magis ac magis*. quomodo & priores Mentelanus ac Vossianus; & alii quinque. in Gudiano *tenuemque magis magis aëra*. sed hac superscriptum *et aëra*. Quid si scripserit Maro? *mox ut stridentia pinnis Miscuntur, tenuem magis ac magis aëra carpunt. magis ac magis* etiam supra III. 185. & 396. habuimus. *magis magis* probat Giphanius, et si & alterum in scriptis suis invenit, Indice Lucret. p. 460. HEINS. *Tenuem magis ac magis* Regius, Franc. & Tollian. & Parrhaf. ita Val. Flac. I. 742. *Jam magis atque magis variis stupet Aea Deorum Prodigis*. vid. II. Aen. 299. & XII. 406. *aëra rumpunt* Tollian. BURM.

312. EFFUSUS. *Et aestivis effusus* quartus Moretanus.

313. AUT UT. *Velut* in Veneto nostro, & Moreti duobus, & tertio Rottendorphio, tum &

¹⁸ omisit haec Malvicii negligentia. ²⁹ pinas Vof. ut & seq. versu, & ita Steph. Dan. sed Basil. in textu *pinnis*, in Servio, *pennarum*.

Unde nova ingressus hominum experientia cepit?
 Pastor Aristaeus fugiens Peneia Tempe,
 Amissis (ut fama) apibus morboque fameque,
 Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
 320 Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
 Mater Cyrene, mater, quae gurgitis hujus
 Ima tenes, quid me praeclara stirpe deorum,
 (Si modo, quem perhibes, pater est Thymbraeus Apollo)

In-

SERVII.

316. ¹⁰INGRESSUS. Exordia: ¹¹[nam est accusativus pluralis.] NOVA EXPERIENTIA. Nullo doctore, ars per usum reperta.

317. PASTOR ARISTAEUS. *Aristaeus*, filius fuit Apollinis & ¹²Cyrenes, filiae Penei, fluminis Thesaliae: qui cum Eurydicen Nympham, uxorem Orphei, vitare voluisset, & illa fugiens a serpente fuisse occisa, Nympharum ¹³iracundia cunctis animalibus perditis ¹⁴[funditus, & cunctis apibus,] matris auxilium ¹⁵invocat. ¹⁶

319. EXTREMI AMNIS. Id est, summi, unde nascitur. Et sic dicimus (Terent. Adel. II, 1. 42.) *Pro supreme Jupiter*, ¹⁷[id est, summe.]

321. MATER CYRENE, MATER. Invidiosum est, nomine ¹⁸parentes vocare. Unde est paulo post: *Et te crudelem nomine dicit*. Sic in duodecimo in desperatione ait *¶. 652. 39 Ruitque implorans nomine Turnum*. GURGITIS HUIUS. Id est, Penei fluminis.

PHILARGYRII.

317. PENEIA TEMPE. Quia per ea *Peneus* fluvius.

319. EXTREMI. Extremum caput sic dixit, ut VII. 49. *Tu sanguinis ultimus auctor*, id est, primus.

VARIORUM.

& in Pierianis nonnullis. Puto *vel ut* duabus vocibus. HEINS. *Vel ut* Francianus. *velut* Parrhes.

315. EXTUDIT. *Extulit* etiam Mentelianus

prior, Regius & tertius Rottendorphius, Leidenfis & Zulichemius, duo Moretani & a manu prima Mentelius prior & primus Rottendorphius. *extudit* Tollianus & Ed. Venet. *aut Musae* Moret. quart.

316. INGRESSUS. *Ingressum* alter Mentelius. *ingressum hominem* Ed. Venet. *corpis* Edd. Junt. Steph. P. Dan. Basil. & al.

317. FAMA. *Fama est* Parrhes.

319. SACRUM CAPUT. *Placidum caput* in Mediceo. *ad extremum sacri caput amnis* fragm. Moreti. HEINS. Servius, & cum secuti fere omnes interpretes, hic agi de fonte Penei putant, & in primo Rottend. glossa erat adscripta, *unde oritur*. in Regio *extremi* explicabatur *summi*. ut & Servius explicat: sed male. nam potest opponi imis fluvii, ut ipse Servius ad *¶. 333.* ubi stans Aristaeus ad flumen, opponitur matri sedenti sub gurgite. & ita *summi montes* explicantur *supremi* inf. *¶. 460.* & *summa aqua* centies de ejus superficie occurrit. *caput* vero fluvii dici de utroque & fonte & ostio extra controversiam pono, sed hoc loco ostium esse intelligendum docui jam ad Valer. Flac. v. 351. quod quum non placuerit nupero Lucani Interpreti ad lib. II. 52. ad ipsum Lucanum in notis jam paratis praelo vindicavi. praecipue eo argumento, quod hic omnia de fluvio non tenui, ut in fontibus esse solent, sed jam aucto & vasto narrentur. sic *ima gurgitis* & *flumen altum* *¶. 333.* & 358. *alta jubet discedere lato flumina: & vastum finem* 362. &c. deinde quod Tempe longius a fonte, quam ab ostio abfuerint, unde ille *fugiens*, id est

fi-

¹⁰ INGRESSUM exordium R. Vof. V. B. ¹¹ defunt iidem, & Steph. & Dan. ¹² Cyrenes R. Cyrenis B. ¹³ iracundiam fundus R. ¹⁴ defunt R. Vof. V. B. ¹⁵ deest Vof. petit Steph. Dan. imploravit Fabr. & al. matris auxilio B. cui deest ultima vox, ¹⁶ TEMPE. sunt in Thesalia amoenissima loca Fabr. al. ¹⁷ defunt R. B. Vof. Fabr. al. ¹⁸ parentis R. V. Vof. ¹⁹ ruitque Vof. B. iruitque R.

- Invisum fati genuisti? aut quo tibi nostri
 325 Pulsus amor? quid me coelum sperare jubebas?
 En etiam hunc ipsum vitae mortalis honorem,
 Quem mihi vix frugum & pecudum custodia sollers
 Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
 Quin age, & ipsa manu felicitis erue silvas;
 330 Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messis:
 Ure fata, & validam in vitis molire bipennem;

Tan-

SERVII.

324. INVISUM FATIS GENUISTI. " Si natus ex diis invisus est fati. Sic in primo Aeneidos 251. *Nos, tua progenies, coeli quibus annuis arcem. Item y. 615. Qui te, nato dea, per tanta pericula casus Insequitur?*

326. VITAE MORTALIS HONOREM. " [Bene honorem ait, " quia] bene arare, bene pascere, apes etiam habere, " [honor erat.] Nam " in ingenti honore fuit rusticitas. Alibi i. 507. *Nonnullus aratro Dignus honos.*

327. CUSTODIA SOLERS. Diligens & perita industria.

328. TE MATRE RELINQUO. Ac si diceret: sub ea perdo usum laboris, sub qua augere debueram.

329. FOELICES. Fertiles. FER. Infer. INTERFICE MESSES. Secundum Pythagoram, qui habere animam dicit cuncta crescentia. Unde & alibi VII. Ecl. 57. *Aret ager visio moriens.*

331. " [IN VITES. Contra vites. MOLIRE BIPPENNEM. Ut eas succidas.]

PHILARGYRII.

328. RELINQUO. *Relinquo*, pro amitto.

VARIORUM.

fugiturus, vel meditans fugam ob amissas apes, ut apparet ex sequentibus, antequam abiret, ad Penetrandam etiam stabat, & inde matrem precatus est. inf. 354. hoc vero ostium sacrum templo Apollinis, & Jovis, & aris plurimis, ut notum est. ridi-

cule vero Catroeus hic communem secutus explanationem, quum vidisset aperte y. 363. ostium vel certe medium, & jam amplum flumen indicari, vix se continet, quin Virgilium sui oblitum contraria scripisse contendat. Cl. Wesselingius ad Anton. Itiner. i. 81. hunc versum de ostio a Lambino capi ait. sed quam recte, alio tempore dicturum se promittit. BURM.

320. PARENTEM. *Parentem est* Venetus, & alter Rottendorphii & Parrhaf. *offatur* etiam Mentelii prior.

321. CYRENE. *Cyrine* Gudianus & alter Mentelii, & ita semper Gudianus. mox *ima tenens* Mentelii prior.

322. STIRPE. A *stirpe* Gudianus & sec. Moreti. HEINS. Vid. ad i. Aen. 19.

323. THYMBRAEUS. *Thibrens* Leidenf. unus.

324. AUT QUO. *An quo* Menagianus. *nostr* Medicus a manu prima. *quis me coelum* quart. Moreti. non intelligo Glossatorem Regii codicis, qui verbo *sperare* superscripsit *abscondere*. an *adscendere* voluit? genitis vero ex Deo coelum promittere parentes solitos docet superba vox Lyci apud Senecam Herc. Fur. 438.

Quo patre genitus coelitem sperat domum. ut recte constituit locum Gronovius. BURM.

327. PECUDUM. *Pecorum* primus Moreti. alter Mentelii & Leidenf. *excuderat* Venetus. *extulerat* Menagianus alter & tertius Mentelii, & duo Moretiani, & Regius. ut ita supr. y. 315.

329. IPSA. *Ipsa* Lutatius ad Stat. i. Theb. 260.

330. IN-

40 deest B. Basil. 41 desunt R. Vof. B. 42 quia arare, animalia pascere, apes &c. Steph. Dan. quia arare bene, animalia pascere Fabr. al. 43 desunt R. Vof. 44 ingens honor fuit rusticis Cod. Urf. nam ingenti Bas. fuit rusticis V. B. 45 desunt B. R. Vof. Basil.

Tanta meae si te ceperunt taedia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit. Eam circum Milesia vellera Nymphae

335 Carpebant, hyali saturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Caesariem effusae nitidam per candida colla:

Ne-

SERVII.

332. TAEDIA LAUDIS. *Taedium*, est angor mentis & animi, non corporis ⁴⁶ valetudo.

333. SONITUM THALAMO SUB FLUMINIS ALTI. Cur non etiam vocem audivit? Scilicet quia in ima fluminis parte erat, lanificiis occupata.

334. MILESIA VELLERA NYMPHAE. Pretiosa. Cicero I. Verr. 34. *Jam* ⁴⁷ *quid a Milesiis lanae publicae abstulerit?*

335. HYALI SATURO FUCATA COLORE. Vitreo, viridi, Nymphis apto. SATYRO autem, largo, abundant: aut certe Tarentino, ⁴⁸ ab oppido Saturejo: juxta Tarentum enim sunt ⁴⁹ baphia, in quibus tingitur lana.

336. DRYMOQUE, XANTHOQUE. Hae sunt, ut multi volunt, de quibus ait Juno I. Aen. 71. *Sunt mihi bis septem praestanti corpore Nymphae.* Sed magis poetice conficta nomina accipiamus. Sane mira varietate usus est: nam ne continuatio nominum posset creare fastidium; in aliis habitum; in aliis commemorat virginitatem; in aliis pulchritudinem.

PHILARGYRII.

335. HYALI. *Hyali*, pro, hyalino. SATURO. Id est ⁵⁰ vitreo colore: & *Saturo*, ebrio, ac per hoc pressio colore, ut in consuetudine dicimus, *meracius saturo*, quae purius & meracius lucent. Alibi *Saturo*, Tarentino, quia ibi ager *Saturus* sit, dicitur. Ipse alibi II. Georg. 97. *Et Saturi petito longinqua Tarenti.* Et non placet, ut aquatiles lanificae Tarentinum purpuram carpant.

VARIORUM.

330. INTERFICE. Eadem voce usus est M. Tullius in Oeconomicis, apud Nonium. *Nullo modo felicius arbitror posse, neque herbas arescere, & interfici.* URSINUS. Sic dixit de arbore Valer. Flac. III. 709. *matre peremta.*

331. VALIDAM IN VITES MOLIRE BIPENNEM. *Duram bipennem* a manu prima Mediceus. HEINS. *In vitem Zulichemius. in vitis* Gudianus.

333. THALAMO. *Thalamos* alter Menagianus. *Thalamo sonitum* Francianus.

334. MILESIA. *Melesia* Gudianus. *verbera* Mediceus manu prima.

335. SATURO. *Saturo* Menagius secundus, alter Mentelii, tertius Rottendorphius. vid. ad lib. II. 197. *fucata* Zulichemius. *vitreo*, *viridi* vel *bilari* a nonnullis legi notat Cerda. quae ex interpretatione orta. vid. Salmast. Exerc. Plin. pag. 169. & hic Guellium. BURM.

336. DRYMOQUE, XANTHOQUE. *Xanthoque* Gudianus. in plerisque veterum, excepto primo Rottendorphio. *Drymoque* Mediceus *Drymoque*. *Drymoque* Moreti fragmentum. HEINS.

Ibid. PHYLLODOCEQUE. *Phyllidoceque* Gudianus, prior Mentelianus, primus Rottendorphianus cum tertio, tres Moretani, Vossiani duo, alii que totidem. apud Macrobius Saturn. v. cap. 17. vulgatum exstat. Moretanus quartus *Philledoceque*. Mediceus pro vulgata scriptura stat cum altero Menteliano ac nonnullis aliis. utrumque probum est, nam *Phyllodoce* a *φύλλον* deducitur. *Phyllidoce* a *φύλλον*. pro *Ligea* scripti fere omnes *Legae*, except-

⁴⁶ invalidudo Vof. Steph. ⁴⁷ *quidam Milesiis* R. B. nam *quid* Dan. Steph. al. *abstulerit* R. vid. ad III. G. 306. ubi *publicae* deest. praepositio *a* in Cicerone non legitur. ⁴⁸ *Saturo* Jani oppido Cod. Urs. qui malebat, a *Saturo* Tarenti oppido. Saturno bis dedit Fabr. *Satureo* Steph. al. *Satureja* B. ⁴⁹ *basis* V. pro *basis*, ut in Mss. fere semper *f.* pro *ph.* ⁵⁰ vineo Commel. & al. deinde Cl. Dorvillius censet ejecto *Saturo* legendum *hyalino*, id est vitreo colore; postea & non placet, explicabat in censuram incurria. ut lib. II. 142. & alibi, ubi Servius Virgilium reprehendi notat. deinde *Tarentinam* pro *Tarentinum* puto legendum, etsi pro Tarentinorum posset capi, ut videtur in Editione P. Danielis, ubi legitur *Tarentinam*. BURM.

- Nesae, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
 Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo,
 340 Altera tum primos Lucinae experta labores;
 Clioque & Beroë soror, Oceanitides ambae,
 Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae;
 Atque Ephyre, atque Opis, & Asia Deiopea;

Et

SERVII.

342. PICTIS INCINCTAE PELLIBUS AMBAE. Nebridus habentes. Sed hic venaticum est habitus, quem ideo Nymphis dat, quia multas ⁵¹ eas legimus ex venatricibus factas, ut: *Et tandem positus velox Arethusa sagittis*. Notanda autem ⁵² est figura ⁵³ honestissima, facta ex repetitione sermonis, ut: OCEANITIDES AMBAE, AMBAE AURO, PICTIS INCINCTAE PELLIBUS AMBAE.

VARIORUM.

ceptis Mediceo, tribusque Moretanis ac Gudiano. Moreti fragmentum *Ligiaeque*. HEINS. *Ligeaque Philidiceque* Franc. *Lageaque Phyllidoceque* Voss. *Phyllodoceque* Ald.

337. CAESARIEM. De muliebri coma etiam dici probat Barth. ad Claud. Epith. Honorii 99. & ad consulum Olybr. 85. contra ac Servius notat ad I. Aen. 590. immo & de *Barba* dixit *Caesariem barbae* Ovid. xv. Met. 656. vide eundem Barth. ad Statii II. Theb. 98. & VI. 55 BURM.

338. NESAE, SPIOQUE. Vulgo *Nesaeque, Spioque*. sed aut legendum *Nesae* ex Propertio, qui lib. II. XX. 16. canit, *Candida Nesae, Caerulea Cymothoe*. aut *Nesioque Spioque* ex Hesiodo, apud quem & *Νησαία* & *Νησώ*, Nympharum nomina sunt. repetitur hic versus lib. v. Aen. 826. FABR. Versus hic abest a quibusdam codicibus, cum tamen in nonnullis optima notae exemplaribus legatur. Opinor autem verba illa Servii, quibus refert, has esse nymphas, de quibus dixerit Juno lib. I. Aen. 71.

Sunt mihi bis septem praestanti corpore Nymphae, quod hic duodeviginti numerarentur, rejiciendi versus occasionem dedisse Graece linguae ignavis hominibus. qui nescirent locum Virgilii ex Homero conversum. URSINUS. Apud Macrobius

Saturnal. v. cap. 17. legas *Niseque Spioque*, non *Nesae*. in scriptis *Nisae*. nisi quod primus Rottendorphii *Nisaei* pro *Nisaeis*. *Nisae* etiam scribendum in Propertio lib. II. Ecl. 26. v. 16. HEINS. Hic versus deerat Mediceo & Regio Mentel. pr. & tertio. Menag. pr. & Gudiano a m. pr. & Regio *Nisaeque* Ald. *Nisea Aepioque* Leid. *Nisaei* pr. Rottend. *Niseque* Parrhas. deinde *Talique Chimodoceque* Vossian.

Ibid. THALIAQUE. Haec vera est scriptura, non *Theleiaque*. *Thalia* nomen Nymphae quoque apud Siculos, quae mater Palicorum fuit. *Θαλία* in Hesiodo haec Nereis dicitur. fuit & idem nomen uni e Gratiis. a nonnullis codicibus aberat hic versus (qui denuo repetitur Aeneidos quinto. v. 826.) ut a Mediceo, priore Menteliano & sex aliis. in nonnullis manu recentiori adscriptus. HEINS.

339. CYDIPPEQUE. Mediceus, uterque Mentelianus, duo Menagiani, ac Rottendorphiani, prior Vossianus, duo primi Moretani, Leidenfis denique, *Cydippe*. etiam Gudianus a manu prima, praeter Rottendorphianum tertium, unum Vossianum & Moreti fragmentum. dictum initio Georgicon v. 4. HEINS.

340. PRIMOS. *Primum* alter Menagii & Zulichemius.

342. PELLIBUS. *Vestibus* alter Rottendorphius.

343. ATQUE ASIA DEIOPEIA. *Et Asia Deiopea* Mediceus, & Mentelianus uterque, & caeteri omnes. recte. quomodo & ex suis Pierius. Accumulatus est Silius libro XIV. 514.

Fleverunt freta, fleverunt Cyclopia saxa,
Et Cyane, & Anapus, & Ortygiae Arethusa.
 ita ex vetustis codicibus castigandum. Perperam vulgo, *Et Cyanes & Anapus & Ortygiae Arethusa*. noster infra hoc ipso libro 403. ex fide membranarum veterum, *Atque Getae atque Hebrus*

51 ex eis Fabr. al. latet aliquid forte lanificas, l. ex venatricibus factas. BURM. 52 deest R. Voss. 53 honestissime R.

Et tandem positis velox Arethusa sagittis.

- 345 Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martisque dolos, & dulcia furta;
Aque Chao densos divum numerabat amores.
Carmine quo captae, dum fufis mollia pensa
Devolvunt, iterum maternas inpulit auris
350 Luctus Aristaei, vitreisque sedilibus omnes
Obstupuere: sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summa flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,

Cy-

SERVII.

345. CURAM INANEM. Definitio est amoris.
346. VULCANI MARTISQUE DOLOS. Secundum Donatum ⁵⁴ hic est distinguendum: ut ⁵⁵ DOLOS ad Vulcanum: FURTA DULCIA, id est, adulterium, referamus ad Martem: scimus enim quod, Sole indice, Mars cum Venere ⁵⁶ [deprehenus est, &c] per artem Vulcani est religatus catenis.
347. AQVE CHAO. Et a Chao narrabat crebros amores deorum.
352. SUMMA ⁵⁷ FLAVUM CAPUT EXTULIT UNDA. Mire per transitum veritatem tetigit: namque Arethusae fons dulcia fluente inter medios ⁵⁸ servat fluctus.

PHILARGYRII.

344. ET TANDEM. Id est, tandem virginitate deposita.
350. VITREISQUE SEDILIBUS. Ergo vellera similia esse debent, ubi perlucidus & caeruleus est color.

VARIORUM.

& *Alas Orithyia*. ex quibus locis liquet *Asia* construendum esse cum *Deiopea*, ac falli Johannem Marium Matium, qui capite LXXX. Annotationum in varios auctores *Asiam* nympham a *Deiopea* diversam hic facit. nam *Asia* nympa apud Hesiodum primam syllabam corripit. Nomina

Nympharum habes & apud Hesiodum Theogonia, apud Apollodorum & Hyginum. HEINS. *Atque Asia & Deiopea* Ald. Junt. *Deiopia* Leidensis & alter Mentelii. *Asia Diopiea* Catrocius. *Ephyra* Medicus.

344. ET TANDEM POSITIS VELOX. *Velox positis* Scholiafles Statii Thebaidos primo 271. aliter scripti. HEINS. *At tandem* Medicus. *tandem* Philarg. exponit de deposita virginitate. sed Glossa Regii codicis explicat *tandem* ad ultimum, ut haec ultimo loco memoretur. *sagittis* positus indicat illam, quae venatrix erat, nunc armis venatoris positus ad lanificium accessisse. ut recte hic Serv. & ad III. Aen. 694. Ultima memoratur, quia videtur invita etiam ad lanam venisse. BURM.

345. CURAM. *Curas inanis* Gudianis.

346. MARTISQUE DOLOS. Cerda capit pro quos Marti Vulcanus tetendit. ut supr. §. 238. vidimus in *vulnere* apum.

347. AQVE CHAO. Ita scribendum. quod in suis Pierius invenit, neque aliter ex nostris Moretanus quartus, Leidensis & Mentelianus alter a manu secunda. Naso in Ibin:

*Denique ab antiquo divi veteresque novique
In nostrum cuncti tempus adesse Chao.*

Arufianus tamen Messius: *Chao pro a Chao*. Virgil. Georg. IV. *atque Chao densos divum numerabat amores*. sic Ecloga VI. *atque solo procera erigit alnos*. non *aque solo*. HEINS. Vide ad Ecl. VII.

⁵⁴ hinc R. hic est distinguendum, & sic inferendum, ut Fabr. al. ⁵⁵ dolosa V. adhuc a ex seq. ⁵⁶ defunt R. Vol. B. Basil. ⁵⁷ PLACIDUM Vol. V. B. R. ⁵⁸ se habet R. B. Vol. habet Steph. al.

Cyrene soror; ipse tibi tua maxima cura
 355 Tristis Aristaeus Penei genitoris ad undam
 Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
 Huic percussa nova mentem formidine mater,
 Duc age, duc ad nos; fas illi limina divom.
 Tangere, ait: simul alta jubet discedere late
 360 Flumina, qua juvenis gressus inferret. At illum
 Curvata in montis faciem circumstetit unda,
 Adcepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
 Jamque domum mirans genetricis, & humida regna,

Spe-

SERVII.

354. CYRENE SOROR. Propter similitudinem potestatis, ait soror: nam Cyrene, Thessaliae; *Aretusa* vero de Elide. TUA MAXIMA CURA. Quem plurimum diligis.

355. PENEI GENITORIS AD UNDAM. Aut tui genitoris, aut honoris est, ut VIII. Aen. 540. *Tibi pater.*

357. NOVA FORMIDINE MATER. Magna, ut III. Ecl. 86. *Pollio & ipse facit nova carmina.*

358. FAS ILLI LIMINA DIVUM TANGERE. Utroque enim deo parente nascitur: 61 [ideo fas tangere ait.]

363. SPELUNCISQUE LACUS CLAUSOS. Mirans, per omnia 63 subaudimus. Lacus autem dicit fontium & fluviorum receptacula. Haec autem non sunt per poeticam licentiam dicta, sed ex Aegypti tracta sunt sacris: 64 [nam certis diebus in sacris] Nili, pueri, de sacris parentibus nati, a sacerdotibus Nymphis dabantur: qui cum adoleviscent, redditi narrabant lucos esse sub terris, & immanem aquam omnia continentem, ex qua cuncta procreantur. Unde est illud secundum Thaletam inf. 382. *Oceanumque, patrem rerum.*

PHILARGYRII.

367. DIVERSA LOCIS. Pro, diversis locis. PHAETIMQUE. *Phaetis*, amnis in Colchide. LYCUMQUE. *Lycus*, in Syria.

368. ENIPEUS. *Enipeus* in Thessalia.

VARIORUM.

VII. 13. ubi eque, & enumerabat editiones plurimae.

348. DVM FUSIS MOLLIA Pensa. *Fusis dum* Gudianus ex nostris & tertius Rottendorphius. HEINS.

350. SEDILIBUS. *In sedibus* alter Rottendorphius. *obstupere* etiam nonnulli ex melioribus. *amnes* Mediceus.

352. PLACIDUM. *Flavum* omnes fere scripti. *Placidum* repetitum ex I. Aen. 127. *Summaque suum caput* Leid.

353. ET PROCUL. *Atque procul gemitu* Zulich. *Et procul, at gemitu* Leidenfis.

354. CYRENE. *Cyrine* Gudianus.

355. PENEI. Vid. ad Lucan. III. 191. Ouden-dorpii notas.

357. PERCULSA. *Percussa* non *perculsa* scripti. dictum Aeneidos I. v. 513. deinde *Hic* in priore Rottendorphiano. In Veneto *Hinc*. HEINS.

358. DUC, AGE, DUC. Vide ad Ovid. IV. Fast. 527. *lumina* in Servii codice Heiniano.

359. DISCEDERE. *Discernere* alter Menagii. deinde Heinisius in ora codicis adscripserat, *qua juveni*. in Gudian. a m. pr. *quia*; & ad illum idem.

361. CURVATA IN MONTIS FACIEM. *In montis speciem* Mediceus. *in faciem montis* fragmentum Moreti. codex scriptus Macrobi Bibliothecae.

Thua-

59 dea est Elidis Fabr. al. 60 deest R. B. Vof. Fabr. al. 61 natus erat Fabr. al. 62 desunt R. B. Vof. Steph. al.
 63 subaudimus Fabr. al. 64 desunt R. Vof. B. Steph. sed distinguit post *sacris*: & tunc *Nili pueri*. certis diebus *Nilides* pueri Fabr. al.

- Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantis,
 365 Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum,
 Omnia sub magna labentia flumina terra
 Spectabat diversa locis, Phasimque, Lycumque,
 Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
 Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluente,
 370 Saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caicus,
 Et gemina auratus taurino cornua voltu
 Eridanus: quo non alius per pingua culta

In

SERVII.

367. PHASIMQUE. Fluvius Colchidis. LYCUMQUE. Fluvius Asiae.

368. " ENIPEUS. Thessaliae fluvius. PATER TYBERINUS. Tyberis & Anio Italiae sunt fluvii.

370. SAXOSUMQUE SONANS HYPANIS. Ponti fluvius. Et *saxosum* legendum est, non " *saxosus*, ne sint duo epitheta: quod apud Latinos vitiosum est. MYSSUSQUE CAICUS. Qui per Mysiam labitur.

372. ERIDANUS. Fluvius Italiae, qui & Padus vocatur.

PHILARGYRII.

370. SAXOSUMQUE SONANS. Alias: *Saxosusque sonans*, non ut duo intelligendum, *saxosus* & *sonans*, sed ob saxa sonans: " [id est, asperum & vehementem sonum edens.] HYPANIS. *Hypanus* Scythiae amnis. CAICUS. *Caicus* Mysiae.

372. ERIDANUS. *Eridanus* Galliae Cisalpinæ, qui & Padus dicitur.

VARIORUM.

Thuanæ Saturnal. v. cap. 3. *in molis speciem*. sed male. *monti* recte unda comparatur, qua de re nos nonnihil ad Nasonem. Met. xi. y. 538.

HEINS. *In faciem montis* Parrhaf. alii *speciem* sollemni permutatione. *circumstitit* Venetus.

364. CLAUSOS. Ut piscinas. Senec. Ep. xc. *vivaria piscium clausa*. Sil. xv. 179. *securae gurgite clauso stant puppes*. vide ad Rutilii Iter i. 247. BURM.

367. SPECTABAT. *Spectabant* Menagii prior.

368. PRIMUM SE ERUMPIT. *Primum erumpit* hiantē versu primus Rottendorphii, primus & secundus Moretani, priorque Vossianus, idque Giphano ad Lucretium non improbat. at in Gudianum *primum se rumpit*, quod & Pierius in longe veterrimo Vaticano invenerat. de quo loquendi modo jam dictum libro primo y. 446. Arulianus tamen Messius stat pro recepta lectione. *Erumpit se inde* Virg. Georg. iv. *unde altus primum se erumpit Enipeus*. in eo tamen a vulgatis discrepat libris, quod in iis *erumpit*. *se erumpit* etiam prior Mentelianus a manu prima. prior Vossianus *primum erumpit*. tertius Rottendorphii *primum se rupit*. etiam non male. HEINS. *Se primum erumpit* Zulichem. *se rumpit* Francian. & Toll. *primus* Medic. vid. Brouk. ad Tibul. iv. i. 86. & quæ diximus ad Gratii Cyneg. 432. *Enipeus* an *Enippeus* scribendum, vid. ad Ovid. i. Met. 579. & vi. 116. BURM.

369. TYBERINUS. Latina vocali scribo *Tiberinus*. nam Tybrim *ἀντὶ τῆς ὕδατος*, aut a Tybri Syracusanorum fossa nomen traxisse, si quis neget, Annalibus Siculorum non probaverit Servius. de hoc fluvio satis diximus in Roma nostra cap. xvi. FABRIC.

Ibid. ANIENA. *Armena* Francianus.

370. SAXOSUMQUE. *Saxosusque* Mediceus, Gudianus, & alii non pauci. etiam prior Mentelianus a manu prima. sed perperam. vide annotata Aeneidos tertio y. 70. Giphano tamen approbatum Indice Lucretiano in *Epitheta geminata*. HEINS. *Hypanus* Menagianus prior, & primus Rottendorphius.

- In mare purpureum violentior effluit amnis.
 Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
 375 Perventum, & gnati fletus cognovit inanes
 Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontis
 Germanae, tonsisque ferunt mantelia villis.
 Pars epulis onerant mensas, & plena reponunt
 Pocula. Panchaeis adolefcunt ignibus arae.
 380 Et mater, Cape Maeonii carchesia Bacchi:

Ocea-

SERVIL.

373. PURPUREUM. Altum, nigrum ex altitudine accipimus. Nam Padus non in Rubrum mare, sed juxta Ravennam in Adriaticum cadit. Et *purpureum* Graecum est epitheton: ⁶⁸ [mare rubrum etiam dixit] Homerus: *εἰς ἄλα πορφυρεῖον*. Unde apparet ⁶⁹ Victorinum hoc loco errasse, qui *purpureum mare*, Rubrum esse dixit, quod est juxta Indiam.

375. FLETUS INANES. His enim ⁷⁰ movebatur rebus, quarum erat facilis reparatio; ⁷¹ [ideo *inanes* dixit.]

376. DANT ORDINE FONTES. Rite, secundum ⁷² morem epularum. MANTILIA. Quibus manus terguntur. ⁷³ [Varro appellat *mantelia*, quasi *manutenuis*. Caeterum Plautus hujus singulare *mantellum* posuit in Captivis III. III. 6. *Nec hi sycophantiis, nec fucis ullum mantellum objiciam*. Lucilius autem *mantella* dicit: *Mappas, mantella, merumque*: quae Graeci *μάνδρα* vocant.] PLENA REPONUNT POCULA. Iterant, saepe offerunt.

379. PANCHAEIS ADOLESCUNT IGNIBUS ARAE. Id est, ture, Arabicis odoribus. *Adolefcunt* autem pro incenduntur, κατ' ἐμφύσιον ponitur. ⁷⁴

380. MAEONII BACCHI. Lydii vini. CARCHESIA autem poculorum sunt ⁷⁵ genera.

PHILARGYRII.

373. PURPUREUM. Altum, & per hoc nigrum tropice: legitur & *influit*.

375. INANES. *Inanes* pro levibus, & quibus succurri posset.

377. MANTILIA VILLIS. Hujus singulare, *Mantelum*. Plautus in Captivis: *Nec hi Sycophantes, nec fucis ullum mantelum obviam est*. Lucilius autem *mantela* dicit mappas: *Mantela, merumque*.

379. ADOLESCUNT. Hic vim habet frequentationis: & *Panchaeis adolefcunt*, id est, Panchaieis odoribus incenduntur arae.

380. BACCHI. Quae Baccho, id est, vino, impleri solent: ceterum Nymphis libari vino Pontifices negant: & sane mox interdictum evidenter apparuit, cum ait: *Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam*. MAEONII. Quae nunc Lydia, olim *Maeonia* vocabatur. In hac regione mons est Tmolus, ferax boni vini.

VARIORUM.

phius. *Meso*que Gudianus a manu prima.

371. VOLTU. *Volto* Gudianus. *corpore vultu* Mediceus.

373. INFLUIT. Rectius in Mediceo *effluit*, quod vetustiores Pierii confirmant, & Gudianus ex nostris. HEINS. *Influat* Leidenfis a manu prima. *violentius* Tolianus. *influit* servavit Cattoeus, & ita Regius. & Edd. prima.

374. EST IN THALAMI. *Inter thalami* Zulichemius. *splendens* legit Valefius in Valefianis. sed refutavit egregie Brouckh. ad Propert. III. II. 28. *pumice* quart. Moreti. BURM.

375. INA-

68 desunt Cod. Urf. R. V. B. Homerus vero dixit *εἰς ἄλα πορφυρεῖον* Iliad. π. 391. 69 Victorinum V. 70 movebantur Mss. Steph. Dan. Fabr. al. 71 desunt R. Vof. B. Steph. sed in Fabr. & al. legitur in initio; bene *inanes fletus*: his enim &c. 72 ordinem Steph. Dan. Fabr. al. in B. reliqua deerant ad *Plena*. tergunt, R. Vof. B. 73 desunt R. Vof. Steph. Dan. sed in Basil. deficiebat, usque ad *caeterum*. 74 addunt hic Fabr. al. quae in Philargyrio leguntur Hic vim &c. 75 post genera, ex Philargyrio descripta sequebantur, quae delevi.

- Oceano libemus, ait. Simul ipsa precatur
 Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
 Centum quae silvas, centum quae flumina servant.
 Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
 385 Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.
 Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:
 Est in Carpathio Neptuni gurgite vates

Cae-

SERVII.

381. OCEANO LIBEMUS, AIT. Quasi Nympha Oceano sacrificet.

382. OCEANUMQUE PATREM. ⁷⁶ [Quod ex eo omnia gignantur, & originem ducant] secundum Thaletam, ut diximus supra.

383. CENTUM QUAE SYLVAS, CENTUM QUAE FLUMINA SERVANT. Aut ducentas esse dicit: aut finitus est ⁷⁷ numerus pro infinito.

384. PERFUDIT NECTARE VESTAM. Id est, in ignem vinum purissimum fudit: post quod, quia magis flamma ⁷⁸ convaluit, bonum omen ostendit.

387. EST IN CARPATHIO NEPTUNI GURGI-TE VATES. *Carpathos*, insula est ⁷⁹ contra Aegyptum, a qua vicinum pelagus *Carpathium* appellatum est. Hic aliquando regnavit Proteus, relicta ⁸⁰ Pallene civitate Thessaliae; ad quam tamen reversus est postea: quod ostendit hoc loco, dicens: *Patriamque revisit Pallenem*. ⁸¹ [Hoc ideo dicit: quia Proteus, antequam in Aegyptum commigraret, Thraciae fuit incola, ubi habuit uxorem, ex qua filios Telegonum & Polygonum, qui, cum advenas secum luctari adigerent, & excruciant, ad postremum ab Hercule victi & interempti, patris animum perculerunt: quapropter taedio praesentium rerum solumvertere coactus, Aegyptum petiit.]

PHILARGYRII.

381. LIBEMUS. Sacrificemus.

382. OCEANUMQUE. Secundum Physicos dixit, qui ajunt omnium rerum elementum aquam esse:

in quibus Thales primus. SORORES. *Sorores*, aut inter se, aut suas.

383. SERVANT. Pro, incolunt, & obtinent, ut ipse alibi inf. 459. *Servantem ripas alta non vidia in herba*.

384. VESTAM. Pro igni, & videtur superius de aqua sensitse, non de vino.

387. CARPATHIO. Aegyptio. *Carpathos* enim insula est Aegypti: vel ut Pompejus dicit, insula Rhodiorum. Alii sic: *Carpathium* mare inter Rhodum & Alexandriam, quod abesse dicitur a Carpatho insula, ut Lucilius: *Carpathium mare transvectus, coenabis Rhodi*.

VARIORUM.

375. INANIS. *Inanes* praetuli, ne ad *gnati* referri posset. Codices utrumque exhibent. BURM.

377. MANTILIA VILLIS. *Mantelia* vetustiores libri. recte. dictum alibi. vide notata Aeneidos I. 702. HEINS.

378. PARS. *Parce* quartus Moretanus. *pars ornata epulis mensas* Parthas.

379. PANCHAEIS ADOLESCUNT IGNIBUS ARAE. *Panchaeis* *adolescunt* *pinguibus* Mediceus a secunda manu. ut *Panchaea pinguis* dicantur thura vel quaevis unguenta. sic *pingue* libro III. substantivè ponitur §. 124. *denso distendere pingui*. sed vulgatam non muto. HEINS. *Alae* unus Menagii. *Sabaeis* Leidens. *adolescunt* Serv. ad II. Georg. 139.

380. MAEONII BACCHI. Οἷον κατὰ Μαιονίαν Bacchi intelligit Caelius Rhod. lib. VII. 14. vid. & Lactan. Vitruvianum in *Catacecaumene*. BURM.

384. PER-

⁷⁶ prioribus omisiss tantum habent, *omnem* secundum Th. R. hoc est sec. Thal. Voss. Dan. secundum Th. B. Steph. ⁷⁷ deest R. Voss. V. B. ⁷⁸ deest R. male. vid. ad Petron. cap. 136. ⁷⁹ juxta Cod. Ursl. ⁸⁰ Palle V., vid. Schol. Statii ad I. Achil. 136. ⁸¹ desunt R. Voss. B. Steph. Dan.

Caeruleus Proteus, magnum qui piscibus aequor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.

390 Hic nunc Emathiae portus patriamque revisit
Pallenen. Hunc & Nymphae veneramur, & ipse
Grandaevus Nereus. Novit namque omnia vates,
Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est: inmania cujus

395 Ar-

SERVII.

388. MAGNUM QUI PISCIBUS AEQUOR. Equi enim marini prima parte equi sunt, postrema resolvuntur in pisces.

393. QUAE SINT, QUAE FUERINT. Ut Homerus Iliad. A. 70. *ὅς γ' ἴδ' ἔστ' ἰόντα, τὰτ' ἰοέμενα, πρὶν ἰόντα.*

394. ITA NEPTUNO. Ubi deest ratio, sic loquitur. Nam ⁸² ita & in tertio *γ.* 2. dixit: *Sic visum superis.* Quum praemisisset ⁸³ *immeritam.*

PHILARGYRII.

388. PISCIBUS. Eosdem & pisces & equos dicit.

390. EMATHIAE. *Emathiae*, id est, Macedoniae, propterea meminit hoc loco, quia contermina est Thraciae. Alii sic: Pallene insula secundum Thermodontem, dicta a Pallene, Sithonis filia, quae Cherfoneus vocatur. ⁸⁴ Hanc Proteus quondam, propter Bufiridis crudelitatem relicta Aegypto, petiit.

391. PALLENEN. Hoc ideo dixit, quia Proteus antequam in Aegyptum commigraret, Thraciae fuit incola, ubi habuit uxorem ⁸⁵ Coronem: filios Telegonum, & Polygonum, qui cum advenas luctari secum adigerent, & excruciant; ad postremum victi & interempti ab Hercule animum patris perculerunt. Quapropter, cum taedio praesentium rerum vellet solum vertere, Neptunus illic super mare specum fecit, per quam in Aegyptum commeasse dicitur. *Pallene* autem est Cherfoneus in Thracia, cujus in faucibus Corone est oppidum, ab uxore Protei cognominatum.

392. GRANDAEVUS NEREVS. Nereus Ponti

& Terrae filius, deus Maris. Hujus & Doridos filiae Nereides.

VARIORUM.

384. PERFUDIT NECTARE VESTAM. *Perfundit* Mediceus & Menagianus prior cum altero Moretano. HEINS.

385. SUBJECTA RELUXIT. *Sublata* a manu prima Mediceus & Gudianus. *subvesta* Moretanus quartus, cum ejusdem fragmento. sed perperam. Auctor Epicedii in Drusum de rogali flamma *γ.* 250. *Aethera subjectis lambit & astra comis.* Adcantur annotata Georg. III. 241. HEINS. *Subvesta* Zulichem.

386. OMINE QUO FIRMANS ANIMUM. *Firma animum* Mediceus. Forte pro *Firmata*. in Gudianus *formans*, a manu prima. HEINS. *Animum* Aristaei capiunt. sed ego de ipsius Cyrenes animo intelligo, quae hoc omine firmata, nunc consilium dat Aristaeo. nam *gemitu exterrita* erat sup. *γ.* 353. BURM.

Ibid. SIC INCIPIT IPSA. Perperam editiones obnitentibus scriptis, *sic incipit ipse.* HEINS.

388. PISCIBUS. *Pasibus* Zulich.

389. ET JUNCTO. *Evincto* Parrhas. *Ejuncto* Zulich.

390. HIC. *Hinc* alter Mentelius. *remisit* Menagianus prior & Leidenfis. *Pallenen* Zulich.

391. IPSE. *Ipsi* Mediceus.

393. QUAE MOX VENTURA TRAHANTUR. *Sequantur* apud Macrobius libro primo Saturnal. cap. 20. *sequantur* pro diversa lectione in Gudianus. HEINS. *Trahantur* Francianus. & Gudianus a ma-

⁸² ita in tertio: sic Vol. ⁸³ deest R. Vol. R, absorptum a sequenti *Arma*. ut est in quibusdam. ⁸⁴ hac &c. relicta Aegyptum Commel. Dan. ⁸⁵ Torosen, & mox Torone est oppidum, legebat Cl. Dorvilus. vide Apollod. Biblioth. lib. II. p. 113. Lycophr. Alexand. 116.

- 395 Armenta, & turpis pascit sub gurgite phocas.
 Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem
 Expediat morbi causam, eventusque secundet.
 Nam sine vi non ulla dabit praecepta, neque illum
 Orando flectes: vim duram & vincula capto
 400 Tende. Doli circum haec demum frangentur inanes.
 Ipsa ego te, medios quum sol accenderit aestus,
 Quum sitiunt herbae, & pecori jam gratior umbra est,
 In secreta senis ducam, quo fessus ab undis
 Se recipit; facile ut somno adgrediare jacentem.

405 Ve-

S E R V I I.

395. TURPES PHOCAS. Magnas, ut III. Georg. 52. *Cui turpe caput*. Phocae autem sunt boves marini.

397. EXPEDIAT MORBI CAUSAM, EVENTUSQUE SECUDET. Duo enim ista requiruntur in oraculis, causa mali, & remedium.

398. SINE VI NON ULLA DABIT PRAECEPTA. Ne eum ⁸⁶ sperare posset precibus flecti.

400. DOLI CIRCUM HAEC DEMUM. Circa vincula novissime ejus desinent doli, id est, formarum ⁸⁷ varietates: cujus figmenti physicam volunt esse rationem: ⁸⁸ quia habet homo in se libidinem, stultitiam, ferocitatem, dolum: ⁸⁹ quae dum in eo vigent, ⁹⁰ pars illa, quae vicina est divinitati, id est, prudentia, non apparet: quae tunc potest suas vires ⁹¹ tenere, cum fuerint illa religata; id est, cum quis caruerit omnibus vitiis. Unde ⁹² sacerdotem hunc dicit tunc posse vaticinari, & suscipere ⁹³ divinitatem; cum religata in eo fuerint ⁹⁴ ignea cupiditas, silvestris asperitas, lapsusque animi, aquarum mobilitati similis.

401. MEDIOS CUM SOL ACCENDERIT AESTUS. Fere enim numina tunc videntur. Lucanus III. 423. *Medio cum Phoebus in axe est, Aut oedum nox atra tenet: tunc* ⁹⁵ *ipse sacerdos Accessum dominumque timet deprendere luci.*

403. IN SECRETA S. D. Fere omnes dii marini

senes sunt. Albent enim eorum capita spumis aquarum.

P H I L A R G Y R I I.

395. TURPES. Hic truces, ut: *Cui turpe caput*: vel potius enormes.

398. PRAECEPTA. Responsa.

400. FRANGENTUR INANES. *Circum haec*, secundum haec, id est, cum quis caruerit omnibus vitiis: & *inanes doli*, non quia inanes sunt, sed inanes eos facies, si adhibueris vim.

404. SE RECIPIT. Proteum dicit.

V A R I O R U M.

a manu prima. *trabentur* Mediceus a pr. manu. *quae sunt* Zulich. *quae fuerant* Leidenfis & primus Moreti.

396. HIC TIBI, GNATE, PRIUS VINCLIS CAPIENDUS. *Nate* & *capiendus* eleganter apud Nonium. *nate* etiam in omnibus scriptis. HEINS. *Et omnem* tertius Mentelianus, & Gudianus a manu secunda. *undis capiendus* Leidenfis. *carpendus* Tollerianus. mox *secedet* Zulichem.

398. NON ULLA DABIT PRAECEPTA, NEQUE ILLUM ORANDO FLECTES. Pro *praecepta* Probus artis Grammaticae libro primo *responsa* agnoscit. *neque ipsum* pro diversa lectione Gudianus, non

⁸⁶ speraret posse V. Steph. Fabr. al. possit B. ⁸⁷ varietas R. Vof. V. B. ⁸⁸ quam V. ⁸⁹ quae dum invicem vigent Cod. Url. q. d. invicem in uno vigent Fabr. al. quae d. in uno V. B. R. ⁹⁰ pars illa, quae vicinus Vof. & ita fuit in R. a pr. m. sed mutatum in *quae*. ⁹¹ retinere Vof. ⁹² sacerdotem dicit hunc posse R. Vof. B. Steph. ⁹³ Dei vicinitatem Vof. suscipere vicinitatem R. B. ⁹⁴ deest R. Vof. B. & Steph. qui silvestris Cupiditas, asperitas &c. ⁹⁵ *axem* R. ⁹⁶ *ipsa* V. mox *dominamque* timet Vof. R. & V. deest B. *te* timet.

- 405 Verum ubi correptum manibus vinculisque tenebis;
 Tum variae eludent species atque ora ferarum.
 Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
 Squamosusque draco, & fulva cervice leaena:
 Aut acrem flammae sonitum dabit, atque ita vinculis
 410 Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit.
 Sed quanto ille magis formas se vertet in omnis,
 Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
 Donec talis erit mutato corpore, qualem
 Videris, incepto tegeter quum lumina somno.
 415 Haec ait, & liquidum ambrosiae diffundit odorem:

Quo

SERVIL

407. ATTRA TIGRIS. Id est, saeva.
 412. TANTO, NATE, MAGIS. Alii legunt: *Tantum, nate, magis.*
 415. LIQUIDUM AMBROSIAE DIFFUNDIT ODOREM. Unxit eum, quo posset esse videndi numinis capax.

PHILARGYRII

406. SPECIES. Id est, facies.

VARIORUM.

non illum. *flestes* Gudianus, duo Rottendorphiani cum Mediceo, unoque aut duobus aliis, caeteri omnes *vinces*. HEINS. *Non sine vi non nulla* Zullichemius. *non sine* etiam alter Rottendorphius. *orando vinces* Regius, Francian. & Ed Venet. quae dubito an non vera manus sit Maronis, & *flestes* ex interpretatione. nam eleganter *vincere* aliquem dicimur, quum persuademus, exoramus. vide Graev. ad Cicer. III. Verr. 16. & ad Paradox. IV. Comm. ad Lucret. II. 247. & Gifan. Ind. & huic loco aptius, quia quasi ad pugnam cum Proteo mittebatur Aristaeus. unde mox *victus* 443. dicitur. *responsa* itidem ex interpretatione. nam in Regio codice superscriptum erat. BURM.

402. PECORI JAM GRATIOR UMBRA EST. Omittit verbum substantivum quartus Moretanus. etiam Gudianus a manu prima. vide notas Ecloga VIII. 7. 15. HEINS. *Unda* idem Gudianus. quod & defendi posset. vid. ad Ecl. III. 20. sed nil mutandum.

403. AB UNDIS. *In undis* Venetus.

404. ADGREDIARE. *Adgredi* Mentelii prior.

405. VERUM UBI CORREPTUM MANIBUS. *Manicis* in primo Moretano, sed aliter Nonius Marcellus in *tenere*. HEINS. Sed *correptum manicis* durius videtur dictum. *constrictum* dicendum foret. *manu corripere* in alia re lib. I. Aen. 187. vide Miscel. Observat. vol. I. pag. 3. & 286. & ibi adnotata. BURM.

406. ILLUDENT. *Eludent* scripti. uno alteroque recentioris notae exceptis. nisi quod Leidenis & Rottendorphianus secundus tertiusque *eludent*. HEINS. *Eludent* etiam Francianus & Tollianus. Parrhas. & Regius.

410. IN AQUAS. *In aqua tenuis* Leidenis. *tenuis* multi.

411. FORMAS SE VERTET IN OMNES. *Vertit* uterque Mentelianus, primus & quartus Moretani, uterque Rottendorphianus & alter Menagianus. HEINS. Et Leidenis & Tollianus.

412. TANTO, GNATE, MAGIS. Fragmentum Moreti *sed quo nate magis*. HEINS. Vid. Donat. ad Terent. Hecyr. III. IV. 3.

414. TEGERET. Catul. LI.

Nec somnus tegeter quiete ocellos.

415. HAEC AIT. *Hoc* secundus. *hic* quartus Moreti.

Ibid. DEFUNDIT. Mediceus, Gudianus, & Menagianus uterque *diffundit*. Mentelianus & Rottendorphianus vetustior *defendit*. Vaticanus Pierii *depromit*. *defundis* primus Moretanus & Rottendorphianus prior a secunda manu, uti & alter Menelianus.

Rrr 3

mus,

Quo totum nati corpus perduxit. At illi
 Dulcis conpositis spiravit crinibus aura,
 Atque habilis membris venit vigor. Est specus ingens
 Exeſi latere in montis, quo plurima vento
 420 Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos;

De-

SERVII.

418. HABILIS. Vegetabilis. SPECUS INGENS. In ſingulari numero *hoc ſpecus*, in plurali *hi ſpecus* dicimus.

PHILARGYRII.

416. PERDUXIT. Prius unxit.

VARIORUM.

nus. *deſudit* Leidenſis, quomodo Lambinus caſtigabat ad Horatium. approbante in Adverſariis Turnebo libro I. cap. I. qui videndus. HEINS. Duo haec verba *diffundit* & mox *perduxit* variantur in codicibus. primo loco ex Vaticano *depromit*, altero *perſudit* Pierius proferit: cui uni codici tantum tribuit Catroeus, ut in Criticos, & Latinitatis elegantioris ſtudioſos, invehatur, qui delicias ſibi faciunt, ſi inſolitos loquendi modos reperire poſſunt; & *perducere* corpus ambroſia, vel alia re, nuſquam occurrere audaciter adfirmat. ſed an non regerere licebit, plebejos & vernaculos illos interpretes ita vulgari ſermoni adſuetos eſſe, ut ſi quid occurrat, quod domeſticis & hodiernis locutionibus non reſpondeat, aut lexica non ſuppeditent, gloſſas & interpretationes infelicis aevi pro Virgilianis nobis elegantius obtrudant. certe hic prius Cyrene odorem ambroſiae debuit ex vaſculo aliquo *diffundere*, & deinde manu *perducere* totum ejus corpus, quod intelligentes alii librarii per *inunxit*, ut Regii Gloſſa, alii per *permuſit*, ut in Ed. Venet. pro *permuſit* legitur, reddiderunt. *producit* Francian. *perſudit* Vratiſlav. ſed ſi Lexicon modo Fabri, & antiquos Medicos conſuluiſſet Catroeus, potuiſſet ibi exempla idonea reperire, & nos ad Sereni Sam. cap. v. ubi ille,

Tangere corpus

Aut lacrimis bederae, aut ſuco perducere cedri dixit, oſtendimus Latiniſſime dici, *corpus perducere* oleo, unguento &c. ubi etiam gloſſatores *perfundere* ſuppoſuerunt, & ubi *tangere* firmat hic lectionem, quo *taſtum* ab Heinfio prolata. Quia vero nec Cerda, nec Ruæus, qui fere duces Catroeo fuere, ulla exempla producant hujus phra-

ſeos, ideo tam temerarie pronuntiat, nuſquam alibi occurrere. Ruæus tamen recte interpretatur, *diffudit* per ſparſit, *perduxit*, per perunxit totum corpus. in Menagiano altero erat *quod totum*. male. In verbis Servii doctus Britannus in Miſcell. Obſerv. vol. I. p. 4. & vol. IV. pag. 197. pro *unxit eum*, quo poſſit eſſe videndi numinis capax, corrigit, *vincendi* vel *vinciendi*. recte, ut puto. videndi enim juſ jam filio eſſe antea Cyrene dixerat ꝑ. 357. & modo præcedenti *qualem videris* firmat. de quo agitur Ecl. VI. 24. Sed ut poſſet reluctantem Proteum vincere vel vincere, viribus, plus quam humanis, opus erat. & ut in palæſtra & aliis certaminibus ungui ſolebant, ita hic Cyrene filium præmunivit coeleſti unguento. unde *habilis vigor* membris venit, ut par & ſuperior eſſet Proteo. in Philargyrii verbis malim pro *prius unxit*, *penitus unxit*, id eſt totum corpus. BURM.

416. QUO TOTUM NATI CORPUS PERDUXIT. Quo *taſtum* fragmentum Moreti. concinne omnino. ſic *tangere oleo*, *unguento*, *ſulphure*, & ſimilia, de quibus ad Naſonem Faſtis lib. IV. ꝑ. 740. HEINS.

417. CRINIBUS. Naribus tertius Rottendorphius pro varia lectione. male: crines proprie *compoſiti* dicuntur. vid. ad Ovid. III. Faſt. 16. & ſæpe alibi. v. Non. in *componere* & *aura*. BURM.

418. EST SPECUS. Et Francianus. *latere montis* omiſſo in Tollianus. & a m. pr. Mediceus. *lateri* Rottendorph.

419. QUO PLURIMA VENTO. Gudianus *plurima*, hoc eſt *plurima*, ut *optima*, *maxima*, ſimiliaque in veteriſſimis membranarum apud noſtrum hunc paſſim. HEINS.

420. INQUE SINUS SCINDIT SESE UNDA REDUCTOS. Nec haec Virgillii verba, nec Cerdae, aut Ruæi explicationes, obſcuras ſatis, fateor, Catroeus cepit. ſenſus eſt, mare adluere ſpecum in latere exeſi montis, & aquam non ut in ſolidum litus, aut in montem aequali fronte ferri, ſed per ſinus illos (id eſt cavitates montis) reductos, id eſt intro recedentes, dividi. partem enim repelli ab

ex-

Deprensus olim statio tutissima nautis.

Intus se vasti Proteus tegit objice saxi.

Hic juvenem in latebris aversum a lumine Nympha

Conlocat: ipsa procul nebulis obscura resistit.

425 Jam rapidus torrens sitientis Sirius Indos,

Ar-

SERVII

421. DEPRENSIS NAUTIS: Periclitantibus. [Verbum nauticum est, cum tempestate occupantur. Sic alibi v. Aen. 52. *Argolicove mari deprensus*.]

422. TEGIT. Tegere consuevit: nam tunc illic non erat. OBICE. Objectione. Et melius *hic obex*, quam *haec obex*, dicimus.

423. 98 AVERSUM A LUMINE. Paululum obliquum a lumine. Et sciendum, Proteum temporalem suscipere divinitatem; alioquin potuit etiam Aristaeum 99 cognoscere latitantem.

425. JAM RAPIDUS. Hic distinguendum, propter duo epitheta. 1 SIRIUS autem, stella est in ore Canis, per quam nimios aestus accipimus. SITIENTES INDOS. Populos subfolanos.

PHILARGYRII

421. DEPRENSIS OLIM. Olim pro aliquando: & *deprehensus*, verbum proprie nauticum, cum tempestate occupantur; sic alibi v. Aen. 52. *Argolicove mari deprensus*.

425. SIRIUS. Stella in ore Canis. Hac oriente maximi calores, & ex his graves morbi: ideoque Romae omnibus annis sacrum Canarium fit per publicos sacerdotes.

VARIORUM

existante monte, partem intrare sinus illos, & excavatos specus; qui faciunt speciem sinus. & ita omnes sinus maris *reducti* dicuntur, ut in terra valles *reductae*. si contulisset hunc locum cum altero ex lib. I. Aen. 159. aliter sensisset.

Insula portum

*Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductus:*
Hinc atque hinc vastae rupes.

Catrocius, *sinus* de ipsis undis capit, quas similes

vestibus sinus & plicas facere dixit, & vertit *les flois, qui viennent s'y briser, se divisent & se replient sur eux-mêmes*. deceptus a Servio & aliis, qui & hic & I. Aen. 161. *replicabiles* vertunt, quales undas ego non intelligo. nec undae *replicabiles*, sed sinus a Servio dicuntur. undis enim in sinus illos intrantibus ibi tranquillitas, & apta Proteo & ejus pecori quies erat, quia reducti erant sinus, id est interiores terrae, & lateribus montis quasi muniti, & clausi, ut supr. 363. *clausus lacus* dixit. ita ut statio etiam tuta esset nautis. BURM.

421. DEPRENSIS. *Depressus Vencus. gratissima nautis* TOLLIANUS.

423. NYMPHA. *Nympha* secundus Moretanus. editiones nonnullae *Nymphae*. deinde *Hinc conlocat*, non *Hic* Gudianus a manu prima. praeterea a lumine pro lumine diversa scriptura Gudiani codicis. HEINS. a omittit Francianus, Leidensis & Zulichemius. *adversus Vratil. avorsum* TOLLIANUS.

424. RECESSIT. Magis placet *resistit*. ut Terent. Andr. II. 11. *Davo, ades. resiste*. Resistit, inquam, sui consilii eventum expectatura. nam si abiisset longius, quid ad fallendum laedendumve, Proteo dormiente, nebula opus erat? Statim autem post sermonem vatis, filium suum praefens consolatur. FABRIC. *Resistit* scripti nostri constanter, non *recessit*. dictum Aeneid. XI. 710. HEINS. *Resistit* etiam Francianus & TOLLIANUS. male secutus *vitiosam* lectionem Vondelius vertit *verduum*. de verbo *resistere* vide Salmat. Exerc. Plin. pag. 116. ita & *resistit* infr. 7. 490. sed lib. IV. Aen. 76. itidem permutata haec verba, & pro *media in voce resistit* Menagianus habebat *recedit*. *Recedit* hic librarius supposuit, credens *procul* semper longius, remotius a loco significare, sed & prope, aut non longe, notare docuit Servius ad Ecl. VI. 15. & II. Aen. 42. & saepe alibi. BURM.

425. JAM

97 desunt R. B. Vol. Steph. bendit scire Latinitatem Vol. cum

98 AVERSUM LUMINE R. Vol. Basil. Irascere R. B. cum Irascere Cyrene depre-

99 Irascere R. B. cum Irascere Cyrene depre- scire Latinitatem V. haec corrupta sunt. 1 de Sirio vide

Salmat. Exerc. Plin. pag. 306.

- Ardebat; coelo & medium sol igneus orbem
 Hauferat. Arebant herbae, & cava flumina ficcis
 Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
 Quum Proteus consueta petens e fluctibus antra
 430 Ibat. Eum vasti circum gens humida ponti
 Exultans rorem late dispersit amarum.
 Sternunt se somno diversae in litore phocae.
 Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
 Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
 435 Auditisque lupos acuiunt balatibus agni,
 Confidit scopulo medius, numerumque recenset:

Cu-

SERVII.

427. CAVA FLUMINA. Alta. Lucanus I. 396.
Deferuere cavo tentoria fixa Lemanno.

PHILARGYRII.

426. ARDEBAT. Id est; siccat. ORBEM. *Medium orbem* ideo dixit, quoniam in medio mundo terra est, & in hac omnis aqua; quam sidera in alimentum trahunt, maxime meridiano tempore; quo ardentissimus Sol est.

427. HAUSERAT. Hic pro; tenuerat, ut ibi: *Simul hausit dextera.* Alii sic, ordo: Torrens Syrius Indos ardebat. Syrius enim a poetis pro Sole ponitur: ab aliquo eorum, Camicula intelligitur. HAUSERAT. Id est, invaserat.

434. VESPER. Non *Vesper*, sed pastores tempore ejus admoniti.

VARIORUM.

425. JAM RAPIDUS TORRENS. *Rapido caelo* malim, si per libros veteres liceat. *sitientis* est apud Priscianum libro VIII. confirmant Mediceus, Gudianus, & alii nonnulli codices. HEINS. *Medius sol* Zulichemius.

426. ARDEBAT; COELO. *Post rō ardebat* distinguitur in fragmento Moreti. etiam in altero Menteliano a manu prima, idque rectius, ut *medium orbem* cum *coelo construamus.* HEINS. *Ardebat coelo:* & Parrhas. & ita edidit Carroetus. *hauserat* Philargyrius tenuerat, invaserat explicat. eo sensu Apulejus lib. XI. Metam. in fine *hausi portum celerrime*, id est tenui, occupavi. vid. & Non.

in *haurire.* auxerat fragm. Moreti. BURM.

427. AREBANT. *Ardebant* secundus Rottendorphius.

428. FAUCIBUS. *Fontibus* Zulichem. pro varia lectione.

429. E FLUCTIBUS. Heins. ad Ovid. XI. Met. 259: *citat e rupibus:* sed Mss. nihil variant.

430. CIRCUM. *Circa* alter Moreti.

431. DISPERGIT. *Dispersit*, non *dispergit* scripti, Menagiano uno & Moretani duobus exceptis. HEINS. *Desperfit* primus Rottendorphius.

432. DIVERSO. Alii *diversae.* FABRIC. *Diversae in litore phocae* primus Moretanus ejusdemque fragmentum cum Mediceo, Gudiano, Leidensi, & tribus alijs. caeteri *diverso.* HEINS. *Diversae* Tollian. & Nonius in *sternere. diversae* litore Edit. Venet. vid. ad Ovid. XII. Ep. 145. BURM.

433. OLIM. *Alis* Vratislav.

434. AD TECTA. *In tecta* Venetus & Parrhas. qui etiam *auditique.*

435. AUDITIQUE. Pro *auditisque* in nostris, si fragmentum Moreti excipis, & optimum codicem Mediceum. *vitulos* pro *vitulos* in eodem Moreti fragmento habes praecedenti proximo versu. HEINS.

436. CONSEDIT. *Confidit* Mediceus a manu secunda. quomodo & Vaticanus optimus Pierii. sic Ecloga v. 3. in optimis membranis. *Hic corylis mixtas inter confidimus ulmos.* & Ecloga VII. 1. codex veterrimus, *Fortē sub arguta considerat ille* Da-

- Cujus Aristaeo quoniam est oblata facultas,
 Vix defessa senem passus componere membra,
 Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem
 440 Occupat. Ille suae contra non inmemor artis,
 Omnia transformat sese in miracula rerum,
 Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
 Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
 In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
 445 Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
 Jussit adire domus? quidve hinc petis? inquit. At ille:

Scis,

S E R V I I.

438. VIX DEFESSA SENEM PASSUS COMPO-
 NERE MEMBRA. Aviditatem exprimit tenere cu-
 pientis. Unde eum contra matris praeceptum, cito
 in Proteum impetum fecisse dicit; per quod in-
 continentes hominum animos docet poeta.

444. HOMINIS ORE. Humana scilicet voce.

445. NAM QUIS TE JUVENUM CONFIDEN-
 TISSIME NOSTRAS. Id est, quisnam. Hodie enim
 nam particula postponitur, antea praeponetur.
 Terentius in Phormione v. 1. 5. *Nam quae est*
haec anus, a fratre egressa meo?

P H I L A R G Y R I I.

437. QUONIAM. *Quoniam*, pro postquam: Pa-
 cuvius: *Quoniam ille interit, imperium Calefo*
transmissum est.

443. FALLACIA. Legitur & *Pellacia*, id est,
 fraus, ut: *pellacis Ulyxi*: Lucretius II. 559. *Subdo-*
la cum ridet penitus pellacia ponti.

445. JUVENEM. Aristaeum. NOSTRAS. Ordo:
 Quis nam confidentissime, pro audacissime: *con-*
fidenciam enim veteres pro impudenti audacia di-
 cebant, ut Terentius And. v. III. 5. *O ingentem*
confidentiam!

V A R I O R U M.

Daphnis. Ennius apud A. Gellium lib. IV. cap. 7.
Qui propter Hannibalis copias considerant. sic cine-
 res patriae insidisse supremos libro x. 59. ex optimis
 membranis libro II. 5. 440. *obsidere fores*, in opti-
 mo codice. Aecantur annotata Aeneidos primo 5.
 719. HEINS. De *res medius* vid. ad Ovid. XIII.
 Metam. 780.

Tum. I.

Ibid. NUMERUMQUE RECENSET. *Recensit ex*
 veteri codice Giphanius Indice Lucret. p. 458.
 HEINS. *Recensit* Gudianus a manu prima.

438. SENEM. *Senem est* Venetus.

439. MANICISQUE JACENTEM. *Vincis*que Vos-
 sianus prior, tertius Rottendorphii & alter Me-
 nagii, etiam Gudianus a manu prima. HEINS.
 Ita & Zulichemius. *manibus*que Francianus. vid.
 sup. 405.

441. OMNIA TRANSFORMAT. *Commutat* apud
 Nonium in *mira*. HEINS. In *spectacula* Venetus.
 eadem varietas supra hoc libro 5. 3.

442. LIQUENTEM. *Liquentem* primus Rotten-
 dorphius a manu secunda. *loquentem* quartus Mo-
 reti.

443. VERUM, UBI NULLA FUGAM REPERIT
 FALLACIA. *Pellacia* uterque Mentelianus cum Mo-
 reti fragmento, & tertio Rottendorphiano, qui
fallaciam & *calliditatem* interpretantur. bene. & sic
 ex scriptis Giphanius Indice Lucret. in *pellacia*. in
 Mediceo mendosa scriptura, sed non longe ablu-
 dens, *phallacia*. *pellax* Ulixes Aeneidos secundo
 5. 90. ubi similis diversitas in membranis. quod ac-
 mulatus Aufonius Epitaphio Protefilai. *Audaci in-*
gressus Sigeia litora saltu, *Captus pellacis Laer-*
tiadae insidiis. hinc *blandus precum Ulysses* Statio
 Achilleidos II. dictus. Servius interpretatur *PELLA-*
cem, qui per blanditias decipit. Festus *Pellexit*, in
fraudem induxit. *Pellax* Geta Aufonio in Techno-
 pagnio, *Barbarus est Lydus*, *pellax Geta*, *foemi-*
neus Phryx. ita perversti duo codices, in vulgaris
servus Geta. videtur Aufonius Propertianum IV.
 v. 44. illud respexisse, *Dum feris astutos comica*
 Sss

Scis, Proteu, scis ipse: neque est te fallere cuiquam.
Sed tu desine velle. Deum praecepta secuti
Venimus hinc lapsis quaesitum oracula rebus.

450 Tantum effatus. Ad haec vates vi denique multa
Ardentis oculos intorsit lumine glauco,
Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:

Non

SERVII.

447. PROTEU. Vocativus Graecus est, ut, Orpheu FALLERE CUIQUAM. Alii quicquam legunt. Hoc autem dicit: Cum omnia noveris, desine adventus mei causam velle cognoscere.

448. DEUM PRAECEPTA. Propter matrem hoc posuit nomen.

452. GRAVITER FRENDENS. Cum ingenti turba.

PHILARGYRII.

450. VI DENIQUE. Hoc loco suscipit numen.

452. GRAVITER FRENDENS. Grandem sonitum dentibus reddens, & aliter: hoc est, ad fata proferenda.

VARIORUM.

inetha Getas. pellaciae voce etiam Lucretius est usus libro IV. 559. *subdola cum ridet placidi pellacia ponti.* Idem Lucretius lib. V. 1002. *Nec poterat quemquam placidi pellacia ponti Subdola peltisere in fraudem ridentibus audis.* Sidonius Narbone de Sinone, *Nec perjuris prosequar Sinonis, Arx quo Palladio dicata signo Peltis reserata proditore.* Arnobius adversus gentes libro IV. p. 147. *per omnes libidinum formas incastrarum cupidinum circumgesse pellaciam.* quam vocem & Propertius reddendam esse existimo libro I. Eleg. I. *At vos deductae quibus est pellacia Lanae.* non fallacia. sic *circulatoricem pellacissimam* de maga dixit Marcianus Capella libro IV. Prudentius Hamartigenia, *Sentio quam contra moratur pellacia litum, Quo deute obniscens spinosa calumnia pugnet.* Paulinus libro II. de vita B. Martini, *Sed fidens dominus Sanctus pellacia ridet Agmina,* de Daemonibus. fallacia perperam ediderunt, cum in veruſto legeretur codice *palacia.* Theodulphus in Carmine ad Aiguſum, *dolus & pellacia fallax.* Idem in parmenſi, *Nec meditata*

prius te horum pellacia vincat. Apud Propertium L. IV. Eleg. I. v. 139. etiam videtur scribendum, *At tu finge Elegos, pellax opus.* aptum ad puellas exorandas. vulgo *fallax opus.* Catullus ad Alfenum Carm. XXX. *Nec facta impia pellacum hominum coelicolis placent.* sic vetus codex Italus, cuius excerpta penes me exstant, ab Antonio Petreio collata. vulgo & illic *fallacum.* Priscianus libro IV. *falso fallis fallax, pellico pellicis pellax,* ubi agit de vocibus in *ae* desinentibus. Ne quid dissimulem tamen, Donatus in Adelpbos Terentii hoc Maronis loco vulgatum *fallacia* agnoscit Act. V. Sc. III. 8. HEINS. *Tennis fallacia* quartus Moretanus. Commel. in Philargyrio, in loco Lucretii edidit *Pallacia.*

444. IN SESE REDIT. Donat. ad Terent. Andr. III. V. 15. *victus redit ad se.* sed ad Adelpb. V. III. 8. *in sese redit. rediit* Parthal.

446. DOMOS. *Domus* Mediceus, primus Moretanus & Mentelii prior. *jussus* alter Rottendorphi. *hic petis* Menagii prior.

447. PROTEU. *Proteus* Attice in Miss. Pierii. sed improbat a Vossio operis Grammatici de Analogia lib. II. cap. 7. pag. 693. HEINS. *Proteus* etiam extat apud Rulmanum de Schematis Lexicos pag. 31.

libd. NEQUE EST TE FALLERE CUIQUAM. Quisquam in Mediceo, duobus Rottendorphiis, aliisque nonnullis. opinor *quicquam.* sic Ecloga IV. Quintilianus monet scripsisse Virgilium. *qui non risere parentes,* pro cui vel quoi. fragmenta. Moreti *quemquam.* HEINS.

448. DESINE VELLE. Non recte haec capiunt interpretes: est enim ellipsis, *desine velle me fallere,* quod plene extulit Ovidius II. Fast. 262. *Nec auso Perdidicim verbis fallere velle Deum.* Cicet. VIII. ad Fam. 16. *quorum fortunas non debes velle con-*

1 deſt E. Vof. V. B. in Baſil. deſerx, poſuit nomen. 3 aſſata Commel.

Non te nullius exerceant numinis irae.

Magna lues commissa: tibi has miserabilis Orpheus

455 Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata resistent,

Suscitat; & rapta graviter pro conjuge saevit.

Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,

Inmanem ante pedes hydrum moritura puella

Servantem ripas alta non vidit in herba.

460 At

SERVII.

453. NON TE NULLIUS. Id est, non humilis, ^{sed magni.}

454. MAGNA LUES COMMISSA TIBI. Id est, magnorum scelerum est ista perfolutio. Et alii ita distinguunt, ut sit, a te commissa. Alii TIBI HAS MISERABILIS ORPHEUS. Non humile autem nomen dicit Tisiphonem, id est, mortis ulticem: nam ideo ⁶ Tisiphone dicta est, quasi cui cura est ⁷ Tisiphonem, id est, mortis ultio.

455. HAUDQUAQUAM OB MERITUM. Id est, non tales quales mereris: nam ejus ⁹ uxori causa mortis fuisse. Inferret autem digna supplicia, nisi fata prohiberent: quibus faventibus ira numinum minora infert, licet majora non possit.

458. MORITURA PUELLA. Merito non vidit: quippe moritura.

459. SERVANTEM RIPAS. Tenentem, ut VII. Aen. 52. *Tantas servabat filia sedes.*

PHILARGYRII.

453. NON TE NULLIUS. Bene dixit, non te nullius. Haec enim numinis non humilis sunt, sed magni: & significat Tisiphonem: id est, mortis ulticem: nam ideo Tisiphone dicta est, quasi ultimae mortis ultio, quae dicitur Graece ¹⁰ Tisiphonem. Et aliter. Asper, non nullius, inquit, id est, non levis numinis: significat autem Nympharum, non, ut quidam volunt, Orphei manum.

455. MAGNA LUES. Id est, magnum scelus.

459. SERVANTEM. Servantem, hic, obtinentem.

VARIORUM.

turbare. non dissimiliter Silius XI. 186. *haec ut velle queat.* & lib. II. 253. *pandere portas posse*

volant. & XI. 350. *parce, oro, & desine velle.* sensus ergo est, animum, voluntatem fallendi omite; nec velle hic superfluum est, ut saepe alibi de hoc verbo adnotatum est a viris doctis. BURM.

449. HUC LAPSI. *Hinc lapsis* Mediceus, & caeteri nostri. nili quod in Moreti fragmento, in Leideni, & altero Menagiano *hinc lapsis.* in Veneto *buc lapsis.* *buc lapsis* Moreti secundus, *hinc fessis* diversa scriptura Gudianus. *hinc* etiam in plerisque Pierianis. tertius tamen Rottendorphianus *lapis* margini adscriptum habebat pro diversa lectione. HEINS. *Hinc* Francianus. *huic* Tollianus.

Ibid. QUAESITUM. Vide ad Ovid. x. Metam. 564.

450. TANTUM. *Tandem* Venetus. *at haec* alter Rottendorphius. *at fatus, & haec* Mediceus.

453. NON TE. *Multae* tertius Mentelii a manu prima. & correctum *mute.* in Regio etiam fuerat *multae.* sed litera *l* erasa.

454. MAGNA LUES COMMISSA. *Luis* nostri omnes, exceptis primo Rottendorphiano, Moretani duobus, Veneto & Menagiano altero. HEINS. Et Regius *lues* habebat & Edd. priores.

455. HAUDQUAQUAM. *Quamquam* Francianus & Gudianus a manu pr. *quodque* Zulichemius.

Ibid. RESISTANT. *Resistant* quidam. *nisi* alter Rottendorph. *resistant* quartus Moretanus.

457. FLUMINA. *Fumera* tertius Rottendorphius. *per flumina* est per ripas. vid. sup. ad §. 277. infr. 527. *toto referebant flumine ripae.*

458. HYDRUM. *Hydrum* secundus Moreti & quartus Moreti a manu prima.

459. HER-

4 deest R. Vol. V. 5 id est, magnum scelus Cod. Urs. qui reliqua Servii non esse putat. ut nec in Porphyrio. 6 144. son R. B. Tisiphon Vol. 7 *multae* R. Vol. V. B. *clera* 14101 R. 8 HAUDQUAQUAM V. R. 9 uxoris R. 10 *Tisiphonem* Commel.

- 460 At chorus aequalis Dryadum clamore supremos
 Inplerunt montis. Flerunt Rhodopeiae arces,
 Altaque Pangaea, & Rhesi Mavortia tellus,
 Atque Getae, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
 Ipse cava solans aegrum testudine amorem,
 465 Te, dulcis conjux, te solo in litore secum,
 Te veniente die, te decedente canebat.
 Taenarias etiam fauces, alta ostia Diris,
 Et caligantem nigra formidine lucum
 Ingressus, Manisque adiit, Regemque tremendum,

470 Ne-

S E R V I I.

460. AT CHORUS AEQUALIS DRYADUM. Ergo & Eurydice Dryas: & bono compendio ejus praetermisit interitum. SUPREMOS MONTES. Summos, ut Terent. Adel. II. I. 42. *Pro supreme Jupiter.*

461. RHODOPEIAE ARCES, ALTAQUE PANGAEA. *Rhodope*, mons " est Thraciae, sicut " Pangaea.

462. RHESI MAVORTIA TELLUS. Quam postea Rhesus tenuit: & est " Proleptis ex persona poetæ. Quo enim tempore Orpheus fuit, Rhesus necdum regnabat in Thracia.

463. HEBRUS. Fluvius Thraciae gelidissimus. ACTIAS ORITHYIA. Atheniensis Nympha, quam " Boreas in suum matrimonium rapuit.

464. " [IPSE. Orpheus.] CAVA TESTUDINE. Periphrasis citharæ, cujus usus repertus est hoc modo: Cum regrediens Nilus in suos meatus, varia in terris reliquisset animalia, relicta etiam testudo est: quæ cum putrefacta esset, & nervi ejus remansissent extenti intra corium, percussa a Mercurio sonitum dedit: ex cujus imitatione cithara est composita. AEGRUM AMOREM. Moeustum, deceptum.

465. SOLO IN LITTORE. Deserto, in quo sine uxore morabatur.

467. TAENARIAS ETIAM FAUCES. Taenarus Laconicæ " promontorium est, circa finem "

Malææ, ubi inferorum dicitur esse " descensus.

469. MANESQUE ADIIT REGEMQUE TREMENDUM. Haec omnia ad laudem pertinent citharæ, qua fretus ista superavit.

P H I L A R G Y R I I.

462. PANGAEA. *Pangaea* Thraciae montes. RHESI. *Rhesus* dux Thracum: & est proleptis: quia Rheso Orpheus antiquior est. Idcirco autem Thracia *Mavortia* tellus dicitur: quia in divisione terræ Marti cessit.

463. ACTIAS. *Actias* ideo dicta, quod Atheniensis fuit. Quidam volunt *Atticen* primo vocitam Actiacen, quia sit litoralis. ORITHYIA. *Orithyia*, Erechthei & " Praxitheae filia, ab Aquilone in Thraciam rapta, Zethum & Calain filios edidit.

467. TAENARIAS. In Taenaro enim, promontorio Laconicæ, demonstratur alta quaedam vorago, per quam emeruisse Hercules ab inferis dicitur, cum duceret Cerberum.

V A R I O R U M.

459. HERBA. *Umbra* Zulichemius a manu pr.

460. SUPREMOS. *Supremo*, quia quasi in funere edebatur. Ovid. III. Trist. III. 43. & Albinov. ad Liviam 219. *supremos* Nonius in *supremus*.

461. INPLERUNT MONTIS. FLERUNT RHODO-

11 deest R. Vof. B. 12. Panchæ R. Vof. B. 13 proleptis R. Vof. proleptis V. proleptis B. 14 Boreus B. deinde, sumpta, vel rapuit Vof. 15 desunt R. Vof. B. Steph. 16 promuntorium R. Vof. & ita fere semper. 17 Maclii Vof. Maleum R. Melææ V. Maclii B. 18 descensum V. discensus B. 19 Praxiotellis Commel.

- 470 Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.
 At cantu conmotae Erebi de sedibus imis
 Umbrae ibant tenues, simulacraque luce carentum:
 Quam multa in foliis avium se millia condunt,
 Vesper ubi, aut hibernus agit de montibus imber:
 475 Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
 Magnanimûm heroum, pueri, innuptaeque puellae,
 Inpositique rogis juvenes ante ora parentum,
 Quos circum limus niger, & deformis arundo
 Cocyti, tardaue palus inamabilis unda
 480 Adligat, & novies Styx interfusa coërcet.

Quia

SERVII.

470. NESCIAQUE HUMANIS. Ad exitum futurae rei respexit, non ad principium: nam primo meruit Eurydicen.

471. EREBI DE SEDIBUS IMIS. De interioribus tenebris inferorum.

PHILARGYRII.

479. COCYTI. *Cocytus*, fluvius inferorum: & aliter: *Cocytus*, amnis apud inferos, ex Stryge profluens, *ἀπὸ τοῦ κόκκυς*, quod est gemere & flere.

480. STYX. Palus apud inferos.

VARIORUM.

DOPEIAE ARCES. *Implerunt colles* in Veneto. deinde *Rhodopaeae* in priore Rottendorphiano, ut sit versus Spondaicus. HEINS. *Colles* Parrhaf.

462. ALTAQUE. *Antraque Pangaea* Zulichemius. *Altaue Pancheia* Francianus. *Panchaea* Mediceus. *Pangaeae* Mentelii prior.

463. ATQUE ACTIAS. *Et Actias Orithyia* ex scriptis legendum jam vidit Pierius. vidit & Giphanius ad Lucret. p. 467. nostri codices adferuntur, si fragmentum Moreti excipitur. apud Probum in Grammatica perperam, ut vulgati apud Maronem codices, etiam apud Macrobius Saturnal. v. cap. 17. sed Isaaci Pontani ultima editio ex veterimis membranarum castigata probe, & *Actias Orithyia* mendose apud eundem, *altaue Panchaea*. HEINS. *Et Esthias Orithyia* Francianus. & etiam Tollianus.

Ibid. GETAE. *Haete* Parrhaf.

466. TE DISCEDENTE. *Decedente* Mentel. & plures alii. vid. ad Ecl. II. 67. & alibi.

467. TAENARIAS. *Trinacrias* Vratislav. *avia ostia* Mediceus manu prima. vulgata est apud Scholiast. Statii I. Theb. 96. & Commentatorem Horatii I. Od. 34.

468. FORMIDINE. *Testudine* Vratislav. ita *arvus nigro vasta metu* Val. Flac. III. 404. ubi vide, & ad Petron. cap. LXXXIX. BURM.

469. MANESQUE. *Manes adiis* Venetus, Tollianus & Parrhaf.

473. IN SILVIS. *In foliis* alter Mentelianus, uterque Menagianus, prior Rottendorphius, uterque Vossianus cum Leidensi & Moretanis duobus. quomodo Pieriani omnes. quod Arufianus quoque Messius agnoscit. sed ex nostris Mediceus, prior Mentelianus, Moretanus primus ex optimis, alii-que nonnulli nostrorum pro recepta stant scriptura. HEINS.

474. AUT HIBERNUS. *Fam hibernus* quartus Moreti a manu pr. & Rottend. primus.

476. INNUPTAEQUE. *Nuptaeque* Vratisl.

479. PALUS INAMABILIS UNDA. Haec antiqua & germana lectio, si quid Gellio II. 6. & Macrobio VI. 7. credimus. FABRIC. Solus ex nostris Venetus, *innabilis*, & pro diversa lectione Moretanus secundus. HEINS. *Innabilis* Parrhaf. & Taubm. in editione Fabricii Basil. 1613. ediderunt in notis, *Tristisque palus inamabilis unda*. vid. ad lib. VI. Aen. 438. BURM.

SSS 3

481. QUIT

Quin ipsae stupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, caeruleosque inplexae crinibus anguis
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota constitit orbis.

485 Jamque pedem referens casus evaserat omnis,
Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
Pone sequens; namque hanc dederat Proserpina legem:
Quum subita incautum dementia cepit amantem,

Ignor-

SERVII.

482. IMPLEXAE. ²⁰ Involutae, implicitae, *ἰμπελεγυμέναι*.

484. IXIONEI VENTO ROTA CONSTITIT. Deest *cum*: & hoc dicit: cum vento suo rota constitit: id est, cum causa volubilitatis quievit.

488. INCAUTUM AMANTEM. Epitheton amantis est.

PHILARGYRII.

483. TENUITQUE. Id est, tacuit.

484. VENTO. *Vento* pro adventu significat, ut sit septimus casus: aut *vento* verbum gerundi est: nam intelligi debet adventu: fit enim gerundi sic: *ventum*, *ventu*. Ipse alibi XI. 230. *Et pacem Romano ab rege petendum*. Quidam sic: *vento*; audiendum, consistentem, ut est illud II. Ecl. 26. *Cum placidum ventis flaret mare*.

VARIORUM.

481. QUIN IPSAE STUPUERE DOMUS. *Alqui ipsae* Scholiastes Horatii Crucquianus libro II. Ode XIII. HEINS. *Domos* a manu prima Rottendorphii primus. *stipueret* Mentelii prior.

482. IMPLEXAE. Alii *innexae*, quod alterius explicatio est. FABRIC. *Caeruleis*que Mediceus a vetustiore manu. utrumque probum est, sed apud Arufianum Messium *caeruleos*que *implexae*. *caeruleos implexae* fragmentum Moreti. praeterea *amplexae* in utroque Menteliano, primo Moretano, Rottendorphiano priore. quod & Pierianos nonnullos codices infedit. Vossianus prior & tres alii ex nostris *impexae*, quod & Gudianum a manu prima infedit. sed *implexae* verum est, etiam Aru-

fiano auctore, ut jam vidimus. HEINS. *Caeruleos implexae* Francianus. *impexae* Parrhas.

483. TENUITQUE INHIAN. *Tenuit inhians* ex scriptis Gifanius ad Lucret. pag. 468. HEINS. Et ita Ald. & Junt. sed aliter Commentator Horatii III. Od. II.

484. IXIONII VENTO ROTA CONSTITIT. Fortasse legendum est *velox rota*. FABER. Explicant *cum vento*, id est, & ventus & rota constiterunt. vid. Serv. ad I. Georg. 218. & alibi, qui, quoties ellipsim esse *cum* notat, fere hoc exemplo utitur. alii aliter. sed de vento in agitatione huius rotæ, quoolvebatur, nihil legi, & duram hanc ellipsim praepositionis esse puto. Philargyrii expositio, *vento* capientis, pro adventu Orpheo, sine ulla auctoritate est, nec credo archaismos tales in deliciis fuisse Maroni. scio illud Plautinum Cistell. I. I. 16. *ventum gaudeo Ecastor ad te*. quod pro adventu capiunt. sed ego pro *ventum esse ad te* puto melius exponi. ut ipse Cicero pro Quinct. cap. I. dixit, *ad me ventum est*. & ita Maro saepe. ut I. Georg. 98. IV. Aen. 151. & alibi. & ita rectius exponeretur vento Orpheo, id est quum advenisset. sed & hoc casu usurpatum a quoquam esse nescio. altera ellipsis, *vento*, scilicet, deficiente, rota constitit, aequè mihi dura videtur. & illud ex Ecl. II. 26. *Quum placidum ventis flaret mare*, est placidum a ventis, id est post ventos, jam quiescentes. Ruæus explicat vento contrario flante. sed haec omnia, mihi dura & inaudita, deberent firmari aliquo loco, qui ventum illum apud inferos docerent spirasse. quare si *cantu* firmaretur codicibus, libens reciperem. ut Orpheo cantu Cerberum lenivisse sibi dicit Lucan. IX. 643. sed *ven-*

20

²⁰ involutae, implicitae V.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.

- 490 Restitit, Eurydicenque suam jam luce sub ipsa
Inmemor, heu, victusque animi respexit. Ibi omnis
Effusus labor, atque inmitis rupta tyranni
Foedera, terque fragor stagnis auditus Avernis.
Illa, Quis & me, inquit, miseram, & te perdidit, Orpheu?
495 Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.

Jam-

SERVII.

489. IGNOSCENDA QUIDEM, SCIRENT SI IGNOSCERE MANES. Participium sine verbi origine: non enim facit *ignoscitor*, sicut nec *triumphor*, *regnar*.

490. EURIDICENQUE SUAM JAM. Alii legunt: *Jam luce sub ipsa*.

491. VICTUSQUE ANIMI. ²¹ Sic hoc loco dixit, ut XII. 19. *O praestans animi juvenis*. RESPEXIT. Id est, commisit in legem ²² [sibi datam.]

492. IBI OMNIS EFFUSUS. Id est, functus & frustratus. TYRANNI. Id est, Plutonis.]

493. TERQUE FRAGOR STAGNIS AUDITUS AVERNIS. Quasi enutarent umbrae ²³ redditam Eurydicen. Lucanus in Orpheo, dicit strepitum ²⁴ factum redeunte Eurydice, ob hoc, quia *Gaudens* ²⁵ a luce relictam Eurydicen, iterum sperantes Orpheo manus.

495. ITERUM CRUDELIA RETRO FATA VOCANT. ²⁶ Ovidius: *Bis rapitur, vixitque semel*.

496. NATANTIA LUMINA. In mortem redacta, ²⁷ invalida.

VARIORUM.

²⁰ firmat etiam Servius ad lib. I. Aen. 190. & VI. 616. ita citans. & Commentator vetus Horatii ad III. Od. XI. 21. Cogitabam aliquando *lente consistis*, vel *campo*, in illo campo, quoolvebatur. sed sine Miss. nihil audeo, & relinquo felicioribus ingenii locum parum intellectum. ceterum *Isionei*

Regius, Franc. & plures, ut & editiones veteres: & ita Servius ad I. Aeneid. sed ad VI. 616. & I. Georg. 218. *Isionii*, ut hic Medicus, Leidensis Vossianus, & quidam alii. BURM.

486. AURAS. Oras Vratil.

488. SUBITA. *Subito* Mentelianus, & Gudius a m. pr. in Regio *subita* fuisse videtur, sed correctrice manu *subito* factum. *cepit amorem* Moreti quart. BURM.

489. QUIDEM. *Tamen* Zulichemius. sed agnoscunt *quidem* Nonius in *ignoscere*, Schol. Horat. II. Od. 3. ad Stat. VIII. 60. Lutatius.

490. EURIDICENQUE. *Euridicemque* Francianus. & ita infra semper. vid. Ovid. XI. 66. qui hunc locum respexit.

491. VICTUSQUE ANIMI. Graecissimum hunc illustrat H. Steph. in dissert. de Criticis pag. 211. & genitivum hunc sumtum, quia verbis *νικᾶς* vel *ἡττάς* jungere soleant Graeci hunc casum, ut *ἡττάς* ita hic, quum non posset cupiditati videndae uxoris moderari. imitatur Claudianus I. in Eutrop. 171. *Ergo animi victus*, ubi vide Heinsum. *ibique omnis* secund. Moreti. BURM.

493. AVERNIS. Probe Medicus cum Veneto & priore Rottendorphiano. quod & editiones nonnullas occupavit. Adeantur, quae notamus ad Claudianum Raptu Proserpinae libro II. 290 HEINS. In ora Pierius notavit ex Romano, *stagnis auditus: avernis*. sine *vel est*. *stagnis averni* Regius & multi alii, cum editionibus etiam aliquot.

494. MI-

²¹ hoc dixit tuto *praestans* R. dixit a pr. Steph. in hoc dixit, a V. *juvenis* deest hic. ²² desunt R. ad §. 493. R. Vol. B. deest Steph. tantum *sibi datam*. in Basil. deest etiam sequens nota ad §. 492. ²³ reditum Eurydices R. Vol. Steph. Dan. reditu Eurydices Fabr. al. reditum Eurydice B. ²⁴ fractum R. trepidum f. V. ²⁵ forte, a *luce redactam*. mox *permanens* V. ²⁶ nescio an apud Ovidium exister. Heinsius credebatur ex eodem Poemate, quod Lucano adscribitur, desumptum, & valebat pro Ovidius, unde idem. *Quod*. ²⁷ deest B. R. Vol. Steph. al. sine dubio ex seq. nota-repetiturum.

Jamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
 Invalidasque tibi tendens, heu non tua, palmas!
 Dixit. Et ex oculis subito, ceu fumus in auras
 500 Conmixtus tenuis, fugit diversa: neque illum,
 Prenantem nequicquam umbras, & multa volentem
 Dicere, praeterea vidit: nec portitor Orci
 Amplius objectam passus transire paludem.
 Quid faceret? quo se rapta bis conjuge ferret?
 505 Quo fletu Manis, qua Numina voce moveret?
 Illa quidem Stygia nabat jam frigida cumba.
 Septem illum totos perhibent ex ordine mensis
 Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam

Fle-

SERVII.

498. INVALIDAS PALMAS. In umbrae tenuitatem redactas. HEU NON TUA. Quia supra dixit, *Eurydicenque suam jam.*

500. FUGIT DIVERSA. Id est, per diversa.

502. PRAETEREA. Postea, ut i. Aen. 408. *Et quisquam numen Junonis²⁸ adoret Praeterea?*

503. AMPLIUS OBJECTAM PASSUS TRANSIRE PALUDEM. Mysticum est: dicitur enim bis eandem umbram evocari non licere.

507. EX ORDINE. Sine intermissione.

508. DESERTI. Asperi, inculti. STRYMON autem fluvijs est Thraciae, circa quem ad extinguendum amoris morabatur calorem. HAEC. Id est, talia, qualia ipse commemorat.

PHILARGYRII.

502. PRAETEREA. Praeterea, ultra.

508. AERIA. Quae sit vicina astris. Strymon autem amnis est finiens Thraciam; sed hic pro Hebio positus.

VARIORUM.

494. MISERAM. Deest Veneto.

499. ET EX OCULIS. Dorvilius Urfinum fugisse locum Homeri Il. v. 100. notavit.

500. FUGIT. *Fugit in diversa* Mediceus.

501. PRENSANTEM. *Pressantem* Leidenf. *Praensantem* Mentelii pr.

503. OBJECTAM. *Objectam est* Menagianus prior. & Parthaf.

504. QUO SE RAPTA. *Quo se erepta* Mediceus a secunda manu. deinde *quae numina voce moneret.* sed repositum *moveret.* Donatus utroque loco vulgatum agnoscit in Adelpbos Terentii Act. v. Sc. III. 4. ad illum locum, *Hei mihi quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar? o caelum! o terra! o maria Neptuni!* ubi addit: *Mira auctoris, & quam Virgilius imitatur in Orpheo post amissam rursus Eurydicen. Quid faceret? inquit, omnia enim consumserat primus dolor. quo se rapta bis conjuge ferret? nam quid inter omnes terras atque inferos loci remanebat? quo fletu manes? per quem fletum manes, quasi omnes primis luctibus imploraverat lacrimis. quae numina voce moveret? cui ne ira quidem inexpecta remanserat? & vide hic gradus doloris in tantum, ut jam crescere non possint.* HEINS.

505. QUO FLETU. *Quod fletu manes, quae numina* Gudianus a manu prima. *quae numina* Rotendorphius primus a manu prima. *qua flumina* Vratiss. *maneret* Francianus.

507. SE-

²⁸ adorat V. Vol.

Flevisse, & gelidis haec evoluisse sub antris,
 510 Mulcentem tigris, & agentem carmine quercus.
 Qualis populea moerens philomela sub umbra
 Amissos queritur foetus; quos durus arator
 Observans nido inplumis detraxit: at illa
 Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
 515 Integrat, & moestis late loca questibus inplet.
 Nulla Venus, non ulli animum flexere hymenaei.
 Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
 Arvaque Rhypaeis numquam viduata pruinis
 Lustrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis

520 Do-

SERVII.

510. " [AGENTEM CARMINE QUERCUS. Id est, moventem.]

513. PHILOMELA. Pro quavis ave: nam species est pro genere.

514. FLET NOCTEM. Jugi nocte, 10 continuo fletu.

517. TANAIMQUE NIVALEM. Fluvium Scythiae. NUNQUAM VIDUATA PRUINIS. Semper 11 nivibus plena.

518. QUO MUNERE MATRES. Nuptiali scilicet.

PHILARGYRII.

511. PHILOMELA. Luscinia.

515. INTEGRAT. Renovat.

517. TANAIMQUE. *Tanais* fluvius, qui dividit Asiam ab Europa: est autem Scythiae.

VARIORUM.

508. SEPTEM ILLUM TOTOS PERHIBENT. *Perhibens totos* vetustus codex Thuanae Bibliothecae Macrobianus Saturnal. iv. cap. 3. HEINS.

509. SUB ANTRIS. Alter Metastasianus ex nostris, & Vossianus alter, *astris*. HEINS. *Fleisse sibi & sol.* Ed. Venet.

511. POPULEA UMBRA. Huetius in Huetianis §. XL. hic Virgilium, sui oblitum, non convenien-

tia dare notat. si enim populea sub umbra canat Philomela, quomodo noctem, quum nulla umbra est, flere potest? Castelvetro in operibus criticis nuper a Cl. Muratorio editis p. 134. agens de Petrarcae loco, ubi ille etiam Philomelam nocte sub umbra flentem fecerat, responderi posse ait, vel intelligi umbram, quam Luna facit, vel Luciferi lumen; vel umbram poni in genere de frondibus arborum, quae per diem facere solent umbram. sed & responderi potest, Philomelam, ex eo tempore, quo arator detraxit pullos, die scilicet, flere in arbore & umbra populea, usque in noctem, & continuare fletum. nam Virgilius non negat per diem canere in arbore, sed nocte etiam, aliter atque aliae aves, & quidem vehementius, quia addit *integrare* tunc carmen sedentem in ramo, ubi jam ante noctem confederat. & ita *umbram* hic sumi pro ramo arboris natura sua umbriferae, ut lib. I. 191. etiam umbram pro arbore, vel frondibus arboreis posuit, & saepe alibi. deinde Castelvetro refutat Servium, qui Philomelam hic de quavis ave capit, specie posita pro genere, quum aliae aves nocte sileant, sed sola Luscinia canat. praeterea causam cantus nocturni Lusciniae non esse raptos pullos, quum ex natura sua, etsi non rapti sint pulli, cantet nocte. potuisset addere etiam Lusciniam desinere cantum exclusis pulis, etsi

29 desunt R. Vol. B. Bas. 30 continua flere desunt R. B. continua flet ubi Vol. petrucci V. continua, etiam Cod. Utl. haec corrupta sunt. 31 nubibus Vol.

- 520 Dona, querens. Spretæ Ciconum quo munere matres,
Inter sacra Deûm, nocturnique orgia Bacchi,
Discerptum latos juvenem sparsere per agros.
Tum quoque marmorea caput a cervice revolsum,
Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
525 Volveret, Eurydicen vox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen ! anima fugiente vocabat:

Eu-

SERVII.

520. CICONUM. *Cicones* Thraces ³² mulieres sunt, quæ, ab Orpheo spretæ, ³³ disceptare eum per Liberi sacra simulata.

523. MARMOREA CAPUT A CERVICE REVOLSUM. Id est, pulchra. ³⁴ [Constat enim caput Orphei in Hebrum projectum, & id fluctus in Lesbum insulam detulisse. Hebrus autem fluvius in Thracia est, qui ex fontibus Rhodopæ montis prolabitur: dictus ab Hebro, Boreæ fratre, quem Oeagrius ab Oeagro patre dicunt.] Sane alludit ad id, quod dicit Ovidius XI. Met. 56. quia cum caput ejus ad ripam delatum ³⁵ serpens mordere voluisset, est conversus in lapidem.

524. OEAGRIUS HEBRUS. ³⁶ *Oeagrius*, fluvius est, pater Orphei, de quo Hebrus nascitur, unde eum ³⁷ appellavit *Oeagrius*.

PHILARGYRII.

520. CICONUM. *Cicones*, gens Thraciæ, a Cicone, Apollinis filio, dicta. Orpheus autem, quoniam post obitum Eurydices omnes feminas fastidit, translatum in pueros amore, disceptus est. Asper, quo munere, ob quam rem, vult accipi: potest &, *spretæ quo munere*, id est, matrimonii.

521. NOCTURNAQUE ORGIA. Quia sacra ejus nocte celebrantur: ex quo *Nyctelius* est cognominatus.

523. CAPUT A CERVICE REVOLSUM. Constat caput Orphei in Hebrum projectum, & fluctus in Lesbum insulam detulisse. Hebrus autem fluvius in Thracia est, qui ex fontibus Rhodopæ manans perlabitur, dictus ab Hebro, Boreæ fratre, quem nunc *Oeagrius* dicit, ab Oeagro, rege Thraciæ, Orphei patre.

VARIORUM.

et si non rapiantur, ideoque hunc raptum minime esse fletus causam: sed in Poëtis non omnia ad vivum refecari debent, qui non ex Philosophorum & naturæ scrutatorum sententiis; sed sæpe ex fabulis & vulgi opinione loqui solent. jam vero alii Poëtæ, ut multis probat Cerda, lugubrem hunc cantum propter pullos raptos celebrant, quia fingitur Irya semper plorare. Plinius & alii per xv. tantum dies vernos canere Lusciniam tradunt, nimirum continuo cantu, deinde longe diversum edere, nec etiam continuum, ita ut vix eandem avem credas. hic vero agi de cantu verno, quod nondum pulli exclusi sunt, manifestum est. sed hæc Poëtis condonanda. BURM.

512. DURUS. *Durus* Francianus.

514. MISERABILE. *Lacrimabile* Venetus. *flet*. v. Aruf. Mess. in *Flet*.

515. ET MOESTIS LATE LOCA QUESTIBUS IMPLET. *Loca proxima questibus implet* fragmentum Moreti. HEINS. *Loca tunc cum Zulichem. loca late* Parrhas.

516. NULLI ANIMUM. Hiatus iste in certis tantum vocalibus, i litteram sequentibus, admittitur. ut post alterum i. ut I. Georg. 281.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam. ut a Arcebis gravido pecori, armentaue parces. ut e Tunc pingues agni, & tunc mollissima vira.

FABRIC. Non ulli animum Pieriani plerique. quod cur rejiciamus, nihil causæ est. præsertim cum & Medicus ex nostris, & Gudianus & prior Menelianus, tum Menagianus uterque, & tertius Rottendorphius, & tres quatuorve alii eandem lectionem præ se ferant cum Moreti fragmento. In Veneto & Vossiano secundo nulli animum hiaru relicto.

HEINS.

³² matris R. matres al. ³³ carpere per R. Voss. B. ³⁴ desunt R. Voss. B. Steph. Dan. ³⁵ desit R. Voss. B. Steph. Dan. est conversum Fab. & al. quasi caput Orphei intelligeretur. ³⁶ Oeagus V. R. Voss. quod rectum esse vidimus ad Valer. Flac. IV. 348. ³⁷ appellavit Voss.

Eurydicen toto referebant flumine ripae.

Haec Proteus: & se jactu dedit aequor in altum.

Quaque dedit, spumantem undam sub vertice torfit.

530 At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:

Nate, licet tristis animo deponere curas.

Haec omnis morbi causa: hinc miserabile Nymphae,

Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,

Exi-

SERVII.

528. ¹⁸ [HAEC PROTEUS. Subaudi: dixit.]

530. AT NON CYRENE. Deest terrena est: quod ex sequentibus datur intelligi.

VARIORUM.

HEINS. Nulli *animum* Parrhaf. & Leidens. *non nulli* Francian. vir doctus in Miscel. Observ. Vol. I. p. 5. quasi nemo de hiatu antea somniasset, con-jicit legendum, *nulli animum*. sed amicus ejus Lincolniensis pag. 81. legit, *nulli illi animum*, quam duram & minime sonoram verborum constructionem recte rejicit prior. BURM.

517. TANAIMQUE NIVALEM. *Tanainque* prior Mentelianus, duo Rottendorphiani, alique nonnulli. Gudianus etiam & alter Mentelianus a secunda manu. sed nil muto. HEINS.

520. SPRETAE CICONUM QUO MUNERE. *Quo numine* secundus Moreti, Rottendorphii secundus & tertius cum Veneto nostro. HEINS. Markland. ad Stat. III. Silv. III. 87. videns nihil esse, quo referri illud, *quo munere*, possit, & Asprum explicare, *quo munere*, ob quam rem, legit *quo nomine*, quia saepius *hoc nomine* pro ideo, ob eam rem poni consuevit. sed & hoc, licet speciem aliquam habeat, durius videtur, quia nihil praecessit, nisi illum questum fuisse Eurydicen suam, nec propter hoc eum Thraciae occiderunt, sed quia spernebat omnes mulieres: quare ego locum hunc esse vitiosum existimo. & vix sanabilem, sine codice meliore. quia vero *spretum* quidam codices & editi habent, cogitabam, an non apertior sententia exiret, si legeretur, *Spretum Ciconum quem foedere matres* &c. ut *foedus* pro nuptiis ponatur, ut centies apud veteres, licet saepe addant, *conjugiale, sociale, Veneris, lecti* foedus & similia. sed & simpliciter apud Ovid. III. Art. 179. pro concubitu: ve-

niunt ad foedus amantes. & Ep. IV. 147. *propertaeque foedera junge.* jam vero *foedus* & *munus* commutata a libraritis videbis apud Ovid. II. Fast. 159. III. 573. Claudian. III. Rapt. 305. recte ergo potuerunt Grammatici explicare, *foedere*, nuptiali scilicet. *munus* autem dici pro nuptiis nondum vidi. *numine* erat in Parrhaf. BURM.

521. NOCTURNI. Urfin. in notis ad Servium ex Codice suo *nocturnaque* profert. *nocturnique* omnes fere scripti. ut indicetur *nyctelius* Bacchus.

Ibid. ORGIA. *Organa* Zulichem.

522. LATOS. *Juvenem latos* Parrhaf.

523. REVOLSUM. *Repulsum* Menagianus prior: *recisum* Vratill. Vondel. *marmoreum* legisse videtur.

526. AH MISERAM. *Amisam* secundus Menagii. & Parrhaf. *ba* multi.

528. JACTU. *Facto* Gudianus a manu prima: mox, *quoque dedit* quartus Moreti.

529. VERTICE. *Vortice* Guell. & quidam alii: frustra contra scriptos. dictum alibi saepe.

530. ULTRO. *Ultrō est adf.* Parrhaf. sed erat adscriptum verbum substantivum alia manu.

531. ANIMO DEPONERE CURAS. *Componere* Mediceus a manu prima. ut libro Aeneidos IV. 340. *Me si fata meis paterentur ducere vitam Auspiciis, & sponte mea componere curas.* HEINS. Saepe haec duo verba confudisse librariorum videbis in notis ad Ovid. II. Art. Am. 463. paullum alio sensu dixit idem IV. Trist. VII. 20.

Mutatam curam deposuisse mei.

propius accedit Remed. 253.

Nulla recantatas deponens pectora curas.

ubi si cum uno Heinssii codice legas, *deponet pectore curas* (ubi vitio operarum *deponet* excidit in notis editis) huic loco similis erit, & *animo* idem quod *pectore* valebit. BURM.

533. LV-

- Exitium misere apibus. Tu munera supplex
 535 Tende petens pacem, & faciles venerare Napaeas.
 Namque dabunt veniam votis, irasque remittent.
 Sed, modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
 Quatuor eximios praestanti corpore tauros,
 Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycei,
 540 Delige, & intacta totidem cervice juvencas.
 Quatuor his aras alta ad delubra dearum
 Constitue, & sacrum jugulis demitte cruorem:
 Corporaque ipsa boum frondoso deferre luco.
 Post, ubi nona suos Aurora ostenderit ortus,
 545 Inferias Orphei Lethaea papavera mittes,

Pla-

S E R V I I.

535. PETENS PACEM. Beneficium, benevolentiam. FACILES NAPAEAS. Exorabiles nymphas, & ad ignoscendum paratas. Sane sciendum, eandem esse *Napaeas*, quae & *Dryades* sunt: nam supra 460. ait: *At chorus aequalis Dryadum*.

540. INTACTA CERVICE. * Indomita. Et dicitur ita animalium sacrificium esse faciendum, ut non tantum occidantur ** hostiae, ** [sed caedantur.]

545. ORPHEI. Dativus Graecus est. LETHAEA PAPAVERA. Agrestia.

P H I L A R G Y R I I.

535. NAPAEAS. *Napaeas*, nemorum Nymphas: *Napaeas* enim Graeci dicunt nemora: & *faciles* hic pro placabiles.

541. DELUBRA. Ad templa.

542. DEMITTE CRUOREM. Id est, sacrificia modo.

545. INFERIAS ORPHEI. Ut irarum obliviscatur.

V A R I O R U M.

533. LUCTS. *Silvis* fragm. Moret. *discebat in al-*
 nis Voss. certe pro *ducebat*.

534. TU MUNERA SUPPLEX. *Tum Medicus* pro *Tende* Rottendorphianus primus, *Pende*. HEINS. Certe *tendere munera* insolitum. cogitabam *munere supplex tende*, abi ad *Napaeas supplex* cum munere. in *Zulichem*. erat *Nate petens*. quod posset recipi, si legeretur,

Tu munere supplex,

Nate, petens pacem, faciles venerare Napaeas. sed praecesserat jam *nate. tendere* vero pro *ire etiam* est apud Claudian. Epithal. Honor. 179. si vulgata lectio servanda, *Attritis quum tenderes ultor Achivis*. BURM.

536. IRASQUE. *Irante* Francianus.

537. QUI SIT. *Quis sit* quartus Moreti & fragmentum ejusdem. vid. ad IV. Aen. 294.

540. DELIGE. *Dilige & intacta* Ed. Mediol. *delige & intactas* Ed. Venet. *intactas* Gudianus a manu prima. vulgata firmatur imitatione Aviani fab. xxxvi. ubi recte notavit Kannegieterus. BURM.

542. DEMITTE CRUOREM. *Dimitte* in scriptis nostris, excepto altero Menagiano, & Moreti fragmento. HEINS. *Emitte* secundus Moreti. *dimitte* Francianus & Tollianus. & Parrhas. *construat* etiam fragm. Moreti.

544. SUOS.

39 deest R. Vof. B. 40 indomitas R. B. 41 deest R. Vof. B. Steph. Dan. 42 areolichiae R. orolichiae Vof. hosthiae. B. 43 defunt R. Vof. V. Steph. Dan.

Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa,
 Et nigram mactabis ovem, lucumque revises.
 Haud mora: continuo matris praecepta facessit:
 Ad delubra venit; monstratas excitat aras;

550 Quatuor eximios praestanti corpore tauros
 Ducit, & intacta totidem cervice juvenecas.
 Post, ubi nona suos Aurora induxerat ortus,
 Inferias Orphei mittit, lucumque revisit.
 Hic vero subitum ac dictu mirabile monstrum
 555 Adspiciunt, liquefacta boum per viscera toto
 Stridere apes utero, & ruptis effervere costis;

In-

SERVII.

546. PLACATAM EURYDICEN VITULA VENERABERE CAESA. Hypallage, pro veneratam placabis.

548. PRAECEPTA FACESSIT. Facit: frequentativum est pro principali: aut certe ideo FACESSIT, quia plures hostias immolavit.

554. SUBITUM AC DICTU MIRABILE MONSTRUM. Res enim haec ex improviso venit, ut apes ex bobus erumperent: quia praecepta Cyrenes, tantum ad placandum numina pertinebant. Notandum sane quia ex hoc eventu illa ars inventa est, quam supra memoravi: & melior facta per industriam.

556. STRIDERE APES UTERO, ET RUPTIS EFFERVERE COSTIS. Haec verba & secundae sunt conjugationis & tertiae: nunc tantum tertiae.

VARIORUM

544. SUOS. Dies alter Menagii. reduxeris ortus Parthaf. ostenderas fragm. Moreti.

545. ORPHEI. Cod. Roman. Pierii Orpheo. sed Ecl. IV. 57. Orphei Calliopea. HEINS. Mittis Mentelii pr. eadem varietas mox v. 553.

546. PLACATAM EURYDICEN. Hunc versum

posthabent proxime subsequenti (cujus initium, Et nigram mactabis ovem) vetusta exemplaria ad unum omnia ex nostris, si Mediceum excipis. sed aliter ex suo Longobardico Pierius. HEINS. Postponitur & in Regio & Edd. Juno. & R. Steph.

547. REVISES. Revisens Zulichemius. locumque Gudian.

548. PRAECEPTA FACESSIT. Capeffit Mediceus, Gudianus quoque, sed a manu prima. ut libro Aeneidos primo v. 77. mihi jussa capefcere fas est. faceffere, est studiose facere, v. Voss. de Analog. III. 44. HEINS. Facissit Vratill. eadem varietas IV. Aen. 299.

549. MONSTRATAS. Monstratasque Venetus. & Parthaf.

550. EXIMIOS PRAESTANTI CORPORE. Eximio praestanti corpore Gudianus. HEINS.

552. INDUXERAT. Adduxerat Venetus. intenuerat primus Rottendorphius a manu prima. induceret Leid. induxerit secundus. & Moreti quartus & Francianus. reduxerit Vratill. reduxerat Parthaf. Ed. Venet. mox misit Francianus.

554. AC DICTU MIRABILE MONSTRUM. Audis Moreti fragmentum. HEINS. Ita & Menagianus alter. ac visum mirabile Zulich.

557. IN-

44 placabilis R. Vof. 45 & improviso V. 46 bobus R. Vof. V. B. 47 nam praec. Dan. al. quum praecepta B. Cyrenia Fabr. Cyreniae Basf. 48 placanda Fabr. al. 49 deest V. 50 tamen R. Vof. B. quod praefensendum.

Inmensasque trahi nubes: jamque arbore summa
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.

Haec super arborum cultu pecorumque canebam,
560 Et super arboribus: Caesar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis orî:

565 Car-

SERVII.

558. UVAM DEMITTERE RAMIS. In morem uvae, id est, botryonis, defluere: quod Graeci *βωτρυον* dicunt.

559. HAEC SUPER ARBORUM CULTU. ¹ Per arborum cultum primum librum significat: per pecora autem, tertium & quartum: quia & apes pecora sunt. Per ² arbores, secundum. Et hoc dicit: Haec ego, id est, Georgica scripsi, dum Caesar in Oriente pugnaret.

561. EUPHRATEN. Orientis fluvium. FULMINAT. Fortiter facit. VICTORQUE VOLENTES PER POPULOS. Unum virtutis est, ³ alterum justitiae: nam vincere virtutis est: ⁴ [non invitis vero, sed] volentibus imperare, justitiae.

562. VIAMQUE AFFECTAT OLYMPO. Praeparat sibi divinos honores. PARTHENOPE. Id est, Neapolis, quae ⁵ primo ex corpore unius ⁶ Syrenis illic sepulchrae Parthenope est appellata.

564. STUDIIS FLORENTIEM IGNOBILIS OCTI. Id est, artis poëticae, quam ocium ignobile appellavit, ne quid de se videretur arrogans dicere.

PHILARGYRII.

561. EUPHRATEN. *Euphrates*, flumen, quod dividit Mesopotamiam a Syria & Cappadocia.

562. AFFECTAT. *Affectat* pro intendit, ut apud Plautum Aul. III. VI. 39. *Ut me deponas vino, eam affectas viam*. Et apud Terentium Heaut. II. III. 59. *Nam disciplina est eisdem, munerariet ancillas, qui ad dominas affectant viam*.

564. PARTHENOPE. Lutatius lib. IV. dicit, Cumanos incolae, a parentibus digressos, Partheno-

pen urbem condidisse, dictam a Parthenope Sirena, cujus corpus etiam, postquam ob locorum ubertatem, amoenitatemque magis coeptum sit frequentari, veritos ne Cymaeam desererent, inisse consilium Parthenopen diruendi: post etiam pestilentia affectos, ex responso oraculi urbem restituisse, sacraque Parthenopes cum magna religione suscepisse; nomen autem Neapoli ob recentem restitutionem imposuisse.

VARIORUM.

557. INMENSAS. *Inmensamque tr. nubem* tertius Mentelii. *immissasque* Zulichem. *jam arbore* quartus Moreti.

558. UVAM. *Visam* Venetus. *dimittere* Mediceus, primus Rottendorphius & Zulichemius, quartus Moreti & Tollianus.

559. CULTU. *Cultum* secundus Moreti, *culto* Gudianus a manu pr.

Ibid. PECORUMQUE CANEBAM. *Pecorisque* apud Diomedem libro primo. HEINS.

561. FULMINAT EUPHRATEM. *Euphratem* Mediceus & Gudianus, & Mentelianus uterque, cum tribus Rottendorphianis, & primo ac secundo Moretanis. HEINS. *Volantes* Leidenfis & Zulichemius.

562. DAT JURA. *Dat iussa* Zulichem.

Ibid. OLYMPO. Pro Olympi. ut *via coelo*. v. Broeck. ad Prop. II. I. 20.

563. VIRGILIUM. Recte Politianus lib. IV. Ep. 2. non dignam satis putat causam, quae tantas turbas ciceret sive a *verendo*, sive a *virendo* derivetur.

51 primum librum, per hoc significat B. R. Vof. Steph. Dan. 52 arborem V. 53 aliud R. Vof. Steph. Dan. 54 de-
sunt R. Vof. B. Steph. volentibus, id est non invitis Basil. 55 ex uno Vof. a primo ex corpore B. 56 Sirenes illi Par-
thenope R. funes illi P. Vof. B. funes V.

565 Carmina qui lusi pastorum, audaxque juvena,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBER IV. EXPLICITUS.

SERVIL

565. CARMINA QUI LUSI PASTORUM. Qui etiam Bucolica scripsi. AUDAXQUE JUVENTA. Aetate ⁷⁷ juvenili: nam, ut diximus supra, viginti octo ⁷⁸ annorum ⁷⁹ [Bucolica scripsit.] Et bene breviter a se ⁶⁰ scriptarum rerum exsecutus est titulum.

PHILARGYRII.

565. AUDAXQUE. Quidam *audax* propterea dictum volunt, quod in duabus Eclogis, quae sunt in Bucolicis, occulte invecus sit in Augustum propter agros. Et, *carmina lusi*, figurate.

VARIORUM.

sur. vid. & eundem Miscel. cap. LXXVII. & omnes fere, qui Orthographica tractarunt. ut Manutium, Dausquejum & alios. BURM.

Ibid. ALEBAT. *Agebat* Rottend. tert.

564. OTI. *Horti* secundus Moreti. *otii* Mentel. pr. Menag. sec. & Rottend. tert. *otii* Reg. & tert.

Ment. & alii. vid. de hac urbe & Virgilii loco Camil. Peregr. Campan. Felic. Diss. II. §. 21. BURM.

565. CARMINA. In duo genera hic Eclogas suas dividere Maronem, in eas, quae cantus & certamina pastorum, intra quae debuisset se continere, & in eas, quae majorem materiam continent, quam quae pastoribus convenit, ut in Ecl. I. IV. & VI. ideoque haec audaciae juvenili adscribere, notat Castelvetrius Oper. Critic. pag. 154. quae ingeniosa est observatio. & ita *ludere* convenit aetati juvenili, *canere* proveciori. vid. ad Ecl. I. 10. Serv. BURM.

Ibid. QUI. *Quo* Venetus & Parrhaf. quae Commentator Crucquianus ad Horat. I. Od. 32. sed ad IV. 8. qui habet.

566. TE PATULAE. *Tu patulae* Francianus & Menagianus. *cecini* Medicus. *cecini patulae* sub Parrhaf. & Venet.

57 Juvenali R. Vof. V. B. 58 annorum erat quum B. scripsit Fabr. al. 59 desunt R. Vof. B. Steph. Bucolica Cod. Vof. 60 scripturum R.

$\delta = -2$

$\delta =$

